

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ

IN MODUM CATECHESEOS.

INSTITUTIONES
CATHOLICÆ
IN MODUM CATECHESEOS,
IN QUIBUS QUIDQUID AD RELIGIONIS HISTORIAM,

ECCLESIÆ DOGMATA, MORES, SACRAMENTA, PRECES, USUS ET CÆREMONIAS PERTINET, EXPLANATUR.

AUCTORE

FRANCISCO-AMATO POUGET

MONTISPESSULANEO, PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII GALLICANI SACRAE FACULTATIS PARISIENSIS DOCTORE THEOLOGO.

TOMUS PRIMUS.

FLORENTIÆ MDCCXCIII.

APUD CAIETANUM CAMBIAGI TYPOGRAPHUM REGIUM.

SUPERIORUM ADPROBATIONE.

PROSTANT APUD FRANCISCUM ALEXANDRI.

ANTONIUS MARTINI

DEI ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA

ARCHIEPISCOPUS FLORENTINUS

PONTIFICIO SOLIO ADSISTENS ET SACRI ROMANI IMPERII PRINCEPS ETC.

VENERABILIBUS FRATRIBUS PLEBANIS ET PAROCHIS

NOSTRÆ DIOECESIS

SALUTEM ET BENEDICTIONEM IN CHRISTO IESU

QUum primum Pastorale munus suscepimus, illico eam curam impendere censuimus, qua illud faciliori tutiorique via ita exsequeremur, ut Nobis, & universo, cui præficimur, Gregi evasurum foret salutare. Factum proinde est, ut opportune ac tempori illius in mentem venerit, quod Iosue dux invictissimus divino adflatus spiritu in mandatis dedit populo Dei Iordanem pertransituro: *Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & Sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam: Vos quoque surgite, & sequimini* Iosu. III. 3. *præcedentes, ut videre possitis & nosse per quam viam ingrediamini.* Quo ex loco planissime plenissimeque concluditur, populum consectari prorsus debere Sacerdotum, eorum cumprimis, qui animarum curam gerunt, vestigia; ipsos vero Sacerdotes eminenti scientia instructos esse oportere, ut populos sibi commissos venerandæ Religionis Mysteria, Christianamque morum Disciplinam edoceant, sanctissima Decalogi præcepta iis exponant, & omnes cælestis sapientiæ thesauros recludant. Ad hæc gravia sane, summique hac ipsa in re momenti, officia, illud etiam multoties accedit, reducendi nimirum in salutis viam eos, qui pestilentibus Pseudoprophetarum vocibus, & scriptis depravati ab ea deflexerint; quod ubi contigerit, quo nam oves istæ errabundæ se vertent, quid agent, qua ratione ab laqueis sibi instructis expedient, quibusque præsidiis evadent seductionis periculum? Profecto nisi animarum Rectores illas instruant, in fide confirment, & ante oculos earum dolos & fraudes expandant veteratorum, eo demum adducantur necesse erit, ut aut falsidicis adsensum præbeant, aut nutent vacillentque, atque ita sine ulla evadendi spe æternum pereant. Ad hoc ergo alterum obeundum officium, quis non videat quantum scientiæ requiritur? Idcirco APOSTOLUS PAULLUS suum Timotheum sic monitum voluit: *Mali homines, & sedu-* 2. Tim. III. 13.

ctores proficient in peius errantes, & in errorem mittentes; tu verò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris, & quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in CHRISTO IESU. Idcirco etiam Deus ipse aditum Sanctuarii interdixit iis, qui scientiam acquirere neglexerunt, inquiens per
Oseæ IV. 6. OSEAM: *Quia tu repulisti scientiam, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi*. Sed iam Sacrarum Scripturarum oracula adeo sunt plena minarum adversus Sacerdotes ignorantiæ tenebris obductos, ut si quis omnes singulatim recensere vellet, nullum esset facturus dicendi finem.

Huic igitur malo tam pernicioso tam gravi quo pacto medicina fieri posset, Ipsi Nobiscum sedulo diligenterque meditantes, id tandem consilii capere decrevimus, ut, quod summis laudibus a celeberrimis, sapientissimisque Episcopis, inter quos eminet FRANCISCUS CAIETANUS INCONTRI PRÆDECESSOR NOSTER, ornatum iam antea noveramus, ab immortali BENEDICTO XIV. in *Synodo Diœcesana* honorifice memoratum, unanimi omnium Theologorum consensione receptum, probatumque, Lutetiæ Parisiorum primo, novis deinde typis Venetiis, aliisque præclarissimis Italiæ urbibus, & ad extremum Romæ compendiaria via impressum, Opus Viri Clariss. FRANCISCI-AMATI POUGET, cuius titulus INSTITUTIONES CATHOLICÆ, nunc iterum formis excusum in publicam lucem ederetur, editumque vobis, Venerabiles Fratres, bene provideque consulturi consecraremus.

Atque ut pauca de huiusce Operis dotibus, incipiendo ab interioribus, raptim adtingamus, habetis in eo, Venerabiles Fratres, iter planum & expeditum addiscendi cumulatissime Catholicam Religionem, omnesque Articulos, qui eam comprehendunt, tali ac tanta eruditionis copia, verborumque perspicuitate expositos, ut unusquisque vestrum eorum spiritum facillime possit intelligentia pertingere, & sic paratus adcedens populum fidelem sibi commissum haud perfunctorie, sed solide atque adfluenter erudire. Summa autem eiusdem sanctissimæ Religionis nostræ capita ita perpetuo atque indivulso nexu inter se colligata ibidem inveniuntur, ut Opus ipsum non interruptam suiipsius præseferat demonstrationem. Morum item doctrina simplex, sincera, incorrupta ex purissimis Sacrarum Litterarum, Conciliorum, Sanctorumque Patrum fontibus derivata est, plane dissimilis eius, quæ in nonnullis Casuistarum scriptis continetur, humanis innixa ratiunculis, fucata, sophistica, contentiosa, quæ propterea non tam ad recte vivendum, quam ad subtiliter disputandum inserviat. Pari dignitate atque ubertate expeditur Disciplina, uti & ritus omnes, & Ecclesiæ cæremoniæ in aperta luce ponuntur, inlustrioribus cum ex historia, tum ex Ecclesiasticis Antiquitatibus in partes vocatis monumentis, quorum præsidio Lector ad introspiciendos sensus penitiores, & abstrusiora Mysteria, quæ sub illis latitant, veluti manuducitur, servata ubique me-

todo, qua doctissimus iuxta ac sanctissimus Hipponensis Antistes Augustinus usus est in Libro de *Catechizandis Rudibus*, ac præsertim in *Enchiridio*.

Quod si ab interioribus ad exponendas exteriores laudati Operis dotes gradum facere lubeat, talem in ipsum inlatam esse auctoritatum vim, tantisque textibus ex Conciliis, Sanctisque Patribus depromtis idem auctum, atque locupletatum invenire erit, ut instar promtuarii, seu Bibliothecæ Sanctorum Patrum haberi possit, eorum commodo atque utilitati, quibus ad eam sibi comparandam facultates minime sufficiunt. Neque iam omnes indiscriminatim auctoritates, neque omnia Sanctorum Patrum effata nullo habito delectu huc advecta conspiciuntur, sed potiora, & magis ad rem facientia, eisdemque ita a capite ad calcem Institutiones Catholicæ interspersæ sunt, ut animarum Rectoribus, & omnibus aliis, quibus docendi munus impositum est, id omne abunde suppeditent, ex quo ipsi petere ac depromere valeant quidquid ad Verbi Dei prædicationem, Christianæ plebis instructionem, ædificationemque magis idoneum fuerit atque conducibile. Super omnia vere aureus cedroque dignus nemini non videbitur Tractatus inscriptus de *Celebratione Festorum*, ubi spiritus, quo ea populo fideli Ecclesia proponit, evidenter ostenditur, & dispositiones, quibus pie laudabiliter ac fructuose observari debeant, adcuratissime recensentur. In toto autem Operis decursu ita se se continuit Auctor præstantissimus, ut ab indicandis, proponendis, enucleandisque scholasticis quæstionibus perpetuo constanterque abstinuerit, & solum, quod erat proposito magis consentaneum, puram, simplicem, integram Ecclesiæ doctrinam eadem nomenclatura, eisdemque phrasibus, quibus explanata atque digesta adservatur in Divinis Scripturis, Traditionibus, & Conciliis, Tridentino cum primis, ea, quæ ipsam decet, dignitate susceperit pertractandam.

Postremo, quoad rerum, quas Catholicæ istæ Institutiones complectuntur, substantiam adtinet, non multa habemus, de quibus vos præmoneamus. Integrum Opus ita præclare conceptum, concinne adlaboratum, apte sapienterque dispositum est, ut absolutissima veluti coulectio omnium documentorum, quæ traduntur in Catechismo Romano, quo duce Auctor noster semper progreditur, habendum sit, novo tamen ordine, novoque eruditionis adparatu maiorem in modum commendandum.

Vos ergo, Venerabiles Fratres, eiusmodi Opus ad primævam genuinamque lectionem nunc revocatum, quam diligentissime correctum, emandatumque in omnibus, maxime vero in locorum Sacræ Scripturæ, Conciliorum, Patrum, Auctorumque adlegatorum citationibus, in quas complura σφάλματα inrepserant, eo animo accipite, quo vobis offertur.

Ne autem iustæ molis mensuram excederet, dividendum iussimus in Tomos quatuor, quos maximam partem acceptos referre debetis

munificentiæ Clementissimi Principis Petri Leopoldi Magni Etruriæ Ducis, postea Augustissimi Romanorum Imperatoris decem & octo abhinc mensibus, & quod excurrit, fato functi; quod ideo vobis notum facimus, ut grati sitis, & in vestris Sacrificiis animæ eiusdem Principis bene adprecemini.

Audistis, Venerabiles Fratres, Operis meritum, utilitatem, diligentiamque a nobis in eo impensam. Nunc agite, ut illud vobis comparetis, Nobis non parum gratificaturi, si in Archiviis vestrarum Ecclesiarum pro Successoribus deposueritis; deinde hoc ipsum

Nocturna versate manu, versate diurna;

sic enim optime a vobis saniori doctrina imbibitus fidelis populus sollicitudini vestræ concreditus, magis magisque in dies proficiet in scientia Sanctorum. & Nos gaudio superabundantes consequi poterimus in hac Nostra Diœcesi illud bonum, quod tanti pendebat S. Irenæus, & Ecclesia post absolutum Tridentinum Concilium proponendo animarum Pastoribus Romanum Catechismum, tamquam normam, ad quam Christianæ plebis exigeretur instructio, vehementer optavit, videlicet, *ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque præscriptio.*

S. Iren. lib 1. contr hæres. c. 3.

Cat. Rom. Præf. Sect. 6.

Datum Florentiæ ex Nostro Archiepiscopali Palatio, die decima septima mensis septembris, anno millesimo septingentesimo nonagesimo tertio.

INDEX TITULORUM
TOMI PRIMI

INSTITUTIONES CATHOLICÆ IN MODUM CATECHESEOS

In quibus quidquid ad Religionis historiam, & Ecclesiæ Dogmata, Mores, Sacramenta, Preces, Cæremonias, Usus pertinet, totum id brevi compendio ex sacris fontibus Scripturæ & Traditionis explanatur.

CAPUT PRÆVIUM

INSTITUTIONES CATHOLICÆ IN MODUM CATHECHESEOS.

PRIMA PARS

In qua exponuntur Principia, Exordium, Progressus Religionis ab Orbe condito ad consummationem Vitæ Æternæ, ad quam Homines creati.

SECTIO PRIMA

De Principiis, Exordio, Progressu Religionis ad Christi Domini adventum.

CAPUT PRIMUM.

De Deo.

CAPUT SECUNDUM.

De Dei Operibus.

CAPUT TERTIUM.

De peccato primi hominis, & de iis quæ inde subsequuta sunt.

CAPUT QUARTUM.

Brevis Historia Religionis a peccato hominis ad adventum Messiæ.

SECTIO ALTERA

De statu Religionis ab adventu Messiæ ad consummationem Sæculorum.

CAPUT PRIMUM.

De Christo Iesu.

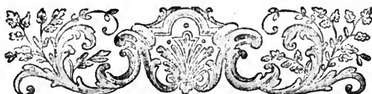
CAPUT SECUNDUM.

De Spiritu Sancto, & de propagatione Religionis Christianæ.

CAPUT TERTIUM.

De Ecclesia.

INSTITUTIONES CATHOLICÆ

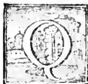
IN MODUM CATECHESEOS.

In quibus quidquid ad Religionis hiſtoriam, & Eccleſiæ Dogmata, Mores, Sacramenta, Preces, Cæremonias, Uſus pertinet, totum id brevi compendio ex ſacris fontibus Scripturæ & Traditionis explanatur.

CAPUT PRÆVIUM.

Totius Religionis Summa. Elenchus & Partitio Operis.

Toto hocce Opere Diſcipulus & Magiſter interloquuntur. Interrogat Diſcipulus, Reſpondet Magiſter.

Int. UID eſt quo nos homines magis occupari neceſſe ſit, dum vitam hanc mortalem vivimus?

Reſp. Nihil antiquius nobis eſſe debet, nihil in quod maiori ſtudio & cura incumbere oporteat, quam ut noverimus & Deum & Chriſtum & nos ipſos; quid ſimus, cur & quam ob rem vivamus, quid futuri ſimus poſt ſupremum diem, quænam ſit ad ſalutem via: uno verbo, quidquid Religio docet & præcipit, id & ſciamus & opere compleamus.

I. Quodnam id eſt quod Religio docet & præcipit?

R. Eorum omnium, quæ ad Religionis notitiam, & dogmata pertinent, hæc ſumma eſt.

Exiſtit Deus, ens perfectiſſimum, unum in perſonis tribus a ſe invicem diſtinctis. Ab eo condita ſunt univerſa, cælum & terra, & quidquid horum ambitu continetur.

Angeli & homines cæteras res creatas perfectione ſuperant. Hos Deus creavit æterna felicitate donandos. In eo autem poſita eſt eorum ſumma felicitas, ut Deus æternum ab eis perfecte cognoſcatur, ametur, & poſſideatur.

Ex Angelis alii numquam a Deo diſceſſerunt, ſecus alii. Illi iam æternum beati, ab iubentis Dei nu-

CAPUT PRÆVIUM

tu pendent, & ad varia ministeria mittuntur. Alii iam æternum infelices, & in summas miserias sua culpa delapsi, dæmones nuncupantur.

Deus hominem & feminam creavit, Angelorum instar æterna felicitate donandos, nec legi mortis obnoxios: creavit, inquam, sanctos & iustos; suamque legem ita scripsit in cordibus eorum, ut quidquid esset agendum & plane cognoscerent, & facile possent opere perficere.

Formatum hominem statim posuit Deus in Paradiso voluptatis, præcepitque ipsi rem haudquaquam difficilem, de fructu arboris unius ne comederet: *In quocumque enim die*, inquit, *comederis ex eo, morte morieris*. Gen. II. 17.

Verum, proh dolor! Eva mulier a dæmone delusa, nulla ad id impellente concupiscentia, contra conscientiæ stimulos de fructu vetito comedit. Adam uxori nimium obsequutus, nequaquam delusus, nihil ignorans eorum quæ scire oportuit, comedit & ipse contra fas.

Hinc prima mali labes. Hinc tot partæ humano generi miseriæ. Ex Eva quippe matre, & Adam parente prodiere deinceps omnes omnino homines, quibuscum ipsi communicarunt & peccatum suum & peccati pœnas, ignorantiam, concupiscentiam, quam in se concitaverant offensionem & inimicitiam Dei, vitæ incommoda, moriendi necessitatem. Nec mora, statim expulsi sunt a paradiso voluptatis; æternis suppliciis addicendi, ni Deo miserante resipuissent.

Hæc autem prima fuit Dei opt. max. erga homines peccatores misericordia, ut Redemtorem humano generi & Liberatorem promitteret. Is non nisi post annos circiter quater mille venit.

Interea corrupta peccato originis humana natura, in omne scelerum & nequitiæ genus prolabsa est. Tot crimina Deus generali diluvio expiari voluit. Omnes omnino homines aquis submersi periere, excepto Noe cum suis. Hic cum uxore & liberis tribus, totidemque eorum uxoribus, aquis mirabiliter ereptus, Pater fuit deinceps hominum; qui intra breve temporis spatium aucti numero, & multiplicati, demum eos qui ante diluvium vixerant, non æquarunt modo malitia & turpitudine, sed etiam superarunt.

Unde Deus sequentibus *generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas; &* tamen *non sine testimonio semetipsum reliquit*: elegitque Abraham eiusque posteros in populum sibi peculiari ratione mancipatum. Act. XIV. 15.

Populus hic ex uno homine ortus, una veluti familia constans, dictus primum Hebræus, dein Israeliticus, tum Iudaicus, accepit a Deo, ministrante Moyse, legem scriptam in tabulis lapideis, Divini cultus publicum & peculiarem ritum, promissa solemnia, prophetias; innumerisque a Deo beneficiis, etiam, præter naturæ ordinem donatus est.

Neque ideo populus hic pietate & morum sanctitate cæteris gentibus longe antecelluit. Imo sæpe

Dei sui oblitus, sæpe gentium exterarum mores & pietatem imitatus, Dei vindictam, nunc hac, nunc illa ratione promeruit; nec variis pœnarum generibus ab sua impietate revocatus est.

Demum, *ubi venit plenitudo temporis* a Prophetis longe ante prænuntiati, *misit Deus Filium suum in mundum*; & venit humano generi opem laturus Redemtor & Liberator hominum Filius Dei, natus ex virgine Christus Iesus. Is quum verbo & exemplo docuisset quid agendum, quænam esset ad salutem via; miraculisque comprobasset esse se Filium Dei a Patre missum, tandem cruci affixus, debitas humano generi pœnas luit, & morte sua *Patri reconciliavit* homines *peccatores*. Galat. IV. 4. Prof. Pasch.

Post mortem sepultus, *tertia die resurrexit a mortuis*, & post dies quadraginta, videntibus discipulis ascendit in cælum. Decimo post die, misit Spiritum sanctum in discipulos suo iussu Hierosolymis congregatos. Symb. Apost.

Quam porro legem in cordibus hominum Deus conditor initio scripserat, quam legem a Deo, ministrante Moyse, Iudæi olim acceperant scriptam in tabulis lapideis, hanc Spiritus sanctus adveniens scripsit denuo in cordibus Christi discipulorum.

Ex iis duodecim præcipui, quos Christus Apostolorum nomine nuncupaverat, Iudæis primum, tum passi a Iudæis repulsam, cæteris gentibus toto terrarum orbe diffusis ea annuntiarunt omnia, quæ a Christo didicerant, quæ audierant, quorum ipsi testes fuerant.

CAPUT PRÆVIUM

Horum prædicatione, miraculis, nece, conversi ad Deum infiniti propemodum discipuli: quorum rursus prædicatione, miraculis, fuso sanguine, ita disseminata est, Spiritu sancto impellente, per orbem universum Christi doctrina, frementibus nequicquam dæmonis impulsu, & in unum veluti convenientibus Regibus & Principibus *adversus Dominum & adversus Christum eius*; ut tandem Reges ipsi religionem hanc amplexi sint, quam antea per humanæ providentiæ leges, toties de medio sublatam & prorsus extinctam fuisse gloriabantur. Psal. II. 2.

Hæc societas hominum, quos Apostoli & eorum discipuli Christo peperere, quæ toto terrarum orbe diffusa est, quam Apostolorum successores regunt, Ecclesia catholica nuncupatur.

Ecclesia est societas visibilis ad consummationem usque sæculi permansura, sub Christo duce & capite visibili: cuius primas vices gerit in terris summus Pontifex, Romanus Episcopus, Petri Apostoli successor. Hic caput est cæterorum Episcoporum, quos *posuit* Chistus *regere Ecclesiam Dei*. His subiecti reliqui pastores, cæterique qui ad *opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi* mittuntur. Act. XX. 28. Ephes. IV. 12.

His notis & veluti characteribus ab aliis societatibus, quæ Ecclesiæ nomen & auctoritatem falso sibi vindicant, distincta semper fuit & erit vera Christi Ecclesia, quod nimirum sit Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.

Hostes habet, & habuit, & ha-

CAPUT PRÆVIUM

bebit semper in terris Ecclesia Dei. Verum hos & vincit, & vicit, & vincet semper: *Adversus eam portæ inferi nunquam prævalebunt*. Hanc enim Spiritus Dei vivificat, Christus regit, adiuvat, firmat; huic præsto est semper, ab ea non recedit, nec recessit, nec recedet unquam; nec est quod tali duce naufragium Ecclesiæ navi inter maris undas, & ventorum procellas timeatur.

Mat. XVI. 18.

Nondum suis omnibus membris constat Ecclesia. Ad finem usque sæculi novos subinde pariet filios. Horum omnium aggregatione tandem perficietur & consummabitur. Interea moritur unusquisque; & statim a morte rapitur anima ad tribunal Christi, rationem redditura de omnibus quæ gessit, sive bona illa sint, sive mala. Sequitur sententia iudicis, qua unaquæque vel æterna felicitate donatur, vel æternæ damnationi subiacet, vel temporalibus suppliciis plectenda veluti detruditur in carcerem.

Tandem ubi in Ecclesiam omnes Electi confluxerint resurgent omnes mortui, venietque Christus Iesus *cum potestate magna & maiestate*, & cum eo Angeli, Sanctique omnes: veniet, inquam, palam & publice iudicaturus vivos & mortuos. Tunc pœnæ temporales & purgatoriæ nullæ supererunt; sed ibunt iunctæ iterum corporibus animæ, iustorum quidem in vitam æternam, impiorum vero in ignem æternum.

Luc. XXI. 27.

Mat. XXV. 46.

Iustos dicimus eos qui eo modo vixere quo vivendum est, ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam assequendam homines conditi. Qui secus vixerint, ii omnes, nulla habita ratione originis aut religionis, mali & impii censentur.

Ad bene autem & beate vivendum duo hæc omnino necessaria, nimirum recedere a malo & facere bonum; fugere peccata, & uni Deo adhærere. Hæc totius morum disciplinæ summa est. Ut recedatur a malo, & peccatum omne fugiatur, prorsus vincenda est innata unicuique homini ex radice originali, libido sentiendi, spectandi, & dominandi, quam vocat Ioannes Apostolus concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Ex hoc enim triplici fonte derivatur omne peccatorum & scelerum genus. Deo adhæseris ubi in eum credideris & speraveris, ipsumque amaveris: nonnisi enim fide, spe & caritate coniungi cum Deo humana mens & voluntas potest.

Ps. XXXVI. 27.

1. Ioan. II. 16.

Cæterarum virtutum christianarum perfectio & veluti vita, caritas. Hac una qui caruerit, nihil est.

1. Cor. XIII. 1. 2. & 3.

Probatio dilectionis executio est mandatorum Dei. Hæc stricte observare necesse semper fuit hominibus. Nec minori studio obsequendum Ecclesiæ, quæ dum aliquid præcipit, nihil aliud quam observandorum mandatorum Dei tempus, locum, rationem pro opportunitate singulis assignat, & veluti ponit ob oculos.

Uno verbo christiane vivit, qui ab omni peccato abstinet, qui cum Deo fide, spe, caritate coniungitur, qui Deo & exinde Ecclesiæ, ut iubet Deus ipse, in omnibus obsequitur: Qui ita vixerit, vitam

æternam, ad quam homines conditi, demum is adipiſcatur neceſſe eſt.

Verum ita vivere nemo poteſt propriis viribus relictus: ad hoc gratia divina prorſus neceſſaria. Gratia autem nemini debetur: nonniſi ex Dei miſericordia conceditur: hanc nemo meritis naturalibus aſſequitur. Hanc largitur Deus cui vult, quando vult, quomodo vult, quantum vult, pro ſuæ omnipotentiſſimæ voluntatis beneplacito, & gratuitis miſericordiæ ſuæ promiſſionibus, quibus ſpes noſtra innititur.

Miſericordiam hanc morte ſua Chriſtus hominibus promeruit, & quidquid gratiæ in eos poſt lapſum primi hominis derivatur, totum id a ſanguine Chriſti manat. Ipſius ſolum virtute & meritis fit, ut a ſervitute diabolica, & inimicitia Dei liberati, Dei amici, imo & filii, & hæredes efficiamur.

Duplici via miſericordiam Dei per Chriſtum experimur, Sacramentis nimirum, & Oratione.

Sacramenta ſunt ſigna ſenſibilia gratiæ Dei, omnia a Chriſto Domino inſtituta; alia ad utilitatem ſingulorum, alia ad bonum commune. Septem omnino ſunt. Per Baptiſmum renaſcimur; Vitæ ſpiritualis perfectionem Confirmatio tribuit; Augmentum & conſervationem Euchariſtia. Pœnitentia ſpiritualiter infirmis ſanitatem, imo letaliter lapſis novum vitæ aditum ſubminiſtrat. Extrema Unctio corporali morbo laborantes quandoque vel reficit, vel ſanat omnino: ſemper a peccatis liberat, ſi rite ſuſcipiatur, & ad mortem æquo animo ferendam vires addit. Ordo Paſtores & Miniſtros, Matrimonium filios ad finem uſque ſæculi Eccleſiæ tribuunt.

CAPUT PRÆVIUM

Altera ad gratiam Chriſti via Oratio. Hanc Sacramentorum ſolemnis adminiſtratio ſemper coniunctam habet. Per hanc chriſtiane vivitur. Per hanc colitur Deus, & propitius fit hominibus.

Quidquid oratione poſtulare poſſumus & debemus a Deo, totum id ea oratione comprehenditur, quam Dominicam dicimus, quia ipſius auctor Chriſtus Dominus.

Si ſpectetur oratio, prout id omne generatim complectitur, quo ad Deum ferri & ſublevari mens humana poteſt, perfectiſſimum orandi genus ſacrificium. Sacrificiorum ritus & cæremonias in priſca lege Deus ipſe conſtituit; verum vetera hæc ſacrificia umbra erant, & figura magni illius ſacrificii, quod ſemel a Chriſto in cruce oblatum, Eccleſia quotidie in altari euchariſtico celebrat.

Sacrificium hoc incruentum a Chriſti cruento ſacrificio, nihil differt, quantum ad ſubſtantiam. Offertur ab Eccleſia iam ab Apoſtolorum temporibus tam pro vivis, quam pro defunctis. Id priſco loquendi more Miſſam dicimus.

Quidquid ad Miſſæ apparatum, preces, cæremonias pertinet, totum id ſanctum, auguſtum, rectæ rationi conſentaneum, ſumma dignum veneratione. Id quoque dictum puta de iis ritibus, cæremoniis, orationibus, quæ ſolemni & probato Eccleſiæ uſu obſervantur,

quales ſunt Exorciſmi, Benedictiones, Supplicationes, quas Litanias & Proceſſiones vocant. Hæc omnia & veneranda antiquitate commendantur, & firmiſſimis rationibus fulta ſine manifeſta temeritatis, vel levitatis & ignorantiæ, vel obcæcationis labe reprehendi nullatenus poſſunt.

Hæc ſumma eſt eorum omnium, quæ ad Religionem pertinent. Id liquidius patebit, ex infra dicendis in ſerie huius operis.

I. Quot ad capita revocari iuvat quidquid pertinet ad Religionem?

R. Iuxta ſuperius expoſitum ordinem partiemur in partes tres quidquid dicturi ſumus de Religione.

Primo loco agemus de principiis, exordio, progreſſu Religionis, ab orbe condito ad conſummationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

Poſtea explicabimus qua ſit ratione vivendum, ut ad vitam perveniatur æternam, ad quam homines conditi.

Tum dicemus, quibus auxiliis & adiumentis ita vivere poſſimus, ut nobis pateat aditus ad vitam æternam.

Hac fere methodo chriſtianæ Religionis dogmata, & præcepta exponi oportere cenſet S. Auguſtinus. (A)

Prima Pars Operis aget de Symbolo.

Altera de Præceptis Dei & Eccleſiæ.

Tertia De Sacramentis & Oratione Dominica.

Ita tamen ut in ſingulis partibus multa ſint, quæ neque ad ſymbolum pertinent, nec ad præcepta Dei & Eccleſiæ, nec ad Sacramenta, nec ad Orationem Dominicam: quanquam & iſthæc omnia ad unum ex illis quatuor capitibus revocari nihil vetat.

Prima Pars Operis dividetur in ſectiones duas.

In prima exponemus quidquid ſpectat ad dogmata & hiſtoriam Religionis, ab orbe condito ad adventum Chriſti.

In altera quæ ſpectant ad Religionem proſequemur, a Chriſto nato ad conſummationem vitæ æternæ.

Altera Pars Operis poſt caput prævium de vita chriſtiana in genere, ſectiones quatuor complectetur.

Primam de Peccatis.

Alteram de Virtutibus.

Tertiam de Præceptis Dei.

Quartam de Præceptis Eccleſiæ.

Tertia Pars poſt caput prævium de Gratia, in ſectiones duas diſtribuetur.

In priori quidquid ad Sacramenta.

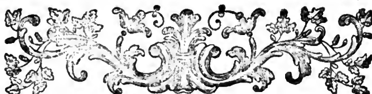
In poſteriori quidquid ad Orationem pertinet explanabimus.

Atque hæc eſt totius Operis ratio & methodus.

(A) S. Aug *Lib. de Catechizandis Rudibus cap. 6. n.* 10. Inde iam exordienda narratio eſt ab eo, quod fecit Deus omnia bona valde, & perducenda, ut diximus, uſque ad præſentia tempora Eccleſiæ: ita ut ſingularum rerum atque geſtorum quæ narramus, cauſæ rationeſque reddantur, quibus ea referamus ad illum finem dilectionis, unde neque agentis aliquid, neque loquentis oculus avertendus eſt.

Idem, *Lib. de vera Religione cap. 7. num.* 13. Tenenda eſt nobis chriſtiana Religio & eius Eccleſiæ communicatio... Huius hiſtoriæ ſectandæ caput eſt hiſtoria & prophetia temporalis divinæ providentiæ, pro ſalute generis humani in æternam vitam reformandi atque reparandi: quæ quum credita fuerit, mentem purgabit vitæ modus divinis præceptis conciliatus, & idoneam faciet ſpiritualibus percipiendis.

INSTITUTIONES CATHOLICÆ IN MODUM CATECHESEOS.

PRIMA PARS

In qua exponuntur, Principia, Exordium, Progressus Religionis, ab orbe condito ad consumationem vitæ æternæ, ad quam homines creati.

SECTIO PRIMA

De Principiis, Exordio, Progressu Religionis ad Christi Domini adventum.

CAPUT PRIMUM.

De Deo.

§. I.
De Existentia Dei.

Int. E Deo sermonem facturus, dic primum quæso, de Supremi numinis existentia quid certum sit, existitne revera Deus?

Resp. Deum existere ita certum est, ita perspicuum, ut qui id negaverit, vel revocaverit in dubium, næ ille insipiens fuerit: *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.* *Psal.* XIII.1.

Notanda prorsus hæc verba, *Dixit insipiens in corde suo*. Quibus innuitur, cum quis eo insipientiæ devenerit, ut Deum esse neget, hoc in ipsius voluntate magis, quam in mente positum, nimirum vellet impius non esse Deum. Tunc enim compresso & deposito conscientiæ pondere, in omne genus libidinis prorumperet liberius. Forte depravatio animi eo denique impium adigit, ut neget prorsus Deum existere. Sed velit nolit, tam alte impressa est mentibus hominum Dei notitia, ut penitus deleri vix ac ne vix quidem possit. (A)

(A) S. AUGUSTINUS *Tract.* 106. *in Ioan.* n. 4. Quod Deus dicitur, universæ etiam creaturæ, etiam omnibus gentibus, antequam in Christum crederent, non omnimo-

I. Qua ratione fupremi numinis Exiftentiam nobis ipfis ita approbare poffumus, ut omnis deinceps ea de re tollatur animi dubitatio?

R. Omni fere rationum genere illa demonftratur. Hanc docet internus uniufcuiufque animi fenfus, hanc experientia, hanc fides certiffimis argumentis ftabilita, hanc denique ex principiis Metaphyficis defumptum ratiocinium multiplex demonftrat.

I. Quid hic intelligis per intimum uniufcuiufque animi fenfum?

R. Intelligo impreffam mentibus hominum Divinitatis notitiam.

Hinc nulla gens, quæ Deum aliquem non colat. Hinc in periculis, in adverfis, in improvifis rerum eventibus fertur unufquifque ad Deum etiam non cogitans, fecutus innatam naturæ propenfionem. Quod Tertullianus vocat teftimonium animæ naturaliter Chriftianæ. (B) *Tertull. Apol. c. 17.*

Huc revocari nihil vetat quod dicitur in Pfalmo quarto, v. 7. *Signatum eft fuper nos lumen vultus tui, Domine.*

I. Quomodo experientia demonftrat Deum exiftere?

R. 1. Experimur quotidie fupremi Numinis & paternam erga nos providentiam, & propenfam ad exaudiendas preces benignitatem, & manifeftum quandoque in puniendis impiorum fceleribus Iudi-

---

do effe potuit hoc nomen ignotum. Hæc eft enim vis veræ Divinitatis, ut creaturæ rationali iam ratione utenti non omnino ac penitus poffit abfcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura depravata eft, univerfum genus humanum Deum mundi huius fatetur auctorem. In hoc ergo quod fecit hunc mundum cælo terraque confpicuum, & antequam imbuerentur in fide Chrifti, notus omnibus gentibus Deus. In hoc autem quod non eft cum Diis falfis colendus, notus in Iudæa Deus. In hoc vero quod pater eft huius Chrifti, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eft prius occultum omnibus, nunc manifeftavit eis, quos dedit ei pater ipfe de mundo.

(B) TERTULLIANUS *Apologetici c.* 17. Quod colimus Deus unus eft, qui totam molem iftam cum omni inftrumento elementorum, corporum, fpirituum, verbo quo iuffit, ratione qua difpofuit, virtute qua potuit, de nihilo expreffit in ornamentum maieftatis fuæ. Unde & Græci nomen mundo Cofmon accommodaverunt. Invifibilis eft, etfi videatur: incomprehenfibilis, etfi per gratiam repræfentetur: inæftimabilis, etfi humanis fenfibus æftimetur. Ideo verus & tantus eft. Cæterum quod videri communiter, quod comprehendi, quod æftimari poteft, minus eft, & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & fenfibus quibus invenitur. Quod vero immenfum eft, foli fibi notum eft. Hoc eft quod Deum æftimari facit, dum æftimari non cupit. Ita eum vis magnitudinis, & notum hominibus obiicit & ignotum. Et hoc eft fumma delicti nolentium recognofcere, quem ignorare non poffunt. Vultis ex operibus ipfius tot ac talibus, quibus continemur, quibus fuftinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur? Vultis ex animæ ipfius teftimonio comprobemus? Quæ licet carcere corporis preffa, licet inftitutionibus pravis circumfcripta, licet libidinibus ac concupifcentiis evigorata, licet falfis Diis exancillata, cum tamen refipifcit, ut ex crapula, ut ex fomno, ut ex aliqua valetudine, & fanitatem fuam potitur, Deum nominat, hoc folo nomine, quia proprio Dei veri. Deus magnus, Deus bonus, & quod Deus dederit, omnium vox eft. Iudicem quoque conteftamur illum: Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet. O teftimonium animæ naturaliter Chriftianæ! Denique pronuntians hæc, non ad Capitolium, fed ad cælum refpicit. Novit enim fedem Dei vivi. Ab illo & inde defcendit.

Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 1.

cium; & cæteris in rebus maximi momenti non obscura omnipotentiæ argumenta.

2. Mirus ordo partium orbis universi supremum omnium conditorem manifeste declarat. (C)

Hoc ut intelligatur operæ pretium est advertere ex effectibus sæpius cognosci causas, ex operibus opifices. Ubi inspexeris egregiam picturam, magnificas ædes, librum elegantem, statim intelligis summi pictoris, egregii architecti, luculenti scriptoris opus. Hæc qui fortuito ordine inter se compacta, nemine porro manum admovente, dixerit, næ ille inter eos, qui ipsi quoque insaniunt, insanissimus esse videatur. At si naturam cum arte conferas, si spectes mirum & perpetuum & nunquam deficientem ordinem partium omnium, ex quibus constat orbis universus, quid tum sentire, quid cogitare licebit? *Sane*, ut ait Tullius, *naturæ solertiam nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi potest imitando*. *Hac*, inquit alibi Tullius, *nihil aptius, nihil descriptius: nec quidquam in operibus manufactis tam compositum, tamque compactum, & coagmentatum inveniri potest*. Unius corporis humani conformatio, & mira membrorum compositio, & connexio, ut cætera taceam, divinum quid sonat. Hæc qui forte & casu fortuito inter se iuncta, & tam stupendum, tam numeris omnibus absolutum in ordinem coaluisse contenderit, qui vel ex his Deum non agnoverit, cum eo nullatenus disputandum: is, utpote insipiens, suis tenebris permittendus.

Cic. de Nat. Deor. lib. 2.

Cic. lib. 3. de fin.

I. Quibus argumentis stabilita fides demonstrat Deum existere?

R. Deus ipse suam existentiam hominibus manifestissimis argumentis declaravit. Rem explico.

Quidquid Religionis Christianæ veritatem asserit, consequens est, ut id quoque supremi numinis existentiam probet. Ruit enim prorsus Christiana Religio, si Deus nullus sit. At veritas Christianæ Religionis, tam certis, tam perspicuis rationibus vindicatur, quam quod maxime. Has in serie huius operis summatim proferemus. (D)

I. Quænam sunt rationes Meta-

(C) Psalm. xviii. Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelæ, neque sermones quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Sapient. xiii. 5. A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri.

Ad Rom. i. 20. Invisibilia ipsius (Dei) a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: Sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum & quadrupedum & serpentium, propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.

(D) S. Augustinus *lib.* 22. *de Civit. Dei, cap.* 7. Resurrectionem carnis Christi atque in cælum ascensionem, tanquam id quod fieri non potest, mens humana ferre non posset, eludensque ab auribus cordi-

physicæ quibus existentia Dei demonstratur?

R. Eas huc referre nostri non est instituti, certissimæ tamen & invictissimæ illæ sunt. Has qui legere voluerit, consulat Philosophos, & Theologos, qui ea de re multa & quidem egregie scripserunt.

§. 2. *De Dei natura & perfectionibus.*

I. Quid est Deus?

R. Ego sum qui sum, inquit Deus ipse Moysi illud ipsum interroganti respondens. (A)

His verbis dici nihil aut cogitari potest accommodatius ad divinam naturam exprimendam quantum capere possumus vitæ huius tenebris relicti.

I. Quis sensus est huius locutionis, *Ego sum qui sum?*

R. Sensus est Deum esse, ut cum Theologis loquar, ens a se, hoc est, ens a nullo alio pendens, sive ut sit, sive ut vivat, sive ut operetur. Alia omnia entia quæcumque illa sint, in tempore condita, e nihilo facta pendent ab illo supremo ente & Numine, a quo accepere portionem aliquam vitæ illius, cuius Deus perfectionem, & veluti plenitudinem unus habet a se, unus in se complectitur. (B)

I. Quare dixisti, his verbis, *Ego sum qui sum*, dici nihil aut excogitari posse accommodatius ad Divinam naturam exprimendam,

---

busque respueret; nisi eam fieri potuisse atque factam esse divinitas ipsius veritatis, vel veritas divinitatis, & contestantia miraculorum signa monstrarent; ut terrentibus & contradicentibus tam multis tamque magnis persecutionibus, præcedens in Christo, deinde ad novum sæculum in cæteris secutura resurrectio atque immortalitas carnis & fidelissime crederetur, & prædicaretur intrepide, & per orbem terræ pullulatura fecundius cum martyrum sanguine sereretur Legebantur enim præconia præcedentia prophetarum, concurrebant ostenta virtutum, & persuadebatur veritas nova consuetudini, non contraria rationi, donec orbis terræ, qui persequebatur furore, sequeretur fide. *Vide cap.* 3. §. 7. *sect.* II. *part.* 1. *huius operis.*

(A) Exod. III. 14. Dixit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum, ait: sic dices filiis Israel: qui est, misit me ad vos.

(B) S. Augustinus *de Doct. Christ. lib.* 1. *cap.* 37. Ille summe ac primitus est, qui omnino incommutabilis est, & qui plenissime dicere potuit Ego sum qui sum. Et dices eis: Qui est misit me ad vos, ut cætera quæ sunt, & nisi ab illo esse non possunt, & in tantum bona sunt, in quantum acceperunt ut sint.

Idem *Tract.* 38. *in Ioan. n.* 10. Domine Deus noster, quid est quod aisti: *nisi credideritis quia ego sum?* Quid enim non est eorum quæ fecisti? Numquid cælum non est? Numquid terra non est? Numquid non sunt ea quæ in terra & in cælo sunt? Numquid homo ipse cui loqueris non est? Numquid Angelus quem mittis non est? Si omnia sunt hæc, quæ per te facta sunt, quid est quod tibi proprium quiddam tenuisti ipsum esse... Mens capiat, vere esse, est semper eodem modo esse... Res enim quælibet prorsus qualicumque excellentia, si mutabilis est, non vere est: Non enim est ibi verum esse, ubi est non esse. Quidquid enim mutari potest, mutatum, non est quod erat. Si non est quod erat, mors quædam ibi facta est, peremptum est aliquid ibi quod erat, & non est. Nigredo mortua est in capite albescentis senis... mortuæ sunt vires in corpore languentis, mortua est statio in corpore ambulantis... mortua est locutio in lingua tacentis: quidquid mutatur & est quod non erat, video ibi quamdam vitam in eo quod est, & mortem in eo quod fuit. Denique de mortuo quum dicitur, ubi est homo ille? Respondetur, fuit. O veritas quæ vere es! *Vide reliqua huius eximii testimonii infra, ubi est de æternitate Dei.*

quantum capere possumus vitæ huius tenebris relicti?

R. Quia ex hac Dei notione & idea, manifeste sequitur, quidquid perfectionis fingi animo, aut cogitatione comprehendi potest, totum id, & longe plura in Deo reperiri.

Ex eo enim quod Deus sit ens a se, quod a nullo alio pendeat, sequitur hunc esse infinitum: id quippe dicitur infinitum, quod nullis terminis circumscribitur, quod non habet a quo contineatur intra certos limites: at quod a nullo alio pendet, sive ut sit, sive ut operetur, id non habet, a quo contineatur intra certos limites: ergo est infinitum, ergo est infinitæ perfectionis. Si enim hoc non esset perfectionis infinitæ, illius perfectiones intra certos limites coarctarentur; non esset itaque infinitum, penderet ab eo, a quo coarctaretur, atque ita non esset ens a se, ens a nullo alio pendens. Uno verbo, esse infinitum, & omnes omnino perfectiones absolutissime possidere, idem sonat. Esse infinitum, non pendere a quoquam, esse ens a se, idem sonat. Ex eo igitur, quod Deus sit a se, nec a quoquam alio pendeat, manifeste efficitur hunc esse infinitæ, & omnimodæ perfectionis.

Videsis hæc fusius disputata apud Theologos.

I. Quænam sunt divinæ perfectiones?

R. Deus est summe perfectus: ergo spiritus est, ergo simplicissimus, æternus, immensus, immutabilis, omnia novit, omnia potest, & ab ipsius arbitrio pendent universa. Ex perfectionibus his, sive aliis, quas fingere mens humana potest, si qua deesset, non esset summe perfectus, non esset Deus. (C)

I. Quid est quod ais, Deum esse spiritum?

R. Hoc est Deum nec corpore, nec figura, nec colore constare, nec sensibus humanis percipi posse. (D)

I. Cur Deum vocas simplicissimum?

R. Quia nullas habet partes: ab ipsius natura prorsus alienum est ex aliqua compactione, seu compositione coalescere.

I. Cur autem in Scripturis sacris & brachia & manus & pedes Dei legimus?

R. Tropicum illud est & transla-

(C) S. AUGUST. *lib.* 1. *Confess. cap.* 4. Quid es ergo, Deus meus? quid rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Summe, optime, omnipotentissime, misericordissime & iustissime, secretissime & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis; immutabilis, mutans omnia, & in vetustatem perducens superbos & nesciunt; semper agens, semper quietus; colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriens & perficiens, quærens quum nihil desit tibi. Amas nec æstuas, zelas & securus es; pœnitet te & non doles; irasceris & tranquillus es; opera mutas, nec mutas consilium; recipis quod invenis, & nunquam amisisti. Nunquam inops, & gaudes lucris: nunquam avarus, & usuras exigis: supererogatur tibi ut debeas: & quis habet quidquam non tuum? reddis debita nulli debens: donas debita nihil perdens.

(D) IOAN. IV. 24. Spiritus est Deus.

Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 1.

tum loquendi genus, quo Dei operatio designatur. (E)

I. Cur Deum æternum prædicas?

R. Quia initio & fine caret, est, & fuit, & erit semper (F) & sine temporis successione vivit. Totam vitæ plenitudinem, & simul & interminate & perfecte possidet.

Hæc ut plenius intelligantur, observandum quid sit æternitas. Æternitas definitur a Boetio, *Interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio*. In æternitate non est prius, & posterius, non est distinctio præteriti præsentis & futuri, omnia sunt simul. Eo itaque sensu Deus æternus est, quod sine successione vivit. Nihil in eius vita transitorium reperitur. Nullus terminus a quo procedat, nullus ad quem tendat, medium nullum per quod transeat: totam vitæ rationem, & plenitudinem simul obtinet. Atque id quidem solius Dei proprium est (G)

Boetius lib. 3. de consolatione.

(E) S. Augustinus *Quæst. in Levit. quæst.* 93. Cum dicit (Deus) oculos suos & labia sua, & cætera vocabula membrorum corporalium, non utique accipimus eum forma corporis esse definitum; sed illa omnia membrorum nomina non intelligimus, nisi effectus operationum atque virtutum: ita & cum dicit anima mea, voluntatem eius debemus accipere. Perfecte quippe simplex illa natura, quæ Deus dicitur, non constat ex corpore & spiritu; nec ipso spiritu mutabilis est sicut anima: sed spiritus est Deus, & semper idem ipse, apud quem non est commutatio.

Idem *Lib.* 16. *de Civit. Dei cap.* 5. Non loco movetur Deus, qui semper ubique est totus; sed descendere dicitur cum aliquid facit in terra, quod præter usitatum naturæ cursum mirabiliter factum, præsentiam quodammodo eius ostendat.

(F) Psalm. ci. 13. Tu autem Domine in æternum permanes.... Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes; & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium matabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Tertullianus *lib. contra Hermogenem c.* 4. Quis alius Dei census, quam æternitas? quis alius æternitatis status, quam semper fuisse & futurum esse, ex prærogativa nullius initii, & nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit.

(G) S. Augustinus *Tract.* 38. *in Ioan. n.* 10. *post verba superius laudata sic habet, ubi de æternitate Dei*. O veritas quæ vere es! nam in omnibus actionibus & motibus nostris, & in omni prorsus agitatione creaturæ duo tempora invenio, præteritum & futurum. Præsens quæro, nihil stat: quod dixi iam non est, quod dicturus sum nondum est. Præteritum, & futurum invenio in omni motu rerum: in veritate quæ manet, præteritum, & futurum non invenio, sed solum præsens, & hoc incorruptibiliter, quod in creatura non est. Discute rerum mutationes, fuit & erit; cogita Deum, invenies est, ubi fuit, & erit esse non possit.

Idem *in Psalm* ix. *n.* 2. In Dei natura non erit aliquid, quasi nondum sit; aut fuit, quasi iam non sit: sed est tantum id quod est, & ipsa est æternitas.

S Thomas 1. *part. Quæst.* 10. *art.* 1. *in corp.* Quod est omnino immutabile sicut nec successionem, ita nec principium aut finem habere potest. Ergo ex duobus notificatur æternitas, primo ex hoc, quod id quod est in æternitate & interminabile, id est principio & fine carens, ut terminus ad utrumque referatur. Secundo per hoc, quod ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

Et Art. 2. *in corp.* Unde cum Deus sit maxime immutabilis, sibi maxime competit esse æternum: nec solum est æternus, sed est sua æternitas, cum tamen alia nulla res sit sua duratio, quia non est suum esse. Deus autem est suum esse.

Et art 3. *in corp.* Æternitas vere & proprie in solo Deo est, quia æternitas immutabilitatem consequitur, ut ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis.

I. Quomodo Deum immensum intelligis?

R. Immensum dico, quia ubique est, implet omnia, nullis vel locorum vel temporum spatiis circumscribitur. (H)

I. Cur Deum dicis immutabilem?

R. Quia Deus vicissitudini nulli, nulli mutationi est obnoxius. (I)

I. In sacris tamen codicibus dicitur Deus ira, pœnitentia moveri, dicitur mutare sua opera, quæ o-

---

(H) PSALM. 538 7. Quo ibo a spiritu tuo, & qun a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi, forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur a te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ. Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto .. Imperfectum meum viderunt oculi tui.

IOA. XI. 8. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari.

ISAI. 66. 1 Hæc dicit Dominus: cælum sedes mea est, terra autem scabellum pedum meorum.

IEREM. XXIII. 24. Si occultabitur vir in absconditis; & ego non videbo eum, dicit Dominus? Numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?

ACT. XVII. 28. In ipso vivimus, & movemur, & sumus.

S. AUGUSTINUS *lib.* 1. *Confess. cap.* 3. An non opus habes, ut a quoquam contincaris, qui contines omnia; quoniam quæ imples, continendo imples? . . . Sed quæ imples omnia, te toto imples omnia? An quia non possunt te totum capere omnia, partem tui capiunt . . an ubique totus es, & res nulla te totum capit?

IDEM *Epist.* 187. *alias* 57. *ad Dardanum, num.* 10 Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus.... Ubique (Christus) per id quod Deus est... Quamquam & in eo ipso quod dicitur Deus, ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens a corporis sensibus avocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut humor, aut aer, aut lux ista diffunditur... Est ergo Deus per cuncta diffusus: ipse quippe ait per Prophetam: Cælum & terram ego impleo. Attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Spiritus Domini replevit orbem terrarum Quo abitabo a spiritu tuo, & a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es; si descendero in infernum, ades. Sed sic est Deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi; sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum. Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa ... Sed in solo cælo totus & in sola terra totus, & in cælo & in terra totus, & nullo contentus loco, sed in se ipso ubique totus.... Ideo enim ubique esse dicitur, quia nulli parti rerum absens est; ideo totus, quia non parti rerum partem suam præsentem præbet, & alteri parti alteram partem, æquales æqualibus; minori vero minorem, maiorique maiorem: sed non solum universitati creaturæ, verum etiam cuilibet parti eius totus pariter adest ... Quomodo enim ubique, si in se ipso? ubique scilicet, quia nusquam est absens. In se ipso autem, quia non continetur ab eis quibus est præsens, tanquam sine eis esse non possit. Nam spatia locorum tolle corporibus, nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt. At vero Deus non si minus capitur ab illo cui præsens est, ideo ipse minor est. Totus enim in se ipso est, nec in quibus est, ita est ut indigeat eis.

IDEM *lib.* 7. *de Civit. Dei, cap.* 30. Haec facit atque agit unus verus Deus, sed sicut Deus, id est ubique totus, nullis inclusus locis, nullis vinculis alligatus, in nullas partes sectilis, ex nulla parte mutabilis, implens cælum & terram, præsente potentia, non indigente natura.

(I) MALACH III. 6. Ego enim Dominus, & non mutor.

IACOBI I 17. Apud quem (Deum) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

S. AUGUSTINUS *Serm.* 7. *seu* 6. *ex Carthusianis*. Deus Pater, Deus Filius; incommutabilis Pater, incommutabilis Filius... Esse, nomen est incommutabilitatis. Omnia

PARS I. SECT. I. CAP. I. §. 2.

mnia vicissitudinem & mutationem innuunt?

R. Locutionibus istiusmodi captui nostro accomodatis, & a propria significatione translatis, innuitur solummodo quid Deus agat extra se, & qua ratione novos subinde exerat effectus vel iustitiæ vel misericordiæ. Cave ne propterea suspiceris esse in Deo varias affectiones animi, ut fit in rebus creatis. *Immutabilis Deus*, inquit S. Augustinus, *mutat omnia; amat nec æstuat; irascitur & tranquillus est; opera mutat, nec mutat consilium*. (K)

Lib. 1. Conf. cap. 4.

I. Quid hoc est, quod ais nosse omnia Deum?

R. Hoc est, nihil absconditum a conspectu eius; futura simul & præsentia & præterita uno contuitu videt. Nihil ipsi futurum, nihil præteritum, omnia præsentia. In abstrusissimos cordium recessus penetrat, intimos animi sensus plane intuetur. (L)

I. Cur Deum dicis omnipotentem?

R. Quia nihil est quod potentia sua non assequi possit. (M)

I. Quid? Potest Deus mentiri,

---

enim quæ mutantur desinunt esse quod erant, & incipiont esse quod non erant. Esse verum, esse sincerum, esse germanum non habet nisi qui non mutatur. Ille habet esse cui dicitur: Murabis ea & mutabuntur, tu autem idem ipse es. Quid est, Ego sum qui sum, nisi æternus sum... nisi mutari non possum?

Ps. 101. 27. *Exod. III. 14.*

(K) *Vide supra litt.* (C) *c. 4. Lib. 1. Conf. S. Aug.*

S. AUGUSTINUS *Lib. 12. de Civit. Dei, cap. 17. n. 2.* Nobis autem fas non est eredere, aliter Deum affici cum vacat, aliter eum operatur: quia nec affici dicendus est, tamquam in eius natura fiat aliquid, quod non ante fuerit... Non itaque in eius vaeatione cogitetur ignavia, desidia, inertia; sieut nec in eius npere labor, conatus, industria. Novit quiescens agere, & agens quiescere. Potest ad opus novum, non novum, sed sempiternum adhibere consilium.... Una eademque sempiterna, & immutabili voluntate res quas condidit, & ut prius non essent egit, quamdiu nnn fuerunt, & ut posterius essent, quando esse cœperunt.

IDEM *Lib. 2. ad Simplicianum quæst. 2. n. 2.* Quis est enim hominum, cui non occurrat in Deo cuncta præsciente, poenitentiam esse nnn posse?.. Deus vere summeque est, nec ulla ex parte mutabilis, nec ullo motu novitio temporalis..... Ira hominis turbida est, & non fine crueiatu animi; Ira vero Dei.... illo in tranquillitate iugiter manente, in creatura subdita exercet admirabili æquitate vindictam.

(L) PSAL. CXXXVIII. Domine probasti me & cognovisti me: Tu cognovisti sessionem meam & resurrectionem meam. Intellexisti engitationes meas de longe, semitam meam & funieulum meum investigasti. Er omnes vias meas prævidisti; quia non est sermo in lingua mea. Ecce Domine tu cognovisti omnia novissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam. Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, & non potero ad eam.

ECCLESIASTICI XXIII. 27. Omnia videt oculus illius.... Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam erearentur, omnia sunt agnita; sic & post perfectum respicit omnia.

AD ROM. XI. 33. O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!

AD HEBR. IV. 13. Non est ulla creatura invisibilis in conspectu eius; omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

(M) GENES. XVIII. 14. Numquid Deo quidquam est difficile?

IOB. XLII. 2. Scio quia omnia potes.

MATT. XIX. 26. Apud Deum omnia possibilia sunt.

LUC. I. 37. Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

fallere, peccare, mori, ignorare aliquid?

R. Isthæc posse, non potentiæ, sed imbecillitatis est. Absit ut defectus, qualescumque illi sint, Deo tribuamus. (N)

I. Quid est, quod ais, pendere omnia a Deo?

R. Hoc est: Deus omnia creavit, conservat, gubernat, disponit pro suæ omnipotentissimæ voluntatis beneplacito.

I. Quid hoc rei est, Deus omnia creavit? Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 2.

R. Hoc est, omnia fecit e nihilo. Prius non erant: *ipse dixit, & facta sunt*. (O) Psalm. CXLVIII. 5.

I. Quid hoc rei est, Deus omnia conservat?

R. Hoc est, Deus omnia tuetur, fovet. Quo enim manum, ut ita dicam, admovente, condita omnia stant, eodem manum subtrahente,

---

(N) 2. Timoth. II. 13. (Deus) negare seipsum non potest.

Hebr. VI. 18. Impossibile est mentiri Deum.

S. Augustinus. *Serm.* 213. *in traditione Symboli* 2. *alias* 119 *de tempore*, *n.* 1. Omnipoteos est ad facienda maiora & minora: omnipotens est ad facienda cælestia & terrestria, immortalia & mortalia, spiritualia & corporalia, visibilia & invisibilia, magnus in magnis, nec parvos in minimis. Postremo omnipotens est ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Non potest mori, non potest peccare, noo potest mentiri, non potest falli. Tanta non potest: quæ si posset, nnn esset omnipotens.

Idem. *Serm.* 214. *Edit. Ben. n.* 2 Ideo (Deus) peccatum punit, quod ipse non fecit; quia eo fœdatur natura, quam fecit. Omnes ergn visibiles invisibilesque creaturas fecit omnipotens... Fecit autem non ex aliqua materie, quam ipse nnn fecit... Si quæ in principio fecit, ex nihilo utique fecit; etiam ex his quæ fecit, quidquid voluerit facere potens est, quia omnipotens est. Nec ideo credant iniqui Deum non esse omnipotentem, quia multa contra eius faciunt voluntatem. Quia & com faciunt quod non vult, hoc de eis facit quod ipse volt. Nullo modo igitur omnipotentis vel mutant, vel superant voluntatem, sive homo iuste damnetor, sive misericorditer liberetur, voluntas omnipotentis impletor. Quod ergo non vult omnipotens, hoc solum non potest.... Sed quoniam dixi hoc solom omnipotentem non posse, quod non vult, ne quis me temere dixisse arbitretur, aliquid omnipotentem non posse; hoc & beatus Apostolus dixit. Si non credimus, ille qui fidelis permanet, negare seipsum non potest.... Non enim potest iustitia velle facere qood iniustum est, aut sapientia velle quod stultum est, aut veritas velle quod falsum est.... Deus omnipotens non potest mori, non potest mutari, non potest falli, non potest miser fieri, non potest vinci. Hæc huiusmodi absit ut possit omnipotens... Volens enim est Deus quidquid est; æternus ergo & incommutabilis, & verax, & beatus, & insuperabilis volens est. Si ergo, potest esse quod non vult, omnipotens noo est: est autem omnipotens. Ergo quidquid vult, potest.

Idem. *Serm de Symb. ad Catechum n.* 2. Deus cum sit omnipotens, mori non potest, falli non potest, negare seipsum non potest. Nam si mori posset, non esset omnipotens. Si mentiri, si falli, si fallere, si inique agere, non esset omnipotens.

S. Epiphan. *Adversus Hæres. Lib* III. *Tom.* 1. *confut.* XIV *contra Aetium n.* 1. Quod Deum diximos qoæ velit omnia perficere, non est quod aliquis obiiciat, facere illum quæ minos deceant. Neqoaquam vero: nam ille volt, quæ reipsa facit, ratione suæ dignitatis habita, adeo ut neque potestati voluntas, neque voluntati sit cootraria potestas: non quod facere nequeat, sed quod non libeat.

(O) Sap II. 2. Ex nihilo nati sumus.

Isai. XLI. 24. Ecce vos estis ex nihilo.

2. Machab. VII. 28. Peto, nate ut aspicias ad cælum & terram, & ad omnia quæ in eis sunt, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.

esse desinerent, & ad nihilum reverterentur. (P)

I. Quid est quod ais, gubernat & disponit omnia Deus?

R. Hoc est: Orbem universum, & quidquid in eo fit, tam singulari Deus providentia administrat, ut sine illius vel iussu vel permissione non eveniat quidquam.

Deus itaque eventuum omnium supremus ordinator, actiones singulas creaturæ rationalis, & rerum insensibilium motus, singulari plane providentia disponit. Ad gloriæ suæ manifestationem omnia prorsus & singula ipse dirigit. Quidquid boni fit, ipsi tribuendum. Mala non agit quidem, sed permittit, maiora inde bona procuraturus; viros bonos videtur quandoque deserere, dum ipsi ad extremas angustias adiguntur, dum impiorum furori subiacent, dum persecutionem patiuntur propter iustitiam. Dum e contrario mali luxuriantur, dum rerum omnium copia affluunt, dum ruunt in omne scelerum genus, videtur Deus res humanas parum curare. Sed vide ne quid tale suspiceris. In prosperis, in adversis, suorum nunquam obliviscitur Deus. Hos paterna caritate castigat corrigendo, & tanquam aurum in fornace probat, ut inveniat dignos se. Impios vicissim temporali, & intra breve temporis spatium transitura felicitate abuti patitur, atque ita in profundum malitiæ demergi sinit; sed venit tandem tempus ultionis, & omnes intelligent, quidquid modo fit, id omne fieri ad laudem & gloriam & manifestationem bonitatis & iustitiæ Dei. (Q)

(P) Psal. ciii. 28. Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes spiritum tuum & deficient, & in pulverem suum revertentur.

Sap. xi. 26. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset conservaretur?

S. Augustin. *Lib.* 4. *de Genes ad litt. cap.* 22. *num.* 22. Creatoris namque potentia, & omnipotentis & omnitenentis virtus, causa subsistendi est omni creaturæ: quæ virtus ab iis quæ creata sunt regendis si aliquando cessaret, simul & eorum cessaret species, omnisque natura concideret . . . Dicimus Deum in iis quæ creavit indesinenter operari. Unde colligitur, quod si hoc opus suum rebus subtraxerit, nec vivemus, nec muvebimur, nec erimus.

(Q) S. Augustin. *Lib.* 1. *de Civit. Dei. cap.* 8. *n.* 1. Patientia Dei ad pœnitentiam invitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemque misericordia Dei fovendos amplectitur bonos, sicut severitas Dei puniendos corripit malos. Placuit quippe divinæ Providentiæ præparare in posterum bona iustis, quibus non fruerentur iniusti; & mala impiis, quibus non excruciabuntur boni. Ista vero temporalia bona & mala utrisque voluit esse communia: ut nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur; nec mala turpiter evitentur, quibus & boni plerumque afficiuntur.

N. 2. Bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. Ostendit tamen Deus sæpe etiam in his distribuendis evidentius operationem suam. Nam si nunc omne peccatum manifesta plecteret pœna, nihil ultimo iudicio servari putaretur: rursus si nullum peccatum nunc puniret aperte divinitas, nulla esse Providentia divina crederetur. Similiter in rebus secundis, si non eas Deus quibusdam petentibus evidentissima largitate concederet, non ad eum ista pertinere diceremus: itemque si omnibus ea petentibus daret, non nisi propter talia præmia serviendum illi esse arbitraremur; nec pios nos faceret ista servitus, sed potius cupidos & avaros.

Innumeris Scripturarum testimoniis probatur Providentia divina. Ipsa historia sacra recte dici potest historia locuples divinæ Providentiæ. Ex his scripturarum testimoniis hæc pauca subiicio. (R)

Idem. *Serm.* 125. *alias* 10. *ex Sirmondianis*, *n.* 5. Non quia videntur perversæ res humanæ, videatur nobis non esse gubernationem rerum humanarum. Omnes enim homines in locis suis ordinantur .... Non cures ubi te ordinet qui non novit errare, scit ubi te ponat ... Noli putare quia turbas consilium Dei, si perversus esse volueris. Qui creare te noverat, ordinare te non novit? ... (Iudas) operante utique divina providentia, quia per malam voluntatem malus esse voluit, non autem Deus malum ordinando fecit. Sed quia ipse malus peccator esse voluit, fecit quod voluit, sed passus est quod noluit. In eo quod fecit quod voluit, peccatum eius deprehenditur: in eo quod passus est quod noluit, ordo Dei laudatur.

(R) Tob. vi. 12. Dixit ei Angelus: Noli timere dare illam isti, quoniam huic timenti Deum debetur coniux filia tua: propterea alius non potuit habere eam. *Lege totum Tobiæ Librum.*

Iob. xxi. 7. Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos ... Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo: recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens ut serviamus ei? Et quid nobis prodest si oraverimus illum? Veruntamen, quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui? Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut favilla quam turbo dispergit ...: Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducetur.

Psal. cxiii. *Hebr.* 3. Deus autem noster in cælo; omnia quæcumque voluit, fecit.

Proverb. xx. 24. A Domino diriguntur gressus viri.

Sapient. iii. 1. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis .... Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. In paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

Ecclesiastici ii. 5. In igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.... Respicite filii nationes hominum; & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? Aut quis invocavit eum, & despexit illum? Quoniam pius & misericors est Deus ... & protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

Ierem. x. 23. Scio Domine quia non est hominis via eius; nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos.

Idem. xii. 1. Iustus es Domine, si disputem tecum ... Quare via impiorum prosperatur? ... Congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis.

Matth. vi. 25. Ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum? Respicite volatilia cæli .... Pater vester cælestis pascit illa ... Considerate lilia agri .... Si autem fœnum agri ... Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum.

Ioan. v. 17. Pater meus usque modo operatur, & ego operor.

Plura testimonia congesta vide in Indice Biblico, verbo Providentia.

Qui penitius indagare voluerit quidquid pertinet ad tractatum de Providentia Dei, legat *Libros tres S. Iohannis Chrysostom. de Providentia; Theodoreti Orationes decem de Providentia; S. Ambrosii Libros* v. *&* vi.

Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 3.

§. 3. *De Unitate Dei.*

I. Unus Deus eſt?

R. Unus omnino eſt: nec fieri poteſt, ut multiplex ſit. *Si non unus eſt, non eſt*, inquit Tertullianus. (A)

Lib. 1. contra Marcion. c. 3.

I. Cur ais fieri non poſſe, ut Deus multiplex ſit?

R. Quia fieri non poteſt, ut in entibus duobus reperiatur ratio ſummi & abſolutiſſimi.

Quod ut planum fiat, adverte de ratione abſolute perfecti id eſſe, ut omnibus omnino perfectionibus conſtet, adeoque ut ipſi nihil adæquetur. Siquidem non habere parem perfectio eſt. Itaque Deum negat, qui plura fingit: nec enim Deus eſſet is, cui deeſſet aliqua perfectio. Ita ratiocinatur Tertullianus. (B)

I. Id ſi ita planum eſt, quî fieri potuit, ut homines toto terrarum orbe diffuſi plures olim Deos coluerint?

R. Id tribuendum ſupinæ mentis

---

in Hexahemeron, ſeu de opere ſex dierum; & Libr. prim. Officiorum, cap. 12. 15. & 16. n. 46. 58. & 61. Salviani Libros octo de Gubernatione Dei. S. Auguſtinum in Pſalmos 36. 40. 72. 136. & Lib. 1. de Civitate Dei, cap. 8. 9. Enchirid. cap. 11. 27. 29. Serm. 174 & 175. alias 8 & 9. de verbis Apoſtoli: & Serm. 125. alias 15. ex Sirmondianis: S. Gregorium, Lib. 18. Moralium in Iob. cap. 13. & Lib. 21. cap. 4.

Inter recentiores *Ludovicus Granatenſis de Providentia divina* luculenter admodum loquitur *in Chatechiſmo*. Proſtat etiam apud Heliam *Ioſſet Libellus* Gallice ſcriptus *de Providentia:* eximius ille quidem.

Nec contemnenda quæ ea de re leguntur apud *Ciceronem Lib. 1 de natura Deorum circa initium, & Lib. 2. circa medium ad finem uſque.*

(A) Dauteron. vi. 4. Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus unus eſt.

Idem xxxii. 39. Videte quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me.

Ephes. iv. 5. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.

(B) Tertull. *Lib. adverſus Hermogenem, cap.* 4. Quis alius Dei cenſus, quam æternitas? .... Hoc ſi Dei eſt proprium, ſolius Dei erit, cuius eſt proprium, quia ſi & alii adſcribatur, iam non erit Dei proprium, ſed commune cum eo cui & adſcribitur.... Quod ſi Deus eſt, unicum ſit neceſſe eſt, ut unius ſit. Aut quid erit unicum & ſingulare, niſi cui nihil adæquabitur? Quid principale, niſi quod ſuper omnia, niſi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus ſolus habendo eſt, & ſolus habendo, unus eſt. Si & alius habuerit, tot iam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei ſunt.

Idem *Adverſus Marcionem, Lib. 1. c 3.* Deus, ſi non unus eſt, non eſt: quia dignius credimus non eſſe, quodcunque non ita fuerit ut eſſe debebit. Deum autem, ut ſcias unum eſſe debere, quære quid ſit Deus, & non aliter invenies... Deum ſummum eſſe magnum, in æternitate conſtitutum, innatum, infectum, ſine initio, ſine fine.... Summum magnum & forma, & ratione, & vi, & poteſtate... Quæ erit iam conditio ipſius ſummi magni? nempe ut nihil illi adæquetur, id eſt, ut non ſit aliud ſummum magnum: quia ſi fuerit, adæquabitur, & ſi adæquabitur, non erit iam ſummum magnum.... Ergo unicum ſit neceſſe eſt, quod fuerit ſummum magnum.

S. Cyprianus. *De Idolorum vanitate.* Oxonii in fol. *pag.* 10. Unus igitur omnium Dominus eſt Deus: neque enim illa ſublimitas poteſt habere conſortem, cum ſola omnem teneat poteſtatem.... Mundi eſt unus rector, qui univerſa, quæcumque ſunt, verbo iubet, ratione diſpenſat, virtute conſummat. Hic nec videri poteſt, viſu clarior eſt: nec comprehendi, tactu purior eſt: nec æſtimari, ſenſu maior eſt: & ideo ſic eum digne æſtimamus, dum inæſtimabilem dicimus.... *Pag.* 21. Nec nomen Dei quæras: Deus nomen eſt illi. Illic vocabulis opus eſt, ubi propriis appellationum inſignibus multitudo dirimenda eſt. Deo qui ſolus eſt, Deus vocabulum totum eſt. Ergo unus eſt, & ubique totus diffuſus eſt.... Atque hæc eſt ſumma delicti, nolle agnoſcere quem ignorare non poſſis.

excitati & cordis obdurationi, quibus demum traditi fuerant homines in pœnam peccati, de quo infra dicemus.

Explico responsionem: nemo nescit quanto in errore versatus olim fuerit orbis universus, circa Deorum & Semideorum agmen plane ridiculum. Alii solem pro Deo coluerunt, alii lunam, alii stellas. Ab aliis homines quidam vel mortales, vel vita functi, in Deorum catalogum relati. Fuit fere nulla res tam turpis (proh hominum insaniam!) cui divinos honores gens aliqua non detulerit. Græcos & Romanos nulla gens & urbanitate, & lepore, & acumine ingenii, & rerum peritia superavit: nec tamen ulla gens circa Pseudodeorum cultum turpius, & superstitiosius aberravit. Roma quæ se lucem orbis terrarum & arcem omnium gentium iactitabat, Roma, inquam, totius orbis servivit erroribus; idque maximæ laudis loco sibi esse duxit. Neque is idiotarum solum & plebeiorum error fuit, fuit & sapientum & philosophorum. Non alia de causa per annos fere quadringentos tot passi neces & persecutiones Christiani, quam quod unicum esse Deum plane declararent. Quot ea de re verborum pugnas sustinuere? Quot libros scribere necessum fuit, ut gentes a sacrilego Deorum cultu revocarentur? Inter alia quæ sanctum Augustinum impulerunt, ut ederet divinum plane opus de Civitate Dei, hoc fuit maxime, ut confutatis Idololatrarum fabulis, debitum uni Deo cultum vindicaret. Qui iam priores illius operis libros evolvunt, mirantur sane cur in refellendis Ethnicorum commentis tantum operæ posuerit sanctus Doctor: sed hæc tum temporis prorsus necessaria fuere. Norunt omnes sanctum Ambrosium Mediolanensem Episcopum id ab Imperatore christiano, & divinæ plane eloquentiæ vi, & rationum pondere, & Pontificiæ dignitatis auctoritate vix tandem obtinuisse, ne celebris illa Deæ Victoriæ ara restitueretur. Legere etiamnum iuvat quid vir alioquî præstantis ingenii, summæ eruditionis, eloquentiæ singularis Symmachus egerit nomine Senatus apud Imperatorem, ad obtinendam, adversante Ambrosio, Deæ Victoriæ, cæterorumque Pseudonuminum Romanorum causam. (C)

Hinc liquido patet, quam densa caligine obcæcatum habuerint intellectum homines primigeniæ corruptioni relicti. Hinc intelligere licet quam verum sit, quod ait Apostolus, (D) merito peccati tradi quandoque homines in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non con-

(C) *Vide Symmachi Relationem, & S. Ambrosii Epistolas* 17. & 18 *Tom. II. novæ Edit. alias* 30. & 31.

(D) Ad Rom. I. 23. Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam creatori ...... Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ.

Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 4.

veniunt, & in omne insipientiæ & nequitiæ genus ultro prorumpant vel ii qui doctiores & sapientiores esse videbantur.

§. 4. *De sanctissima Trinitate*.

I. Nonne Deorum pluralitas rursus invehitur, dum tres in Deo personæ esse dicuntur?

R. Minime. Deum enim in personis tribus unum esse & credimus, & aperte profitemur.

I. At ad insaniam prope accedere videtur assertio hæc, unum in personis tribus esse Deum?

R. Imo nil rationi consentaneum magis, quam id asserere. Id qui neget, is insaniat prorsus.

I. Atqui nihil est alienum magis a ratione, quam id credere, quod comprehendere animo non possis?

R. Ubi Deum aliquid dixisse & significasse hominibus certo noveris, id credendum prorsus, id pro minime dubio habendum, qualecumque tandem illud sit, sive id capias, sive obscurum, imo incredibile videatur. Qui secus faxit, is & Deum, supremam veritatem, parum novit, & rectæ rationi non minus adversatur, quam religioni.

Quippe tam angusti sunt humanæ intelligentiæ limites, ut plurima sint in rerum natura quæ revocare non possis in dubium, quæ pro certissimis teneas; quamvis eorum naturam, caussas, conditionem, humana mente comprehendi nullatenus posse fatearis. Investigandum quidem & diligentius perscrutandum, num quod dicitur Deus dixisse, id revera locutus sit, ne detur errori vel fraudi locus. Sed ubi certum omnino fuerit Deum esse loquutum, quemadmodum id certo affirmari debet de iis omnibus & singulis quæ nobis credenda proponuntur ab Ecclesia Dei, falli utique nescia, ut infra & quidem fuse demonstrabimus: (A) tunc, ut cum Apostolo loquar, *in captivitatem redigendus est omnis intellectus in obsequium fidei*: tunc credendum prorsus, quod alioqui prorsus incredibile videatur. Id ratio pariter & Religio suadet. Deus loquutus est; Deus, inquam, qui nec falli potest, nec fallere. Dei revelationem Ecclesia certissimis argumentis sine erroris formidine declaravit. (B) Id nobis sufficit. Nunc, ut ita dicam, pueri, imo & infantes sumus: *Nondum apparuit quid erimus. Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Interea *videmus per speculum in ænigmate: & ex parte cognoscimus. Cum autem venerit quod perfectum est*, tunc solummodo *evacuabitur quod ex parte est*, & id videbimus *facie ad faciem*, quod iam ne suspicione quidem assequi, nedum penitus animo comprehendere datur.

2. Cor. x. 5. 1. Joan. III. 2. Ephes. IV. 13. 1. Corinth. XIII. 12. Ibid. 10.

I. Constatne Mysterium sanctissimæ Trinitatis fuisse a Deo revelatum?

R. Constat omnino. Id enim &

(A) *Hac ipsa Parte, Sect. 2. cap. 3. §. 4.*

(B) *Vide Part. 2. Sect. 2. cap. 2. §. 1. 2. 3. 4. & 5.*

ſcriptura plane docet, & traditio manifeſta confirmat, & Eccleſia declaravit ſæpius.

I. Quænam eſt Eccleſiæ fides circa Myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis?

R. Hanc paucis accipe.

Dei natura, ut iam diximus, una eſt. At tres ſunt in Deo Perſonæ a ſe invicem diſtinctæ. (C) Prima dicitur Pater, altera Filius, tertia Spiritus Sanctus. *Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus: & tamen non tres Dii, ſed unus eſt Deus*; quia una in tribus & ſingulis perſonis natura. Hinc ſequitur tres illas perſonas pares eſſe & æquales æternitate, maieſtate, perfectione omnimoda, nimirum *Hi tres unum ſunt*, ut ait Ioannes Apoſtolus.

Symbol. S. Athanaſ.

1. Ioan. v. 7.

Pars I. Sect. I. Cap. I. §. 4.

Pater a nulla alia perſona productus fons eſt & origo cæterarum. Pater dicitur, quia ab æterno generat Filium ſibi conſubſtantialem, hoc eſt eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ. *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*. (D)

Symbolum Nicenum.

Filius ab æterno a Patre genitus. Genitus, inquam, non factus: alio vocabulo verbum Patris, ſapientia Patris dicitur. Verbum Patri eſſe conſubſtantiale negarunt quovis fere ſæculo Hæretici non pauci: quorum pervicaciam retudit ſæpius Eccleſia, adductis in medium innumeris ſcripturæ ſacræ teſtimoniis iuxta unanimem ſanctorum Patrum

(C) Matth. xxviii. 19. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

Ioan. viii. 16. Solus non ſum: ſed ego, & qui miſit me, Pater.

1. Ioan. v. 7. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum ſunt.

S. August. *Enar. 1. in Pſ. 68. n. 5.*... Dicamus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unius eſſe ſubſtantiæ... Quidquid eſt Pater quod Deus eſt, hoc Filius, hoc Spiritus ſanctus... Quæris quid ſit Pater? reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit Filius? reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit Pater & Filius? reſpondetur, Deus. De ſolo Patre interrogatus, Deum reſponde: de ſolo Filio interrogatus, Deum reſponde: de utroque interrogatus: non Deos, ſed Deum reſponde. Quæris quid ſit Abraham, & Iſaac? non reſpondetur, homo, ſed homines. Non ſic in divinis. Tanta enim ibi eſt ſubſtantiæ ſocietas, ut æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit: cum dicis mihi Filium hoc eſſe quod Pater eſt, profecto & Filius Pater eſt: reſponde, ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe Filium quod Pater eſt, non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe enim Deus dicitur, ad Patrem Filius dicitur. Rurſuſque Pater ad ſe Deus dicitur, ad Filium Pater dicitur. Quod dicitur ad Filium Pater, non eſt Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non eſt Pater: quod dicitur ad ſe Pater, & Filius ad ſe, hoc eſt Pater & Filius, id eſt Deus.

(D) Simb. conc. nic. *Tom. 2. Conc.* Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium factorem. Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei, ex Patre natum unigenitum, id eſt ex ſubſtantia Patris: Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero: natum non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt, & quæ in cælo & quæ in terra.... Eos autem qui dicunt: Erat aliquando quando non erat, & antequam naſceretur, non erat; & quia ex iis quæ non ſunt, factus eſt; aut ex alia ſubſtantia vel eſſentia dicunt eſſe vel creatum, vel mutabilem, vel convertibilem Filium Dei: anathematizat catholica & apoſtolica Eccleſia.

S. Aug. *Lib. 4. de Trinit. cap. 20. n. 27.* Nullo modo impedit ut credamus æqualem Patri eſſe Filium, & conſubſtantialem, & coæternum, & tamen a Patre miſſum Filium.... Filius a Patre eſt, non Pater a Filio.

ſenſum, & certiſſimæ traditionis intelligentiam. (E)

Spiritus Sanctus a Patre & Filio tanquam ab uno principio procedit, non generatur. Eſt Spiritus Sanctus terminus amoris mutui, quo Pater & Filius ſeſe invicem amant. Negarunt olim Hæretici dicti Macedoniani, Spiritum Sanctum eſſe vere Deum. Ipſi quoque ab Eccleſia damnati, & manifeſtis ſacrorum codicum & traditionis teſtimoniis confutati. (F)

Sunt qui contendant etiamnum Spiritum Sanctum a ſolo Patre procedere: atque hic error eſt Græco-

---

(E) Psal. ii. 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Prov. viii. 22. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant: necdum montes gravi mole conſtiterant; ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ: quando præparabat cælos, aderam: quando certa lege, & gyro vallabat abyſſos: quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum: quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ. Cum eo eram cuncta componens.

Joan. i. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum..., Omnia per ipſum facta ſunt.

Hebr. i. 5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? & rurſum: Ego ero illi in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium?

1. Joan. i. 1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ. Et vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis. Quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

(F) Act. v. 3. Anania, cur tentavit ſatanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto?.. non es mentitus hominibus, ſed Deo.

S. August. *Tract* 105. *in Ioan. n.* 3. Spiritus Sanctus... Spiritus eſt Patris & Filii, tanquam caritas ſubſtantialis & conſubſtantialis amborum. Quoniam non duo Dii Pater & Filius, nec tres Dii Pater & Filius & Spiritus Sanctus; ſed ipſa Trinitas unus ſolus verus Deus. Nec idem tamen Pater qui Filius, nec idem Filius qui Pater, nec idem Spiritus Sanctus qui Pater & Filius, quoniam tres ſunt, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: ſed ipſa Trinitas unus eſt Deus.

Idem. *Lib. 6. de Trinit. cap. 5. num.* 7. Quapropter etiam Spiritus Sanctus in eadem unitate ſubſtantiæ & æqualitate conſiſtit. Sive enim ſit unitas amborum, ſive ſanctitas, ſive caritas, ſive ideo unitas quia caritas, & ideo caritas quia ſanctitas, manifeſtum eſt quod non aliquis duorum eſt quo uterque coniungitur, quo genitus a gignente diligatur, generatoremque ſuum diligat... Ita ſunt illa tria, Deus unus, ſolus, magnus, ſapiens, ſanctus, beatus... Spiritus ergo Sanctus commune aliquid eſt Patris & Filii, quidquid illud eſt. At ipſa communio, conſubſtantialis, & coæterna: quæ ſi amicitia convenienter dici poteſt, dicatur; ſed aptius dicitur caritas.

Idem. *Lib. 15. de Trinit. cap.* 19. *n.* 37. Nullum eſt maius donum Dei, quam Spiritus Sanctus: quid conſequentius, quam ut ipſe ſit caritas qui dicitur & Deus & ex Deo? Et ſi caritas qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabiliter communionem demonſtrat amborum: quid convenientius, quam ut ille dicatur caritas proprie, qui Spiritus eſt communis ambobus?

S. Epiphanius. *Tom.* 1. *Lib.* 3. *Hæreſ. n.* 5. Porro Spiritum Sanctum una miniſtrare e ſacrorum Librorum auctoritate ita didicimus: Chriſtus a Patre mittitur, mittitur & Spiritus Sanctus: Chriſtus in Sanctis loquitur, loquitur & Spiritus Sanctus: ſanat Chriſtus, ſanat & Spiritus Sanctus: ſanctificat Chriſtus, ſanctificat & Spiritus Sanctus: baptizat in nomine ſuo Chriſtus, baptizat & Spiritus Sanctus.

rum recentiorum, quos ſchiſma ſeparat ab Eccleſiæ Romanæ communione. Verum hi quoque manifeſtis ſcripturæ & traditionis teſtimoniis confodiuntur, unde iure ac merito ab Eccleſia proſcripti. (G)

I. Pater, utpote generans, eſt ergo antiquior Filio, atque ita Pater & Filius antiquiores Spiritu Sancto? Non ſunt ergo tres illæ perſonæ pares & æquales?

R. Vide ne quid tale in animum inducas. In divinis perſonis nihil eſt, quod ſucceſſionem ſonet. Totum æternum eſt. Ab æterno generatur Filius: ab æterno producitur Spiritus Sanctus. Sicut ergo *æternus Pater*, ita *æternus Filius*, *æternus Spiritus Sanctus*. Æterno nihil antiquius. (H)

PARS. I. SECT. I. CAP. I. §. 4.

Symbolum S. Athanaſ.

Nec ſcrupulum moveat, quod principium generans, vel produ-

(G) IOAN. XV. 26. Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.

IDEM. XVI. 14. Ille (Spiritus) me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. 15. Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

S. AUGUST. *Tract. 99. in Ioan. num.* 4. Pater quippe ſolus de alio non eſt. Nam & Filius de Patre natus eſt, & Spiritus Sanctus de Patre procedit: Pater autem nec natus eſt de alio, nec procedit. Nec ideo ſane aliqua diſparitas in ſumma illa Trinitate cogitationi occurrat humanæ: nam & Filius ei de quo natus eſt, & Spiritus Sanctus ei de quo procedit, æqualis eſt.

Et *n.* 6. Filius enim ſolius Patris eſt Filius, & Pater ſolius Filii eſt Pater: Spiritus autem Sanctus non eſt unius eorum ſpiritus, ſed amborum.

IDEM. *Lib.* 5. *de Trinit. cap.* 14. *n.* 15. Fatendum eſt Patrem & Filium principium eſſe Spiritus Sancti, non duo principia: ſed ſicut Pater & Filius unus Deus; & ad creaturam relative unus Creator & unus Dominus, ſic relative ad Spiritum Sanctum unum principium: ad creaturam vero Pater & Filius & Spiritus Sanctus unum principium, ſicut unus Creator & unus Dominus.

(H) S. AMBROS. *Expoſit. Evang. ſec. Luc. Lib.* II. *num.* 12..... Solus Pater, quia unus Deus: ſolus Pater, quia ſola Divinitas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: & quod unum eſt, ſolum eſt. Solus Pater, ſolus Unigenitus, ſolus & Spiritus Sanctus; neque enim qui Filius, & Pater; aut qui Pater & Filius; aut qui Spiritus Sanctus, & Filius; alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus: legimus enim: *Rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis*. Solus Pater, quia unus Deus, ex quo omnia: ſolus Filius, quia unus Dominus, per quem omnia: ſolum Divinitas facit; generatio & Patrem teſtificatur & Filium; ut nuſquam Filius ſine Patre, aut Pater eſſe videatur ſine Filio.... *Ioan* XIV. 16.

S. AUGUST. *Serm.* 117. *de verb. Evang. Ioan.* 1. *c.* 4. *num.* 6. Verbum Dei inviolabiliter, incommutabiliter, ſine temporali nativitate, natum tamen intelligamus a Deo.... Auſi ſunt quidam dicere, maior eſt Pater Filio, & præcedit eum tempore; id eſt, maior eſt Filio Pater, & minor eſt Patre Filius, & a Patre in tempore præceditur. Et ſic diſputant: ſi natus eſt, utique erat Pater antequam Filius illi eſſet natus..... Hoc ergo illi dicunt: ſi Filius Dei eſt, natus eſt. Hoc fatemur. Non enim eſſet filius, ſi natus non eſſet. Manifeſtum eſt, admittit fides; approbat Eccleſia catholica, verum eſt. Adiungunt deinde: ſi natus eſt Patri Filius, erat Pater antequam ei Filius naſceretur. Hoc reſpuit fides, reſpuunt aures catholicæ, anathematizatur; extra eſt qui hoc ſapit, non pertinet ad participationem ſocietatemque Sanctorum. Ergo ait: rationem mihi redde, quomodo & Filius potuit naſci Patri, & coævus eſſe ei a quo natus eſt?...

Cap. 7. *n.* 10..... Quia ergo in æternitate ſtabilitas eſt, in tempore autem varietas; in æternitate omnia ſtant, in tempore alia accedunt, alia ſuccedunt: potes invenire minorem filium in varietate temporis ſuccedentem patri, quia etiam patri ſuo ipſe ſucceſſit non æterno patri temporalis. Quid ergo poſſumus in creatura invenire coæternum, quando in creatura nihil invenimus æternum? inveni

cens affectu, genito, seu producto antiquius esse videtur. Apage enim hoc in Divinis, quod nec in corporeis quidem semper

æternum patrem in creatura, & inveni coæternum filium. Si autem non invenis æternum, & vincunt se in tempore: sufficit ut ad similitudinem inveniamus coævum.

Cap. 8. num. 11. Legimus in Scripturis de ipsa Sapientia, candor est enim lucis æternæ. Item legimus, speculum sine macula Dei maiestatis. Ipsa sapientia dicta est candor lucis æternæ, dicta est imago Patris: hinc capiamus similitudinem, ut inveniamus coæva, ex quibus intelligamus coæterna. O Ariane, si invenero genitorem non præcedere tempore illud quod genuit, si genitum non esse minorem tempore illo a quo generatus est; iustum est, ut concedas mihi posse ista coæterna inveniri in Creatore, quando coæva in creatura inveniri potuerunt.... Attende eum qui lucernam accendit. Non accensa lucerna, nondum est ignis, nondum est & fulgor qui ab igne exit. Interrogo autem ego, & dico, fulgor ab igne existit, an ignis a fulgore?.. Omnis mihi anima respondet, & nemo dubitat, quod splendor ille de igne exsistit, non ignis de splendore. Ponamus ergo ignem patrem illius splendoris: quia iam prælocuti sumus coæva nos quærere, non coæterna. Si lucernam accendere cupio, nondum est ibi ignis, nondum & ille splendor: mox autem ut accendero, simul cum igne & splendor exsistit. Da hic mihi ignem sine splendore, & credo tibi Patrem fuisse sine Filio.

Cap. 9. num. 12.... Ponamus ergo aliquid natum super aquam, velut virgultum aut herbam, nonne cum imagine sua nascitur? Mox ut incipit exsistere, incipit cum illo exsistere imago eius, non præcedit nascendo imaginem suam: non mihi ostenditur natum esse aliquid super aquam, & postea apparuisse imaginem eius, cum illud sine imagine prius appareret; sed nascitur cum imagine sua: & tamen imago ab illo, non illud ab imagine.... Quod autem de alio est, utique natum est. Potest ergo semper esse generans, & semper eum illo quod de illo natum est..... Ergo Filius Dei secundum hoc dicitur, quod & Pater est, quod habet de quo sit: non secundum hoc, quod prior esset Pater, & postea Filius. Semper Pater, semper Filius de Patre. Et quia quidquid de aliquo est, natum est; semper igitur Filius natus. Semper Pater, semper de illo imago; quomodo imago illa virgulti de virgulto nata est, etsi semper virgultum, semper nata esset & imago de virgulto.

Cap. 10. num. 13.... Quid ergo dicemus, si dicat aliquis, talis est ergo Filius ad Patrem, qualis ad ignem splendor, & imago ad virgultum? Ecce intellexi æternum Patrem, intellexi coæternum Filium: tamen sicut effusum splendorem minus igne lucentem, aut sicut effusam imaginem minus quam virgultum exsistentem dicimus? Non: sed æqualitas omnimoda est. Non credo, ait, quia non invenisti similitudinem. Sed crede Apostolo, quia potuit videre quod dixi. Ait enim, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo....

IDEM. *Serm.* 118. *n.* 2..... *In principio erat Verbum*. Splendor Patris Filius est. De sapientia Patris, quod est Filius, dictum est, candor est enim lucis æternæ. Quæris Filium sine Patre? Da mihi lucem sine candore. Si aliquando non erat Filius, Pater lux obscura erat. Quomodo enim non obscura lux erat, si candorem non habebat? Ergo semper Pater, semper Filius. Quæris a me utrum natus sit Filius? Respondeo, Natus. Non enim esset filius, si non natus. Sed cum dico, semper filius, hoc dico, semper est natus. Et quis intelligit semper est natus? Da mihi sempiternum ignem, & do tibi sempiternum splendorem....

IDEM. *Contra Sermonem Arianorum cap.* 4. *n.* 4. Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem a quo genitus sit, vel a quo procedat. Et ideo non propter naturæ diversitatem, quæ in Trinitate nulla est, sed propter ipsam auctoritatem solus Pater non dicitur missus. Non enim splendor aut fervor ignem, sed ignis mittit sive splendorem, sive fervorem.

IDEM. *De Trinit. lib.* 4. *cap.* 20. *n.* 29.... Totius Divinitatis, vel si melius dicitur, Deitatis, principium Pater est.

S. EPIPHAN., *Adversf. Sabellianos, Lib.* 11. *Tom.* 1. *Heref.* 62. *num.* 3. & 4. Pater ipse perpetuo Pater extitit, nec ullum unquam tempus fuit, quo Pater non esset. Semper enim perfectus ille Pater est, atque subsistens, ut & perfectus semper Filius, semperque subsistens. Vere a Patre genitus,

verum eſt. Vin' tu rem totam facili ac familiari ſimilitudine æſtimare? Paucis te volo.

Lumen a ſole producitur & diſtinguitur: at lumen pari antiquitate fulget atque ſol: nec poteſt ſol exiſtere quin diffundat radios; nec poſſunt radii ſolis exiſtere ſine ſole. Id quoque de quovis alio corpore lucido luminis radios diffundente dictum puta.

Res ita ſe habet in Divinis, ſed ordine longe perfectiori. Nec poteſt Pater exiſtere, quin generet Filium: nec poſſunt Pater & Filius exiſtere, quin producant Spiritum Sanctum. Neque enim poteſt exiſtere Pater, quin ſe ipſum cognoſcat, atque adeo quin generet Filium, qui ipſa Patris cognitione gignitur; ſicut lumen a ſole ipſa radiorum diffuſione producitur. Nec poſſunt Pater & Filius exiſtere, quin ſe ſe ament invicem; atque adeo quin producant Spiritum Sanctum, qui mutuo Patris & Filii amore producitur. (I)

Ex his intellige ex ratione producentis & producti non innui maiorem, minoremve antiquitatem; ſed fieri poſſe, quod & in rebus corporeis uſuvenit, ut effectus coævus ſit ſuo principio.

Nec propterea exiſtimes poſſe cætera, quæ ad ſanctiſſimæ Trinitatis Myſterium pertinent, a natura petitis comparationibus plana fieri & demonſtrari. Id porro fateamur neceſſe eſt, myſterium hoc in mentis humanæ ſibi relictæ intelligentiam non cadere, nec poſſe ſine fidei lumine apprehendi. Credimus

abſque initio tamen ac tempore; eoque modo, quem nulla explicare poteſt oratio. Non is Patris velut germanus frater eſt, nec eſſe cœpit unquam, aut aliquando deſiit, ſed legitimus perpetuo Filius eſt, exiſtens cum Patre, ab eoque ſine tempore genitus .... Si Deus Pater eſt, & Filius utiqre erit, & Spiritus Sanctus. Semper enim cum Patre. Filioque Spiritus eſt ... & cum Patre ac Filio ſubſiſtens ſemper Spiritus Sanctus.

(I) S. Aug. *De Trinit. Lib. 9. cap.* 2. *n.* 2. Nondum de ſupernis loquimur, nondum de Deo Patre & Filio, & Spiritu Sancto; ſed de hac impari imagine, attamen imagine, id eſt homine: familiarius enim eam & facilius fortaſſis intuetur mentis noſtræ infirmitas. Ecce ego qui hoc quæro, cum aliquid amo tria ſunt, ego, & quod amo, & ipſe amor. Non enim amo amorem, niſi amantem amem; nam non eſt amor, ubi nihil amatur. Tria ergo ſunt, amans, & quod amatur, & amor.

Idem. *De Trinit. Lib. 9. cap.* 4. *n.* 4. Sicut autem duo quædam ſunt, mens & amor eius, cum ſe amat: ita quædam duo ſunt, mens & notitia eius, cum ſe novit. Igitur ipſa mens & amor & notitia eius, tria quædam ſunt, & hæc tria unum ſunt: & cum perfecta ſunt, æqualia ſunt.

Idem. *De Trinit. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 18. Hæc igitur tria, memoria, intelligentia, voluntas, quoniam non ſunt tres vitæ, ſed una vita; nec tres mentes, ſed una mens: conſequenter utique nec tres ſubſtantiæ ſunt, ſed una ſubſtantia. Memoria quippe, quæ vita & mens & ſubſtantia dicitur, ad ſeipſam dicitur: quod vero memoria dicitur, ad aliquid relative dicitur. Hoc de intelligentia quoque & de voluntate dixerim: & intelligentia quippe & voluntas ad aliquid dicuntur. Vita eſt autem unaquæque ad ſe ipſam, & mens, & eſſentia. Quocirca tria hæc eo ſunt unum, quo una vita, una mens, una eſſentia: & quidquid aliud ad ſe ipſa ſingula dicuntur, etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eo vero tria, quo ad ſe invicem referuntur: quæ ſi æqualia non eſſent, non ſolum ſingula ſingulis, ſed etiam omnibus ſingula; non utique ſe invicem caperent. Neque enim tantum a ſingulis ſingula, verum etiam a ſingulis omnia capiuntur.

ergo, quia revelatum. Et revelatum fuisse certo scimus, quia id scriptura & traditione contineri declaravit Ecclesia.

CAPUT SECUNDUM.

De Dei operibus.

§. 1. *De creatione Mundi.*

I. Quomodo Deus se ipsum extra se diffundit & manifestum facit?

R. Maxime operibus suis.

I. Quænam sunt Dei opera?

R. Cælum & terra, & quidquid horum ambitu continetur. Hoc mundum dicimus.

I. Quis fecit cælum & terram? An Pater, an Filius, an Spiritus Sanctus?

R. Deus trinus & unus, Pater & Filius & Spiritus Sanctus. Quidquid enim Deus extra se operatur, id toti Trinitati tribuendum. (A)

I. Cur ergo in Symbolo fidei orbis creatio Patri soli tribuitur? *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.*

R. Quia creatio ad omnipotentiam pertinet, Patri tribui solet quidquid ab omnipotentia Dei manat.

Hoc ut plane intelligas, hæc adverte. Quidquid extra se Deus operatur, id omne opus esse totius Trinitatis. Sunt tamen quæ specialius tribuantur Patri, sunt quæ Filio, sunt quæ Spiritui Sancto.

Patri tribuitur quidquid opus omnipotentiæ censetur. Quia nimirum Pater est principium cæterarum personarum, quibuscum ipse & naturam suam & omnipotentiam & perfectiones omnes communicat.

Filii proprium esse dicitur quidquid sapientiam sonat; quia ipse est Patris verbum & sapientia.

Quidquid demum Dei benignitatem, caritatem, gratiam sapit, id dicitur opus Spiritus Sancti; quia Spiritus Sanctus procedit ex amore mutuo Patris & Filii.

Verum isthæc omnia, ut dixi, tota Trinitas operatur. Hinc col-

---

(A) Psal. xxxii. 6. Verbo Domini cœli firmati sunt; & spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Iohan. v. 19. Amen, amen dico vobis: non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius similiter facit. Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit: & maiora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

S. Augustinus. *Serm.* 71. *alias* 11 *de verbis Domini*, *cap.* 16. *n.* 27. Singulorum quoque in Trinitate opera Trinitas operatur, unicuique operanti cooperantibus duobus, conveniente in tribus agendi concordia, non in uno deficiente efficacia peragendi.

Idem. *Epist.* 164. *alias* 99. *ad Evodium*, *cap.* 6. *n.* 17. Quid facit Filius sine Spiritu Sancto, vel sine Patre, cum inseparabilia sint omnia opera Trinitatis?

Idem. *Confes. Lib.* 12. *c.* 7. *n.* 7. Tu Domine qui non es alias aliud & alias aliter, sed idipsum & idipsum & idipsum, sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens; in principio quod est de te, in sapientia tua quæ nata est de substantia tua, fecisti aliquid & de nihilo. Fecisti enim cælum & terram, non de te; nam esset æquale Unigenito tuo, ac per hoc & tibi; & nullo modo iustum esset, ut æquale tibi esset, quod de te non esset.

lige mundum univerſum recte dici a Patre conditum, quamvis & Filii & Spiritus Sancti opus ſit.

I. Quomodo Deus condidit cælum & terram?

R. Creavit, id eſt, eduxit a nihilo. Antea non erat quidquam eorum omnium quæ cernimus: *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt.* Pſ. 148. 5.

I. Quis tandem iſtiuſmodi verborum ſenſus, *ipſe dixit?* Quomodo poteſt Deus dicere aliquid, qui nec lingua nec membris conſtat?

R. Voces iſtiuſmodi captui noſtro accommodatæ nihil aliud ſonant, quam ſignificationem divinæ voluntatis. Horum ſenſus eſt, facta omnia ad Dei nutum. De ratione Omnipotentis eſt, ut quidquid voluerit ſtatim fiat. (B)

I. Cur Deus fecit cælum & terram?

R. *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*, inquit Scriptura. Id eſt, Deus omnia condidit, ut manifeſtaret benignitatem, potentiam, iuſtitiam, ſapientiam ceteraſque perfectiones ſuas omnes; atque ita omnia & ſingula ad gloriam ſuam dirigeret; & magnitudo nominis ſui ab omnibus cognoſceretur, coleretur, amaretur. (C) Prov. xvi 4.

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 1.

I. Ab orbe condito quot iam anni effluxere?

R. Si conſulas Hebraicum Scripturæ textum, anni effluxere ſeptem decem ſupra quinquies mille ſeptingentos, plus minus. At ſi ſeptuaginta Interpretum traslationi fides, anni longe plures elapſi ſunt. Quæſtionem hanc chronologicam planius enodare noſtri non eſt inſtituti. (D)

I. Intra quale temporis ſpatium creavit Deus cælum & terram, & quidquid horum ambitu continetur?

R. Legimus in Scriptura intra dies ſex mundum fuiſſe conditum, & die ſeptimo Deum requieviſſe ab operibus ſuis; id eſt, non condidiſſe amplius quidquam novi. (E)

Prima die, *creavit Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi; & ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Dixitque Deus: fiat lux, & facta eſt lux ... & diviſit lucem a tenebris.* (F) Gen. 1. 1. 2. 3. 4.

(B) Psal. cxiii *Heb.* 3. Deus autem noſter in cælo: omnia quæcumque voluit, fecit. cxxxiv. 6 Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.

(C) Rom. 1. 20. Inviſibilia enim ipſius, a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus, & divinitas.

(D) *Hic textui Hebræo adhæremus, & chronologiæ difficultates devitamus. Si qui vero annos mundi inquirere voluerint, Chronologos conſulant*, Petavium *ſcilicet*, Tornicllum, Salianum, Uſſerium, Baronium, Lancelotti chronologiam, *quæ cum ipſa* Scriptura *a* Vitrè, *impreſſa eſt*, Pezronium in Antiquitate temporum reſtituta, Martianæi Libros *contra* antiquitatem temporum reſtitutam. *&c.*

(E) Gen. ii. 2. Complevit Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat; & requievit die ſeptimo ab univerſo opere quod patrarat.

(F) Gen. 1. 1. In principio creavit Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: & ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas: Dixitque Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem quod eſſet bona: & diviſit lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque eſt veſpere & mane, dies unus.

PARS I. SECT. I. CAP. II. §. 1.

Gen. 1. 7. Altera die, *fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum.* (G)

Tertia die congregavit aquas, quæ erant sub firmamento in locum unum, & apparuit arida: *&* *Ibid. v. 10.* *vocavit aridam terram, congregationesque aquarum appellavit maria.* Deinde, iubente Deo, protulit terra omne arborum, plantarum, seminum & herbarum genus. (H)

Quarta die, fecit Deus solem, lunam, & stellas seu errantes, seu quas affixas vocant. (I)

Quinta die fecit Deus cuncta volatilia & pisces (K)

Sexta die creavit omne animantum & reptilium genus; ac demum fecit hominem masculum & feminam, qui præessent animantibus, & volucribus, & piscibus, & reptilibus. (L)

§. 2. *De Angelis & Cacodæmonibus.*

I. Num & Angelos creavit Deus?

(G) GEN. 1. 6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum: & factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum, cælum: & factum est vespere & mane, dies secundus.

(H) GEN. 1. 9. Dixit vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita. Et vocavit Deus aridam, terram, congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum; & ait: Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & mane, dies tertius.

(I) GEN. 1. 14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, & dies & annos: ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti; & stellas. Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram; & præessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere & mane, dies quartus.

(K) GEN. 1. 20. Dixit autem Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli. Creavitque Deus cete grandia & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum; benedixitque eis, dicens: Crescite & multiplicamini & replete aquas maris; avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere & mane, dies quintus.

(L) GEN. 1. 24 Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum; & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animantibus, quæ moventur super terram .... Et factum est ita. Viditque Deus cuncta quæ fecerat; & erant valde bona. Et factum est vespere & mane, dies sextus.

Legendi sunt DD. Basilii, *&* Ambrosii *libri* in Hexahemeron, *seu* de opere sex dierum.

R. Creavit certe. Horum sæpius meminit Scriptura: nec eſt fere ullus Scripturæ liber, in quo de ipſis mentio non fiat. (A) At de iis tacet Moyſes in primo capite libri Geneſeos, ubi creationis hiſtoriam refert; cuius ſilentii alii alias rationes afferre ſolent. (B)

I. Qua die conditi ſunt Angeli?

R. Ea de re nec ex ſacris codicibus, nec ex ſanctorum Patrum placitis quidquam certi ſtatui poteſt. Id unum nobis conſtat iuxta Concilii Lateranenſis definitionem, *Deum ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritalem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam, quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam.*

PARS I. SECT. I. CAP. II. §. 2.

Cap. firmiter Extr. de Summa Trinit. Ex Conc. oecum. Lateran. iv. an. 1215.

Quibus verbis videtur innui Angelos non ante homines ſolum, ſed & ante cæteras res omnes corporeas fuiſſe conditos: quod & exiſtimavit ſanctus Auguſtinus. (C)

(A) PSAL. CXLVIII. 2. Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtutes eius,... Quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandavit, & creata ſunt.

DAN. III 57. Benedicite omnia opera Domini Domino.... Benedicite Angeli Domini Domino.

COLOS. I. 16. Quoniam in ipſo condita ſunt univerſa in cælis & in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive Throni, ſive Dominationes, ſive Principatus, ſive Poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.

(B) S. EPIPHAN. *contra Paulum Samoſatenum lib. 2. tom. 2. hæreſ. 65. n. 4. & 5.* Niſi enim cum cælo terraque creati forent Angeli, non dixiſſet Iob: *Cum facta ſunt ſidera, laudaverunt me omnes Angeli voce ſua...* (*Iob. XXXVIII. 7.*) Noſquam aperte Scriptura tempus expreſſit, quo Angeli procreati ſunt: ac tu quidem priores illos ſideribus extitiſſe non male demonſtraſti. Alioqui enim quomodo Deum ob fabricata ſidera prædicarent?... Atqui illud evidenter divinus ſermo declarat, neque poſt ſidera productos Angelos, neque ante cælum terramque conſtitutos. Eſt enim certa illa & immutabilis ſententia, ante cælum ac terram nihil omnino conditarum rerum extitiſſe: quoniam *in principio creavit Deus cælum & terram;* (*Gen. I. 1.*) ut illud ſit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.

DECRET. GREGOR. IX. *Tit. 1. de Summa Trinitate, cap. 1. in Concil. Lateran. IV. anni 1215. ſub Innocent. III.* Firmiter credimus, & ſimpliciter confitemur, quod unus ſolus eſt verus Deus,... qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam; ac deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu & corpore conſtitutam.

ESTIUS *lib. 2. Sent. Diſt. 1. §. 3.* De tempore creationis Angelorum in primis certa fide tenendum eſt, eos aliquando creatos eſſe, ſuæque durationis aliquod habuiſſe initium. (*Coloſ. 1. 16.*)

S. IOAN. DAMASC. *lib. 2. de Fide orthod. c. 3.* Par fuit intellectualem ſubſtantiam primam omnium creari, poſtea ſenſibilem, ac demum hominem ex utraque compoſitum.

IOAN. CASSIANUS collat. 8. *c. 7. affirmat, neminem fidelium dubitare, quin ante conditionem viſibilis creaturæ, ſpirituales cæleſteſque virtutes Deus fecerit.*

(C) S. AMBROS. *in Hexahem. lib. 1. c. 5. n. 19.* Angeli, Dominationes & Poteſtates, etſi aliquando cœperunt, erant tamen iam quando hic mundus eſt factus.

In Pſal. 1. Enarrat. Præf. n. 2. Ante ipſum initium mundi Cherubim & Seraphim cum ſuavitate canoræ vocis ſuæ dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus.

S. AUGUST. *lib. 12. Conf. cap. 12.* Duo reperio quæ feciſti carentia temporibus, cum tibi neutrum coæternum ſit. Unum quod ita formatum eſt, ut ſine ullo defectu contemplationis, ſine ullo intervallo mutationis, quamvis mutabile, tamen non mutatum, tua æternitate atque incommutabilitate perfruatur.

De Civit. Dei lib. XI. cap. 9. Quis porro audebit opinari, poſt omnia iſta quæ ſex diebus enumerata ſunt, Angelos factos? Sed ſi quiſquam ita deſipit, redarguit iſtam vanitatem illa Scriptura paris auctorita-

Verum id expreſſe non definivit Eccleſia.

I. Quid ſunt Angeli?

R. Angeli ſunt creaturæ ſpirituales & intellectuales, non ideo conditæ ut cum corporibus copulentur.

I. Cur Angelos vocas creaturas ſpirituales?

R. Quia nec corpore, nec figura, nec colore conſtant, nec ſenſibus externis in propria natura percipi poſſunt. (D)

I. Cur Angelos vocas creaturas intellectuales?

R. Quia Angeli vim habent cognoſcendi & intelligendi; & quidem longe perfectiorem quam homines. Siquidem homines corpore ſimul & ſpiritu conſtant, Angeli ſolo ſpiritu. Atqui, ut Scripturæ verbis utar, *corpus quod corrumpitur aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*: id eſt, reddit ad intelligendum tardiorem. (Sapient. IX. 15.)

I. Cur ais, Angelos non ideo conditos, ut cum corporibus copulentur?

R. Quia Angeli ad hoc ſolum conditi ſunt, ut natura ſua intelligant, ſine ullius ſubſtantiæ corporeæ admixtione. Atque hinc patet, quid interſit inter Angelum, & animam rationalem. Hæc & ſpiritus eſt & intelligit: at ex natura ſua tendit ad nexum cum corpore humano. Ab ipſo quidem ſeparatur ad tempus; atque hæc ſeiunctio mors hominis dicitur; ſed ſeparatur, iterum cum ſuo corpore copulanda per reſurrectionem.

De Angelis idem dici nequit. Poſſunt quidem Angeli movere corpora; poſſunt videri ſub ſpecie humana, & organis humanis uti, ut pluribus exemplis e Scriptura petitis conſtat. (E) At non ideo

---

tis, ubi Deus dicit, *Quando facta ſunt ſidera, laudaverunt me voce magna omnes Angeli mei*. (Job. XXXVIII. 7.) Iam ergo erant Angeli quando facta ſunt ſidera. Facta ſunt autem quarto die. Nunquidnam ergo die tertio factos eſſe dicemus? Abſit ... Nunquidnam ſecundo? Ne hoc quidem ... Nimirum ergo ſi ad iſtorum dierum opera Dei pertinent Angeli, ipſi ſunt lux illa, quæ diei nomen accepit.

Gennadius *lib de Eccleſ. Dogmat. cap.* 10. Cum adhue tenebræ aquam occultarent, & aquam terra abſconderet, facti ſunt Angeli & omnes cæleſtes virtutes, ut non eſſet otioſa Dei bonitas; ſed haberet, in quibus per multa ante ſpatia bonitatem ſuam oſtenderet.

S. Isidorus Hispalensis *Sentent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 3. Ante omnem creaturam Angeli facti ſunt, dum dictum eſt, Fiat lux. De ipſis enim dicit Scriptura: *prior omnium creata eſt ſapientia*. (Eccleſ. I. 4.) Lux enim dicuntur, participando luci æternæ. Sapientia vero dicuntur, ingenitæ inhærendo ſapientiæ. Et dum ſunt mutabiles natura, non tamen ſinit eos contemplatio mutari divina.

N. 4. Ante omnem creaturam mundi, creati ſunt Angeli.

(D) Psal. CIII. 4. Qui facis Angelos tuos, ſpiritus; & miniſtros tuos, ignem urentem.

Heb. I. 7. Ad Angelos quidem dicit; qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.

S. Isid. Hispal. *Sent. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 1. Angelorum nomen officii eſt, non naturæ; nam ſecundum naturam ſpiritus nuncupantur. Quando enim de cælis ad annuntiandum hominibus mittuntur, ex ipſa annuntiatione Angeli nominantur. Natura enim ſpiritus ſunt. Tunc autem Angeli vocantur, quando mittuntur.

(E) Gen. XVIII. 2. Apparuerunt ei (Abrahæ) tres viri ſtantes prope eum; quos cum vidiſſet cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adoravit in terra.

Tobiae V. 5. Tobias invenit iuvenem ſplendidum, ſtantem præcinctum, & quaſi

conditi sunt, ut cum corporibus copulentur; neque ullus nexus naturalis intercessit unquam inter eos, & corpora ab iis ad tempus quandoque assumpta.

I. De Angelorum numero quid certi novimus?

R. Ex Scripturis patet numerum
Dan. vii. 10. eorum esse maximum. Millia millium ministrare Domino dicuntur, & decies millies centena millia assistere ei. (F) At quo præcise numero conditi sint non revelavit Deus: quis itaque definierit?

I. Sunt ne omnes Angeli eiusdem ordinis & dignitatis?

R. Hac de re hoc unum certo novimus, inter Angelos esse qui in Scripturis dicuntur Seraphim, esse qui Cherubim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes cælorum, Archangeli, denique qui simpliciter Angeli dicantur. (G)

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 2.

Hi novem ordines a sanctis Patribus in tres hierarchias distributi sunt. Quælibet hierarchia in choros tres divisa est. Prima hierarchia Cherubim, Seraphim, & Thronos complecti dicitur. Altera Dominationes, Principatus, & Po-

---

paratum ad ambulandum. Ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: Unde te habemus, bone iuvenis?

Daniel. ix. 21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es.

Luc. i. 11. Apparuit autem illi (Zachariæ) Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua... Et dixit Zacharias ad Angelum: unde hoc sciam?... Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum; & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.

Idem. i. 26. In mense sexto, missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen Virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus... Et ait Angelus ei: ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in utero, & paries filium... Dixit autem Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

(F) Dan. vii. 10 Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.

Apocal. v. 11. Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni... & erat numerus eorum millia millium.

(G) Isai. vi. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum; & ea quæ sub ipso erant replebant templum. Seraphim stabant super illud... Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.

Genes. iii. 24. Et collocavit (Deus) ante Paradisum voluptatis Cherubim... ad custodiendam viam ligni vitæ.

Hebr. ix. 5. Superque eam (arcam) erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.

Coloss. i. 16. *Vide supra hocce §. litt.* (A)

Ephes. i. 20. Constituens (Deus Christum) ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem.

1. Thessal. iv. 15. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo.

Iudas ver. 9. Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, &c.

Luc. i. 11. *&c. Vide supra hocce §. litt.* (E)

PARS I. SECT. I. CAP. II. §. 2.

testates. Ultima Virtutes cælorum, Archangelos & Angelos.

Angelorum diſtributio hæc in hierarchias & choros legitur apud ſanctum Gregorium Magnum, & apud ſcriptorem libri de cæleſti Hierarchia, (H) de quo dudum quæſtio fuit, an ſit genuinus ſancti

---

(H) PSEUDO-DIONYSIUS, *ſeu auctor libri de cæleſti Hierarchia ſub* S. Dionyſii Areopagitæ *nomine vulgati, cap. 6.* Omnis quæ de Deo divinisque rebus diſſerit ratio & ſcientia, omnes cæleſtes naturas novem nominibus vim explicandi habentibus appellavit. Has divinus noſter ſacrorum initiator, in tres terniones diſtribuit atque diſtinxit: ac primum quidem vult eſſe eorum, qui ſemper Deum circumſtant, & de quibus traditum eſt, cum eo toto animo, & præ cæteris, nulla re interiecta coniungi. Nam & ſan- *Ezech. 1. 5.* ctiſſimos Thronos, & quæ multos oculos, & quæ multas alas habent, Cherubim & *Iſa. VI. 2.* Seraphim, Hebræorum ſermone vocata, quam proxime Deum circumſtare, ſcriptis divinis proditum eſſe dicit. Hanc igitur, quæ ex tribus conſtat, diſtinctionem, ut unam & eiuſdem generis, ac vere primam hierarchiam clariſſimus præceptor noſter tradidit, qua non eſt altera Deo ſimilior, & quæ in primis divinitatis in agendo illuſtrationibus, ſine intervallo maiore ſtudio occupatur. Alteram eſſe dicit eam, quam Poteſtates, Dominationes, Virtuteſque expleant. Tertiam in extremis cæleſtibus hierarchiis, Angelorum, Archangelorum, Principatuumque deſcriptionem.

S. GREGOR. MAGN. *Homil. 34. in Evang.* Angelorum ſubſtantiam creavit Deus... Novem Angelorum ordines dicimus: quia videlicet eſſe, teſtante ſacro eloquio, ſcimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim. Eſſe namque Angelos & Archangelos pene omnes ſacri eloquii paginæ teſtantur. Cherubim quoque atque Seraphim ſæpe, ut notum eſt, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apoſtolus *Epheſ. 1. 21.* ad Epheſios enumerat, dicens: *Supra omnem Principatum & Poteſtatem, & Virtutem, &* *Coloſ. 1. 16.* *Dominationem*, qui rurſus ait: *Sive Throni, ſive Poteſtates, ſive Principatus, ſive Dominationes*... Sciendum quoque quod Angelorum vocabulum nomen eſt officii, non naturæ... Hi autem qui minima nuntiant Angeli; qui vero ſumma annuntiant Archangeli vocantur.

S. BERNARD. *l. 5. de Conſiderat. c. 4. n. 7.* Ad quid cæleſtium nomina innotuerunt, ſi ne opinari quidem ſalva fide aliquid licet de rebus, quarum nomina ſunt? Angeli, Archangeli, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubim, & Seraphim, hæc nomina. Quæ ſignificata eorum? Nulla ne inter illos ſpiritus qui ſimpliciter Angeli, & eos qui Archangeli nuncupantur, diſtantia?

N. 8. Quid ergo ſibi vult gradualis diſtinctio hæc? Putemus Angelos dici... qui ſinguli ſingulis hominibus dati creduntur: *Miſſi in Miniſterium*, ſecundum Pauli do- *Hebr. 1. 14.* ctrinam, *propter eos qui hereditatem capiunt* *Matth. XVIII. 10.* *ſalutis*. De quibus Salvator: *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris*. Putemus his præeſſe Archangelos, qui conſcii myſteriorum divinorum, nonniſi ob præcipuas & maximas cauſas mittuntur. E quibus ma- *Luc. 1. 26.* gnus ille Archangelus Gabriel miſſus legitur ad Mariam, ob cauſam utique, qua maior eſſe non potuit. Putemus ſuper illos Virtutes eſſe, quorum nutu vel opere ſigna & prodigia in elementis, ſive ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde eſt fortaſſis, quod cum in Evangeliis legas: *Erunt ſigna in ſole & luna &* *Luc. XXI. 25.* *ſtellis*; paulo poſt habes: *Nam Virtutes cæ-* *Ibid. 26.* *lorum movebuntur*; hi nimirum ſpiritus, per quos ſigna fiunt. Putemus Poteſtates ſuperiores illis, quarum virtute poteſtas tenebrarum comprimitur, & coercetur malignitas aeris huius, ne quantum vult noceat; ne malignari, niſi ut proſit, poſſit. Putemus Principatus his quoque prælatos, quorum moderamine & ſapientia omnis in terris principatus conſtituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus Dominationes adeo cunctis ſupereminere præfatis ordinibus, ut reſpectu horum cæteri videantur omnes adminiſtratorii ſpiritus, & ad iſtos tamquam ad Dominos, referri regimina Principatuum, tutamina Poteſtatum, operationes Virtutum, revelationes Archangelorum, curam & providentiam Angelorum. Putemus Thronos alto etiam ab his evolaſſe receſſu, qui ex eo quod ſedent Throni dicuntur; & ex

Dionysii Areopagitæ fetus; iam ſere conſtat apud eruditos, non eſſe.

I. Cur Deus Angelos creavit?

R. Ut eos æterna felicitate donaret: atque adeo quidquid erat neceſſarium ad illam conſequendam, ipſis ultro & liberaliter conceſſit.

I. In quo poſita eſt æterna felicitas?

In cap. Prævio totius huius operis. *R.* Iam diximus, in eo poſitam eſſe ut Deus qualis in ſe eſt æternus & perfecte cognoſcatur & ametur & poſſideatur. (I)

I. Quid Deus Angelis ultro conceſſit ut poſſent vitam æternam adipiſci?

R. Donavit eos Deus intelligendi vi eximia, ut quid facto opus eſſet plane cognoſcerent; voluntate recte diſpoſita, ut ad omne bonum ultro ferrentur; omnibus denique auxiliis, quibus ſi vellent bene uti, poſſent facile perſeverare, & æternam conſequi beatitudinem. (K)

I. Omnes ne Angeli beatitudinem æternam adepti ſunt?

R. Ex iis ſunt qui ſteterunt in via iuſtitiæ, & æterna demum felicitate donati ſunt: hos ſanctos Angelos, ſeu ſimplici appellatione Angelos dicimus. (L) Sunt qui

---

to ſedent, quod ſedet in eis Deus. Neque enim ſedere in eis, qui non ſederent, poſſet. Quæris quid illam ſentiam ſeſſionem? Summam tranquillitatem, placidiſſimam ſerenitatem, pacem quæ exſuperat omnem intellectum. Talis eſt qui ſedet in Thronis Dominus Sabaoth, iudicans omnia cum tranquillitate, placidiſſimus, ſereniſſimus, pacatiſſimus. Et talis ſibi conſtituit Thronos, ſimillimos ſibi. Putemus Cherubim ex ipſo ſapientiæ fonte ore Altiſſimi haurientes, & refundentes fluenta ſcientiæ univerſis civibus ſuis. Et vide ne is ſit, quem Propheta loquebatur, fluminis im-
Pſ. lxv. 5. petus lætificans civitatem Dei. Putemus Seraphim, ſpiritus totos divino igne ſuccenſos, ſuccendere univerſa, ut ſinguli cives ſingulæ ſint lucernæ ardentes & lucentes; ardentes caritate, lucentes cognitione. *Lege etiam eiuſdem capitis n.* 10. *& cap.* v. *n.* 1.

Serm. xxvii. *in Cant. n.* 5. Diviſiones autem ſunt ... beatitudinum. Nam alios quidem poſuit Angelos, alios autem Archangelos, alios vero Virtutes, alios Dominationes, alios Principatus, alios Poteſtates, alios Thronos, alios Cherubim, atque alios Seraphim.

S. Isid. Hispal. *Sentent. lib* 1. *c.* 12. *n.* 14. Inter Angelos diſtantia poteſtatum eſt, & pro graduum dignitate miniſteria iiſdem ſunt diſtributa: aliique aliis præferuntur tam culmine poteſtatis, quam ſcientia virtutis. Subminiſtrant igitur alii aliorum præceptis, atque obediunt iuſſis. Unde & ad Prophetam Zachariam Angelus Angelum mittit, & quæcumque annuntiare debeat præcipit.

N. 15. .. Novem eſſe diſtinctiones, vel ordines Angelorum, ſacræ Scripturæ teſtantur, id eſt, Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Virtutes, Principatus, Poteſtates, Cherubim, & Seraphim.

(I) Ioan. xvii. 3. Hæc eſt autem vita æterna: ut cognoſcant te ſolum Deum verum.

(K) S. Aug. *lib.* 12. *de Civit. c.* 9. *n.* 2. Sine bona voluntate, hoc eſt, Dei amore, numquam ſanctos Angelos fuiſſe, credendum eſt.

Lib. de Correpr. & Grat. cap. 11. *n.* 32. Angeli ſancti, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & huius permanſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit ſemper ſe in illa eſſe manſuros.

(L) Dan. xii. 1. In tempore autem illo conſurget Michael Princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui.

Apoc. xii. 7. Factum eſt prælium magnum in cælo: Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone.

S. Hieron. *in cap.* 14. *Iſaiæ, circa init.* Nec paſtores ibi requieſcant, Angeli videlicet qui humano præſunt generi, & quotidie vident faciem Patris.

In cap. 55. *Iſaiæ, circa med.* Aliud Angelorum, aliud hominum habitaculum eſt .... Montes enim & colles, quos

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 2.

sua culpa exciderunt: (M) hos diabolos & caco-dæmones, & malignos spiritus, & potestates tenebrarum, & aliis id genus nominibus appellamus; neque enim isti iam Angeli nuncupantur, nisi adiuncta significatione malitiæ seu miseriæ. (N)

Angelos intelligere possumus ... gaudebunt super pœnitentibus.

S. Hieron. *in cap. 66. Isaiæ, circa fin.* Quod autem unusquisque nostrum habeat Angelos, multæ Scripturæ docent, e quibus illud

Matt. 18. 10. est: *Nolite contemnere unum de minimis istis; quia Angeli eorum vident quotidie faciem Patris, qui est in cælis.* Et puella Rhode

Act. 12. 15. Petrum Apostolum nuntiante, alii Angelum ipsius esse credebant.

In cap. 30. Ierem. circa init. Omnes amatores tui, obliti sunt tui: vel Sacerdotes, vel Principes, aut certe Angelorum præsidia, quibus priusquam offenderes Dominum vallabaris.

In cap. 7. Daniel. circa fin. Duplex autem Angelorum officium est: aliorum qui iustis præmia tribuunt; aliorum qui singulis præsunt cruciatibus.

In cap. 6. Michææ, non longe ab init. Angelis rerum humanarum commissa est pro-

Deut. 32. 8. curatio, Deuteronomii cantico in idipsum congruente: *Cum divideret Excelsus gentes, cum dissemnaret filios Adam, constituit terminos terræ, secundum numerum*

Hebr. 1. 14. *Angelorum Dei.* Hi sunt administratorii spiritus, missi in ministerium propter eos, qui hereditatem salutis possessuri sunt ....

Cap. II. (In Apocalypsi) laudantur, accusanturque Angeli Ecclesiarum pro virtutibus, vitiisque eorum, qoibus præesse dicuntur.

Theodoret. *quæst. 3. in Genes.* Expertem corporum fatemur Angelorum esse substantiam, circumscriptam tamen illorum

Dan. VII. 10. substantiam dicimos. Quomodo enim millia millium, & decies centena millia, iuxta divinum Danielem intelligere quisquam possit, nisi unomquemque in propria circumscriptione concipiat?

In Epist. ad Hebr. cap. 2. v. 9. Angeli

Luc. 15. 7. quoque perpetua lætitia afficientur, hominum salutem aspicientes. Si enim gaudent propter unum peccatorem pœnitentiam agentem, multo magis tot millia salutem consecuta cernentes, implebuntur lætitia.

(M) Iudas 6. Angelos vero, qoi non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.

S. Aug. *De Correpr. & Grat. cap. 10. n. 27.* Angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo refugæ facti sunt. Refugientes tamen eius bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt eius effugere iudicium, per quod miserrimi effecti sunt.

Theodoret. *Serm. 4. de materia & mundo, tom. 4. in fine.* Quoniam intellectilium quidam in malitiam sua sponte declinarunt, iure optimo e cælesti regione depulsi sunt, aeremque ac terram, ubi commorentur sortiti, non ut omnia perficiant, quæ contra homines dolose aggrediuntur, (hoc enim illi ne faciant, prohibet sanctorum Angelorum custodia) sed ut ex locorum mutatione condiscant, quantorum malorum auctor sit nequitia.

Decretal. Greg. IX. *lib. 1. de Summa Trinit. & Fide Cathol. tit. 1. c. 1.* firmiter *in Concil. Later. IV. anni* 1215. Diabolus enim & alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali.

(N) Psal. LXXVII. 49. Misit in eos iram indignationis suæ, ... immissiones per angelos malos.

Ephes. VI. 12. Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus.

Multi nec infimi nominis Theologi ad id confirmandum adducunt, quæ de Rege Babylonis leguntur apud Isaiam XIV. 12. Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: in cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci. *At qui hæc de diabolo interpretantur, videant quæ sequuntur:* Tu autem proiectus es de sepulchro tuo &c. *quæ de eodem Lucifero dicuntur, & diabolo nentiquam convenire possunt.*

Apocal. XII. 7. Draco pugnabat, & An-

I. Qua ratione sancti Angeli vitam æternam adepti sunt?

R. Hi, cæteris peccantibus, stantes in via iustitiæ coram Deo, ut decebat, proni, demissi, humiles, subiecti, acceperunt tandem in suæ fidelitatis & virtutis præmium, gratiam, qua confirmati in bono, pervenere demum ad vitam æternam. (O)

I. Ubinam sunt sancti Dei Angeli; & quid agunt?

R. 1. Iam Deo fruuntur: circum eius thronum in cælis stant, hunc contemplantur, adorant, amant, laudant, hunc benedicunt, intimo nexu adhærent, & coniuncti sunt, nec ab eo discedent unquam. (P)

2. His utitur Deus ministris ad omne officii genus paratissimis, maxime quod spectat ad homines. (Q)

I. Quænam sunt præcipua Angelorum circa homines ministeria?

R. 1. Orationes hominum, ut ait sæpius Scriptura, perferunt ad Deum. (R)

geli eius: & non prævaluerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cælo. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Sathanas, qui seducit universum orbem: & proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi sunt.

(O) S. Aug. *Enchirid. cap.* 28. *n* 9. Angelis igitur aliquibus impia superbia deserentibus Deum, & in huius aeris imam caliginem de superna cælesti habitatione deiectis, residuus numerus angelorum in æterna cum Deo beatitudine & sanctitate permansit. Neque enim ex uno angelo lapso atque damnato cæteri propagati sunt, ut eos sicut homines, originale malum obnoxiæ successionis vinculis obligaret, atque universos traheret ad debitas pœnas: sed eo, qui diabolos factus est, cum sociis impietatis elato, & in ipsa cum eis elatione prostrato, cæteri pie obedientia Domino cohæserunt; accipientes etiam, quod illi non habuerunt, certam scientiam, qua essent de sua sempiterna & numquam casura stabilitate securi.

De Civit. Dei, lib. 12. *cap.* 9. *n.* 2. Istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adiuti, ad eam beatitudinis plenitudinem, unde se numquam casuros certissimi fierent, pervenerunt.

Lib. de Corrept. & Grat. cap. 10. *n.* 27. (Angeli) cæteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu numquam futuro certissimam scire meruerunt.

Vide supra litt. (K) S. Aug. *lib. de Corrept. & Grat. cap.* 11. *n.* 32.

(P) Tobiæ xii. 15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

Isai. vi. 1. *Vide supra litt.* (G) *hocce §.*

Dan. vii 10. *Vide supra litt.* (F) *hocce §.*

Matth. xviii. 10. Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.

Apocal. v. 11. *Vide supra litt.* (F) *hocce §.*

(Q) Psal. cii. 20. Benedicite Domino omnes Angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Hebr. 1. 14. Nonne omnes sunt administratorii Spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

S. Bernard. *Serm.* 39. *in Cantic. num.* 4. Noveris huiusmodi animam nunquam esse sine Angelorum custodia, qui eam æmulantur Dei æmulatione. Et ne dixeris in corde tuo: ubi sunt, quis eos vidit? vidit eos Propheta Elisæus &c.

(R) Tob. xii. 12. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.

Apocal. viii. 3. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.

S. Hilarius *cap.* 18. *in Matth.* 5. Deum Angeli vident, & Angeli pusillorum præsunt fidelium orationibus. Præesse Angelos absoluta auctoritas est: salvatorum igitur per Christum orationes Angeli quotidie Deo

offerunt. Ergo periculose ille contemnitur, cuius desideria ac postulationes ad æternum & invisibilem Deum, ambitioso Angelorum famulatu ac ministerio perveluntur.

S. Bernard. *Hom.* 3. *super* Missus est, *num.* 1. Solent Angeli astare orantibus, & delectari in his, quos vident levare puras manus in oratione: holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. Mariæ autem orationes quantum placuerint in conspectu Altissimi, Angelus indicavit, qui ingressus ad eam, tam reverenter salutavit. Nec fuit difficile Angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Virginis, qui utique ex subtilitate substantiæ suæ hoc habet in natura, ut nec feris ferreis eius arceatur ingressus, quocumque suus eum impetus ferat. Angelicis enim spiritibus parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia cedunt, cuncta æque corpora, quantumlibet solida vel spissa, penetrabilia sunt eis ac pervia. Suspicandum igitur non est, quod apertum invenerit Angelus ostiolum Virginis, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia: ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, non Angelis. Proinde etsi ad eam potuit intrare Angelus; sed nulli hominum facilis patebat accessus.

Serm. 7. *in Cant. n.* 7. Animæ ergo in his exercitatæ cælestes sese nuntii familiares exhibent & frequentes, præsertim si frequenter orantem persenserint. Quis dabit mihi per vos, o benigni Principes, petitiones meas innotescere apud Deum? Non enim Deo, cui etiam cogitatio hominis confitetur, sed apud Deum, hoc est, ipsis qui cum Deo sunt, tam beatis Virtutibus, quam carne solutis Spiritibus... Hos itaque puto inter orandum alloqui sponsam, & ipsis tamquam sponsi domesticis ac sodalibus, desiderium cordis sui aperire, cum ait:
[Cant. 1. 1.] *Osculetur me osculo oris sui*. Et vide familiare amicumque colloquium animæ in carne suspirantis cum cælestibus potestatibus. Gestit in oscula, petit quod cupit; non tamen nominat quem amat: quia illos nosse non dubitat, utpote de quo sibi frequens cum illis soleat esse confabulatio.

Serm. 31. *in Cant. n.* 5. Tali animæ suspiranti frequenter, immo sine intermissione oranti, & affligenti se præ desiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit; puto illi de propria experientia convenire, ut dicat
cum sancto Ieremia: *Bonus es Domine spe-* [Thren. 3. 25.]
rantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius, qui unus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus, minister profecto & arbiter secretæ mutuæque salutationis; is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur & condelectatur, & conversus ad Dominum dicit: gratias ago tibi, Domine maiestatis, quia
desiderium cordis eius tribuisti ei, & volun- [Psal. 20. 3.]
tate labiorum eius non fraudasti eam. Ipse est qui in omni loco sedulus quidam pedissequus animæ, non cessat sollicitare eam, & assiduis suggestionibus monere, dicens:
Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones [Psal. 36. 4.]
cordis tui; & rursum, *Exspecta Dominum*, [Ibid. 34.]
& custodi viam eius; item: *Si moram fece-* [Habac. 2. 3.]
rit, exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ad Dominum autem: *Sicut* [Ps. 41. 1.]
cervus, inquit, *desiderat ad fontes aquarum*,
ita desiderat anima ista *ad te Deus*. Deside- [Is. 26. 9.]
ravit te in nocte, sed & spiritus tuus in præ- [Psal. 87. 10.]
cordiis eius de mane vigilavit ad te. Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas;
dimitte illam, quia clamat post te: conver- [Mat. 15. 23.]
tere aliquantulum, & deprecabilis esto super [Psal. 89. 13.]
eam; respice de cælo & vide, & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quærit, sed Domini gratiam. Discurrit medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, referens dona. Excitat illam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repræsentat eos pariter sibi, sive hanc rapiens, sive illum adducens. Siquidem domesticus est & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem Patris.

(S) Genes. xvi. 7. Cumque invenisset eam (Agar) Angelus Domini ... dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? & quo vadis? Quæ respondit: a facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitque ei Angelus Domini: revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.

xxi. 17. Exaudivit autem Dominus vocem pueri: vocavitque Angelus Dei Agar de cælo dicens: quid agis, Agar? noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri.

3. Mirabilia non pauca in gratiam hominum, etiam præter naturæ ordinem, quotiescumque Deus præcipit, operantur. (T)

GENES. XXIV. 7. Dominus Deus cæli ... ipse mittet Angelum suum coram te.

XXXI. 11 Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Iacob? Et ego respondi: adsum.

EXOD. XIV. 19. Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos.

IOSUE V. 13. Cum autem esset Iosue in agro urbis Iericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum? Qui respondit: nequaquam; sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio.

3. REG. XIX. 5. Angelus Domini tetigit eum, (Eliam) & dixit illi: Surge & comede. Qui cum surrexisset, comedit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus ...

TOB. V. 5. Egressus Tobias, invenit iuvenem splendidum, stantem præcinctum & quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: unde te habemus, bone iuvenis? At ille respondit: ex filiis Israel ... Tobias indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum. Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias: Quale gaudium &c.? ... Cui ait iuvenis: Forti animo esto, in proximo est, ut a Deo cureris. Dixit ... illi Tobias: Numquid perducere poteris filium meum ad Gabelum? ... Dixit .... illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus eius comitetur vobiscum ... Credo enim, quod Angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

DAN. IX. 21. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, & intellige visionem.

MATTH. I. 20. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

II. 13. Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum ... Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

XXVIII. 2. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo; & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix .... Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos.

LUC. II. 9. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo; quia natus est vobis hodie Salvator ... Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo ... & ... discesserunt ab eis Angeli in cælum.

ACT. I. 10. Cumque intuerentur (Apostoli) in cælum euntem illum (Iesum), ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis: qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum?

X. 3. Is (Cornelius) vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli? At ille intuens eum, timore correptus dixit: quid est Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

XXVII. 23. Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius sum ego, & cui deservio, dicens: Ne timeas, Paule, Cæsari te oportet assistere; & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

(T) GENES. XIX. 1. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, sedente Lot in fa-

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 2.

tibus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & ivit obviam eis; adoravitque pronus in terram, & dixit: Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri... Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus. Compulit illos oppido, ut diverterent ad eum... Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum.... vimque faciebant Lot vehementissime... Et ecce miserunt manum viri... & eos qui foris erant percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum... Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quempiam tuorum? Generum aut filios aut filias, omnes qui tui sunt, educ de urbe hac. Delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos... Cumque esset mane, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes, ne & tu pariter pereas in scelere civitatis.

Num. xxii. 22. Stetitque Angelus in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via evaginato gladio, avertit se de itinere... Stetit Angelus in angustiis duarum maceriarum... Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via evaginato gladio... Cui Angelus: Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua.... Dixit Balaam: Peccavi.... Ait Angelus: Vade cum istis, & cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris.

Iudic. ii. 1. Ascendit Angelus de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto.

vi. 11. Venit autem Angelus Domini.... Apparuit ei (Gedeoni) Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime. Dixitque ei Gedeon: Obsecro mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia?... Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum, & percuties Madian quasi unum virum. Et ille: Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum, quod tu sis qui loqueris ad me... Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde. Cumque fecisset ita, extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & azymos panes, ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit: Angelus autem Domini evanuit ex oculis eius. Vidensque Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. Dixit ei Dominus: Pax tecum; ne timeas, non morieris.

xiii. 3. Cui (uxori Manue) apparuit Angelus Domini... Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis.... Oravit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut vir Dei quem misisti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere.... Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum Angelus Dei uxori eius.... Quæ cum vidisset Angelum, festinavit, & cucurrit ad virum suum, nuntiavitque ei... Qui surrexit... veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum... Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue, quod Angelus Domini esset; dixitque ad eum: Quod est tibi nomen?... Cui respondit ille: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Tulit itaque Manue hœdum... & libamenta... offerens Domino... Cumque ascenderet flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit.

2. Reg. xxiv. 16. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Ierusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione; & ait Angelo percutienti populum: Sufficit; nunc contine manum tuam.

Tob. iii. 25. Et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, (Tobiam & Saram) quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

Dan. iii. 49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace.

vi. 22. Deus... misit Angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi.

viii. 16.... Gabriel fac intelligere istam visionem. Et venit... Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram; & tetigit me, & statuit me in gradu meo. Dixitque mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt.

xiv. 33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes in

4. Ad totius Ecclesiæ, & singulorum fidelium custodiam, præsidium & tuitionem destinantur. (V)

Babylonem Danieli.... Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice eius, & portavit eum capillo capitis sui.... Porro Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

2. Machab. III. 25. Apparuit enim illis quidam equus, terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus; isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit: qui autem ei sedebat, videbatur habere arma aurea. Alii etiam apparuerunt duo iuvenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu; qui circumsteterunt eum, & ex utraque parte flagellabant sine intermissione, multis plagis verberantes.

x. 29.... Apparuerunt adversariis de cælo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducarum Iudæis præstantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumen conservabant; in adversarios autem tela & fulmina iaciebant.

Matth. 1. 20. *Vide supra litt.* (S) *hocce §.*

xxiv. 31. Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna; & congregabunt electos eius de quatuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum.

xxvi. 53. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mibi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?

Luc. 1. 11. Apparuit autem illi (Zachariæ) Angelus Domini, stans a dextris altaris incensi... Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem... Et dixit Zacharias ad Angelum: unde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis. Et respondens Angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant; pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

Ioan. v. 4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua; & qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate.

Act. v. 19. Angelus autem Domini... aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo... omnia verba vitæ huius.

xii. 7. Et ecce Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre. Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem; quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum; & continuo discessit Angelus ab eo. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum.

Ibid. 23. Confestim autem percussit eum (Herodem) Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo; & consumptus a vermibus expiravit.

(V) Iudith. xiii. 20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus eius, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, & in liberatione vestra.

Psal. xxxiii. 8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum; & eripiet eos.

xc. 11. Angelis suis mandavit de te; ut custodiant te in omnibus viis tuis.

Daniel. xii. 1. In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui.

Matth. xviii. 10.... Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.

Act. xii. 15.... Illi autem dicebant: Angelus eius est.

Origen. *Hom.* 1. *in Psa.* 37. *n.* 2. Est autem quando erudimur etiam a procuratori-

I. Sunt ne infidelibus quoque sui Angeli custodes?

R. Alii aliud sentiunt ea de re, de qua nec satis constat apud san-

---

bus & actoribus, id est, ab his Angelis, quibus creditæ sunt dispensandæ & regendæ animæ nostræ: quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, qui nos suscipit castigandos ... a procuratoribus Angelis, qui uniuscuiusque nostri castigandi, atque emendandi sortiuntur officium; & est tolerabilius cum ab aliquo horum corripimur.

Hom. 4. in Luc. & Cassianus *Collat. 9. cap. 17. Hos vide infra Par. 2. Sect. 4. c. 2. §. 19.*

Clem. Alex. *lib. 7. Stromat. pag. 499. edit. Lugd. Batav. in fol. 16. initio* ... Per gentes & civitates sunt distributæ Angelorum præfecturæ: fortasse autem etiam ex iis sunt deputati singulis. *Cætera lege infra Part. 2. Sect. 4 c. 2. §. 10.*

Basil. *Serm. seu lib. 3. n. 1. adv. Eunom.* Angeli omnes ut appellationis unius, sic eiusdem etiam sunt naturæ inter se; attamen alii ipsorum gentibus præpositi sunt; alii vero fidelium singulos consequuntor. Quanto autem gens uni viro præponenda est, tanto maiorem necesse est Angeli, qui gentis principatum habeat, esse dignitatem, dignitate eorum, quibus singulorum tutela commissa est. Quod vero singulis fidelium adsit Angelus, ut pædagogus quidam & pastor ad vitam dirigendam, nemo contradicet, qui verborum Do-
Matt. xviii. 10. mini recordatur dicentis: *Ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quoniam Angeli eorum in cælis semper vident*
Ps. 33. 8. *faciem Patris mei, qui in cælis est.* Et Psalmista dicit: *Castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium ipsum*; & quæcumque talia. Quod vero rursus sint quidam Angeli universarum gentium præpositi, Moses nos per Canticum docuit:
Deut. 32. 8. *Quando dividebat Altissimus gentes ... constituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum suorum.*

Homil. in Psal. 48. n. 9. Cuilibet enim fidelium est Angelus assistens & adiunctus, Patrem qui est in cælo videre dignus.

Com. in cap. 1. Isai. n 46. Angeli sancti, quorum solerti curæ concredita est Ecclesiarum præfectura, qui quæ sunt prisca norunt, & qui prospiciunt observantque præsentia.

S. Ambr. *Exposit. in Psal. 118. n. 9* Ut quis intemperantissimus captus adulterinæ cupiditatis æstu ... si quem forte spectatorem cognoverit facinoris sui, verecundia sequestrat intemperantiam ... quanto magis si quis allevet mentis oculos, & consideret plena esse Angelorum omnia, aera, terras, mare, Ecclesias, quibus Angeli præsunt, (mittit enim Dominus Angelos suos ad defensionem eorum, qui heredes futuri sunt promissorum cælestium) concepto potest renuntiare peccato.

S. Hieron. *in Matth. cap. 18. ver. 10.* Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum. Unde legimus in Apoc. II. & III.
Apocalypsi Ioannis: Angelo Ephesi, Thyatiræ; & Angelo Philadelphiæ, & Angelis quatuor reliquarum Ecclesiarum, scribe hæc. Apostolus quoque præcipit velari ca- 1. Cor. xi. 10.
pita in Ecclesiis feminarum, propter Angelos.

S. Chrisost. *Hom 59. al 60. n. 4. in c. 18. Matth.* Hinc manifestum est, quia omnes sancti Angelos habeant. Apostolus etiam Ibid.
ait de muliere, quoniam velamen debeat habere in capite propter Angelos.

Hom. 3. n. 3. in cap. 1. epist. ad Coloss. Non est amplius cælum paries intermedius. Primo congruentes numero gentium erant Angeli: nunc autem non congruentes numero gentium, sed congruentes numero fidelium. Unde hoc constat? audi Christum dicentem: *Videte ne despiciatis u-* Matt. 18. 10.
num ex istis pusillis. Angeli enim eorum perpetuo vident faciem Patris mei, qui est in cælis. Unusquisque enim fidelis habet Angelum. Nam etiam ab initio unusquisque vir probus habebat Angelum, sicut dixit Iacob: *Angelus qui pascit me,* Gen. 48. 15.
& liberat me a iuventute mea. Si ergo habemus Angelos, modeste nos geramus tanquam nobis adsint quidam pædagogi. Nam adest etiam Dæmon: propterea oramus, & dicimus petentes Angelum pacis.

Theodoret. *Quæst. 3. in Genes.* Quod autem Angeli substantiam habeant circumscriptam, nemo ut arbitror repugnabit, cum Christus Dominus dixerit, singulos homines subesse singulorum Angelorum procurationi. (Matt. xviii. 10.) *Videte enim ne contemnatis unum ex his minimis, qui in me credunt, quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei qui in cælis est.* Quin etiam cuique genti proprium Ange-

ctos Patres, nec Scriptura sacra plane docet quid sentiendum. (X)

I. Quomodo & qua sua culpa

lum præesse affirmat Scriptura; qui enim *Dan. x. 13.* eum Daniele Propheta colloquitur Angelus, principem Persarum nominat, & principem Græcorum, & Michaelem principem Iu- *Deut. 32. 8.* dæorum. Et magnus Moyses in Cantico: Quando dividebat, inquit, Altissimus gentes, quando seperabat filios Adam, statuit terminos gentium pro numero Angelorum Dei. Si igitur hic istis, ille vero illis præfectus est, singuli vero homines sub unius cura degunt; certum est Angelos circumscriptæ esse substantiæ.

S. Bernard. *lib. 5. de Consid. c. 4. n. 8. Vide supra litt.* (H) *hocce §.*

Serm. 12. in Psal. Qui habitat, *n. 3.* Et ne quid in cælestibus vacet ab opera sollicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis, in ministerium custodiæ nostræ deputas, nostros iubes fieri pædagogos. Parum est enim quod facis Angelos tuos spiritus, facis & Angelos parvulo- *Matt. 18. 10.* rum. Denique Angeli eorum semper vident faciem Patris. Illos utique spiritus tam felices, & tuos ad nos, & nostros ad te Angelos facis... Summa ergo maiestas mandavit Angelis, & Angelis suis mandavit. Illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis, sibi cohærentibus, tam familiariter adhærentibus, & vere domesticis Dei, mandavit de te. Tu quis es?... *Ps. 90. 11.* *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! Reverentiam pro præsentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, ut videlicet cui adsunt Angeli... In quovis diversorio, in quovis angulo, Angelo tuo reverentiam habe. Tu ne audeas illo præsente, quod vidente me non auderes. An præsentem esse dubitas, quem non vides? Quid si audires? Quid si tangeres? Quid si olfaceres? Vide quia non solo visu rerum præsentia comprobatur... Si fidem consulas, ea tibi angelicam probat præsentiam non deesse... Adsunt igitur, & adsunt tibi, non modo tecum, sed etiam pro te. Adsunt ut protegant, adsunt ut prosint... Simus ergo devoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos, honoremus eos quantum possumus, quantum debemus. Totus tamen ei reddatur & amor & honor noster, a quo tam ipsis quam nobis est totum, unde honorare possumus vel amare, unde amari honorarive meremur... Cæterum etsi tam parvuli sumus, & tam magna nobis, nec modo tam magna, sed & tam periculosa via restat; quid tamen sub tantis custodibus timeamus? Nec superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus viis nostris. Fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt: quid trepidamus? Tantum sequamur eos, adhæreamus eis, & in protectione Dei cæli commoremur. Vide enim quam tibi necessaria sit ista protectio, ista custodia in omnibus viis tuis... Quam necessarius pædagogus, immo etiam baiulus, præsertim parvulo inter hæc gradienti!... Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, invoca custodem tuum, ductorem tuum, adiutorem tuum in opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum... Habetote familiares Angelos, fratres mei, frequentate eos sedula cogitatione, & devota oratione, qui semper vobis adsunt ad custodiam & consolationem.

Serm. 62. in Cant. Canticor. num. 1. Nec puto abs re esse, si intelligimus Angelorum custodiam vicem exhibere maceriæ in vinea Domini, quæ est Ecclesia prædestinatorum.

(X) Daniel. x. 13. *Angelus loquens Danieli, ait:* Princeps... regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus: & ecce Michael unus de principibus primis venit in adiutorium meum... Nunc revertar ut prælier adversum principem Persarum. Cum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.... Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

S. Isid. Hispal. *Sentent. lib. 1. cap. 12. num. 20.* Singulæ gentes præpositos Angelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio Angeli Danieli loquentis: Ego, *Dan. x. 13.* inquit, veni ut enuntiarem tibi; sed princeps regni Persarum restitit mihi: & post *Ibid. 21.* alia: non est qui me adiuvet, nisi Michael princeps vester. Item omnes homines Angelos habere probantur, loquente Domino in Evangelio: Amen dico vobis, *Matth. xviii. 10.* quia Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.

Lege Patres sup. allat. hocce §. litt. (V)

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 2.

perierunt, qui modo vocantur cacodæmones?

R. Per ſuperbiam lapſi ſunt. Nimirum extulerunt ſe ſupra ſe: voluerunt ſimiles eſſe Altiſſimo, & ab illius ſubiectione ſe ſubducere. Hinc, ut ait Scriptura, *non ſervaverunt ſuum Principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium:* atque ita in omne miſeriarum genus prolapſi ſunt. (Y) *Epiſt. Iud. verſ. 6.*

Et iuſte quidem. Enim vero nihil iniquius, quam rem creatam a ſuo Conditore deficere. Summe æquum eſt, ut Deus qui ſuperbis reſiſtit, in perduelles, divinæque maieſtatis reos ſæviat; eoſque in ima præcipites agat, æternis ignibus cruciandos. (Z)

Hæc cacodæmonum ſors fuit. *His peccantibus*, ut Apoſtoli Petri verbis utar, *non pepercit Deus, ſed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos.* *2. Petr. II. 4.*

I. Ergo iam omnes omnino cacodæmones in ima tartari demerſi ſunt?

R. Hos Deus, ut ait Iudas Apoſtolus, *in iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* In his tamen ſunt, qui per aera diffuſi, dicuntur ab Apoſtolo Paulo, aereæ poteſtates. (AA) Hinc ob- *Iud. ver. 6.*

(Y) Isai. xiv. 12. *Vide ſupra litt.* (N) *hocce §.*

S. Aug. *lib.* 11. *de Geneſ. ad lit. c.* 26. *n.* 33. Nunc ſufficiat iſta complexio, aut ab initio conditionis ſuæ diabolum a beatitudine, quam ſi voluiſſet percepturus fuerat, impia ſuperbia cecidiſſe, aut alios eſſe Angelos inferioris miniſterii in hoc mundo, inter quos ſecundum eorum quamdam non præſciam beatitudinem vixerat, & a quorum ſocietate cum ſibi ſubditis Angelis ſuis, tamquam Archangelus cecidit per ſuperbam impietatem.

(Z) 2. Petr. ii. 4. Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſervari.

Iudæ 6. *Vide ſupra hocce §. litt* (M) *uti & alias tum Scripturæ, tum SS. Patrum auctoritates, litt.* M & O *allatas.*

S. Aug. *lib.* 11. *de Civ. Dei c.* 33. Peccaſſe autem quoſdam Angelos, & in huius mundi ima detruſos, qui eis velut carcer eſt, uſque ad futuram in die iudicii ultimam damnationem, Apoſtolus Petrus apertiſſime oſtendit, dicens, quod Deus Angelis peccantibus non pepercerit, ſed carceribus caliginis inferi retrudens, tradiderit in iudicio puniendos reſervari. *2. Petr. II. 24.*

Lib. de Correp. & Grat. c. 10. *n.* 27. *Vide ſupra hocce §. litt.* (M)

(AA) Ephes. ii. 1. Et vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſæculum mundi huius, ſecundum principem poteſtatis aeris huius, ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ.

vi. 12. *Vide ſupra litt.* (N) *hocce §.*

S. Hieron. *lib.* 1 *in Epiſt. ad Epheſ. cap.* 2. *circa init.* Princeps quippe aeris & ſpiritus poteſtatis, qui in aere iſto eſt, diabolus intelligitur, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. In his enim qui Domino credunt, non poteſt operari.

Lib. 3. *c.* 6. *v.* 12. Porro non eſt humana tentatio, nec adverſus carnem & ſanguinem pugna, quando aut ipſe Satanas transfiguratus in Angelum lucis, perſuadere nititur, ut eum Angelum lucis arbitremur, aut aliquid horum ſimile facit in omni virtute, ſignis & portentis mendacibus, in omni deceptione iniquitatis. Nam cum aliquem illaquearit inimicus, ut recipiat ſe, & loquatur in eo, *hæc dicit Dominus*, non quaſi caro & ſanguis eum decipit, aut quaſi humana tentatio: ſed quaſi principatus & poteſtas, rector tenebrarum & nequitia ſpiritualis. Quamobrem non demus locum diabolo; ſed & ſi ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper nos, iuxta quod ſcriptum eſt, locum non demus ei... ut intelligamus ex illis, non eſſe nobis pugnam adverſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus ſpirituales quaſdam & inviſibiles poteſtates; adverſus rectores earum tenebrarum, quæ huic mundo incubant, & errorem hominibus incredulitatis offun- *Epheſ. VI. 12.*

fessorum a dæmone mentio tam frequens in Scripturis. (BB)

I. Cur & quousque cacodæmones per aera diffusi sunt?

R. Ad ultimum usque iudicii diem per aera diffusi sunt, Deo ita permittente, ut ab eorum insidiis caveant homines, vigilent, orent, induant se armaturam Dei, uno verbo ex fide vivant. Nihil enim non moliuntur cacodæmones veteratoria, & ut ita dicam, serpentina calliditate, ut nos secum in ruinam trahant. (CC)

PARS I. SECT. I. CAP. II. §. 2.

---

dunt; & adversus spiritualia nequitiae, quæ habitant in cælestibus.

S. Aug. *lib* 3. *de Trinit. cap.* 7. *n.* 12. Sed illud est... admirandum, quomodo magorum illa potentia, quæ serpentes facere potuit, ubi ad muscas minutissimas ventum est, omnino defecit... Unde intelligi datur, ne ipsos quidem transgressores Angelos, & aereas potestates, in imam istam caliginem, tamquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis ætheræ puritatis habitatione detrusas, per quas magicæ artes possunt quidquid possunt, valere aliquid, nisi data desuper potestate. Datur autem vel ad fallendos fallaces... ut in eorum spirituum seductione viderentur admirandi a quibus fiebant, a Dei veritate damnandi; vel ad admonendos fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent... vel ad exercendam, probandam, manifestandamque iustorum patientiam.

S. Basil. *Homil.* 9. Quod Deus non est auctor mali. *Vide infra par.* 2. *sect.* 4 *c.* 2. §. 19.

Estius *l.* 2. *Sententiar. dist.* 6. §. 12. 13. *&* 14. *Hunc lege: in eo multa reperies scitu dignissima.*

(BB) Matth. viii. 28. Et cum venisset (Iesus) trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes; sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis & tibi, Iesu Fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex porcorum multorum pascens. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos; & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis.

S. Luc. *cap.* viii. 27. *& seq. idem refert.*

Matth. xii. 22. Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum; ita ut loqueretur, & videret.

Luc. xi. 14. Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum; & cum eiecisset dæmonium locutus est mutus.... Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & satanas in seipso divisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis, in Beelzebub me eiicere dæmonia. Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia: filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Porro si in digito Dei eiicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei.

S. Aug. *l.* 14. *de Civit. Dei, cap.* 3. *num.* 2. Etsi enim diabolus fornicator, vel ebriosus, vel si quid huiusmodi mali est, quod ad carnis pertinet voluptates, non potest dici, cum sit etiam talium peccatorum suasor, & instigator occultus: est tamen maxime superbus atque invidus. Quæ illum vitiositas sic obtinuit, ut propter hanc esset in carceribus caliginosi huius aeris æterno supplicio destinatus... Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis adversus eos contentiosior, animosior, & magis æmulus, atque invidus, invenitur?... Ille (Diabolus) secundum seipsum vivere voluit, quando in veritate non stetit; ut non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solum mendax, verum etiam mendacii pater est. Primus est quippe mentitus, & a quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium. Ioan. 8. 44.

(CC) Luc. xxii. 31. Ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum.

Actor. v. 3. Anania, cur tentavit satanas cor tuum.

1. Petr. v. 8. Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 2.

Induite vos armaturam Dei, inquit Paulus Apostolus, *ut possitis stare adversus insidias Diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei: per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia.*

Ephes. VI. 11. & seq.

1. Petr. V. 8. Eodem recidit, quod ait Petrus Apostolus: *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.*

I. Valent ne plurimum cacodæmones ad perdendos homines?

R. Eorum ante Christi mortem maxima potestas fuit. Omnes fere homines sua sub ditione tenebant: vix erat locus, in quo pro Diis non colerentur. (DD) Verum eos Christus morte & resurrectione sua vicit omnino: abstulit ab ipsis spolia, in quibus confidebant, eos imperio deiecit fugavitque, & cælum conscendens, insignem egit de humani generis hostibus triumphum. (EE)

Ex eo tempore, angustis limitibus circumscribitur cacodæmonum potestas & imperium. Nihil iam iuris habent in Christianos, nisi ipsi se dæmonum imperio letaliter peccando ultro subiiciant. At præsto sunt semper dæmonibus, mille nobis nocendi artes. Hi numquam ab insidiis desistunt. (FF)

Sub finem mundi, fervente An-

(DD) Psal. xcv. 5. Omnes Dii gentium dæmonia.

1. Cor. x. 20. Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

(EE) Luc. ix. 1. Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia.

Coloss. ii. 15. Et exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

Apoc. xx. 1. Et vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligavit illum per annos mille: misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum; ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni.

(FF) Luc. xi. 24. Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens, dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi; & fiunt novissima hominis illius peiora prioribus.

Ephes. vi. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

2. Thess. ii. 8 Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum. Cuius est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus.

tichristi persecutione, *solvetur*, ut ait Ioannes Apostolus in Apocalypsi, *Satanas de carcere suo*. Ingravescente nimirum in dies hominum malitia, futurum est, ut videatur diabolus late per orbem dominari. At non diu stabit illius imperium. Hoc Christus intra breve tempus dissipabit, *& destruet illustratione adventus sui*. Tunc mittentur omnes omnino cacodæmones in tartarum, cum omni impiorum turba, æternis ignibus cruciandi: (GG) Ducetque secum Christus in cælos splendidum plane Sanctorum omnium agmen, æterna felicitate cumulandum, vocandumque in triumphi sui, regnique consortium.

2. Thess. II. 8.

§. 3. *De Creatione hominis*.

I. Post Angelos, quænam creatura cæteras res creatas perfectione superat?

R. Homo, rationalis utique creatura, ad imaginem & similitudinem Dei condita. (A)

I. Cur hominem vocas rationalem creaturam?

R. Quia homo & intelligit, & eligit, & novit quid agere debeat, & quid agat.

I. Cur hominem ais, ad imaginem & similitudinem Dei fuisse conditum?

R. Hoc Deus ipse revelavit in Scripturis. Idcirco autem dicitur homo conditus ad imaginem Dei, quia & spiritu & intelligentia & voluntate & libertate pollet: quod, exceptis Angelis, nulli alteri creaturæ competit, atque ita accedit aliquatenus ad Dei naturam. Deus enim est spiritus, & in divinis per-

---

& in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eo quod caritatem veritatis nun receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.

CASSIANUS *Collat. 7. aut. 9. cap.* 17. Nam quod unicuique nostrum duo cohæreant Angeli, id est, bonus & malus, Scriptura testatur. De bonis quidem Salvator: *Ne contemnatis*, inquiens, *unum de pusillis istis; dico enim vobis, quod Angeli eorum in celis semper vident faciem Patris mei, qui in celis est.* Illud quoque: *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Nec non etiam, quod in Actibus Apostolorum de Petro dicitur, quia *Angelus eius est*, &c... Hoc tamen nosse debemus, non omnes dæmones universas hominibus inurere passiones, sed unicuique vitio certos spiritus incubare; & alios quidem immunditiis, ac libidinum sordibus oblectari; alios blasphemiis, alios iræ furorique peculiarius imminere; alios pasci tristitia, alios cænodoxia superbiaque mulceri, & unumquemque illud vitium humanis cordibus, quo ipse gaudet, inserere; sed nec cunctos pariter suas ingerere pravitates, sed vicissim prout temporis, vel loci, vel suscipientis opportunitas provocaverit.

Matt. 18. 10.
Psal. 33. 8.
Act. XII. 17.

S. BERNARD. *Serm.* 12. *in Psal.* Qui habitat, *num.* 1. Legimus de eorum (impiorum Angelorum) principe, quoniam *circuit quærens quem devoret... Circuivi*, ait, *terram, & perambulavi eam*.

1. Petr. v. 8.
Iob. II. 2.

(GG) 2. THESS. II. 8. *Vide litt. superior.*

APOC. XX 9. Et descendit ignis a Deo de cælo, & devoravit eos; & diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris; ubi & bestia, & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.

(A) GENES. I. 26. Et ait: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili, quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam creavit eos.

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 3.

fectionibus intelligentia, voluntas, libertas eminent maxime, secundum nostrum cogitandi modum.(B)

I. Cur Angeli dicuntur perfectiores hominibus?

R. Quia Angeli ad Dei naturam, & similitudinem accedunt propius. Solo quippe spiritu constant: homines autem corpore simul & spi-

---

(B) Iohan. iv. 24. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

S. Ambros. *in Psal* 117. *Exposit.* *u.* 50. Non vile igitur, non corporale arbitror, quod pavit Deus. Nosce teipsum, homo; tuæ animæ dicitur in Canticis Canticorum: (Cant. 1. 7.) *Nisi cognoveris te formosam in mulieribus*. Cognosce te, anima, quia non de terra, non de luto es: quia insufflavit te Deus, & fecit te in animam viventem. Opus es magnificum, Dei generatione inspiratum... Ad illum tota intentione festina, ex cuius inspiratione consistis. (Prov. xx. 6.) *Grande*, inquit, *homo, & pretiosum opus vir misericors: virum autem fidelem opus est invenire*. Disce, homo, ubi grandis, ubi pretiosus sis. Vilem te terra demonstrat; sed gloriosum virtus facit, fides rarum, imago pretiosum. An quidquam tam pretiosum, quam imago est Dei, quæ primo tibi fidem debet insundere; ut in corde tuo refulgeat quædam auctoris effigies?

S. Augustinus *Lib.* 1. *de Genesi contra Manichæos*, *c.* 17. *num.* 28. Noverint in catholica disciplina spiritales fideles, non credere Deum forma corporea definitum; & quod homo ad imaginem Dei factus dicitur, secundum interiorem hominem dici, ubi est ratio & intellectus... Omnia animalia cætera subiecta sunt homini, non propter corpus, sed propter intellectum, quem nos habemus, & illa non habent... Ita intelligitur per animum maxime, adtestante etiam erecta corporis forma, homo factus ad imaginem, & similitudinem Dei.

Lib. de Genesi ad litt. imperf. c. 16. *num.* 60. Recte secundum hoc, quod interius & principale hominis est, id est secundum mentem accipitur, (Genes. 1. 26.) *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. Ex illo enim, quod in homine principatum tenet, quod eum distinguit a belluis, totus est homo æstimandus. Cætera in eo, quamquam in suo genere pulchra sint, tamen cum pecoribus communia sunt, ac per hoc in homine parvi pendenda. Nisi forte quod ad intuendum cælum figura humani corporis erecta est, valet aliquid etiam ut corpus ipsum ad similitudinem Dei factum credatur.

De Genesi ad litt. lib. 3. *c.* 20. *nu.* 30. Intelligamus in eo factum hominem ad imaginem Dei, in quo irrationalibus animantibus antecellit. Id autem est ipsa ratio, vel mens, vel intelligentia... Unde & Apostolus dicit: (Ephes. 4. 23.) *Renovamini in spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui renovatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creavit eum*: (Colos. III. 10.) satis ostendens, ubi sit homo creatus ad imaginem Dei, quia non corporeis lineamentis, sed quadam forma intelligibili mentis illuminatæ.

De Catechizandis rudibus, *num.* 29. Fecit & hominem ad imaginem suam; ut quemadmodum ipse per omnipotentiam suam præest universæ creaturæ, sic homo per intelligentiam suam, qua etiam Creatorem suum cognoscit & colit, præesset omnibus terrenis animalibus. Fecit illi etiam adiutorium, feminam: non ad carnalem concupiscentiam, quandoquidem nec corruptibilia corpora tunc habebant, antequam eos mortalitas invaderet pœna peccati; sed ut haberet & vir gloriam de femina, cum ei præiret ad Deum.

Lib. 12. *de Trinit. cap.* 7. *num.* 12. Non secundum formam corporis homo factus est ad imaginem Dei, sed secundum rationalem mentem... Nulli dubium est, non secundum corpus, neque secundum quamlibet animi partem, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem eius, qui creavit eum.

In Psalm. 54. *n.* 3. Meminisse debemus ad imaginem Dei nos esse factos, nec alibi quam in ipso intellectu. Nam in multis rebus a bestiis superamur: ubi autem homo ad imaginem Dei factum se novit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse, quam datum est pecoribus... homo invenit se eo proprie discretum a pecore, quod ipse habeat intellectum.

S. Eucherius Episc. Lugdun. *De QQ. Veteris Testam. p.* 840. *Tom. 6. Bibliot. PP.* In quo Dei similitudinem retinemus? In mente.

ritu. Itaque hi non secundum omnem sui naturam ut Angeli, sed ex parte sui tantum, hoc est, quantum ad animam Deo assimilantur.

I. Quandonam Deus hominem creavit?

§. 1. huiusce cap. *R.* Iam diximus, hominem fuisse a Deo conditum sexta die.

I. Quomodo Deus hominem creavit?

Genes. II. 7. *R. Formavit Dominus Deus*, ut ait Scriptura, *hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ; & factus est homo in animam viventem*. Spiraculum hoc animam rationalem intellige, qua corpus humanum vivit. (C)

I. Quid est anima rationalis?

R. Anima rationalis est spiritus immortalis, a Deo conditus, ut corpori humano copuletur, ipsiusque vitæ principium sit.

I. Qua ratione novimus animam rationalem esse spiritualem, & immortalem?

R. Id & fides & ratio docent.

Fides quidem. Hoc enim & Scriptura omnis, & totius religionis series manifeste declarant. Si moritur anima simul cum corpore, ruit prorsus Christiana religio; quod quam absurdum sit facile quisque intelliget, ex infra dicendis in serie totius huiusce operis.

Id & ratio multiplex demonstrat. Unam in multis seligo.

Illud immortale est, quod spirituale. Id enim immortale dicimus, quod corrumpi nequit: id vero corrumpi nequit, quod non constat

---

(C) S. AMBROSIUS *de bono mortis*, *c.* 9. *n.* 42. Nam quomodo substantia eius interire potest, cum utique anima sit, quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur, vita infunditur: a quo anima discedit, vita discedit. Anima ergo vita est Quomodo enim potest mortem recipere, cum sit contraria? ... Ita & anima, quæ vitam creat, mortem non recipit, & non moritur: anima autem mortem non recipit; anima ergo non moritur.

S. AUGUSTINUS *Lib.* 13. *de Civit. Dei*, *cap.* 24. *num.* 2. Sed intelligendum est, secundum quid dicatur homo ad imaginem Dei, & homo terra, atque iturus in terram. Illud enim secundum animam rationalem dicitur, qualem Deus insufflando, vel si commodius dicitur, inspirando indidit homini, id est, hominis corpori: hoc autem secundum corpus, qualem hominem Deus finxit ex pulvere, cui data est anima, ut fieret corpus animale, id est homo in animam viventem.

N. 4. Si ergo & animam viventem, & spiritum vitæ etiam in pecoribus invenimus, sicut loqui divina Scriptura consuevit: & cum hoc quoque loco, ubi legitur,
Gen. VII. 22. *omnia quæ habent spiritum vitæ*, non Græcus πνεῦμα, sed πνοὴν dixerit: cur non dicimus, quid opus erat ut adderet, *viventem*, cum anima nisi vivat esse non possit? aut quid opus erat ut adderet, *vitæ*, cum dixisset *spiritum*? Sed intelligimus *spiritum vitæ*, & *animam viventem* Scripturam suo more dixisse, cum animalia, id est, corpora animata vellet intelligi, quibus inesset per animam perspicuus iste etiam corporis sensus. In hominis autem conditione obliviscimur, quemadmodum loqui Scriptura consueverit, cum suo prorsus more locuta sit: quo insinuaret hominem etiam rationali anima accepta, quam non sicut aliarum carnium aquis & terra producentibus, sed Deo flante creatam voluit intelligi; sic tamen factum, ut in corpore animali, quod fit anima in eo vivente, sicut illa animalia viveret, de quibus dixit: *producat terra animam viventem*; & quæ itidem dicit habuisse in se spiritum vitæ; ubi etiam in Græco non dixit πνεῦμα, sed πνοὴν: non utique Spiritum sanctum, sed eorum animam tali exprimens nomine.

Lib. de Immortalit. animæ, *c.* 7. *n.* 12. Est (animus) corpore melior & vivacior, a quo huic vita tribuitur.

partibus a se invicem separabilibus. At quod spiritale est, id nullis omnino partibus constat; ergo corrumpi nequit.

At anima rationalis est spiritalis. Quidquid enim cogitat & ratiocinatur, id spiritus est, non corpus, non materia. Nec enim materia cogitationis, seu ratiocinationis capax est. Quocumque materiam vertas, nihil unquam nisi extensionem, figuras, motum reperies. Infinite distat a corpore mens & cogitatio, corpus a mente & cogitatione. At nemo est qui dubitet quin cogitemus, intelligamus, velimus, ratiocinemur. De eo si dubites, næ ipsa dubitatio cogitatio est. Inest itaque unicuique homini principium spiritale, quo cogitet. Hoc animam rationalem dicimus. (D)

(D) S. AUGUSTINUS *de Immort. animæ*, *c.* 1. *n.* 1. Cum ratiocinamur, animus id agit. Non enim id agit, nisi qui intelligit: nec corpus intelligit, nec minus auxiliante corpore intelligit; quia cum intelligere vult, a corpore avertitur.

Cap. 6. *n.* 10. Ratio est adspectus animi, quo per seipsum, non per corpus verum intuetur; aut ipsa veri contemplatio, non per corpus; aut ipsum verum quod contemplatur. Primum illud in animo esse nemo ambigit: de secundo & tertio quæri potest; sed & secundum sine animo esse non potest. De tertio magna quæstio est, utrum verum illud, quod sine instrumento corporis animus intuetur, sit per se ipsum, & non sit in animo, aut possit esse sine animo. Quoquolibet modo autem se habeat, non id posset contemplari animus per se ipsum, nisi aliqua coniunctione cum eo. Nam omne quod contemplamur, sive cogitatione capimus, aut sensu aut intellectu capimus. Sed ea quæ sensu capiuntur, extra etiam nos esse sentiuntur... Ea vero quæ intelliguntur, non quasi alibi posita intelliguntur, quam ipse qui intelligit animus.

Cap. 9 *n.* 16. Est autem animus vita quædam: unde omne quod animatum est, vivere; omne autem inanime quod animari potest, mortuum, id est vita privatum intelligitur. Non ergo potest animus mori. Nam si carere poterit vita, non animus, sed animatum aliquid est... Quidquid enim vita desertum mortuum dicitur, id ab anima desertum intelligitur: hæc autem vita, quæ deserit ea quæ moriuntur, quia ipsa est animus, & seipsam non deserit, non moritur animus.

Cap. 16. *num.* 25 Est anima corpore melior & potentior. Quapropter cum per illam, ut dictum est, corpus subsistat, ipsa in corpus nullo modo verti potest... At anima ut corpus fieret, non accipiendo speciem, sed amittendo fieri posset; & propterea fieri non potest, nisi forte loco anima continetur, & localiter corpori iungitur... Sed non est ita: moles quippe omnis quæ occupat locum, non est in singulis suis partibus tota, sed in omnibus: quare alia pars eius alibi est, & alibi alia. Anima vero non modo universæ moli corporis sui, sed etiam unicuique particulæ illius tota simul adest. Partis enim corporis passionem tota sentit, nec in toto tamen corpore. Cum enim quid dolet in pede, advertit oculus, loquitur lingua, admovetur manus. Quod non fieret, nisi id quod animæ in eis partibus est, & in pede sentiret, nec sentire quod ibi factum est, absens posset... quia passio quæ fit non per continuationem molis currit, ut ceteras animæ partes, quæ alibi sunt, latere non sinat, sed illud tota sentit anima, quod in particula fit pedis, & ibi tantum sentit ubi fit. Tota igitur singulis partibus simul adest, quæ tota simul sentit in singulis.

S. ATHANASIUS *Orat. contra gentes n.* 31. Sentit quisquis veritatis amator est, hominum mentem aliam omnino esse a corporis sensibus.

N. 33. Necesse est animam immortalem esse, utpote quæ corpori non sit similis... Anima corpus movet... nec enim anima moritur, sed eius discessu corpus moritur... idcirco enim immortalia & æterna cogitat & sapit, quia immortalis est... Animam res immortales contemplantem & meditantem, immortalem quoque esse, & semper vivere necesse est.

S. GREGORIUS NYSSENUS *de Anima*, *cap.* 6.

Pars. I. Sect. I. Cap. II. §. 3.

I. Quomodo formavit Deus animam hominis?

R. Primi hominis animam creavit Deus, id est, eduxit e nihilo. Singulorum hominum animas creat itidem, & cum corporibus connectit.

Explico responsionem.

De origine animæ anceps, & dubius hæsit sanctus Augustinus (E);

Nobis ad demonstrationem immortalitatis ipsius, satis superque est divinorum oraculorum doctrina, quæ in se fidei faciendæ vim habet, iden quod a Deo inspirata est. Iis vero, qui non admittunt christianorum decreta, sufficit demonstiare animam nihil esse eorum, quæ pereunt. Nam si nihil est rerum pereuntium, est etiam incorrupta, eademque immortalis.

Videsis hance demonstrationem, & alias similes apud auctores, qui ex professo de Immortalitate animæ scripserunt, qui quidem auctores omnium manibus teruntur.

(E) S. Augustinus *Lib.* 1. *Retract. cap.* 1. *n.* 3. Originalis regio beatitudinis animi, Deus ipse est, qui eum non quidem de se ipso genuit, sed de nulla re alia condidit, sicut condidit corpus e terra. Nam quod attinet ad eius originem, qua fit ut sit in corpore, utrum de illo uno sit, qui primum creatus est, quando factus est homo in animam vivam; an similiter ita fiant singulis singuli, nec tunc sciebam, nec adhuc scio.

De Libero arbitrio, Lib. 3. *c.* 20. *n.* 56. Si una anima facta est, ex qua omnium hominum animæ trahuntur nascentium, quis potest dicere non se peccasse, cum primus ille peccavit? Si autem singillatim fiunt in unoquoque nascentium, non est perversum, immo convenientissimum & ordinatissimum apparet, ut malum meritum prioris, natura sequentis sit, & bonum meritum sequentis, natura prioris sit..... Si vero in Dei aliquo secreto iam existentes animæ mittuntur ad inspiranda & regenda corpora singulorum quorumque nascentium, ad hoc utique mittuntur officium, ut corpus quod de pœna peccati, hoc est, mortalitate primi hominis nascitur, bene administrando... etiam ipsi comparent... cælestis incorruptionis locum... Si autem alibi animæ constitutæ non mittuntur a Domino Deo, sed sua sponte ad inhabitanda corpora veniunt, facile est iam hoc videre, quidquid ignorantiæ, difficultatisque secutum fuerit, earum propriam voluntatem, nullo modo Creatorem hinc esse culpandum... Harum autem quatuor de anima sententiarum, utrum de propagine veniant, an in singulis quibusque nascentibus novæ fiant, an in corpora nascentium, iam alicubi existentes, vel mittantur divinitus, vel sua sponte labantur, nullam temere affirmare oportebit.

Epist. 166. *alias* 28. *ad Hieronym. c.* 2. *n.* 3. Anima hominis immortalis est, secundum quemdam modum suum. Non enim omni modo sicut Deus, de quo dictum est, quia *solus habet immortalitatem*... Non est pars Dei, anima. Si enim hoc esset, omni modo incommutabilis atque incorruptibilis esset..... Incorpoream quoque esse animam, etsi difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum..... Per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, & in maioribus maior, sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est. Neque enim aliter, quam in corpore etiam non toto sentit, tamen tota sentit. ....Ego quidem ante aliquot annos cum libros quosdam scriberem *de Libero arbitrio*,... quatuor opiniones de animæ incarnatione, utrum ex illa una, quæ primo homini data est, cæteræ propagentur: an singulis quibusqoe novæ etiam modo fiant: an alicubi iam existentes, vel mittantur divinitus, vel sponte labantur in corpora; ita putavi esse tractandas, ut quælibet earum vera esset, non impediret intentionem meam, qua tunc adversus eos quantis poteram viribus agebam, qui naturam mali suo principio præditam, adversus Deum conantur inducere, id est contra Manichæos... Ex quatuor opinionibus quænam sit eligenda scire desidero.... Hoc certe sentis, quod singulas animas singulis nascentibus etiam modo Deus faciat. Cui sententiæ ne obiiciatur, quod omnes creaturas sexto die consummaverit Deus, & septimo die requieverit, adhibes testimonium ex Evangelio: *Pater meus usque nunc operatur*... Doce ergo, quæso, quod do-

1. Timoth. 6. 16.

Ioan. 5. 17.

Pars. I. Sect. I. Cap. II. §. 3.

nec definire voluit umquam, num una anima ſpiritalis & immortalis facta a Deo ſit, ex qua ſingulorum hominum animæ ſpiritales item & immortales trahantur; an animæ ſingulæ ſingillatim creentur in unoquoque homine. Sancto Auguſtino ſuffragati ſunt ſanctus Gregorius magnus, nonnullique recentiores, videlicet ſanctus Eucherius Lugdunenſis, Caſſiodorus, Rabanus, qui & ipſi ancipites hæſerunt de origine animæ. (F)

At SS. Hieronymus, Ambroſius,

ceam, doce quod teneam, & dic mihi, ſi animæ ſingillatim ſingulis hodieque naſcentibus fiunt, ubi in parvulis peccent, ut indigeant in Sacramento Chriſti remiſſione peccati ... Quæ cum ita ſint, quærenda cauſa eſt, atque reddenda, quare damnentur animæ, quæ novæ creantur ſingulis quibuſque naſcentibus, ſi præter Chriſti ſacramentum parvuli moriantur. Damnari enim eas, ſi ſic de corpore exierint, & ſancta Scriptura, & ſancta eſt teſtis Eccleſia Unde illa de animarum novarum creatione ſententia, ſi hanc fidem fundatiſſimam non oppugnat, ſit & mea: ſi oppugnat, non ſit & tua. Nolo mihi dicatur, pro hac ſententia debere accipi, quod ſcriptum eſt: *Qui finxit ſpiritum hominis in ipſo;* &, *Qui finxit ſingillatim corda eorum*. Aliquid fortiſſimum atque invictiſſimum requirendum eſt, quod nos non cogat Deum credere, ullarum animarum ſine culpa aliqua damnatorem ... Hæc autem difficultas etiam illos ſequitur, qui iam exiſtentes alibi animas, & ab initio divinorum operum præparatas, a Deo mitti opinantur in corpora ... Illam vero opinionem, quod ex una fiant omnes animæ, nec diſcutere volo, niſi neceſſe ſit: atque utinam iſta, de qua nunc agimus, ſi vera eſt, ſic abs te defendatur, ut hoc neceſſe iam non ſit.

Zach. 12. 1. Pſal. 32. 15.

(F) S. Greg. *lib. 7. Epiſt.* 54. De origine animæ inter ſanctos Patres requiſitio non parva verſata eſt: ſed utrum ipſa ab Adam deſcenderit, an certe ſingulis detur, incertum remanſit, eamque in hac vita inſolubilem faſſi ſunt eſſe quæſtionem. Gravis enim eſt quæſtio, nec valet ab homine comprehendi: quia ſi de Adam ſubſtantia, anima cum carne naſcitur, cur non etiam cum carne moritur? Si vero cum carne non naſcitur, cur in ea carne, quæ de Adam prolata eſt, obligata peccatis tenetur? Sed cum hoc ſit incertum, illud incertum non eſt; quia niſi ſacri Baptiſmatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis eſt obſtricta.

S. Eucherius *Comment. in c. 2. Geneſ. Lib. 1. n. 12. Et inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. Spiraculum vitæ hoc in loco, animam coniunctam corpori intelligimus. Si vero homo ille quando factus eſt ex limo, corpus & anima erat, nunc ipſius anima ex ſuis eſt.

Aurel. Cassiodor. *De Anima cap. 7. p.* 632. Legimus in conditione rerum, mox ut de limo terræ corpus effectum eſt, ſtatim Dominum inſufflaſſe, factumque eſſe Adam in Animam viventem. Inſufflavit enim, dictum eſt, ad exprimendam operis dignitatem; ut agnoſceretur aliquid eximium, quod eius ore prolatum eſt. Cæterum hoc ſignificat inſufflatio eius, quod mandatum & iuſſio. Nam inſufflare quemadmodum poteſt, qui neque ſpiritum reſolvit, neque buccas habet, quæ conſtat eſſe corporea? Hoc nonnulli ſecuti dixerunt, mox ut ſemen humanum coagulatum fuerit in vitalem ſubſtantiam, illico creatas animas corporibus dari diſcretas, atque perfectas. Medendi autem artifices, quadrageſimo die humanum atque mortale pecus animam dicunt accipere, cum ſe in utero matris cœperit commovere. Opinione quoque fertur aliquorum, quod Creator ille potentiſſimus, ſicut de corpore noſtro ſemen carnis educit, ita & de animæ qualitate animam novam poſſe generari: quatenus originalis illius peccati, quod catholica confitetur Eccleſia, per traducem delicti rea poſſit oſtendi, niſi dono fuerit Baptiſmatis abſoluta. Nam quemadmodum infans, qui peccandi non habet votum, reus debeat ullatenus inveniri, niſi aliqua ratione in ipſa origine animarum culpa videatur eſſe transfuſa? Unde Pater Auguſtinus religioſiſſima dubitatione laudandus, nihil temere dicit eſſe affirmandum: ſed in ipſius eſſe ſecreto, ſicut & alia multa, quæ noſtra non

Athanasius, Gregorius Nyssenus, Cyrillus Alexandrinus, cæterique Patres fere omnes docent, uniuscuiusque animam singillatim creari; & in ipso creationis articulo copulari cum corpore. (G) Hanc sen-

potest nosse mediocritas. Hoc autem veraciter fixeque credendum est; & Deum animas creare, & occulta quadam ratione iustissime illis imputare, quod primi hominis peccato teneantur obnoxiæ. Melius est enim in tam occultis causis confiteri ignorantiam, quam periculosam assumere fortassis audaciam.

Rabanus Maurus *Archiepiscopus Moguntiuus, c. 57. l. 2. de Institut. Clericorum*. Quod animæ origo incerta sit, & quod Angelorum natura vel animæ, non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita: ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata est.

(G) Ps. xxxii. 15. Qui finxit singillatim corda eorum; qui intelligit omnia opera eorum.

Zachar. xii. 1. Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo.

Ecclesiast. xii. 7. Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

Hebr. xii. 9.... Non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

S. Hieron. *Ep. ad Pamm.* 38. *alias* 65. *p.* 318. Omne deinceps humanum genus, quibus animarum censetur exordiis? Utrum ex traduce, iuxta bruta animalia: ut quomodo corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima? An rationabiles creaturæ desiderio corporum paulatim ad terram delapsæ, novissime etiam humanis illigatæ corporibus sint? An certe, quod Ecclesiasticum est secundum eloquia Salvatoris,

Ioan. v. 17. *Pater usque modo operatur, & ego operor.*

Zach. xii. 1. Et illud Isaiæ: *Qui format spiritum hominis in ipso*. Et in Psalmis: *Qui fingit per*

Ps. xxxii. 15. *singulos corda eorum*, quotidie Deus fabricator animas: cuius velle fecisse est, & conditor esse non cessat?..

Ad Marcellinum & Anapsychiam inter Epist. S. Aug. 165. alias 27. c. 1. num. 1. Super animæ statum memini vestræ quæstiunculæ, immo maximæ ecclesiasticæ quæstionis: utrum lapsa de cælo, ut Pythagoras Philosophus, omnesque Platonici, & Origenes putant; an a propria Dei substantia, ut Stoici... suspicantur; an in thesauro habeantur Dei, olim conditæ, ut quidam Ecclesiastici, stulta persuasione confidunt; an quotidie a Deo fiant, & mittantur in corpora, secundum illud quod in

Ioan. v. 17. Evangelio scriptum est: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor;* An certe ex traduce, ut Tertullianus, Apollinaris, & maxima pars Occidentalium autumant; ut quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistat.

In cap. 12. & ultimum Eccles. ver. 7. Ridendi qui putant animas cum corporibus seri; & non a Deo, sed a corporum parentibus generari. Cum enim caro rever-

Eccl. xii. 7. tatur in terram, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum; manifestum est Deum parentem animarum esse, non homines.

S. Gregor. Nyss. *De anima T. 1. p.* 934. Dicere nunc providentiæ ratione animas fieri, non autem creationis: (quippe cum non sit substantiam communem, nec aliam quæ præter est (*seu potius ad existentem*) inducere, sed iam existentem per providentiam complere) eorum est qui discrimen ignorant creationis & providentiæ. Etenim providentiæ opus est conservare animalium corruptibilium substantiam vicissitudine procreationis..... creationis vero præstantissimum opus est efficere, ut aliquid fit ex nihilo. Quamobrem si animæ ex mutua procreatione fierent, etiam mortales essent, veluti alia quæ generis successione fiunt: quod si ex iis quæ non sunt, deducuntur, creatio est quod fit.

S. Cyrill. Alexand. *L. 2. in Ioan. c. 9. pag.* 78. *tom.* 4. Aiunt ergo nonnulli, ex corde suo eructantes, & non ex ore Domini... antequam corpora conderentur, in cælo fuisse hominum animas, longo tempore in incorporea felicitate constitutas, & vero bono purius fruentes: sed melioris fortis satietate, ac deterioris cupiditate ad præposteras cogitationes & cupiditates esse delapsas. Indignatum iure opificem, eas quidem in mundum mittere, & corporibus implicitas, & ad ferendum onus coactas, ac velut in spelunca quadam vehementium cupiditatum inclusas ipso experimento eas docere, quam acerbum sit in peius deflectere, & rectum nihili facere.... Quod autem absurdissimum sit putare animam ante corpus existere, & ob præcedentia peccata in ter-

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 3.

tentiam omnes iam Theologi Catholici sequuntur tanquam veriorem, & Scripturæ sacræ magis consentaneam.

I. Num feminam Deus sicut & virum creavit?

R. Quemadmodum vir, ita & mulier Eva nomine a Deo condita, sed non pari ratione, quod spectat ad corpus. Neque enim corpus muliebre formavit Deus immediate de limo terræ; sed, ut ait Scriptura, *immisit ... soporem in Adam* (hoc nomen primi hominis): *cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & replevit carnem pro ea; & ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.* Genes. II. 21.

I. Cur Deus hoc egit?

R. Hinc intelligi voluit Deus, quam arctum fore oporteret matrimonii vinculum; quam arcta societas viri cum uxore, quæ *os ex ossibus* viri dici posset, *& caro de* Genes. II. 23.

---

rena corpora ipsam demitti, quantum in nobis est demonstrare conabimur.

Si anima hominis ante fabricationem corporis existebat, sed in vitium delapsa, ut quidam suspicantur, pœnæ loco in corpus detrusa est: quomodo quæso Evangelista ipsam in hunc mundum venientem illuminari dicit? Honor enim istud est, opinor, & illustrium gratiarum accessio. Sed nemo plectitur, dum honoratur, neque punitur, cum divinorum bonorum fit particeps, sed cum in punientis iram incurrit. Cum autem veniens in hunc mundum minime puniatur, sed contra potius illuminetur, patet utique pœnæ loco ei non esse corporationem, quia in carne honoratur.... Libenter ab eis quærerem, qui consentaneum sit animam, quæ ante corpora peccavit, in corpus detrudi, ut experimento ipso discat cupiditatum suarum turpitudinem: hæc enim docere non verentur. Atqui ab ipso malorum aspectu avellenda potius esset, quam in ipsum turpissimarum voluptatum profundum detrudenda. Illud enim remedii genus est potius quam istud. Si ergo ut corporeis voluptatibus immergatur, malorum accessionem habet, quod in corpus detruditur; nemo laudaverit medicum, qui ægrum adiutum iri putat per ea ipsa, quibus ei nocet. Sin autem ut peccandi finem faciat, quomodo in ipsum cupiditatis delapsa profundum emergere potuit, ac non potius ipsum morbi initium depulit, cum nihil adhuc esset, quo ad peccandum pertraheretur?

Si ante corpus existens anima peccavit, ut illi volunt, ideoque impacta est carni & sanguini, loco pœnæ id accipiens: quomodo non oporteat credentes in Christum, & idcirco peccati remissionem consequutos, illico de corporibus exire, & sarcinam istam pœnæ loco impositam excutere? Quomodo enim, quæso, perfectam peccati remissionem consecuta est anima hominis, si pœnæ adhuc tenetur obnoxius? At videmus tantum abesse, ut fideles corporibus liberari velint, ut cum fidei Christi confessione carnis resurrectionem coniungant. Non erit ergo pœnæ loco id, quod fidei quoque confessione honoratur, & ad Salvatoris omnipotentiæ testimonium affertur, ex eo quod ad vitam redierit... Si ob præcedentia peccata animæ corporibus inclusæ sunt, & ad eas puniendaa excogitata est corporis natura, quomodo nos iuvit Salvator destructa morte? Immo vero nonne potius nostri mors miserta est supplicium nostrum abolendo, ac iræ in nos intentatæ finem imponendo?... Non ergo ad supplicium datum est corpus animæ.

Si ut præcedentium peccatorum pœnas luant, hominum animæ terrenis corporibus immersæ sunt, quam quæso gratiam habebimus Deo resurrectionem nobis pollicenti? Renovatio enim supplicium esse videtur, & mali instauratio... Non ergo ad pœnam animæ data sunt corpora.

S. Leo *Epist.* 15. *alias* 93. *c.* 10. Catholica fides ... constanter prædicat atque veraciter, quod animæ hominum, priusquam suis inspirarentur corporibus, non fuere; nec ab alio incorporantur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator & corporum.

Consule Estium 2. *Sent. Dist.* 17. §. 14. 15. 16.

carne eius; ut dixit Adam ipſe, ubi rem a Deo factam expergefactus intellexit. (H)

I. Quid erat ſopor ille, quem immiſit Deus in Adam, dum formare voluit corpus mulieris?

R. Sopor hic, quem forte verius extaſim dixeris, grande myſterium fuit.

I. Quale myſterium?

R. Myſterium coniunctionis ineffabilis, quæ Chriſtum inter & Eccleſiam reperitur, cuius quidem coniunctionis matrimonium ſacramentum eſt. Rem ſic explicat S. Auguſtinus. (I)

L. XII contra Faustum c. 8. „ Fit viro dormienti coniux de „ latere: fit Chriſto morienti Ec- „ cleſia de ſacramento Sanguinis, „ qui de latere mortui profluxit... „ & omnia quæ illic leguntur, e- „ nucleate minutatimque tracta- „ ta, Chriſtum & Eccleſiam prælo- „ quuntur, ſive in bonis Chriſtia- „ nis, ſive in malis. Neque enim „ fruſtra dixit Apoſtolus, *Adam* „ *qui eſt forma futuri*: & illud, *re-* „ *linquet homo patrem & matrem,* „ *& adhærebit uxori ſuæ, & erunt* „ *duo in carne una. Sacramentum*, „ inquit, *hoc magnum eſt: ego au-* „ *tem dico in Chriſto & in Eccleſia.* „ Quis enim non agnoſcat Chri- „ ſtum eo modo reliquiſſe Patrem; „ *Qui cum in forma Dei eſſet, non* „ *rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis* „ *Deo; ſed ſemetipſum exinanivit,* „ *formam ſervi accipiens*; reliquiſſe „ etiam matrem ſynagogam Iu- „ dæorum, veteri teſtamento car-

Rom. v. 14. *Ephes. v. 31.* *Ibid. 32.* *Philip. II. 6.*

(H) Genes. II. 23. Dixitque Adam: hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt.

S. Aug. *L* 12. *de Civit. Dei*, *c.* 27. *n.* 1. Merito igitur vera religio mundi univerſi eum, (Deum) animalium quoque univerſorum, hoc eſt, & animarum & corporum conditorem agnoſcit & prædicat. In quibus terrenis præcipuus ab illo ad eius imaginem homo... factus eſt unus, ſed non relictus eſt ſolus; nihil enim eſt quam hoc genus tam diſcordioſum vitio, tam ſociale natura: neque commodius contra vitium diſcordiæ vel cavendum ne exiſteret, vel ſanandum cum exſtitiſſet, natura loqueretur humana, quam recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit unum, de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors unitas ſervaretur. Quod vero femina illi ex eius latere facta eſt, etiam hinc ſatis ſignificatum eſt, quam cara mariti & uxoris debeat eſſe coniunctio.

(I) Ephes. v. 30. Quia membra ſumus corporis eius, de carne eius & de oſſibus eius..... . Sacramentum hoc magnum eſt; ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.

S. August. *Tract. 9. in Ioan. n.* 2. Quod Dominus invitatus veniat ad nuptias, etiam excepta miſtica ſignificatione, confirmare voluit quod ipſe fecit nuptias.... Nec illæ quæ virginitatem Deo vovent.... ſine nuptiis ſunt: nam & ipſæ pertinent ad nuptias cum tota Eccleſia, in quibus nuptiis ſponſus eſt Chriſtus: ac per hoc ergo Dominus invitatus venit ad nuptias, ut coniugalis caſtitas firmaretur, & oſtenderetur ſacramentum nuptiarum; quia & illarum nuptiarum ſponſus perſonam Domini figurabat.

Tract. 15. *num.* 8. Sub hac rerum imagine Adam qui erat forma futuri, præbuit nobis magnum indicium ſacramenti, immo Deus in illo præbuit. Nam & dormiens meruit accipere uxorem, & de coſta eius facta eſt ei uxor: quoniam de Chriſto in cruce dormiente futura erat Eccleſia de latere eius, de latere ſcilicet dormientis: quia & de latere in cruce pendentis lancea percuſſo, ſacramenta Eccleſiæ profluxerunt. Sed quare hoc dicere volui, Fratres? Quia infirmitas Chriſti nos facit fortes. Magna ibi imago præceſſit ... Factus eſt Adam in carne tamquam infirmus. Chriſtus & Eccleſia, illius infirmitas noſtra eſt fortitudo.

„ naliter inhærentem, & adhæsisse „ uxori suæ sanctæ Ecclesiæ, ut in „ pace novi testamenti essent *duo* „ *in carne una?* Quia cum sit Deus „ apud Patrem, per quem facti su- „ mus, factus est per carnem par- „ ticeps nostri, ut illius capitis „ corpus esse possemus. (Gen. II. 24.)

I. Quod nomen primi hominum parentis & uxoris eius?

R. Adam & Heva. (K)

§. 4. *De Paradiso voluptatis, & de statu innocentiæ.*

I. Formatum hominem ubinam Deus posuit?

(Gen. II. 15.) *R. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum.*

I. Quid erat iste paradisus?

R. Is erat hortus amœnissimus, (Gen. II. 9.) in quo *produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.* (A)

I. Quid erat istiusmodi lignum vitæ?

R. Lignum vitæ ideo dictum fuit, inquit S. Augustinus, quia de eo propterea gustandum erat, ne mors vel senectus hominibus subreperet. (B) (De Civ. Dei lib. 13. c. XX.)

I. Quid erat lignum scientiæ boni & mali?

R. Hoc sic dictum fuit ab effectis.

Quod ut planius intelligatur, scire oportet quid præceperit Deus homini in paradiso posito. *Ex omni ligno paradisi comede*, inquit; *de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* (Genes. II. 16. 17.)

Itaque lignum scientiæ boni & mali ita dictum fuit, quia futurum

---

(K) Genes. III. 20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eo quod mater esset cunctorum viventium.

v. 2. Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

(A) Gen. II. 8. Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio; in quo posuit hominem quem formaverat.

(B) S. Aug. *de Civ. Dei*, *lib.* 13. *c.* 20. Qui licet morituri non essent, nisi peccassent; alimentis tamen ut homines utebantur, noodum spiritalia, sed adhuc animalia corpora terrena gestantes. Quæ licet senio non veterascerent, ut necessitate perducerentur ad mortem; (qui status eis de ligno vitæ, quod in medio paradiso cum arbore vetita simul erat, mirabili Dei gratia præstabatur) tamen & alios sumebant cibos præter unam arborem, quæ fuerat interdicta; non quia ipsa erat malum, sed propter commendandum puræ & simplicis obedientiæ bonum:.. profecto si prohibitum tangeretur, sola inobedientia peccabatur. Alebantur ergo aliis quæ sumebant, ne animalia corpora molestiæ aliquid esuriendo ac sitiendo sentirent: de ligno autem vitæ propterea gustabatur, ne mors eis undecumque subreperet, vel senectute confecta decursis temporum spatiis interirent.

Lib. 1. *de Peccatorum meritis & remissione c.* 3. *num.* 3. Neque metuendum fuit, ne forte si diutius hic viveret in corpore animali, senectute gravaretur, & paullatim veterascendo perveniret ad mortem. Si enim Deus Israelitarum vestimentis & calceamentis præstitit, quod per tot annos non sunt obtrita; quid mirum si obedienti homini eiusdem potentia præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quemdam statum, quo sine defectu esset annosus, tempore quo Deus vellet a mortalitate ad immortalitatem, sine media morte venturus?... Habebat enim, (Adam) quantum existimo, & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ stabilitatem contra vetustatem.

erat, ut ipsius occasione vel bonum vel malum homines experientia dignoscerent. Bonum quidem, hoc est vitam beatam, si divino iussui paruissent; malum vero, hoc est omne miseriarum genus, si de fructu vetito comedere non vererentur. (C)

I. Fuit ne lignum hoc natura sua malum?

R. Immo natura sua bonum erat, quemadmodum & cætera omnia. *Vidit Deus*, inquit Scriptura, *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* Sed *obedientia commendata est in præcepto*, inquit S. Augustinus. Hoc est, ideo abstinendum ab eo ligno sanxit Deus, ut obedientiam hominum facili præcepto experiretur. (D)

Genes. 1. 31.

De Civ. Dei l. 14. c. 12.

Facili inquam, præcepto: quod ut clarius innotescat, operæ pretium est in memoria revocare, cur Deus hominem condiderit, & quibus eum instruxerit dotibus.

I. Cur ergo Deus hominem condidit?

R. Iam diximus hominem ad hunc finem fuisse conditum, ut æterna beatitudine gauderet quemadmodum & Angeli. Atque adeo ut æternum Deo frueretur: æternum quippe frui Deo, hoc est Deum ut in se est & videre & amare & æternum possidere, hanc esse supremam & solam creaturæ intellectualis felicitatem, iam superius adnotavimus.

I. Cur ais in eo solum positam esse supremam creaturæ intellectualis felicitatem?

R. Quia ad hoc ut quis beatus dici possit necesse est omnem eius appetitum ita satiari, ut nihil sit ultra quod cupiat vel metuat. Quoties aliquid vel desideratur vel ti-

(C) S. Aug. *lib.* 14. *de Civit. Dei*, c. 17 Patebant ergo oculi eorum, (Adam & Hevæ) sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiæ præstaretur, quomodo membra eorum voluntati repugnare nesciebant.... Unde & ipsum lignum, eo quod istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, ut appellaretur lignum sciendi boni & mali.... *Cognoverunt* ergo *quia nudi erant*: nudati scilicet ea gratia qua fiebat, ut nuditas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet.

Gen. III. 7.

(D) Aug *de Civit. Dei*, *lib* 14. *c.* 12. (*Nemo*) debet existimare leve ac parvum illud fuisse commissum, quia in esca factum est, non quidem mala, nec noxia, nisi quia prohibita Neque enim quidquam mali Deus in illo tantæ felicitatis loco crearet atque plantaret; sed obedientia commendata est in præcepto; quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium custosque virtutum: quandoquidem ita facta est, ut ei subditam esse sit utile, perniciosum autem suam, non eius a quo creata est, facere voluntatem.

Cap. 15. *n.* 1. Quia ergo contemptus est Deus iubens,.. qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus oneraverat, sed uno brevissimo atque levissimo, ad obedientiæ salubritatem adminiculaverat, quo eam creaturam, cui libera servitus expediret, se esse Dominum commonebat: iusta damnatio subsecuta est, talisque damnatio, ut homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis; & qui sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur; nec sic ut in sua esset omnimodis potestate, sed a se ipse quoque dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupivit, duram miseramque ageret servitutem; mortuus spiritu volens, & corpore moriturus invitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna, nisi gratia liberaret, morte damnatus.

Pars I. Sect. I. Cap. II. §. 4.

metur, toties deest aliquid ad supremam felicitatem.

At extra Deum nihil est quod intellectualem appetitum explere possit. Deus solus summum bonum est. Cætera bona omnia, quæcumque illa sint, fluxa sunt & caduca; mutationi subiacent, nec possessorem suum ita afficiunt, ut nihil sit ultra quod vel cupiat vel metuat.

Itaque in nullius rei extra Deum possessione posita esse potest, suprema creaturæ intellectualis felicitas. *Fecisti nos Domine ad te*, inquit S. Augustinus, *& inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*. (E) *Lib. 1. Conf. c. 1. n. 1.*

I. Qua ratione, qua via poterant Adamus & Eva æternam felicitatem adipisci?

R. Ipsos Deo ceu supremo Numini toto animo adhærere, servire, obedire oportuit. Ad tria autem capita revocatur quidquid ad Dei obedientiam tunc temporis pertinebat. Primo Deus erat ab homine super omnia diligendus. Deinde diligendus erat & proximus, quemadmodum & a nobis nunc diligendus est. Denique abstinendum erat a fructu vetito, nimirum a fructu scientiæ boni & mali.

I. Qua ratione noverant hæc sancte & diligenter observanda?

R. Nimirum scripserat Deus in cordibus eorum legem suam de duplici illa dilectione: & proposita mortis pœna, ut diximus, expresse vetuerat, de fructu scientiæ boni & mali ne comederent. *Gen. 11. 17.*

I. Poterant ne facile isthæc agere?

R. Facile omnino. Siquidem eos ita condiderat Deus, ut sive quod ad corpus, sive quod ad animam pertinet, omnibus instructi essent dotibus & adiumentis, quæ divinæ legis executionem facilem redderent & expeditam. (F)

I. Quibus dotibus instructi erant, quod spectat ad corpus?

R. Integra & numquam intermittenda valetudine potiebantur. Non erat quod infirmitatem ullam, vel senectutis molestias, vel mortem pertimescerent. Numquam fuerant interituri, si non peccassent. (G)

I. Quod ad animam pertinet,

(E) S. Aug. *de Natura boni cont. Manich. cap.* 7. Tale quippe bonum est Deus, ut nemini eum deserenti bene sit: & in rebus a Deo factis tam magnum bonum est natura rationalis, ut nullum sit bonum quo beata sit, nisi Deus.

(F) S. Aug. *de Civ. Dei, lib.* 14. *cap.* 15. *num.* 1. Quisquis huiusmodi damnationem vel nimiam, vel iniustam putat, metiri profecto nescit, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas.... In paradiso tanto maior inobedientia fuit, quanto id quod præceptum est, nullius difficultatis fuit... Ubi enim magna est inobedientiæ pœna proposita, & res a Creatore facilis imperata, quisnam satis explicet, quantum malum sit, non obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tanto terrenti supplicio?

Vide etiam auctoritates infra positas ad lit. (G)

(G) Sap. 11. 23 Deus creavit hominem inexterminabilem.

S. Aug. *l.* 14. *de Civ. Dei*, *c.* 10. Quid autem timere aut dolere poterant illi homines (Adam & Heva) in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo; nec aberat quidquam, quod bona voluntas adipisceretur, nec inerat quod carnem animumve

quibus dotibus & adiumentis inſtructi ſunt?

R. Conditi ſunt, ut cum Theologis loquar, in ſtatu perfectæ iuſtitiæ, & omnimodæ innocentiæ. (H)

Rem explico.

Primo. Quidquid ad animi perfectionem conducit, id acceperunt omne. Rerum humanarum divinarumque notitiam habuere quantam eos habere neceſſe fuit; ita ut nulla in mente ignorantia, nullus in iudicio defectus, in ratione nebula nulla, mentis animique ſerenitatem, & candorem vitiarent. Deinde plena, & integra libertate fruebantur. Poterant omnino facere quod liberet, ſive bonum ſive malum, ita tamen, ut voluntas recti, verique bonique tenax, ultro ad bonum tenderet, nec ullam haberet ad malum propenſionem.

Tum nullas inviti experiebantur umquam vel animi, vel corporis affectiones. Pars inferior ſuperiori ſubiacebat, & ad huius arbitrium flectebatur. Sedata & tranquilla mens, ſedatos ſenſus in æquabili ſemper ſtatione continebat, nec timendum erat ne quid nimis.

Accedit ad hoc quod acceperant a Deo, etiam præter naturæ ordinem, omne gratiarum & auxiliorum genus, quibus ipſis opus erat, ut poſſent facile, ſi vellent, vitam æternam adipiſci. (I)

---

hominis feliciter viventis offenderet? Amor erat imperturbatus in Deum, atque inter ſe coniugum fida & ſincera ſocietate viventium, & ex hoc amore grande gaudium, non deſiſtente quod amabatur ad fruendum. Erat devitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contriſtaret, irruebat... Quam igitur felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum lædebantur incommodis!

L. 14. de Civ. Dei, c. 19. Hæ inquam partes (ira & libido) in paradiſo ante peccatum vitioſæ non erant. Non enim contra rectam voluntatem ad aliquid movebantur, unde neceſſe eſſet eas rationis tamquam frenis regentibus abſtinere.

(H) Eccles. vii. 30. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum.

Ephes. iv. 24. Induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.

S. Aug. *Oper. imperf. contra Iulian. lib. 6. num. 14.* Nos autem dicimus tam beatum fuiſſe illum hominem ante peccatum, tamque liberæ voluntatis, ut Dei præceptum magnis viribus mentis obſervans, reſiſtentem ſibi carnem nullo certamine pateretur, nec aliquid omnino ex aliqua cupiditate ſentiret, quod nollet; voluntatemque eius prius fuiſſe vitiatam venenoſa perſuaſione ſerpentis, ut oriretur cupiditas, quæ ſequeretur potius voluntatem, quam reſiſteret voluntati; perpetratoque peccato iam pœna infirmatæ menti, etiam carnis concupiſcentia repugnaret.

(I) S. Aug. *lib. 14. de Civ. Dei, c. 26.* Vivebat itaque homo in paradiſo ſicut volebat.... vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat ſine ulla egeſtate, ita ſemper vivere habens in poteſtate. Cibus aderat, ne eſuriret; potus, ne ſitiret; lignum vitæ, ne illum ſenecta diſſolveret. Nihil corruptionis in corpore... Nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus. Summa in carne ſanitas, in anima tota tranquillitas... nihil omnino triſte, nihil erat inaniter lætum: gaudium verum perpetuabatur ex Deo... non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat invitum.

Cont. Fortunat. Manich. diſp. 2. n. 22. Liberum voluntatis arbitrium in illo homine fuiſſe dico, qui primus formatus eſt. Ille ſic factus eſt, ut nihil omnino voluntati eius reſiſteret, ſi vellet Dei præcepta ſervare. Poſtquam autem ipſe libera voluntate peccavit, nos in neceſſitatem præcipitati ſumus, qui ab eius ſtirpe deſcendimus.

De correptione & gratia, cap. 11. n. 29. Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immo vero habuit magnam... ille in bonis

Denique isthæc omnia non sibi solis, sed suis etiam posteris acceperant, sine ulla exceptione transmittenda.

CAPUT TERTIUM.

De Peccato primi hominis, & de iis, quæ inde subsequuta sunt.

§. 1. *de Peccato primi hominis.*

I. Tot acceptis a Deo ad corporis animique perfectionem adiumentis, quomodo usi sunt homines?

R. Male omnino. Innocentiam primigeniam, proh dolor! contra Dei præceptum peccando perdidere.

I. Quomodo contra Dei præceptum peccaverunt?

R. De fructu vetito comedere non erubuerunt.

I. Qui id factum est?

R. Heva mulier a dæmone seducta comedit, deditque Adamo, qui & ipse comedit. (A)

I. Qua ratione mulier a dæmone seducta est?

R. Is suscepta serpentis effigie, Hevam adiit aitque: *nequaquam moriemini*; sed *in quocumque die comederitis ex eo, (fructu) aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii, scientes bonum & malum.* Gen. iii. 4. 5.

I. Cur diabolus voluit homines seducere?

R. Id egit præ invidia & livore: ut homines secum traheret in ruinam, & arceret a consequenda beatitudine, ad quam Angelorum instar erant homines conditi. (B)

---

erat, quæ de bonitate sui Conditoris acceperat... ille nulla (concupiscentiæ) rixa de ipso adversus se ipsum tentarus atque turbatus, in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur.

N. 31. Istam gratiam non habuit homo primus, qua numquam vellet esse malus: sed sane habuit, in qua si permanere vellet, numquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset, sed eam tamen per liberum arbitrium deserere posset... Quod adiutorium si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit, & desertus est.

N. 32. Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo in ea non posset permanere si vellet; ut autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere si vellet: quia non deerat adiutorium per quod posset, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset.

Vide etiam eumdem S. Aug. *lib.* 14. *de Civ. Dei, cap.* 10. *&* 19. *supra litt.* (G) *hocce* §.

(A) Genes. iii. 6. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit... Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: quare hoc fecisti? Quæ respondit: serpens decepit me, & comedi.

1. Timoth. ii. 14. Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

(B) Sapient. ii. 24. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.

Ioan. viii. 44. Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater eius.

I. Cur Eva se passa est ab dæmone decipi?

R. Illius peccati naturam rationemque penitius perscrutanti non obscure liquet, Evam superbia primum, tum curiositate, ac demum inordinato cibi appetitu peccasse.

Superbia quidem; nimirum voluit esse similis Altissimo: in Deum conditorem suum, ut ita dicam, rebellavit.

Curiositate. Experiri voluit, num revera habitura esset scientiam boni & mali, statim atque de fructu comedisset.

Inordinato cibi appetitu. Pulcher oculis visus est fructus, tentare voluit, num esset & ad gustandum suavis. (C)

(C) Genes. III. 5. Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii, scientes bonum & malum. Vidit igitut mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.

S. Ioan. Chrysost. *Homil. 16. in Genes. num.* 2. *& seq.* Quia autem nescio, quomodo allecta, (Eva) familiaritatem serpentis tulit, per quem ut instrumentum, perniciosa diaboli verba suscepit: congruum erat statim... ut ipsa aversaretur, & fugeret illius consuetudinem, abominareturque illum, qui suam linguam contra datum illis mandatum acuere auderet. Verum quia non seipsam attendebat, non solum non est illum aversata, sed omne mandatum illi detexit ..... Sed ut audivit ab illo, quod ideo esum hunc prohibuisset Deus, quia sciret oculos ipsorum aperiendos, eosque sicut Deos fore, scientes bonum & malum: æquandæ divinitatis spe inflata, magna quædam secum concipiebat... Igitur ut divinitatem mente sua imaginata est, ad esum properavit, & illuc postea fixit & cogitationem & mentem: & nihil aliud considerabat, quam ut calicem a maligno dæmone temperatum epotaret... Nam ut vidit... quod lignum esset bonum ad vescendum, & quod oculis gratum ad videndum, & formosum ad contemplandum, cogitavit secum, forte ex diaboli deceptione, quam per serpentem ille afferebat, si & ad vescendum bonum est lignum, in quo tanta formositas, & quod tantum oblectare potest oculos; insuper etiam præbebit nobis eius sumptio summum honorem, & habebimus eamdem quam Conditor dignitatem &c. *Genes. III. 6.*

S. Aug. *De Genesi ad literam lib. 8. c, 13. num.* 30. Denique ab peccante nihil aliud appetitum est, nisi non esse sub dominatione Dei, quando illud admissum est, in quo ne admitteretur, sola deberet iussio dominantis attendi... Nec fieri potest, ut voluntas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat. Hoc expertus est homo contemnens præceptum Dei, & hoc experimento didicit, quid interesset inter bonum & malum, bonum scilicet obedientiæ, malum autem inobedientiæ, id est superbiæ & contumaciæ, perversæ imitationis Dei & noxiæ libertatis.

Lib. 11. *cap.* 5. *n.* 7. Nec arbitrandum est, quod esset hominem deiecturus iste tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda, ut per humiliationem peccati, quam de se falso præsumpserit, disceret. Verissime quippe dictum est: *Ante ruinam exaltatur cor. & ante gloriam humiliatur.* Et huius forte hominis vox est in Psalmo: *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum.* Deinde iam expertus quid mali habeat superbia præsumptio propriæ potestatis, & quid boni adiutorium gratiæ Dei: *Domine,* inquit, *in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: avertisti autem faciem tuam, & factus sum conturbatus.* *Prov. XVI. 18.* *Ps. XXIX. 7.* *Ibid 8.*

Cap. 30. *n.* 39. Quando his verbis crederet mulier a bona atque utili re divinitus se fuisse prohibitos, nisi iam inesset menti amor ille propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda? Denique verbis non contenta serpentis consideravit lignum... atque sumpsit de fructu eius, & manducavit, & dedit etiam viro suo secum: fortassis etiam cum verbo suasorio, quod Scriptura tacens intelligendum relinquit. *Gen. III. 6.*

I. Fuit ne in Adamo principium idem peccandi, causa & ratio eadem?

R. De eo fuse & sæpius loquitur sanctus Augustinus; aitque principium illius peccati fuisse superbiam, atque ex eo fonte dein curiositatem, cibi appetitum, nimium in uxorem obsequium fluxisse.

Patres cæteri idem cum S. Augustino sentiunt. Nec desunt in sacris codicibus testimonia, quæ id quoque innuant: eo enim tendit quod toties legitur in Scripturis, initium totius peccati fuisse superbiam. (D)

I. Quam grave fuit Adæ peccatum?

C. 42. *n.* 59. Ita Adam, posteaquam de ligno prohibito seducta mulier manducavit, eique dedit ut simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat posse sine suo solatio contabescere, si ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire discordia. Non quidem carnis victus concupiscentia.. sed amicali quadam benevolentia, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus... sed etiam virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum scrutatorem latere non poterat, sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam.

(D) Genes. III. 1. Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quæ sunt in paradiso, vescimur: de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Dixit autem serpens ad mulierem: nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dii, scientes bonum & malum. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit; deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & uxor eius a facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso, & timui; eo quod nudus essem, & abscondi me. Cui dixit: Quis indicavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? Dixitque Adam: mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: serpens decepit me, & comedi. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Eva; eo quod mater esset cunctorum viventium. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos; & ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitque Adam; & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

Enchir. cap. 45. n. 13. *R.* Peccatum illud immensum & ineffabile dici potest. Ut enim ait S. Augustinus: *Et superbia est illic, quia homo in sua potius esse, quam in Dei potestate dilexit; & sacrilegium, quia Deo non credidit; homicidium, quia se præcipitavit in mortem; & fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est; & furtum, quia cibus prohibitus usurpatus est; & avaritia, quia plus quam illi sufficere debuit, appetivit; & si quid aliud in uno admisso, diligenti consideratione inveniri potest.* (E)

Pars I. Sect. I. Cap. III. §. 1.

Ut autem intelligatur quanta fuerit illius peccati malitia, operæ pretium est adtendere quanta fuerit non peccandi facilitas in tam levi præcepto, quanta pœna peccanti proposita, quanta merces non peccanti, quantus esset is qui præceperat, quam liber ab omni cupiditate & libidine is cui præceptum erat; & quæ demum inde fuerint mala subsequuta. (F)

Tobiæ iv. 14. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

Proverb. xvi. 18. Contritionem præcedit superbia: & ante ruinam exaltatur spiritus.

Ecclesiast. x. 14. Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo: quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius: quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.

S. Aug. *De Genes. ad litt. l.* 11. *c.* 5. *n.* 7. Iam expertus (est) quid mali habeat superba præsumptio propriæ potestatis.

Caput 30. *n.* 39. *lege supra litt.* (C) *hocce* §.

Gen. iii. 22. *Cap.* 39. *n.* 53. Adam factus est tamquam unus ex nobis. Verba enim sunt hæc Dei, non tam huic insultantis, quam cæteros ne ita superbiant deterrentis.

Lib. 14. *de Civ. Dei, cap.* 13. *n.* 1. Malæ voluntatis initium, quod potuit esse nisi superbia? Initium enim omnis peccati superbia est. Quid est autem superbia, nisi perversæ celsitudinis appetitus? Eccles. x. 15.

(E) S. Aug. *De Dono perseverantiæ c.* 24. *n.* 66. Post ingentem & inestabilem ruinam, qua in uno omnes cecidimus, nemo nisi gratia Dei liberatur.

Operis imperfecti cont. Iulian. l. 3. *n.* 56. Tale ac tantum illud (fuit) peccatum, ut posset in hoc malum tunc ipsam mutare naturam, eamque ineffabilis apostasiæ merito facere cum stirpe damnandam..... Sed apostasia primi hominis, in quo summa erat, & nullo impediebatur vitio libertas propriæ voluntatis, tam magnum peccatum fuit, ut ruina eius natura humana esset tota collapsa: quod indicat humani generis tanta miseria, quæ a primis ploratibus vagientium, usque ad expirantium novissimos halitus, omnibus nota est.

Lib. 6. *n.* 13. Verum documento evidentiore vincimini, tam grande illud fuisse peccatum primi hominis, ut omni violentia consuetudinis esset maius & peius.

(F) S. Aug. *De Civit. Dei, lib.* 14. *c.* 15. *n.* 1. *Vide super.* §. *lit.* (D) & (F)

De Civit. Dei, lib. 14. *c.* 12. Si quem vero movet, cur aliis peccatis sic natura non mutetur humana, quemadmodum illa duorum primorum hominum prævaricatione mutata est... Si quis hoc movetur, ut dixi, non ideo debet existimare leve ac parvum illud fuisse commissum, quia in esca factum est, non quidem mala, nec noxia, nisi quia prohibita... Sed obedientia commendata est in præcepto; quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium custosque virtutum: quandoquidem ita facta est, ut ei subditam esse sit utile; perniciosum autem suam, non eius a quo creata est, facere voluntatem. Hoc itaque de uno cibi genere non edendo, ubi aliorum tanta copia subiacebat, tam leve præceptum ad observandum, tam breve ad memoria retinendum, ubi præsertim nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea subsecutum est, tanto maiore iniustitia violatum est, quanto faciliore posset observantia custodiri.

§. 2. *De pœna & effectis peccati primorum Parentum. Item de peccato originali.*

I. Ubi primi Parentes peccavere, quid ipsis accidit?

Gen. III. 7. *R.* Satim *cognoverunt se esse nudos*; itaque *consuerunt sibi folia ficus, & fecerunt sibi* cinctoria & *perizomata*. Lib. 14. de civit. c. 17. *Non quod ipsis sua nuditas esset* prius *incognita, sed quia turpis nuditas nondum erat*, inquit S. Augustinus.

Nihil quippe fuerat hactenus unde erubescerent: at statim a peccato caro concupivit adversus spiritum, hinc pudor ortus est. (A)

Hanc primam subiit homo peccati pœnam; mox cæteræ Deo ulciscente consequutæ sunt.

I. Quænam istæ fuere peccati pœnæ?

R. Isthæc ut ordine explicentur, agendum primo de pœnis, quas ipsi primi Parentes dedere; deinde de iis, quas & in posteros derivarunt.

I. Quas ipsi pœnas dederunt?

R. 1. Obnoxii fuere omnibus omnino infirmitatum & ægrotationum generibus, atque ipsius mortis imperio.

2. Ignorantiæ & concupiscentiæ subiecti sunt. Libertatem arbitrii non amisere quidem, sed valde imminutam & debilitatam experti sunt.

3. Acceptum in omne animantum genus imperium dominiumque perdidere. A Deo defecerant: defecit quoque ab ipsis quidquid ipsis subiectum erat.

„4. Adæ... dixit Deus: Quia audisti Genes. III.
„ vocem uxoris tuæ, & comedisti
„ de ligno, de quo præceperam
„ tibi ne comederes, maledicta
„ terra in opere tuo: in laboribus
„ comedes ex ea omnibus diebus
„ vitæ tuæ: Spinas & tribulos ger-

(A) S. August. *de Genes. ad litt. lib.* 10. *c.* 34. *n.* 46. Quod tamen numquam permisit advertere nuditatem suam, eorum intentionem in superna sustollens, nisi cum post peccatum pudendum in membris motum pœnali membrorum lege sensissent. Sic ergo affecti sunt, ut solent affici homines sub oculis hominum; & talis affectio de peccati pœna erat, cum latere velle, quem latere nihil potest; & ab eo carnem occultare, qui cordis inspector est.

De Civit. Dei, lib. 14. *cap.* 17. Gen. II. 25. *Nudi erant, & non confundebantur:* Non quod eis sua nuditas esset incognita: sed turpis nuditas nondum erat; quia nondum libido membra illa præter arbitrium commovebat, nondum ad hominis inobedientiam redarguendam, sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat... Patebant ergo oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non adtenti, ut cognoscerent quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, ut pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens novitas; unde esset indecens nuditas: & fecit adtentos, reddiditque confusos... Proinde confusi inobedientia carnis suæ, tamquam teste pœna inobedientiæ suæ, *consuerunt folia fici, & fecerunt sibi* Ib. III. 7. *campestria* id est, succinctoria genitalium.. Quod itaque adversus damnatam culpa inobedientiæ voluntatem libido inobedienter Epist. 1. c. II. 16. movebat, verecundia pudenter tegebat. Ex hoc omnes gentes, quoniam ab illa stirpe procreatæ sunt, usque adeo tenent insitum pudenda velare, ut quidam barbari illas corporis partes nec in balneis nudas habeant, sed cum earum tegumentis lavent. Per opacas quoque Indiæ solitudines, cum quidam nudi philosophentur, unde Gymnosophistæ nominantur, adhibent tamen genitalibus tegmina, quibus per cætera membrorum carent.

„ minabit tibi, & comedes her-
„ bam terræ. In sudore vultus tui
„ vesceris pane, donec revertaris
„ in terram de qua sumtus es: quia
„ pulvis es, & in pulverem rever-
„ teris.

Ibid. 16. „ Mulieri quoque dixit: multi-
„ plicabo ærumnas tuas, & con-
„ ceptus tuos: in dolore paries
„ filios, & sub viri potestate eris,
„ & ipse dominabitur tui.

Ibid. 23. 5. Uterque expulsi sunt ex paradiso voluptatis; in eum non amplius introducendi.

6. Subiecti sunt dæmonis imperio.

7. Aditus omnis ad vitam æternam, ad quam fuerant conditi, ipsis plane obstructus est; æternamque damnationem, æterna supplicia meruerunt.

I. Quid intelligis per concupiscentiam, cui subiectos homines in pœnam peccati fuisse dixisti?

R. Intelligo propensionem ad malum: ex qua velut ex radice prodeunt tres, ut ita dicam, surculi, ex quibus omne peccatorum genus. Triplicem hanc omnis nequitiæ radicem vocat Ioannes Apostolus concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ; hoc est, appetitum corporeæ voluptatis cuiuscumque, curiositatem & superbiam. (B)

PARS I. SECT. I. CAP. III. §. 2.

I. Cur in pœnam peccati subiectus fuit homo tribus istis cupiditatum generibus?

R. Quia peccatum primi hominis fuit superbia, curiositas, & haud legitimus cibi appetitus. (C)

I. In quo debilitata fuit hominis libertas, quam dixisti valde imminutam fuisse per peccatum?

R. In eo quod propensionem ad bonum sicut antea, non amplius expertus est homo post peccatum. (D)

(B) 1. IOAN. II. 16. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

Consule, si lubet, caput prævium secundæ partis huiusce operis.

(C) *Consule testimonia superius allata. §. 1. huiusce capitis litt.* (C) *&* (D)

(D) CONCILIUM ARAUSICANUM II. *ann.* 529. *cap.* II. Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non & eius propagini asserit nocuisse; aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per unum*
Rom. V. 12. *hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

Cap. XIII. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi non potest reparari: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde veritas ipsa dicit: *Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.* Ioh. VIII. 36.

Cap XV. Ab eo quod formavit Deus mutatus est Adam, sed in peius per iniquitatem suam.

CONCILIUM TRIDENTINUM *Sess.* V. *Decreto de peccato originali, an.* 1546 Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis huiusmodi iram & indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captivitatem sub eius potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est diaboli, totumque Adam, per illam prævaricationis offensam, secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse: Anathema sit.

2. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non eius propagini, asserit nocuisse; & acceptam a Deo sanctitatem, &

Pars I. Sect. I. Cap. III. §. 2.

I. Quas Adam & Eva peccati sui pœnas in posteros derivarunt?

R. Easdem prorsus, quas ipsi dedere. Hinc nascimur omnimodis infirmitatibus, morti, ignorantiæ, triplici concupiscentiæ obnoxii, servi peccati & diaboli, inimici Dei, filii iræ & gehennæ. (E)

I. Æquum ne est, ut Adami posteri pœnas sustineant illius peccati, quod non admiserunt?

Rom. xi. 33. *R.* Æquissima tametsi *incomprehensibilia iudicia Dei*. Omnes omnino homines peccati reatu tenentur. Nascuntur omnes ingenita macula vitiati: æquum est ut illius pœnas luant.

I. Qui fieri potest, ut nascamur illius peccati macula vitiati, quod tot ante sæcula admissum est?

R. Omnes in primo parente modo ineffabili concludebamur: *in hoc*, inquit Apostolus, *omnes peccaverunt*. Rom. v. 12.

I. At enim quis hoc comprehendere queat, animam uniuscuiusque hominis, quæ pura utique & immaculata a Deo creatur, ipsa sua cum corpore vitiato coniunctione contrahere vitium corporis, & ma-

---

institiam, quam perdidit, sibi soli, & non nobis etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corpori tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ: Anathema sit: cum contradicat Apostolo di-
Rom. v. 12. centi: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

3. Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, &c. Anathema sit.

(E) Iob. xiv. 1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?

Actor. xvii. 30. Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique pœnitentiam agant.

Rom. v. 10. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius; multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius . . . . . . Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt . . . Et non sicut per unum peccatum, ita & donum; nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

vi. 17. Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati; obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis . . . . Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ . . . . . Stipendia enim peccati mors.

vii. 14. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato . . . . Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

Ephes. ii. 3. In quibus & nos aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & cæteri.

Coloss. i. 13. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

culam peccati tot ante sæcula commisi?

R. Id, fateor, prorsus comprehendi nequit. Peccatum originis mysterium est. Captum mentis humanæ superat. Sed nec homo ipse comprehendi potest, si neges hunc ipsa fuisse origine vitiatum. Quidquid in nobis ipsis videmus & experimur sublimitatis simul & abiectionis, magnitudinem & miseriam probat entis non sua natura, sed peccato vitiati & corrupti. Itaque peccati originalis veritatem & fide credimus, & ratione coniicimus, & ingenita miseria experimur. Hoc Deus plane revelavit in Scripturis: hoc semper Ecclesia docuit: hoc veluti fundamento innititur tota religionis series, & ut ita dicam οἰκονομία. (F)

I. Cur ais totam religionis seriem,

(F) IOB XIV. 4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?

PSAL. L. 7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum; & in peccatis concepit me mater mea.

ROM. V. 12. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit. Et non sicut per unum peccatum, ita & donum. Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem iusti constituentur multi. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia: Ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

2. COR. V. 14. Caritas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.

S. IUSTIN Martyr. *Dialogo cum Tryphone Iudæo in fine p.* 315. Ad amnem eum non ideo venisse pro comperto habemus, quod vel Baptismi lavatione, vel Spiritus sancti in specie columbæ adventu opus ei fuerit, sicuti nec nasci & circumcidi & crucifigi propter functionis eiusmodi indigentiam sustituit: sed humani generis causa, quod per Adam in mortem, & fraudem seductionemque serpentis conciderat, ut interim propriam pro se maligne agentis cuiusque culpam taceam.

S. IRENÆUS *lib.* 3. *adversus Hæres. c.* 20. *n.* 1. Magnanimus igitur fuit Deus deficiente homine, eam, quæ per Verbum esset, victoriam reddendam ei prævidens... Sicut enim patienter sustinuit absorberi Ionam a ceto.., sic & ab initio fuit patiens Deus hominem absorberi a magno ceto, qui fuit auctor prævaricationis, non ut absorptus in totum periret, sed præstruens & præparans adinventionem salutis, quæ facta est a Verbo per signum Ionæ,... ut insperabilem homo a Deo percipiens salutem, resurgat a mortuis, & clarificet Deum,... & sine intermissione gratias referens pro ea salute, quam consequutus est ab eo: ut non glorietur in conspectu Domini omnis caro, nec umquam de Deo contrarium sensum accipiat homo, propriam naturaliter arbitrans eam, quæ circa se esset, incorruptelam, & non tenens veritatem, inani supercilio iactaretur, quasi naturaliter similis esset Deo... 1. *Cor.* 1. 29.

PARS I
SECT. I.
CAP. III.
§. 2.

N. 2. Quapropter & Paulus ait: *Conclusit autem Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*; non de spiritalibus æonibus dicens hoc, sed de homine, qui fuit inobediens Deo, & proiectus de immortalitate; dehinc misericordiam consequutus Rom. xi. 32. est per Filium Dei eam, quæ est per ipsum, percipiens adoptionem.

Lib. 4. *c.* 2. *in fine*. Non aliter salvari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in ligno martyrii exal- Joan. xii. 32. tatur a terra, & omnia trahit ad se, & vivificat mortuos.

Lib. 5. *c.* 17. *n.* 1. Est autem hic demiurgus, qui secundum dilectionem quidem pater est; secundum autem virtutem Dominus; secundum autem sapientiam factor & plasmator noster; cuius & præceptum transgredientes, inimici facti sumus eius. Et propter hoc in novissimis temporibus in amicitiam restituit, & nos Dominus per suam incarnationem, *mediator* 1. Tim. ii. 5. *Dei & hominum* factus; propitians quidem pro nobis Patrem, in quem peccaveramus, & nostram inobedientiam per suam obedientiam consolatus; nobis autem donans eam, quæ est ad factorem nostrum, conversationem & subiectionem.

Cap 19 Manifeste itaque in sua propria venientem Dominum, & sua propria eum baiulante conditione, quæ baiulabatur ab ipso, & recapitulationem eius, quæ in ligno fuit inobedientiæ, per eam quæ in ligno est obedientiam, facientem, & seductionem illam solutam, qua seducta est male illa, quæ iam viro destinata erat virgo Eva, per veritatem evangelizata est bene ab Angelo iam sub viro Virgo Maria. Quemadmodum enim illa per Angelicum sermonem seducta est, ut effugeret Deum, prævaricata verbum eius, ita & hæc per Angelicum sermonem evangelizata est, ut portaret Deum, obediens eius verbo. Et si ea inobedierat Deo, sed hæc suasa est obedire Deo, uti virginis Evæ virgo Maria fieret advocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, salvatur per virginem, æqua lance disposita, virginalis inobedientia per virginalem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccatum per correptionem primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudentia devicta in columbæ simplicitate, vinculis autem illis resolutis, per quæ alligati eramus morti.

S. CYPRIANUS *Epist.* 54. *ad Fidum alias* 59. Universi iudicavimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cum Dominus in Evangelio suo dicat: *Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare*; quantum in nobis est, Luc. ix. 56. si fieri potest, nulla anima perdenda est... Porro autem si etiam gravissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & Baptismo atque a gratia nemo prohibetur; quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit? Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.

S. HILAR. *in Ps.* CXVIII. *litt.* 22. *Tau. n.* 6. Vivere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerit: Ecce in iniquitatibus Psal. l. 7. conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, scit sub peccati origine, & sub peccati lege se esse natum.

S. GREG. NAZIANZ. *Orat.* 38. *in Christi nativit. circa initium*. Deposito veteri homine novum induamus, & quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Rom. v. 20. Christo vivamus... Ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia: & si gustus condemnavit, quanto magis Christi passio iustificavit?

S. CHRYSOST. *Hom.* 9. *in Genesim c.* 1. *edit. Paris. in fol. an.* 1621. Ubi autem per inobedientiam, fiduciam & gratiam apud Deum amisimus, etiam principatus noster mutilatus est... *p.* 86. Cæterum ubi peccatum intravit, ablata est hæc potestas & dignitas.

Homil. 10. *in Epist. ad Rom. circa init.* Quomodo mors ingressa est, & quando obtinuit? Per unius peccatum. Quid vero est, in quo omnes peccaverunt illo? (Adamo) cadente, etiam qui de ligno non comederunt ex ipso omnes facti sunt mortales... Si... ex peccato radicem suam mors habuit, lege vero nondum existente Rom. v. 13. peccatum non imputatur, quomodo prævaluit mors? Unde liquet non hic dici de peccato, quod fit ex transgressione legis, sed quod est ex inobedientia Adæ. Illud scilicet est, unde omnia infecta vastataque sunt. Et quæ huius est demonstratio? Illa, videlicet, quod ante legem quoque mortui sunt omnes. Regnabat enim, inquit, mors Ibid. 14. ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos qui non peccaverunt. Quomodo regnavit? In similitudine transgressionis Adæ, qui typus est futuri. Propter hoc enim & Christi

typus est Adam. Quomodo illius typus, inquies? Quoniam, quemadmodum ille mortis ex vetito cibo inductæ, causa factus est omnibus qui ex illo sunt, licet ex prohibito ligno non comederint: sic & Christus suis quotquot ex ipso sunt, tametsi iustitiam non fecerint, iustitiæ factus est conciliator, quam per crucem omnibus nobis donavit.

S. Ambros. *in Psalm.* xlviii. *num.* 8. Adam dente serpentis vulneratus, obnoxiam hereditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus.

Lib. 4. *in Luc. cap.* 4. *num.* 7. Per mulierem stultitia, per Virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Exuit veterem hominem, novum induit... Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux, qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est?

1. Corinth. 15. 22. *N.* 67. Omnes in Adam mortui sunt, illius igitur culpa mors omnium est.

Lib. 7. *cap.* 15. *num.* 209. Gaudeamus igitur, quoniam ovis illa quæ perierat in Adam, levatur in Christo. Humeri Christi, Mat. 18. 11. crucis brachia sunt... Venit itaque Filius hominis salvum facere quod perierat, omnes scilicet: Quia sicur in Adam omnes 1. Corinth. 15. 22. moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

S. Hieronym. *in cap.* 3. *Ionæ*. Nullus Iob. 25. 5. enim absque peccato, etsi unius diei fuerit vita eius... Si enim stellæ non sunt mundæ in conspectu Dei, quanto magis vermis & putredo, & hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii? Non ignoramus iam oportere hominem nasci denuo: nam propter hoc secundo natus est Dei Filius.

S. Augustin. *lib.* 1. *de peccatorum meritis & remissione cap.* 16. *n.* 21. Potest proinde recte dici, parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros. Moltum autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat Rom. 5. 16. non futuros, dicente Apostolo, iudicium ex uno delicto in condemnationem... Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet; ut non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam a peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato, & morti primi hominis obnoxii nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitæque secundi hominis sociari, renascuntur in Baptismo.

Cap. 18. *num.* 23. Sine ista ergo regeneratione salvos in æternum posse parvulos fieri, quis audeat affirmare, tamquam non pro eis mortuus sit Christus? Etenim Christus pro impiis mortuus est. Isti autem qui... nihil in sua propria vita impie commiserunt, si nec originaliter ullo impietatis vinculo detinentur, quomodo pro eis Rom. 5. 6. mortuus est, qui pro impiis mortuus est? Si nulla originalis sunt peccati ægritudine sauciati, quomodo ad medicum Christum, hoc est, ad percipiendum sacramentum salutis æternæ, suorum currentium pio timore portantur?

Pars I. Sect. I. Cap. III. §. 2.

Lib. 1. *de peccat. merit. & remiss. c.* 29. *num.* 57. Hoc est malum peccati, in quo nascitur omnis homo... Nemo renascitur in Christi corpore, nisi prius nascatur in peccati corpore... Solus sine peccato natus est, quem sine virili complexu, non concupiscentia carnis, sed obedientia mentis Virgo concepit. Solo nostro vulneri medicinam parere potuit, quæ non ex peccati vulnere germen piæ prolis emisit.

Lib. 2. *cap* 4. *num.* 4 Concupiscentia igitur tamquam lex peccati manens in membris corporis mortis huius, cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem relinquitur,... parvulos non baptizatos reos innectit, & tamquam iræ filios, etiam si parvuli moriantur, ad condemnationem trahit. In grandibus autem baptizatis... ad agonem interim manet, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in victoriam, & pace perfecta nihil quod vincatur existat. Consentientes autem sibi ad illicita reos tenet, & nisi per medicinam pœnitentiæ & opera misericordiæ, per cælestem sacerdotem pro nobis interpellantem sanentur, ad secundam mortem damnationemque perducit.

Lib. 3. *cap.* 9. *num.* 17. Credite itaque veritati, & videte quia.. de christianis, non christianus, de membris Christi, non membrum Christi... de consecratis, non consecratus... de mundatis, non mundatus nascatur: quia non facit generatio, sed regeneratio christianos,... quia a peccatis nemo nascendo, sed omnes renascendo mundantur.

Lib. 1. *de gratia, & peccato originali contra Pelagium & Cælestium, cap.* 8. *n.* 9. Lex... iubet magis quam iuvat; docet morbum esse, non sanat; immo ab ea potius, quod non sanatur augetur, ut ardentius & sollicitius gratiæ medicina quæratur. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat. 1. Cor. 3. 6.

Lib. 2. *cap.* 37. *n* 42. Infantes etiam, qui peccare non possunt, non tamen sine peccati contagione nascuntur ... Naturæ nascentis est auctor Deus, qui hominem condidit, & qui virum ac feminam nuptiali iure coniunxit: vitii autem auctor est diaboli decipientis calliditas, & hominis consentientis voluntas.

Cap. 38 *num.* 43. Ubi nihil Deus fecit, nisi quod hominem voluntate peccantem, iusto iudicio cum stirpe damnavit: & ideo ibi quidquid etiam nondum erat natum, merito est in prævaricatrice radice damnatum: in qua stirpe damnata tenet hominem generatio carnalis, unde sola liberat regeneratio spiritalis.

Cap. 40. *num.* 45. In damnatione hominem prima nativitas tenet, unde nisi secunda non liberat. Tenet ergo diabolus, liberat Christus: tenet deceptor Evæ, liberat filius Mariæ: tenet qui per coniugem venit ad virum, liberat qui de coniuge natus est, quæ non pertulit virum: tenet qui causam libidinis intulit feminæ, liberat qui sine libidine est conceptus in femina. Omnes ille prorsus per unum tenere potuit, nec ab eius dominatione liberat nisi unus, quem tenere non potuit.

Contra Iulian. lib. 5 *cap.* 3. *num.* 8. Concupiscentia carnis, adversus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis; & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis; & causa peccati est, defectione consentientis, vel contagione nascentis.

C. 11. *n.* 44. Quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissima futuros?

Lib 6. *cap.* 9. *n.* 26. Nec obnoxia virtute, sed libera & potentissima Deus fecundat uteros feminarum, etiam vasa diabolica parituros. Sicut enim hominibus malis, ita & feminibus ex origine vitiatis, in quibus bona est ab illo creata substantia, incrementum, formam, vitam, salutemque largitur gratuita bonitate, nulla necessitate, insuperabili potestate, irreprehensibili veritate.

S. Leo, aut S. Prosper, *lib.* 1. *de Vocatione gentium*, *c.* 7. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem, eiusdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animæque corruptio; inde ignorantia, & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo, quam criminum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiva, nemo in se unde repararetur invenit... Cum fit novum figmentum, novaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quæ fuerat labefactata, reparatur.

Lib. 2. *c.* 21. Cum consideramus inter Paganos, inter Iudæos, inter Hæreticos, inter ipsos Catholicos christianos, quam multiplex pereat numerus parvulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque boni aliquid, neque mali constat egisse; discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus in Adæ primi parentis prævaricatione excepit: cuius sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resolvitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur.

Serm. 88. *qui est* 5. *de ieiunio* 7. *mensis*, *cap.* 1. Habet enim huc in se generaliter humana natura, non a Creatore insitum, sed a prævaricatore contractum, & in posteros generandi lege transfusum; ut de corruptibili corpore, etiam quod animam corrumpere possit, oriatur. Hinc interior homo, tametsi iam in Christo regeneratus, & a vinculis captivitatis est erutus, assiduos habet cum carne conflictus, & dum cohibet concupiscentem, patitur repugnantem.

Serm. 91. *qui est* 8. *de ieiunio* 7. *mensis*, *cap.* 1. Unde hoc desiderium conceptum sit, cui semper debeat repugnari, non difficulter intelligunt, qui se Adæ filios esse noverunt, & peccante humani generis patre, non dubitant in propagine vitiatum esse, quod est in radice corruptum. Quamvis autem per gratiam Domini nostri Iesu Christi in novam creaturam transierimus ex veteri, & imagine nos terreni hominis homo cælestis exuerit: donec tamen corpus mortale gestamus, necesse est, ut contra carnis desideria dimicemus.

Epist. 15. *alias* 93. *ad Turribium*, *cap.* 9. Catholica fides omnem hominem in corporis animæque substantiam a conditore universitatis formari atque animari intra materna viscera confitetur: manente quidem illo peccati mortalitatisque contagio, quod in prolem a primo parente transcurrit: sed regenerationis sacramento subveniente, quo ex Spiritu Sancto pro-

& œconomiam peccato originali ceu fundamento inniti?

R. Quia hoc dogmate ceu fundamento innititur, necessitas In-

missionis filii renascuntur, non in utero carnis, sed in virtute Baptismatis.

S. Bernard. *Serm. 3. in Circumcis. Domini, num. 5.* In peccatis siquidem nascimur omnes, & necesse habemus renasci in gratia, quam in Baptismate quidem percepimus.

Concil. Diospolit. *ann. 415. ex Cathol. Pelagii confess. sub Innocent. I.* 1. Quod Adam nisi peccasset non fuisset moriturus.

2. Quod peccatum eius non ipsum solum læserit, sed & genus humanum.

3 Quod infantes nuper nati, non sunt in illo statu, in quo Adam fuit ante prævaricationem.

4. Ut ad ipsos etiam pertineat, quod breviter ait Apostolus: *Per unum hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum; & sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.* 1. Cor. 15. 21. 22.

5. Quod infantes non baptizati, non solum regnum cælorum, verum etiam vitam æternam non habere possint.

Concil. Milevitan. *sub. Innocent. I. ann. 416. can.* 1. & in Concil. *vulgo dicto* Africano, *seu collect. varior. Canon. tom. 2. Concil. can. 76. & 77.* Quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Can. 2. Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat; aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur: unde fit consequens, ut in eis forma Baptismatis, in remissionem peccatorum, non vere, sed falso intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Rom. 5. 12.

Innocentii I. *Epist. 24. rescriptum ad Concil. Carthag. pag. 1285. Tom. 2. Concil.* Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est: & nihil, quemadmodum exinde surgere possit, invenit: suaque in æternum libertate deceptus, huic ruinæ suæ iacuisset oppressus, nisi eum postea Christi per suam gratiam relevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem, præteritum omne vitium, sui Baptismatis lavacro purgavit. §. 2.

Epist. 25. rescript. ad Milevit. Conc. Tom. 2. Concil. p. 1288. Adverte tandem, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentius frænis eius utitur, in prævaricationem præsumptione conciderit. Neque ex hoc potuit erui, nisi providentia ei regenerationis statum pristinæ libertatis Christi Domini reformasset adventus.... Illud vero, quod eos (Cælestius & Pelagius) vestra fraternitas asserit prædicare, parvulos æternæ vitæ præmiis, absque Baptismatis gratia posse donari, perfatuum est.... Qui autem hanc in eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum Baptismum velle cassare, cum prædicant, hos habere, quod in eos creditur nonnisi Baptismate conferendum.

Sedis Apostol. Episcop. auctoritates de Gratia Dei. &c. Cælestino *Papa I. tributæ, Conc. Tom. 2. pag. 1614 Sent.* 1. In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit.

Eugenius *Papa IV. in Instructione Armenorum, in Conc. Florent. ann. 1439. p. 535.* Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua & spiritu renascimur, non possumus, ut inquit Veritas, in regnum cælorum introire... Huius sacramenti effectus, est remissio omnis culpæ originalis & actualis. Ioan. III. 5.

Vide supra litt. (K) *Definitiones Concilii Arausicani II. ann. 529. & Concil. Trident. ann. 1546. sess. 5. Decret. de peccato originali, & auctoritates ex sacra Scriptura allatas supra litt.* (L)

carnationis, mortis, resurrectionis, ascensionis Iesu Christi; præterea Baptismi infantium, orationis, pœnitentiæ, & vigilantiæ christianæ. (G)

§. 3. de necessitate Redemtoris, seu Messiæ. Is hominibus promittitur.

I. Quid accidisset hominibus, si cum ipsis egisset Deus pro meritis peccati?

R. Eos quemadmodum & dæmones plane deseruisset Deus, æternis suppliciis addicendos.

I. Numquid potuissent in se reversi, agere pœnitentiam, veniam a Deo precibus & gemitibus exorare?

R. Eo corruptionis prolapsa erat humana natura per peccatum, ut ipsa sua homines peccata suissent semper amaturi, nedum flerent. Nec sua ipsis umquam salutariter innotuisset miseria, nisi gratia divina subventum esset humanæ infirmitati, ita ut eorum aperirentur oculi, cor emolliretur, pateret miseria, gemitus excitarentur.

Sed esto suam ipsi sine speciali Dei gratia plane novissent miseriam, & flevissent; esto clamassent ad Dominum veniam postulaturi: frustra hæc omnia. Neque enim fieri poterat, ut factam Deo, enti utique infinito, iniuriam expiarent umquam. Satisfactionem infinitam Divina iustitia postulabant, alioqui numquam placanda. (A)

I. Nullum itaque restabat humanæ miseriæ perfugium, spes nulla affulgebat?

R. Nulla prorsus. Nisi divina bonitate & misericordia subventum esset hominibus.

I. Quam ergo Deus misericordiam impartitus est hominibus?

R. Ineffabilem prorsus, & quæ vix animo concipi queat. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unige-* Ioan III. 16.

(G) *Hæc fuse probantur supra allatis Scripturæ, & Patrum testimoniis litt.* (M), *maxime vero S. Augustini, qui fidem Catholicam de peccato originali adversus Pelagianos acerrime defendit.*

(A) S. LEO *de Vocat. gent. lib.* 1. *c.* 7. Iis ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntare captiva, nemo in se unde repararetur invenit. Quia etsi fuit, qui naturali intellectu conatus sit vitiis reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornavit; ad veras autem virtutes, æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest.

Serm. 50. *in Passione Domini* 1. *cap.* 1. Post illam humanæ prævaricationis primam & universalem ruinam, ex qua *per unum* Rom. 5. 12. *hominem peccatum introivit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes pertransiit, in quo omnes peccaverunt;* nemo dominationem diaboli, nemo vincula diræ captivitatis evaderet, nec cuiquam aut reconciliatio ad veniam, aut reditus pateret ad vitam, nisi coæternus & coæqualis Patri Deo Filius Dei, etiam hominis filius esse dignaretur: veniens *quærere & salvare,* Luc. 19. 10. *quod perierat;* ut sicut per Adam mors, 1. Cor. 15. 21. ita per Dominum nostrum Iesum Christum esset resurrectio mortuorum. Non enim quia secundum inscrutabile propositum sapientiæ Dei, novissimis diebus Verbum caro Ioan. 1. 14. factum est, ideo salutiferæ Virginis partus, extremi tantum temporis generationibus profuit, & non se etiam in præteritas refudit ætates. Omnis prorsus antiquitas colentium Deum verum, omnis numerus apud sæcula priora sanctorum, sacra fide vixit, & placuit; & neque Patriarchis, neque Prophetis, neque cuiquam omnino sanctorum, nisi in redemptione Domini nostri Iesu Christi salus, & iustificatio fuit.

nitum daret in redemptionem hominum peccatorum.

Joan. I. 14. *Verbum Caro factum est* in utero Virginis, *& habitavit in nobis*. Morte sua reconciliavit nos Patri suo. Cæli ianuam nobis aperuit resurrectione, & in cælum adscensione, doctrina sua nos erudivit, miraculis terruit & commovit, Spiritus Sancti missione convertit & immutavit, gratia sua & sacramentis vivificavit, roboravit, enutrivit. Suo sacrificio consecravit, obtulit Patri, dignos Deo reddidit. Noster est advocatus, mediator, protector, caput. Dæmonem pro nobis in cruce superavit, & in nobis quotidie superat, dum illius tentationibus gratiæ divinæ cooperando resistimus. Faciet demum ut in finem usque perseverando, ex hoste isto simus æternum in cælis triumphaturi.

I. Statim ne a peccato misericordiam hanc Deus erga homines exercuit?

R. Hanc Deus, mox ut homines peccavere, promisit quidem; sed non adimplevit statim. Nonnisi post annos circiter quater mille venit in mundum Filius Dei. Pars I. Sect. I. Cap. III. §. 3.

I. Quibus verbis promisit Deus hominibus Redemptorem olim mittendum?

R. Maledixit Deus serpenti, cuius organo abusus fuerat diabolus ad perdendos homines. Hanc autem maxime sententiam dixit: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuum.* Gen. III. 15.

I. Huius sententiæ quis sensus est?

R. Alienum fore semper animum hominis a serpente, quem reipsa abhorret natura humana. Sed & perpetuam & implacabilem fore inimicitiam inter homines & diabolum, cuius figuram gerebat serpens. Denique nasciturum olim ex Virgine Redemptorem mundi, qui dæmonis imperium esset eversurus. (B)

(B) S. Irenæus *lib.* 4 *adversus Hæreses*, *c.* 74. Inimicitiam hanc Dominus in semetipsum recapitulavit, de muliere factus homo, & calcans eius caput.

S. Cyprianus *lib.* 2. *advers. Iudæos*, *c.* 9. Hoc semen prædixerat Deus de muliere Gen. III. 15. procedere, quod calcaret caput diaboli in Genesi ... Et ponam inimicitiam inter te & mulierem, & inter semen eius: Ipse tuum observabit caput, & tu observabis calcaneum eius.

S. Leo *Serm.* 21. *in Nativit. Domini* 2. *cap.* 1. Deus enim omnipotens & clemens, cuius natura bonitas, cuius voluntas potentia, cuius opus misericordia est, statim ut nos diabolica malignitas veneno suæ mortificavit invidiæ, præparata renovandis mortalibus suæ pietatis remedia, inter ipsa mundi primordia præsignavit; denuntians serpenti futurum semen mulieris, quod noxii capitis elationem sua virtute contereret; Christum scilicet in carne venturum, Deum hominemque significans, qui natus ex Virgine violatorem humanæ propaginis incorrupta nativitate damnaret.

Serm. 75. *in Pentecoste* 3. *c.* 2. Si homo ad imaginem & similitudinem Dei factus, in suæ honore naturæ mansisset, nec diabolica fraude deceptus, a lege sibi posita per concupiscentiam deviasset, Creator mundi creatura non fieret: neque aut sempiternus temporalitatem subiret, aut æqualis Deo Patri Filius Deus formam servi, & similitudinem carnis peccati assumeret. Sed quia *invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum*, & aliter solvi captivitas humana non potuit, causam nostram ipse suscepit, qui sine maiestatis suæ damno & verus homo fieret, & solus peccati contagium non haberet. Sap. II. 24.

PARS I. SECT. I. CAP. III. §. 3.

I. Quibus nominibus appellabatur Redemptor mundi antequam nasceretur, & dum eum homines expectabant?

R. Plura legimus ipsi a Prophetis tributa esse nomina, inter hæc solemniora & celebriora *Messiæ* & *Christi* vocabula. (C)

CAPUT QUARTUM.

Brevis Historia Religionis a peccato hominis ad adventum Messiæ.

§. 1. *Cur Deus non miserit Messiam in mundum statim a peccato. Quid interea facto opus esset hominibus, ut suæ saluti consulerent.*

I. Cur Deus Messiam non misit in mundum statim a peccato?

R. Id dispensatione divina factum est varias ob causas, easque gravissimas. (A)

Primo. Voluit Deus homines diuturna experientia cognoscere quam essent infirmi, quam debiles, quantum ipsis opus esset auxilio Redemptoris ad vincendas cupiditates. (B)

Deinde. Huius auxilii necessi-

MENOCHIUS *in c. 3. vers. 15. Geneseos*. Ipsa & semen ipsius conteret caput tuum, qood potissimum petendum enm serpens necandus est. Dæmnni etiam ista conveniunt; nam mulier per semen suum, scilicet per Christum, caput serpentis inferni contrivit.

IANSENIUS IPRENS. *in c. 3. v. 15. Genes.* Si legamus *ipse* & *ipsum*, scilicet semen, verus sensus est, quod ipse Christus semen mulieris conrriturus sit caput, id est, omnem potentiam diaboli, alligans & subiiciens eum potestati hominis, qui fuerat victus, ut & ipse calcaret omnem virtutem eius, inquit Irenæus l. 3. c. 38. Nec aliud sibi vult lectio nostra, *ipsa conteret*, scilicet mulier, quia Eva, vel potius Virgo Maria semen illud Christuin protulit, & per illum virtutem eius contrivit, ut Epiphanius hæresi 78.

Consule etiam tam veteres, quam recentiores Scripturæ Interpretes in cap. 3 v. 15. Geneseos.

(C) IOB. XIX. 25. Scio enim quod Redemptor meus vivir.

ISAIÆ LIX. 20. Ft venerit Sion Redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacnb.

DANIEL. IX. 26. Et post Hebdomadas sexaginta duas occidetor Christus: & non erir eius populus, qui eum negaturus est.

IOAN. I 41. Invenimus Messiam. (Quod est interpretatum Christus.)

(A) *Vide hec fuse tractata apud Thomassinum tom.* III. Dogmatum Theologicorum *Tract. V.*

(B) ROM. VIII. 3. Nam qund impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne.

XI 32. Conclusit enim Deus omnia in incredulirate; ut omnium misereatur.

S. AUGUSTINUS *in Ps.* CII. *n.* 15. Ideo docet daram legem, ut convincerentur peccatores, & ad gratiam accipiendam medicum invocarent... Quia nolebant se confiteri homines peccatores, addita lege, facti sunt & prævaricatores... Ut dicere cœperam,... in lege magnum mysterium, ideo eam datam, ut crescente peccatn humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur.

Tract. III *in Ioan. n.* 2 Quoniam suis viribus implere non poterant legem, facti rei sub lege, imploraverunt liberatnris auxilium, & reatus legis fecit ægritudinem soperbis. Ægritudo superborum facta est confessio humilium: iam confitentur ægroti quia ægrotant; veniat medicus, & sanet ægrotos.

In cap. III. *ad Galat. num.* 24. Restat ergn, ut qui mediatore superbo diabolo superbiam persuadente deiectus est, mediatore humili Christo humiliratem persuadente erigatur... Superbienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam caritatis nisi humiliatus accipere non posset,

tate ineluctabili voluit homines moveri ad desiderandum diu, & enixe postulandum Redemptorem, quod & factum legimus in veteri testamento a sanctis omnibus. (C)

Tum voluit in antecessum significare, quis & quantus futurus esset hic Redemptor, cuius tot ante sæcula prophetæ prænuntiarent singillatim ortum, vitam, mortem, sepulturam, resurrectionem, cæteraque omnia & singula, quæ, sive dum viveret, sive post mortem, esset mirabiliter operaturus. (D)

Denique voluit Deus ipsos mundi eventus, umbram esse futurorum, & viventem, ut ita dicam, prophetiam eorum, quæ ad Messiam pertinebant. Ut quos ad Deum Messias per se, vel per discipulos suos esset adducturus, ii in historia præteritorum, sui temporis historiam adumbratam intelligerent; atque ita moverentur efficacius ad religionem summa cum venera-

---

& sine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod superbum est, opinaretur: ut esset non in sua potestate & viribus iustus, sed in manu mediatoris iustificantis impium... perque illam legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita est superbia: *Dispositum est per Angelos semen in manu mediatoris*, ut ipse liberaret a peccatis, iam per transgressionem legis coactos confiteri, opus sibi esse gratiam & misericordiam Domini, ut sibi peccata dimitterentur, & in nova vita per eum, qui pro se sanguinem fudisset, reconciliarentur Deo. *Galat.* III. 19.

(C) Genes. xlix. 18. Salutare tuum expectabo Domine.

Exod. iv. 13. At ille: obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es.

Isai. xvi. 1. Emitte Agnum Domine dominatorem terræ.

Luc. ii. 25. Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon & homo iste iustus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

38. Et hæc (Anna) ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

S. Augustinus *Serm.* 163. *alias* 3. *de verbis Apostoli cap.* 4. *num.* 4. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis*. Desiderabant hoc salutare antiqui iusti, de quibus Dominus dicebat Discipulis: Multi voluerunt videre quæ vos videtis, & non potuerunt. Et salutare tuum da nobis. Dixerunt hoc antiqui iusti, salutare tuum da nobis: Christum tuum cum in hac carne vivimus, videamus. Videamus in carne, qui nos liberet a carne: veniat caro mundans carnem; patiatur caro, & redimat animam & carnem... In hoc desiderio erat sanctus ille senex Simeon, &c. *Ps.* LXXXIV. 8. *Matt.* XIII. 17.

Serm 370. *alias* 20. *de tempore cap.* 3. *n.* 3. Intelligite fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videndi Christum. Sciebant illum esse venturum, & omnes qui pie vivebant, dicebant: O si hic me inveniat illa nativitas! o si quod credo in Scripturis Dei, videam oculis meis! Et ut noveritis quantum desiderium habebant Sancti, qui noverant de Scripturis sanctis Virginem parituram... Emmanuel quid sit, Evangelium nobis aperuit dicens, quod interpretatur, nobiscum Deus. *Matt.* I. 23.

(D) Actor. x. 43 Huic (Christo) omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum.

S. Augustinus *Tract* 31. *in cap.* 7. *Ioan.* *n* 5. Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum. Quare non ante venit Christus?... Quia nondum venerat plenitudo temporis, moderante illo por quem facta sunt tempora: sciebat enim quando venire deberet. Primo per multam seriem temporum & annorum prædicendus fuit. Non enim aliquid parvum venturum fuit. Diu fuerat prædicendus, semper tenendus. *Galat.* IV. 4.

tione amplectendam, Christumque tota mentis propensione colendum. (E)

I. Si Messias non nisi post annos quater mille venit, ergo qui vixerunt interea, omnes æternæ damnationi addicti sunt: quidquid enim agerent homines placare non poterant iram Dei, quam omnes peccato originis meruerunt?

R. Huic quoque incommodo divina misericordia subventum est. Futurum erat, ut Messias divinæ iustitiæ satisfaceret pro peccatis omnium hominum, tam eorum qui ante vixerant, quam eorum qui postea erant nasciturі.

Huius satisfactionis intuitu, & futuri Messiæ meritis, potuerunt homines obtinere remissionem peccatorum, & sancte vivere. Sed non poterat ipsis patere ad cælum introitus, nisi per Messiam. In cælum ab ipso prius ingresso nos perduci oportuit. Hinc est quod ait Apostolus, eos qui in veteri testamento *testimonio fidei probati* sunt, *non accepisse* ante Christum *repromissionem*, id est, retributionem, *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur*. (F) *Heb.* xi. 39. 40.

E) I. Cor. x. 6. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt... Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

Galat. iv. 24. Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar... Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra.

Coloss. II. 17. Quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.

Hebr. viii. 5. Qui exemplari & umbræ deserviunt cælestium... Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

x. I. Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum... numquam potest accedentes perfectos facere.

S. Augustinus *lib. de Catechiz. rudibus, c.* 19. *n.* 32. Prænuntiabatur... diluvii sacramento, quo per lignum iusti liberati sunt, futura Ecclesia, quam Rex eius & Deus Christus mysterio suæ crucis ab huius sæculi submersione suspendit... Neque tunc sane defuerunt iusti, qui Deum pie quærerent, & superbiam diaboli vincerent, cives illius sanctæ civitatis, quos Regis sui Christi ventura humilitas per spiritum revelata sanavit. Ex quibus Abraham pius .. Ex illo natus est populus, a quo unus Deus verus coleretur... In eo plane populo multo evidentius futura Ecclesia figurata est... Horum sanctorum, qui præcesserunt tempore nativitatem Domini, non solum sermo, sed etiam vita & coniugia, & filii & facta prophetia fuit huius temporis, quo per fidem passionis Christi ex gentibus congregatur Ecclesia... In his omnibus mysteria spiritalia significabantur, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinerent.

Cap. 20. *n.* 34. Quemadmodum per diluvium aquis terra purgata est a nequitia peccatorum, qui tunc in illa inundatione deleti sunt, & iusti evaserunt per lignum: sic ex Ægypto exiens populus Dei, per aquas iter invenit, quibus ipsorum hostes consumpti sunt. Nec ibi defuit ligni sacramentum .. Apertius autem Christi passio in illo populo figurata est, cum iussi sunt ovem occidere & manducare... Multa in illa terra promissionis gesta sunt in figuram venturi Christi & Ecclesiæ, quæ in sanctis libris paulatim discere poteris.

(F) S. Augustinus *in Expositione Epist. ad Galat. cap.* 3. *n.* 23. Simul etiam nos cogit intelligere, omnes antiquos, qui iustificati sunt, ex ipsa fide iustificatos... Sanati sunt ergo ab impietate superbiæ, ut reconciliarentur Deo, quicumque homines humilitatem Christi, & per revelationem antequam fieret, & per Evangelium

I. Quid erat hominibus faciendum ante Messiæ adventum, ut sancte viverent?

R. 1. Unus ipsis Deus credendus, adorandus, colendus, diligendus fuit super omnia.

2. Expectandus erat Messias, & in ipso sperandum.

3. Diligendus proximus ad instar sui ipsius. Abstinendum ab omni iniquitate. Denique leges rectæ rationis, & conscientiæ ad amussim servandæ.

Isthæc sancte observanda erant ab omnibus omnino gentibus ante adventum Messiæ.

Sed præterea Iudæi seu Israelitæ, de quibus agemus in serie huius operis, Mosaicæ legi parere tenebantur; & quidquid ipsis speciatim a Deo revelatum fuerat, id ab ipsis erat necessario credendum. PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 1.

Si ita homines viverent, poterant ante adventum Messiæ vitam æternam promereri. Alioqui ruebant in interitum, & in damnationem æternam. (G)

I. Siccine vixerunt homines?

R. Pauci admodum vel ex Iudæis, nedum ex cæteris gentibus ante adventum Messiæ sancte & religiose vixerunt. Id paulo post fusius dicemus. (H)

I. Cur Deus permisit tot gentes

---

postea quam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt.

Tract. 45. in Ioan. n. 9. Ante adventum Domini nostri Iesu Christi, quo humilis venit in carne, præcesserunt iusti, sic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata sunt, non fides ... Eadem tamen fides utrosque coniungit, & eos qui venturum esse, & eos qui eum venisse crediderunt. Diversis quidem temporibus, sed utrosque per unum fidei ostium, hoc est per Christum, videmus ingressus. Nos credimus Iesum Christum natum ex Virgine, venisse in carne, passum esse, resurrexisse, in cælum ascendisse: totum hoc impletum esse iam credimus. In eius sunt fidei societate nobiscum & illi patres, qui crediderunt de Virgine nasciturum, passurum, resurrecturum, in cælum ascensurum: illos
2. Cor. IV. 13. enim ostendit Apostolus, ubi ait: habentes autem eumdem Spiritum fidei.

(G) *Hoc invictis argumentis & Scripturæ Patrumque evidentissimis testimoniis fuse probavit clarissimus Arnaldus libro Gallice scripto, cui titulus: De necessitate fidei in I. C.* De la necessité de la foy en Iesus-Christ, *qui Lutetiæ prostat apud D. Osmont via Iacobæa; editus fuit anno* 1701. *duobus tomis in* 12.

(H) S. Aug. *in Exposit Epistolæ ad Galatas cap. 1. num.* 24. Hæc iustitia fidei, quia non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia & gratia Dei, non erat popularis antequam Deus homo inter homines nasceretur. *Semen* autem, *cui promissum est*, populum significat: non illos paucissimos, qui revelationibus eam futuram cernentes, quamvis per eamdem salvi fierent, populum tamen salvum facere non poterant... Superbienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam caritatis nisi humiliatus accipere non posset, & sine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam, nec se suis meritis salvum fieri, quod superbum est, opinaretur: ut esset non in sua potestate & viribus iustus, sed in manu Mediatoris iustificantis impium. Galat. III. 19.

Lib. de Catechiz. rudibus cap. 19. n. 33. Erat enim ibi (in populo Iudaico) multitudo carnalis, quæ propter visibilia beneficia colebat Deum. Erant ibi autem pauci futuram requiem cogitantes, & cælestem patriam requirentes, quibus prophetando revelabatur futura humilitas Dei, Regis & Domini nostri Iesu Christi, ut per eam fidem ab omni superbia & tumore sanarentur... Ecclesiæ membra erant etiam illi sancti, quamvis in hac vita fuerint antequam secundum carnem Christus Dominus nasceretur.

ante adventum Messiæ ruere in interitum, & damnationi æternæ subiacere?

R. 1. Voluit Deus homines hinc intelligere quam corrupta esset humana ratio sibi relicta; quam imperfecta lex scripta solum in tabulis lapideis; quam necessaria gratia Messiæ ad faciendum id quod nec ratio naturalis, nec lex poterant. (I)

2. Nullam fecit Deus iniuriam iis, qui perierunt. Voluntarie utique perierunt, divina iustitia suæ corruptioni relicti. Atque ita misericordiam suam Deus manifestius ostendit erga eos, qui salvi facti sunt. Hi pauci numero quidem, eo quod in iis adumbrari solum voluerit Deus, quid olim Messias esset per orbem universum operaturus. (K) Æquum erat profecto gratiam hanc ante ipsius adventum esse rariorem, ut vel hinc homines intelligerent quam ardentibus votis, quam intentis precibus esset expetendus & postulandus.

3. Si conferas paucitatem eorum, qui salvi facti sunt, cum ingenti, ne dicam infinita multitudine vel Iudæorum, qui se ipsos præcipites dederunt in ruinam, hic adumbratum reperies, quod ait Messias: *Multi vocati, pauci vero electi.*

§. 2. *Quomodo Adamus & Eva, eorumque posteri vixerunt post peccatum.*

I. Quomodo gesserunt se Adamus & Eva, ubi expulsi sunt ex paradiso voluptatis?

R. Acta, Deo miserante, pœ-

(I) *Vide supra litt.* (B) *cap.* VIII. *v.* 3. *Epist. ad Romanos.*

S. Augustin. *Epist.* 145. *alias* 144. *ad Anastasium, num.* 3. Lex itaque docendo & iubendo, quod sine gratia impleri non potest, homini demonstrat suam infirmitatem, ut quærat demonstrata infirmitas Salvatorem, a quo sanata voluntas possit, quod infirma non posset.

Serm. 125. *alias* 15. *ex Sirmond n.* 2. Lex non data est quæ sanaret infirmos, sed quæ proderet & ostenderet ... Acceperunt legem, quam implere non poterant; didicerunt in quo morbo essent, & imploraverunt manus medici: voluerunt sanari, quia cognoverunt se laborare: quod non cognoscerent, nisi datam legem implere non possent.

Serm. 136. *n.* 6. Cucurrit, (Giezi) baculum (Elisæi) super faciem pueri mortui posuit. Sed ut quid? cui baculum? Si data esset lex quæ posset vivificare, puer resuscitatus esset baculo: sed quia *conclusit Scriptura omnia sub peccato*, adhuc iacet mortuus. Sed quare conclusit omnia sub peccato? *Ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus* .... Mortuus est enim qui quare moreretur non habebat: mortuus est in mortuis solus liber; quoniam universa caro hominum erat utique caro peccati. *Galat.* III. 22.

(K) Rom IX 22. Sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

S. Leo. Magn. *Serm.* 23. *in Nativit.* 4. *cap.* 1. Promissum quidem hoc (Verbum) a constitutione mundi, & multis significationibus rerum atque verborum semper fuerat prophetatum; sed quantam hominum portionem figuræ illæ & mysteria obumbrata salvarent, nisi longa & occulta promissa adventu suo Christus impleret? Et quod tunc paucis credentibus profuit faciendum, innumeris iam fidelibus prodesset effectum. Iam ergo nos non signis, neque imaginibus ad fidem deducimur, sed Evangelica historia confirmati, quod factum credimus adoramus: accedentibus ad eruditionem nostram propheticis instrumentis, ut nullo modo habeamus ambiguum, quod tantis oraculis scimus esse prædictum.

nitentia, salutem adepti sunt. (A)

I. Genuerunt ne liberos ante peccatum?

R. Non nisi post peccatum genuerunt: hinc nascimur omnes originali macula vitiati. (B)

I. Ergo omnes omnino homines ex Adamo parente & Eva matre prodiere?

R. Omnes omnino. Eva dicitur in Scriptura *Mater cunctorum viventium.*

I. Cur voluit Deus omnes ex uno homine nasci?

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 2.

R. Ut fraterno sese amore diligerent: hinc Christus innuit nomine proximi omnes omnino homines significari in hoc præcepto, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* (C) Luc. 10. 27.

I. Plures ne Adamus & Eva genuere liberos?

R. Plurimos sane. Nam annos plusquam nongentos vixerunt, ge-

(A) SAPIANT x. 1. Hæc (Sapientia) illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, & eduxit illum a delicto suo.

S. IRENÆUS *l.* 3. *adv. Heres. c.* 23. *alias* 33. *&* 34. Necesse ergo fuit, Dominum ad perditam ovem venientem, & tantæ dispositionis recapitulationem facientem, & suum plasma requirentem, illum ipsum hominem salvare, qui factus fuerat secundum imaginem & similitudinem eius, id est, Adam adimplentem tempora eius condemnationis, quæ facta fuerat propter inobedientiam.. Cum autem salvatur homo, oportet salvari eum, qui prior formatus est homo.

S. AUG. *De Heresib. ad Quodvultdeum, heresi* 25. Fatiani. a Fatiano quodam instituti, qui & Encratitæ appellati sunt... Saluti primi hominis contradicunt.

Epist. 164. *alias* 99. *ad Evodium c.* 3. *num.* 6. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quod eum inde (de inferno) solverit, Ecclesia fere tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est.

L. 2. *de peccatorum meritis & remissione c.* 34. *num.* 55 Statuit Deus ut post eius (Adæ) peccatum propagata caro peccati, ad recipiendam iustitiam laboribus, & molestiis eniteretur.... Illi primi homines postea iuste vivendo, merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati.

De natura & gratia cap. 21. *n.* 23. Commendat Ecclesia & ipsum (Adamum) Domini Christi misericordia liberatum.

(B) GEN. III. 24. Eiecitque Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim... ad custodiendam viam ligni vitæ.

IV. 1. Adam vero cognovit uxorem suam Evam: quæ concepit & peperit Cain.

ROM. V. 12. Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt, &c.

(C) S. AUG. *Lib.* 12. *de Civit. Dei cap.* 21. Non est arduum videre multo fuisse melius quod factum est, ut ex uno homine quem primum condidit, (Deus) multiplicaret genus humanum, quam si id inchoasset a pluribus... Unum ac singulum creavit, non utique solum sine humana societate deserendum, sed ut eo modo vehementius ei commendaretur ipsius societatis unitas, vinculumque concordiæ, si non tantum inter se naturæ similitudine, verum etiam cognationis affectu homines necterentur... Ut omne ex homine uno diffunderetur genus humanum.

Cap. 27. *n.* 1. Ad eius (Dei) imaginem homo... factus est unus, sed non relictus est solus. Nihil enim est quam hoc genus tam discordiosum vitio, tam sociale natura. Neque commodius contra vitium discordiæ vel cavendum ne existeret, vel sanandum cum extitisset, natura loqueretur humana, quam recordationem illius parentis, quam propterea Deus creare voluit unum, de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors unitas servaretur.

Lib. 14. *cap.* 1. Diximus, ad humanum genus non solum naturæ similitudine sociandum, verum etiam quadam cognationis necessitudine in unitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine uno Deum voluisse homines instituere.

nueruntque interea, ut ait Scriptura, filios & filias. Nimirum benedixerat illis Deus, ut crescerent & multiplicarentur.

Genes. v. 4. Ibid. 1. 28.

I. Quot præcise nati sunt Adamo liberi?

R. Tres solum nominat Scriptura, Cain, Abel, & Seth. Cæteros tacet. (D)

I. Cur aliorum nomina tacet Scriptura?

R. Quia hoc solum de hominum historia docet nos Scriptura, quod spectat ad religionis cognitionem. Atqui ad religionis cognitionem sufficit, si noverimus nomina Cain, Abel & Seth; & sciamus complures alios Adamum ex Eva suscepisse liberos, quorum posteri per totum terrarum orbem, succedente tempore, diffusi sunt. (E)

I. Quid Scriptura docet de Cain?

R. Hunc fuisse Adæ primogenitum; fuisse agricolam; obtulisse de fructibus terræ munera Domino. Ad illum, nec ad eius munera respexisse Deum. Ab illo occisum fuisse fratrem Abel præ livore & invidia, eò quod ad Abel, & ad eius munera respexisset Deus: Maledictum a Deo fuisse Cain, & in fratricidii pœnam fuisse vagum & profugum super terram: Posuisse Dominum Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum. Denique ædificatam fuisse

Gen. IV. 3. 5. Ibid. 3. 8. Ibid. 4. Ibid. 11. 12. Ibid. 15. Ibid. 17.

(D) Genes. IV. 1. Adam vero cognovit uxorem suam Evam, quæ concepit & peperit Cain, dicens: Possedi hominem per Deum. Rursusque peperit fratrem eius Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Cain agricola. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen eius Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.

(E) Genes. v. 4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni; genuitque filios & filias.

S. Aug. *Lib.* 15. *de civ. Dei*, *c.* 15. *n.* 1. Non hic primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad Noe, a quo rursus ad Abraham videmus esse perventum..., Prior omnibus Cain... natus est, ... hunc secutus Abel, quem maior frater occidit, præfiguratione quadam peregrinantis Civitatis Dei: quod ab impiis, & quodammodo terrigenis, id est terrenam originem diligentibus, & terrenæ civitatis terrena felicitate gaudentibus, persecutiones iniquas passura fuerat, primus ostendit ... Istæ duæ series generationum, una de Seth, altera de Cain, has duas.... distinctis ordinibus insinuant civitates, unam cælestem in terris peregrinantem, alteram terrenam terrenis, tamquam sola sint, gaudiis inhiantem, vel inhærentem ... Noluit enim Spiritus Dei in terrenæ civitatis generationibus, tempora notare ante diluvium, sed in cælestis maluit, tamquam essent memoria digniores. Porro autem Seth quando natus est, non quidem taciti sunt anni patris eius, sed iam genuerat alios; & utrum solos Cain & Abel, affirmare quis audeat? Non enim quia soli nominati sunt propter ordines generationum, quas commemorari oportebat, ideo consequens videri debet solos fuisse tunc generatos ex Adam.

N 2. Intelligi potest... eos fuisse commemoratos, per quos succedentium ordo generationum ad Noe Patriarcham duceretur.

Cap. 8. *n.* 1. Propositum quippe Scriptoris illius fuit, per quem Spiritus sanctus id agebat, per successiones certarum generationum ex uno homine propagatarum pervenire ad Abraham, ac deinde ex eius semine ad populum Dei; in quo distincto a ceteris gentibus præfigurarentur & prænuntiarentur omnia quæ de civitate, cuius æternum erit regnum, & de Rege eius eodemque conditore Christo, in spiritu prævidebantur esse ventura.

ab eo civitatem, quam vocavit nomine filii sui Enoch. (F)

I. Quid Scriptura docet de Abel?

R. Hunc fuisse alterum Adæ filium: fuisse pastorem ovium: obtulisse Domino de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: respexisse Dominum ad Abel, & ad munera eius: interfectum fuisse a Cain fratre suo: & vocem sanguinis eius clamare ad Dominum de terra. (G)

Gen. IV. 4. *Ibid. 8. 10.*

I. Quid Scriptura docet de Seth?

R. Hunc natum fuisse Adamo post necem Abel: sancte & laudabiliter vixisse: huius posteros in pietate, & religione perseverasse longe diutius, quam posteros Cain. Tandem ex eius progenie natum esse Christum. (H)

Ibid. 25. 26. *Luc. 3. 38.*

I. Quid nobis historia Cain &

(F) GEN. IV. 1. Adam vero cognovit uxorem suam Evam; quæ concepit & peperit Cain, dicens: possedi hominem per Deum. Rursumque peperit fratrem eius Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Cain agricola. Factum est autem post multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain vero, & ad munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Dixitque Dominus ad eum: quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio; num custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Ecce eiicis me hodie a facie terræ, & a facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum. Egressusque Cain a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. Cognovit autem Cain uxorem suam, quæ concepit, & peperit Henoch: & ædificavit civitatem, vocavitque nomen eius ex nomine filii sui Henoch.

S. AUGUSTIN. *in Psalm.* XXXIX. *n.* 13. Non est occisus Cain..... habet signum suum, maledictus est a terra, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit: ille fudit, alia terra excepit... Et ipsa terra, quæ ore excepit sanguinem, Ecclesia est... Surdus est qui sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo (Iudæi) ita sunt, tamquam Cain cum signo. *Gen. 4. 15.*

(G) *Caput IV. Genes. lege supra litt.* (F)

MATTH. XXIII. 35. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

HEBR. XI. 4. Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consequutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo; & per illam defunctus adhuc loquitur.

S. EPIPHAN. *Adversf. Heres. l.* II. *Tom. II. Heres. 66. num.* 23. Sub initium mundi anno circiter Adami centesimo, Abel interfectus est, annos natus fere triginta.

(H) GENES. IV. 25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen eius Seth, dicens: posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: iste cœpit invocare nomen Domini.

v. 9. Enos... genuit Cainan... Cainan.... genuit Malaleel.... Malaleel...

Abel significat, quod spectet ad religionem?

R. 1. Elucent in his fratribus duobus velut in speculo civitates duæ, hoc est, duæ societates hominum in orbe terrarum simul ad finem usque sæculi permansuræ.

2. Abel Christi, Cain Iudæorum typus fuit. (I)

I. Quid intelligis per duas civi-

---

genuit Iared . . . Iared . . . genuit Henoch . . Henoch . . . genuit Mathusalam . . . . ambulavitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus . . . Mathusala . . . genuit Lamech . . . Lamech . . . genuit filium: vocavitque nomen eius Noe, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus . . . Noe vero cum quingentorum esset annorum genuit Sem, Cham, & Iaphet.

Eccli. xlix. 19. Seth & Sem apud homines gloriam adepti sunt, & super omnem animam in origine Adam.

Luc. iii. 38. Qui (Cainan) fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

(I) S. August. *Serm.* 1. *in Ps.* 58. *n.* 21. Maneat gens Iudæorum: certe victa est a Romanis, certe deleta civitas eorum, non admittuntur ad civitatem suam Iudæi, & tamen Iudæi sunt. Nam omnes istæ provinciæ a Romanis subiugatæ sunt . . . Iudæi tamen manent cum signo, nec sic victi sunt, ut a victoribus absorberentur. Non sine caussa Cain ille est, qui cum fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hinc est signum quod habent Iudæi: tenent omnino reliquias legis suæ, circumciduntur, sabbata observant, Pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudæi, non sunt occisi.

Lib. 15. *de Civit. cap* 1. *num.* 2. Natus est igitur prior Cain ex illis duobus generis humani parentibus, pertinens ad hominum civitatem, posterior Abel ad civitatem Dei. . Quia non *primum, quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale.* (1. Cor. 15. 46.) Unde unusquisque, quoniam ex damnata propagine exoritur, primo sit necesse est ex Adam malus atque carnalis; quod si in Christum renascendo profecerit, post erit bonus & spiritalis: . . . Prior est natus civis huius sæculi; posterior autem iste peregrinus in sæculo, & pertinens ad civitatem Dei, gratia prædestinatus, gratia electus, gratia peregrinus deorsum, gratia civis sursum. Nam quantum ad ipsum attinet, ex eadem massa oritur, quæ originaliter est tota damnata . . . Scriptum est itaque de Cain, quod condiderit civitatem: Abel autem tamquam peregrinus non condidit. Superna est enim Sanctorum civitas, quamvis hic pariat cives, in quibus peregrinatur, donec regni eius tempus adveniat, cum congregatura est omnes in suis corporibus resurgentes, quando eis promissum dabitur regnum, ubi cum suo principe rege sæculorum sine ullo temporis fine regnabunt.

Cap. 5. Primus itaque fuit terrenæ civitatis conditor fratricida: nam suum fratrem civem civitatis æternæ in hac terra peregrinantem, invidentia victus occidit.

Lib. 12. *contra Faustum*, *cap.* 9 Sicut Cain sacrificium ex terræ fructibus reprobatur, Abel autem sacrificium ex ovibus, & earum adipe suscipitur; ita novi testamenti fides ex innocentia gratiæ Deum laudans, veteris testamenti terrenis operibus anteponitur . . . Occiditur Abel minor natu a fratre maiore natu; occiditur Christus, caput populi minoris natu, a populo Iudæorum maiore natu: ille in campo, iste in Calvariæ loco.

Cap. 10. Interrogat Deus Cain, non tamquam ignarus eum a quo discat, sed tamquam iudex reum quem puniat, ubi sit frater eius? Respondet ille nescire se, nec eius se esse custodem. Usque adhuc quid nobis respondent Iudæi, cum eos Dei voce, hoc est, sanctarum Scripturarum voce interrogamus de Christo, nisi nescire se Christum, quem dicimus? Fallax enim Cain ignoratio, Iudæorum est falsa negatio. Essent autem quodammodo Christi custodes, si Christianam fidem accipere & custodire voluissent . . . Dicit Deus ad Cain: (Genes. 4. 10.) Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sic arguit in Scripturis sanctis vox divina Iudæos. Habet enim magnam vocem Christi sanguis in terra, cum eo accepto, ab omnibus gentibus respondetur, Amen.

Cap. 11: Dicit Deus ad Cain . . . maledictus tu a terra, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris tui de manu

tates, seu societates hominum simul ad finem usque sæculi permansuras?

R. Intelligo societatem electorum, & societatem reproborum, quarum discretio non nisi in fine sæculorum fiet. Societatem bonorum vocat Augustinus civitatem Dei, civitatem cælestem: societatem autem malorum terrenam civitatem appellat. (K)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 2.

I. Cur S. Augustinus societatem

tua... Maledictus est enim populus Iudaicus infidelis a terra, id est, ab Ecclesia, quæ aperuit os suum in confessione peccatorum accipere sanguinem Christi, qui fusus est in remissionem peccatorum:... ideo populum Iudæorum maledictum agnoscit & ostendit Ecclesia, quoniam occiso Christo adhuc operatur terrenam Circumcisionem, terrenum sabbatum, terrenum azymum, terrenum Pascha... Propterea populus ille, sicut Cain, adhuc operatur terram, adhuc exercet operationem legis carnaliter, quæ non ei dat virtutem suam.

Cap. 12. Gemens & tremens erit in terra. Nunc ecce quis non videat, quis non agnoscat in tota terra, quacumque dispersus est ille populus, quomodo gemat mærore amissi regni, & tremat timore sub innumerabilibus populis Christianis?

Gen. IV. 15. *Cap.* 13. Et posuit Dominus Deus Cain signum, ne eum occidat omnis qui invenerit. Hoc revera multum mirabile est quemadmodum... Gens Iudæa, sive sub Paganis regibus, sive sub Christianis, non amiserit signum legis suæ, quo a cæteris gentibus populisque distinguitur; & omnis Imperator, vel Rex, qui eos in regno suo invenit,... nec occidit, id est, non efficit, ut non sint Iudæi certo quodam & proprio suo observationis signo a cæterarum gentium communione discreti.

RUPERTUS *lib.* 4. *in Genes. cap.* 6. Illius de quo hæc historia texitor, stultitia simul & procacitas, quantam verbis nemo consequi valeat denotatur, dignaque pœna scelus fratricidæ percutitur; & præterea mysterium, quod nunc palam omni mundo factum est, ex Iudæis interfectoribus Christi præsignatur.

(K) S. AUG. *in Psal.* 61. *num.* 6. Quid est una civitas, & una civitas? Babylonia una, Ierusalem una... Illa rege diabolo, ista rege Christo... Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes qui sua quærunt, non quæ Iesu Christi, ad unam civitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mystice, & habet regem diabolum. Omnes autem qui ea quæ sursum sunt sapiunt, qui cælestia meditantur, qui cum sollicitudine in sæculo vivunt ne Deum offendant, qui cavent peccare, quos peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pii, boni, omnes ad unam civitatem pertinent, quæ regem habet Christum. Illa enim in terra quasi maior est tempore, non sublimitate, non honore. Civitas illa prior nata, civitas ista posterior nata. Illa enim incepit a Cain, hæc ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus agentia, ad singulas civitates pertinentia, adversantur sibi usque ad finem sæculi, donec fiat ex commixtione separatio; & alii ponantur ad dexteram, alii ad sinistram, dicaturque illis: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab exordio mundi:... illis autem: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Matt. 25. 34. Ibid. 41.

N. 7. Dulcis est enim una patria, & vere una patria, sola patria: præter illam quidquid nobis est, peregrinatio est... (Civitas) illa maior ætate,... ista maior dignitate... Ædificavit civitatem Cain, ubi non erat civitas. Ædificata est & postea Ierusalem, regnum Dei, civitas sancta, civitas Dei... Ea capta, (Civitate Iebus) devicta, subiecta, ædificata est nova civitas tamquam destructa vetere, & appellata Ierusalem, visio pacis, civitas Dei. Unusquisque ergo natus ex Adam, nondum pertinet ad Ierusalem: portat enim secum traducem iniquitatis pœnamque peccati, deputatus morti, & pertinet quodammodo ad veterem quamdam civitatem. Sed si futurus est in populo Dei; destruetur vetus, & ædificabitur novus... a mortalitate enim, & a malitia quisque incipit, ut fiat bonus postea... Unusquisque nostrum ab Adam natus est. Transeat ad Ierusalem, destruetur vetus, & ædificabitur novus. Tamquam devictis Iebusæis, ut ædificetur Ierusalem, dicitur: Exuite vos veterem hominem, & induite novum... 1. Cor. XV. 22. Col. III. 9.

bonorum vocat civitatem Dei?

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 2.

R. Quia in facris Scripturis hoc nomine infignitur fæpius fancta hæc focietas, quæ in terris peregrina ab omnium rerum temporalium amore libera & vacua eft, foli Deo vivit, cælum ceu patriam fufpicit. (L)

I. Cur focietatem malorum vocat civitatem terrenam?

R. Quia hoc quafi figno fecernuntur a cæteris, qui pertinent ad hancce focietatem, quod terrena fapiant & diligant; quod fuam felicitatem in terrenis divitiis, dele-

---

Mala ergo civitas ab initio ufque ad finem currit, & bona civitas mutatione malorum conditur.

N. 8. Et funt iftæ duæ civitates permixtæ interim, in fine feparandæ; adverfus fe invicem confligentes, una pro iniquitate, altera pro iuftitia; una pro vanitate, altera pro veritate ... Omnes ... iniqui cives erant Babyloniæ & adminiftrabant res Ierufalem: ... Cives Babyloniæ iubentur tolerari a civibus Ierufalem.

Lib. 14. *de Civit. Dei*, *cap.* 28. Fecerunt itaque civitates duas amores duo, terrenam fcilicet amor fui ufque ad contemptum Dei, cæleftem vero amor Dei ufque ad contemptum fui. Denique illa in fe ipfa, hæc in Domino gloriatur. Illa enim quærit ab hominibus gloriam: huic autem Deus confcientiæ teftis, maxima eft gloria. Illa in gloria fua exaltat caput

Pfal. 3. 4. fuum: hæc dicit Deo fuo, *Gloria mea*, & *exaltans caput meum*. Illi in principibus eius, vel in eis quas fubiugat nationibus dominandi libido dominatur: in hac ferviunt invicem in caritate, & præpofiti confulendo, & fubditi obtemperando. Illa in fuis potentibus diligit virtutem fuam; hæc

Pfal. 17. 2. dicit Deo fuo: *Diligam te*, *Domine*, *virtus mea*. Ideoque in illa fapientes eius fecundum hominem viventes, aut corporis, aut animi fui bona, aut utriufque fectati funt; aut qui potuerunt *cognofcere Deum*, *non*

Rom. 1. 21. & *feq.* *ut Deum honoraverunt*, *vel gratias egerunt*, *fed evanuerunt in cogitationibus fuis*, & *obfcuratum eft infipiens cor eorum: dicentes fe effe fapientes*, id eft, dominante fibi fuperbia in fua fapientia fe fe extollentes, *ftulti facti funt;* & *immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in fimilitudinem imaginis corruptibilis hominis*, & *volucrum*, & *quadrupedum*, & *ferpentium* ... & *coluerunt*, *atque fervierunt creaturæ potius quam Creatori* ... In hac autem nulla eft hominis fapientia, nifi pietas qua recte colitur verus Deus, id exfpectans præmium in focietate Sanctorum, non folum hominum, verum etiam Angelorum, *ut fit Deus omnia in omnibus*. 1.*Cor* 15. 28.

Lib 15. *c.* 1. *n* 1. Myftice appellamus civitates duas, hoc eft, duas focietates hominum: quarum eft una, quæ prædeftinata eft in æternum regnare cum Deo; altera æternum fupplicium fubire cum diabolo ... Hoc enim univerfum tempus, five fæculum, in quo cedunt morientes, fuccceduntque nafcentes, iftarum duarum civitatum ... excurfus eft.

Cap. 2. Parit autem cives terrenæ civitatis peccato vitiata natura; cæleftis vero civitatis cives parit a peccato naturam liberans gratia ... Unde illa vocantur vafa iræ, ifta vafa mifericordiæ.

(L) Psal. xlv. 5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: fanctificavit tabernaculum fuum Altiffimus. Deus in medio eius non commovebitur: adiuvabit eam Deus mane diluculo.

xlvii. 2. Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noftri; in monte fancto eius. Fundatur exultatione univerfæ terræ mons Sion, latera Aquilonis civitas regis magni. Deus in domibus eius cognofcetur, cum fufcipiet eam.

lxxxvi. 3. Gloriofa dicta funt de te, civitas Dei.

S. Aug. *L.* 11. *de Civit. Dei*, *c.* 1. Civitatem Dei dicimus ... quæ non fortuitis motibus animorum, fed plane fummæ difpofitione providentiæ, ... omnia fibi genera ingeniorum humanorum divina excellens auctoritate fubiecit.

Lib. 15. *cap.* 3. Recte igitur fignificat Ifaac per repromiffionem natus filios gratiæ, cives civitatis liberæ, focios pacis æternæ, ubi fit non amor propriæ ac privatæ quodammodo voluntatis, fed communi eodemque incommutabili bono gaudens, atque ex multis unum cor faciens, id eft, perfecte concors obedientia caritatis.

Vide fupra litt. (K) *auctoritates S. Aug. lib.* 14. & 15. *de Civit. Dei*.

ſtationibus, honoribus ponant; quod gaudeant dominatione terrena, ipſique inhient; quod ad hanc felicitatis umbram & imaginem, ſua omnia referant, etiam ipſos religionis actus; quod denique oderint, perſequantur, vexent, exagitent, opprimant quoſcumque putant impedimento eſſe quominus ipſi falſa ſua felicitate fruantur. (M)

I. In quo civitatis terrenæ Cain imago fuit?

R. 1. In eo, quod prior natus eſt. Prius enim ad civitatem terrenam pertinemus, quam cæleſtis civitatis cives per regenerationem efficiamur. Hinc ait Apoſtolus, *non*
1. Co. xv. 49. *prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale: deinde quod ſpiritale.*

2. Cain terrena dilexit; ut colligitur maxime ex eo quod primus civitatem condiderit, & tamquam terræ civis, terrenam patriam, terrenam requiem concupierit duntaxat.

3. Intus corruptus & depravatus, religionis actibus, & officiis perfunctorie fungebatur: non hæc ipſi prima & præcipua cura fuit. De fructibus terræ offerebat quidem munera Domino, ſed non quod optimum erat & pinguiſſimum.

4. Superbus & invidioſus fuit.

5. Fratrem odio habuit, inſecutus eſt, occidit. *Et propter quid occidit eum?* inquit Ioannes Apoſtolus: *Quoniam opera eius maligna erant; fratris autem eius, iuſta.* 1. Io. III. 12.

Tales ſunt quicumque pertinent ad civitatem terrenam. (N)

I. In quo Abel imago fuit civitatis cæleſtis?

R. In eo quod fuit ab omni prorſus terrena cupiditate liber & vacuus: in terra peregrinus, civitatem nullam condidit, ſoli Deo vixit. Hunc colere, adorare ſumma ipſi religio, prima cura fuit. Morte ſua præfiguravit Chriſtum, immo iuſtos omnes, qui ab impiis perſecutiones iniquas deinceps ad finem uſque ſæculorum paſſuri erant.

I. In quo Abel Chriſti typus fuit: Cain Iudæorum?

R. In multis.

1. Prior Cain, Abel poſterior natus eſt.

Iudæi temporalem Chriſti nativitatem præceſſerunt.

2. Cain agricola, eo ipſo Iudæos

(M) S. Aug. *Lib.* xv. *de Civ. Dei*, *cap.* 4. Terrena porro civitas ſempiterna non erit.. hic habet bonum ſuum... Civitas iſta adverſus ſeipſam plerumque dividitur litigando, bellando, atque pugnando; & aut mortiferas, aut certe mortales victorias requirendo... quærit eſſe victrix gentium, cum ſit captiva vitiorum;... concupiſcit enim terrenam quamdam pro rebus infimis pacem: ad eam namque deſiderat pervenire bellando.

Cap. 7. *n.* 1. Nonne (Cain) conceptum ſcelus in necando fratre, etiam poſt verbum divinæ admonitionis implevit?.... Et hoc eſt proprium terrenæ civitatis. Deum vel Deos colere, quibus adiuvantibus regnet in victoriis & pace terrena, non caritate conſulendi, ſed dominandi cupiditate. Boni quippe ad hoc utuntur mundo, ut fruantur Deo: mali autem contra, ut fruantur mundo, uti volunt Deo.

Vide Sancti Auguſtini teſtimonia ſupra allata Litt. (I. K. L.)

(N) *Vide ſupra litt.* (I. K. L. & M.) *varia teſtimonia ex libr. divi Aug. de Civit. Dei deſumpta; conſule etiam lib.* 15. *integrum, ſed præſertim capita* 2. 3. 6. & 7. & *cap.* 8. *n.* 1.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 2.

terrenis rebus inhiantes, terrena concupiſcentes adumbravit.

Abel paſtor ovium, Chriſtum *Paſtorem & Epiſcopum animarum noſtrarum, bonum paſtorem, Paſtorum principem* expreſſit. (O) 1. Pet. v. 4. Matt. xv. 8.

3. Cain Deum labiis honorabat, cor autem eius longe erat a Deo. Hoc ipſum Deus Iudæis exprobravit. (P)

Abel iuſtus ſe ipſum hoſtiam ſanctam & immaculatam exhibebat Deo: munera autem de gregibus ſuis in ſignum interni illius ſacrificii offerebat.

Chriſtus, ut Apoſtoli verbis utar, *per Spiritum Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.* Hebr. ix. 14.

4. *Deus ad Cain*, ut fert Scriptura, *& ad munera eius non reſpexit; reſpexit autem ad Abel & ad munera eius.* Gen. iv. 5. Ibid. 4.

Dicitur quoque de Iudæis in prophetia Malachiæ: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & munera non ſuſcipiam de manu veſtra.* De Chriſto autem: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* ille *una oblatione conſummavit in ſempiternum ſanctificatos.* (Q) Malac. i. 10. Matt. iii. 17. Hebr. x. 14.

5. Cain præ livore & invidia, fratrem Abel occidit. (R)

Iudæi præ livore & invidia Chriſtum Ieſum, fratrem utique ſuum ex ſemine David, occiderunt. (S)

6. *Vox ſanguinis Abel clamat ad Dominum de terra contra Cain.* Sanguis Chriſti, ut ait Apoſtolus, melius loquitur quam Abel: veniam enim loquitur & miſericordiam. Gen. iv. 10. Heb. xii. 24.

(O) Ierem. xxxi. 10. Qui diſperſit Iſrael, congregabit eum: & cuſtodiet eum ſicut paſtor gregem ſuum.

Ezechiel. xxxvii. 24. Et ſervus meus David rex ſuper eos, & paſtor unus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient, & facient ea.

Ioan. x. 11. Ego ſum Paſtor bonus. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis ... Ego ſum Paſtor bonus, & cognoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ.

1. Petr. ii. 25. Eratis enim ſicut oves errantes, ſed converſi eſtis nunc ad Paſtorem & Epiſcopum animarum veſtrarum.

v. 4. Et cum apparuerit princeps Paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam.

(P) Isai. xxix. 13. Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autem eius longe eſt a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis.

Matt. xv. 8. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe eſt a me.

(Q) Daniel. ix. 26. Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis eius vaſtitas: & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis; & uſque ad conſummationem, & finem perſeverabit deſolatio.

Heb. viii. 8. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus: & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda, teſtamentum novum. Non ſecundum teſtamentum, quod feci patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti: quoniam ipſi non permanſerunt in teſtamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.

(R) *Vide ſupra litt.* (F) Genes. iv. 15. *& ſeq.*

1. Ioan. iii. 12. Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iuſta.

(S) Matth. xxvii. 18. Sciebat enim, quod per invidiam tradidiſſent eum.

Nec vindictam postulat, nisi in Iudæos cæterosque peccatores, qui obduratione sua virtutem illius reddunt inutilem. (T)

Gen. IV. 16. 7. Cain in ultionem fratricidii errat vagus & profugus super terram. Iudæi in ultionem fratricidii simul & Deicidii pulsi a Iudæa, & per totum orbem dispersi sunt. (V)

Gen. IV. 15. 8. *Posuit Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.*

Iudæi signum habent circumcisionis, quo distinguntur a cæteris gentibus: & ad consummationem usque sæculi permanebunt.

I. Cur fit in sacris codicibus mentio de Seth, potius quam de cæteris Adæ liberis?

R. Quia Sethi familia, & posteri cæteris omnibus pietate, & religione longe antecelluerant: & ex eius stirpe & progenie nasciturus erat Messias. (X)

§. 3. *De corruptis hominum moribus; & de diluvio universali.*

I. Quomodo vixerunt filii Cain, cæterique Adami posteri?

R. Omnes fere vitam egerunt vitiis & flagitiis inquinatam: & crevit in dies magis inter eos impietas, & oblivio Dei. (A)

I. Siccine vixerunt filii Seth fratris Cain?

R. Non ita. Sed paternam imitati religionem, in pietate perseverarunt diutius. Tandem vero, succedente tempore, corruperunt & ipsi viam suam, ut Scripturæ verbis utar, sicut & cæteri homines. (B)

(T) Heb. xii. 24. Et testamenti novi mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugeruot, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus.

(V) *Vide S. Augustini testimonia in Psalm.* 39. *litt.* (F) *& in Psal.* 58. *& cap* 11. *&* 13. *contra Faustum litt.* (I)

(X) *Vide supra litt.* (H)

(A) Genes. vi. 1. Cumque cæpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent; videotes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Dixitqoe Deus: Non permanebit spiritos meos in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominom, illæque genuerunt, isti sunt potentes a sæculo viri famosi.

S. Augustinus *lib.* 15. *de Civit. Dei c.* 22. Hoc itaque libero voluntatis arbitrio genere humano progrediente atque crescente, facta est permixtio, & iniquitate participata, quædam otriosque confusio civitatis. Quod malum a sexu femineo causam rursus invenit... Sed ab initio quæ pravis moribus fuerant in terrena civitate, id est, in terrigenarum societate, amatæ sunt a filiis Dei, civibus scilicet peregrinantis in hoc sæcolo alterius civitatis, propter pulchritudinem corporis. Quod booum Dei quidem donum est; sed propterea id largitur etiam malis, ne magnum bonum videatur bonis. Deserto itaque magno bono, & bonorum proprio, lapsus est factus ad bonum minimum, non bonis proprium, sed bonis malisque commune: ac sic filii Dei filiarum hominum amore sunt capti; atque ut eis coniugibus froerentur, in mores societatis terrigenæ defluxerunt, deserta pietate, quam in sancta societate servabant.

(B) *Vide §. superiori litt.* (H) *cap.* v. Genes. *& cap.* vi. *supra hocce §. litt.* (A)

S. Augustinus *lib.* 15. *de Civ. Dei c.* 17. Com ergo esset Adam utriusque generis pater, id est, & cuius series ad terrenam, & cuius series ad cælestem pertinet civitatem, occiso Abel atque in eius interfectione commendato mirabili sacramento,

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 3.

I. Qua id ratione factum est?

R. Consortium, societatem, affinitates, fœdera ineundo cum impiis.

I. Ergo non fuit super terram, qui iuste & sancte viveret ne unus quidem?

R. Eo usque corruptio processit, ut vix tandem reperiretur *integer vitæ scelerisque purus*, si Noe, eiusque familiam exceperis. (C) Horat.

I. Fuit ne isthæc corruptela morum impunita?

R. Minime. Hanc Deus generali diluvio expiari & dilui voluit. (D)

---

facti sunt duo Patres singulorum generum Cain & Seth... Porro Seth resurrectio interpretatur, & Enos filius eius interpretatur homo.

Gen. IV. 26. *Cap.* 18. *Et Seth*, inquit, *natus est filius, & nominavit nomen eius Enos: hic speravit invocare nomen Domini Dei*. Nempe clamat adtestatio veritatis. In spe igitur vivit homo filius resurrectionis: in spe vivit, quandiu peregrinatur hic civitas Dei, quæ gignitur ex fide resurrectionis Christi. Ex duobus namque illis hominibus, Abel, quod interpretatur luctus, & eius fratre Seth, quod interpretatur resurrectio, mors Christi & vita eius ex mortuis figuratur. Ex qua fide gignitur hic civitas Dei, id est, homo, qui speravit invocare nomen Domini Dei... Numquid ipse Seth non speravit invocare nomen Domini Dei, de quo dictum est: *Suscitavit enim mihi Deus semen* Ibid. 25. *aliud pro Abel?* Cur ego huic proprie tribuitur, quod priorum omnium intelligitur esse commune, nisi quia oportebat in eo, qui de patre generationum in meliorem partem, hoc est, supernæ civitatis separatarum, primus commemoratur exortus, præfigurari hominem, id est, hominum societatem, quæ non secundum hominem in re felicitatis terrenæ, sed secundum Deum vivit in spe felicitatis æternæ.

(C) Genes. VI. 8. Noe vero invenit gratiam coram Domino. Hæ sunt generationes Noe: Noe vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. Genuit tres filios, Sem, Cham, & Iaphet. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

(D) Genes. VI. 5. Videns autem Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus: Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terræ, ab homine usque ad animantia, a reptili usque ad volucres cæli: pœnitet enim me fecisse eos... Cumque vidisset Deus terram esse corruptam, (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram) dixit ad Noe: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate a facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus. Et sic facies eam: trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo; & triginta cubitorum altitudo illius. Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summitatem eius: ostium autem arcæ pones ex latere; deorsum cœnacula, & tristega facies in ea. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum, universa quæ in terra sunt, consummentur. Ponamque fœdus meum tecum, & ingredieris arcam tu, & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum tecum. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum, masculini sexus & feminini. De volucribus iuxta genus suum, & de iumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum: bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere tecum. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comportabis apud te: & erunt tam tibi quam illis in cibum. Fecit igitur Noe omnia, quæ præceperat illi Deus.

VII. 1. Dixitque Dominus ad eum: (Noe) Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam; te enim vidi iustum coram me in generatione hac... Adhuc enim, & post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem substantiam quam feci, de superficie terræ. Fecit ergo Noe omnia, quæ mandaverat ei Dominus... Et ingressus est Noe, & filii eius, uxor eius, & uxores filiorum eius cum eo in arcam propter aquas diluvii... Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.

I. Quid hoc rei fuit, quod diluvium generale appellas?

Gen. vii. 11. & seq. *R. Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt: & facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & aquæ prævaluerunt nimis super terram: consumptaque est omnis caro volucrum, animantium, reptilium, universi homines, & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.* (E)

I. Non superfuit itaque ne unus quidem homo? Nullum animal?

R. Virum unum cum uxore & filiis tribus, totidemque nuribus, volucrum etiam cuiusque speciei, itidemque diversi generis bestiarum paria aquis mirabiliter eripuit Deus. Cætera omnia diluvio absumpta. (F)

I. Quisnam fuit Noe?

R. Noe fuit vir iustus, & perfectus, ex stirpe Seth. (G)

I. Quomodo Noe cum suis ab aquis servatus? Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 3.

R. Arcam, Dei iussu, ex lignis contexuit, qua ille cum suis, & cum volucribus & bestiis, sufficienti ciborum copia, & annona clausus, aquis ereptus est. (H)

I. Quantum temporis in arca ædificanda posuit Noe?

R. Centum annos solidos. Id, iubente Deo, ita factum, ut interea homines toto terrarum orbe de propinquo diluvio admoniti resipiscerent, & ad pœnitentiam flecterentur.

I. Egerunt ne pœnitentiam homines?

R. Non egerunt. Imo spretis admonitionibus Noe, *edebant & bibebant; uxores ducebant, & dabantur* Luc xvii. 27.

(E) Genes. vii. 11. Rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt: & facta est pluvia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & Iaphet, filii eius; uxor illius, & tres uxores filiorum eius cum eis, in arcam... Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram: & multiplicatæ sunt aquæ, & elevaverunt arcam in sublime a terra. Vehementer enim inundaverunt: & omnia repleverunt in superficie terræ: porro arca ferebatur super aquas. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram: opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat. Consumptaque est omnis caro, quæ movebatur super terram.... universi homines, & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt. Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile, quam volucres cæli; & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noe, & qui cum eo erant in arca. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

(F) Genes. vii. 7. Et ingressus est Noe, & filii eius, uxor eius, & uxores filiorum eius cum eo, in arcam propter aquas diluvii. De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod movetur super terram, duo & duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noe.

2. Petr. ii. 5. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe iustitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

(G) Genes. vi. 9. Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

(H) *Consule, si lubet, librum Patris Kirkeri e societate Iesu* de Arca, *& Librum Domini Pelletarii* de Arca, *ed tum Rothomagi anno* 1700. *nec non librum Bernardi Lamy Congregat. Oratorii Gallicani Sacerdotis* de Templo Hierosolymitano, *lib* 2. *cap.* 2. *&* 3. *editum Parisiis anno* 1721.

ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noe in arcam; & venit diluvium, & perdidit omnes. (I)

I. Quid hoc exemplo nobis inuitur?

Mat. 24. 39. 1. Thess. 5. 2. *R.* Id quod Christus ipse colligit: *Ita erit*, inquit, *adventus Filii hominis. Sicut fur veniet.* Itaque serio parendum consiliis eorum, qui Christi nomine dant nobis monita salutis. Prævertenda ira Dei, quæ utique in impios ex inopinato, fulguris instar, irruet. Omni tempore vigilandum. (K)

(I) MATTH. XXIV. 37. Sicut autem in diebus Noe, ita erit & adventus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibenres, nubentes & nuptui tradentes usque ad illum diem, quo intravit Noe in arcam: Et non eognoverunt, donec venit diluviom, & tulit omnes: ita erir & adventus Filii hominis.

LUC. XVII. 26. Et sicut factum est in diebus Noe. ita erit & in diebus Filii hominis. Edebant & bibebant: uxores ducebant, & dabantur ad nuptias usque in diem, qua intravit Noe in arcam; & venit diluvium, & perdidit omnes.

HEBR. XI. 7. Fide Noe, responso accepto de iis, quæ adhue non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & iustitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

1. PETR. III. 20. Qui increduli fuerant oliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

2. PETR. II. 5. Et originali mundo non pepereit, sed octavum Noe iostitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

(K) *Lege testimonia Evangelistarum Matth. & Lucæ supra litt.* (I)

MATTH. XXIV. 27. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret usque in occidentem; ita erit & adventus Filii hominis... Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit... Ideo & vos estote parati, quia, qua nescitis hora, Filius hominis venturus est.

MARCI XIII. 33. Videte, vigilate, & orare: nescitis enim quando tempus sit... Vigilate ergo, (nescitis enim quando Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an galli eantu, an mane) ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: vigilate.

1. THESSAL. V. 2. Ipsi enim diligentet scitis, quia dies Domini, sieut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas; tune repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient: vos aotem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrii simus... induti loricam fidei & caritatis, & galeam spem salutis.

APOCALYPS. III. 3. Si ergn non vigilavetis, veniam ad te tamquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

XVI. 15. Eeee venio sieut fur. Beatus qui vigilat, & eustodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

S. AUG. *Ser.* 361. *alias* 120. *de diversis, cap.* 20. *num* 19. Attendite vobis: Transit hie mundus, recordamini Evangelium, ubi prædicit Dominus sic futurum novissimum diem, quomodo in diebus Noe. Manducabant & bibebant, emebant & vendebant, uxores ducebant, nubebant, donce intravit Noe in arcam, venit diluvium, & perdidit omnes. *Non graventur corda vestra in crapula & ebrietate. Sint lumbi vestri accincti, & lucernæ ardentes; & similes estote pueris expectantibus Dominum suum, quando veniat a nuptiis.* Exspectemus eum venturum, noo nos torpentes inveniat. Turpe est mulieri coniugatæ non desiderare virum suum; quanto turpius Eeclesiæ non desiderare Christum?... Venturus est sponsus Ecclesiæ ad tradendos æternos amplexus, ad faciendos nos sibi sempiternos eoheredes, & nos ita vivimus, ut eius adventum non solum non desideremus, sed etiam timeamus. Quam verum est quod sic venturus est dies ille, quomodo in diebus Noe? Quam multos sie inventurus est, & eos qui Christiani appellantur? Ideo per tot annos ædificatur arca, ut evigilent qui non credunt.

Luc. 17. 27. Id. XXI. 34. Id. 12. 35.

I. Addicti ne sunt æternis cruciatibus omnes quotquot diluvio absumpti?

Hebr. vi. 9. *R.* Est, quod *confidamus meliora, & viciniora saluti* de iis, qui prædicationem Noe denuntiantis interitum peccatoribus, contempserant primum; superveniente vero, vel inundante diluvio, pœnitentiam egerunt. Quod multis contigisse, opinio est non improbabilis. Atque eo sensu intelligi nihil vetat, quod ait Petrus Apostolus, quod Christus *bis, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit; qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca.* (L)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 3.

1. Petr. iii. 19.

(L) Estius *in c. 3. v. 20. Epist. 1. Petri*. Qui increduli fuerant aliquando. Græce . . . *iis qui credere noluerant olim, quondam, aliquando*. Erasmus vertit, *inobedientibus*. Verum Græca vox passim usurpatur de iis, qui fidem veritati satis declaratæ adhibere pertinaciter renuunt. Quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noe; cum fabricaretnr arca. Græca multa sic habent: *Quando semel expectabat Dei patientia, seu longanimitas, in diebus Noe dum apparabatur arca* . . . quo tempore Noe iussu divino fabricabat arcam, in qua ipse cum sua familia (quæ in octo hominibus consistebat) servaretur, & servatus fuit ab aquis diluvii, quod peccatoribus superventurum tam verbo prædicabat quam facto. Nam & ipsa arcæ fabricatio quædam prædicatio erat. Cui tamen prædicationi ac prædictioni credere noluerunt, (sicut & de generis Loth admonitis ab eo super eversione Sodomæ, legitur *Genes.* 19 14. quod *visus est eis quasi ludens loqui*) donec venit diluvium & consumpsit omnes. Ex quibus tamen multi, ipsius rei quam credere noluerant experientia, & præsenti periculo commoniti, tandem, Deo invocato, ad pœnitentiam conversi sunt, & cum spe salutis mortui; propter peccata tamen sua quoad pœnam adhuc expianda apud inferos, carceri & cruciatibus addicti remanserunt usque ad Christi Redemptoris adventum.

Fromondus *Comment. in cap. 3. Epist. 1. B. Petri*, v. 29. Præter istam . . . interpretationem: . . . est alia etiam probabilis, & fere communis recentiorum, qui de descensu animæ Christi ad inferos in triduo mortis etiam exponunt, aiuntque Christum ibi in spiritu suo creato, sive in anima prædicasse spiritibus eorum, qui increduli aliquando fuerant prædicationi Noe, sed tamen postea incipiente iam diluvio credidisse, & ad Deum iam converso: esse per pœnitentiam, quos cum adhuc in carcere Purgarorii, aut Limbi anima Christi invenisset, prædicavit illis suum adventum, se esse Messiam, & humani generis Redemptorem, pœnasque eorum per quamdam indulgentiam remisisse, quorum nondum erat expletum purgatorium, ut omnes una secum eveheret in cælum. Unde singula verba textus sic fere exponunt: *In quo* (in quo spiritu, sive anima sua) *& his, qui in carcere erant* (in Purgatorio, aut Limbo) *spiritibus* (animabus defunctorum) *veniens* (in triduo mortis descendens ad inferos, id est, ad loca subterranea, ubi animæ iustorum expectabant.) Hæc autem loca erant sinus Abrahæ, sive Limbus Patrum, & Purgatorium: sententia enim S. Thomæ, & communis Theologorum est, excepto solo fere Bellarmino, Christum non descendisse per realem præsentiam usque ad inferos damnatorum. *Prædicavit*: evangelizavit, ut cap. præced. v. 6. loquitur S. Petrus, seu nuntium bonum & lætum iis annuntiavit se esse Christum ac eorum Redemptorem, qui passione sua lytrum Patri solvisset, & cælum hactenus clausum reserasset. *Qui increduli fuerant* (noluerant credere Noe annuntianti ipsis generale orbis terræ diluvium) *aliquando* (in principio & toto illo tempore) *cum fabricaretur arca*: postea tamen cum vidissent, erumpentibus e cælo & abysso subterranea aquis, diluvium inundare, ad pœnitentiam & Deum conversi fuerant: ideoque animæ eorum tempore mortis Christi in Limbo Patrum, vel forte adhuc quædam in Purgatorio erant.

Cornelius a Lapide *in 1. Epist. Petri cap. 3. v. 20. in fol. Paris. anno* 1631. . . . S. Epiphanius hæres. 46. incredulos interpretatur, qui veram Dei fidem habuerunt, sed illi alios habuerunt errores admixtos.

2. Athanasius *tract. de Incarn.* & S.

I. Fuit ne arca alicuius rei figura?

R. Ecclesiæ, & Baptismi typus fuit. (M)

Rem explico.

Extra arcam pereunt omnia, extra Ecclesiam nulla salus. Peccatores omnes aquis Diluvii submerguntur. Peccata omnia aquis Baptismi diluuntur. (N)

Hieronym. in cap. 9. Zachariæ, per incredulos accipiunt inobedientes..

3. Alii censent incredulos vocari infideles.

4. Noster Salmeron, incredulos interpretatur homines ævi Noe, qui multa de Deo ignorabant, nec habebant fidem explicitam de Christi ortu & morte, sed tantum implicitam.

6. Et genuine increduli hi intelliguntur, qui non credebant Noe culpanti peccata, & peccatoribus minitanti diluvium; qui aliquando, id est, initio ei non crediderunt, postea tamen crediderunt; præsertim cum reipsa viderunt diluvium a Noe prædictum: tuncque compuncti & pœnitentes mentem vitamque correxerunt, quia expectabant Dei patientiam.

(M) 1. Petr. III. 20.... In qua (arca) pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit Baptisma.

(N) Origenes *Homil.* II. *in Genes.* Sicut ergo tunc dictum est ad illum Noe, ut faceret arcam, & introduceret in eam secum non solum filios, & proximos suos, verum etiam diversi generis animalia; ita etiam ad nostrum Noe, qui vere solus iustus & solus perfectus est, Dominum Iesum Christum in consummatione sæculorum dictum est a Patre, ut faceret sibi arcam ex lignis quadratis, & mensuras ei daret cælestibus sacramentis repletas ... Confertur ergo populus hic qui salvatur in Ecclesia, illis omnibus, sive hominibus, sive animalibus, quæ salvata sunt in arca: verum quoniam non est omnium unum meritum, nec unus in fide profectus, idcirco & arca illa non unam præbet omnibus mansionem, sed ... nidi distinguuntur in ea; ut ostendat, quia & in Ecclesia, licet omnes intra unam fidem contineantur, atque uno Baptismate diluantur, non tamen unus omnibus atque idem profectus est... Et sic per singulos habitationum gradus ascendentibus perveniatur ad ipsum Noe, qui interpretatur requies, vel iustus, qui est Iesus Christus... Spiritalis ergo Noe Christus in arca sua... humanum genus de interitu liberat, id est, in Ecclesia sua ... Ex ipsa (arca) mysterium magnum, quod in Christo & in Ecclesia impletur, agnosce.

S. Ambros. *de Noe & arca cap.* 5. *n.* 11. In Evangelio Dominus redempturus hominum genus passione sui corporis, & emundaturus sanguine suo, sacramentoque Baptismatis, ait: *Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut & filius tuus clarificet te.* *Ioan.* 12. 23. Ergo quia in diluvio per arcam Noe servatæ sunt reliquiæ generis humani ad seminarium reparationis & renovationis futuræ, ideo præmisit hic: *Tempus omnis hominis venit; quia repleta est terra iniquitatibus suis.* *Gen.* 6. 13. Hoc in figura; in veritate autem ait: *Reliquiæ per dilectionem gratiæ salvæ factæ sunt.* *Rom.* 11. 5. Ideoque exclamat Apostolus dicens: *Superabundavit peccatum, ut superabundaret & gratia.* *Ibid.* 5. 20.

Cap. 19. *n.* 70. At ubi deferbuerint diluvia passionum, & auditi verbi compertæque doctrinæ plurimi studuerint esse consortes, iam non unius patrimonium, sed commune bonum esse incipit disciplina virtutis; & tamquam sapientiæ poculum hauritur a plurimis, qui ante sitientes bibere noluerunt, sicut nunc fervent diluvia in pectoribus Iudæorum; & cum aqua cælestis doctrinæ exundet, potus exuberet, non putant esse potandum. Evangelium legitur, virtus exit de sermone cælesti, tractat sacerdos in Ecclesia. Sed ne forte intra arcam positus solus non possit audiri, interdum & egressus Ecclesiam, ubi Iudæus occurrerit, monet, exemplum affert cælestium Scripturarum. Claudunt aures, ne vel invitos fons abluat, & verbi Dominici humor aspergat. Si qui vero crediderint, currunt ad fontem, doctrinam expetunt, insinuari sibi Evangelium concupiscunt, nec satiantur assiduitate potandi.

S. August. *in Ioan. Evang. cap.* 1. *Tract.* 6. *n.* 19. Neque dicas, non venio, quia foris sum baptizatus. Ecce incipe habere caritatem, incipe habere fructum, inveniatur in te fructus, mittet te columba intro. Invenimus hoc in Scriptura. Imputribilibus *Gen.* VI. 14.

I. Statim atque Noe egressus est de arca post diluvium, quid egit?

R. In gratiarum actionem obtulit Deo sacrificia de cunctis peco-

lignis arca fuerat fabricata: imputribilia ligna Sancti sunt, fideles pertinentes ad Christum. Quomodo enim in templo lapides vivi, de quibus ædificatur templum, homines fideles dicti sunt: sic ligna imputribilia homines perseverantes in fide. In ipsa ergo arca ligna imputribilia erant, arca enim Ecclesia est: ibi baptizat columba: arca enim illa in aqua ferebatur: ligna imputribilia intus baptizata sunt. Invenimus quædam ligna foris baptizata, omnes arbores quæ erant in mundo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera: omnis de cælo venerat, & de abyssis fontiom: ipsa erat aqua, in qua baptizata sunt ligna imputribilia, quæ erant in arca, in qua baptizata sunt ligna foris. Missa est columba, & primo non invenit requiem pedibus
Ibid. 8. 8. 9. suis, rediit ad arcam; plena enim erant aquis omnia, & maluit redire, quam rebaptizari. Corvus autem ille emissus est antequam siccaret aqua; rebaptizatus redire noluit; mortuus est in his aquis. Avertat Deus corvi illius mortem. Nam quare non est reversus, nisi quia aquis interceptus est? At vero columba non inveniens requiem pedibus suis, cum ei undique clamaret aqua, veni, veni, hic tinguere; quomodo clamant isti hæretici, veni, veni, hic habes; non inveniens illa requiem pedibus suis, reversa est ad arcam. Et misit illam Noe iterum, sicut vos mittit arca, ut loquamini illis: & quid
Gen. 8. 10. 11. fecit postea columba? Quia erant ligna foris baptizata, reportavit ad arcam ramum de oliva. Ramus ille & folia & fructum habebat: non sint in te sola verba, non sint in te sola folia; sit fructus, & redis ad arcam, non per te ipsum, columba te revocat.

Tract. 9. in cap. 2. *Joan n.* 11. Christus etiam figuratus est in Noe, & in illa arca orbis terrarum. Quare enim in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi ut significarentur omnes gentes?... Mysterium commendabat ... ut per lignum liberaretur figura orbis terrarum, quia in ligno figenda erat vita orbis terrarum.

De Civit. Dei, lib. 15. *cap.* 26 *num.* 1. Iam vero quod Noe homini iusto imperat Deus, ut arcam faciat, in qua cum suis, id est, uxore, filiis, & nuribus, & cum animalibus, quæ ad illum ex Dei præcepto in arcam ingressa sunt, liberaretur a diluvii vastitate, proculdubio figura est peregrinantis in hoc sæculo civitatis Dei, hoc est, Ecclesiæ, quæ fit salva per lignum, in quo pependit Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.

Cap. 27. *n.* 5. Non autem ad præfigurandam Ecclesiam pertinere tam multiplicia rerum signa gestarum, nisi fuerit contentiosus, nemo permittitur opinari. Iam enim gentes ita Ecclesiam repleverunt, mundique & immundi, donec certum veniatur ad finem, ita eius unitatis quadam compagine continentur, ut ex hoc uno manifestissimo, etiam de cæteris, quæ obscurius aliquanto dicta sunt, & difficilius agnosci queunt, dubitari fas non sit.

Lib. 12. *contra Faustum, cap.* 14. Noe cum suis per aquam & lignum liberatur: sicut familia Christi, per Baptismum, crucis passione signatum. De lignis quadratis eadem arca fabricatur, sicut Ecclesia de sanctis construitur, ad omne opus bonum semper paratis... Bitumine glutinantur arcæ ligna intrinsecus & extrinsecus, ut in compage unitatis significetur tolerantia caritatis, ne scandalis Ecclesiam tentantibus, sive ab eis qui intus, sive ab eis qui foris sunt, cedat fraterna iunctura, & solvatur vinculum pacis. Est enim bitumen ferventissimum & violentissimum gluten, significans dilectionis ardorem, vi magna fortitudinis ad tenendum societatem spiritalem omnia tolerantem.

Cap. 15. Cuncta animalium genera in arca clauduntur: sicut omnes gentes, quas etiam Petro demonstratos discus ille signi- *Act. 10. 11. &c.*
ficat, Ecclesia continet. Munda, & immunda ibi sunt animalia: sicut in Ecclesiæ sacramentis & boni & mali versantur.

Cap 16. Arca collecta ad unum cubitom desuper consommatur: sicut Ecclesia corpus Christi in unitatem collecta sublimatur & perficitur... aditus ei fit a latere: nemo quippe intrat in Ecclesiam, nisi per sacramentum remissionis peccatorum: hoc autem de Christi latere aperto manavit.

Cap. 17. Præter arcam, omnis caro, quam terra sustentabat, diluvio consumpta est: quia præter Ecclesiæ societatem, aqua Baptismi quamvis eadem sit, non solum

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 3.

ribus, & volucribus mundi. (O) Mox a Deo cum filiis benedicitur, (P) accipitque a Deo promissionem, de non submergenda amplius aquis diluvii universa terra: cuius promissionis, & fœderis Iris pro signo ponitur. (Q)

non valet ad salutem, sed valet potius ad perniciem.

Cap. 23. Iam vero illud, quod de vinea quam plantaverat, inebriatus Noe, nudatus est in domo sua: cui non apparent Christus passus in gente sua? Tunc enim nudata est mortalitas carnis eius, 1. Cor. 1. 23. Iudæis scandalum, gentibus stultitia, ipsis autem vocatis Iudæis & gentibus, tanquam Sem & Iaphet Dei virtus & sapientia: quia quod stultum est Dei, sapientius est quam homines; & quod infirmum est Dei, fortius est quam homines. Ibid. 24.

S. Greg. Magn. *Lib.* 2. *Homil.* 16. *in Ezechiel. circa finem*.... Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur?... Recte itaque per arcam universa Ecclesia designatur.

Rupertus *Lib.* 4. *cap.* 17. *in Genesim*. Ipsa arca antiquam significat omnium electorum Ecclesiam: ligna lævigata, id est bitumine lita, viros sanctos, Patriarchas atque prophetas.

Cap. 22.... Corvus emissus est, & iam non revertitur, quia infidelis Iudæorum populus, de Ecclesia Patriarcharum & Prophetarum eiectus, foris vagatur, & veterum sacrificiorum cadaveribus inhians, de antiquorum Patrum carnali prosapia, vana loquacitate gloriatur. At vero sancta Ecclesia Spiritu Sancto accepto missa revertitur.

Cap. 38. Igitur Noe de vinea, quam plantavit ipse, inebriatus est, & in tabernaculo suo nudatus, ipse est Christus, a populo, cui legem dedit, ipse morte affectus, & in eadem gente sua despectui habitus.

(O) Genes. viii. 20. Ædificavit autem Noe altare Domino; & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait: nequaquam ultra maledicam terræ propter homines.

(P) Genes. ix. 1. Benedixitque Deus Noe, & filiis eius, & dixit ad eos: crescite & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ... Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam.

(Q) Genes. ix. 8. Hæc quoque dixit Deus ad Noe, & ad filios eius cum eo. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos: & ad omnem animam viventem .... Statuam pactum meum vobiscum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. Dixitque Deus: hoc signum fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram. Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus. Et recordabor fœderis mei, quod pepigi vobiscum, & cum omni anima vivente, quæ carnem vegetat: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum universam carnem.

Ecclesiastic. xliv. 17. Noe inventus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Ideo dimissum est reliquum terræ, cum factum est diluvium. Testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.

S. Aug. *Lib.* 12. *contra Faust. cap.* 22. Quid deinde sibi velit, Deo loquente ad Noe, & tanquam rursus ab exordio, quia multis modis eadem significari oportebat, figuram Ecclesiæ commendante, quod progenies eius benedicitur ad implendam terram, quod dantur eis in escam cuncta animalia: sicut in illo disco Petro dicitur, macta & manduca. Quod eiecto sanguine iubentur manducare; ne vita pristina quasi Act. 10. 13. suffocata in conscientia teneatur, sed habeat tanquam effusionem per confessionem. Quod testamentum posuit Deus inter se & homines, atque omnem animam vivam, ne perdat eam diluvio, arcum qui apparet in nubibus, qui nunquam nisi de Sole resplendet: illi enim non pereunt diluvio separati ab Ecclesia, qui in Prophetis, & omnibus divinis Scripturis tanquam in Dei nubibus agnoscunt Christi gloriam, non quærunt suam.

§. 4. *De moribus hominum a diluvio ad vocationem Abrahæ.*

I. Quomodo rursus post diluvium multiplicati homines repleverunt terram?

R. Omnes orti ex tribus filiis Noe, Sem, Cham, & Iaphet, per orbem universum dispersi sunt. (A)

I. Quomodo vixerunt Noe posteri?

R. Pauca quæ ea de re narrat historia sacra, hæc sunt.

Benedixit Noe filiis suis Sem & Iaphet, qui pie utique se gesserant: sed Cham una cum filio suo Chanaam, eo quod sopitum vino patrem riserant, maledictum a patre meruit. (B)

(A) GENES. IX 18. Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, & Iaphet: porro Cham ipse est pater Chanaan. Tres isti filii sunt Noe, & ab his disseminatum est genus hominum super universam terram,

(B) GENES. IX. 20. Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, & plantavit vineam. Bibensque vinum inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. At vero Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum aversæ erant, & patris virilia non viderunt. Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus eius.

S. AUG. *de Civitate Dei lib. 16. cap.* 1. In Canonicis libris post Noe, qui cum coniuge ac tribus filiis, totidemque nuribus suis meruit per arcam a vastatione diluvii liberari, non invenimus usque ad Abraham cuiusque pietatem evidenti divino eloquio prædicatam, nisi quod Noe duos filins suos Sem & Iaphet prophetica benedictione commendat, intuens & prævidens, quod longe post fuerat futurum. Unde factum est etiam illud, ut filium suum medium, hoc est, primngenito minorem, ultimoque maiorem, qui peccaverat in patrem, nnn in ipso, sed in filio eius suo nepote malediceret his verbis: *Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus* Gen. 9. 25. *suis*. Chanaan porro natus fuerat ex Cham, qui patris dormientis nec texerat, sed potius prodiderat nuditatem. Unde etiam quod secutus adiungit benedictionem duorum maximi & minimi filiorum, dicens: *Benedictus Dominus Deus Sem, & erit Chanaan puer illius: lætificet Deus Iaphet, &* Ibid. 26. *habitet in domibus Sem*: sicut ipsa eiusdem Noe & vineæ plantatio, & ex eius fructu inebriatio, & dormientis nudatio, & quæ ibi cætera facta, atque conscripta sunt, propheticis sunt gravidata sensibus, & velata tegminibus.

Cap. 2. *n.* 1. Non solum qui sunt apertissime separati, verum etiam nmnes qui christiano vocabulo gloriantur, & perdire vivunt, nnn absurde possunt videri medio Noe filio figurati: passinnem quippe Christi, quæ illius hominis nuditate significata est, & annuntiant profitendo, & male agendo exhnnorant. De talibus ergo dictum est, *ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Ideo Cham Mat. 7. 20. in filio suo maledictus est, tamquam in fructu suo, id est, in opere sun. Unde cnnvenienter & ipse filius eius Chanaan interpretatur motus eorum: qund aliud quid est, quam npus eorum? Sem vero & Iaphet tamquam circumcisio, & præputium, vel sicut alin modo ens appellat Apostolus, Iudæi & Græci, sed vocati & iustificati, cognita quoqno modo nuditate patris, qua significabatur passin Salvatoris, sumentes vestimentum, posuerunt supra dorsa sua, & intraverunt aversi, & operuerunt nuditatem patris sui, nec viderunt quod reverendo texerunt. Quodam enim mndo in passione Christi, & quod pro nobis factum est honoramus, & Iudæorum facinus aversamur.

N. 2. Ipse quippe plantavit vineam, de qua dicit Prnpheta: *Vinea Domini Sa-* Isai. 5. 7. *baoth domus Israel est*: & bibit de vinn eius: sive ille calix hic intelligatur, de quo dicit: *Potestis bibere Calicem, quem ego bi-* Mat. 20. 22.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 4.

Sed cum multiplicaretur humanum genus, voluit præ superbia, insigni aliquo opere famam quærere, priusquam a se invicem deducerentur.

Ita turrim facere aggressi, quæ cælo accederet. Turris hæc Babel dicta, hoc est, turris confusionis, ob linguarum confusionem. Siquidem nutu Dei sævientis, ut officia operantium impedirentur inassueto sermonis genere, multa diverso, neque ulli invicem intellecto linguarum ritu loqui cœperunt. Atque ita promptius dispersi sunt, cum alter alterum velut alienigenam relinqueret. (C)

Id. 26. 39. *biturus sum? & Pater, si fieri potest, transeat a me Calix iste;* quo suam sine dubio significat passionem: sive quia vinum fructus est vineæ, hoc potius illo sit significatum, quod ex ipsa vinea, hoc est, ex genere Israelitarum, carnem pro nobis & sanguinem, ut pati posset, assumpsit: Gen. 9. 21. *& inebriatus est*, id est, passus est; *& nudatus est;* ibi namque nudata est, id est, apparuit eius infirmitas, de qua dicit Apo- 2. Cor. 13. 4. stolus: *Etsi crucifixus est ex infirmitate.* Unde idem dicit: *Infirmum Dei fortius est* 1. Cor. 1. 25. *hominibus, & stultum Dei sapientius est hominibus.* Quod vero cum dictum esset: *&* Gen. 9. 21. *nudatus est;* addidit Scriptura: *in domo sua;* eleganter ostendit, quod a suæ carnis gente & domesticis sanguinis sui, utique Iudæis, fuerat crucem mortemque passurus.

Contra Faustum lib. 12. *cap.* 24. Neque enim esset unde vos quoquo modo christianos appellare possetis, nisi Christus, sicut a prophetis prænuntiatus est, venisset in mundum, bibisset de vinea sua Calicem illum, qui transire non potuit, dormisset in passione sua, tamquam in ebrietate stultitiæ, quæ sapientior est hominibus: atque ita nudaretur mortalis carnis infirmitas per occultum Dei consilium, fortior hominibus, quam nisi Dei Verbum suscepisset, nomen omnino Christianum, quo & vos gloriamini, non esset in terris.

Ibid. Quem autem non excitet, quem non vel informet, vel confirmet in fide, quod ita benedicuntur duo illi, qui nuditatem patris honoraverunt, quamvis aversi; velut quibus factum sceleratæ vineæ displi- Gen. 9. 26. cuerit? *Benedictus*, inquit, *Dominus Deus Sem*. Quamquam enim sit Deus omnium gentium, quodam modo tamen proprio vocabulo, & in ipsis iam gentibus dicitur Deus Israel. Et unde hoc factum est, nisi ex benedictione Iaphet? In populo enim Gentium totum orbem terrarum occupavit Ecclesia. Hoc prorsus, hoc prænuntiabatur, cum diceretur: *latificet Deus Iaphet, & habitet in domibus Sem.* Gen. 9. 27.

(C) Gen. xi. 1. Erat autem terra labii unius, & sermonum eorumdem. Cumque proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo... Et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum; & celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras. Descendit autem Dominus, ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam. Et dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cæperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. Atque ita divisit illos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem. Et idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ; & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

S. August. *Lib. 16. de Civitate Dei cap.* 4. Quid ... noceret Deo quantacumque vel spiritalis, vel corporalis elatio? Tutam veramque in cælum viam molitur humilitas, sursum levans cor ad Dominum, non contra Dominum... Erigebat ergo cum suis populis turrem contra Dominum, qua est impia significata superbia. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus vero ipsum pœnæ quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua est, ibi damnata est superbia, ut non intelligeretur iubens homini, qui noluit intelligere, ut obediret Deo iubenti. Sic illa conspiratio dissoluta est, cum quisque ab eo, quem non intelligebat, abscederet, nec se nisi ei, cum quo loqui

Sic diffuſa eſt per totum orbem hominum multitudo.

I. Permanſit ne diu inter homines ſupremi Numinis notitia & cultus?

R. Damnoſa quid non imminuit dies? Ætas parentum peior avis tulit filios nequiores *, qui mox dederunt progeniem vitioſiorem. Sic progredientibus annis ſenſim obſcurata religio. Evanuit pæne de mentibus hominum veri Numinis notitia. Tandem homines in idolatriam prolapſi ſunt, hoc eſt, cultum ſoli Deo debitum in res creatas tranſtulerunt.

* Horat.

Pietatem ac religionem coluere diutius aliqui ex poſteris Sem. Sed tandem & ipſi defecerunt a via iuſtitiæ, ſicut & cæteri hominum: nec fuit fere ullus, qui Deum ſancte & digne Deo coleret. (D)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 4.

I. Quid ad hæc Deus?

R. Tunc *Deus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas*. Act. 14. 15. Suis ipſas tenebris, ſuæ corruptioni reliquit. *Traditi homines in deſideria cordis ſui*, Rom. 1. 24. in omne ſcelerum & facinorum & nequitiæ genus ultro proruperunt. (E) Generalem tot ſcelerum ultionem Deus futuro poſt mundi conſummationem iudicio reſervavit. Elegitque unum hominem præ cæteris, ut eſſet pater populi ſibi

---

poterat, aggregaret: & per linguas diviſæ ſunt gentes, diſperſæque per terras, ſicut Deo placuit, qui hoc modis occultis nobiſque incomprehenſibilibus fecit.

Conſule librum Bernardi Lami Congregationis Oratorii Gallicani Sacerdotis de Templo Hieroſolymitano *libro ſecundo, cap. quarto, ubi plura reperies ſcitu digna, de turri Babel. Conſule etiam doctiſſimi Bocharti libros, quos inſcripſit* Phaleg & Chanaan, *ubi plura de diſperſione gentium*.

(D) *Sap.* v. 6. Ergo erravimus a via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis.

Rom. 1. 21. Cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium... Commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & ſervierunt creaturæ potius quam Creatori.

S. Aug. *Lib.* 16. *de Civit. Dei c.* 11. *n.* 1. Sicut lingua una cum eſſet omnium, non ideo filii peſtilentiæ defuerunt; nam & ante diluvium una erat lingua, & tamen omnes præter unam Noe iuſti domum deleri diluvio meruerunt: ita quando merito elatioris impietatis gentes linguarum diverſitate punitæ, atque diviſæ ſunt, & civitas impiorum confuſionis nomen accepit, hoc eſt, appellata eſt Babylon, non defuit domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret.

Cap. 12. Una Tharæ domus erat, de qua natus eſt Abraham, in qua unius veri Dei cultus, & quantum credibile eſt, in qua iam ſola etiam Hebræa lingua remanſerat... Sicut] per aquarum diluvium una domus Noe remanſerat ad reparandum genus humanum, ſic in diluvio multarum ſuperſtitionum per univerſum mundum, una remanſerat domus Tharæ, in qua cuſtodita eſt plantatio civitatis Dei.

Cap. 13. Cur... Scriptura eum (Nachorem) non commemoravit, quando ex gente Chaldæa cum ſuis profectus eſt Thara?... Cur putamus, niſi forte quod a paterna & fraterna pietate deſciverat, & ſuperſtitioni adhæſerat Chaldæorum... Manifeſtum eſt domum Tharæ perſecutionem paſſam fuiſſe a Chaldæis pro vera pietate, qua unus & verus ab eis colebatur Deus.

(E) Rom. 1. 24. Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis.

ſpeciali ratione conſecrandi. (F)

I. Quis ille fuit præ cæteris electus?

R. Abram, poſtea dictus Abraham, filius Thare, ex ſtirpe Sem, natus in Aſiæ regione celebri, cui nomen Chaldæa. (G)

I. Cur Abraham Deus præ cæteris elegit?

R. Id ſoli miſericordiæ Dei & gratiæ tribuendum.

I. Quomodo Deus elegit Abraham? Quomodo ſuam ipſi voluntatem ſignificavit?

Gen. xii. 1. & ſeq.

R. Dixit Dominus ad eum: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monſtrabo tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ.* (H)

I. Cur Deus voluit Abraham egredi de terra, & de cognatione ſua?

R. 1. Ut fugeret impiorum conſortium, ne & ipſe eorum ſocietate corrumperetur.

2. Ut cælum ceu patriam ſuſpiceret, terraque univerſa eſſet ei locus peregrinationis & exilii.

3. Ut eſſet pater populi peculiaris, quem voluit Deus a cæteris gentibus, religione, moribus, ſtudiis plane ſegregatum.

I. Quid egit Abraham?

R. Credidit Abraham Deo; domumque, patriam & patrem relinquens, in terram Chananeorum profectus eſt. Nec obedientia ſine præmio fuit, ut mox videbimus. (I)

§. 5. *De fœdere Deum inter & Abraham inito. Item de poſteris Abrahæ.*

I. Quid præmii dedit Deus Abrahæ pro fide & obedientia?

R. In fidei præmium, ſolemne cum eo fœdus iniit Deus. (A)

(F) Genes. xii. 1. Dixit autem Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & do cognatione tua, & de domo patris tui, & veni ad terram, quam monſtiavero tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur univerſæ cognationes terræ.

Sap. x. 5. Hæc (Sapientia) & in conſenſu nequitiæ cum ſe natinnes contuliſſent, ſcivit iuſtum, & conſervavit ſine querela Deo, & in filii miſericordia fortem cuſtodivit.

(G) Genes. xi. 26. Vixitque Thare ſeptuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor & Aran. Hæ ſunt autem generatinnes Thare: Thare genuit Abram, Nachor & Aran. Porro Aran genuit Lot.

(H) *Vide ſupra litt.* (F) *caput Geneſ.* xii.

S. Aug. *Lib.* xvi. *de civit. Dei, c.* 16. Iam conſiderandæ ſunt promiſſiones Dei factæ ad Abraham... Advertendum eſt igitur, duas res promiſſas Abrahæ, unam ſcilicet, quod terram Chanaam poſſeſſurum fuerat ſemen eius... aliam vero longe præſtantiorem non de carnali, ſed de ſpiritali ſemine, per quod pater eſt, non unius gentis Iſraeliticæ, ſed omnium gentium quæ fidei eius veſtigia conſequuntur.

(I) Genes. xii. 4. Egreſſus eſt itaque Abram ſicut præceperat ei Dominus... Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: ſemini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino qui apparuerat ei... Et invocavit nomen eis.

(A) Genes. xvii. 1. Apparuit ei (Abrahæ) Dominus: dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis. Cecidit Abram pronus in faciem. Dixitque ei Deus: Ego ſum, & pactum meum tecum, eriſque pater multarum gentium. Nec ultra vocabitur nomen tuum

I. Quale fœdus?

R. Totum id positum est in eo, quod Abrahæ Deus solemniter, absolute & gratuito promisit.

I. Quid promisit?

R. Tria promisit. Primum, futurum se Deum & protectorem Abrahæ, & seminis eius usque in æternum. (B) Abraham autem patrem fore multarum gentium; multiplicandumque eius semen sicut arenam terræ. (C)

Alterum, daturum se Abrahæ & semini eius in possessionem terram Chanaan, terram utique pinguem, & opimam. (D)

Tertium, nasciturum ex semine eius Messiam, in quo benedicendæ erant omnes terræ nationes. (E)

I. Fuit ne signum aliquod huius fœderis?

R. Fuit utique. Primo suam Deus promissionem firmavit interposito iuramento, quo nihil sanctius. Tum voluit Deus Abraham eiusque posteros circumcidi, ut eo signo secernerentur a cæteris gentibus, cum quibus pactum simile non fecerat Deus. (F)

I. Quinam fuerunt Abrahæ posteri?

R. Sara uxor eius, ad annum

Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te; faciamque te crescere vehementissime, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur. Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te. Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum... Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo... Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen eius Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum... Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

xxii 16. Per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum; & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

(B) Genes xvii. 7. Statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.

(C) Genes. xvii 5. Patrem multarum gentium constitui te; faciamque te crescere vehementissime, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

xxii. 17. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris.

(D) Genes. xvii. 8. Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam.

(E) Genes. xxii. 18. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.

(F) Genes. xvii. 9. Dixit iterum Deus ad Abraham: Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te, in generationibus suis. Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum; & circumcideretis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris.. Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum Masculus, cuius præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

Vide supra litt. (A) Genes. xxii. 16.

Hebr. vi. 13. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iuravit per se-

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 5.

usque nonagesimum sterilis, persuasit Abrahæ, ut Agar ancillam suam uxorem duceret, ex qua suscepit filium nomine Ismael. (G)

Non est quod mireris; neque enim vetita erat tum temporis polygamia. (H)

I. Ergo in Ismaele & eius posteris adimpletæ sunt promissiones, quas fecerat Deus Abrahæ de futuro eius semine?

R. Id quidem existimavit Abraham, cum Sara esset sterilis, & annorum nonaginta. (I) Sed promisit Deus Abrahæ, nasciturum ipsi ex Sara filium, in quo complendæ essent promissiones supradictæ.

Credidit Abraham Deo, & reputata est ipsi fides eius *ad iustitiam*, & vertente anno natus est Saræ filius Isaac nomine. (K) Gen. xv. 6.

I. Quomodo gesserunt se Agar, & Ismael erga Saram, & Isaac?

R. Agar ancilla post partum Ismaelis sprevit Saram dominam suam ob eius sterilitatem: nec impune quidem. Ismael cum Isaac lusit, seu, ut cum Apostolo loquar, eum *persequebatur* iugiter. Hinc eiecta est ancilla cum filio suo de domo Abrahæ. (L) Gal. iv. 29.

---

metipsum... Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit iusiurandum.

(G) GENES. xv. 2... Ego vadam absque liberis... Mihi autem non dedisti semen.. Sermn Domini factus est ad eum .. qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem... Suspice cælum, & numera stellas, si potes... Sic erit semen tuum. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

xvi. 1. Igitur Sarai, uxor Abraham, non genuerat liberns: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar, dixit marito suo: Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti, tulit Agar Ægyptiam ancillam suam... & dedit eam viro suo uxorem. Qui ingressus est ad eam... Peperitque Agar Abrahæ filium, qui vocavit nomen eius Ismael.

(H) S. AUG. *Lib.* 22. *contra Faustum*, *c.* 47. Alia sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta; quæ cum ita sint, quid tandem criminis est quod de pluribua simul habitis uxoribus obiicitur sancto viro Iacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur: si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prnhibebatur. Nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus, & legibus hoc non licet?

(I) GENES. xvii. 18. Dixitque ad Deum (Abraham) utinam Ismael vivat coram te.

(K) GENES. xvii. 16. Benedicam ei (Saræ) & ex illa dabo tibi filium.. Risit (Abraham) dicens in corde suo: putas ne centenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet? Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen eius, Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus æternum, & semini eius post eum.

xxi. 1. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat, & implevit quæ locus est. Concepitque & peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixit ei Deus. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac

(L) GENES. xvi. 4. At illa (Agar) concepisse se videns, despexit dominam suam. Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod conceperit, despectui me habet. Iudicet Dominus inter me & te. Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est: utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit

xxi. 9. Cumque vidisset Sara filium

I. Numquid Abrahæ post Isaac alii nati filii?

R. Sara mortua, Abraham tertiam duxit uxorem Cethuram nomine, ex qua liberos sex suscepit. (M)

I. Hi nimirum hereditatem patris cum Isaac diviserunt?

R. Immo solus Isaac Abrahæ patris sui heres fuit. Cæteris dedit Abraham munera, nec voluit quidem, etiam dum ipse viveret, ipsos cum Isaac herede commorari. (N)

I. Cuius rei typus fuit fœdus Deum inter & Abraham initum?

R. Fuit id typus fœderis Christum inter & Christianos olim & quidem in æternum ineundi: cuius fœderis Baptismus signum est; sicut typus Baptismi circumcisio, quæ signum fuit fœderis Deum inter & Abraham pacti.

I. In quo circumcisio Baptismi typus fuit?

R. In duobus. 1. In eo quod per Baptismum participes efficimur fœderis Deum inter & homines initi per Christum, sicut circumcisio signum fuit pacti Deum inter & Abraham fœderis. (O)

2. In eo quod per Baptismum profitemur nos fore corde circumcisos, hoc est ab omni huius sæculi cupiditate alienos; cuius quidem circumcisionis, circumcisio carnalis signum & typus fuit. (P)

I. Cuius rei typus fuit terra Cha-

Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius: quia in Isaac vocabitur tibi semen.

Galat. iv. 29. Quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam, & filium eius: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

(M) Genes. xxv. 1. Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Cethuram: quæ peperit ei Zamran & Iecsan, & Madan, & Madian, & Iesboc, & Sue.

(N) Genes. xxv. 5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac. Filii autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam Orientalem.

(O) S. Aug. *Lib.* 16. *de Civit. Dei c.* 26. *n.* 2. Hic apertiora promissa sunt de vocatione gentium in Isaac, id est, in filio promissionis, quo significatur gratia, non natura: quia de sene & anu sterili promittitur filius... & quia hoc non per generationem, sed per regenerationem futurum erat: ideo nunc imperata est circumcisio, quando de Sara promissus est filius. Et quod omnes, non solum filios, verum etiam servos vernaculos & emptitios circumcidi iubet, ad omnes istam gratiam pertinere testatur. Quid enim aliud circumcisio significat, quam vetustate exuta naturam renovatam?... Parentum mutantur & nomina, omnia resonant novitatem, & in testamento vetere obumbratur novum.

Cap. 27. Circumcisio signum regenerationis fuit, & non immerito parvulum propter originale peccatum, quo primum Dei dissipatum est testamentum, generatio disperdet, nisi regeneratio liberet... Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illa de populo eius, quia testamentum Dei dissipavit, quando in Adam cum omnibus etiam ipse peccavit. *Genes.* xvii. 14.

(P) Rom. ii. 28. Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est; & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Philip. iii. 3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes.

naan Abrahæ & femini eius promiffa?

R. Typus fuit cæli promiffi Chriftianis omnibus, quorum Abraham pater fuit, non carne, fed fpiritu. (Q)

I. Cuius rei Agar & Ifmael, Sara & Ifaac typus fuere?

R. Agar utpote ancilla, Synagogæ, id eft, Religionis Iudaicæ; Sara, utpote libera, Ecclefiæ Chrifti: rurfus Ifmael Iudæorum, Ifaac Chriftianorum typus fuit. (R) Rem explico.

1. Chriftiani non efficimur nifi per miraculum regenerationis in Baptifmo; quemadmodum ortus Ifaac ex matre nonagenaria miraculum fuit præter naturæ ordinem.

2. Fœderis æterni, vitæ æternæ promiffiones ad Chriftianos folum pertinent; quemadmodum ad Ifaac folum pertinebant promiffiones factæ de femine Abrahæ.

3. Chriftianos Deus pro filiis habet non pro fervis. Dedit ipfis legem dilectionis. Exemit eos Chriftus a fervitute legis Mofaicæ, quæ non nifi fervos fibi fubiectos habebat. Eos peperit Ecclefia quæ fterilis diu permanfit, dum Synagoga ancilla multos haberet filios.

4. Iudæi Chriftianis infenfi, hos quantum in fe fuit perfecuti funt &

(Q) Hebr. xi 13.... Confitentes quia peregrini, & hofpites funt fuper terram. Qui enim hæc dicunt, fignificant fe patriam inquirere. Et fi quidem ipfius meminiffent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id eft, cæleftem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

(R) Galat iv. 22. Scriptum eft enim: quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, fecundum carnem natus eft; qui autem de libera, per repromiffionem: quæ funt per allegoriam dicta. Hæc enim funt duo teftamenta. Unum quidem in monte Sina, in fervitutem generans; quæ eft Agar: Sina enim mons eft in Arabia, qui coniunctus eft ei. quæ nunc eft Ierufalem, & fervit cum filiis fuis. Illa autem quæ furfum eft Ierufalem, libera eft; quæ eft mater noftra. Scriptum eft enim: lætare fterilis quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quia multi filii defertæ, magis quam eius quæ habet virum. Nos autem fratres fecundum Ifaac promiffionis filii fumus... Itaque, fratres, non fumus ancillæ filii, fed liberæ: qua libertate Chriftus nos liberavit.

S. Aug. *Lib.* 15. *de Civit. Dei*, *c.* 2. Hæc forma intelligendi de Apoftolica auctoritate defcendens, nobis locum aperit, quemadmodum Scripturas duorum teftamentorum veteris & novi accipere debeamus. Pars enim quædam terrenæ civitatis imago cæleftis civitatis effecta eft, non fe fignificando, fed alteram; & ideo ferviens. Non enim propter fe ipfam, fed propter aliam fignificandam eft inftituta... Invenimus ergo in terrena civitate duas formas, unam fuam præfentiam demonftrantem; alteram cælefti civitati fignificandæ fua præfentia fervientem. Parit autem cives terrenæ civitatis peccato vitiata natura, cæleftis vero civitatis cives parit a peccato naturam liberans gratia: unde illa vocantur vafa iræ, *Rom.* ix. 22. ifta vafa mifericordiæ. Significatum eft hoc etiam in duobus filiis Abrahæ, quod unus de ancilla, quæ dicebatur Agar, fecundum carnem natus eft Ifmael; alter autem de *Gal.* iv. 23. Sara libera, fecundum repromiffionem natus Ifaac. Uterque quidem de femine Abrahæ; fed illum genuit demonftrans confuetudo naturam, iftum vero dedit promiffio fignificans gratiam.

Cap. 3. Recte igitur fignificat Ifaac per repromiffionem natus filios gratiæ, cives civitatis liberæ, focios pacis æternæ, ubi fit non amor propriæ, ac privatæ quodammodo voluntatis; fed communi eodemque immutabili bono gaudens, atque ex multis unum cor faciens, id eft, perfecte concors obedientia caritatis.

vexaverunt, ſicut Iſaacum Iſmael perſequebatur. Sed eiecit utique Deus ancillam Synagogam cum filiis ſuis.

Iſthæc omnia quam apte conveniant cum Iſmaele & Iſaac, cum Agar & Sara, nemo eſt qui non intelligat. (S)

I. Cuius rei typus fuere quos ſuſcepit Abraham filios de Cethura?

R. Typus fuere eorum ex Chriſtianis qui non ex fide vivunt, ſed ſecundum carnem ambulant. Hi accipiunt quidem a Deo munera in tempore, ſed non veniunt in partem æternæ hereditatis. Vultque Deus eos qui fide vivunt, quorum Iſaac utique typus fuit, quantum in ſe eſt, vel ex hac vita ſegregari ab iis, qui, cum chriſtianam profeſſi ſint religionem, vivunt tamen *ſecundum carnem, non ſecundum ſpiritum*. (T)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 5.

Rom viii. 4.

I. Quid eſt vivere ſecundum carnem, quid ſecundum carnem ambulare, quid ſecundum ſpiritum?

R. Id Paulo Apoſtolo idem ſonat quod ſervire cupiditatibus carnis, concupiſcentiis ſubiacere carnis, & libidinis deſideria perficere. Secundum ſpiritum vero vivere eſt carnem crucifigere cum vitiis, & concupiſcentiis, Deum diligere, Chriſtum imitari, interioribus gratiæ monitis obtemperare. (V) Galat. v. 24.

(S) *Vide SS. Pauli & Aug. teſtimonia litt.* (R) *præcedenti*.

(T) 1. Cor. v. 11: Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri, ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum eiuſmodi nec cibum ſumere.

S. Aug *Lib. 16. de Civit. Dei, cap.* 34. Quid autem ſibi vult quod Abraham poſt mortem Saræ, Cethuram duxit uxorem? Ubi abſit ut incontinentiam ſuſpicemur, præſertim in illa iam ætate, & in illa fidei ſanctitate... Profecto ſi Agar & Iſmael, doctore Apoſtolo, ſignificaverunt carnales veteris teſtamenti, cur non etiam Cethura & filii eius ſignificent carnales, qui ſe ad teſtamentum novum exiſtimant pertinere?... Habent ergo nonnulla munera filii concubinarum, ſed non perveniunt ad regnum promiſſum, nec Hæretici, nec Iudæi carnales: quia præter Iſaac nullus eſt heres. Gal. iv. 24.

(V) Rom. viii. 1. Nihil ergo nunc damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberavit me a lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt; qui vero ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax. Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo; legi enim Dei non eſt ſubiecta: nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu; ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius... Ergo, fratres, debitores ſumus non carni, ut ſecundum carnem vivamus. Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini; ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei.

Gal. v. 16. Dico autem: ſpiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem: hæc enim ſibi invicem adverſantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis. Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſ-

§. 6. *De Isaac & de Iacob, ex quo orti Iudæi omnes.*

I. Cur Abraham dicitur in Scripturis pater omnium credentium?

R. Quia non Iudæorum solummodo, sed & Christianorum pater fuit. (A)

Iudæorum quidem, qui ex Isaac filio eius orti sunt.

Christianorum vero, qui per fidem nati sunt ei ex Christo, cuius Isaac & pater, & typus fuit.

I. In quo Isaac typus fuit Christi?

R. In plurimis.

1. Quidquid diximus in paragrapho superiori de Isaac & Ismaele, id apprime accommodari potest Christo & Iudæis, ut cuilibet paulo attentius meditanti facile erit intelligere.

2. Sanctitas & innocentia vitæ Isaac typus fuit sanctitatis & innocentiæ vitæ Christi.

3. Sacrificium Isaac perspicue adumbravit Christi mortem & resurrectionem.

4. Peracto sacrificio fit Isaac pater populi Iudaici. Post mortem & resurrectionem fit Christus pater populi Christiani.

I. Quale Isaaci sacrificium narras?

R. Rem accipe. Deus Abrahæ

---

sensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem spiritus est, caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus huiusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

S. Aug. *Lib.* 14. *de Civit. Dei c.* 2. *n.* 2. In operibus carnis... non illa tanrum invenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis, sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes; verum eriam illa quibus animi vitia demonstrantur a voluptate carnis aliena.

Cap. 4. *num.* 1. Cum ergo vivit homo secundum hominem, non secundum Deum, similis est diabolo... Cum itaque vivit homo secundum veritatem, non vivit secundum se ipsum, sed secundum Deum... Cum vero vivit secundum sesipsum, hoc est, secundum hominem, non secudum Deum, profecto secundum mendacium vivit.

Contra duas Epist. Pelagian. lib. III. *cap.* 2. *num.* 2. Iustitia legis in eis impletur, qui non secundum carnem ambulant, ... sed ambulant secundum spiritum. Quis autem ambulat secundum spiritum, nisi quisquis agitur Dei spiritu? Quotquot enim Dei spiritu aguntur, hi filii sunt Dei. *Rom.* VIII 14.

(A) Rom. IV. 9 .. Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? In circumcisione, an in præpurio? Non in circumcisione, sed in præpurio. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio: ur sit pater omnium credentium per præputium, ut reputerur & illis ad iustitiam. Et sit pater circumcisionis, non iis tanrum, qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem promissin Abrahæ, aut semini eius, ut heres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex lege heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed & ei, qui ex fide est, Abrahæ, qui pater est omnium nostrum, (Sicut scriptum est: quia patrem multarum gentium posui te) *Gen.* XVII. 4. ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum.

fidem tentans, immolandum ſibi a patre filium Iſaac poſcit annos natum fere quinque ſupra viginti, ſi fides Hebræorum traditioni, referente Ioſepho. (B)

Genes. xv. 6. *Credidit Abraham Deo*, filiumque pro unigenito dilectum, quem ſenex ex Sara uxore ſterili non ſine miraculo ſuſceperat, quem ſciebat, ſtans Dei verbis, fore heredem ſibi, & parentem gentis magnæ, nihil cunctatus, *contra ſpem in ſpem* credens, confidens poſſe filium ſuſcitari a mortuis, qui potuerat contra naturæ leges, Deo ita diſponente, naſci: (C) filium, inquam, talem. *Rom. iv. 18.*

(B) IOSEPHUS *Antiquit. Iudaic. l. 1. c. xiv.* *Ibid. xv. 5.* Volens tamen pietatis eius (Abrahami) periculum facere Deus . . . filium Iſaacum popoſcit ut ſacrificium, & victimam ſibi offerret. Iubebat autem ut in montem Moriam ſubductum holocauſtum faceret. Sic enim pietatem eius illuſtriorem fore, ſi vel filii ſalutem voluntati divinæ poſthaberet. Abrahamus vero nefas docens quavis in re Deo morem non gerere, quin potius per omnia parendum ei per quem omnes viverent, celans uxorem tam Dei mandatum, quam ſuam de pueri cæde ſententiam, ac ne famolorum quidem ulli rem indicans, ne forte aliquis ſibi obſtaculo eſſet, aſſumpto Iſaaco cum duobus ſervis . . . proficiſcebatur ad montem . . . Relictis aliis in campo cum ſolo puero aſcendit in montem, in quo poſt David templom conſtituit: ferebantqoe ſecom qoidquid ad ſacrificium pertinet, abſque victima. Iſaac . . . tum vigeſimum quintum annum agebat.

(C) EBR xi 17. Fide obtulit Abraham Iſaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſſiones; ad *Gen. xxi. 12.* quem dictum eſt: quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen: arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt Deus: unde eom & in parabolam accepit.

S. AUG. *lib. 16. de Civit. Dei, cap. 32. num. 1.* Tentatur Abraham de immolando dilectiſſimo filio ipſo Iſaac, ut pia eius obedientia probaretor, ſæculis in notitiam proferenda, non Deo. . . . Numquam ſane crederet Abraham, quod victimis Deus delectaretur humanis: quamvis, divino intonante præcepto, obediendum ſit, non diſputandum. Verumtamen Abraham confeſtim filium, cum fuiſſet immolatus, reſorrecturum crediſiſſe laudandus eſt. Dixerat enim illi Deus . . . *In Iſaac vocabitur tibi ſemen* . . . *Gen. xxi. 12.* Hanc ergo promiſſionem pater pius fideliter tenens, quia per hunc oportebat impleri, quem Deus iubebat occidi, non hæſitavit quod ſibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non ſperatus.

S. CHRYSOST. *in cap. 22. Geneſ. homil. 47. num. 3.* Hæc autem omnia figura fuerunt crucis, propterea & Chriſtus Iudæis dicebat: *Abraham pater veſter exultavit, ut videret diem meum: & vidit, & gaviſus eſt.* *Ioan. viii. 56.* Quomodo vidit, qoi temporibus præceſſit? Per figuram, per umbram. Sicut enim hic ovis oblata eſt pro Iſaac: ita & rationalis agnus oblatus eſt pro mundo. Oportebat enim in umbra deſcribi & præſignari veritatem. Vide obſecro, quomodo omnia per umbram præfigurata ſunt: unigenitus, ille & unigenitus hic; dilectus ille & germanus, dilectus & hic ac germanus. *Hic enim eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*: *Matt. 3. 17.* a patre ille in holocauſtum offertur, & hunc Pater tradidit. Et clamat Paulus dicens: *Qui ſane proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* *Rom. 8. 32.*

S. BERNARDUS *Serm. 41. de diverſ. num. 2.* Com accepiſſet (Abraham) filium in ſenectute ſoa, in quo totius mundi benedictio fuerat cumulanda, dicit ei Deus: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, & offer illum mihi in holocauſtum.* *Gen. xxii. 2.* O quanta in verbis iſtis amaritudo, quanta a corde patris ſeparatio pietatis! iubetur namque filium occidere . . filium magnæ promiſſionis, exrremæ ſenectutis, propriæ mulieris: filium mirabiliter promiſſum, feliciter natum, educatum innocenter; & ne quid deeſſet, ut tenerrimum intra paterna viſcera doloris incendium exundaret, additur *unigenitum* . . . Iſte ſic eſt filius, ut & unigenitus, iſte unicus patris, unigenitus matri, hereditati reſervatus . . . Ad exagerandam in corde patris tribulationem, & comprobandam in mente iuſti obedientiam, Dominus ſubiungit: *quem diligis* . . . . Vides quantis tribulationum malleis Abrahæ pietas feriatur, cui præcipitur, ut filium tollat, occidat unigenitum, quem diligit:

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 6.

aræ superpositum, educto gladio, iam iam erat immolaturus super unum montium, quem S. Hieronymus secutus traditionem Hebræorum, ait, fuisse montem Moria, monti Calvariæ vicinum. (D)

Isaac autem patris fidem, & obedientiam imitatus, ligna holocausti tulit, super struem lignorum ligari se passus est, *tamquam agnus coram tondente se obmutuit*. Iam iam erat immolandus.

Is. LIII. 7.

Sed Deus, satis superque probata utriusque fide & obedientia, noluit sacrificium morte Isaac consummari. Vox Abrahæ missa de cælo est, puero ut parceret. Redditus est ergo patri tamquam ex mortuis filius, ut qui Christi patientis & morientis in cruce typus fuerat, fieret & typus resurgentis.

Mox, Dei iussu, aries in vepribus cornu hærens Abrahæ præsto fuit. Hoc immolato Abraham sacrificium consummavit. (E) Hic intueri licet alterum typum Chri-

immolet, Isaac percutiat? Multum tentatus, multum probatus, adultus est multum. Dulcis relatio filii ad patrem, patris ad filium. Hanc dulcedinem & omnium affectus necessitudinum obliviscitur Abraham; sternit asinum suum, ligna componit, ignem accendit, eximit gladium. Non a Domino quærit quare; non murmurat, non conqueritur, non saltem vultum dolentis ostendit: sed omnium quæ præcipiuntur ignarus, in mortem filii pia crudelitate festinat. Ideo summa, & admirabilis obedientiæ virtus in Abraham, & singularis excellentiæ laudibus prædicanda.

(D) S. Hieronym. *Lib. Quæst. Hebraic. in Genes. c. 22. n. 2. p. 325.* In Hebræo habet *Moria*... aiunt ergo Hebræi hunc montem esse, in quo postea templum conditum est in area Ornæ Iebusæi .... qui idcirco illuminans interpretatur & lucens; quia ibi est Dabir, hoc est oraculum Dei: & lex & Spiritus Sanctus, qui docet homines veritatem, & inspirat prophetias.

(E) Genes. xxii. 1. .... Tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: adsum. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis; atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos iuvenes, & Isaac filium suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus... Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem & gladium. Cumque duo pergerent simul, dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti? Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter, & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit, cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Et ecce Angelus Domini de cælo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: adsum. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quod times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt.

S. Augustinus *lib. 16. de Civit. Dei, c. 32. n. 1.* .... Propterea & Isaac, sicut Dominus crucem suam, ita sibi ligna ad victimæ locum, quibus fuerat imponendus ipse portavit... Quis erat ille aries, quo immolato impletum est significativo sanguine sacrificium? Nempe quando eum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illo figurabatur, nisi Iesus, antequam immolaretur, spinis Iudaicis coronatus?

S. Cæsarius *in Append. S. Aug. edit B. serm. 6. alias 71. de tempore num. 2. & 3.* Abraham enim quando filium suum obtulit, typum habuit Dei Patris, Isaac vero figuram Domini Salvatoris... Aries vero, qui inter spinas cornibus tenebatur, & ipse typum Domini habuisse videtur.

sti, qui pro hominibus obtulit se sacrificium Deo patri, diciturque *Agnus Dei qui tollit peccata mundi*, Hoc in serie huius operis fusius explicabimus, scilicet *parte* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. *parag.* 5.

Ioan. 1. 29.

I. Quot fuerunt Isaac liberi?

R. Geminos uno partu ex Rebecca uxore filios suscepit. Prior dictus Esau, minori Iacob nomen fuit. Ille antequam nasceretur a Deo reprobatus est. Hic nullis praecedentibus meritis a Deo dilectus. (F)

I. In quo Esau reprobatus a Deo fuit?

R. In eo quod non hunc, sed Iacob elegit Deus, ut esset pater populi Iudaici, factae Abrahamo promissionis heres, unus ex progenitoribus Messiae.

I. Cuius rei Esau & Iacob typus fuere?

R. Esau Iudaeorum & reproborum typus fuit: Iacob Christianorum & Electorum. (G)

I. Quot Iacob liberos habuit?

(F) GENES. XXV. 21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccae. Sed collidebantur in utero eius parvuli, quae ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque Rebecca ut consuleret Dominum, qui respondens ait: Duae gentes sunt in utero tuo, & dun populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & maior serviet minori.

ROM. IX. 11. Cum enim nondum nati fuissent, (Esau & Iacob) aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante, dictum est ei:
Gen. XXV. 23. Quia maior serviet minori, sicut scriptum
Mal. I. 2. 3. est: Iacob dilexi Esau autem odio habui.

MALACH. I. 2. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixistis: in quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit Dominus, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui? Et posui montes eius in solitudinem, & hereditatem eius in dracones deserti.

(G) ROM. IX. 6. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitae. Neque qui semen sunt Abrahae, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen.

S. AUGUSTINUS *de Civitate Dei lib.* 16. *cap.* 35. Quod autem dictum est, *Maior serviet minori*, nemo fere nostrum aliter intellexit, quam maiorem populum Iudaeorum minori populo Christiano serviturum. Et revera quamvis in gente Iudaeorum, quae nata est de maiore,.. hoc videri possit impletum; quia postea superanda fuerat a populo, qui ortus est ex minore,.. tamen in aliquid maius intentam fuisse istam prophetiam, qua dictum est, *Populus populum superabit, & maior serviet minori*, convenientius creditur. Et quid est hoc, nisi quod in Iudaeis, & Christianis evidenter impletur?

Gen. XXV. 23. — *Ibid.*

Cap. 37. Benedictio igitur Iacob, praedicatio Christi est in omnibus gentibus. Hoc fit, hoc agitur: lex & prophetia est Isaac: etiam per os Iudaeorum Christus ab illa benedicitur velut a nesciente, quia ipsa nescitur. Odore nominis Christi, sicut ager mundus impletur: eius est benedictio de rore caeli, hoc est, de verborum pluvia divinorum; & de ubertate terrae, hoc est, de congregatione populorum: eius est multitudo frumenti & vini, hoc est multitudo quam colligit frumentum & vinum in sacramento corporis & sanguinis eius. Ei serviunt gentes, ipsum adorant principes. Ipse est Dominus fratris sui, quia populus eius dominatur Iudaeis. Ipsum adorant filii patris eius, hoc est, filii Abrahae secudum carnem. Ipsum qui maledixerit maledictus, & qui benedixerit benedictus est...

Gen. XXVII. 28. — *Ibid.* 9.

Serm. 4. *alias de diversis* 44 *integrum perlege. Ex eo quaedam tantum excerpsimus.* *c.* 11. *num.* 11. Mater typum gestat Ecclesiae. Ecclesiam autem accipite... non in his solis, qui post Domini adventum & nativitatem esse coeperunt sancti; sed omnes quotquot fuerunt sancti, ad ipsam Ecclesiam pertinent.. Ecclesia significatur in Rebecca uxore Isaac: haec Ecclesia erat in sanctis etiam Prophetis, qui intelligebant vetus Testamentum, quia promissiones illae carnales spiritale nescin quid significabant. Si spiritale, spiritales ergo ad minorem filium: quia prior est carna-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 6.

R. Ex uxoribus quatuor, filios duodecim & filiam unam sustulit. Hi dicti Patriarchæ duodecim, ex quibus tota Iudæa gens.

I. Quod nomen fuit uxoribus & liberis Iacob?

R. Is uxorem unicam Rachelem nomine expetierat. Prius per fraudem supposita est ipsi soror primogenita Rachelis Lia, quæ peperit ei filios sex; quorum nomina hæc sunt: Ruben, Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Zabulon; & filiam unam Dinam nomine. (H) Rachel ut ste-

---

lis, & postea spiritalis.. In benedictione maiorem intendebat, & benedictio ad minorem perveniebat. Quid est ergo quod sub specie maioris benedicitur minor, nisi quia sub figuris veteris Testamenti promissi populo Iudæorum, pervenit benedictio spiritalis ad populum Christianorum?... Dominus noster Iesus Christus, qui ad Iudæos & gentes venerat, repudiatus est a Iudæis, qui pertinebant ad filium maiorem: elegit tamen quosdam, qui pertinebant ad filium minorem, qui spiritaliter coeperant desiderare & intelligere promissa Domini, non carnaliter illam terram, quam desiderabant accipientes; sed spiritalem illam civitatem desiderantes, ubi nemo nascitur carnaliter; quia nemo ibi carnaliter, nemo spiritaliter moritur.

Cap. 12. *num.* 12. Vendidit primogenita sua minori: abstulit ille voluptatem temporalem, abstulit ille dignitatem sempiternam. Ergo qui temporalibus voluptatibus serviunt in Ecclesia, lentem manducant... Per lentem omnes errores gentium significantur..

Cap. 13. *n.* 12. In ipso populo Christiano illi primatum tenent, qui pertinent ad Iacob: qui vero carnaliter vivunt, carnaliter credunt, carnaliter sperant, carnaliter diligunt, adhuc ad vetus testamentum pertinent, nondum ad novum; adhuc in sorte sunt Esau, nondum in benedictione Iacob..

Cap 16. *num.* 16. Portat aliena peccata, & portat cum tolerantia quamvis aliena: hoc est enim habere pelles hœdinas, id est, patienter aliena portat, non hæret suis. Sic omnes qui pro unitate Ecclesiæ tolerant aliena peccata, Iacob imitantur: quia & ipse Iacob in Christo est: siquidem Christus in semine Abrahæ.... Dominus ergo noster Iesus Christus, qui nullum peccatum fecit, portavit aliena peccata: & dedignatur portare aliena peccata, cui peccata dimissa sunt?

Serm. 5. *alias* 1. *ex Sirmondianis n.* 4. Iacob... populum significat Christianum: ipse est enim minor filius; quia populus Iudæorum Esau est. De Iacob quidem nata est gens Iudæorum, sed in figura magis Esau Iudæi intelliguntur: quia populus maior reprobatus est, populus autem minor primatum accepit.. Personam legis gerebat Isaac. Videtur lex data Iudæis; & ipsum regnum datum est Christianis.... Iudæis dicitur, propterea auferetur a vobis regnum, & dabitur genti facienti iustitiam. Auferetur ab Esau, & dabitur Iacob. Hirsutus natus erat, & pilosus Esau, id est, plenus peccatis: hærebant in illo peccata: ille autem ut acciperet primatum, accepit pelles hœdorum in brachiis; & sic illum benedixit pater, palpans brachia ipsius, & inveniens hirsutum. Sed illi capilli & peccata portabantur a Iacob, non hærebant in Iacob. Sic ergo & Ecclesia Dei aliena peccata portat, non sua, tolerans usque in finem; sicut & Dominus noster Iesus Christus aliena portavit.. *Matt.* xxi. 43.

N 5. Minor filius accepit primatum, & maior filius perdidit primatum. Ecce Iacob implevit terram, tenuit gentes & regna. (Iudæi) sparsi per orbem terrarum facti sunt quasi custodes librorum nostrorum... Ideo ergo sparsi sunt, ut nobis libros servent.

In Psal. XLVI. *num.* 6. Maior serviet minori... sed minor in bonis christianis, electis, piis, fidelibus; maior in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentibus, magis quam confitentibus; qualis etiam ipse populus Iudæorum fuit, ignorans Dei iustitiam, & suam volens constituere. Sed quia dictum est, maior serviet minori: manifestum est, quia piis subdentur impii, & humilibus subdentur superbi... *Gen.* xxv. 23. *Rom.* x. 3. *Gen.* xxv. 23.

(H) Genes xxix. 16. Habebat vero (Laban) duas filias, nomen maioris Lia: minor vero appellabatur Rachel. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu. Quam diligens Iacob,

rilitatis suæ tædium levaret aliquatenus, obtinuit a marito, ut Balam ancillam suam duceret uxorem; ex qua geniti filii duo Dan & Nephtali. Exemplo Rachelis Lia cum cessasset parere, ancillam suam Zelpham nomine, tradidit viro suo uxorem, ex qua nati Gad, & Aser. Tandem & Rachelis preces exaudivit Deus, deditque ei filios duos Ioseph & Beniamin. (I)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 6.

---

ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis. Respondit Laban: Melius est ut tibi dem eam quam alteri viro; mane apud me. Servivit ergo Iacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam... Qui... fecit nuptias. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum... Ad quam cum ex more Iacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam, & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? Nonne pro Rachel servivi tibi?.. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque dabo tibi pro opere, quo serviturus es mihi septem annis aliis. Acquievit placito, & hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem... Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam eius, sorore sterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen eius Ruben... Rursumque concepit & peperit filium.... vocavitque nomen eius Simeon. Concepitque tertio, & genuit alium filium.... & appellavit nomen eius Levi. quarto concepit, & peperit filium, &.... vocavit eum Iudam: cessavitque parere.

xxx. 17. Et exaudivit Deus preces eius: (Liæ) concepitque, & peperit filium quintum. ... appellavitque nomen eius, Issachar. Rursus Lia concipiens peperit sextum filium,... & idcirco appellavit nomen eius, Zabulon: post quem peperit filiam nomine Dinam.

(I) Genes. xxx 1. Cernens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Iacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui? At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut... habeam ex illa filios. Deditque illi Balam in coniugium: quæ, ingresso ad se viro, concepit & peperit filium. Rachel... appellavit nomen eius, Dan. Rursumque Bala concipiens peperit alterum.... Rachel... vocavit eum, Nephtali. Sentiens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit. Qua post conceptum edente filium,... vocavit nomen eius, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Lia... appellavit eum, Aser... Recordatus quoque Dominus Rachelis exaudivit eam, & aperuit vulvam eius. Quæ concepit & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum: & vocavit nomen eius, Ioseph.

xxxv. 16. (Iacob) egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam; in qua cum parturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cœpit Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia & hunc habebis filium. Egrediente autem anima per dolore, & imminente iam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris mei: pater vero appellavit eum Beniamin, id est, filius dextræ.

xxxv. 23. Filii Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Iudas, & Issachar, & Zabulon. Filii Rachel: Ioseph, & Beniamin. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan, & Nephtali. Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad, & Aser; hi sunt filii Iacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

S. August. *de Civ. Dei lib.* 16. *c.* 38. *n.* 3. Perrexit ergo Iacob in Mesopotamiam, ut inde acciperet uxorem. Unde autem illi acciderit quatuor habere feminas, de quibus duodecim filios & unam filiam procreavit, cum earum nullam concupisceret illicite, divina Scriptura indicat. Ad unam quippe accipiendam venerat; sed cum illi altera pro altera supposita fuisset, nec ipsam dimisit, qua nesciens usus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuisse; & eo tempore, quando multiplicandæ posteritati causa plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 6.

I. Quam ob rem filii Iacob dicuntur Patriarchæ?

R. Sic dicti sunt, quia ab ipsis ortum & nomen habuere duodecim principes familiæ Iudæorum, ex quibus cæteræ omnes prodiere. *Patriarcha* vox Græca est, quæ significat idem quod *Pater familias*.

Hæ familiæ principes, notæ omnibus sub nomine Tribuum duodecim. Sed id observandum, quod familia Ioseph Tribus duas constituit, quia Ephraim & Manassen ex Ioseph genitos Iacob in filios adoptavit, voluitque caput fieri Tribubus duabus; immo minorem prætulit maiori. (K)

Nec propterea tredecim Tribus, sed duodecim solummodo numerantur; quia Tribus Levi, quæ, tempore Mosis, divino ministerio consecrata est, non accepit cum cæteris distinctam terræ portionem; sed assignatæ sunt in singulis Tribubus urbes Levitis. Id ita factum, ut ipsi liberius servirent Deo, possentque facilius verbo & exemplo fratribus suis, in his quæ Dei sunt, adiumento esse. (L)

I. Fuit ne in Tribubus una cæteris illustrior?

R. Tribus Levi omnibus antecel-

---

iam futuri coniugii fidem fecerat. Quæ cum esset sterilis, ancillam suam, de qua filios ipsa susciperet, marito dedit: quod etiam maior soror eius, quamvis peperisset, imitata, quoniam multiplicare prolem cupiebat, effecit. Nullam Iacob legitur petiisse præter unam, nec usus plurimis nisi gignendæ prolis officio, coniugali iure servato ut neque hoc faceret, nisi uxores eius id fieri flagitassent, quæ corporis viri sui habebant legitimam potestatem.

(K) GEN. XLVIII. 1. ... Nuntiatum est Ioseph, quod ægrotaret pater suus: qui, assumptis duobus filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Ioseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan: benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: daboque tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam. Duo ergo filii tui... mei erunt: Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt... Et posuit (Iacob) Ephraim ad dexteram suam.. Manassen vero in sinistra sua... Et extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse, qui maior natu erat... Videns autem Ioseph quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit; & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim; & transferre super caput Manasse. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater, quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput eius. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater eius minor, maior erit illo; & semen illius crescet in gentes.... Constituitque Ephraim ante Manassen.

(L) NUMER. 1. 48. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Tribum Levi noli numerare, neque pones summam eorum cum filiis Israel: sed constitue eos super tabernaculum & cuncta vasa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet... Metabuntur autem castra filii Israel unusquisque per turmas... Porro Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria ... & excubabunt in custodiis tabernaculi testimonii.

XXXV. 2. Præcipe filiis Israel, ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis.

IOSUE XXI. 2.... Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda iumenta. Dederuntque filii Israel de possessionibus suis, iuxta imperium Domini, civitates & suburbana earum. *Vide si lubet caput integrum.*

luit, utpote ad Sacerdotium & ministerium ſacrum ſegregata. Sed Tribus Iuda cæteris illuſtrior fuit, tum quia pluribus a Deo cumulata beneficiis; tum quia ex ea natus eſt Meſſias; tum quia ipſa toti genti poſtea nomen dedit.

Poſtea, inquam, hoc eſt poſt reditum a captivitate Babylonica: antea enim Iudæorum nomen ſolius regni Iuda incolis competebat, & antequam totius nationis imperium in regna duo ſcinderetur, de qua ſciſſione agemus infra, poſteri Iacob dicebantur Iſraelitæ, ſeu Hebræi.

I. Cur Iſraelitæ, cur Hebræi?

R. Iſraelitæ quidem, quia Iacob & Iſrael dictus eſt, mutato ipſi Dei iuſſu nomine. (M)

De origine nominis Hebræorum non ita conſtat. Alii putant Abraham dictum fuiſſe Hebræum, eo quod eſſet ex progenie Heber patris Phaleg, quo vivente facta eſt confuſio linguarum Babylonica: ita ut lingua Phaleg in filio eius Heber eiuſque poſteris Abrahamo & Iſraelitis perſeveraverit, qui propterea dicti ſint Hebræi.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 6.

Aliis placet nomen Hebræorum derivari a voce *Heber*, quæ lingua Chananæorum idem ſonabat quod *trans*; ita ut Chananæis dictus fuerit primum Abraham *Hebræus*, id eſt alienigena, a tranſmiſſo Euphrate. (N)

I. Cuius rei typus fuit populus hic ex uno homine ortus?

R. Typus fuit populi Chriſtiani, ex uno Chriſto formandi.

I. Cuius rei typus fuere Patriarchæ duodecim, ex quibus gens tota Iudæorum prodiit?

R. Typus fuere Apoſtolorum duodecim, ex quibus tota gens Chriſtianorum prodiit itidem. Hinc dicimur Apoſtolo Paulo: *Ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.* Ephes. II. 20.

I. Cuius rei typus fuere Lia & Rachel?

R. His duabus ſororibus præfiguratas intellexerunt ſancti Patres vitas duas, alteram quæ in actione,

---

(M) Genes. xxxii. 28. Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis?

(N) S. Aug. *Lib.* 16. *de Civit. Dei c.* 11. *num.* 1.... Non defuit domus Heber, ubi ea quæ antea fuit omnium lingua remaneret... quæ lingua prius humano generi non immerito creditur fuiſſe communis, ideo deinceps Hebræa eſt nuncupata.

N. 2. Cum legitur unam fuiſſe linguam primitus omnium, & ante omnes filios Sem commendatur Heber, quamvis ab illo quintus oriatur; & Hebræa vocatur lingua, quam Patriarcharum & Prophetarum non ſolum in ſermonibus ſuis, verum etiam in litteris ſacris cuſtodivit auctoritas: profecto cum quæritur in diviſione linguarum, ubi lingua illa remanere potuerit, quæ fuit ante communis... quid aliud occurrit, niſi quod in huius gente remanſerit, a cuius nomine nomen accepit.

Daniel Huetius doctiſſimus Abrincenſium Epiſcopus, *in Demonſtr. Evangel. propoſit.* 4. *c.* 13. *num.* 1. Probabilior hæc eſt ſententia & doctorum hominum, ac ſanctorum etiam Patrum aliquot conſenſu receptiſſima, linguam Hebraicam mundo ipſi coævam eſſe, & Adami priorumque Patriarcharum uſu concelebratam, poſt Babelicam linguarum diviſionem in Semi, ac deinde Heberi familia integram ad Abrahamum uſque & Iſraeliticam gentem perſeveraſſe.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 6.

alteram quæ in contemplatione veritatis posita est; utramque laudabilem, sed illam temporalem & laboriosam, hanc æternam & beatam. Lia ob fecunditatem typus dicitur vitæ illius, quæ in actione & exercitiis caritatis tota versatur. Rachel ob sterilitatem simul & pulcritudinem, vitam, quæ contemplationi veritatis magis quam exercitiis caritatis vacat, adumbrasse legitur. (O)

§. 7. *De servitute Israelitarum apud Ægyptios. Qua id ratione contigerit.*

I. Incoluerunt ne semper Israelitæ terram Chanaan Abrahæ promissam?

R. Hanc Abraham, Isaac, & Iacob incoluerunt, ut advenæ & peregrini. Non venerunt in eius possessionem horum posteri, nisi post annos quadringentos computandos a tempore promissionis factæ Abrahamo. (A)

I. Cur tamdiu dilata promissionis executio est?

R. Quia diu servierunt Ægyptiis; nec a servitute Ægyptiaca liberati sunt ad terram promissam introducendi, nisi post annos quadringentos a vocatione Abrahæ. (B)

(O) S. Aug. *L.* 22. *contra Faustum c.* 52. Quamquam enim duas liberas uxores Iacob ad novum testamentum, quo in libertatem vocati sumus, existimem pertinere, non tamen frustra duæ sunt: nisi forte quia.,.. duæ vitæ nobis in Christi corpore prædicantur, una temporalis, in qua laboramus, alia æterna, in qua delectationem Dei contemplabimur. Istam Dominus passione, illam resurrectione declaravit ... Actio ergo humanæ mortalisque vitæ, in qua vivimus ex fide, multa laboriosa opera facientes, incerti quo exitu proveniant ad utilitatem eorum quibus consulere volumus, ipsa est Lia prior uxor Iacob: ac per hoc & infirmis oculis fuisse commemoratur. Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ. Spes vero æternæ contemplationis Dei, habens certam & delectabilem intelligentiam veritatis, ipsa est Rachel: unde etiam dicitur bona facie, & pulchra specie.

Gen. xxix. 17. Sap. ix. 14.

Cap. 53. Hanc enim amat omnis pie studiosus, & propter hanc servit gratiæ Dei ... Vellet homo, si fieri posset, sine ulla tolerantia laboris, quæ in agendo patiendoque amplectenda est, statim ad pulcræ atque perfectæ sapientiæ delicias pervenire; sed hoc non potest in terra morientium ... Prior est autem in recta hominis eruditione labor operandi quæ iusta sunt, quam voluptas intelligendi quæ vera sunt.. Ad unum ergo tendendum, sed propter hoc multa ferenda sunt.

S. Greg. magn. *Lib. 6. Moral. in Iob. cap.* 18.... Quid per Rachelem, nisi contemplativa: quid per Liam, nisi activa vita designatur?... Unde & Rachel pulcra, sed sterilis: Lia autem lippa est, sed fecunda: quia nimirum mens cum contemplando otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat: cum vero ad laborem prædicationis se dirigit, minus videt, sed amplius parit. Post Liæ ergo amplexus ad Rachelem Iacob pervenit: quia perfectus quisque ante activæ vitæ ad fecunditatem iungitur, & post contemplativæ ad requiem copulatur.... Activæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplativæ autem gaudia melius ex fine convalescunt.

(A) Genes. xv. 13. Dictumque est ad eum: (Abraham) Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos servituti, & affligent quadringentis annis.

Act. vii. 6. Locutus est autem ei (Abraham) Deus: quia erit semen eius accola in terra aliena, & servituti eos subiicient, & male tractabunt eos annis quadringentis.

Hebr. xi. 9. Fide demoratus est (Abraham) in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex & conditor Deus.

(B) *Vide supra litt.* (A)

I. Qua ratione factum est ut Israelitæ servirent Ægyptiis?

R. Urgente fame diuturna, descendit Iacob in Ægyptum cum tota familia, quæ tum temporis erat hominum septuaginta. Ibi incredibile memoratu est quam cito numero aucti sint, multiplicataque progenie Ægyptum repleverint. Hos succedente tempore Pharao rex Ægypti afflixit multum, dire vexavit, & redegit in servitutem. (C)

I. Cur in Ægyptum potius quam in aliam regionem profectus est Iacob urgente fame?

R. Quia accepit superesse etiamnum quinque annos famis, quæ iam a biennio grassabatur; summam rerum Ægypti penes Ioseph esse, unum ex filiis suis: huiusque providentia factum, ut maxima frumenti copia in horreis regiis congregata, res essent ibi adversus futuram famem bene compositæ. (D)

PARS I SECT. I. CAP. IV. §. 7.

I. Cur Ioseph ipse descenderat in Ægyptum?

R. Carus plus cæteris Ioseph patri: ob idque fratribus invisus; qui consilium necis eius cœperunt. Sed obsistente Ruben horum primogenito, in cisternam veterem demissus. Mox suadente Iuda, deducti ad mitius consilium, negotiatori-

---

(C) GENES. XLVI. 27. ... Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.

XLVII. 11. Ioseph vero patri & fratribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terræ loco, Ramesses ... Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis. In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maxime Ægypti & Chanaan.

DEUTER. X. 22. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cæli.

ACT. VII. 11. Venit autem fames in universam Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna; & non inveniebant cibos patres nostri. Cum audisset autem Iacob esse frumentum in Ægypto, misit patres nostros primum; & in secundo cognitus est Ioseph a fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus eius. Mittens autem Ioseph accersivit Iacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. Et descendit Iacob in Ægyptum, & defunctus est ipse, & patres nostri. ... Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto. Quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Ioseph. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur.

S. AUG. *de Civit. Dei*, *lib.* 16. *cap.* 40. Ingressi itaque referuntur in Ægyptum simul cum ipso Iacob septuaginta quinque homines, annumerato ipso cum filiis suis .. Sed res diligenter considerata non indicat, quod tantus numerus fuerit in progenie Iacob die vel anno, quo ingressus est Ægyptum. Commemorati sunt quippe in eis etiam pronepotes Ioseph, qui nullo modo iam tunc esse potuerunt ... Sed nimirum introitus Iacob in Ægyptum, quando eum in septuaginta quinque animabus Scriptura commemorat, non unus dies, vel unus annus, sed totum illud est tempus quamdiu vixit Ioseph, per quem factum est ut intrarent. *Act.* VII. 14.

(D) GENES. XLV. 5. ... Pro salute vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. Biennium est enim quod cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisitque me Deus, ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti. Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei.

bus eum, qui tum Ægyptum petebant, vendiderunt. Atque ab his Putiphari Ægyptio taditus est. Factum id, Deo permittente, ut huius sceleris occasione Ioseph exaltatus, fieret familiæ suæ columen. (E)

I. Quid egit Ioseph in Ægypto?

R. Servivit diu Putiphari; a quo benigne habitus, eius domum & familiam procuravit. Mox ob servatam sancte pudicitiam, falso scelere infamatus ab uxore Putipharis, in carcerem coniicitur. Inde, post biennium, Deo res ita disponente, eductus, toti Ægypto præficitur. (F)

(E) Genes. xxxvii. 3. Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum: fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui... Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,... perrexit Ioseph post fratres suos, & invenit eos in Dothain. Qui cum vidissent eum procul,... mutuo loquebantur... Occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem; dicemusque: fera pessima devoravit eum... Audiens autem hoc Ruben,... dicebat: Non interficiatis animam eius, nec effundatis sanguinem; sed proiicite eum in cisternam hanc,... manusque vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo. Confestim igitur, ut pervenit ad fratres suos,... miserunt eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam. Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaelitas viatores.... Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum?... Melius est ut venundetur Ismaelitis, & manus nostræ non polluantur; frater enim, & caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaelitis, viginti argenteis; qui duxerunt eum in Ægyptum... Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

xlv. 5. & seq. *Vide supra hocce §. litt.* (D)

Act. vii. 9. Et Patriarchæ æmulantes, Ioseph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo: & eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius: & dedit ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam.

(F) Genes. xxxix. 1. Igitur Ioseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum a quibus perductus erat. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens... Invenitque Ioseph gratiam coram Domino suo, & ministrabat ei, a quo præpositus omnibus, gubernabat creditam sibi domum, & universa quæ ei tradita fuerant. Benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Ioseph, & multiplicavit tam in ædibus, quam in agris cunctam eius substantiam... Erat autem Ioseph pulcra facie, & decorus aspectu. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos suos in Ioseph, & ait: Dormi mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum? Huiuscemodi verbis per singulos dies & mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum. Accidit autem quadam die, ut intraret Ioseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret: & illa apprehensa lacinia vestimenti eius, diceret: Dormi mecum. Qui, relicto in manu eius pallio, fugit, & egressus est foras. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam,... in argumentum fidei retentum pallium ostendit marito,... & ait: Ingressus est ad me servus Hebræus quem adduxisti, ut illuderet mihi. Cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras. His auditis dominus, & nimium credulus verbis coniugis, iratus est valde. Traditque Ioseph in carcerem, ubi vincti regis cu-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 7.

I. Mira & ſtupenda narras: ſed perge quæſo. Quomodo tranſiit Ioſeph a carcere ad ſummam rerum Ægypti?

R. Somnium Pharaoni regi obiectum eſt. Quod cum a nemine ſolvi poſſet, audivit rex, Ioſeph eſſe mirum ſomniorum interpretem. Ita Ioſeph ſolvitur, & regi præ obiecta ſibi imagine conturbato ſomnium interpretatur. Tum rex Ioſephi ſapientiam & prudentiam admiratus, hunc rebus Ægypti præficit. (G)

ſtodiebantur, & erat ibi clauſus. Fuit autem Dominus cum Ioſeph, & miſertus illius dedit ei gratiam in conſpectu principis carceris. Qui tradidit in manu illius oniverſos vinctos, qui in cuſtodia tenebantur: & quidquid fiebar, ſub ipſo erat. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

S. Augustinus *in Pſ.* LXI. *n.* 5. Iam Ioſeph ... poſt venditionem a fratribus, poſt tianslationem de patria ſua ... in Ægyptum, poſt humiliationem carceris, poſt factionem falſæ teſtis, poſtquam factum
Pſ. civ. 18. eſt quod de illo dictum eſt: *Ferrum Pertranſivit animam eius*: iam honnrificatus eſt, iam non eſt ſubditus fratribus vendentibus, ſed frumenta erogat eſurientibus, victis eius humilitate, & caſtitate, & incorruptione tentarionibus, paſſionibus, iam eum hunoratum vident.

(G) Genes XLI. 7... Evigilans Pharao poſt quietem, & facto mane, pavore perterritus, miſit ad omnes coniectores Ægypti, cunctoſque ſapientes: & accerſitis narravit ſomnium, oec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiſcens pincernarum magiſter, ait: Confiteor peccatum meum: iratus rex ſervis ſuis, me & magiſtrum piſtorum retrodi iuſſit in carcerem principis militum: ubi una nocte uterque vidimus ſomnium præſagum futurorum. Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem ducis militum famulus: cui narrantes ſomnia, audivimu quidquid poſtea rei probavit eventus. Ego enim redditus ſum officio meo, & ille ſuſpenſus eſt in cruce. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Ioſeph totonderunt, ac veſte mutata, obtulerunt ei. Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audivi te ſapientiſſime coniicere. Reſpondit Ioſeph: Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni .. Somnium regis unum eſt: quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni Septem boves pulcræ, & ſeptem ſpicæ plenæ, ſeptem ubertatis anni ſunt, eamdemque vim ſomnii comprehendunt. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ aſcenderunt poſt eas, & ſeptem ſpicæ tenues, & vento urente percuſſæ, ſeptem anni venturæ ſunt famis, qui hoc ordine complebuntur. Ecce ſeptem anni venient fertilitatis magnæ in univerſa terra Ægypti: quos ſequentur ſeptem anni alii tantæ ſterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia; conſumptura eſt enim fames omnem terram, & ubertatis magnitudinem perditura eſt inopiæ magnirudo. Quod autem vidiſti ſecundo ad eamdem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt; eo quod fiat ſermo Dei, & velocius impleator. Nunc ergo provideat rex virum ſapientem & induſtrium, & præficiat eom terræ Ægypti; qui conſtituat præpoſitos per cunctas regiones, & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea; & omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur, ſerveturque in urbibus; & præparetur futuræ ſeptem annorum fami, quæ oppreſſura eſt Ægyptum, & non conſummetur terra inopia Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius. Locutuſque ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit? Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi Deus omnia quæ locutus es, numquid ſapientiorem & conſimilem tui invenire potero? Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperiom cunctus populus obedies: uno tantum regni ſolio te præcedam. Dixitqoe rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper univerſam terram Ægypti. Tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius; veſtivitque eom ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent uni-

I. Qua ratione innotuit Pharaoni Ioseph esse mirum somniorum interpretem?

R. Id accepit ab uno e ministris suis, qui, cum fuisset in eadem custodia, Ioseph in somniis interpretandis peritiam fausto exitu expertus fuerat. (H)

I. Quomodo nuntiatum est Iacob summam rerum in Ægypto penes Ioseph esse?

R. Urgens frumenti inopia, filios suos Iacob in Ægyptum ad comparandam annonam mittere cogitur. Hi Iosephum, penes quem annonæ arbitrium erat, adeunt. Qui se fratribus cognoscendum præbuit, acceptam ab iis iniuriam condonavit, oneratos frumento domum remisit, præmonens quinque adhuc annos famem futuram; proinde cum patre atque omni progenie ac familia ad se commigrarent. Hoc audito Iacob lubens descendit in Ægyptum. (I)

I. Ubinam mortuus est Iacob?

---

versæ terræ Ægypti. Dixit qunqoe rex ad Ioseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitque nomen eius, & vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi.

(H) Genes. xl. 1. His ita gestis, accidit ut peccarent duo eonuchi, pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo. Iratusque contra eos Pharao,... misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Ioseph. At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui & ministrabat eis... Videruntque ambo somniom nocte una iuxta interpretationem congruam sibi. Ad quos cum introisset Ioseph mane, & vidisset eos tristes, sciscitatus est eos, dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra? Qui responderunt: Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis.... Respondit Ioseph (pincernæ): Hæc est interpretatio somnii: tres propagines, tres adhuc dies sunt: post quos recordabitur Pharao ministerii tui, & restituet te in gradum pristinum, dabisque ei calicem iuxta officium tuum, sicut ante facere consueveras. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, & facias mecum misericordiam, ut suggeras Pharaooi, ut educat me de isto carcere: quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum. Videns pistorum magister, quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium... Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnii: tria caoistra, tres adhuc dies sunt: post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum; alterum suspendit in patibulo, ut coniectoris veritas probaretur. Et tamen succedentibus prosperis, præpositos pincernarum oblitus est interpretis sui.

(I) Genes. xlii. 1. Audiens autem Iacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis? Audivi quod triticum venundetur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessaria, ut possimus vivere, & non consummamur inopia. Descendentes igitur fratres Ioseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,... ingressi sunt terram Ægypti cum aliis, qui pergebant ad emendum.. Et Ioseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad eius nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui, & agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis. Recordatusque somniorum quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis... frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis in domos vestras, & fratrem vestrum minimum ad me adducite... Et locuti sunt ad invicem: Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non au-

R. In Ægypto decessit, prænuntiato prius tempore quo venturus erat Messias. Tum quoque Ephraim & Manassen, quos Ioseph ex filia Putipharis genuerat, Iacob moriens adoptavit. Cæteros item filios lustravit benedictione. Corpus eius in sepulcro maiorum condendum, Ioseph transtulit in terram Chanaan. (L)

divimus: idcirco venit super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben, ait: Numquid non dixi vobis; nolite peccare in puerum, & non audistis me? En sanguis eius exquiritur. Nesciebant autem quod intelligeret Ioseph; eo quod per interpretem loqueretur ad eos. Avertitque se parumper, & flevit... Tollensque Simeon, & ligans illis præsentibus, iussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

Gen. xliii. 1. Interim fames omnem terram vehementer premebat. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Iacob ad filios suos: Revertimini, & emite nobis pauxillum escarum... Sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferre viro munera... Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum; & illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit... Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Beniamin; descenderuntque in Ægyptum, & steterunt coram Ioseph. Quos cum ille vidisset, & Beniamin simul. præcepit dispensatori domus suæ, dicens: Introduc viros domum, & occide victimas, & instrue convivium: quoniam mecum sunt comesturi meridie... Igitur ingressus est Ioseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis; & adoraverunt proni in terram... Attollens autem Ioseph oculos, vidit Beniamin fratrem suum uterinum... festinavitque, quia commota fuerant viscera eius super fratre suo, & erumpebant lacrymæ; & introiens cubiculum flevit. Rursumque lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes.

xlv. 1. Non se poterat ultra cohibere Ioseph multis coram astantibus: unde præcepit ut egrederentur cuncti foras... Et dixit fratribus suis: Ego sum Ioseph: adhuc Pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me Et cum accessissent prope: Ego sum, ait, Ioseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum... Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Ioseph: Deus fecit me Dominum universæ terræ Ægypti: descende ad me, ne moreris. Et habitabis in terra Gessen; erisque iuxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & universa quæ possides. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas & domus tua, & omnia quæ possides... Nuntiate patri meo universam gloriam meam,... festinate, & adducite eum ad me. Cumque amplexatus recidisset in collum Beniamin fratris sui, flevit: illo quoque similiter flente super collum eius. Osculatusque est Ioseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos... Feceruntque filii Israel, ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioseph plaustra, secundum Pharaonis imperium, & cibaria in itinere.

xlvi. 1. Profectusque Israel cum omnibus quæ habebat,... ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus Patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Ioseph quoque ponet manus suas super oculos tuos. Surrexit autem Iacob.., venitque in Ægyptum cum omni semine suo.

(L) Genes. xlviii. *Vide §. super. litt* (K)

xlix 8. Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Pul-

I. Ubinam Ioseph supremum diem obiit?

R. Decessit quoque in Ægypto, summa rerum ad mortem usque potitus. Iussit moriens ossa sua transferri itidem in terram Chanaan, in sepulcro maiorum condenda. (M)

I. Quo in pretio Israelitæ ab Ægyptiis habiti?

R. Quandiu Ioseph vixit, bene actum est cum eis. Sed defuncto rege, qui eos ob meritum Ioseph benigne fovebat, succedentium regum imperio depressi sunt, dire ve-

---

criores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores ... Salutare tuum expectabo, Domine .... Hæc locutus est eis, ... benedixitque singulis, benedictionibus propriis; & præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in speluaca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi, contra Mambre in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulcri. Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem eius: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua: ibi & Lia condita iacet Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum & obiit, appositusque est ad populum suum.

L. 1. Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens, & deosculans eum. Præcepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies ... flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus. Et expleto planctus tempore ... portantas eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulcri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. Reversusque est Ioseph in Ægyptum cum fratribus suis... Veneruntque ad eum fratres sui, & proni adorantes in terram, dixerunt: Servi tui sumus. Quibus ille respondit: Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & salvos faceret multos populos. Nolite timere: ego pascam vos & parvulos vestros; consolatusque est eos, & blande ac leniter est locutus.

S. August. *Lib.* 16. *de Civit. Dei*, *cap.* 41. Quantum veritas prophetiæ huius elucet: ubi & mors Christi prædicta est verbo dormitionis, & non necessitas, sed potestas in morte, nomine leonis... Ipsum autem genus mortis, hoc est, sublimitas crucis in uno verbo intelligitur, quod ait, *adscendisti*: Quod vero addidit, *recumbens dormisti*, Evangelista exponit, ubi dicit, *& inclinato capite tradidit Spiritum*: aut certe sepultura eius agnoscitur, in qua recubuit dormiens.. Stola porro eius quam lavat in vino, id est, mundat a peccatis in sanguine suo, cuius sanguinis sacramentum baptizati sciunt ... quid est Ecclesia? Ioh. XIX. 30. Gen XLIX. 11.

Cap. XLII. Sicut autem duo Isaac filii, Esau & Iacob, figuram præbuerunt duorum populorum in Iudæis & Christianis .. ita factum est etiam in duobus filiis Ioseph: nam maior gessit typum Iudæorum, Christianorum autem minor. Quos cum benediceret Iacob, manum dexteram ponens super minorem, quem habebat ad sinistram; sinistram super maiorem, quem habebat ad dexteram: grave visum est patri eorum, & admonuit patrem velut corrigens eius errorem, & quisnam eorum esset maior ostendens. At ille mutare manus noluit, sed dixit: *Scio, fili, scio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: sed frater eius iunior maior illo erit, & semen eius erit in multitudinem gentium*. Etiam hic duo illa promissa demonstrat. Nam ille *in populum*, iste *in multitudinem gentium*: quid evidentius quam in his duabus promissionibus contineri populum Israelitarum, orbemque terrarum in semine Abrahæ, illum secundum carnem, istum secundum fidem? Ibid. XLVIII. 19.

(M) Genes. L. 23.... Locutus est (Ioseph) fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam iuravit Abraham, Isaac, & Iacob. Cumque adiurasset eos, atque dixisset: Deus visitabit vos: asportate ossa mea vobiscum de loco isto: mortuus est ... & conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

xati, & redacti in servitutem. (N)

I. Ioseph a fratribus venditus, cuius rei typus fuit?

R. Præfiguravit Christum, qui a Iuda venditus, & a principibus sacerdotum traditus est Romanis, ut crucifigeretur. (O)

I. Cuius rei typus fuit Ioseph missus in carcerem, & inde ad fastigium evectus?

R. Typus fuit utique Christi, qui morte & resurrectione sua, futurus erat causa salutis æternæ Iudæis & gentibus, in historia Ioseph luculenter adumbratis. (P)

(N) EXOD. I. 7. Filii Israel creverunt, & quasi germinantes multiplieati sunt: ac roborati nimis, impleverunt terram. Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur: & si ingruerit contra nns bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra. Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus.. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant. Oderantque filios Israel Ægyptii, & affligebant illudentes eis: atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus præmebantur. Dixit autem rex Ægypti obstetricibus Hebræorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus advenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si femina, reservate. Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares... Bene ergo fecit Deus obstetricibus: & crevit populus, confortatusque est nimis.

v. 4. Ait ad eos rex Ægypti:.. Ite ad onera vestra. Dixitque Pharao: Multus est populus terræ, videtis quod turba succreverit: quanto magis si dederitis ei requirm ab operibus?.. Nrquaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendns lateres, sicut prius: sed ipsi vadant, & colligant stipulas. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam: vacant enim... opprimantur operibus, & expleant ea.

(O) TERTUL. *Adversus Iudæos cap.* XI Isaac cum a patre hostia duceretur, & lignum sibi ipsi portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in victimam concessi a patre, lignum passionis suæ baiulantis. Ioseph & ipse Christum figuravit, vel hoc solo quod persecutionem a fratribus passus est, & venundatus est in Ægyptum, sicut & Christus a Iudæis carnalibus fratribus venundatus, a Iuda cum traditur. *Eadem rursum inculcat adversus Marcionem lib.* III. *cap.* XVIII.

S. AUG. *in ps.* LXXX. *num.* 8. Ioseph interpretatur augmentatio. Meministis, nostis Ioseph in Ægyptum venditum: Christus ad gentes transiens. Ibi Ioseph post tribulationes exaltatus, & hic Christus post passionem Martyrum glorificatus. Ergo ad Ioseph magis gentes pertinent: & ideo augmentatio; *quia multi filii deserta, magis quam eius quæ habet virum.* Gal. IV. 27.

In Ps. CIV. *num.* 40. Porro si in servum venundatus Ioseph & humiliatus & exaltatus, locum fecit ad temporalia bona populo Dei, ut firmaretur super inimicos eius: quanto magis Iesus venundatus, & humiliatus a fratribus suis secundum carnem, & exaltatus in cælis, locum facit ad æterna bona populo Dei, triumphanti de diabolo & angelis eius?... Si tentationes duræ sunt in hoc sæculo, Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Ps. CIV. 17.

S. CÆSARIUS *Serm.* 7. *in append. S. Aug.* 13. *alias de temp* 81. *num.* 2. Ioseph per consilium Iudæ triginta argenteis distrahitur, & Christus per consilium Iudæ Iscariotis eodem numero venundatur... Ioseph descendit in Ægyptum; & Christus in mundum. Ioseph a penuria frumenti salvat Ægyptum; & Christus a fame verbi Dei liberat mundum. Nisi enim Ioseph fratres sui vendidissent, defecerat Ægyptus. Fratres, verum est, nisi Christum Iudæi crucifixissent, perierat mundus

(P) S. AMBROS. *De Ioseph. cap.* 3. *num.* 9. Ut & personam iusti repræsentaret (Ioseph) & populi, quod Dei Filius venturus esset in terras, qui & diligeretur a iustis, & negaretur a perfidis. Videbat igitur futuræ

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 8.

§. 8. *De liberatione Israelitarum per Moysen. Item de Agno Paschali, & de Maris rubri transmissione.*

I. Quot annos Israelitæ commorati sunt in Ægypto?

R. Annos fere ducentos: quibus elapsis, suscitavit Deus Moysen, qui eos eriperet a tyrannica Egyptiorum servitute. (A)

Incarnationis mysteria, qui filium mittebat ad fratres... Ergo Ioseph a patre missus est ad fratres, ab illo magis patre, qui Rom. VIII. 32. *proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*; ab illo patre de Ibid. 3. quo scriptum est: *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati.*

N. 10. Errabat Ioseph, quia fratres suos invenire non poterat. Non immerito errabat, qui quærebat errantes; eos enim agnoscit Dominus qui sunt ipsius. Denique & Ioan. IV. 6. *Iesus fatigatus ex itinere sedebat supra puteum*. Fatigabatur, quia non inveniebat Dei populum, quem quærebat.

Gen. XXXVII. 20. *N.* 12. *Videbimus quid proderunt somnia illius*. Hoc scriptum est de Ioseph, completum est de Christo, quando Iudæi in Matt. XXVII. 42. eius passione dixerunt: *Si Rex Israel est, descendat de cruce nunc.*

N. 14. Ut cognoscamus omne hoc de populo, & de Domino Iesu mysterium esse. Gen. XXXVII. 27. *Venite*, inquit, *vendamus Ioseph Ismaelitis*... Quis igitur venditur nisi ille, qui *cum in forma Dei esset, non rapinam arbi-* Philip. II. 6. *tratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens?* Neque enim nos eum emissemus, nisi vendidissent eum. Quem sui male vendiderunt, alieni peius emerunt... Vendidit eum Iudas, emerunt Ismaelitæ... Hic quoque ut dominicæ passionis figuram adver- Gen. XXXVII. 27. tas, ait Iudas Patriarcha: *Tradamus Ioseph Ismaelitis... manus autem nolite inferre illi*. Quod Iudæi in Domini passione di- Ioan. XVIII. 31. xerunt: *Nobis non licet interficere quemquam.*

N. 15. Iam tunc ergo crucis futuræ præfigurabatur insigne; simul & quod exutus est tunica, id est, carne quam adsumpsit exutus est, decora diversitate virtutum. Ergo tunica eius, id est caro, non divinitas cruentata est, & indumentum ei carnis, non immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicam Iudaicæ bestiæ cruentaverunt, illæ de quibus dicit: *Ecce* Luc. X. 3. *ego mitto vos sicuti agnos inter lupos.*

N. 16. Quod autem lacus siccus erat, quid mirum, si Iudæorum lacus aquam non Ierem. II. 13. habet, qui dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & fecerunt sibi lacus contritos? Et ut scias verum hoc esse mysterium, ipse de se Dominus ait: *Posuerunt me in lacu infe-* Ps. LXXXVII. 7. *riori, in tenebris, & in umbra mortis...*

N. 18. Illud quoque, hœdi sanguine Gen. XXXVII. 31. resperserunt tunicam eius, videtur significare quoniam falsis testimoniis appetentes, in invidiam deduxere peccati, omnium peccata donantem. Nobis agnus est, illis hœdus. Nobis agnus Dei occisus est, quibus abstulit peccatum mundi: Illis hœdus, quorum acervavit errores, delicta cumulavit.

S. Cæsarius *Serm. 7. in Append. S. Aug. 13. alias de tempore* 81. *num.* 1. Beatus Iacob figuram habuit Dei Patris, sanctus quoque Ioseph typum gessit Domini Salvatoris. Diligebat ergo Iacob filium suum; quia & Deus pater diligit Unigenitum suum, sicut ipse dixit: *Hic est filius meus dilectus*. Mat. III. 17. Iacob misit filium suum, ut de fratribus sollicitudinem gereret; & Deus Pater misit Unigenitum suum, ut genus humanum peccati languidum visitaret. Ioseph dum fratres suos quæreret, errabat in eremo; & Christus genus humanum requirebat, quod errabat in mundo... Sicut fratres Ioseph invidia percussi, fraternæ dilectioni dorsum magis quam facies offerebant: ita & infelices Iudæi, veniente ad eos salutis auctore, invidere potius quam diligere maluerunt.

N. 2. Videntes ergo Ioseph fratres sui, de morte illius tractaverunt: sicut videntes Iudæi verum Ioseph Dominum Christum, ut eum crucifigerent uno omnes consilio statuerunt. Ioseph expoliaverunt fra- Gen. XXXVII. 23. tres sui tunica polymita & talari; & Iudæi Christum per mortem crucis expoliaverunt tunica corporali. Ioseph exutus tunica mittitur in cisternam, id est, in lacum, & Christus exspoliatus carne humana, descendit in infernum. Ioseph postquam de cisterna levatur, Ismaelitis, id est, gentibus venditur; & Christus postea quam de inferno regreditur, ab omnibus gentibus fidei commercio comparatur.

(A) Exod. XII. 40. Habitatio autem filiorum Israel qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 8.

I. Quis erat Moyses?

R. Moyses unus fuit ex posteris Levi filii Iacob. Cum esset mensium trium, eum mater sua Nili aquis exponere, & divinæ providentiæ permittere cogitur: impio nempe regis edicto cautum erat, ne quis parvulos ex Hebræis recens editos vivere sineret. Infantem in flumine repertum, filia Pharaonis misericordia commota sustulit, nutriendum curavit, puero, *Moyses*, nomen dedit, quod salvationem ex aquis significat. Itaque

Act. VII. 22. Moyses summa cura *eruditus est in omni sapientia Ægyptiorum*, & a filia regis adoptatus in filium. (B) Sed *grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem: maiores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi.* *Hebr. XI. 24. & seq.* Annos natus quadraginta, fratres suos invisit filios Israel. Sed non diu mansit apud eos; nam interempto, nec sine Dei nutu, Ægyptio, in ultionem iniuriæ uni ex fratribus suis irrogatæ, supplicium ex facto metuens, in terram Madian profugit, (C) & apud Iethro sacerdotem regionis illius diversatus, filiam

---

Chronologiæ Biblior. *Antonii Vitrè*, *c.* 8. Iacob descendit in Ægyptum anno mundi, 2298. Exodus contigit anno mundi 2513. Ergo captivitas Hebræorum in Ægypto fuit 215. annorum, ut exploranti facile erit prospicere.

Cap. 7. annos 215. Israelitas in Ægypto mansisse demonstramus.

Notæ Biblior. *in fol. Antonii Vitrè* Hebræum itaque huius vers. 48. cap. 12. Exodi, sic vertendum putant eruditi: Peregrinatio autem filiorum Israel, qui (non qua) manserunt in Ægypto, fuerunt 430. annorum. Quod firmant cum Septuaginta, tum codex Samaritanus, qui hos 430. a peregrinatione Abraham numerandos exprimunt, ut volunt etiam omnes fere Patres. Immo idipsum eodem modo accepisse patet Apostol. Galat. III. 16. 18.

Iansenius Iprensis *hic* ... 215. anni transacti in Ægypto.

Menochius *hic*. In Ægypto fuerunt 215. annis, qui .. *fuerunt* magnis calamitatibus Hebræorum *insignes*.

Omnes fere Interpretes idem sentiunt; eorum itaque testimonia afferre supersedemus, quæ supervacuum nobis parerent laborem & tædium Lectori.

(B) Exod. II. 1. Egressus est ... vir de domo Levi, & accepit uxorem stirpis suæ. Quæ concepit, & peperit filium: & videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus.

Actor. VII. 19. Hic (Rex Ægypti) circum veniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.

(C) Exod. II. 11. In diebus illis postquam creverat Moyses, egressus est ad fratres suos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. Cumque circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat iniuriam: Quare percutis proximum tuum? Qui respondit: Quis te constituit principem & iudicem super nos? Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moyses, & ait: Quomodo palam factum est verbum istud? Audivitque Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Moysen: qui fugiens de conspectu eius, moratus est in terra Madian.

Act. VII. 23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius, ut visitaret fratres suos filios Israel. Et cum vidisset quemdam iniuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui iniuriam sustinebat, percusso Egy-

eius Sephoram in matrimonium accepit, ex eaque filios duos Gersam & Eliezer suscepit. (D) Cum esset annorum octoginta, apparuit ipsi Deus pascenti oves soceri sui; iussitque ut iter susciperet ad Pharaonem Ægypti regem, assumpto in socium fratre Aaron, ducemque se populi in libertatem restituendi præstaret. Cunctantem Deus potestate confirmat, virtutem ei signorum faciendorum impertiens. (E)

---

ptio. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus, & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? Qui autem iniuriam faciebat proximo repulit eam, dicens: Quis te constituit principem & iudicem super nos? Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium? Fugit autem Moyses in verbo isto, & factus est advena in terra Madian... Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem & iudicem? Hunc Deus principem & redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

S. August. *lib. 2 qq. in Exod. Quæst.* 2. De facto Moysi, cum occidit Ægyptium ad defendendos fratres suos, satis disputavimus; utrum indoles in eo laudabilis fuerit, qua hoc peccatum admiserit... an omnino ipsum factum iustificandum sit. Quod ideo non videtur, quia nullam adhuc legitimam potestatem gerebat, nec acceptam divinitus, nec humana societate ordinatam. Tamen, sicut Stephanus dicit
Act. VII. 25. in Actis Apostolorum, putabat intelligere fratres suos, quod per eum Deus daret illis salutem: ut per hoc testimonium videatur Moyses iam divinitus admonitus... hoc audere potuisse.

Lib. 22. contra Faustum cap. 70. Ut interim omittam, quod cum percussisset (Moyses) Ægyptium quamquam illi Deus non præceperit, in persona tamen prophetica ad hoc divinitus fieri permissum est, ut futurum aliquid præsignaret... Ille animi motus, quo Moyses peregrinum fratrem a cive improbo iniuriam perpetientem, non observato ordine potestatis, inultum esse non pertulit, non virtutum fructibus inutilis erat, sed adhuc incultus, vitiosa quidem, sed magnæ fertilitatis signa fundebat... Uterque enim (Petrus & Moyses) non detestabili immanitate, sed emendabili animositate iustitiæ regulam excessit: uterque odio improbitatis alienæ, sed ille fraterno, iste Dominico, licet adhuc carnali, tamen amore peccavit.

(D) Exod. II. 21. Iuravit ergo Moyses quod habitaret cum eo, (Raguele seu Iethro) accepitque Sephoram filiam eius uxorem. Quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam... Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer.

Act. VII. 29. Et factus est (Moyses) advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

(E) Exod. III. 1. Moyses autem pascebat oves Iethro soceri sui sacerdotis Madian: cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi; & videbat quod rubus arderet, & non combureretur. Dixit ergo Moyses: Vadam, & videbo visionem hanc magnam... Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audivi propter duritiam eorum, qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle... Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israel, de Ægypto.

Cap. IV. 1. Respondens Moyses ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam... Dixit ergo (Dominus) ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. Dixitque Dominus: Proiice eam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam eius. Extendit, & tenuit, versaque est in virgam. Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus... At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es. Iratus Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit: ecce ipse egreditur in occursum tuum,... Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius:

I. Qua ratione Moyses filios Israel a servitute vindicavit?

R. Tot edidit signa, tot Ægyptum percussit plagis, ut filios Israel coactus sit demum vel invitus rex dimittere.

I. Quot & quibus Ægyptum percussit plagis?

R. Plagæ decem in Scriptura referuntur. 1. Aqua in sanguinem versa. 2. Ranæ. 3. Sciniphes. 4. Muscæ. 5. Mors iumentorum totius Egypti. 6. Ulcera. 7. Grando mixta igne. 8. Locustæ. 9. Tenebræ. 10. Mors primogenitorum. (F)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 8.

& ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis.

ACT. VII. 30. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens... Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum... Hic eduxit illos, faciens prodigia & signa in terra Ægypti.

(F) EXOD. VII. 1. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis... Sed ego indurabo cor eius, & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Ægypti, & non audiet vos: immittamque manum meam super Ægyptum, & educam exercitum & populum meum filios Israel de terra Ægypti per iudicia maxima... Erat autem Moyses octoginta annorum, & Aaron octoginta trium. Tulitque Aaron virgam coram Pharaone & servis eius, quæ versa est in colubrum. Vocavit autem Pharao sapientes, & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam similiter. Proieceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit virga Aaron virgas eorum. Induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus... Et elevans virgam (Aaron) percussit aquam fluminis coram Pharaone & servis eius, quæ versa est in sanguinem. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt: computruitque fluvius, & non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis, & fuit sanguis in tota terra Ægypti. Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis; & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus.

VIII. 6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque terram Ægypti. Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter... Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi; & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, & computruit terra. Videns autem Pharao quod data esset requies, ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus. Dixitque Dominus ad Moysen:... Sint sciniphes in universa terra Ægypti... Et facti sunt sciniphes in hominibus, & in iumentis: omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt... Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic. Induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos... Et venit musca gravissima in domos Pharaonis & servorum eius, & in omnem terram Ægypti: corruptaque est terra ab huiuscemodi muscis... Moyses... oravit Dominum, qui fecit iuxta verbum illius: & abstulit muscas a Pharaone, & a servis suis, & a populo eius: non superfuit ne una quidem. Et ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

IX. 1. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem & loquere ad eum... Dimitte populum meum... Si adhuc tenuis... ecce manus mea erit super agros tuos: & super equos, & asinos, & camelos, & boves, & oves, pestis valde gravis... Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die: mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum; de animalibus vero filiorum Israel nihil omnino periit... Ingravatumque est cor Pharaonis, & non dimisit populum. Et dixit Dominus ad Moysen & Aaron:... Sit pulvis super omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus & iumentis ulcera, & vesicæ turgentes in universa terra Ægypti. Tuleruntque cinerem

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 8.

I. Quid causæ fuit cur tandem Ægyptii filios Israel dimitterent?
R. Mors primogenitorum.

I. Quomodo contigit mors primogenitorum?
R. Deo per Moysen iubente, unus-

de camino... & sparsit illum Moyses in cælum: factaque sunt ulcera vesicarum turgentium in hominibus & iumentis: nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera quæ in illis erant, & in omni terra Ægypti. Induravitque Dominus cor Pharaonis. Et dixit Dominus ad Moysen: .. Extende manum tuam in cælum, ut fiat grando in universa terra Ægypti, super homines, & super iumenta, & super omnem herbam agri in terra Ægypti. Extenditque Moyses virgam in cælum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque Dominus grandinem super terram Ægypti. Et grando & ignis mixta pariter ferebantur; tantæque fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in universa terra Ægypti, ex quo gens illa condita est. Et percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad iumentum: cunctamque herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit. Tantum in terra Gessen, ubi erant filii Israel, grando non cecidit... Moyses... tetendit manus ad Dominum, & cessaverunt tonitrua & grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. Videns autem Pharao... auxit peccatum: & ingravatum est cor eius, & servorum illius, & induratum nimis: nec dimisit filios Israel.

EXOD. X. 13. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti; & Dominus induxit ventum urentem tota die illa, & nocte. Et mane facto, ventus urens levavit locustas, quæ ascenderunt super universam terram Ægypti: & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futuræ sunt. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat; nihilque omnino virens relictum est in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Ægypto... Moyses... oravit Dominum, qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti. Et induravit Dominus cor Pharaonis. Extenditque Moyses manum in cælum; & factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat: ubicumque autem habitabant filii Israel, lux erat... Induravit autem Dominus cor Pharaonis.

XII. 1. Dixit quoque Dominus ad Moysen... Transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti, ab homine usque ad pecus: & cunctis Diis Ægypti faciam iudicia, ego Dominus. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis; & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti.. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios; cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcendet ostium domus, & non sinet percussorem ingredi domus vestras & lædere... Factum est autem in noctis medio; percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito Pharaonis, qoi in solio eius sedebat, usque ad primogenitum captivæ, quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum. Surrexitque Pharao nocte, & omnes servi eius, cunctaque Ægyptus: & ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus, in qua non iaceret mortuus. Vocatusque Pharao Moyse & Aaron nocte, ait: surgite & egredimini a populo men, vos & filii Israel: ite, & immolate Domino sicut dicitis... & abeuntes benedicite mihi. Urgebantque Ægyptii populum (Israel) de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

PSAL. LXXVII. 43. Posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos. Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent. Misit in eos cœnomyiam, & comedit eos; & ranam, & disperdidit eos Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustæ. Et occidit in grandine vineas eorum & moros eorum in pruina. Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per Angelos malos. Viam fecit semitæ

quisque per familias & domos suas agnum anniculum, immaculatum tulit, immolavit, assum igni comedit, ex eiusque sanguine aspersit superliminaria, & postes domus suæ. Tum media nocte venit Angelus Domini, & in quacumque Ægypti domo non invenit sanguinis aspersionem, in ea percussit omne primogenitum, tam ex hominibus quam ex iumentis. (G)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 8.

I. Quæ tum temporis præcepta a Deo sunt, si paulo fusius narrare te non pigeat, libenter audiemus.

---

iræ suæ, non pepercit a morte animabus eorum; & iumenta eorum in morte conclusit. Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti; primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Sapient. xvi. 9. Illos enim locustarum & muscarum occiderunt morsus, & non est inventa sanitas animæ illorum: quia digni erant ab huiusmodi exterminari. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes; misericordia enim tua adveniens sanabat illos... Negantes enim te nosse impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt: novis aquis, & grandinibus, & pluviis persecutionem passi, & per ignem consumpti.

xvii. 2. Dum enim persusum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ: vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ iacuerunt. Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, & cum admiratione nimia perturbati. Neque enim quæ continebat illos spelunca, sine timore custodiebat: quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus; & timore percussi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur. Et magicæ artis appositi erant derisus, & sapientiæ gloriæ correptio cum contumelia. Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere se ab anima languente, hi cum derisu pleni timore languebant. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat, transitu animalium, & serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant: & aerem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre. Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia... Una enim catena tenebrarum omnes erant colligati... Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur. Solis autem illis superposita erst gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

xviii. 1. Sanctis autem tuis maxima erat lux.

(G) Exod. xii. 3.... Decima die mensis huius (id est Abib) tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. Sin autem minor est numerus, ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui iunctus est domui suæ, iuxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hædum. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis huius; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum... Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti... Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israel, & dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras, & immolate phase. Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem: nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ usque mane. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios: cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcendet ostium domus, & non sinet percussorem ingredi domos vestras, & lædere... Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti.

In Martium & Aprilem incidit.

Pars I. Sect. I Cap. IV §. 8.

R. Lubens exponam. 1. Præcepit Deus per Moyſen filiis Iſrael, ut *peteret* unuſquiſque *ab Ægyptiis vaſa argentea & aurea, veſtemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis; & ſpoliaverunt Ægyptios.*

Exod. xii. 35. 36.

2. Voluit Deus agnum quartadecima die primi menſis ad veſperam immolari, carnes eius non crudas, non coctas aqua, ſed aſſas igni, manducari, caput una cum inteſtinis & pedibus vorari, item & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Si quid ex eo reſiduum fuerit, igne comburi: *Sic autem*, inquit, *comedetis illum. Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus; & comedetis feſtinanter.* Simul & lege divina cautum eſt, ne oſſa agni confringerentur, ne de carnibus eius extra efferretur, ne comederet ex eo omnis alienigena non circumciſus. Ne quis per dies ſeptem ab agni immolatione panes fermentatos vel comederet, vel in domo ſervaret. (H)

Exod. xii. 11.

3. In memoria mox futuræ liberationis iuſſit Deus, annis ſingulis, eadem die, eodem plane ritu celebrari immolationem, & eſum agni. Et ſequenti die ſolemnem feſtum diem agi in recordationem tanti miraculi. Tum ſeptem diebus Azyma comedi. Nomenque Paſchatis, tum victimæ immolandæ, tum feſto, dedit; ſumpto vocabulo a tranſitu. (I)

(H) Exod. xii. 1. Dixit Dominus ad Moyſen... Menſis iſte, vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni.... Decima die menſis huius tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas... Et ſervabitis eum uſque ad quartam decimam diem menſis huius: immolabitque eum univerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam... Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed tantum aſſum igni: caput cum pedibus eius & inteſtinis vorabitis. Nec remanebit quidquam ex eo uſque mane; ſi quid reſiduum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe (id eſt tranſitus) Domini... Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus veſtris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Iſrael, a primo die uſque ad ſeptimum... Hæc eſt religio Phaſe: omnis alienigena non comedet ex eo. Omnis autem ſervus emptitius circumcidetur, & ſic comedet. Advena & mercenarius non edent ex eo. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis.

(I) Exod. xii. 14. Habebitis autem hunc diem in monumentum; & celebrabitis eum ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno... Dies prima erit ſancta atque ſolemnis, & dies ſeptima eadem feſtivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad veſcendum pertinent. Et obſervabitis azyma: in eadem enim ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, & cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo. Primo menſe, quarta decima die menſis ad veſperam, comedetis azyma, uſque ad diem vigeſimam primam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus veſtris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Iſrael, tam de advenis, quam de indigenis terræ. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis veſtris edetis azyma... Cuſtodi verbum iſtud legitimum tibi, & filiis tuis uſque in æternum. Cumque introieritis terram, quam Dominus daturus eſt vobis, ut pollicitus eſt, obſervabitis cæremonias iſtas. Et cum

I. Cur voluit Deus manducationem agni Paschalis hoc ritu celebrari?

R. Dum id Israelitis prima vice præceptum est, urgente mox futuræ progressionis ex Egypto necessitate, sic erat fere faciendum. Neque enim poterant, nisi sumpto prius ad reficiendas vires cibo & viatico, se se dare itineri. Neque per Ægyptios urgentes exire velociter, licuit solitum tempus præparandis panibus & carnibus dare. Hinc Israelitis præceptum est, ut manducarent azymos panes non fermentatos, agnumque non coctum aqua, sed assum igni; ut accincti renes ad iter, baculum tenentes in manibus, calceati pedes, & festinanter manducarent. (K)

Cum semel id, urgente necessitate, ita faciendum esset, voluit Deus Agni Paschalis esum eodem prorsus ritu quotannis celebrari, ne excideret umquam tanti beneficii memoria.

Adde quod his ritibus & cæremoniis res magnæ præfigurabantur.

I. Num & in memoriam servatorum a morte primogenitorum quid sancitum a Deo est Israelitis per Moysen?

R. Immo sancitum voluit Deus, ut sibi consecraretur, ritu perpetuo, ab Israelitis omne primogenitum, tam ex hominibus, quam ex iumentis. (L)

I. Quid causæ fuit cur Deus præceperit Israelitis, ut divitias ab Ægyptiis commodatas secum asportarent?

R. Voluit Deus hac ratione & expoliare Ægyptios in pœnam omnium, quæ ab ipsis passi erant Israelitæ; & Israelitas his augere spoliis in mercedem operum, quæ a populo libero per vim Ægyptii extorserant. (M)

---

dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista religio? Dicetis eis: Victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans.

(K) EXOD. XII. 34. Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur; & ligans in palliis, posuit super humeros suos... Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant; & fecerunt subcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari, cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quidquam occurrerat præparare.

(L) EXOD. XIII. 2. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israel, tam de hominibus, quam de iumentis: mea sunt enim omnia... Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi... separabis omne quod aperit vulvam Domino, & quod primitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino... Omne primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? Respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis. Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum iumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

NUMER. XVIII. 15. Quidquid primum erumpit e vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui iuris erit: ita dumtaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est, redimi facias.

(M) EXOD. III. 20. Extendam manum meam, & percutiam Ægyptum in cun-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 8.

I. Quid egerunt Ægyptii post mortem primogenitorum?

R. Mox ipsi urgere vehementer Israelitas, ut exirent velociter de terra Ægypti. Sed brevi mutato consilio, iam egressos persecuti sunt; ut eos vel revocarent in Ægyptum, vel delerent prorsus. Tunc accidit grande illud miraculum transitus per aquas rubri maris.

I. Quale miraculum narras?

R. Nullus patebat exitus Israelitis, obsistente mari rubro. Instabant Ægyptii: iamque eorum acies visebantur, cum Hebræis metu trepidis, & cælum adspectanti-

---

ctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: & cum egrediemini, non exibitis vacui; sed postulabit mulier a vicina sua & ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes; ponetisque eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.

xi. 1. Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum, post hæc dimittet vos, & exire compellet. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier a vicina sua, vasa argentea & aurea. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis.

xii. 35. Feceruntque filii Israel sicut præceperat Moyses, & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea, vestemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis: & spoliaverunt Ægyptios.

S. Irenæus *Lib.* iv. *contr. Hæres. c.* 30. *alias* 49. *n.* 1. Qui vero exprobrant & imputant, quod profecturus populus iussu Dei vascula omnis generis, & vestimenta acceperit ab Ægyptiis, & sic abierit, ex quibus & tabernaculum factum est in eremo; ignorantes iustificationes Dei, & dispositiones eius, semetipsos arguunt:.. Ægyptii populi erant debitores non solum rerum, sed & vitæ suæ, propter Patriarchæ Ioseph præcedentem benignitatem...

N. 2. Ad hoc populus pessimam servitutem serviebat Ægyptiis,... & ædificaverunt eis civitates munitas, multum laborantes, & augentes eorum substantias annis multis, & per omnem modum servitutis, cum illi non solum ingrati essent adversus eos, verum & universos perdere vellent. Quid igitur iniuste gestum est, si ex multis pauca sumpserunt, & qui potuerunt multas substantias habere, si non servissent eis, & divites abire, paucissimam mercedem pro magna servitute accipientes, inopes abierunt?

S. August. *Lib.* 22. *contra Faustum cap.* 71. Quid ergo iam de expoliatis Ægyptiis Faustus obiicit, nesciens quid loquatur? Quod faciendo Moyses usque adeo non peccavit, ut non faciendo peccaret. Deus enim iusserat, qui utique novit non solum secundum facta, verum etiam secundum cor hominis, quid unusquisque, vel per quem perpeti debeat. Carnalis itaque adhuc ille populus erat, & rerum terrenarum cupiditate occupatus: Ægyptii vero sacrilegi & Iniqui; nam & auro illo, hoc est, Dei creatura male utentes ad Creatoris iniuriam, suis idolis serviebant, & homines peregrinos labore gratuito iniuste ac vehementer afflixerant. Digni ergo erant & isti quibus talia iuberentur, & illi qui talia paterentur: & forte secundum suas voluntates, & cogitationes Hebræi magis permissi sunt facere ista, quam iussi; sed eis Deus permissionem suam per famulum suum Moysen innotescere voluit...

Cap. 72. Quid absurdum est, si Ægyptii ab Hebræis, homines inique dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris & iniustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in iniuriam Creatoris utebantur, privari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte iussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profecto peccassent: quamquam illi, non quidem hoc faciendo, quod vel iusserat vel permiserat Deus, sed tamen talia fortasse cupiendo peccaverunt. Quod autem hoc facere divina dispensatione permissi sunt, illius iudicio iusto bonoque permissi sunt, qui novit & pœnis vel coercere improbos, vel erudire subiectos; & præcepta validiora dare sanioribus, & quosdam medicinales gradus infirmioribus ordinare.

bus, Moyses a Deo monitus, percussum virga mare discidit. Ita populo, cedentibus in latera aquis, velut in continenti iter pervium fuit. Nec cunctatus Pharao, suæ obdurationi relictus, gradientes insequi, mare qua patebat ingressus, mox coeuntibus aquis cum omni exercitu deletus est, ne uno quidem superstite. Sic Hebræi ab Ægyptiorum servitute plane liberati sunt. (N)

I. Pauci numero Hebræi egressi sunt?

R. Immo vero ad millia hominum sexcenta mare transierunt, non computatis mulieribus, uti nec adolescentibus infra vigesimum ætatis annum. (O)

I. Qui fieri potuit ut Hebræi, ex hominibus septuaginta, qui in Ægyptum descenderant, tam stupendum in numerum, quantumvis ab Ægyptiis afflicti & vexati, intra ducentorum annorum spatium excreverint?

R. Non est quod miremur. Voluit Deus rem ita fieri, ut adimple-

(N) Exod. xii. 33. Urgebantque Ægyptii populum (Israel) de terra exire velociter. xiv. 4. Et indurabo cor eius (Pharaonis) ac persequetur vos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius... Immutatumque est cor Pharaonis, & servorum eius super populo, & dixerunt: Quid voluimus facere ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit: & duces totius exercitus;... Et persecutus est filios Israel... Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie: Ægyptios enim quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum... Dixitque Dominus ad Moysen:.. Extende manum tuam super mare, & divide illud; ut gradiantur filii Israel in medio mari per siccum... Tollensque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel: & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & urente tota nocte, & vertit in siccum: divisaque est aqua. Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris: erat enim aqua quasi murus a dextera eorum & læva. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius & equites, per medium maris. Iamque advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum. Et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii: Fugiamus Israel: Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum; fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus. Reversæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec unus quidem superfuit ex eis. Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro a dextris & a sinistris. Liberavitque Dominus in die illa Israel de manu Ægyptiorum. Et viderunt Ægyptios mortuos super littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos: timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi servo eius.

(O) Exod. xii. 37. Profectique sunt filii Israel...: sexcenta fere millia peditum virorum, absque parvulis. Sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis...

ret quod promiſerat Abrahamo, futurum ſemen eius ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam maris, quæ numerari non poteſt. (P)

I. Fuit ne rei alicuius typus ſtupenda hæc multiplicatio gentis Iſraeliticæ?

R. Typus fuit non ſtupendæ minus multiplicationis gentis Chriſtianæ, quæ inter perſecutiones acerbiſſimas, mirum in modum erat augenda numero. (Q)

I. Cuius rei typus fuit liberatio Iſraelitarum per Moyſen?

R. Typus fuit liberationis Chriſtianorum per Chriſtum. (R)

I. Quem præfigurabat agnus Paſchalis?

R. Chriſtum Ieſum agnum Dei, cuius fuſo ſanguine factum eſt, ut & liberemur a morte æterna, & eius cruce in fronte ſignatis pateat

---

(P) Genes. xvi. 10. Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & non numerabitur præ multitudine.

xxii. 17. Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris.

Exod. i. 12. Quantoque magis opprimebat eos, tanto magis multiplicabantur & creſcebant.

S. August. *Lib. 16. de Civit. Dei, c. 43. n. 1.* Defuncto Iacob, defuncto etiam Ioſeph... in modum incredibilem illa gens crevit, etiam tantis adtrita perſecutionibus, ut quodam tempore nati maſculi necarentur, cum mirantes Ægyptios nimia populi illius incrementa terrerent.

Lib. 18. c. 7. Poſt cuius (Ioſephi) mortem populus Dei mirabiliter creſcens manſit in Ægypto centum quadraginta quinque annos, tranquille prius, donec morerentur, quibus Ioſeph notus fuit. Deinde quia invidebatur incrementis eius, erantque ſuſpecta, quouſque inde liberaretur, perſecutionibus (inter quas tamen divinitus fecundata multiplicatione creſcebat) & laboribus premebatur intolerabilis ſervitutis.

Theodoret. *Quæſt. 1. in Numeros*. Quare iuſſit Deus numerari populum? ut veritatem ſuæ promiſſionis demonſtraret. Oſtendit autem ſuæ promiſſionis veritatem, quia ex ſeptuaginta quinque, qui deſcenderant in Ægyptum, ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri intra paucos annos numerati ſunt bello idonei, ſemota ætate tum immatura, tum provectiore, ſimiliter & genere femineo, & tribu Levitica. Neque enim hæc annumerata eſt cum cæteris. Hanc Deus ſuam potentiam docens per Iſaiam quoque Prophetam ait: *Attendite ad Abraham Patrem veſtrum & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.* Iſai. 51. 2.

(Q) S. Cæsarius *Serm. 9. append. S. Aug. nunc 16. alias de tempore* 84. *n.* 1. Mortuo Ioſeph, filii Iſrael creverunt & multiplicati ſunt nimis, & quaſi herba germinaverunt. Exod. 1. 7. Quid eſt hoc?... Donec viveret Ioſeph, non referuntur creviſſe filii Iſrael, nec quod multiplicati ſunt nimis: ſed poſteaquam mortuus eſt, ſic germinaſſe dicuntur ſicut herba... Sed hæc... in illo Ioſeph figurata ſunt; in noſtro autem Ioſeph, id eſt, Domino Chriſto, veritate completa ſunt. Prius enim quam moreretur, id eſt, quam crucifigeretur Ioſeph noſter, pauci in eum crediderunt. Poſtquam vero mortuus eſt, & reſurrexit, in univerſo mundo multiplicati ſunt, & creverunt Iſraelitæ, id eſt, populi Chriſtiani.

(R) S. August. *in Pſal.* lxxii. *num* 5... Liberatur populus ab Ægyptiis per Moyſen: liberatur populus a præterita vita peccatorum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Tranſit populus ille per mare rubrum: iſte per Baptiſmum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius: moriuntur in Baptiſmo omnia peccata noſtra: .. omnia præterita peccata deleta ſunt in Baptiſmo.

Tract. 45. in Ioan. num. 9. Mare rubrum ſignificat Baptiſmum; Moyſes ductor per mare rubrum ſignificat Chriſtum; populus tranſiens ſignificat fideles; mors Ægyptiorum ſignificat abolitionem peccatorum.

1. Cor. v. 7. aditus ad cælum: *Pascha nostrum immolatus est Christus*. (S)

I. Quod lege cautum erat, ne quis ossa agni paschalis comminueret, fuit ne rei alicuius typus?

R. Fuit: siquidem Ioannes Evangelista: *Venerunt milites*, inquit, *& primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus erat cum Iesu. Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.... Facta sunt hæc ut Scriptura impleretur; Os non comminuetis ex eo*. (T) Joan xix. 32. 33. 36.

I. Cuius rei typus fuit cœna Paschalis?

R. Typus fuit Cœnæ Eucharisticæ, in qua vere manducamus carnem Christi, cuius sanguine liberati sumus; sicut Israelitæ in Ægypto manducaverunt carnes agni illius, cuius sanguine a morte fuerant liberandi. (V)

I. Cuius rei typus erant ritus observandi in comestione agni paschalis?

R. Typus fuere eorum quæ observanda sunt in communione Eucharistica.

1. Ad agni paschalis cœnam non admittebantur alienigenæ, sed Iudæi solum vel origine vel religione.

Ad communionem Eucharisticam admittuntur solum Christiani.

2. Qui manducabant agnum typicum debebant esse accincti renes ad iter, calceati pedes, tenentes baculum in manibus.

Qui manducant Christum in Eucharistia debent, sicut peregrini *abstinere se a carnalibus desideriis*, quæ iter ad cælum præpediunt. 1. Petr. ii. 11.

3. Debebant illi manducare festinanter, cum panibus azymis & lactucis agrestibus.

Debent hi manducare Christum cum fide & caritate fervida: debent mortificare per pœnitentiam

(S) Joan. i. 29. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

S. August. *Lib.* 12 *contra Faustum*, *c.* 30. Fit Pascha in occisione ovis: occiditur Christus, de quo in Evangelio dicitur: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Joan. i. 29.

Tract. 50. *in Ioan. n.* 2. Occisus est Agnus, ... ille qui de cælo venerat pati... Habebant ergo Iudæi Pascha in umbra, nos in luce. Quid enim opus erat, ut eis Dominus præciperet per ipsum festum diem ovem occidere, nisi quia ille erat de quo prophetatum est: *Sicut ovis ad immolandum ductus est?* Isai. liii. 7. Sanguine occisi pecoris Iudæorum postes signati sunt: sanguine Christi frontes nostræ signantur ... Signum Christi a nobis expellit exterminatorem, si cor nostrum recipiat Salvatorem.

De Catechizandis rudibus, *c.* 20. *n.* 34. Apertius autem Christi passio in illo populo figurata est, cum iussi sunt ovem occidere & manducare, & de sanguine eius postes suos signare, & hoc celebrare omni anno, & appellare Pascha Domini. Manifestissime quippe prophetia de Domino Iesu Christo dicit, quia *tamquam ovis ad immolandum ductus est*. Supra. Cuius passionis & crucis signo in fronte hodie tamquam in poste signandus es, omnesque Christiani signantur.

(T) S. Aug. *contra Faustum l.* 12. *c.* 30. Prohibentur qui Pascha faciunt, ossa frangere; non franguntur in cruce ossa Domini. Adtestatur Evangelista hinc esse dictum; Os eius non comminuetis. Joan. xix. 36. Sanguine illiniuntur postes, ut pernicies depellatur; signantur signo Dominicæ passionis in frontibus populi ad tutelam salutis.

(V) 1. Cor. v. 7. Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ; sed in azymis sinceritatis, & veritatis.

carnem peccati: debent tandem epulari *non in fermento nequitiæ aut malitiæ; sed in azymis sinceritatis & veritatis*. (X) 1. Cor. v. 8.

(X) Exod. xii. *Vide supra litt* (H) *&* (I)

S. Greg. Nazianz. *Orat.* 42. *quæ est* 2. *in Pascha*, *n.* 25. Magna illa, & quantum ad primam naturam immactabilis victima, ut ita loquar, legalibus sacrificiis immixta est; illa, inquam, non exiguæ cuiusdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, sed totius mundi numquam intermoritura expiatio.

N. 37. Ne modus quidem manducationis prætereundus est... Victimam enim festinanter absumemus, & azymos panes cum lactucis sylvestribus comedentes, & lumbis accincti, & calceamentis instructi, ac denique senum more baculum gestantes. Festinanter quidem, ne in eam culpam incidamus, a qua divino interdicto Loth avocabatur, ne circumspiciamus, ne stemus in omni circumiacente regione: in montem salutis causa confugiamus, ne Sodomitico illo, & inusitato igne simul involvamur, nec propter nostram in deterius conversionem, quæ ex cunctatione nasci solet, in salis statuam concrescamus.

N. 38. Cum lactucis autem agrestibus: quoniam vita divinæ legi consentanea, iis præsertim qui incipiunt, ardua & acclivis est.

N. 39. Mortificatis membris, quæ sunt super terram... State ergo succincti lumbos in veritate.

N. 42. Qui Ægyptum ac res Ægypti fugit, calceos sumat, ut tutus sit, cum ab aliis rebus, tum a scorpiis & serpentibus, quos permultos Ægyptus alit. Sic fiet, ut ab iis qui calcaneum observant, & quos calcare iussi sumus, minime vulneretur.

N. 43. Iam de baculo atque eius significatione ita sentio. Nam cum alter fulciendi vim habeat, alter pastoris, & doctoris proprius sit, atque oves ratione præditas castiget, in viamque reducat: hic lex fulcientem baculum tibi præscribit, nec ibi animo titubes, dum sanguinem Dei & passionem ac mortem audis... Quin potius sine pudore, ac dubitatione corpus ede, sanguinem bibe, si modo vitæ æternæ desiderio teneris. Nec sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos, qui de passione habentur, impingens, innixus sta, firmus & stabilis, atque ita comparatus, ut nulla in re quatiaris ab adversariis, nec verborum lepore atque illecebris abripiaris. In fastigio tuo sta, in atriis Ierusalem pedes statue, in petra suffulci, ut tui secundum Deum gressus non moveantur....

S. Greg. Magn. Papa, *Homil.* 22. *in Evang.* Quid namque sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In utroque etenim poste sanguis agni est positus, quanto sacramentum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur... Quid enim spiritaliter domos, nisi mentes nostras accipimus, in quibus per cogitationem inhabitamus?... Et in superliminari domus agni sanguinem ponimus; quia crucem passionis illius in fronte portamus... Sed sola Redemptoris nostri percepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque & bona opera iungantur. Quid enim prodest corpus & sanguinem illius ore percipere, & ei perversis moribus contraire.... Panes sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet... Carnes ergo agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cum corpus Redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligamus; quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat a mentis stomacho perversæ humorem vitæ.... Qui ergo Pascha comedit, habere renes accinctos debet: ut... corruptioni iam per vitia nulla subiaceat, voluptates edomet, carnem a luxuria restringat.... Calceamenta ergo in pedibus habere, est mortuorum vitam conspicere, & nostra vestigia a peccati vulnere custodire... Notate... *festinantes*: Mandata Dei, mysteria Redemptoris, cælestis patriæ gaudia cum festinatione cognoscite, & præcepta vitæ cum festinatione implere curate... Ad solemnitatem patriæ cælestis anhelate. Nemo in huius vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo moras ad appetenda studia innectat, sed cœpta perficiat, ne minime liceat implere quod inchoat.

Theodoret. *Quæst.* 24. *in Exod.* Perpetuam servari voluit salutis memoriam. Hac de causa præcepit festum hoc cele-

I. Cuius rei typus fuit tranſitus Hebræorum per mare rubrum?

R. Typus fuit Baptiſmi. Sicut enim tranſeundum fuit Hebræis per aquas rubri maris, ut pervenirent ad terram Abrahæ promiſſam; ita tranſeundum eſt Chriſtianis per aquas Baptiſmi tinctas, ut ita dicam, Chriſti ſanguine, ut ipſis pateat aditus ad vitam æternam. (Y)

I. Cuius rei typus fuere ſubmerſi in mari rubro Ægyptii?

R. Typus fuere peccatorum, qui aquis Baptiſmi diluuntur, & veluti ſubmerguntur. (Z)

§. 9. *Iter Hebræorum ad montem Sinai. Aquæ amaræ. Manna. Fons de Petra. Victus Amalec. Conſilium Iethro.*

I. Tranſmiſſo mari rubro, quo Moyſes perduxit Hebræos?

R. Per viam deſertam duxit eos ad radices montis Sinai, quo pervenerunt tandem poſt ſeptem ſupra quadraginta dies ab exitu ex Ægypto. (A)

I. Ergone Moyſes viam noverat, quæ ducebat ad montem Sinai?

R. Noſſet viam nec ne parum in-

---

brantes habitu indui viatorum . . . Cum lactucis agreſtibus ipſum (Paſcha) manducari iuſſit, in memoriam duriſſimæ ſervitutis, & acerbiſſimæ vitæ in Ægypto tranſactæ. Per azyma vero indicat non tantum feſtinationem profectionis, & cibi tumultuarium apparatum; ſed etiam quod nullum Ægyptiacæ vitæ veſtigium inferre conveniebat. Matth. XVI. 6. *Cavete a fermento Scribarum & Phariſæorum.* Præcepit quoque numero ſufficientes ad eſum agni ſimul immolare Paſcha, docens eos fraternam caritatem & erga pauperes miſericordiam. Iccirco admonet, ut reliquiæ carnium comburantur, nec ſerventur in poſterum diem: hoc pacto compellens illos acceſſere egenos ad feſtum communiter celebrandum. Hæc autem univerſa myſteriorum noſtrorum ſunt ænigmata. Nam & nos ungimus agni noſtri ſanguine non tantum limen, ſed utrumque poſtem, purgantes & ſanctificantes exterius linguam & labia, interius autem & ſecundum intellectum pro limine, rationalem partem . . . Fideles in ſola Eccleſia divina ſumunt myſteria, execrationi habentes Hæreticorum cœtus.

(Y) I. Cor. x. 1. Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt; & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari . . . Hæc autem in figura facta ſunt noſtri.

Auctor. serm. *ad Catech. de Cataclyſmo inter opera S. Auguſt. cap.* 3. *n.* 3. Virga, extenſa manu, aquas percutit Moyſes, & ſtatim cogitur fluctus in cumulum, & unda in ſemetipſa repreſſa curvatur: ſoliditatem recipit liquor, & ſolum maris areſcit in pulveres. Ingreſſi ſunt alii ſalvandi, alii damnandi. Unum elementum aquarum, auctore totius creaturæ iubente, iudicavit utroſque: ſeparavit pios ab impiis; illos abluit, iſtos obruit; illos mundavit, iſtos occidit. Moyſes figuram habuit Domini Chriſti, quoniam dux fuit populi. In virga agnoſcite crucem: mare rubrum agnoſcite Baptiſmum Chriſti ſanguine purpuratum: Regem Ægyptiorum populumque eius, auctorem peccatorum diabolum cum miniſtris eius.

Vide ſupra litt. (R) S. Aug. *in Pſ* LXXII.

(Z) S. August. *Lib de Catechiz. rud. cap.* 20. *n* 34. Ex Ægypto exiens populus Dei, per aquas iter invenit, quibus ipſorum hoſtes conſumpti ſunt. Nec ibi defuit ligni ſacramentum Nam virga percuſſit Moyſes, ut illud miraculum fieret. Signum eſt ſancti Baptiſmi, per quod fideles in novam vitam tranſeunt, peccata vero eorum tamquam inimici delentur atque moriuntur.

Autor serm. *ad Catech. de Cataclyſmo inter opera S. Auguſt. n* 4. Exclamate ad Moyſen veſtrum Dominum Chriſtum, & virga crucis percutiat mare Baptiſmi, revertatur aqua & operiat Ægyptios: ut quemadmodum nullus remanſit Ægyptiorum, nihil remaneat etiam veſtrorum peccatorum.

(A) Exod. XIX 1. Menſe tertio egreſſionis Iſrael de terra Ægypti in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai . . . . Ibique Iſrael fixit tentoria e regione montis.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 9.

tererat. Deus enim ipſe viæ dux Hebræis fuit. Propere egreſſis columna nubis interdiu, noctu columna ignis præferebatur. Stante columna ſtabant: progrediente incedebant. (B)

I. Quo cibi genere uſi ſunt in eremo?

R. Miſit eis Deus panem de cælo, quem Manna appellaverunt. (C)

I. Properantibus ad montem, accidit ne aliquid notatu dignum?

R. Tria maxime memorabilia contigerunt.

1. Murmur Hebræorum. 2. Victoria in Amalec. 3. Adventus Iethro ad ſocerum ſuum Moyſen.

I. Qua occaſione contigit murmur Hebræorum?

R. Ter eo in itinere adverſus Moyſen murmurarunt, ac pæne rebellarunt Hebræi. Primo, inventis poſt dierum trium penuriam aquis, quæ ob amaritudinem uſui non erant. Deinde, deficiente pane. Denique, deficiente iterum aqua.

I. Quomodo Moyſes ortas ſeditiones compeſcuit?

R. Oravit ad Dominum, & populo miſericordiam impetravit.

Prima vice, Dei iuſſu lignum Moyſes aquis intulit, cuius hæc vis fuit, ut dulcem ſaporem fluentis redderet. (D)

(B) Exod. XIII. 21. Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: ut dux eſſet itineris utroque tempore. Numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

Psal. LXXVII. 14. Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

(C) Exod. XVI. 3. Dixerunt filii Iſrael ad eos (Moyſen & Aaron): utinam mortui eſſemus... quando ſedebamus ſuper ollas carnium; & comedebamus panem in ſaturitate.... Dixit autem Dominus ad Moyſen: Ecce, ego pluam vobis panes de cælo... Veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus.... Factum eſt ergo veſpere, & aſcendens coturnix, cooperuit caſtra: mane quoque ros iacuit per circuitum caſtrorum. Cumque operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum, in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Quod cum vidiſſent filii Iſrael, dixerunt ad invicem: Manhu? Quod ſignificat: quid eſt hoc? Ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes: Iſte eſt panis, quem Dominus dedit vobis ad veſcendum. Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus: Colligat unuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum, gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarum veſtrarum... Fecerunt ita filii Iſrael, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus; ſed ſinguli iuxta id quod edere poterant, congregaverunt. Dixitque Moyſes ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, ſed dimiſerunt quidam ex eis uſque mane, & ſcatere cœpit vermibus, atque computruit... Colligebant autem mane ſinguli, quantum ſufficere poterat ad veſcendum: cumque incaluiſſet ſol, liqueſiebat. In die autem ſexta collegerunt cibos duplices... Venitque ſeptima dies; & egreſſi de populo ut colligerent, non invenerunt.... Appellavitque domus Iſrael, nomen eius Man: quod erat quaſi ſemen coriandri album, guſtuſque eius quaſi ſimilæ cum melle... Præcepit Dominus: Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retro generationes, ut noverint panem, quo alui vos in ſolitudine... Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum poteſt capere gomor; & repone coram Domino, ad ſervandum in generationes veſtras... Poſuitque illud Aaron in tabernaculo reſervandum. Filii autem Iſrael comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti ſunt, uſquequo tangerent fines terræ Chanaan.

(D) Exod. XV. 22. ... Ambulaveruntque tribus diebus per ſolitudinem, & non inveniebant aquam. Et venerunt in Mara,

Altera, gregem coturnicum Deus superne misit, castra his opplevit, simulque misit de cælo manna, quod exin quotidie cecidit, in quocumque loco castra consisterent. Nec alio Hebræi cibo usi sunt per annos quadraginta. (E)

Tertia, Moyses, mandante Domino, virga petram percutiens, largam populo sitienti aquæ copiam fecit. (F)

I. Quandonam victus Amalec fuit? Et quid tandem notatu dignum contigit eo in prælio?

R. Ubi Raphidim perventum est, Amalecitæ populum incursionibus vexabant. Moyses suis in prælium eductis, cum Iosue bellantibus præfecisset, ipse precandi Deum gratia montem conscendit: *cumque levaret Moyses manus vincebat Israel;* Exod. xvii. 11. *sin autem præ lassitudine paululum remitteret, superabat Amalec.* Iussit ergo sibi manus ad vesperam sustentari, atque ita Amalecitas Israel ad noctem cæcidit, deiecitque. (G)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 9.

I. Quod spectat ad adventum Iethro, quid est quod memoriæ commendemus?

R. Iethro Moysi socer, cum filia sua Sephora, quæ Moysi nupta cum liberis suis domum ex Ægypto remissa fuerat, cognitis rebus, quæ per Moysen gerebantur, ad eum venit. Huius consilio Moyses partem oneris & curarum communicavit cum magistratibus inferioribus, quos iudices populo præfecit. Ad id muneris elegit, ut monuerat Iethro, viros ex omni plebe strenuos & potentes, & timentes Deum, & veri rectique tenaces, & qui odissent avaritiam. Tales o utinam essent omnes omnino magistratus! (H)

---

nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ: unde & congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus? At ille clamavit ad Dominum; qui ostendit ei lignum: quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt.

(E) Exod. xvi. *Vide supra litt.* (C)

(F) Exod. xvii 1.... Castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. Qui iurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus... Clamavit autem Moyses ad Dominum... Et ait Dominus ad Moysen:... Virgam qua percussi fluvium, tolle in manu tua, & vade. En ego stabo ibi coram te, supra petram Horeb: percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israel.

(G) Exod. xvii 8. Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israel in Raphidim... Iosue... pugnavit contra Amalec: Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel; sin autem paulum remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. Fugavitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladii. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

(H) Exod. xviii. 1. Cumque audisset Iethro, Sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi... Tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat, & duos filios eius... Et venit ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus iuxta montem Dei... Cumque intrasset tabernaculum, narravit Moyses cognato suo cuncta, quæ fecerat Dominus Pharao-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 9.

I. Cuius rei typus fuit mansio Israelitarum in deserto?

R. Typus fuit temporis, quo peregrinamur super terram, antequam perveniamus ad patriam cælestem. (I)

I. Cuius rei typus fuit columna nubis per diem, & ignis columna per noctem, quæ Israelitis præibant?

R. Typus fuere Christi, qui ait: *Ego sum lux mundi. Ego sum via .. nemo venit ad Patrem nisi per me.* (K) Joan VIII. 12. & XIV. 6.

I. Cuius rei typus fuere labo-

---

ni, & Ægyptiis propter Israel; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, & quod liberaverat eos Dominus. Lætatusque est Iethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israeli; eo quod eruisset eum de manu Ægyptiorum, & ait... Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes Deos .. Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta & hostias Deo.. Altera autem die sedit Moyses ut iudicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam Quod cum vidisset cognatus eius, omnia quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, & leges eius. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est: ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum: ostendasque populo cæremonias & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam; & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore: quidquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent: leviusque sit tibi, partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta eius poteris sustentare: & omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat.

(I) Origen. *Homil.* xi. *in cap.* 17. & 18. *Exod. num.* 1. Quoniam omnis qui vult pie vivere in Christo, persecutionem patitur, & ab hostibus impugnatur; agens iter vitæ huius semper debet esse armatus, & stare semper in castris Ideo & de populo Dei refertur: *Profecta est*, inquit, *omnis synagoga filiorum Israel de deserto Sin, secundum castra sua, per verbum Domini.* 2. Tim. III. 12. Exod. XVII. 1.

S. Augustinus *in Ps.* LXXII. *n.* 5. Intendite fratres: Post mare illud rubrum non continuo patria datur, nec tamquam iam hostes desint, secure triumphatur, sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via: sic & post Baptismum restat vita christiana in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patriæ promissæ: quid aliud Christiani suspirant iam abluti Baptismo? Numquid iam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terram promissionis nostram, sed non defecturam ... Audiant omnes fideles, sciant ubi sint: in eremo sunt, patriæ suspirant ... In eremo quidquid passus est ille populus, & quidquid eis Deus largitus est, quæcumque illa flagella fuerunt, quæcumque dona, significationes sunt rerum, quas in hac solitudine huius vitæ ambulantes in Christo, quærentes patriam, & accipimus ad consolationem, & patimur ad probationem.

(K) S. Greg. Mag. Papa, *Homil* 21. *in Evang.* Unde recte quoque populum per deserta gradientem, columna ignis in nocte, & columna nubis præibat in die. In igne enim terror est, in nube autem visionis lene blandimentum: dies vero vita iusti, & nox accipitur vita peccatoris. Unde & conversis peccatoribus Paulus dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* In die ergo per nubem columna monstrata est, & in nocte per ignem: quia omnipotens Deus, & blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis. Illos in iudicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet, illos vero per iustitiæ districtionem terret. Ephes. V. 8.

res, ærumnæ, tædia quibus in eremo pressi & afflictati sunt Israelitæ?

R. Typus fuere miseriarum, quas in hac vita ideo experimur, ut hinc ad patriam suspiremus ardentius. (L)

I. Cuius rei typus fuit lignum, cuius virtute factum est, ut aquarum amaritudo in dulcedinem verteretur?

R. Typus fuit crucis Christi, cuius virtute fit, ut quidquid amaritudinis in haustu *aquæ salientis in vitam æternam*, natura corrupta, experitur, totum id palato cordis sapiat & dulcescat. Hoc est, ut mandatorum divinorum observatio, non gravis, sed levis & suavis esse videatur. (M) *Ioan. IV. 14.*

I. Cuius rei typus fuit Manna?

R. Typus fuit Christi *panis vivi, qui de cælo descendit*, ut nos in huius vitæ deserto sustentaret, non gratia sua solum, sed proprio etiam corpore & sanguine. (N) *Ioan. VI. 41.*

I. Cuius rei typus fuit petra, ex qua aquæ insigni miraculo manarunt?

R. Typus fuit Christi. *Petra erat Christus*, inquit Apostolus, Christus inquam fons omnium gratiarum. Petra ex qua manat, (Christi ipsius verbis utor) *Fons aquæ salientis in vitam æternam*. (O) *1. Cor. X. 4.* *Ioan. IV. 14.*

(L) *Vide supra litt.* (I) S AUG. *in Ps.* 72. *num.* 5.

(M) S. AUG *Quæst.* 57. *in Exod.* Per lignum aquas dulces fecit, præfigurans gloriam & gratiam crucis.

S. HIERONYM. *Epistola critica ad Fabiolam, alias* 127. *mansione* 5 Pervenerunt ad Mara, quæ ex amaritudine nomen accepit. Habebat fons aquam, & dulcedinem non habebat. Murmurat populus videns aquas, & potare non sustinens Intellige Mara, aquas occidentis litteræ: quibus si immittatur confessio crucis, & passionis dominicæ sacramenta iungantur: omne quod impotabile & triste videbatur ac rigidum, vertitur in dulcedinem

(N) IOAN. VI. 49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt... Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

(O) IOAN. I. 16. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

IV. 14. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

I. COR. X. 4 Et omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos petra: petra autem erat Christus.)

ORIGEN. *Homil.* XI. *in Exod. c.* 17. *&* 18. *n.* 2. Verum quia Deus vere eruditor est infantium, & magister insipientium, corrigit culpas, & emendat errores, & dicit ad Moysen, ut sumat virgam, & percutiens petram, educat eis aquam. Vult enim eos iam de petra bibere, vult eos proficere, & ad interiora venire mysteria. Murmuraverunt enim adversus Moysen, & propterea iubet Dominus, ut ostendat eis petram ex qua bibant. Si quis est, qui legens Moysen murmurat adversus eum, & displicet ei lex, quæ secundum litteram scripta est, quod in multis non videtur servare consequentiam, ostendit ei Moyses petram, quæ est Christus, & adducit eum ad ipsam, ut inde bibat, & reficiat sitim suam. Sed hæc petra, nisi fuerit percussa, aquas non dabit; percussa vero fontes producit: percussus enim Christus, & in crucem actus, novi testamenti fontes produxit.

S. AUGUST. *Tract.* 45. *in Ioan. n* 9. *Bibebant* enim de *spiritali sequente petra: petra autem erat Christus*... Ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari Dei ponitur: & illi pro magno sacramento eiusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra, nos quid bibamus norunt fideles Si speciem visibilem intendas, aliud est; si intelligibilem significationem, eumdem potum spiritalem biberunt. *1. Cor. X. 4.*

I. Cuius rei typus fuere Amalecitæ adversus Israel in eremo pugnantes?

R. Typus fuere & diaboli, & eorum omnium quibus diabolus utitur, ut Christianos ad Patriam properantes præpediat, deiiciatque. (P)

I. Cuius rei typus fuit Iosue cum exercitu Hebræorum dimicans adversus Amalecitas.

R. Typus fuit Christianorum, qui sub Pastorum imperio pugnare debent adversus hostes, cum quibus ipsis est colluctatio. *Non est nobis colluctatio*, inquit Apostolus, *adversus carnem, & sanguinem; sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.* (Q) Ephes. vi. 12.

I. Cuius rei typus fuit Moyses, expansis manibus & sublatis brachiis in monte orans?

R. Typus fuit Christi, qui expansis in cruce manibus, de hoste diabolo triumphavit. Tum & istiusmodi corporis habitu significavit Moyses, orare se in nomine & virtute Christi pro populo præliante. (R)

(P) S. August. *de Trinit. lib* 4. *cap.* 15. Superbissimus spiritus ... per populum deficientem, quod interpretatur Amalec, aperte sæviens, & ad terram promissionis repugnando transitum negans, per crucem Domini, quæ Moysi manibus extensis est præfigurata, superatur.

(Q) Origen. *Homil.* 11. *in cap.* 17. & 18. *Exod. n* 3. Moyses vocat Iesum, lex vocat Christum, ut eligat sibi ipsi viros potentes de populo Non poterat Moyses eligere, sed Iesus solus est qui possit potentes viros eligere, qui dixit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi.* (Ioan. xv. 16.) Ipse enim electorum dux, ipse potentium princeps, ipse qui confligit cum Amalec. Ipse est enim qui intrat in domum fortis, & alligat fortem, & vasa eius diripit.

(R Origenes *Homil.* 11. *in Exod. n.* 4. Moyses quidem elevat manus, non extendit: Iesus autem qui universum orbem terræ exaltatus in cruce complexurus erat brachiis suis, dicit: *Extendi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi.* (Rom x. 21.) Moyses ergo elevat manus suas, & cum elevaret manus vincebarur Amalec. (Exod. xvii. 11.) Elevare manus, hoc est opera & actus elevare ad Deum, & non habere actus deorsum deiectos, & humi iacentes. sed Deo placitos, & ad cælum erectos. Elevat ergo manus, qui thesaurizat in cælum; ubi enim thesaurus eius, ibi & oculus eius, ibi & manus eius. Elevat manus & ille qui dicit: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* (Ps. cxl. 2.) Si ergo eleventur actus nostri, & non sint in terra, vincitur Amalec. Sed & Apostolus præcipit levare sanctas manus sine ira & disceptatione, (1. Tim. ii. 8.) & ad quosdam dicebat: *Dimissas manus, & dissoluta genua erigite, & rectos gressus facite pedibus vestris.* (Isai. xxxv. 3.) Si ergo servat populus legem, elevat Moyses manus, & adversarius vincitur. Si non servat legem, invalescit Amalec. Quia igitur & nobis pugna est adversus principes, & potestates, & mundi huius rectores tenebrarum, (Ephes. vi. 12.) si vis vincere, si vis obtinere, eleva manus, & eleva actus tuos, & conversatio tua non sit in terris, sed sicut dixit Apostolus: *Super terram ambulantes, conversationem habemus in cælo.* (Philip iii. 20.) Et ita poteris superare populum adversantem tibi Amalec ... Populus Dei non tam manu & armis, quam voce & lingua pugnabat, id est, orationem fundens ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo & tu si vis vincere inimicos, eleva actus tuos, clama ad Deum, ut dicit Apostolus: *Orationi instantes, & vigilantes in ea.* (Coloss. iv. 2.) Hæc enim est Christiani pugna, qua superat inimicum.

S. Irenæus *Lib.* 4. *adversus Heref. cap.* 24. *alias* 41. Per extensiunem manuum dissolvebat Amalec, & vivificabat hominem de serpentis plaga per fidem, quæ erat in eum.

Cap. 33. *alias* 53. *num.* 1. Sicut ovis ad victimam adductus, & per extensionem manuum dissolvens quidem Amalec, congregans autem dispersos filios a terminis terræ in ovile patris.

I. Quid causæ fuit cur populus, Moyse extollente manus, vinceret, vinceretur autem, Moyse manus remittente?

R. Ut hinc intelligeremus: 1. Virtute Christi solum & perseverantia vinci posse eos, qui saluti nostræ adversantur.

2. Sic dimicandum, ut ad prælium & vigilantiam accedat oratio, alioquin esse nos a dæmone vincendos.

3. Eos qui remotis arbitris puras ad Deum manus extollunt, & ferventer orant in nomine Christi pro Pastoribus & cæteris qui præliantur in Ecclesia bella Domini, non modica dignos veneratione, utpote quibus debeatur maxime, quem refert Ecclesia de hostibus triumphum. (S)

§. 10. *De lege data Israelitis per Moysen, & de sanguine fœderis.*

I. Ubi ad montem Sinai perventum est, quid egerunt Israelitæ?

R. Moyses a Domino monetur, populus ut per biduum sanctificaretur, auditurus Dei legem: Tum in radice montis termini constituti per circuitum, quos præterire nefas fuit, proposita mortis pœna.

Tandem die tertio (is erat quinquagesimus ab exitu de Ægypto) cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes densissima montem operuit, atque ita attonitis, & tremebundis lex Domini dicta est. (A)

I. Cur Deus voluit tam terribi-

Tertul. *Lib.* 3. *advers. Marcion. c.* 18. Iam vero Moyses quid utique tunc tantum, cum Iesus adversus Amalec præliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis magis utique genibus depositis, & manibus cædentibus pectus, & facie humi volutante, orationem commendare debuisset, nisi quia illic ubi nomen Domini Iesu dimicabat, dimicaturi quandoque adversus diabolum, crucis quoque erat habitus necessarius, per quam Iesus victoriam esset relaturus.

S. Greg. Naz. *Orat.* 3. *quæ est* 1. *in Iulianum invectiva num.* 22. Amalec per orationem atque arcanam & mysticam manuum figuram victus & profligatus.

Vide S. Aug. *Lib.* 4. *de Trinit. cap.* 15. *num.* 20. *supra litt.* (P)

(S) S. Matth. xxvi. 41. Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.

Luc. xxi. 36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

1. Petri iv. 7. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

v. 8. Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.

S. Greg. Naz. *Orat.* 8. *ad patrem suum*, *num.* 4. Illud Aaronis & Hur, qui Moysis manus in monte suffulciebant, ut per crucem tanto ante adumbratam Amalec opprimeretur...

N. 5. Eos Moyses habebat socios in orationis adiumentum, manuumque fessarum subsidium asciscebat.

Orat. 30 *in electione Eulalii*, *num.* 3. Hic per arcanam & mysticam manuum figuram, Amalecitarum copias fregit ac profligavit. Hoc enim Sacerdotis manus in monte sublatæ, atque ad precationem compositæ potuerunt, quod multa hominum millia perficere nequiverunt.

Vide supra litt. (R) *Origen. Hom.* xi. *in Exod.*

(A) Exod. xix. 10. Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, ... In die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai. Constituesque terminos populo per circuitum, & dices ad eos: Cavete ne ascendatis in

lem in modum intonare, dum legem suam Israelitis significavit?

R. Ut terror illius esset in populo carnali & duræ cervicis, qui propterea erat metu suppliciorum coercendus: nondum enim tempus advenerat, quo scribenda erat in cordibus lex amoris. (B)

I. Quos sermones locutus est Dominus de monte?

R. Locutus est verba decem, hoc est, decem præcepta, quæ Decalogo continentur. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti.* Exod. xx. 2. &c. Reliqua verba referemus & explicabimus in serie huius operis parte 2. Sect. 3. cap. 1.

I. Novane erant hæc præcepta Israelitis?

R. Minime. Immo nota erant hominibus longe ante Moysen: & iam tum constabat apud eos hæc sancte observari oportere. Quod patet ex Scripturis. Nec mirum; nihil enim erant aliud hæc præcepta, quam ipsa lex naturalis, hoc est, cordibus hominum impressa lex ab ipso Deo creatore. (C)

---

montem, nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur .. Iamque advenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrepebat: & timuit populus qui erat in castris... Totus autem mons Sinai fumabat: eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis mons terribilis. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius, & prolixius tendebatur... Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice, & vocavit Moysen in cacumen eius.

S. Hieronym. *Epist. critica ad Fabiolam, de 42. mansionibus Israelitarum in deserto, mansione* 12 Descendit Dominus in montem (Sinai): quo fumante, & fulgore, tonitruo, caligine, voce, tuba, mortalium corda terrentibus, Moyses loquebatur, & Dominus respondebat ei.

(B) Exod. xx. 20. Ait Moyses ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in vobis, & non peccaretis. Stetitque populus de longe. Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus.

S. Aug. *De spiritu & littera cap. 16. n.* 28. Dies quinquaginta computantur a celebratione Paschæ, ... usque ad diem, qua Moyses legem accepit in tabulis digito Dei conscriptis: similiter ab occisione & resurrectione illius, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, quinquaginta diebus completis. congregatos in unum fideles digitus Dei, hoc est, Spiritus sanctus implevit... Ibi populus accedere ad locum ubi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: hic autem in eos supervenit Spiritus sanctus .. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus hominum. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrerentur: hic intrinsecus data est, qua iustificarentur.

(C) Genes xxxi 34. Illa (Rachel) festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantique omne tentorium, & nihil invenienti, ait: Ne irascatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo: quia iuxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo quærentis est. 1. Præcep.

xxxv. 2. Iacob veru convocata omni domo sua, ait: Abiicite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

xxi. 23. Iura per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ: sed iuxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es advena. 2. Præcep.

xxiv. 3. Ut adiurem te per Dominum Deum cæli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito.

ii. 3. Et benedixit diei septimo: & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret. 3. Præcep.

Exod. xvi. 23. Qui (Moyses) ait eis (Iudæis:) Hoc est quod locutus est Dominus:

I. Si iam nota erant hæc præcepta hominibus, cur ea Deus sollemni sanctione significavit Israelitis?

R. Quia non erat fere quisquam inter homines, qui ea observaret. Nimirum ea ex cordibus homi- Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 10.

Requies Sabbati sanctificata est Domino cras. Quodcumque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt, coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.

Genes. ix. 25. (Noe) ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus eius. 4. Præcep.

iv. 10. Dixitque ad eum: (Deus ad Cain) Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram. 5. Præcep.

ix. 6. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

xx. 9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei: Quid fecisti nobis? Quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum peccatum grande? Quæ non debuisti facere, fecisti nobis. 6. Præcep.

xxxiv. 31. Responderunt (Simeon & Levi:) Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

xxxviii. 24. Nuntiaverunt Iudæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Iudas: Producite eam ut comburatur.

xliv. 7. Qui responderunt (fratres Ioseph): Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: & quomodo consequens est, ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum. 7. Præcep.

xx. 10 Rursumque expostulans (Abimelech,) ait: Quid vidisti ut hoc faceres? Respondit Abraham: Cogitavi mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto: & interficient me propter uxorem meam. Alias autem & vere soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem. 8. Præcep.

xxxviii. 20. Misit autem Iudas hœdum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cum non invenisset eam, ... reversus est ad Iudam, & dixit ei: Non inveni eam... ait Iudas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest, ego misi hœdum quem promiseram.

xii. 14. Cum ingressus esset Abraham Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulcra nimis:.. & sublata est mulier in domum Pharaonis. Abraham vero bene usi sunt propter illam... Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum eius propter Sarai uxorem Abraham. Vocavitque Pharao Abraham, & dixit ei: Quidnam est hoc quod fecisti mihi? Quare non indicasti quod uxor tua esset? Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce coniux tua, accipe eam & vade. Præcep. 9. & 10.

xx. 3. Venit Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum. Abimelech vero non tetigerat eam, & ait: Domine, num gentem ignorantem, & iustam interficies?... Dixitque ad eum Deus: Et ego scio quod simplici corde feceris: & ideo custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est; & orabit pro te, & vives: si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

Rom. ii. 14. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.

Hæc omnia Scripturæ testimonia evincunt decem Decalogi præcepta in ipso mundi exordio vim legis habuisse. Nonnulli tamen sabbati sanctificationem contendunt, non nisi vivente Moyse præceptam, proindeque præceptis legis naturæ non esse annumerandam. Vide huiusce operis Part. II. Sect. III. Cap. I. *ubi hæc fusius pertractantur.*

num peccatum fere deleverat. (D)

I. Num aliam posuit Deus legem Israelitis, quam eam quæ Decalogo continetur?

R. Alia multa per Moysen sancivit, quæ sive ad res iudiciales, sive ad exteriores ritus & cæremonias religionis pertinebant. (E)

(D) S. AUG. *Enar. in Ps.* LVII. *num.* 1. Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit: Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est... Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum, quod in conscientia videre cogerentur: & quasi forinsecus admota voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam a se ipsis exules facti sunt, data est etiam conscripta lex: non quia in cordibus scripta non erat, sed quia tu fugitivus eras cordis tui, ab illo qui ubique est comprehenderis, & ad te ipsum intro revocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptam in cordibus suis? Redite prævaricatores ad cor. Quis enim te docuit, nolle accedi ab altero ad uxorem tuam? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, nolle iniuriam pati... Quod ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere... Furtum bonum est? Non. Interrogo, adulterium bonum est? omnes clamant, Non. Homicidium bonum est? omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, vox omnium est.

(E) EXOD. XX. 23. Non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos facietis vobis.

XXI. 12. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo evelles eum, ut moriatur. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur... Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo: si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit, ita tamen ut operas eius & impensas in medicos restituat... Sin autem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore... Quod si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur & dominum eius occident. Quod si pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatus. Filium quoque & filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subiacebit.

XXII. 1. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit vel vendiderit: quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove. Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis... Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. Maleficos non patieris vivere. Qui coierit cum iumento, morte moriatur. Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino soli. Advenam non contristabis, neque affliges eum.. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum.... Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes... Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

XXIII. 1. Non suscipies vocem mendacii: nec... pro impio dicas falsum testimonium. Non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies. Pauperis quoque non misereberis in iudicio. Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum

I. Isthæc præcepta, sive quæ Decalogo continentur, sive quæ ad forum aut ad ritus religionis spectant, sunt ne Christianis aliisque hominibus posita, sicut & Israelitis fuerunt?

R. Præcepta Decalogi sunt omnibus omnino hominibus posita; sunt enim, ut diximus, ipsa naturæ lex.

Leges aliæ per Moysen datæ, duplicis generis sunt,

Sunt nempe quæ connexionem habent necessariam cum præceptis Decalogi: quale est quod præcepit iudicibus, ut reddant unicuique quod suum est, nulla habita paupertatis aut divitiarum ratione. Leges istiusmodi ad omnia tempora, ad gentes omnes pertinent; suum enim habent in ipsa lege naturæ fundamentum. (F)

Sunt aliæ leges, quæ nullum habent in ipsa natura, sed in solo legislatoris arbitrio fundamentum, eæque positivæ dicuntur. Quale est quod præceptum est Iudæis de septimi cuiusque anni quiete, de facienda anno quinquagesimo, qui Iubilæus dicebatur, debitoribus remissione & condonatione. Tale est etiam quidquid circa religionis ritus & purificationes in lege Mosaica sancitum est. Leges istiusmodi Iudæis solum erant positæ: & hoc est iugum, hæc est servitus legis Mosaicæ, a quibus sumus per Christum, referente Apostolo, liberati. (G)

PARS I. SECT I. CAP. IV. §. 10.

I. Cur Deus voluit tot observa-

---

eo. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies Insnnrem & iustum non occides.... Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba iustorum. Peregrino molestus non eris...

Hæc pauca præcepta ex multis decerpsimus, cætera tacuimus, quod non tam Christianis quam Iudæis convenire visa sint. Qui plura cupis, legat Scriptura alata capita, & ipsum Deuteronomium

(F) S. AUG. *de Spiritu & litt. cap.* 14. *n* 23. In illis igitur decem præceptis, excepta sabbati observatione, dicatur mihi quid non sit observandum a Christiano, sive de non faciendis colendisque idolis, aliisque ullis Diis præter unum verum Deum, sive de non accipiendo nomine Dei in vanum, sive de honore parentibus deferendo, sive de cavendis fornicationibus, homicidiis, furtis, falsis testimoniis, adulteriis, re aliena concupiscenda. Quid horum quisquam dixerit Christianum non debere servare?

N. 24. Porro autem præcepta ipsa tam sunt utilia facienti atque salubria, ut nisi quis ea fecerit, vitam habere non possit. An vero propter unum præceptum, quod ibi de sabbato est positum, dictus est Decalogus littera occidens; quoniam quisquis illum diem nunc usque observat sicut littera sonat, carnaliter sapit; sapere autem secundum carnem mors est; & illa novem præcepta quæ sic recte observantur ut scripta sunt, non ad legem operum, ex qua nemo iustificatur, sed ad legem fidei ex qua iustus vivit, pertinere putanda sunt.

N. 26. Apparet igitur litteræ vetustatem, si desit novitas spiritus, reos facere potius cognitione peccati, quam liberare a peccato.... Non quia ipsa lex malum est, sed quia mandatum bonum habet in littera demonstrante, non in adiuvante spiritu; quod mand tum si fit timore pœnæ non amore iustitiæ, serviliter fit, non liberaliter, & iden nec fit. Non enim fructus est bonus, qui de caritatis radice non surgit. Porro autem si adsit fides, quæ per dilectionem operatur, incipit condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, quæ delectatio non litteræ, sed spiritus donum est.

(G) ROM. VII 6. Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ.

GALAT. IV. 31. Itaque, fratres, non su-

tionum grave iugum a Chriſto tollendum, Iudæis imponere?

R. 1. Ut accomodaret ſe ingenio populi Iudaici, qui, utpote carnalis & rudis & cervicis duræ, hoc iugo indigebat. (H)

2. Ut his ritibus & cæremoniis prænuntiarentur ea quæ erant, ſtante novo fœdere, complenda. (I)

I. Demiſſis ne animis promptique ad obſequium accepere Iſraelitæ Moſaicæ legis promulgationem?

---

mus ancillæ filii, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberavit.

v. 1. State, & nolite iterum iugo ſervitutis contineri.

S. Aug. *Lib.* 10. *contra Fauſtum, c.* 2. Iudæo autem dicenti mihi, cur tenes vetus Teſtamentum, cuius præcepta non ſervas? Reſpondeo, ſervari a Chriſtianis etiam ex ipſis libris præcepta vitæ agendæ; præcepta vero vitæ ſignificandæ tunc recte obſervata, cum prænuntiabantur iſta, quæ nunc revelata ſunt. Quapropter etiam ipſa ſic non obſervo ad religionem, ut teneam tamen ad teſtificationem.

Cap. 3. Omnia enim quæ in vetere ſcripta ſunt nos & vera eſſe dicimus, & divinitus mandata, & congruis temporibus diſtributa.

(H) Exod. xxxiii. 3. & 5. Populus duræ cervicis es.

xxxiv. 9. Populus duræ cervicis eſt.

Deuter. xxix. 4. Et non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ poſſunt audire, uſque in præſentem diem.

xxxi. 27. Ego ſcio contentionem tuam, & cervicem tuam duriſſimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiſcum, ſemper contentioſe egiſtis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero?

S. Aug. *Quæſt.* 73. *in Exod.* Multum & ſolide ſignificatur; ad vetus teſtamentum timorem potius pertinere, ſicut ad novum dilectionem; quamquam & in vetere novum lateat, & in novo vetus pateat.

(I) 1. Cor. x. 11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum devenerunt.

S. Aug. *de Civ. Dei, lib.* 7. *cap.* 32. Hoc myſterium vitæ æternæ iam inde ab exordio generis humani per quædam ſigna & ſacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum eſt. Deinde populus Hebræus in unam quamdam rempublicam, quæ hoc ſacramentum ageret, congregatus eſt; ubi per quoſdam ſcientes, per quoſdam neſcientes, id quod ex adventu Chriſti uſque nunc & deinceps agitur, prænuntiaretur eſſe venturum: ſparſa etiam poſt eadem gente per gentes propter teſtimonium Scripturarum, quibus æterna ſalus in Chriſto futura prædicta eſt. Omnes enim non ſolum prophetiæ, quæ in verbis ſunt; nec tantum præcepta vitæ, quæ mores pietatemque conformant, atque illis litteris continentur; verum etiam ſacra, ſacerdotia, tabernaculum, ſive templum, altaria, ſacrificia, cæremoniæ, dies feſti, & quidquid aliud ad eam ſervitutem pertinet, quæ Deo debetur & græce proprie λατρεία dicitur, ea ſignificaverunt, & prænuntiaverunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Chriſto & impleta credimus, & impleri cernimus, & implenda confidimus.

De Spirit. & litt. cap. 21. *n.* 36. Quid ſunt ergo leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus ſancti, qui eſt digitus Dei, quo præſente diffunditur caritas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, & præcepti finis. Nam quia veteris teſtamenti terrena ſunt, licet (exceptis ſacramentis, quæ umbra erant futurorum, ſicut eſt circumciſio, & ſabbatum, & aliæ dierum obſervationes, & quarumdam eſcarum cæremoniæ, & multiplex ſacrificiorum ſacrorumque ritus, quæ vetuſtati carnalis legis iugoque ſervili congruebant,) talia contineant præcepta iuſtitiæ, qualia nunc quoque obſervare præcipimur, quæ maxime duabus illis tabulis ſine figura adumbratæ ſignificationis expreſſa ſunt, ſicuti eſt, *Non adulterabis, non homicidium facies, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum,* Exod. xx. 14. quod *in hoc ſermone recapitulatur, diliges proximum tuum ſicut teipſum:* Rom. xiii. 9. tamen quia in eo, ſicut dixi, promiſſa terrena & temporalia recitantur, quæ bona ſunt huius corruptibilis carnis, quamvis eis ſempiterna atque cæleſtia ad novum ſcilicet teſtamentum pertinentia figurentur.

Exod. xix. 8. *R. Respondit omnis populus simul, cuncta quæ locutus est Dominus faciemus.* (K)

Ait autem Dominus per Moysen Exod. xix. 5. ad populum: *Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale* Exod. xxiii. 22. *& gens sancta. Inimicus ero inimicis vestris, affligam affligentes vos. Ve-* Deut. 28. 2. *nientque super vos universæ benedictiones terræ.* (L)

I. His hinc inde promissis quid egit Moyses?

Exod. xxiv. 4. & seq. *R. Scripsit Moyses universos sermones Domini: & ædificavit altare ad radices montis:* Immolatisque victimis, *tulit dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare. Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo, qui dixerunt: Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.* (M)

Postea Moyses accersitus a Domino montem conscendit, accepturus tum tabulas duas lapideas, in quibus digito Dei scribenda erant decem præcepta Decalogi, tum cætera quæ iussu Dei erant observanda in religione Iudaica. (N)

I. Cuius rei typus fuit lex data Iudæis die ipso quinquagesimo ab exitu ex Ægypto?

R. Typus fuit descensus Spiritus sancti in Apostolos, cæterosque Christi Discipulos Ierosolymis congregatos. Illapsus est enim in eos cum fragore magno, die ipsa Pen-

(K) S. Aug. *Quæst. 96. in Exod.* Notandum est, quod iterum populus ita respondet, Exod. xxiv. 7. *Omnia verba, quæ locutus est Dominus, faciemus, & audiemus:* cum videatur ordo postulare, ut diceretur, audiemus & faciemus. Sed mirum nisi aliquis sensus hic latet. Nam si audiemus pro eo positum est, quod est intelligemus, prius oportet verbis Dei reddere faciendi servitutem, ut ad intelligentiam earum rerum, quæ ipso præcipiente fiunt, merito devotionis, qua non contemptæ, sed factæ sunt, ipse perducat.

(L) Exod. xxiii. 22. Quod si .. feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te .. benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui. Non erit infecunda, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.

Deuter. xxviii. 1 Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venientque super te universæ benedictiones, ... & apprehendent te.. Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones, ... & apprehendent te.

(M) Hebr. ix. 18. Unde nec primum (testamentum) quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit, dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus.

(N) Exod. xxiv. 12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Adscende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas eos.

tecostes; hoc est, quinquagesima die, ex quo per Christi resurrectionem a servitute diabolica fuimus liberati. Illapsus est, inquam, legem Dei scripturus *non in tabulis* 2. Cor. III. 3. *lapideis, sed in tabulis cordis*. (O)

I. Cuius rei typus fuere lapides, in quibus scripsit Deus legem suam?

R. His præfigurabantur corda Iudæorum, corda, inquam, lapidea, ut cum Scripturis loquar. Ezech. 36. 26. *Auferam cor lapideum de carne vestra*, inquit Deus apud Ezechielem, *& dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri; & faciam ut in præceptis meis ambuletis*. (P)

I. Cuius rei typus fuit sanguis victimarum a Moyse fusus super altare, & respersus in populum in signum fœderis, quod pepigerat Dominus cum Israelitis?

R. Typus fuit Sanguinis Christi, quo a peccatis abluimur, velut signo novi & æterni fœderis, quod pepigit nobiscum Deus. (Q)

(O) Ierem. xxxi. 33. Hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum; & in corde eorum scribam eam; & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

Actor. II. 1. Cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco. Et factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

Hebr. x. 16. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas.

S. Hieronym. *Epist. critic. ad Fabiol. mans.* 12. Supputemus numerum, & inveniemus quinquagesimo die egressionis Israel ex Ægypto in vertice montis Sinai legem datam. Unde & Pentecostes celebratur solemnitas, & postea Evangelii sacramentum Spiritus sancti descensione completur: ut sicut priori populo quinquagesimo die, vero Iubilæo, & vero anno remissionis ... lex data est: ad Apostolos quoque & qui cum eis erant, in centum viginti Mosaicæ ætatis numero constitutis, descenderit Spiritus sanctus. & divisis linguis credentium, totus Evangelica prædicatione mundus expletus sit.

Vide supra litt. (B) S. Aug. *de Spirit. & litt. cap.* 16. *num.* 28.

(P) S. Aug. *Enarr. in Psalm.* CII. *n.* 11. In lapide legem scripserat, significans duritiam Iudæorum: in terra scripsit, significans fructum Christianorum.

Lib. de grat. & liber. arbitr. cap. 14. *num.* 29. Nisi posset Deus etiam duritiam cordis auferre, non diceret per Prophetam, *Auferam ab eis cor lapideum, & dabo* Ezech. XI. 19. *eis cor carneum*. Quod de novo testamento fuisse prædictum, satis Apostolus ostendit, ubi ait, *Epistola nostra vos estis, scripta* 2. Cor. III. 2. 3. *non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. Quod non ideo dictum putemus, ut carnaliter vivant qui debent spiritaliter vivere: sed quia lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari?

(Q) Hebr. x. 4. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio ... ut faciam, Deus, voluntatem tuam ... In qua voluntate santificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam ... una ... oblatione consummavit in æternum sanctificatos ... Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi ... Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a

I. Cuius rei typus fuere promissiones temporales factæ Israelitis, si tamen in præceptis divinis ambularent?

R. Typus fuere promissionum spiritualium, quæ Christianis factæ sunt. (R)

§. 11. *Moyses in monte Sinai. Brevis expositio eorum omnium, quæ præcepit ei Deus circa cultum externum Religionis.*

I. Quid egit Moyses in monte Sinai?

R. Ibi per dies quadraginta edoctus a Deo est de exemplari, iuxta quod faciendum esset, 1. Tabernaculum, 2. Arca fœderis, 3. Propitiatorium, 4. Mensa panum propositionis, 5. Candelabrum, 6. Altare thymiamatis, 7. Altare holocaustorum, 8. Labrum æneum, 9. Pontificalia & sacerdotalia indumenta. *Inspice*, inquit non semel Deus Moysi, *& fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est*. Tandem completis sermonibus, quæ ad isthæc omnia pertinebant, dedit Dominus ipsi duas tabulas testimonii lapideas scriptas digito Dei, quas ferret ad populum.

Exod. xxv. 40.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 11.

I. Quodnam exemplar Moysi monstratum est in monte, ut secundum illud isthæc omnia operaretur.

R. Hoc exemplari significavit Spiritus sanctus quod docet Apostolus, tabernaculum, arcam, propitiatorium, cæteraque eiusmodi umbram fuisse & figuram eorum, quæ erant in nova lege complenda. (A)

I. Quid hoc rei fuit, quod Tabernaculum appellas?

R. Tabernaculum erat veluti templum ambulatorium, usui futurum populo Dei usque ad ædificationem templi Ierosolymitani. (B)

Partibus duabus constabat ex-

---

conscientia mala, & abluti corpus aqua munda... Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia... Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

(R) 1. Petr. 11. 9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

(A) Hebr. viii. 5. Qui exemplari & umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: Vide, inquit, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte.

(B) Exod. xxvi. 1. Tabernaculom vero ita facies: decem cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies. Longitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. Unios mensuræ fient universa tentoria. Quinqoe cortinæ sibi iungentur mutuo, & aliæ quinque nexu simili cohærebont. Ansulas hyacinthinas in lateribus, ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari. Quinquagenas ansulas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, & altera alteri possit aptari. Facies & quinquaginta circulos aureos, quibus cortinarum vela iungenda sunt, ut unum taber-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. II.

panso velo a se invicem distinctis. Prima pars tabernaculi Sanctum vocabatur, altera Sanctum sanctorum. (C)

I. Cuius rei typus tabernaculum fuit?

R. Sanctum sanctorum typus fuit Regiæ cælestis. Sanctum typus fuit

---

naculum fiat. Facies & saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos: & latitudo, quatuor; æqua erit mensura sagorum omnium. E quibus quinque iunges seorsum, & sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices. Facies & quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut coniungi cum altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altera copuletur. Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus iungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat. Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi. Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus. Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis sethim; quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad austrum. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subiiciantur. In latere quoque secundo tabernaculi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas: binæ bases singulis tabulis supponentur. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas. Et rursum alias duas, quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. Eruntque coniunctæ a deorsum usque sursum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis, quæ in angulis ponendæ sunt, similis iunctura servabitur. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sexdecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis. Facies & vectes de lignis sethim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, & quinque alios in altero, & eiusdem numeri ad occidentalem plagam, qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum. Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant: quos operies laminis aureis.

Porro quod in eo cap. 26. faciendum iubet Deus Moysi, cap. 36 totidem verbis factum esse narratur, illud itaque hic prætermittimus.

S. Aug. *Lib.* 15. *de Civit. Dei cap.* 20. *n.* 4. In tabernaculo testimonii, quod erat in itinere populi Dei velut templum ambulatorium, undecim vela cilicina fieri præcepta sunt.

(C) Exod. xxvi 31. Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario, & pulcra varietate contextum: quod appendes ante quatuor columnas de lignis sethim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas. Inferetur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii, quo & Sanctuarium, & Sanctuarii sanctuaria dividentur. Pones & propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum: mensamque extra velum, & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in parte aquilonis. Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarii.. Et quinque columnas deaurabis lignorum sethim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & bases æneæ.

Hebr. ix. 2. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum quæ dicitur Sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum.... His vero ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia.

Chriſti in carne mortali, & Eccleſiæ quamdiu in terris exulat & peregrinatur. (D)

I. Quid eſt quod Arcam fœderis appellas?

R. Arca fuit capſæ genus ex lignis ſethim corruptionis expertibus compactæ, laminis ex auro puriſſimo interius exteriuſque veſtitæ. In ea reconditæ ſervabantur tabulæ duæ lapideæ, in quibus ſcripſerat Deus verba Decalogi. Hinc Arcæ fœderis, ſeu Arcæ teſtimonii nomen: continebat enim Arca leges & teſtimonia Domini, & conditiones fœderis Deum inter & Iudæos initi. In Sancto ſanctorum erat collocanda. (E)

I. Cuius rei typus fuit Arca fœderis?

R. Humanitatis Chriſti. (F)

I. Propitiatorii nomine quid intelligis?

R. Propitiatorii nomen Arcæ operculo datum. Id erat ex auro ſolido mundiſſimo. Poſiti deſuper

---

(D) Hebr. ix. 8. Hoc ſignificante Spiritu ſancto, nondum propalatam eſſe ſanctorum viam, adhoc priore tabernaculo habente ſtatum... Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis. Neque per ſanguinem, hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introivit ſemel in Sancta, æteroa redemptione inventa.

Exod. xxv. 40. Venerab. Beda *in cap. 25. Exodi. De lignis imputreſcentibus fabricatur arca*. De ſanctis mente & corpore ædificatur Eccleſia: quaſi aurum radiare debet tam ioterius ex vitæ ſplendore, quam exterius doctrinæ claritate. *Ibid. 11.* *Corona aurea per circuitum*, unitas Eccleſiæ eſt. *Ibid. 12.* *Quatuor circulis*, quatuor Evangelia, quæ in unitate Eccleſiæ prædicantut... Fortes, perſeveranteſque doctores veluti imputribilia quærendi ſunt, qui inſtructione ſacrnrum voluminum ſemper inhærentes ſanctæ Eccleſiæ, ſemper unitatem denuntient... Hæc arca habet in ſe duas tabulas. Et Eccleſia habet in ſe duo teſtamenta, & utnam auream, quam intelligimus carnem Chriſti: purumque reconditum in ſe habet perpetuæ divinitatis manna. Virga autem Aaron, veri Pontificis Ieſu ſceptrum, quod ſanctæ Eccleſiæ commiſit. Propitiatoriom ſuper arcam, ipſe Chriſtus inſinuatur, qui inter Deum & hominem medius propitiator intervenit. Hoc propitiatorium arcæ ſuperponitur: ſic Chriſtus caput Eccleſiæ eſt, cuius a dextris & a ſiniſtris duo Cherubim conſiſtunt, quod eſt plenitudo ſcientiæ, id eſt, dilectio Dei & proximi. Alii Cherubim duo teſtamenta intelligunt, qood ſacram Chriſti humanitatem obumbrant... Menſa, fides eſt Eccleſiæ, vel Scripturæ, in qua paſcitur diverſis alimoniis.

(E) Exod. xxv. 10. Arcam de lignis ſethim compingite, cuius longitudo habeat duos & ſemis cubitos: latitudo, cubitum & dimidium: altitudo, cubitum ſimiliter ac ſemiſſem. Et deaurabis eam auro mundiſſimo intus & foris: facieſque ſupra coronam per circuitum, & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli ſint in latere uno, & duo in altero. Facies quoque vectes de lignis ſethim, & operies eos auro. Induceſque per circulos, qui ſunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis: qui ſemper erunt in circulis, nec umquam extrahentur ab eis Poneſque in arca teſtificationem quam dabo tibi.

xxvi. 33. Inſeretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam teſtimonii, quo & Sanctuarium, & Sanctuarii ſanctuaria dividentur. Pones & propitiatorium ſuper arcam teſtimonii in Sancto ſanctorum.

Hebr. ix 3. Poſt velamentum autem ſecundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta ſanctorum: aureum habens turibulum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti, ſuperque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium.

(F) S. Greg. Magn. *Lib. 2. Homil. 22. & ult. in Ezechiel.* Arca quippe teſtamenti ipſe nobis factus eſt, de quo ſcriptum eſſe novimus: *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ abſconditi*. *Coloſſ. II. 3.* Arca intra velum eſt, Redemptor noſter in cælo.

ex utraque parte propitiatorii duo Cherubim ex auro ductili, extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuo respicientes versis vultibus. Ex propitiatorio Deus dabat oracula: atque hæc causa est, cur dicatur sæpius in Scripturis, Deum sedisse super Cherubim. Hinc quoque propitiatorii nomen, a propitiatione ductum: quia Deus ex propitiatorio loquens, in homines propitius & benignus esse videbatur. (G)

I. Cuius rei typus propitiatorium fuit?

R. Typus fuit humanitatis Christi, quæ tegit eius divinitatem. Nimirum, ut ait Apostolus, *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. *Ipse est propitiatio pro peccatis* hominum. *Per ipsum accessum habemus ad Deum, & misericordiam consequimur*. (H) [Coloss. II. 9. 1. Ioan. II. 2. Rom. V. 2. & Ephes. II. 18. Hebr. IV. 16.]

I. Quam ob rem super propitiatorium positi fuere Cherubim duo, ex utraque parte expansis alis tegentes propitiatorium, seque invicem respicientes?

R. Ut aliqua ratione adumbrarent sedem maiestatis Dei, qui dicitur super alas Cherubim quiescere, atque ita Dei in Angelos imperium signaretur. Quoties in Scripturis maiestas Dei describitur, toties legitur magna circum eius thronum stare Angelorum ipsi ministrantium frequentia. (I)

Quin & duobus illis Cherubim

(G) Exod. xxv. 17. Facies & propitiatorium de auro mundissimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo eius, & cubitum ac semissem latitudo. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi. Cherubim unus sit in latere uno, & alter in altero. Utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca ... Inde præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium: ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel.

xxxvii. 6. *& seq. narratur factum. quod cap. 25. v. 17. imperaverat Deus Moysi.*

Numer vii. 89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonii inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

Psal. lxxix. 2. ... Qui sedes super Cherubim, manifestare.

xcviii. 1. Qui sedet super Cherubim.

Isaiæ xxxvii. 16. Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super Cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cælum & terram.

(H) Rom. v. 1. Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam; in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

Ephes. ii. 18. Per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem.

Hebr. iv. 16. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

1. Ioan. ii. 1. ... Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

(I) Isai. vi. 1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum: & ea quæ sub ipso erant, replebant templum. Seraphim stabant super illud ... Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius.

Daniel. vii. 10. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.

Apocal. iv. 5. De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem

se se invicem respicientibus forte adumbratum fuit vetus & novum testamentum. (K)

I. Mensa panum propositionis quid fuit?

R. Mensa hæc fuit ex ligno sethim corruptionis experte compacta, undique auro mundissimo circumtecta, excipiendis solummodo panibus propositionis destinata. (L)

I. Panes illi, quos propositionis vocas, quid fuere?

R. Sic dicti panes duodecim, qui indesinenter expositi erant ante altare thymiamatis. Hi a sacerdotibus seni & seni super mensam positi, semel in sabbato mutabantur, novis succedentibus. (M)

---

lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

v. 11. Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum; & erat numerus eorum millia millium.

(K) S. August. *Qæst.* 105. *in Exod.* In propitiatorio sunt duo Cherubim, hinc atque inde alterutrum adtendentes, ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, & pennis suis obumbrarent propitiatorium: quod magnum est sacramentum. Aurum quippe significat sapientiam, arca significat secretum Dei. In arca iussa sunt poni lex, & manna, & virga Aaron: in lege præcepta sunt, virga potestas significatur, manna gratia; quia nisi cum gratia non est potestas præcepta faciendi. Verumtamen quia lex a quovis proficiente non ex omni parte completur, propitiatorium est desuper... Duo vero Cherubim pennis suis obumbrant propitiatorium, id est, honorant velando; quoniam mysteria ista ibi sunt: & invicem se adtendunt, quia consonant: duo quippe ibi testamenta figurantur.

S. Greg. Papa Magn. *Hom.* 17. *in Evang.* Labrum quippe æneum Moyses ponit, in quo Sacerdotes lavari debeant, & sancta sanctorum ingredi: quia lex Dei prius nos lavari per compunctionem præcipit, ut nostra immunditia ad penetrandum secretorum Dei munditiam non sit indigna... Ita Sacerdotis nequaquam debet esse præceps & perturbata, sed magis ex consilii gravitate metuenda. Et portare ergo debemus quos corrigimus, & corrigere quos portamus: ne si ex utroque unum defuerit, vel in fervore, vel in mansuetudine actio sacerdotalis non sit. Hinc namque est quod in templi ministerio, in basibus templi sculptorio opere leones, & boves, & Cherubim expressa sunt. Cherubim quippe est plenitudo scientiæ. Sed quid est, quod in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus fiunt? Quid enim aliud designant bases in templo, nisi Sacerdotes in Ecclesia, qui dum sollicitudinem regiminis tolerant, quasi more basium, super impositum onus portant? In basibus ergo Cherubim exprimuntur, quia decet nimirum, ut Sacerdotum pectora plenitudine scientiæ sint referta. Per leones autem terror severitatis, per boves vero patientia mansuetudinis figuratur. Itaque in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus exprimuntur; quia semper in sacerdotali pectore cum terrore severitatis custodiri debet virtus mansuetudinis: ut & iram mansuetudo condiat, & eamdem mansuetudinem, ne fortasse dissoluta sit, zelus districtionis accendat.

(L) Exod. xxv. 23. Facies & mensam de lignis sethim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem. Et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum, & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis: & super illam, alteram coronam aureolam. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis eiusdem mensæ per singulos pedes. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, & possit mensa portari. Ipsos quoque vectes facies de lignis sethim, & circumdabis auro ad subvehendam mensam... Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

(M) Exod. xxv. 30. Pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.

xxxv. 13. & xxxix. 35. Mensam cum vectibus, & vasis, & propositionis panibus.

Levit. xxiv. 5. Accipies quoque simi-

I. Cuius rei typus fuit mensa hæc cum panibus?

R. Typus fuit Altaris Eucharistici, in quo sacerdotes novæ legis Christum sub specie panis quotidie offerunt; immo in quo Christus ipse sacerdotum ministerio offert semetipsum Deo Patri pro peccatis hominum. (N)

I. Cur panes in mensa ponebantur numero duodecim?

R. Propter duodecim tribus Israel, quibus præfigurabatur societas universa Ecclesiæ, quæ per Christum, & cum Christo, & in Christo offert se quotidie Deo sacrificium in altari Eucharistico. (O)

---

lam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas; quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues: & pones super eos tus lucidissimum, ut sit panis in monimentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel fœdere sempiterno: eruntque Aaron & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto: quia Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini iure perpetuo.

1. Reg. xxi. 6. Dedit ergo ei (David) sacerdos sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi.

(N) S. Cyril. Hierosol. *Catech. Eccles. & mystagog. num.* 13. Panis propositionis sanctificatus indicat eximias divitias bonitatis Dei: quod Filius Dei homo factus est, & seipsum proposuit, corpusque obtulit hostiam, oblationem redemptivam, propitiationem pro mundi vita, quemadmodum ait

Ioan. vi. 51. Ioannes: *Ego sum panis qui de cælo descendi; & qui manducat carnem meam vivet*

Ierem xi. 19. *in æternum*. De quo etiam Ieremias: *Venite & immittamus lignum in panem eius*: ostendens lignum crucis in quo corpus eius infixum.

S. Hieronym. *in cap.* 1. *Malachiæ*. Vultis ergo scire in quo despexeritis nomen meum? *Offertis super altare meum panem pollutum*; Panes videlicet propositionis, quos iuxta traditiones Hebraicas, ipsi serere, ipsi demetere, ipsi molere, ipsi coquere debebatis; & nunc sumitis quoscumque de medio, & voce temeraria respon-

Mal. i. 7. detis, & dicitis: *In quo polluimus eos*, *sive te?* Dum enim sacramenta violantur, ipse cuius sunt sacramenta violatur... Corripit sermo divinus Episcopos, atque Presbyteros, & Diaconos negligentes, sive quoniam genus sacerdotale, & regale sumus omnes, qui baptizati in Christo, Christi censentur nomine, cur despiciant nomen Dei?.. *Offertis*, inquit, *super altare meum panem pollutum*. Polluimus panem, id est, Ibid.

corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus, & dicimus; mensa Domini despecta est,... opera peccatorum despiciant mensam Dei.

S. Ioan. Damascen. *Lib.* 4. *orthodoxæ fidei cap.* 14. Quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus, & sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt atque a priori ipsius corpore diversum: sic propositionis panis ac vinum, & aqua, per sancti Spiritus invocationem, & adventum, mirabili modo in Christi corpus, & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed unum & idem. Quocirca iis qui sacramentum istud per fidem digne percipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam, animique, & corporis præsidium cedit: iis contra qui perfide indigneque suscipiunt, in pœnam ac supplicium... Hunc panem panes figurabant propositionis.

(O) S. Aug. *Lib.* 10. *de Civit. Dei c.* 20. Unde venit ille mediator, in quantum formam servi accipiens, mediator effectus est 2. Tim. ii. 5.

Dei & hominum homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & unus Deus est; tamen in forma servi sacrificium maluit esse quam sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: quæ cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificii multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc unum per multa figuraretur, tamquam verbis multis res una diceretur, ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

I. Candelabrum quid fuit?

R. Id erat ductile ex auro puriſſimo eximia arte elaboratum. Ex eius medio ſtipite procedebant ſex calami, nimirum ex utraque parte tres; in ſummitate ſtipitis, & cuiuſque calami lampas una, atque ita lampades ſeptem.

Iſtæ lampades ardebant coram altari thymiamatis e regione menſæ. Erat enim candelabrum in parte meridiana tabernaculi, menſa panum propoſitionis in parte ſeptentrionali; & medium altare thymiamatis contra velum (P).

I. Cuius rei typus fuit candelabrum cum lampadibus?

R. Typus fuit Chriſti, & Paſtorum Eccleſiæ. (Q)

I. Altare thymiamatis quid erat?

R. Eo nomine deſignatur arca minor ex lignis ſethim, auro undequaque tecta, poſita in medio tabernaculi contra arcam fœderis, extra velum, quod Sanctum ſanctorum a Sancto dividebat, ita ut intermedium expanderetur. In ea offerebant ſacerdotes mane & veſpere thymiama coram Domino

---

(P) Exod. xxv. 31. Facies & candelabrum ductile de auro mundiſſimo, haſtile eius, & calamos, ſcyphos, & ſphærulas, ac lilia, ex ipſo procedentia. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero. Tres ſcyphi quaſi in nucis modum per calamos ſingulos, ſphærulaque ſimul & lilium; & tres ſimiliter ſcyphi inſtar nucis in calamo altero, ſphærulaque ſimul & lilium. Hoc erit opus ſex calamorum, qui producendi ſunt de haſtili: in ipſo autem candelabro erunt quatuor ſtyphi in nucis modum, ſphærulæque per ſingulos & lilia Sphærulæ ſub duobus calamis per tria loca, qui ſimul ſex fiunt, procedentes de haſtili uno. Et ſphærulæ igitur & calami ex ipſo erunt, univerſa ductilia de auro puriſſimo. Facies & lucernas ſeptem, & pones eam ſuper candelabrum, ut luceant ex adverſo. Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta ſunt extinguantur, fiant de auro puriſſimo. Omne pondus candelabri cum univerſis vaſis ſuis habebit talentum auri puriſſimi.

(Q) Matth. v. 14. Vos eſtis lux mundi: non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

Ioann. viii. 12.... Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

Apoc. i. 20 Sacramentum ſeptem ſtellarum, quas vidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra aurea: ſeptem ſtellæ, Angeli ſunt ſeprem Eccleſiarum: & candelabra, ſeptem Eccleſiæ ſunt.

S. Greg. Papa Magnus *Hom. 6. in Ezechiel. lib.* 1 Quis in candelabro, niſi Redemptor humani generis deſignatur? Qui in natura humanitatis infulſit lumine divinitatis, ut mundi candelabrum fieret, quatenus in eius lumine omnis peccator, in quibus iaceret tenebris, videret. Qui pro eo quod naturam noſtram ſine culpa ſuſcepit; candelabrum tabernaculi ex auro puriſſimo fieri iubetur. Ductile autem feriendo producitur, quia & Redemptor noſter, quia ex conceptione & narivitate perfectus Deus & homo extitit, paſſionum ictus pertulit, & ſic ad reſurrectionis gloriam pervenit. Ex auro ergo mundiſſimo ductile candelabrum fuit; quia & peccatum non habuit, & tamen eius corpus per paſſionis contumelias ad immortalitatem profecit.

Venerab. Beda *in cap.* 25. *Exod.* Candelabrum Spiritus ſancti gerebat imaginem, qui ſeptiformi gratia illuſtrat Eccleſiam... Alii candelabrum intelligunt Chriſtum geſtantem ſeptem Eccleſias, in quibus ſeptiformis ſplendor Spiritus ſancti emicat. Hoc candelabrum habuit emunctnria, quæ duo teſtamenta ſignificare poſſunt, quibus vitia purgantur.

concremandum. Nec alius fuit huius altaris usus. (R)

I. Cuius rei typus fuere altare & thymiamata?

R. Altare typus fuit Christi; thymiamata, orationis. Nimirum Christus pro nobis indesinenter orat; & diriguntur quotidie sicut incensum suave-olens in conspectu Domini, quas ad Deum pro semetipsis & pro populo fundunt Sacerdotes per Christum orationes. (S)

I. Altare holocaustorum quid erat?

R. Sic dictum altare maius de lignis sethim, vestitum undequaque laminis æneis; offerendis holocaustis cæterisque omnibus sacrificiis destinatum. Positum autem erat altare holocausti foris in atrio contra velum, quo tabernaculum claudebatur. (T)

I. Cuius rei typus fuit altare holocaustorum?

R. Typus fuit crucis in qua immolatus est Christus, victima veteribus illis holocaustis & victimis adumbrata. Atque hæc quidem ratio est cur extra fores tabernaculi in atrio positum sit altare holo-

---

(R) Exod. xxx. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis sethim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis sethim, & inaurabis. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, mane. Quando componet lucernas, incendet illud. Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino.

Luc. 1. 9 Secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit (Zacharias) ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

(S) Psal. cxl. 2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Apocalyps. v. 8. Viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli... phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.

viii. 3. Angelus... stetit ante altare habens turibulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

Origen. *in Num. cap.* 4. *homil.* 5. *num.* 3.... Alii sint altare incensi, quicumque orationibus & ieiuniis die ac nocte vacant in templo Dei, orantes non solum pro semetipsis, sed & pro universo populo.

S. Aug. *Enarr. in Psal.* cxl. *n.* 5. Oratio ergo pure directa de corde fideli, tamquam de ara sancta surgit incensum.

(T) Exod. xxvii. 1. Facies & altare de lignis sethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id est, quadrum, & tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære. Faciesque in usus eius lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes atque fuscinulas, & ignium receptacula. Omnia vasa ex ære fabricabis. Craticulamque in modum retis æneam: per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei, quos pones super arulam altaris: eritque craticula usque ad altaris medium. Facies & vectes altaris de lignis sethim duos, quos operies laminis æneis: & induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum. Non solidum, sed inane & cavum intrinsecus facies illud.

Quid erat holocaustum, quid cætera apud Iudæos usurpata sacrificia, pete infra in sect. 2. *tertiæ partis huiusce operis c.* 7. *in quo agitur de sacrificio Missæ*, §. 4.

*auſtorum. Chriſtus enim paſſurus erat extra portas Ieruſalem in monte Calvariæ. (V)

I. Quid hoc rei eſt quod labrum æneum appellaſti?

R. Sic appello vas æneum miræ amplitudinis, in quo ponebatur aqua apta lavandis manibus & pedibus Sacerdotum, antequam ingrederentur in ſanctuarium. Ideoque poſitum fuit labrum hoc in veſtibulo inter altare holocauſti & tabernaculum. (X)

I. Cur Sacerdotes lavabant pedes & manus, antequam ingrederentur in ſanctuarium?

R. Ut vel inde intelligerent quam deberent eſſe mundi corde & conſcientia ad obeunda ſacra ſacerdotii ſui munia. Iuxta hunc ritum ponitur etiamnum in introitu Eccleſiarum aqua benedicta. (Y)

I. Quænam erant indumenta Pontificis, dum in tabernaculo miniſtraret?

R. Erant hæc magnifica prorſus. Horum autem nomina hæc ſunt: Feminalia linea, Tunica linea ſtrictior, Superhumeralis tunica hyacinthina, Balteus, Ephod, Rationale, & Tiara. (Z)

I. Quænam erant indumenta cæ-

(V) Hebr. xiii. 11. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium eius portantes.

(X) Exod. xxx. 18. Facies & labrum æneum cum baſi ſua ad lavandum: poneſque illud inter tabernaculum teſtimonii & altare. Et miſſa aqua, lavabunt in ea Aaron, & filii eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii, & quando acceſſuri ſunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur.

(Y) *Vide ſupra litt.* (K) S. Gregor. *homil.* 17. *in Evang*

Venerab Beda *lib.* 3. *de tabernaculo cap.* 14 *& ultimo*. Poteſt quidem hoc labio ſive labro ... principaliter aqua Baptiſmatis intelligi; cuius lavacro neceſſe eſt purgentur omnes, qui Eccleſiæ ianuas ingrediuntur ... Conſequentius labrum hoc oblationem nobis compunctionis, & lacrymarum commendat, qua ſemper opus habemus, maxime autem cum myſteriis cæleſtibus miniſtraturi appropiemus. Quia enim altare holocauſti, in quo carnes victimarum Domino incendebantur, extinctionem deſignat carnalium concupiſcentiarum per ignem Spiritus ſancti: altare vero thymiamatis puritatem ſignificat corum, qui ſopitis per omnia carnis illecebris, ac certamine viriorum pacato, pro ſola expectatione ac deſiderio cæleſtis introitus, lacrymas ſundunt amoris: recte prope altare holocauſti labrum ponitur, in qun abluti ſacerdotes ingrediantur tabernaculum.

Vide quæ de eadem re dicemus infra ſub titulo de aqua benedicta *in tertia parte huius operis, ſectione* 2. *cap.* 8. §. 6.

(Z) Exod. xxviii. 2. Facieſque veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem ... Hæc autem erunt veſtimenta quæ facient: rationale & ſuperhumerale, tunicam & lineam ſtrictam, cidarim & balteum ... Facient autem ſuperhumerale de auro & hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere polymito. Duas oras iunctas habebit in utroque latere ſummitatum, ut in unum redeant. Ipſa quoque textura, & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta. Sumeſque duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſrael: Sex nomina in lapide uno, & ſex reliqua in altero, iuxta ordinem nativitatis eorum. Opere ſculptoris & cælatura gemmarii, ſculpes eos nominibus filiorum Iſrael, incluſos auro atque circumdatos: & pones in utroque latere ſuperhumeralis memoriale filiis Iſrael. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino ſuper utrumque humerum, ob recordatio-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. II.

terorum Sacerdotum dum facris miniftrarent?

R. Feminalia linea, tunica item linea, balteus, & tiara. Porro nec Sacerdotibus, nec Pontifici fas erat extra facrum minifterium uti veftibus facris. (AA)

I. Cuius rei typus fuere ifthæc indumenta?

R. In his adumbratas cernere licet virtutes, quibus inftructos effe miniftros Domini neceffe femper fuit. (BB)

---

nem Facies & uncinos ex aurn, & duas catenulas ex auro puriffimo fibi invicem cohærentes, quas inferes uncinis. Rationale quoque iudicii facies opere polymito iuxta texturam fuperhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byffo retorta. Quadrangulum erit & duplex: menfuram palmi habebit tam in longitudine, quam in latitudine. Ponefque in eo quatuor ordines lapidum: in primo verfu erit lapis fardius, & topazius, & fmaragdus: in fecundo carbunculus, fapphirus, & iafpis: in tertio ligurius, achates, & amethyftus: in quarto chryfolitus, onychinus, & beryllus; inclufi auro erunt per ordines fuos. Habebuntque nomina filiorum Ifrael: duodecim nominibus cælabuntur, finguli lapides nominibus fingulorum per duodecim tribus. Facies in rationali catenas fibi invicem cohærentes ex auro puriffimo: & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis fummitate: catenafque aureas iunges annulis, qui funt in marginibus eius: & ipfarum catenarum extrema duabus copulabis uncinis in utrnque latere fuperhumeralis, quod rationale refpicit. Facies & duos annulos aureos, quos pones in fummitatibus rationalis, in oris, quæ e regione funt fuperhumeralis, & pofteriora eius afpiciunt. Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi funt in utroque latere fuperhumeralis deorfum, quod refpicit contra faciem iuncturæ inferioris, ut aptari poffit cum fuperhumerali, & ftringatur rationale annulis fuis cum annulis fuperhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat iunctura fabrefacta, & a fe invicem rationale & fuperhumerale nequeant feparari. Portabitque Aaron nomina filiorum Ifrael in rationali iudicii fuper pectus fuum, quando ingredietur fanctuarium, memoriale coram Domino in æternum. Pones autem in rationali iudicii doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; & geftabit iudicium filiorum Ifrael in pectore fuo, in confpectu Domini femper. Facies & tunicam fuperhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio fupra erit capitium, & ora per gyrum eius textilis, ficut fieri folet in extremis veftium partibus, ne facile rumpatur. Deorfum vero, ad pedes eiufdem tunicæ, per circuitum, quafi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis, ita ut tintinnabulum fit aureum & malum punicum; rurfumque tintinnabulum aliud aureum & malum punicum. Et veftietur ea Aaron in officio minifterii, ut audiatur fonitus quando ingreditur & egreditur fanctuarium in confpectu Domini, & non moriatur Facies & laminam de auro puriffimo; in qua fculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. Ligabifque eam vitta hyacinthina, & erit fuper tiaram, imminens fronti Pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & fanctificaverunt filii Ifrael, in cunctis muneribus & donariis fuis. Erit autem lamina femper in fronte eius, ut placatus fit eis Dominus. Stringefque tunicam byffo, & tiaram byffinam facies, & balteum opere plumarii.

(AA) Exod. xxviii 40. Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras, in gloriam & decorem... Facies & feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis fuæ, a renibus ufque ad femora: & utentur eis Aaron, & filii eius... ne iniquitatis rei moriantur.

(BB) S. Aug. *Quæft.* 119. *in Exod.* Teftimonia ... quædam fignificari voluit in vefte facerdotali, qua utique fignificatur Ecclefia, per bæc tintinnabula, ut nota fit Tit. II. 7.
converfatio facerdotis, ficut Apoftolus dicit: *Circa omnes te ipfum bonorum operum præbens exemplum*: aut illud: *Quæ audifti a me per* 2. Tim. II. 2.
multos teftes, bæc eadem commenda fidelibus, & iis qui idonei funt & alios docere.

Quæft. 122. Quid eft quod ait: *Femo-* Exod. xxviii. 42.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 12.

§. 12. *Conflatur vitulus aureus. Huius sceleris dant pœnas Israelitæ. Velum ante faciem Moysis. Electio Aaronis in sacerdotium, & Levitarum in ministerium tabernaculi.*

I. Quid egerant Israelitæ in radice montis Sinai, dum Moyses in summitate montis moraretur per dies quadraginta?

R. Immorante diutius Moyse populus desperato eius reditu Aaronem compulit simulacra facere. Is præ ignavia plebi nimium obsequutus, fecit ex auro vitulum con-

---

ralia facies linea tegere turpitudinem corporis eorum, quasi apparere posset tanta desuper veste adhibita? Nisi quia signum esse voluit in hoc castitatis, vel continentiæ: quæ ideo per indumentum significatur, ut non a seipso habita, sed data intelligatur.

S. Hieron. *Epist. ad Fabiolam, tom.* II. *p.* 583. Legimus in Levitico, iuxta præceptum Dei, Moysen lavisse Aaron & filios eius: iam tunc purgationem mundi, & rerum omnium, sanctitatem Baptismi, sacramenta signabant. Non accipiunt vestes, nisi lotis prius sordibus, nec ornantur ad sacra, nisi in Christo novi homines renascantur... Præceptis Dei lavandi sumus, & cum parati ad indumentum Christi, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota candida: ut de Baptismo consurgentes, cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur... Post feminalia, & lineam tunicam induimur hyacinthino vestimento, & incipimus de terrenis ad alta conscendere. Hæc ipsa hyacinthina tunica, a Septuaginta ὑποδύτης, id est, subucula nominatur, & proprie Pontificis est, significatque rationem sublimium non patere omnibus, sed maioribus atque perfectis... Nec sufficit nobis priorum ablutio peccatorum, Baptismi gratia, doctrina secretior, nisi habuerimus & opera. Unde iungitur & Ephod, id est, superhumerale, quod rationali copulatur: ut non sit laxum, neque dissolutum, sed hæreant sibi invicem, & auxilio sint. Ratio enim operibus, & opera ratione indigent; ut quod mente percipimus, opere perpetremus. Duoque lapides in superhumerali, vel Christum significant & Ecclesiam, duodecim Apostolorum, qui ad prædicationem missi sunt, nomina continentes: vel litteram & spiritum, in quibus continentur legis universa mysteria. In dextra spiritus, in læva littera est. Per litteras ad verba descendimus, per verba venimus ad sensum... In rationali veritas est, id est, scientia, ut noverit quæ docenda sint: & manifestatio atque doctrina, ut possit instruere alios, quod mente concepit.... Lamina aurea rutilat in fronte: nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia coronemur... Tanta debet esse scientia & eruditio Pontificis Dei, ut & gressus eius, & motus, & universa vocalia sint. Veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet & ornatu: ut quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque tintinnabulis enim & diversis coloribus, & gemmis floribusque virtutum, nec Sancta ingredi potest, nec nomen Antistitis possidere.

S. Gregor. magnus Papa, 1. *Pastoralis curæ Part.* 2. *cap.* 3. Sit rector operatione præcipuus, ut vitæ viam subditis vivendo denuntiet, & grex qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla melius quam per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat: quia quod loquendo imperat, ostendendo adiuvat ut fiat... nulla præsentis vitæ appetat, nulla pertimescat: blandimenta mundi respectu intimo terrore despiciat, terrores autem considerato internæ dulcedinis blandimento contemnat. Unde supernæ quoque vocis imperio in utroque humero Sacerdos velamine superhumeralis astringitur; ut contra adversa ac prospera, virtutum semper ornamento muniatur: quatenus, iuxta vocem Pauli, per arma iustitiæ a dextris sinistrisque gradiens, cum ad sola (2. Cor. 6.) quæ anteriora sunt nititur, in nullo delectationis infimæ latere flectatur: non hunc prospera elevent, non adversa per-

flatilem, quem populus adoravit. (A)

I. Quid egit Moyses e monte redux?

Exod. xxxii. 19. 20.

R. Cum appropinquasset ad castra, vidit vitulum & choros, iratusque valde, proiecit de manu tabulas, quas ferebat ad populum scriptas digito Dei, *& confregit eas ad radicem montis: arripiensque vitulum quem fecerant, combussit & contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel*. Tum increpavit graviter Aaronem ob

turbent; non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera ad desperationem premant: ut dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulcritudine tegatur ostendat. Quod recte etiam superhumerale ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, & torta fieri bysso præcipitur: ut quanta Sacerdos clarescere virtutum diversitate debet, demonstretur. In Sacerdoris quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui aereo colore resplendet, adiungitur: ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cælestiom surgat: ne dum suis incautus laudibus capitur, ipse etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque & hyacintho purpura permiscetur; ut videlicet sacerdotale cor, cum summa quæ prædicat sperat, in semetipso etiam suggestiones vitiorum reprimat... Auro autem hyacintho ac purpuræ bis tinctus coccus adiungitur; ut ante interni iudicis oculos omnia virtutum bona ex caritate decorentur; & cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat: quæ scilicet caritas, quia Deum simul ac proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat, ut proximorum curam negligat, vel sic proximorum curam exequitur, ut a divino amore torpescat: quia unum horum quodlibet negligit, in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. Sed cum mens ad præcepta caritatis tenditur, restat proculdubio, ut per abstinentiam caro maceretur. Unde & bis tincto cocco torta byssus adiungitur, de terra etenim byssus nitenti specie oritur; & quid per byssum, nisi candens decore munditiæ corporalis castitas designatur? Quæ videlicet torta, pulcritudini superhumeralis innectitur; quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem dicitur, cum per abstinentiam caro fatigatur.

Venerab. Beda *in cap.* 28. *Exodi*. Moraliter in Pontificis habitu aurum fulget, dum sensu emicat: cui hyacinthinus iungitur, ut per omne quod tractat, ad amorem surgat supernorum. Huic admiscetur regalis purpura, ut vitiorum suggestiones veluti ex potestate regia comprimat. Coccus quoque bis tinctus est, ut ante interni iudicis oculos omnium virtutum bona decoretur caritate... De terra byssus nitenti specie oritur, per quod candens est: & munditiæ corporalis castitas designatur, quæ torta pulcritudini superhumeralis innectitur: quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam carnem affligit, siquidem & balteo præcingitur, per quod incentiva & luxuriæ libidinum restringuntur. Sacerdos autem tabernaculum ingrediens in tunica tintinnabulis ambitur, ut vocem prædicationis habeat... Malum quoque punicum iungitur tintinnabulis, ut per illa doctrinæ fidei unitas designetur.

(A) Exod. xxxii. 1. Videns autem populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de uxorum, filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me. Fecitque populus quæ iusserat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem, dixeruntque: Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Surgentesque mane obtulerunt holocausta & hostias pacificas; & sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

tantum nefas. Congregatisque ad se omnibus filiis Levi, iussit ut irent & redirent *de porta ad portam per medium castrorum, & occideret unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum*. Quod cum factum esset, (B) *ceciderunt in die illa quasi viginti tria millia hominum. Et ait Moyses Levitis: consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio & in fratre suo, ut detur vobis benedictio*.

Exod. xxxii. 27. 28. 29.

I. Quid egit posthæc Moyses?

R. Postera die *locutus est ad populum: Peccastis peccatum maximum*. Placataque precibus ira Dei, conscendit iterum in montem, *& fuit ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedens, & aquam non bibens*. Inde reversus tulit novas ex lapide tabulas duas scriptas sicut prius, perfecitque omnia quæ præceperat ei Deus circa tabernaculi constructionem, & ministerium. Cum autem descenderet de monte, apparuit facies eius radians ex consortio Domini; ostenderat enim ipsi Deus ex parte gloriam suam. Hinc factum est, ut ipse velamen super faciem suam ponere cogeretur, quoties loquebatur ad populum. (C)

Ibid. 30.

Ibid. xxxiv. 28.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 12.

I. Cuius rei typus fuit velamen illud?

R. Rem sic explicat Apostolus, *Sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem eius*: Sic *obtusi sunt sensus eorum* (Iudæorum): *Usque in hodiernum enim diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, quoniam in Christo evacuatur. Sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses*,

2. Cor. iii. 13. 14. 15. 16.

(B) *In texta operis vulgatam versionem retuli, quæ viginti tria hominum millia a Levitis interempta refert: sed textus Hebræus, Interpretes Septuaginta, Pentateuchus Samaritanus, Paraphrasis Chaldaica, versiones Syriaca & Arabica non viginti tria millia, sed ter mille tantum Israelitas occisos fuisse a Levitis asserunt*.

Exod. xxxii. 28. Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi; occideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum.

Versio hebraica S. Hieronymi. Feceruntque filii Levi iuxta sermonem Moysi; cecideruntque in die illa quasi tria millia hominum.

Chald. paraphrasis. Et fecerunt filii Levi iuxta verbum Moysi; cecideruntque ex populo quasi tria millia virorum.

Septuaginta. Et fecerunt filii Levi secundum quod locutus est eis Moyses; & ceciderunt ex populo in die illa tria millia virorum.

Hebr. Arias montani. Et fecerunt filii Levi secundum verbum Moysis; & cecidit e populo in die illa ferme tria millia viri.

Versio syriaca. Feceruntqe filii Levi iuxta verbum Moysis; & ceciderunt ex populo in die illa circiter tria millia virorum.

Vers. samaritana. Feceruntque filii Levi iuxta verbum Moysis; & ceciderunt de populo in die illa circiter tria millia hominum.

Vers. arabica. Et fecerunt filii Levi sicuti præceperat eis Musa; & ceciderunt ex populo in illo die tria millia virorum.

(C) Exod. xxxiv. 29 Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini Videntes autem Aaron, & Filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt prope accedere... Impletisque sermonibus, posuit velamen super faciem suam. Quod ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret; & tunc loquebatur ad filios Israel omnia, quæ sibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

velamen positum est super cor eorum: cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. (D)

I. Quis in Israelitis electus est ad Pontificatum, ad Sacerdotium, ad ministerium tabernaculi?

R. Aaronem Moyses a Domino iussus in Pontificem consecravit; filii Aaron omnes in sacerdotium consecrati. Tribus Levi tota segregata in inferiora tabernaculi ministeria. (E)

Non affectu humano ductus Aaronem fratrem & filios eius & tribum Levi, suam utique, in sacerdotium ministeriumve selegit Moyses; id enim si fecisset impellente natura, quid ni filios suos eorumque posteros elegit potius in sacerdotium?

Id itaque fecit Dei iussu, quod & Israeli miraculo duplici insigniter declaratum voluit Deus.

Core, Dathan, & Abiron, aliique ex filiis Israel ducenti quinquaginta viri proceres steterunt adversus Moysen & Aaron, de usurpato, ut ipsis videbatur, sacerdotio conquesti. Seditionis auctores terra absorbuit, reliquos murmurantes consumpsit ignis egressus a Domino. (F)

(D) 2. COR. III. 7. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus eius, quæ evacuatur: quomodo non ministratio spiritus erit in gloria?... Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est .... Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem eius quod evacuatur, sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum (quoniam in Christo evacuatur:) sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem spiritus est: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritem, tamquam a Domini spiritu.

(E) EXOD. XXVIII. 1. Applica ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi.

Ibid. 41. Cunctorum (Aaron & filiorum eius) consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

XXXIX. 4. Aaron, & filios eius applicabis ad ostium tabernaculi testimonii, cumque laveris patrem cum filiis suis aqua, indues Aaron vestimentis suis... & oleum unctionis fundes super caput eius: atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque illius applicabis, & indues... Eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initiaveris manus eorum.... Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron habebunt filii eius post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum... Septem diebus consecrabis manus eorum.

NUM. III. 6. Applica tribum Levi, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei... & custodiant vasa tabernaculi... Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur... Ego tuli Levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei.

(F) NUM. XVI. 1. Ecce autem Core... & Dathan, atque Abiron... Hon quoque.. surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ... & dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: cur elevamini super populum Domini? Quod cum audisset Moyses,... locutus ad Core... Mane, inquit, notum faciet Dominus, qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei. Hoc igitur facite: tollat unusquisque turibula sua, ... & hausto

Tum Moyses iussu Dei virgas duodecim intulit in tabernaculum, singulas pro singulis tribubus, inscripto nomine uniuscuiusque in virga sua; scripto seorsim nomine Aaron in virga una, virgaque alia pro omnibus Levitarum familiis seposita. Reversusque postera die in tabernaculum, invenit virgam Aaron ex omnibus unam & flores & folia, & amygdalas emisisse. Atque hoc insigni miraculo declaravit Deus a se fuisse Aaronem eiusque posteros in sacerdotium electos. (G)

I. Voluit ne Deus, & Aaronis electione, & supplicio eorum qui sacerdotium usurpare tentarunt, significari nobis aliquid?

R. Id significare voluit Deus, quod ait Apostolus: *Nec quisquam sumit sibi honorem* (sacerdotii), *sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*, Si quis secus fecerit, graviori hunc utique supplicio plectendum quam Core, Dathan & Abiron, quos terra vivos absorbuit.

PARS I. SECT. I. CAP IV. §. 12. *Heb. v. 4.*

I. Cuius rei typus fuere Core, Dathan, & Abiron?

R. Eorum omnium qui vel in sacerdotium vel in ministerium sacrum, nemine vocante, nemine mittente, se intrudunt: sed præsertim eorum qui ab unitate Ecclesiæ schismate disiunguntur. (H)

---

cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino: & quemcumque elegerit, ipse erit sanctus.... Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe universo populo ut separetur a tabernaculis Core, & Dathan, & Abiron. Surrexitque Moyses, &... dixit ad turbam: Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne invnlvamini in peccatis eorum... Si novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum degluriat eos,... descenderintque viventes in infernum, scietis quod blasphemaverint Dominum. Confestim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum; & aperiens os suum devoravit illos cum tabernaculis suis & universa substantia eorum. Descenderuntque vivi in infernum operti humo. & perierunt de medio multitudinis .. Sed & ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum... Et stans (Aaron) inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum & septingenti, absque his qui perierant in seditinne Core.

(G) Num. xvii. 2. Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum virgas duodecim, & uniuscuiusque nomen superscribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, & una virga cunctas seorsum familias continebit. Ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio... Quem ex his elegero, germinabit virga eius.... Sequenti die regressus (Moyses) invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt... Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, & quiescant querelæ eorum a me, ne mnriantur.

(H) S. Aug. *Epist.* 87. *alias* 164. *ad Emerit. num* 4 Neque enim vobis obiicimus, nisi schismatis crimen, quam etiam hæresim male perseverando fecistis. Quanti autem divino iudicio pendatue hoc facinus, lege quod te legisse non ambigo. Invenies Dathan & Abiron hiatu terræ devoratos, cæterosque omnes, qui eis consenserant, igne de medio eorum exsistente consumptos. Illud ergo ad exemplum devitandi Dominus Deus præsenti supplicio denotavit, ut cum talibus patientissime parcit, quales ultimo iudicio reservet, ostenderet.

Epist 93 *alias* 48 *ad Vincent. Rogatist. cap.* 9. *num.* 28. Nos autem ideo certi sumus, neminem se a communione omnium gentium iuste sepatare potuisse, quia non quisque nostrum in iustitia sua,

§. 13. *Missi exploratores. Murmur & seditio populi in deserto. Ob id plectitur. Caleb & Iosue remunerantur.*

I. Quid egit Moyses postquam in deserto perfecit omnia, quæ ad cultum Domini pertinebant?

R. Misit exploratores duodecim, assumptos ex singulis tribubus, qui terram Chanaan genti promissam lustrarent, & ex ea fructus afferrent populo. (A)

I. Quid fuit ab exploratoribus relatum?

R. Renuntiarunt illi felicem omni copia esse regionem, idque probarunt vel ex palmite abscisso cum uva sua, qui tam ingens fuit, ut ponderis causa necesse fuerit hunc a duobus in vecte deferri. Sed in his exploratoribus decem fuere, qui populi animum fregerunt prorsus sermonibus suis. Terra hæc opima quidem, inquiebant, sed cultores habet fortissimos, quos non poterimus umquam superare. (B)

Hoc audito populus vociferans contra Moysen murmuratus est, & insurrexit. *Utinam*, inquit *mortui essemus in Ægypto*. Eo denique mali ventum, ut spreto Moysis imperio, ducem sibi constituere para- Num. xiv. 2.

---

sed in Scripturis divinis quærit Ecclesiam, & ut promissa est, reddi conspicit. Ipsa est enim de qua dicitur: *Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum*: quæ nec spinæ dici possunt, nisi malignitate morum; nec filiæ, nisi communione sacramentorum... Id est, quod alibi dicitur: *Dexteram tuam sic notam fac mihi, & eruditos corde in sapientia;* in quibus luce fulgentibus & caritate ferventibus quasi in meridie requiescis; ne forte velut operta, id est occulta & ignota, irruam non in gregem tuum, sed in grege sodalium tuorum, id est, hæreticorum. Quos ita sodales dicit, sicut spinas illas filias, propter communionem sacramentorum. De quibus alibi dicitur: *Tu vero unanimis meus, & dux meus, & notus meus; qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum consensu: veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes*, sicut Dathan & Abiron, impiæ separationis auctores.

Cant. II. 2. — Ps. LXXXIX. 12. — Cant. I. 6. — Ps. LIV. 14. 15. 16.

Cap. 13. *num.* 52. Descendunt in infernum viventes, id est, suam perditionem sentientes, quos Dathan & Abiron, & Chore hiatu terræ absorpti tanto ante futuros figuraverunt.

(A) Numer. xiii. 3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex principibus. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan mittens principes viros... De tribu Iuda, Caleb filium Iephone... De tribu Ephraim, Osee filium Nun... Vocavitque Osee filium Nun, Iosue. Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan & dixit ad eos:... Considerate Terram, qualis sit: & populum qui habitator est eius, utrum fortis sit an infirmus: si pauci numero an plures: ipsa terra, bona an mala: urbes quales, muratæ an absque muris: humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus, quando iam præcoquæ uvæ vesci possunt.

(B) Num. xiii. 22. Cumque ascendissent, exploraverunt terram.... Pergentesque usque ad torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis, & de ficis loci illius tulerunt... Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moysen & Aaron... Locutique eis & omni multitudini ostenderunt fructus terræ; & narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ revera fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest: sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas.

rent, cuius ductu in Ægyptum reverterentur.

Tum Iosue & Caleb, qui inter exploratores terræ fuerant, populum obtestantur ne exploratoribus credant formidolosa referentibus, nihil metuendum, promissis illos Dei confidere oportere.

Sed gens indomita, sanis consiliis male renitens, credebat potius cæteris exploratoribus pergentibus populum a suscepto itinere deflectere, contendentibusque magna Moysen, & supra vires moliri. Iamque lapidibus erant obruendi Caleb & Iosue, ob defensam viriliter causam Dei, nisi apparens subito gloria Domini super tectum fœderis, seditionem mox compescuisset. (C)

I. Mansit ne impunita rebellio?

R. Non mansit. Exploratores decem seditionis auctores, percussi a Domino, mortui sunt. Iuravitque Dominus in ira sua, neminem eorum, qui contra Dominum murmuraverant, in terram Chanaan intraturum; omnes qui ab annis viginti & supra numerati rebellionem fecerant, per annos quadraginta erraturos in solitudine, ibique morituros. Præter Iosue & Caleb nullum eorum in terram esse introducendum. Quin & populum rebellem Deus iam iam erat pestilentia consumturus, nisi Moyses precibus obstitisset, & veniam exorasset. (D)

I. Cuius rei typus fuere exploratores duodecim missi ad terram Chanaan?

(C) xiv. 1. Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa, & murmurati fuor contra Moysen & Aaron cuncti filii Israel... Dixeruutque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem... At vero Iosue filius Nun, & Caleb filius Iephone, qui & ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, & ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum; neque timeatis populum terræ huius... Dominus nobiscum est, nolite metuere. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israel... Et ait Moyses ad Dominum:.. Dimitte, obsecro, peccatum populi huius... Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum:... attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentaverunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram pro qua iuravi Patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuivit: & semen eius possidebit eam.

(D) NUM. XIV. 29. In solitudine hac iacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis a viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis Terram, super quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem, præter Caleb.... & Iosue... Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram.... Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam Terram, & qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ qund esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem... & Caleb... vixerunt ex omnibus, qui perrexerant ad considerandam Terram.

PSAL. XCIV. 11. Et isti non cognoverunt vias meas: ut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.

HEB. III. 10. Infensus fui generationi huic, & dixi: semper errant corde. Ipsi autem non cognnverunt vias meas, sicut inravi in ira mea, si introibunt in

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 13.

R. Typus fuere Pastorum, qui a Prophetis dicuntur speculatores positi domui Israel. (E)

I. Cuius rei typus fuit palmes cum uva sua a viris duobus in vecte delatus?

R. Typus fuit Christi cruci affixi a Iudæis & gentibus. (F)

requiem meam. Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo: sed adhortamini vosmetipsus per singulus dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.... Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi, qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iuravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

IV. 1. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim & nobis enuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex iis, quæ audierunt. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus... Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem... Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei Qui enim ingressus est in requiem eius; ipse etiam requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

(E) ISAI. LVI. 10 Speculatores eius cæci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

EZECH. III. 17 Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me.

XXXIII. 6. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina. & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti.

(F) S. HIERONYM. *Epist. Criticæ ad Fabiolam mans.* 15. *alias* 127. Duodecim exploratores mittuntur ad Terram Sanctam: botrus refertur in ligno, & Christi breviter passio demonstratur.

S. AUG. *in Psal.* VIII. *num.* 2. Dictus est enim & Dominus botrus uvæ, quem ligno suspensum, de terra promissionis, qui præmissi erant a populo Israel, tamquam crucifixum, attulerunt.

S. CÆSARII, *Serm.* 14. *qui est apud S. Aug. in Append. Serm.* 28. *alias* 100. *de temp. n.* 2. Uva illa Christum Deum figuravit.... & de ipsa scriptum est.... Lavabit in vino stolam suam, & amictum suum in sanguine uvæ. Hæc... uva in ligno suspensa duorum defertur obsequio, quæ nobis... duorum Testamentorum repræsentatur oraculis, quæ in ligno crucis pependit, cuius vinum in pretium nostrum, passionis expressione profluxit. Gen. 49. 1.

S. MAXIM. *Homil.* 1. *de S. Cyprian. t.* 5. *Bibliot. Patr.* Vinum plane est spiritale Dei illa uva. quæ pro salute omnium pependit in ligno. Sicut enim botrus redditurus vinum, prius in vinea quadam naturæ arte suspenditur: ita & Christus editurus vinum spirituale, martyrii in crucem quadam providentia divinitaris aptatur. Ipse est plane botrus, quem duo exploratores illi, hoc est, Iesus Nave, & Caleb filius Iephone in phalanga ad filios Israel propriis humeris detulerunt. Quod quidem factum iam tunc præfigurabat adventum Domini Salvatoris; nam botrus in phalanga suspensus, in cruce Christus appensus ostenditur Duo autem in phalanga portantes uvam, duo populi demonstrantur, Christianus utique, & Iudæus.

I. Cuius rei typus fuit rebellio Israelitarum, inde orta quod præ difficultatibus desperarent, posse se umquam pervenire ad terram Chanaan, semini Abrahæ promissam?

R. Hic figuram advertere licet eorum, qui ut ait Apostolus, desperantes, semetipsos tradunt corpora sua in immunditiam, & in omne genus libidinum, spreto Christi imperio. (G)

Ephes. IV. 19.

I. Cuius rei typus fuere Caleb & Iosue?

R. Typus fuere Pastorum qui recte ministerio suo funguntur, populosque sibi creditos adhortantur, ut ponant in Deo solo spem suam, *omnem sollicitudinem proiicientes* in Christum, cuius gratia vincimus quidquid occurrit contrarium saluti.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 13.

1. Petr. V. 7.

I. Cuius rei typus fuit excitata seditio adversus Caleb & Iosue, instigantibus præsertim decem aliis exploratoribus?

R. Typus fuit eorum, quæ patiun-

(G) Ephes. IV. 18. Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum.

S. August. *in Ps.* XL. *n.* 4. Illum inimicum cogitate, de quo dicit Dominus: *Inimicus homo hoc fecit*. Ipse est enim qui suggerit ut propter res terrenas colatur, quia non potest evertere nomen Christianum inimicus iste: vidit enim se victum fama & laudibus Christi; vidit in eo quod occidit martyres Christi, illos coronatos, & se triumphatum; & cœpit non posse hoc persuadere hominibus, quod nihil sit Christus: & quia vituperando Christum, iam difficile decipit; laudando Christum, conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudæum mortuum, crucifixum, nullius momenti hominem, qui non potuit a se mortem depellere. Ubi in nomine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subvertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguuntur: & hæc omnia prædicta in Prophetis adtenduntur ab hominibus admiratione stupentibus, & claudentibus iam cor adversus vituperationem Christi: induit se laudibus Christi, & cœpit a fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens illa lex, divina, ineffabilis: sed quis illam implet? In nomine Salvatoris nostri conculcate leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudando insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitabant: non dicant quis hoc implet? Si de viribus suis præsumunt, non implebunt. Præsumendo de gratia Dei credant, præsumendo veniant, adiuvandi veniant, non iudicandi...

Matt. XIII. 28.

In Ps. CVI. *n.* 5. Invenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & non posse viam propter compedes ambulare: inclusum se sentit difficultate vitiorum; & tamquam muro impossibilitatis erecto, portisque clausis, qua evadat ut recte vivat, non invenit. Iam scit quomodo vivere debeat: prius enim in errore erat, & famem veritatis patiebatur; accepit autem iam cibum veritatis, & positus est in via; audit, vive bene, secundum quod nosti... Conatur, non potest; ligatum se sentit, esclamat ad Dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando... Exclamat & in hac ad Dominum: liberat Dominus de necessitatibus, rumpit vincula difficultatis, constituit in operatione æquitatis. Incipit ei iam facile esse quod difficile fuerat, abstinere a malis, non adulterare, non furtum facere, non homicidium, non sacrilegium, non alienum concupiscere: facta est facultas, quæ antea fuerat difficultas. Potuit hoc Dominus sine difficultate præstare: sed si hoc sine difficultate haberemus, largitorem huius boni non agnosceremus. Si enim primitus cum vellet posset, & non sentiret adversus se obtinentes cupiditates, nec vinculis suis gravata anima collideretur, suis viribus tribueret quod se posse sentiret, & non confiterentur Domino miserationes eius.

PARS I SECT I. CAP IV §. 13.

tur identidem Pastores christiani, qui Dei solius intuitu sine ulla personarum acceptione suo rite funguntur ministerio; quæ patiuntur, inquam, instigantibus præsertim Pastoribus aliis, qui præ ignavia vel cupiditate rerum temporalium non ex fide vivunt. Huius rei extitere exempla non pauca quolibet sæculo, incipiendo a Christo & Apostolis. (H)

(H) *Pauca ex iis quæ tum Christus, tum Apostoli, tam a Iudæis, quam a malis Christianis perpessi sunt, hic ex Evangelio Matth. præsertim, Act. Apost. & Epistolis, ubi suse narrantur, depromam.*

MATTH. II. 13.... Surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum:. futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

IX. 3 & 4. Ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat... Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.

X. 17. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis suis flagellabunt vos: & ad præsides & ad reges ducemini propter me in testimonium illis & gentibus... Et eritis odio omnibus propter nomen meum.

XI. 18. Venit... Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia a filiis suis.

XIV 3. Herodes... tenuit Ioannem, & alligavit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam... Misitque & decollavit Ioannem in carcere. Et allatum est caput eius in disco.

XX. 18. Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

XXI. 15. & 46. Videntes autem principes sacerdotum, & scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David: indignati sunt.... Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

XXIII. 34. Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem

XXVI. 3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis sacerdotum,... & consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. *Cætera vide infra §. 13. & seq. cap. 1. sect. 2. huiusce partis.*

IOAN. VI. 61. Multi... audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?... Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant.

VII. 1. Post hæc autem ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere... Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, quia bonus est, alii autem dicebant, non: sed seducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudæorum.

VIII. 59. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exivit de templo.

IX. 22.... Conspiraverunt Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret... Maledixerunt ergo ei (cæco), & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus .. & eiecerunt eum foras.

ACTOR. IV. 1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & sadducæi, dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis: & iniecerunt in eos manus & posuerunt eos in custodiam in crastinum... Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu.

V. 17. Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis sadducæorum) repleti sunt zelo: & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica...

Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati

Actor. vi. 9 Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum ... disputantes cum Stephano: & ... summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum. Commoverunt itaque plebem, & seniores, & scribas: & concurrentes rapuerunt eum & adduxerunt in concilium: & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, & legem. Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Iesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

vii. 54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum ... Exclamantes autem voce magna ... impetum fecerunt unanimiter in eum. Et eiicientes eum extra civitatem lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum.

viii. 1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ.

ix. 1. Saulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut si quos invenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

ix. 23. Cum autem implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Iudæi, ut eum interficerent. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum.

xii. 1. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. Videns autem quia placeret Iudæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum ... Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

xiii. 45. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ a Paulo dicebantur blasphemantes ... Iudæi autem concitaverunt mulieres religiosas & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum & Barnabam; & eiecerunt eos de finibus suis.

xiv. 2. Qui vero increduli fuerunt Iudæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres ... Cum autem factus esset impetus Gentilium, & Iudæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos. intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, & Derben, ... & ibi evangelizantes erant ... Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi; & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.

xvi. 19. ... Apprehendentes Paulum & Silam, perduxerunt in forum ad principes: & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Iudæi: & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. Et cucurrit plebs adversus eos; & magistratus, scissis tunicis eorum, iusserunt eos virgis cædi. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi, ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptum recepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

xxi. 30. Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum; & statim clausæ sunt ianuæ. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis, quia tota confunditur Ierusalem. Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & iussit eum alligari catenis duabus; & interrogabat, quis esset, & quod fecisset?

xxii. 22. ... Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terra huiusmodi: non enim fas est eum vivere. Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta sua, & pulverem iactantibus in aerem, iussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. Et cum astrinxisset eum loris, dicit astanti sibi centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? ... Protinus ergo discesserunt ab illo,

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 13.

qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum. Postera autem die volens scire diligentius, qua ex causa accusaretur a Iudæis, solvit eum, & iussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos...

xxiii. 2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os eius... Facta autem die collegerunt se quidam ex Iudæis, & devoverunt se, dicentes: Neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum...

xxiv. 1. Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt (Felicem) præsidem adversus Paulum. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens:.. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Iudæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum. Qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram iudicare... Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum...

xxv. 2. Adieruntque eum (Festum) principes sacerdotum, & primi Iudæorum adversus Paulum; & rogabant eum, postulantes gratiam adversus eum, ut iuberet perduci eum in Ierusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via... Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Ierosolyma descenderant Iudæi, multas & graves causas obiicientes, quas non poterant probare &c.

1. Cor. iv. 9 Puto enim, quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Usque in hanc horam & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus. Blasphemamur & obsecramus: tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

2. Cor. i. 4. (Deus) Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur. Ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

iv. 8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur. Persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deiicimur, sed non perimus. Semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Iesum, ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

vi. 4. Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis... Per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam; ut seductores, & veraces; sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce vivimus; ut castigati, & non mortificati.

xi. 23. Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plusimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter.. A Iudæis quinquies, quadragenas, una minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate... Damasci præpositus Gentis Aretæ regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet. Et per fenestram in sporta demissus sum per murum, & sic effugi manus eius.

xii. 10. Placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in

persecutionibus, in angustiis pro Christo: cum enim infirmor, tunc potens sum.

PHILIPP. I. 28 Et in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo. Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.

COLOSS. I. 24. Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

2. TIMOT. I. 15. Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes.

III. 8. Quemadmodum autem Iannes, & Mambres restiterunt Moysi; ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem ... Et omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

IV. 14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundum opera eius: quem & tu devita: valde enim restitit verbis nostris.

HEBR. X. 32. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum: & in altero quidem opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socii taliter conversantium effecti. Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam.

I. PETR. II. 19. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.

3. IOAN. *vers* 9. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres; & eos qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eiicit.

APOC. I. 9. Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu; fui in Insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu.

II. 9. Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini; & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 13.

Quæ sequuntur eisdem fere verbis referunt SOCRATES *Hist. Ecclesiast. lib.* I *cap.* 27. 28. 29. 32. 35. SOZOMENUS *lib.* II. *Histor. Ecclesiast. cap.* 22. 23. 25. 28. *& lib.* III. *cap.* 2. 5. 6.

THEODORETUS *Ecclef. hist. lib.* I. *cap.* 26. Cum in magno illo Concilio Nicæno pro Apostolicæ doctrinæ defensione certamen subiisset (Athanasius,) a propugnatoribus quidem veritatis laudem retulit: eorum vero qui veritati adversabantur, utpote æmulus, hostis atque inimicus extitit ... Hanc igitur eius in tuenda veritate alacritatem cum experti essent ii, qui unigenito Deo bellum inferre decreverant: simulatque eum Alessandrinæ Ecclesiæ gubernaculis admotum esse didicarunt, eius præsulatum eversionem esse potentiæ suæ iudicarunt. Hac de causa tale quidpiam machinantur. Cum Meletius, is quem synodus Nicæna abdicaverat, motus ac turbas in Thebaide & per Ægyptum ei vicinam excitare non desisteret, illi conductis quibusdam ex illius factione, ut suspicione careret accusatio, persuadent iis, ut ad Imperatorem contendant, crimenque confingant, Athanasium Ægypto vectigal imponere, & aurum inde collectum, cuidam viro imperium invadere meditanti, subministrare. Hac ratione cum imperatorem decepissent, effecerunt ut Athanasius Constantinopolim accerseretur. Qui cum venisset, criminum falsitatem coarguit, & Ecclesiam sibi a Deo commissam recepit.

Cap. 28. Verum ne sic quidem impios illos puduit: sed aliam denuo fabulam composuerunt, cuiusmodi nullus umquam Tragicorum aut Comicorum Poetarum commentus est. Accusatores enim ex eadem illa factione iterum conductos, ad Imperatorem adducunt, insignem illum virtutis athletam multa infanda patrasse vociferantes. Eorum duces erant Eusebius ac Theognius & Theodorus Perinthius, (est autem Perinthus civitas, quæ nunc Heraclea vocitatur) affirmantes ea esse intolerabilia, ac ne simplici quidem auditu ferenda. Persuadent igitur Prin-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 13.

cipi, ut Cæsareæ in Palestina Synodum cogat, ubi plures erant infensi Athanasio; ibique causam illius iubeat iudicari. Imperator vero fidem illis habens, ut Sacerdotibus (fraudulenta enim eorum consilia penitus ignorabat) id fieri præcepit. Verum divinus Athanasius cum perspectam haberet Iudicum malevolentiam, ad Concilium non venit. Hinc validiorem ansam calumniandi arripientes ii, qui veritati bellum indixerant, præter alia crimina, tyrannidis etiam, & contumaciæ coram imperatore eum insimulant. Neque vero spe sua prorsus frustrati sunt; etenim Imperator, alioqui clementissimus, eorum verbis exasperatus, scripsit ad Athanasium, iram suam satis ei prodens, & ut Tyrum pergeret, mandavit.

Cap. 30. Arsenius quidam erat Meletianæ factionis Episcopus: hunc Meletiani cum occultassent, ut diutissime in latebris manere vellet, orarunt. Dextra deinde mortui cuiusdam abscissa, eam sale conditam, & in arca lignea repositam, ubique circumtulerunt, Arsenio præcisam esse dicentes, & Athanasium vocantes homicidam. Sed ille qui omnia intuetur providentiæ oculus, Arsenium diu latere haudquaquam passus est. Nam primum quidem in Ægypto ac Thebaide compertus est vivere: deinde vero Tyrum quoque eum adduxit divina providentia, ubi decantata illa manus coram Iudicibus proferebatur. Hunc ergo cum deprehendissent contubernales Athanasii, adduxerunt, & in diversorio aliquandiu delitescere coegerunt. Ipse vero magnus Athanasius prima luce ad Concilium venit, ac primo quidem introducta est quædam impuræ vitæ muliercula. Hæc impudenter vociferari cœpit, se quidem virginitatem Deo vovisse dicens, Athanasium vero quem hospitio exceperat, vim sibi intulisse, & invitam violasse. Quæ cum dixisset, ingressus est is qui accusabatur, & una cum illo presbyter quidam egregius, Timotheus nomine. Cumque Iudices Athanasium obiecto crimini respondere iussissent, ipse quidem conticuit, perinde ac si non esset Athanasius. Timotheus vero mulierem alloquens: Egone, inquit, tecum aliquando confabulatus sum, mulier, aut in ædes tuas umquam ingressus? Tum illa multo impudentius clamare cœpit, contendens adversus Timotheum, & manum exercens, eumque digito demonstrans: Tu, inquit, mihi virginitatem eripuisti, tu me castitate spoliasti, & alia eiusmodi addens, quæ dici solent a mulieribus propter intemperantiam, omni prorsus verecundia destitutis. Hunc in modum pudore confusis iis, qui fabulam composuerant, erubescentibus quoque Iudicibus qui conscii erant, dimissa est mulier. Tunc magnus Athanasius mulierem dimittendam non esse dixit, sed inquirendum, quis ista concinnavisset. Illi vero clamarunt, alia superesse crimina longe graviora, quæ nulla arte ac solertia dissolvi possent: oculis enim, non auribus iudicanda esse, quæ proferentur. His dictis famosam illam arcam in medium protulerunt, & manu sale conditam monstrarunt. Tum vero spectantium singuli clamorem sustulerunt; alii id scelus verum esse existimantes; alii id quidem falsum esse minime dubitantes: Arsenium vero adhuc occultum esse credentes. Tandem vero ægre impetrato modico silentio, reus Iudices percontatur, num quis ex ipsis Arsenium nosset. Cumque multi respondissent se hominem probe nosse, eum adduci iussit; ac rursus interrogavit, num is ipse esset Arsenius, quem ipse quidem peremisset, illi autem requirerent, & qui post cædem contumelia affectus, & dextra manu truncatus esset. Illis confitentibus hunc Arsenium esse, Athanasius reducto eius pallio, utramque illius manum ostendit, dextram ac sinistram. Aliam vero, inquit, nemo præterea requirat: duas enim dumtaxat manus a conditore omnium Deo singuli homines acceperunt. Quibus in hunc modum demonstratis, cum accusatores & Iudices, qui fraudis conscii erant, occultare se debuissent, & optare ut tellus ipsis dehisceret, tumultu ac seditione Concilium compleverunt; præstigiatorem vocantes Athanasium, qui artibus quibusdam, ac machinamentis oculos hominum deciperet, cumque discerpere ac iugulare conabantur, quem paulo ante cædis reum egerant.

Cap. 31 Et quoniam Athanasius ipsum (Imperatorem) adierat de iniquitate iudicii graviter conquerens, Episcopos, de quibus querebatur, ad Comitatum venire iussit. Qui cum adessent, apertissime se convincendos esse prævidentes, priores quidem calumnias missas fecere: Imperatori vero suggesserunt, comminatum esse Athanasium, prohibiturum se exportationem annonæ. His sermonibus inductus Imperator, in urbem quamdam Galliarum, cui nomen est Treviris, Athanasium relegavit.

Lib. 2. *cap.* 3. & 4. Cum Imperato-

rem, (Episcopi Ariani) utpote vicini, crebrius viserent, Athanasii reditum ab exilio plurima mala importasse dixerunt: nec Ægyptum solum, sed Palestinam præterea ac Phœnicem & finitimas provincias ea tempestate involvi. His & similibus aliis sermonibus cum levissimum Imperatoris animum expugnassent, persuaserunt ei, ut Athanasium Ecclesia expelleret. Verum Athanasius cognitis ante insidiis secessit, & in occidentis partes se contulit. Namque Eusebiani Iulio Episcopo, qui tunc temporis Romanam Ecclesiam administrabat, compositas adversus Athanasium calumnias perscripserant. Is vero Ecclesiasticam legem secutus, & ipsos Romam venire iussit, & Athanasium ad dicendam causam evocavit. Et Athanasius quidem citationi obtemperans, statim iter arripuit. Ii vero qui fabulam composuerant, Romam venire noluerunt, eo quod mendacium facile deprehensum iri cernerent. Ceterum cum oves Pastore suo destitutas viderent, lupum illis verius quam Pastorem præfecerunt, Gregorium nomine; qui cum per sex annos instar feræ belluæ gregem omni crudelitate vastasset, pœnas tandem improbitatis suæ dedit, ab ipsis ovibus misere discerptus.

Cap. 13. Tum vero ii qui Constantii animum pro arbitratu suo impellebant, revocarunt illi in memoriam dissidium, quod ipsi cum fratre intercesserat propter Athanasium; & quemadmodum parum abfuisset, quin ruptis naturæ vinculis ad bellum civile prorumperent. His sermonibus inductus Constantius, non expelli tantum, verum etiam mactari Athanasium iussit. Missoque cum ingentibus copiis Sebastiano Duce, Athanasium tamquam sceleratum, e medio tolli præcepit... Iam nox erat, & ex plebe quidam pernoctabant, cum collecta expectaretur. Cum repente supervenit Dux cum quinque & amplius militum millibus, qui arma & strictos gladios habebant, & sagittas ac tela gestabant & clavas, uti iam antea dictum est. Et ipse quidem Ecclesiam circumsedit, militibus quam proxime collocatis, ne quis forte egredientium ex Ecclesia eos effugere posset. Ego vero cum absurdum existimarem plebem in tanta perturbatione deserere, ac non potius pro salute illius fortiter propugnare, sedens in cathedra mandavi Diacono, ut Psalmum recitaret, utque populus respon-
Ps. cxxxv. 1. deret: *Quoniam in sæculum misericordia eius*: ac deinde, ut omnes abscederent, ac domum suam redirent. Sed cum Dux tandem irrupisset, & milites altare circumsepsissent ad me intercipiendum, Clerici quidem & laici qui tunc ibi remanserant, clamabant rogabantque, ut nos iam abscederemus. Ego vero pertinacius refragabar, me non ante discessurum affirmans, quam universi se subduxissent. Cumque surrexissem & orationem fieri iussissem, & rogabam ut postea universi discederent: satius esse dicens, ut ipse discrimen subirem, quam ut ulli ipsorum quidpiam accideret incommodi. Proinde cum iam plurimi excessissent, ac reliqui subsequerentur, Monachi qui illic nobiscum erant, & quidam ex Clericis adscendentes abstraxerunt me: atque ita, veritatem ipsam testor, per medios milites, quorum alii altare circumdederant, alii per Ecclesiam oberrabant, transivimus Domino ducente nos ac protegente; & clam illis excessimus, Deum ipsum glorificantes, quod non prodidissemus plebem. Sed illa ante dimissa, ipsi salutem nobis quærere, & manus insidiatorum effugere potuissemus.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 13.

Cap. 14. Cum Athanasius hoc modo ex cruentis illorum manibus evasisset, Georgio, alteri post Gregorium lupo, cura gregis illius commissa est. Hic vero crudelius quam quivis lupus, aut ursus, aut pardus, in oves grassatus est. Etenim puellas, quæ perpetuam virginitatem voverant non solum Athanasii communionem eiurare compulit, verum etiam fidem Patrum anathemate damnare. Porro ministrum ac socium crudelitatis suæ habebant Sebastianum quemdam, ducem rei militaris: qui media in urbe accenso rogo, virgines nudas igni propius admotas, abnegare fidem iubebat. Verum illæ, triste ac miserandum spectaculum Christianis simul ac Gentilibus præbentes, & ignominiam hanc maximi honoris instar habuerunt, & inflicta pro fide verbera libenti animo sustinuerunt... Hæc & huiusmodi alia a Georgio perpetrata sunt Alexandriæ. Divinus autem Athanasius nullum sibi locum satis tutum existimabat, cum Imperator iussisset, ut aut vivus adduceretur, aut mortui ad se adportaretur caput, eique qui istud faceret maximam mercedem promisisset.

Lib. 3. *cap.* 9. Dæmones cum efficaciam linguæ & precationum Athanasii ferre non possent, ministros suos ad maledicta in eum congerenda incitarunt: ac multa quidem in eum dixerunt, poscentes ab impietatis patrono (Imperatore Iu-

I. Cuius rei typus fuere quas dedere pœnas feditionis tam exploratores quam reliqui de populo?

R. His adumbratam cernere licet quam Deus semper vel occulte, quod sæpius, vel manifeste, quod

liano), ut Athanafium urbe expelleret:.. His fupplicationibus admiffis, Iulisnus Athansfium non modo pelli iuffit, verum etiam morte multari. Ea re conterritis chriftianæ religionis fectatoribus prædixiffe fertur, motum illum brevi ceffaturum: nubem enim effe dixit, quæ celerrime diffolveretur. Subduxit fe tamen, cum eos qui contra ipfum miffi fuerant, adveniffe ism comperiffet; nactufque in ripa fluminis navigium, fubvectus eft in Thebaidem. Is vero cui cædes Athanafii msndata fuerat, audita eius fugs, quantocius eum perfequi cœpit. Quem præveniens quidam ex familiaribus Athanafii, cum feftinare illum nuntiaffet, nonnulli ex comitibus orabant, ut in folitudinem deflecteret. Ipfe vero gubernatori præcepit, ut navigium recta Alexandriam dirigeret. Sic igitur cum contra perfecutorem ipfum nsvigarent, occurrit is, qui mandatum cædis acceperat; & qusntum inde abeffet Athanafius, fcifcitatur. Ille haud procul abeffe eum refpondit: eoque dimiffo Alexandrism profectus, reliquo tempore imperii Iuliani ibi delituit.

Lib. 4. *cap.* 19. Bafilius primum Valentis impetum devitavit. Poftea vero cum illuc reverfus effet Valens, priorum oblitus: quippe mens eius a feductoribus obfeffa tenebatur, Bafilium denuo hortatus eft, ut adverfariorum partibus fefe adiungeret. Cumque perfuadere ei non potuiffet, præceptum de exilio fcribi iuffit. Quod manus propriæ fubfcriptione firmare conatus, nullius litteræ apicem potuit exarare: calamus enim contritus eft. Cumque fecundo ac tertio calsmo idem contigiffet, & nihilominus Valens impium illud præceptum confirmare niteretur, dextra fubito concuti ac tremere cœpit. Cumque animus terrore ac metu perculfus effet, utraque manu chartam dilaceravit.

Eadem habet Socrates *hiftor. Ecclefiaft. Lib.* 4. *c.* 26. *Hæc fufiori ftylo profequitur* Sozomenus *hift. Ecclefiaft. lib.* 6. *cap.* 15. *&* 16.

Lib. 5. *Cap.* 34. Hi ergo (invidi Chryfoftomi) cum diverfas haberent odii ac fimultatis caufas, corufcantem quidem eius viri virtutem intueri noluerunt. Infelices vero quofdam accufatores nacti, cum calumnias manifeftas effe perfpicerent, procul ab urbe Synodum congregarunt, & fententiam tulerunt. Porro Imperator credens Sacerdotibus, eum procul ab urbe regia relegsvit. Ioannes igitur cum nec audiffet accufstionem, nec defenfionem attuliffet, quafi convictus fuiffet de criminibus, quæ ipfi obiecta erant, coactus eft urbe excedere; & ad navale in oftio Ponti fitum, qund Hieron vocsnt, perrexit. Sed cum noctu ingens terræ motus contigiffet, ipfamque Auguftam gravis invafiffet terror, legati primo diluculo ad exulem mittuntur, rogaturi ut quam primum ad urbem rediret, & civitatem periculo liberaret. Poft hos fecundi miffi funt, & poft fecundos tertii; adeo ut Bofphorus legatorum multitudine compleretur. Quod cum cognoviffet fideliffimus populus, ftatim oftium Propontidis navigiis obtexit. Univerfi enim obviam procefferunt, cereas faces præferentes: ac tum quidem caterva inimicorum diffipata eft. Paucis vero menfibus elapfis, iterum convenerunt, pœnafque ab eo exegerunt non iam falforum criminum illorum, fed quod poft depofitionem minifterio fuo functus fuiffet. Verum ille aiebat fe iudicatum non fuiffe, & nec crimina obiecta audiiffe, nec iis refpondiffe, nec præfentem condemnatum effe; fed ab Imperatore expulfum, ac denuo effe revocatum. Altera igitur Synodo congregata, iudicio opus non habuerunt Ioannis inimici: fed cum Imperatori perfuafiffent iuftsm sc legitimam fuiffe fententiam, non urbe folum regia eum expulerunt, fed in psrvum quoddam ac defertum Armeniæ oppidum relegarunt, cui nomen eft Cucufo. Mox inde eductum, Pityuntem tranfportarunt: oppidum eft fitum in extremis finibus Ponti, & imperii Romani, quod accolunt crudeliffimi barbari. Verum clemens Dominus invictum athletam ad hanc infulam non permifit abduci: nam cum veniffet Comana, ad vitam fenii ac doloris expertem eum tranftulit.

Hæc fufius refert Sozomenus *Hiftoria Ecclefiaft. lib.* 8. *cap.* 16. 17. 20. 21. 22.

quandoque fit, vindictam exerit in eos qui persecutiones adversus bonos Ecclesiæ Pastores vel movent, vel fovent, vel approbant: vel tandem qui malorum exemplo Pastorum sermonibusve seduci se patiuntur. (I)

I. Ex viris plus millies sexcentis de Israel, qui egressi sunt ex Ægypto, dixisti præter Caleb, & Iosue ne unum quidem fuisse, qui intraverit in terram Abrahæ promissam, cæteros omnes in solitudine mortuos; fuit ne hoc rei alicuius typus?

R. Hic adumbratum videmus (horresco referens) quod Christus ipse docuit, paucos admodum esse, qui salutem æternam consequantur, præ multitudine eorum qui pereunt. Horret, inquam, animus, & tremebundus dico: sed quid ni dixerim, cum Paulus ipse dicat? Verba eius accipe: *Nolo ... vos ignorare, fratres, quoniam Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt ... sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri ... Scripta sunt autem ad correptionem nostram ... Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.*

1. Cor. x. 1. & seq.

§. 14. *Aquæ contradictionis. Serpens æneus. Prophetia & consilium Balaam. Zelus Phinees. Mors Moysis.*

I. Quid egerunt Israelitæ per annos quadraginta in solitudine?

(I) Theodoretus *Ecclesiast. histor. lib.* 1. *cap.* 14. Cum hoc mndo digressus (Arius) esset a Principe, Eusebiani consueta ipsis violentia utentes, eum in Ecclesiam introducere voluerunt. Sed beatæ memoriæ Alexander Constantinopolitanus Episcopus reclamabat, negans, auctorem hæreseos in communionem suscipi oportere. Tandem Eusebiani minati sunt Alexandro, ita dicentes: Quemadmodum te invito perfecimus, ut ab Imperatore Arius evocaretur, sic crastino die, quamvis renuente te, nobiscum in hac Ecclesia collectas aget. Erat tunc dies sabbati cum hæc dicerent: quibus auditis Episcopus Alexander, incredibili mærore affectus, manibus ad Deum sublatis lamentari cœpit; pronusque humi iacens intra septa altaris Deum orabat. Aderat una cum illo Macarius, ipse quoque Deum orans, & Alexandri vocem audiens. Porro ille duo postulabat a Deo ita dicens: Si Arius cras communicaturus est, dimitte me servum tuum, nec pium cum impio simul perdas. Si vero parcis Ecclesiæ tuæ, novi autem quod ei parcas, respice ad verba Eusebianorum, & noli tradere hereditatem tuam in ruinam & opprobrium. Tolle e medio Arium, ne illo in Ecclesiam ingresso, hæresis quoque simul ingressa esse videatur, neve impietas deinceps eodem loco habeatur, quo pietas. Hæc precatus Episcopus Ecclesia abscessit mirum in modum sollicitus: & continuo res accidit mira prorsus, atque horrenda, & inexpectata. Nam cum Eusebiani minas intentassent, Episcopus quidem preces ad Deum fuderat: Arius vero Eusebianorum præsidio confidebat, & multa inaniter iactans, ob urgentem alvi necessitatem latrinas petiit: statimque pronus, sicut scriptum est, crepuit medius, collapsusque protinus animam exhalavit, & utroque pariter, communione scilicet ac vita privatus est.

Eadem referunt Sncrates *lib.* 1. *histor. Ecclesiast. cap* 38. *&* Sozomenus *historiæ Eccles. lib.* 2. *cap.* 29. *Vide infra sect.* 11. *cap.* 111. §. 10. *sæculo* iv. Epiphanium *litt.* (EE) *adversus Ariomanitas.*

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 14.

R. Erraverunt in solitudine, nunc huc nunc illuc, Dei nutu, progrediendo. Insigni Dei miraculo factum est, ut interea eorum nec calceamenta nec vestes usu attererentur. Nec defecit eis ulla die, exceptis sabbatis, manna, cibus eis e cælo missus. (A)

I. Deum ne interea maiori fide, & subiectione coluerunt quam prius?

R. Nullatenus. Immo duro semper & indocili ingenio, tot laborum pertæsi, sæpius contra Deum & Moysen murmurarunt. Tunc, ut iam antea sæpius, ob aquæ penuriam populi exorta seditio est. Postea mannæ satietas eos & fastidium cæpit: *Anima nostra*, inquiunt, *nauseat super cibo isto levissimo*. Quid plura? non destiterunt umquam a rebellione contra Dominum. (B) Num. xxi. 5.

I. Quomodo orta ob aquæ penuriam seditio sedata est?

R. Petram Moyses virga semel atque iterum percussit: unde egressæ sunt aquæ largissimæ. In quo quidem Moyses a Domino reprehensus legitur, quasi de divino au-

---

(A) Deuter. viii. 2. Recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu, & patres tui; ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. Vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.

xxix. 5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.

(B) Numer. xx. 2. Cumque indigeret aqua populus, convenerunt adversum Moysen, & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino ... Ingressusque Moyses, & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos: locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumque eduxeritis aquam de petra, bibet omnis multitudo & iumenta eius ... Cumque elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in Terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, ubi iurgati sunt filii Israel contra Dominum & sanctificatus est in eis.

xxi. 4. Tædere cœpit populum itineris ac laboris: locutusque contra Deum, & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra iam nauseat super cibo isto levissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur.

Deuteron. xxxi. 27. Ego enim scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero?

xilio dubitaverit. Putant alii culpam Moysis in gemina silicis percussione positam: alii aliud interpretantur. Quidquid sit; ob murmur, & contradictionem populi, aquæ illæ dictæ sunt aquæ contradictionis. (C)

I. Fuit ne culpa Moysis impunita?

R. Non fuit. Sed iratus Dominus dixit Moysi: Videbis oculis tuis terram Abrahæ promissam, sed non ingredieris in eam: alius populum illuc introducet. *Deut.* XXXII. 52.

I. Cur Deus permisit Moysen in culpam hanc incidere?

R. Ut ex hac culpa factus humilior, intelligeret hominem se esse, idque ipsum populus intelligeret. (D) Tum ut ex iniuncta huic culpæ pœna, grande Mysterium paulo post explicandum significaretur.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 14.

I. Cur Deus culpam hanc noluit impunitam diu relinquere?

R. Ut Moyses pœna levi, dum hic viveret, pœnam utique graviorem quam fuisset post mortem pro culpa daturus, Deo miserante, compensaret. *Quos enim Deus diligit castigat*, & corrigit in tempore misericors Pater. (E) *Heb.* XII. 6.

I. Deditne populus pœnas aliquas ob murmur illud ultimum, simulque ob significatam de Manna satietatem & nauseam?

R. Dedit utique: immisit enim propterea Dominus in populum ignitos serpentes; quorum morsibus adusti plurimi de populo, vel mortui sunt, vel gravissime vulnerati ceciderunt. (F)

(C) *Vide supra litt.* (B) Num. c. XX. 5. S. Aug. *Qæst.* 19. *in Numer.* Ei (Moysi) exprobravit Dominus quod ad petram, unde aqua profluxit, videtur de potestate Domini dubitasse... Deus non de verbis, sed de cordibus iudicat. Alioquin & ad illam petram, unde aqua profluxit, poterant excusari verba Moysi, nisi in eum clara esset divina sententia, quod diffidendo talia dixerit.

Theodor. *Quæst.* 37. *in Numer.* Propterea Dominus contra eos (Moysen & Aaron) sententiam tulit: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, ideirco vos non introducetis multitudinem hanc in terram, quam dedi illis. Et vexatus est Moyses propter illos, quia exacerbaverunt spiritum eius, & distinxit in labiis suis: nam iratus illis ambigue sermonem protulit. Eratque non mentis ambiguitas, sed linguæ. *Moysen itaque excusat Theodoretus.* *Num.* XX. 12. *Ps.* CV. 32. 33.

(D) Theodoret. *Qæst.* 43. *in Deuteron.* *Vide infra hocce §. litt.* (M)

(E) Proverb. III. 11. Disciplinam Domini, fili mi, ne abiicias; nec deficias cum ab eo corripieris: quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.

Hebr. XII. 5. Fili mi, noli negligere disciplinam Domini; neque fatigeris dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corrigit Pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem eius. Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. *Prov.* III. 12.

Apocal. III. 19. Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age.

(F) *Vide supra litt.* (B) Num. c. XXI. 4.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 14.

I. Quis fuit huius plagæ & supplicii modus?

R. Clamavit populus ad Dominum, misericordiam pro peccato precatus; oravitque Moyses pro populo. Mox exaudita oratione, Num. XXI. 9. *fecit*, Dei iussu, *serpentem æneum, posuitque eum pro signo. Quem cum percussi aspicerent, sanabantur.*

I. Cuius rei typus fuit serpens æneus?

R. Serpens æneus, figuram, non venenum serpentis habens, typus fuit Christi in cruce exaltati, qui assumpta carnis peccati similitudine sine peccato, fuit una salus peccatoribus. Id ipsum Christus Joan. III. 14. 15. docet his verbis: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* (G)

I. Numquid postea ad mortem usque Moysis, Deum ad iracundiam provocarunt Israelitæ?

R. Adhuc semel provocarunt peccando cum mulieribus Madianitis. Rem explico.

Balac rex Moabitarum Balaam ariolum ad se vocat, ut is malediceret populo Israel. Venit Balaam. Sed Deo prophetæ linguam movente factum est, ut benedictiones pro maledictionibus promeret, multa de populo immo & de Christo venturo prænuntians. Tum, veritus ne promissa mercede fraudaretur, regi consilium hoc plane detestandum dedit. Mitte, inquit, ad castra Israel feminas de Madian, quarum blanditiis victus populus in peccatum, & exinde in indignationem Dei incurrat. Tunc populum facile debellabis. Res ita sese habuit, ut dixerat: mittuntur feminæ: vincitur populus blanditiis, fornicatur, & in idolatriam,

---

(G) S. AUG. *Lib. 1. de peccator. meritis & remiss. c. 32. num. 60.* Serpentum morsibus multi moriebantur; tunc populus peccata sua confitens, per Moysen deprecatus est Dominum, ut hoc ab eis virus auferret. Ac sic Moyses ex præcepto Domini exaltavit in deserto æneum serpentem; admonuitque populum, ut illum exaltatum, quisquis a serpente morderetur, adtenderet: hoc facientes continuo sanabantur. Quid est exaltatus serpens, nisi mors Christi? ... Dominus autem in carnem suam non peccatum transtulit, tamquam venenum serpentis; sed tamen transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa, unde in carne peccati & culpa solveretur & pœna. Sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum serpentem, & a veneno sanabatur, & a morte liberabatur: sic nunc, qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem Baptismumque eius, & a peccato per iustificationem, & a morte per resurrectionem liberatur.

THEODORET. *Quæst 38 in Numeros.* Illud etiam salutarem passionem præfigurat. Nam per serpentem natum est peccatum, unde maledictionem accepit a Deo omnium. Erat itaque serpens figura tum peccati, tum maledictionis. Quoniam igitur Dominus Christus in similitudinem carnis peccati apparuit: corpus enim vere sumpsit, peccatum autem non fecit, nec inventus est dolus in ore eius: præsignatur passio Isai. LIII. 4. salutaris per serpentem æneum. Quemadmodum enim serpens æneus erat imago ser- 1. Petr. II. 22. pentum, non tamen illorum venenum gerebat: ita Filius unigenitus corpus quidem habebat humanum, sed peccatorum macula carebat. Et sicut a serpentibus morsi, serpentem intuentes sanabantur: ita qui vulnerati sunt a peccato, passioni Salvatoris nostri sine ulla dubitatione credentes, morte potentiores fiunt, & vitam æternam consequuntur.

qua nulla execrabilior, prolabitur. (H)

I. Qua ratione Deus tot scelera ultus est?

(H) Numer. xxii. 2. Videns autem Balac... omnia quæ fecerat Israel Amorrhæo, & quod pertimuissent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non possent, dixit ad maiores natu Madian: Ita delebit hic populus omnes... Misit ergo nuntios ad Balaam... ariolum... ut vocarent eum, & dicerent:.. Veni, & maledic populo huic.. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est... Respondit Balaam: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar... Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis... Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ... Cernens asina Angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere, stetit Angelus in angustiis duarum maceriarum... Quem videns asina iunxit se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram, nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus, vehementius cædebat fuste latera eius. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? Ecce iam tertio?... Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? Dic quid simile umquam fecerim tibi?... Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via, evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram. Cui Angelus:... Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua mihique contraria... Dixit Balaam: Peccavi, nesciens quod tu stares contra me, & nunc si displicet tibi ut vadam, revertar. Ait Angelus: Vade cum istis... Ivit igitur cum principibus.

xxiii. 7. Assumptaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum... Veni, inquit, & maledic Iacob: propera, & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?... Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? ut malediceres inimicis meis vocavi te, & tu e contrario benedicis eis. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus?... Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? Locutus est, & non implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

xxiv. 15. Sumpta igitur parabola, rursum ait,... Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel... De Iacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.

xxv. 1. Morabatur autem eo tempore Israel in Settim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab... Initiatusque est Israel Beelphegor: & iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis; ut avertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad Iudices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

xxxi. 16. Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde & percussus est populus?

Iosue xxiv. 9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Israelem: misitque & vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis: & ego nolui audire eum, sed e contrario per illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu eius.

2. Petri ii. 14. Oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii: derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem vero habuit suæ vesaniæ: subiugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

Iudæ ver. 2. Væ illis, quia in via Cain abie-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 14.

R. Iratus Deus iubet, principes populi fornicantis patibulo ſuſpendi, cæteros omnes qui fornicati fuiſſent, ſine diſcrimine occidi: & cæſa ſunt eo die viginti quatuor millia. Tunc Phinees Aaronis ex patre nepos, divino zelo accenſus, cum vidiſſet virum Iſraelitam cum muliere Moabitide peccantem, ſimul utrumque arrepto pugione confodit: atque ita ceſſavit ira Dei. (I)

I. Numquid Madianitæ pœnas dederunt ſceleris?

R. Dederunt utique. Miſit enim, Deo iubente, Moyſes Phineem cum duodecim millibus expeditorum ad pugnam contra Madianitas. Hi ab Iſraelitis prælio victi, omnes occiſi ſunt. Balac quoque & Balaam interfecti. Quin & mulieres gladio cæſæ ſunt. Solæ puellæ virgines, iuſſu Moyſis, ab internecione ſervatæ. (K)

I. Poſt hanc expeditionem, quid egit Moyſes?

R. Ioſue ſibi iuſſu Dei ſuffecit in ducem populi, mandavitque ut populum introduceret in terram Chanaan. Acceptam a Deo legem populo iterum denuntiavit. Iudæorum futuram reprobationem, &

---

runt, & errore Balaam mercede effuſi ſunt, & in contradictione Core perierunt.

Apocalyps. ii. 14. Habeo adverſus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coram filiis Iſrael, edere, & fornicari.

(I) Numer. xxv. 6. Et ecce unus de filiis Iſrael intravit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitidem, vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſrael, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari filii Aaron Sacerdotis, ſurrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitam in lupanar, & perfodit ambos ſimul, virum ſcilicet & mulierem, in locis genitalibus. Ceſſavitque plaga a filiis Iſrael; & occiſi ſunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moyſen: Phinees.. avertit iram meam a filiis Iſrael: quia zelo meo commotus eſt contra eos, ut non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo... Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini eius pactum ſacerdotii ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo, & expiavit ſcelus filiorum Iſrael. Erat autem nomen viri Iſraelitæ, qui occiſus eſt cum Madianitide, Zambri... Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta eſt, vocabatur Corbi.

Psal. cv. 28. Et initiati ſunt Beelphegor: & comederunt ſacrificia mortuorum. Et irritaverunt eum in adinventionibus ſuis; & multiplicata eſt in eis ruina. Et ſtetit Phinees, & placavit; & ceſſavit quaſſatio. Et reputatum eſt ei in iuſtitiam, in generationem & generationem.

1. Machab. ii. 54. Phinees Pater noſter, zelando zelum Dei, accepit teſtamentum ſacerdotii æterni.

(K) Numer. xxxi. 2 Ulciſcere filios Iſrael de Madianitis... Statimque Moyſes: Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui poſſint ultionem Domini expetere de Madianitis. Mille viri de ſingulis Tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de ſingulis Tribubus, ideſt, duodecim millia expeditorum ad pugnam: quos miſit Moyſes cum Phinees... Cumque pugnaſſent contra Madianitas atque viciſſent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos... Quidquid habere poterant depopulati ſunt... Iratuſque Moyſes... ait: Cur feminas reſervaſtis? Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael?... Ergo cunctos interficite quidquid eſt generis maſculini, etiam in parvulis, & mulieres, quæ noverunt viros in coitu, iugulate: puellas autem & omnes feminas virgines reſervate vobis.

Iosue xiii. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Iſrael gladio cum cæteris interfectis.

cæterarum gentium vocationem prædixit. Benedixit singulis tribubus Israel. Scripsit hæc omnia in volumine, quod Levitis tradidit in Sanctuario cum tabulis lapideis recondendum. Tandem montem solus conscendit, ibique ostendit ei Dominus omnem terram Abrahæ promissam, quam cum fuisset contemplatus, nec in eam ingressus, in eo ipso monte mortuus est iubente Domino, & sepultus annos natus centum viginti: nec quisquam hominum cognovit umquam sepulcrum eius, nec mortui corpus invenit. (L)

I. Quod Moyses in pœnam culpæ ad aquas contradictionis admissæ, in terram Chanaan non sit ingressus, illucque Iosue populum, non Moyses introduxerit, dixisti superius grande eo significatum fuisse mysterium a te infra explicandum. Iam ergo tandem quale

(L) DEUTER. III. 28. Præcipe Iosue, & corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis Terram quam visurus es.

IV. 1. Et nunc Israel audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea vivas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis... Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, iustaque iudicia, & universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? Custodi igitur temetipsum, & animam tuam sollicite. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos... Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hereditarium... Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, & iuravit ut non transirem Iordanem, neque ingrederer Terram optimam, quam daturus est vobis. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem: vos transibitis, & possidebitis terram egregiam. Cave nequando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum.

XXXI. 2.... Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi, & ingredi, præsertim cum & Dominus dixerit mihi: Non transibis Iordanem istum.. Vocavitque Moyses Iosue, & dixit ei coram omni Israel: Confortare, & esto robustus: tu enim introduces populum istum in Terram, quam daturum se patribus eorum iuravit Dominus, & tu eam sorte divides. Et Dominus, qui ductor est vester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas. Scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam Sacerdotibus filiis Levi,... dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonium.

XXXII 15. Incrassatus est dilectus, & recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo. Provocaverunt eum in Diis alienis... Immolaverunt dæmoniis, & non Deo... Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est... Ascende in montem istum Abarim,... & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam, & morere in monte. Quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis. Quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israel, ad aquas contradictionis... & non sanctificastis me inter filios Israel. E contra videbis terram, & non ingredieris in eam.

XXXIV. 5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, iubente Domino. Et sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phogor; & non cognovit homo sepulcrum eius usque in præsentem diem. Moyses centum & viginti annorum erat quando mortuus est.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 14.

id fuerit mysterium dicas velim.

R. Lubens exponam.

Homines peccando inciderant in diaboli servitutem, cuius Ægyptiaca servitus typus fuit. Ut ex ea Deus homines eximeret, scripsit eis legem, deditque ministerio Moysis. Ea lex patefecit quidem hominibus ipsorum servitutem, & corruptionem, docuit eos quid esset agendum, ut in libertatem assererentur; ostendit eis bona, ad quæ tenderent, promissam patriam demonstravit. Sed infirmior ea lex fuit, quam ut homines a corruptione liberaret, & ad patriam introduceret. Id fuit Christo Iesu reservatum unico liberatori, cuius Iosue & nomen & typum gessit. Is Moyse legis ministro potentior, gratia efficaciori legis infirmitatem adiuvante, nos sanat, nos liberat, nos roborat, nos ad patriam cælestem introducit, quæ utique terra Abrahæ promissa præfigurabatur. (M)

(M) GALAT. III. 11. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est: quia iustus ex fide vivit. *Hab. II. 4.* Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in illis. *Levit. 18. 5.* Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: *Deut. 21. 25.* Maledictus omnis qui pendet in ligno; ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem... Si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris... Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset iustitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificaremur. At ubi venit fides, iam non sumus sub pædagogo.

HEBR. VII. 18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum,

THEODORET. *Quæst. 43. in Deuteronom.* Docet nos Dominus se summam virtutem a perfectis exigere: & cum erga alios homines graviter peccantes sit longanimis, sanctis tamen hanc veniam non concedere. Tenuissimus venia & misericordia dignus: *Sap. VI. 7.* potentes autem potenter torquebuntur; cui modicum datum fuerit, modicum exigetur ab eo... *Luc. XII. 48.* Deus non permisit hunc summum prophetam introducere populum in terram promissionis, ne illum tamquam Deum colerent Israelitæ.. Eadem de causa sepulcrum eius latere voluit, qui nostra sapienter administrat Deus. Porro sciendum est, Moysen repræsentare legem... Iesus autem filius Nave typum gerit Salvatoris universæ terræ. Quemadmodum ergo Moyses eduxit populum ab Ægypto, Iosue vero ipsum in terram promissam introduxit; ita lex quidem ab impietate liberat obedientes, Evangelica autem gratia inducit in regnum cælorum.

Prefatione in Iesum Nave. Docuit nos *1. Cor. 10.* sapientissimus Paulus testamentum vetus novi fuisse figuram: hæc enim omnia in figura contingebant illis. Per Moysen debemus intelligere legem, per Iesum eiusdem cum illo nominis, Salvatorem... Quemadmodum igitur defuncto secundum historiam Moyse, Iesus populum introduxit in terram promissam; ita finita lege, Iesus noster apparens populo pio regnum cælorum aperuit.

S. AUGUST. *Quæst. 53. in Numeros.* Ambobus (Aaron & Moysi) hoc ante prædixerat, quod ideo non intrarent cum populo Dei in terram promissionis, quia non eum sanctificaverunt coram populo ad aquam contradictionis, id est, quia dubitaverunt de dono eius, quod posset aqua de petra profluere... Huius autem rei

§. 15. ***Sub Iosue Duce populus Israel terram promissam possidet, & per tribus & familias partitur. Populi status & mores sub Iudicum Imperio.***

I. Quid factum est in Israel, mortuo Moyse?

R. Moyse mortuo, summa rerum penes Iosue fuit. Hunc Deus iussit fieri gentis Ducem, promisitque ipsi populus omnimodam subiectionem & obedientiam. Hoc Duce venit Israel in possessionem terræ promissæ. (A)

I. Numquid nemine impediente, & adversante missi sunt filii Israel in terræ possessionem?

R. Plurimi obstiterunt, pugnarunt multi: sed duce Iosue superati omnes, & devicti sunt, gentesque in ea regione commorantes exterminatæ. (B)

I. Numquid terræ huius incolæ ita deleti, ut ne unus quidem superfuerit?

R. Non omnes duce Iosue, nec simul & eodem tempore, sed paulatim, & succedentibus annis deleti: Deo ita permittente, tum ne vacua & inculta terra remaneret, donec posset Israel, multiplicata progenie, singulas terræ partes replere; tum ut exerceretur Israelitarum vigilantia, ne securi ab hostium metu torperent otio. (C)

---

mysterium datur intelligi, quia nec sacerdotium quod prius institutum est, cuios personam gerebat Aaron, oec ipsa lex, cuius personam gerebat Moyses, introducunt populum Dei in terram hereditatis æternæ; sed Iesus, in quo typus erat Domini Iesu Christi, id est, gratia per fidem.

(A) IOSUE I. 1. Et factum est post mortem Moysi . . ut loqoeretur Dominus ad Iosue filium Nun ... & diceret ei ... Surge, & transi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israel .. Noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad qoæcumque perrexeris. Præcepitque Iosue principibus populi, dicens ... Imperate populo, ac dicite: Præparate vobis cibaria, quoniam post diem tertium transibitis Iordanem ... Responderuntque ad Iosue, atque dixeront: Omnia quæ præcepisti nobis, faciemus; & quocumque miseris, ibimus. Sicot obedivimos in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit com Moyse.

(B) *Lege librum* IOSUE, *si tanti viri historiam cupis pernoscere.*

(C) EXOD. XXIII. 29. Non eiiciam eos a facie tua aono ono: ne terra in solitodinem redigatur, & crescant contra te bestiæ. Paulatimque expellam eos de conspectu tuo, dooec aogearis, & possideas terram.

DEUTER. VII. 21.... Deos magnus & terribilis. Ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne forte multiplicentur contra te bestiæ terræ.

IOSUE XXIII. 4. ... Multæ adhuc supersont nationes. Dominus Deus vester disperdet eas, & auferet a facie vestra, & possidebitis Terram sicot vobis pollicitus est. Tantum confortamini, & estote soliciti, ot custodiatis cuncta qoæ scripta sunt in volumine legis Moysi ... Et tunc aoferet Dominos Deos in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.

IUDICUM III. 1. Hæ sunt gentes, quas Dominos dereliqoit, ut erudiret in eis Israelem, & omnes qui non noverant bella Chananæorum: ut postea discerent filii eorom certare cum hostibos, & habere consoetudinem præliandi.

S. AUGUST. *Quæst.* 17. *in Iudices*, *n.* 3. Ne potaretur hoc Iesus consilio suo tamquam humano egisse, ut gentes illæ relinquerentor, subiungit Scriptura: *Et dimisit* *Iudic.* II. 23.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 15.

I. Quomodo Iosue divisit terram Chanaan inter filios Israel?

R. Sorte divisit. Et quam unicuique familiæ, divina Providentia disponente, sors dedit terræ portionem, hanc unaquæque sumpsit in possessionem sibi. (D)

I. Quod multa fuerunt Israelitis impedimenta superanda antequam terræ possessionem obtinerent, quod cum hostibus multis dimicandum, quod non nisi paulatim & succedente tempore omnes omnino hostes plane debellati; fuit ne id typus alicuius rei?

R. His omnibus velut in imagine adumbratum cernere licet, quot Ecclesiæ singulisque adeo Christianis superanda veniant impedimenta, quot prælia sustinenda, quot hostes vincendi, antequam venire liceat in possessionem patriæ cælestis, terræ utique viventium.

Hæc omnia non simul, sed paulatim superant Christiani: superest semper, quod dimicent, quod vincant, quod timeant; Deo ita disponente, ut exerceatur iugiter eorum virtus, ut metu, & tremore contineantur, ne torpeant de-

---

Dominus gentes has, ut non auferret illas Iud. III. 1. *celeriter* ... Deinde sequitur: *Et hæ gentes, quas reliquit Iesus, ut tentaret in illis Israel* ... Erat ergo ista causa in eorum tentatione, ut bellare discerent, id est, ut tanta pietate & obedientia legis Dei bellarent, quanta patres eorum, qui Domino Deo etiam bellando placuerunt; non quia optabile aliquid est bellum, sed quia pietas laudabilis & in bello.

N. 4. Dictum est autem in Deutero- Exod. XXIII. 29. nomio ... Non eiiciam illos in anno uno, ne fiat terra deserta, & multiplicentur in te bestiæ feræ ... Poterat hanc promissio- Deuter. VII. 22. nem suam servare Dominus erga obedientes, ut exterminatio gentium illarum, crescentibus Israelitis partibus, fieret, cum eorum multitudo terras, unde adversarii exterminarentur, desertas non sineret. Quod autem ait, *ne multiplicentur in se bestiæ feræ*, mirum si non bestiales quodammodo cupiditates, & libidines intelligi voluit, quæ solent de repentino successu terrenæ felicitatis existere. Neque enim Deus homines exterminare poterat, & bestias non poterat vel perdere, vel pasci potius non permittere.

(D) Numer. XXVI. 55. ... Sors terram tribubus dividat & familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

Iosue XXIII. 4. Vobis divisit omnem terram, ab orientali parte Iordanis usque ad mare magnum.

Psal. LXXVII. 54. Et eiecit a facie eorum gentes, & sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.

Id intellige de Israelitis, qui ultra Iordanem habitaverunt, si quidem tribus Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasses terras cis Iordanem ab ipso Moyse designatas, non sorte ductas incoluerunt, ut patet ex

Numeror. XXXII. 1. Filii autem Ruben & Gad ... venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum Sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth & Dibon, & Iazer, & Nemra, & Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon. Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus iumenta plurima. Precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem ... Dedit itaque Moyses filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse filii Ioseph regnum Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum urbibus suis per circuitum. *Id etiam probatur ex*

Iosue I. 12. Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, ait (Iosue): ... Uxores vestræ, & filii, ac iumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem.

fidia, extollantur ſuperbia. (E)

I. Cur voluit Deus terram Chanaan ſorte diſtribui?

R. 1. Ut ſic murmurationibus & contentionibus & rixis occurreretur.

(E) S. Hieron. *Epiſt. ad Dardanum*, *Tom.* 2. *p.* 609. Quod ſi obieceris terram repromiſſionis dici, quæ in Numerorum volumine continetur ... ego fatebor hæc tibi repromiſſa, non tradita: ſi obſervaſſes mandata Dei, & in præceptis illius ambulaſſes: ſi non pro omnipotente Deo coluiſſes Beelphegor & Baalim, Beelzebub & Chamos: quos quia prætuliſti Deo, omnia quæ tibi promiſſa fuerant, perdidiſti. Et mihi in Evangelio promittuntur regna cælorum, quæ inſtrumentum vetus omnino non nominat. Sed ſi non fecero quæ præcepta ſunt, nequaquam erit culpa in promittente, ſed in me qui promiſſum accipere non merui. Ubi enim optio proponitur ad eligendum, qui operari renuis, fruſtra cupias quod promiſſum eſt. Lege librum Ioſue & Iudicum, & quantis poſſeſſionum anguſtiis ſis coarctatus, intelliges. Quid diverſarum urbium alienigenas commemorem, quos populus Iudæorum non quivit expellere de urbibus & ſedibus ſuis, quum ipſa metropolis tua prius Iebus, poſtea Salem, tertio Ieroſolyma, & nunc Ælia, Iebuſæos expellere non valuerit, ſed manſerint cum eis in ſcandalum exemplumque vicinorum... Si... occidentem tantum ſequuntur litteram, & non ſpiritum vivificantem, oſtendant terram repromiſſionis lacte & melle manantem. Sin autem per tropologiam dictum putant, pro rerum omnium abundantia: & nos terram confeſſionis terramque viventium, terræ veprium præferemus, dicente Domino ad Moyſen de abiectione Iſraelis, & aſſumptione Gentium: *Dimitte me, ut deleam populum iſtum, & faciam te in gentem magnam*... Ex quo perſpicue demonſtratur, omnia illius populi in umbra & typo & imagine præceſſiſſe, ſcripta autem eſſe pro nobis. (*Exod.* 32. 10.) (1. *Cor.* 10. 11.)

Epiſt. 50. *alias* 103. *ad Paulinum*. Veniam ad Ieſum Nave, qui typus Domini non ſolum in geſtis, ſed etiam in nomine, tranſiit Iordanem, hoſtium regna ſubvertit, diviſit terram victori populo, & per ſingulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Eccleſiæ cæleſtiſque Hieruſalem ſpiritualia regna deſcribit.

S. Aug. *Lib.* 2. *de peccat. meritis, & remiſſione*, *c.* 19. *n.* 32. Nos quantum conceſſum eſt, ſapiamus; & intelligamus, ſi poſſumus, Dominum Deum bonum, ideo etiam ſanctis ſuis alicuius operis iuſti aliquando non tribuere vel certam ſcientiam, vel victricem delectationem, ut cognoſcant non a ſe ipſis, ſed ab illo ſibi eſſe lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & ſuavitatem qua det fructum ſuum terra eorum.

N. 33. (Dominus) idcirco etiam ſanctos & fideles ſuos in aliquibus vitiis tardius ſanat, ut in his eos minus quam implendæ ex omni parte iuſtitiæ ſufficit, delectet bonum, ſive cum latet, ſive cum etiam manifeſtum eſt: ut quantum pertinet ad integerrimam regulam veritatis eius, non iuſtificetur in conſpectu eius omnis vivens. (*Pſal.* 142. 2) Nec in eo ipſo vult nos damnabiles eſſe, ſed humiles, commendans nobis eamdem gratiam ſuam: ne facilitatem in omnibus aſſecuti, noſtrum putemus eſſe quod eius eſt: qui error multum eſt religioni pietatique contrarius. Nec ideo tamen in eiſdem vitiis nobis permanendum eſſe exiſtimemus, ſed adverſus ipſam maxime ſuperbiam, propter quam in eis humiliamur, & nos vigilanter conemur, & ipſum deprecemur ardenter, ſimul intelligentes & quod ſic conamur, & quod ſic deprecamur, dono illius nos habere.

S. Gregor. Mag. *Lib.* 4. *moral. in Iob*, *cap.* 24. *n.* 44. Unde & bene quum Iſraelitico populo percepta repromiſſionis terra partiretur, Ephraim tribui Chananæus gentilis populus non occiſus, ſed factus tributarius dicitur... Quid enim Chananæus... niſi vitium ſignificat?... Qui tamen tributarius efficitur, quia hoc ipſum vitium quod ſubigere non poſſumus, ad uſum noſtræ utilitatis humiliter retorquemus... Ad hoc namque quædam minima vitia noſtra retinentur, ut ſeſe noſtra intentio ſollicitam in certamine ſemper exerceat; & eo de victoria non ſuperbiat, quo vivere in ſe hoſtes conſpicit, a quibus adhuc vinci formidat. Iſrael ergo reſervatis gentibus eruditur, quando in quibuſdam minimis vitiis elatio virtutis noſtræ comprimitur, & in parvis ſibi reſiſtentibus diſcit, quod ex ſe maiora non ſubigit.

2. Ut hinc intelligerent filii Israel, quam quisque habuisset terræ portionem, hanc sibi, non hominum, sed Dei nutu contigisse.

3. Ut terram hanc licet armis quæsitam, licet obtentam victoriis, sentirent tamen nonnisi ex mera & gratuita Dei misericordia possideri. (F)

4. Denique, ut ex hoc typo intelligerent quoque Christiani, licet Patria cælestis sit merces a iusto
2. Tim. iv. 7. iudice tribuenda, *bonum certamen*
Rom. vi. 23. *certaturis*, *gratiam* tamen *Dei* esse *vitam æternam*, ad quam *sorte*, inquit Apostolus, hoc est ex mera Dei misericordia *vocati sumus*. (G) Eph. i. 11.

I. Quomodo gesserunt se filii Israel, postquam missi sunt in possessionem terræ?

R. Servierunt Domino cunctis diebus (*Iosue*), *& seniorum qui longo post eum vixerunt tempore*, *& noverant omnia opera Domini*, *quæ fecerat cum Israel*. Sed ipsis vita functis, *fecerunt* sæpius *filii Israel malum in conspectu Domini*, *& servierunt* Diis alienis. Iudic. ii. 7. Ibid. 11.

(F) Theodoret. *Quæst. 46. in Numeros*. Cur Deus mandavit sorte dividi terram? Ut litem & controversiam omnem tolleret, tamquam Deo per sortem terram dividente. Neque enim alicui fortunæ rem committi præcepit. Hoc ipsum fecerunt etiam divini Apostoli, antequam Spiritus sanctus advenisset; mittentes enim sortes, Deum omnia cognoscentem deprecati sunt, ut demonstraret uter esset dignior: in quo sorte vocati sumus, prædestinati secundum voluntatem eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Act. i. 24. & seq. Ephes. i. 11.

(G) Rom. vi. 23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

Ephes. i. 11. In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

Coloss. i. 12. Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.

S. Aug. *Epist. 194. ad Sixtum*, *alias* 105. *cap* 3. *n.* 14. Quærimus namque meritum obdurationis, & invenimus. Merito namque peccati universa massa damnata est; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum misericordiæ, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur, si non gratis donatur, sed meritis redditur.

Cap. 5. *n.* 19. Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia; & cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est. *in miseratione & misericordia*. Non itaque frustra Deo cantatur, *& misericordia eius præveniet me*: &, *misericordia eius subsequetur me*. Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur; nec ideo quia non meritis datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Psal. cii. 4. Ps. lviii. 11. Ps. xxii. 6.

Cap. 6. *num.* 23. Satis sit interim Christiano ex fide adhuc viventi, & nondum cernenti quod perfectum est, sed ex parte scienti; nosse vel credere, quod neminem Deus liberet nisi gratuita misericordia per Dominum nostrum Iesum Christum, & neminem damnet nisi æquissima veritate per eumdem Dominum nostrum Iesum Christum. Cur autem illum potius quam illum liberet aut non liberet, scrutetur qui potest iudiciorum eius tam magnum profundum, verumtamen caveat præcipitium. Numquid enim est iniquitas apud Deum? Absit. Sed inscrutabilia sunt iudicia eius, & investigabiles viæ eius. Rom. ix. 14. Ibid. xi. 33.

I. Quid causæ fuit cur in Idolatriam prolaberentur?

R. Id ita paulatim factum est, ob spretam legem, qua cautum erat ne fœdus, & connubia iungerent filii Israel cum gentibus exteris, in terra Chanaam relictis. (H)

I. Mansit ne tantum nefas impunitum?

R. Adfuit mox pœna peccantibus: nam *iratus Dominus contra Israel tradidit eos in manus diripientium: nec potuerunt resistere adversariis suis, sed manus Domini super eos erat, & vehementer afflicti sunt,* iuxta sermones Moysi & Iosue. (I)

Iudic. II. 14. 15.

I. Quamdiu perseveravit ista calamitas?

R. Quamdiu ipsi in peccatis permanserunt. Si quando in se reversi clamabant ad Dominum, Deus exaudiebat eos, suscitabatque Iudices, qui eos liberarent de vastantium manibus. Sed postquam mortuus esset Iudex, vulgo immemor beneficii populus & rebellis, revertebatur ad pristina scelera, atque ita tradebatur denuo hostium furori. (K)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 15.

Itaque, ut ait S. Augustinus: *His temporibus alternaverunt apud eos & humilitates laborum pro eorum peccatis, & prosperitates consolationum propter miserationem Dei.* (L)

Lib. 18. *de Civit. Dei c.* 13.

I. Cur Iudices dicti sunt, quos Deus identidem liberatores suscitabat?

R. Sic dicti, quia nomine Dei &

(*H*) IUDIC. II. 1. Pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, sed aras eorum subverteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis?

III. 6. Et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, & servierunt Diis eorum.

(I) DEUTER. XXVIII. 15. Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia mandata eius, . . . venient super te maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui . . . Mittet Dominus super te famem, & esuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas, in quibus reliquisti me . . . Augebit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseverantes, infirmitates pessimas & perpetuas, . . donec te conterat.

IOSUE XXIV. 20. Si dimiseritis Dominum, & servieritis Diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.

(K) IUDIC. II. 16. Suscitavitque Dominus Iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum Diis alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. Cumque Dominus Iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. Postquam autem mortuus esset Iudex, revertebantur, & multo faciebant peiora quam fecerant patres eorum, sequentes Deos alienos, servientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueverunt. Iratusque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit: & ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue . . . ut in ipsis experiar Israel, utrum custodiant viam Domini . . . an non.

(L) S. AUG. *Lib.* 16. *de Civit. Dei c.* 43. *n.* 2. Temporibus autem Iudicum, sicut se habebant & peccata populi & misericordia Dei, alternaverunt prospera & adversa bellorum.

Iudices & Duces fuerunt populi.

I. Si Duces fuerunt populi, quid ni vel Reges dicti, vel alio nuncupati nomine, quod supremum imperium sonaret?

R. Quoniam non tam illi, quam Deus ipse per eos populi Rex fuit. Hoc ipsum Deus significari voluit Israeli per Samuelem, cum gens dari sibi Regem postularet. (M) Iudices ergo interpretes Dei fuere: non alius Iudicum tempore populi Rex, quam Deus ipse, qui populum, ut peculiari ratione suum, fovebat, iuxta fœdus pactum cum Abraham, & sub Moyse renovatum. (N)

I. Numquid & alii Iudices fuere, quam quos ipsis Deus pro beneplacito suscitavit?

R. Mortuis Iudicibus a Deo missis, factum est quandoque, ut filii Israel alios sibi Duces eligerent, quos & Iudices nuncuparunt. Itaque inter Hebræorum Iudices, alii a Deo suscitati & missi; quales fuere primus omnium Othoniel, Aod, Samgar, Debbora femina, Gedeon, Samson: alii electi a populo; quales fuere Thola, Iair, Iephte, Abesan, Ahialon qui & Ælon, Abdon, Heli, Samuel. Sunt tamen in iis, de quibus ignoratur an missi a Deo, an electi a populo, Iudices fuerint.

Ad hos si accesserit Abimelech Gedeonis filius, qui dignitatem hanc vi & armis occupavit, tenebis nomina Iudicum omnium, qui quindecim numero fuere. Sin-

(M) 1. Reg. viii. 7. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.

(N) Genes. xvii. 7 Statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.

Exod. vi. 7. Assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus.

xix. 5. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta.

Iosephus *Antiquit Iudaicar. lib. 6. cap. 4.* Populus autem videns Rempublicam cura & diligentia Prophetæ optime constitutam, labefactari per filiorum eius impotentiam.. quodque ipse iam senio debilis, more solito præesse administrationi rerum non posset, obnixe precabatur, ut Regem aliquem declararet, qui toti genti cum imperio præsit, & a Palæstinis illatæ toties iniuriæ pœnas debitas exigat. Hæc populi voluntas vehementer Samuelem contristavit, qui propter innatam iustitiam non amabat regiam potestatem, ut nimiam. Valde enim optimatum gubernatione delectabatur, non aliam ad felicitatem populi conducibiliorem existimans. Adeoque res hæc hominem sollicitum habuit, ut nec cibum nec somnum præ cura caperet, sed per totam noctem se in lecto versaret, multa interim animo volutans. Sic affecto Deus se videndum præbuit, consolatus eum ne postulata populi ægre ferat: dicens non tam ad ipsum pertinere hanc contumeliam, quam ad se, quem nolint sibi solum esse Regem: idque moliri cœpisse iam inde ex quo primum ope sua ex Ægypto sunt educti. Verum non multo post futurum est, inquit, ut eos consilii huius sero pœniteat: quando nec factum infectum esse poterit, & ipsi suam erga me æque ac te ingratitudinem damnabunt.

Theodoret. *Quæst.* 14. *in* 1. *Libr. Regum*. Quam ob rem doluit Deus cum Regem petiisset populus? Quoniam petitio erat præter legem divinam. Dominus enim Deus & Dei & Regis implebat munus. Propheta autem erat Administer, & veluti quidam Præfectus, aut Magister militum, aut Tribunus plebis. Atque hoc Deus ei significavit. *Vide* 1. Reg. viii. 7. *supra litt.* (M) *hocce §.*

gulorum historiam legesis in Scriptura; eam hic referre nihil iuvat, ut intelligatur series & progressus Religionis: itaque ab ea consulto abstinemus.

§. 16. *Populi Israel status & mores sub Regibus: ac primum de Saul & David imperio.*

I. Quis fuit Iudicum ultimus?

R. Samuel vir sanctissimus, & magnus Propheta. (A)

I. Cur nullus post eum Iudex fuit?

R. Quia contra primam Dei mentem Israelitæ dari sibi regem postularunt.

I. Quis fuit primus rex Israelitis constitutus?

R. Saul de tribu Beniamin.

I. Quomodo electus est?

R. Hunc elegit Deus, obiurgato prius populo quod regem postularent. Electum unxit oleo Samuel. Ducta autem sorte innotuit quis esset electus a Domino. Cum enim ad sortem a Samuele, iussu Dei, vocata electio fuisset, sors cecidit in tribum Beniamin: hinc per omnes Beniamitarum familias ducta, pervenit ad familiam Cis, cui pater Abiel, & filius Saul fuit. Inde ex singulis huius familiæ capitibus sors a Domino temperata designavit Saul, quem iam Samuel secreto in regem inunxerat. (B)

(A) *Ipsius præclara facinora fuse narrantur 24. primis capitibus libri* Samuelis, *seu* 1. Regum. *De eo loquens Deus ad Heli Prophetam, ait:*

1. REG. II. 35. Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.

Porro laudes eius auctor Ecclesiastici *compendiose narrat, quem hic iuvat exscribere.*

ECCLESIASTIC. XLVI. 16. Dilectus a Domino Deo suo Samuel Propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente sua. In lege Domini congregationem iudicavit, & vidit Deus Iacob, & in fide sua probatus est Propheta. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis: & invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati. Et intonuit de cælo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam, & contrivit principes Tyriorum, & omnes duces Philistiim: & ante tempus finis vitæ suæ & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi: pecunias & usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accusavit illum homo. Et post hæc dormivit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

(B) 1. REG. X. 1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius (Saulis), & deosculatus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hereditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus inimicorum eius... Et convocavit Samuel populum ad dominum in Maspha: & ait ad filios Israel:... Vos... hodie proiecistis Deum vestrum... & dixistis: Nequaquam; sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Beniamin. Et applicuit tribum Beniamin & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus. Et consuluerunt post hæc Dominum, utrum nam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi. Cucurrerunt itaque, & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex.

I. Fuit ne in posteros Saul regia potestas hereditaria successione transmittenda?

R. Erat utique transmittenda. Sed cum mandatis Dei non paruisset Saul, regnum eius a Deo ad aliam familiam fuit, & ad tribum aliam translatum. (C)

I. Quem ergo Saul regni successorem habuit?

R. David, filium Iesse de tribu Iuda. Is pascebat pecora patris sui, cum a Deo electus est, ut in regem a Samuele inungeretur. (D)

I. Quomodo vixit David?

R. Hunc elegit Deus Principem secundum cor suum. Rex magnus fuit, magnus item Propheta. Cum hunc Saul præ livore & invidia fuisset dire insectatus, multis gravibusque obiectus periculis, variisque pressus angustiis, singulari tum temporis animi magnitudine & virtute enituit. Summa rerum potitus, & regnum Saul nemine contradicente possidens, incidit in adulterium & homicidium. Sed per Nathan Prophetam iussu Dei monitus increpatusque, subiecit se ex intimis præcordiis Domino, peccatum confessus est, pœnitentiam egit, veniam exoravit. Sic tamen a Deo condonata est pœnitenti regi culpa, ut pœnis temporalibus, iisque gravissimis & acerbissimis plecteretur. Tandem in timore Dei David & iustitia perseverans, sancte obiit, Salomone filio suo regni successore pacifice constituto. (E)

(C) 1. Reg. xiii. 13. Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsivit Dominus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus.

xv. 22... Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quam victimæ; & auscultare magis, quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare; & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis Rex. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi... Sed nunc porta, quæso, peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum. Et ait Samuel ad Saul: Non revertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Dominus ne sis rex super Israel. Et conversus est Samuel ut abiret: ille autem apprehendit summitatem pallii eius, quæ & scissa est. Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam.

(D) 1. Reg. xvi. 1..... Usquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel? Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: providi enim in filiis eius mihi regem... Et ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis... Numquid iam completi sunt filii? Qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum... Misit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie. Et ait Dominus: Surge, unge eum, ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & unxit eum in medio fratrum eius: & directus est spiritus Domini a die illa in David, & deinceps.

(E) *Historiam Davidis si cupis pernoscere, legendus tibi est* Liber primus Regum *a cap.* xvi. *ad finem*. Liber secundus *a capite ad calcem*. *Legenda etiam* Tertii libri Regum *duo priora capita, nec non primi* Paralipom. *cap.* xi. *cum sequentibus*. *Sed*

I. Quibus potissimum beneficiis David a Deo donatus est?

R. Multa hæc & magna fuere. 1. Dedit ei Dominus cor veri rectique tenax. 2. Hunc ex fratribus plurimis natu minimum elegit regem. 3. Eripuit eum ab omnibus periculis, quibus insectante Saul obiectus est. 4. Dedit ei victoriam ab omnibus inimicis & hostibus. 5. Peccantem non deseruit, sed misertus, dedit ei spiritum compunctionis, patientiæ, humilitatis, eiusque delicta temporalibus malis expiari concessit. 6. Ex eius stirpe nasciturum Messiam pollicitus est. 7. Regiam potestatem eius posteris transmisit, & servavit. 8. Prophetiæ dono auxit eum, divinoque afflavit Spiritu, ut Psalmos ederet & Cantica in perpetuam Ecclesiæ doctrinam & consolationem.

I. Quomodo vixerunt Israelitæ, regnantibus Saul & David?

R. Regum suorum exempla secuti, prout illi vel bene vel male operati sunt, ita populus Domini præceptis vel paruit, vel inobsequens fuit. Sed non videtur fuisse tum temporis in Idololatriam prolapsus.

§. 17. *De Salomone. Item de Templo Ierosolymitano.*

I. Quomodo vixit Salomon?

R. Cum postulasset a Domino sapientiam, sic exauditus est, ut nemo fuerit eo sapientior, nemo scientior opulentiorque: in regibus vero nemo potentior, nemo maiori apud omnes in pretio. Sed nimium eheu! elatus prosperis, in luxum & mollitiem, hinc in vitia eo usque delapsus est, ut vehementissimo mulierum amore captus, ipsis impellentibus, idolis gentium litare non erubuerit. (A)

---

non me pigebit hic attexere quæ de eo dicuntur Eccles. *c.* 47.

ECCLESIASTIC. XLVII. 2. Quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israel. Cum leonibus lusit quasi cum agnis; & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in iuventute sua. Numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente? In tollendo manum, saxo fundæ deiecit exultationem Goliæ: nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera eius tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu gentis suæ. Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ. Contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philisthiim contrarios usque in odiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum. In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum; & dedit illi contra inimicos potentiam: & stare fecit cantores, contra altare; & in sono eorum dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent mane Dei sanctitatem. Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu eius: & dedit illi testamentum regni, & sedem gloriæ in Israel.

(A) ECCLESIASTIC. XLVII. 14. Post ipsum (David) surrexit filius sensatus, & propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum. Salomon imperavit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum: quemadmodum eruditus es in iuventute tua, & impletus es, quasi flumen, sapientia, & terram retexit anima tua. Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longe divulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua. In cantilenis, &

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 17.

I. Egit ne pœnitentiam huius tanti ſceleris?

R. Id vero valde incertum eſt. Sunt qui aſſerant, ſunt qui negent. Suæ ſunt utrique opinioni rationes. (B)

I. In rebus a Salomone geſtis quid potiſſimum fuit quod notemus, quod miremur?

R. Ædificatio templi Ieroſolymitani; quo non fuit ædificium aliud magnificentius umquam, nec forte templum anterius ullibi in honorem ſupremi Numinis conditum.

Huius ædificii lapides omnes extra civitatem iuſſu Salomonis ſecti, ita ut malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſint audita in domo cum ædificaretur. Sed lapides iam politi & dolati in ſuo quique loco poſiti ſunt.

---

proverbiis, & comparationibus, & interpretationibus, miratæ ſunt terræ... Collegiſti quaſi aurichalcum aurum, & ut plumbum compleſti argentum, & inclinaſti femora tua mulieribus: poteſtatem habuiſti in corpore tuo, dediſti maculam in gloria tua, & profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam, ut faceres imperium bipartitum.

Si plura de Salomonis hiſtoria ſcire aves, lege libri Regum III. *undecim priora capita.*

(B) *Vide ſuper hanc quæſtionem Interpretes Scripturæ ſacræ in Libri* III. Regum *cap.* XI. *&* Serrarii *viri e Societate Ieſu doctiſſimi diſſertationem, de qua hic quædam attexere viſum eſt, indicatis tantum teſtimoniis, quibus utramque opinionem adſtruere nititur.*

Serrarius Societatis Ieſu, *Lugduni in fol. ann.* 1618 *in lib.* 3. *Reg. cap.* 11. Quæritur: an pœnitentiam fecerit Salomon? an vero æternum damnatus ſit? Prima opinio; Eum non egiſſe pœnitentiam, damnatumque cenſet D. Auguſtinus, ut videtur *Lib.* 22. *contra Fauſtum cap.* 81. *&* 88. *Lib.* 17. *de Civit. Dei, cap.* 8. *&* 20. D. Cyprianus *Epiſt.* 7. *& Lib. de unitate Eccleſiæ;* Tertullianus *Lib. de Præſcriptionibus cap.* 2. *Lib.* 2. *contra Marcionem*. Chryſoſtomus *Serm. de Pœnitent.* Rabanus 4. *Reg.* 23. Beda 3. *Reg.* 6. Iſidorus *de vita & morte cap.* 24. Lyra *hic*. Cyrillus *contra Iulianum*, & ex eo Glycas *p.* 2.

Probatur 1. quia nulla eius pœnitentia ſcripta eſt. 2. Quia Ioſephi tempore delubra eius adhuc extabant.

Secunda opinio: Egiſſe pœnitentiam ſalvatumque eſſe.

Probatur 1. ex Scriptura tripliciter: 1. *Proverb.* XXIV. 32 *Poſui in corde meo &c.* Hæc in corde poſitio non eſt qualiſcumque cogitatio, ſed pœnitentiæ, ut Iſaiæ XXXVIII. 15. *Recogitabo tibi*. Docent hoc Septuaginta qui verterunt: [illegible], id eſt, ut in Ezechiel. 43. vertit D. Hieronymus: Noviſſime egi pœnitentiam, & reſpexi ut eligerem diſciplinam. *Eccli.* 47. tantum dicitur gloriam ſuam aliquantulum maculaſſe, ſtatimque ſubditur: Deum miſericordiam ſuam non derelicturum. Dixerat Dominus 2. *Reg.* 7. Si peccaret Salomon, fore ut virga virorum, & plagis hominum caſtigaretur; quibus ii videlicet ad meliorem frugem revocantur, ut *Apoc.* 3. *Heb.* 12. Eccl. XLVII. 24.

2. Probatur auctoritate D. Irenæi *Lib.* 4. *cap.* 45 Thaumaturgi *in* 2. *Eccleſiaſtæ;* D. Hieronymi *loco citato:* D. Ambroſii ter ſanctum eum vocantis: S. Macarii *Epiſt. ad Ianuarium:* Ruperti *Lib.* 7. *Glorificationis Trinitatis cap.* 1. D. Antonini *Summæ:* 3 *Reg.* 3. Vincentii *in ſpeculo Hiſtor. Lib.* 2. *cap.* 84. omniumque Rabbinorum etiam vetuſtiſſimorum, ut oſtendit D. Hieronymus *in cap.* 1. *Eccleſiaſtæ:* atque hinc eum eo afficiunt titulo, quo beatos conſuerunt, & quidem excellentes; verbi cauſa Moyſen: dum dicunt, Salomon rex, ſuper quem pax. Ita enim ſuos in Exodum commentarios orditur Rabbi Bochai.

3. Dominus Deus ei ſe futurum in Patrem promiſerat, 2. *Reg.* 7. Nomen indiderat Legdidga, id eſt, Dilectus Domino: Chriſti Domini noſtri typus expreſſiſſimus fuit: Canonicorum Librorum eſt Scriptor: in Davidis ſepulcro tumulatus eſt: pro ipſo tam ſæpe, tamque ſerio precatus eſt David. An fruſtra hæc omnia? An talis probabiliter in infernorum barathrum collocetur?

Ædificatum templum Salomon ſolemni ritu dedicavit. (C)

I. Ad quem typum accommodata eſt templi huius ſtructura?

R. Ad typum tabernaculi a Moyſe iuſſu Dei conſtructi. In eo itaque quemadmodum & in tabernaculo erat, 1. Sanctum Sanctorum, in quo arca fœderis: idque velo expanſo claudebatur. 2. Sanctum, in quo altare thymiamatis, menſæ panum propoſitionis, & candelabra aurea. 3. Atrium, ſeu veſtibulum Sacerdotum, expanſo item velo diviſum a Sancto; ibique mare, ſeu labrum æneum, poſitum erat: & in eo exſtructum altare holocauſtorum ex lapidibus impolitis. 4. Porticus undequaque in uſum populi, amplæ illæ & multiplices. (D)

I. Cuius rei typus fuit Salomon in omni gloria ſua?

R. Typus fuit Chriſti. Immo ubi de Salomone mentio fit in Scripturis multa dicuntur, quæ, iuxta proprium & litteralem ſenſum, non de Salomone ipſo, ſed de Chriſto ſolum intelligi poſſunt. (E)

(C) III. REG. V. 17. Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretioſos in fundamentum Templi, & quadrarent eos.

VI. 7. Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt audita in domo cum ædificaretur... Igitur ædificavit Salomon domum, & conſummavit eam.

VIII. 13. Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmiſſimum ſolium tuum in ſempiternum.

(D) *Qui Salomonici templi ſtructuram omnem, ædificiorum ipſius diviſionem & uſum noſcere cupiet, legat librum* BERNARDI LAMY *Congregat. Oratorii D. I. Sacerdotis* de Templo Salomonis, *in fol. ann.* 1720. *apud DD. Lepine & Mariette, &* VILLALPANDI *e Societate Ieſu Tom.* 2. in Ezechielem, *aut ſaltem* WALTONI Prolegomena Biblica, *&* Introductionem ad Scripturam ſacram *præfati* B. LAMY.

(E) II. REG. VII. 14. *&* I. PARALIP. XXII. 10. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium.

PSAL. XLIV. 3. Specioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum... Specie tua & pulcritudine tua intende, proſpere procede, & regna, propter veritatem & manſuetudinem, & iuſtitiam... Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi: virga directionis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis... Et concupiſcet rex decorem tuum: quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus: & adorabunt eum. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis.... Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſæculum ſæculi.

HEB. I. 5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium?.... Ad filium autem: Thronus tuus Deus, in ſæculum ſæculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

S. AUGUST. *Lib.* 17. *de Civit. Dei, cap.* 8. *n.* 2. Hanc tam grandem promiſſionem, qui putat in Salomone fuiſſe completam, multum errat.. Non... deberemus ambigere ... in Chriſto Domino noſtro, qui factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem.... iſta compleri... Facta eſt quidem nonnulla imago rei futuræ etiam in Salomone:... ſed eadem ſua perſona per umbram futuri prænuntiabat etiam ipſe Chriſtum Dominum noſtrum, non exhibebat. Unde quædam de illo ita ſcripta ſunt, quaſi de ipſo

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 17.

I. Cuius rei typus fuit templum a Salomone conditum?

R. Typus fuit ædificii illius ſpiritualis, quod Chriſtus in cælo perficiendum & dedicandum hic inchoavit.

Rem explico.

Templum hoc nonniſi in cælo, Ieruſalem cæleſti, per Chriſtum, verum utique Salomonem, regem pacificum, perficietur. Huius ædificii lapides nos ſumus. Non poſſumus in ædificio collocari, niſi prius ad nutum Architecti dolati, & politi fuerimus; ſumus enim multiplici peccato & vitio inquinati, atque adeo, ſi fas ita loqui, rudes & impoliti lapides. Nihil autem inquinatum, imperfectum & vitioſum nihil intrabit in regnum cælorum. Extra ædificii ambitum, extra cælum, in terris ſcilicet fit lapidum ſectio. Nullus malleorum ictus in templo Salomonis, dum ædificaretur, auditus eſt. In cælo *neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra*, inquit Ioannes Apoſtolus. In terris ergo dolantur, &, ut ita dicam, ſecantur vivi lapides; dolantur, inquam, per ſacramenta, per afflictiones, dolores, moleſtias, macerationes, aliaque id genus, quæ neceſſaria unicuique lapidi iudicat Architectus ad ædificii perfectionem. Si qui lapides nulla ratione tunduntur, premuntur, dolantur, ſignum eſt eos ab Architecto reiici, nec ad ædificii ſtructuram deſtinari. Omnes vero quicumque electi ſunt, ubi ſecti, & perpoliti fuerint, in ſuo quique loco ab Architecto collocantur. Iunguntur autem omnes, & ſinguli inter ſe arctiſſimo vinculo caritatis, quæ quidem in terris inchoata, nonniſi in cælo perficitur. Ibi Sanctuarium Dei, cuius typus fuit Arca fœderis. Velum quo Sanctum Sanctorum a Sancto dividebatur in templo Salomonis, hoc præfigurabat, ex Apoſtolo, quod nondum propalata eſſet cæleſtis Sanctuarii via, donec Chriſtus, rupto per mortem velo carnis ſuæ, æternitatis nobis aditum reſurrectione & adſcenſione reſeraſſet. Altare thymiamatis typus fuit Chriſti in cælo, per quem iugiter diriguntur orationes Sanctorum ſicut incenſum in conſpectu Domini. Altare ex lapidibus impolitis, in exteriori atrio ad im-

Apoc. xxi. 4. — Hebr. ix. 8.

iſta prædicta ſint ... Pſalmus ſeptuageſimus primus titulo nominis eius inſcriptus eſt: in quo tam multa dicuntur, quæ omnino ei convenire non poſſunt, Domino autem Chriſto aptiſſima perſpicuitate conveniunt, ut evidenter appareat, quod in illo figura qualiſcumque adumbrata ſit, in iſto autem ipſa veritas præſentata. Notum eſt enim quibus terminis regnum concluſum fuerit Salomonis: & tamen in eo Pſalmo legitur ... *Dominabitur a mari uſque ad mare, & a flumine uſque ad terminos orbis terræ:* quod in Chriſto videmus impleri.

Ps. lxxi. 8. — 2. Reg. vii.

N. 3. *Suſcitabo ſemen tuum poſt te*, alius pacificus intelligitur eſſe promiſſus, qui non ante, ſicut iſte (Salomon), ſed poſt mortem David prænuntiatus eſt ſuſcitandus. Quamlibet enim longo interpoſito tempore Ieſus Chriſtus veniret, procul dubio poſt mortem regis David, cui ſic eſt promiſſus, cum venire oportebat, qui ædificaret domum Deo, non de lignis & lapidibus, ſed de hominibus, qualem illum ædificare gaudemus. Huic enim domui dicit Apoſtolus, hoc eſt, fidelibus Chriſti: *Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*.

1. Cor. iii. 17.

molandas victimas positum, typus fuit Christi in carne mortali, qui obtulit in cruce semetipsum Deo extra urbem in monte calvario. Ex lapidibus impolitis ædificatum est, ut intelligeremus, Christum primarium huius templi lapidem, nulla indigere sectione seu expolitione, ut suum in ædificio locum obtineret; quippe qui nihil haberet peccati, vitii nihil. Itaque Christus templi huius & Deus, & Architectus, & Altare, & Sacerdos, & victima, & præcipuus lapis. Templum autem a Christo non perficietur, nisi in fine sæculorum, ubi lapides omnes ædificio aptandi, in suo quique loco positi fuerint. Tunc dedicabitur domus æternum mansura. Quam æternam stabilitatem in quadro posita ædificatio templi præsignavit. (F)

(F) S. HIERON *Comment. in Ezechiel. cap.* XL. *p.* 977. *T.* 3. Hoc ... templum quod nunc describitur, & ordo sacerdotii, terræque divisio & fertilitas, multo augustius est, quam fuit quod Salomon exstruxerat.... In visionibus Dei poneretur super montem excelsum nimis, de qun Isaias & Michæas vaticinantur: *Isai.* II. 3. *Mich.* IV. 2. *Venite ascendamus in montem Domini, ad domum Dei Iacob.* Qui mons excelsus est nimis, ad comparationem montium cæterorum... De quo & Isaiæ dicitur: *Isai.* XL. 9. *In montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion.* Super hunc montem ostenditur.... *Ezech.* XL. 2. *quasi ædificium civitatis*,... de qua scriptum est: *Ps.* LXXXVI. 3. *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*,... quæ loquitur in Isaia: *Ego civitas firma, civitas quæ oppugnatur.* Non dixit quæ expugnatur, sed oppugnatur; *Isai.* 23. quæ ædificata est super petram, & nulla tempestate concutitur... *Ezech.* XL. 3. *Et ecce* inquit, *vir, cuius erat species* sive visio, *quasi species æris fulgentis*, ille videlicet de quo scriptum est: *Zach.* VI. 12. *Ecce vir Oriens nomen eius*..... *Funiculus* quoque erat *lineus*, sive cæmentariorum *in manu eius*.... Cæmentariorum autem (*supple* intellige) vel Angelorum, qui Dei imperio ministrabant; vel Moysi, & omnium Prophetarum, atque Apostolorum, qui ædificant civitatem Dei, & adiutores vel ministri sunt dominicæ voluntatis. Unde & Paulus Apostolus loquebatur: *1. Cor.* III. 9. *Dei agricultura, Dei ædificatio sumus.* Quodque sequitur: *Ezech.* XL. 3. *Et calamus mensuræ in manu eius*, designat gratiam prophetalem... Stabat autem in porta, quia per ipsam ad Patrem ingredimur, & sine ipso civitatem Dei intrare non possumus: ut dignos suscipiat, indignos abiiciat... Hic vir loquutus est ad Prophetam... Loquutus est ad Ezechielem verus architectus, quem imitabatur & Paulus Apostolus, dicens: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui*... *1. Cor.* III. 10. Loquutus est autem, quæ sequuntur: *Fili hominis vide oculis tuis, & auribus tuis audi*: *Ezech.* XL. 4. non oculis carnis, sed spiritus: nec auribus corporis, sed animæ: *Levate* inquit, *oculos vestros, & videte quia messes iam albæ sunt ad metendum*... *Ioan.* IV. 35. II. 19. Descriptionem templi mystici... nos ad Christi referimus Ecclesiam, & quotidie in Sanctis eius ædificari cernimus.., Apostolus Paulus volens Ephesios sacratiora cognoscere.. ad eosdem loquitur: *Ephes.* II. 19. *Ergo nequaquam estis peregrini, sed cives sanctorum, & domestici Dei, ædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso angulari lapide Iesu Christo; in quo omnis ædificatio compacta, crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos superædificati estis in habitaculum Dei*.... Ex quo perspicuum est, Dominum Salvatorem, qui verus architectus est, probare lapides, qui possint poni in templi fundamentis, qui in medio, qui in superioribus locis, & inferioris mensuræ; vel non tam solidæ firmitatis in muro, & extra templum in circuitu τῦ περιβόλυ collocari... Ingredietur igitur vir, cui Oriens nomen est, per portam orientalem, ut illuminet eos, quos in prima vestibuli fronte repererit... Istam arbitror portam, de qua & in Psalmis canitur: *Ps.* CXVII. 20. *Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam*... Potest autem porta liminis,... vel ipse Dominus intelligi, qui dicit: *Ioan.* X. 9. *Ego sum ostium*; vel certe omnes sancti, per quos ingredimur ad notitiam Dei, quorum Apostolus Paulus loquebatur: *2. Cor.* VI. 11. *Os meum patet ad vos, o Corinthii, & dilatamini & vos*... Quum enim omnia fecerimus, agentes prioris erroris pœnitentiam; tunc vicini & proximi efficimur Deo, ut in ex-

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 17.

I. Numquid aliud in universa Salomonis ditione templum fuit omnipotenti Deo sacrum?

R. Hoc unicum non in regno Salomonis solum, sed & in toto terrarum orbe templum fuit, in quo

teriori atrio, notitiam Creatoris, creaturarum ordo nos doceat atque constantia: & in interiori, verus Iubileus, in quo omnia nobis debita dimittuntur, instruat Θεολογίαν, & introducat ad Sancta Sanctorum. Notandum quoque, quod interius atrium plures fenestras habeat, non directas & æquales, sed obliquas, & angustas exterius, & se intrinsecus dilatantes, ut per parva quædam foramina possimus ad interiora penetrare, & ad clarissimi luminis, quod versatur in templo, plenitudinem pervenire. Denique.... palmarum nobis cælatura vel pictura monstratur, ut de mundo victoriam possidentes, digni efficiamur palmas videre virtutum... Garophylacia autem appellantur, quæ plena sunt spiritualibus divitiis, de quibus scri-
Prov. XIII. 8. ptum est. *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ*. Super quibus, & Paulus Apostolus gratulatur discipulis suis, *quod pleni sint o-*
1. Cor. I. 5. *mni verbo, & omni scientia*... vel certe thalami, qui Græce dicuntur παστοφόρια, ostendunt sponsi adventui cubicula præparata.... Et pavimentum stratum erat lapide: ne luto, & terra, & pulvere peccatorum, habitantium pollucrentur vestigia; sed ut super vivos incederent lapides, quibus ædificatur templum Dei: sive intercolumnia erant ante thalamorum fores, quæ impositum desuper ædificium substentarent. Istæ sunt columnæ, de quibus & Paulus Apostolus scribit: *Dexteras de-*
Gal. II. 9. *derunt mihi & Barnabæ*, Petrus & Ioannes, *qui videbantur columnæ esse*... Et in Ioannis Apocalypsi legimus: *Qui vicerit,*
Apoc. III. 12. *faciam eum columnam in templo Dei mei*... Primum introducitur per portam aquilonis: secundo, per portam austri: tertio, per portam orientalem: *Ab aquilone enim*
Ierem. I. 14. *exardescunt mala super habitatores terræ*. Pulcreque qui habitator terræ est, & non advena atque peregrinus, patet iaculis eius, qui venit ab aquilone, cuius ignita
Ephes. VI. 16. sunt iacula, quæ iuxta Apostolum, scuto fidei restinguuntur. Et ad aquilonem exterius atrium nominatur: ad meridiem vero, hoc est, ad austrum, non exterius, sed interius.... Primus enim ad virtutem ingressus est, aquilonem calcare pedibus;... deinde introduci ad australem plagam, & aquilonis frigus expellere, & tunc ad perfectam venire virtutem, id est, ad portam orientalem, in qua oritur sol iustitiæ... Nunc... introducit Prophetam per viam portæ interioris, sive per atrium, ad quod itur per viam orientalem. Via iuxta Septuaginta in hoc tantum habetur loco, in septemtrionali, & australi plaga omnino tacita est, ut possimus intelligere in orientali tantum porta, illam intelligendam viam, quæ dicit: *Ego sum* Ioan. XIV. 6.
via, veritas, & vita. Per ipsum enim venimus ad Patrem, & de ipso scriptum est:
Beati immaculati in via, qui nihil de Chri- Ps. CXVIII. 1.
sto sinistrum sapiunt, sed fides eorum pura est, & nequaquam hæreticorum sorde polluta... In eo quod in consequentibus
dicitur: *Vestibulum eius respiciebat in a-* Ezech. XL. 37.
trium exterius, ostenditur hoc atrium fuisse intrinsecus: per quæ profectus ingredientis ostenditur,... ut in vestibulo atrii interioris positi exteriora videamus: præteritorum, & præsentium notitiam contemplantes, per quam veniamus ad duplices palmas atque victorias,.. introgressi gazophylacia, in quibus templi divitiæ continentur, & lavantur orationes nostræ ab omni sorde peccati: mensæque ex utraque parte binæ sunt positæ, ut primum immoletur holocaustum, quod totum sacer ignis absumat, deinde pro peccato, & ad extremum pro ignorantia: quod vel scientes commisimus, vel ignorantes.... Quodque inferuntur quatuor mensæ de lapidibus quadris exstructæ, & hæ ipsæ ad sacrificium, & holocaustum; isti sunt vivi lapides, qui volvuntur super terram, & habent secum angularem lapidem; quo veteris & novi instrumenti parietes continentur. .Super ipsas autem quatuor mensas holocaustorum, de vivis lapidibus exstructas,... ponuntur vasa, in quibus immolatur holocaustum Martyrum, de qui-
bus dicitur: *Pretiosa in conspectu Domini*, Ps. CXV. 6.
mors sanctorum eius; & eorum victimæ, qui continentia, & corporis sanctitate,
animas suas immolant Domino... *Et ipsæ* ex LXX.
mensæ tectæ erant desuper, propter imbrium violentiam, & æstivi solis nimiam siccitatem: ut carnes desuper positæ, possint di-
cere cum Propheta: *Per diem sol non uret* Ps. CXX. 6.

§. xi. huiusce cap. volverit Deus solemni ritu coli & adorari. Et in eo templo Altare unum fuit, in quo hostias immolari fas esset, ut iam diximus, ubi de tabernaculo Mosaico.

I. Quid nobis unico hoc templo, & altari præsignabatur?

R. Unam esse Ecclesiam, unum Sacerdotium, unum Sacrificium novæ legis, unum cultum soli Deo debitum, in una catholica Ecclesia rite, extra Ecclesiam illegitime tribuendum.

§. 18. *De divisione & schismate decem Tribuum sub Ieroboam. Status & mores populi sub Regibus Iuda, & Israel.*

I. Mortuo Salomone, quis regnum eius tenuit?

---

nos, neque luna per noctem: quorum alterum, nimis pluviis, & tempestatibus tribulationum dissolvit oblationes; alterum vehementi æstu persecutionum arefacit quidquid oblatum est.

Lib. 1. Comment. in Epist. ad Ephes. cap. 2. T. 3. p. 346 Quod si universa ædificatio compaginata, crescit in templum sanctum in Domino, omni labore nitendum est, ut fiamus illi lapides, de quibus sciptum est: *Lapides sancti volvuntur super terram*. Et quum fuerimus vivi lapides, ex omni parte dolati, leves, politi, nullam habentes scabredinem, ædificemur in templum, & fiamus habitaculum Deo; condaturque in nobis arca testamenti, custos legis Domini, & Cherubim scientiæ multitudo;... dicamurque *oraculum*, sive... *locutorium*; ut cum Apostolo erumpamus in vocem: *An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus?*... (*2. Cor. xiii. 3.*) Summus autem angularis lapis, qui populum utrumque contineat; sive iuxta secundam interpretationem cælestia iungat atque terrena, Christus est Dominus noster, lapis præcisus de monte sine manibus; de quo & Psalmista testatur, dicens: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud.* (*Ps. cxvii. 22.*) Reprobatus quippe est a Pharisæis, qui videbantur legis habere notitiam, Deique templum legalibus ædificare mandatis: & assumptus a Deo in angularem lapidem; ut duos parietes ipse medius contineret; & per illum uterque populus ad Deum haberet accessum.

S. HIERON. *vel potius* Pelagius *in Ep. ad Ephes. cap.* ii. 22. *Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*... Prophetarum novi testamenti... Christus est etiam fundamentum: qui etiam lapis dicitur angularis, duos coniungens & continens parietes. Ideo autem fundamentum, & summus est: quia in ipso fundatur, & consummatur Ecclesia. *Crescit in templum sanctum Domino.* (*Ephes. ii. 21.*) In templo sancto non possunt lapides, nisi sancti poni: ad comparationem templi Ierusalem, dixit extrui corpus Christi, id est, Ecclesiam: & multo maiorem munditiam & sanctitatem habet veritas, quam imago. *In quo & vos coædificamini in tabernaculum Dei, in Spiritu sancto*; ut cum Apostolis & Prophetis, sitis habitaculum Dei spirituale, non manufactum.

S. GREG. MAGN. Papa *Lib. 34. Moral. in Iob, cap.* 10. Quid domus illa, nisi sanctam Ecclesiam, quam in cælestibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cuius ædificationem electorum animæ, quasi quidam expoliti lapides, deterguntur. Quæ cum ædificatur in cælis, nullus illic iam disciplinæ malleus resonet; quia dolati atque perfecti illuc lapides ducimur, ut locis iuxta meritum congruis disponamur. Hic enim foris fundimur, ut illuc sine reprehensione veniamus. Hic malleus, hic securis, hic omnia tunsionum resonant ferramenta. In domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnes iam percussionum strepitus conticescunt. Nequaquam ibi malleus percutit; quia nulla animadversio [illegible]. Nequaquam securis incidit; quia receptos interius, nulla foras severitatis sententia proiicit. Nequaquam ferramenta perstrepunt; quia nec quælibet minima, ultra iam flagella sentiuntur.

Vide etiam auctores, de quibus supra præfati sumus litt. (D) *Et sanctum Augustinum, aliosque SS. Patres, quos exscribimus infra, huiusce operis parte* 2. *sect.* iv. *cap.* 2. de Festis §. 24. de Dedicatione, *seu* Consecratione Ecclesiæ.

R. Roboam filius eius. (A)

I. Hoc Rege acciditne aliquid notatu dignum?

R. Deo ita permittente factum eſt, quod Deus Salomoni prænuntiandum mandaverat, ut in pœna ſcelerum ipſius, regnum Roboam in duo regna ſcinderetur. (B)

I. Qua ratione facta hæc diviſio eſt?

R. Roboam regno potitus, populum quem ſibi conciliare debuerat, imprudens irritavit, Deo rem ita, præ æquiſſimo iudicio, diſponente. Hinc factum eſt, ut decem tribus ab eo deficerent, & Ieroboam regem renuntiarent. Tribus duæ, Iuda nimirum & Beniamin, penes Roboam ſolæ reſederunt. Atque hæc alia fuit Iſraelitici Imperii in duas partes diſtractio. (C)

I. Numquid Roboam interceſſit, & obſtitit quominus hæc regni ſui diſtractio fieret?

R. Delectu centum octoginta millium habito, conaturus erat decem tribus ad ſe vi retrahere. Sed interceſſit Deus per Prophetam, admonens prælio abſtinendum; divino nutu Ieroboam regnum accepiſſe. Itaque bellum inter eos tum temporis nullum fuit. Sed triennio poſt, renato inter utrumque regem bello, non eſt amplius inter eos confecta pax. (D)

(A) 3. Reg. xi. 43 Dormivitque Salomon cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in civitate David patris ſui, regnavitque Roboam filius eius pro eo.

(B) 3. Reg. xi. 31. Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem ſciſſuras: hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

(C) 3. Reg. xii 13. Reſponditque rex populo dura, derelicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, & locutus eſt eis ſecundum conſilium iuvenum, dicens: Pater meus aggravavit iugum veſtrum, ego autem addam iugo veſtro: Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. Et non acquievit rex populo: quoniam adverſatus fuerat eum Dominus, ut ſuſcitaret verbum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabat... Factum eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael, quod reverſurus eſſet Ieroboam, miſerunt & vocaverunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem Iſrael, nec ſecutus eſt quiſquam domum David præter tribum Iuda ſolam,... & tribum Beniamin.

S. Aug. *de gratia & libero arbitrio*, *cap.* 21. *n.* 42. Quis non iſta iudicia divina contremiſcat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quidquid vult, reddens eis tamen ſecundum merita eorum? Roboam filius Salomonis reſpuit conſilium ſalubre ſeniorum, quod ei dederant, ne cum populo dure ageret, & verbis coævorum ſuorum potius adquievit, reſpondendo minaciter, quibus leniter debuit. Unde hoc, niſi propria voluntate? Sed hinc ab eo receſſerunt decem tribus Iſrael, & alium regem ſibi conſtituerunt Ieroboam, ut irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum eſſe prædixerat.... Nempe ſic factum eſt illud per hominis voluntatem, ut tamen converſio eſſet a Domino... Agit enim Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat, quod per eos agere ipſe voluerit, qui omnino iniuſte aliquid velle non novit.

(D) 3. Reg. xii. 21. Venit autem Roboam Ieruſalem, & congregavit univerſam domum Iuda, & tribum Beniamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Iſrael, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis. Factus eſt autem ſermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis,... dicens:... Hæc dicit Dominus: Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſrael: rever-

I. Quod nomen utrique regno datum?

R. Regnum Roboam, Regnum Iuda, dictum est. Regno Ioroboam, Regnum Ephraim, Regnum Israel, nomen fuit. (E)

I. Quænam urbes fuere uniuscuiusque regni caput?

R. Regni Iuda Ierusalem caput semper fuit. Regni Israel Thersa primum caput fuit, deinde Samaria. (F)

I. Quomodo vixit populus Iudaicus sub Roboam Rege?

R. Fecit Roboam quod rectum erat coram Domino per tres annos ab initio regni sui; populusque eius exempla secutus est. Sed elapso triennio, Roboam, & cum eo populus Iuda dereliquit legem Domini, & impie ambulavit. Ideoque traditi sunt ad tempus in manus Sesac Regis Ægypti. (G)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 18.

I. Quomodo vixit Ieroboam?

---

tatur vir in domum suam; a me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, & reversi sunt de itinere, sicut eis præceperat Dominus.

XIV. 30. Fuitque bellum inter Roboam, & Ieroboam cunctis diebus.

S. AUGUST *Lib. 17. de Civit. Dei, cap. 21.* Ceteri post Salomonem reges Hebræorum vix inveniuntur per aliqua ænigmata dictorum suorum rerumve gestarum, quod ad Christum, & Ecclesiam pertineat, prophetasse, sive in Iuda, sive in Israel. Sic enim appellatæ sunt illius populi partes, ex quo propter Salomonis offensam, tempore filii eius Roboam, qui patri successit in regnum, Deo vindicante divisus est. Proinde tribus decem, quas accepit Ieroboam servus Salomonis, rex eis in Samaria constitutus, proprie vocabantur Israel, quamvis hoc universi populi illius nomen esset. Duabus vero tribubus, Iudæ scilicet & Beniamin, quæ propter David, ne penitus regnum stirpis eius fuisset eradicatum, remanserant subiacentes civitati Ierusalem, Iudæ nomen fuit: quia ipsa erat tribus unde David. Beniamin vero tribus altera ad idem Regnum ... pertinens, erat unde fuit Saul rex ante David .... Verumtamen etiam tribus Levi ad regnum Ierosolymitanum pertinebat magis, ubi erat Dei templum, cui serviebat. Diviso igitur populo, primus regnavit in Ierusalem Roboam rex Iuda, filius Salomonis; & in Samariæ Ieroboam rex Isael servus Salomonis. Et cum voluisset Roboam tamquam tyrannidem divisæ illius partis bello persequi, prohibitus est populus pugnare cum fratribus suis, dicente Deo per Prophetam, se hoc fecisse. Unde apparuit nullum in ea re, vel regis Israel, vel populi fuisse peccatum, sed voluntatem Dei vindicantis impletam. Qua cognita, pars utraque inter se pacata conquievit: non enim religionis, sed regni fuerat facta divisio.

(E) 3. REG. XV. 17 Ascendit quoque Baasa rex ISRAEL in Iudam, & ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis IUDA.

ISAIÆ VII. 17 Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui. dies qui non venerunt a diebus separationis EPHRAIM a IUDA cum rege Assyriorum.

(F) 3 REG. XV. 33. Anno tertio Asa regis Iuda, regnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israel, in THERSA.

ISAIÆ X. 10. Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic & simulacra eorum de IERUSALEM, & de SAMARIA.

(G) 3. REG. XIV. 22. Et fecit Iudas malum coram Domino, & irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccaverunt. Ædificaverunt enim & ipsi aras, & statuas, & lucos, super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam: Sed & effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium ... In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Ierusalem, & tulit thesauros domus Domini, & thesauros regios, & universa diripuit.

2. PARALIPOM. XI. 17. Et roboraverunt regnum Iuda, & confirmaverunt Roboam filium Salomonis per tres annos: ambulaverunt enim in viis David & Salomonis annis tantum tribus.

R. Impie vlxit & fcelerate: veritus ne fi Ierofolymam, facrificandi caufa, fubditi fui iuxta legem fubinde proficifcerentur, eos ad fe Roboam religionis obtentu retraheret; ftatuit eos fuperftitione occupare. Itaque vitulos aureos conftituit, quibus populus litaret; ut fic decem Tribubus a reliquis duabus & religione, & dominatione fecretis, implacabile hinc inde odium, & bellum nafceretur. (H)

I. Numquid omnes prorfus Ifraelitæ in hanc idolatriam prolapfi funt?

R. Omnes fere impii Regis exemplum fecuti. Qui numquam a Dei cultu legitimo receflerunt, ii fuere femper præ aliis numero pauciffimi. (I)

I. Cuius rei typus fuit fchifma decem Tribuum?

R. Typus fuit fchifmatum & hærefcon, quibus in unoquoque fæculo plurimi Chriftianorum fegregandi erant ab Ecclefia Catholica, extra quam nulla falus.

I. Quamdiu duravit hoc fchifma?

R. Quamdiu ftetit regnum Ifraeliticum. Nec tamen difperfis in varias terræ regiones decem Tribubus, fchifma Samaritanorum penitus extinctum eft, ut infra dicemus. Ad Chrifti ufque tempora, imino ad ultimum templi Ierofolimitani excidium, implacabile inter Iudæos & Samaritanos odium fuit. (K)

I. Quot fuerunt Reges Iuda?

R. Viginti: quorum hæc nomina funt. 1. Roboam. 2. Abias. 3. Afa. 4. Iofaphat. 5. Ioram. 6. Ochofias. 7. Athalia Regina. 8. Ioas. 9. Amafias. 10. Ofias. 11. Ioathan. 12. Achas. 13. Ezechias. 14. Manaffes. 15. Amon. 16. Iofias. 17. Ioachas. 18. Ioachim. 19. Iechonias. 20. Sedecias. (L)

---

xii 1. Cumque roboratum fuiffet regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Ifrael cum eo. Anno autem quinto regni Roboam, afcendit Sefac rex Ægypti in Ierufalem, quia peccaverant Domino.... Cæpitque civitates munitiffimas in Iuda, & venit ufque in Ierufalem. Semeias autem Propheta ingreffus eft ad Roboam, & principes Iuda,... dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquiftis me, & ego reliqui vos in manu Sefac.

(H) 3. Reg. xii. 26. Dixitque Ieroboam in corde fuo: Nunc revertetur regnum ad domum David, fi afcenderit populus ifte, ut faciat facrificia in domo Domini in Ierufalem. Et excogitato confilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite ultra afcendere in Ierufalem: ecce Dii tui Ifrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.

(I) 3. Reg. xii. 30. Factum eft verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum.

2. Paralipom. xi. 16. Sed & de cunctis tribubus Ifrael, quicumque dederant cor fuum, ut quærerent Dominum Deum Ifrael, venerunt in Ierufalem ad immolandum victimas fuas coram Domino Deo patrum fuorum.

Tobiæ i. 5. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Ifrael, hic (Tobias) folus fugiebat confortia omnium, fed pergebat in Ierufalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Ifrael.

(K) Ioan. iv. 9. Dicit ergo ei (Iefu) mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum fis, bibere a me pofcis, quæ fum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.... Patres noftri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Ierofolymis eft locus, ubi adorare oportet.

(L) *Qui Regum Ifrael, & Regum Iudæ bella & præclara vel nefanda facinora, omnem denique vitæ ipforum hiftoriam nofcere cupit, legat librum* 3. *&* 4. Regum, *& fecundum* Paralipomenon.

I. Quot fuerunt Reges Israel?

R. Undeviginti, quorum nomina hæc sunt. 1. Ieroboam. 2. Nadab. 3. Basa. 4. Ela. 5. Zambri regni invasor. 6. Amri. 7. Achab. 8. Ochosias. 9. Ioram. 10. Iehu. 11. Ioachas. 12. Ioas. 13. Ieroboam alter. 14. Zacharias. 15. Sellum. 16. Manahem. 17. Phaceia filius Manahem. 18. Phacee filius Romeliæ. 19. Ozee.

I. Quomodo vixerunt Reges Iuda?

R. Ezechias & Iosias sanctitate, & pietate, & zelo, & iustitia cæteris antecelluerunt. (M) Iosaphat, immo Osias & Ioathan pietas laudatur. Verum maxima fuere in plerisque vitia. Ob id præsertim complures notati sunt in Scripturis, quod erecta contra Dei legem in excelsis locis altaria non abstulerint. Denique multi inter eos sceleribus & impietate notissimi. Quales fuere Roboam, Abias, Ioram, Ochosias, Athalia Regina, Ioas non initio quidem, sed in fine regni sui; Amasias, Achas, Manasses, qui in pœnam impietatis vinctus ab Assyriis Babylonem deductus est, ubi ad Deum conversus, pœnitentiam egit, & regno restitutus sancte obiit. Amon qui Manassem parentem peccantem, non pœnitentem secutus est. Ioachas, Ioachim, & Sedecias, qui captivus abductus est in Babyloniam cum omni populo Iudaico, fuitque regum ultimus. (N)

I. Quomodo vixerunt reges Israel?

R. Omnes impie vixerunt. Omnes Ieroboami vestigia secuti, vitulos aureos coluerunt, & decem Tribuum schisma & idolatriam vel impie tuiti sunt, vel accommodata ad proprias utilitates religione, foverunt.

I. Quomodo vixit interea populus Dei in utroque regno?

R. Omnes fere Regum suorum exempla secuti sunt. Sed servavit sibi Deus in utroque regno, qualibet ætate, viros aliquot, qui nulla habita ratione impietatis regum suorum, Deum sancte colere, & legis præcepta servare non destiterunt umquam. (O)

I. Quomodo tot inter exempla vitiorum, in recta religione permansit populus Dei?

R. Populus Iuda suos semper ha-

(M) ECCLESIASTIC. XLVIII. 25. Fecit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter ivit in via David patris sui, . . . & fidelis in conspectu Dei.

XLIX. 1. Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii . . In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & ut musica in convivio vini. Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis, & tulit abominationes impietatis. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

(N) *Hæc fuse narrantur in libris* Regum 3. *& in* 2. Paralipomenon, *quos legere non pigebit*.

ECCLESIASTIC. XLIX. 5. Præter David, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt: nam reliquerunt legem Altissimi reges Iuda, & contempserunt timorem Dei.

(O) 3 REG. XIX. 18. Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum osculans manus.

ROM. XI. 4. . . Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

buit Sacerdotes, qui custodiebant scientiam, & legem. Misit insuper Deus quolibet tempore Prophetas, qui populum ab impietate vel arcerent, vel revocarent, & ad sancte vivendum hortarentur.

Nec populus Israelitici regni fuit plane sibi relictus. Misit & ad eos Deus iugiter Prophetas, qui populum ad pœnitentiam vocarent, & ab vitulorum aureorum impietate & superstitione ad veram religionem traducerent: regerentque & in pietate firmarent eos, qui numquam a legitimo Dei cultu defecerant. Elias & Elisæus magni illi Prophetæ, per quos Deus tot & tanta præter naturæ ordinem operatus est, vixerunt in regno Israelitico. (P)

§. 19. *De Prophetis & Prophetiis.*

I. Prophetarum nomine, quos homines intelligis?

R. Prophetæ fuerunt homines sancti, extraordinaria missione a Deo suscitati in salutem populi: qui divino afflatu multa fortiter & libere loquebantur, arcana & abscondita noverant, futura prænuntiabant, grandia sæpius miracula faciebant.

I. Qui fuerunt celeberrimi Prophetarum sub regibus.

R. Elias, Elisæus, & Isaias. Priores duo nihil scripsere.

I. Quænam fuere facta illustriora Eliæ Prophetæ?

R. Oratione cælum conclusit, ne pluviam terræ daret per triennium, quo elapso, pluviam precibus impetravit. Invocato Domino, obtinuit ut ignis de cælo delapsus, hostiam altari impositam absumeret, quo ingenti miraculo populus ab impio & sacrilego Baal cultu abductus est: tum Eliæ iussu prophani sacerdotes Baal quadringenti quinquaginta necati sunt. Corvi cibum ei ministrarunt. Filium viduæ a mortuis suscitavit. Angelus ei panem apposuit in remotiora secedenti, dum eum quæreret ad necem Iezabel, regis uxor impia & sacrilega, cui & prædixit Elias futurum,

---

(P) *Lege capita* 17. 18. 19. 21. *lib.* 3. Regum, *& lib.* 4. *novem priora capita, & caput decimum tertium, in quibus Eliæ & Elisæi Prophetarum gesta narrantur, & virtutes laudantur; vide etiam paragrapho sequenti* Ecclesiastici *cap.* 48. *litt.* (A & B.)

S. AUGUST. *Lib.* 17. *de Civit. Dei, cap.* 22. Verum rex Israel Ieroboam mente perversa non credens Deo, quem veracem promisso sibi regno, datoque probaverat, ... instituit idolatriam in regno suo, & populum Dei secum simulactorum cultu obstrictum, nefanda impietate decepit. Nec tamen omni modo cessavit Deus non solum illum regem, verum etiam successores eius, & impietatis imitatores, populumque ipsum, arguere per Prophetas. Nam ibi exstiterunt & magni illi insignesque Prophetæ, qui etiam mirabilia multa fecerunt, Elias, & Elisæus discipulus eius. Etiam ibi dicenti Eliæ, *Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus* ... responsum est, illic esse septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. 3 Reg. XIX. 10. Ibid. 18.

Cap. 23. Itemque in regno Iuda pertinente ad Ierusalem, etiam succedentium regum temporibus non defuerunt Prophetæ: sicut Deo placebat eos mittere, vel ad prænuntiandum quod opus erat, vel ad corripienda peccata, præcipiendamque iustitiam.

ut cadaver eius canes absumerent. Mira animi firmitate, & verborum libertate reges allocutus est. Quinquaginta hominum turmas duas cum suis ducibus, accito de cælo igne, delevit. Iordanis fluvii aqua pallio divisa, amnem sicco vestigio transmisit. In cælum igneo curru raptus est. Inde in fine sæculorum reversurus, ut filios Israel convertat ad Dominum. (A)

I. Quænam fuere facta illustriora Elisæi Prophetæ?

R. Iordanem fluvium, quemadmodum & Elias, sicco vestigio transmisit. Aquas Iericho sanavit. Pueris irridentibus sibi, maledixit; qui mox ab ursis duobus ad duo supra quadraginta devorati sunt. Moabitas a regibus Iuda, Israel, & Edom prælio vincendos prædixit, tribusque his regibus aquam impetravit. Viduæ oleum multiplicavit. Mulieri Sunamitidi sterili fecunditatem obtinuit. Mortuum illius filium vitæ reddidit. Naaman lepra purgavit. Giezi servum suum, ob munera a Naaman, occasione illius curationis, suscepta, a se expellit, perpetuaque eum, & posteros eius lepra infecit. Ferrum securis in aquas delapsum natare fecit. Quidquid in secretiori Regis Syriæ consilio statuebatur, Regi Israel patefecit. Oculos pueri aperuit, ut videret in monte equos, & currus igneos. Missos contra se Regis Syriæ milites excæcavit. Victorias, quas ex Syris Israelitæ, Deo mirabiliter protegente, erant reportaturi, prædixit. Tandem ad tactum ossium eius in sepulcro quiescentium, suscitatum est mortui cadaver. (B)

(A) *Vid cap.* 17. 18. 19. 21. *lib.* 3 Regum, *& lib.* 4. *duo priora capita*.

Ecclesiastic. xlviii. 1. Surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidia sua pauci facti sunt ... Verbo Domini continuit cælum, & deiecit de cælo ignem ter. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi? Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis in verbo Domini Dei. Qui deiecisti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo. Qui audis in Sina iudicium, & in Horeb iudicia defensionis. Qui ungis reges ad pœnitentiam, & Prophetas facis successores post te. Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Qui scriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Iacob ... Elias quidem in turbine tectus est, & in Elisæo completus est spiritus eius.

Malach. iv. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

Matth. xi. 14. Ipse est Elias, qui venturus est.

xvii. 10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam opporteat primum venire? Et ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

Iacob. v. 17. Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum oravit: & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.

(B) *Vide hæc fusius enarrata lib.* 4. Regum *c.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. *&* 13.

Ecclesiastic. xlviii. 13. Elias quidem in turbine tectus est, & in Elisæo completus est spiritus eius: in diebus suis non pertimuit principem, & potentia nemo vicit illum. Nec superavit illum verbum aliquod, & mortuum prophetavit corpus

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 19.

I. Quid Isaias notatu dignum egit?

R. Scripsit librum, in quo de Christo & Ecclesia, & tam perspicua vaticinatus est, ut Evangelista potius quam Propheta iure merito dici possit. (C)

I. Quod vitæ genus agebant Prophetæ?

R. Vivebant sanctissime, & ut plurimum parce ac duriter, & longe ab hominum frequentia. Si quando, Deo vocante, munus & officium aliquod esset obeundum, tunc, nec prius, relicta solitudine, prodibant in medium. (D)

I. Quomodo gerebant se Prophetæ erga reges & populos?

---

eius. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

Luc. iv. 27. Multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta: & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.

(C) Ecclesiastic. xlviii. 25.... Isaias propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei. In diebus ipsius retro rediit sol, & addidit regi (Ezechiæ) vitam. Spiritu magno vidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion usque in sempiternum, ostendit futura, & abscondita antequam evenirent.

S. Hieronym. *Prolog. in Exposit. Isaiæ Tom. 3. pag. 1.* Sic exponam Isaiam, ut illum non solum Prophetam, sed Evangelistam & Apostolum doceam:.. Quidquid sanctarum est scripturarum: quidquid potest humana lingua proferre, & mortalium sensus accipere, isto volumine continetur.

Præf. in Isaiam Tom. 1. pag. 473. Primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quidpiam in eloquio rusticitatis admistum... Deinde etiam hoc adiiciendum, quod non tam Propheta, quam Evangelista dicendus sit. Ita enim universa Christi Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosecutus est, ut non eum putes de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere... Prophetavit autem Isaias in Ierusalem, & in Iudæa, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim texit oraculum. Et quum interdum ad præsentem respiciat historiam, & post Babylonicam captivitatem reditum populi significet in Iudæam: tamen omnis ei cura de vocatione gentium & adventu Christi est.

S. August. *Lib. 18. de Civ. Dei, cap 29. n. 1.* Isaias propheta non est in libro duodecim Prophetarum, qui propterea dicuntur minores, quia sermones eorum sunt breves, in eorum comparatione, qui maiores ideo vocantur, quia prolixa volumina condiderunt: ex quibus est hic Isaias... Isaias ergo inter illa quæ arguit iniqua, & iusta præcepit, & peccatori populo mala futura prædixit, etiam de Christo & Ecclesia, hoc est, de Rege & ea quam condidit civitate, multo plura quam cæteri prophetavit: ita ut a quibusdam Evangelista, quam Propheta potius diceretur.

(D) *Lege librum Gallice scriptum, cui titulus: Vita Prophetarum.* (Vies des Prophetes) *Iste liber totus quantus est, ex sacris Scripturis est contextus.*

Luc. i. 70. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, Prophetarum eius.

xi. 47. Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

Heb. xi. 32..... Deficiet me tempus enarrantem de... David, Samuel, & Prophetis: Qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis

R. Procul omni assentatione posita, procul omni ignavo obsequio, libere & audacter crimina denuntiabant, detegebant, arguebant, non verebantur, adducta in medium veritate, frangere superbiam regum, & optimatum, & vel durissima nuntiare. Non eos adversitatis aut periculi tempestas, non honoris aura potuit umquam ab obsequio divino, ac studio veritatis avocare. (E)

terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

2. Petr. i. 21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

iii. 2. Ut memores sitis eorum, quæ prædixi, verborum a sanctis Prophetis.

(E) 1. Reg. xv. 17. Et ait Samuel (ad Saul): Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, unxitque te Dominus in regem super Israel?... Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini? *Cetera vide supra huiusce capitis §. 16. litt.* (C)

2. Reg. xii. 7. Dixit autem Nathan ad David:... Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me, & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut esset uxor tua. Itaque hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis... Tu enim fecisti abscondite: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel... Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

xxiv. 13. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua.

1. Paralip. xxi. 11. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris; aut tribus annis famem; aut tribus mensibus fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere; aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & Angelum Domini interficere in universis finibus Israel.

3. Reg. xiv. 7. Vade, & dic Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israel.... operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te, & fecisti tibi Deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem proiecisti post corpus tuum: Idcirco ecce ego inducam mala super domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel: & mundabo reliquias domus Ieroboam, sicut mundari solet fimus usque ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cæli... Constituet autem sibi Dominus regem super Israel, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore.

xviii. 18. Et ille (Elias) ait: Non ego turbavi Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim.

xxi. 19. Et loqueris ad eum, (Achab) dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inveni, eo quod venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & ultimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam... & sicut domum Baasa... quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si

mortuus fuerit Achab in civitate comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli.

4. Reg. I. 3. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge & ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

2. Paralip. xvi. 7. In tempore illo venit Hanani Propheta ad Asa regem Iuda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua... Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent.

3 Reg. xxii. 8. Ait rex Israel (Achab) ad Iosaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla... Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar... Et ille ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem. Et ait Dominus: Non habent isti Dominum; revertatur unusquisque in domum suam in pace. Dixit ergo rex Israel ad Iosaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?

2. Paralip. xix. 2. Cui (Iosaphat) occurrit Iehu.... Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris.

4. Reg. III. 13. Dixit autem Elisæus ad (Ioram) regem Israel: Quid mihi & tibi est? Vade ad Prophetas patris tui, & matris tuæ... Vivit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto: quod si non vultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

xx. 1. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, Propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non vives.

Ierem. xxi. 3. Et dixit Ieremias ad eos (nuntios Sedeciæ regis Iudæ:) Sic dicetis Sedeciæ: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, & quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, & Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum; & congregabo ea in medio civitatis huius. Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi. Et percutiam habitatores civitatis huius: homines, & bestiæ pestilentia magna morientur. Et post hæc ait Dominus: Dabo Sedeciam regem Iuda, & servos eius, & populum eius, & qui derelicti sunt in civitate hac a peste, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.

xxii. 17 Tui oculi, & cor ad avaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad calumniam, & ad cursum mali operis Propterea hæc dicit Dominus ad Ioakim filium Iosiæ regem Iuda: Non plangent eum: væ frater, & væ soror: non concrepabunt ei: Væ Domine, & væ inclyte Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem.

xxxiv. 2..... Loquere ad Sedeciam regem Iuda, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eam igni. Et tu non effugies de manu eius, sed comprehensione capieris, & in manu eius traderis.... Et Sedeciam regem Iuda, & principes eius dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.... Et reducam eos in civitatem hanc, & præliabuntur adversus eam, & capient eam, & incendent igni: & civitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator.

Daniel. iv. 16. Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar... (regi Nabuchodonosor) dixit: Domine mi, somnium his qui te oderunt, & interpretatio eius hostibus tuis sit... Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervenit super Dominum meum regem: Eiicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & fœnum ut bos comedes, & rore cæli infunderis: septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum.... Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miseri-

I. Quomodo gesserunt se reges erga Prophetas?

R. Eos reges boni & coluerunt, & amaverunt, ceu ministros & homines Dei. Mali autem reges, eos aversati sunt plerumque, & persecuti sunt; immo quandoque occiderunt, tamquam homines audaces, & importunos, qui nonnisi mala nuntiarent, qui populorum animis trepidationem, metumque incutientes, omnia susque deque verterent. (F)

I. Reges Iuda, & Israel dubitare

---

cordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

v. 17.... Daniel ait coram rege (Baltassare:) Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: Scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. O rex, Deus altissimus regnum & magnificentiam... dedit Nabuchodonosor patri tuo... Quando autem elevatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est: Et a filiis hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum... Tu quoque filius eius Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia: sed adversum Dominatorem cæli elevatus es; & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis: Deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porro Deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quæ scripsit hoc, quod exaratum est... Et hæc est interpretatio sermonis. *Mane*: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. *Thecel*: appensus es in statera, & inventus es minus habens. *Phares*: divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis... Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus.

Ierem. xxxiv. 13. Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis, dicens: Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, & serviet tibi sex annis; & dimittes eum a te liberum; & non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. Et conversi estis vos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum: & inistis pactum in conspectu meo, in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam. Et reversi estis, & commaculastis nomen meum: & reduxistis unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis, ut essent liberi & suæ potestatis; & subiugastis eos, ut sint vobis servi & ancillæ. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem; & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter divisiones eius. Principes Iuda, & principes Ierusalem, eunuchi, & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli: & dabo eos in manu inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

Plurima eiusmodi occurrunt in Scripturis, quæ cuilibet legenti obvia sunt; ea idcirco hic referre supersedemus.

(F) 3. Reg xiii. 4. Cumque audisset rex (Ieroboam) sermonem hominis Dei,... extendit manum suam,.. dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum; nec valuit retrahere eam ad se... Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut restituatur manus

mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, & reversa est manus regis ad eum, & facta est sicut prius fuerat.

2. Paralip. xvi. 10. Iratusque Asa adversus Videntem, iussit eum mitti in nervum: valde quippe super hoc fuerat indignatus.

3. Reg. xviii. 13. Numquid non indicatum est tibi Domino meo (Eliæ,) quid fecerim (ego Abdias) cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, quod absconderim de Prophetis Domini centum viros... in speluncis, & paverim eos pane & aqua?... Venit Achab in occursum Eliæ, &... ait: Tu ne es ille, qui conturbas Israel?

xix. 1. Nuntiavit Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidisset universos Prophetas gladio. Misitque Iezabel nuntium ad Eliam, dicens: Hæc mihi faciant Dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis.

xxii. 8. Et ait rex Israel (Achab) ad Iosaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla... Accessit autem Sedecias,... & percussit Michæam in maxillam... Et ait rex Israel: Tollite Michæam, &... mittite... in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ.

4. Reg. vi. 31. Et ait rex (Ioram:) Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisæi... super ipsum hodie.

2. Paralip. xxiv. 22. Et non est recordatus Ioas rex misericordiæ, quam fecerat Ioiada pater illius (Zachariæ) secum, sed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat.

Matth. xxiii. 35. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

Ieremiæ xxvi. 20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim; & prophetavit adversus civitatem istam, & adversus terram hanc, iuxta omnia verba Ieremiæ. Et audivit rex Ioakim, & omnes potentes, & principes eius, verba hæc: & quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque, & ingressus est Ægyptum. Et misit rex Ioakim viros in Ægyptum... Et eduxerunt Uriam de Ægypto; & adduxerunt eum ad regem Ioakim, & percussit eum gladio; & proiecit cadaver eius in sepulcris vulgi ignobilis.

xx. 2. Et percussit Phassur Ieremiam Prophetam, & misit eum in nervum.

xxvi. 7. Et audierunt Sacerdotes, & Prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem... Cumque complesset Ieremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus,... apprehenderunt eum Sacerdotes, & Prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur... Et locuti sunt Sacerdotes, & Prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Iudicium mortis est viro huic, quia prophetavit adversus civitatem istam.

xxxii. 3. Clauserat eum (Ieremiam) Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam?

xxxviii. 4. Et dixerunt principes regi: Rogamus ut occidatur homo iste,.. siquidem... non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quidquam negare. Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum,.. qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Ieremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Ieremias in cœnum. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus... quod misissent Ieremiam in lacum... & locutus est ad regem, dicens: Domine mi rex, male fecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrarunt contra Ieremiam Prophetam, mittentes eum in lacum, ut moriatur ibi fame... Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens:.. Leva Ieremiam Prophetam de lacu antequam moriatur... Et extraxerunt Ieremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu: mansit autem Ieremias in vestibulo carceris. Et misit rex Sedecias, & tulit ad se Ieremiam Prophetam ad ostium tertium... Et dixit rex ad Ieremiam: Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid. Dixit autem Ieremias ad Sedeciam: Si annuntiavero tibi, numquid non interficies me? Et si consilium dedero tibi, non me audies... Mansit vero Ieremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Ierusalem.

utique non poterant, quin a Deo ipso missi fuissent Prophetæ; cur ergo eos vexabant, & persequebantur?

Terentius. *R.* Quia *obsequium amicos, veritas odium parit*. Nullis Prophetæ regum cupiditatibus favebant: arguebant eos iugiter, audacter & libere, ut homines missos a Deo decet, loquebantur. Stabant autem ex adverso Pseudoprophetæ non pauci, qui populi peccatis indulgebant, falsa prophetabant, loquebantur placentia, nihilque non moliebantur, ut & Principes, & populus suspectos haberent Prophetas Domini. Hinc fiebat, ut corrupti corde reges aversarentur veritatem, diligerent mendacium, opprimerentque eos, qui sine assentatione dabant monita salutis. (G)

Illud ipsum Pastoribus, & Mini-

(G) 3. Reg. xxii. 21. Egressus est spiritus, & stetit coram Domino, & ait: ego decipiam illum (Acbab). Cui locutus est Dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium Propbetarum tuorum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malum.

Ierem. xiv. 13. Et dixi: A, a, a, Domine Deus, Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vnbis, sed pacem versm dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falso Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, ueque locutus sum ad eos; visionem mendacem, & divinationem, & fraudolentiam, & seductionem cordis sui propherant vobis. Idcirco hæc dicit Dominus de Prophetis, qui prophetant in nnmine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, & fames non erit in terra hac: in gladio & fame consumentur Prophetæ illi: & populi, quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ierusalem præ fame & gladio; & non erit qui sepeliat eos;.. & effundam super eos malum suum.

xxiii. 1. Væ pastoribus, qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus... Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt, ... & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus..., Propheta namque & Sacerdos polluti sunt: & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus. Idcireo via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, air Dominus. Et in Prophetis Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel. Et in Propbetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacii: & confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad Prophetas: Ecce ego cibabo eos absyntbio, & potabo eos felle: a Prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos; visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: Pax erit vobis. Et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum... Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet. Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, & usque dum compleat cogitationem cordis sui; in novissimis diebus intelligetis consilium eius. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant; non loquebar ad eos, & ipsi propbetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos a via sua mala, & a cogitationibus suis pessimis... Audivi quæ dixerunt Prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes:

Somniavi, somniavi. Usquequo istud est in corde Prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere, ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum... Ecce ego ad Prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cum ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus... Propterea... dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ numquam oblivione delebitur.

xxvii. 14. Nolite audire verba Prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis. quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus; & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, ut eiiciant vos, & pereatis tam vos, quam Prophetæ, qui vaticinantur vobis... Nolite audire verba Prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis;.. mendacium enim prophetant vobis. Nolite ergo audire eos.

xxviii. 15. Et dixit Ieremias Propheta ad Ananiam Prophetam: Audi Anania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terræ: hoc anno morieris; adversum enim Dominum locutus es. Et mortuus est Ananias Propheta in anno illo, mense septimo.

xxix. 8. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant Prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & divini vestri; & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis: quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo; & non misi eos, dicit Dominus... Hæc dicit Dominus ad Semeiam... Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, & ego non misi eum; & fecit vos confidere in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiam... & super semen eius; non erit ei vir sedens in medio populi huius, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est adversus Dominum.

Thren. ii. 14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, & eiectiones.

iv. 12. Non crediderunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Ierusalem. Propter peccata Prophetarum eius, & iniquitates Sacerdotum eius, qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum.

Ezechiel. xiii. 2. Hæc dicit Dominus Deus: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, Prophetæ tui Israel, erant. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus; cum Dominus non miserit eos, & perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem locuti estis? Et dicitis, Ait Dominus; cum ego non sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: & erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium; in consilio populi mei non erunt;... eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax... Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo; & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas; & cum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis... Pro eo quod mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristavi; & confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, & viveret; propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis amplius; & eruam populum meum de manu vestra; & scietis quia ego Dominus.

xxxiv. 2... Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos; nonne greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis; gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est

ſtris Chriſti, qui digne Deo functi ſunt ſuo munere, ſæpius contigiſſe conſtat ex hiſtoria Eccleſiaſtica. (H)

I. Quid Prophetæ prænuntiabant?

R. Ea prænuntiabant omnia, quæ eventura erant populo Dei, immo & ceteris gentibus, ſi forte futura iſthæc ad populum Dei aliquatenus pertinerent. Sed loquebantur potiſſimum de Meſſia a Iudæis expectato, per quem ſolum fieri poterat, ut gentes ſalutem conſequerentur.

I. De Iudæis quid prænuntiarunt Prophetæ?

R. Quidquid Iudæorum genti, non vicinis modo temporibus, ſed & futuris retro ſæculis, ad finem uſque, eventurum eſſet, totum id Prophetæ prænuntiarunt.

Rem explico. Non ſolum prænuntiarunt Iudæis Prophetæ imminentia qualibet ætate bella, mox futuras victorias, & clades; ſed prædixerunt in genere, Regnum Iſrael omnino delendum; evertendam urbem Ieruſalem; Templum ſolo æquandum; urbem iterum & templum eſſe ad tempus ædificanda; Iudæos abducendos eſſe in Babyloniam; dein in patriam reverſuros; ab iis Meſſiam reiiciendum & occidendum; mox eos a Deo deſerendos, & toto terrarum orbe diſpergendos. Interea futurum ut Deus cum gentibus, quæ Deum hactenus ignoraverant, fœdus æternum iniret. Tandem Iudæos ad Dominum in fine ſæculorum eſſe convertendos.

I. De ceteris gentibus quid prænuntiarunt Prophetæ?

R. Quidquid vicinis gentibus, quibus ad eruditionem populi Iſraelitici Deus utebatur, tunc temporis eveniebat, id prænuntiarunt omne. Præterea de futura vocatione omnium gentium ad Chriſti fidem, non obſcure, ſed palam & aperte locuti ſunt. Prædixerunt futurum ut Deus, quem hactenus non alia fere gens, quam Iſraelitica noverat & coluerat, ab omnibus omnino nationibus & cognoſceretur tandem, & coleretur, & adoraretur.

---

non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis; ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et diſperſæ ſunt oves meæ, eo quod non eſſet paſtor; & factæ ſunt in devorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt,... & non erat qui requireret. Propterea... Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo quod facti ſunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium beſtiarum agri, eo quod non eſſet paſtor; neque enim quæſierunt paſtores mei gregem meum, ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & greges meos non paſcebant. Propterea, Paſtores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipſe ſuper Paſtores requiram gregem meum de manu eorum, & ceſſare faciam eos, ut ultra non paſcant gregem, nec paſcant amplius paſtores ſemetipſos; & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in eſcam... Ecce ego ipſe requiram oves meas, & viſitabo eas... & liberabo eas... Quod perierat, requiram, & quod abiectum erat, reducam; & quod confractum fuerat, alligabo; & quod infirmum fuerat conſolidabo, & quod pingue & forte, cuſtodiam; & paſcam illas in iudicio... Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam.

(H) *Vide exempla ſuperius allata ex Hiſtor. Eccleſiaſtica, huiuſce cap. §. 12. litt. (H) verſus finem.*

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 19.

I. Quid prædixerunt Prophetæ de Mesia?

R. Prædixerunt tempus, & circumstantias ipsius adventus, nativitatis, vitæ, ministerii, passionis, mortis, resurrectionis, & rerum omnium, quæ inde erant toto terrarum orbe secuturæ. Tandem prædixerunt hunc ipsum denuo venturum ad iudicandum vivos & mortuos, faciendamque æternam impiorum a bonis segregationem. (I)

I. Cur Deus voluit a Prophetis prænuntiari, non solum ea omnia, quæ ad seriem & progressum religionis pertinebant, sed etiam singulares eventus bellorum tum populi Iudaici, tum vicinarum gentium?

R. Ut quotidiana experientia eventuum ante prædictorum, Iudæi intelligerent, implendas quoque certissime suo tempore Prophetias graviores.

Nos quoque dum cernimus impletum, quod Prophetæ, quod Christus, quod Apostoli prædixerunt de excidio templi Ierosolimitani, de dispersione Iudæorum, de vocatione & conversione gentium; hinc certo colligimus complendam quoque haud dubie suo tempore, quæ prænuntiata sunt de ultima Iudæorum conversione, de Antichristo, de corporum resurrectione, de iterato Christi adventu, & de iudicio generali. (K)

(I) *Videsis has omnes Prophetias luculenter explanatas apud* EUSEB. *in* Demonstratione *sua* Evangelica *ab initio lib. 2. ad finem. 10. Has omnes refert doctissimus* HUETIUS *Abrincensium Episcopus, in* Demonstratione Evangelica, *quam Eusebii exemplum æmulatus, adornavit. Harum Prophetiarum præcipuas exscribit.* S. CYPRIANUS *in primo & secundo libro* Testimoniorum adversus Iudæos. *Idem præstitit* S. AUGUST. *lib.* 17. de Civitate Dei, *a c.* 3. *ad* 20., *& lib.* 18. *a c.* 27. *ad* 35. *sed operæ pretium est legere doctissimi & eloquentissimi* DD. BOSSUET *Meldensium Episcopi partem secundam ferme integram sermonis in Historiam universalem: Gallice*, Discours sur l'Histoire universelle.

(K) S. AUG. *Epist. ad Volusian.* 137. *alias* 3. *cap.* 4. *n.* 16. Venit & Christus, complentur in eius ortu, vita, dictis, factis, passionibus, morte, resurrectione, adscensione, omnia præconia Prophetarum ... Prædicationem pietatis, veræque religionis signa congruentia, & miracula consequuntur. Excitatur adversus eos sæva infidelitas, tolerant prædicta, sperant promissa, docent præcepta ... Templa & simulacra dæmonum, ritusque sacrilegi paullatim, atque alternatim secundum prædicta prophetica subvertuntur. Hæreses adversus nomen Christi, sub velamento tamen nominis Christi, ad exercendam doctrinam sanctæ religionis, sicut prænuntiatæ sunt, pullulant. Hæc omnia sicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta; atque ex his iam tot & tantis, quæ restant exspectantur implenda.

De fide rerum invisibilium cap. 5. *inter opera* S. AUGUST. *edit. Lovan. Tom. IV.* Quemadmodum voluntates amicorum quæ non videntur, creduntur per indicia quæ videntur; sic Ecclesia quæ nunc videtur, omnium quæ non videntur, sed in eis litteris ubi & ipsa est prædicta monstrantur, & index est præteritorum, & prænuntia futurorum. Quia & præterita quæ iam non possunt videri, & præsentia quæ nunc possunt videri, omnia cum prænuntiarentur, nihil horum poterat tunc videri. Cum ergo fieri prædicta cœperunt, ex illis quæ facta sunt usque ad ista quæ fiunt, de Christo & Ecclesia quæ prædicta sunt ordinata serie cucurrerunt: ad quam seriem pertinent de die iudicii, de resurrectione mortuorum, de impiorum æterna damnatione cum diabolo, & de piorum æterna remuneratione cum Christo, quæ similiter prædicta ventura sunt. Cur ergo res primas & novissimas, quas non videmus non credamus, cum testes utrarumque res medias quas videmus, habeamus, atque in propheticis libris, & primas, & medias, & novissimas

§. 20. *De Dispersione decem Tribuum; Captivitate Babylonica; Reditu, & restitutione Iudæorum.*

I. Quamdiu filiorum Israel imperium penes reges fuit?

R. Series imperii Saul, David, & Salomonis centum annorum fuit. Regnum Israel stetit annos ducentos quinquaginta quinque. Regnum Iuda annos trecentos octoginta septem. Itaque filiorum Israel imperium per annos quadringentos octoginta septem penes reges fuit. (A)

I. Cur regnum Israel tamdiu non stetit, quamdiu regnum Iuda? PARS I. SECT. I. CAP. IV.

R. Id factum est propter obdurationem & continuum schisma, §. 20.
& iugem idololatriam populi Israelitici. Cum enim diu *testificatus esset* IV. Reg. XVII. 13.
Dominus regibus & populis *Israel per manum omnium Prophetarum, dicens: Revertimini a viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea; ipsi* Ibid. 14.
non audierunt, sed induraverunt cer- Ibid. 17.
vicem suam, ut facerent malum coram Domino, & irritarent eum. Ira- Ibid. 18.
tusque est Dominus vehementer Israe-

---

vel audiamus prænuntiatas antequam fierent, vel legamus?

Vide supra huiusce capitis, §. 10. *litt.*
(I) S. AUGUST. *lib. 7. de Civit. Dei, cap.* 32. *& lib.* 18. *c.* 46. Regnante Herode in Iudæa, apud Romanos autem iam mutato Reipublicæ statu, imperante Cæsare Augusto, & per eum orbe pacato, natus est
Mich. 5. 2. Christus, secundum prophetiam, in Bethleem Iudæ, homo manifestus ex homine virgine, Deus occultus ex Deo Patre... Qui ut in se commendaret Deum, miracula multa fecit, ex quibus quædam, quantum ad eum prædicandum satis esse visum est, Scriptura Evangelica continet. Quorum primum est, quod tam mirabiliter natus est: ultimum autem, quod cum suo resuscitato a mortuis corpore, adscendit in cælum. Iudæi autem, qui eum occiderunt, & in eum credere noluerunt, quia oportebat eum mori & resurgere, vastati infelicius a Romanis, funditusque a Regno suo, ubi iam eis alienigenæ dominabantur, eradicati, dispersique per terras, (quandoquidem ubique non desunt,) per Scripturas suas testimonio nobis sunt, prophetias nos non finxisse de Christo; quas plurimi eorum considerantes, & ante passionem, & maxime post eius resurrectionem crediderunt in eum;... ceteri vero excæcati sunt... Proinde cum Scripturis nostris non credunt, complentur in eis suæ, quas cæci legunt... Nobis quidem illæ sufficiunt, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent eosdem codices habendo, atque servando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur. Demonstravit ergo Deus Ecclesiæ in eius inimicis Iudæis gratiam misericordiæ suæ, quoniam, sicut dicit Apostolus, *delictum illo-* Rom. 11. 11.
rum, salus gentibus. Et ideo non eos occidit, id est, non in eis perdidit quod sunt Iudæi, quamvis a Romanis fuerint devicti & oppressi; ne obliti legem Dei, ad hoc, de quo agimus, testimonium nihil valerent. Ideo parum fuit, ut diceret.
Ne occideris eos, nequando obliviscantur Ps. 58. 12.
legem tuam: nisi etiam adderet, *disperge eos:* quoniam si cum isto testimonio Scripturarum in sua tantummodo terra, non ubique essent, profecto Ecclesia, quæ ubique est, eos prophetiarum, quæ de Christo præmissæ sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.

(A) AUGUSTIN. TORNIEL *Annales sacri & profani, anno mundi* 3416.
Igitur hactenus regnaverunt super toto Israele

1. Saul. } *annis* { 20.
2. David. } *annis* { 40.
3. Salomon. } *annis* { 40.

li, & abstulit eos a conspectu suo; & iuxta propheticum sermonem regnum eorum penitus delevit. Itaque decem Tribus Israel omnes translatæ sunt in Assyrios, unde per septemtrionales Asiæ partes singulæ diffusæ, numquam postea in terram Israel simul in unum collectæ redierunt. Regnum autem Iuda stetit adhuc annos plus quam centum, Israelitis iam in captivitate constitutis. (B)

I. Quomodo regnum Iuda finem habuit?

R. Cum peccata Iudæorum pervenissent ad cumulum; suscitavit Dominus regem Babylonis, qui iuxta Prophetarum vaticinia, Iudæam terram armis occupavit, Ierusalem expugnavit, urbem incendit flammis, mœnia diruit, templum Salomonis funditus subvertit, & Iudæos omnes cum rege Sedecia

Post divisionem regni regnaverunt.

In Iuda.

1. Roboam.	*ann.* 17.
2. Abias.	3.
3. Asa.	41.
4. Iosiphat.	25.
5. 6. Ioram & Ochosias.	5.
7. Athalia.	6.
8 Ioas.	40.
9. Amasias.	29.
10 Ozias.	52.
11. Ionathan. }	31.
12. Achaz. }	
13 Ezechias.	29.
14 Manasses.	55.
15. Amon.	2.
16. Iosias. }	31.
17. Ioachaz. }	
18. Ioakin. }	
19. Iechonias. }	25.
20. Sedecias. }	
In Summa - - -	387.

In Israel.

1. Ieroboam.	*ann.* 22.
2. Nadab. }	
3. Basa. }	
4. Ela. }	35.
5. Zambri. }	
6. 7. Achab & Ochosias.	22.
8. Ioram.	12.
9. Iehu.	28.
10. Ioachaz. }	32.
11. Ioas. }	
12. Ierobosm II.	41.
Interregnum.	12.
13. 14. Zacharias & Sellum.	1.
15. Manahem.	10.
16. Phaceia F. Manahem.	2.
17. Phacee F. Romeliæ.	20.
18. Osee.	18.
In Summa - - -	256.

Desiit hoc regnum sub finem anni Regni Ezechiæ sexti.

Communem & ab omnibus fere Chronologis receptam opinionem hic sequimur. Nonnulli tamen, iique non ineruditi, ab hoc calculo longe recedunt. In primis R. P. Pezron *in libro Gallice scripto sub hoc titulo: antiquitas temporum restituta*: L'antiquité des tems retablie. *Is reges Iuda per* 533. *annos imperium tenuisse asserit: quem consule.*

(B) iv. Reg. xv. 29. In diebus Phacee regis Israel venit Theglathphalasar rex Assur, ... & transtulit eos in Assyrios.

xvii. 6. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios: posuitque eos... in civitatibus Medorum... Proiecitque Dominus omne semen Israel, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec proiiceret eos a facie sua. Ex eo iam tempore, quo scissus est Israel a domo David, & constituerunt sibi regem Ieroboam filium Nabat; separavit enim Ieroboam Israel a Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum. Et ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Ieroboam... & non recesserunt ab eis, usquequo Dominus auferret Israel a facie sua:.. translatusque est Israel de terra sua in Assyrios.

captivos abduxit Babylonem. (C)

I. Quandonam a captivitate reversi sunt?

R. Reversi sunt post annos septuaginta captivitatis, ut Iudæis Deus

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 20.

(C) iv. Reg. xxiii. 26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam, propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses. Dixit itaque Dominus: Etiam Iudam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel: & proiiciam civitatem hanc, quam elegi, Ierusalem, & domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi... Viginti trium annorum erat Ioachaz, cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit.

xxiv. 1. In diebus eius ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioakim servus tribus annis... Factum est autem hoc per verbum Domini contra Iudam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quæ fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & implevit Ierusalem cruore innocentium; & ob hanc rem noluit Dominus propitiari... Et dormivit Ioakim cum patribus suis: & regnavit Ioakim filius eius pro eo... Decem & octo annorum erat Ioakim, cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Ierusalem... In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalem, & circumdata est urbs munitionibus. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam. Egressusque est Ioakim rex Iuda ad regem Babylonis... & suscepit eum rex Babylonis... Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, & thesauros domus regiæ; & concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini. Et transtulit omnem Ierusalem, & universos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem; & omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quoque Ioakim in Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos eius; & iudices terræ duxit in captivitatem de Ierusalem in Babylonem... Et constituit Mathaniam patruum eius pro eo; imposuitque nomen ei Sedeciam. Vigesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Ierusalem.

xxv. 1. Factum est autem anno nono regni eius, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus eius in Ierusalem, & circumdederunt eam, & extruxerunt in circuitu eius munitiones. Et clausa est civitas, atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, nona die mensis: prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ. Et interrupta est civitas.... Fugit itaque Sedecias... Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Iericho; & omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus est cum eo iudicium. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos eius effudit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis; venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Ierusalem. Et succendit domum Domini, & domum regis, & domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni. Et muros Ierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

Ierem lii. 3. Quoniam furor Domini erat in Ierusalem, & in Iuda, usquequo proiiceret eos a facie sua: & recessit Sedecias a rege Babylonis... Et iugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius: sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis eius. In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis; venit Nabuzardan princeps militiæ,... & incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Ierusalem, & omnem domum magnam igne combussit. Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit... De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate... transtulit Nabuzardan... Et translatus est Iuda de terra sua.

per Ieremiam Prophetam prænuntiaverat. (D)

I. Quomodo vixerunt Iudæi apud Babylonios?

R. In se reversi, Deo fideliter servierunt sub spirituali regimine Prophetarum, quos dedit illis Deus in subsidium, & levamen captivitatis.

I. Quos Prophetas misit Deus ad eos tum temporis?

R. Hos ceteris illustriores novimus: Ezechielem, Danielem, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, & Malachiam.

I. Quis Iudæos libertate donavit?

R. Cyrus Persarum rex, rerum Orientis potitus, potestatem Iudæis fecit revertendi in patriam, urbemque & templum Ierusalem iterum ædificandi: quin & vasa omnia sacra templi Domini, quæ olim asportata fuerant Babylonem; ipsis reddidit, magnisque eos donavit muneribus. (E)

I. Cur Cyrus tam clementer egit cum Iudæis?

R. Quia ubi primum ad summam rerum pervenit, ostenderunt ipsi Iudæi, ipsum ab Isaia Propheta, ante annos ducentos proprio nomine designatum fuisse futurum olim Orientis Principem, urbisque &

(D) 2. Paralip. xxxvi. 21. (Donec) compleretur sermo Domini ex ore Ieremiæ, & celebraret terra sabbata sua; cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

Ierem. xxv. 11. Et erit universa terra hæc in solitudinem, & in stuporem; & servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum; & ponam illam in solitudines sempiternas.

xxix. 10. Hæc dicit Dominus: Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos; & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

Daniel. ix. 2. Anno uno regni eius, (Darii,) ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, ut complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni.

(E) 2. Paral. xxxvi. 22. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, qui iussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis ex vobis est in omni populo eius? Sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

1. Esdræ 1. 1. In anno primo Cyri regis Persarum, ut compleretur verbum Domini ex ore Ieremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de universo populo eius? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israel... Et surrexerunt principes patrum de Iuda & Beniamin, & Sacerdotes, & Levitæ, & omnis cuius Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem. Universique qui erant in circuitu, adiuverunt manus eorum in vasis argenteis, & aureis, in substantia, & iumentis, in supellectili, exceptis his quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalem, & posuerat in templo Dei sui.

templi Ierosolymorum restauratorem. (F)

I. Quo duce, quo numero Iudæi Babylone reversi sunt in Iudæam?

R. Reversi sunt quadraginta duo millia trecenti sexaginta de populo, cum servis & ancillis 7337. sub ducibus Iosue filio Iosedech summo Sacerdote, & Zorobabele Salathielis filio tribus Iuda Principe. (G)

I. Numquid ex solis tribubus Iuda, & Beniamin Iudæi reversi sunt?

R. Ex decem tribubus forte multi cum tribubus Iuda, & Beniamin reversi: sed nulla fuit amplius tribuum distinctio. Et Israelitica gens, sumpto nomine a tribu Iuda, deinceps Iudæa gens toto terrarum orbe dicta est. (H)

I. Urbis & templi iterata ædificatio, fuit ne celeriter absoluta?

R. Quominus perficeretur a Iudæis ædificatio urbis & templi gravissime intercessum est, ex parte gentium vicinarum, quæ Samariam incolebant, apud Cambysen Cyri filium, a quo, præ invidia subreptis per dolum litteris, obtinuerunt ut incœptum opus interrumperetur. Mansitque, (quidquid molirentur

---

(F) Isai. xliv. 28. Qui dico Cyro: Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem: Ædificaberis; & templo: Fundaberis.

xlv. 1. Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur.

Flav. Ioseph. *de Antiquit. Iudaic. lib.* 11. *cap.* 1. Primo autem anno regni Cyri, qui fuit transmigrationis nostræ Babylonicæ septuagesimus, miseratus est Deus captivitatem, & calamitatem ærumnosi illius populi; & sicut illis per Ieremiam Prophetam ante dirutam urbem prædixerat, quod postquam servierint Nabuchodonosoro, eiusque posteris per annos septuaginta, rursum eos restituturus esset in patriam, & ædificato templo redituri essent ad felicitatem pristinam; ita eis omnia præstitit. Excitato enim ad id Cyri animo, effecit ut ille in hunc modum per universam Asiam scriberet: Hæc dicit Cyrus rex: Quoniam me Deus maximus orbis regem constituit, hunc illum esse credo, quem Israelitarum adorat populus. Is enim meum nomen per suos Prophetas prædixit, & quod templum eius ædificaturus sim Hierosolymis in terra Iudæa. Hoc autem Cyrus cognovit ex lectione libri, qui Esaiæ prophetias continet, ducentis & decem annis ante ipsius ætatem conscriptas. Hic enim secretum hoc Deum sibi indicasse dixit, quod vellet Cyrum, quem multarum ac magnarum gentium regem declaraturus esset, remittere populum suum in terram Iudæam, & templum suum ædificare denuo. Hæc Esaias prædixit centum quadraginta annis antequam templum devastatum est. Quibus lectis rex admiratus Vatis divinitatem, correptus est cupidine exequendi, quæ scripta legerat: convocatisque clarioribus apud Babylonem Iudæis, ait, se illis permittere, ut proficiscantur in patriam, urbemque Hierosolyma, & Dei templum ædificent denuo. Nam & ipsum Deum futurum illis auxilio, & se scripturum vicinis Iudææ ducibus ac Satrapis, ut conferant eis aurum & argentum ad templi fabricam, & victimas ad sacrificia.

(G) 1. Esdræ. ii. 2.... Venerunt cum Zorobabel, Iosue Nehemia, &c.... omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, exceptis servis eorum & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem.

(H) 1. Esdræ iv. 4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando.

Luc. ii. 36. Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de Tribu Aser.

Actor. xxvi. 7. In quam (spem) duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire.

Duobus his novi Testamenti testimoniis evidens fit cum viris de tribu Iuda, uniuscuiusque tribus viros commistos e Babylone Iudæam reversos fuisse.

Iudæi) opus interruptum annis sexaginta, ad annum septimum imperii Artaxerxis Longimani. (I) Nec nisi vigesimo anno regni eiusdem, annis circiter septuaginta post primum Cyri edictum, facultatem obtinuerant ædificandi iterum muros Ierusalem; quod quidem factum est duce Nehemia, sed in tanta angustia temporum, & tam anxie prementibus hostibus, ut Iudæi manu altera muros ædificare, altera gladium ad defensionem tenere cogerentur. (K)

I. Posterius hoc templum accessit ne ad magnificentiam templi prioris?

R. Si spectes magnificentiam exteriorem, hoc illo longe inferius fuit. Attamen longe *magna fuit gloria domus huius novissimæ plus quam primæ*. Hoc enim præsentia sua corporali sanctificavit Christus ipse, cuius umbram solummodo, Aggæi. 11.

(I) 1. Esdræ iv. 4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando.... Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non ædificetur... & prohibuerunt eos in brachio & robore. Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, & non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

v. 3.... Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc ædificaretis, & muros eius instauraretis?

(K) 1. Esdræ vi. 12. Deus autem... dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Ierusalem... Et ædificaverunt & construxerunt, iubente Deo Israel, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Persarum: & compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

2. Esdræ ii. 19.... Subsannaverunt nos, & despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res quam facitis? Numquid contra regem vos rebellatis? Et reddidi eis sermonem dixique ad eos: Deus cæli ipse nos iuvat, & nos servi eius sumus: surgamus & ædificemus.

iv. 7.... Cum audisset Sanaballat,.. & Arabes, & Ammanitæ,... quod obducta esset cicatrix muri Ierusalem, & quod cæpissent interrupta concludi, irati sunt nimis. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Ierusalem, & molirentur insidias... Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos... Et factum est a die illa, media pars iuvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum: & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: una manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium. Ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes.

Aggæi i. 1. In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Iuda, & ad Iesum filium Iosedec, Sacerdotem magnum, dicens... Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.... Et nunc hæc dicit Dominus exercituum:.. Ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit... Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel,... & spiritum Iesu:... & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

S Aug. *lib.* 18. *de Civit. Dei*, *cap.* 26. Per idem tempus Cyrus rex Persarum, qui etiam Chaldæis & Assyriis imperabat, relaxata aliquanta captivitate Iudæorum, quinquaginta millia hominum ex eis, ad instaurandum templum, regredi fecit; a quibus tantum prima cœpta fundamina, & altare constructum est: incursantibus autem hostibus, nequaquam progredi ædificando valuerunt, dilatumque opus est usque ad Darium... Sub Dario ergo rege Persarum, impletis septuaginta annis, quos Ieremias Propheta prædixerat, reddita est Iudæis soluta captivitate libertas, regnante Romanorum septimo rege Tarquinio.

Pars. I. Sect. I. Cap. IV. §. 20.

& typum habuerat templum Salomonis. (L)

I. Cuiusnam typus fuere Iesus filius Iosedec, & Zorobabel filius Salathiel?

R. Typus fuere Christi Iesu. In eo enim quod cum alter esset summus Sacerdos, alter caput regiæ domus David, ambo in unum convenerunt, ut populum Iudaicum a captivitate Babylonica reducerent: sic Christus summum Sacerdotium, & regiam stirpis David dignitatem simul in se coniunxit, ut nos a captivitate diabolica liberaret, perduceretque ad cælestem Ierusalem. (M)

I. Cuius rei typus fuere impedi-

(L) Aggæi ii. 8. Et movebo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus: & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, & meum est aurum. . Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ: .. & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

S Hieronym. *Comment in cap* ii. *Aggei, t.* 3. *p.* 1695. *Veniet desideratus cunctis gentibus*. Vere enim postquam ille venit, impleta est gloria domus Domini. Et quantum Dominus distat a servo, tantum domus Domini melior est cui præest Dominus, a domo priore cui præfuit servus.

(M) S. Hieronym. *in cap* i. *Aggei t.* 3. Zorobabel de tribu Iuda, hoc est de David stirpe descendens, typus est Salvatoris: qui vere destructum ædificavit templum, id est, Ecclesiam; & reduxit populum de captivitate. Et tam de veteris templi lapidibus, quam de novis, qui prius fuerant impoliti, ædificavit Ecclesiam; id est, & de reliquiis populi Iudaici, & de gentium multitudine, Deo Patri extruxit tabernaculum ... Zorobabel ... iuxta altiorem intelligentiam, Dominum nostrum Iesum sonat: quia ipse quoque natus sit in confusione huius sæculi ... Ut quomodo Iesus filius Nave, qui & ipse in typo Salvatoris fuit, de solitudine populum in terram repromissionis induxit: sic & iste; .. ut eos qui erant in Babylone, reduceret in terram repromissionis, de qua captivi adducti fuerant, & his qui erant in vinculis diceret: *Exite*. Et qui sedebant in tenebris: *Illuminamini*: ... Quantum ad historiam pertinet, alter est Zorobabel de tribu regia, & alter Iesus de tribu Sacerdotali. Quantum vero ad intelligentiam spiritualem, unus atque idem est Dominus noster atque Salvator, Rex & magnus Sacerdos, cuius typum, secundum id quod Rex erat, portabat Zorobabel; secundum id autem quod Pontifex erat, portabat omonymus eius Iesus, qui interpretatur ... salus, id est, Domini salus... Et vere est Iesus magnus Sacerdos, cui omnes Dei antistites comparati, parvi sunt & nihil.

S. Aug. *lib.* 12. *contra Faustum c.* 36. Iam ipsa in Babyloniam transmigratio, quo etiam Spiritus Dei, per Ieremiam Prophetam, iubet ut pergant, & orent pro eis ipsis, in quorum regno peregrinantur, quod in illorum pace etiam pax esset istorum, & ædificarent domos, & novellarent vineas, & plantarent hortos; quis non agnoscat quid præfiguraverit, qui attenderit veros Israelitas, in quibus dolus non est, *Ioan.* i. 47. per Apostolicam dispensationem cum Evangelico sacramento, ad regnum gentium transmigrasse? Unde nobis Apostolus: ... Volo primum omnium fieri deprecationes, adorationes, & interpellationes, *1. Tim.* ii. 1. *& seq.* gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & caritate: hoc enim bonum & acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Ex hoc quippe illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicæ Christianarum congregationum, & novellatæ vineæ populi fidelium ... Nam quod etiam post septuaginta annos, secundum eiusdem Ieremiæ prophetiam, reditur ex captivitate, & templum renovatur; quis fidelis Christi non intelligat, post evoluta tempora, quæ septenarii dierum numeri repetitione transcurrunt, etiam nobis, id est, Ecclesiæ Dei, ad illam cælestem Ierusalem ex huius sæculi peregrinatione redeundum? Per quem, nisi per Iesum Christum, vere Sacerdotem magnum,

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 20.

menta, quibus præpediti sunt Iudæi, in iterata ædificatione urbis & templi?

R. Typus fuere persecutionum, quas identidem suscitat diabolus contra Christi discipulos, & illius præsertim quam novissimo tempore suscitaturus est, ut impediat quominus ipsi veniant in possessionem cælestis Ierusalem, in qua dedicabitur, & consecrabitur templum Dei viventis; ut iam fuse explicuimus ubi de templo Salomonis. (N)

I. Cuius rei typus fuit posterius templum, post liberationem a servitute Babylonica conditum?

R. Typus fuit Ecclesiæ Christi, & novi testamenti, cuius gloria, quæ præcipue est ab intus, longe superat gloriam Synagogæ Iudæorum, quæ tota in exteriori cultu posita est. (O)

---

cuius figuram gerebat ille Iesus Sacerdos magnus illius temporis, quo templum ædificatum est post captivitatem? Quem Propheta Zacharias vidit in sordido habitu, devictoque diabolo, qui ad eius accusationem stabat, ablatam illi sordidam vestem, & datum indumentum honoris & gloriæ: sicut corpus Iesu Christi, quod est Ecclesia, adversario in fine temporum per iudicium superato, a luctu peregrinationis in gloriam sempiternæ salutis assumitur. (Zach. III. 5.)

Vide testimonia SS. Aug. & Hieronym. *sequenti littera* (O) *afferenda*.

(N) *Vide testimonia* SS. Aug. & Hieronym. *littera* (M) & (O) *hocce* §. *Vide etiam huiusce capitis* §. 17.

(O) S. Hieronym. *Comment. in Aggei Prop. c. 2. t. 3. p. 1693.* Quando primum testamentum dabam, ... commovi cælum & terram: .. nunc autem polliceor vobis me adhuc semel cælum & terram ... commoturum, ut ... moveantur omnes gentes, & veniant, iuxta LXX. *quæ electa sunt Domini* de cunctis gentibus; iuxta Hebraicum vero, *veniet desideratus* cunctis *gentibus*, Dominus noster atque Salvator ... Dabo enim in loco isto pacem, dicit Dominus exercituum; ut pax quæ exuperat omnem sensum, custodiat domum meam, & sit in pace locus meus ... Fuit quondam in Israel domus Dei, quæ nunc ita deserta est, ut nec fuisse credatur: ex quo, quæ fuerat dilecta, facta est non dilecta; & qui non populus Dei, cœpit esse populus Dei .... Verumtamen quia facta est prior domus quasi non subsistens, provocatur Zorobabel dux, & Iesus Sacerdos, ut regnum Christi, & sacerdotium roboretur, & populus eius ... faciat opera in domo Domini, & sciat Deum sibi esse præsentem ... In hoc autem universitatis tremore, commotæ sunt etiam omnes gentes: quia in omnem terram exivit sonus Apostolorum Domini ... Ob id autem omnes motæ sunt nationes, ut ex earum motu veniret electa gentium multitudo, & quæ ubicumque præclara sunt ... Quid plura? Omnes gentes commotæ sunt, ad quas Salvator Apostolos miserat, dicens: *Euntes, docete omnes gentes*, & ex multis vocatis pauci electi, primitivorum Ecclesiam construxerunt ... Commotis ergo gentibus, .. venerunt electa omnium gentium, & repleta est gloria domus Domini, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna & firmamentum veritatis ... *Veniet desideratus cunctis gentibus*. Vere enim postquam ille venit, impleta est gloria domus Domini .. Ego argentum, quo domus Dei ornatur, existimo eloquia Scripturarum, de quibus dicitur: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum;* & aurum, quod in occulto sanctorum sensu, & in cordis versatur arcano, & splendet vero lumine Dei; .. ut in auro sensus occultus sit, in argento sermo docens, in lapide pretioso opera Deo placentia. His metallis illustrior sit Ecclesia Salvatoris, quam quondam Synagoga fuerat: his lapidibus vivis ædificatur domus Christi, & pax ei præbetur æterna. (Ps. XVIII. — Matt. 28. 19. — Ps. XI. 7.)

S. Aug. *Lib. 18. de Civit. Dei c. 48.* Hæc domus Dei maioris est gloriæ, quam fuerat illa prima lignis & lapidibus, ceterisque pretiosis rebus, metallisque constructa. Non itaque Aggæi prophetia in templi illius instauratione completa est. Ex quo enim instauratum est, numquam ostenditur habuisse tantam gloriam, quantam habuit tempore Salomonis: immo po-

I. Quod Iudæi altera manu muros ædificare, altera gladium ad defenſionem tenere cogebantur, fuit ne id typus rei alicuius?

R. Hinc intellige Chriſtianos non poſſe muros conſtruere cæleſtis ædificii, cuius fundamentum Chriſtus; quin ſimul manu, ut ita dicam, altera gladium teneant dimicaturi contra *adverſarium diabolum*, qui *tamquam leo rugiens circuit*, *quærens quem devoret*, & abducat ab opere cæleſtis ædificii. (P)

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 20.

1. Petr. v. 8.

tius oſtenditur, primum ceſſatione prophetiæ fuiſſe domus illius gloriam diminutam, deinde ipſius gentis cladibus tantis uſque ad ultimum excidium, quod factum eſt a Romanis... Hæc autem domus ad novum pertinens teſtamentum, tanto utique maioris eſt gloriæ, quanto meliores ſunt lapides vivi, quibus credentibus renovatiſque conſtituitur. Sed ideo per inſtaurationem templi illius ſignificata eſt, quia ipſa renovatio illius ædificii ſignificat eloquio prophetico alterum teſtamentum, quod appellatur novum... Illo loco inſtaurato ſignificata eſt Eccleſia, quæ futurat ædificanda per Chriſtum... Maior eſt itaque gloria domus huius novi teſtamenti, quam domus prioris veteris teſtamenti; & tunc apparebit maior cum dedicabitur: tunc enim *veniet deſideratus cunctis gentibus*, ſicut legitur in Hebræo. Nam prius eius adventus, nondum erat deſideratus omnibus gentibus. Non enim quem deberent deſiderare, ſciebant, in quem non crediderant. Tunc etiam ſecundum ſeptuaginta Interpretes, (quia & ipſe propheticus ſenſus eſt) *Venient quæ electa ſunt Domini de cunctis gentibus*. Tunc enim vere non venient niſi electa, de quibus dicit Apoſtolus: *Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem*. Ipſe quippe architectus, qui dixit: *Multi vocati, pauci autem electi*, non de his, qui vocati, ſic venerunt, ut de convivio proiicerentur, ſed de electis demonſtraturus eſt ædificatam domum, quæ nullam deinceps formidabit ruinam.

Aggæi II. 8.

Ephes. I. 4.

Matt. XXII. 14.

(P) 1. Cor. III. 9. Dei enim ſumus adiutores: Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. Secundum gratiam Dei, quæ data eſt mihi, ut ſapiens architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat. Unuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificavit, mercedem accipiet. Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſalvus erit; ſic tamen quaſi per ignem. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

1. Petr. v. 8. Sobrii eſtote, & vigilate: quia adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: Cui reſiſtite fortes in fide: ſcientes eamdem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque.

2. Cor. VII. 5. Nam & cum veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus: foris pugnæ, intus timores.

Ephes. VI. 10. De cetero, fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli. Quoniam non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem: ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cæleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.

§. 21. *De temporali regimine Reipublicæ Iudaicæ a reditu ex captivitate Babylonica, usque ad extremam gentis ruinam, & dispersionem sub Romanorum imperio.*

I. Iudæi e captivitate Babylonica reduces vixerunt ne sicut prius sub regum imperio?

R. Vixerunt, sicut fecerant dum Babylone morarentur, sub ditione Persarum, ac deinde sub imperio Alexandri Magni, qui devicto Dario Persarum rege, totius Orientis potitus est. Mortuo Alexandro, imperium amici eius inter se partiti sunt. Ptolemæus Ægypti regnum adeptus est. Seleucus Babyloniam, & Syriam obtinuit. Ille Iudæam occupavit, Iudæosque ad centum millia captivos in Ægyptum traduxit. Successorem habuit Ptolemæum Philadelphum, a quo Iudæi perbenigne excepti sunt. Is enim & Iudæis omnibus redeundi in patrium solum copiam fecit, & ut fert communis opinio, is ipse est, cuius iussu Libri Sacri in Græcum a septuaginta duobus Interpretibus versi sunt. Atque hæc est illa tam celebris in Ecclesia versio septuaginta Interpretum. Hoc mortuo, regnum Ægypti tenuerunt hereditaria successione, post parentes filii Ptolemæus Evergetes, Ptolemæus Philopator, & Ptolemæus Epiphanes. Philopator & Epiphanes multum vexarunt Iudæos, ut eos a veri Dei cultu averterent.

Tum temporis regnabat in Syria Antiochus, cognomento Magnus, qui adscito sibi Philippo Macedoniæ rege, Ptolemæum Epiphanem regem Ægypti voluit regno spoliare. Tunc continua in vexatione fuit Iudæa gens; sive enim vinceret Antiochus, sive vinceretur, Iudæi a victoribus male mulctabantur.

Antiochus Syriæ rex successorem habuit Seleucum Philopatorem. Is ob insignem summi Pontificis Oniæ pietatem, suppeditavit omnes sumptus ad ministeria publica sacrificiorum.

Huic successit Antiochus dictus Epiphanes, hoc est illustris: qui revera fuit famosus impietate & sceleribus. Nam Oniam Pontificem, virum sanctum, exauctoravit & expulit; & quasi summa rerum, quæ ad religionem pertinebant, penes eum esset, summum sacerdotium pro arbitrio, alteri nunc dedit, nunc abstulit. Substituit enim loco Oniæ Iasonem, quo pulso Menelaum, ac postea Lysimachum summum Pontificem renuntiavit. Templi Ierosolymitani thesauros diripuit, Iudæos compellere voluit, ut, relicta patria religione, secundum ritum gentium viverent. Ob idque sanctum senem Eleazarum morti tradidit, & septem fratres Machabæos una cum matre exquisitis suppliciis cruciatos, item trucidavit. Omnes qui die sabbathi ad sacra convenerant, una die confodi iussit, & civitatem incendit. Tandem percussus a Deo, misere mortuus est.

Dum hæc ageret Antiochus, Iudas Machabæus, Mathathiæ filius, aliique novem cum eo secesserunt in montes, declinandæ persecutionis causa, ubi ferarum more vitam

transfigebant, gramineo vescentes alimento, *ne participes essent coinquinationis*. 2. Machab. v. 27.

Postea in defensionem gentis & religionis Mathathias, & hoc defuncto, Iudas Machabæus, vivente adhuc Antiocho, arma sumpserunt. (A)

Etiamsi Iudæa gens ad Mathathiam usque vixerit sub imperio principum, quos supra memoravimus, summa tamen potestas penes gentem aliquatenus fuit. Ad instar Reipublicæ gens regebatur per summos Sacerdotes & consilium supremum, quod Sanedrin nuncupabant. Tenebantur solum annua tributa pendere regibus, a quibus bello victi fuerant.

I. Numquid Mathathiæ & filio eius Iudæ Machabæo fas erat adversus Antiochum arma sumere, obtentu vindicandæ religionis, quam rex impius persequebatur?

R. 1. Numquam licet adversus supremam & legitimam regum auctoritatem rebellare, obtentu persecutionis aut religionis. Petro gladium ad Christi defensionem arripienti respondit Christus: *Mitte gladium tuum in vaginam*. (B) Religionem ab Ethnicorum Imperatorum furore armis vindicare numquam sibi licitum putarunt primævi Christiani. Potuissent quidem & facillime vim vi repellere si voluissent, data sæpius occasione: sed acerbissimis persecutionibus non alia umquam opposuerunt arma, quam patientiam & orationes ad Deum. Neque inter ceteros subiectos regibus homines distinctionem ullam affectarunt umquam, quam eam quæ a maiori subiectione & fide, & erga reges obsequio peti poterat. (C)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 21.

Io. xviii. 11.

(A) *Lege Libros* Machabæorum *&* Iosephi *Libros* 11. *&* 12. Historiæ Iudaicæ, *ubi eadem fusiori stylo descripta leges*.

S. Aug. *Lib.* 18. *de Civitate Dei*, *c.* 45. *n.* 1. Postea quam gens Iudæa cœpit non habere Prophetas, procul dubio deterior facta est . . . Propter hoc ergo nec Prophetas ex illo tempore habuit illa gens, & multis cladibus afflicta est ab alienigenis regibus, ipsisque Romanis.

N. 2. Non multo enim post, adveniente Alexandro, subiugata est; quando etsi nulla facta est vastatio: quoniam non sunt ausi ei resistere, & ideo placatum, facillime subditi, receperunt. . . . Deinde Ptolemæus Lagi filius, post Alexandri mortem, captivos inde in Ægyptum transtulit, quos eius successor Ptolemæus Philadelphus benevolentissime inde dimisit: per quem factum est, . . . ut septuaginta Interpretum Scripturas haberemus. Deinde contriti sunt bellis, quæ in Machabæorum libris explicantur. Post hæc capti a rege Alexandriæ Ptolemæo, qui est appellatus Epiphanes; inde ab Anthinco rege Syriæ multis & gravissimis malis ad idola colenda compulsi, templumque ipsum repletum sacrilegis superstitionibus gentium, quod tamen dux eorum strenuissimus Iudas, qui etiam Machabæus dictus est, Antiochi ducibus pulsis, ab omni illa idolatriæ contaminatione mundavit.

N. 3. Non multo post Alcimus quidam per ambitionem, cum a genere sacerdotali esset alienus, quod nefas erat, Pontifex factus est.

(B) Matt. xxvi. 52. Tunc ait illi (Petro) Iesus: Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

(C) 2. Machab. 1. 27. Congrega dispersionem nostram; libera eos qui serviunt gentibus, & contemptos, & abominatos respice: ut sciant gentes, quia tu es Deus noster . . . Et cum probasset, (rex Persarum) Sacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu sua tribuebat eis.

III. 1. Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace; leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem, & animos odio habentes

Ee 2

Iudæis eadem religio fuit. Ipsis ad Babylonios translatis a Domino præceptum eſt, ut ſuam patienter ferrent captivitatem, & orarent pro pace Babylonis, & pro vita & incolumitate & proſperitate regum, quibus ſerviebant. (D)

Dum ergo Mathathias, &, hoc mortuo, Iudas Machabæus arma ſumpſere in gentis & religionis oppreſſæ defenſionem adverſus Antiochum, quem ſupponas, per me licet, fuiſſe legitimum Iudæorum regem, id egerunt Deo præter naturæ ordinem & conſuetas leges inſpirante, & certiſſime præcipiente: id egerunt zelo illo accenſi, quo accenſus olim fuerat Phinees contra legis violatores Iſraelitas. Id patet ex ſacris codicibus, ubi tria leguntur: 1. Mathathiam zelatum fuiſſe zelum legis, eo ipſo quod adverſus Antiochum inſurrexit. 2. Deum ipſum pro Machabæis pugnantibus ſtetiſſe, editis de cælo miraculis. 3. Iudam Machabæum a Deo ipſo ſupremo rerum Domino, accepiſſe gladium ad deiiciendos adverſarios populi Dei. (E)

2. His adde, & hæc altera re-

---

mala, fiebat ut & ipſi reges & principes locum ſummo honore dignum ducerent, & templum maximis honoribus illuſtrarent: ita ut Seleucus Aſiæ rex de redditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes.

v. 19. Verum non propter locum, gentem; ſed propter gentem, locum Deus elegit ... Qui (Apollonius) cum veniſſet Ieroſolymam, pacem ſimulans, quievit uſque ad diem ſanctum ſabbati: & tunc feriatis Iudæis, arma capere ſuis præcepit. Omneſque, qui ad ſpectaculum proceſſerant, trucidavit: & civitatem cum armatis diſcurrens, ingentem multitudinem peremit.

Tertull. *cap.* 38. *Apologet.* Proinde nec paulo lenius inter licitas factiones ſectam iſtam deputari oportebat, a qua nihil tale committitur, quale de illicitis factionibus timeri ſolet. Niſi fallor enim, prohibendarum factionum cauſa de providentia conſtat modeſtiæ publicæ, ne civitas in partes ſcinderetur, quæ res facile comitia, concilia, curias, conciones, ſpectacula etiam æmulis ſtudiorum compulſationibus inquietaret, cum iam & in quæſtu habere cœpiſſent venalem & mercenariam homines violentiæ ſuæ operam.

(D) Ierem. xxix. 7. Quærite pacem civitatis, ad quam tranſmigrare vos feci, & orate pro ea ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

Baruch. i. 11. Orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Balthaſar filii eius, ut ſint dies eorum ſicut dies cæli ſuper terram; & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos noſtros, ut vivamus ſub umbra Nabuchodonoſor regis Babylonis, & ſub umbra Balthaſar filii eius, & ſerviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conſpectu eorum.

(E) 1. Machab. ii. 26. (Mathathias) zelatus eſt legem, ſicut fecit Phinees ... Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis ſtatuens teſtamentum, exeat poſt me.

2. Machab. x. 29. Sed, cum vehemens pugna eſſet, apparuerunt adverſariis de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præſtantes. Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis ſuis circumſeptum incolumem conſervabant: in adverſarios autem tela & fulmina iaciebant, ex quo & cæcitate confuſi, & repleti perturbatione cadebant.

xv. 12. Erat autem huiuſcemodi viſus: Oniam, qui fuerat ſummus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui a puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum. Poſt hoc apparuiſſe & alium virum, ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum: Reſpondentem vero Oniam dixiſſe: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael, ... Ieremias Propheta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dextram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe ſanctum gladium, munus a Deo, in quo deiicies adverſarios populi mei Iſrael.

ſponſio eſt, quod Antiochus Iudæorum rex legitimus non fuit; regnum enim per vim contra fas occupaverat. Quin nec legitime Syriæ regnum obtinuit: hoc enim ad Demetrium Seleuci regis filium hereditario iure pertinebat. (F)

Potuerunt itaque Iudæi ab illius ſervitute ſe eximere, ubi ſeſe dedit occaſio, & per vires licuit; ſicuti fecerant olim Iſraelitæ, duce Gedeone, ceteriſque Iudicibus a Domino ſuſcitatis, ad excutiendum iugum Madianitarum, Ammonitarum, Philiſtinorum, &c. (G)

I. Ex qua tribu & progenie fuit Mathathias?

R. Ex tribu Levi, & ex progenie Aaron. Iudas enim Machabæus Mathathiæ filius, ut ex Scripturis conſtat, officium Sacerdotale obiit. Et Ionathas Machabæi frater in ſummum Pontificem eſt inauguratus: quod ſolis ex Aaron progenie Levitis competebat. (H)

I. Dic velim, quænam fuerint geſta illuſtriora Iudæ Machabæi?

R. Horum hæc ſumma eſt. Plures victorias retulit ab Antiocho, a regibus Syriæ Antiochi ſucceſſoribus, a finitimis gentibus non paucis. Expugnavit Ieruſalem, templum purgavit a ſordibus Ethnicorum, & purgatum ſolemni ritu dedicavit. Feſtum diem inſtituit, anniverſaria in perpetuum celebritate recolendum, in memoriam huius dedicationis; quod feſtum Chriſtus ipſe celebravit. (I)

Confortatus in Domino, & in potentia virtutis eius, animum habuit ſupra vires humanas intrepidum: virtutibus, & victoriis toto terrarum orbe claruit. Tandem habito cum octingentis pugnatoribus adverſus exercitum formidabilem prælio, cum ſtupendum hac ipſa die dediſſet virtutis & fidei ſpecimen, occubuit. (K)

I. Quis in locum Iudæ Machabæi electus eſt dux exercitus & populi Iudaici?

R. Primus poſt Iudam Ionathas eius frater electus eſt. Is poſtea ſupremam poteſtatem cum ſum-

(F) 1. Machab. vii. 2. Et factum eſt ut ingreſſus eſt (Demetrius) domum regni patrum ſuorum, comprehendit exercitus Antiochum & Lyſiam, ut adducerent eos ad eum,... Et occidit eos exercitus. Et ſedit Demetrius ſuper ſedem regni ſui.

(G) 1. Machab. xv 33. Neque alienam terram ſumpſimus, neque aliena detinemus; ſed hereditatem patrum noſtrorum, quæ ininſte ab inimicis noſtris aliquo tempore poſſeſſa eſt. Nos vero tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum noſtrorum.

Librum Iudicum, *& Librum primum* Machab. *de his conſule.*

(H) 1. Machab. iv. 42. Et elegit (Iudas) Sacerdotes ſine macula, voluntatem habentes in lege Dei.

x. 20. Nunc conſtituimus te (Ionathan) hodie ſummum Sacerdotem gentis tuæ... Et induit ſe Ionathas ſtola ſancta.

2. Machab. x. 1. Machabæus & qui cum eo erant... purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto, ſacrificia obtulerunt;.. & incenſum, & lucernas, & panes propoſitionis poſuerunt.

(I) Ioan. x. 22. Facta ſunt autem Encænia in Ieroſolymis: & hiems erat. Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis.

(K) *Hæc fuſius narrantur in libris* Machab. *quos legere operæ pretium eſt.*

Pars I. Sect. I Cap. IV. §. 21.

mo Sacerdotio coniunxit, & transmisit ad successores. (L)

Mortuo Ionatha, Iudæis præfuit Simon frater eius, vir magnitudine animi, & virtutibus celebris. Is primus Iudæorum fuit, a captivitate Babylonica, qui totam Iudæam cum suprema potestate, sine bello, obtineret. Post annos circiter octo, insidiis in convivio circumventus periit. (M)

Huic Ioannes filius successit, cognomento Hircanus. (N)

Post hunc Aristobulus Pontifex substitutus, primus omnium post captivitatem, regium nomen assumpsit,& capiti diadema imposuit.

Alexander deinde nomine Iannæus filius eius, rex pariter & Pontifex fuit. Hic Aristobulum & Hircanum teneros filios ex Alexandra uxore reliquit.

Itaque Alexandra regnum, marito mortuo, tenuit. Deinde Hircanum maiorem natu filium Pontificem declaravit, & successorem designavit.

Sed mortua matre, cum inter fratres dira fuissent de regno certamina, Hircanus ab Aristobulo fratre vincitur, & regno spoliatur.

Regno pulsus confugit ad Pompeium; qui tum temporis Mitridatico bello confecto, pacataque Armenia, Damasci consederat.

Pompeius Hircanum libens excipit, Iudæam aggreditur, capit urbem & templum; Iudæos populi

---

(L) 1. Machab. x. 20. Nunc constituimus te (Ionathan) hodie summum Sacerdotem gentis tuæ.... Et magnificavit eum rex (Alexander), & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, & participem principatus.

(M) 1. Machab. xiii. 3. Et adhortans (Simon) dixit: Vos scitis quanta ego & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus... Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior sum fratribus meis. Vindicabo itaque gentem meam & sancta... Et responderunt voce magna, dicentes: Tu es dux noster loco Iudæ & Ionathæ fratris tui: pugna prælium nostrum: & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus.

xiv. 4. Siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simonis, & quæsivit bona genti suæ: & placuit illis potestas eius, & gloria eius, omnibus diebus... Et dilatavit fines gentis suæ, & obtinuit regionem... Et non erat qui resisteret ei. Et unusquisque colebat terram suam cum pace,... Et suscepit Simon, & placuit ei, ut summo Sacerdotio fungeretur, & esset dux & princeps gentis Iudæorum, & Sacerdotum, & præesset omnibus.

xv. 6. Permitto tibi (Simoni) facere percussuram proprii numismatis in regione tua... Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi Sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam.

xvi. 11. Ptolemæus filius Abobi.... cogitabat dolum adversus Simonem & filios eius, ut tolleret eos... Et suscepit eos filius Abobi... cum dolo:.. & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros. Et cum inebriatus esset Simon, & filii eius, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios eius, & quosdam pueros eius. Et fecit deceptionem magnam in Israel.

(N) 1. Machab. xvi. 21. Et præcurrens quidam nuntiavit Ioanni,... quia periit pater eius, & fratres eius; & quia misit te quoque interfici... Et (Ioannes Hircanus) comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim quia quærebant eum perdere. Et cetera sermonum Ioannis, & bellorum eius,... & rerum gestarum eius: ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii eius, ex quo factus est princeps Sacerdotum post patrem suum.

Romani tributarios facit; Hircano Pontificatum, & principatum reddit, interdicto solum regis nomine. Denique Aristobulum vinctum Romam secum abducit cum duabus eius filiabus, totidemque filiis, quorum unus Alexander ex itinere aufugit, minor vero Antigonus Romam cum sororibus, & patre in Pompeii triumphum deducitur. Alexander postea Romam repetit.

Aristobulus Roma cum filio Antigono elapsus, illuc iterum mittitur. Hunc Senatus in vincula coniicit, & filios Iudæam remittit.

Alexander demum Antiochiæ, iuxta litteras Pompeii, a Scipione securi percutitur.

Antigonus in locum Hircani substituitur a Pachoro Parthorum rege, qui Syria accepta, in Palestinam profectus, Hircanum deposuit, amputatisque auriculis captivum abduxit.

Mox Herodes, cognomento Magnus, non Iudæus, sed Idumæus genere, Romam pergit, & favente Cæsare & Antonio, Iudæorum rex omnium suffragiis appellatur; Antigonus autem hostis Romanæ Reipublicæ declaratur.

Herodes igitur in Iudæam revertitur, Antigonum post triennium bello superat, Ierosolymam expugnat. Captus bello Antigonus, instigante Herode, iussu Antonii, Antiochiæ securi percutitur.

Herodes victo Antigono, pacate regnum habuit. Sub finem regni eius natus est Christus Iesus, hominum Redemptor. (O)

Mortuo Herode, regnum eius in partes tres ab Augusto Romanorum Imperatore scissum est. Maior portio, quæ dimidia pars regni erat, Archelao Herodis filio assignata sub titulo Ethnarchiæ (nam interdictum est regis nomen). Al-

---

(O) S. AUGUST. *Lib.* 18. *de Civit. Dei c* 45. *n.* 3. Hinc post annos ferme quinquaginta, in quibus eis tamen pax non fuit, quamvis aliqua & prospere gesserint, primus apud eos Aristobulus, assumpto diademate, & rex & Pontifex factus est. Antea quippe, ex quo de Babyloniæ captivitate reversi sunt, templumque instauratum est, non reges, sed duces vel principes habuerunt... Cui successit Alexander, etiam ipse rex & Pontifex, qui crudeliter in suos regnasse traditur. Post hunc uxor eius Alexandra regina Iudæorum fuit, ex cuius tempore & deinceps mala sunt eos secuta graviora. Filii quippe huius Alexandræ Aristobulus & Hircanus, inter se de imperio dimicantes, vires adversus Israeliticam gentem provocavere Romanas. Hircanus namque ab eis contra fratrem poposcit auxilium. Tunc iam Roma subiugaverat Africam, subiugaverat Græciam, lateque etiam aliis orbis partibus imperans, tamquam seipsam ferre non valens, sua se quodam modo magnitudine fregerat. Pervenerat quippe ad seditiones domesticas graves, atque inde ad bella socialia, moxque civilia, tantumque se comminuerat atque adtriverat, ut ei mutandus Reipublicæ status, quo regeretur regibus, immineret. Pompeius ergo populi Romani præclarissimus princeps, Iudæam cum exercitu ingressus, civitatem capit, templum reserat, non devotione supplicis, sed iure victoris, & ad sancta sanctorum, quo nisi summum Sacerdotem non licebat intrare, non ut venerator, sed ut profanator accedit. Confirmatoque Hircani Pontificatu, & subiugatæ genti imposito custode Antipatro, quos tunc Procuratores vocabant, vinctum secum Aristobulum ducit. Ex illo Iudæi etiam tributarii Romanorum esse cœperunt. Postea Cassius etiam templum expoliavit. Deinde post paucos annos etiam Herodem alienigenam regem habere meruerunt, quo regnante natus est Christus.

tera autem dimidia portio, in duas divisa, data partim Antipæ, partim Philippo, fratribus Archelai, sub titulo Tetrarchiæ.

Post annos novem & menses aliquot deponitur Archelaus ab Augusto, Viennamque Galliæ urbem in exilium mittitur, ubi supremum diem obiit. Tum Archelai ditio in Provinciam Romanam redacta est.

Hoc fere in statu res erant, cum Christus publicum ministerium obiit, anno circiter vigesimo post pulsum exilio Archelaum. Tunc enim, ut refert Lucas Evangelista, terra sancta divisa erat in partes quatuor (P), quarum prima erat Iudæa proprie dicta, quæ & Idumæam, & Samariam provinciam continebat: atque hæc erat ditio quondam Archelai, quæ a Romanis, præside Pontio Pilato, regebatur. Altera pars Galilæa dicebatur, eiusque Tetrarcha tunc erat Herodes Antipas, Archelai pater; is ipse Herodes, de quo in passione Dominica mentio fit. Tertia pars Trachonitis regio, cuius Tetrarcha erat Philippus, Antipæ & Archelai frater. Quarta pars Abylina, cuius Lysanias erat Tetrarcha: sed ad Syriam magis quam ad Iudæam Abylina pertinebat.

Itaque Romani tum temporis urbem Ierusalem, & dimidiam Iudæam occupabant. Parum aberat quin & totam obtinerent: iis enim fere subiecti erant Tetrarchæ, licet alioqui illi & supremi principes essent, & reges vulgo dicerentur, ut patet ex sacris Codicibus. (Q)

Herodes magnus, præter filios tres supra memoratos, alios habuerat, in primis Antipatrum, Alexandrum, & Aristobulum, quos pater ipse morti tradidit.

Aristobulo filius fuit nomine Agrippa. Is egestate compulsus, Tiberio imperante, Romam petiit, a quo primum male acceptus, mox in amicitiam recipitur, tandem in carcerem coniicitur; eo quod in Caium Caligulam propensior esset. Mortuo Tiberio, Caius Caligula rerum potitus solvit statim Agrippam, & ei totum Herodis avi regnum cum regio nomine reddit.

Mortuus erat tum temporis ab annis aliquot Philippus Trachonitidis Tetrarcha, Agrippæ patruus. Antipas Tetrarcha Galilææ, & Philippi frater adhuc supererat. Is statim Romam pergit, pro obtinenda regia dignitate intercessurus. Sed iussu Imperatoris, Lugdunum Galliæ urbem in exilium mittitur, & Tetrarchia spoliatur.

Post mortem Caligulæ, a Claudio Imperatore confirmatus in re-

(P) Luc. III. 1. Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus Sacerdotum Anna & Chaipha.

(Q) Marc. VI. 14. Et audivit rex Herodes. Act. XII. 1. . . . Misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia . . . Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali, &c.

gno Agrippa & auctus est. Is Iacobum Apostolum occidit, Petrum vinxit, & percussus ab Angelo Cæsareæ interiit. (R)

Huic successit filius Agrippa iunior, primum rex Chalcidis, mox etiam paterni regni.

Hoc regnante, cum Iudæi, Christo iam ab annis pluribus occiso, iugum Romanorum excutere voluissent, pulsi a Iudæa sunt; & funditus diruto templo, per omnes terræ regiones a Romanis dispersi. Agrippa autem, servata ad mortem Romanorum benevolentia, regno tamen spoliatus, Romæ mortuus est.

Quænam fuerit caussa ruinæ & dispersionis Iudæorum, quæ etiamnum iuxta Prophetarum, & Christi ipsius oracula perseverat, infra videbimus, Sect. II. cap. II. §. 2. &c.

Interim non abs re fuisse credidimus, continuata serie narrare quodnam fuerit regimen & imperium gentis Iudaicæ, a captivitate Babylonica ad ultimam usque gentis ruinam, & desolationem. (S)

§. 22. *Qui fuerint mores Iudæorum, qui status Religionis Iudaicæ post reditum a captivitate Babylonica, ad adventum Messiæ.* Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

I. Post reditum e captivitate Babylonica, habueruntne Iudæi Prophetas sicut prius?

R. Malachias, qui eodem fere tempore prophetabat, quo Aggæus, & Zacharias, id est, circa finem ædificationis templi posterioris, Malachias, inquam, fuit Prophetarum ultimus. Exinde ad Ioannem Baptistam Prophetæ nulli extitere. (A)

I. Quot anni elapsi sunt a Malachia usque ad Ioannem Baptistam?

R. Anni circiter quadringenti quinquaginta.

I. Interea quomodo vixerunt Iudæi?

R. *Postea quam gens Iudæa cœpit non habere Prophetas, procul dubio deterior facta est, eo scilicet tempore, quo se sperabat, instaurato templo post captivitatem, quæ fuit in Ba-* Lib. XVIII. de civ. Dei, c. 45. n. 1.

(R) Act. XII. 19. Herodes... descendens a Iudæa in Cæsaream, ibi commoratus est... Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo: & consumptus a vermibus, expiravit.

(S) *Cum Historia Machabæorum, ad Ioannis Hircani Pontificatum. Iudæorum res attingat; quæ hic compendiose narravimus de vario regimine Reipublicæ Iudaicæ, tum ex* Iosephi *Antiquitatibus Iudaicis, tum ex* S. August. *cap. 45. lib. 18. de Civitate Dei. mutuati sumus.*

(A) Psal. LXXIII. 9. Signa nostra non vidimus, iam non est Propheta: & nos non cognoscet amplius.

I. Machab. IV. 46. Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret Propheta, & responderet de eis.

IX. 27. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die, qua non est visus Propheta in Israel.

XIV. 41. Iudæi & Sacerdotes eorum consenserunt eum (Simonem) esse ducem suum, & summum Sacerdotem in æternum, donec surgat Propheta fidelis.

bylonia, futuram esse meliorem. Verba sunt sancti Augustini. Id patet quoque ex libris Machabæorum, & ex historia Iosephi. Fuerunt tamen inter eos tum temporis viri sanctissimi.

I. Quinam inter Iudæos tunc temporis sanctitate claruerunt?

R. Onias summus Pontifex, Simon eius filius, Eleazar & septem fratres Machabæi, una cum matre Martyrio coronati, Mathathias totaque nobilis Machabæorum prosapia, aliique plurimi, quorum nomina & historia legi possunt in libris Machabæorum. (B)

I. Post reditum e captivitate Babylonica, servierunt ne Iudæi Diis alienis sicut prius?

R. Ptolemæorum, & impii regis Antiochi persecutionem plurimi adducti sunt, ut Diis alienis litarent. Sed tota gens in idololatriam ultro prolapsa fuisse non legitur, post reditum e captivitate Babylonica, sicut antea fecerat sæpius. (C)

I. Quam passi sunt Iudæi sub Antiocho persecutio, cuius rei typus fuit?

R. Illius persecutionis typus fuit, quam sub finem mundi ab Antichristo passuri sunt Christiani. (D)

(B) Eccle. L. 1. Simon Oniæ filius, Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroboravit templum ... Qui curavit gentem suam, & liberavit eam a perditione. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis...... Quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

(C) *Vide Libros* Machab. *& dum nonnullos ex Iudæis idolis sacrificia obtulisse, alios vero ad mortem usque restitisse, & extrema passos fuisse, ne tantillum a cultu Dei vel exteriore recederent, invenies, ad tanta fidei, caritatis, & fortitudinis exempla obstupesces*.

(D) S. Hieronym. *in cap. 7. Daniel, Tom.*
Dan. vii. 8. iii. *pag.* 1105. *edit. Bened. Et ecce*, ait, *oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto*. Ne eum putemus, iuxta quorumdam opinionem, vel diabolum esse, vel dæmonem; sed unum de hominibus, in quo totus satanas habi-
Ibid. taturus sit corporaliter. *Et os loquens ingentia*. Est enim homo peccati, filius perditionis; ita ut in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum, ... *Et sermo-*
Ibid. 25. *nes contra Excelsum loquetur*: sive ut interpretatus est Symmachus, *Sermones quasi Deus loquetur*; ut qui Dei assumit potentiam, verba quoque Divinæ sibi vindicet
Ibid. maiestatis. *Et sanctos Altissimi conteret, & putabit quod possit mutare tempora & leges*. Præliabitur enim Antichristus contra sanctos, & superabit eos. In tantamque erigetur superbiam, ut leges Dei, & ceremonias mutare conetur, & elevetur supra omne quod dicitur Deus, religionem cunctam suæ subiiciens potestati. *Et tradentur* Ibid.
in manu eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis. Tempus annum significat. Tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant. Dimidium autem temporis, sex menses: quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt, ut condemnentur Iudæi, qui non credentes veritati, susceperunt mendacium. De quo tempore & Salvator in Evangelio loquitur: *Nisi abbreviati essent dies illi, ne-* Matt. xxiv. 22.
quaquam salva esset omnis caro .... Et iudi- Dan. vii. 26.
cium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem. Hoc de Antichristo, id est, de cornu parvulo, quod grandia loquebatur: quia regnum eius destruendum sit in perpetuum.

In cap. 8. Daniel. pag. 1105. *Usquequo* Dan. viii. 13.
visio, & iuge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est, & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur? ... Hunc locum plerique nostrorum ad Antichristum referunt; & quod sub Antiocho in typo factum est, sub illo in veritate dicunt esse complendum.

In cap. 11. Daniel. pag. 1227. Cum multa, quæ postea lecturi & exposituri sumus, super Antiochi persona conveniant, typum eum volunt Antichristi habere: & quæ in illo ex parte præcesserint, in Antichristo ex toto esse complenda ... Sicut igitur Salvator habet, & Salomonem, & ceteros San-

I. In illa temporum confuſione & corruptela, gente Prophetarum auxilio deſtituta, quis fuit ſtatus religionis Iudaicæ?

R. Mortuo Iuda Machabæo & fratribus eius, ortæ ſectæ plures religionem obſcurarunt. (E)

I. Quænam fuere tum temporis ſectæ Iudæorum?

R. Hæ præ ceteris notiores: Phariſæorum, Sadducæorum & Eſſenorum. (F)

I. Quid Phariſæi?

R. Phariſæi obiurgationibus Ieſu Chriſti ſatis cogniti, ſeveriorem affectabant vitæ diſciplinam, interius autem erant corrupti & perditi moribus: multas addebant legi Dei interpretationes humanas, vel indifferentes, vel ſuperſtitioſas; immo in multis ſanctitatem legis adulterabant. (G)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

I. Quid Sadducæi?

---

ctos in typum adventus ſui: ſic & Antichriſtus, peſſimum regem Antiochum, qui ſanctos perſecutus eſt, templumque violavit, recte typum ſui habuiſſe eredendus eſt.

In cap. 12. *Daniel. pag.* 1135. Tempore autem Antichriſti talem tribulationem fore, qualis numquam fuit ex eo quo gentes eſſe cœperunt, verius intelligitur. Ponamus enim viciſſe Lyſiam, qui victus eſt, & penitus oppreſſos Iudæos eſſe, qui vicerunt: numquid fuit talis tribulatio, qualis eo tempore, quo Ieruſalem capta eſt a Babyloniis, templumque ſubverſum, & omnis populus ductus in captivitatem? Oppreſſo igitur Antichriſto, & ſpiritu Salvatoris extincto, ſalvabitur populus, qui ſcriptus fuerit in libro Dei, & pro diverſitate meritorum, alii reſurgent in vitam æternam, & alii in opprobrium ſempiternum.

Et in cap. 13. *Daniel. pag.* 1134. 2°. Fruſtra Porphyrius, quæ in typo Antiochi de Antichriſto dicta ſunt, vult omnia referre ad Antiochum. Cuius calumniæ .... plenius reſponderunt Euſebius Cæſarienſis, & Apollinarius Laodicenus, & ex parte diſertiſſimus vir martyr Methodius.

Idem legere eſt apud omnes fere Scripturæ ſacræ Interpretes, qui in ea re S. Hieronymi, & antiquorum veſtigia ſecuti ſunt.

(E) IOSEPH. *Antiquit. Iudaic. lib.* 13. *cap.* 9. *pag.* 442. Hoc tempore tres Iudæorum ſectæ erant, quæ de rebus humanis inter ſe diſſentiebant: una Phariſæorum dicta, altera Sadducæorum, tertia Eſſenorum.

Lib. 18. *cap.* 2. *p.* 617. Iudæi patriæ ſapientiæ ſtudioſi iam inde a multis retro ſæculis in tres ſectas erant diviſi, Eſſenorum, Sadducæorum, & eam, quæ Phariſæorum vocata eſt.

Lib. 2. *de bello Iudaico cap.* 12. *p.* 784. Tria ſunt apud Iudæos genera Philoſophiæ. Horum unum Phariſæi profitentur; alterum Sadducæi; tertium vero, quod etiam probabilius habetur, Eſſeni colunt.

S. HIERONYM. *Dialog. adverſ. Luciferianos, tom.* 4. *parte* 2. *pag.* 304. *edit. Ben.* Taceo de Iudaiſmi Hæreticis, qui ante adventum Chriſti, legem traditam diſſiparunt: quod Doſitheus Samaritanorum princeps, Prophetas repudiavit: quod Sadducæi, ex illius radice naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negaverunt: quod Phariſæi, a Iudæis diviſi propter quaſdam obſervationes ſuperfluas, nomen quoque a diſſidio ſuſceperunt: quod Herodiani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto.

(F) *Vide Librum* NICOLAI SERRARII *Societatis Ieſu*, De tribus ſectis Iudæorum, *in fol. Mogunt. ann.* 1611. *& doctiſſimi* PETAVII *eiuſdem Societ* Notas in S. Epiphanium.

(G) MATTH. XV. 3..... Quare & vos (Scribæ & Phariſæi) tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem; & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit; & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram. Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Iſaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. Sine cauſſa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum .... Scis quia Phariſæi audito

PARS I. SECT. I. CAP. IV §. 22.

R. Sadducæorum secta impia & licentior, negabat immortalitatem animæ, existentiam spirituum, corporum resurrectionem, & proinde

verbo hoc, scandalizati sunt? At ille respondens, ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.

XXIII. 2. Super cathedram Moysi sedetunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate & facite: secundum opera vero eorum, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi...... Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines: vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare. Væ vobis,.. quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis:...... quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iuraverit per templum, nihil est: qui autem iuraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci: quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum? Et quicumque iuraverit in altari, nihil est: quicumque autem iuraverit in dono, quod est super illud, debet. Cæci: quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum?... Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Væ vobis: .... quia mundatis quod deforis est calicis, & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & vos a foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate. Væ vobis,.. qui ædificatis sepulcra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo ecce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem.

LUC. XVIII. 11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi: quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato: decimas do omnium quæ possideo.

FLAV. IOSEPH. *Antiquit. Iudaic lib.* 13. *cap.* 9. *p.* 442. Pharisæi quædam, at non omnia, fato tribuunt, quædam vero in sua potestate esse aiunt, ut vel fiant, vel non fiant.

Cap. 18. *p.* 453. Multas constitutiones a maioribus per manus acceptas Pharisæi tradiderunt populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicas; & ideo Sadducæi his auctoritatem abrogant, dicentes, oportere eas tantum servari, quæ scripto continentur. Atque hinc magna inter utrosque exorta est controversia, dum ditiores stant a Sadducæorum partibus; Pharisæi ceteræ multitudinis utuntur favoribus.

Lib. 18. *Cap.* 2. *p.* 617. Pharisæorum victus simplex est, nullis mollitus deliciis, & quidquid his ratio dictavit, id sequuntur pertinaciter. Maiores natu venerantur, nec audent eis responsare monentibus, aut obloqui. Fato quæcumque geruntur tribuunt, nec tamen homini voluntatis assensum adimunt, hoc temperamento Deum uti dicentes, ut cum omnia fiant ex ipsius consilio, in homine tamen sit voluntas accedendi ad virtutem aut vitium. Animas credunt esse immortales, & sub terris earum iudicia fieri; tum præ-

alterius vitæ supplicia. Hanc sectam profitebantur nobilissimi, & opulentissimi, & spectatissimi Iudæorum. (H)

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

mia quoque contingere ex virtutis aut malitiæ merito: & has perpetuis damnari carceribus, illis facilem esse ad vitam reditum. Per hæc placita magnam sibi auctoritatem paraverunt apud populum: Et quidquid ad solemnes precationes, ac cultum divinum attinet, iuxta horum interpretationem ac præscriptum solet fieri: tantum habent a civitatibus sapientiæ, temperantiæ, & vitæ honestioris testimonium.... Quartæ autem studium sapientiæ sectantium viæ, primus auctor fuit Iudas Galilæus. Hi cetera cum Pharisæis consentiunt, nisi quod constantissimo libertatis amore flagrant, credentes solum Deum Dominum habendum ac principem, facilius vel exquisitissima pœnarum genera laturi una cum cognatis suis ac carissimis, quam mortalem aliquem appellaturi Dominum.

De Bello Iudaic. lib. 2. *cap.* 12. *p.* 788. Pharisæi dicuntur, qui certiorem legalium rituum notitiam profitentur: & hi primum dogma habent, ut fato & Deo universa deputent: & quidem vel agere quæ iusta sunt, vel negligere, secundum maiorem partem esse in hominibus profitentur: adiuvare tamen in singulis & fatum. Animam autem omnem quidem incorruptam esse, transire autem in alia corpora solas bonorum, improborum vero interminabili supplicio cruciari.

S. Epiphan. *Lib.* 1. *adverſ. Hereses, heres.* 16. *num.* 1. Pharisæi ... severioribus se institutis adstrinxerant. Quidam enim cum suas illas exercitationes adhiberent, decem, vel octo, vel quatuor annorum sibi spatia præfigebant, quibus virginitatem aut castimoniam colerent. Hoc tempus continuis precibus traducebant, & id certaminis frequentius instaurabant, ne ullam corporis labem contraherent, neve furtim torpe aliquod in somnis profluvium obreperet. Ergo alii tabolas ad eum usum parabant latitudine non amplius dodrantali: in quibus post vesperam iacebant, ut si fortasse dormirent in pavimentum prolapsi, rursum se ad orandum excitarent; quo somni quoad liceret expertes ætatem transigerent. Alii collectos calculos substernebant, quorum vellicatio profundiorem somnum arceret, ut vel inviti pervigiles esse consuescerent. Nec deesse qui iisdem de caussis spinas subiicerent. Ceterum bis hebdomada quaque ieiunare mos illis fuit, secunda videlicet ac quinta die. Ad hæc decimarum decimas dabant, primitias offerebant, tricesimas & quinquagesimas: sacrificia, votaque sua accuratissime persolvebant. Cultus idem illis, qui & Scribis, ... vestis scilicet ac reliquus corporis habitus. Sed & muliebria palliola gestabant, & cum latioribus crepidis, ac solearum ligulis procedere solebant. Qui ideo Pharisæi dicti sunt, quod essent propter adscititiam illam, superstitiosamque disciplinam a reliquis seiuncti. Phares enim Hebraice separationem significat.

N. 2. Mortuorum porro resurrectionem persuasam habebant, Angelos, ac spiritum esse credebant: sed ut ceteri Dei filium ignorarunt. Quin etiam fato & astronomiæ plurimum tribuebant.

(H) Matth. xxii. 23. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem.

Actor. xxiii. 8. Sadducæi enim dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur.

Flav. Ioseph. *Antiq. Iudaic. lib.* 13. *c.* 9. *p.* 442. Sadducæi fatum omnino negant, & e rebus tollunt, dicentes nihil fataliter evenire hominibus, & omnia in nostra ipsorum potestate esse; ut tam felicitatis nobis ipsi auctores simus, quam infortunii, si deteriora consilia secuti fuerimus. *Vide c.* 18. *supra litt.* (G).

Lib. 18. *c.* 2. *p.* 617. At Sadducæorum opinio cum corpore extinguit simul & animas: nec quidquam præter legem servandam existimant: nam de sapientia cum præceptoribus disceptare ad virtutem reputant. Horum sectæ pauci sunt, sed fere dignitate præcipui. Ex horum tamen sententia vix quidquam agitur: nam quoties magistratus, licet inviti, suscipiunt, Pharisæorum decretis assentiunt, ni fierent non ferendi a Plebeiorum multitudine.

De bello Iud. lib. 2. *cap.* 12. *p.* 788. Sadducæi porro, secundus ordo, fatum omnino negant: & Deum extra omnem mali patrationem, inspectionemque constituunt. Aiunt autem electioni hominum vel bonum, vel malum esse propositum;

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 22.

I. Quid Esseni?

R. Essenorum secta nihil habebat, sive in doctrina, sive in moribus, quod iure merito reprehenderetur, nisi forte nimium servilem legis & Scripturarum intelligentiam. Alioqui toti genti recte factorum exemplo prælucebant. Habebant inter se victus & vitæ communitatem Alii vitam agebant cælibem; alii, adhibita prius exactissima & maxime laudabili cautione, ducebant uxores. Omnes a voluptate perquam alieni. (I)

& secundum voluntatem propriam, alterutrum unicuique contingere. Animarum autem generaliter vel supplicia denegant, vel honores. Et Pharisæi quidem sociales, & qui studeant se mutua dilectione complecti: Sadducæi vero & inter se feris moribus discrepantes, & conversatio eorum circa exteros inhumana.

S. EPIPHAN. *lib.* 1. *adverſ. Hereſes*, *hereſ.* 14. Sadducæi a Dosithæo propagati. Qui nimirum Sadducæos a iustitia se nominant.. Verum isti a Magistri doctrina desciverunt. Etenim mortuorum resurrectionem sustulerunt; in quo cum Samaritanis conveniunt: sed Angelos, contra quam Samaritani repudiant, ac Spiritum Sanctum ignorant, quem nec accipere meruerunt. Eadem porro com Samaritanis instituta custodiunt: quamquam Iudæi, non Samaritani fuerunt.

(I) FLAV. IOSEPH. *Antiq Iudaic. Lib.* 13. *cap.* 9. *pag.* 442. Esseni omnia in fati potestate esse affirmant, nec quidquam hominibus præter fati decretum accidere.

Lib. 18. *c.* 2. *p.* 617. Essenorum vero placitum universitatis regimen citra exceptionem Deo asserit. immortalitatem animis: uec aliud quidquam æque ac iustitiam omni contentione expetendum existimaut. Ad templum autem donatia mittentes, sacra ibi nou faciunt, quod sanctioribus utantur cæremoniis; quapropter exclusi a communi fano, seorsum sacrificant. Moribus alioqui sunt probatissimis, agris colendis in totum dediti. Miranda etiam est eorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longe superant, multis iam sæculis triti iu eius continois studiis. Facultates in commune possident, nec aliquis dives magis utitur suis bonis, quam quivis nihil possidens. Atque hoc instituto vivunt virorum supra quatuor millia, nec uxores habentium, nec servos; quod alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere censeant, alterum tranquillitati vitæ parum commodom. Quare per se ipsi viventes, invicem sibi ministrant. Quæstores creant viros probos ex Sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus, & frugum proventu, cibos eis conficiant. In summa eamdem fere vivendi rationem sequuntur, quam hi qui apud Dacos Plisti nominantur.

De bello Iudaico, *Lib.* 2. *cap.* 12. *p.* 785. Esseni gente quidem Iudæi, verum inter se mutuo amore coniunctissimi: & qoi præter ceteros voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam vero servare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque noptias quidem fastidiunt: alienos vero filios, dum adhuc molles sont, eruditioni traditos pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cavendam putent intemperantiam feminarum, nullam earom oni viro fidem servare credentes. Quin & divitiarum contemptores sunt, rerumque apud eos commonicatio admirationi habetur; neque invenias alteri alterum opulentia præstare. Legemque sibi dixerunt, ut qoi disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent: ita enim fore, ne vel paupertatis homilitas, vel divitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, unum esset omnium patrimonium. Probro autem ducunt oleum, & si quis vel invitus unctus fuerit, munditiis corpus absterget: qooniam squalorem decorem putant; dommodo semper in veste sint candida. Designatos autem communium rerum procuratores habent, & ad usus omnium singulos indivisos. Non est autem illis una civitas certa, sed in singulas multi domicilia transferunt, & aliunde advenientibus sectæ suæ professoribus, quidquid habeant promptum exhibent, quasi proprium. Denique tamquam consuetissimi ad eos in-

grediuntur, quos numquam ante viderunt. Hinc est quod cum peregrinantur, propter latrocinia tantum armantur, neque praeterea quidquam ferant In singulis autem civitatibus, ex eodem collegio specialis curator hospitum constituitur: qui eorum vestimenta, ceteraque usui necessaria tueatur. Amictus autem cultusque corporis omnibus pueris, in metu & sub cura magistri agentibus, par est. Nec vero vestitum sive calceos mutant, nisi aut omnino conscissis prioribus, aut longi temporis usu consumptis. Nihil autem inter se mercantur aut vendunt: sed egenti quisque quod habet praebens, refert ab eo quod ipse non habet: quamvis etiam sine permutatione cunctis libera sit facultas, a quibus libuerit accipiendi quod opus sit. Praecipue circa Deum religiosi sunt. Namque ante solis ortum nihil profani loquuntur, sed ei patria quaedam voto celebrant, quasi ut oriatur precantes. Deinde ad quas venerunt singuli artes, a curatoribus dimittuntur: cumque ad horam quintam studiose fuerint operati, rursus in unum congregantur, linteisque praecincti velaminibus ita corpus aquis frigidis abluunt. Atque hac lustratione facta, in eadem secreta coeunt, quo neminem alterius sectae hominem spirare concessum est: ipsique purificati, velut in sanctum quoddam templum, in coenaculum veniunt: quibus ibi cum silentio residentibus, pistor quidem panes ordine, unum autem vasculum ex uno pulmento singulis cocus apponit. Deinde voce cibum sacerdos antevenit: neque gustare quemquam fas est, nisi prius Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandii vota repetunt: nam & cum incipiunt, & cum desinunt, quasi datorem victus, Deum laudibus canunt. Tunc velut sacris illis depositis vestimentis, in opere usque ad vesperam versantur: similiterque inde reversi coenant, consedentibus etiam hospitibus, si quos forte intervenisse repererint. Neque vero clamor umquam tectum illud, neque tumultus inquietat: cum etiam loquendi ordine aliis alii cedant: eorumque silentium extra tectum constitutis, arcanum quoddam videatur venerabile. Cuius quidem rei perpetua sobrietas caussa est, quodque apud eos edendi aut potandi modus saturitate definitur. Sed quamvis aliarum rerum nihil sine praecepto faciunt curatoris, tamen in his duobus, hoc est iuvando & miserendo sui iuris sunt: nam & subvenire dignis cum opus est, suo arbitrio cuique licet, & indigentibus alimenta porrigere. Sane cognatis dare aliquid sine curatoribus, interdictum. Iidem iracundiae moderatores iusti sunt, indignationem cohibent, fidem tuentur, paci obsecundant: & omne quod dixerint, iureiurando fortius habent. Ipsum autem iusiurandum quasi periurio deterius vitant. Iam enim mendacii condemnatum arbitrantur, cui sine Deo non creditur Summum autem studium veterum scriptis adhibent: ea maxime inde, quae animae & corpori expediant, eligentes. Hinc illis morborum remedia, stirpes medicae, quamque vim propriam singuli lapides habeant, rimantibus, conquiruntur. Sectae vero suae studiosis non statim cum eis una collectio: sed per annum integrum extrinsecus commoranti cuique eumdem victus ordinem tribuunt: dolabellam quoque, & quod praedictum est perizoma, & albam vestem tradentes. Cum vero processu temporis experimentum continentiae dederit, accedit etiam ad communem cibum: & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in convictum assumitur. Post ostensionem quippe continentiae, duobus annis aliis mores eius probantur: cumque dignus apparuerit, tunc demum in consortium assumitur. Prius vero quam incipiat communem habere cibum, magnis execrationibus adiurat, se primum quidem colere Deum, deinceps quoque erga homines servare iustitiam, & neque proprie sponte nocere cuiquam, neque ex praecepto obesse: quin immo iniquos omnes odisse, & collaborare semper iustitiae sectatoribus, fidem omnibus servare, maxime vero principibus: neque enim absque voluntate Dei, cuiquam posse principatus potentiam contingere. Si vero ipse ceteris praesit, numquam se abusurum viribus potestatis ad contumeliam subiectorum, sed neque veste, aut ambitioso aliquo ornatu reliquis eminere: veritatem semper diligere, & habere propositum convincere mentientes. Manus vero a furto, & animam puram servare ab iniustis compendiis; & neque aliquid de mysteriis consectaneos celare, neque profanis eorum quippiam publicare, etiamsi intentata quispiam morte compellat. Super haec autem addunt, nihil se de dogmatibus aliud quam ipsi susceperint, tradere. Fugere autem latrocinia, & conservatum iri simul & dogmatis sui libros, & Angelorum nomina. His quidem execrationibus explorant, & quasi praemuniunt accedentes. Depre-

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 22.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

hensos vero in peccatis a sua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus, miserabili plerumque morte consumitur. Illis quidem sacramentis, ac ritibus obligatus, neque capere ab aliis oblatum cibum potest: herbas vero pecudum more decerpens, & fame exesus per membra corrumpitur. Ob quod etiam plurimos plerumque miserati, extremum spiritum agentes receperunt: sufficientem pro peccatis eorum, quæ usque ad mortem adduxerit, pœnam luisse censentes. In iudiciis vero sunt diligentissimi atque iustissimi: disceptant autem non minus quam centum in unum coacti: quod autem his decretum fuerit, immobile manet. Veneratio quoque apud eos post Deum magna legislatoris est: ita ut si quis eum blasphemaverit, morte damnetur. Senibus vero obedire, & plurium quorumque decreto, probabile arbitrantur officium. Cum simul denique sederint decem, nullus unus novem loquitur invitis. Expuere quoque in medium eorum, vel in dexteram sui partem quisque devitat. Sabbatis quoque operationem aliquam contigisse, omnibus Iudæis diligentius cavent: neque cibum sibi solum pridie præparant, ne videlicet illo die ignem accendant: sed neque vas aliquod transponere audent, immo nec alvum purgant. Aliis autem diebus fodientes foveam uno pede altam σκαλίδι, hoc est, illa dolabella, quam tradi nuper accedentibus diximus, dimissa veste sese diligentissime contegentes, ne scilicet splendori divino iniuriam faciant, in eadem fovea ab onere ventris levantur, ac deinceps terram quam effoderant, reducunt: idque ipsum faciunt in locis secretissimis: & cum naturalis sit ista purgatio, nihilominus tamen solemne habent, ut quasi ab immunditia diluantur. Discernuntur autem inter se, secundum susceptæ abstinentiæ tempora, in ordines quatuor: tantumque hi qui iuniores sunt, inferiores præcedentibus æstimantur, ut si aliquos eorum contigerint, quasi a contrectatu alienigenæ diluantur. Vivunt autem quam longissime, ita ut plurimi eorum usque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, ut equidem puto, & institutionem bene in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores adversorum: cruciatus siquidem vincunt firmitate consilii. Mortem vero, si cum decore obeunda sit, iudicant etiam immortalitate meliorem. Prodidit autem eorum in omnibus negotiis animus, bellum quod gestum est cum Romanis. Tunc siquidem per artuum confractiones, & ignes, ac per tormenta omnigena transeuntes, ut videlicet vel in legislatoris aliquid loquerentur iniurium, vel ciborum quippiam quod non solent, ederent, ad neutrum horum potuerunt compelli: sed neque deprecari suos tortores, aut inter ipsa flere supplicia: in mediis quin immo cruciatibus subridentes, & eis qui tormenta admoverant illudentes, constanter animas cum quadam hilaritate reddebant, scilicet quasi qui eas essent denuo recepturi. Opinio quippe apud illos firmata consistit, corruptibilia quidem esse corpora, materiamque eorum non esse perpetuam: animas autem immortales semper manere, & de æthere subtilissimo commeantes, quasi carceribus ita corporibus implicari, velut quas illecebra naturalis attraxerit: cum vero fuerint a carnalibus relevatæ vinculis, quasi de servitute longissima liberatas, ita illico lætari eas, sublimesque ferri: & quidem bonas concinentes in hoc Græcorum sententias, pronuntiant ultra Oceanum degere, ubi eis sit reposita perfruitio: illic quippe esse regionem, quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æstibus aggravetur: sed quam Oceano oriens zephyrus, & leniter aspirans amœnet. Malis autem animabus procellosa loca & hiberna delegant, plena gemitibus exercendarum sine fine pœnarum. Videntur autem mihi secundum hanc ipsam intelligentiam Græci quoque fortibus suis, quos heroas & semideos vocaverunt, beatorum insulas sequestrasse: improborum autem animabus locum apud inferos impiorum: in quo etiam cruciari quosdam commentati sunt, Sysiphos videlicet, & Tantalos, & Ixiones, & Tytios: principio quidem immortales esse animas existimantes, ob adhortationemque utique virtutis, dehortationemque nequitiæ: bonos quippe fieri in huius vitæ conservatione meliores, per spem bonorum etiam post lucem redhibendorum: improborum autem impetum retardari æstimantes: quoniam etsi in huius vitæ spatio latuerint, post obitum tamen sint immortalia tormenta passuri. Hæc sunt ergo quæ Esseni de divinitate animæ philosophantur, plane illecebram inevitabilem eis, qui semel de eorum sapientia gustaverint, repunentes. Sunt autem in eis, qui etiam futura nosse promittant, sacris videlicet libris, & variis sanctificationibus, Prophetarumque dictis a primis ætatibus adhærentes: raro autem accidit, ut prædictiones eorum frustra-

tio consequatur. Est autem aliud etiam Essenorum collegium, cibos quidem, & mores, legesque similes cum prioribus habens, distans vero opinione de coniugio. Maximam siquidem vitæ hominum partem, successionem scilicet, amputare eos qui abstineant nuptiis, arbitrantur: quippe si in eamdem velint omnes ire sententiam, defecturum confestim genus humanum. Nihilominus autem cum tanta ipsi moderatione conveniunt, ut per triennium explorent valetudinem feminarum: & si constanti purgatione apparuerint idoneæ partui, ita eas in matrimonia asciscunt. Nemo tamen eorum cum prægnante concumbit: ut ostendant, quod nuptias non voluptatis, sed liberorum caussa inierint. Lavantibus autem feminis, ita ut viris perizomatum inest smictus.

Philo Iudæus. *Quod liber sit quisquis virtuti studet, edit. Lugd. in 8. ann. 1565. tom. 2. pag. 222.*

Nec Palestinæ Syriæque deest hoc genus hominum virtutem sectantium, cuius regionis non parvam partem populosa Iudæorum gens incolit. In his quidam nominantur Esseni, circiter quatuor millia, a sanctitate dicti, quia summa religione Deo serviunt, non mactando victimas, sed suas metipsorum mentes componendo ad sanctimoniam. Hi vicatim habitant, urbes fugiunt, propter familiaria civibus earum vitia, gnari non minus periculi esse ab eorum convictu, quam ab aeris intemperie pestifera, propter contagium incurabile: vivuntque partim ex agricultura, partim ex opificiis in pace florentibus; benefici erga suos & proximos, nullam condentes pecuniam, nec parantes ampli reditus latifundia, sed quotidianis necessitatibus quærentes remedium. Nam pene soli hominum degunt sine præsidiis, sine pecuniis, & propter vitæ institutum divites habentur magis quam ob rerum copiam, frugalitatem non vana existimatione ducentes esse quæstum maximum. Tela, iacula, gladios, galeas, thoraces, scuta, nemo apud eos fabricat, sicut nec arma cetera, nec machinas, aut aliud quidquam bello utile: immo ne ea quidem studia reperias ibi, quibus in pace facile abutuntur homines. Negotiatores, institores, naucleros, ne in somnis quidem viderunt, subtrahendo materiam avaritiæ. Nemo ex illis servit, omnes liberi ministrant sibi invicem: dominationem damnant ut iniustam atque impiam, repugnantem iuri naturæ, quæ omnes ex æquo genuit educavitque tamquam mater germanos fratres revera, non solo nomine: eam cognationem labefactam convulsamque insidiis avaritiæ, huius opera inductam pro familiaritate abalienationem animi, & odium pro benevolentia. Philosophiæ partem ratiocinatoriam, ut parandæ virtuti non necessariam, relinquunt verborum captatoribus: eam vero quæ naturam scrutatur, disputatoribus, ut humano captu sublimiorem, nisi quatenus de Creatore mundi, & eius creatione disserit. In sola morali se exercent sub pædotribis legibus patriis, quas non potest concipere humanus animus absque afflatu numinis. Has ediscunt & alio tempore, sed præcipue recurrente die septimo, quem sacratum existimant, feriantturque tunc ab omnibus aliis negotiis. Quoties sacras ædes, quas synagogas vocant, adeunt, pro ætatis ordine iuniores ad seniorum pedes considunt, & ad audiendum se componunt. Ibi alius ex libro prælegit, alius quispiam unus ex peritioribus accedens, quæ obscura sunt, explicat: nam pleraque per figuras, more veterum Philosophorum, eis sunt tradita. Discunt autem sanctitatem, iustitiam, curam rei vel domesticæ vel publicæ, verorum bonorum malorumque scientiam, atque rerum indifferentium insuper, quid expetendum, quid contra fugiendum, quæ triplici regula examinant amore Dei, & virtutis, & hominum. Pietatis erga Deum argumenta præ se ferunt plurima, castitatem in tota vita perpetuam, a iureiurando mendacioque abstinentiam, & quod ad Deum auctorem bona omnia, malum vero nullum referunt. Virtutem quoque sibi esse cordi satis declarant, dum pecunias, honores, voluptatesque contemnunt fortiter, vivuntque continenter in laboribus, complexi frugalitatem, simplicitatem, facilitatem, modestiam, legum reverentiam, constantiam, & id genus cetera. Caritatem porro eorum erga homines indicat benevolentia, mira dictu æquabilitas, & omnium rerum societas, de qua non intempestivum fuerit nunc paucis dicere. Patent eorum sodalitia hominibus etiam advenis idem institutum servantibus. Omnibus unum est promptuarium, unde vestitus & mensa communis sumitur: nam contubernium victusque ac mensæ societas apud alios laudatur magis quam recipitur: nec mirum. Quidquid enim lucrantur e quotidianis operæ mercedibus, non sibi quisque servat, sed in medium conferendo cuicumque volenti, fruendi potestatem faciunt.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 22.

Tum si qui valetudinarii nequeunt victum iustum quærere, non negliguntur, paratum habentes e publico infirmitati subsidium, quam secure sustentant e communi copia. Senioribus iuniores debitam curam, honorem, reverenriam exhibent, tamquam germani filii, labantem eorum æ:atem fulcientes modis omnibus, tam consiliis, quam ministeriis. Tales virtutis athleras reddit Philosophia absque omnibus curiosis & ambitiosis Græcorom vocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus, quibus certa, perpetuaque libertas constabilitur. Id compertum est in multis & variis temporum difficultatibus, sub tyrannide potentiorum diversis præditorum ingeniis: ex quibus alii conati feroces bestias immanitate superare, nullam omiserunt crudelitatis speciem, gregatim mactando subditos, aut laniorum more vivos frustatim concidendo ..... Alii vero suam rabiem celantes diverso malitiæ genere, acerbas clades dederunt, placi lo sermone, susurrisque clancularii dissimulantes odium, canum maleficorum more blandiendo, moxque infigendo morsus insanabiles, ut oppidatim monumenta impietatis suæ relinquerent ad perpetuam afflictionum memoriam. Nemo tamen vel e crudelibus illis, vel ex alteris fucatis ac subdolis, valuit modo dictos cœtus Essenorum, sive sanctorum in culpam inducere; sed omnes discesserunt victi virtute horum virorum, laudantes eos ut liberos cives, & suo iure viventes accepto a natura, prædicantesque illorum sodalitia, societatemque inenarrabilem, in qua exemplum felicis & perfectæ vitæ videre liceat.

Eadem legere est ex Philone apud EUSEBIUM *Lib.* 8. Præparat. Evang. *c.* 12.

De vita contemplativa, sive supplicum virtutibus, initio, pag. 232. Postquam de Essenis disseruimus, qui vitam activam exercent omnibus, aut quod minus invidiosum dictu est, plerisque felicius: ordo postulat, ut deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis .... Institutum autem huius philosophiæ mox apparet ex ipsis appellationibus. Vocantur enim Therapeutæ, Therapeutridesque; hoc est, curatores & curatrices, sive cultores & cultrices, vero nomine; vel quia profitentur medicinam præstantiorem ista vulgata per oppida omnia. Hæc enim medetur solis corporibus: illa & animas liberat morbis gravibus, & adversus medelas contomacibus, quos inflixerunt voluptates, concupiscentiæ, dolores, timores, avaritiæ, insipientiæ, iniustitiæ, & ceteræ perturbationes, vitiorumque agmen innumerabile; vel quia didicerunt a natura & e sacris legibus colere illud Ens & bono melius, & uno sincerius, & unitate in generando antiquios, atque, ut ita dicam, principalius .. Huic vitæ instituto qui se addicunt, non ex more, aut rogati id faciunt, sed amore correpti rerum cælestium, & quasi furore divino perciti, donec ad contemplationem illam desideratissimam perveniant. Deinde præ immortalis beatæque vitæ cupidine, quasi iam hac mortali defuncti, facultates suas relinquunt liberis, aut cognatis, ultro eis possessiones cedendo, atque etiam sociis & amicis, si cognati desint .... Relictis igitur facultatibus & avocamentis omnibus, fugiunt sine respectu fratrum, liberorum, parentum, uxorumque; & deserunt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas denique patrias, in quibus geniti educatique sunt; quandoquidem consuetudo magnum momentum habet ad allectandos animos. Demigrant autem non in aliam civitatem, ... sed extra mœnia degunt in hortis aut villis solitariis, amantes solitudinem, non hominum odio, sed ad cavendos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere. Hoc genus reperitur in multis orbis regionibus, merito ut absolutæ probitatis receptum a Græcis atque Barbaris. Maxime tamen in Ægypto frequentator per præfecturas singulas, præsertim circum Alexandriam ... Domicilia vero convenarum sunt admodum frugalia, parata contra æstum tantummodo & frigora: non contigua ut in urbibus, non enim placet id amantibus solitudinem; nec tamen longe remota, quia societatem diligunt, ut sibi possint invicem succurrere contra latronum incursus fortoitos. Singuli autem habent sacras ædiculas, quæ semnea vocant, sive monasteria, ubi solitarii sanctæ vitæ mysteriis dant operam; nec cibi potusve quidquam eo inferunt, aliudve in usum corporis; sed legem tantum, & Prophetarum oracula divinitus prodita, hymnosque, & quædam alia pietati scientiæque promovendæ utilia. Itaque perpetuam habent Dei memoriam, ut ne in somnis quidem aliud eis obversetur quam imagines divinarom pulcritudinum ... Quotidie bis precari solent, mane ac sub vesperam, oriente sole petentes diem vere felicem, otque mentes eorum cælesti repleantur lumine: occidente vero, ut anima in totum exonerata sensibus,

moleque rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico. Medium vero matutini vespertinique temporis intercaptitium, totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dant operam philosophiæ per manus acceptæ a maioribus ... Habent enim priscorum commentarios, ... ad quorum imitationem posteri se accommodant. Itaque non solum contemplantur, sed etiam cantica, hymnosque in Dei laudem componunt vario metrorum carminumque genere, rhythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciem. Per sex dies seorsum quisque in suis illis modo dictis monasteriis philosophantur, non progredientes foras, immo ne prospicientes quidem. Septima vero conveniunt in cœtum communem, & iuxta ætatis ordinem considunt decenti habitu, manus continentes sub pallio, dextram inter pectus barbamque, sinistram applicatam lateri. Tum progressus in medium natu maximus, & dogmatum eius sectæ peritissimus, disserit vultu ad gravitatem composito, voce moderata, non sine magna prudentia ... Reliqui omnes auscultant per summum silentium, annutantes oculis tantum aut capite. Id commune semneum, in quod septimo quoque die conveniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum & mulierum cœtibus: nam mulieres quoque simul auscultant ex more, dumtaxat quæ institutum idem sectantur. Medius autem paries a solo surgit tribus quatuorve cubitis, in modum loriculæ, superiora usque ad tectum patent: unde gemina provenit commoditas, & quod pudori feminei sexus consulitur, & quod verba doctoris exaudiuntur facile absque ullis obstaculis, quæ vocem eius intercipiant. Temperantiæ tamquam fundamento in anima iacto, virtutes ceteras superstruunt. Nec cibum nec potum quisquam sumit ante solis occasum, quod sapientiæ studium luci convenire iudicent, tenebris vero curam corporis. Ideo totos dies alteri, alteri vero exiguam noctis partem tribuunt. Nonnulli ex his vix tertio quoque die famem sentiunt, attenti magis ad disciplinarum scientiam. Nec desunt, qui prælaute accepti epulo sapientiæ, copiose præbentis sua placita, perdurant duplum eius temporis, & vix sexto die degustant cibum necessarium, assueti sicut cicadæ rore vivere, canticis opinor solantes inediam. Septimum vero diem, ut festum sacratumque, honore dignantur eximio, quo post curam animi corpus quoque reficiunt, sicut iumenta, relaxantes laborem continuum. In cibatu utuntur pane simplici, sal vicem supplet obsonii: qui delicatiores sunt, hyssopum pro condimento adiiciunt. Potum e fluentis hauriunt, contenti placare dominas a natura mortalibus additas, famem, sitimque, absque omnibus lenociniis fruendo rebus sine quibus non licet vivere. Edunt igitur ne esuriant, bibunt ne sitiant, saturitatem cavendo, ut inimicam animo pariter ac corpori. Et quoniam tegminis quoque duæ sunt species, vestis, tectumque, de ædibus iam dixi, esse incultas & extemporaneas, factas ad præsentem usum tantummodo. In veste autem eadem apparet simplicitas, ad arcendos calores & frigora, pro pelliceis crassa tunica in hieme, æstate vero exomis, aut interula linea: in universum enim exercent modestiam, ut fontem veritatis, sicut e fastu mendacium prognatum autumant.. Dicam aliquid & de sodalitiis eorum .. Vinum ... non præbetur, sed aqua limpidissima, ceteris frigida, calida vero his, qui inter seniores tractantur delicatius. Mensa pura est a cruentis dapibus, pro cibo panis apponitur, sal pro obsonio, & pro condimento hyssopus in delicatorum gratiam. Operantur enim ut Sacerdotes sacris abstemiis, tota victus ratione castigata ad eamdem frugalitatem. Nam vinum habent pro veneno afferente dementiam: opiparis autem obsoniis, aiunt irritari concupiscentiam, belluam insaturabilem... Dicat aliquis:.. Nulla ne sequitur compotatio? Immo silentio magis quam antea, ita ut ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementius. Proponit quispiam quæstionem e sacris litteris, aut solvit ab alio propositam, nihil de solutione sollicitus: nec enim captat laudem argutiarum, aut eloquentiæ. Hoc tantum agit, ut rem diligentius perspiciat, tum perspectam non invideat minus perspicacibus, sed non minus discendi cupidis... Ubi vero convenere candidati & læti cum summa gravitate, ad signum datum a quopiam Ephemereuta, (sic huiusmodi ministros nominant) priusquam discumbant stantes una serie decentes, sublatisque ad cælum manibus atque oculis, his quoniam didicerunt spectare cælestia, illis utpote incorruptis a muneribus, & a quæstu illicito, precantur ut Deo placeat id convivium. Absolutis precibus seniores discumbunt, ac mox alii pro cuiusque dignitate: nec enim seniores ex annis æstimant; sed quantumlibet grandævos habent

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 22.

pro pueris, si sero institutum hoc complexi sunt: honorem vero senectutis tribuunt his, qui exercuerunt se a iuventute in hac pulcherrima divinaque parte contemplativæ philosophiæ. Adhibentur mensæ feminæ quoque, anus pleræque sed virgines, non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam Sacrificulæ, sed sponte continentes præ amore sapientiæ, cuius studio per totam vitam contempserunt voluptates corporis, nimirum divinæ non mortalis prolis cupidæ...

Pag. 241. Discubitus ita distribuitur, ut seorsum viri dextrum latus, seorsum feminæ sinistrum teneant. Quod si quis suspicatur lectisternia, etsi non sumptuosa, certe molliuscula parari hominibus ingenuis & philosophiæ deditis; sciat esse tegetes, rudes e vili contextas materia, videlicet e papyro indigena, sic humi aggestas, ut eminendo fulciant cubitos. Remittunt enim paululum illam Laconicam disciplinæ duritiem, semper & ubique probantes liberalem frugalitatem, totis viribus adversando voluptatis illecebras. In ministerio non utuntur mancipiis, quandoquidem servitutem cum natura omnino pugnare autumant. Nam ea liberos omnes genuit, sed huius legum contemptrix avaritia, fontem malorum inæqualitatem ei præferens, infirmioribus necessitatem imposuit, ut iussa potentiorum facerent. Ceterum in hoc sacro convivio nemo, ut dixi, servus adest: ministrant ingenui, & sponte quidquid opus est faciunt, iussa non expectando, sed præveniendo alacritate voluntaria. Non enim quibuslibet ingenuis delegatur id officium, sed habito delectu ex omni sodalitatis huius inventute, ut quisque aliquod præclarum indolis ac virtutis specimen edidit. Hi tamquam germani filii libenter & certatim ministrant, haud secus ac parentibus publicis, hanc coniunctionem arctiorem ducentes quam sanguinis: quandoquidem recte sapientibus virtute nihil est antiquius. Discincti autem & promissis tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis servilis species ab hoc convivio... Totum vero auditorium attentum auscultat in uno eodemque habitu, intelligere se nutu vultuque indicans, probare vero, hilaritate ac exporrectis frontibus: interdum & dubitare hærereque, moto leniter capite, summoque dextræ digito. Nec minore attentione iuniores qui adstant, audiunt. Enarrationes autem sacrarum litterarum constant ex allegoriis: nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quod præcepta corpus referant, animam vero sententiæ retrusiores sub velamine verborum abditæ, in quibus rationalis anima egregie seipsam contemplatur tamquam in speculo... Ubi vero præses visus est rem bene tractando satisfecisse auditorum desiderio, plausus propalam editur ab omnibus. Tum ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens a se compositum, aut desumptum ab aliquo Vatum veterum. Extant enim huius generis carmina prisca versu trimetro, & hymni cum suis accentibus inter sacra canendi ante altaria, vel a stantibus, vel a choreas ducentibus moderatas variis flexibus, atque reflexibus. Præsulem mox imitantur ceteri decenti ordine, omnibus intente quieteque auscultantibus, præterquam in fine hymni extremaque clausula; tunc enim universi vocem extollunt sine sexus discrimine. Absolutis hymnis singulorum, iuniores paulo ante dictam mensam efferunt, in qua rite cibus ille sacratissimus, panis fermentatus cum sale apponitur, & hyssopo... Cœnam vero sequitur sacrum pervigilium his ritibus. Ubi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorum, alter feminarum. Cuique suus incentor præficitur, honore præstans, & canendi peritia. Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus.. nunc ore uno, nunc alternis, non sine decoris, & religiosis gestibus atque accentibus, modo stantes, modo prorsum retrorsumve gradum moventes, utcumque res postulat. Deinde postquam uterque chorus seorsum explevit se his deliciis, velut amore divino ebrii, unum chorum faciunt promiscuum,... & mixtis ad graves virorum acutis femineis vocibus concinne temperatus, concentum reddit suavissimum vereque musicum. Pulcherrimis enim verbis includuntur sententiæ pulcherrimæ, religiosis choreis accedentibus. Horum porro universorum finis unus & idem est pietas. Itaque perducta usque ad matutinum hac comessatione honestissima, neque gravati crapula, neque nictantes, sed excitatiores, quam cum venirent ad convivium, verso ad auroram vultu totoque corpore, quamprimum solem orientem aspiciunt felicem diem & veritatem perspicacemque mentem sibi comprecantur: atque ita precationibus absolutis ad suum quisque semneum secedit, & ad negotiationem culturamque consuetæ philosophiæ.

Multi contendunt, quod Iosephus & Philo de Essenis scripserunt, id intelligendum de solis Iudæis, qui ad Christum conversi sunt, ministerio Apostolorum, statim a descensu Spiritus sancti, iuxta id quod in Actorum secundo capite legitur. (K)

EUSEBIUS *Lib. 8. Præparat. Evangelicæ, c. 11.* ... Essenorum nomine. . a sanctitate appellantur ... Nullus inter eos aut puer admodum est, aut in prima adhuc pubertate, vel etiam adolescentia, constitutus: ... at viri iam perfecti, quique nonnihil in senectam vergentes ... Peculiare cuiusquam ac proprium nihil est, non domus, non servus, non prædium, non pecus, non aliud quidquam eorum, unde opes ac divitiæ comparantur. At ex promiscua rerum inter se omnium communione, omnium etiam in singulos fructus atque utilitas redundat. Eodem in loco domicilium habent; consiliaque sua omnia in publicum, & communem usum assidua opera, & studio conferunt. Aliorum tamen alia occupatio est, in quam diligenter, & impigre nemo non incumbit, ut non modo neque vim frigoris, neque æstum, neque altas cæli mutationes iniuriasque caueantur, sed ipsum quoque solis ortum operis sui tractatione antevertant, vixque post occasum sese tandem recipiant.. Ex iis alii agricolæ sunt, ac sementis faciendæ, & subigendæ terræ peritissimi. Alii pascendis gregibus omnis generis operam impendunt suam. Aliis apum examina & alvearia curæ sunt. Alii quotidianas artes factitant, ut molestiis omnibus quas afferre necessitas & inopia solet, expediti vivant; adeoque nullam omnino functionem, si modo culpa vacet, quæ ad tuendam vitam commoda sit, obire detrectant. Iam quidquid singuli ex tanta operum varietate pretii acceperint, id totum communibus suffragiis creato quæstori tradunt in manus Quod ille continuo in necessariis coemendis expendit, quæque vel ad victum, vel ad reliquum humanæ vitæ commeatum opus fuerint, prolixe suppeditat. Atque illi eodem quotidie cibo, communique mensa utuntur, & victus similitudine delectati, frugalitatem amant, luxum tamquam animi corporisque pestem aversantur. Quamquam non minus apud eos vestium est, quam mensæ communio; nam hieme hirsutis ac villosis omnes lænis induuntur, æstate vero simplicioribus ac levioribus palliolis ... Quod si quispiam in morbum inciderit, is communibus curatur impensis, atque omnium studiis officiisque recreatur ... Ita nuptias repudiare solent, ut integerrimæ continentiæ laudem sibi præcipuam defendant ... Hæc Philo in Apologia, *quem Eusebius ad verbum in sequentibus exscribit.*

C. IUL. SOLINI *Polyhist. cap.* 38. ... Interiora Iudææ, quæ Occidentem contuentur, Esseni tenent, qui præditi memorabili disciplina, recesserunt a ritu gentium universarum, maiestatis (ut reor) providentia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi feminæ: venere se penitus abdicarunt. Pecuniam nesciunt. Palmis victitant. Nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo. Locus ipse addictus pudicitiæ est, ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentiæ meritum prosequatur. Nam qui reus est vel levis culpæ, quamvis summa ope adipisci ingressum velit, divinitus summovetur. Ita per immensum spatium sæculorum (incredibile dictu) æterna gens est, cessantibus puerperiis.

(K) *Hanc quæstionem doctissime pertractavit* NICOL. SERRARIUS *e Societate Iesu, in suo* De tribus sectis Iudæorum *tractatu, in fol. Moguntiæ ann.* 1611. *edito, Libro tertio integro. Sed in primis legendæ tibi sunt* Epistolæ Gallicanæ *doctissimi, & politioris elegantiæ viri Domini* BOHYER *Præsidis supremæ Curiæ Divionensis, ad Domnum Bernard. de Montfaucon, in quibus* Therapeutas, de quibus Philo loquitur, non Christianos, sed Iudæos fuisse *contendit: Et* Dissertatio *Domni* BERNARD. DE MONTFAUCON, *qua* eos non solum Christianos, sed & primos ascetas, seu monachos *contendit: Et ipsius ad D. Bohyer* Responsio *Gallice scripta, quæ cum Epistolis Domini Bohyer excusa est apud Iacob. Estienne in* 12. 1712. *sub hoc titulo:* Lettres pour, & contre sur la fameuse question, si les Solitaires appellez Therapeutes. dont a parlè Philon le Iuif, étoient Chrètiens.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 22.

I. Quænam fuerunt aliæ inter Iudæos sectæ?

R. Samaritanorum, Hemerobaptistarum, & Herodianorum.

I. Quid Samaritani.

R. Samaritani in Iudæis fuere, quod nos schismaticos dicimus. Suum enim habuere templum, suum altare ab altari legitimo segregatum, suos Sacerdotes minime subiectos legitimæ summi Iudæorum Sacerdotis auctoritati.

Responsionem paulo fusius explico.

Huiusce capitis §. 18.

Hoc schisma, ut iam diximus, initium habuit sub Ieroboamo, stetitque, nulla facta mutatione, usque ad dispersionem decem tribuum.

Facta decem tribuum dispersione, cum gentes, quæ Samariæ ad custodiam ab Assyriis relictæ fuerant, a bestiis devorarentur; idque ita fieri comperissent, quod in ea terra Deus rerum omnium Dominus non coleretur; missus est a rege Assyriorum Samariam unus sacerdos, qui cultum restitueret. Id ita factum ab eo sacerdote, ut simul superstitiones gentilium servarentur. Fuit igitur tunc temporis religio Samaritanorum mixta ex Gentili & Iudaica.

Regnante Alexandro magno, Sanaballat Samaritanorum princeps obtinuit a rege facultatem ædificandi templi iuxta Samariam, in monte Garisim, ad instar templi Ierosolymitani; tum in illius templi ministerium vocavit ad se sacerdotes ex progenie Aaron. Nec defuere qui principis impii voluntati, sacri ministerii religione posthabita, morem gesserint. Ipse Manasses, Iaddi summi Iudæorum Sacerdotis frater, indignis illis & schismaticis sacerdotibus præpositus fuit, & summum Samaritanorum sacerdotium a Sanaballat oblatum non recusavit. Exin Iudæos inter & Samaritanos perpetuæ contentiones, nondum Christi ætate sopitæ, de loco in quo Deo litari oporteret; fuitque inter utrumque populum dissensio implacabilis.

Samaritani non alios codices pro sacris habebant, quam Pentatheucum Moysi. Negabant in solo templo Ierosolymorum Deo sacrificari oportere. In ceteris fere conveniebant cum Iudæis, qui multos Samaritanis errores falso adscripserunt. (L)

I. Quid Hemerobaptistæ?

R. Hemerobaptistæ e vocabulo Græco ἡμεροβαπτίζειν, quod quotidianam lotionem significat. Sic di-

(L) 2. ESDRÆ XIII. 28. De filiis autem Ioiada filii Eliasib Sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi a me. Recordare Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt Sacerdotium, iusque Sacerdotale & Leviticum.

IOAN. IV. 9. Dicit ergo ei (Iesu) mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere a me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis ... Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, ubi adorare oportet.

De Samaritanis loquitur ESDRAS *Lib.* 1. *cap.* 4. *&* 5. *& Lib.* 2. *cap.* 4. *&* 6. *Lege etiam Lib.* 11. 12. 13. IOSEPHI De antiquitat. Iudaic. *& omnes auctores, qui supra Scripturam sacram Prolegomena scripserunt.*

ẞi, quia corpus quotidie abluere ſumma immo una ipſis ſanctitas fuit. Cum Sadducæis negabant corporum reſurrectionem. In ceteris idem ſentiebant quod Phariſæi. (M)

I. Quid Herodiani?

R. Herodiani ſic dicti, quod contenderent Herodem eſſe Meſſiam Iudæis promiſſum.

Sunt qui exiſtiment, ubi in Evangelio ſermo eſt de Herodianis, id intelligendum de Iudæis huius dogmatis ſectatoribus. Alii melius ſentiunt, ibi Herodianorum nomine deſignari vel domeſticos Herodis Tetrarchæ, vel ab Herode præpoſitos ad colligenda tributa Romanis debita. (N)

I. Unde orta eſt Herodianorum ſecta?

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 22.

R. Ex certiſſima perſuaſione, quæ Iudæorum animis inſita erat, iam adveniſſe tempus, quo ex vaticiniis Prophetarum venturus erat Meſſias. (O) Hæc Prophetarum vaticinia inferius referemus, & explicabimus.

Partis 1. sect. 2. c. 1. §. 1.

§. 23. *Status & Mores Populi Gentilis, a vocatione Abrabæ, ad adventum Meſſiæ.*

I. Ex iis quæ hactenus dixiſti, patet corruptiſſimos fuiſſe mores Iudæorum, cum Chriſtus ad homines venit. (A) Quinam erant in-

(M) S. EPIPHAN. *Lib.* 1. *adverſ. Hæreſes Hæreſ.* 17. Hemerobaptiſtarum ſecta .... eadem dogmata cum Scribis & Phariſæis amplectitur. Cum Sadducæis in neganda mortuorum reſurrectione convenit..... Hoc vero præcipuum habent, quod tam vere autumnoque, quam æſtate atque hieme quotidie lavant: unde & Hemerobaptiſtarum appellationem adepti ſunt.

(N) MATTH. XXII. 16. Mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis.

MARC. XII. 13. Mittunt ad eum quoſdam ex Phariſæis & Herodianis.

S. EPIPHAN. *Lib.* 1. *adverſ. Hæreſes, hæreſ.* 20. *num.* 1. Herodiani Iudæi meri ſunt inertes, iidem ac ſimulatores: qui Herodem Chriſtum Dominum eſſe dicebant.

(O) S. HIERONYM. *Dial. adverſ. Luciferian. tom.* 4. *p.* 1. *pag.* 304. *edit. Ben.* Herodiani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto.

(A) ROM. II. 5. Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera eius .... Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci... Non eſt enim acceptio perſonarum apud Deum. Quicumque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt, & quicumque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur .... Si autem tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti voluntatem eius, & probas utiliora, inſtructus per legem, confidis teipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipſum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: Qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, ſacrilegium facis: Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter Gentes.

III. 10. Non eſt iuſtus quiſquam: Non eſt intelligens, non eſt requirens Deum. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. Sepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt: veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Contritio & infelicitas in viis eorum; & viam pacis non cognoverunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum. *Pſ.* XIII. 3.

Pars I. Sect. I. Cap. IV. §. 23.

terea toto terrarum orbe mores ceterarum gentium, quas simplici appellatione, Gentes dicimus?

R. Iam diximus gentes omnes traditas fuisse pravis cordis sui desideriis, cum Deus elegit Abraham in parentem populi Iudaici. Ex eo tempore gentes, omni vitiorum & scelerum genere inquinatæ, idola coluerunt. Tot scelera vivis sed horridis coloribus expressit Paulus Apostolus capite primo Epistolæ ad Romanos. (B)

Supra §. 4.

I. Num gentes ita suis tenebris, suæ pravitati, eo usque relictæ sunt, ut a vocatione Abrahæ ne unusquidem homo fuerit, qui Deum & noverit & coluerit?

R. Populus revera, qui populus Dei diceretur, nullus alius fuit (præter Iudæos.) *Homines autem quosdam, non terrena, sed cælesti societate, ad veros Israelitas supernæ cives patriæ pertinentes, etiam in aliis gentibus fuisse, negare non possunt* (vel ipsi Iudæi. Verba sunt S. Augustini. (C)

Lib. 18. de Civit. Dei, cap. 47.

(B) Rom. 1. 18. Revelatur enim ira Dei de cælo, super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent..... Ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam Creatori... Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum; ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

(C) S Aug. *Lib.* 18 *de Civit. Dei*, *c.* 47. Nec ipsos Iudæos existimo audere contendere, neminem pertinuisse ad Deum, præter Israelitas, ex quo propago Israel esse cœpit, reprobato eius fratre maiore... Quia si negant, facillime convincuntur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec proselytus, id est, advena populi Israel fuit; sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est: qui divino sic laudatur eloquio, ut quod ad iustitiam pietatemque attinet, nullus ei homo suorum temporum coæquetur... Divinitus autem provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritalem Ierusalem.

Epist. 102. *alias* 92. *ad Deogratias*, *quæst.* 2. *num.* 15. Ab initio generis humani, alias occultius, alias evidentius, sicut congruere temporibus divinitus visum est, nec prophetari destitit Christus, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam usque ad Moysen, & in ipso populo Israel, quæ speciali quodam mysterio gens prophetica fuit, & in aliis gentibus antequam venisset in carne. Cum enim nonnulli commemorantur in sacris Hebraicis libris iam ex tempore Abrahæ, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israel, nec ex adventitia societate in populo Israel, qui tamen huius sacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus, alias alios fuisse, quamvis commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus?

I. Quid erat his gentibus faciendum, ante Christi adventum, ut sancte viverent?

§. 1. *huiusce capitis.* *R.* Quod iam diximus fuisse hominibus faciendum ante vocationem Abrahæ. Oportuit nempe Deum unum credere, adorare, colere, amare super omnia: expectare Messiam, & in ipso sperare: diligere proximum sicut seipsum, abstinere ab omni iniquitate, vivere iuxta leges rectæ rationis & conscientiæ.

I. Plures ne ex gentibus novimus, qui ante Christum ita vixerint?

R. Legimus in Scripturis Iob & Melchisedech inter alios fuisse pietate & sanctitate maxime celebres. Immo uterque Christum singulari ratione, velut in typo, expressit & adumbravit. Nec illi solum, sed & alii nonnulli ex gentibus, leguntur Deum & novisse, & coluisse. Talis fuit Iethro socer Moysi. Tales & Ninivitæ, qui pœnitentiam egerunt ad vocem Ionæ, divinamque ultionem a se deprecando averterunt.

Quin & coniicere licet Iudæos ideo forte Divina providentia fuisse dispersos per Assyriam, Babyloniam, totamque adeo Asiam, ac deinde per Ægyptum, Græciam, Italiam; ut ex sacrorum Codicum, quos Iudæi secum deferebant, lectione, gentes toto terrarum orbe effusæ haurirent notitiam Messiæ, atque ita ad eum expectandum & postulandum disponerentur. (D) PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 23.

I. Iob quis fuit?

R. Iob fuit ex terra Hus ***vir simplex*** & ***timens Deum***, prædives opibus, & inter principes Orientis clarissimus: atque eo illustrior, quod bonis neque integris corruptus, neque amissis depravatus est. Nam cum per diabolum fuisset, Deo permittente, exutus bonis, filiis etiam orbatus, ad extremum diris ulceribus affectus, non potuit vinci ut præ doloris impatientia aliqua in parte peccaret. Mercedem denique patientiæ consecutus, sanitati redditus, omnia quæ amiserat in duplum recepit, annisque & meritis plenus obiit. (E) *Iob. I. I.*

I. In quo Iob Christi typus fuit?

R. Iob innocens, tentatus, afflictus, patiens; & post ignominias & dolores acerbissimos in pristinam gloriam, cum maximo incremento, ob meritum patientiæ restitutus, typus fuit Christi innocentis, afflicti, patientis, morientis, ac postea resurgentis. (F)

I. Quis fuit Melchisedech?

(D) *Vide supra §. 1. huiusce capitis auctoritates in eam rem ex* S. AUG. *allatat, litt.* (C)

(E) S. GREG. *Lib. 1. Moral. in Iob, cap. 5. num. 6.* Numquam sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Itaque dum substantia magna describitur, & tamen paulo post patienter amissa perhibetur, quam sine dolore perdidit, constat quia sine amore possedit.

Lege Librum Iob *integrum, si sanctissimi viri non gesta solum, sed & animum ipsum pernoscere velis.*

(F) IACOBI v. 11. ... Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis.

S. IOAN. CHRYSOST. *De patientia Iob, Hom. 4. pag. 679.* Exivit civitate, non humanum habens certamen, sed vim nostram valde superans: nam & extra civitatem esse, Christi imago erat. Propterea Paulus dicit: *Quorum enim animalium infertis sanguinem in sancta, horum corpora cremau-* *Heb. XIII. 11.*

tur extra castra: propterea Iesus, ut sanctificaret populum, extra portam passus est. Christus extra portam, Iob extra civitatem sedet in sterquilinio, expectat suscitantem de terra inopem, de stercore erigentem pauperem. *Ps cxii. 7.*

S. Greg. Moralium in Iob, lib. 1. cap. 24. n. 32. Cunctis diebus Iob sacrificium offerre non cessat; quia sine intermissione pro nobis holocaustum Redemptor immolat, qui sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat: ipsa quippe eius incarnatio nostræ emundationis oblatio est. Cumque se hominem ostendit, delicta hominis interveniens diluit, & humanitatis suæ mysterio perenne sacrificium immolat; quia & hæc sunt æterna, quæ mundat.

Lib. 2. cap. 23. n. 42. Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra? *Iob. 1. 8.* Quod Iob interpretetur dolens, paulo ante iam diximus. Dolens vero ipse veraciter per figuram dicitur, qui portare dolores nostros, Propheta attestante, perhibetur. *Isai. liii. 4.* Cui in terra similis non est; quia omnis homo tantummodo homo est, ipse autem Deus, & homo. In terra ei similis non est, quia etsi adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficit, nequaquam tamen ut Deus naturaliter sit accipit. Qui bene etiam servus dictus est, quia formam servi suscipere dedignatus non est. Nec maiestati iniuriam intulit assumpta humilitas carnis: quia & ut servanda susciperet, nec tamen habita permutaret. Nec divina humanitate minuit, nec humana divinitate consumpsit: quia etsi per Paulum dicitur: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens:* *Philip. ii. 6. & 7.* ei semetipsum exinanivisse, est ab invisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse: ut servi forma tegeret hoc, quod incircumscripte omnia ex divinitate penetraret. Dei autem ad Sathan per figuram dicere est: *Numquid considerasti servum meum Iob*, unigenitum filium contra eum in forma servi admirabilem demonstrare. Eo enim ipso, quo illum tantæ virtutis in carne innotuit, quasi superbienti adversario, quod dolens consideraret, indicavit. Sed quia bonum quod miraretur intulerat, restat, ut ad reprimendam eius superbiam, virtutes illius adhuc enumerando subiungat. Sequitur: *Homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo.* *Iob. 1. 8.* Venit namque inter homines mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus ad præbendum exemplum vitæ hominibus, simplex: ad non parcendum malignis spiritibus, rectus: ad debellandam superbiam, timens Deum: ad detergendam vero in electis suis vitæ immunditiam, recedens a malo: de ipso enim per Isaiam principaliter dicitur: *Et replebit eum spiritus timoris Domini.* *Isai xi. 3.* Et ipse a malo singulariter recessit: quia facta imitati noluit, quæ in hominibus invenit, quoniam attestante Petro: *Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius.* *1. Petr. 2. 22.*

Lib. 3. cap. 14 num. 26. Commovisti me adversus eum, ut affligerem illum frustra. *Iob xxi. 3.* Si beatus Iob Redemptoris nostri in passione positi speciem tenet, quomodo ad Sathan a Domino dicitur: Commovisti me adversus eum? Mediator quidem Dei & hominum, homo Christus Iesus, ut culpas nostræ transgressionis extingueret, venit mortalitatis nostræ flagella tolerare.

Lib. 6. cap. 1. n. 1. Quia cunctis vera scientibus liquet, quod Redemptorem mundi totis suis allegationibus curat sancta Scriptura promittere, eumque per electos omnes, ut per eius scilicet membra, studuit signare. Unde & idem beatus Iob latino eloquio Dolens dicitur, ut per eius & nomen, & vulnera, Redemptoris nostri passio designetur, de quo Propheta ait: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.* *Isai. liii 4.* Cui tentator, ablatis omnibus, & servos & filios occidit: quia non solum Iudaicum populum ex timore servientem, sed ipsos quoque Apostolos in suo amore regeneratos, passionis eius tempore telo perfidiæ perculit. Vulnere beati Iob corpus adteritur; quia Redemptor noster configi clavis in crucis patibulo non dedignatur. A planta autem pedis usque ad verticem vulnera suscepit: quia sanctam Ecclesiam, quæ corpus eius est, non solum per extrema & ultima, sed usque ad summa membra persecutione sæviens tentator affligit. Unde etiam Paulus dixit: *Compleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea.* *Coloss. 1. 24.*

Lib. 23. c. 1. n. 2. Si igitur Redemptoris speciem petra tenuit: cur non figuram illius beatus Iob insinuet, qui eum quem voce prætulit, etiam passione signavit? Unde & non immerito, Iob videlicet dolens dicitur, quia illius in se imaginem exprimit, de quo per Isaiam longe ante annuntiatur, quod *dolores nostros ipse portavit.* *Isai. liii. 4.* Sciendum quoque est, quod Redemptor noster unam se personam cum sancta Ecclesia, quam assumpsit, exhibuit: de

R. Illius ortum, & genealogiam, & mortem ignoramus. Hoc solum novimus, Melchisedech fuisse & sacerdotem Dei altissimi, & regem Salem; processisse obviam Abrahæ revertenti a cæde quinque regum; panem & vinum obtulisse Deo sacrificium in gratiarum actionem huius victoriæ; benedixisse Abrahæ, & ab eo prædæ decimas accepisse. (G)

I. In quo Melchisedech typus fuit Christi?

R. In eo quod Christi regium & æternum Sacerdotium adumbravit. Et quidquid de Melchisedech scriptum est, id Christum maxime respiciebat, ut Paulus Apostolus in

---

Ephes. iv. 15. ipso enim dicitur: *Qui est caput Christus*. Rursumque de eius Ecclesia scriptum est: Colos. i. 24. *Et corpus Christi, quod est Ecclesia*. Beatus igitur Iob, qui mediatoris typum eo verius tenuit, quo passionem illius non loquendo tantummodo, sed etiam patiendo prophetavit, cum in dictis factisque suis expressioni Redemptoris innititur, repente ad significationem corporis aliquando derivatur: ut quod Christum & Ecclesiam unam personam credimus, hoc etiam unius personæ actibus significari videamus.

Philippus, *seu auctor comment. in Lib. Iob, falso S. Hieronym. adscript. in fine. T. 2. edit. Bened. in append. pag.* 114. Beatus vero Iob ex suis verbis & passionibus, Christi expressit imaginem ... Quod autem ait: Iob. xlii. 9. *Dominus suscepit faciem Iob*, & reliqua; 1. Ioan. ii. 2. ut Ioannes ait: *Ipse est propitiatio apud Patrem*. Sic itaque facies Salvatoris a Patre suscipitur, dum & ipse exaudit, & Iob. xxxiv. 31. exauditur pro nobis. *Et adiecit Dominus*, & reliqua. Illa igitur addita sunt Christo Domino, quum populo Iudæorum, gen- Id. xlii. 11. tium multitudo additur. *Omnes fratres, & sorores*. Omnis cognatio populi Iudæorum, de quorum familia Christus natus est: sive generaliter omnium gentium multitudinem intelligere possumus: *Qui prius noverant eum*. Omnes Sancti & Prophetæ, qui eumdem videbant in spiritu, quem etiam in carne venturum annuntiabant. *Comederunt cum eo*. Nunc in domo Ecclesiæ Salvatoris, omnes fideles Scripturarum exhortationibus reficiuntur. *Et moverunt super eum caput*. Omnes sancti exultantes, quod spiritalis & sacri Christi convivii effecti sunt participes. *Et consolati sunt eum*. Salvatorem nostrum non mediocriter consolatur, quod per eius passionem mundus redemptus est. Intulisse autem dicit Filio suo Deum Patrem malum passionis & mortis, ut ait Apostolus: *Qui proprio filio suo non pepercit*. Rom. viii. 32. *Et dederunt ei unusquisque ovem unam*. Unusquisque per fidem ad Christum venientium, offeret ei innocentiam suam, mentisque obedientiam. *Dominus autem novissimis Iob benedixit magis quam principio eius*. Iob. xlii. 12. Principia Christi Dei & Domini nostri, legis Moysi exordia esse significat, novissima vero eius Evangelium esse monstrat; & melior est manifestatio veritatis in Evangelio, quam allegoriarum umbra in veteri testamento ... Quemadmodum vero beatus Iob post damnum ditatus est in filiis; ita & Salvator post amissionem infidelium Iudæorum, ditatus est in gentibus.

(G) Genes. xiv. 18. At vero Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi), benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso, qui creavit cælum & terram: & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

Hebr. vii. 1. Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso a cæde regum, & benedixit ei. Cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex iustitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha .. Cuius autem generatio nnn annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur .... Contestatur enim: quoniam tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

PARS I. SECT. I. CAP. IV. §. 23.

Epiſtola ad Hebræos fuſe & egregie demonſtrat. Hinc Chriſtus dicitur in Scripturis *Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*. (H)

Pſ. CIX. 4.

I. Cur Deus permiſit & gentes omnes, & ipſum populum Hebræum in tanta fuiſſe corruptione verſatos ante Domini adventum?

R. Ut omnium miſereretur; & ſuperbiam humanam frangeret; hac diuturna experientia ſignificando, quam infirma eſſet ratio humana ſuis viribus relicta, quam infirma lex, Redemptoris gratia deſtituta: atque ita homines moverentur ad deſiderandum, & totis viribus poſtulandum Meſſiæ adventum; cuius neceſſitatem tot mala, alia ratione prorſus inſanabilia, demonſtrabant. (I)

(H) *Vide hæc fuſiori ſtylo demonſtrata inferius, huiuſce operis parte tertia, ſect. 2. cap. 7.* De Sacrificio Miſſæ, §. 7.

(I) ROM. III. 9. Cauſſati enim ſumus Iudæos, & Græcos omnes ſub peccato eſſe. VIII. 3. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne.

Vide, quæ diximus ſupra, §. 1. huiuſce capitis.

SECTIO ALTERA

De ſtatu Religionis ab adventu Meſſiæ ad conſummationem ſæculorum.

CAPUT PRIMUM.

De Chriſto Ieſu.

§. 1. *Probatur adventus Meſſiæ ex oraculis Prophetarum, quæ in Ieſu Chriſto adimpleta ſunt.*

Int. MEſſiam iam veniſſe, & fruſtra etiamnum a Iudæis expectari, num certiſſime novimus?

Reſp. Certiſſime. Iam diu enim elapſa ſunt tempora, quibus venturum eſſe Meſſiam Prophetæ prænuntiaverant: omniaque, quæ de Meſſiæ adventu prædixerant Prophetæ, in Chriſto adimpleta eſſe conſtat.

I. Quænam extant in Scripturis ſacris oracula de adventu Meſſiæ?

R. Multa extant. Sed in his nulla perſpicua magis & illuſtria, quam quæ Iacob, Daniel, & Aggæus prænuntiarunt.

I. Prophetia Iacob.

I. Quid Iacob prænuntiavit?

R. Iacob iam iam moriturus, ſingulis filiis benedixit, prædixitque eis aliqua, quæ ad ſingulorum poſteritatem pertinerent. Ubi ad Iudam ventum eſt, hæc de adventu Meſſiæ prænuntiavit: *Non auferetur*, inquit, *ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius; donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium*. Gen. XLIX. 10.

I. Probant ne hæc verba, Meſſiam iam veniſſe?

R. Probant, & luculentiſſime quidem. Nam ex verbis huius Prophetiæ colligitur, tum temporis Meſſiam fuiſſe venturum, cum ab Iudæis auferendum eſſet penitus & ſceptrum, & ſupremum dominium. At iam anni pluſquam ſeptingenti ſupra mille elapſi ſunt, ex quo nullum vel regem vel ducem ex gente ſua Iudæi habuerunt: & ab annis pluſquam mille ſexcentis ſic pulſi ſunt a Iudæa; ut in eius poſſeſſionem deinceps venire rurſus numquam potuerint. Ergo venit iam diu Meſſias.

I. Venitne revera Meſſias, eo præciſe tempore, quo ſceptrum a Iudæis ablatum eſt?

R. Eo ipſo tempore venit. Cum enim natus eſt Chriſtus Ieſus, quem utique Meſſiam eſſe demonſtrabi-

mus, Herodes, non Iudæus sed Idumæus genere, Iudæorum imperium cum regio nomine obtinebat. Penes Romanos autem erat tum temporis summa rerum Iudaicarum. Ipsi potestatem Herodi fecerant, ut regium nomen assumeret. Ipsi, Herode mortuo, Iudæorum terram in partes tres diviserunt, maioremque regionis portionem concesserunt primum Archelao, mox eam, misso in exilium Archelao, per præsides administrarunt; quin & vivente Christo abstulerunt a Iudæis ius vitæ & necis. Hoc ipsum Iudæi coram Pilato confessi sunt: *Nobis non licet*, inquiunt, *interficere quemquam. Non habemus regem nisi Cæsarem*. Ab Iudæis exinde supremam potestatem numquam recuperatam fuisse manifestum est. (A)

Ioan. xviii. 31.

Ibid. xix. 15.

At ad hæc tempora constat, Iudæos obtinuisse semper, vel ex toto, vel ex parte supremam in suos auctoritatem: nec ea excidisse umquam nisi ad breve tempus. Captivitatem nullam diuturniorem experti sunt quam Babylonicam: hæc autem non nisi septuaginta annorum fuit: neque eo tempore ademptum ipsis omnino fuit ius vitæ & necis, ut liquet ex historia Susannæ. Post captivitatem Babylonicam coacti sunt quidem annua tributa pendere Medorum, Persarum, Græcorum, Syrorum, vel Ægyptiorum regibus. Regebantur tamen interea a summis Sacerdotibus, cum summa fere auctoritate, ita ut ipsi excusso gentium iugo regium nomen, & diadema sibi tandem imposuerint. Duravitque præcise horum imperium ad Christi adventum; ut adimpleretur quod Iacob prædixerat: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est*. (B)

Gen. xlix. 10.

(A) *Vide quæ diximus supra, sect. 1. cap. 4. §. 21.*

(B) Eusebius *Demonstrat. Evang. Lib. 8. cap. 1. Non deficiet princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniant, quæ ipsi reposita sunt: & ipse expectatio gentium.* Considera quæso primum quænam ea esse dicat, quæ ipsi reposita sunt; & vide num ea sint, quæ ad Abraham, & ad veteres eidem similes patres, de vocatione gentium Deus olim canens responderit. *Mox allegatis Dei ad Abrahamum, Isaacum, & Iacob promissis de nationibus in semine eorum benedicendis, addit*. Cum tam multa de vocatione gentium oracula Iacob antea percepisset, & liberos mares duodecim numero genuisset, omnibus illis extremo suo tempore convocatis, circumspiciebat, de cuius illorum propagatione, divina oracula finem suum essent acceptura. Deinde cum tribus primis crimina propria obiecisset, docuit deinceps quemadmodum propter scelera, quæ ipsi ausi fuerant, non in ipsis complenda essent, quæ in prioribus oraculis eventa continebantur. Cum autem venisset ad quartum qui Iudas fuit, tum vero oraculum quod ipsi olim responsum fuerat, REGES de LUMBIS TUIS EGREDIENTUR, ex huius posteritate suum finem accepturum planissime cecinit ... Atque ex eo proditurum esse docuit eum, qui esset omnibus gentibus, cunctisque tribubus terræ similis ipsi Abraham benedictionis auctor futurus. Hæc igitur universa fuerunt, quæ ipsi Iudæ reposita erant, ea videlicet quæ de ipsis gentibus olim responsa fuerant: & illud, *reges de lumbis tuis egredientur*, quare etiam reliquis fratribus antepositus regiam ipsam, ceterisque illustriorem tribum sortitus est? Continuo enim in totius populi ordinatione ipsius Moysis temporibus reliquis tribubus hanc præesse imperat Deus .... Et in libro Iesu Nave cum terra promissionis sorte ceteris tribubus distri-

Gen. xlix. 10.

Gen. xxxv. 11.

II. Prophetia Danielis.

I. Quid prædixit Daniel de adventu Messiæ?

R. Dum Iudæi Babylone captivi detinerentur, missus ad Danielem a Deo Gabriel Angelus hæc dixit: *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam: ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum. Scito ergo, & animadverte: Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus: & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et civitatem & sanctuarium dissipabit po-*

Dan. IX. 24. 25. 26. 27.

---

buta esset, sine sorte, omniumque prima tribus Iuda propriam terræ partem accepit .. Itaque eum in libro Iudicum, diversis temporibus (tametsi diversarum tribuum esse videbantur,) Iudices populo præessent, tribus tamen Iuda in universum totius gentis dux erat: idipsum vero temporibus David successorumque eius multo magis, quippe cum plane de tribu Iuda illi existerent, & regnum usque ad Babylonicam ipsorum cladem produxerint, post quam cladem iis, qui de illa servitute in patriam terram reversi sunt, rursus præfuit Zorobabel, Salathiel filius de tribu Iuda .. Verumtamen & fama & ratio dictabit durasse tam diu tribum Iuda, quamdiu tota gens libertate & suis legibus utens, sub domesticis principibus ducibusque vitam egit: porro hoc illis contigit ab initio usque ad tempora Augusti, in quibus cum Salvator noster Iesus hominibus se videndum præbuerit, tum vero in servitutem Romanis universa gens cessit: & pro patriis ac legitimis ducibus primus Herodes externus illis præfuit, & rex Augustus, &c.

S. Aug. *Lib.* 18. *de civitate Dei*, *c.* 45. *num.* 3. *circa finem*. Ex illo (Pompeio) Iudæi etiam tributarii Romanorum esse cœperunt. Postea Cassius etiam templum expoliavit. Deinde post paucos annos etiam Herodem alienigenam habere meruerunt, quo regnante natus est Christus. Iam enim venerat plenitudo temporis significata prophetico spiritu per os Patriarchæ Iacob: *Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipse expectatio gentium* ... Fieri autem non posset, ut expectarent gentes eum venturum, sicut eum cernimus expectari, ut veniat ad faciendum iudicium in claritate potentiæ; nisi prius in eum crederent, cum venit ad patiendum iudicium in humilitate patientiæ.

Gen. XLIX. 10.

S. Cyrill. Alexandr. *Lib* 8. *contra Iulianum*, *pag* 260. *tom.* 6. *edit. Paris. in fol. ann.* 1638. Quomodo (Iulianus) asserit desiisse regnum Davidis in Sedecia, cum Zorobabel ... post captivitatis tempus in regni solio consederit, sitque ex tribu Iuda & David, & per successores sceptrum ad regnum Herodis usque transmiserit, qui matre quidem Iudæa natus est, patre autem alienigena? Sic enim cum defecissent ex tribu Iuda, qui principatum gererent, natus est Christus, qui & fuit expectatio gentium: nam ipsæ quoque per fidem vocatæ sunt ... Natus est ergo .. Dominus noster Iesus Christus cum defecissent omnino reges ex Iuda, & factus est expectatio Gentium. Istud enim ipsi repositum erat.

Ad pleniorem huiusce prophetiæ intelligentiam comparandam, post Eusebium & Cyrillum, quos supra excripsimus, adi, si lubet, omnes & singulos Scripturæ sacræ Interpretes, tam veteres, quam recentiores in caput 49. Genes. *Singulos etiam Theologos, præsertim qui* de Incarnatione Domini *tractatus ediderunt: & in primis Librum, quem* D. Ferranous *ad elucidationem huiusce prophetiæ, & prophetiæ Danielis elucubravit: Illustrissimi etiam* Huetii *Abrincensium Episcopi doctissimum opus* de Demonstratione Evangelica. R. P. Natalis Alexandri *Ord. Prædicatorum tom.* 1. Historiæ veteris Testamenti: *omnes denique qui scripserunt de Christianæ Religionis veritate*.

PARS. I. SECT. II. CAP. I. §. 1.

pulus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

I. Probatur ne hac Prophetia Messiam iam venisse?

R. Probatur utique. Si enim accipiantur Danielis Hebdomades, pro dierum hebdomadis, dies efficiunt non amplius quam quadringentos nonaginta: si autem sumantur pro annorum hebdomadis, usu loquendi in Scripturis non insolenti, annos efficiunt item quadringentos supra nonaginta, nec plures. (C)

At anni effluxerunt plusquam mille sexcenti, ex quo, urbe & templo Ierusalem funditus eversis, Iudæi per totum terrarum orbem dispersi, non obscura signa præ se ferunt reprobationis tum hic, tum alibi sæpius a Prophetis prænuntiatæ. (D)

Ergo iam a multis sæculis Christus venit.

Et certe cum Pompeius urbem & templum Ierosolymitanum occupavit, tunc, ut colligitur ex omnibus antiquitatis monumentis, id apud Iudæos omnes constabat, Messiam ex Prophetarum oraculis iam iam esse venturum; quin & per orbem universum disseminata est fama hæc, oriturum mox ex Orientis partibus regem, qui gentes omnes suo subiiceret imperio; suscitandum a natura Romanis regem, sparsus tum temporis per urbem Romam rumor annuntiavit. Consentiebant & Sybillarum oracula a Romanis magno in pretio habita. Atque hinc orta est Herodianorum secta, de qua superius diximus. (E)

(C) LEVIT. XXIII. 15. Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies.

XXV. 8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem.

(D) ISAI. VI. 9. Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggrava, & oculos eius claude: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum. Et dixi: Usquequo Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta. Et longe faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

OSEE. I. 9. Et dixit: Voca nomen eius non populus meus: quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

III. 4. Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim.

IX. 17. Abiiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

(E) FLAV. IOSEPH. *de Bello Iud. l. 7. c. 12. p.* 960. Certis vero prodigiis & futuram solitudinem prænuntiantibus, neque attendebant animo, neque credebant: sed velut attoniti, nec aut oculos habentes, aut animas, edicta Dei dissimulavere: modo cum supra civitatem sidus stetit simile gladio, & per annum perseveravit cometes; modo cum ante defectionem, primique belli motus, ad diem festum azymo-

I. Probatur ne, ex hac Danielis prophetia Christum Iesum esse Messiam?

R. Probatur, & luculentissime quidem. Cohærent enim verba omnia

rum, populo conveniente (octavus autem dies erat Aprilis mensis) nona hora nocturna, circum aram itemque templum tantum lumen effulsit, ut clarissimus dies putaretur: & hoc usque ad mediam permansit horam. Quod imperitis quidem bonum augurium esse videbatur: sacrorum vero peritis, priusquam eveniret, statim diiudicatum est. Eodemque festo die etiam bos cum ad hostiam duceretur, agnum in medio fani peperit. Orientalis autem porta interioris templi, cum esset ænea atque gravissima, & sub vesperam vix a viginti viris clauderetur, serisque ferro vinctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeum limen demissos, uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nuntiatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. Verum & hoc iterum ignaris quidem signum optimum videbatur: Deum namque bonorum portam aperuisse dicebant. Prudentiores vero templi tutamen sponte sua dissolutum iri cogitabant; & hostium donum esse, portas aperiri: solitudinemque illo ostento signari inter se pronuntiabant. Post dies autem festos diebus paucis, vigesimo primo die mensis Maii, visio quædam apparuit fidem excedens: pro fabula autem fortasse, quod dicturus sum haberetur, nisi qui viderunt superessent, & cladca dignæ præsagiis secutæ fuissent. Namque ante solis occasum visi sunt per inane ferri currus totis regionibus, & armatæ acies tranantes nubila, & civitati circumfusæ. Festo autem die, quem Pentecosten vocant, nocte sacerdotes intimum templum more suo ad divinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum quemdamque strepitum senserunt; postea vero subitam vocem audiere, quæ diceret: Migremus hinc. Quod autem his horribilius fuit, Iesus quidam, filius Anani, plebeius & rusticus, quadriennio prius quam bellum gereretur, in summa civitatis pace atque opulentia, cum ad festum diem venisset, quo ategias in honorem Dei componi in templo ab hominibus mos est, repente exclamare cœpit: Vox ab Oriente; vox ab Occidente; vox a quatuor ventis; vox in Hierosolymam & templum; vox in maritos novos, novasque nuptas; vox in omnem hunc populum: atque hæc interdiu noctuque clamitans omnes civitatis vicos circuibat. Nonnulli autem virorum insignium, adversum omen indigne ferentes, corripiunt hominem, multisque verberibus afficiunt. Ille autem neque pro se, nec ad eos qui se mulctabant, secreto quidquam loquutus, eadem quae prius vociferans perseverabat. Magistratus autem rati, quod erat verum, magis divinum esse hominis motum, ducunt eum ad Romanorum Præfectum: ubi plagis usque ad ossa laceratus, neque supplex cuiquam fuit, neque lacrymavit; sed ut poterat inclinans maxime flebiliter vocem ad singulos ictus respondebat: Veh, veh Hierosolymis. Albino autem interroganti (is namque Iudex erat) quis esset, vel unde ortus, aut cur ista diceret, nihil retulit. Non prius autem cessavit a luctu miseræ civitatis, donec eum Albinus furere iudicatum dimisit. Ille autem ad belli usque tempus neque adibat quemquam civium, neque loqui visus est: sed quotidie velut orationem quandam meditatus, veh, veh Hierosolymis querebatur. Sed neque imprecatus est cuiquam, cum in dies singulos mulctaretur, nec victum offerentibus benedicebat: sola vero eius responsio ad omnes erat: Triste præsagium. Maxime autem diebus festis vociferabatur; idque per annos septem & quinque menses continuos faciens, neque voce raucior fuit, neque delassatus est; donec, obsidionis tempore, ipsa re perspectis auguriis ipse quievit. Supra murum enim circumiens iterum, Veh, veh civitati ac fano ac populo, voce maxima clamitabat. Cum autem ad extremum addidit, Veh etiam mihi, lapis tormento missus eum statim peremit, animamque adhuc omnia illa lugentem dimisit. Hæc si quis reputet, profecto inveniet, Deum quidem hominibus consulere, modisque omnibus præmonstrare, quæ sint eorum generi salutaria: ipsos autem ob dementiam suam malis voluntariis interire: quandoquidem & Iudæi post Antoniam captam, quadratum fanum fecerant: cum in sacris libris scriptum haberent, capiendam civitatem ac templum, si fanum quatuor angulis esset effectum. Sed quod maxime eos ad bellum excitave-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

prophetiæ cum Christo; nec est alius, cui accomodari queant. Id liquido constabit ex nuda expositione verborum, quibus constat prophetia, quam hic subiicere iuvat.

rat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inventum, quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium: id enim illi quidem quasi proprium acceperunt, multique sapientes interpretatione decepti sunt.

Cicero *Lib. 2. de Divinatione, num. 165. pag. 279 edit. Roberti Stephani in fol. ann. 1538.* Sibyllæ versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur, quorum interpres nuper falsa quædam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, eum quem re vera regem habebamus, appellandum quoque esse regem, si salvi esse vellemus.

Virgilius *Ecloga IV.*

Ultima Cumæi venit iam carminis ætas.
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo...
Iam nova progenies cælo demittitur alto, &c.

Cornel. Tacitus *Lib. 5. Histor. cap. 13.* Evenerant prodigia, quæ neque hostiis, neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. Visæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expansæ repente delubri fores, & audita maior humana vox, Excedere Deos: simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Iudæa rerum potirentur: quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adversis quidem ad vera mutabantur.

Suetonius, *In vita Augusti, cap. 94. circa initium*... Denuntiabatur regem populo Romano naturam parturire.

In vita Vespasiani, cap. 4. Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.

Cap. 5.... Apud Iudæam Carmeli Dei oraculum consulentem ita confirmavere sortes, ut quidquid cogitaret, volveretque animo, quamlibet magnum, id esse proventurum pollicerentur. Et unus ex nobilibus captivis Iosephus, cum coniiceretur in vincula, constantissime asseveravit fore, ut ab eodem brevi solverentur, verum iam Imperatore.

Doctissimus Bossuetus, *Meldensium Episcopus in secunda parte Commentarii universæ Histor. cap. 23.* Sic certissimo eo signo experrecti (Iudæi) crediderunt novum eum regem, cuius imperio cunctæ gentes subiiciendæ erant, brevi adventurum. Id divulgatum est, atque in omni Oriente creditum, brevi e Iudæa totius orbis devictores erupturos. Hac fama a Tacito & Suetonio, quasi constans opinio, pervetusto oraculo, in sacris iudææ gentis scriptis iacente, nixa refertur. Quod Iosephus iisdem verbis recitat, atque ut Iudæi iisdem contineri litteris asserit, quarum auctoritas in omni Oriente valida erat. Sed Iudæi, ad ea quæ sibi conducibilia, & propter se facta esse credebant, aptanda perspicaciores, Messiæ tempora suis detrimentis, & occasu a Iacob designato, cognoverunt: sic recte de suo statu cogitantes, neque vanis ambagibus se implicantes, eodem tempore, quo advenit, eum esse venturum crediderunt. Sed, oh humanæ mentis miram imbecillitatem! o superbiam errorum foetem inexhaustum! his superbis vera magnitudo, quæ in abiectione Salvatoris latebat, haud affulsit. Regem instar regum terræ volunt: quapropter primi Herodis adulatores, eius magnitudine & magnificentia (is, licet tyrannide infamis, Iudæam tamen ditaverat) obstupefacti, eum regem esse promissum dixerunt. Hinc Herodianorum hæresis, de qua non infrequens sermo est in Evangelio, ipsis quidem Ethnicis nota, exorta est.

Le r. p. Pezron *Preface sur l'Hist. Evangel* Iudæi, rude & voluptuosum hominum genus, arbitrati sunt Messiam suum terrestrem quidem regem fore, sed Salomone potentiorem ac illustriorem, qui gentes omnes subiecturus esset, cuiusque ope, ipsi hostes omnes suos essent debellaturi. In horum numerum ipsi referebant Chaldæos, qui primum sub Nabuchodonosor ipsorum templum destruxerant; neque minus Græcos, qui alterum ipsorum templum temporibus Antiochi Epiphanis fœde violarunt. Attamen nullibi legitur, Iudæos, tunc cum destrueretur & violaretur templum, Messiam præstolatos esse; quia ex

Expositio litteralis Prophetiæ.

Dan. IX. 24. *Septuaginta hebdomades*, annorum scilicet, *abbreviatæ sunt*, hoc est, determinatæ, & ad breve hoc annorum 490. spatium redactæ; *super populum tuum*, hoc est, super populum Iudaicum, qui iam ob

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

Scripturis compertum habebant, ipsius tempus nondum advenisse. Verum ubi Pompeium, Syria, pluribusque aliis provinciis subactis, exercitu suo in sanctam civitatem irruisse, Dei templum post trium mensium obsidionem cœpisse, augustiqoe Dei maiestatem cædibus, sacrilegiisque polluisse viderunt, tunc Christum se quamprimom manifestaturum palam dicere, & credere aggressi font. Eoque maiotem adhibuisse fidem, quod hoius adventus tempus a Prophetis præmonstratum minime distabat; atque ita ipsum veluti barum profanationum vindicem, suæque libertatis assertorem expectabant; Pompeius siquidem vectigales Romanis fecerat.

Expectati Messiæ rumor Iudæam tunc, Syriamque petvasit, perferebatque nasciturum regem, qui toti terræ dominaretur: ea etenim de ipso opinio erat. Rumor hic ab Asia Rnmam venit paulo antequam Augustus nasceretur; ortus oamqoe iste est nono aot decimo mense post captam Ierosolymam, diviniqoe templi pollutionem: creditumque vulgo est, tum naturam in lucem editum iri regem, qui populo Romano dominaretur. Quare tantus Senatum cœpit timor, ut ipsius decreto caveretot, ne infantes alerentur, qoi Antonio & Cicerone Coss. oati essent. Verum potentiorum hominum, quorum uxores uterum gerebant, auctoritas intercessit oe Senatus consulto obtemperaretur. Hæc omnia non a me dicia caussa conficta litteris a Suetonio sunt consignata; eaque ab Iulio Maratho acceperat, qui cum Augusti libertus esset, accurate ipsius historiam conscripserat.

Ceterum rumor a Iodæa profectus, qui aosam mira hæc credendi dedit, idem erat ac ille, de quo Cæsarum Historicus verba facit, dum alterius imperatoris vitam persequitur. Pro certo affirmat, per totum Orientem eam veterem atque constantem opinionem percrebuisse, a sacris Oraculis per ea tempora mundi imperium ab Iudæa profectoris promissum esse. Iosephus prædictionem hanc sacris libris contineri ait, Iudæosqoe de sua gente interpretatos esse, qoæ Iudæa excedens per totum terrarum orbem imperium suum dilatare deberet. Magnus hic regis nascitori, totique terræ imperatuii rumor nullo alio fundamento nitebator, quam Iudæorum vocibus, quibus per Orientem proximum Messiæ adventum prædicabant. Res hæc est extra omnem dubitationem posita, & de qua intet Eruditos omnes video convenire. In dubium itaque vocari minime potest, Christum tunc temporis in Iudææ regione expectatum esse.

Hæc Iudaici populi expectatin, præterquam quod Prophetarum prædictionibus nitebatur, qoæ adimpleri debebant, Sibyllarum quoque oraculis firmabatur; atque hinc est, quod Apostolus Paulus, referente Clemente Alexandrino, Gentiles quos ad fidem vocare satagebat, ad libros Sibyllinos lectitandos hortaretur. In iis multa de Messiæ regno atqoe adventu satis aperte dicebantur, quæ, com nonnulla etiam de Roma ac Ægypto interserta erant, primores Patrum reique publicæ magis studiosos sollicitos habebant. Quod adeo verum est, ut quinto aot sexto post captam Ierosolymam anno, diu multomque in Senatu de Ptolemæo Aulete Ægypti rege in regnom soom restitoendi disputatum, qoi cum a suis de throno deturbatus esset, Romam tamquam ad asylom confugerat. Tribunus plebis Cato magna contentione intercedens, ea potissimom se duci ratione dictitabat, quod a libris sybillinis maxima Romæ infortunia denuntiarentur, si exercitu populus Romanus Ægyptum ingrederetur. Lucanus in suo de bello Pharsalico poemate nos docet, Cumæam Sibyllam mira ac fatalia hæc prædixisse; atque pluribos Ciceronis locis, qui tunc Senatorum albo adscriptus erat, deque ea re multum disceptaverat, exploratum esse, nulla re magis tum homines, qoam regis terrarum orbi dominaturi prædictinne perculsos.

Timor hic neqoe vanus, nec fictus erat; oraculum siquidrm Sibyllæ habebatur, quod nunc quoque legere licet, quo non obscure indicabator, magnum immortalis regis regnum tnm futurum, cum in Romæ ditionem Ægyptus venisset; regem hunc fore sanctum, totiqoe universo imperaturum. Illud insuper addebatur, quod sine admi-

reprobationem futuram, non amplius populus Dei dicitur: *Et super urbem sanctam tuam*, urbem Ierusalem; *ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum*; duplex hic sensus: primus, ut prævaricatio & peccatum accedant ad cumulum, scilicet per occisionem Christi: secundus, ut per Christi mortem tollatur de medio peccatum, & prævaricatio: iuxta quem sensum verba hæc idem sonant, quod sequentia, *Et deleatur iniquitas*, per eum de quo in Evangelio dicitur, *Ecce qui tollit peccatum mundi*. *Et adducatur iustitia sempiterna*, per Christi resurrectionem; nam, ut ait Apostolus: *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*. *Et impleatur visio & prophetia omnis*, quæ de Christo est; iuxta illud Christi ipsius, *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*. Ipseque iam iam moriturus in cruce ait, *Consummatum est*: id est, adimpleta est visio omnis & prophetia. *Et ungatur Sanctus sanctorum*, id est, mittatur Christus hominibus, iuxta illud Isaiæ, quod Christus in se impletum fuisse declaravit: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde... prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis*.

Ioan. I. 29. Rom. IV. 25. Luc. 24. 44. Ioan. 19. 30. Isa. 61. 1. Luc. 4. 18.

Scito ergo, & animadverte. Hactenus Angelus totam prophetiam

Dan. 9. 25.

ratione legi minime potest, implacabili tunc temporis odio Latinos flagraturos, tresque ex iis homines, fato quodam urgente, Romam, remque publicam eversuros. Oraculi huius religio obstitit, ne in Ægyptum Ptolemæus reduceretur; quam tamen postea nihil fecit Iulius Cæsar. Armis siquidem Ægypto occupata post Pompeii necem, Alexandriam ingressus est, ubi parum absuit quin moreretur, regnumque hoc celebre Cleopatræ dono dedit. Numquam alias Romana Respublica acerbioribus dissidiis agitata, gravioraque mala perpessa est iuxta Oraculi vaticinium. Tres enim e Latio viri, vel Romani, Octavianus, Antonius, & Lepidus triumviratum constituerunt, quo letale reipublicæ vulnus inflictum est. Mira res! statim ac Octavianus Cæsar, rerum potitus, armis Ægyptum subegit, Messias Christi nomine insignitus mundo apparuit. Dubio procul is erat rex sanctus & immortalis a Sibylla prænuntiatus, sub cuius imperio totus terrarum orbis in sæcula futurus erat.

Advertas, quæso (nam hæc omnia a fictione absunt, & mirabilia prodigiosaque sunt) immortalem hunc regem mundo tum solummodo apparuisse cum Sceptrum, vel suprema potestas de Iudæorum manibus ablata esset, iuxta celebratam Iacob Patriarchæ prædictionem. Suprema porro potestas hæc a duobus triumviris erepta est, Marco Antonio & Octaviano, qui Cæsaris nomen ferebat. Ab ipso Idumæus vel Ascalonita Herodes Iudææ rex declaratus, in possessionem denuo missus est; atque ita Iudæ sceptrum ad alienigenam translatum est. Messias itaque apparere tunc debuit; & quidem imperante Augusto, atque hoc ipso Herode regnante apparuit; Iacob enim prophetia hisce concepta erat verbis: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Nonne hæc series ac nexus mirabilium factorum, quæ aliquo modo ad Messiam referebantur, adventum illius clare demonstrant? Percurras enim licet omnes Iudæorum, Græcorum, ac Romanorum historias, numquam deprehendes, ante Augusti sæculum Messiam homines præstolaros esse; quos vero postea Iudæi specioso Messiæ nomine honestarunt, eos brevi flagitiosos homines ac deceptores esse senserunt. Nullus itaque Messias umquam fuit, umquamque erit alius a Iesu Mariæ filio, qui in Bethleem iuxta Prophetas, verum Augusto imperante, cum pace mundus frueretur, ortus est.

Danieli significavit in genere: nunc distinctius & enucleatius exponit; ideoque maiorem attentionem postulat.

Par. 2. Sect. 1. c. 4. §. 20. *Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Ierusalem*, id est, ab anno vigesimo Artaxersis Longimani, a quo obtinuere illo ipso anno Iudæi edictum iterum ædificandi Ierusalem, de quo supra diximus.

Usque ad Christum Ducem, id est, usque ad Baptismum Christi; quo tempore Iesus Christus Ducem se populi, & Messiam exhibuit: nam ad hæc tempora latuit, nec manifestavit gloriam suam hominibus.

Hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt; hoc est, hebdomades sexaginta novem annorum, quæ annos efficiunt quadringentos octoginta tres, qui revera effluxerunt ab anno vigesimo Artaxersis Longimani ad Christi Baptismum; ut videre licet in chronologiis fusioribus Usserii, Petavii, Lanceloti, qui sacram chronologiam videntur omnium accuratissime tractasse.

Et rursum ædificabitur platea in angustia temporum; hoc est, post edictum, quod vigesimo anno regni sui, Artaxerses Longimanus Iudæis concessurus est, muri Ierusalem iterum ædificabuntur; sed *in* tanta *angustia temporum*, impedientibus nimirum hostibus populi Iudaici, ut muros una manu construere, gladium altera manu ad defensionem tenere cogendi sint; quod & factum esse supra advertimus. Ibid.

Et post hebdomades sexaginta duas supra septem, de quibus superius dixit *hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt*. Igitur post hebdomades sexaginta duas supra septem, hoc est, post hebdomadam sexagesimam nonam transactam, & hebdomada septuagesima iam inchoata, ut infra distinctius declarabit, Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1. Dan. 9.

Occidetur Christus, cruci affigetur;

Et non erit eius populus, qui eum negaturus est, hoc est, populus Iudaicus, qui hunc traditurus est Pontio Pilato crucifigendum, clamando: *Tolle, tolle, crucifige eum. Non habemus regem, nisi Cæsarem*. Populus ergo Iudaicus, qui sic Christum negaturus est, ab eo reprobabitur, nec amplius erit populus Dei. Ioan. XIX. 15.

Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. In pœnam tanti sceleris populus Romanus, sub duce Titi Vespasiani imperatoris filio, urbem & templum Ierusalem funditus evertet.

Et finis eius vastitas, civitatis nimirum, & regionis, & templi, & populi.

Et post finem belli statuta desolatio; hoc est, post finem huius belli populus, ut a Domino constitutum est, desolabitur, dissipabitur, & per omnes terræ regiones dispergetur, in statum pristinum numquam restituendus, ut infra mox patebit.

Confirmabit autem pactum multis hebdomada una; hoc est, hebdomada septuagesima, quæ & ultima, præ ceteris est notatu digna; quia in serie huius hobdomadæ multi tum ex Iudæis, tum ex Gentibus misericordiam consequentur, & Dan. 9. 27.

confirmationem pacti Deum inter & homines per Christum iterum sanciendi. Nam Christus multos ex Iudæis ad se adducet per prædicationem & miracula tribus quatuorve prioribus annis huius hebdomadæ a se perpetrata. *In medio hebdomadæ;* hoc est anno quarto, pactum Deum inter & homines, morte sua, & fuso sanguine novum constituet & confirmabit, & reliquis hebdomadæ annis, misso in Apostolos Spiritu sancto, multos tam ex Iudæis, quam ex Gentibus ad se trahet.

Et in medio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium; hoc est, evacuabuntur omnes hostiæ, omnia sacrificia legis Mosaicæ, succedente sacrificio vero, cuius vetera hæc erant solum umbra & figura. Christus occidetur in medio hebdomadis: in medio, inquam, nam baptizatus est, ut iam diximus, initio hebdomadis septuagesimæ; annos tres cum mensibus tribus quatuorve Evangelium annuntiavit, dein crucifixus est. Itaque in ipso anno hebdomadis septuagesimæ quarto, proindeque in medio hebdomadis, mortuo Christo, defecit hostia & sacrificium.

Et erit in templo abominatio desolationis. Hoc ipsum Christus Iudæis prædixit, impletumque est dum obsideretur a Romanis Ierusalem; tunc enim visa sunt in templo Dei, idolorum insignia, quæ a Romanis circumferebantur: templumque aliis modis pluribus, referente Iosepho Scriptore Iudæo, prophanatum est. (F)

(F) Flav. Ioseph. *de Bello Iudaic. lib.* 4. *cap.* 5. *p.* 873. Ananus . . . equidem, inquit, mori potius deberem, quam Dei domicilium videre tantis refertum piaculis: atque inaccessa, & sancta loca sceleratorum pedibus frequentari.

Lib. 5. *cap.* 2. *p.* 887. Vetus enim quidam sermo ferebatur, tunc demum civitatem captum iri, sancta quoque flammis exurenda esse lege belli, cum seditio fuisset exorta, fanumque Dei propriæ manus ante violassent: quibus Zelotæ, nihil de eorum fide dubitantes, ministros se præbuerunt.

Lib. 6. *cap.* 1. *p.* 904. Horum singulos Zelotæ non exigui sequebantur: occupatoque interiore templi aditu, super eius portas in sacris foribus arma ponunt; & abundare quidem se suis necessariis confidebant. Sacrarum enim rerum copia suppetebat, nihil impium existimantibus . . . totumque polluebatur cædibus templum . . . . Quippe balistis & non paucis lanceis utebatur, saxorumque tormentis: quibus non solum bellantes ulciscebatur, sed multos etiam sacra celebrantium perimebat. Quamquam enim ad omne impietatis genus rabidi ferebantur, tamen eos, qui sacrificare cuperent, recipiebant, cum suspicione & custodibus indigenas perscrutando . . . . Missilia namque machinarum vi ad aram usque, templumque pervenientia, in sacerdotes sacra celebrantes cadebant; ac multi, qui properantes ab ultimis finibus terræ ad sanctissimum locum venissent, ante ipsas hostias procubuerunt: aramque universis Græcis & Barbaris adorandam, suo sanguine imbuere. Indigenis autem mortuis alienigenæ, ac Sacerdotibus profani miscebantur: perque atria divina, stagnum fecerat diversorum cadaverum sanguis. Quid tantum passa es, o miserrima civitas a Romanis, qui tua intestina scelera purgaturi flammis introiere? Iam enim Dei locus non eras, neque manere poteras, domesticorum funerum facta sepulcrum, & quæ fanum civili bello tumulum constitueras.

Cap. 4. *pag.* 910. Azymorumque instante die . . . Eleazarus quidem cum sociis portam subaperiens, introire cupiebat ex populo, qui templum adorare cuperent. Ioannes autem die festo ad protegendas insidias usus est: & suorum quosdam igno-

Et usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio: hoc est, Iudæorum strages, dispersio, reprobatio ad finem sæculorum per-

tiores, armis sub veste latentibus instructos, quorum plerique impuri erant, occulte inter alios fani occupandi gratia submittit. Illi autem postquam intravere, vestimentis abiectis, subito armati apparuerunt. Magna vero statim turba circa templum ac tumultus erat, cum alienos quidem a seditione populus, omnibus sine discrimine putaret, Zelotæ vero sibimet solum insidias comparatas. Verum hi quidem relicta portarum custodia, & alii ex propugnaculis desilientes, priusquam manus consererent, in templi cloacas confugere. Populares autem ad aram delati, & circum templum appulsi conculcabantur, eum lignis passim ferroque cæderentur. Multos autem occisorum inimici privato odio, quasi diversæ factionis socios interficiebant. Et quicumque antehac insidiatorem aliquem offenderat, tunc agnitus quasi Zelotes ducebatur ad mortem.

Cap. 16 *pag.* 940. Ioannes autem, ubi rapinæ ex populo defuere, ad sacrilegium sese convertit: multaque donaria templi retinens, multaque vasa divinæ rei ministerio necessaria, crateras, & lances, & mensas, ne urceolis quidem abstinuit, quos Augustus eiusque uxor miserat. Romanorum quidem Imperatores honoraverunt semper templum atque ornaverunt; tunc autem Iudæus etiam alienigenarum dona distrahebat: ad socios autem dicebat, sine metu divinis abuti debere, qui pro Deo, qui pro templo militarent, & ex ipso ali. Propterea que sacrum vinum & oleum, quod sacerdotes sacrificiis reservabant, tutum erat effudisse. Namque in templo & multitudini distribuit, & illi sine horrore ungebantur, & potabant. Non equidem recusabo dicere, quæ dolor iubet. Puto si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatu terræ devorandam fuisse civitatem, aut diluvio perituram, aut fulminum ac Sodomæ incendia passuram. Multo enim magis impiam progeniem tulit, quam quæ illa pertulerat.

Lib. 7. *cap.* 4. *pag.* 949. Cum lacrymis atque ululatu seditiosos rogabant, primo quidem ut in civitatem Romanos susciperent, patriamque servarent; si hoc displiceret, saltem de fano exirent, templumque sibi liberarent: nec enim ausuros sine maxima necessitate Romanos ignem sanctis immittere. His illi magis adversabantur, multaque in transfugas vociferati convitia, supra sacras portas iacula, & balistas, & saxorum disposuere tormenta, ut omne quidem circum fanum spatium multitudine mortuorum sepulcro, templum vero ipsum castello simile videretur. In loca vero sancta & inaccessa, cum armis adhuc & manibus Gentili cæde calentibus insiliebant: & ad hanc processere legis iniuriam, ut quam Iudæos indignationem oporteret exercere, si hæc Romani admitterent, ea tunc in Iudæos propria sacra temerantes, ostenderent Romani milites. Nemo sane fuit eorum, qui non cum honore templum aspiceret, atque adoraret: latronesque optaret, antequam immedicabile malum contingeret, pœnitere. Titus autem dolens vicem eorum, iterum Ioannem eiusque socios increpabat, dicens: Nonne vos, o sceleratissimi, cancelli sanctum locum protexistis? Nonne litteris Græcis ac nostris incisas tabulas constituistis, quibus ne septa cuiquam transgredi liceret, edicitur? Nonne eos qui transissent, quamvis Romanus quis esset, vobis necare permisimus? Quid igitur in eo etiam mortuos conculcastis, o nocentissimi? aut cor templum & externi, & Gentilis sanguinis confusione polluistis?

Cap. 5. *pag.* 952. Porticus enim parte, quæ ab aquilone in Orientem pertinens Antoniæ iungebatur, incensa, deinde ad xx. fere cubitos abrupere, immisso sanctis incendio manibus suis. Biduo autem post, prædicti mensis vigesimo & quarto die, Romani porticum inflammavere: & usque ad quartum decimum cubitum igne progresso, Iudæi similiter culmen abiiciunt, neque omnino recedentes ab operibus, & Antoniæ continentia dirimentes, cum liceret eis ac deberent incendium prohibere. Itaque immisso igne, cursum eius otiose pro sua utilitate metiebantur.

Cap. 8. *pag.* 958. Circum aram quidem ingens mortuorum numerus congerebatur: per gradus vero templi, & sanguis multus profluebat, & eorum corpora, qui supra ceciderant, delabebantur. Cæsar autem ubi neque impetum insanientium militum, continere poterat, & flamma dominabatur, intro cum rectoribus ingressus, & sanctum templi, & quæcumque illic erant aspexit,

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

severabit. Idipsum prænuntiavit Paulus Apostolus: (G) & impletum cernimus. Et quidquid exinde tentaverint Iudæi, numquam potuerunt vel Ierosolymam recuperare, vel iterum ædificare templum, adiuvantibus licet, & omni ratione faventibus Imperatoribus Ethnicis in odium Christianæ Religionis, ut de Iuliano Apostata referunt non Christiani solum, sed & Ethnici Scriptores coætanei. (H)

Hæ sunt procul dubio abominationes, quæ prædictæ fuerant a DANIELE *Propheta, immo ab ipso Domino* MATTH. XXIV. 15. MARC. XIII. 14. *Ea tamen vaticinia de aquilis, quas Romani in suis vexillis præferebant, interpretatus est doctissimus* BOSSUETUS; *sed minus probabiliter: si quidem in loco sancto, id est, in templo non introductæ sunt. Suam vero opinionem stabilire nititur eruditissimus Episcopus* par. 2. Comment. in Univers. Histor. *cap.* 22. *his verbis:* (Christus) priscis vaticiniis, quorum & interpres, & finis erat, innixus, locum Danielis recolens, hæc palam dicit: *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, qui legit intelligat, stantem in loco sancto;* aut, ut apud Marcum habetur: *Stantem ubi non debet, tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.* Idem Divus Lucas aliis verbis: *Cum videritis circumdari ab exercitu Ierusalem: tunc scitote, quia appropinquat desolatio. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.*

Matt. XXIV. 15.

Marc. XIII. 14.

Luc. 21. 22.

Alter Evangelista alterius locum explicat: Hæc a Daniele prænuntiata desolatio, idem est ac exercitus Ierosolymam circumdantes. Hæc loci huius, genuina Patrum interpretatio est. ORIGENES *Tract.* 29. *in Matth.* S. AUGUST. *Epist.* 80. *ad Hesych.*

Verbum abominationis, in usu Scripturæ idolum sonat. Et quis nescit ab exercitibus Romanis Deorum & Cæsarum imagines, gestari solitas fuisse? Et quia terram sanctam idolorum expertem, iuxta divinum præceptum, esse oportebat, ab ea vexilla Romana exulabant.

Etiam historiis compertum est, quamdiu a Romanis Iudæis aliquantulum gratiæ fuit appositum, ibi ostentata non fuisse. Propterea Vitellius hanc provinciam, Arabiæ bellum illaturus, traiiciens, exercitum absque vexillis traduci iussit. Sed tempore ultimi belli Iudaici, genti, quam e medio sublatam volebant Romani, haud parcitum. Sic tunc obsessa Ierosolyma tot idolis, quot vexillis Romanis circumdabatur. Nec tantopere abominatio in loco, ubi esse non debebat, apparuit: id est in terra sancta, & circa templum.

(G) ACT. XIII 40. Videte ergo ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis: Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis. Hab. 1. 5.

(H) S. GREGOR. NAZIANZ. *Orat.* 4. *adversus Iulianum, non longe ab initio.* Iulianus Iudæorum nationem in nos immisit, tum veteri eorum levitate, tum inveterato nostri odio in ipsorum pectoribus flagrante, ad id quod moliebatur perficiendum adiutoribus usus ipsis, nimirum in patriam redire, ac templum instaurare, patriorumque rituum vigorem renovare ... Ut vero sævo turbine, ac repentino æstuantis terræ tremore compulsi, ad propinquum quoddam templum perrexerunt partim, orationis caussa ... Hoc autem uno iam ore referunt ac pro certo habent, quod eos, summa vi atque contentione ingressum sibi aperire conantes, ignis e templo occurrens inhibuit, eosque partim excussit & absumpsit, ut simile quoddam ipsis quod Sodomitis acciderit, aut etiam quod Nadab & Abiud, qui inusitato more & tus adoleverunt & oppressi sunt, partim præcipuis corporis partibus truncatos, vivam columnam divinæ adversus peccatores comminationis & monitionis reliquit.

S. CHRYSOSTOMI *Homil.* 4. *in Matth. p.* 35. Sub principe Iuliano, qui omnes impietate superavit, signa frequenter ostensa sunt. Iudæis enim templum Hierosolymis reædificare conantibus, de fundamentis ignis exiliens, a cœpta illos ædificatione deterruit.

AMMIANUS MARCELLINUS *lib.* 23. *c.* 1. Iulianus (Apostata) imperii sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolymam templum, quod post multa & internecina certamina obsidente Vespasiano, postcaque Tito, ægre est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis:

III. ALTERA DANIELIS PROPHETIA.

I. Fuit ne a Daniele quid aliud de Messia prænuntiatum?

R. Fuit: rem accipe. Narrat Propheta revelatum sibi fuisse a Domino mysterium somnii cuiusdam quod Nabuchodonosor rex

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 1.

negotiumque maturandum Alypio dederat... Cum itaque rei idem fortiter instaret Alypius, iuvaretque provinciæ rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquoties operantibus inaccessum: hocque modo elemento destinatius repellente, cessavit inceptum.

M. DE TILLEMONT *tom. 7. de l'Histor. Eccles. persecution de Iulien l'Apostat. art 35.* (Iulianus qui) Christi effatum, quo templum (Ierosolymæ) reædificatum non iri asseveraverat, irritum reddere se posse credebat, Iudæis ut reficerent præcepit.

Art. 36. Iudæi laborare aggressi eo loci, ubi antea templum fuerat, ipsius reliquias, quæ adhuc restabant, demoliti sunt, ut opus omnino novum perficerent; atque ita Iesu Christi prædictionem, lapidem super lapidem non remansurum, magis veram fecerunt; illud siquidem minime adimpletum erat anno 347. cum S. Cyrillus suis Catechesibus operam daret, in quibus hoc vaticinari videtur. Nova fundamenta iacturi, terram dein fodere cum cœpissent, innumeraque hominum multitudo per totum diem opus urgissent, terra rursus fossæ noctu opplebantur; collectamque immanem gypsi, & calcis vim subita tempestas, quam validissimi venti ac turbines consecuti, repente dispersit.

Hisce visis eorum pertinacia minime fracta, Deique patientia ad resipiscendum eos minime movente, cum post cavata fundamenta ad ædificandum in promptu essent omnia, ea quæ exstructionem præcessit nocte, adeo magnus terræ motus factus est, ut iis etiam, quos Dei timor minus tangeret, maximum terrorem incuteret, quo non modo quæcumque ad fundamenta disposita erant, longe disiecta, verum etiam proxima quæque ædificia diruta sunt. Inter alia plures publicæ porticus deiectæ, in quibus quamplurimi Iudæorum ex iis, qui templo ædificando operam dabant, somnum capiebant, quos ipsarum ruinæ oppressere.

Iudæi .... opus redintegrarunt, cum terra quati desisset. Verum cum fossas, quas terræ motus oppleverat, iterum foderent, ignis e fundamentis egressus & in operarios irruens, quamplurimos eorum consumpsit. Eos, qui ut ignem aut terræ motum caverent, in proximam quamdam Ecclesiam, vel orandi ergo, vel quia opportunior secessus non erat, vel quia præcurrentium multitudine abripiebantur, proripere se voluerunt, sunt qui dicant Ecclesiam recipere noluisse, foresque apertas invisibili manu fuisse clausas: verum omnes pro certo habent affirmantque, cum se mutuo homines urgerent, Ecclesiamque petere conarentur, flammam egressam esse, quæ alios quidem combussit consumpsitque, aliis vero membra diminuit, ut viva Iustitiæ Dei in peccatores exstarent simulacra.

Neque id eo loci tantum evenit. In inferiore veteris templi parte cavum erat inter duas porticus ex iis, quæ præcedenti nocte corruerant, in quod machinas & instrumenta ad usum ædificii Iudæi recondebant, cum diluculo eorum corpora inspecturi, quos porticuum casus oppresserat, eo concurrissent, ignis globus e cavo exiens, atque huc illucque procurrens, quamplurimos interfecit. Neque id semel aut iterum, sed illius diei spatio sæpius evenit: adeo ut qui aderant fateri pavore coacti vel invicti fuerint, Iesum Christum unicum atque verum Deum esse. Ignem de cælo descendisse, machinasque omnes & instrumenta absumpsisse, Socrates addit.

Factum hoc per se non vulgare, maximi vero ponderis ac momenti, si Iesu Christi gloriam attendas, non modo omnes Ecclesiastici Historici, Rufinus & Theodoretus Catholici, Socrates & Sozomenus errorum Novatianorum insimulati, ac Philostorgius Eunomii sectæ addictus; non modo illius ævi præstantissimi Patres fideque dignissimi Gregorius Nazianzenus Cappadociæ, Ambrosius Italiæ, Chrysostomus Syriæ testati ita sunt, ut recentior ex iis vigesimo aut vigesimo quinto anno vix elapso coram magna audientium turba, quorum iuniores oculis usurpare potuissent, illud commemoraret; verum ipsi Christianæ religionis hostes suo comprobant testimonio. Ammianus enim cum reliquis pro rato habet, Alypium ædificio

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

habuerat. Obiecta fuerat regi dormienti statua quædam magna & terribilis; cuius caput aureum, pectus autem & brachia argentea, venter & femora ærea, tibiæ ferreæ, pedum quædam pars ferrea, quædam autem fictilis. Hæc viderat rex; donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum: lapis autem qui percusserat statuam factus est mons magnus, & implevit terram.

Hoc regis somnium fuit: hanc autem somnii interpretationem Daniel accepit a Domino.

Statua grandis ex variis metallorum generibus conflata imperium significabat præsertim regum illorum quibus populus Dei vel iam erat subiectus, vel erat tempore succedente subiiciendus. Aurum Babylonios, Argentum Medos & Persas, Æs Alexandrum Magnum, Ferrum Romanos, qui gentes omnes suo erant Imperio subdituri, Ferrum autem Testa mistum Seleucidarum & Ptolemæorum Imperium, de quibus supra quod spectaret ad historiam religionis satis diximus, adumbrabant. Par. I sect. I. cap. IV. §. 21.

De lapide autem abscisso sine manibus hæc habet Propheta. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur: & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea:* (I) Dan. II. 44. 45.

---

instaurando præfectum, nervos licet omnes intenderet, ab opere cessare debuisse, quia e fundamentis flammarum globi erumpebant, quibus operæ urebantur, locusque minime pervius reddebatur. Sozomenus refert, cum scriberet, plures adhuc superstites fuisse, qui miraculum hoc ab iis qui viderant acceperant, omniumque testium instar esse operis imperfecti reliquias, quæ tunc quoque Ierosolymae visebantur; quod etiam D. Chrysostomus suo tempore testatum reliquit. Cavata nempe fundamenta vacua, & aperta tunc cernebantur, ne in dubium vocari posset, quod homines moliri tentabant, Deum deturbasse.

Ad alias quas ad Christum hæc Prophetia habet relationes penitius cognoscendas, auctores qui de ea simul, & de prophetia Iacob scripserunt lege: hos laudavimus supra litt (B) *Videsis etiam* Petavium, Usserium, *& alios qui* de Chronologia *scripserunt, in iis locis, in quibus computandis Danielis hebdomadis dant operam.*

(I) Daniel II. 37. Tu rex regum es, & Deus cæli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: Et omnia in quibus habitant filii hominum & bestiæ agri: volucres quoque cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit. Tu es ergo caput aureum; & post te consurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ. Et regnum quartum erit velut ferrum. Quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc. Porro quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mixtum testæ ex luto. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, ex parte contritum. Quod autem vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ. *Cetera in ipso textu supra relata sunt.*

I. Quis ſenſus eſt huius prophetiæ?

R. Senſum accipe ex ſubiecta interpretatione verborum ſingulorum, quibus conſtat prophetia: ſimulque adverte quam luculenter in Chriſto Ieſu adimpleta ſint omnia.

In diebus regnorum illorum; id eſt, ſtante adhuc imperio Romanorum, quo velut ferro cetera omnia imperia conterenda & comminuenda erant, ut prædixerat Propheta.

Suſcitabit Deus cæli regnum; regnum utique Meſſiæ, regnum Chriſti. Chriſtus natus eſt regnante Cæſare Auguſto Romanorum imperatore: mortuus eſt & reſurrexit regnante Tiberio. Regnum eius ſenſim crevit regnante Nerone, ceteriſque imperatoribus ad Conſtantinum uſque.

Quod in æternum non diſſipabitur; & regnum eius alteri populo non tradetur,... & ſtabit in æternum. Id ipſum Gabriel Angelus Mariæ virgini ſignificavit loquendo de Chriſti regno: *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*.

Comminuet autem, & conſummet univerſa regna hæc. Chriſtus gentes omnes, reges univerſos ſuo ſubiecturus erat imperio, maxime vero eos, de quibus ſpeciatim mentio fit in hac prophetia. Iam pridem id de Babyloniis, Syris, Græcis, Ægyptiis, Romanis regibus adimpletum eſt. Alios item ſubiiciet; *omnia* enim *dedit* Pater *in manu eius*, iuxta illud Pſalmi ſecundi, *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. Et nunc reges intelligite: erudimini... ſervite Domino*. Ioan. III. 35. Pſ. II. 8.

Secundum quod abſciſſus eſt lapis ſine manibus & comminuit teſtam &c. Chriſtus lapidi comparatur ſæpius in Scripturis. Dicitur lapis angularis. (K) *Bibebant* Iudæi, inquit Apoſtolus, *de ſpiritali, conſequente* 1. Cor. X. 4.

(K) Psal. cxvii. 22. Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

Isai. xxviii. 16. ... Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum.

Ephes. ii. 20. Ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.

1. Petr. ii. 6. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem, electum pretioſum: & qui crediderit in eum non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Iſai. xxviii. 16.

S. Epiphan. *de Laudibus B. V. Mariæ Tom. 2. p.* 294. Manſit in virginitate, ſancta & præclara puella Maria, quæ eſt nubes lucida, habens intus Deum verbum: ad quam vocaliſſimus Eſaias: *Ecce nubes levis, & veniet in Ægyptum*. Mons nullatenus inciſus, præruptam habens petram, Chriſtum; de qua ſapientiſſimus Daniel ait: *Abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus*: hoc eſt abſque viro ſolidam petram Chriſtum virgo peperit, ipſa templum minime compoſitum, quæ lapidem cæleſtem habet Chriſtum; ipſa nubes tonitruiformis, quæ fulgur interius in utero geſtat. Iſai. xix. 1. Dan. ii. 45.

S. Gregorius Nyss. *in Baptiſmum Chriſti t. 2. pag.* 806. Quis eſt impoſitus lapis alius, atque ipſe Chriſtus? De quo dicit Eſaias, *& immittam in fundamenta Sion lapidem pretioſum, honoratum, electum*. Et Daniel ſimiliter; *Sectus eſt lapis abſque manu*: & natus eſt Chriſtus abſque viro. Ut Iſai xxviii. 16. Dan. ii. 45.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

eos petra: petra autem erat Christus. Hic *lapis abscissus de monte sine manibus* percussit & contrivit omnia regna. Quod omnia regna contriverit, iam diximus. Quod abscissus sit de monte sine manibus, patet ex eo quod Christus de cælo missus, genitus est ex Maria virgine sine patre. Crevit autem sensim & sine humano auxilio Christi regnum; immo frementibus & adversantibus omnibus regibus & principibus terræ, paulatim diffusum est per universum orbem, non armorum vi, non humana industria, non Apostolorum eloquentia, sed fuso sanguine Martyrum, & ad feminis instar secundatum.

Lapis autem factus est mons magnus, & replevit terram. Regnum Christi, quod est Ecclesia, initio parvum fuit, succedente tempore crevit, & per totum orbem diffusum est. *Simile est regnum cælorum*, inquit Christus, *grano sinapis*, *quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, maius est omnibus oleribus*, & (in Palestina) *fit arbor, ita ut volucres*, id est omnes Christi discipuli, *habitent in ramis eius*. Quod autem Ecclesia mons sit, legitur sæpius in Scripturis. Notissima sunt verba hæc Isaiæ: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes*. (L)

Matt. XIII. 31. 32.

Consentiunt itaque verba omnia prophetiæ cum Christo. Nec consentiunt cum alio quoquam. Percurre quantumvis omnes præteritorum temporum historias; nullum reperies regem, qui possit dici lapis missus de monte sine manibus, qui regna omnia contriverit subdideritque, regnetque etiamnum per orbem universum, & regnaturus sit in æternum. (M)

---

enim novum, inauditum & inusitatum est, lapidem ab rupe abscindi sine opera latomi, atque instrumentis latomicis: ita superat omne miraculum, videri partum ex virgine INNUPTA.

(L) ISAI. II. 3. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Et iudicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra in prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini. Proiecisti enim populum tuum, domum Iacob.

MICHÆ. IV. 1. Et erit: In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Ierusalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum: & concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens adversus gentem gladium, & non discent ultra belligerare. Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat: quia os Domini exercituum locutum est.

(M) MENOCHIUS *in cap. 2 Daniel. vers. 44. In diebus regnorum illorum*; id est, postquam tempus, & sæcula regnis illis tributa evoluta fuerint: *Regnum quod in æternum non dissipabitur*; id est quintum regnum Christi spiritale, & æternum: *Comminuet, & consummet &c.* Christi regnum o-

IV. De Prophetia Aggæi.

I. Quid prædixit Aggæus circa Messiæ adventum?

R. Seniores ex Iudæis, qui viderant templum a Salomone conditum, & a Babyloniis ante annos septuaginta destructum, contristabantur plurimum, facta comparatione primi illius templi cum novo a Zorobabele rursus ædificato. Multum enim aberat quin accederet templum posterius ad gloriam & magnificentiam prioris. Horum ad consolationem Deus hæc ipsis per Aggæum prophetam prænuntiavit:

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est; & ego commovebo cælum, & terram, & mare, & aridam; & movebo omnes gentes: ET VENIET DESIDERATUS CUNCTIS GENTIBUS: *& implebo domum istam gloria, dicit* Aggæi II. 7. & 10.

---

mnia illa regna comminuit: quia Romanum comminuit, Romanum autem Macedonicum, Macedonicum vero Persicum, Persicum autem Babylonicum. Porro Christi regnum comminuit Romanum imperium, quia illud ad veram religionem pertraxit; plusque Martyrum sanguis & patientia, ad propagandum regnum Christi, quam ferrum, quam ignes, quam bestiæ, & omnis Romanorum crudelitas & sævitia potuerunt, ut illud opprimerent ... *De monte abscissus est lapis sine manibus:* Christus scilicet e virgine natus absque humana opera, sed ex Spiritu sancto. Dicitur autem Beata Virgo mons; quia omnium habuit virtutum sublimitatem. Dan. II 45.

Doctissimus Bossuetus *Meldensium Episcop. Comment. in univerf. Histor. part.* 2. *cap.* 9. In diebus captivitatis, præsertim fine eius instante, Daniel quem reges infideles ob pietatem eius reverebantur, regnique sui, ob eius in rebus gerendis solertiam, negotiis etiam difficillimis præfecerant: pluribus vicibus & sub variis formis, quatuor imperia, sub quibus Israelitis vivendum erat, ordine vidit: quæ propriis designat coloribus & ingeniis. Imperium regis Græcorum (Alexandrum intellige) præcipiti cursu, more torrentis elabitur: e cuius ruina ecce aliud priori minus potens, & dissidiis imminutum. Penes successores Alexandri summa huius fuit: quatuor principes, videlicet Antipater, Seleucus, Ptolemæus, & Antigonus designantur. Historia liquet, quod isti ceteris potestate præstiterint, solique liberis suis regnum transmiserint. Hic apparent eorum atrocissima bella, infestissimæ æmulationes, fœdera fraudolenta; regum Syriæ adamantina corda; Antiochi illustris, populi Dei hostis implacabilis, ambitio inexplebilis, & intollerabilis superbia, teterrima lineamenta, quibus exprimitur regni eius brevitas, & scelerum velox vindicta. Tandem circa finem, & quasi e sinu horum imperiorum, filii hominis, id est Iesu Christi regnum emergit. Illud etiam sanctorum Altissimi est imperium: cuius sub potestatem, in æternum mansuri, gentes subiiciuntur: huic soli æternitas competit, & alteri non tradetur.

Le R. P. Pezron *Præf. Hist. Evang.* (Daniel) cælestis hic homo in alio suarum prophetiarum loco asserit, Deum sibi imperiorum seriem, quæ invicem successura erant a Nabuchodonosor ad Messiæ tempus, aperuisse; Babyloniorum scilicet, Persarum, Græcorum & Romanorum. Postremum hoc ferro, quod omnia domat & conterit, comparabatur, miraque Romanorum formidandaque potentia, qua omnia subegerunt, designabatur. Postquam Propheta distincte successionem imperiorum quæ sibi invicem exitio fuerunt indicavit, statim addit: *horum imperiorum tempore:* hisce verbis tertium Græcorum, quartumque Romanorum innuit; quasi dicat, statim ac Græcorum imperio deleto Romanorum imperium florere cœperit, *Cælorum Deus regnum suscitabit*, quod numquam destruetur, æternumque durabit. Regnum hoc, quod Deus, Græcorum imperio declinante, Romanorum vero exoriente suscitavit, regnum Christi est; imperium nempe Messiæ est, quod post mille & septingentos annos adhuc durat, & in sæcula duraturum est. Neque humanæ, neque infernæ potestates illud delere umquam poterunt.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. I.

Dominus exercituum... Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ; & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

I. Probant ne hæc verba, Messiam iam venisse?

R. Probant. *Adhuc modicum*, inquit Propheta, *& veniet desideratus cunctis gentibus*, id est Messias. At supra duo annorum millia effluxerant, ex quo hæc scripta sunt. Deinde hæc verba: *implebo domum istam gloria; magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ; in loco isto dabo pacem;* ad Messiam referuntur, qui domum posteriorem, hoc est, templum posterius præsentia sua erat illustraturus, atque ita posteriorem domum supra templum Salomonis glorificaturus. At ab annis plus quam sexcentis supra mille templum hoc destructum est. Itaque Messias iam venit.

I. Probant ne verba prophetiæ huius Iesum Christum esse Messiam?

R. Probant luculenter: id patet ex subiecta interpretatione verborum singulorum, quæ cum Christo quidem optime cohærent; alteri autem nemini possunt convenire, ut cuilibet patebit.

Adhuc unum modicum est, anni nimirum circiter quingenti, a tempore huius prophetiæ computandi: modicum utique temporis intervallum, habita ratione temporis, ex quo Messiam homines expectabant. Anni nimirum iam tunc ter mille quingenti & amplius effluxerant.

Et ego commovebo cælum, & terram, & mare, & aridam. Propheticum loquendi genus, quo innuitur, instauranda omnia per Christum, *sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis*, ut ait Apostolus. (N) Ephes. I. 10.

Et movebo omnes gentes. Hic habes vocationem omnium gentium ad Christi fidem.

Et veniet desideratus cunctis gentibus. Hoc nomine iam Messias designatus fuerat in superius exposita prophetia Iacob. *Ipse erit*, inquit Iacob, *expectatio gentium*. Porro Gen. 49. 10. gentes ignorabant quidem tum temporis Messiam: dicuntur tamen illum expectasse, quemadmodum terra sterilis & arida dicitur imbrem desiderare & expectare: sic itaque gentes Messiam ignorantes sitiebant & expectabant, ut ab ipso ad Dei cognitionem adducerentur.

Et implebo domum istam gloria: non quemadmodum templum Salomonis impletum fuerat gloria Domini, igne & fumo de cælo missis; sed quia futurum erat, ut veniret ad templum hoc iuxta vaticinium aliud Malachiæ, *Domi-* Malac. III. 1. *nator*, quem Iudæi quærebant, *& Angelus testamenti*, quem volebant, id est, Christus, Messias. (O) Id impletum est primo cum Christus in templo oblatus est, & ulnis Si-

(N) EPHES. I. 10. In dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt, in ipso.

(O) MALAC. III. 1. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis.

meonis susceptus 2. Cum sedit ibidem in medio Doctorum, tum sæpius postea cum in templo oravit & docuit.

Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ. Hæc verba vel intelliguntur sensu litterali, ita ut ob præsentiam Christi Salvatoris, templum posterius gloriam prioris longe superaturum esset; vel sensu spirituali & allegorico, ita ut gloria Ecclesiæ, quæ tota ab intus est, & cuius templum posterius typus fuit, longe superatura esset gloriam Synagogæ in templo Salomonis adumbratæ.

Et in loco isto dabo pacem. In hoc enim templo oraturus erat non semel Christus pro salute hominum; in hoc erat annuntiaturus Evangelium pacis; hoc denique stante moriturus erat pro omnium pace & salute concilianda, & per ascensionem in cælum, veri sanctuarii nobis aditum referaturus (P).

Itaque apprime conveniunt Christo verba singula prophetiæ. Nec alteri cuivis possunt convenire.

V. De veritate et certitudine prophetiarum.

I. Numquid & alia notatu digna prædixerunt Prophetæ circa Messiam?

R. Quidquid pertinet ad Messiæ ortum, nativitatem, vitam, mortem, ceteraque quæ exinde futura erant, id omne fuit a Prophetis prænuntiatum, ut sigillatim patebit inferius, ubi vitam Christi prosequemur.

I. Si quis forte prophetias omnes, quæ de Christo sunt, a Christianis fuisse confictas calumniaret, posset ne certissimis argu-

---

(P) *Vide supr. par. 1. sect. 1. c. iv. §. 20. litt.* (L) & (M)

S. Cyrillus Alexand. *in Agge. c. 2. num.* 13. Redit ad Ecclesiam ex gentibus, & ad tempora adventus Salvatoris nostri. Tunc nimirum promittit ipsum agitaturum cælum & terram, mare quoque, & insuper omnes gentes... Istiusmodi morum futurum dicit tempore adventus Salvatoris nostri: quippe nemine ignoraturo, quæ per illum evenient bona. Cognovit enim cælum hoc mysterium... cognovit similiter omnis terra, & mare, hoc est Insulæ. Quis enim tandem huius cognitionis expers cernitur? Quod mare, quæ gens, quæ pars orbis sub sole? Prædicatum est enim Evangelium per omnes gentes, iuxta vocem Salvatoris. Et nunc *adhuc*, inquit, *semel & movebo cælum & terram, & tunc venient electa omnium gentium, & implebo domum istam gloria*. Fuerunt enim innumeri ex omni gente insignes, & electi qui crediderunt, & quasi splendida quædam anathema, seu donaria in domum Dei congregati, & illi ita decus conciliantes, eamque gloriosam & celebrem reddentes, a Christo vicissim glorificati sunt.

Matt. xxvi. 13. &c.

Heb. xii. 26.

Aggæi ii. 7. 6.

N. 14. Tempore adventus Salvatoris nostri gloriosius absque ulla comparatinne divinum templum apparuit, tantoque illo veteri præclarius, & excellentius, quanto quis cultum religionis legalem a cultu in Christo & Evangelico, & veritatem ab umbris differre iudicaverit. Ad hæc illud quoque dici posse arbitror. Unum erat templum, & Hierosolymis tantum, & gens Israelitica in eodem sacrificiis fungebatur. Postquam vero nostrum similis factus est Unigenitus, cum esset *Deus & Dominus, & illuxit nobis*, ut ait Scriptura, de cetero orbis terrarum domibus sanctis & adoratoribus innumerabilibus, qui spiritualibus sacrificiis, & odoribus universorum Deum venerantur, impletus est... Verum est igitur, gloriam novissimi templi, Ecclesiæ puta, maiorem fore.

Psal. cxvii. 27.

Idem sentiunt omnes Scripturæ Interpretes, tam veteres, quam recentiores, quos consule.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

mentis depelli, & revinci talis calumnia?

R. Tam aperta & perſpicua ſunt, quæ de Chriſto vaticinati ſunt Prophetæ, ut parum abfuerit quin ex Ethnicis nonnulli prophetias omnes, quæ de Chriſto ſunt, a Chriſtianis fuiſſe confictas, & ſuppoſitas ſuſpicarentur. Sed tam certum eſt, vera hæc & ſincera eſſe, ut id nemo ſanæ mentis potuerit hactenus revocare prorſus in dubium. (Q) *Habemus* itaque, ut Petri Apoſtoli verbis utar, *firmiorem* 2.Petr. 1. 19.

(Q) S. August. *Lib.* 13. *contra Fauſt. cap.* 6. Si ergo nec Scripturarum auctoritatis antiquitas, nec miraculorum poteſtas, nec morum ſanitas, nec rationis veritas vos aſſerit, abite confuſi, & redite confeſſi, ipſum eſſe Chriſtum omnium in ſe credentium Salvatorem; cuius nomen, & cuius Eccleſiam ita exhibent præſentia tempora, ſicut præterita nuntiarunt; non per quemlibet de cavernoſis latebris procedentem, ſed quadam gente, & quodam regno ad hoc propagato & inſtituto, ut ibi de illo cuncta figuris prænotarentur, quæ nunc expreſſa rebus agnoſcerentur; & ibi per Prophetas prædicta ſcriberentur, quæ nunc per Apoſtolos prædicata præſentarentur

Cap. 7. Si dixerimus homini gentili, crede Chriſto, quia Deus eſt; & reſponderit, unde credo? Prolataque auctoritate Prophetarum, eis ſe non credere dixerit, quod illi Hebræi ſint, ipſe Paganus; oſtendimus fidem Prophetarum ex iis quæ ventura cecinerunt, & veniſſe cernuntur... Credo moveretur, cum hinc & alia multa ex Prophetis audiret... Videret etiam ipſos reges terræ Chriſti imperio iam ſalubriter ſubiugatos, omneſque gentes eidem ſervientes; & legeretur ei de Pſalmo tanto
Pſ. 71. 11. ante prædictum: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei*:...
Pſ. XLIV. 8. illum itidem Pſalmum, ubi Deus unctus a Deo dicitur, & utique Chriſtus ipſa unctione declaratur; idemque Chriſtus Deus apertiſſime oſtenditur, cum Deus unctus inſinuatur; ſi conſiderare vellet quæ ibi de Chriſto, quæ de ipſa Eccleſia dicta ſunt, quæ ibi quidem prædicta legeret, in orbe autem terrarum impleta conſpiceret; videret quoque ipſa ſimulacra gentium per Chriſti nomen ſic perire de orbe terrarum, idque ipſum a Prophetis prædictum eſſe diſceret.

Cap. 9.... Quomodo ergo dicat, non credo Prophetis Hebræis, cum & in ſe ipſo completum forte cognoſcat, quod olim prædictum eſt a Prophetis Hebræis?

Cap. 10. Magis verendum erat, ne tanta rerum evidentia circumfuſus fortaſſe diceret, poſteaquam iſta per mundum fieri cœperunt, Chriſtianos has litteras compoſuiſſe, ut ante divinitus prædicta putarentur, ne quaſi temere humanitus facta contemnerentur. Hoc verendum erat, niſi eſſet late ſparſus lateque notus populus Iudæorum: Cain ille ſigno accepto, ne ab aliquo interficiatur, & ille Cham ſervus fratrum ſuorum portando libros, quibus illi erudiantur, ipſe oneretur. Per eorum quippe codices probamus, non a nobis tamquam de rerum eventu commonitis iſta eſſe conſcripta, ſed olim in illo regno prædicta atque ſervata, nunc autem manifeſtata & impleta. Gen. IV. 15. & IX. 25.

Cap. 11. Forte etiam hinc ſe diceret permoveri, quod ipſi in quorum libris hæc inveniuntur eſſe prænuntiata, quæ nunc cernuntur impleta, non nobiſcum tenent eiuſdem Evangelii ſocietatem. Cum vero doceretur etiam hoc ab eiſdem Prophetis eſſe prædictum, quantum moveretur ad fidem, quis tam demens eſt ut non videat?

Cap. 12. Porro ſi hoc gentilis ille moveretur, cur etiam ipſi qui appellantur Chriſtiani, in multas hæreſes variaſque diſcedunt? neque hoc a Prophetis Hebræis prætermiſſum eſſe doceremus.

Cap. 13. Et tamquam ille quem catechizamus, quæreret & diceret: Quo ergo ſigno manifeſto adhuc parvulus, & nondum valens liquidam diſcernere a tot erroribus veritatem, quo manifeſto indicio teneo Eccleſiam Chriſti, in quem iam credere tanta rerum antea prædictarum manifeſtatione compellor?.. Propheta... docet eum, Eccleſiam Chriſti ipſam eſſe prædictam, quæ omnibus eminet, & apparet... Cum illa civitas ſuper montem ſit; quem montem, niſi eum qui ſecundum prophetiam Danielis ex parvo lapide crevit, & Dan. II. 35. factus eſt mons magnus, ita ut impleret univerſam terram.

Cap. 14. Cum ergo gentilis iſte his

prophcticum sermonem, quo inconcussa stetit hactenus, & æternum stabit, veritas religionis Christianæ. (R)

I. Quibus potissimum argumentis demonstrari potest vera & sincera esse Prophetarum oracula?

R. Iudæis Christianorum hostibus infensissimis credita sunt Prophetarum oracula. Hæc ab illis & gentes omnes, & Christiani ipsi accepere. Hæc Iudæi non secus ac Christiani sancte colunt, & pro divinis oraculis habent, quamquam plena illa sint obiurgationibus, & minacibus vaticiniis ad frangendam infidæ plebis superbiam, contumaciam, obstinationem. Hæc in Græcum sermonem longe ante Christi tempora translata sunt, atque ita per orbem universum omnium trita manibus hominum, apud quos pervulgare tunc fuit græce loqui. Si quid vel levissimum in scriptis propheticis tentassent adulterare, vel interpolare Christiani, id statim animadverti potuisset, non a Iudæis solum, sed & ab ipsis Ethnicis. Iudæi postremo illo maxime tempore tantam habuerunt tuendæ legis, & sacræ Scripturæ religionem, ut ob id vitam non semel in discrimen adducere non dubitaverint. Adde implacabile eorum in Christum, & Christianos odium. Quanto itaque studio Iudæi detexissent palam & publice falsitatem, si pro sinceris Prophetarum oraculis Christiani vel alienas interpretationes, vel supposita vaticinia protulissent? Qui hæc suspicatur, si fuissent facta, potuisse a Iudæis dissimulari, næ ille parum novit hominum ingenium, mores, affectiones. Itaque, ut egregie notat sanctus Augustinus, Christianæ veritatem religionis toto terrarum orbe Iudæi adversus Ethnicos, Ethnici adversus Iudæos firmiter asserunt. Adversus Ethnicos probant Iudæi sincera esse Prophetarum oracula, nec a nobis

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 1.

atque huiusmodi aliis testimoniis Prophetarum de persecutione regum & populorum, de fide regum & populorum, de abolitione idolorum, de cæcitate Iudæorum, de probatione codicum ab ipsis custoditorum, de amentia hæreticorum, de excellentis sanctæ Ecclesiæ verorum & germanorum Christianorum, ante prædicta & nunc impleta conspiceret, quid inveniret fide dignius, quam illos Prophetas, quibus de divinitate Christi eligeret credere? Etenim si ante quam ista fierent, ingererem gentili Prophetas Hebræos, quibus ea futura crederet, quæ facta nondum videret, merito fortasse diceret: Quid mihi est cum istis Prophetis, quos unde veraces probem non mihi ostenditur? Cum vero tam magna & tam multa quæ prædixerunt, iam ad effectum manifestationemque perducta sint, plane ille, si perversus esse nollet, nec ista ullo modo contemneret, quæ tanto ante, & tanto apparatu, prævidenda & prænuntianda commendari meruerunt, nec illos a quibus prævideri & prænuntiari potuerunt. Nullis enim prudentius credimus, vel de præteritis quæ olim facta sunt, vel de futuris quæ nondum facta sunt, quam eis qui nobis fidem verborum suorum tam multis tamque magnis, quæ ab eis prædicta iam facta sunt, probaverunt.

(R) 2. PETR. 1. 19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 1.

confiсta; quod fuſpicari potuerunt Ethnici quidam cæci & pertinaces. Adverſus Iudæos probant iidem Ethnici perſpicua eſſe Prophetarum oracula, nec a nobis in ſenſum alienum detorqueri; quod tandem contenderunt Iudæi ſuæ obdurationi relicti. Atque ita & elucet ſplendidiſſime, & certum tam de Iudæis, quam de Ethnicis triumphum agit Chriſtiana religio. (S)

I. Si tanta eſt prophetiarum per-

(S) S. August. *Epiſtol.* 137. *alias* 3. *ad Voluſianum, cap.* 4. *num.* 16. Venit & Chriſtus, complentur in eius ortu, vita, dictis, factis, paſſionibus, morte, reſurrectione, adſcenſione, omnia præconia Prophetarum... Reproba per infidelitatem gens ipſa Iudæorum a ſedibus extirpata, per mundum uſquequaque diſpergitur, ut ubique portet codices ſanctos, ac ſic prophetiæ teſtimonium, qua Chriſtus & Eccleſia prænuntiata eſt, ne ad tempus a nobis fictum exiſtimaretur, ab ipſis adverſariis proferatur, ubi etiam ipſos prædictum eſt non fuiſſe credituros.

In Pſal. LVIII. *Serm.* 1. *num.* 21. *Ne occideris eos; nequando obliviſcantur legis tuæ*... Poteſt quidem hoc & de Iudæis intelligi... Iſtos inimicos meos, ipſos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat gens Iudæorum: certe victa eſt a Romanis, certe deleta civitas eorum, non admittuntur ad civitatem ſuam Iudæi, & tamen Iudæi ſunt .. Iudæi tamen manent cum ſigno; nec ſic victi ſunt, ut a victoribus abſorberentur. Non ſine cauſſa Cain ille eſt, (Gen. IV. 15.) qui cum fratrem occidiſſet, poſuit in eo Deus ſignum, ne quis eum occideret. Hoc eſt ſignum, quod habent Iudæi: tenent omnino reliquias legis ſuæ, circumciduntur, ſabbata obſervant, paſcha immolant, azyma comedunt: ſunt ergo Iudæi, non ſunt occiſi, neceſſarii ſunt credentibus gentibus.

N. 22. *Diſperge eos in virtute tua*. Iam factum eſt: per omnes gentes diſperſi ſunt Iudæi, teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ. Ipſi habent codices, de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtum. Et ſi quando forte aliquis paganus dubitaverit, cum ei dixerimus prophetias de Chriſto, quarum evidentiam obſtupeſcit, & admirans putaverit a nobis eſſe conſcriptas; de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc tanto ante prædictum eſt.

Serm. 201. *alias* 31. *de tempore in Epiphan.* 3. *n.* 3. Ad hoc ſunt interrogati (a Magis) Iudæi, ut demonſtraretur eos non ad ſuam, ſed ad gentium ſalutem & agnitionem teſtimonia divina portare. Propter hoc enim illa gens regno ſuo pulſa eſt & diſperſa per terras, ut eius fidei, cuius inimici ſunt, ubique teſtes fieri cogerentur. Perdito quippe templo, ſacrificio, ſacerdotio, ipſoque regno, in paucis veteribus ſacramentis nomen genuſque cuſtodiunt, ne permixti gentibus ſine diſcretione diſpereant, & teſtimonium veritatis amittant... In eis quippe inimicis fidei Chriſtianæ demonſtratur gentibus quomodo prophetatus eſt Chriſtus: ne forte, cum vidiſſent tanta manifeſtatione impleri prophetias, putarent eaſdem Scripturas a Chriſtianis eſſe confictas, cum de Chriſto prædicta recitarentur, quæ completa cernuntur. Proferuntur ergo codices a Iudæis, atque ita Deus demonſtrat nobis in inimicis noſtris.

Serm. 374. *alias* 67. *de Diverſis*, *n.* 2.... (Iudæi) dum oſtendunt in quem non credunt, ipſa ſua demonſtratione damnantur ... O magnum ſacramentum! hodie per Iudæorum codices convincimus: fiunt fideles per eorum codices. Oſtendimus paganis quod nolunt credere; nam aliquando pagani faciunt nobis huiuſmodi quæſtionem, cum vident quæ ſcripta ſunt ſic impleri, ut negare omnino non poſſint, quod ea per Chriſti nomen in omnibus gentibus præſentantur, quæ in ſanctis codicibus prædicta recitantur, in fide regum, in everſione idolorum, in mutatione rerum humanarum; & aliquando audent, ut dicant: Vidiſtis ita fieri, & tamquam prædicta ſint conſcripſiſtis... O gloria Regis noſtri! merito Iudæi a Romanis victi ſunt, nec deleti... Everſo etiam templo ſuo, extincto ſacerdotio priſtino... ſervant tamen circumciſionem & morem quemdam, quo a ceteris gentibus diſtinguuntur. Propter quid, niſi propter teſtimonium veritatis? Sparſi ſunt ubique Iudæi, portantes codices, quibus Chriſtus prædicatur, & ſicut prædictus eſt præſentatur, ut iam

spicuitas, quidni Iudæi, viri utique perspicaces sicut & ceteri hominum, earum evidentiam agnoscunt & eventum?

R. Id fit æquissimo Dei iudicio, quo in scelerum pœnam suis homines tenebris relinquuntur. Id est, sapientissimo fit divinæ providentiæ consilio, ut maneat inconcussa veritas Scripturarum, quæ & Iudæos obcæcationis & obdurationis arguunt, & a Iudæis tamen religiose servantur, & per ipsos ad Christianos venerunt illibatæ; ut nulla possit suboriri suspicio collusionis Christianos inter & Iudæos, horum hostes infensissimos, a quibus Christiani sacros codices accepere.

Adde, quod ipsa Iudæorum obcæcatio & obduratio evidenter probant & sinceritatem prophetiarum, & Christianæ veritatem religionis. Perspicue enim prædictum est a Prophetis, tantam ad finem usque sæculorum fore Iudæorum obdurationem & obcæcationem, *ut oculis suis non videant, & auribus non audiant, & corde non intelligant. Et sit visio omnis sicut verba libri signati: & palpent sicut cæci parietem, & impingant in meridie quasi in tenebris*. (T)

Isai. vi. 10. xxix. 11. lix. 10.

---

paganis possit ostendi. Profero codicem, lego Prophetam: ostendo impletam esse prophetiam. Dubitat paganus, ne forte hoc ipse confinxerim. Inimicus meus habet hunc codicem, antiquitus sibi a maioribus commendatum. Ambos inde convinco: Iudæum, quia id prophetatum & completum ego cognovi; paganum, quia non ego hoc confinxi.

De fide rerum invisibilium tom. 4. edit. Lovan. cap. 5. Forte arbitrantur homines infideles, a Christianis illa (prophetias) esse conscripta, ut ista quæ iam credebant maius haberent pondus auctoritatis, si antequam venirent putarentur esse promissa.

Cap. 6. Quod si suspicantur, inimicorum nostrorum Iudæorum codices perscrutentur. Ibi legant..... prænuntiata de Christo in quem credimus, & Ecclesia quam cernimus ab initio laborioso fidei usque ad sempiternam beatitudinem regni... Dispersa est (Iudæorum secta) super terras, ut portans in nos collatæ gratiæ prophetias, ad convincendos firmius infideles, nobis ubique prodesset... Ergo occisi non sunt, sed dispersi: ut... unde nos adiuvaremur, memoria retinerent, in libris suffragatores, in cordibus nostri hostes, in codicibus testes.

Vide S. August. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 46. supra Par. 1. Sect. 1. cap. 4. §. 59. litt. (K) *& eiusdem lib. 13. contra Faustum varia testimonia supra litt.* (Q) *hocce §.*

(T) Deuter. xxviii. 28. Percutiat te Dominus amentia & cæcitate, ac furore mentis, & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te.

Psal. lxviii. 24. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurva.

Isai. i. 3. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognovit, & populus meus non intellexit.

vi. 9... Audite audientes, & nolite intelligere; & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggrava: & oculos eius claude, ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum.

xxix. 10. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, Prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum; & respondebit: Non possum, signatus est enim. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege; & respondebit: Nescio litteras. Et

§. 2. *Quid sit Christus Iesus.*

I. Quem Messiam Deus ad homines misit?

R. Christum Iesum, ut superiori paragrapho probavimus.

I. Quis est Christus Iesus?

R. Verbum æternum caro factum, id est, Filius Dei factus homo, ut homines liberaret a peccato & a servitute diabolica, reconciliaret cum Deo, & ad vitam æternam redintegraret, immo eos ad eam introduceret; uno verbo, ut esset Redemptor hominum tamdiu promissus, & expectatus.

I. Ergo Christus Iesus Deus est simul & homo?

R. Est utique. Atque idipsum Prophetæ prædixerant. Propter naturam divinam dictus est a Prophetis Filius Dei, vel simpliciter Deus. (A) Propter naturam huma-

---

dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis, Ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo: peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur.

xlii. 18. Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? Quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini?

lix. 9 ... Elongatum est iudicium a nobis, & non apprehendet nos iustitia: expectavimus lucem, & ecce tenebræ; splendorem, & in tenebris ambulavimus. Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

Vide varia testimonia ex Libris S. Aug. *superius laudata litt.* (Q) *&* (S) *huius paragr.*

(A) 1. Paralip. xvii. 13. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo usque in sempiternum: thronus eius erit firmissimus in perpetuum.

Psal. ii. 7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos.

lxxxviii. 27. Ipse invocabit me: Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ. In æternum servabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi. Et ponam in sæculum sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli.

Isai. viii. 13. Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse pavor vester, & ipse terror vester. Et erit vobis in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, & in petram scandali, duabus domibus Israel; in laqueum & in ruinam habitantibus Ierusalem ... Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Iacob, & præstolabor eum.

ix. 6. Parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super regnum eius sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia, amodo & usque in sempiternum.

xxxv. 4. ... Ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & salvabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.

liv. 5. ... Dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum numen eius; & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur, &c.

nam dictus est filius David. (B) Propter utriusque naturæ in una persona coniunctionem, dictus est Emmanuel, hoc est, nobiscum Deus. (C)

I. Cum ais Christum Iesum Deum esse simul & hominem, quid intelligis?

R. Intelligo duas esse in Christo naturas, divinam & humanam.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 2.

Quantum ad naturam divinam, consubstantialis Patri, cum Patre & Spiritu Sancto unus Deus est, (D) ut supra explicuimus, ubi de Verbo æterno dicendum fuit, in expositione mysterii sanctissimæ Trinitatis. Part. I. Sect. I. c. I. §. 4.

Quantum ad naturam huma-

(B) Isai. xi. 1. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini.

Ierem. xxiii. 5. & xxxiii. 14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis salvabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.

xxx. 9. Servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

Ezech. xxxiv. 23. Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, & servus meus David princeps in medio eorum.

(C) Isai. vii. 14. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

(D) Ioan. i. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt... Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est; & mundus eum non cognovit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis. Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, & ante me factus est, quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Deum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.... Ego baptizo in aqua. Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus, ut solvam eius corrigiam calceamenti... Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.... Invenit hic (Andreas) fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus)... Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth... Respondit ei (Iesu) Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel. Respondit Iesus:... Amen, amen dico vobis; videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes supra Filium hominis.

x. 7.... Amen, amen dico vobis, quia

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 2.

nam, corpus habet & animam sicut & ceteri hominum. Verbumque æternum assumendo pro salute nostra corpus & animam, simul induit omnes infirmitates nostras, excepto peccato, ignorantia, & concupiscentia; quæ in ipsum cadere non poterant. (E)

---

ego sum ostium ovium ... Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum Pastor bonus. Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis .... Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ. Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem; & animam meam pono pro ovibus meis. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili; & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus Pastor. Propterea diligit me Pater, quia pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam; hoc mandatum accepi a Patre meo ..... Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me ... Oves meæ vocem meam audiunt; & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est; & nemo potest rapere de manu Patris mei. Ego & Pater unum sumus .... Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas, quia dixi, Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

Qui tantum mysterium penitius volet scrutari, adeat Patres IV. & V. sæculi, qui adversus Arianos pro fide catholica scripserunt, in primis vero SS. ATHANASIUM, HILARIUM, BASILIUM, *&* AUGUSTINUM. *Legat etiam, quæ adversus impiam Socinianorum doctrinam præterito sæculo conscripta sunt.*

(E) PHILIP. II. 5. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

HEBR. IV. 14. Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cælos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

S. ATHANASIUS *Epist. ad Epictetum Episcop. Corinthi ann. 371. num.* 2. Quis ista in Ecclesia, aut a Christianis umquam audivit, Dominum fictione non natura, gestasse corpus?

Num. 4. Ipsæ (Scripturæ sacræ) Deum in humano fuisse corpore adfirmant; sed etiam Patres, qui Nicææ convenerunt, non corpus, sed ipsum Filium dixerunt esse Patri consubstantialem. Et hunc quidem ex substantia Patris, corpus vero ex Maria esse ex Scripturis item declararunt.

Num. 9. ... Quemadmodum enim Filius iuxta Patrum doctrinam, quamvis sit Patri consubstantialis, non est ipse Pater, sed Filius dicitur Patri consubstantialis ... Porro Trinitas etiam Verbo ex Maria corpus sumente, Trinitas semper est, neque accessionem admittens, neque diminutionem, sed perfecta semper est, & in Trinitate una Deitas agnoscitur, & sic unus Deus Verbi Pater in Ecclesia prædicatur.

Num. 10. Qui (Thomas,) cum in illo (Christo) clavorum vestigia conspexisset, exclamavit: Dominus meus & Deus meus. *Ioan.* 20. 28. Filius enim Deus & Dominus gloriæ cum esset, erat tamen in corpore ignominiose clavis affixo, & contumeliis affecto. Corpus autem in ligno quidem vulneribus confossum patiebatur, & ab eius latere sanguis & aqua manabat.... Quo circa

I. Cum ais coniunctam fuisse in una persona utramque Christi naturam, quid intelligis?

R. Intelligo in Christo copulatam esse naturam divinam cum humana, fine ulla naturarum con-

sol quidem, cum creatorem suum in corpore contumeliis affecto tolerantem videret, radios contraxit, terramque tenebris effudit. Ipsum vero corpus natura praeditum mortali, supra suam naturam, propter Verbum quod in ipso erat, resurrexit; & amisit quidem naturalem suam corruptibilitatem: induto autem quod supra hominem erat Verbo, incorruptibile factum est.

Num. 12.... Nos Verbum agnoscentes adoramus, nec Filium a Verbo dividimus, sed agnoscimus ipsum Verbum esse Filium, per quem omnia facta sunt, & per quem nos redempti sumus.

S. GREG. NAZIANZ. *Orat.* 4. *adversus Iulian.* Ostendamus quid Christus nos erudiat, qui cum per ea quae passus est gloriam ac splendorem habeat, non minus tamen per id superavit.

S. AMBROS. *de Fide lib.* 2. *c.* 5. *n* 44. Deus in corpore constitutus fragilitatem carnis exponit, ut eorum qui sacramentum incarnationis abiurant, excluderetur impietas.

N. 45. Eousque autem hominem quem veritate corporis demonstrabat, aequabat
Mat. 26. 39. affectu, ut diceret: *sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis;* cum utique similiter sit Christi velle, quod Pater vult; cuius similiter est facere, quod Pater facit.

Cap. 7. *num.* 53. Suscepit ergo voluntatem meam, suscepit tristitiam meam... Ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo loquutus est, & ideo ait: *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis*... Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret...

N. 56. Ut homo ergo dubitat, ut homo turbatur. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius divinitas; sed turbatur anima secundum humanae fragilitatis adsumptionem. Et ideo quia suscepit animam, suscepit & animae passiones: non enim Deus, eo quod Deus erat, aut turbari, aut mori potuisset.

De Incarnat. Dominic. sacram. cap. 3. *num.* 16. Quomodo possum Verbi invenire principium, a quo omne principium non solum creaturarum, sed etiam cogitationum nostrarum omnium praevenitur?

N. 18. Verbi esse apud Patrem est; Patris esse cum Verbo est: legimus enim, quia *Verbum erat apud Deum*. Itaque *Ioan.* 1. 1.
si... aliquando non erat, ergo... & in principio non erat, apud quem erat Verbum. Per Verbum enim audio, per Verbum intelligo, quia Deus erat. Nam si sempiternum Verbum esse credidero, quod credo; non possum de Patris aeternitate dubitare, cuius aeternus est Filius.

N. 20. Incorporeus est Deus: vocem utique incorporeus corporalem non habet. Si vox corporalis non est in Patre, nec Filius Verbum est corporale.... Si tempus in Patre non est, utique nec in Verbo est. Quod si nullum principii tempus in Verbo, nec numerus utique, nec gradus Verbi est. Quia si numerus in Verbo, ergo multa verba. Si multa verba, multi & filii. Sed unum Verbum est, quod & gradum excludit & numerum: unum secundum naturam.

N. 22. Sed quia secundum naturam suam videri non poterat, suscepit quod erat praeter naturam divinitatis, ut secundum naturam corporis videretur.

S. EPIPHAN. *adversus Haereses, lib.* 2. *tom.* 2. *haeres.* 69. *num.* 49.... (Credimus) Dei Filium non modo carnem, sed & animam, & mentem, & omnia denique, quae sunt hominis propria, suscepisse, praeter peccatum; neque hoc e virili semine, sed ex virgine Maria, per Spiritum sanctum.

THEODORETUS Immutabilis *Dial.* 1. *pag.* 27. (Verbum) carnem assumens & animam rationalem, caro factum esse dicitur. Quod si nihil ex nostra natura assumpsit Deus Verbum, verae non sunt Patriarchis a Deo universorum iureiurando sancitae promissiones. Inutilis item Iudae benedictio, falsa quae Davidi facta promissio. Supervacanea vero etiam Virgo, quae Deo incarnato nihil naturae nostrae contulit. Prophetarum quoque praedictiones finem non habent. Quare inanis est praedicatio nostra, inanis fides nostra; vana quoque spes resurrectionis. Mentitur enim, ut apparet, Apostolus dicens: *Conresuscita-* *Ephes.* 11. 6.
vit, & consedere nos fecit in caelestibus in Christo Iesu. Si enim nostrae naturae Christus Dominus nihil habuit, falso primitiae

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 2.

fusione, servatis utriusque naturæ proprietatibus; ita ut hic nexus in unica persona Filii Dei recipiatur. Quod quidem imperfecte explicari potest, sumpta comparatione ex anima & corpore; *Sicut* enim *anima rationalis & caro, unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus*. (F)

Symbol. S. Athan.

---

nostræ appellatus est: corporis porro natura ex mortuis excitata non est, neque in cælo sedem a dextris consecuta.... Ipse Evangelista (Ioannes) seipsum interpretatur. Cum enim dixisset, *Verbum caro factum est,* subiunxit, *& habitavit in nobis*. Hoc est, fixo in nobis tabernaculo, carneque ex nobis assumpta quasi templo quodam utens, caro factum dicitur. Et docens quod immutabile manserit, adiecit, *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ & veritatis*. Etenim carne amictus paternam nobilitatem præferebat, divinitatisque radios spargebat, & dominicæ potestatis fulgorem evibrabat, latentem naturam miraculis patefaciens.... Vide prædicationis consonantiam. Evangelista dixit: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*: Apostolus, *servi formam accipiens*. Rursus dixit Evangelista: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre*. Apostolus, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. Et ut paucis dicam, ambo docent, quod cum Deus esset, Deique Filius, & Patris gloria ornatus, eamdemque haberet cum genitore naturam & potentiam, & cum esset in principio, & esset apud Deum, & Deus esset, creaturasque esset fabricatus, servi formam accepit; & videbatur quidem hoc solum esse quod cernebatur, erat autem Deus humana natura indutus, & hominum reparans salutem. Hoc significat illud, *Verbum caro factum est;* & illud *in similitudinem hominum factus*, &, *habitu inventus ut homo*.... Id quod assumpsit non similitudo hominis est, sed hominis natura. Nam forma servi natura servi, sicut & forma Dei natura Dei intelligitur. Ipse vero hac assumpta in similitudine hominis factus est, & habitu inventus ut homo. Cum enim Deus esset, homo esse videbatur propter assumptam naturam.

Ioan. 1. 14. — *Ibid.* — *Philip. II. 7.* — *Philip. II. 6.* — *Ibid 7.*

S. August. *Serm.* 231. *alias de temp.* 141. *in diebus Paschal.* 11. *cap* 2. *num.* 2. Homo factus est, ne periret homo; non enim legibus mortis venit obstrictus; ideo dicitur in Psalmo, *inter mortuos liber*. Quem sine concupiscentia virgo concepit, quem & virgo peperit, & virgo permansit. Qui vixit sine culpa, qui non esset mortuus propter culpam: communicans nobiscum pœnam, non communicans culpam... Dominus Iesus Christus mori venit, peccare non venit.

Psal. 87. 6.

Vide insra litt. (H) *hocce* §. S. Leonis *Epist.* 24. *cap.* 3.

(F) Symbolum. Quicumque, *quod vulgo* S. Athanasii *nomine circumfertur*, & Vigilii Tapsensis *fetus esse creditur*. Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus; & homo est ex substantia matris in sæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali, & humana carne subsistens. Æqualis Patri secundum divinitatem: minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed unus est Christus: unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Unus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro unus est homo, ita Deus & homo unus est Christus.

Concil. calcedon. œcumen. *sub S. Leone I. ann.* 451. *act.* 5. Sancta Maria Theotocos scribatur.... Sancta Maria Theotocos est... Virgo Maria Theotocos est... Maria Theotocos. Christus Deus est.... Sanctissimus autem Archiepiscopus Leo duas naturas esse dicit in Christo unitas inconfuse, inconvertibiliter, & indivisibiliter in uno unigenito Filio Salvatore nostro.... Reverendissimi Episcopi clamoverunt: Ut Leo, sic credimus... Ergo addite definitioni secundum iudicium sanctiss. Patris nostri Leonis, duas esse naturas unitas in Christo inconvertibiliter & inseparabiliter, & inconfuse.... Sequentes igitur sanctos Patres, unum eumdemque confiteri filium & Dominum nostrum Iesum Christum consona voce edocemus: eumdem perfectum in Deitate, eumdem perfectum in Humanitate; eumdem Deum verum, eumdem Deum ho-

Ex hac duplicis naturæ in una persona connexione sequitur primo, Christum, iuxta alterutrius naturæ proprietates, modo dici posse æqualem Patri modo minorem Patre. Ipse Christus ait, *Ego & Pater* Ioan. x. 30.

minem verum ex anima rationali & corpore; eumdem coessentialem Patri secundum Deitatem, eumdem coessentialem nobis secundum humanitatem; per omnia nobis similem absque peccato: ante sæcula quidem genitum de Patre secundum Deitatem, in novissimis autem diebus eumdem propter salutem nostram ex Maria virgine Theotoco secundum humanitatem; unum eumdemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum: nusquam ablata substantia naturarum propter unitionem,... magisque salva proprietate utriusque naturæ, & in unam personam atque existentiam concurrente; non in duas personas partitum atque divisum, neque disiunctum, sed unum eumdem Filium unigenitum, Deum Verbum Iesum Christum, sicut ante Prophetæ de eo dixerunt, & ipse nos Iesus Christus erudivit, & Patrum nobis Symbolum tradidit.

S. August. *Epist.* 137. *alias* 3. *ad Volusianum, cap.* 3. *num.* 10. Ille igitur sibi hominem sine semine operatus est, qui in rerum natura sine seminibus operatur & semina. Ille in suo corpore numeros temporum mensurasque servavit ætatum, qui sine ulla sui mutabilitate, mutando contexit ordinem sæculorum. Hoc enim crevit in tempore, quod cœpit ex tempore. Verbum autem in principio, per quod facta sunt tempora, tempus elegit, quo susciperet carnem, non tempori cessit, ut verteretur in carnem. Homo quippe Deo accessit, non Deus a se recessit.

N. 11. Sic autem quidam reddi sibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permixtus sit, ut una fieret persona Christi, cum hoc semel fieri oportuerit; quasi rationem ipsi reddant de re, quæ quotidie fit, quomodo misceatur anima corpori, ut una persona fiat hominis. Nam sicut in unitate personæ anima unitur corpori, ut homo sit; ita in unitate personæ Deus unitur homini, ut Christus sit. In illa ergo persona mixtura est animæ & corporis; in hac persona mixtura est Dei & hominis: si tamen recedat auditor a consuetudine corporum, qua solent duo liquores ita commisceri, ut neuter servet integritatem suam; quamquam & in ipsis corporibus aeri lux incorrupta misceatur... Cum enim Verbum Dei permixtum est animæ habenti corpus, simul & animam suscepit & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines: hoc semel factum est ad liberandos homines.

N. 12. Verbum igitur Dei, idemque Dei Filius, Patri coæternus, eademque virtus & sapientia Dei, a superno fine creaturæ rationalis usque ad infimum finem creaturæ corporalis adtingens fortiter, & disponens omnia suaviter, præsens & latens, nusquam conclusa, nusquam discissa, nusquam tumida, sed sine mole ubique tota, longe alio modo quodam, quam eo quo creaturis ceteris adest, suscepit hominem, seque & illo fecit unum Iesum Christum, mediatorem Dei & hominum, æqualem Patri secundum divinitatem, minorem autem Patre secundum carnem, hoc est, secundum hominem; incommutabiliter immortalem secundum æqualem Patri divinitatem, eumdemque mutabilem atque mortalem secundum cognatam nobis infirmitatem.... Quæ veritas & antequam hominem assumeret, ipsa aderat omnibus, qui eius participes esse potuerunt. 1. Tim. II. 5.

S. Chrysost. *Homil* 10. *in codice Græco* 11. *in cap.* 1. *Ioan. pag.* 61. *edit. Paris. in fol. ann.* 1633. Factus est enim Filius hominis dilectissimus Dei Filius, ut filios hominum filios Dei faceret. Supernum namque cum homini copulatum est, illud quidem nullo in propriam gloriam detrimento affectum: hoc autem ex multa clatum humilitate, quod certe in Christo factum est. Suam namque naturam descensu suo nihilo inferiorem reddidit, nos autem cum in ignominia ante & in tenebris essemus, ad supernam erexit gloriam. Non aliter quam cum rex inopem mendicumque studio, & benevolentia quadam alloquitur, nihil se indignum facit, illum vero omnibus admirandum reddit. Quod si in contingenti hominum dignitate nihil honorariorem abiectioris consuetudo offendit, multo minus immortalem illam substantiam, cum nihil non proprium habeat quod adsit, nihil quod absit, cum omnia bona firma, stabiliaque in æternum possi-

unum sumus. Hoc verum est de natura divina. Ait quoque *Pater maior me est*. Hoc verum est de natura humana. (G) Ioan. xiv. 28.

deat. Itaque cum audieris: *Et Verbum caro factum est*, ne perturberis, neve titubes: non enim substantia transivit in carnem, hoc etiam cogitatu impium est; sed eadem permanens, *Servi formam accepit* . . . Hoc verbo *factum est* utitur, ut hæreticorum os obstruat. Cum enim sint qui dicant imaginationem quandam & figmentum esse, quæcumque de Incarnatione feruntur: ab ipso principio eorum perceptam blasphemiam esse asserit, neque substantiæ mutationem, quod absit, sed veræ carnis vult acceptionem ostendere. Quemadmodum enim, cum inquit: *Christus nos redemit ex maledicto legis, factus pro nobis maledictum*: non intelligit substantiam eius a propria gloria separatam in maledictum versam: hoc enim neque dæmones ipsi, neque stultissimi & naturali sensu penitus carentes opinarentur, tantam & opinio saperet una cum impietate stultitiam. Non igitur hoc dicit, sed quod pro nobis maledictum accipiens, non sinit nos amplius maledictos esse. Itidem hoc in loco carnem, inquit, ipsum factum esse: non quod mutaverit carne substantiam, sed quod carnem accepit, nulla parte coinquinata substantia .... Hæc enim substantia omni mutatione superior; ideoque ad hoc venit, ut prodesset. Sed quid dico præstantius? neque est quidquam Deo præstantius, nihil ei, ne minima quidem in re, æquiparatur. Sequitur ergo ipsum in deterius mutatum esse, si mutatus esset. Hoc autem nullo pacto Deus esset, sed blasphemia, quæ in eorum qui hæc dicerent, caput verteretur ... Nihil absurdum suspiceris, cum factum dicimus ... unitate namque & coniunctione unum est, Deus Verbum, & caro: non confusione, aut interitu substantiarum, sed arcana quadam & inexplicabili unitate. Quomodo autem hoc sit, noli disquirere, factum est ut ipse novit. Sed quamnam habitationem habitavit, audi Prophetam: *Suscitabo tabernaculum David, quod cecidit*. Cecidit profecto natura nostra, eo casu ut restitui nullo pacto a quoquam, nisi ab illa potentissima manu posset: neque enim aliter exurgere poterat, nisi qui a principio eam effinxerat, manum porrexisset, & cælitus aquæ & spiritus regeneratione informasset. Et animadverte, quæso, admirandum, atque arcanum mysterium: perpetuo enim hoc habitat tabernaculum. Carnem nostram induit, non ut rursum dimitteret, sed omni cum ea tempore habitaturus.

Ioan. I. 14. — Philip. II. 7. — Gal. III. 13. — Amos IX. 11.

Theodoretus, Inconfusus, *Dial.* 2. *p.* 70. Ego vero diserte clamo, divinam incarnationem mutatione liberam fuisse. Si enim alteratione quapiam & mutatione incarnatus est, nullo modo ipsi post mutationem vel res vel nomina conveniunt ... Alia quidem est incarnata Dei Verbi natura, alia ipsius carnis, quam assumens Dei Verbi natura incarnata est, & homo facta ... Si ergo non conversus (Deus Verbum) sed carne assumpta incarnatus est, . . non confusæ naturæ, sed integræ manserunt ... Sic igitur & de Christo habenda est oratio, ut cum de naturis loquamur, sua cuique tribuamus, sciamusque divinitatis quædam esse propria, & quædam humanitatis. At cum de persona verba facimus, communia facienda sunt, quæ naturarum sunt propria, Christoque servatori & hæc & illa tribuenda, ut idem & Deus & homo appelletur, Filius Dei, & Filius hominis, Filius Davidis, & Dominus Davidis, semen Abrahæ, & conditor Abrahæ, & alia omnia similiter. *Et paulo post*. An vero ne animæ quidem & corpori exæquas divinitatem & humanitatem Christi? Sed animæ quidem & corpori tribuis inconfusam unionem: commixtionem vero & confusionem passas dicere audes divinitatem Christi & humanitatem?

(G) S Aug. *Tract.* 78. *in Ioan. n.* 1. Per quod ergo Filius non est æqualis Patri, per hoc iturus erat ad Patrem, a quo venturus est vivos iudicaturus & mortuos; per illud autem, in quo æqualis est ingenti unigenitus, numquam recedit a Patre; sed cum illo est ubique totus pari divinitate, quam nullus continet locus. *Cum enim in forma Dei esset ... non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Quomodo enim rapina posset esse natura, quæ non erat usurpata, sed nata? *Semetipsum autem exinanivit, formam servi accipiens*: non ergo amittens illam, sed accipiens istam ... Forma quippe servi accessit, non forma Dei recessit: hæc est assumpta, non illa consumpta. Propter hanc dicit, *Pater maior me est*: propter illam vero: *Ego & Pater unum sumus*.

Philipp. II. 6. — Ibid. 7. — Ioan. xiv. 28. — Id. x 30.

N. 2 ... Ipse ergo Christus Filius Dei, æqualis Patri in forma Dei, quia semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens, maior

Sequitur secundo, in Christo de Deo dici posse quæ hominis sunt, de homine dici posse quæ Dei sunt, quia persona eadem Deus & homo

est & seipso: quia maior est forma Dei, quæ amissa non est, quam servi quæ accepta est. Quid itaque mirum, vel quid indignum, si secundum hanc formam servi loquens, ait Dei Filius *Pater maior me est*; & secundum Dei formam loquens, ait idem ipse Dei Filius, *Ego & Pater unum sumus*? Unum sunt enim secundum id quod Deus erat Verbum: maior est Pater, secundum id quod Verbum caro factum est... Secundum hanc formam servi puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quando parvus maioribus, sicut scriptum est, *subditus erat*.

Ioan. XIV. 28. Id. X. 30. Luc. III. 51.

N. 3. Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet qua æqualis est Patri, humanam qua maior est Pater. Utrumque autem simul non duo, sed unus est Christus... Sicut enim unus est homo anima rationalis & caro, sic unus est Christus Deus & homo: ac per hoc Christus, est Deus anima rationalis & caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo, per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma servi. Item de singulis, quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulcro? Christus Iesus, sed in carne sola. Dicitur ergo & in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo, vel tres, sed unus est Christus.

Lib. I. *de Trinit. c.* 7. *n.* 14. Sed quam multa in sanctis libris propter Incarnationem Verbi Dei, quæ pro salute nostra reparanda facta est, ut mediator Dei & hominum esset homo Christus Iesus, ita dicuntur, ut maiorem Filio Patrem significent, vel etiam apertissime ostendant; erraverunt homines minus diligenter scrutantes, vel intuentes universam seriem Scripturarum, & ea quæ de Christo Iesu secundum hominem scripta sunt, ad eius substantiam, quæ ante Incarnationem sempiterna erat, & sempiterna est, transferre conati sunt. Et illi quidem dicunt, minorem Filium esse quam Pater est, quia scriptum est ipso Domino dicente, *Pater maior me est*. Veritas autem ostendit secundum istum modum etiam se ipso minorem Filium. Quomodo enim non etiam se ipso minor factus est, qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens? Neque enim sic accepit formam servi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. Si ergo ita accepta est forma servi, ut non amitteretur forma Dei, cum & in forma servi, & in forma Dei idem ipse sit Filius unigenitus Dei Patris, in forma Dei æqualis Patri, in forma servi mediator Dei & hominum homo Christus Iesus; quis non intelligat quod in forma Dei etiam ipse se ipso maior est, in forma autem servi etiam se ipso minor est? Non itaque immerito Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam servi, sine ulla confusione intelligitur. Et hæc nobis regula per omnes sacras Scripturas dissolvendæ huius quæstionis, ex uno capitulo Epistolæ Pauli Apostoli promitur, ubi manifestius ista distinctio commendatur. Ait enim, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Est ergo Dei Filius Deo Patri natura æqualis, habitu minor. In forma enim servi quam accepit, minor est Patre; in forma autem Dei, in qua erat etiam antequam hanc accepisset, æqualis est Patri. In forma Dei, Verbum per quod facta sunt omnia; in forma autem servi, factus ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Proinde in forma Dei fecit hominem, in forma servi factus est homo... Ergo quia forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus & utrumque homo: sed utrumque Deus propter accipientem Deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione, alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est: nec divinitas quippe in creaturam mutata est, ut desisteret esse divinitas; nec creatura in divinitatem, ut desisteret esse creatura.

Io. XIV. 28. Phil. II. 7. I. Tim. II. 5. Phil. II. 6. & 7.

Cap. 8. *num.* 15. Illud autem quod dicit Apostolus: *Cum autem ei omnia subiecta fuerint, tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia*, aut ideo dictum est, ne quisquam putaret habitum

I. Cor. XV. 28.

Pars I Sect. II. Cap. I. §. 2.

est. Itaque recte dicitur Deum passum esse, resurrexisse. Recte dicitur quoque esse hominem, esse filium Dei, immo & Deum. Atque

---

Christi, qui ex humana creatura susceptus est, conversum ibi postea in ipsam divinitatem, vel ut certius expresserim, deitatem, quæ non est creatura, sed est unitas Trinitatis incorporea, & inenmmutabilis, & sibimet consubstantialis & coæterna natura.

Cap. 11. *n.* 22. Quapropter cognita ista regula intelligendarum Scripturarum de Filio Dei, ut distinguamus quid in eis sonet secundum formam Dei, in qua æqualis est Patri, & quid secundum formam servi quam accepit, in qua minor est Patre, non conturbabimur tamquam contrariis ac repugnantibus inter se sanctorum librorum sententiis. Nam secundum formam Dei æqualis est Patri, & Filius, & Spiritus sanctus, quia neuter eorum creatura est: . . . secundum autem formam servi, minor est Patre, quia ipse
Ioan. xiv. 28. dixit, *Pater maior me est*: minor est seipso, quia de illo dictum est, *Semetipsum*
Phil. ii. 7. *exinanivit* . . . . Secundum formam Dei,
Ioan. i 3. omnia per ipsum facta sunt: secundum
Galat. iv. 4. formam servi, ipse factus est ex muliere, factus sub lege. Secundum formam Dei,
Ioan. x. 30. ipse & Pater unum sunt: secundum for-
Id. vi. 38. mam servi, non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui eum mi-
Id v. 26. sit. Secundum formam Dei, sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso: secundum
Matt. xxvi. 38. 39. formam servi: *Tristis est anima eius usque ad mortem*, & *Pater*, inquit, *si fieri potest transeat a me calix iste*. Secundum formam Dei, ipse est verus Deus, & vita æterna: secundum formam servi *factus* est *obediens*
Phil. ii. 8. *usque ad mortem, mortem autem crucis*.

N. 23. Secundum formam Dei, omnia quæ habet Pater, ipsius sunt: & *omnia*
Ioan. 17. 10. *mea tua sunt*, inquit *&* *mea tua*. Secundum formam servi, non est doctrina ipsius, sed illius qui eum misit.

Cap. 12. Et *De die & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nisi Pater*. Hoc enim nescit, quod nescientes facit, id est quod non ita sciebat, ut tunc Discipulis indicaret.

N. 24. Secundum formam Dei dictum
Prov. viii. 25. est, *Ante omnes colles genuit me*, id est, ante omnes altitudines creaturarum; &
Ps. 109. 3. *Ante luciferum genui te*, id est, ante omnia tempora & temporalia: secundum formam autem servi dictum est, *Dominus creavit* Prov. viii. 22.
me in principio viarum suarum. Quia secundum formam Dei dixit: *Ego sum ve-* Ioan. xiv. 6.
ritas; & secundum formam servi, *Ego sum via* . . . Secundum formam enim Dei, *Principium est quod & loquitur nobis*; in Id viii. 25.
quo principio fecit Deus cælum & ter- Gen. i. 1.
ram: secundum autem formam servi, *Spon-* Ps. xviii. 6.
sus procedens de thalamo suo. Secundum formam Dei, *Primogenitus omnis creatu-* Coloss. i. 15. & 17.
ræ, & ipse ante omnes est, & omnia in illo constant: secundum formam servi, *Ipse* Ibid. 18.
est caput corporis *Ecclesiæ*. Secundum formam Dei, *Dominus est gloriæ*: unde ma- 1. Cor. ii. 8.
nifestum est, quod ipse glorificet sanctos suos . . . Secundum tamen formam servi . . . respondit, *Sedere ad dexteram vel ad sini-* Matt. 20. 23.
stram meam non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.

De Trinitate lib. 2. *cap.* 1. *num.* 2. Quamquam firmissime teneamus de Domino nostro Iesu Christo, & per Scripturas disseminatam, & a doctis Catholicis earumdem Scripturarum tractatoribus demonstratam tamquam canonicam regulam, quomodo intelligatur Dei Filius, & æqualis Patri secundum Dei formam in qua est, & minor Patre secundum servi formam quam accepit; in qua forma non solum Patre, sed etiam Spiritu sancto, neque hoc tantum, sed etiam seipso minor inventus est, non seipso qui fuit, sed seipso qui est, quia forma servi accepta, formam Dei non amisit . . . . Sunt tamen quædam in divinis eloquiis ita posita, ut ambiguum sit, ad quam potius regulam referantur, utrum ad eam qua intelligimus minorem Filium in assumpta creatura, an ad eam qua intelligimus non quidem minorem esse Filium, sed æqualem Patri, tamen ab illo hunc esse *Deum* Synod. Nic.
de Deo, lumen de lumine, Filium quippe dicimus Deum de Deo, Patrem autem Deum tantum, non de Deo. Unde manifestum est, quod Filius habeat alium de quo sit, & cui Filius sit. Pater autem non Filium de quo sit habeat, sed tantum cui Pater sit.

N. 3. Quædam itaque ita ponuntur in Scripturis de Patre & Filio, ut indicent unitatem æqualitatemque substantiæ, sicuti est, *Ego & Pater unum sumus*: &, Ioan. x. 30.
Cum in forma Dei esset, non rapinam arbi- Phil. ii. 6.

hoc est, quod Theologi vocant communicationem idiomatum. (H)

I. Potest ne simili ratione dici Patrem, aut Spiritum Sanctum car-

tratus est esse aequalis Deo: & quaecumque talia sunt. Quaedam vero ita, ut minorem ostendant Filium propter formam servi, id est, propter assumptam creaturam mutabilis humanaeque substantiae, sicuti est
Joan. xiv. 28. quod ait, *Quoniam Pater maior me est*, & *Pater non indicat quemquam, sed omne in-*
Joan. v. 22. *dicium dedit Filio.* Nam paulo post consequenter ait: *Et potestatem dedit ei &*
Ibid. 27. *iudicium facere, quoniam Filius hominis est.* Quaedam porro ita, ut nec minor, nec aequalis tunc ostendatur, sed tantum quod de Patre sit intimetur, ut est illud. *Si-*
Ibid. 26. *cut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit Filio vitam habere in semetipso*, & il-
Ibid. 19. lud, *Neque enim pot st Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* Quod si propterea dictum acceperimus, quia in forma accepta ex creatura minor est Filius, consequens erit, ut prior
Matth. xiv. 26. Pater super aquas ambulaverit, aut ali-
Joan. ix. 6. cuius alterius caeci nati de sputo & luto oculos aperuerit, & cetera quae Filius in carne apparens inter homines fecit, ut posset ea facere qui dixit, non posse Filium a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem: quis autem vel delirus ita sentiat? Restat ergo, ut haec ideo dicta sint, quia incommutabilis est vita Filii sicut Patris, & tamen de Patre est; & inseparabilis est operatio Patris & Filii, sed tamen ita operari Filio de illo est, de quo ipse est, id est de Patre; & ita videt Filius Patrem, ut quo eum videt hoc ipso sit Filius. Non enim aliud illi est esse de Patre, id est nasci de Patre, quam videre Patrem; aut aliud videre operantem, quam pariter operari; sed ideo non a se, quia non est a se. Et ideo quae viderit Patrem facientem, haec eadem facit & Filius similiter, quia de Patre est.

(H) S. Hilarius *Lib. 9. de Trinit. n. 3.* ... Nescit plane vitam suam, nescit, qui Christum Iesum ut verum Deum, ita & verum hominem ignorat; & eiusdem periculi res est, Christum Iesum vel spiritum Deum, vel carnem nostri corporis denegare .... Mediator ipse in se ad salutem Ecclesiae constitutus: & ipso illo inter Deum & homines mediatoris sacramento utrumque unus existens, dum ipse ex unitis in idipsum naturis, naturae utriusque res eadem est; ita tamen, ut neutro careret in utroque, ne forte Deus esse homo nascendo desineret, & homo rursum Deus manendo non esset. Haec itaque humanae beatitudinis fides vera est, Deum & hominem praedicare, Verbum & carnem confiteri: neque Deum nescire, quod homo sit, neque carnem ignorare, quod Verbum sit.

S. Leo magn. Papa I. *Epist. 134. alias 97 ad Leonem Augustum ann. 458. 20. Augusti, cap. 1.* .... Anathematizetur ergo Nestorius, qui beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo credidit genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec unum Christum in Verbo Dei & carne sentiret, sed separatim atque seiunctim alterum Filium Dei, alterum hominis praedicaret.

...... Non dubium est eam nos fidem praedicare atque defendere, quam sancta Synodus Nicaena confirmavit, dicens: *Credimus .... in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine. Deum verum de Deo vero, natum non factum, unius substantiae cum Patre, (quod Graeci dicunt ὁμοούσιον) per quem omnia facta sunt, sive quae in caelo, sive quae in terra. Qui propter nos, & propter nostram salutem descendit de caelis; & incarnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die; ascendit ad caelos, inde venturus iudicare vivos & mortuos.* In qua professione hoc evidentissime continetur, quod etiam nos de Domini Incarnatione confitemur & credimus, qui ad salutem humani generis reformandam, veram carnem nostrae fragilitatis non de caelo secum detulit, sed in utero Virginis matris assumpsit.

Cap. 2. Licet in uno Domino Iesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi & carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones, ... sine Verbi potentia, nec conciperet Virgo nec pareret, & sine veritate carnis obvoluta pannis infantia non iaceret. Sine Verbi potentia non adorarent Magi puerum, stella Matt. ii. 11.
indice declaratum; & sine veritate carnis non iuberetur in Aegyptum transferri Ibid. 13.
puer, & ab Herodis persecutione subduci. Sine Verbi potentia non diceret vox

nem humanam assumpsisse, passum fuisse, mortuum esse; quia Pater & Spiritus Sanctus eamdem habent naturam divinam cum Filio

Patris missa de cælo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui;* & sine veritate carnis non protestatetur Ioannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*.... Postremo sine Verbi potentia non se Dominus Patri profiteretur æqualem; & sine veritate carnis, non idem diceret Patrem se esse maiorem: cum Catholica fides utrumque suscipiat, utrumque defendat, quæ secundum confessionem beati Apostoli Petri, unum Christum Dei vivi Filium & hominem credit, & Verbum. Matt. 3. 17. Ioan. 1. 29. Id. XIV. 28. Mat. 16. 16.

Sequuntur testimonia Patrum ex eiusdem S. Leonis *Epist. cap.* III. *& seq. deprompta.*

S. Hilar. *de Trinit. lib.* 2. *num.* 25. Qui invisibilis & incomprehensibilis est, non visu, sensu, tactuque moderandus, carnis est obvolutus.... Non ille eguit homo effici, per quem homo factus est: sed nos eguimus, ut Deus caro fieret, & habitaret in nobis.... Humilitas eius, nostra nobilitas est: contumelia eius, noster honor est.

S. Ambros. *Lib.* 2. *de Fide*.... Idem Deus, idem homo, per divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo, Christus Iesus Dominus maiestatis dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est humanæ atque divinæ, in natura hominis subiit passionem.

Epist. lib. 7. *Epist.* 47. Pulcre Apostolus.... *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Quid est in forma Dei, nisi in plenitudine Deitatis, in illa perfectionis divinæ expressione? Ergo cum esset in plenitudine divinitatis, exinanivit se, & accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ... Homo secundum carnem, sed ultra hominem divina operatione. Denique cum leprosum tangeret homo videbatur; sed ultra hominem cum mundaret. Et cum Lazarum mortuum fleret, mortuum quasi homo flebat; sed supra hominem erat, cum mortuum vinctis iuberet pedibus exire. Homo videbatur, cum penderet in cruce; sed supra hominem, cum reseratis tumulis mortuos suscitaret. Philip. II. 6.

S. August. *Epist.* 187. *ad Dardanum cap.* 3. *n.* 10. Noli itaque dubitare ibi nunc esse hominem Christum (Iesum), unde venturus est; memoriterque recole, & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit a mortuis, adscendit in cælum, sedet ad dexteram Patris: nec aliunde quam inde ad iudicandos venturus est vivos & mortuos: & sic venturus est, illa angelica voce testante, quemadmodum est ire in cælum, id est in eadem forma carnis atque substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Act. 1. 11.

Epist. 137. *ad Volusianum cap* 3. *n.* 9. Nunc vero ita inter Deum & homines Mediator apparuit, ut in unitate personæ copulans utramque naturam, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret.

S. Ioannes Constantinop. Episcop. *Homilia de Cruce & Latrone*. Quid mirum est, si crucem portans adveniet, quando & vulnera corporis ipse demonstrat? *Tunc enim*, inquit, *videbunt, quem confixerunt.* Et sicut post resurrectionem, Thomæ voluit diffidentiam confutare, & illi clavorum loca monstravit, & lateris vulnera declaravit, & dixit: *Mitte manum tuam & vide, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vides habere:* sic & tunc ostendet vulnera, crucemque demonstrabit: ut ostendat illum se esse, qui fuerat crucifixus. Zac. XII. 10. Ioan. XIX. 37. Ioan. XX. 27. Luc. 24. 39.

Homilia de Ascensione Domini. Deus nobis iuste irascebatur, & nos contemnebamus iratum, & elementem Dominum declinabamus: & se remedium Christus ingessit, & sociavit utramque naturam, & nobis quod imminebat a Patre supplicium, ipse sustinuit... Christus igitur nostræ naturæ primitias obtulit Patri, & oblatum donum miratus est Pater, quod & tanta dignitas offerebat, & quod offerebatur, nulla macula fœdabatur.

Theophil. *de Epist. Paschali*. *Domine, inclina cælos tuos, & descende*. Non ut mutaret locum, in quo omnia sunt, sed ut propter salutem nostram carnem humanæ fragilitatis assumeret, Paulo Apostolo eadem concinente: *Cum esset dives, pauper factus est, ut nos illius paupertate divites essemus.* Venitque in terram, & de virginali utero, quem sanctificavit, egressus homo, interpretationem nominis sui Emmanuel, id est Nobiscum Deus, dispensatione confirmans, mirum in modum cœpit esse quod nos sumus, & non desiit esse quod erat: sic assumens naturam nostram, Ps. 143. 5. 2. Cor. 8. 9.

lio, de quo hæc omnia dici possunt?

R. Nullatenus. Hæc de solo Filio, non item de Patre aut Spiritu

ut quod erat ipse non perderet. Quamquam enim Ioannes scribat: *Verbum caro factum est*, id est aliis verbis, Deus homo factus est; Verbum tamen non est versum in carnem, quia numquam Deus esse cessavit.

Joan. 1. 14

In alia Epistola Paschali contra Origenem. Unus Filius Patris, nostrique Mediator, nec æqualitatem eius amisit, nec a nostro consortio separatus est: invisibilis Deus, & visibilis homo, forma servi absconditus, & Dominus gloriæ confessione credentium comprobatus. Neque enim privavit eum Pater naturæ suæ nomine, postquam pro nobis homo, & pauper effectus est... Nec similitudo nostra in divinitatis est mutata naturam, nec divinitas in nostræ naturæ versa est similitudinem.

S. Gregor. Nazianz. *in Homilia de Epiphan.* Cum processisset ex Virgine Deus, in ea quam assumpserat humana natura, unum ex duobus sibi invicem contrariis existens, carne & spiritu, aliud in Deum assumitur, aliud Deitatis gratia præstat... Missus est quidem, sed ut homo. Duplex enim erat in eo natura. Inde denique & laboravit ex itinere, inde & esuriit, & sitivit, & contristatus est, & flevit humani corporis lege.

S. Basilii Episc. Cappadocis. Cum ergo quædam in Christo ita videmus humana, ut nihil a communi mortalium fragilitate distare videantur: quædam ita divina, quæ nulli alii, nisi illi ineffabili naturæ conveniant Deitatis... ut in uno eodemque ita utriusque naturæ veritas demonstretur, ut neque aliquid indignum & indecens de divina illa & ineffabili substantia sentiatur: neque rursum quæ humanitus gesta sunt, falsis illusa imaginibus æstimentur.

S. Cyril. Alexand. *in Orat. 2. de recta fide ad Reginas cap.* 9. Homo nominatus est, cum sit natura Deus Dei Patris Verbum, quoniam similiter ut nos sanguini communicavit & carni. Sic enim in terris apparuit, non amittens id quod erat, sed assumens humanitatis naturam in sua ratione perfectam.

Ex Scoliis de Incarnatione Unigeniti. Unus igitur est, & ante Incarnationem Deus verus, & qui in divinitate mansit, in qua erat, est, & erit. Non discernendum igitur unum Dominum Iesum Christum in hominem seorsum, & seorsum in Deum, sed unum eumdemque Iesum Christum esse dicimus, non ignorantes differentias naturarum, sed eas inconfusas inter se servantes.

Cap. 25. Intelligitur namque certe aliud in alio inhabitare, id est, Divinam naturam in humanitate non perpessam commistionem aut commutationem, ut esset quod non erat. Quidquid enim in alio habitare dicitur non ipsum fit tale, quale est id, in quo habitat, sed aliud in eo magis intelligitur. At vero in Verbi natura & humanitatis, nobis solam differentiam designat diversitas naturarum. Unus enim ex utraque intelligitur Christus. Ergo inconfusione, ut ante dixi, servata, inhabitasse ait Verbum in nobis. Scit enim unum esse Filium unigenitum, carnem factum & hominem.

Epistola ad Nestorium 1. parte Concil. Ephesini c. 8. Ait igitur sancta & magna Synodus ipsum, qui est ex Deo Patre naturaliter, Filium unigenitum, Deum verum de Deo vero, lumen de lumine, per quem & cum quo omnia fecerit Pater, hunc descendisse, incarnatum esse, & hominem factum, passum esse, resurrexisse tertia die, & ascendisse rursus ad cælos. Hæc nos sequi verba debemus; his nos convenit obtemperare dogmatibus: considerantes quid sit incarnatum esse, & hominem factum Dei Verbum. Non enim dicimus, quod Dei natura conversa vel immutata, facta sit caro; nec quod in totum hominem, qui est ex anima & corpore, transformata sit, sed illud magis, quod carnem animatam anima rationali sibi copulaverit Verbum substantialiter, & ineffabiliter factus sit homo, & nuncupatus sit etiam Filius hominis, non nuda tantummodo voluntate, sed nec assumptione sola personæ; sed quod diversæ quidem naturæ in unum convenerint, unus tamen ex ambabus Christus & Filius, non evacuata aut sublata diversitate naturarum per coniunctionem, sed quia simul nobis effecerunt unum Dominum, & Christum, & Filium, id est divinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilemque copulationem ad unitatem. Itaque is, qui ante sæcula omnia est natus ex Patre, etiam ex muliere carnaliter dicitur procreatus in tempore. Non quia divina ipsius natura de sacra

Sancto dici queunt. Quia in sola Filii persona, non in persona Patris aut Spiritus Sancti, facta naturarum coniunctio est. Solus Filius, Virgine sumpsit exordium;.. sed quia propter nos & propter nostram salutem naturam sibi copulavit humanam, & processit ex muliere, idcirco dicitur natus esse carnaliter;... in ipsa vulva uteroque virginali, se cum carne coniunxit, & sustinuit generationem carnalem, carnis suæ nativitatem faciens suam. Sic illum dicimus & passum esse & resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sit, aut plagas, aut clavorum transfixiones, aut alia vulnera susceperit; (Deus namque incorporalis extra passionem est) sed quia corpus illud, quod ipsius proprium factum est, passum est: ideo hæc omnia pro nobis dicitur passus. Inerat enim in eo corpore, quod patiebatur, Deus qui pati non poterat. Simili modo & mortem illius intelligimus. Immortale enim & incorruptibile est naturaliter, & vita, & vivificans Dei Verbum. Sed quia corpus ipsius proprium, Heb. II. 9. *Gratia Dei*, iuxta Pauli vocem, *pro omnibus mortem gustavit*, idcirco ipse dicitur mortem passus esse pro nobis. Non quod in se mortem esset expertus, quantum ad ipsius naturam pertinet... sed quod...., caro ipsius mortem gustavit. Ita & resurgente carne, ipsius rursus resurrectionem dicimus: non quia in corruptionem ceciderit, absit; sed quia eius resurrexit corpus. Ita Christum unum & Dominum confitemur, non tamquam hominem cum Verbo coadorantes, ne divisionis quædam species inducatur, sed unum iam & eumdem adorantes: quia non est alienum a Verbo corpus suum, cum quo ipsi etiam assidet Patri... Id autem est ostendere Dei Verbum, similiter ac nos participationem habuisse carnis & sanguinis, & corpus nostrum proprie suum fecisse, & hominem ex muliere processisse, non abiecta, nec deposita Deitate, aut generatione illa, quam habebat ex Patre: sed mansisse etiam in assumptione carnis Deum, quod erat.. Ideo illi (Sancti Patres) non dubitaverunt sanctam Virginem dicere Θεοτόκον, non quod Verbi natura, Deitasque in sancta Virgine sumpsit exordium, sed quod ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum anima rationali, cui substantialiter adunatum Dei Verbum, carnaliter natum esse dicitur.

S. Leo *Epist.* 24. *alias* 10. *ad Flavianum c.* 2. Fidelium universitas profitetur credere se... in Iesum Christum Filium eius (Dei Patris) unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto & Maria Virgine... Cum Deus & omnipotens & æternus creditur Pater, consempiternus eidem Filius demonstratur, in nullo a Patre differens, quia de Deo Deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus; non posterior tempore, non inferior potestate, non dissimilis gloria, non divisus essentia; idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus natus est de Spiritu sancto & Maria Virgine. Quæ nativitas temporalis illi nativitati divinæ & sempiternæ nihil minuit, nihil contulit, sed totam se reparando homini, qui erat deceptus, impendit: ut & mortem vinceret, & diabolum, qui mortis habebat imperium, sua virtute destrueret.

Cap. 3. Salva igitur proprietate utriusque naturæ & substantiæ, & in unam coeunte personam, suscepta est a maiestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili, ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus, & mori posset ex uno, & mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, & quæ reparanda suscepit. Nam illa, quæ deceptor intulit, & homo deceptus admisit, nullum habuere in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens, quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, & Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo. Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura, & sicut formam servi, Dei forma non adimit, ita formam, Dei servi forma non minuit.

non Pater aut Spiritus Sanctus factus est homo. (I)

I. Quomodo fieri potest ut natura utraque divina & humana in

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 2.

Cap. 4. Ingreditur ergo hæc mundi infima Filius Dei, de cælesti sede descendens, & a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine, quia invisibilis in suis, visibilis factus est in nostris: incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens, esse cœpit ex tempore: universitatis Dominus servilem formam, obumbrata maiestatis suæ immensitate, suscepit. Impassibilis Deus non dedignatus est esse homo passibilis, & immortalis mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Assumpta est de Matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Iesu Christo, ex utero Virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, & nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt, & humilitas hominis, & altitudo Deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit. Unus enim idemque est... vere Dei Filius, & vere hominis Filius. Deus per id, quod *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Homo per id, quod *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Deus per id, quod *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Homo per id, quod *factus est ex muliere, factus sub lege*. Nativitas carnis, manifestatio est humanæ naturæ: partus Virginis, divinæ est virtutis indicium. Infantia parvuli, ostenditur humilitate cunarum. Magnitudo Altissimi declaratur vocibus Angelorum. Similis est rudimentis hominum, quem Herodes impie molitur occidere: sed Dominus est omnium, quem Magi gaudent suppliciter adorare. Iam cum ad Præcursoris sui Ioannis baptismum venit, ne lateret quod carnis velamine Divinitas tegeretur, vox Patris de cælo intonans, dixit: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Quem itaque sicut hominem diabolica tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur officia. Esurire, sitire, lassescere, atque dormire evidenter humanum est. Sed quinque panibus, quinque millia hominum satiare, & largiri Samaritanæ aquam vivam, cuius haustus bibenti præstet, ne ultra iam sitiat; supra dorsum maris plantis non desidentibus ambulare, & elationes fluctuum increpata tempestate consternere, sine ambiguitate divinum est. Sicut ergo non eiusdem naturæ est, flere miserationis affectu amicum mortuum, & eumdem remoto quatriduanæ aggere sepulturæ, & ad vocis imperium excitare redivivum; aut in ligno pendere, & in noctem luce conversa, omnia elementa tremefacere; aut clavis transfixum esse, & paradisi portas fidei latronis aperire: ita non eiusdem naturæ est, dicere: *Ego & Pater unum sumus*, & dicere, *Pater maior me est*. Quamvis enim in Domino Iesu Christo Dei & hominis una persona sit: aliud tamen est, unde contumelia in utroque communis, aliud unde communis est gloria. De nostro enim illi minor est Patre humanitas; de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas.

Ioan. I. I. — Gal. 4. 4. — Mat. III. 17. — Ioan. X. 30. — Id. XIV. 28.

Cap. 5. Propter hanc ergo unitatem personæ in utraque natura intelligendam, & Filius hominis legitur descendisse de cælo, cum Filius Dei carnem de ea Virgine, de qua est natus, assumpserit. Et rursus, Filius Dei crucifixus dicitur ac sepultus, cum hæc non in divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus & consubstantialis est Patri, sed in naturæ humanæ sit infirmitate perpessus. Unde unigenitum Filium Dei crucifixum & sepultum omnes etiam in Symbolo confitemur, secundum illud Apostoli: *Si enim cognovissent, numquam Dominum maiestatis crucifixissent*.

I. Cor. II. 8.

(I) S. AUG. *Epist.* 51. *ad Nebridium*, *alias* 218. *n.* 2. Miror te esse commotum, cur non Pater sed Filius dicatur hominem suscepisse, sed etiam Spiritus sanctus. Nam ista Trinitas Catholica fide ita inseparabilis commendatur & creditur,... ut quidquid ab ea fit, simul fieri sit existimandum, & a Patre, & a Filio, & a Spiritu sancto... Ex quo videtur esse consequens, ut

una Filii persona coniuncta sit; & Filius Dei, qui unam utique cum Patre & Spiritu sancto naturam divinam habet, homo factus fuerit, nec tamen idem de Patre & Spiritu sancto dici possit?

R. Hæc omnia captum humanæ mentis omnino superant: credimus tamen & firmiter, & sine ulla dubitationis umbra; quia Deus id perspicue revelavit, & Ecclesia pro hæreticis habuit semper eos, qui hæc omnia & singula non crediderunt.

I. Numquid in Christo sicut duæ naturæ sunt, ita & voluntates duæ?

R. Sunt duæ distinctæ voluntates. Nam utraque natura, ut iam diximus, in Christo est sine confusione cum utriusque naturæ proprietatibus, at proprium immo de essentia est naturæ intelligentis suam habere voluntatem. At perfectissima semper intercessit inter utramque Christi voluntatem cohærentia; ita ut divinæ voluntati voluntas humana paruerit & subiecta fuerit semper. (K)

---

hominem Trinitas tota susceperit: nam si Filius suscepit, Pater autem & Spiritus sanctus non susceperunt, aliquid præter invicem faciunt. Cur ergo in mysteriis & sacris nostris, hominis susceptio Filio tributa celebratur?

N. 4. Nunc accipe quomodo possit non movere animum illud quod movet. Species quæ proprie Filio tribuitur, ea pertinet etiam ad disciplinam & ad artem quamdam, si bene hoc vocabulo in his rebus utimur, & ad intelligentiam qua ipse animus rerum cogitatione formatur. Itaque quoniam per illam susceptionem hominis id actum est, ut quædam nobis disciplina vivendi, & exemplum præcepti, sub quarumdam sententiarum maiestate ac perspicuitate insinuaretur, non sine ratione hoc totum Filio tribuitur... Demonstranda igitur prius erat quædam norma & regula disciplinæ, quod factum est per illam suscepti hominis dispensationem, quæ proprie Filio tribuenda est, ut esset consequens & ipsius Patris, id est unius principii, ex quo sunt omnia, cognitio per Filium, & quædam interior & ineffabilis suavitas atque dulcedo, in ista cognitione permanendi contemnendique omnia mortalia, quod donum & munus proprie Spiritui sancto tribuitur. Ergo cum agantur omnia summa communione & inseparabilitate, tamen distincte demonstranda erant propter imbecillitatem nostram, qui ab unitate in varietatem lapsi sumus. Nemo enim quemquam erigit ad id in quo ipse est, nisi aliquantum ad id in quo est ille descendat.

S. Leo *Serm.* 61. *de passione Dom.* XII. *c.* 2. Scimus, dilectissimi, & toto corde profitemur, Patris & Filii & Spiritus sancti unam esse deitatem, & consubstantialem sempiternæ Trinitatis essentiam: in nullo a se divisam, in nullo esse diversam, quia simul est intemporalis, simul est incommutabilis, simul quod est, esse non desinens. In hac autem ineffabili unitate Trinitatis, cuius in omnibus communia sunt opera atque iudicia, reparationem humani generis proprie Filii persona suscepit: ut quoniam ipse est, *per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil*, quique plasmatum de limo terræ hominem flatu vitæ rationalis animavit, idem naturam nostram ab æternitatis arce deiectam, amissæ restitueret dignitati, & cuius erat conditor, esset etiam reformator. Ioan. 1. 2.

(K) S. Leo *Serm.* 34. *de Passione Dom.* v. *c.* 1. Oportuit in unum Dominum nostrum Iesum Christum, & divinam & humanam convenire substantiam: ut mortalitati nostræ per Verbum carnem factum, & origo novi hominis subveniret, & passio.

Cap. 2. *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu*. Prima petitio infirmitatis est, secunda virtutis: illud optavit ex nostro, hoc elegit in proprio. Nec enim æqualis Patri Filius, omnia esse Deo possibilia nesciebat, aut ad suscipiendum crucem sine sua in hunc mundum descenderat voluntate, ut hanc diversarum affectionum compugnantiam, perturbata quodammodo ratione pateretur. Sed ut su- Mat. 26. 39.

I. Cælum ne reliquit Filius Dei, ut ad naturam humanam descenderet?

R. Nullatenus. Deus enim est ubique. Itaque necesse non fuit ut relicto cælo veniret ad nos. Cum ergo dicitur Filius Dei de cælo descendisse in terram, translata locutio est, qua id solum innuitur, Filium Dei in terris assumpsisse naturam humanam, quam prius non assumpserat, & a qua infinite distabat, si spectes perfectionem. Itaque assumpta humanitate in terris visus est, qui divinitate sua cælum & terram implet modo ineffabili. (L)

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 2.

I. Quomodo vocatur coniunctio personæ Filii Dei cum natura humana?

R. Dicitur a Theologis unio hypostatica, hoc est coniunctio personalis. Hypostasis enim græca vox est, quæ personam significat. Et sola persona Filii Dei, ut iam di-

---

scipientis susceptæque naturæ esset manifesta distinctio, quod erat hominis, divinam desideravit potentiam; quod erat Dei, ad caussam respexit humanam. Superiori igitur voluntati, voluntas cessit inferior.

Consule Act. 6. SYN. OECUM. *seu* CONC. CONSTANTINOPOL. III. *adversus Monothelitas. Relege etiam si lubet Sanctorum Patrum testimonia supra relata, præsertim litt.* (H) *&* (I).

(L) S. EPIPH. *adversus Heres. lib.* 2. *tom.* 2. *heres.* 69. *n.* 61. Cum ille ipse Filius, ac Deus Verbum in terra consisteret, cælum interim attingebat, & inimicos omnes gloriæ suæ splendore complebat; & in Mariæ quidem utero conclusus erat, ac naturam hominis induebat, sed virtute sua replebat universa.

S. AUG. *Serm.* 187. *alias de tempore* 27. *in natali Domini* IV. *c.* 1. *n.* 1. Laudem Domini loquetur os meum: eius Domini per quem facta sunt omnia, & qui factus est inter omnia: qui est Patris revelator, matris creator: Filius Dei de Patre sine matre, Filius hominis de matre sine patre.... Verbum Deus ante omnia tempora, Verbum caro opportuno tempore. Conditor solis, conditus sub sole: cuncta sæcula ordinans de sinu Patris...., Effector cæli & terræ, sub cælo exortus in terra: ineffabiliter sapiens, sapienter infans: mundum implens, in præsepio iacens: sydera regens, ubera lambens: ita magnus in forma Dei, brevis in forma servi; ut nec ista brevitate magnitudo illa minueretur, nec illa magnitudine ista brevitas premeretur. Neque enim quando membra humana suscepit, opera divina deseruit: nec adtingere a fine usque ad finem fortiter, & disponere omnia suaviter destitit; quando infirmitate carnis indutus, virginali utero receptus est, non inclusus; ut nec Angelis subtraheretur sapientiæ cibus, & nos gustaremus quam suavis est Dominus. *Sap.* VIII. 1.

Cap. 2. *num.* 2. Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, & quod in se manens innovat omnia; quod nec locis concluditur, nec temporibus tenditur, nec morulis brevibus longisque variatur, nec vocibus texitur, nec silentio terminatur; quanto magis hoc tantum & tale Verbum potuit matris uterum assumpto corpore fecundare, & de sinu Patris non emigrare? hinc ad oculos humanos exire, inde mentes angelicas illustrare? hinc ad terras procedere, inde cælos extendere? hinc homo fieri, inde homines facere.

Cap. 3. *n.* 3. Nemo ergo credat Dei Filium conversum & commutatum esse in hominis Filium: sed potius credamus & non consumta divina & perfecte assumta, humana substantia, manentem Dei Filium factum hominis Filium.

Serm. 244. *in diebus Paschal.* v. *alias* 17. *ex Sirmondianis*, *num.* 3.... Christum & Deum & hominem, Christum & factorem rerum, & factum in rebus, Christum & creatorem hominis & creatum hominem nos novimus... Deus Christus æqualis est Patri: tantus est, quantus ille: talis est, qualis ille: hoc est, quod ille: non hic est, qui ille. Hoc est quod ille: quia ille Deus, & ille Deus: ille omnipotens, & ille omnipotens; ille immutabilis, & ille immutabilis: hoc est quod ille Non hic est qui ille; quia ille Pater, hic Filius.

ximus, non persona Patris aut Spiritus sancti, fuit terminus huius coniunctionis. (M)

§. 3. *Historia Incarnationis Christi Iesu.*

I. Quomodo Verbum caro factum est?

R. Rem sic narrat Lucas Evangelista. (Luc. 1. 26.) „ Missus est, inquit Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo David, & nomen Virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem David Patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

„ Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? „ (Quibus verbis designatum fuisse factum antea votum virginitatis asserunt omnes sancti Patres unanimi consensu.) (A)

(M) *Si quis penitus, quæ mysterium Incarnationis spectant, scrutari volueris, attente legat* Acta Ephesini, Chalcedonensis, & trium primorum Constantinopolitanorum Conciliorum, *& quæ his adiunxit* P. Labbæus *in sua Conciliorum editione:* S. Cyrilli Alexandrini *Libros* adversus Nestorium; *Theologos omnes Scholasticos, ubi agunt* de Incarnatione, *præsertim vero doctissimorum virorum* Petavii & Thomassini Dogmata theologica, *in quibus omnia Ecclesiæ dogmata de Incarnationis mysterio fusius, & enucleatius pertractantur.*

(A) S. Gregor. Nyssen. *in diem nat. Christi, p. 779.* Angelus partum nuntiat. At illa virginitati inhæret, & integritatem Angelicæ demonstrationi anteponendam iudicat: nec Angelo fidem non habet: nec a proposito recedit suo... Verum quia carnem Deo consecratam, tamquam sanctum aliquod oblatum munus oportebat intactam integramque præstare, idcirco, licet, inqnit, Angelus sis, licet e cælo venias, licet id quod ostenditur, naturam superet humanam, tamen me virum cognoscere nefas est.

S. Aug. *De Sanct. Virginit. c. 4. n. 4.* Ipsa quoque virginitas eius ideo gratior & acceptior, quia non eam conceptus Christus viro violaturo quam conservaret ipse præripuit, sed prius quam conciperetur iam Deo dicatam de qua nasceretur elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi fetum annuntianti Angelo Maria reddidit. *Quomodo*, inqnit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco?* (Luc. 1. 34.) Quod profecto non diceret, nisi Deo Virginem se ante vovisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, noo violenter ablaturo, sed potius contra violentes custodituro, quod illa iam voverat.

S. Bernard. Abbas *de laudibus Virginis Matris, Hom. 4. num. 3.* (Ibid.) *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Non dubitat de facto, sed modum requirit & ordinem. Nec enim quærit an fiet istud, sed quomodo; quasi dicat: Cum sciat Dominus meus, testis conscientiæ meæ, votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum; qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, ut pariam talem Filium; & gaudeo de filio, & doleo de proposito: fiat tamen voluntas eins; (Ibid. 38.) sin vero Virgo concipiam, Virgo & pariam, quod utique si placuerit ei, impossibile non erit; tunc (Ibid. 48.)

„ Et respondens Angelus dixit „ ei: Spiritus sanctus superveniet „ in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod „ nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisabeth „ cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic „ mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

„ Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit „ ab illa Angelus. „ Hactenus Lucas.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 3.

Mox superveniente in Virginem Spiritu sancto, & Altissimi obumbrante virtute, descendit in uterum virginalem Filius Dei, & assumpto ex Virginis sanguine corpore, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. (B) Ioan. 1. 14.

---

scio vere, quia respexit humilitatem ancillæ suæ.

Venerab. Beda Presbit. *Homil. in feriam* iv. *Quatuor tempor. vol. 7. p.* 191.. Dixit autem Maria ad Angelum: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Propositum suæ mentis reverenter exposuit, vitam videlicet virginalem se ducere decrevisse. Quæ quia prima feminarum tantæ se virtuti mancipare curavit, iure singulari præ ceteris feminis beatitate meruit excellere.

Iansenius iprensis Episc. *Comment. in Evangel. Luc. cap.* 1. *vers.* 24. *Quoniam virum*, scilicet meum Ioseph, *non cognosco*. Hæc est ratio, cur quærat modum, non scilicet curiositas, sed quia ipsius magnopere intererat. Porro illud, *cognosco*, non potest intelligi tantum de facto: futilis enim esset interrogatio, quia posset in futurum cognoscere, nec de nuda consuetodine aut proposito, sicuti dicimus, non bibo vinum; quia posset consuetudinem, aut propositum, pro re tanti momenti, propria & prudenti voluntate mutare; sed de consuetudine seu proposito ita firmato, ut resilire non posset: quasi diceret, non possum, haud licet mihi virum cognoscere. Quod cum fieri non soleat, nisi ex voto, hinc est quod Bernardus Homil. iv. in Missus est, Beda, Nyssenus Oratione in Nativitatem Christi, & in primis Aug. libro de Virginit. cap. 4. constanter inde colligant, eam fuisse voto Virginitatis adstrictam, antequam Angelus ei loqueretur; immo antequam noberet, ut Augustinus.

M. de Tillemont *art.* 2. *sur la sainte Vierge, tom.* 1. *des Memoir. sur l'Hist. Ecclesiast.* Maximum quo a Deo S. Virgo affecta est, beneficium illud est, quod Virginitatem amplecteretur, quam in ipsa duo peculiaria privilegia sunt comitata. Omnium enim feminarum prima virginitatem vovit: atque hinc virginum dignitas ortum traxit; huius virtutis primitiæ ipsi acceptæ referri debent; ipsaque, ut ita dicam, integerrimæ puritatis vexillum erexit, cuius quidem archetypum in Cælis reconditum ipsa invenit; paucissima vero ante ipsam exemplaria in terris habebantur (immo quod ad nos pervenerit nullum.) Altero deinde privilegio fuit decorata, quo, pari modo ac Ecclesia, virgo & mater effecta est, Dei sui Creatorisque mater; ne verba de spirituali maternitate faciam, per quam Iesu Christi in suis membris mater etiam efficitur, cum caritate sua, ut in Ecclesia nasceremur, effecerit.

(B) Luc. 1. 31. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis.... Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei... Benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?.., Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

I. De qua domo & progenie erat virgo Maria?

R. De domo David, ſicut & Ioſeph ſponſus eius. (C)

I. Fuit ne inter Mariam & Ioſeph verum matrimonium, an ſponſalia ſolum fuere?

R. Sanctus Auguſtinus aliique ex ſanctis Patribus complures, verum fuiſſe matrimonium exiſtimarunt. (D) Alii contrarium ſenſiſſe videntur; quemadmodum videri poteſt apud Interpretes, qui Matthæum, & Lucam ſunt interpre-

---

(C) S. Aug. *Lib.* 23. *contra Fauſtum* c. 9. Nos ergo credimus etiam Mariam fuiſſe in cognatione David, quia ſcripturis eis credimus, quæ utrumque dicont, & Chriſtum ex ſemine David ſecundum carnem, & eius matrem Mariam, noo cum viro concumbendo, ſed virginem.

Cap. 10. Mariam fuiſſe de cognatione David ... oſtendo clariſſimo plane fortiſſimoque docomento, quod Scriptura confirmatiſſimæ auctoritatis & Chriſtum dicit ex ſemine David, & eius matrem ſine ullius concobitu Virginem.

Menochius *in cap.* 1. *verſ.* 16. *Matth.* Cum beata Virgo nullos habuerit fratres, & paternorum bonorum heres, viro nupſerit familiæ ſuæ, texens Evangeliſta catalogum primogenitorum Ioſephi, & illum a Davide genus doxiſſe oſtendens, eadem opera B. Virginem eiuſdem ſtirpis & familiæ fuiſſe oſtendit.

Idem ſentiunt omnes Scripturæ Interpretes.

Philip. corduc *Librum ſcripſit ad conciliandam Chriſti genealogiam, quam diverſe, ut videtur, referunt SS. Matthæus & Lucas, quem Librum conſulere ea de re operæ pretium eſt.*

M. de Tillemont *Note* 1. *ſur la ſainte Vierge, T.* 1. *des Mem. ſur l'Hiſt. Eccleſ.* Dubitari non poteſt, quin Virgo de ſtirpe David fuerit, cum ipſa ſola opus generationis Chriſti perfecerit, qui haud dubie ex eadem ſtirpe fuit iuxta Scripturas... D. Augoſtinus cur Evangeliſtæ S. Ioſeph potius genealogiam quam Virginis retulerint, inqoirens: tantum ait, id factum idcirco eſſe ut viri ſexui honor haberetur, nec non ipſius matrimonio, quod licet caſtum, non minus tamen ideo verum fuit. S. Ambroſius eamdem rationem affert inquiens, qoia qoi ſe hominem fecit, hominum voluit ſervare inſtituta, *ſæculi debuit more deſcribi*, ſecundum quæ vere filius erat Ioſeph. Rationem etiam in medium adducit Virginis cum S. Ioſeph affinitatis. (S. *Auguſt. cont. Fauſt. l.* 23. *c.* 8.)

(D) S. August. *Lib.* 23. *contra Fauſtum*, *c.* 8. Quid moveat ſancti Evangelii ſectatorem, quod ſine concubitu Ioſeph Chriſtus natus ex Virgine, filius tamen David appellatur, cum generationum ſeriem non uſque ad Mariam, ſed uſqoe ad Ioſeph Matthæus Evangeliſta perducat? Primo, quia mariti eius fuerat, propter virilem ſexum, potius honoranda perſona: neqoe enim quia concubitu non permixtus, ideo non maritus, cum ipſe Matthæus narret ab Angelo Mariam coniogem ipſius appellatam, qoi narrat qood non ipſius concubito, ſed de Spiritu ſancto conceperat.

De nupt. & concupiſ. lib. 1. c. 11. *n.* 12. & 13. Neqoe enim fallaciter ab Angelo dictum eſt ad Ioſeph: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* (*Matt.* 1. 20.) Coniux vocatur ex prima fide deſponſationis, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mendax manſerat coniugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat carnis ulla commixtio. Erat quippe illa Virgo, ideo & ſanctios & mirabilius iucunda ſuo viro, quia etiam fecunda ſine viro, prole diſpar, fide compar. Propter quud fidele coniugiom parentes Chriſti vocari ambo meroerunt, & non ſolum illa mater, verum etiam ille pater eius, ſicut coniux matris eius, otrumque mente, non carne... Unde & ſeries generationum, cum parentes Chriſti connexione ſucceſſionis commemorantur, uſque ad Ioſeph potius ſicut factum eſt, fuerat perducenda; ne in illo coniugio, virili ſexui utique potiori fieret iniuria, cum veritati nihil periret, quia ex ſemine David, ex quo venturus prædictus eſt Chriſtus, & Ioſeph erat, & Maria. Omne itaque nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum; fidem, quia nullum adulterium; ſacramentum, qoia nullum divortium.

Iansen. Iprens. *in cap.* 1. *Luc. verſ.* 27. *Deſponſatam viro*, id eſt recenter nuptam, licet incognitam. Nam quamvis vox tam

tati: sed consule D. Thomam & Estium. (E)

I. Si Maria virgo sancto Ioseph vel nupsit vel desponsata uxor fuit,

---

latina quam græca significet promissam, usurpari tamen solet pro nupta, ut patet ex cap. II. 5. ubi eodem modo, *desponsata* vocatur, cum iam esset prægnans & in mariti potestate. *Desponsatam* ergo maluit quam *nuptam* vocare, ut incognitam significaret: quo loquendi usu sponsus & sponsa vocantur, quamdiu nullus intercessit concubitus.

Iisdem fere verbis utuntur quotquot Lucam interpretati sunt.

In cap. I. *Matth. vers.* 18. *Cum esset desponsata Mater eius;* id est promissa tamquam sponsa, inquiunt quidam quibus favet proprietas verbi Græci [illegible] & acceptio coniugii de qua vers. 20. Sed rectius *desponsata* dicitur tamquam sponsa tradita & recenter nupta: nam & Lucæ II. 5. dicitur Ioseph ivisse *cum Maria desponsata sibi uxore* in Bethlehem, & hic vers. 20. vocatur coniux, prout hoc urget Augustin. lib. I. de nuptiis cap. II. Et sane nisi eo tempore, quo iam gravida nosci poterat, fuisset vera coniux, atque ita tradita viro, ut sine infamiæ nota cognosci potuisset, non satis fuisset consultum honori & famæ Virginis, ne stupri in domo patris perpetrati rea putaretur, & iuxta legem Deuter. XXII. 21. lapidaretur; nec auctoritati Christi, ne tamquam spurius a Iudæis reiiceretur; nec Ioseph idoneus fuisset custos, ac testis integritatis Virginis, cui tamquam marito, adeoque zelotypo in caussis istis, pro uxore maxime creditur. Nam præter adiutorium in educanda prole, istæ præcipuæ erant illius coniugii caussæ, ab Hieron. & Ambros. initio lib. 2. in Lucam, & aliis passim, notatæ. Unde pulcre Ambros. Maluit Christus, inquit, aliquos de suo ortu, quam de Matris pudore dubitare; sciebat enim teneram esse Virginis & lubricam famam; nec putavit ortus sui fidem Matris iniuriis astruendam. Satius quippe erat Iosephi filium, quam inhonestæ mulieris, videri. Alia ab iisdem caussa & pene ab omnibus tangitur: Origenes homil. in diversos. Basilius hom. de humana Christi generat. ut mysterium conceptus & partus Diabolum lateret; quæ desumpta est ex Ignatio Epist. ad Ephes.

M. De Tillemont, *note 7. sur la sainte Vierge t. 1. des Mem. sur l'Hist. Eccles.* Qui inter Patres doctrinæ fama magis illustres sunt, affirmate pronuntiant, Dei voluntate Virginem marito fuisse sociatam, ut ipsius bonum nomen, & partus prodigium communis matrimonii velo obtegeretur.

In eadem sunt sententia omnes S. Scripturæ Interpretes.

(E) Tertul. *Apologet. c.* 21. Etenim Dei Filius nullam de impudicitia habet matrem: etiam quam videtur habere, non nupserat.

S. Hieron. *in cap.* I. *Matth. T.* IV. *novæ edit. Virum Mariæ, de qua natus est Iesus*... Quum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum: sed recordare consuetudinis Scripturarum; quod sponsi viri, & sponsæ vocentur uxores.

Adversus Helvid. t. IV. *parte* 2. *pag.* 131. *novæ edit.* (Helvidium) pugnantia inter se dixisse, doceamus. *Desponsatam* (*Mariam*) confitetur, & statim *uxorem* vult esse, quam confessus est sponsam: rursum quam uxorem nominat, dicit non ob aliud desponsatam, nisi quandoque nupturam... Igitur cum Evangelista dicat: *Priusquam convenirent*, proximum nuptiarum tempus ostendit, & in eo iam rem fuisse, ut quæ prius sponsa fuerat, esse uxor inciperet... Non tamen sequitur... eum cum Maria convenisse post partum, cuius conveniendi desiderium, uteri conceptione sublatum est. *Matt.* I. 18. Quod autem in somnis dicitur ad Ioseph: *Id.* 20. *Ne timeat accipere Mariam uxorem tuam:* *Id.* 24. rursum: *Et accepit uxorem suam*, nullum movere debet, quasi ex eo quod uxor est appellata, sponsa esse desierit: quum hanc esse Scripturæ Divinæ consuetudinem noverimus, ut sponsas appellet uxores.

S. Hilarius. *Comm. in Matt. cap.* I. *n.* 3. *p.* 612. *edit. novæ.* Igitur ne qua de partu eius Mariæ) ambiguitas existeret, ipse (Ioseph) concepti ex Spiritu sancto Christi testis assumitur: Dehinc quia desponsata esset, in coniugem recipitur. Cognoscitur itaque post partum, id est transit in coniugis nomen. Cognoscitur enim, non admiscetur... Et quotiescumque de utroque (Ioseph & Maria) fit sermo, mater potius Christi, quia id erat, non uxor Ioseph est nuncupata, quia non erat.

S. Gregorius Nyss. *in diem natal. Christi, p.* 779. Deliberantes igitur in hanc sententiam divinitus convenerunt, (Iudæorum Sacerdotes) ut eam (Mariam) con-

cur turbata est & mirata, cum audivit ab Angelo se matrem fore?

R. Quia votum virginitatis perpetuæ emiserat, ut unanimi consensu tradunt sancti Patres. (F)

I. Cur ergo post emissum virginitatis votum nupsit viro?

R. Id speciali Dei iussu factum est, multiplici de caussa.

1. Ut Mysterium incarnationis Dominicæ occultum permaneret, quantum iustitiæ & misericordiæ Dei conveniens esse videbatur. (G)

2. Ut obtentu matrimonii vendicaretur honos & pudicitia virginis a malignitate calumniæ, & a furore Iudæorum, qui ipsam alioqui lapidare voluissent. (H)

3. Ut in variis afflictionibus, quibus Deo miserante probanda subinde erat ipsius sanctitas, conveniens haberet solatium. (I)

4. Martyr Ignatius, referente Hieronymo, quartam addit rationem, ut partus eius, inquiens, celaretur diabolo; dum putat Christum non de Virgine sancti Spiritus operante virtute, sed de coniugata ex viri consortio generatum. Atque ita non impediretur mors Christi a Deo decreta. (K)

I. Quid intelligis dum ais, Chri-

---

nubii nomine cuipiam desponderent, qui tamen ad custodiam virginitatis eius dumtaxat esset idoneus. Ad hoc autem munus aptissimus inventus est Ioseph, ex eadem cum Virgine tribu, & familia qua erat Virgo. Sacerdotum ergo consilio Ioseph puellam sponsam accipit. Quæ tamen coniunctio sponsalia non est egressa. *Allata testimonia explicant* D. Thomas *par.* 3. *q.* 29. *ar.* 2. *&* Estius *in* 4. *sent. dist.* 30. §. 8. *ad* 5.

(F) *Vide SS. Patrum & aliquot Scripturæ Interpretum auctoritates allatas litt.* (A)

(G) S. Ambros. *Lib.* 2. *in Luc. n.* 1. Latent quidem divina mysteria, nec facile iuxta propheticum dictum quisquam hominum potest scire consilium Dei: sed tamen ex ceteris factis atque præceptis Domini Salvatoris, possumus intelligere & hoc perpensioris fuisse concilii, quod ea potissimum electa est ut Dominum pareret, quæ erat desponsata viro.

(H) S. Ambros. *Lib.* 2. *in c.* 1. *Luc. vers.* 27. *n.* 1. Cur autem non antequam desponsaretur, impleta est (Maria?) Fortasse ne diceretur, quod conceperat ex adulterio. Et bene utrumque posuit Scriptura, ut & desponsata esset, & virgo: virgo, ut expers virilis consortii videretur; desponsata, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelæ videretur insigne præferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu, quam de matris pudore, dubitare; sciebat enim teneram esse Virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putavit ortus sui fidem, matris iniuriis astruendam.

(I) S. Hieron. *Adversus Helvidium t.* IV. *parte* II. *pag.* 132. *novæ edit.* Si cui autem scrupulus commoveretur, quare desponsata, & non potius sine sponso, sive (ut Scriptura appellat) marito, Virgo conceperit, sciat triplicem fuisse rationem. Primo, ut per genealogiam Ioseph, cuius Maria cognata erat, origo quoque Mariæ monstraretur. Secundo, ne iuxta legem Moysi ut adultera lapidaretur a populo, Tertio, ut ad Ægyptum fugiens haberet solatium, custodis potius quam mariti. Quis enim tempore illo credidisset Virgini de sancto eam Spiritu concepisse, venisse Angelum Gabriel, Dei detulisse mandatum; ac non magis quasi adulteram iuxta exemplum Susannæ sententiæ omnium condemnassent: quum hodie toto iam credente mundo argumententur Iudæi, Isaia dicente: *Ecce Virgo in* *Is.* VII. 14.
utero concipiet, & pariet filium, in Hebræo *iuvenculam* scriptum esse, non *Virginem*.

(K) S. Ignat. martyr, *Epist. ad Ephes. num.* 19. Et latuit principem huius sæculi virginitas Mariæ, & partus eius.

Origenes, *hom.* 6. *in Lucam c.* 1. Quæro quare Deus cum semel Salvatorem iudicaret nasci ex Virgine, non elegit puellam absque sponso, sed eam potissimum quæ iam fuerat desponsata, & nisi fallor

ſtum Spiritus ſancti operante virtute ex virgine genitum?

R. Intelligo Chriſti corpus non ex viri conſortio, ſed Spiritu ſan-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 3.

hæc cauſſa eſt. Debuit de ea Virgine naſci, quæ non ſolum ſponſum haberet, ſed ut Matthæus ſcribit iam viro tradita fuerat, licet eam vir necdum noſſet, ne turpitudinem Virginis habitus ipſe monſtraret, ſi virgo videretur utero tumenti. Unde eleganter in eiuſdem Martyris epiſtola ſcriptum reperi, Ignatium dico Epiſcopum Antiochiæ poſt Petrum ſecundum, qui in perſecutione Romæ pugnavit ad

Epiſt. ad Epheſ. n. 19. beſtias: *Principem ſaeculi huius latuit virginitas Mariæ:* latuit propter Ioſeph, latuit propter nuptias, latuit quia habere virum putabatur: ſi enim non habuiſſet ſponſum, & ut putabatur virum, nequaquam potuiſſet principi mundi huius abſcondi. Statim enim eogitatio diaboli tacita ſubrepſiſſet: Quomodo iſta quæ non concubuit cum viro prægnans eſt? Debet iſte conceptus eſſe divinus, debet aliquid humana natura eſſe ſublimius. E contrario diſpoſuerat Salvator, diſpenſatinnem ſuam, & aſſumptionem corporis ignorare diabolum: unde & in generatione ſua celavit eam, & diſcipulis poſtea præcipiebat, ne manifeſtum eum facerent.

S. BASIL. *Homilia 25. de hum. Chriſti generat.* Evangelii verba parumper audi:

Matth. I. 18. *cum eſſet*, inquit, *Maria mater ipſius deſponſata Ioſeph, priuſquam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu ſancto.* Et virgo erat, & viro deſponſata, & apta coniugali officio obeundo putata; ut & virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. Virginitas enim ut apta, proximaque ſanctitati electa eſt. Per deſponſationem vero nuptiarum initia expreſſa ſunt. Simul autem ut & Ioſeph domeſticus puritatis Mariæ teſtis eſſet: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, ut virginitatem commaculans, ſponſum habuit, vitæ ſanctæ cuſtodem. Sed poſſum & aliam huius rei rationem reddere, priore non admodum inferiorem, videlicet quod aptum ad incarnationem Dominicam tempus, iam diu inde a mundi conſtitutione provisum atque ordinatum tum venerat: ex quo Spiritum ſanctum & Altiſſimi virtutem, Deiparam illam conſtituere carnem oportebat. Quoniam vero ea tempeſtate nulla puritate par Mariæ virginitas, inter homines ad effectum ſancti Spiri-

tus excipiendum eſt reperta, & illa iam deſponſatione erat occupata; electa eſt beata Virgo, ita ut nihil detrimenti ex deſponſatione acceſſerit virginitati. Affertur & alia ratio a quodam ex antiquis: ut Mariæ virginitas, ſæculi huius principem diabolum lateret, nupta Ioſeph fuit; *S. Ignat. Martyr. Epiſt. ad Epheſ. n. 19.* ut nuptiarum nomine ſuſpenſus facile deciperetur. Virgines namque in primis obſervabat, e quarum unam parituram ex Propheta engnoverat, dicente: *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* *Iſ. VII. 14.* Virginitatis igitur inſidiator obſervatorque, ſub matrimonii ſpecie ſactus ignorans, a malignitate abſtinuit. Sciebat enim ſuum imperium, ob Dominicam carnis generationem perditum iri.

S. AMBROS. *in Luc. lib. 2. n. 3.* Non mediocris quoque cauſſa eſt, (cur deſponſata Ioſeph Maria) ut virginitas Mariæ falleret principem mundi: qui cum deſponſatam viro cerneret, partum non potuit habere ſuſpectum. Fallendi autem principis mundi fuiſſe conſilium, ipſius Domini verba declarant, cum Apoſtoli iubentur tacere de Chriſto, eum ſanati prohibentur gloriari de remedio, cum dæmones præcipiuntur ſilere de Dei filio.

S. HIERONYM. *in cap. 1. Matth. vol. 4. pag. 7.* Quare non de ſimplici Virgine, ſed de deſponſata concipitur? Primum, ut per generationem Ioſeph origo Mariæ monſtraretur. Secundo, ne lapidaretur a Iudæis ut adultera. Tertio, ut in Ægyptum fugiens haberet ſolatium maritale. Martyr Ignatius etiam quartam addidit cauſſam cur a deſponſata conceptus ſit: ut partus, inquiens, eius celaretur diabolo, dum eum putat non de virgine, ſed de uxore generatum.

S. IOAN. DAMASCEN. *Hortodox. fidei lib. 4. cap. 15. circa med.* Quia ergo obſervabat virgines noſtræ ſalutis inimicus, propter Iſaiæ prædictionem dicentis: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus;* *Iſ. VII. 14.* ut deciperet eum, qui ſemper in ſapientia gloriatur, ipſe qui deprehendit ſapientes in aſtutia eorum: in deſponſationem puella Ioſeph a ſacerdotibus traditur, ut novus liber litteras ſcienti. *Iſ. XXIX. 11.* Nam deſponſatio, cuſtodia Virginis erat, & virgines obſervantis depulſio.

cto mirabiliter & ſupra naturam operante in utero Virginis, & ex ipſo virginis ſanguine fuiſſe formatum. (L)

M. de Tillemont *hiſtoire Eccleſiaſtique, ſur la ſainte Vierge, art.* 2. *tom.* 1. Minime obſtante propoſito ac voto, quo ſe (Maria) obſtrinxerat virginitatem per totum vitæ ſuæ ſpatium colendi, S. Ioſeph in ſponſum accepit, ut Scriptura certiores nos facit, (licet myſterium nos ignorare velit...) Eccleſiæ Traditio inſuper nos docet, quæ mens Deo fuerit, cum ipſam elegit. Tradit enim, ſapientiam æternam, quæ niſi ex Virgine naſci non debebat, Virginem hanc deſponſatam eſſe voluiſſe, ut ipſius fama maledicentiæ iaculis tuta eſſet, potiuſque homines de miraculo ſuæ nativitatis, quam de caſtitate ſuæ matris ambigerent; noſque admonuiſſe, ut neque in iis, quæ per nos recte fiunt, ullus obtrectandi locus relinquatur. Voluit etiam Deus, ut homo aliquis Virgini opitularetur, conſorſque curarum & laborum eſſet, quorum immunem eam eſſe nolebat; utque diabolus, quem Divinitatis ſuæ ignarum Ieſus Chriſtus ſemper voluerat, nihil in hac nativitate inſolitum atque extra ordinem videret, iuxta eelebre S. Ignatii effatum: Principem huius ſæculi virginitas Mariæ latuit, ratioque qua filium genuit.

Neque vero timebat, omnem dæmonum virtutem ſuæ erga homines miſerationis effectus impedire poſſe; ipſique admodum proclive erat, filii ac matris famam adverſus Iudæorum calumnias tueri, aut ne calumniis impeterentur, cavere. Verum (ſupremus hic ordo) qui in omnibus ordinis pulcritudinem amat, alio quidem tempore potentiam ſuam elucere, alio vero ſapientiam ſoam admirari nos vult. Silentium itaque magis conveniebat myſterio, quo noſtram curare vanitatem, noſque manſuetudinem & humilitatem docere mens erat; & quia dæmonis aſtutia vicerat primum hominem, eum ſeducens per virginem; conveniens erat, ut ipſe ab alia Virgine deciperetur, ac deinceps ab alio homine vinceretur.

(L) S. August. *Enchir. cap.* 38. *n.* 12. *& ſeq.* Numquid ideo dicturi ſumos patrem hominis Chriſti eſſe Spiritum ſanctum, ut Deus Pater Verbum genuerit, Spiritus ſanctus hominem, ex qua utraque ſubſtantia Chriſtus unus eſſet, & Dei Patris filius ſecundum Verbum, & Spiritos ſancti filius ſecundum hominem: quod eum Spiritus ſanctus tamquam pater eius de matre Virgine genuiſſet? Quis hoc dicere audebit?.... Quomodo ergo dicimus, Chriſtum natom de Spiritu ſancto, ſi non eum genuit Spiritus ſanctus? An quia fecir eum? Quoniam Dominus noſter Ieſus Chriſtus, in quantum Deus eſt, *omnia per ipſum facta ſunt*; in quantum Ioan. 1. 3.
autem homo eſt, & ipſe factus eſt, ſicut Apoſtolus dicit: *Factus eſt ex ſemine Da-* Rom. 1. 3.
vid ſecundum carnem. Sed cum illam creaturam, quam Virgo concepit & peperit, quamvis ad ſolam perſonam Filii pertinentem, tota Trinitas fecerit, neque enim ſeparabilia ſunt opera Trinitatis, cur in ea facienda ſolus Spiritus ſanctus nominatus eſt? An & quando unus trium in aliquo opere nominatur, univerſa operari Trinitas intelligitur? Ita vero eſt, & exemplis doceri poteſt... Hic ergo, cum confiteamur natum de Spiritu ſancto & Virgine Maria, quomodo non ſit filius Spiritus ſancti, & ſit filius Virginis Mariæ, cum & de illo & de illa ſit natus, explicare difficile eſt. Procul dubio, quippe non ſic de illo ut de patre, ſic autem de illa ut de matre natus eſt... Sicut non omnes qui dicuntur alicuius filii, conſequens eſt, ut de illo etiam nati eſſe dicantur: ſicot ſunt qui adoptantur.... Cum itaque de aliquo naſcator aliquid, etiam non eo modo ut ſit filius; nec rurſus omnis qui dicitur filius, de illo ſit natus cuius dicitor filius: profecto modus iſte, quo natus eſt Chriſtus de Spirito ſancto non ſicut filius, & de Maria Virgine ſicot filius, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, Verbo Deo copularetur in tantam perſonæ unitatem, ut idem ipſe eſſet Filius Dei qui filius hominis, & filius hominis qui Filius Dei: ac ſic in naturæ humanæ ſuſceptione fieret quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum poſſet admittere. Quæ gratia propterea per Spiritom ſanctum fuerat ſignificanda, quia ipſe proprie ſic eſt Deus, ut dicatur etiam Dei donum.

I. Numquid & operante Patre, & operante Filio formatum fuit?

R. Formatum fuit tota Trinitate mirabiliter operante. Idcirco autem soli Spiritui sancto operatio illa tribuitur, quia Incarnatio Verbi opus est divinæ dilectionis, iuxta illud Christi: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*. Atqui, ut supra diximus, sicut opera quæ potentiam divinam innuunt, Patri; & quæ sapientiam, filio; sic quæ gratiam & benevolentiam, & caritatem, Spiritui sancto tribuuntur, quia Spiritus sanctus procedit ex amore infinito Patris & Filii.

Joan. III. 16.

Sect. I. cap. II. §. 7.

I. Itaque Christum Iesum Maria virgo concepit, virgo peperit?

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 3.

R. Res ita se habet. Maria ante partum virgo, virgo in partu, virgo post partum fuit. Hæc est & fuit semper Ecclesiæ fides, iuxta vaticinium Isaiæ: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, id est nobiscum Deus. Id in beata Maria virgine adimpletum fuisse scripsit Matthæus Apostolus. (M) Eosque, qui perpetuam Mariæ virginitatem impugnarunt, pro hæreticis habuit, & e sinu suo semper expulit Ecclesia. (N)

Isai. VII. 14.

Matth. I. 23.

(M) *In ea sententia sunt omnes Scripturæ Interpretes tam antiqui quam recentiores, qui in Isai. & Matth. scripserunt, quos consule.*

(N) S. Hieronym. *Lib. 1. adversf. Iovinianum, pag. 173. tom. 4. par. 2. Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus.* Quod clausum est atque signatum, similitudinem habet matris Domini, matris & virginis.... Et tamen hæc Virgo perpetua multarum est mater virginum ... Loquatur Isaias spei nostræ fideique mysterium: *Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel.* Scio Iudæos opponere solere, in Hebræo verbum *alma*, non virginem sonare, sed adolescentulam. Et revera Virgo proprie *bethula* appellatur, adolescentula autem vel puella, non *alma* dicitur, sed *naara*. Quid est igitur, quod significat *alma*? Absconditam virginem, id est non solum virginem, sed cum *intentu virginem*: quia non omnis virgo abscondita est, nec ab hominum fortuito separata conspectu.

Cant. IV. 12.

Is. VII. 14.

S. Gregor. Nyss. *in diem natalem Christi, pag. 776.* Audis Esaiam clamantem: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis.* Disce ab eodem Propheta, quomodo natus sit puer, quomodo datus sit filius. Num iuxta naturæ legem? Minime vero, inquit: legibus enim naturæ non paret, qui naturæ Dominus est. Quomodo igitur natus est puer? Dic *Ecce*, inquit, *Virgo in utero concipiet, & pariet, & vocabunt nomen eius Emmanuel*... O rem admirandam! Virgo mater efficitur, & permanet virgo: cernis novum naturæ ordinem? In aliis mulieribus quamdiu aliqua est virgo, non est mater. Nam postea quam est facta mater virginitatem non habet. Hic autem utrumque nomen in idem concurrit. Eadem enim & mater & virgo est. Nec virginitas partum ademit, nec partus virginitatem solvit. Decebat enim, ut qui in vitam humanam introibat, ut homines integros incorruptosque servaret, ab incorrupta sibi deserviente integritate initium duceret... Hoc mihi ante magnus ille Moses per eam lucem, in qua sibi Deus apparuit, videtur cognovisse, qui, cum rubus arderet, nec tamen consumeretur: *Transiens*, inquit, *videbo visionem hanc magnam*... Quod enim tunc per flammam & rubum significabatur, ... perspicue in mysterio Virginis apertum fuit. Quemadmodum enim illic est rubus, & accendit ignem, & non comburitur; ita hic est Virgo, quæ lucem parit, & non corrumpitur.

Isai. IX. 6.

Is. 7. 14.

Exod. III. 3.

S. August. *Epist. 137. alias 3. ad Volusian. cap. 2. n. 8.* Ipsa virtus per inviolatæ matris virginea viscera, membra infantis eduxit, quæ postea per clausa ostia membra iuvenis introduxit. Hic si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus De-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 3.

I. Numquid vere mater Dei fuit Maria virgo?

R. Fuit vere. Nam peperit filium, qui Deus est; & caro Filii

uni aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis.

Enchirid. cap. 34. *num.* 10. De virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat: quo si vel nascente corrumperetur eius integritas, non iam ille de Virgine nasceretur; eumque falso, quod absit, natum de Virgine Maria tota confiteretur Ecclesia; quæ imitans eius matrem quotidie parit membra eius, & virgo est.

Serm. 186. *in natali Domini* III. *alias de temp.* 19. *n.* 1. (Iesum) visceribus fecundis, & genitalibus integris Virgo mater effudit. Concipiens virgo, pariens virgo, virgo gravida, virgo feta, virgo perpetua. Quid miraris hæc, o homo? Deum sic nasci oportuit, quando esse dignatus est homo,... qui genitrici suæ præstitit, ne desisteret virgo esse, cum peperit.

Serm. 188. *in natali Domini* 5. *alias de temp.* 25. *num.* 4. Celebremus ergo cum gaudio diem, quo peperit Maria Salvatorem, coniugata coniugii creatorem, virgo virginum principem; & data marito, & mater non de marito; virgo ante coniugium, virgo in coniugio; virgo prægnans, virgo lactans. Sanctæ quippe matri omnipotens Filius nullo modo virginitatem natus abstulit, quam nasciturus elegit.

Serm. 191. *in Natal. Dom.* 8. *n.* 2. Maria Virgo ante conceptum, virgo post partum. Absit enim ut in ea terra, hoc est in ea carne unde orta est veritas, periret integritas... Porro si fides Deum natum credit in carne, Deo non dubitat utrumque possibile; ut & corpus maioris ætatis non reserato aditu domus, intus positis præsentaret, & sponsus infans de thalamo suo, hoc est utero virginali, illæsa matris virginitate procederet. *Ioan.* XX. 19. *Ps.* 18. 6.

Serm. 215. *In redditione symboli, alias ex Vignerianis* 16. *n.* 3 Quis enim digne æstimare potest Deum propter homines nasci voluisse, sine virili semine virginem concepisse, sine corruptione peperisse, & post partum in integritate permansisse? Dominus enim noster Iesus Christus uterum Virginis dignatus intravit, membra feminæ immaculatus implevit, matrem sine corruptione fetavit, a se ipso formatus exivit, atque integra genitricis viscera reservavit; ut eam de qua nasci dignatus est, & matris honore perfunderet, & virginis sanctitate... eligens virginem, quam sibi faceret matrem, faciens matrem quam servaret & virginem; Dei filius nulla matre concipiente, hominis filius nullo homine seminante: fecunditatem feminæ veniendo afferens, integritatem nascendo non auferens.

S. LEO, *Serm.* 20. *in nativit. Domini*, 1. *cap.* 2. Merito igitur virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus salutis: quia custodia fuit pudoris, editio veritatis.

Serm. 21. *in nativit. Dom.* II. *c.* 2. Nova autem nativitate genitus est, conceptus a virgine, natus ex virgine, sine paternæ carnis concupiscentia, sine maternæ integritatis iniuria: quia futurum hominum Salvatorem talis ortus decebat, qui & in se haberet humanæ substantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta nesciret. Auctor enim Deo in carne nascenti Deus est, testante Archangelo ad beatam Virginem Mariam: *quia Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Origo dissimilis, sed natura consimilis: humano usu & consuetudine quod credimus caret, sed divina potestate subnixum est, quod virgo conceperit, quod virgo peperit, & virgo permanserit. Non hic cogitetur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo natus est, ut volebat & poterat. Si veritatem quæris naturæ, humanam cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere divinam. *Luc.* 1. 35.

S. IOAN. DAMASCEN. *Hortodox. fidei, lib.* 4. *cap.* 15. *vers. finem*. Cuius enim voluptas non præcessit, neque pariendi dolor subsecutus est, secundum Prophetam dicentem: *Prinsquam dolorem partus senserit, peperit*... Quemadmodum vero qui conceptus est, virginem concipientem servavit: sic & natus, ipsius virginitatem servavit illæsam: solum transivit per eam, & clausam servavit ipsam. Per auditum quidem conceptio, sed nativitas per consuetum parientium egressum... Non enim impossibile illi erat, per clausam portam transire, & illius non lædere signacula. Manet igitur & post partum virgo, & semper virgo. *Isai.* LXVI. 7.

NAT. ALEX. *Hist. Ecclesiast. sæc.* IV. *dis-*

Dei ex carne Virginis matris facta est, ut Apostolus: *Misit Deus filium suum in mundum factum ex muliere*. (O) *Gal.* IV. 4.

I. Quod vitæ genus agebat Ioseph sponsus Virginis?

R. Quamvis ex semine David regio, in egestate tamen constitutus, labore manuum victum quærere cogebatur. (P) Ex Evangelio constat hunc fuisse fabrum. At cuius generis faber fuerit non liquet. Sunt ex Patribus plurimi, qui asserant hunc fuisse fabrum lignarium; alii fabrum ferrarium: res valde incerta est. (Q)

---

fert. 44. Beatam Mariam ante partum, & in ipso partu, & post partum virginem fuisse, id est ab omni viri consortio & usu coniugii perpetuo segregatam; & integris virgineis corporis claustris benedictum uteri sui fructum Iesum effudisse, Traditio docet: cui citra hæresim refragari nemo potest. De virginitate ante partum, nemo umquam dubitavit hæreticus. Virginitatem in partu Iovinianus violatam fuisse, temere & impie effutiit: quem confodiunt Chalcedonenses Patres in sermone prosphonetico ad Marcianum imperatorem, ubi Filium Dei suæ genitrici virginitatem post conceptum largitum esse dicunt, atque, ut Deo dignum erat, uterum eius obsignasse. Quæ verba manifeste indicant obsignationem illam uteri virginalis etiam in ipso partu perstitisse.

Si plura Patrum testimonia scire aveas, tota hæc dissertatio tibi erit legenda.

(O) ROM. I. 3. De filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.

S. IGNAT. MART. *Epist. ad Ephes.* Deus noster Iesus Christus a Maria in utero gestatus est.

S. IRENÆUS *lib.* 3. *cap.* 31. Verbum existens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, recte accipiebat generationem Adæ recapitulationis. *Laudatur a* THEODORETO *Dial.* I.

S. HYPPOLIT. MART. a THEODORETO *laudatus*. Dic mihi, o beata Maria, quid erat, quod a te in utero conceptum est, & quid a te in virginea matrice gestabatur? Verbum enim erat Dei primogenitum, e cælo in te delapsum.

S. DIONYS. ALEXAND. *Epist. contra Paulum Samosaten.* Una sola virgo filia vitæ, genuit vivens Verbum, & subsistens.... Quinam tu dicis hominem eximium Christum, & non Deum verum existentem, & adoratum ab universa creatura cum Patre & Spiritu sancto, incarnatum e sancta Virgine & Dei genitrice Maria?

TERTUL. *Lib. de Præscript. cap.* 13. Regula autem est fidei ... qua creditur ... Verbum filium (Dei) ... delatum ex Spiritu Dei Patris. & virtute in virginem Mariam, carnem factum in utero eius.

Lib. de carne Christi, cap. 17. Ante omnia commendanda erit ratio, quæ præfuit, ut Dei Filius de Virgine nasceretur.

S. ATHAN. *Orat.* 4 *contra Arianos*. Divinæ scripturæ scopus iste est, & formula propria, ut duplicem agnoscamus in ea de Salvatore loquendi rationem: nimirum tum filium fuisse semper, & esse Deum; qui sit verbum & splendor ac sapientia Patris: tum postea propter nos eumdem illum assumpta carne, de virgine Dei genitrice Maria, hominem esse factum.

S. CYRILLUS HIEROSOLYM. *Catech.* 4. Crede hunc unigenitum Dei Filium ... ex sancta Virgine ac Spiritu sancto esse genitum.

S. HILARIUS *Lib.* 9. *de Trinit.* Natus igitur Deus ex Virgine homo.

IULIUS FIRMICUS. *Lib. de errore profanarum Religionum, cap.* 26. Ex genere Abrahæ descendens Maria virgo Deum concipit.

S. AMBROS. *Lib. de Incarnat. cap.* 5. Non enim alter ex patre, alter ex virgine, generatio generationi non præiudicat.

S. HIERONYM. *Lib. contra Helvid.* Natum Deum esse de virgine credimus.

Adi R. P. NAT. ALEXANDRI *Artic.* II. *Dissert.* 3. in Hist. Eccles. *Sæc.* V. *ubi plurima Patrum testimonia congesta reperies: nos plura exscribere supersedemus. Sed consule in primis ea de re* Acta Concil. Ephes. *adversus Nestorium habiti, & quæ de ea quæstione scripserunt* RR. PP. PETAVIUS & THOMASSINUS *in* Dogmatibus *suis* Theologicis.

(P) MATT. XIII. 55. Nonne hic est Fabri filius?

(Q) M. DE TILLEMONT *Note ... sur S. Ioseph, tom.* I. *des Memor. sur l' Hist. Eccles.* Sanctorum Iustini & Ambrosii dictis, quibus astruitur S. Ioseph fabrum lignarium fuisse, addi potest & illud Theodo-

§. 4. *Historia Nativitatis temporalis & vitæ Christi usque ad fugam in Ægyptum.*

I. Quandonam & quo anno Christus natus est?

R. Eo præcise tempore natus est, quo Messiam venturum Prophetæ prædixerant, anno ab orbe condito circiter quater millesimo, iuxta communem opinionem.

Explico responsionem. Norunt omnes discrepare Chronologorum sententias, tum in computandis annis, quæ ab orbis creatione ad Christum effluxerunt, aliis stantibus pro textu Hebraico, in quo anni fere quater mille statuuntur; aliis pro interpretatione septuaginta Interpretum, in qua anni multo plures reperiuntur; quippe supputantur annorum fere sex millia ad Christi ortum. Tum etiam in statuendo ipso anno nativitatis Christi. Alii enim, quorum sententia nobis verior videtur, Christum asserunt natum fuisse anno Iuliano quadragesimo primo desinente, quadriennio ante æram vulgarem. Sic sentiunt Petavius, Usserius, Lancelotus, Natalis Alexander. Alii cum Calvisio aliud sentiunt. Has opiniones, quæ dogmata catholica nihil iuvant, investigare & discutere nostri non est instituti. (A)

I. Ubinam Christus natus est?

R. In Bethlehem civitate tribus Iuda, in qua nasciturum esse Messiam Prophetæ prædixerant; ut Iudæi ipsi Magis declararunt coram Herode. (B)

---

reti, quo refertur, a Libanio, Iesum Christum ludibrio habendi caussa, Christianum interrogatum, ecquid artificis filius faceret, sandapilam facere respondisse. S. Hilarius & S. Petrus Chrysologus ipsum fabrum ferrarium fuisse crediderunt; ipseque S. Ambrosius eo loci, ubi eum curruum artificem repræsentat, asserit etiam vento & igne laborasse; quo faber ferrarius indigitatur, ipsiusque verba a Beda citantur & referuntur... Ex versionibus Orientalibus nonnullæ lignarium, nonnullæ ferrarium fabrum fuisse volunt.

(A) Appendix *ad Chronologiam Sacram ex Bibliis Antonii Vitrè*. Christus itaque natus est Coss. Augusto Cæsare XI. sive XII. & Lucio Cornelio Sylla II.

Anno

Per Iul.	a mundi creatione	a Diluvio	Olympiadis	Urbis conditæ	Correct. Iulianæ	Imperii Augusti	Regni Herodis	ante Æram vulgarem	Hebdomada Danielis.
4709. cadente	4000. a præcedente autumno inchoato.	2344.	193. ann. IV.	749.	41. desinente	40. a conducto exercitu, seu 26. a morte Cleopatræ	34. a morte Antigoni, vel 37. a concessu sibi regno	5. desinente: ita ut 4. anni solidi ii pertinent ad huius æræ initium.	450.

(B) Mich. v. 2. Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio a diebus æternitatis.

Matth. II. 5. At illi (Sacerdotes & Scribæ) dixerunt ei (Herodi:) in Bethlehem Iudæ: sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.

§. Superiori. *I.* Maria habitabat Nazareth civitate Galilææ ut superius dixisti. Qua ergo ratione contigit, ut Christus in oppido Bethlehem nasceretur?

Luc. II. 1. *R. Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis*, Romano imperio subiectus tum temporis. Hoc edicto factum est, ut Iudæi ire cogerentur singuli in suam civitatem, ibi nomen daturi, ubi caput suæ familiæ esset. Profectus ergo est & *Ioseph a Galilæa* Ibid. 4. 5. 6. *de civitate Nazareth, in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia David, cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.* Factum est autem, cum essent *ibi, impleti sunt dies ut pareret.* Et cum non invenissent locum in diversorio, sive propter confluxum populi simul describendi-caussa adventantis, sive propter odiosam paupertatem & instans puerperium; secedere coacti sunt in speluncam, quæ erat diversorii stabulum: ibi in loco humili & abiecto peperit virgo Maria Christum Salvatorem, & pannis involutum ipsa reclinavit in præsepio, tamquam in cunis. (C) Pars I Sect. II. Cap. I. §. 4.

I. Cur Cæsar Augustus voluit orbem universum Romano subiectum imperio describi?

R. Pace orbi concessa, voluit hoc censu vel augere publicum ærarium, (simul enim unusquisque & nomen dabat, & solvebat tributum) vel imperii Romani vires omnino cognoscere. Sed quidquid cogitaverit Cæsar Augustus, facta certe est hæc descriptio, Deo ita ordinante, ut tam Iudæi quam gentes authenticum haberent instrumentum, quo probaretur Christum, iuxta vaticinia Prophetarum in Bethlehem de domo & familia David, natum esse. Libri enim huius census Romam allati sunt, & in Archivis imperii reçonditi, in qui-

---

(C) M. De Tillemont *art 2. sur Iesus Christ. tom. 1. de l'Hist. Eccles.* Bethlehem modo Civitas David, modo suburbium seu pagus dicitur. Duobus ferme leucis ab Ierusalem distabat. In loco itaque ita humili ac vili Christus nasci voluit, vel in ipso suburbio, vel prope; utque amplius hominum vanitatem prosterneret, permisit, ut Ioseph & Mariæ, cum eo pervenissent, locus in diversorio non esset; quia instituturus census, quamplurimos homines in Bethlehem coegerat. Itaque iuxta traditionem multorum Patrum, qui Palæstinæ commorati sunt, & aliorum, in cavernam se recipere coacti sunt, quæ loco stabuli fortasse erat. Ædificata enim Bethlehem erat supra montem cautibus plenum, e quibus plures domus cavatæ fuerant. Caverna hæc deinde celebris facta est, non modo cum Christianis permissum fuit eam omnibus pietatis officiis colere; verum etiam apud Gentiles, cum Ecclesiam affligebant, locique reverentiam idolis, quibus immolabantur, fœdare satagebant. Indigenæ etiam advenis illuc adventantibus honoris ergo monstrabant præsepe, quod Christianorum Deo cuna fuit.

In hac igitur caverna adeo hominibus despicabili, Salvator nasci voluit, natusque est statim ac Virgo & Ioseph Bethlehem pervenerant, ut vera huius itineris ratio pateret. Natus est versus mediam noctem 25. Decembris, iuxta antiquam Ecclesiæ traditionem, in primis Latinæ; vulgatiorque opinio est, natum esse anno a Roma condita 749. Augusto duodecimum, & Lucio Sylla Consulibus. Si nostram annos Iesu Christi supputandi rationem sequamur, quatuor post annos natus esse dicendus erit. Ipsa sancta Virgo eum pannis involvit, cum communibus auxiliis minime egeret, quia Deum peperit, suæ virginitatis privilegia non amittens.

bus & temporibus Tertulliani servabantur. (D)

I. Prædixerant ne Prophetæ pacatum imperium fore cum Christus nasceretur?

R. Id ipsum aperte prænuntiaverat Isaias his verbis: *Exibit & verbum Domini de Ierusalem. Et iudicabit gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* (E) (Is. 2. 4.)

I. Cur Deus nasci voluit in præsepi?

R. Christus ideo natus est & ad hoc venit, ut sanaret humani cordis corruptionem, doceretque in quo posita essent vera bona.

In eo corrupti homines erant, quod subiecti essent concupiscentiæ carnis, concupiscentiæ oculorum, & superbiæ vitæ: voluit ergo Christus vel nascens eos erudire, ut abnegarent triplicem hanc cupiditatem. Ad hoc efficacius nihil esse duxit, quam si nasceretur parentibus ex totius orbis & nobilissimo & illustrissimo genere ad statum maxime obscurum & summam paupertatem redactis, ob idque coactis, relicto aliis hospitibus diversorio, in stabulum & præsepe divertere. (F)

I. Prædixerant ne Prophetæ Mes-

(D) Tertul. *Lib. 4. adversf. Marcionem, c. 7.* Quomodo in synagogam potuit admitti tam repentinus, tam ignotus? Cuius nemo adhuc certus de tribu, de populo, de domo, de censu denique Augusti? Quem testem fidelissimum Dominicæ nativitatis Romana archiva custodiunt?

S. Io. Chrysost. *Homil. 8. in Matth. c. 11. initio.* Quemadmodum igitur Lucas ait, quod in præsepio positus esset? Quia scilicet cum fuisset enixa, ibi eum continuo reclinavit. Erat enim valde difficillimum vacantem reperire alicubi domum, propter conventum ac frequentiam Iudæorum, quos in unum eadem tunc descriptionis caussa collegerat: quod certe Lucas evidenter expressit, dicens: *Et reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio.* (Luc. 2. 7.) Postea vero eum sustulit, & in suo gremio collocavit. Siquidem ut Bethlehem ingressa est, partum celeriter absolvit: ut hinc quoque totam dispensationem agnosceres, quia scilicet non fortuito ista, nec simpliciter acciderunt; sed secundum providentiam Dei, & prophetiæ consequentiam universa completa sunt... *Paulo ante finem* Et Augustus ipse futuro in Bethlehem partui per descriptionis servit imperium.

(E) S. Hieronym. *Lib. 1. Comment. in Isai. cap. 2. vol. 3. pag. 23.* Omne bellandi studium vertetur ad pacem; & pro discordia erit in toto orbe concordia. Gladii mutabuntur in vomeres, & lanceæ in falces; ut omisso furore bellandi, agriculturæ serviant, & uberrimas falcibus messes secent... Veteres revolvamus historias; & inveniemus usque ad vigesimum octavum annum Cæsaris Augusti (cuius quadragesimo primo anno Christus natus est in Iudæa) in toto orbe terrarum fuisse discordiam; & singulas nationes contra vicinas gentes arsisse studio præliandi: ita ut cæderent & cæderentur. Orto autem Domino Salvatore, quando sub præside Syriæ Cyrino prima est in orbe terrarum facta descriptio, & Evangelicæ doctrinæ pax Romani imperii præparata; tunc omnia bella cessaverunt: & nequaquam per oppida & vicos exercebantur ad prælia; sed ad agrorum cultum, militibus tantum legionibusque Romanis contra barbaras nationes bellandi studio delegato: quando impletus est Angelorum ille concentus: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis,* (Luc. 2. 14.) & in diebus eius orta est iustitia & multitudo pacis.

(F) Tit. 2. 11. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc sæculo.

S. Ioan. Chrysost. *in cap. 2. Matth.*

siam in humili & obscuro statu nasciturum?

R. Id etiam prædixerant. Vocat eum Isaias *despectum & novissimum virorum*. Zacharias autem sic de Messia vaticinatus est: *Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & Salvator: ipse pauper*. LIII. 3. IX. 9.

I. Qua die, quave hora Christus natus est?

R. Natus est octavo Kalendas Ianuarii, hoc est 25. Decembris, ipsa media nocte, ut fert traditio celebriorum Ecclesiarum. (G)

I. Prædixerant ne Prophetæ hac ipsa hora Christum nasciturum?

R. In libro Sapientiæ hæc leguntur, ubi sermo est de Angeli adventu in Ægyptum ad liberandos filios Israel, & exterminandos primogenitos Ægyptiorum. *Cum quie-* XVIII. 14. 15.

Homil. 9. circa med. Herodis insidias fugit, & natus in præsepio collocatur, & in diversorio manet, & matrem elegit humilem: nos videlicet erudiens, ne quid horum esse erubescendum putemus. Itaque ab ipsis principiis humanis fastum calcans, solius nos sectatores præcipit esse virtutis.

S. AUGUSTIN. *in Ps.* XVIII. *Enarrat.* II. *n.* 15. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum, Deus humilis venit. Hæc caussa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animarum, omnipotentem medicum de cælo deduxit, usque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit: ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor. Iam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus.

Vide quæ dicemus infra De Festo nativit. Dom. *p.* 2. *Sect.* 4. *c.* 2. *§.* 5.

(G) M. DE TILLEMONT *Note 4. sur Iesus Christ, t.* 1. *des Mem. sur l' Hist Eccles.* Noctu natus creditur Christus, quia noctu Angelus nativitatem pastoribus annuntiavit; atque ita adamussim impletum Davidis dictum, inquit D. Augustinus: *Ante luciferum genui te*. Constans Ecclesiæ traditio, id in vigesimam quintam Decembris diem reiicit; Casaubonus negat opinionem hanc ex eo infirmari, quod tempus illud valde frigidum minime aptum animalibus stercorandis, cum inter hanc, & Iudææ regionem magnum discrimen intersit; ipseque, Angliæ vaccas per totum anni tempus sub dio relinqui asseverat. Ps. CIX. 3.

S. Chrysostomus multa in medium affert argumenta ut probet, Iesum Christum vere natum esse 25. Decembris nocte; quæ tamen valde infirma sunt, præter illud quod asserit, in hac semper opinione fuisse Occidentis Ecclesias. D. Chrysostom certo certius affirmat, a longo tempore ἄνωθεν ex antiquissima traditione nativitatem celebratam esse 25. Decembris die in Occidente, nempe in omnibus regionibus, quæ sunt a Gadibus ad Thraciam usque, & extremas Hispaniæ oras; idque singillatim de Roma affirmat, ubi credit potuisse inveniri huiusce rei probationes in publicis tabulis Iudææ per id temporis factis, quæ, ut ipse opinatur, etiam tum servabantur. Festivitas hæc 25. Decembris die celebrata apparet in veteri Calendario Romano, quod certe post annum 354. factum est. Paulus Emesenus in sermone, quem habuit Alexandriæ anno 432. die 29. Cniac, quæ est 25. Decembris, ait eam fuisse diem, in qua Christus natus erat... Si nativitatem Domini nostri 25. Decembris die fuisse admittimus, eam referre necesse est in quartum ante communem æram, quam sequimur, annum, hoc est in finem anni, quo Augustus duodecimum fuit Consul cum Lucio Sylla, qui erat annus Iulianus 41. vel post correctionem Calendarii per Iulium Cæsarem factam; 40. Augusti post Cæsaris mortem, vel 27 post pugnam Actiacam; 36. post Herodem Iudææ regem declaratum; 749. a Roma condita; 4. centesimæ nonagesimæ tertiæ Olympiadis; 4000. a mundi creatione, iuxta Usserium, qui præcedente autumno inceperat; aut 5509. iuxta supputationem, quam omnes a septimo sæculo Græci sequuntur, & 4709. periodi Iulianæ. Sententiam hanc omnes ferme docti modo amplexantur; eamque suo etiam suffragio Eminentissimus Norisius comprobat.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 4.

tum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de cælo a regalibus sedibus ... prosilivit. Hæc autem verba Ecclesia ad ortum Christi accommodat.

I. Numquid Christus statim atque natus est, ortum suum hominibus significavit?

R. Ubi Christus natus est, mox Angeli vicinis pastoribus Iudæis ortum hunc annuntiarunt. Idque ipsum Magi gentiles, visa in oriente stella & Deo revelante, intellexerunt: statimque & pastores & Magi accurrerunt Christum recens natum adoraturi. (H)

I. Circumcisus ne est Christus octavo post ortum die sicut & ceteri Iudæorum?

R. Postquam impleti sunt dies octo, circumcisus est pro more Iudæorum, *factus sub lege*, inquit Apostolus, *ut eos qui sub lege erant, redimeret.* (I) Gal. VI. 4.

I. Mansit ne diu Christus in

(H) Luc. II. 8. Et Pastores erant in regione eadem vigilantes. & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecee Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsir illos, & timuerunt timore magno. Et dixir illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum; invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factom est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum; pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamos hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

MATTH. II. 1. Cum ergo natus esset Iesos in Bethlehem Iuda in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Ierosolymam, dicentes: Ubi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma eum illo. Et congregans omnes principes Sacerdotum & Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ: sic enim seriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero; & cum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi erat puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde; & intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adoraverunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, tus, & myrrham. Et responso accepto in somnis ne rediret ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Mich. V. 2.

Vide quæ dicuntur infra part. 2. *sect.* 4. *c.* 2. De Festo Nativitatis Domini, de Adoratione Magorum *dum primum Ecclesiæ preceptum interpretamur.* §. 5. & 7.

(I) Luc. II. 21. Et postqoam consummati sont dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in otero conciperetur.

PHILIP. II. 9. Propter qood & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominos Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

Consule de Festo Circumcisionis *huiusce operis partem* 2. *sect.* 4. *c.* 2. §. 6.

Bethlehem poſtquam ibi natus eſt.

R. Manſit ibi dies quadraginta, ut daret interea locum Iudæis, de hoc tanto & tamdiu expectato eventu quid credendum eſſet, inquirendi. (K)

Poſt dies quadraginta intulit Chriſtum virgo Maria in templum; ut & offerret Domino Primogenitum ſuum, & ipſa ſe ſacrificiis ex lege purgaret; quamquam lex iſta, quæ de purgatione matrum erat, ad Virginem nullatenus pertineret. (L)

I. Pervenerunt ne Magi ad Chriſtum ante, an poſt purgationem Mariæ?

R. Ipſo tertio decimo poſt nativitatem die pervenerunt, ut fert communis opinio, quo die feſtum Epiphaniæ celebrat Eccleſia Latina. (M)

I. Magorum adorationem prædixerant ne Prophetæ? Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 4.

R. Hanc Iſaias verbis apertis prædixerat. Reperitur & in Pſalmis non obſcura ea de re prophetia.

Hæc habet Iſaias: *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui... Omnes de Saba venient, aurum & tus deferentes, & laudem Domino annuntiantes.* Is. LX. 3. 6.

Pſalmus vero ſeptuageſimus primus ſic fert: *reges Tharſis & inſulæ munera offerent; reges Arabum & Saba dona adducent.* De Salomone videtur ibi loqui David iuxta primum litteræ ſenſum: ſed verba totius Pſalmi paullo attentius legenti facile conſtat ad Meſſiam, cuius Salomon typus fuit, verba hæc ceteraque eſſe referenda. Et certe multa ſunt in hoc ipſo Pſalmo, quæ non de Salomone, ſed de Meſſia Ps. LXXI. 10.

(K) S. Chrysost. *Hom. 7. in Matth. cap. 7. non longe ab initio.* Et idcirco non continuo, ut natus eſt, in civitatem ſuam venit, ſed in Bethlehem quadraginta remoratus eſt diebus: ut his qui diligentius vellent de ipſo cuncta timari, occaſionem inquiſitionis ingereret.

(L) *De bis fuſius infra in tractatu* De Feſtis, *part. huius operis 2. Sect. 4. c. 2. §. 8. ubi agimus de* Die Feſto Præſentationis I. C. D. N. in templo, *&* Purificationis B. Mariæ Virginis.

(M) M. de Tillemont *Note 9. ſur Ieſus-Chriſt, t. 1. des Mem. ſur l'Hiſt. Eccleſ.* S. Auguſtinus in ea fuit opinione ut crederet, Magos ante purificationem in Bethlehem veniſſe.... Florentinius propenſus eſt ad credendum. Magos non Ianuarii die, ſed aliquanto poſt purificationem veniſſe. Neque vero nova eſt hæc opinio, cum eam quoque admittat vetuſtiſſima Evangelii Concordantia, quæ Ammonii eſſe creditur, adeo celebris tertio ſæculo ineunte. Idem dicitur a Iuvenco, qui quarto floruit ſæculo; & ab Origene & Euſebio in Græcis Catenis. S. Leo ab hoc ordine non diſcedit in ſua Epiſtola 16. cap. 2. pag. 467. *Hoſtia pro eo (Ieſu) legalis offertur: aliud cum tres Magi, claritate novi ſyderis incitati, & in Bethlehem ab Oriente perveniunt, & adoratum parvulum miſtica munerum oblatione venerantur.*

D. Hieronymi Chronica in ſecundum poſt Chriſti nativitatem annum Innocentium ſtragem reiicit; quod concordat cum S. Epiphanii & aliorum ſententia opinantium, Magos per id temporis veniſſe, eoque fundamento ſe tuentium, quod Herodes de tempore, quo ſtellam viderant, edoctus, pueros omnes a bimatu in Bethlehem ortos, occidi iuſſit. D. Chryſoſtomus reponit, ſtellam potuiſſe videri multo ante Chriſti nativitatem, Herodemque timore ac rabie percitum plus temporis comprehendiſſe, ut tutiori modo ſuæ ſecuritati conſuleret.... Manifeſte patet Eccleſiæ Græcæ ac Latinæ conſilium iubentis, ut Magorum adoratio, ac Innocentium martyrium ſimul cum Salvatoris nativitate celebraretur, quia hæc duo ipſum myſterium ſunt conſecuta.

solummodo ad litteram intelligi possunt; alioqui falsa dici debent: quale est quod dicitur: *Et permanebit cum sole & ante lunam*; & illud, *Ibid. 5. & 11.* *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei*. (N)

I. Fuerat ne prædicta stellæ apparitio?

R. His verbis fuerat prædicta a *Num. xxiv. 17. 19.* Balaam: *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel .... De Iacob erit qui dominetur.*

§. 5. Series vitæ Christi ad eius Baptismum. Vita Ioannis Baptistæ.

I. Peracto purgationis ritu, sunt ne Maria & Ioseph cum puero Iesu reversi in civitatem Nazareth?

R. Non. Sed fugerunt in Ægyptum ad declinandam persecutionem Herodis, qui quærebat puerum ad perdendum eum. (A)

I. Cur Herodes quærebat Iesum ad perdendum eum?

(N) S. AUG. *in Ps.* LXXI. *n.* 8. *Permanebit cum sole*. Quid autem magnum est *Ioan. 1. 3.* permanere cum sole, ei per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, nisi quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putant religionem nominis Christiani usque ad certum tempus in hoc sæculo victuram, & postea non futuram? *Permanebit* ergo *cum sole*, quamdiu sol oritur & occidit: hoc est quamdiu tempora ista volvuntur, non deerit Ecclesia Dei, id est Christi corpus in terris. Quod vero adiungit, *Et ante lunam generationes generationum*: potuit dicere, Et ante solem, id est & cum sole, & ante solem: quod intelligeretur, Et cum temporibus, & ante tempora. Quod ergo tempus antecedit, æternum est: & hoc vere habendum est æternum, quod nullo tempore variatur, sicut in principio erat Verbum.

(A) MATTH. II. 13..... Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum: & erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ex *Osee. 11. 1.* Ægypto vocavi Filium meum.

S. AUGUSTIN. *de Cons. Evang. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 16. Quæritur quando fieri potuerint, quæ contexit Matthæus de profectione in Ægyptum, atque inde regressione post Herodis mortem, ut iam in civitate Nazareth habitarent, quo eos Lucas, postea quam perfecerunt in templo circa puerum omnia secundum legem Domini, reversos esse commemorat. Hic proinde cognoscendum est.... sic unumquemque Evangelistam contexere narrationem suam, ut tamquam nihil prætermittentis series digesta videatur: tacitis enim quæ non vult dicere, sic ea quæ vult dicere, illis quæ dicebat adiungit, ut ipsa continuo sequi videantur: sed cum alter ea dicit quæ alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum ubi ea potuerit, a quo prætermissa sunt, transilire, ut ea quæ dicere intenderat ita superioribus copularet, tamquam ipsa nullis interpositis sequerentur. Ac per hoc intelligitur Matthæus, ubi ait somnio admonitos Magos ne redirent ad Herodem, & per aliam viam regressos in regionem suam; illic prætermisisse quæ Lucas narravit gesta circa Dominum in templo, & dicta a Simeone & Anna: ubi rursus Lucas prætermittens profectionem in Ægyptum, quam narrat Matthæus, tamquam continuaoı contexuit regressionem ad civitatem Nazareth.

M. DE TILLEMONT *Tom.* 1. *des Memoires sur l' Hist. Ecclef.* S. Augustinus supponere videbatur, Virginem & S. Ioseph nonnisi post suum ex Ægypto reditum, in Nazareth regessos esse: revera videntur in Ægyptum profecti non a Nazareth, sed a Bethlehem, quo consequenter a Ierusalem redierant post purificationem; Angelus enim ut in Ægyptum irent iusserat, quia Herodes puerum ad necem quæsiturus erat. Porro Herodes in Bethlehem eum tantummodo, & in finibus eius quæsivit; atque ita verisimile admodum est, S. Ioseph ibi tum cum tota familia fuisse.

R. Quia Magi ad Iesum properantes ut eum adorarent, venerunt primum ad Herodem, ut scirent ab eo ubinam esset recens natus rex Iudæorum. Quo audito rex suspiciosus & crudelis, veritus ne regnum sibi olim ab hoc infante eriperetur, quæsivit eum ad necem. Hoc autem frustra quæsito, occidit omnes pueros a bimatu & infra in Bethlehem, & in omnibus finibus eius. Ratus scilicet puerum hunc, quisquis esset, cum ceteris periturum: sed delusa Herodis impietas est. Nondum venerat hora Christi; itaque fugiens in Ægyptum, se se neci præripuit. (B)

I. Prædixerant ne Prophetæ futuram cædem Innocentium?

R. Hanc velut in imagine adumbraverat cædes infantium Hebræorum ab impio rege Pharaone olim decreta. Et fugam Christi in Ægyptum Moyses, Christi typus, a Pharaonis filia ereptus neci, & educatus, adumbraverat. Sed præterea hæc leguntur in Ieremia Propheta: *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt.* xxxi. 15. Quod in cæde Innocentium adimpletum fuisse declarat Matthæus Apostolus. (C)

(B) *Vide* MATTH. II. 13. *supra litt.* (A) II. 16. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde; & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius a bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis.

(C) MATTH. II. 17. Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.

IANSENIUS GAND. *Comment. in Concordiam Evangelicam cap.* 11. *pag.* 85. Tunc adimpletum est quod dictum est, &c. Testimonium illud legitur Ieremiæ 31. & ipsum nequaquam proprie de his infantibus propter Christum occisis a Propheta prædictum est, sed de decem tribubus in captivitatem cum magno mærore abductis, ut testatur etiam Hieronymus. Hæ autem tribus illo capite, & alibi sæpe nomine Ephraim designantur, quoniam earum princeps erat tribus Ephraim. Itaque a Propheta, Rachel quæ avia erat Ephraim, dicitur deplorare Israelitas, tamquam filios suos; quo significatur populum Israeliticum amare ploraturum, ob captivitatem, & necem suorum. Quoniam autem sub Herode nunc non minor tyrannis & eiulatus factus est in Israelitico populo, quam olim cum populus in captivitatem abduceretur, idque eo loco ut proprie Rachel dici possit plorasse iam hos interfectos pueros tamquam filios suos, ob id Evangelista hunc Ieremiæ locum nunc dicit adimpletum, hoc est nunc vere id dici potuisse, quod olim dixerat Ieremias etsi de aliis, & in sensu nonnihil diverso. Proinde non videtur dicendum, quemadmodum tamen communiter dicitur, testimonium istud a Matthæo hic adduci, ut ostenderetur hanc Infantum cædem non contigisse sine dispensatione divini consilii, sed Deo ita providente, & per Prophetam prædicente, & sic fieri permittente secundum suam gubernationem, ut adimpleretur quod prædixerat. Potius enim dicendum, Matthæum Hebræis scribentem, quod gratum illis esse sciebat fecisse, atque ob id Scripturam, quæ facto huic adaptari commode potuit, desumpsisse, sicut & alibi. Non enim ad ostendendam divinam dispensationem citasse hoc testimonium hinc constare videtur, quod de his pueris hæc a Ieremia non sint dicta, neque secundum sensum litteralem, neque secundum sensum mysticum, cum calamitas illa, de qua ad litteram loquitur Propheta, non videatur allegoria apta posse ostendi fuisse figura huius cædis infantum. Dici tamen potest Spiritum sanctum, illo Ieremiæ loco sub typo calamitatis populi Israelitici, voluisse etiam significare martyrum omnium necem, &

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 5.

I. Prædixerunt ne Prophetæ fugam Christi in Ægyptum?

R. Typum huius fugæ prænuntium iam vidimus in Moyse aquis erepto per filiam regis Ægypti. Illud ipsum in typo adumbravit Iacob, cum universa familia descendens in Ægyptum, ad declinandam imminentem ex fame mortem. Unde quod de Israelitis apud Osee legitur: *Ex Ægypto vocavi Filium meum*, id Matthæus refert tamquam prophetiam de reditu Christi ex Ægypto. (D) XI. 1.

His adde quod legitur in Isaia, cuius verba hæc sunt: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti a facie eius*. (E) XIX. 1.

Ecclesiæ per Rachelem significare luctum; ac proinde recte de his martyribus citasse, qui omnium Martyrum primitiæ sunt, & quibus locus iste proprie quodammodo competit.

(D) S. Ioan. Chrysost. *Homil. 8. in c. 2. Matth. paulo post. initium*. Et cuius tandem, inquies, rei gratia in Ægyptum parvulus mittitur? Prima quidem illa caussa, quam Evangelista signavit, ut impleretur, inquit, quod scriptum est: *Ex Ægypto vocavi Filium meum... Et aliquanto post*. Si vero de prophetia Iudæi ambigerent, dicentes: *Ex Ægypto vocavi Filium meum*, de se dictum potius, quam de Christo esse prædictum; respondebimus profecto esse hunc quoque prophetiæ morem, ut multa sæpe de aliis dicantur quidem, sed in aliis impleantur; ut illud quod de Simeone & Levi dicitur: *Dividam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel*. Hoc enim non in ipsis, sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt.... Hoc igitur etiam in præsenti potest quæstione defendi. Quis enim magis ac proprie Dei Filius esse dicitur? Ille ne populus qui adorabat vitulum, qui *Beelphegor initiabatur*, quique filios suos dæmoniis immolabat: an vero Dominus Iesus Christus, qui natura Filius Dei est, & toto Patrem honore veneratur? itaque nisi advenisset iste, nequaquam prophetia dignum finem habere potuisset. Considera igitur quemadmodum istud ipse Evangelista designet, dicendo: *Ut impleretur*. Ostendit enim quoniam nisi venisset iste, non utique fuisset impletum.

Osee XI. 1. — Gen XLIX. 7. — Exod. XXXII. Num. XXV. 3.

(E) S. Hieron. *Lib. 5. Comment. in Isai. Proph. cap. 19 vers. 1. T. III. pag. 127.* Ad ipsam commicans Ægyptum loquitur, quod nequaquam per Angelos, sed ipse Dominus veniat super nubem levem, id est, velocem, & ingrediatur Ægyptum: & idola Ægypti contremiscant, tabescatque cor fortium: & Ezechielis vaticinium compleatur: *Disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis*. Quidam totam hanc prophetiam ad Salvatoris tempora referunt, quando ingressus est super nubem levem, id est corpus humanum, quod ex Virgine assumpserat, nullo humanæ commixtionis semine prægravatum, sive quod a nube levi portatus sit, id est corpore virginali: & ad ingressum eius omnes dæmones contremuerint, tuncque prima idolorum ruina fuerit, præsentiam Domini ferre non sustinens. Ezech. XXX. 13.

S. Cyrill. Alexandr. *Lib. 2. Tom. 4. in Isai. c. 19. vers. 1.* Quidam Interpretes levem dixerunt esse nubem, sanctam Domini carnem, id est ex Virgine sumptum templum, quod propterea forsan nubi conferunt, quod a terrenis motionibus ac cupiditatibus, liberetur, & sursum velut ac in altum evolet. Est enim omnino purissimum, omnique terrestri immunditia liberum ac immune sanctum corpus omnium nostrum Salvatoris Christi. Alii rursus levem nominari nubem autumarunt, sanctam Virginem.... Nihil obstat.... Christum in levi nube conspectum intelligere:... etenim nubes typum pluviæ, & roris spiritualis, ipsiusque salutaris lavacri nobis plane repræsentat... Decebat itaque Dominum, cum ad emundationem & mutationem Ægyptiorum se conferret, divino scilicet & spirituali more, in nube levi apparere.

Theodoret. *in Isai. cap. 19. vers. 1.* Prophetiæ testimonium dat sacrorum Evangeliorum historia. Angelus enim Domini præcepit Ioseph, ut in Ægyptum iret cum

I. Numquid revera commota sunt universa Ægypti simulacra, ubi primum Ægyptum Christus ingressus est?

R. Etiamsi in ipso Christi in Ægyptum adventu simulacra universa non corruissent, adimpletam tamen prophetiam hanc fuisse constat: corruerunt enim certissime non ita multo post, cum Christi religio per Ægyptum universam mirifice propagata est, & floruit. (F)

Sed prætermissa ea responsione;

---

puero, & matre eius... Explosus est error multorum deorum: & qui super nubem levem sedet ab eis adoratur.

Eusebius *Lib 9. Demonstrat. Evang. c. 2.*. Ecce Dominus sedet super nube levi, & veniet in Ægyptum: & commovebuntur manufacta Ægypti a facie eius, & cor eorum vincetur ab ipsis. Caussa porro cur Dominus ita in Ægyptum destinetur venturus, hæc mihi videtur. Primi siquidem omnium Ægyptii errori colendi multos deos ac dæmones initium dedisse dicuntur, & reliquis universis mortalibus superstitionis auctores extitisse, quin etiam omnium aliorum maxime dæmoniacis operationibus, & curiositatibus studuisse: iidem præterea ab ipsa Scriptura divina, hostes populi Dei fuisse perhibentur. Sed antiquus quoque ipsorum rex fateri se non nosse Dominum, palam descriptus est, dum sic ait: *Non novi Dominum*, *& Israel non emittam*. Ergo ingens quoddam divinæ Christi virtutis miraculum exhibere nobis volens prophetica oratio, Domini in Ægyptum canit adventum, sub quem non levem futuram Ægyptiorum mutationem, divinat deinceps sic dicens: *Et cognoscent Ægyptii Dominum*, qui videlicet non cognoscebant illum prius, *& vovebunt Domino vota*, & quæ his similia sequuntur. Superiori quidem proximo capite hereditas eius, qui venturus canitur, Edom & Esau dicebatur, quippe cum alieni ab Israel eo modo significarentur. Hic vero & Ægyptus & Ægypti populus, non simulacrorum amplius cultor futurus canitur, sed eius Domini, qui apud Iudæorum Prophetas pro Deo celebratur. Quæ si oculis completa non cernuntur, ne dicamus sane adventum illum Domini, qui in Ægyptum futurus prædicitur, fuisse adhuc. Sed si supra omnem rationem rebus fidem ipsa veritas facit.... ipsos Ægyptios ab ea superstitione recessisse, quam usque ab initio a patribus suis acceperant, illique Deo adhæsisse, qui a Prophetis hæc ipsa divinantibus colebatur, & unum hunc interim colere, neque ullam mortem recusare pro cultu & pietate erga illum, Quid aliud iam superest, nisi ut fateamur non aliter ista contigisse, quam per Domini in Ægyptum adventum, sicut vaticinium proxime expositum significabat?

Isai. XIX. 1. *Exod. V. 2.* *Isai. XIX. 21.* *Ibid.*

(F) S. Chrysost. *Homil. 8. in Matth. pag. 81* Si quis nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso quovis omnem illam videbit eremum digniorem factam esse, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, & populos martyrum, & choros virginum: & omnem quidem tyrannidem diaboli dissolutam, Christi autem regnum coruscans:.... & hæc omnia bona non in urbibus solum, sed etiam in desertis magis florent locis, quam in ipsis urbibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cælestium conversationem in terris micantem. Atque hoc non in viris tantum, verum etiam in feminis splendere conspicias. Nam illæ quoque non minori quam viri virtute decorantur..., Communis enim illis ac viris adversus diabolum pugna est, contraque huius mundi potestates, nec usquam teneritudo sexus his congressibus impares facit. Non enim natura corporis, sed voluntate animi exercentur ista certamina. Propterea sæpe in huiusmodi acie fortius viris feminæ decertarunt, ac trophæis insignioribus claruerunt. Non ita variis astrorum choris cælum refulget, ut Ægypti eremus scenas ubique nobis ostendens monachorum... Propterea cum hac (Apostolicorum) dogmatum veritate, plurimo etiam virtutis studio ornatur: cunctis quippe præsentibus rebus exuti, mundoque crucifixi, nihilominus ad perfectionis ulteriora contendunt: proprii siquidem opera corporis

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 5.

id universis sæculi quarti Scriptoribus certissimum fuit, ex receptissima in hac regione traditione constare, omnia Ægypti simulacra statim corruisse, ubi Christus Ægyptum ingressus est, quemadmodum corruerat olim in templo Philistæorum simulacrum Dagon in conspectu Arcæ Domini. Quod & ad præsentiam Martyrum aliquando postea simulacris Pseudodeorum contigisse certissimum est. (G)

ad indigentium utuntur alimoniam. Neque enim quia ieiunant, aut vigilant, idcirco otium sibi indulgent diurnum: sed noctes quidem sacris hymnis ac vigiliis, dies vero orationibus, manuumque operibus exercent, apostolicæ cursum virtutis imitantes.

(G) 1. Reg. v. 2. Tuleruntque Philistiim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: tulerunt Dagon, & restituerunt eum in locum suum. Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen. Porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc caussam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem... Non maneat arca Dei Israel apud nos: quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum.

M. De Tillemont *art. 4 sur Iesus Christ, Tom. 1. des Memor. sur l' Hist. Eccles.* Postquam Magi a Bethlehem profecti sunt, Angelus Iosepho præcepit, ut cum puero & Matre in Ægyptum fugeret, ibique moraretur, usque dum reverti iuberetur, quia Herodes quærere puerum debebat ad perdendum eum. Ioseph promptus, & alacer parere non distulit præcepto adeo molesto, quod dignitati infantis minus convenire videbatur: a quo tamen docemur, nos, cum nosmetipsos Deo damus, ad perferendas tentationes atque persecutiones paratos esse debere. Insuper quia Iesus Christus universam terram sanctificandi, veniæque spem omnibus peccatoribus dandi ergo veniebat, a duabus regionibus impietate sua magis notis initium facere volebat, & in Ægyptum ire, postquam a Babylonis finibus Magos accersivisset.

Isti itaque virtuti præsentiæ Iesu Christi a D. Chrysostomo tribuuntur progressus, quos postea Christianorum religio in Ægypto fecit, ingentes martyrum turbæ, sanctarum virginum cœtus, innumera Anachoretarum multitudo, qui deserta populati sunt, magisque illustria reddidere, quam præclarissimæ civitates provincias alias. Antequam vero Ægypti celebres Anachoretæ fierent, Eusebius animadvertit, Dei Verbum maiori vi operatum esse in hac, quam in ceteris provinciis; idque Iesu Christi infantis præsentiæ acceptum refert, iuxta Isaiæ prophetiam cap. xix. 1. D. Athanasius idem fortasse innuit, cum dicit, præsentiam infantis Iesus concidisse & deturbasse statuas, quæ veluti idola colebantur: fierique potest, in eodem sensu locutum Auctorem, qui sub Origenis nomine latet, nec non D. Cyrillum Hierosolymitanum, quorum eadem fere verba sunt.

Nihilominus sæculo quarto traditio in Ægypto erat, in Thebaidem Iesu Christo profecto cum Maria & Ioseph, inque templum urbis Hermnpolis in hac provincia ingresso, cuncta illius templi idola corruisse & fracta fuisse. Rufinus, aut is, cuius nomine loquitur, se templum hoc vidisse asserit. D. Hieronymus affirmare non dubitat, ad adventum Iesu Christi in Ægyptum omnes dæmones contremuisse, idolaque tunc corruere cœpisse. Sozomenus innuere videtur, cuncta Ægypti idola concussa fuisse; atque etiam asserit, Ægyptios pro certo habuisse, Iesum Christum Hermopolim in Thebaide venisse, atque ad ipsius ingressum magnam malum persicam, quæ prope portam erat, quæque probabiliter superstitioso cultu colebatur, quasi ipsum adoraturam se curvasse ad terram usque, vulgusque persuasum fuisse, ipsius folia, corticem, vel ligni frustum ægris admotum, ipsos pristinæ sanitati restituisse, si fide præditi essent.

Le P. Pezron *Histoire Evangelique sur l' an. 1. de Iesus-Christ, p.* 125. Certum mi-

I. Quamdiu Christus commoratus est in Ægypto?

R. Id omnino non constat. Hoc tamen certum est, non diu fuisse commoratum, sed inde reversum statim atque Herodes mortuus est. At mortuus est Herodes post annum circiter a nativitate Christi. (H)

I. Quo profectus est Iesus ex Ægypto?

R. Profectus est primum Ioseph cum Iesu & Maria *in terram Israel.*
Mat. II. 22. *Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ*, ubi regnabat Antipas Archelai frater. *Et veniens habitavit in civitate Nazareth*, ubi iam ante partum Virginis morabatur. (I)

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 5.

Ibid. 23.

I. Quamdiu Christus commoratus est in civitate Nazareth?

R. Ad annum quasi tricesimum.

I. Quomodo transacta est infantia & pueritia & adolescentia Christi Iesu? Quid egit tot annorum continuata serie?

---

nime est, in quo Ægypti loco Iesus Christus moratus sit: veterum nonoulli scriptum reliquerunt, Thebaidem usque profectum esse, videturque quarto sæculo quædam traditio viguisse apud Ægyptios, Iesum Christum Hermopoli in Thebaide moratum esse; idque Sozomeno ansam dicendi dedit quinto historiæ suæ libro: *Aiunt Ægyptii Iosephum, cum præ metu Herodis fugeret, assumpto secum Christo, cum sancta Maria Deipara Hermopolim venisse*. Traditionem hanc secutus Pallas in D. Chrysostomi vita inquit, Ecclesiam quamdam postea Hermopoli fuisse, quæ Iesu Christi præsentia consecrata fuerat. Hæc & alia testimonia pervincerent mundi Servatorem usque Thebaidem profectum esse, nempe plusquam ducentas leucas a Ierusalem. In Ægypto quarto sæculo, Iesu in templom ipsius civitatis ingresso, corruisse omnia idola in terram, & comminuta esse memorabantur. Neque id incredibile videri debet, si conferas cum iis quæ a Scriptura de fœderis arca referuntur, qua in Dagon templo collocata, idolum corruit, quod etiam casus sui pondere comminutum est. Si arca Domini, quæ ideo solummodo sancta erat, quia res sacras continebat, tantum potuit in Philistæorum idolum, quid credi non potest de omnipotente Domino huius arcæ Deo? Certe sola Iesu præsentia debuit evertere, & in frusta comminuere omnia idola templi Hermopolis, si verum est, in locum hunc profanum umquam ipsum venisse. Illud certum compertumque est, atque ab Ecclesiæ Patribus probatum, a præsentia Iesu Christi in Ægypto manasse gratias omnes, ac benedictiones, quæ postea regnum hoc locupletarunt; præsentiam hanc veluti originem ac principium fuisse eximiarum virtutum, quæ hasce provincias illustrarunt, quibusque celebres facti sunt quamplurimi sancti anachoretæ, ac præstantissimæ virgines. Qui adeo magno numero fuerunt, ut non modo urbes, verum etiam horrida deserta, ac vastas solitudines frequentarent; dicique potuit, ab hisce hominibus cælesti gratia præditis execrandum idolorum cultum, qui per tot sæcula duraverat, penitus funditus subversum sublatumque fuisse.

(H) MATTH. II. 19. Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Israel.

(I) LUC. I. 26.... Missus est Angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.

II. 4. Ascendit autem & Ioseph a Galilæa de civitate Nazareth.

MATTH. II. 23. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

LUC. II. 39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam, in civitatem suam Nazareth... Et descendit cum eis, & venit Nazareth.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 5.

R. Hæc sunt, præter supra dicta, quæ novimus:

1. Christus *proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines:* quod intelligendum quantum ad signa & effecta sapientiæ & gratiæ; non quantum ad sapientiam ipsam & gratiam, quæ utique crescere & augeri non potuit in homine Deo. Sed potuit homo Deus maiora in dies signa sapientiæ & gratiæ exerere. (Luc. II 52.)

2. Mariæ & Iosepho subditus fuit in omnibus. (K)

3. Cum esset annorum duodecim ascendit cum parentibus in Ierusalem, ipsisque insciis, mansit in templo; ibique post triduum inventus est tandem, sedens in medio Doctorum, audiens illos, & interrogans, & rapiens eos in admirationem sui. (L)

4. Descendit cum parentibus, & venit Nazareth: & erat sicut antea subditus illis, ut exemplo suo doceret debitam parentibus reverentiam & subiectionem: (M) Et probabile est cum S. Ioseph artem exercuisse. (N)

Hæc vitæ Christi series fuit ad annum fere tricesimum.

Cum autem esset quasi annorum triginta, venit ad Ioannem Baptistam in desertum locum ad Iordanis fluvii ripam, ut ab ipso baptizaretur. (O)

I. Quem nobis hominem narras? Ioannes Baptista quis fuit, quomodo vixit?

R. Ioannes Baptista *fuit homo* (Ioan. I. 6.)

(K) Luc. II. 51 Et erat subditus illis.

(L) Luc. II. 41. Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem, in die solemni Paschæ. Et cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognoverunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et non invenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius. Et videntes admirati sunt, & dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

(M) Luc. II. 51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis,

(N) Ioan. VII. 15. Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

S. Iustinus Mart. *Dialogo cum Tryphone Iudæo*. Cum Iesus Iosephi fabri lignarii filius haberetur, ... faberque adeo & ipse putaretur esse (fabrilia namque, cum in hominibus esset, faciebat opera, aratra & iuga conficiens, per hæc & iustitiæ docens signa, & vitam non otiosam.)

(O) Matth. III. 13. Tunc venit Iesus a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? .... Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua; & ecce aperti sunt ei cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Lucæ III. 21. Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum: & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi. Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

missus a Deo, ut pararet viam Christo Domino, ipsumque velut præcursor annuntiaret, iuxta prophetias Isaiæ & Malachiæ. (P)

Ortum ipsius, Zachariæ Sacerdoti sanctissimo, futuro Ioannis patri, Gabriel Angelus annuntiavit: ipsumque concepit Elisabeth sterilis in senectute sua, non sine miraculo. (Q)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 5.

Hunc nondum natum Christus Iesus Virginis matris utero clausus visitavit, ut sanctificaret. Atque ea quidem præcipua caussa fuit, inquiunt sancti Patres, cur Maria virgo concepto in utero Christo Iesu, mox, non sine Dei nutu, perrexerit ad Elisabeth cognatam suam Ioanne gravidam. (R)

Occasione ortus ipsius multa mi-

(P) Isai. xl. 3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas. Et revelabitur gloria Domini.

Malach. iii. 1. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis; & Angelus Testamenti, quem vos vultis.

(Q) Luc. i. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela, & non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis... Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ: & multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum: & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam.

(R) Luc. i 39. Exurgens autem Maria.. abiit in montana cum festinatione:... & intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth. Et factum est ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero eius: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth: & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

Origenes *Homil. 7. in cap. 1. Luc.* Salvator venit ad Ioannem, ut sanctificaret baptisma illius... Iesus vero qui in utero eius (Mariæ) erat, festinabat adhuc in ventre matris Ioannem positum sanctificare... Statim ut Maria locuta est verbum, quod Filius Dei in ventre matris suggesserat, exultavit in gaudio; & tunc primum Præcursorem suum Prophetam fecit Iesus... Sancta erat anima beati Ioannis, & adhuc in matris utero clausa, venturaque in mundum quasi per experientiæ sensum sciebat, quæ Israel ignorabat. Unde exilivit: & non simpliciter exilivit, sed in gaudio: Senserat enim venisse Dominum suum, ut sanctificaret servum suum, antequam de matris utero procederet.

S. Ambros. *Lib. 1. Comment. in Luc. cap. 1. vers. 15. num. 33. Spiritu sancto replebitur adhuc in utero matris suæ.* Non est dubium, verum hoc Angeli esse promissum; siquidem sanctus Ioannes, antequam nasceretur, matris adhuc in utero positus, Spiritus accepti gratiam designavit. Nam... in utero parentis exiliens, Domini evangelizavit adventum... Nondum enim erat illi spiritus vitæ, sed spiritus gratiæ.

Et lib. 2. in ver. 39. & 40. eiusdem cap. num. 22. & 23. vers. 39. 40. l. 2. n. 22. & 23... Superior venit ad inferiorem, ut inferior adiuvetur: Maria ad Elisabeth, Christus ad Ioannem. Denique etiam postea, ut sanctificaret baptismum Ioannis, Dominus venit ad baptismum Ioannis, cito quoque adventus Mariæ, & præsentiæ dominicæ beneficia

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 5.

racula Deus edidit. (S) In desertum iam a teneris secessit; ibique vitam transegit parce ac duriter. Cibus eius locustæ & mel sylvestre, vestitus quasi cilicium ex pilis camelorum. (T)

Luc. 1. 41. declarantur. *Simul autem ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero eius: & repleta est Spiritu sancto.* Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elisabeth audivit, sed Ioannes prior gratiam sensit: illa naturæ ordine audivit, iste exultavit ratione mysterii: illa Mariæ, iste Domini sensit adventum: femina mulieris, & pignus pignoris. Istæ gratiam loquuntur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus; duplicique miraculo prophetant matres spiritu parvulorum. Exultavit infans, repleta est mater: non prius mater repleta, quam filius: sed cum filius esset repletus Spiritu sancto, replevit & matrem.

(S) Luc. 1. 57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt universi. Apertum est autem illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ divulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto: & prophetavit, dicens:.. Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius: ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum... Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

S. AMBROS. *Expos. Evang. sec. Luc c. 1. vers. 3. l. 1. n. 29.* Plena semper, & redundantia sunt divina beneficia: non exiguo constricta numero, sed uberi bonorum coacervata congestu; ut hic primo precationis fructus, deinde sterilis partus uxoris, tum lætitia plurimorum, & magnitudo virtutis. Altissimi quoque Propheta promittitur: quin etiam, ne qua esset dubitatio, futuri quoque vocabulum designatur.

Lib. 2. n. 31. & 32. in vers. 60. 64. Ille mutus intimare vocabulum filii nequivit uxori; sed per prophetiam Elisabeth didicit, quod non didicerat a marito: *Ioannes est*, inquit, *nomen eius*, hoc est non nos ei nomen imponimus, qui iam a Deo nomen accepit... Nec mireris si nomen mulier quod non audivit, adseruit, quando Spiritus ei sanctus qui Angelo mandaverat, revelavit. Neque poterat Domini ignorare prænuntiatum, quæ prophetaverat Christum. Et bene additur, quia nemo in cognatione eius vocabatur hoc nomine; ut intelligas nomen non generis esse, sed Vatis. Zacharias quoque nutu interrogatur: sed quia incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod voce non poterat, manu & litteris est locutus; scripsit enim dicens: *Ioannes est nomen eius.* Et hoc nomen non imponitur, sed adstruitur: meritoque continuo resoluta est lingua eius; quia quam vinxerat incredulitas, fides solvit.

(T) MATTH. III. 3. Hic est enim qui dictus est per Isaiam Prophetam dicentem; Vox clamantis in deserto: Parate viam Isai. XL. 3.
Domini: rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel sylvestre.

LUC. VII. 24 Et cum discessissent nuntii Ioannis, cœpit (Iesus) de Ioanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? Prophetam? Utique dico vobis, & plusquam Prophetam... Venit... Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum,

Cum esset annorum circiter triginta, factum est ad eum verbum Domini, & venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ. Iudæis omnibus admirationi fuit. Ad eum undique concursum est. Quin & missa ad eum solemnis legatio est a Synagoga Iudæorum, suspicantibus omnibus hunc esse Messiam. Ipse

Ioan. 1. 20. autem *confessus est & non negavit, & confessus est* non esse se Christum, sed missum esse se iuxta vaticinium Isaiæ ad præparandam Christo viam. (V) Ut autem homines ad Christum suscipiendum præpararet, dabat singulis monita iuxta suum cuique statum seu munus, omnes ad pœnitentiam hortatus est. Pœnitentes autem & confitentes peccata sua in Iordane baptizabat. Hinc Baptistæ nomen. (X) Baptizabat autem non ut remissionem peccatorum hoc ri-

---

(V) Ioan. I. 19. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes & Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta... Et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta? Respondit Ioannes, dicens eis: Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus ut solvam eius corrigiam calceamenti.

Isai. XL. 3. *Vide hocce §. litt.* (P)

(X) Matth. III. 1. In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum... Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua.

Luc. III. 2.... Factum est verbum Domini super Ioannem, Zachariæ filium, in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sicut scriptum

Isai. XL. 3. est in libro sermonum Isaiæ Prophetæ: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur; & omnis mons & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas: & videbit omnis caro salutare Dei. Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ... Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem Publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius... Multa quidem & alia exhortans evangelizabat populo.

Act. XIX. 3.... In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est in Iesum.

S. Ambros. *Lib.* 1. *in Luc.* 1. *vers.* 16. *n.* 35. Non egemus testimonio quod plu-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 5.

tu conferret, sed ut baptismo suo, veluti solemni professione pœnitentiæ, ad peccatorum remissionem per Christum accipiendam præpararet. (Y) Prædicabat omnibus Christum iam venisse. Nondum tamen hunc viderat, cum venit ad eum Christus ut baptizaretur. (Z) Crescebat in dies magis ac magis fama Ioannis Baptistæ. Hunc Herodes Antipas Tetrarcha Galilææ magni faciebat. Cui cum dixisset Ioannes, non licet tibi habere uxorem fratris tui, (tulerat enim ille Herodiadem Philippi fratris sui uxorem) misit eum, impulsu sacrilegæ feminæ, princeps impius in carcerem, & tandem decollavit. (AA)

---

rimorum sanctus Ioannes corda converterit, in quo nobis propheticæ Scripturæ & Evangelicæ suffragantur. *Vox enim clamantis in deserto: Parate viam Domino, rectas facite semitas eius*: & baptismata populis frequentata declarant conversæ plebis non mediocres factos esse processus; quia dum creditur Ioanni, creditur Christo. Non enim de se, sed de Domino prædicabat prænuntius Christi. Numquam sine virtute Spiritus, nec sine Spiritu virtus est.. In deserto Elias, in deserto Ioannes: ille corvis pascebatur, hic dumis; & calcata omni voluptatis illecebra, parcimoniam prætulit, luxumque contempsit: ille Achab regis gratiam non quæsivit, hic sprevit Herodis: ille Iordanem divisit, hic ad lavacrum salutare convertit: hic cum Domino versatur in terris, ille cum Domino apparet in gloria; hic prioris, ille sequentis Dominici præcursor adventus. *Isai. XL. 3.*

(Y) MATTH. III. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Qui post me autem venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.

S. AUG. *Lib. 5. de Baptismo contra Donatist. c. 9. n.* 10. Accepit hoc (baptismi munus) Ioannes certæ dispensationis gratia, non diu mansurum, sed quantum satis esset ad parandam viam Domino, cuius eum esse præcursorem oportebat... Nulli enim Prophetarum, nulli prorsus hominum in Scripturis divinis legimus concessum esse, baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, quod Ioanni concessum est: qua mirabili gratia suspendens in se corda populorum, viam præpararet in eis illi, quem se tanto prædicaret esse maiorem. Sed Dominus Iesus Christus tali baptismo mundat Ecclesiam, quo accepto nullum alterum requiratur: Ioannes autem tali baptismo prætinguebat, quo accepto esset baptisma etiam Dominicum necessarium; non ut illud repetatur, sed ut eis qui baptismum Ioannis acceperant, etiam Christi baptismus, cui viam præparabat ille, traderetur.

Cap. 10. *num.* 12. Quæro itaque, si baptismo Ioannis peccata dimittebantur, quid amplius præstare potuit baptismus Christi eis, quos Apostolus Paulus post baptismum Ioannis Christi baptismo voluit baptizari.... Tamen ne quisque contendat etiam in baptismo Ioannis dimissa esse peccata, sed aliquam ampliorem sanctificationem eis, quos iussit Paulus denuo baptizari, per baptismum Christi esse collatam, non ago pugnaciter. *Act. XIX. 5.*

(Z) IOAN. I. 31. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans... Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

(AA) MATTH. XIV. 2. (Herodes ait:) Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere timuit populum, quia sicut Prophetam eum habebant.... Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex: propter iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, iussit dari. Misitque & decollavit Ioannem

I. Cur voluit Christus a Ioanne baptizari?

R. Non eo certe quod baptismo hoc indigeret, qui innocens, impollutus, & segregatus a peccatoribus, nullius erat inquinamenti capax. Sed

1. Ut Ioannis Præcursoris sui baptismo, & prædicationi auctoritatem conciliaret.

2. Ut daret exemplum humilitatis.

3. Ut sanctificaret aquas baptismatis, ipsisque spiritualem gratiam & fecunditatem ad regenerandum impertiret.

4. Ut populis ad Ioannem venientibus comprobaret esse se Filium Dei a Patre missum, probaret, inquam, testimonio cælitus ea in occasione demittendo. (BB)

I. Quale testimonium prædicas hic cælitus missum?

---

in carcere: & allatum est caput eius in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ. Et accedentes discipuli eius tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud: & venientes nuntiaverunt Iesu.

Eadem legere poteris MARCI VI. 14. *& seq.*

Vide apud D. DE TILLEMONT *in Tomo* 1. *Commentar. ad Histor. Ecclesiastic.* Vitam D. Ioannis Baptistæ.

(BB) S. HILAR. *in Matth. c.* 2. *p.* 616. *edit. nove*. Ad Ioannem venit ex muliere natus, constitutus sub lege, & per Verbum caro factus. Ipse quidem lavacri egens non erat: . . . Sed assomptum ab eo creationis nostræ fuerat & corpus & nomen: atque ita non ille necessitatem habuit abluendi, sed per illum in aquis ablutionis nostræ erat sanctificanda purgatio. Denique & a Ioanne baptizari prohibetur, ut Deus: & ita in se fieri oportere, ut homo edocet. Erat enim per eum omnis implenda iustitia, per quem solum lex poterat impleri. Atque ita . . . . exempli sui auctoritate humanæ salutis sacramenta consummat, hominem & assumptione sanctificans & lavacro. Ordo etiam in eo arcani cælestis (SS. Trinitatis) exprimitur.

S. EPIPHAN. *in Exposit. fidei Cathol. num.* 14. Ad Iordanem profectus est, ibidemque a Ioanne baptizatus, com lotione nihil opus haberet: sed ut ea quæ susceptæ hominis naturæ consentanea sunt servaret, iustitiæ legem perturbare noluit:
Mat. III. 15. *Ut impleretur*, quemadmodum ipse dicit; *omnis iustitia*: atque veram a se carnem, veramque hominis naturam susceptam esse monstraret. Igitur ad aquas descendit: ita tamen, ut conferret aliquid potius, quam acciperet; largiretur magis, quam rei cuiuspiam indigeret. Qoippe easdem illas aquas sua luce collustravit, & ad eorum, quæ in sese perficienda erant, adumbrandam imaginem, quamdam vim illis impertiit: ut qui ipsi revera crederent, ac veritatis essent fide præditi, intelligerent non illum ficte humanam induisse naturam, neque ficte esse aquis intinctum: eademque & ipsi ratione per eam, quam ille præ se tulerat, accommodationem accedentes, inditam illius descensione vim in sese transferant, eiusdemque luce persundantur.

MALDONATUS *S. I. Commentar. in Matth. cap.* III. *vers.* 13. Cur Christus a Ioanne, Dominus a servo baptizari voluerit *Matth.* III. 15.
unam ipse rationem declarat, ut iustitiam omnem impleret; alias valde probabiles antiqui Theologi tradiderunt. Primam, ut hac ratione testimonium Christo de cælo præberetur, ut Hieronymus ait. Hac enim potissimum de caussa Ioannes iussus est baptizare, ut confluentibus undique ad eum populis, Christum illis ostenderet. Secundam, ut Ioannis baptismo auctoritatem daret. Tertiam, ut ea re ad suum baptismum homines alliceret, & ut ait Augustinus, ne homines gravarentur ad baptismum Domini venire, eum non gravaretur Dominus venire ad baptismum servi. Quartam, ut aquas suscipiendo baptismum sanctificaret, Epiphanius. *In Anchor.* Addere possumus, voluisse Christum, antequam doceret, quodammodo initiari, & (ut ita dicam) seipsum Christum docturus Christianus fieri, si qoo modo Ioannis baptismus facere Christianum poterat, quia viam ad Christum præmonstrabat. Illod cerrum, non necessirate ulla agendæ pœnitentiæ baptismum ac-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 5.

Luc. III. 21. 22. *R. Iesu baptizato & orante apertum est cælum: & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: & vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi.* (CC)

I. Cur Deus testimonium hoc tum temporis missum voluit?

R. 1. Ut sic Trinitatis mysterium inciperet in baptismo aperiri; Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in columba.

2. Ut Christus declararetur esse Messias, de quo toties Ioannes.

3. Ut delapsa de cælo voce firmaretur missio Christi, qui iam iam erat ministerium suum adorsurus. (DD)

---

1 Petr. II. 22. cepisse eum, qui peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore eius; sed potius, ut peccata nostra in desertum, Levit. XVI. 7. 8. sicut olim hircus, deportaturus, in pœnitentia, & peccatorum baptismo peccatoris personam indueret.

Eadem fere legere est apud omnes S. Scripturæ Interpretes tam veteres quam recentiores.

Iansenius iprensis *in cap. 3. Matth. vers.* 15. Ut sic exemplo suo humilitatem quam efficacissime commendaret, quod passim a Patribus notatum est: ut aquas purificatione sua purificaret, inquit Nazianz. Orat. 34. & eis vim regenerandi daret, ad baptismum scilicet eas destinando: ut medicus ægris similis factus, ægrotis eo esset gratior, quo familiarior: ut homines ad suum baptismum invitaret: ut Ioannis baptisma tamquam a Deo institutum comprobaret: ut testimonium de cælo in baptismo ei redderetur: denique ut per descensum columbæ, Spiritus sancti adventum in baptismo fidelium significaret, inquit Hieronymus.

vers. 16..... Ut ipse Christus redderetur certus signn externo de sua ad munus Evangelicum vocatione.

Iansen. gandav. *Concordiæ cap.* 14. Congruum erat Christum baptizari .... a Ioanne, ... ut factus ceu unus ex ægrotis, en gratior illis, quo similior ... medicus admitteretur. Præterea ut suo baptismo nostra peccata, quæ in se susceperat, ablueret, & ut tamquam peccator baptizatus diabolum falleret: ... ut Ioannis baptisma comprobaret, ut nobis fluenta mundaret, sanctificatasque aquas relinqueret postea baptizandis; quod est contactu corporis Christi omnes aquas accepisse vim regenerativam, & factas efficaces in remissionem peccatorum: ... ut suæ humilitatis exemplo demonstraret quanta cum alacritate omnes accurrere debeant ad baptisma Domini, quoniam ipse non est dedignatus accipere baptisma servi.

Menochius *in Matth. cap.* 3 *vers* 13. Ut ipsi hac ratione testimonium de cælo præberetur. Ut Ioannis baptismo auctoritatem daret. Ut ea re ad suum baptismum homines alliceret, & ut ait August. ne gravarentur homines ad Domini baptismum venire, cum non gravaretur Dominus venire ad baptismum servi: quia cum baptismus populi fidelis signum & tessera futurus esset, voluit etiam Christus huius populi princeps & caput, illo insigniri, & in hoc fratribus assimilari, quibus in nullo, nisi in solo peccato debebat esse dissimilis, ut dicitur Hebræorum. 2.

(CC) Matth. III. 16. Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

(DD) S Hilar *in Matth. Cap* 2. *pag* 617. *edit novæ*. Baptizato eo, reseratis cælorum aditibus, Spiritus sanctus emittitur, & specie columbæ visibilis agnoscitur, & istiusmodi paternæ pietatis unctione perfunditur. Vox deinde de cælis ita loquitur: *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Filius Dei auditu conspectuque monstratur. Psal. II. 7.

S. Epiphan. *in Exp. fid. Cath. n.* 16.... Ergo Christus ascendit e Iordane: vocem Patris audiit, quam & discipuli qui aderant, audierunt, ut quis ille foret, cui testimonium illud præberetur, agnoscerent. Tum etiam Spiritus sanctus columbæ specie delapsus est... Ac ne Trinitas ipsa in unum redacta confusaque crederetur, Spiritus propria in persona figuram illam induit, & super illum resedit,

I. Illustria signa & miracula edidit Ioannes?

Ioan. x. 41. *R. Ioannes quidem signum fecit nullum*, ut fert Evangelium. Deo ita disponente, ut Iudæi præcursorem tanti facientes ob singularem sanctimoniam & insolitam vivendi rationem, vel hinc intelligerent ipsum non esse Messiam: Messiam enim plurima signa facturum Prophetæ prædixerant. (EE)

§. 6. *Series vitæ Christi ab eius secessu in desertum & ieiunio ad completum primum annum prædicationis eius.*

I. Quid egit Christus postquam baptizatus fuit?

R. Ductus est in desertum a spiritu, mansitque ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunans, id est ab omni prorsus cibo & potu abstinens, & orans. (A) *Matt. iv. 2.*

I. Cur Christus secessit in desertum statim a baptismate?

R. 1. Ut hinc intelligeremus ministerium Evangelicum & munia Ecclesiastica non esse obeunda, nisi ab iis qui, segregando se ab hominum frequentia, & ieiunando, & orando, ad ea sese præparaverint. (B)

2. Ut renati fonte baptismatis, vel pœnitentiæ lavacro abluti, amarent exemplo Christi secessum, ieiunium, orationem, Scriptura-

---

seque in ipsum insinuavit: ut is, cui testimonium illud suffragabatur, conspicuus esset, utque sacrosanctam illam carnem amicam esse, Denque placere, Patris, ac Spiritus auctoritate constaret: ut illud prædicari palam posset, incarnationem Filii volente, ac probante Patre esse perfectam: ac denique verus ut appareret Filius, & illud Prophetæ vaticinium expleret: *Et post hæc in terra visus est, & cum hominibus conversatus est.* *Baruc. iii. 38.*

IANSEN. IPRENS. *in cap.* 3 *Matth. vers.* 13. Ut baptizaretur ab eo, & hac occasione ipse Christus manifestaretur in Israel, in tanta hominum affluentia:... & ut magisterium eius erga genus humanum coram tanta turba cælesti voce declararetur.

(EE) ISAI. XXXV. 4. Deus ipse veniet & salvabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ & torrentes in solitudine. Et quæ erat arida erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum.

(A) MATTH. IV. 1. Tunc Iesus ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. *Deut. viii. 3.* Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi. Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum; Scriptum est enim: Quia Angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. *Ps. xc. 11.* Ait illi Iesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. *Deut. vi. 16.* Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. *Ibid. 13.* Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

Eadem lege apud MARC. I. 12. & LUC. IV. 1.

(B) M. DE TILLEMONT, *Tom.* 1. *des Mém. sur l'Hist. Ecclés. Vie de Iesus-Christ. art* 6. Postquam Christus baptizatus est, statim in desertum ivit, ubi quadraginta dies substitit, nihil omnino edens; ut nos doceret, nonnisi post solitudinem ac ieiunium debere nos ad functiones Ecclesiasticas, Evangeliique ministerium accedere.

rum meditationem: atque his armis instruerent se adversus varias tentationes; alioqui vincendi a tentatore si prodirent in aciem incauti & inermes. (C)

3. Ut quemadmodum Moyses olim quadraginta dies noctesque ieiunaverat, antequam iussu Dei promulgaret legem veterem, ita lex nova non promulgaretur, nisi post quadraginta dierum ieiunium.

Ad typum huius Christi ieiunii, Apostoli a Christo edocti quadragesimale ieiunium observandum ab Ecclesia tradiderunt, ut unanimi consensu asserunt SS. Patres. (D)

I. Transacto ieiunio quid egit Christus?

R. Postea esuriit, permisitque se tentari a diabolo: cuius tentationes omnes cum verbo Dei repulisset, discessit ab eo diabolus, & Angeli accesserunt & ministrarunt ei. (E)

I. Cur Christus tentari se passus est a diabolo?

R. 1. Ut demonstraret esse se verum hominem, & humani a se nihil habuisse alienum, excepto peccato. (F)

2. Ut victoria sua mereretur nobis gratiam & robur ad vincendum exemplo suo tentatorem & adversarium nostrum diabolum. (G)

3. Ut intelligeremus ieiunium, orationem, verbum Dei arma esse spiritualia, sine quibus vinci diabolus non potest. (H)

4. Ut ostenderet diabolum ad perfectiora tendentibus invidere; ipsisque magis esse cavendum, quia gravioribus quandoque ten-

---

(C) Ephes. vi. 11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia.

(D) *Lege §. secundum capitis sexti sectionis quartæ, secundæ partis huiusce operis, ubi de* Ieiunio quadragesimali *fuse agitur.*

(E) *Vide supra litt.* (A) *Evangelistarum ea de re testimonia.*

(F) Hebr. iv. 15. Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

(G) Hebr. ii. 18. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

S. Hieronymus *Epistola 97 alias 8. ad Demetriadem.* Salvator generis humani, qui virtutum & conversationis suæ nobis reliquit exemplum, post baptismum statim assumitur, ut pugnet contra diabolum, & oppressum atque contritum tradat discipulis conculcandum.

S. August. *Serm.* 2. *in Psal.* xc. *num.* 1. Ideo tentatus est Christus, ne vincatur a tentatore Christianos. Ille quippe Magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur: sicut mori voluit, quia morimur: sicut resurgere voluit, quia resurrecturi sumus.

(H) Matth. xvii. 20. Hoc autem genus (dæmoniorum) non eiicitur nisi per orationem, & ieiunium.

Ephes. vi. 11. *Vide supra litt.* (C)

tationibus appetuntur a diabolo. (I)

I. Quid egit Christus e deserto reversus?

R. Publicam vitam adorsus est, ministerio verbi vacare cœpit. Ideoque ad Ioannem Baptistam rediit ad Iordanem. Cum autem vidisset eum Ioannes venientem ad se, ait circumstantibus: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo dixi .... Hic est Filius Dei.* Illud ipsum postera die testificatus est. Hinc Iesum secutus est Andreas hactenus Ioannis discipulus: adduxitque Simonem fratrem suum ad Iesum, qui ipsi Petri nomen imposuit. (K)

Ioan. 1. 29. 30. 34.

I. Quot annis Christus Evangelium prædicavit?

R. Annis circiter tribus cum mensibus totidem, iuxta communiorem sententiam. (L)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 6.

I. Quod vitæ genus egit Christus toto hocce triennio?

R. Non verbis solum, sed & exemplo docuit quam esset paupertatis amans, quam alienus ab omni concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. *Filius hominis* (verba sunt Christi ipsius) *non habet ubi caput reclinet.* Famem tolerabat & sitim; non ad voluptatem sed ad necessitatem comedebat quidquid sibi apponeretur. Quem primum reperiebat benevolum hospitem, ad eum in itinere divertebat, pauper divesne hospes esset, perinde ipsi erat: apud pauperes tamen hospitabatur libentius. Quin & peccatorum non

Matth. 8. 20.

(I) S. Ambrosius *Lib.* 4. *in Lucam num.* 10. Multi laquei quacumque progredimur: ... Laqueus in celigione, laqueus in studio castitatis .... Videt aliquem diabolus religiosum virum, Deo venerabiliter deferentem, & quod sacrosanctum est æstimantem, nullius capacem iniuriæ; in ipsa eum celigione supplantat.

N. 26. Cognovit (diabolus) aliquem attentum religioni, virtutibus clarum, signis & operibus præpotentem: iactantiæ tendit laqueum, ut huiusmodi virum inflet tumore; quo pietati se non credat, sed credat iactantiæ: nec Deo deputet, sed sibi arroget.

(K) Ioan. 1. 29. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat .... Et ego vidi, & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo: & respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum .... Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Ioanne, & secuti fuerant eum. Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus.) Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, (quod interpretatur Petrus.)

(L) Chronologia bibliæ *Antonii Vitré cap.* 29. Christum tres integros prædicationis ac ministerii sui annos, atque adeo quatuor Paschata celebrasse iam ab antiquis temporibus recepta sententia est. Nam Eusebius in Chronicis græcis expresse ait, Evangelium Ioannnis trium annorum tempus prædicationis Christi extitisse testari. Quod etiam confirmat Chronicum Alexandrinum .... Hinc est quod Beda *Lib. de temp. ratione cap.* 45. ex vulgari fidelium & Ecclesiæ sensu asserit, Christum tres & semi annos post baptisma prædicasse, sicut Ioannes in Evangelio suo commemorato redeuntis Paschæ tempore prædocet.

Concordia evangelica *cap.* 37. *nota* 1. Pec diem festum, Pascha vulgo intelligunt, ... huius sententiæ antiquissimus auctor Irenæus. *Lib.* 2. *cap.* 39.

dedignabatur consortium, arrepta enim quacumque occasione docebat omnes, & ut Salvatorem decebat, dabat unicuique monita salutis. Quacumque transiret, ibi signa multa faciebat, sanabatque omnes infirmos & oppressos a diabolo. Horum fama permotus Herodes Antipas Tetrarcha Galilææ, anxie desideravit videre Christum. (M) Christus autem numquam ad eum se contulit: intellexit nimirum Herodem solo curiositatis studio id velle. Ideoque cum ad eum passionis suæ tempore missus est, siluit omnino, nec quidquam egit in conspectu eius. (N) Noluit humanæ curiositati servire, qui concupiscentiam oculorum damnaturus, & sanaturus advenerat.

I. Quid egit Christus anno primo prædicationis suæ?

R. Profectus in Galilæam vocavit ad se Philippum, qui adduxit ad Iesum Nathanaelem. (O)

Inde petiit Canam Galilææ, ubi interfuit nuptiis, & orante Virgine matre, primum miraculum edidit aquæ in vinum mutatæ, cuius quidem miraculi memoriam celebrat Ecclesia solemni ritu die Epiphaniæ. (P)

(M) Luc. ix. 7. Audivit autem Herodes Terrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eo quod diceretur a quibusdam: Quia Ioannes surrexit a mortuis: a quibusdam veto: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia Propheta unus de antiquis surrexit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: quis est autem ille, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

(N) Luc. xxiii. 6. Pilatus autem ... ut cognovit quod (Iesus) de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herndem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Iesu gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo qund audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat ... Sprevit autem illum Herodes eum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

(O) Ioan. i. 43. In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Iesus: Sequere me ... Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide. Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vecaret, cum esses sub fieu, vidi te. Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi. tu es Filius Dei, tu es rex Israel. Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub fieu, credis: maius his videbis. Et dicit ei: Amen amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra filium hominis.

(P) Ioan. ii. 1. Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius, ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, eapienres singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte architriclino Et tulerunt. Ut autem gustavit arebitrielinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum arebitriclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est: tu autem servasti bonum vinum usque adhuc. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.

Hinc descendit Capharnaum, tum Ierosolymam se contulit instante Paschate. Signa multa fecit Ierosolymis. Ementes & vendentes templo expulit, multos ad se adduxit & erudivit, in primis Nicodemum Pharisæum unum ex primoribus Iudæorum, qui venerat ad eum nocte. (Q)

Hinc Iudæam peragravit, populosque per ministerium discipulorum baptizavit. Cumque ad eum omnes undique concurrerent, id ægre tulerunt discipuli Ioannis, ob id reprehensi a magistro suo, qui sumpta hinc occasione docuit eos Christum debere crescere, se autem minui. (R)

Hoc fere tempore Herodes misit Ioannem in carcerem; quo audito Christus secessit a Iudæa in Galilæam, ut declinaret furorem Pharisæorum, qui iam tum in eum erant æmulatione perciti. (S)

Transiens autem per Samariam, mulierem Samaritanam convertit, populumque Samaritanum per biduum docuit. Inde digressus, a Galilæis honorifice excipitur, & in Cana filium reguli febricitantem sanat. (T)

Ex Cana patriam suam Naza-

(Q) IOAN. II. 12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius: & ibi manserunt non multis diebus. Et prope erat Pascha Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam: & invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oves quoque, & boves, & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit: & his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Recordati sunt vero discipuli eius quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.... (Ps. LXVIII. 10.) Cum autem esset Ierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius, quæ faciebat.

III. 1. Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum nocte.

(R) IOAN. III. 22. Post hæc venit Iesus, & discipuli eius in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.... Et (discipuli Ioannis) venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Respondit Ioannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ipsi vos testimonium mihi perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui. Qui desursum venit, super omnes est.

(S) MATTH. IV. 12. Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam.

MARC. I. 14. Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei.

(T) IOAN. IV. 5. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar... Erat autem ibi fons Iacob. Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi bibere... Dicit... ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere a me poscis?... Respondit Iesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam... Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam... Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu... Scio

reth declinans, venit Capharnaum. Non multo post vocavit ad se iterum vel tertio Petrum & Andream, qui relictis omnibus secuti sunt eum. Iacobus filius Zebedæi & Ioannes frater eius a Christo quoque vocati, relictis item omnibus, secuti sunt eum. (V)

---

qoia Messias venit, qui dicitur Christus: cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Iesos: Ego sum, qui loquor tecum... Ex civitate aotem illa multi credideront in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem eius. Et mulieri dicebant: Quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est vere Salvator mundi. Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam... Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi... Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus. cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset quia Iesus adveniret a Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium eius: incipiebat enim mori. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius eius viveret. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit, & dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Iesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus eius tota.

(V) MATTH. IV. 13. (Iesus) relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima... Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores) & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sont eum.

MARC. I. 16. Et præteriens secos mare Galilææ, vidit Simooem & Andream fratrem eius, mittentes retia in mare (erant enim piscatores.) Et dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Et protinus relictis retibos, secuti sunt eum. Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipsos componentes retia in navi: & statim vocavit illos: & relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

LUC. V. 1.... Stabat (Iesus) secus stagnum Genesareth: & vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecisset, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adiuvarent eos: & venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut pæne mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piscium quam ceperant. Similiter autem Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere; ex hoc iam homines eris capiens. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

§. 7. *Series vitæ Christi ad finem secundi anni prædicationis eius.*

I. Quid egit Christus altero prædicationis suæ anno?

R. Capharnai in Galilæa aliquandiu commoratus est. Ibi Synagogam ingressus dæmonium eiecit. (A) Petri socrum febricitantem sanavit. (B) Multa alia signa fecit, (C) manentibus tamen in incredulitate Capharnaitis. Unde ipsi terribilem a Christo maledictionem audierunt. (D)

Inde Iesus Galilæam peragrans ubique miracula edidit insignia. Trans Iordanem se contulit transmisso mari Galilææ, hoc est lacu Tiberiadis. Inter traiiciendum obdormiit, ortamque tempestatem verbo sedavit. (E)

Cum appulisset ad regionem Gerasenorum, duos dæmoniacos liberavit. (F) Hinc Capharnaum reversus, paralyticum per tectum demissum sanavit. (G) Matthæum a telonio vocavit & suis discipulis

(A) Marc. i. 21. Et ingrediuntur Capharnaum ... Erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit, dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene: venisti perdere nos? Scio qui sis, Sanctus Dei. Et comminatus est ei Iesus, dicens: obmutesce, & exi de homine. Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo.

Eadem refert Lucas iv. 31.

(B) Matth. viii. 14. Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem, & febricitantem. Et tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

Marci i. 30. Lucæ iv. 38. *eadem leguntur*.

(C) Matth. iv. 23. Et circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

(D) Matth. xi. 20. Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Verumtamen dico vobis: Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis. Et tu Capharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? Usque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi.

Lucas x. 13. *eadem prorsus refert*.

(E) Matth. viii. 23. Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos, perimus. Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis & mati, & facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?

Eadem referunt Marcus iv. 35. & Lucas viii. 22.

(F) Matth. viii. 28. Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis.

Marc. v. 1. *Eadem leguntur*.

(G) Matth. ix. 1. Et ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto: & videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 7.

adiunxit: a quo vocatus ad cœnam, Pharisæos convivas multa docuit. (H) Deinde a Iairo vocatus ad filiam curandam, sanavit in via tactu fimbriæ Hemoroissam, (I) & domi filiam Iairi a

fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domum suam.

Eadem vide MARC. II. 3. LUC. V. 18.

(H) MATTH. IX. 9. Et cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: sequere me: & surgens, secutus est eum. Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis eius. Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? At Iesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium: non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: Numquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

Eadem refert MARCUS II. 14. *&* LUCAS V. 27.

(I) MATTH. IX. 20. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero. At Iesus conversus, & videns eam dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit: & salva facta est mulier ex illa hora.

Eadem leguntur MARC. V. 25. LUC. VIII. 43.

EUSEBIUS *Lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 14. Sed quandoquidem huius urbis mentionem fecimus, non incongruum fuerit rem quamdam memoria in primis dignam posteris tradere. Etenim mulierem illam sanguinis profluvio laborantem, quam ex sacris Evangeliis discimus a Servatore nostro curatam fuisse, ex hac civitate originem traxisse ferunt; domumque eius ibidem conspici; & collati in eam a Servatore nostro beneficii illustria extare monumenta. Quippe iuxta ianuam domus illius, ænea mulieris effigies stare dicitur columnæ lapideæ imposita, genibus flexis, protensisque manibus instar supplicantis. Ex adverso autem effigies viri ex eodem metallo conflata, stantis ac diploide decenter induti, manumque mulieri porrigentis. Ad cuius pedes in ipsa basi ignota quædam nasci dicitur planta: quæ ad fimbriam usque æneæ diploidis assurgens, depellendis omnis generis morbis præsentissimum remedium est. Hanc statuam Iesu Christi speciem referre aiebant. Mansit porro ad nostra usque tempora: nosque adeo urbem illam ingressi ipsam conspeximus.

Eadem leguntur apud NICEPHOR. *Lib.* VI. *cap.* 15. Historiæ Ecclesiast.

SOZOMEN. *Hist. Eccles. Lib.* 5. *c.* 21.... Cum Imperator (Iulianus apostata) didicisset, Cæsareæ Philippi (urbs est Phœnices, quam Paneadem nominant) insignem esse statuam Christi, quam mulier sanguinis profluvio, quo iam dudum laborabat, liberata, ibi dedicavit: ea subversa imaginem suam eius loco posuit. Statim vero ignis summa vi e cælo delapsus, pectus statuæ & vicinas pectori partes discidit; caputque una cum collo deiecit, & pronum humi infixit quatenus pectoris pars dirupta erat. Atque ex eo tempore statua ad hunc usque diem eiusmodi specie perseverat, fuligine fulminis oblita. Christi vero statuam tunc quidam Pagani trahentes per urbem confregerunt. Postea vero Christiani collectam in Ecclesia reposuerunt, ubi etiamnum servatur. Ceterum ex basi, cui imposita erat hæc statua, planta quædam ad omnes languores & morbos curandos potentissima, ut refert Eusebius, nascebatur: cuius speciem nullus ex Medicis aut Empiricis noverat.

morte suscitavit. (K) Alia multa miracula edidit. (L)

Post hæc ascendit Ierosolymam ad celebrandum Pascha; quod secundum fuit ab eius baptismate. Ibi multa Iudæos grandia & sublimia docuit: Paralyticum qui triginta annos infirmus fuerat, sabbato sanavit. (M)

Hinc per sata transiit cum di-

M. de Tillemont *Hist. Eccles. tom. 7. Persecut. de Iulien. l' Apostat. art. 17.* Tertio quartoque sæculo traditio vigebat, Hemorrhnissam, quæ tactu fimbriæ Iesu curata fuerat, a Cæsarea vel Paneade originem traxisse. In ea domus ostendebatur, in qua morata esse ferebatur, atque ante huius domus fores trophæum admirabile, ac illustre monumentum, non tam beneficii a Servatore accepti, quam grati sui animi videbatur. Etenim ut gratum animum, fidemque suam, quæ beneficii amplitudini responderet, testaretur, eo modo statuam æream conflari iussit, quæ mulierem genibus flexis, manibus in modum supplicis protensis repræsentaret; contra vero statuam pariter æream hominis stantis longa ac veneranda veste induti, qui mulieri manum porrigebat. Hæ duæ statuæ in eadem urbe erant prope fontem inter plures alias statuas, quæ locum ornabant.

Prope basim statuæ Salvatoris specialis quædam herba Medicis ac diligentioribus Herbariis minime nnta nascebatur, quæ ad vestis fimbriam assurgebat, morbosque omnes, præcipue eos, qui a corruptione oriebantur, depellebat. Rufinus nullam herbæ virtutem inesse vult, nisi cum fimbriam vestis attingeret. Nonnulli defendunt Eusebium dixisse, herbam numquam altius assurrexisse. Rufinus addit, rum herbam facultate medendi fuisse prælitam, cum aqua, in quam erat immixta, bibebatur.

Statua hæc supra stylobatem valde altum collocata erat, cui, inquir Philostorgius, rei historia erat inscripta. Prope finem imperii Constantini, vel imperante Constantio in sacrarium Ecclesiæ, velut in digniorem commodioremque locum eis, qui ad eam visendam veniebant, translata esse perhibetur; magna siquidem hominum multitudo confluebat amoris ostendendi ergo, quo eum, quem statua hæc repræsentabat, prosequebantur.

Quidquid sit, certum illud est, celebrem hanc imaginem usque ad Iuliani regnum durasse, qui ut odium, quo Christi personam habebat, in ipsius imaginem exerceret, eam extra civitatem a gentilibus incolis abstrahi voluit. Qui a basi sua dimotam, funeque ligatam per vias trahentes confregerunt. Frustra vero a Christianis collecta in Ecclesia reposita fuerunt, in qua servabantur. Philostorgius caput solummodo fuisse servatum, seque vidisse affirmat. Sanctus Asterius tantum asserit, clam hanc statuam asportatam fuisse; quod certe non impedit, quominus supra relato modo male habita sit; videturque eorum, quæ tum facta fuerunt, minime conscius.

(K) Matth. ix. 18. Ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet. Et surgens Iesus sequebatur eum, & discipuli eius.... Et cum venisset Iesus in domum principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat: Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta esset turba, intravit & tenuit manum eius: & surrexit puella.

Hæc etiam leges Marc. v. 22. Luc. viii. 14.

(L) Matth. ix. 35. Et circuibat Iesus omnes civitates & castella, docens in Synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem.

(M) Ioan. v. 1. Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Ierosolymam. Est autem Ierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur hebraice Bethsaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate,

ſcipulis ſuis, qui fame cogente cœperunt vellere ſpicas ad comedendum grana frumenti; ipſe autem manum cuiuſdam aridam ſanavit. Quæ cum ſabbato fieri ægre ferrent Phariſæi, ipſe docuit talibus operibus, quæ urgente vel caritate, vel neceſſitate fierent, minime ſabbatum violari. (N) Phariſæi tamen in æmulatione permanentes, ceperunt inde conſilium perdendi Chriſtum, quorum ipſe furori ut cederet, nondum enim venerat hora eius, ſeceſſit ad mare Galilææ.

Eo ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: quas cum docuiſſet, & curaviſſet languidos plurimos, mox relictis turbis, aſcendit in montem. Ibi cum pernoctaſſet in oratione; (ad eruditionem eorum quibus committenda erat, ſuccedentibus deinceps ſæculis, cura eligendi miniſtros Evangelii) ex diſcipulis ſuis elegit duodecim, quos & Apoſtolos nominavit, (O)

ſua. Hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cognoviſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſubſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinavit a turba conſtituta in loco. Poſtea invenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nuntiavit Iudæis, quia Ieſus eſſet, qui fecit eum ſanum. Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato. Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non ſolum ſolvebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.

(N) Matth. xii. 10. Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes; Si licet ſabbatis curare, ut accuſarent eum. Ipſe autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foveam, nonne tenebit & levabit eam? Quanto magis melior eſt homo ove? Itaque licet ſabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam: & extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera. Exeuntes autem Phariſæi conſilium faciebant adverſus eum, quomodo perderent eum. Ieſus autem ſciens receſſit inde, & ſecuti ſunt eum multi, & curavit eos omnes. Et præcepit eis ne manifeſtum eum facerent. Ut adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, dicentem: Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec adiiciat ad victoriam iudicium. Et in nomine eius gentes ſperabunt. *Iſai. 42. 1.*

(O) Luc. vi. 12. Factum eſt autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus eſſet, vocavit diſcipulos ſuos: & elegit duodecim ex ipſis, (quos & Apoſtolos nominavit.) Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum, & Ioannem, Philippum, & Bartholomæum, Matthæum, & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iſcariotem, qui fuit proditor.

id eſt miſſos, quia mittendi mox erant ab eo per univerſam Iudæam, ac inde per orbem univerſum.

Apoſtolorum autem nomina hæc ſunt. Primum Simon Petrus, Andreas frater eius; Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius; Philippus; Bartholomæus, qui & Nathanael pleriſque fuiſſe creditur; Matthæus publicanus, qui & Levi; Thomas qui & Didymus; Iacobus filius Alphæi, cognatus Domini, & minor dictus ad differentiam Iacobi alterius qui maior dicitur; Iudas Iacobi minoris frater; Simon Cananæus & Zelotes dictus, & Iacobi minoris item frater; denique Iudas Iſcariotes, qui fuit proditor.

Hi omnes fuere viri rudes & illitterati. Tales elegit Deus ut omnipotentiam ſuam manifeſtaret evidentius, & progreſſus Evangelii non Apoſtolorum induſtriæ, ſed divinæ virtuti palam & liquido videretur eſſe tribuendus. (P)

Poſtquam elegit Apoſtolos, habuit ad eos & ad circumſtantem turbam ſermonem hunc egregium, qui ſermo Domini in monte dicitur, continetque Evangelicæ diſciplinæ compendium. Huius hæc ſumma eſt.

Primo veræ beatitudinis novam prorſus & hactenus inauditam hominibus notionem & viam tradens, ait, beatos eſſe pauperes, mites, lugentes, ſitientes iuſtitiam, miſericordes, mundos corde, pacificos, eos denique qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. (Q)

Pars. I. Sect. II. Cap. I. §. 7.

Item ait diſcipulos ſuos eſſe ſal terræ & lumen mundi.

Tum iuſtitiam noſtram abundantiorem eſſe oportere iuſtitia Scribarum & Phariſæorum, quæ non niſi ad actum externum reſpiciebat: cum ad legem Dei conformari maxime oporteat cor noſtrum, ex quo actus externi prodeunt. Verbi gratia non ſufficere ad obſervationem legis de non occidendo, ſi quis reipſa non occidat: ſed nec licet mala cuiquam imprecari, nec iraſci quidem ſine cauſſa. Huius exempli occaſione præcipit amorem inimicorum, & tradit regulas, quæ obſervari debent circa externam cum iis reconciliationem.

Non eos ſolum eſſe adulterii reos qui reipſa mœchati ſint, ſed & qui viderent mulierem ad concupiſcendum eam. Fugiendas eſſe prorſus peccati occaſiones, quidquid in contrarium natura ſuggeſſerit. Abſcindendam manum, eruendum oculum dexterum, ſi manus, ſi oculus dexter ſcandalo fuerint. Hoc eſt, nihil eſſe homini tam carum, tam delectabile, tam

(P) S. Hilarius *Lib. 2. de Trinitate n. 13.* Expectate nihil minus claudorum curſu, cæcorum viſu, fuga dæmonum, vita mortuorum... Piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatus, veſte uvida, pedibus limo oblitus, totus e navi. Quærite & intelligite, utrum mirabilius fuerit mortuos excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim: *In principio erat Verbum.* Ioan. 1. 1.

(Q) *Vide fuſiorem octo Beatitudinum explicationem in fine tertiæ Partis, in recapitulatione ſcilicet & concluſione totius operis.*

necessarium, quod abiici & contemni non debeat, si occasio ruinæ fuerit.

Matrimonii vinculum esse indissolubile, nec nisi morte alterutrius coniugis solvi posse.

Abstinendum ab omni iuramento, impatientia, violentia.

Fugiendam omnem ostentationem in eleemosyna, ieiunio & oratione.

Tradidit divinam orandi formulam, quam nos Dominicam orationem dicimus.

De contemtu divitiarum egit, & de servanda in omnibus recta intentione.

Posse neminem duobus dominis, Deo & pecuniæ servire.

Abiiciendam omnem circa vitæ necessaria sollicitudinem anxiam & superfluam. Divinæ providentiæ plane confidendum, quærendum primum omnium regnum Dei & iustitiam eius, cetera a Deo adiicienda.

Vetuit ne quis umquam temere iudicaret: & ne daretur sanctum canibus.

Monuit instanter & perseveranter orandum. Intrandum esse per angustam portam, gradiendum arcta via quæ sola ducit ad vitam; cum lata & spatiosa & maxime trita via sit quæ ducit ad perditionem. Hoc est facillimum esse descensum averni; illuc enim sponte descendit quisquis torrente multitudinis abreptus, sequitur naturæ corruptæ insitam unicuique propensionem: Regnum autem cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Tandem concludit non ex verbis, sed ex operibus homines cognoscendos, ex operibus iudicandos: Verbaque supra dicta omnia non auribus solum esse excipienda, sed factis sedulo ad praxim reducenda. (R)

Completo sermone descendit Ie-

(R) Matth. v. t. Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Et aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis cum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos. Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mundi: non potest civitas abscondi supra montem posita. Neque accendont lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Nolite putare quoniam veni solvere legem aut Prophetas: non veni solvere sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno

cælorum. Dico enim vobis: quia nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum
Exod. xx. 13. cælorum. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas no-
Exod. xx. 14. vissimum quadrantem. Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.
Deut. xxiv. 1. Dictum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis caussa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Iterum au-
Exod. xx. 7. distis quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Ierosolymam, quia civitas est magni regis; neque per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, a malo
Exod. xxi. 24. est. Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui petit a te, da ei: & volenti mutuari a te, ne avertaris. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos; ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 7.

Levit. xix. 18.

MATTH. VI. 1. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum: adveniat regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie; & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; & ne nos inducas in tentationem: sed libera nos a malo. Amen. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut ap-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 7.

pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videatis hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt? Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad staturam suam cubitum unum? Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua.

Matth. vii. 1. Nolite iudicare, ut non iudicemini; in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini, & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine eiiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, invenit, & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ. Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam! Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum dignoscetis eos. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: discedite a me, qui operamini iniquitatem. Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram. Et descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam. Et

ſus de monte, & ſigna multa operatus eſt.

Leproſum mundavit, (S) ſanavit ſervum Centurionis: cuius quidem Centurionis fidem Ieſus ipſe miratus eſt. (T)

Hoc fere tempore Herodes decollavit Ioannem Baptiſtam. (V) Qui miſerat non ita pridem duos e diſcipulis ſuis ad Ieſum, ut interrogarent eum: Tu quis es? hoc eſt, ut ipſi certo intelligerent Ieſum eſſe Meſſiam. Quod quidem Chriſtus ipſis plane demonſtravit, operando coram eis ſigna, quæ a Meſſia eſſe facienda Iſaias prædixerat. (X)

Circa id quoque tempus contigit hiſtoria mulieris peccatricis; quæ ad Deum converſa unxit pedes Ieſu apud Simonem Phariſæum, quam quidem alii affirmant fuiſſe Mariam Magdalenam, alii negant. (Y)

---

deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et factum eſt cum conſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, & Phariſæi.

Si moralis Chriſtianæ tribus his capitibus contentæ pleniorem cognitionem adipiſci velis, lege D. Augustini *libros* de Sermone Domini in monte: S. Chrysost. *Sermones, & aliorum Patrum, & Interpretum commentaria ſuper Matth. c.* v. vi. vii.

(S) Matth. viii. 1. Cum autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Et ecce leproſus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare. Et extendens Ieſus manum, tetigit eum, dicens: Volo: Mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra eius. Et ait illi Ieſus: Vide, nemini dixeris: ſed vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes, in teſtimonium illis.

(T) Matth. viii. 5. Cum autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Ieſus: Ego veniam & curabo eum. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus ut intres ſub tectum meum; ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii: Veni, & venit; ſervo meo: Fac hoc, & facit. Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

(V) *Vide* §. 5. *litt.* (AA) Matth. xiv. 2.

(X) Matth. xi. 2. Ioannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.

(Y) Luc vii. 37. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti. Et ſtans retro ſecus pedes eius, lacrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Videns autem Phariſæus, qui vocaverat eum, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum: quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utriſque Quis ergo eum plus diligit? Reſpondens Simon dixit: Æſtimo quia is, cui plus donavit. At ille

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 7.

Iesus autem cum pergeret facere & docere, sanavit dæmoniacum cæcum & mutum: quod mirantibus turbis, ægre ferentes Pharisæi sumpserunt inde blasphemandi occasionem. Hos Christus argumentis efficacibus modeste tamen confutavit. (Z) Interea cognati Christi adveniunt: quorum adventus cum annuntiaretur, docuit Christus omnes facientes Dei voluntatem esse matrem & fratres suos. Hæc Capharnai gesta sunt.

Hinc ad mare egressus, productis parabolis seminis, zizaniorum, sinapis, fermenti, thesauri, margaritæ, sagenæ, docuit turbas; nec fere sine parabolis loquebatur eis; ut sic petitis ex rerum natura comparationibus, ab imperita plebe facilius intelligeretur; simulque doctrinam suam miraculis firmabat.

Inde venit Nazareth, ubi fuerat & enutritus & ad annum vitæ tricesimum commoratus: sed contemptus & reiectus est a suis, in eo nihil aliud contueri assuetis, quam fabrum & fabri filium. Quo factum est ut Christus diceret, *Non esse Prophetam sine honore, nisi in patria sua*. Itaque brevi inde discessit. (AA) Marc. VI. 4.

---

dixit ei: Recte iudicasti. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni. Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te salvam fecit: vade in pace...

Qui quæstionem hanc penitius scrutari voluerit, legat Libros DD. ANQUETIN *&* DE TILLEMONT, MAUDUIT *&* LAMY, *&c. in quibus utrimque doctissime agitata fuit*.

(Z) MATTH. XII. 22. Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus & mutus, & curavit eum ita ut loqueretur, & videret. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David? Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum divisum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. Et si satanas satanam eiicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones: filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem? Et tunc domum illius diripiet. Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. Ideo dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

(AA) MATTH. XIII. 53. Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde. Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes: Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria; & fratres eius, Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas? Et sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

§. 8. *Series vitæ Christi ad eius Transfigurationem.*

I. Quid egit Christus tertio prædicationis suæ anno?

R. Circuivit omnes civitates & castella Galilææ, docens in Synagogis, & prædicans Evangelium, & duodecim Apostoli cum illo, suppeditantibus necessaria mulieribus quas sanaverat. (A)

Postea duodecim Apostolos misit in eamdem regionem annuntiandi Evangelii caussa. Antequam autem proficiscerentur dedit eis monita egregia, quoad eorum conversationem, de persecutionibus tolerandis, de morte ferenda, de pietate in Deum. (B) Ipse autem & Galilæam iterum docendo peragravit.

Reversis a prædicatione Apostolis, secessit cum eis in desertum trans mare Galilææ. Illuc accurrerunt virorum fere quinque millia, quos cum docuisset & iam cœpisset dies declinare, multiplicatis quinque panibus & piscibus duobus pavit universos. (C) Quo miraculo stupefacti cogitaverunt eum tollere, ut facerent eum regem; ipse autem cognito eorum consilio fugit in montem oraturus, (D) missis prius discipulis trans fretum ad Bethsaidam.

Orta autem tempestate venit Christus nocte ambulans supra mare ad Apostolos multum in remi-

(A) Luc. viii. 1. Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates & castella, prædicans & evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a spiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

(B) Luc. ix. 1. Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Et quicumque non receperint vos, exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. Egressi autem circuibant per castella, evangelizantes & curantes ubique.

(C) Luc. ix. 10. Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt; & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ. Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebant, sanabat. Dies autem cœperat declinare: & accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in castella villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces: nisi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem fere viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos. Et ita fecerunt, & discumbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

(D) Ioan. vi. 14. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 8.

gando laborantes; iuſſit eos habere fiduciam, Petrum fecit ambulare ſuper aquas, aſcendit ipſe cum Apoſtolis naviculam, & ſedata tempeſtate ſtatim appulit non longe a Capharnao. (E)

Poſtera die habuit ad Capharnaitas ſermonem hunc eximium, in quo ait eſſe ſe panem cælitus miſſum, promiſitque daturum ſe carnem ſuam manducandam, & ſanguinem ſuum bibendum. (F) Sermonem hunc alibi explicabimus. Part. 3. Sect. 1. c. IV. § 3.

Prope erat Paſcha Iudæorum. Chriſtus tamen hoc anno manſit in Galilæa, (G) nec pro more profectus eſt Ieroſolymam ad celebrandum feſtum; tum ut diſcipuli ſui paululum requieſcerent a laboribus; tum ut ipſe declinaret præſentiam Herodis, qui præ curioſitate cupiebat videre eum. (H)

Hinc receſſit in partes Tyri & Sidonis, ubi venit ad eum mulier illa Chananæa, quæ fide, humilitate, & perſeverantia impetravit

---

(E) Matth. xiv. 22. Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi. Navicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamaverunt. Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, iube me ad te venira ſuper aquas. At ipſe ait: Veni. Et deſcendens Petrus de navicula, ambulabat ſuper aquam ut veniret ad Ieſum. Videns vero ventum validum, timuit: & cum cœpiſſet mergi, clamavit, dicens: Domine, ſalvum me fac. Et continuo Ieſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſent in naviculam, ceſſavit ventus. Qui autem in navicula erant, venerunt & adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es.

(F) Ioan. vi. 24. Cum ergo vidiſſet turba quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quærentes Ieſum. Et cum inveniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc veniſti? Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Amen, aman dico vobis: quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim pater ſignavit Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis ſignum ut videamus, & credamus tibi? quid operaris? Patres noſtri manducaverunt Manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt: Panem de cælo dedit eis manducare. Exod. xvi. 15. Dixit ergo eis Ieſus: Amen, amen dico vobis: non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. &c.

Sublimiſſimum hunc Chriſti ſermonem fuſiori commentario illuſtrabimus infra parte III. *ſect* 1. *cap.* IV. §. 3. *ubi loquemur* de Sermone Chriſti *a Ioanne cap.* VI. *relato, in quo corpus ſuum diſcipulis ſe daturum promittit.*

(G) Ioan. vii. 1. Poſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.

(H) Luc. ix. 7. Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæſitabat eo quod diceretur a quibuſdam: Quia Ioannes ſurrexit a mortuis; a quibuſdam vero: Quia Elias apparuit; ab aliis autem: Quia Propheta unus de antiquis ſurrexit. Et ait Herodes: Ioannem ego decollavi: quis eſt autem iſte de quo ego talia audio? & quærebat videre eum.

filiæ ſuæ ſanitatem, & exemplo docuit quæ eſſent conditiones ad orationem requiſitæ. (I)

Inde rediit ad mare Galilææ, & ſanatis infirmis plurimis, cibavit ſeptem panibus pauciſque piſcibus quatuor millia virorum præter mulieres & parvulos. (K)

Poſt hoc miraculum transfretavit cum diſcipulis, & venit in partes Dalmanutha, & Magedan, ubi Phariſæos ſignum de cælo petentes refellit. (L) Mox transfretavit iterum, & venit Bethſaidam, ubi cæcum curavit. (M) Inde profectus *in partes Cæſareæ Philippi, interrogavit* in via *diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? At illi dixerunt: Alii Ioannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis. Dicit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus, dixit: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Reſpondens autem Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt. Et*

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 8.

Matth. xvi. 13.

(I) Matth. xv. 21. Et egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sydonis. Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egreſſa clamavit, dicens ei: Miſerere mei, Dnmine, fili David: filia mea male a dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael. At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine, adiuva me. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine; nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

(K) Matth. xv. 29. Et cum tranſiſſet inde Ieſus, venit ſecus mare Galilææ, & aſcendens in montem, ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curavit eos: ita ut turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Iſrael. Ieſus autem convocatis diſcipulis ſuis, dixit: Miſereor turbæ, quia triduo iam perſeverant mecum, & non habent quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei diſcipuli: Unde ergo nobis in deſerto panes tantos, ut ſaturemus turbam tantam? Et ait illis Ieſus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos. Et præcepit turbæ, ut diſcumberent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, & piſces; & gratias agens, fregit, & dedit diſcipulis ſuis, & diſcipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos & mulieres.

(L) Marc. viii. 10. Et ſtatim aſcendens navim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. Et exierunt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cælo, tentantes eum. Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum. Et dimittens eos, aſcendit iterum navim, & abiit trans fretum.

(M) Marc. viii. 22. Et veniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius impoſitis manibus ſuis, interrogavit eum ſi quid videret. Et aſpiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre, & reſtitutus eſt ita ut clare videret omnia. Et miſit illum in domum ſuam, dicens: Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram erit solutum & in cælis...

Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati a senioribus, & Scribis, & principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit a te, Domine, non erit tibi hoc. Qui conversus dixit Petro: Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ sunt hominum.

Luc. ix. 23. Tunc Iesus convocata turba cum discipulis suis, dixit ei: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam. Qui autem perdiderit animam suam propter me* & Evangelium, *salvam faciet eam.* Matth. xvi. 26. *Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Nam qui me erubuerit, *& me confusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.* Marc. viii. 38. Luc. ix. 26. *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius.* Matth. xvi. 27.

Tum subiecit hæc verba.

Id. 28. *Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant Filium hominis venientem in regno suo.*

Non diu distulit Christus promissum. Nam octavo post die *assumpsit* secum *Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum* (N) (qui creditur fuisse mons Thabor, ut affirmat S. Hieronymus ex traditione Ecclesiæ & regionis.) Ibique *transfiguratus est ante eos.* (O) Matth. xvii. 1. Ibid. 2.

§. 9. *De Christi Transfiguratione.*

I. Quid sibi volunt hæc verba, *Christus transfiguratus est?*

R. Hoc est: Resplenduit vultus eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Hoc quantumvis tenui claritatis gloriæ eius veluti radio & specimine, eo usque stupuerunt & admirati sunt Apostoli, ut extra se pæne rapti fuerint.

(N) S. Hieronym. *Epist. 86. alias* 27. *pag.* 677. *ad Eustochium*. Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus est Dominus.

Isaaci Casauboni *Exercitat.* xv. §. 18. *initio*. Montem in quo facta est Christi transfiguratio, fuisse montem Thabor, certum est:... Est enim vetustissima in Ecclesia traditio, mutationem illam in eo monte factam esse.

(O) Luc. ix. 28. Factum est autem post hæc verba fere dies octo, & assumpsit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & ascendit in montem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera: & vestitus eius albus & refulgens.

I. Transfiguratio Christi fuit ne grande miraculum?

R. Si proprie loquamur, non tam miraculum fuit quam cessatio miraculi. Siquidem ex ipsa connexione naturæ Divinæ cum humana, redundare debuerat in corpus Christi claritas & gloria Divinitatis. Ideo autem non redundavit quamdiu Christus vitam egit mortalem, ut æterna Dei decreta de liberandis hominibus per ignominiam crucis adimplerentur, quod ut fieret necesse fuit ipsum per omnia nobis assimilari. (A)

I. In transfiguratione Christi quid præterea miraculi accidit?

Luc. IX. 30. 31. *R.* Apparuerunt Apostolis *Moyses & Elias cum Iesu loquentes de excessu quem completurus erat in Ierusalem*. Qui cum discessissent, *ecce nubes lucida obumbravit* Iesum & Apostolos, *&* facta est *vox de nube* Matth. XVII. 5. *dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite*. (B) *Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit Iesus & tetigit eos, dixitque eis: Surgite & nolite timere.... Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.*

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 9.

Ibid. 6. vers. 7. vers. 9.

I. Cur Christus transfigurari voluit coram Apostolis?

R. Ut ipsis hac visione demonstraret veritatem eorum omnium, quæ ante dies octo dixerat: adeoque eos confirmaret in fide divinitatis suæ; præmuniret adversus futurum de passione sua scandalum; accenderet demum ad omnia toleranda pro salute animæ, spe immensæ illius gloriæ, cuius & radium in monte præmonstravit, & plenitudinem erat pro laborum mercede concessurus. (C)

(A) S. THOM. 3. *part. quæst.* 45. *art.* 2. *in corp.* Quod a principio conceptionis Christi, gloria animæ non redundaret ad corpus, ex quadam dispensatiooe divina factum est, ut in eorpore passibili, nostræ redemptionis expleret mysteria.

(B) 2. PETR. I. 16.... Speculatores facti illius magnitudinis. Aecipiens enim a Deo Patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiuseemodi a magnifiea gloria: Hie est filius meus dilectus, in quo mihi eomplaeui, ipsum audite. Et hane voeem nos audivimus de eælo allatam, eum essemus cum ipso in monte sancto.

(C) S. AMBR. *Lib.* 7. *Exp. Evang. Luc. num.* 1. Difficile quippe videtur hominibus, ut spem perieulis emant: damnoque præsentium futuræ lucrum mercentur ætatis. Ergo bonus & moralis magister, ne quis desperatione frangatur aut tædio, quoniam vitæ dulcis illecebra eonstantem quoque mulcet affectum, continuos vivendi successus fidelibus pollicetur. Frigent enim solatia sub metu mortis, magnusque amor vitæ ægre blanditias spei cum appetitæ salutis terrore compensat. Non habes igitur quod quæraris, non habes quod excuses; arbiter omnium dedit & virtuti præmium, & infirmitati remedium: ut præsentibus sustineatur infirmitas, virtus futuris.

S. HILARIUS *in Matth. cap.* 17. *v.* 28. *n.* 1. Docet Dominus & rebus & verbis: & fidem spei nostræ æqualiter sermo atque opus instruunt. Grave enim onus infirmitati humanæ imposuerat, ut cum sensum vitæ homines ex vivendi affectu habere cœpissent, fructum eius qui præsens eorporibus blandiebatur amitterent: negarentque se sibi... Deinde opinionem spei ambiguæ ineertæque sequerentur: eum in his quæ præsentia haberentur, illecebræ gaudii blandientis existerent. Opus ergo erat veri ae manifesti exempli auctoritate, ut eontra vim sensumque iudicii optabile fieret præsentium damnum, lucro deinceps non ambiguo futurorum.

Secundo. Ut idipsum Christiani colligerent ex Christi transfiguratione, cuius historiam erant accepturi a testibus oculatis omni exceptione maioribus, Petro, Iacobo, & Ioanne, qui testimonii sui veritatem fuso sanguine asseruerunt.

I. Cur Christus noluit transfigurationis suæ testes habere Apostolos omnes, & populum Iudaicum?

R. Ut res non temere divulgaretur. Poterat quidem Christus exhibere se Iudæis cum ea gloriæ maiestate, cum eo splendore; tantam potuit dare miraculis suis efficaciam, ut omnes prorsus nemine excepto traheret in cognitionem & reverentiam sui, ut omnibus omnino Messias esse videretur. Sed maluit vitæ & mortis humilitate, hominum superbia perditorum saluti consulere. Sic itaque miraculorum suorum splendorem & gloriam temperavit, ut hæc abunde sufficerent humilibus, & divina gratia mundis corde. Superbi autem, quibus in exterioris magnificentiæ fastu Messiæ gloria collocanda esse videbatur, spreto & reiecto præ humilitate Christo, in cordis duritiem eo usque prolapsi sunt, ut nullo potuerint miraculorum splendore a suis tenebris & impietate revocari.

Ut ergo adimplerentur æterna Dei decreta circa Christum & homines, satis fuit si manifestaret gloriam suam Christus Apostolis tribus, quorum testimonio gravissimo & locupletissimo certa fieret huius rei fides iis omnibus, qui præ cordis rectitudine &. humilitate digni erant qui rem cognoscerent, & ex eius cognitione fructum caperent.

I. Cur Christus advocavit Moysen & Eliam, quibuscum in monte dissereret de morte sua?

R. Ut Apostolis & per eos nobis planum faceret.

1. Esse se superiorem Moysi & Eliæ; si quidem ipsi tamquam servi advocati sunt ad magistri sui triumphum.

2. Legem & Prophetas Christo testimonium perhibere, eiusque passionem fuisse per eos adumbratam & prænuntiatam. Siquidem per Moysen lex, per Eliam Prophetæ designabantur.

3. Per nefas & calumniam a Iudæis Christum identidem accusari tamquam prævaricatorem legis; cum Moyses ipse legis minister & lator, & Elias legis zelaror maximus, testimonio hic præsentia sua reddito, Christi sermones & doctrinam firmarent. (D)

(D) S Hilar. *in Matth. cap.* 17. *num.* 2. Tribus assumptis, de trium origine, Sem, Cham, & Iaphet, futura electio populi ostenditur. Quod autem Moyses & Elias ex omni sanctorum numero assistunt, medius inter legem & Prophetas Christus in regno est. Cum his enim Israelem, quibus testibus prædicatus est, iudicabit. Simulque ut & humanis corporibus decreta esse resurrectionis gloria doceretur, cum quando Moyses conspicabilis adstitisset .... Hunc esse filium, hunc dilectum, hunc complacitum, hunc audiendum, vox de nube significat; ut idoneus ipse præceptorum talium auctor esset, qui post sæculi damnum, post crucis voluntatem, post obi-

rum corporum regni cælestis gloriam ex mortuorum resurrectione facti confirmasset exemplo. Territos deinde & consternatos elevavit: & solum contuentur, quem medium constitisse inter Moysen & Eliam viderant.

S. IOAN. CHRYSOST. *Hom. 57. in Matth. cap. 16. & 17. initio*. Quoniam multa de periculis, multa de morte, multa de passione sua, & de cæde discipulorum locutus est, & aspera complura atque ardua eis iniunxit: quæ omnia cum præsentem vitam spectarent, imminere iam atque incumbere videbantur: bona vero quæ pollicebatur, longiore spe erant expectanda, ut puta, quia servarent animam suam si perderent eam: quia in gloria Patris sui venturus sit & præmia redditurus: ut visu etiam certiores faceret quantum capere possint; gloriam suam qua cum venturus est, in præsenti vita ipsis vult ostendere, & iam visuros pollicetur, ne aut sua, aut Domini morte posthac doleant... Et vide quid agit, cum de regno & gehenna differuerit.... regnum quidem ut oculis cernatur concedit, gehenna autem minime. Quare sic? Quoniam rudioribus ac ineptioribus id necessarium erat, probis vero & iam perspicacibus satis fuit a melioribus confirmari: præterea hoc multo magis ipsum decebat: non tamen omnino illam partem prætermisit, sed est quando atrocitatem gehennæ quasi ante oculos oratione proponit: veluti quando Lazari effigiem descripsit, & eius meminit qui denarios centum reperiit, &c..... Cuius autem rei gratia Mosem & Eliam produxit? Multas quidem dicere quis caussas posset; & primum quoniam turbæ, alii Eliam, alii Ieremiam, alii priscorum Prophetarum unum opinabantur; idcirco Mosem & Eliam ceterorum Prophetarum vertices producit, ut quam magnum sit inter servos & Dominum discrimen oculis cernerent, utque recte laudatum crederent Petrum, qui Filium Dei eum confessus est. Deinde quoniam assidue quasi transgressorem legis Iudæi accusabant, & blasphemare putabant, quasi gloriam Patris nihil ad eum pertinentem vendicaret:... ut ipsa re monstretur, quod ex invidia hæc criminabantur, quodque neutri horum criminum subiiceretur, nec legis prævaricator esset, nec alienam gloriam sibi acquireret, æqualem se Patri faciendo: eos produxit in medium, quorum alterutet in alterutra istarum rerum perfulsit. Moses enim legem dedit, quare non fuisset passus conculcari legem, ut Iudæi credebant, nec prevaricatorem eius, & legumlatori hostem lator ipse umquam coluisset. Elias autem pro gloria Dei zelo utique commotus fuisset, quare non astitisset ei, qui æqualem se Patri dicebat, si non esset; nec paruisset illi qui sibi quod non habebat vendicaret. Ad hæc omnia illud etiam possumus dicere, ut tam mortis quam vitæ habere potestatem liquido ac vere crederetur, utque supernorum & infernorum Dominus ostenderetur, idcirco Mosen iam mortuum, & Eliam, qui nondum id passus est, in medium produxit. Quartam vero caussam... Evangelista quoque ipse tetigit. Quænam igitur illa est? Ut crucis gloriam ostendat, & tam Petrum quam reliquos, qui passionem formidabant, consolaretur, & ad sublimius erigeret. Non enim tacebant, inquit, sed loquebantur de gloria quam completurus erat in Ierusalem, de cruce videlicet ac passione: sic enim ipsam semper appellabant. Accedit ad hæc omnia virtus quoque virorum illorum singularis atque præcipua, quam maxime a discipulis flagitabat.... Ad hæc omnia suæ quoque gloriæ Apostolos admonebat, cum assistere fecisset, non ut ad similem solum, sed ut ad maiorem certando statum conscenderent... Ad hæc igitur omnia ipsos confirmans, viros adduxit, quorum virtus apud veteres rutilavit. Quid igitur ait ferventissimus ille Petrus? *Bonum est nos hic esse*. Nam quoniam audivit iturum ad Hierosolymam ut pateretur, metuens adhuc illi ac tremens, & post increpationem accedere quidem non audet.... præ metu tamen illo eadem aliis verbis occultius suggerit. Nam cum montem & solitudinem viderit, existimavit quod multam haberet a loco securitatem. Nec solum propter locum, verum etiam propterea quod ipso amplius Hierosolymam non accederet. Volebat enim ipsum ibi perpetuo manere: quocirca & tabernaculorum mentionem fecit. Cogitabat enim, si non ascenderet in Hierosolymam, non moriturum Christum, quia ibi audivit Scribas eum aggressuros: hæc cum dicere non auderet aperte, occultius adstruit, dicens: *Bonum est nos hic esse*. ubi Moses & Elias quoque adsunt. Elias qui de cælo fecit ignem descendere: Moses qui ingressus in caliginem cum Deo collocutus est: præterea nullus sciet hic nos esse. Vides quanto Christi ardore incendebatur. Non enim quærere debes quam prudentee hortabatur, sed quam

Matth. x. 39.
Deut. 5.
PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 9.
Matth. XVII. 3. *Luc.* IX. 31.
Matth. XVII. 4. *Luc.* IX. 33.
4. *Reg.* I, 10. 12. 14.
Exod. XX. 21.

fervens caritate Christi, quamque inflammatus esset... Non pro se, sed pro magistro expavescebat. Deinde quoniam bonum est nos hic esse, absolute dixerat, timens ne iterum increparetur, emendavit se ipsum dicens: *Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum*. (Matth. 17. 4.) Quid facis Petre? Nonne paulo ante a servis eum separasti, cur servis modo connumeras? Perpendis quomodo ante crucem erant imperfectiores. Nam etsi Pater ei revelavit, sed non continuo revelationem secum tenebat, sed pavore, non quo diximus solum, sed etiam eo qui tunc visu ipsum invasit, turbatus fuit.... Quid deinde? Ipse quidem nihil locutus est, sed nec Moses, nec Elias, Pater autem omnibus maior, & fide dignior magnam ex nube vocem emittit. Quam ob rem ex nube? Sic fere semper Deus videtur: *Nubes* enim *& caligo in circuitu eius*... (Ps. xcvi. 2.) & *qui posuit nubem ascensum suum*. (Ps. ciii. 3.) Ut igitur credant ab ipso Deo vocem venire, a nube vox emittitur quæ lucidissima erat. *Adhuc enim*, inquit, *eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit illos*, (Matth. 17. 5.) *& ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. (Luc. ix. 35.) Quando enim minatur tenebrosam nubem ostendit, quemadmodum in Sina..... hic vero, quia non terrere, sed docere volebat, lucida nebula videtur.... Ut autem nulla dubitatio emergeret, de quonam e tribus vox emitteretur, utque de Christo solum dictum esse intelligerent, illis iam duobus, Mose scilicet & Elia remotis, vox fertur: *Hic est Filius meus dilectus*. Nullo metu Petre movearis, oportet enim iam te omnipotentiam eius non ignorare, ac de resurrectione certiorem esse: verum quoniam adhuc dubitare videris, saltem a voce Patris fidentior esto. Si enim omnipotens Pater est, proculdubio etiam Filius omnipotens est: quod si adhuc formidas & pavescis, non solum filium esse, verum etiam dilectum scito. Noli ergo turbari, non potes tu magis ipsum diligere, quam a parente ametur: *In quo bene mihi complacui*. Non enim quia genuit, idcirco tantummodo diligit, verum etiam quia cum sit ipsi æqualis in omnibus, eiusdem etiam penitus est voluntatis. Duplex igitur, immo vero triplex dilectio est, quia filius, quia dilectus, quia bene in ipso sibi complacuit. Quid porro significat, in quo mihi bene complacui? Ac si diceret, in quo requiesco, in quo acquiesco, & oblector. Quæ ideo ita se habent, quia per omnia Patri æqualis unam cum Patre voluntatem habet; & cum permaneat Filius, unum omnino est cum Patre. *Ipsum*, inquit, *audite*: quare si crucis patibulum sustinere vult, non contradicas:... *Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat*. (Matth. 17. 9.) Nam quanto maiora de ipso dicebantur, tanto difficiliora tunc creditu multis videbantur, & scandalum quod a cruce oriebatur, multo magis inde crescebat. Idcirco silentium iussit, neque id simpliciter, sed cum passionis mentione, quasi caussam exponat, quare opus silentio sit. Non enim perpetuum indixit silentium, sed donec a mortuis resurrexit: atque hic quod iucundum erat, solum dixit; asperum vero atque amarum silentio tradidit. Quid igitur postea? Nonne id post resurrectionem scandalum passi sunt? Minime: de tempore enim quod crucem præcedebat, agitur. Nam postea & Spiritu accepto, & signis clara voce attestantibus, ceterisque rebus omnibus ad declarandam omnipotentiam ipsius undique confluentibus, nullo scandalo poterant commoveri.

S. Ambros. *Lib. 7. in Luc. c. 9. vers. 30. num. 13.* Inde apparent Moyses & Elias, hoc est, Lex & Prophetæ cum Verbo; neque enim lex potest esse sine Verbo; neque Propheta, nisi qui de Dei Filio prophetarit.

S. Leo, *Serm. 94. qui est de Transfiguratione cap. 3.* In transfiguratione illud quidem principaliter agebatur, ut de cordibus discipulorum crucis scandalum tolleretur; nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas passionis, quibus revelata esset absconditæ excellentia dignitatis. Sed non minore providentia spes sanctæ Ecclesiæ fundabatur, ut totum corpus Christi agnosceret, quali esset commutatione donandum: ut eius sibi honoris consortium membra promitterent, qui in capite præfulsisset. De quo idem Dominus dixerat, cum de adventus sui maiestate loqueretur; *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui*. (Matth xiii. 43.)

Cap. 4. Moyses... & Elias, lex scilicet & Prophetæ, apparuerunt cum Domino loquentes, ut verissime in illa quinque virorum præsentia compleretur, quod dictum est: *In duobus aut tribus testibus stat omne verbum*. (Deut. xix. 15.) Quid hoc stabilius, quid firmius verbo, in cuius prædicatione veteris & novi testamenti concinit tuba, & cum Evangelica doctrina antiqua-

rum protestationum instrumenta concurrunt. Adstipulantur enim sibi invicem utriusque fœderis paginæ, & quem sub velamine mysteriorum præcedentia signa promiserant, manifestum atque perspicuum præsentis gloriæ splendor ostendit. Quia sicut ait beatus Ioannes: *Lex per*
Ioan. 1. 17. *Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est.*

Cap. 6. .... Hic est Filius meus, cui ex me & mecum esse sine tempore est. Quia nec genitor genito prior, nec genitus est genitore posterior: hic est Filius meus quem a me non separat deitas, non dividit potestas, non discernit æternitas. Hic est Filius meus; non adoptivus, sed proprius; non aliunde creatus, sed ex me genitus; nec de alia natura factus mihi comparabilis, sed de mea essentia mihi natus æqualis. Hic est Filius
Ioan. 1. 3. meus, *per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil:* quia omnia, quæ facio, similiter facit, & quidquid operor, inseparabiliter mecum atque indifferenter operatur. In Patre enim est Filius, & in Filio Pater, nec umquam unitas nostra dividitur: & cum alius ego sim, qui genui, alius ille quem genui... Hic est Filius meus, qui eam quam mecum
Phil. II. 6. 7. habet æqualitatem, non rapina appetiit, nec usurpatione præsumpsit, sed manens in forma gloriæ meæ, ut ad reparandum genus humanum exequeretur commune consilium, usque ad formam servilem inclinavit incommutabiliter deitatem.

Cap. 7. Hunc ergo in quo mihi bene per omnia placeo, & cuius prædicatione manifestor, cuius humilitate clarificor, incunctanter audite, quia ipse est veritas &
Ioan. XIV. 6. vita, ipse virtus mea & sapientia. Ipsum
1. Cor. 1. 24. audite, quem legis mysteria prænuntiaverunt, quem Prophetarum ora cecinerunt. Ipsum audite, qui sanguine suo mundum redimit, qui diabolum ligat, & vasa eius rapit, qui peccati chirographum & prævaricationis pacta dirupit. Ipsum audite, qui viam aperit ad cælum.

Vide Interpretes Scripturæ in Matthæi *c.* 17. Lucæ *c.* 9. & 2. Epist. Petri *caput primum. Sequentes instar omnium hic adduco.*

MALDONATUS *S. I. Comm. in Matth. cap.* 17. *v.* 2. Multa hic quæri possunt. Primo, cur Christus transfigurari voluerit. Ad quam quæstionem Hilarius, Chrysostomus, & Euthymius respondent id fecisse, ut discipulos mentione futuræ mortis suæ mærentes consolaretur. Theophylactus vero, ut probaret quod superiore capite dixerat, se in gloria Patris sui venturum esse... Cur tribus, non pluribus, non paucioribus gloriam suam ostenderit? Ideo, ut opinor, quia volebat futuræ suæ gloriæ testes aliquos exstare: *in ore autem duorum, aut trium testium stabit omne verbum.* Deut. XIX. 15.

2. *Et transfiguratus est...* Manifestum est, ut Hieronymus admonet, Christum non corporis sui naturam, sed externam tantum speciem, figuramque mutavisse... Fuerunt... qui existimaverunt, Apostolos in transfiguratione Christi vidisse divinitatem... Minime tamen illis assentior, neque ullum veterem auctorem ita sensisse credo, & ita sentire periculosum esse arbitror. Nam omnes illi, qui citantur veteres auctores nihil aliud dicere voluerunt, quam Apostolos, Christi divinitatem, id est, divinitatis signum oculis conspexisse... Non igitur Christus divinitatem suam, quæ corporeis oculis videri non potuit, sed divinitatis speciem, & corporis gloriam ostendit.

3. *Moyses & Elias.* Cur voluerit Christus aliquos ex alio mundo suæ transfigurationis testes adesse, merito quæri potest.. Duabus de caussis intersuisse arbitror: altera, ne res Apostolis ficta videretur: altera, ut futurum Christi regnum ad vivum repræsentaretur, sub cuius adventum duos testes mittendos esse testatur Ioannes. Apoc. XI. 3.
Cur autem hos potius duos, quam alios voluerit adesse, omnes veteres auctores hanc caussam fuisse putant, ut per Moysen lex, & per Eliam Prophetæ significarentur, legemque & Prophetas in Christum tendere, in eoque terminari docere-
mur. Tertullianus hinc Marcionistas refellens, Christum legi & Prophetis non esse contrarium. L. 4. advers. Marcion.

MENOCHIUS *S. I. Comment. in Evang. Matth cap.* 17. *v.* 3. *Moyses & Elias.* Adfuit verus Moyses & verus Elias... Apparuerunt autem Moyses veteris testamenti promulgator, & Elias Propheta, Christumque adorantes venerati sunt, & Dominum confessi; ut intelligerent discipuli Christum & Prophetarum & Moysis Dominum esse: non autem esse Eliam, aut Ieremiam, aut Ioannem Baptistam, aut unum ex Prophetis, ut populus aiebat. Ut agnoscerent tam legem a Moyse promulgatam, quam Prophetas illi testimonium perhibere. Ut futuri sui adventus imaginem repræsentarer; nam ante secundum eius adventum Moyses & Elias venturi sunt, ut ex Apocal. XI. non obscure colligitur.

§. 10. *Series vitæ Christi ad completum annum tertium prædicationis eius.*

I. Quid egit Christus statim a transfiguratione?

R. Cum descendisset de monte eiecit dæmonium a lunatico, quod discipuli non potuerant. Sciscitantibus autem illis, quid caussæ fuisset cur dæmonium ipsi eiicere non potuissent, propter incredulitatem vestram, inquit: tum subiecit, hoc genus dæmoniorum non eiici nisi per orationem & ieiunium. (A)

Matth. xvii. 20.

Inde progressus peragravit Galilæam: quo in itinere multa egregia docuit, multa mirabiliter & præter naturæ ordinem operatus est; uno verbo, pertransiit benefaciendo & sanando omnes. (B)

Non ita multo post reliquit Galilæam illuc ultra non reversurus, (C) & Ierosolymam se contulit ad festum Scenopegiæ seu tabernaculorum, quod mense Septembri quotannis celebrabatur per dies septem: quo tempore Iudæi commorari tenebantur sub tentoriis in memoriam illius temporis quo patres eorum commorati fuerant in deserto: atque hinc festum hoc, festum tabernaculorum dictum fuit.

Dum iret Ierusalem ad diem festum occurrerunt ei decem leprosi, quos cum sanasset, unus ex eis genere Samaritanus gratias egit pro accepto beneficio. (D)

---

9. *Nemini dixeritis*, &c. *Non vult hoc*, inquit D. Hieronymus, *in populos prædicari, ne &* incredibile esset pro rei magnitudine, & post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret &c.

Iansenius Iprensis *in cap.* 17. *versic.* 3. *Matthæi*. Ut Christus se vitæ ac mortis Dominum ostenderet, unum adducit vivum, alterum mortuum suscitat, ut discipulis mansuetudo Mosis, & Eliæ zelus imprimeretur.

(A) Luc. ix. 37. Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamavit dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi: & ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum: & rogavi discipulos tuos ut eiicerent illum, & non potuerunt. Respondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa, usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, elisit illum dæmonium, & dissipavit. Et increpavit Iesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum patri eius.

Eadem leguntur Matth. xvii 14 *& sequent. & versic.* 18. Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium.

(B) Marc. vi. 55. Et percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

(C) Matth. xix. 1. Et factum est, cum consummasset Iesus sermones istos, migravit a Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem. Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

(D) Luc. xvii. 11. Et factum est, dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei

Iam die festo mediante, cum pervenisset Iesus Ierusalem, ascendit in templum; ibique rapuit omnes in admirationem suæ doctrinæ. (E) Missos ad capiendum eum in sermone, cepit ipse & redegit ad incitas; & Pharisæorum malignitatem repressit, liberata de manibus eorum muliere in adulterio deprehensa, quam ipse iudex misericors & sapiens dimisit. (F)

Ea occasione multa docuit populum; divinitatem suam editis miraculis, & productis in medium Prophetarum testimoniis, comprobavit. Cum vellent eum lapidare, manibus eorum elapsus, exiit de templo. (G) Præteriens vidit cæcum a nativitate, quem cum sanasset die Sabbati, hinc crevit

---

decem viri leprosi, qui steterunt a longe: & levaverunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri. Quos ut vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdoribus. Et factum est, dum irent, mundari sunt. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum, & cecidit in faciem ante pedes eios, gratias agens: & hic erar Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt? Non est inventus qui rediret, & darer gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et air illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

(E) Ioan. vii. 2. Erat autem in proximo dies festus Iudæorum, Scenopegia .. Iam autem die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat, & mirabantur Iodæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit.

(F) Ioan. viii. s. Iesus autem perrexit in monrem Oliveti, & diluculo iterum venit in templom, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autem Scribæ & Pharisæi mulierem in adolterio deprehensam, & statoerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adolterio. In lege autem Moyses mandavit nobis huiusmodi lapidare: tu ergo quid dicis? Hoc aorem dicebant tenrsntes eum, ut possent accusare eum. Iesus autem inclinsns se deorsum, digito scribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexir se, & dixit eis: Qui sine peccaro est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterom se inclinans, scribebat in terra. Aodientes autem unus post unum exibant, incipienres a senioribus, & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Erigens autem se Iesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine. Dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo: vade, & iam amplius noli peccsre.

(G) Ioan. viii. 12. Iterum ergo locutus est eis, dicens: Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de te ipso testimoninm perhibes: testimonium tuum non est verum. Respondit Iesus, & dixit eis: Etsi ego restimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum... quia solus non sum: sed ego, & qui misit me Parer... Hæc verba locutos est Iesus in gazophylacio docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius. Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccaro vestro moriemini... Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei: Tu qois es? Dixit eis Iesus: Principium, qoi & loquor vobis... Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ... Numquid ru maior es patre nostro Abraham?.. Quem te ipsum facis? Respondit Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est... Abraham pater vester exultavir ur videret diem meum: vidir & gavisus est... Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunr ergo lapides, ut iacerenr in eum: Iesus autem abscondit se, & exivit de templo.

in eum odium & æmulatio Pharisæorum. (H)

Luc. x. 1. Egressus Ierosolymis peragravit Iudæam, designatosque *alios septuaginta duos* discipulos, *misit binos ante faciem suam in omnem locum, quo erat ipse venturus*. Antequam autem proficiscerentur, dixit illis:

2. *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Ite, ecce ego mitto vos sicut oves inter lupos. Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta; & neminem per viam salutaveritis. In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui; & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, ad vos revertetur. In eadem autem domo manete edentes & bibentes, quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis; & curate infirmos qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei. In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite: Etiam pulverem qui adhæsit nobis de civitate vestra extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. Dico vo-*

---

(11) Ioan. ix. 1. Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum a nativitate; & interrogaverunt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes eius, ut cæcus nasceretur? Respondit Iesus: Neque hic peccavit, neque parentes eius; sed ut manifestentur opera Dei in illo... Hæc cum dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns... Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta est. Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocaverunt parentes eius, qui viderat; & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes eius, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est; quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos: iam enim conspiraverant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret... Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo: nos scimus, quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quia cæcus cum essem, modo video... Scimus autem quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit.... Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audivit Iesus quia eiecerunt eum foras; & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? Respondit ille, & dixit ei: Quis est, Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo, Domine. Et procidens adoravit eum. Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni; ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

bis, quia Sodomis in die illo remissius erit quam illi civitati ... Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

17. *Reversi sunt autem* Discipuli ad Christum *cum gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis... In hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis. In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi Pater, quod abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis...*

23. *Conversus autem ad discipulos, dixit: Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.* Tum, *venite ad me omnes qui onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me quia mitis sum & humilis corde; & invenietis requiem animabus vestris. Iugum meum suave est, & onus meum leve.*

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 10.

Matth. xi. 28.

Hinc Scribam arrogantiorem docuit, quis esset proximus, adducto exemplo Samaritani. (I)

Paulo post in Bethania, hospitio exceptus a Martha est, cui satagenti circa frequens ministerium, postulantique adiutorium Mariæ sororis suæ, quæ spreto ministerio, sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, sic respondit Christus, ut otium Mariæ Marthæ negotio præferret, hac tamen minime reprehensa. (K)

Hinc Christus discipulos orare

(I) Luc. x. 25. Et ecce quidam legis peritus surrexit tentaos illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Recte respondisti; hoc fac & vives. Ille autem volens iustificare se ipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Suscipiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum; & plagis impositis abierunt semivivo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo præterivit. Similiter & Levita, cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et approprians alligavit vulnera eius, infundens oleum & vinum; & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe; & quodcumque supererogaveris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

(K) Luc. x. 38. Factum est autem, dum irent, & ipse intravit in quoddam castellum; & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam; & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi; ut me adiuvet. Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

S. Aug. *Serm.* 103. *alias* 26. *de Verbis Domini*, *cap.* 2. *n.* 3. Martha Dominum pascere disponens & præparans, circa mul-

docuit, & perseverandum in oratione demonstravit. (L) Invitatus ad prandium a Pharisæo, reprehendit Pharisæorum hypocrisim, præposterum munditiæ studium, aliaque vitia. (M) Deinde hereditatis divisionem a se reiecit, ab avaritia & sollicitudine rerum tem-

---

tum ministerium occupabatur: Maria soror eios pasci a Domino magis elegit. Deseruit quodammodo sororem suam circa multum ministerium laborantem, & sedit ipsa ad pedes Domini, & vaesns audiebat verbum eius... utrumque officium bonum... Martha, Martha. Repetitio nominis indicium est dilectionis, aut forte movendæ intentionis.

Cap. 4. *num.* 5. Bona sunt ministeria circa pauperes, & maxime circa sanctos Dei servitia debita, obseqola religiosa... nolite pigri esse ad suscipiendos sanctos... Bona sunt hæc, melius est tamen quod elegit Maria; illud enim habet ex necessitate occupationem, istud autem ex caritate suavitatem... Marthæ autem qoid ait Dominos? *Maria meliorem partem elegit*. Non tu malam, sed illa meliorem... a te auferetor aliquando onus necessitatis, æterna est dolcedo veritatis.

Serm. 104. *alias* 27. *de Verbis Domini*, *cap.* 1. *num.* 1. Laborabat illa, vacabat ista; illa erogabat, hæc implebstur.... erat intenta Maria dolcedini verbi Domini. Intenta erat Martha quomodo pasceret Dominum; intenta Maria quomndo pasceretur a Domino. A Martha convivium Domino parabatur, in cuius convivio Maria iam iucundabatur.

Cap. 2. *num.* 3. Non tu malam, sed illa meliorem... Necessarium est ministerium corpora refecturis... Misericordia miseris necessaria est. Frangis panem esurienti, quia invenisti esurientem: tolle famem, cui frangis panem? Tolle peregrinationem, cui exhibes hospitalitatem? Tolle nuditatem, cui præparas vestem? Non sit ægritudo, quem visitas? Non sit captivitas, quem redimis? Non sit rixa, quem concordas? Non sit mors, quem sepelis? ... Maria *meliorem partem elegit*... Hoc enim elegit, quod semper manebit; *Non auferetur ab ea*. Circa unum se voluit occupari. Iam tenebat: Mihi autem adhærere Deo, bonum est... Non ergo Dominus opus reprehendir, sed munus distinxit: *Circa multa es occupata; porro unum est necessarium*. Iam hoc sibi Maria elegit, transit labor multitudinis, & remanet caritas onitatis.

Cap. 3. *n.* 4... In duabos feminis duæ vitæ, ambæ innocentes, ambæ laudabiles:... sed ona laboriosa, altera otiosa; nulla facinorosa, quam cavere debet laboriosa; nulla desidiosa, qusm cavere debet otiosa.

(L) Luc. xi. 1. Et factum est, cum esset in quodam loco orans, ot cessavit, dixit unos ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum: adveniat regnom tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccats nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis: & ne nos inducas in tentationem. Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicom, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, cnmmoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illom; & ille de intus respondens dicat: Noli mihi mnlestus esse, iam ostium clsusum est, & pueri mei mecom sunt in cubili, non possum sorgere, & dare tibi. Et si ille perseveraverit polsans: dico vobis, & si non dabit illi sorgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eios surget, & dabit illi qootquot habet necessarios. Et ego dieo vobis: Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit, invenit, & polsanti aperietor

Matth. vi 9. *& seqq.*

(M) Luc. xi. 37. Et cum loqueretur, rogavit illom qoidam Pharisæus, ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illom: Nunc vos Pharisæi, quod deforis est calicis & catini, mundatis; quod autem intus est vestrom, plenum est rapina, & iniquitate. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, qund deintus est, fecir? Verumtamen qood sopetest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, &c.

poralium revocans multis argumentis. (N)

Tum occasione Galilæorum quorumdam, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum sacrificiis, docuit Christus agendam esse omnibus pœnitentiam, ne instar ficus infructuosæ excidantur & pereant. (O)

Tandem cum mulierem octodecim annis inclinatam sabbato erexisset, murmurantesque compressisset, (P) ad templum Ierosolymitanum se contulit, celebraturus Encæniorum, id est Dedicationis festum a Iuda Machabæo institutum. Ibi cum Iudæis in porticu Salomonis disputans, Deum esse se & a Patre missum demonstravit. Hinc crevit Pharisæorum furor in Christum: tulerunt ergo lapides Iudæi ut lapidarent eum, voluerentque eum apprehendere: ipse autem exivit de manibus eorum. (Q)

Abiitque in fines Iudææ trans Iordanem, & sicut consueverat docuit turbas, & signa multa edidit. Ibi proposuit historiam seu parabolam divitis epulonis & Laza-

---

(N) Luc. xii. 13. Ait autem ei qoidam de turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecom hereditatem. At ille dixit illi: Homo, quis me constituit iodicem aut divisorem super vos? Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet.

(O) Luc. xiii. 1 Aderant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sangoinem Pilatus miscuit com sacrificiis eorum. Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitia.... Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa. & non invenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructom in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ot quid etiam terram occupat?

(P) Luc. xiii. 11. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursom respicere. Quam cum videret Iesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glotificabat Deom. Respondens aotem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo venite & curamini, & non in die sabbati. Respondens aotem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum, aut asinum a præsepio, & ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahæ, qoam alligavit satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solvi a vincolo isto die sabbati? Et cum hæc diceret, erubescebant omnes adversarii eius: & omnis populus gaodebat in universis, quæ glotiose fiebant ab eo.

(Q) Ioan. x. 22. Facta sunt autem Encænia in Ierosolymis: & hiems erat. Et ambulabat Iesus in templo, in portico Salomonis. Circomdederunt ergo eum Iodæi, & dicebant ei: Quoosque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Iesus: Loqoor vobis, & non creditis: opera qoæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt: & ego eognosco eas, & sequuntur me: & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternom, & non rapiet eas quisqoam de mano mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibos est: & nemo potest rapere de mano Patris mei. Ego & Pater unum sumus... Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locom, ubi erat Ioannes baptizans primum: & mansit illic.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 10.

ri, (R) Publicani & Pharisæi in templo simul orantium, (S) aliasque aliquot. Occasione adolescentis cuiusdam divitis, qui proposita paupertate a sequendo Christo deterritus fuerat, docuit quam difficile esset divitem intrare in regnum cælorum, ob amorem divitiarum, a quo tamen alienum esse divitem omnino necesse est ad salutem. (T)

Inde rediit in Bethaniam ad suscitandum a mortuis Lazarum fratrem Marthæ & Mariæ, apud quas diversatus fuerat. Hoc miraculo maxime conspicuo multis credentibus, mors eius præ livore & odio decernitur a Sacerdotibus & Pharisæis. Itaque Iesus abiit in fines Iudææ iuxta desertum in civitatem Ephrem. (V)

(R) Luc. xvi. 19. Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso; & epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera eius. Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est; ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. Et ait: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & Prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, Pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moysen & Prophetas non audiunt: neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

(S) Luc. xviii. 9. Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam iusti, & aspernabantur ceteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus. Ieiuno bis in sabbato: decimas do omniom quæ possideo. Et Publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.

(T) Luc. xviii. 18 Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nosti: non occides; non mœchaberis; non furtum facies; non falsum testimonium dices; honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodivi a iuventute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo; & veni sequere me. His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valde. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

(V) Ioan. xi. 11. Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut a somno excitem eum.... Lazarus mortuus est.... Venit itaque Iesus, & invenit eum quatuor dies iam in monumento habentem... Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mor-

§. 11. *Series vitæ Christi usque ad institutionem sacrosanctæ Eucharistiæ.*

I. Quid egit Christus post tertium annum suæ prædicationis?

R. Instante eo Paschate, quod ipse ad mortem subeundam præfinierat, Ierosolymam tetendit, præmonens discipulos consummanda ibi omnia, quæ de ipso fuissent a Prophetis prænuntiata. Tum Passionem suam & crucifixionem & resurrectionem aperte prædixit. (A)

Pergens ingreditur Iericho, ubi hospitio exceptus a Zachæo publicano, salutem domui factam annuntiat. (B) Egressus inde cæcis duobus visum restituit. (C) Hinc venit Bethaniam ante sex dies Paschæ. Postridie fit ei cœna in domo Simonis leprosi, Lazaro, qui fuerat mortuus, simul accumbente, Martha ministrante, Maria unguentum pretiosissimum super pedes eius effundente: quod cum reprehenderent discipuli, præfer-

---

tuus. Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Iesus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?.... Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.... Et lacrymatus est Iesus.... Ait Iesus: Tollite lapidem.... Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem: Iesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.... Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras. Et statim prodiit qui erat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus: Solvite eum, & finite abire.... Ab illo ergo die cogitaverunt (Iudæi) ut interficerent eum (Iesum). Iesus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

(A) MATTH. XX 17. Et ascendens Iesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos suos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

(B) LUC. XIX. 1. Et ingressus perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipse dives; & quærebat videre Iesum, quis esset: & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum: quia inde erat transiturus. Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum; & dixit ad eum: Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim Filius hominis quærere & salvum facere quod perierat.

(C) MATTH. XX. 29. Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa: & ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret; & clamaverunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David. Et stetit Iesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis? Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 11.

tim Iudas Iscariotes, Christus Mariæ factum laudat. (D)

Die crastina quæ erat Dominica, Ierosolymam asino insidens quasi triumphans ingressus est, iuxta prophetiam Zachariæ. (E) Turba autem multa venit obviam Iesu, & faustis acclamationibus præibat & sequebatur. Alii eunte illo substernebant vestimenta sua in via; alii cædebant frondes de arboribus & sternebant in via; alii accipientes ramos palmarum procedebant. Omnium ea vox fuit: *Hosanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. Hosanna in excelsis.* (Matth. xxi. 9.) *Hosanna*, Hebræa vox est, quæ iuxta quosdam idem significat quod *salva quæso*; aliis idem sonat quod *salus*, ***honor & gloria***. (F)

Turbis ita exclamantibus, Ierosolymam Christus ingressus est. Sed antequam ingrederetur, mox ut vidit urbem, flevit super eam, prædixitque proximum eius excidium. (G)

Mox ad templum se contulit, eiecit iterum ex eo vendentes & ementes; cæcos claudosque sanavit, & indignantibus Pharisæis os obturavit. (H)

(D) Ioan. xii. 1. Iesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis: & domus impleta est ex odore unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc unguentum non veniit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Iesus: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

(E) Zachar. ix. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.

(F) Matth. xxi. 1. Et cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliveti: tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi; & si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepir illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini: hosanna in altissimis.

(G) Luc. xix. 41. Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique: & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

(H) Matth. xxi. 10. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta a Nazareth Galilææ. Et intravit Iesus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo; & mensas nu-

Interim gentiles quidam ex his, qui venerant ad templum ut adorarent in die festo, voluerunt videre Iesum, quibus ipse se præbuit videndum; eaque occasione glorificatus a Patre est voce cælitus delapsa instar tonitrus. (I) Tum Christus significans qua morte esset moriturus, & futuram inde gentium conversionem, ait: *Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras; & ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.* Ioan. XII. 31. 32.

Vespere urbe egreditur in Bethaniam non longe ab urbe distantem, mane vero die sequente rediens maledixit ficui, quæ statim aruit. Die in docendo transacta, rediit iterum vespere in Bethaniam. Postridie, hoc est feria tertia rediit Ierusalem, mirantes discipulos ficum aruisse, docuit vim fidei & orationis. (K) In templum veniens translationem regni Dei a Iudæis ad gentiles prædixit. (L) Docuit reddenda Cæsari quæ Cæ- Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 11.

---

mulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit. Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo, & sanavit eos. Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ, mirabilia quæ fecit. & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt, & dixerunt ei. Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Utique: numquam legistis: Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Is. LVI. 7. Ier. VII. 11. Ps. VIII. 3.

(I) Ioan. XII. 20. Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant ut adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dixerunt Iesu. Iesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam; & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo: Et clarificavi, & iterum clarificabo. Torba ergo, quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit Iesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

(K) Matth. XXI. 17. Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam: ibique mansit. Mane autem revertens in civitatem, esuriit. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuo aruit? Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi.

Eadem fere leguntur Marc. XI. 13. *& seq.*

(L) Matth. XXI. 33. Aliam parabolam audite: Homo erat pater familias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricolæ, apprehensis servis eios, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero Isai. V. 1. Ier. II. 21.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 11.

ſaris ſunt, & quæ ſunt Dei, Deo. (M) Phariſæos & Scribas ſuper cathedram Moyſi ſedentes iuſſit audire, tamen ab operibus eorum malis abſtinendum. Graviſſime reprehendit eorum vitia, & contra eos octies *væ* ingeminavit. (N) Quibus abſolutis, cum ſederet contra Gazophylacium, prætulit muneribus divitum eleemoſynam viduæ pauperis, minuta duo ex iis quæ ſibi erant neceſſaria largientis. (O)

Sub veſperam templo egreſſus, diſcipulis ſtructuram eius mirantibus, prædixit excidium eius. Unde in montem uſque progreſſus Oliveti, cum ſediſſet ex adverſo verbis apertiſſimis prædixit iterum & urbis & templi excidium; (P) item ſigna dedit ultimi adventus ſui, cuius typus fuit excidium Ieroſolymæ. Addidit incertum

---

lapidaverunt. Iterum miſit alios ſervos plures prioribus, & ſecerunt illis ſimiliter. Noviſſime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt heres, venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Dicit illis Ie-
Pſ. CXVII. 22. ſus: Numquam legiſtis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum. Et cum audiſſent principes ſacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognoverunt quod de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam ſicut Prophetam eum habebant.

Eadem legere eſt Marc. t. Luc. xx. 9.

(M) Matth. xxii. 15. Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt ut caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo; non enim reſpicis perſonam hominum: dic ergo nobis quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæſari, an non? Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Ieſus: Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Et audientes mirati ſunt, & relicto eo, abierunt.

Eadem vide apud Marcum xii. 13. & *apud* Lucam xx 20.

(N) *Vide ſupra huiuſce partis ſect.* 1, *cap.* iv. §. 22. *litt.* (G)

(O) Marc. xii 41. Et ſedens Ieſus contra gazophylacium, aſpiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi divites iactabant multa. Cum veniſſet autem vidua una pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et convocans diſcipulos ſuos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit, qui miſerunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miſerunt: hæc vero de penuria ſua omnia quæ habuit miſit totum victum ſuum.

(P) Matth. xxiv. 1 Et egreſſus Ieſus de templo, ibat Et acceſſerunt diſcipuli eius, ut oſtenderent ei ædificationes templi. Ipſe autem reſpondens dixit illis: Videtis hæc omnia? amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Sedente autem eo ſuper montem Oliveti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod ſignum adventus tui, & conſummationis ſæculi? Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat; multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus: & multos ſeducent. Audituri enim eſtis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini; oportet enim hæc fieri, ſed nondum eſt finis.

Marc. xiii. 1. *Eadem fere habentur*.

diem adventus sui, adeoque omnibus vigilandum, quod declaravit fusius adductis in medium variis Parabolis. (Q) Tandem subiunxit formam futuri iudicii generalis. (R)

Feria quarta mane prædixit discipulis post biduum ipso die Paschatis esse se in cruce moriturum. (S)

Hac ipsa die Iudas, pacto inito cum principibus Sacerdotum, promisit Magistri sui traditionem, constituta proditori triginta argenteorum summa, quæ triginta circiter libras iuxta nostram computandi rationem conficit.

(T) Idipsum Zacharias prædixerat. (V)

Postera die, feria quinta pridie mortis suæ misit duos e discipulis suis ad parandam sibi cœnam agni Paschalis, dans eis indicium inve-

---

Ezech. XXXII. 7. *Isai* XIII 10. *Ioel.* III. 15. (Q) MATTH. XXIV. 29. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur Et tunc parebit signum Filii hominis in cælo. & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maiestate. Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius a quatuor ventis a summis cælorum usque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici discite parabolam: Cum iam ramus eius tener fuerit. & folia nata, scitis quia prope est æstas. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater. Sicut autem in diebus Noe, *Gen.* VII. 7. ita erit & adventus Filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, & non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filii hominis. Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur: Duæ molentes in mola: una assumetur, & una relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.

Eadem fere leges MARC. XIII. 24. LUC. XXI. 25.

(R) MATTH. XXV. 31. Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis. Et statuet oves quidem a dextris suis, hœdos autem a sinistris. Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, &c.... Tunc dicet & his qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.... Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

(S) MATTH. XXVI. 1. Et factum est, cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

Idem leges MARC. XIV. 1. LUC. XXII. 1.

(T) MATTH. XXVI. 14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.

MARC. XIV. 10. LUC. XXII. 3. *eadem fere leguntur*.

(V) ZACH. XI. 12. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.

PARS. I. SECT. II. CAP. I. §. 11.

niendæ domus. (X) Illuc ipse se contulit cum ceteris discipulis suis, aitque: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar*. Luc. xxii. 15.

(Y) Peracta cœna lavit pedes omnium Apostolorum; mox cum accubuisset iterum mensæ, instituit sacrosanctum corporis & sanguinis sui sacrificium & sacramentum sub specie panis & vini. (Z) De quibus infra fusius disputabimus in tractatibus de Eucharistia, & de sacrificio Missæ. Par. 3. Sect. 1. c. 4. & Sect. 2. c. 7.

§. 12. *Christi Sermo post cœnam Eucharisticam, & Oratio post sermonem.*

I. Quid egit Christus postquam instituit sacrosanctam Eucharistiam?

R. Prædixit hac ipsa nocte tradendum esse se ab uno e discipulis suis; sciscitantibusque singulis quisnam is esset, notavit Iudam Iscariotem, ut is vel hac ipsa notatione resipisceret. Ille autem non resipuit; sed cum intrasset diabolus in cor eius, statim exiit ad consummandum iam conceptum animo tantum nefas. Exeunti dixit Iesus: *Quod facis, fac citius*. (A) Ioan. xiii. 27.

Mox dicto cum discipulis suis hymno, quod a Iudæis dici consueverat post esum agni Paschalis; cum contenderent inter se discipuli, quis eorum videretur esse maior, horum Christus contentionem diremit commendata humilitate, (B) additoque mandato novo mu-

(X) MATTH. XXVI. 17. Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? At Iesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha.

Eadem vide MARC. XIV. 12. & LUC. XXII. 7.

(Y) IOAN. XIII. 2. Et cœna facta,... sciens quia omnia ei tradidit pater in manus, & quia a Deo exivit, & ad Deum vadit: surgit a cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum præcinxit se. Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus... Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua; cum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

(Z) LUC. XXII. 17. Accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

(A) IOAN. XIII. 21..... Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit? Itaque cum recubuisset ille supra pectus Iesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Iesus: Quod facis, fac citius.

(B) LUC. XXII. 24. Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator.

tuæ dilectionis. (C) Deinde orasse se ait, ut non deficeret fides Petri. (D) Cui iactanti constantiam suam prædixit trinam negationem, sicut & conversionem, & perseverantiam in fide prædixerat. (E) Cum autem videret discipulos suos tristes, & proditionis Iudæ, & Petri negationis, & mox futuræ passionis mortisque prædictione angi vehementer animo & consternari, consolatur & erigit eorum animos sermone eximio, & vere paterno, qui dicitur Sermo post cœnam: cuius hæc summa est.

Huius sermonis initium peti potest ab iis quæ mox retulimus. Mox iubet Apostolos æquo animo esse, nec turbari, (F) *quia* inquit, *vado parare vobis locum, ... & iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego & vos sitis. Ego* enim *sum via, veritas & vita.* Tum subiecit quædam de ineffabili unione sua cum patre: *Ego,* inquit, *in Patre, & Pater in me est.* Discipulis pollicetur, id si crederent, eos opera maiora facturos quam ipse fecisset: (G) Et *si quid petieritis*, inquit, *Patrem in nomine meo, hoc faciam.*

Ioan. xiv. 2. 3. — Ibid. 6. — Ibid. 10. — Ibid. 13. 14.

Tum subdit, missurum se ipsis Spiritum sanctum, spiritum veritatis, qui docturus eos esset omnem veritatem, Spiritum sanctitatis, quem mundus non potest cognoscere: missurum, inquam, ut maneret apud eos in æternum. (H) Hæc addit postea;

Si quis diligit me, sermonem Ioan. xiv. 23.

(C) Ioan. xiii. 34. Mandatum novum do vobis: ut diligatis invicem. sicut dilexi vos ... In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

(D) Lucæ xxii. 31. Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

(E) Matth. xxvi. 31. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. (Zach. xiii. 7.) Postquam autem resurrexero præcedam vos in Galilæam. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

Luc. xxii. 34. ... Et dixit eis: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. (Is. liii. 12.) Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

(F) Ioan. xiv. 1. Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei mansiones multæ sunt.

(G) Ioan. xiv. 12.... Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

(H) Ioan. xiv. 15. Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.

Pars I. Sect. II. Cap. I. *meum servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus...*

§. 12. *Spiritus sanctus ... docebit vos o-*
Ioan. xiv. 26. *mnia & suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat ego do vobis... Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ad Patrem vado... Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Sed... sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio.*

Hactenus locutus fuerat Christus sedens eo in loco ubi celebrata fuerat cœna Paschalis. His dictis:
Ibid. 31. *surgite*, inquit, *eamus hinc*. Tum continuato in via sermone disserens:

Ioan. xv. 1. *Ego sum*, inquit, *vitis vera, & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat... Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet...*

9. *Manete in dilectione mea. Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea..... Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* Quibus verbis clare docet, quemadmodum ipse pro nobis erat animam mox daturus, ita & nos debere pro fratribus animas ponere.

Tum subdidit: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. Iam non dicam vos servos; quia servus nescit quid faciat Dominus eius: vos autem dixi amicos; quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat; ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo det vobis.* Ibid. 14.

17. *Haec mando vobis ut diligatis invicem. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mementote sermonis quem ego dixi vobis: non est servus maior Domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur...... Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo... Si opera non fecissem... quae nemo alius fecit, peccatum non haberent... Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.*

1. *Haec locutus sum vobis, ut non scandalizemini. Absque synagogis facient vos: sed venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo...* Ioan. xvi. 1.

5. *Et nunc vado ad eum qui misit*

me, & nemo ex vobis interrogat me, Quo vadis? Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego vadam: ſi enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato & de iuſtitia & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iuſtitia vero, quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Adhuc multa habeo vobis dicere; ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem...

16. *Modicum, & iam non videbitis me; & iterum modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem... Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Mulier cum parit, triſtitiam habet... Cum autem pepererit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium... Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum; & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis...*

23. *Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Uſque modo non petiſtis quidquam in nomine meo: petite & accipietis, ut gaudium veſtrum ſit plenum. Hæc in proverbiis locutus ſum vobis. Venit hora cum iam non in proverbiis loquar vobis, ſed palam de Patre annuntiabo vobis... Pater amat vos, quia vos me amaſtis, & credidiſtis quia ego a Deo exivi. Exivi a Patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.*

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 12.

29. *Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi ut quis te interroget: in hoc credimus, quia a Deo exiſti.*

31. *Reſpondit eis Ieſus: Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, ut diſpergamini unuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis, & non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt. Hæc locutus ſum vobis, ut in me pacem habeatis... ſed confidite, ego vici mundum.*

Atque ita finem loquendi fecit.

I. Iſthæc omnia ſoliſne Apoſtolis a Chriſto dicta ſunt?

R. Non Apoſtolis ſolum ſed & omnibus omnino Chriſtianis ad finem uſque ſæculorum dicta ſunt. In perſona Apoſtolorum nobis Chriſtus locutus eſt. Hæc ideo ſcripta ſunt, ut nobis dicta putemus, & mores noſtros ad hæc omnia componamus. (I)

(I) S. AUG. *Tract.* 73. *in Ioan. Evang. c.* 14. *num.* 2. Numquid in eum ſoli Apoſtoli crediderunt? Ad eos itaque loquebatur dicendo: *qui credit in me*, in quibus eo donante etiam nos ſumus.. *Ioan.* XIV. 12.

Tract. 76. *num.* 2. Diſcipulus magiſtrum interrogavit, ut non ſolum illi qui tunc audiebant per os eius, ſed etiam nos per Evangelium eius hoc noſſe poſſemus.

Tract. 104. *num.* 2. ... Poterat Dominus unigenitus & coæternus Patri .... orare ſilentio: ſed ita ſe Patri exhibere voluit precatorem, ut meminiſſet noſtrum ſe eſſe doctorem. Proinde eam quam fecit orationem pro nobis, notam fecit & nobis.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 12.

I. Quid egit Christus peracto sermone mox relato?

R. Sublevatis ad cælum oculis, eximia oratione Patrem precatus est: primo pro semetipso; deinde pro Apostolis; tum pro iis omnibus qui crediturì erant per verbum Apostolorum, & quibus ipse daturus erat vitam æternam.

I. Quid Patrem pro se rogavit?

Joan. XVII. 1. *R.* Dixit: *Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam... Ego te clarificavi super terram: opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam. Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset apud te.*

I. Quid Patrem oravit pro Apostolis?

Ibid. 6. *R. Manifestavi*, inquit, *nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: tui erant, & mihi eos dedisti; & sermonem tuum servaverunt. Nunc cognoverunt, quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt: quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere quia a te exivi, & crediderunt quia tu me misisti. Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt: & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt; & clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi; & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.*

I. Quid sibi volunt hæc verba Christi: *non pro mundo rogo?*

R. His verbis significatur Christum non orasse oratione speciali pro iis, qui vivunt secundum concupiscentiam mundi, in eaque vivendi ratione usque ad obitum sunt perseveraturi. Quicumque enim a mundi concupiscentia ante obitum alieni futuri sunt, pro his specialiter oravit Christus. (K)

Si quis horum sermonum Christi pleniorem vult intelligentiam adipisci, legat S. CYRILLI *libros* 9. & 10. & *duo priora capita libri undecimi in Ioannis Evangelium*, & S. AUGUSTINI *tractatus eximios in Ioannem, a tractatu* 63. *ad* 104.

Joan. XVII. 9. (K) S. AUGUST. *in Ioan. Ev. cap.* 17. *tract.* 107. *num.* 1. *Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi*. Mundum vult modo intelligi, qui vivunt secundum concupiscentiam mundi, & non sunt in ea sorte gratiæ, ut ab illo eligantur ex mundo. Non itaque pro mundo, sed pro his quos ei Pater dedit, rogare se dicit: per hoc enim quod eos illi Pater iam dedit, factum est ut non pertineant ad eum mundum, pro quo non rogat.

I. Quid petiit Christus pro iis qui credituri erant per verbum Apostolorum, & quibus ipse daturus erat vitam æternam?

R. Postquam oravit pro Apostolis, hæc addidit:

Ioan. XVII. 20. *Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus, quia tu me misisti. Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis, & tu in me; ut sint consummati in unum; & cognoscat mundus, quia tu me misisti; & dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo ... ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, mundus te non cognovit: ego autem te cognovi: & hi cognoverunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.* (L)

§. 13. *Christus in horto.*

I. Quid egit Christus postquam hæc locutus est?

R. His dictis egressus est trans torrentem Cedron, quem & David, Christi figuram præferens, transierat olim pedes & mæstus, dum fugeret rebellem filium Absalonem. (A)

Transmisso torrente ascendit in montem Olivarum non longe ab urbe dissitum, venitque in prædium cui nomen Gethsemani, ubi erat hortus, in quem introivit præsciens illuc venturum esse Iudam, ut traderet eum Iudæis.

Tunc dixit discipulis, *Sedete hic donec orem: orate ut non intretis in tentationem.* Matth. XXVI. 36. 41. Ipse autem assumpto secum Petro & Iacobo & Ioanne, qui testes fuerant transfigurationis, dixit illis: *Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum.* Ibid. 38. (B) Mox progressus pusillum ab eis ut solus oraret, tantum excitavit in se angorem & mærorem, ut factus in agonia, in faciem prostratus, ter Patrem oraverit: *Pater si vis, transfer Calicem istum a me: verumtamen,* inquit, *non mea voluntas, sed tua fiat.* Luc. XXII. 42. Tunc factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis super

(L) *Ad huiusce Christi precationis pleniorem cognitionem, lege* S. CYRILLI *librum* 11. *in Ioannis Evangelium, a capite tertio ad medium duodecimi, &* S. AUGUSTIN. *in eumdem Evangelistam tractatus a* 104. *ad* 112.

(A) IOAN. XVIII. 1. Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron.

(B) MATTH. XXVI. 36. Tunc venit Iesus cum illis (discipulis) in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc, & orem. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mæstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes... Iterum secundo abiit, & oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

Eadem fere leges apud MARCUM XIV. 32. *Et apud* LUCAM XXII. 39.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 13.

terram. Et apparuit Angelus de cælo confortans eum. (C)

I. Cur Christus utique homo Deus tantopere contristatus est imminente morte quam toties prædixerat, quam tam ardenter concupierat?

In Psal. 87. n. 3. *R.* 1. Hos humanæ infirmitatis affectus, inquit sanctus Augustinus, Dominus Iesus non conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Qui peccata nostra tulerat, voluit confusionem & pœnam omnem peccato debitam sustinere; & infirmiores ex membris suis consolari, ut, si cui eorum inter humanas tentationes contristari & dolere contingeret, is intelligeret non esse ista peccata, sed infirmitatis humanæ indicia, si tamen exemplo Christi, voluntas humana divinæ subiiciatur. (D)

2. Hinc evidenter significare

(C) Luc. xxii. 43. Apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem.

(D) S. Aug. *in Psalm.* lxxxvii. *n.* 3. *sup. vers.* 4. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem infirmitatis humanæ, ac mortem carnis humanæ Dominus Iesus, non conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit, ut transfiguraret in se corpus suum, quod est Ecclesia, cui caput esse dignatus est, hoc est, membra sua in sanctis & fidelibus suis: ut si cui eorum inter humanas tentationes contristari & dolere contingeret, non ideo se ab eius gratia putaret alienum; & non esse ista peccata, sed humanæ infirmitatis indicia... ex ipso suo capite addisceret.

Enarrat. in Psal. xciii. *n.* 19. Quosdam ergo infirmos in se præfigurans, vel in corpore suo, ex persona infirmorum compatiens illis, ait: Pater, si fieri potest (Matth. xxvi. 39.) transeat a me calix iste. Ostendit hominis voluntatem: si in ipsa voluntate permaneret, iam pravum cor videretur, ostendere. Sed si compassus est tibi, & te liberat in se; imitare quod sequitur, dicens; (Ibid.) Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater.... Ergo tristis fuit? Prorsus tristis, sed voluntate suscipiens tristitiam, quomodo voluntate suscipiens carnem; quomodo voluntate carnem veram, sic voluntate tristitiam veram. Sic ergo voluntate ostendit in se, ut si forte subrepserit tibi humana infirmitas, & cœperit aliud velle quam Deus vult, videas pravitatem cordis tui extra regulam, figas illud ad regulam, & dirigatur in Deum cor tuum, quod in homine cœperat esse pravum. Sic ergo Dominus te ostendens dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem (Ibid. 38.): & dixit, Parer, si fieri potest, transeat a me calix iste. Sed statim fac, quod ideo fecit, ut te doceret: Verum non quod egn volo, sed quod tu vis, Pater. Si enim hoc feceritis, iustitiam habebitis: si iustitiam habebitis, rectum est cor: si rectum est cor, iustitia illa quæ modo tolerat, convertetur in iudicium; & postea iudicante Domino tuo, nnn solum non expavesces mala, sed etiam gloriaberis de corona.

Enarrat. in Psalm. ciii. *serm.* iii. *n.* 11.... Cum videret multos pronos & gaudentes ituros ad martyrium passionis, exultaturos in ipsa passione, fortes, centenarios maturos ad horreum; qunrumdam tamen infirmorum, quos videbat posse conturbari ventura passione, ne deficerent tamen, sed potius voluntatem humanam voluntati Creatoris coniungerent, ipsorum personam voluit suscipere in passione Christus, dicens: Tristis est anima mea usque ad mortem (Ibid. ut supra.); & iterum: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Docuit quid esset dicturus infirmus, sed secutus ostendit quid facere deberet infirmus: Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater.

De consensu Evang. lib. 3. *cap.* 4. *num.* 14. Oportuit enim ut bonus magister & verus salvator infirmioribus compatiens, in se ipso demonstraret, non debere suos

voluit Christus, esse se hominem verum & mortalem, nec humani a se quidquam, excepto peccato, habuisse alienum: quod negaturi erant Manichæi & Apollinaristæ Hæretici. (E)

I. Post agoniam & orationem quid egit Christus in horto?

R. Discipulos mærore & labore & somno oppressos excitavit. *Surgite*, inquit, *eamus: Ecce appropinquavit qui me tradet*. Mox processit obviam proditori ad se venienti cum armatorum manu a Sacerdotibus Iudæorum missa ad capiendum Iesum. (F)

Matth. xxvi. 46.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 13.

Et confestim accedens ad eum Iudas dixit: *Ave Rabbi; & osculatus est eum*: Hoc enim signum dederat Iudæis traditor, ut quemcumque osculatus fuisset, hunc

Ibid. 49.

martyres desperare, si qua forte cordibus eorum irreperet sub tempus passionis ex humana fragilitate tristitia, cum eam vincerent voluntati suæ præponendo voluntatem Dei, quia ille scit quid expediat quibus consulit.

(E) S. Ambros. *Lib.* 10. *in Lucam*, *num.* 56. Confidenter ego tristitiam nomino, quia crucem prædico; neque enim speciem Incarnationis suscepit, sed veritatem. Debuit ergo & dolorem suscipere, ut vinceret tristitiam, non excluderet. Neque enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnerum tulerint quam dolorem..

N. 57. Nos vult erudire; ut quia in Ioseph didiceramus carcerem non timere, mortem vincere disceremus in Christo:.. Quomodo enim te imitaremur, Domine Iesu, nisi sequeremur ut hominem, nisi mortuum crederemus, nisi vulnera vidissemus?.. Doles ergo, Domine, non tua, sed mea vulnera: non tuam mortem, sed nostram infirmitatem.

N. 60. *Non mea voluntas, sed tua fiat*. Suam ad hominem retulit: Patris, ad divinitatem: voluntas enim hominis temporalis, voluntas divinitatis æterna. Non alia voluntas Patris, alia Filii; una enim voluntas, ubi una divinitas. Disce tamen Deo esse subiectus, ut non quod ipse vis eligas, sed quod Deo scias esse placiturum.

Luc. xxii. 42.

N. 61. Nunc *anima mea turbata est valde*. Non ergo suscipiens, sed suscepta turbatur; anima enim obnoxia passionibus, divinitas libera .. Tristis autem est non ipse, sed anima. Non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum: non me fefellit, ut aliud esset, aliud videretur. Tristis videbatur, & tristis erat, non pro sua passione, sed pro nostra dispersione.

Ps. vi. 4.

S. Ioan. Chrysost. *Homil.* 84. *in cap. Matth.* 26. *initio*. Ipse vero (Christus) intentius orat, adeo ut vel sudores uberius defluxerint. Ea rursus de caussa, ne hypocrisis res ista videatur, neve possint Hæretici dicere, quod anxietatem & tristitiam istam simulaverit, idcirco & sudores quasi guttæ sanguinis defluxerunt, & Angelus confortans eum, & multa signa timoris apparuerunt, ne quis ficta hæc audeat verba dicere: hac etiam de caussa orat. Eo igitur quod dixit, *Transeat si possibile est*, humanitatem suam ostendit; eo vero quod, *Non ut ego volo, sed ut tu*, sublimem admirabilis philosophiæ virtutem tradidit: cum exemplo nos doceat, etiam natura abhorrente ac renitente, Deum esse sequendum.

Luc. xxii. 44.

Matth. xxvi. 39.

(F) Ioan. xviii. 2. Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus convenerat illuc cum discipulis suis Iudas ergo cum accepisset cohortem, & a Pontificibus & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis. Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum, cum ipsis. Ut ergo dixit eis, Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire. Ut impleretur sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam.

Ioan. xvii. 12.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 13.

tenerent. (G) Quo cognito Iesus, ut Iudam ad se hoc ultimo amoris indicio revocaret, ait illi: *Amice ad quid venisti? Iuda osculo Filium hominis tradis?* (H) Mox Iuda in obduratione permanente, accessit ad Iudæos Iesus, petiitque ab eis, quem quærerent. *Iesum Nazarenum*, inquiunt. Respondit Iesus: *Ego sum*. Quo dicto omnes abierunt retrorsum, hac Christi voce in terram prostrati. Hac nimirum suæ virtutis ostensione significare voluit Christus non invitum, sed volentem se mori.

Matth. XXVI. 50. *Luc. XXII. 48.* *Ioan. XVIII. 5.*

Tandem tradidit se Iesus in eorum manus, permisitque se ligari, cum prius iussisset ut sinerent discipulos suos abire. (I)

I. Quid ergo actum est de Apostolis?

R. Hi subito terrore correpti fugerunt. (K) Petrus autem audacior, educto in defensionem Magistri sui gladio, percussit servum summi Sacerdotis Malchum nomine, amputavitque eius auriculam. Tunc Iesus sanavit Malchum, obiurgavit Petrum, (L) Iudæosque reprehendit quod ad eum venissent tamquam ad latronem; cum potuissent toties eum in templo comprehendere, ubi palam docere consueverat. (M) *Sed hæc est*, inquit, *hora vestra, & potestas tenebrarum*, ut impleantur Scripturæ. *Luc. XXII. 53.*

I. Qua hora comprehensus est Iesus?

R. Qua præcise hora non constat. Id certum est Iesum fuisse comprehensum sub finem feriæ

(G) MATTH. XXVI. 48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi: & osculatus est eum.

(H) LUC. XXII. 48. Iesus autem dixit illi: Iuda, osculo Filium hominis tradis? Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

(I) IOAN. XVIII. 12. Cohors ergo, & tribunus, & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligaverunt eum.

(K) MATTH. XXVI. 56... Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

S. AUG. *in Psalm.* LXXIV. *num.* 6. Quodam terræ motu etiam ipsæ columnæ nutaverunt, in passione Domini omnes Apostoli desperaverunt. Ergo columnæ illæ quæ passione Domini nutaverunt, resurrectione firmatæ sunt... Terruerunt eos vulnera, firmaverunt cicatrices... Habere voluit unde nutantes columnas firmaret.

S. GREG. MAGN. Papa *Lib.* 2. *moral. in Iob. c.* 33. *n.* 54. Dum Iudæa in crudelitatem Dominicæ persecutionis cecidit, Apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Teneri enim tantummodo magistrum viderunt, & iam negantes per diversa fugiebant.

(L) IOAN. XVIII. 10. Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum, & percussit Pontificis servum: & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

MATTH. XXVI. 52. Tunc ait illi Iesus: Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri? *Is. LIII. 10.*

LUC. XXII. 51.... Et cum tetigisset auriculam eius, (Malchi) sanavit eum.

(M) LUC. XXII. 52. Dixit autem Iesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus?

(N) IOAN. XVIII. 3. Iudas ergo cum accepisset cohortem, & a Pontificibus, & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis.

quintæ, cum iam nox esset. Hinc referunt Evangelistæ Iudæos ad Christum accessisse cum laternis & facibus. (N)

I. Proditio Iudæ fuerat ne a Prophetis prædicta?

R. Hanc velut in typo adumbraverat proditio Achitophel, qui cum fuisset Davidi a secretioribus consiliis, fugit tamen ad partes Absalonis. Cuius proditionis occasione David in Psalmis hæc verba habet, quæ S. Petrus in Actis Apostolorum innuit fuisse relata, velut prophetiam proditionis Iudæ.

Ps. xl. 10. 11. *Homo pacis meæ in quo speravi; qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me: & retribuam eis.*

Ps. liv. 13. 16. Et alibi: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus: qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu. Veniat mors super illos; & descendant in infernum viventes, &c.*

Ps. lxviii. 26. 27 Et alibi: *Quem percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum*
Act. i. 20. *meorum addiderunt .... Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea.*

Ps. cviii. 1. Et alibi: *Deus laudem meam ne taceris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, & sermonibus odii circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Et posuerunt adversum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet a dextris eius. Cum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter, &c.* PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 13.

Hæc quoque prædixerat ea de re Zacharias Propheta: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum Domini ad statuarium.* *Zach. xi. 12. 13.*

Ubi luculenter videmus & pretium Christi triginta argenteos Iudæ proditori appendendos, & pecuniam hanc a Iuda deinde in templum proiiciendam; & ferendam tandem hanc pecuniam ad statuarium seu figulum ad emptionem agri, ex quo is argillam hactenus eduxerat ad fingendas statuas. (O)

I. Prædixerant ne Prophetæ Christi comprehensionem?

R. Hanc Ieremias prædixerat his verbis:

(O) MATTH. xxvii. 6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam Prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israel. Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. *Zach. xi. 12.*

Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus. (P) Thren. iv. 20.

Sed hoc ipsum Ieremias ad vivum expresserat, typus ipse & figura Christi. Is enim cum ad Iudæos audacter & libere loqueretur quidquid Deus præcipiebat, comprehensus & ligatus a principibus Sacerdotum, quorum odium in se ob id concitavit, in foveam missus est: multaque pertulit non absimilia iis, quæ Christus erat passurus. (Q)

Ioseph venditus a fratribus, ac dein traditus Ægyptiis, a quibus in carcerem missus est, Christum quoque, ut iam diximus, præfiguravit. (R)

I. Prædixerant ne Prophetæ Apostolos in fugam esse dispergendos, dum Christus comprehenderetur?

R. Id ipsum Zacharias prædixerat: *Percutiam*, inquit, *Pastorem & dispergentur oves*. Quo in loco Prophetam loqui de Christi passione, ex antecedentibus omnino manifestum est, ut Christus ipse declarat. (S) Zach. xiii. 7.

Id quoque prædixit multipliciter David in Psalmis. Selecta quædam ea de re hæc sunt.

(P) Theodoretus *in cap.* iv. 20. *Lament.* Prædicit quoque passionem Salvatoris. *Spiritus faciei nostræ Christus Dominus captus est in corruptionibus. Cui diximus, in umbra eius vivemus inter gentes* Dicant Iudæi: Quemnam sermo Propheticus vocet Christum? .... Clarum est igitur quod Propheta prædixit Salvatorem & Dominum nostrum ab ipsis comprehensum, ob corruptissimam impietatem eorum. Hos autem Prophetæ dicunt in umbra victuros. Credebant itaque per sacros Apostolos, & per divina, quæ ipsi gentibus prædicabant, oracula ... Istam Propheta lamentationibus inseruit prophetiam, ut doceret Iudæos, qui tunc erant, consecuturos veniam, & beneficium revocationis adepturos, licet cruci traditi essent Salvatorem orbis: eo quod nondum nata erat spes eorum.

S. Irenæus *lib.* 3. *adversf. Hæreses*, *c.* 10. *num.* 3. *alias c.* 11. *init.* Est enim Salvator quidem, quoniam Filius & Verbum Dei; Salutare autem, quoniam Spiritus: Thren. iv. 20. *Spiritus* enim, inquit, *faciei nostræ Christus Dominus*; Salus autem, quoniam caro.

S. Ambros. *in Psal.* cxviii. *serm.* 15. *num.* 5. Passionem Salvatoris prophetari liquet: ... quia in posterioribus habet: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, &c.* Quid hoc manifestius quando nomen expressum est, & comprensio inter manus persequentium perfidorum est declarata, & umbra vivificans, & gratia gentibus conferenda descripta est?

(Q) Ierem. xx. 2. Et percussit Phassur Ieremiam Prophetam, & misit eom in nervum, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini.

xxxviii. 4. Et dixerunt principes regi: Rogamus ut occidatur homo iste (Ieremias:) ... siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quidquam negare. Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt illum in lacum Melchiæ, ... qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Ieremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum: descendit itaque Ieremias in cœnum.

(R) *Vide historiam Iosephi in prima parte huiusce operis sect.* 1. *cap.* iv. §. 7.

(S) Zachar. xiii. 7. Framea suscitare super Pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: percute Pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos.

Matth. xxvi. 31. Tunc dicit illis (Apostolis) Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam Pastorem, & dispergentur oves gregis. Zach. xiii. 7.

Psalmo LXVIII. 21. *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me: improperium expectavit cor meum & miseriam; & sustinui qui simul contristaretur & non fuit, & qui consolaretur, & non inveni.*

Psalmo LXXXVII. 9. & seq. *Longe fecisti notos meos a me; posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia ... Elongasti a me amicum & proximum, & notos meos a miseria.*

Psalmo CXLI. 5. *Considerabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me. Periit fuga a me, & non est qui requirat animam meam.*

§. 14. *Christus apud Caipham.*

I. Quo Iudæi duxerunt Iesum ab horto ubi comprehensus est?

R. Adduxerunt eum primum ad Annam Caiphæ socerum; deinde ad Caipham ipsum, qui erat Pontifex anni illius. Erant enim Caiphas & Anna Pontifices, & Pontificatum alternis vicibus exercebant.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 14.

Caiphas assistentibus sibi principibus Sacerdotum & toto Iudæorum concilio, Iesum ceu reum interrogavit de discipulis eius, & de doctrina eius. Respondit Iesus interrogandos ea de re eos, qui ipsum docentem audissent. (A) Producti sunt adversus Iesum testes plurimi: sed cum non essent convenientia horum testimonia, & testimoniorum falsitas & contradictio per se pateret, Christus nihil respondit. Quæsitum tandem ab eo est, num ipse esset Christus: *Adiuro te per Deum vivum*, inquit Caiphas, *ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei.* Ad hoc Christus incunctanter respondit, quamquam optime noverat esse se ex sua responsione morti addicendum, respondit, inquam, *Tu dixisti, ego sum.* Quo responso iudicatum est Christum blasphemasse: & omnes unanimi consensu condemnaverunt eum morte. (B)

Matth. 26. 63.

Ibid. 64.

Alia multa Christus apud Cai-

(A) IOAN. XVIII. 13. Et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudæis: Quia expedit unum hominem mori pro populo. Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introivit cum Iesu in atrium Pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus Pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. Stabant autem servi & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se. Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius. Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conveniunt: & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

Eadem fere habes MATTH. XXVI. 57. MARC. XIV. 53. LUC. XXII. 54.

(B) MATTH. XXVI. 59. Principes autem Sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimnnium contra Iesum, ut eum morti traderent; & non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 14.

pham passus est præter æquum & bonum.

1. Unus servorum summi Pontificis dedit alapam Iesu, quod quidem summus Pontifex silentio suo approbavit. (C)

2. S. Petrus qui toties pollicitus fuerat moriturum se pro Domino suo, hunc ter negavit: quod Christus prædixerat. (D)

3. Statim atque Christus morte condemnatus est a concilio, mox ministri summi Pontificis, & Iudæi omnes qui aderant, expuerunt in faciem eius, & velaverunt eum, & colaphis cæciderunt, & blasphemantes mille eum ludibriis affecerunt. (E)

I. Cum servus Pontificis percussit Iesum in maxillam, tetendit ne ipsi Iesus maxillam alteram, ut faciendum esse ipse docuerat in eo sermone, quem habuit ad turbas in monte? (F)

Novissime autem venerunt duo falsi testes. & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud. Et surgens princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea quæ isti adversum te testificantur? Iesus autem tacebat. Et princeps Sacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti: verumtamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli. Tunc princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt: alii autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes: Prophetiza nobis Christe, qui est qui te percussit.

(C) IOAN. XVIII. 22. Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes Pontifici? Respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Et misit eum Annas ligatum ad Caipham Pontificem.

(D) MATTH. XXVI. 33. *Vide supra §. 12. litt.* (E) *huiusce capitis*.

IOAN. XIII. 36..... Respondit Iesus: Quo ego vado non potes me modo sequi: sequeris autem postea. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.

Eadem fere leguntur apud MARC. XIV. 20. & LUC. XXII. 33.

IOAN. XVIII. 17. Dicit... Petro ancilla ostiaria: Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum:.. Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex discipulis eius es? Negavit ille, & dixit: Non sum. Dicit ei unus ex servis Pontificis, cognatus eius, cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negavit Petrus: & statim gallus cantavit.

Eadem vide MATTH. XXVI. 69. MARC. XIV. 67. LUC. XXII. 56.

(E) LUC. XXII. 64. Et velaverunt eum, & percutiebant faciem eius: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

S. IOAN. CHRYSOST. *Homil.* 86. *in Matth. cap.* 26. Sæpius oro hæc attente legamus, hæc ut decet audiamus, hæc in cordibus nostris conscribamus. Hæc enim pulcherrima & gloriosissima sunt: in his ego summopere glorior, nec minus me sui dolores sublimem efferunt, quam mille mortui quos excitavit. Hæc & Paulus iterum & iterum volvit atque revolvit, crucem, mortem, passiones, convitia, iniurias, contumelias: & modo quidem ait: Exeamus ad ipsum, *Heb.* XIII. 13.
opprobrium eius ferentes: modo autem: Qui pro gaudio sibi proposito crucem su- *Ibid.* XII. 2.
stinuit, ignominia contempta.

(F) MATTH. V. 39. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

IOAN. XVIII. 22. *Vide hocce §. litt.* (C)

R. Respondit servo percutienti Christus ea animi tranquillitate & moderatione, quam talibus in occasionibus conservare multo difficilius est, quam si altera maxilla

Tract. 113. in Ioan. n. 4 præberetur. Hic ergo, ut ait S. Augustinus, demonstrare voluit Christus magna illa præcepta patientiæ, non ostentatione corporis, sed cordis præparatione facienda: (nisi aliter suadeat aliquando gloria Dei & salus proximi.) Alioqui non operosius fuisset Christo maxillam alteram præbere, qui totum corpus dilaniandum & crucifigendum præbebat. (G)

I. Quomodo gessit se Iesus cum Petro post eius lapsum?

R. Respexit eum Iesus oculis misericordiæ: quo facto Petrus in se reversus, flevit amare. (H)

(G) S. Aug. *Tract. 113. in Ioan. n. 4.* Quid ista responsione verius, mansuetius, iustius?... Hic dicet aliquis: Cur non fecit quod ipse præcepit? Percutienti enim non sic respondere, sed maxillam debuit alteram præbere. Quid quod & veraciter, mansuete, iusteque respondit, & non solum alteram maxillam iterum percussuro, sed totum corpus figendum præparavit in ligno? Et hinc potius demonstravit, quod demonstrandum fuit, sua scilicet magna illa præcepta patientiæ non ostentatione corporis, sed cordis præparatione facienda. Fieri enim potest, ut alteram maxillam visibiliter præbeat homo, & iratus. Quanto ergo melius respondet vera placatus, & ad perferenda graviora tranquillo animo fit paratus? Beatus est enim qui in omnibus quæ iniuste pro iustitia

Ps. LVI. 8. patitur, potest veraciter dicere: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.*

Lib. 1. de Serm. Domini in monte, cap. 59. n. 57. Non ait, Si quis te percusserit, noli tu percutere; sed para te adhuc percutienti.... Quos ergo Dominus medicus animarum, curandis proximis instruebat, quid eos aliud docere posset, nisi ut eorum, quorum saluti consulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent? Omnis namque improbitas ex imbecillitate animi venit: quia nihil innocentius est eo, qui in virtute perfectus est.

N. 58. Multi alteram maxillam præbere noverunt, diligere vero illum a quo feriuntur ignorant. At vero ipse Dominus, qui utique præcepta quæ docuit, primus implevit, percutienti se in maxillam ministro sacerdotis non præbuit alteram;

Ioan. 18. 23. sed insuper dixit: *Si male locutus sum, exprobra de malo; si bene, quid me cædis?* Non tamen ideo paratus corde non fuit, non solum in alteram maxillam cædi pro salute omnium, sed etiam toto corpore crucifigi.

(H) Luc. XXII. 61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia prius quam gallus cantet, ter me negabis: Et egressus foras Petrus flevit amare.

S. August. *Lib. 3. de Consensu Evangelistarum, c. 6. n. 26.* Quod ait Lucas, quod *conversus Dominus respexit Petrum:* quomodo accipiendum sit, diligentius considerandum est. Quamvis enim dicantur etiam interiora atria, tamen in exteriore atrio fuit Petrus inter servos, qui simul se ad ignem calefaciebant. Non est autem credibile, quod ibi audiebatur Dominus a Iudæis, ut corporalis fieret illa respectio.... Quomodo ergo respexit Petrum Dominus facie corporali? Quapropter mihi videtur illa respectio divinitus facta, ut ei veniret in mentem quoties iam negasset, & quid ei Dominus prædixisset, atque ita misericorditer Domino respiciente pœniteret eum, & salubriter fleret.... Ex hoc intelligimus illam respectionem a Iesu, non humanis oculis, sed divinitus factam.

Lib. 1. de Gratia Christi, & de peccato originali contra Pelagium & Cælestium c. 45. num. 49. Beatus dicit Ambrosius, *Lib. 10. nn. 89. in Luc. 22. 61.* ita loquens: *Bonæ lacrymæ, quæ culpam lavant. Denique quos Iesus respicit, plorant. Negavit primo Petrus, & non flevit, quia non respexerat Dominus: negavit secundo, non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus: negavit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissime flevit.* Legant isti Evangelium, & videant Dominum Iesum tunc intus fuisse, cum a Sacer-

PARS I. SECT. II. CAP. I §. 14.

I. Cur lapsum Petri permisit Christus?

R. 1. Ut hac propriæ infirmitatis experientia disceret aliorum infirmitatibus compati, in suprema Ecclesiæ cathedra constitutus. (I)

2. Ut & nos tanti lapsus exemplo disceremus, propriis viribus non plus æquo esse tribuendum, præparandam animam ad tentationem, fugiendum consortium impiorum: tandem ut si quando nos Petrum errantem sequi contingeret, & pœnitentem imitaremur. (K)

---

dotum principibus andiretur: Apostolum vero Petrum foris & deorsum in atrio eum servis ad focum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima & concordissima Evangelistarum narratione monstratur. Unde non potest dici, quod corporalibus oculis cum Dominus visibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est, *Respexit eum Dominus*: intus actum est. in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordia Dominus latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia sua visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit, & produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adiuvando adest voluntatibus & actionibus nostris: ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis. Luc. XXII. 61.

S. IOAN. CHRYSOST. *Homil. 86. in Matth. cap.* 26 (Petrus) pavore superatus, non modo non indignatur, sed pernegat, ac miseræ vilisque puellæ verba ferre non potest: nec semel modo, nec secundo, sed etiam tertio negat, & hoc in brevissimo tempore, nec coram iudicibus: *foris enim erat.* Sedebat enim, inquit, in atrio foris, & cum in vestibulum exisset, cum interrogaverunt, nec lapsum suum ipse antea sensit, ut Lucas dicit, quam in eum Christus respexisset. Ita non solum negavit, sed etiam quamvis gallus cantasset, casum suum tamen a se ipso non sensit: sed magistri admonitione indiguit. Matth. XXVI. 58. Ioan. XVIII. 26. Luc. XXII. 61.

(I) S. AUG. *de Agone Christiano c.* 30. *n.* 32. Nusquam tam vigere debent viscera misericordiæ, quam in Catholica Ecclesia, ut tamquam vera Mater nec peccantibus filiis superbe insultet, nec correctis difficile ignoscat. Non enim sine caussa inter omnes Apostolos huius Ecclesiæ Catholicæ personam sustinet Petrus: huic enim Ecclesiæ claves regni cælorum datæ sunt, cum Petro datæ sunt, & cum ei dicitur ad omnes dicitur, *Amas me? Pasce oves meas.* Debet ergo Ecclesia Catholica correctis & pietate firmatis filiis libenter ignoscere; cum ipsi Petro personam eius gestanti, & cum in mari titubasset, & cum Dominum carnaliter a passione revocasset, & cum autem servi gladio præcidisset, & cum ipsum Dominum ter negasset, & cum in simulationem postea superstitiosam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumque correptum atque firmatum, usque ad dominicæ passionis gloriam pervenisse. Ioan. XXI. 17.

(K) S. AMBROS. *Lib.* 10. *in Luc. num.* 84. *sup. c.* XXII *vers.* 57 Error Petri, doctrina iustorum est: & titubatio Petri, omnium petra est

N. 87. Maluit ipse suum accusare peccatum, ut iustificaretur fatendo, quam gravaretur negando: *Iustus enim in principio accusator est sui*: & ideo flevit. Prov. XVIII. 17.

N. 88 Petrus doluir & flevit: qoia erravit ut homo... Lavant lacrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri; & veniæ fletus consulunt, & verecundiæ. Lacrymæ sine horrore culpam loquuntur: lacrymæ crimen sine offensione verecundiæ confitentur: lacrymæ veniam non postulant, & merentur. Inveni cur tacuerit Petrus, ne tam cito veniæ petitio plus offenderet. Ante flendum est, sic precandum.

N. 89. Respice Domine Iesu, ut sciamus nostrum deflere peccatum, lavare delictum. Unde etiam lapsus sanctorum utilis: nihil mihi nocuit quod negavit Petrus, profuit quod emendavit. Didici cavere alloquia perfidorum. Petrus inter Iudæos negavit, Salomon contubernio gentili deceptus erravit.

N. 90. Flevit ergo & amarissime Petrus, flevit ut lacrymis suum posset lavare delictum: & tu si veniam vis mereri, dilue lacrymis culpam tuam: eodem momento, eodem tempore respicit te Christus,

I. Quomodo gessit se Christus cum Iudæis, a quibus tot probris & ludibriis affectus est?

[*Isai. LIII. 7.*] *R.* Tamquam *agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum*: quod prædixerat Isaias. (L)

I. Prædixerantne Prophetæ Christum a Iudæis esse morte damnandum, idque Sacerdotum scelere & invidia?

R. Id ipsum in typo adumbraverat Ioseph a fratribus venditus, & Ieremias in lacum demissus furore & invidia Sacerdotum. Idipsum & Prophetæ sæpius prædixerant, ut infra videbimus. (M)

I. Prædixerant ne Prophetæ, quæ passus est Iesus apud Caipham?

R. Verbis expressis prædixerant. Hæc habet Ieremias de Messia loquens sub imagine viri, qui portavit Domini iugum ab adolescentia sua. [*Thren. III. 30.*] *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.*

Nec minus aperta sunt quæ prædixit Isaias, cuius in persona Messiæ loquentis hæc verba sunt: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me.* [*Isai. L. 6.*] *Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus;* [*Id. 7.*] *ideo posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar.* (N)

I. Quo abiit Iudas, quid egit, tradito Magistro suo?

R. Videns quod damnatus esset Christus, horruit suum facinus, & pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, quos acceperat a Sacerdotibus, dicens: *Peccavi, tradens sanguinem iustum.* [*Mat. XXVII. 4.*] Sed desperatione misericordiæ Dei peccatum novum ceteris addidit, abiensque laqueo se suspendit, docens hoc terribili exemplo posteros, quanta cura agendum sit, ut vincatur cupiditas nascens; eo enim adegit eum tandem sua avaritia. (O)

---

si in aliquo fortasse labaris; quia secretorum tuorum adsistit testis, respicit ut recorderis, & fatearis errorem. Imitare Petrum dicentem alibi tertio: *Domine, tu scis quia diligo te.* [*Ioan. XXI. 15. 16. 17.*] Etenim quia tertio negaverat, tertio confitetur.

N. 91. Hæc autem ideo scripta sunt, ut sciamus neminem iactare se debere. Nam si Petrus lapsus est ... quis alius iure de se præsumat?

N. 92. Qui lapsus es, antequam fleres, postquam flevisti electus es, ut alios regeres, qui te ipse ante nnn rexeras.

(L) ISAI. LIII. 7. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.

(M) *Has prophetias referemus infra §. 17. huiusce capitis.*

(N) PSAL. LXVIII. 8. Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.

(O) MATTH. XXVII. 3. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccavi, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit.

S. AMBROS. *Lib.* 10. *in c.* XXII. *Luc. n.* 93. Non habebat proditor fletus, quibus culpam ablueret, sed tormenta conscientiæ, quibus sacrilegium fateretur; ut dum sun reus iudicio damnatur, & spontaneo supplicio facinus expiatur, pietas Domini, qui se ipse nollet ulcisci, & divinitas probaretur, qui conscientiam mentis invisibili potestate interrogaret.

N. 94. Etsi cassa est pœnitentia pro-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 15.

§. 15. *Chriſtus ad Pilatum ductus; hinc ad Herodem; tum reductus ad Pilatum, a quo morte damnatur.*

I. Quid fecerunt Iudæi de Ieſu, poſtquam damnaverunt eum morte?

R. Ligatum duxerunt eum ad Pilatum Iudææ præſidem, ut ille Chriſtum morti traderet; neque enim fas erat Iudæis interficere quemquam, ablato ab iis per Romanos iure vitæ & necis. (A)

Ieſum autem de tribus accuſarunt apud Pilatum. Quod ſubverteret ſermonibus ſuis gentem Iudæorum: quod prohiberet tributa dare Cæſari: quod diceret ſe Chriſtum Regem eſſe.

His auditis Pilatus interrogavit Ieſum, poſtulavitque num eſſet revera Rex Iudæorum. Reſpondit Ieſus eſſe ſe quidem Regem, ſed regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo: Multa alia quæſivit Pilatus, quibus Ieſus reſpondit nihil. Cognovit Præſes evidenter & innocentiam rei, & malignitatem actorum. Volenſque expedire ſe ab hoc negotio ſine Iudæorum offenſione, cum illi acriter expoſtula-

---

ditoris, quia peccavit in Spiritum ſanctum; eſt tamen nonnullus in ſcelere pudor, culpam agnoſcere; & quamvis ille non abſolvitur, Iudæorum tamen impudentia confutatur: quos cum confeſſio redarguat venditoris, ſcelerati tamen ſibi vendicant iura contractus.

S. Ioan. Chrysost. *Homil. 86. in Matth.* Hoc tam Iudæ, quam Pontificum culpam exauget: illius quidem, non quia eum pœnituit, ſed quia tarde pœnituit, & ſeipſum condemnavit, confeſſus a ſe factam eſſe traditionem. Horum autem, quia cum poſſent mutare propoſitum, perſeverarunt pertinaces, nulla pœnitendi cogitatione compuncti ... Pecuniam amiſit, & ſcelus admiſit, & animam perdidit. Hæc atrox avaritiæ tyrannis facere ſolet.

S. August. *Serm. 352. de utilitate pœnitentiæ* 11. *alias* 27 *inter homil.* 50. *c.* 3. *n.* 8. Iudam traditorem non tam ſcelus quod commiſit, quam indulgentiæ deſperatio fecit penitus interire. Non erat dignus miſericordia, ideo ei non ſulſit lumen in corde, ut ad eius indulgentiam concurreret quem tradiderat, ſicut illi qui eum crucifixerant; ſed deſperando ſe occidit, & laqueo ſuſpendit ſe, ſuffocavit ſe. Quod fecit in corpore ſuo, hoc factum eſt in anima ipſius.

(A) Matth. xxvii. 1. Mane autem facto, conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi adverſus Ieſum, ut eum morti traderent.

Ioan. xviii. 28. Adducunt ergo Ieſum a Caipha in prætorium. Erat autem mane: & ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam accuſationem affertis adverſus hominem hunc? Reſponderunt & dixerunt ei: Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam. Ut ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus. Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Ieſum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus: A temetipſo hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus: Numquid ego Iudæus ſum? Gens tua, & Pontifices tradiderunt te mihi: quid feciſti? Reſpondit Ieſus: Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus: Tu dicis quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati: omnis qui eſt ex veritate audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum exivit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo cauſſam.

rent, quod Iesus commovisset populum per universam Iudæam incipiens a Galilæa, Pilatus audiens Galilæam, arrepta hac occasione misit Iesum ad Herodem Antipam tetrarcham Galilææ, ut ille caussam hanc cognosceret, utpote quæ esset de ipsius ditione.

Missus est ergo Iesus ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus. (B)

Gratissimus fuit Herodi honos sibi hac in re a Pilato delatus, *Luc. xxiii. 12.* factique *sunt amici in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem*. Christo rem ita disponente, ut significaret se reconciliaturum esse per crucem populos duos, Gentilem & Iudaicum, & interfecturum inimicitias in sanguine suo. (C)

Ibid. 8. *Herodes autem viso Iesu gavisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis sermonibus.* Christus vero non duxit esse satisfaciendum curiositati Principis: itaque nihil omnino respondit. *Sprevit illum Herodes cum exercitu suo; & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.*

Pilatus convocatis Iudæis significavit probatam Herodi fuisse innocentiam Iesu, quemadmodum hanc prius ipse probaverat. (D) Iudæis autem nihilominus vehementer postulantibus hunc condemnari, duplicem Pilatus tentavit viam ad Christum liberandum. Prima hæc fuit.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 15.

Per diem hunc festum Paschatis consueverat Præses populo dimittere unum ex vinctis, quemcumque petiissent. Postulavit ergo ab iis Præses quem vellent sibi de duobus dimitti, Barabbam an Iesum. Erat autem Barabbas latro insignis, qui propter seditionem quamdam & homicidium, fuerat missus in carcerem. Horrenda comparatio! Sed existimavit Pilatus facile adducendum populum, ut postularet dimitti Iesum; tum quia Iesus maximo hactenus apud populum in honore fuerat, nec nisi per invidiam Sacerdotum erat traditus; tum quia Barabbas ob scelerum infamiam, omnibus erat horrori & execrationi. Sua tamen Pilatum

---

(B) Luc. xxiii 5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Iudæam, incipiens a Galilæa usque huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis diebus.

(C) Ephes. ii. 14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

(D) Luc. xxiii. 13. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam caussam invenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 15. fefellit opinio: Christus moriturus erat pro salute peccatorum? instigantibus Sacerdotibus exclamavit universa turba, postulans dimitti Barabbam, Christum tolli & crucifigi. (E)

Tentavit ergo Pilatus viam alteram liberandi Christum, indignam hanc certe iudice, cui plane cognita esset innocentia viri falso accusati. Iussit Christum dire flagellari, ut ipsa flagellationis immanitate & placaretur furor Iudæorum, & flecterentur eorum animi ad misericordiam. (F)

Matth. xxvii. 27. *Milites ergo Præsidis* exuerunt Christum vestibus suis, & acerbissime flagellatum, mille appetierunt Ibid. 28. 29. 30. opprobriis & ludibriis. *Chlamidem coccineam circumdederunt* corpori dilaniato: *& plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius* ad instar sceptri: *& genu flexo ante eum illudebant ei: & dabant ei alapas, & percutiebant caput eius, & conspuebant eum:* & salutantes dicebant: Ioan. xix. 2. *Ave Rex Iudæorum*. Iesus autem interea tamquam agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Isai. liii. 7.

Postquam hæc gesta sunt, adduxit Iesum Pilatus ad Iudæos, & dixit eis: *Ecce homo*. Sperabat nimirum hoc tam lugubri spectaculo compescendam horum rabiem. Sed cum vidissent Iesum Pontifices & ministri Iudæorum, accensi taurorum instar ad furorem, iuxta illud propheticum: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me: aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens:* omnes una voce clamabant, *Tolle tolle, crucifige eum*. (G) Dixit eis Pilatus: *Accipite eum vos & crucifigite; ego enim non invenio in eo caussam. Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem magis timuit. Et ingressus est*

Ioan. xix. 5. Ps. xxi. 13. 14. Ioan. xix. 15. Ibid. 6.

(E) Matth. xxvii. 12. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer. Per diem autem sulemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent. Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Iesum, qui dicitur Christus? Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi, & iusto illi, multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent. Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur.

(F) Ioan. xix. 1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellavit.

(G) Ioan. xix. 4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo caussam. Exivit ergo Iesus portans coronam spineam & purpureum vestimentum, & dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum Pontifices & ministri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

prætorium iterum, & dixit ad Iesum: Unde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus: Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Quibus verbis modeste innuit & iudicem redditurum Deo rationem de usu potestatis acceptæ, & graviter peccaturum, si præ timiditate accusantium furori cederet. (H)

Exinde voluit Pilatus Christum dimittere. *Iudæi autem*, ut noverant iudicis ingenium timidum & anceps, *clamabant dicentes: Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari*. Vicit apud iudicem, ad rem suam attentiorem, amittendæ principis gratiæ metus. (I) *Accepta* tamen prius *aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius: vos videritis*.

Ioan. xix. 12.

Respondens omnis populus dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Quibus verbis & sua & filiorum suorum capita maledictioni horribili subiecerunt, cuius effectum & non multo post experti sunt, & experiuntur in hodiernum usque diem, iuxta Danielis prophetiam, quam superius exposuimus. (K)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 15.

Matth. xxvii. 24. 25.

Lotis manibus Pilatus mortis sententiam in Christum dixit, tradiditque eum Iudæis ut crucifigeretur, quantumvis compertam haberet eius innocentiam. Horrendum exemplum Iudicibus, qui humanæ alicui cupiditati se tradunt. (L)

Ioan. xix. 11.

(H) S. August. *Tract. 116. in Ioan. n. 5. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet*. Ille quippe me tuæ potestati tradidit invidendo, tu vero eamdem potestatem in me exerciturus es metuendo. Nec timendo quidem, præsertim innocentem, homo hominem debet occidere, sed tamen id zelando facere multo magis malum est, quam timendo.

(I) Ioan. xix. 12. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: nmnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha. Erat antem parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester. Illi autem clamabant: Tnlle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus regem, nisi Cæsarem.

(K) Daniel. ix. 27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis, & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

De hac prophetia fuse supra huiusce capitis §. 1.

(L) Matth. xxvii. 24. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret... tunc dimisit illis Barabbam: Iesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

S. August. *Tract. 116. in Ioan. num. 5. supra litt.* (H) *hocce* §.

S. Ioan. Chrysost. *Homil. 87. in Matth.* Mollitie igitur factum est sua, & ut cæderet, & flagellis cæsum concederet: ita mollis hic enervisque fuit, Pontifices autem protervi & malitiosi... Cum enim semel quasi vinolentia, vel insano furore oppressa sit. difficillimum est resipiscere, nisi generosissima sit anima quæ opprimitur. Periculosum certe, periculosum, inquam, est, perniciosis his passionibus locum con-

Nec diu inultum abire passus est Deus scelus Iudicis iniqui, & perperam prudentis. Pœnas dedit Pilatus, dum adhuc viveret, æternarum prænuntias. Incidit non ita multo post in offensionem Cæsaris, cuius metu condemnare non dubitaverat innocentem; eiectusque in Gallias & exul misere periit, factus ipse sibi carnifex. (M)

§. 16. *Crucis baiulatio: Crucifixio, & Mors Christi.*

I. Quid actum est de Iesu ubi mortis sententiam in eum Pilatus dixit?

R. Susceperunt eum milites Romani, & postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt vestimentis suis, & imposuerunt ei crucem ad locum usque supplicii baiulandam: (A) quemadmodum imposita olim fuere Isaaco ligna sacrificii perferenda ad summitatem montis, in quo ipse erat immolandus.

Sed cum præ virium imbecillitate tantum onus Christus ferre non posset, angariaverunt præte-

---

cedete: quare oportet umni pacto reiicere ingressum ipsarum, atque repellere. Nam si comprehenderint animam atque superaverint, tunc sicut ignis ingentem ac siccam nactus materiam, maximam soleot flammam accendere.

(M) Eusebius *Lib.* 2. *Histor. cap.* 7. Neque vero illud prætereuodom est, Pilatum ipsum qui Servatorem nustrum morti addixit, postmodum imperante Caio ... in tantas incidisse calamitates, ut mortem sibi consciscere, suorumque ipse scelerum vindex esse coactus fuerit: divina scilicet iustitia in illum, ut par erat, sæviente.

Eusebii *Chronic. ann. Domini* 40. Pontius Pilatus incidens in multas calamitates propria se manu interfecit.

(A) Matth. xxvii. 27. Tunc milites præsidis suscipientes Iesum io præturium, congregaverunt ad eum universam cohortem. Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de spinis, posuerunt super capot eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum illudebant ei, dicentes: Ave rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et postquam illuseruot ei, exuerunt eum chlamyde, & indueruot eum vestimentis eius, & duxerunt eum ut crucifigerent.

Eadem legere poteris Marci xv. 16.

Origen. *Homil.* 8. *in c.* xxii. *Genes. circa medium. Post hæc accepit,* inquit, *Abraham ligna ad holocaustum, & superposuit ea Isaac filio suo &c.* ... Quod ipse sibi ligna ad holocaustum portat Isaac, illa figura est, quod & Christus ipse sibi baiulavit crucem, & tamen portare ligna ad holocaustum sacerdotis officium est. Fit ergo ipse hostia & sacerdos.

S. Ephrem *Orat. in Abraham & Isaac circa medium.* Abraham ... imposuit filio struem lignorum: quoniam & Salvator suam portavit crucem. Cum Isaac ad occisionem abiret, sequutus est eum asinus, ac pueri eius: & dum Christus ad passionem venturus esset, ascendit super pullum, gentium vocationem declarans. Sequebantur vero ipsum etiam discipuli eius bravia tenentes, & hosaona clamantes. Isaac ligoa deferens, io montem ascendebat, ut immolaretur instar innocentis agni: & Salvator crucem portans, in Calvariæ montem exibat, ut pro oobis tamquam agnus immolaretur. Dum gladium hic contemplaris, lanceam mihi considera. Dum aram cogitas, Calvariam mihi perpende. Dum lignorum cungeriem cernis, crucem mihi animadverte. Dum ignem specularis, amorem ac desiderium mihi cugitatione complectere. Et dum arietem duobus hærentem cornibus in planta Sabec dicta, cootueris; Christum agnum Dei, doabus in cruce manibus hærentem atque pendentem respice: Plantam Sabec, remissionem seu liberationem interpretatur. Dimisit enim ac liberavit a cæde filium senis, crucem designans quæ mundo remittit peccata, eique vitam præbet. Aries in virgulto Sa-

Gen. xxii. 6.

Matth. xxi. 7. & *seq.*

Ioan. xix. 17.

reuntem quemdam hominem Cyræneum, Simonem nomine, ut & ipſe tolleret crucem Ieſu. (B)

I. Quis fuit ſupplicii locus?

R. Calvariæ mons extra portas Ieruſalem. (C) Quemadmodum enim ſolemnis illius expiationis victimæ, quam quotannis pro ſuis & populi peccatis ſummus Pontifex offerebat, fiebat immolatio extra caſtra; ſic Chriſtus qui pro peccatis omnium mortuus eſt, extra portam pati voluit, ut notavit Apoſtolus. (D)

In hunc ipſum montem, aut certe non longe ab eo Abraham perduxit immolandum Iſaac filium ſuum, Chriſti figuram. (E)

I. Quis ſecutus eſt Ieſum euntem ad ſupplicium?

R. 1. Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum quæ plangebant & lamentabantur eum. Converſus autem ad illas Ieſus, dixit: *Filiæ Ieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete & ſuper filios veſtros.* (Luc. xxiii. 28.) Mox verbis obſcuris prænuntiavit mala quæ toti genti Iudæorum iam iam imminebant. (F)

---

bec ſuſpenſus, myſtice ſolum liberavit Iſaac; at Agnus Dei in cruce ſuſpenſus, mundum a morte & ab inferno liberavit. Avulſus eſt Iſaac a pueris ſuis; (Gen. xxii. 5.) & Chriſtus a ſuis diſcipulis, (Matth. xxvi. 57.) noſtra cauſſa ad internecionem venturus... Sicut ergo ibi ſolo verbo divinæ voluntatis, ovis in rerum naturam prodiit: (Ioan. i. 14.) ita & in Virgine, Verbum caro factum eſt. Et quemadmodum ovis in planta ſeu virgulto Sabec ligata (Gen. xxii. 13.) hærebat: ſic etiam unigenitus filius in cruce clavis confixus pendebat. (Matth xvii. 35.) Propterea clamat Iſaias, dicens: (Iſai. liii. 7.) Sicut ovis ad occiſionem ductus eſt ſine voce. Rurſus autem Dominus dicebat ad Iudæos: Deſiderabat Abraham videre diem meum: & vidit & gaviſus eſt, (Ioan. viii. 56.) diem ſcilicet paſſionis in figura Iſaac, ſupee montem ſanctum.

(B) MARC. XV. 21. Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem eius.

Eadem refert LUC. XXIII. 26.

(C) IOAN. XIX. 16. ... Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt. Et baiulans ſibi crucem exivit in eum qui dicitur Calvariæ locum, Hebraice autem Golgotha.

(D) HEBR. XIII. 11. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium eius portantes.

(E) BARON. *Annales ann. Chriſti* 34. § III. Quod in primis ad Golgotha ſpectat, locum illum quo ad ſupplicium crucis ductus eſt Ieſus, hæc Hieronymus: (*de locis Hebraicis*) Locus, inquit, eſt Calvariæ, & uſque hodie oſtenditur in Ælia ad ſeptemtrionalem plagam montis Sion. Hunc eumdem eſſe montem, in quo Abraham iuſſus eſt immolare filium ſuum Iſaac, ex maiorum traditione per generationes ſingulas ad poſteros dilapſa, complures antiquorum Patrum teſtantur, inter quos hæc Auguſtinus: (*Serm. 21. de tempore*) Hieroymus Presbyter ſcripſit ab antiquis & ſenioribus Iudæis ſe certiſſime cognoviſſe, quod ibi immolatus ſit Iſaac, ubi poſtea Chriſtus crucifixus eſt.

Lege quæ ſuperius diximus, dum Iſaaci hiſtoriam proſecuti ſumus Part. 1. ſect. 1. cap. 4. §. 6.

(F) LUC. XXIII. 27. Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum. Converſus autem ad illas Ieſus, dixit: Filiæ Ieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos; & collibus: Operite nos. Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet.

S. AUGUST. *Enarrat. in Pſal.* LXVIII. *Serm.* 2. *num.* 5. Extraneæ mulieres flebant, quan- (Luc. xxiii. 28.)

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 16.

2. Post Iesum ducti sunt latrones duo, addicti item ad supplicium crucis. (G)

I. Ubi Christus pervenit ad locum supplicii, quid actum est?

R. 1. Vinum dederunt ei myrrhatum, ut fieri solebat omnibus supplicio afficiendis, vel ad sopiendum dolorem, vel ad vires suppeditandas: sed per summam inhumanitatem fel cum vino miscuerant; & cum gustasset Iesus, noluit bibere. (H)

2. Exuerunt Christum vestibus suis, quas cum tulissent milites, diviserunt sibi in partes quatuor. Tunicam autem inconsutilem non diviserunt, sed miserunt sortem super eam. (I)

3. Foderunt manus & pedes Iesu, clavis affigentes eum cruci. *Scripsit autem titulum Pilatus Hebraice, Græce, & Latine, & posuit super crucem. Erat autem scriptum:* IESUS NAZARENUS REX IUDÆORUM. Dixerunt autem *Pilato Pontifices Iudæorum: noli scribere rex Iudæorum, sed quia ipse dixit; Rex sum Iudæorum.* Dixit autem Pilatus, *Quod scripsi, scripsi.* Factum id divino consilio, inquit Augustinus, ut intelligeretur Christi regnum ad omnes populos, per triplicem hanc linguam designatos, extendendum. (K) Ioan. xix. 19. 20. Ibid. 21. 22.

4. Christum cruci affixum sublevarunt una cum cruce, ut crux

---

do ad passionem ducebatur: ad quas conversus ait: Flete, sed vos, nolite me. Quomodo ergo sustinuit qui simul contristaretur, & non fuit? Adtendimus, & invenimus tristes, & lugentes, & plangentes; unde nobis mira videtur ista sententia: *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit; & consolantes, & non inveni.* Intendamus diligentius, & videbimus eum sustinuisse qui simul contristaretur, & non fuisse. Contristabantur enim illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte, & reparanda resurrectione: hinc erat illa tristitia. De illis enim esse debuit, qui cæci medicum occiderunt, qui tamquam perniciose febrientes phrenetici faciebant iniuriam ei, a quo illis fuerat salus allata. Ille volebat curare, illi sævire: hinc tristitia medico. Quære utrum invenerit huius tristitiæ comitem. Non enim ait, sustinui qui contristaretur, & non fuit; sed, *qui simul contristaretur*, idest, ex ea re, qua ego, contristaretur, *& non inveni.* Ps. lxviii. 21.

(G) Luc. xxiii. 32. Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

(H) Matth. xxvii. 33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset noluit bibere.

(I) Ioan. xix. 23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit: ut Scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. Ps. xxi. 19.

Matth. xxvii. 35. Marc. xv. 24. Luc. xxiii. 34. *hæc etiam legere poteris.*

(K) Ioan. xix. 19. Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli scribere Rex Iudæorum; sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

S. Aug. *Tract.* 117. *in Ioan. num.* 4. Hæ quippe tres linguæ ibi præ ceteris eminebant: Hebræa propter Iudæos in Dei lege gloriantes; Græca propter Gentium sapientes; Latina propter Romanos, multis ac pæne omnibus iam tunc gentibus imperantes.

terræ figeretur, quod novum Christo supplicium fuit.

5. Tandem accessit ad cumulum ignominiæ, quod crucifixerunt & latrones duos, unum a dextris & alium a sinistris eius, medium autem Iesum. (L)

I. Qua hora Christus crucifixus est?

R. Feria sexta circa horam sextam, hoc est, circa meridiem; tuncque factæ sunt præter naturæ ordinem ad horam usque nonam tenebræ, de quibus infra dicemus. (M)

I. Quid actum est ab iis qui supplicio interfuerunt?

R. 1. Milites illic positi ad custodiam illudebant Christo, multa blasphemantes. Id ipsum fecerunt Sacerdotes & populus ad spectaculum congregati. (N)

2. Ex duobus latronibus simul crucifixis alter in obstinatione permanens, blasphemiis & conviтiis Christum appetiit; alter increpavit socium blasphemantem, & ad Christum conversus, sibi misericordiam obsecravit. (O)

3. Stans ad crucem Iesu mater eius Maria virgo, dolore percita, sed stans tamen, Filium unigenitum offerebat Deo, & mente coniuncta Christo, veniebat in partem sacrificii illius, quod pro ge-

---

N. 5. O ineffabilem vim divinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium! Nonne occulta vox quædam Pilato intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in Psalmorum litteris prophetatum est: Ne corrumpas tituli inscriptionem? Ecce tituli inscriptionem non corrumpit: quod scripsit, scripsit ... Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod veritas dixit? Sed Iudæorum tantum rex est Christus, an & gentium? Immo & gentium.. Cur ergo magnum volumus intelligi in hoc titulo sacramentum, in quo scriptum erat, *Rex Iudæorum*, si rex est Christus & gentium? Quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleæ, non olea particeps facta est amaritudinis oleastri. Nam in eo quod de Christo veraciter scriptus est titulus. *Rex Iudæorum*, qui sunt intelligendi Iudæi, nisi semen Abrahæ filii promissionis, qui sunt etiam Filii Dei? Quoniam *non qui filii carnis*, ait Apostolus, *hi filii Dei: sed qui filii promissionis deputantur in semine*.

Titulus Ps. 56. 57. — *Rom. xi. 17.* — *Ibid. ix. 8.*

(L) Matth. xxvii. 38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, unus a dextris, & unus a sinistris.

(M) Matth. xxvii. 45. A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iste.

(N) Matth. xxvii. 39. Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua, & dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salva temetipsum: si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis & senioribus, dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei: confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum; dixit enim: Quia Filius Dei sum.

(O) Luc. xxiii. 39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es. Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.

neris humani reconciliatione Christus moriens offerebat. (P)

4. Ioannes Evangelista, mulieres sanctæ quæ secutæ Iesum fuerant, occulti Christi discipuli, quorum aliqui hic aderant; pro suo quisque erga Christum affectu & amore dolebant & lamentabantur.

I. Quid egit Christus in cruce?

R. 1. Oravit pro carnificibus
Luc. 23. 34. suis: *Pater*, inquit, *dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*.

2. Patri suo per Spiritum sanctum obtulit sacrificium sanguinis sui, quo solo placari poterat ira Dei in homines peccatores æquissime accensa. (Q)

3. Fecit in cruce quod facturus est cum vivis & mortuis: crux enim tribunal fuit in quo iudex positus in medio, hinc latronem ad sinistram positum in impietate dereliquit & damnavit; inde latronem alterum, Christi ipsius gratia credentem & pœnitentem, a dextris positum liberavit & remuneravit, cumulans sua dona coronis. (R)

4. *Cum vidisset Iesus matrem &* Ioan. XIX. 26. 27.

(P) S. Ambros. *Lib.* 10. *in Luc. cap.* 23. *num.* 132. Sed nec Maria minor quam matrem Christi decebat, fugientibus Apostolis, ante crucem stabat, & piis spectabat oculis Filii vulnera; quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutem; aut fortasse quia cognoverat per Filii mortem mundi redemptionem, aula regalis putabat se & sua morte publico muneri aliquid addituram.

Epist. 63. *alias* 25. *num.* 110. *Eadem omnino ipsissimis verbis repetit*.

(Q) Hebr. IX. 11. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.... Sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.

X. 5. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est Ps. 39. 7.
de me: ut faciam, Deus, voluntatem tuam.... In qua voluntate sanctificati Ibid. 8. 9.
sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel.... Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.

(R) S. Aug. *Serm.* 1. *in Psal.* XXXIV. *num.* 14. Et ille latro, quamvis ex latrocinio ductus ad iudicem, & a iudice in crucem, tamen in ipsa cruce iustificatus est: corde credidit, ore confessus est. Rom. 10. 10.
Neque enim iniusto, & non iam iustificato diceret Dominus: *Hodie mecum eris in Paradiso*. Luc. 23. 43.

Serm. 2. *in eumd. Psalm. in fine*, *n.* 1. Tres erant in cruce, unus Salvator, alius salvandus, alius damnandus: omnium par pœna, sed impar caussa.

In Psal. XXXIX. *num.* 15. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Rom. 10. 10. Qualis ille latro inventus est, pendens in cruce cum Domino, agnoscens in cruce Dominum. Alii non cognoverunt miracula facientem, agnovit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus omnibus membris, manus clavis inhærebant, pedes transfixi erant, totum corpus adiungebatur liguo; corpus illud non vacabat ceteris membris, lingua vacabat & cor: corde crrdidit, ore confessus est.

Tract. 31. *in Ioan. num.* 11. *in fine*

discipulum stantem quem diligebat, hoc est Ioannem Evangelistam, *dixit matri suæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dixit discipulo: Ecce mater tua*. Quibus verbis designati videntur in Ioanne omnes Christiani, qui cum Christi fratres sint, Mariam virginem matris loco habere debent. (S)

5. Circa horam nonam Christus clamavit voce magna *supplicationes* Heb. v. 7. *& preces*, ad consummandum sacrificium, *cum lacrymis offerens*, ut ait Apostolus. (T)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 16.

6. Cum clamasset subiecit hæc verba Psalmi vigesimi primi, qui totus est de Passione Christi: *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?* Ps. xxi. 1.

7. Deinde cum dixisset, *Sitio*, Ioan. xix. 28. data est ei, quæ imposita fuerat arundini, spongia aceto plena. *Cum* Ibid. 30. *ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et iterum clamans* Luc. xxiii. 46. *voce magna, ait: Pater, in manus*

Et ipsa crux, si adtendas, tribunal fuit: in medio enim iudice constituto, unus latro qui credidit liberatus, alter qui insultavit damnatus est. Iam significabat quod facturus est de vivis & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios ad sinistram: similis ille latro futuris ad sinistram, similis alter futuris ad dexteram. Iudicabatur, & iudicium minabatur.

S. Cyrill. hierosolym. *Catech.* 13. *non longe a fine num.* 15 Quæ virtus te illuminavit, o latro? Quis te docuit adorare contemptum, & simul cruci affixum? o lumen perpetuum illuminans obscuratos!... Longa erat petitio, sed celerrima gratia.. . o ingentem & inenarrabilem gratiam! *Ubi abundavit peccatum, su-* Rom v. 20. *perabundavit gratia*. Qui tulerunt æstum, nondum ingressi sunt; & qui undecima hora venit, ingressus est.

S. Leo magn. *Serm.* 51. *qui est* 2. *de passione cap.* 1. Ait ei (latroni) Iesus: Luc. 23. 43. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*. Excedit humanam conditionem ista promissio; nec tam de ligno crucis, quam de throno editur potestatis.

Serm. 58. *de passione Domin.* iv. *c.* 1. Cruci affixus est, duobus latronibus, uno ad dexteram ipsius, alio ad sinistram, similiter crucifixis: ut etiam in ipsa patibuli specie, monstraretur illa, quæ in iudicio ipsius, omnium hominum est facienda discretio: cum & salvandorum figuram fides credentis latronis exprimeret, & damnandorum formam blasphemantis impietas prænotaret.

Cap. 3. Ibi (in cruce) tota diabolicæ dominationis conterebatur adversitas, & de elatione superbiæ victrix humilitas triumphabat; cum tam velox fidei esset effectus, ut de crucifixis cum Christo latronibus, qui in Christum Filium Dei credidit, paradisum iustificatus intraverit. Quis tanti muneris explicet sacramentum? Quis potentiam tam miræ commutationis enarret? Exiguo temporis puncto, longorum scelerum reatus aboletur, inter luctantis animæ dura tormenta, hærens patibulo transit ad Christum, & cui propria impietas intulit pœnam, Christi gratia dat coronam.

(S) Ioan. xix 25. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

S. Ambros. *Lib* 10. *in Luc. n.* 131.... Ipse (Dominus) ait: *Quæ est mater mea,* Matth. xii. 48. *& qui sunt fratres mei?* Quia non venerat vocare iustos, sed peccatores. Sed ibi pro loco, hic & in cruce non immemor matris, appellat eam dicens: *Ecce filius tuus;* & Ioanni: *Ecce mater tua*. Testa- Ioan. xix. 26. 27. batur de cruce Christus, & testamentum eius signabat Ioannes, dignus tanto testatore testis.

(T) Hebr. v. 7. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia.

tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens, inclinato capite tradidit ſpiritum. (V)

§. 17. Atque ita, iuxta prophetiam Danielis, occiſus eſt Chriſtus, Meſſias tamdiu expectatus a Iudæis, & ab iis reiectus, *deſideratus cunctis gentibus*, unigenitus Dei Filius. Mori viſus eſt in infirmitate, & tamen ipſa morte demonſtravit eſſe ſe ſupremum & vitæ ſuæ, & totius naturæ Dominum. *Oblatus eſt quia ipſe voluit*, paſſus eſt quia nos ineffabili amore dilexit.

Ioan. xix. 30. *Agg. ii. 8.* *Iſai. liii. 7.*

§. 17. *Selectæ quædam de Chriſti Paſſione & morte prophetiæ.*

I. Quænam ſunt prophetiæ paſſionis & mortis Chriſti?

R. 1. Iam expoſuimus veteris teſtamenti figuras, quæ paſſionem & mortem Chriſti ad vivum adumbrando & præſignando prænuntiarunt.

2. Nimis longum eſſet ſingulas oratione proſequi prophetias, quæ rem antiquitus prædixerunt. Aliquas ſeligere, & enumerare ſufficiet; leguntur illæ præſertim in Pſalmis, in Iſaia, Daniele, Zacharia, & libro Sapientiæ. Ex iis iam aliquas prænotavimus in ſuperioribus paragraphis.

I. Quid ſcriptum eſt in Pſalmis de paſſione Chriſti?

R. Plures ex illis eſſent tranſcribendi, ſi ſingula referre expediret; verbi gratia Pſalmum vigeſimum primum, & ſexageſimum octavum, qui inſtar hiſtoriæ paſſionis Chriſti eſſe videntur. Ex iis verſus aliquos referre ſufficiet, qui Davidi ne in ſenſu quidem litterali poſſunt convenire.

8. „ Omnes videntes me deriſerunt me; locuti ſunt labiis & moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum: ſalvum faciat eum, quoniam vult eum... *Pſ. xxi.*

12. „ Tribulatio proxima eſt: quoniam non eſt qui adiuvet. Circumdederunt me vituli multi; tauri pingues obſederunt me. Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens. Sicut aqua effuſus ſum: & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tamquam cera liqueſcens in medio ventris mei. Aruit tamquam teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxiſti me. Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obſedit me. Foderunt manus meas & pedes meos: dinumeraverunt omnia oſſa mea. Ipſi vero conſideraverunt, & inſpexerunt me. Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me: ad defenſionem meam conſpice. Erue a framea, Deus, ani-

(V) Ioan. xix. 28. Poſtea ſciens Ieſus quia omnia conſummata ſunt, ut conſummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat poſitum aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatum eſt.

„ mam meam; & de manu canis
„ unicam meam. Salva me ex ore
„ leonis; & a cornibus unicornium
„ humilitatem meam. Narrabo
„ nomen tuum fratribus meis, in
„ medio Ecclesiæ laudabo te....
„ Reminiscentur & convertentur
„ ad Dominum universi fines ter-
„ ræ: & adorabunt in conspectu
„ eius universæ familiæ gentium.
„ Quoniam Domini est regnum,
„ & ipse dominabitur gentium.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 17.

In hoc Psalmo, ut cuilibet legenti per se patet, distincte posuit David quidquid ad passionem Christi, & ad fructum ex eius sanguine in nationes derivandum, pertineret. (A)

(A) S. Aug. *in Psalm.* XXI. *Enarrat.* 1. *num.* 1. Dicuntur ista ex persona Crucifixi. Nam de capite psalmi huius sunt verba, quæ ipse clamavit, cum in cruce penderet, personam etiam servans veteris hominis, cuius mortalitatem portavit. Nam vetus homo noster confixus est cruci cum illo. *Rom.* VI. 6.

N. 17. *Quoniam circumdederunt me canes multi*. Quoniam circumdederunt me non pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. *Concilium malignantium circumdedit me. Foderunt manus meas, & pedes*. Foderunt clavis manus meas, & pedes.

N. 18. *Dinumeraverunt omnia ossa mea*. Dinumeraverunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea.

Enarrat. 2. *n.* 1. Quod taceri Deus noluit per Scripturas suas, nec a nobis tacendum est, & a vobis audiendum. Passio Domini, sicut scimus, semel facta est: semel enim Christus mortuus est, iustus pro iniustis. *1. Petr.* 3 18 Et scimus, & certum habemus, & fide immobili retinemus, quia Christus resurgens a mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. *Rom.* VI. 9. Verba ista Apostoli sunt: tamen ne obliviscamur quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, numquid toties Christus moritur? Sed tamen anniversaria recordatio quasi repræsentat quod olim factum est, & sic nos facit moveri tamquam videamus in cruce pendentem Dominum; non tamen irridentes, sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedens in cælo adoratur. An forte adhuc irridetur, & iam non est irascendum Iudæis, qui vel morientem deriserunt, non regnantem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Utinam unus esset, utinam duo, utinam numerari possent. Tota palea areæ ipsius irridet eum, & gemit triticum irrideri Dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est enim lugendi. Passio Domini celebratur: tempus gemendi est, tempus flendi, tempus confitendi & deprecandi. Et quis nostrum est idoneus ad effundendas lacrymas pro dignitate doloris tanti? Sed quid modo ait Propheta? Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? *Ier.* IX. 1. Si vere fons lacrymarum esset in oculis nostris, nec ipse sufficeret.

N. 2.... Passio Christi (in psalmo) tam evidenter quasi Evangelium recitatur, & dictum est ante nescio quot annos quam Dominus de Maria virgine nasceretur, præco erat nuntians iudicem futurum. Legamus illum... non pro affectu doloris nostri, sed... quantum angustia temporis patitur.

N. 3. *Deus, Deus meus respice in me: quare me dereliquisti?* Istum versum primum in cruce audivimus, ubi Dominus dixit: Eli, Eli, quod est, Deus meus, Deus meus, Lammasabacthani? quod est, quare me dereliquisti? *Matth.* XXVII. 46. ... Quod voluit dicere Dominus? Non enim dereliquerat illum Deus, cum ipse esset Deus; utique Filius Dei Deus, utique Verbum Dei Deus... Ipsum ergo Verbum, quod Deus erat, caro factum est, & habitavit in nobis. *Ioan.* I. 14. Et cum Verbum Deus factum esset caro, pendebat in cruce, & dicebat: *Deus meus, Deus meus respice in me: quare me dereliquisti?* Quare dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corpus Christi Ecclesia? *Ephes.* I. 23. Ut quid dixit, *Deus meus, Deus meus respice in me: quare me dereliquisti?* Nisi quodammodo intentos nos faciens, & dicens, Psalmus iste de me scriptus est? *Longe a salute mea, verba delictorum meorum*. Quorum delictorum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius? *1. Petr.* II. 22. Quomodo ergo di-

PARS. I. SECT. II. CAP. I. §. 17.

cit *delictorum meorum*: nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, ut iustitiam suam, nostram iustitiam faceret?

N. 4. Deus meus clamabo ad te per diem, & non exaudies; & nocte, & non ad insipientiam mihi. Dixit utique de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, idest Ecclesiam. Nisi forte putaris, Fratres, quia quando dixit Dominus, Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste, mori timebat. Non est fortior miles, quam Imperator. Sufficit servo ut sit sicut Dominus eius. Paulus dicit, miles regis Christi, Compellor e duobus, concupiscentiam habens dissolvi, & esse cum Christo. Ille optat mortem, ut sit cum Christo, & ipse Christus timet mortem? sed quid nisi infirmitatem nostram portabat, & pro his qui adhuc timent mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat? Inde erat illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis, sic & hic, *Per diem & noctem clamavi, & non exaudies*. Multi enim clamant in tribulatione, & non exaudiuntur: sed ad salutem, non ad insipientiam,... ut intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem.

Matth. xxvi. 39.
Id. x. 25.
Phil. i. 23.

N. 6. Et vide quid dicat: *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & eruisti eos*. Et novimus & legimus, quam multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israel de terra Ægypti; eruit tres pueros de camino ignis; eruit Danielem de lacu leonum; eruit Susannam de falso crimine: omnes invocaverunt, & eruti sunt. Numquid defecit ad Filium suum, ut in cruce pendentem non exaudiret?

Exod. xii. 51.
Dan. 3 & 14.
Ibid. xiii.

N. 7. Ego autem sum vermis, & non homo... Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Ioan. i. 1.

N. 8. Opprobrium hominum, & abiectio plebis. Videte quanta passus est.... Et sicut dixi, tam multi invocaverunt, & statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo liberati sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putrescens vermibus: tamen in hac vita recuperavit salutem, duplo accepit quæ perdiderat: Dominus autem flagellabatur, & nemo subveniebat; sputis deturpabatur, & nemo subveniebat; colaphis cædebatur, & nemo subveniebat; spinis coronabatur, & nemo subveniebat; levabatur in ligno, nemo eruit; clamat, Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? non subvenitur. Quare, Fratres mei? quare? qua mercede tanta passus est? Omnia ista quæ passus est, pretium est.

Iob n. 6.
Id. 42. 10.
Matth. xxvii.

N. 9. Omnes qui videbant me, subsannabant me, locuti sunt labiis, & moverunt caput. Speravit in Domino, eruat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum. Sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tamquam in hominem.

N. 13. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me. Populus, & principes: populus, vituli multi; principes, tauri pingues.

N. 14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens. Audiamus rugitum ipsorum in Evangelio, Crucifige, crucifige.

N. 17.... Foderunt manus meas, & pedes meos. Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrectavit, ille qui dixit, Nisi misero digitos meos in cicatrices vulnerum eius, non credam. Ioan. xx. 25.

N. 18. Dinumeraverunt omnia ossa mea. Quando pendens extentus erat in ligno, Non potuit melius describi extensio corporis in ligno, quam ut diceret, *Dinumeraverunt omnia ossa mea*.

N. 20. Tu autem Domine ne longe feceris auxilium tuum. Et factum est: post triduum resurrexit.

N. 23.... Ecce, intelligimus quæ passus est: dinumerata sunt ossa eius, irrisus est, divisa sunt vestimenta eius, insuper missa est sors super vestem ipsius, circumdederunt illum furentes & sævientes, & dispersa sunt omnia ossa eius, & hic audimus, & in Evangelio legimus. Videamus quare. O Christe Fili Dei, si nolles non patereris, ostende nobis fructum passionis tuæ. Audi, inquit, fructum quare passus sum ista omnia... *Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ cantabo te*... Ecclesiam videamus propter quam passus est.

N. 24. Qui timetis Dominum laudate eum. Ubicumque timetur Deus & laudatur, ibi est Ecclesia Christi.

N. 26. In Ecclesia magna confitebor tibi... Ecclesia magna quid est, Fratres? Numquid exigua pars orbis terrarum Ecclesia magna est? Ecclesia magna totus orbis est.

N. 28.... Vota mea Domino reddam coram timentibus eum. Sacrificium pacis, sacrificium caritatis, sacrificium corporis

sui norunt fideles: disputari inde modo non potest. *Vota mea reddam coram timentibus eum*. Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur Dominum, patiantur, saturentur. Mortuus est ipse Dominus, moriuntur & pauperes: additur & mors discipulorum morti Magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur, & convertentur ad Dominum universi fines terræ*.. Ecce Christus passus est; ecce mercator ostendit mercedem, ecce pretium quod dedit, sanguis eius fusus est. In sacco ferebat pretium nostrum; percussus est lancea, fusus est saccus, & manavit pretium orbis terrarum.

N. 29. ... Psalmum attendite, psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est: ecce Redemptor noster, ecce pretium nostrum. Quid emit, dicatur mihi. Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat, O stulte, quid interrogas? Codicem porta, ibi habes unde emit, ibi quære quid emit. Ecce ibi habes, *Commemorabuntur & convertentur ad Dominum universi fines terræ*.

THEODORETUS *Interp. Psalmi* XXI. *vers*. 1. *in finem*. *Pro susceptione matutina*. *Psalmus Davidis*. Hic psalmus Domini Christi passionem & resurrectionem, & gentium vocationem, & totius orbis salutem prædicit. Inscriptio autem ipsa hoc demonstrat. Susceptio enim matutina Salvatoris nostri est adventus, qui instar auroræ in tenebris sedentibus illuxit... Nam potius sacris Apostolis credendum est, & ipsi Salvatori, qui principio huius psalmi clare usus est, quam iis qui perperam interpretari conantur.

2. *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Patibulo autem suffixus in hanc vocem prorupit, ipsa Hebraica voce usus, *Eli, Eli lamasabacthani*. Quomodo igitur eiusdem veritatis testimonium reiici potest? Derelictum autem fuisse dicit, ut qui cum nullum peccatum commiserit, morti tamen obnoxius fuerit, quæ contra peccatores potentiam acceperat. Vocat igitur derelictionem, non separationem divinitatis coniunctæ, ut quidam suspicati sunt, sed passionis factam permissionem. Aderat enim divinitas servi formæ patienti, & sivit illam pati, toti hominum generi salutem moliens. Ipsa tamen nihil inde patiebatur. Quo enim pacto impatibilis natura pati posset? Dicit autem hæc Dominus Christus ut homo. Et quoniam ipse primitiæ humanæ erat naturæ, pro tota humana natura in sequentibus verba facit: *Longe a salute mea verba delictorum meorum*... Quidam cum hanc vocem attendissent, dixerunt hunc psalmum Domino non congruere. Quomodo enim, inquiunt, qui peccatum non fecit, dicere poterat, longe a salute mea verba delictorum meorum? Audiant igitur magnum Ioannem clamantem, *Ecce Agnus Dei, qui tollis peccatum mundi:* & divinum Paulum dicentem, *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus iustitia in ipso*, & rursus, *Christus redemit nos ex maledictione legis, factus pro nobis maledictio*. Itaque quemadmodum cum sit fons iustitiæ, nostrum peccatum accepit; cumque sit benedictionis pelagus, maledictionem nobis imminentem suscepit, & crucem sustinuit opprobrium despiciens; sic & pro nobis verba fecit, .. & exclamat, *longe a salute mea verba delictorum meorum*. Ne respicias, inquit, in delicta naturæ, sed concede salutem propter meos cruciatus. Et quando quidem crucem more humano ferens, sæpius precatus est in passionis tempore, *Pater*, dicens, *si fieri potest, transeat a me calix iste*, & mærore affectus dicebat, *tristis est anima mea usque ad mortem*, merito & psalmus hæc prædicens ait:

3. *Deus meus clamabo per diem ad te, & non exaudies; & nocte, & non ad insipientiam mihi*... Dies noctesque, inquit, me clamantem, & silere nolentem, non exaudisti, sed passioni tradidisti: verumtamen novi dispensationis mysterium. Hoc enim est quod significabat, *Non ad insipientiam mihi*. Novi enim non frustra concessionem petitionis te procrastinare, sed magnum quid & salutare ex passione procurare.

4. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel*. Hoc autem, ait, omnium est maxime admirabile, quod te in sancto hoc corpore habitante, passio peragitur...

5. *In te speraverunt patres nostri*. Lucrum spei demonstrat. *In te speraverunt, & liberasti eos*.

6. *Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt; in te speraverunt, & non sunt confusi*. Atqui, inquit, manifesto novi, cum omnes patres nostri tuo auxilio confisi essent, spe minime frustratos esse, cumque tuum auxilium implorassent, tuæ providentiæ fructum cepisse.

7. *Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominis, & abiectio plebis*. Ego autem, ait, & instar vermis visus sum, & ridiculus factus.....

8. *Omnes videntes me, deriserunt me*,

Matth. 27. 46.

Ioan. 1. 29.

2. Cor. v. 21.

Gal. III. 13.

Matth. 26. 39.

Ibid. 38.

& locuti sunt labiis, & moverunt caput.

9. *Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum quoniam vult eum.* Et hæc in sacris Evangeliis posita sunt. *Multi enim*, inquit, *moventes capita dicebant: Alios salvos fecit, seipsum salvum facere non potest* Et alter latronum dicebat, *Si tu es Filius Dei, salvum fac teipsum & nos.* Atque hoc etiam, *speravit in Domino, eripiat eum, quoniam vult eum*, in sacris Evangeliis inveniri potest.

Matth. xxvii 39. 42. Luc. xxiii. 39.

10. *Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ.*

11. *In te projectus sum ex utero, de ventre matris meæ D us meus es tu.* Hæc etiam beatus Isaias vaticinatus est. Cum enim dixisset, *Ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*, subiunxit, *Butyrum & mel comedet, & priusquam ipse cognoscat malum, vel bonum, non obtemperat malitiæ, ut eligat bonum.*

Isai vii. 14. Id. 15. 16.

12. *Ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuvet.* Etenim discipulorum chorus tunc ipsum dereliquit. Deinde afflictionis species prædicit.

13. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.*

14. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.* Tauros autem vocat sacerdotes & Scribas, quibus principatus populi commissus erat, quique multa ferocia utebantur: vitulos vero eorum subditos. Vocat etiam eos pingues, tamquam bonis ab ipso suppeditatis abundantius fruentes. Sic enim prædixit etiam magnus Moses, *Et comedit Iacob, & incrassatus est, dilectus recalcitravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, & dereliquit Deum factorem suum...* Igitur psalmus, Pontificum, Scribarum & Pharisæorum insultationes describit, qui taurorum ferociam, leonumque furorem imitantes, Dominum Christum obsidebant.

Deut. 32. 15.

15. *Sicut aqua effusus sum; & dispersa sunt omnia ossa mea.* Ossa vocat sacros Apostolos; quoniam & corpus Ecclesiam nominat. Robur autem corporis ossa sunt... Dissipati sunt autem omnes tempore passionis, instar aquæ huc & illuc dispersi.

Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.

16. *Aruit tamquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in pulverem mortis deduxisti me.* Etiam hæc omnia tempore passionis acciderunt. Nam cor quidem ob timorem ut cera ad ignem evanuit, & robur vim pristinam non exhibuit, atque etiam lingua immobilis permansit. Et divini Evangelistæ nos docent, eum non respondisse, licet sæpius interrogatus esset. Traditus est autem sepulturæ post passionem, id quod pulverem mortis appellavit, quia pulvere obducuntur qui sepeliuntur.

17. *Quoniam circumdederunt me canes multi, & concilium malignantium obsedit me.* Post Iudæos de gentium exercitu mentionem facit: nam illi his eum tradiderunt. Idcirco prophetia rerum etiam ordinem observavit. Merito autem illos quidem tauros, hos vero canes nominavit. *Non enim bonum est*, inquit, *sumere panem filiorum, & dare catulis.* Sed tamen post passionem, qui olim canes erant, per fidem in filiorum ordinem transiverunt; & qui olim tamquam filii tractabantur, canum appellationem acceperunt, ut qui canum more contra Dominum rabie perciti fuerant. De his beatus Paulus exclamat: *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.* Itaque propheticus sermo, ubi canes eos appellavit, addit, *Concilium*, inquit, *malignantium obsedit me.* Deinde narrat quæ ab ipsius ausu nefarie patrata sunt.

Matth. xv. 26. Phil. iii. 2.

Foderunt manus meas.

18. *Dinumeraverunt omnia ossa mea.* Et hoc manifestum est, & clarum etiam valde pertinacibus. Audimus enim in sacris Evangeliis ipsum Dominum suis sanctis discipulis dicentem. *Videte manus meas, & pedes meos, quoniam ipse ego sum.* Atque etiam Thomæ clavorum signa ostendit, & plagam lancea illatam. Hoc autem dinumeraverunt omnia ossa mea, hoc significat, quoniam sic me distenderunt crucifigentes, ut facile foret cuilibet ossa numerare. *Ipsi vero consideraverunt, & inspexerunt me.* Videlicet irridentes, & loquentes.

Luc. xxiv. 39. Ioan. xx. 27.

19. *Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Apertissime hoc etiam sacrorum Evangeliorum historia docet.

Matth. 27. 35.

20. *Tu autem Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, ad defensionem meam respice.*

21. *Erue a framea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam.*

22. *Salva me ex ore leonis, & a cornibus unicornium humilitatem meam.* Quoniam, ait, nullam humanam opem habeo, tuæ susceptionis compos fiam, & li-

berer tum ab his, tum ab eo, qui per hos hæc operatur, quique istar canis atque leonis irrupit. Nam leonem, & canem, atque unicornem eum vocat, *qui*
Hebr. II. 14. *mortis imperium habebat*, secundum Apostoli vocem; scilicet diabolum, qui passionis tempore ut fera ipsum aggressus est, mortem inferens. Id autem Dominus quoque sacris in Evangeliis dixit, *Nunc iu-*
Ioan. XII. 31. *dicium est mundi huius, nunc princeps huius mundi eiicietur foras;* & rursum, *Venit*
Id. XIV. 30. *princeps mundi huius, & in me non inveniet quidquam*. Sed tamen & nihil eorum quæ quærebat inveniens, quærebat autem peccati reprehensiones, impudenter & valde iniuste morti tradidit: ipse vero iniustitiam pertulit, communem mortem destruere moliens.

23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te*. Et hinc patet secundum hominem hæc eum loqui, utpote qui tamquam homo perferret ea quæ loquebatur. Fratres enim eos qui in ipsum crediderant nuncupat. Fratres autem sunt, tamquam hominis. Ut enim Deus, herus est & Dominus: ut vero homo, etiam frater nominatur. Unigenitus enim est, & primogenitus. Et illud quidem ut Deo & Domino convenit. Nam ut Deus solus genitus est, & unigenitus vocatur: ut homo vero, etiam primogenitus appellatur; & recte est Apostolus dicens,
Rom. 8. 29. *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Cum hæc igitur, ait, fratribus meis enarravero, per ipsos te decantabo, efficiens ut illi hunc hymnum contexant. Deinde promissionem implet.

24. *Qui timetis Dominum, laudate eum: universum semen Iacob glorificate eum*.

25. *Timeat iam eum omne semen Israel*. Quia enim Ecclesia & ex gentibus, & ex Iudæis conflata est, & hos & illos in hymnum accendit: hos quidem ab eorum progenitore nominans, scilicet Iacob & Israel; hos vero a virtute, ut quæ pro nobilitate ad homines ornandos sufficiat... *Quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis, nec avertit faciem suam a me, & cum clamarem ad eum exaudivit me*. Laudate, ait, eum, qui auctor vobis huius salutis fuit: qui vilissimam vestram naturam minime despicere voluit, sed exaudivit, & per meam resurrectionem vobis salutem comparavit. Post hæc ostendit æqualitatem, quam cum Patre ut Deus habet, subiunxit enim:

Ioan. XII. 28. 26. *A te laus mea, in Ecclesia magna confitebor tibi*. Quemadmodum enim hominibus te clarum facio, sic & tu omnes homines eumdem mihi habere honorem PARS I.
doces: nunc quidem dicens, *Hic est filius* SECT. II.
meus dilectus, in quo bene complacui, ipsum CAP. I.
audite; nunc vero, *& glorificavi te, &* §. 17.
iterum glorificabo. Sic eius cognitionem Matth. III. 17. & XVII. 5.
Petro aperuit, sic Paulo, sic per hos rursus hominibus. Ecclesiam enim magnam eam appellavit, quæ ad terminos usque terræ se extendit. *Vota mea reddam in conspectu timentium eum*. Preces hoc in loco non deprecationes intelligit, sed vota... Postquam igitur superius promisit, per eos qui in ipsum credunt hymnum se contexturum, manifestius hic docet promissionibus finem se impositurum esse, ut ex rerum eventu, divina oracula meditantes, verborum veritatem discant. Quoniam autem Ecclesiæ meminit, necessario de hac vaticinatur, & omnium gentium vocationem prædicit. Eas enim pauperes nominat, ut quæ olim pietatis divitias non habuerunt, sed ignorantiæ egestati servierunt.

27. *Edent pauperes, & saturabuntur; & laudabunt Dominum, qui requirunt eum*. Non omnes, nec enim omnes Evangelio obedierunt, sed ii, qui divinum in se amorem admiserunt, hos ut esurientes & sitientes explendos esse ait, immortali perfruentes cibo. Divinum autem cibum, & spiritus doctrinam scimus & mysticum atque immortale convivium, quod mysteriis initiati norunt. *Vivent corda eorum in seculum seculi*. Etenim adhuc mortali corpore cincti, spe resurrectionis animum recreantes, æternam vitam expectant.

28. *Reminiscentur, & convertentur ad Dominum universi fines terræ*. Præclare *reminiscentur* posuit: quoniam cum a Deo id quod sunt accepissent, creditoris obliti sunt. *Universi* ergo *fines terræ*, non una gens, nec duæ, sed infiniti ex omnibus qui terram incolunt, accurrent, atque divinæ cognitionis radium propenso animo accipient. *Et adorabunt in conspectu eius universæ familiæ gentium*. Et docens proprium Dei imperium esse, & non alienum, posuit.

29. *Quoniam Domini est regnum, & ipse dominatur gentium*. Non enim tantum Iudæorum Deus est Deus, ut illi existimant, verum totius humanæ naturæ est creator. Sic & Apostolus ait: *Numquid* Rom. 3. 29. 30.
Iudæorum Deus est tantum? Nonne & gentium? nempe & gentium. Quoniam unus est Deus, qui iustificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

Pſalmo LXVIII. poſtquam furorem Iudæorum in Chriſtum David graphice depinxit, mox futuram in eos Dei vindictam non minus aperte deſcribit. Verba hæc ſunt:

Pſ. 68. „ 5. Multiplicati ſunt ſuper ca-
„ pillos capitis mei qui oderunt me
„ gratis. Confortati ſunt qui per-
„ ſecuti ſunt me inimici mei iniu-
„ ſte: quæ non rapui tunc exſol-
„ vebam...

„ 8. Propter te ſuſtinui oppro-
„ brium, operuit confuſio faciem
„ meam. Extraneus factus ſum
„ fratribus meis, & peregrinus fi-
„ liis matris meæ. Quoniam ze-
„ lus domus tuæ comedit me, &
„ opprobria exprobrantium tibi
„ ceciderunt ſuper me...

„ 21. In conſpectu tuo ſunt o-
„ mnes qui tribulant me: impro-
„ perium expectavit cor meum &
„ miſeriam. Et ſuſtinui qui ſimul
„ contriſtaretur, & non fuit; &
„ qui ſimul conſolaretur, & non
„ inveni. Et dederunt in eſcam
„ meam fel; & in ſiti mea pota-
„ verunt me aceto.

Hactenus Iudæorum in Chriſtum furorem expreſſit Propheta: iam Chriſti viciſſim in Iudæos furorem exprimit verbis ſequentibus:

„ 23. Fiat menſa eorum coram Ibid.
„ ipſis in laqueum, & in retribu-
„ tiones, & in ſcandalum. Obſcu-
„ rentur oculi eorum ne videant,
„ & dorſum eorum ſemper incur-
„ va. Effunde ſuper eos iram
„ tuam: & furor iræ tuæ com-
„ prehendat eos. Fiat habitatio
„ eorum deſerta: & in habitaculo
„ eorum non ſit qui inhabitet.
„ Quoniam quem tu percuſſiſti
„ perſecuti ſunt, & ſuper dolo-
„ rem vulnerum meorum addi-
„ derunt. Appone iniquitatem

---

30. *Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ: in conſpectu eius cadent omnes, qui deſcendunt in terram.* Qui enim comederunt & impleti ſunt, de immortali cibo gratias agentes, eum qui hæc ſuppeditavit ut Deum adorabunt...

31. *Et anima mea illi vivet, & ſemen meum ſerviet ipſi.* Semen Domini Chriſti ſunt, qui per lavacri regenerationem renati ſunt, atque adoptionis gratiam receperunt. Propterea quidem animam ſuam illi vivere, & non ſervire dixit: ſemen vero ſervire. Siquidem aſſumpta natura cum divinitate aſſumente copulata fuit, & eiuſdem gloriæ & honoris facta eſt particeps.

32. *Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quem fecit Dominus.* Non de hac, inquit, dico generatione, ſecundum quam ego David hæc prædico; verum de futura, atque de eo populo qui naſcetur, quem ipſe univerſitatis Dominus compoſuit. Hic quidem igitur omnia hæc prædixit. Ego autem Iudæorum ſtuporem deploro, quoniam in divinis oraculis ſemper verſantes, veritatem in his ſplendentem minime conſpiciunt, ſed in Davidem dictatum eſſe hunc pſalmum aſſerunt, audientes Davidem exclamantem, *Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt iuſtitiam eius populo, qui naſcetur, quem fecit Dominus. Reminiſcentur, & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius univerſæ familiæ gentium; & manducaverunt, & adoraverunt illum omnes pingues terræ.* Nam nihil horum Davidi accidiſſe videmus, nec alicui eorum, qui ex Davide prognati ſunt. Solus autem Dominus Chriſtus, qui ex Davide ſecundum carnem Deus Verbum factus eſt homo, qui ex Davide formam ſervi accepit, omnem terram ac mare divina cognitione implevit, & perſuaſit iis, qui olim errabant, atque idola colebant, pro illis qui non ſunt, Deum qui eſt adorare.

„ super iniquitatem eorum: & non „ intrent in iustitiam tuam. De- „ leantur de libro viventium, & „ cum iustis non scribantur. (B) Pars I. Sect. II. Cap I. §. 17.

(B) S. Aug. *Enarr. in Psal.* LXVIII. *Serm.* I. *num.* I..... Christus hic loquitur, (sed iam scientibus dicimus:) Christus non solum caput, sed & corpus. Ex ipsis verbis agnoscimus. Nam quia Christus hic loquitur, dubitare omnino non permittimur. Hic sunt enim expressa verba, quæ in eius passione completa sunt: Ps. 68. 22. *Dederunt in escam meam fel; & in siti mea potaverunt me aceto:* quando ista & ad litteram impleta sunt, & prorsus quomodo prædicta, sic reddita. Cumque ipse Ioan. 19. 28. & 29. Christus dixisset, *Sitio*, pendens in cruce, & ad hoc verbum ei acetum in spongia Id. 30. datum esset, quo accepto dixit, *Consummatum est, & sic inclinato capite tradidit spiritum*, ostendens ista omnia quæ prædicta sunt in illo fuisse tunc consummata, non licet hic aliud intelligere. Apostoli etiam loquentes de Christo, testimonia ex isto psalmo dederunt. Quis autem devict a sententiis eorum? aut quis agnus non sequatur arietes? Ergo Christus hic loquitur: magisque nobis demonstrandum est, ubi eius membra loquantur, ut ostendamus, quia totus hic loquitur, quam dubitandum quod Christus loquatur.

N. 2. Titulus Psalmi est: *In finem*, Ps. 68. 1. *pro his qui commutabuntur, ipsi David.* Nunc commutationem in melius audi: commutatio enim, vel in deterius est, vel in melius. Adam & Eva in deterius; qui ex. Adam & Eva Christo adhæserunt, in melius commutati sunt..... Ut mutaremur in peius nostra iniquitas fuit: ut mutaremur in melius, non nostra iustitia, sed gratia Dei præstat... *Pro his* ergo iste psalmus, *qui commutabuntur*. Unde autem ista commutatio facta est, nisi ex passione Christi?... Caussam igitur commutationis nostræ, id est ipsam Domini passionem nostramque in tribulationibus vocem in textu psalmi advertamus, cognoscamus, congemiscamus; & audiendo, cognoscendo, congemiscendo mutemur, ut impleatur in nobis titulus psalmi, *Pro his qui commutabuntur*.

Num. 3. *Salvum me fac Deus, quoniam introierunt aquæ usque ad animam meam...* Aquas intrasse usque ad animam suam dicit: quia potuerunt illæ turbæ, quas aquarum nomine significavit, huc usque prævalere, ut occiderent Christum. Prævaluerunt ad contemnendum, ad tenendum, ad ligandum, ad insultandum, ad colaphizandum, ad conspuendum. Adhuc quo usque? Usque ad mortem. Ergo *introierunt aquæ usque ad animam meam*. Hanc quippe vitam dixit animam suam, quo usque illi accedere sæviendo potuerunt. Sed numquid hoc possent, nisi ab illo permitterentur? Unde ergo tamquam aliquid invitus patiatur sic clamat, nisi quia caput membra sua præfigurat?

N. 6. *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Gratias ipsius misericordiæ qui venit in altitudinem maris, & glutiri a marino ceto dignatus est; sed evomitus est tertio die.

N. 9. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis... Quæ non rapui tunc exsolvebam*. Hoc est gratis. Non rapui, & exsolvebam: non peccavi, & pœnas dabam... Ipse Dominus, propinquans passioni, in Evangelio sic loquitur: Ecce venit princeps huius mundi, Ioan. 14. 30. id est diabolus, & in me nihil inveniet; id est, quare me occidat non inveniet: sed ut sciant omnes, quia voluntatem Patris mei facio, surgite eamus. Et iit ad passionem solvere quod non rapuit. Quid est enim, in me nihil inveniet? Nullam culpam.

N. 10. *Deus tu scisti imprudentiam meam*. Iterum ex ore corporis. Nam quæ imprudentia in Christo? Nonne ipse est Dei 1. Cor. 1. 24. virtus & Dei sapientia? An illam dicit 25. imprudentiam suam, de qua dicit Apostolus, Stultum Dei sapientius est hominibus? Imprudentiam meam, hoc ipsum quod Ibid. 25. in me irriserunt qui sibi videntur esse sapientes, tu scisti quare fieret: *tu scisti imprudentiam meam*. Quid enim tam simile imprudentiæ, quam cum haberet in potestate una voce suos persecutores prosternere, ut pateretur se teneri, flagellari, conspui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi? Imprudentiæ simile est, stultum videtur; sed stultum hoc superat omnes sapientes... *Et delicta mea a te non sunt abscondita*. Hoc plane, lucide, aperte, quia ex ore corporis intelligendum est. Delicta nulla Christus habuit; fuit delictorum susceptor, sed non commissor.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

N. 11. *Non erubescant in me, qui te expectant Domine, Domine virtutum*. Rursus vox capitis, *Non erubescant in me*: non dicatur illis.... Ubi est qui vobis dicebat; Credite in Deum, & in me credite?

N. 12. *Quoniam propter te sustinui exprobrationem, operuit irreverentia faciem meam*... Prior ille sustinuit, ut nos sustinere disceremus. Et si ille, qui non habebat quod illi obiiciebatur; quanto magis nos, qui etsi non habemus peccatum, quod nobis obiicit inimicus, habemus tamen alterum quod digne in nobis flagelletur?.. Porro si ille qui omnino nihil rapuerat, qui verissime dixerat: Ecce venit princeps mundi huius, & in me nihil invenict, dictus est peccator, dictus est iniquus, dictus est Beelzebub, dictus est insanus: tu dedignaris, serve, audire pro meritis tuis, quod Dominus audivit nullis meritis suis? Ille venit ut tibi præberet exemplum. Quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis. Quare enim ille audivit, nisi ut tu cum audires non deficeres? Ecce tu audis, & deficis; frustra ergo ille audivit: non enim propter se, sed propter te audivit. *Quoniam propter te sustinui exprobrationem, &c.*

Ioh. 14. 30. Ioan. 14. 30. Id. 9. 24. Matth. x. 25.

N. 13. *Alienatus factus sum fratribus meis, & hospes filiis matris meæ*. Filiis Synagogæ hospes factus est. In patria quippe ipsius dicebatur: Nonne nos scimus eum esse filium Mariæ & Ioseph? Et unde alio loco: Hunc autem nescimus unde sit. *Factus* ergo *sum hospes filiis matris meæ*... Quare hoc? Quare non agnoverunt?.. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me*: id est, quia persecutus sum in illis iniquitates ipsorum, quia non patienter tuli quos corripui, quia quæsivi gloriam tuam in domo tua, quia flagellavi in templo male versantes.... Hinc alienus, hinc hospes; hinc, Nescimus unde sit. Agnoscerent unde sim, si agnoscerent quod mandasti. *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me*. Quare, *tibi*? Numquid Patri exprobratur, & non ipsi Christo? Quare, *opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me*? Quia qui me cognovit, cognovit & Patrem: quia nemo exprobravit Christo, nisi Deo exprobrans.

Luc. 4. 22. Ioan. ix. 29. Ioan. ii. 15.

N. 14. *Et cooperui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium*... Ieiunium ipsius erat, quando defecerunt omnes qui in eum crediderant; quia & esuries ipsius erat, ut in eum crederetur: quia & sitis ipsius erat, quando dixit mulieri, Sitio, da mihi bibere; fidem quippe ipsius sitiebat. Et de cruce cum diceret, Sitio, fidem illorum quærebat, pro quibus dixerat: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed illi homines quid propinarunt sitienti? Acetum. Acetum etiam vetus dicitur. Merito de vetere homine propinarunt, quia novi esse noluerunt. Quare novi esse noluerunt? Quia ad titulum psalmi huius ubi scriptum est, *Pro iis qui commutabuntur*, non pertinuerunt. Ergo, *operui in ieiunio animam meam*. Denique respuit etiam fel quod illi obtulerunt: ieiunare elegit, quam amaritudinem accipere. Non enim intrant in corpus eius amaricantes, de quibus alio loco psalmus dicit: Qui amaricant, non exaltentur in semetipsis. Ergo, *operui in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium*. Hoc ipsum mihi in opprobrium factum est, quia non illis consensi, hoc est, ab illis ieiunavi. Qui enim non consentit male suadentibus, ieiunat ab ipsis.

Ioan. iv. 7. Ioan. xix. 28. Luc. 23. 34. Ps. 65. 7.

N. 15. *Et posui vestimentum meum saccum*... id est, opposui illis in quam sævirent, carnem meam; occultavi divinitatem meam. *Saccum*, quia mortalis caro erat, ut de peccato condemnaret peccatum in carne... *Et factus sum illis in parabolam*, id est in irrisionem.

Rom. 8. 3.

N. 16. *Adversus me insultabant, qui sedebant in porta*. *In porta* nihil aliud quam in publico.

Serm. 2. de posterior. par. Psalm. LXVIII. *num.* 3. *versus finem*. In hoc psalmo vocem Domini agnoscamus: ad occultam liberationem pertinet (id est animæ) quod supra dixit, *Intende animæ meæ, & redime eam*. Restat corporis liberatio; quia eo resurgente, & in cælos adscendente, & Spiritum sanctum desuper mittente, conversi sunt ad eius fidem, qui in eius morte sævierunt, & ex inimicis amici facti sunt per illius gratiam, non per iustitiam suam. Ideo secutus est, *Propter inimicos meos erue me*. *Intende animæ meæ*, sed hoc in occulto: *Propter inimicos* autem *meos erue* & corpus meum. Nihil enim inimicis meis proderit, si solam animam liberaveris; aliquid se egisse, aliquid se implevisse credituri sunt. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Ergo, *Intende animæ meæ, & redime eam*, quod tu solus scis: deinde & *propter inimicos meos erue me*, ut caro mea non videat corruptionem.

Act. 1. 9. & 11. 4. Ps. 29. 10.

N. 4. *Tu* enim *cognoscis opprobrium meum, & confusionem meam, & verecundiam meam*... Opprobrium est quod obiicit inimicus. Confusio est quæ mordet con-

ſcientiam... Omnia hæc ſunt in corpore Domini. Nam confuſio in illo non poterat eſſe, in quo culpa non inveniebatur.. *In conſpectu tuo ſunt omnes tribulantes me*. Quare mihi ſit opprobrium, tu noſti; quare confuſio, tu noſti; quare verecundia, tu noſti: ergo erue me propter inimicos meos, quia tu noſti iſta mea, illi non norunt; ac per hoc, quia ipſi in conſpectu tuo ſunt, iſta neſcientes non poterunt vel confundi vel corrigi, niſi manifeſte me erueris propter inimicos meos.

Item 21. *N.* 5. *Opprobrium exſpectavit cor meum & miſeriam*. Quid eſt *exſpectavit*? Futura iſta prævidit, futura iſta prædixit. Non enim venit ad aliud. Si mori nollet, nec naſci vellet: cauſſa reſurrectionis utrumque fecit:.. ad hoc ergo venit. *Opprobrium exſpectavit cor meum & miſeriam*. Sed miſeriam cuius? Exſpectavit enim miſeriam,... ſed magis perſequentium; ut in illis eſſet miſeria, in illo miſericordia. Miſeriam quippe illorum miſerans etiam pendens in cru-

Luc. 23. 34. ce: Pater, inquit, ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt... *Et ſuſtinui qui ſi-*

Pſ. 68. 21. *mul contriſtaretur, & non fuit*... Numquid diſcipuli eius non ſunt contriſtati, quando ductus eſt ad paſſionem, quando ligno ſuſpenſus, quando mortuus?..... Conſtat doluiſſe, conſtat luxiſſe diſcipulos. Extraneæ mulieres flebant, quando ad paſſionem ducebatur, ad quas conver-

Luc. 23. 28. ſus ait, Flete, ſed vos, nolite me. Quomodo ergo ſuſtinuit qui ſimul contriſtaretur, & non fuit?.. Contriſtabantur illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte, & reparanda reſurrectione: hinc erat illa triſtitia. De illis enim eſſe debuit, qui cæci medicum occiderunt, qui tamquam pernicioſe febrientes phrenetici, faciebant iniuriam ei, a quo illis fuerat ſalus allata. Ille volebat curare, illi ſævire: hinc triſtitia medico. Quære utrum invenerit huius triſtitiæ comitem. Non enim ait, Suſtinui qui contriſtaretur, & non fuit; ſed *qui ſimul contriſtaretur*, id eſt, ex ea re, qua ego: contriſtaretur, & *non inveni*... Ergo in triſtitia quam habebat Dominus de illis, pro quibus oravit,

Ibid. 34. Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt, nullum comitem invenit.

Pſ. 68. 22. *N.* 6. *Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto*. Factum eſt quidem ad litteram, & Evangelium hoc nobis indicat. Sed intelligendum eſt, Fratres, hoc ipſum quod non inveni conſolantes, hoc ipſum quod non inveni qui ſimul contriſtaretur, hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum, hoc acetum fuit: amarum propter mærorem, acetum propter eorum vetuſtatem... Minus peccaverunt Iudæi crucifigentes in terra ambulantem, quam qui contemnunt in cælo ſedentem. Quod ergo fecerunt Iudæi, ut in eſcam quam iam acceperat, darent bibendum amarum illum potum, hoc faciunt qui male vivendo ſcandalum inferunt Eccleſiæ: hoc faciunt hæretici amaricantes... *Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto*. Sitiebam, & acetum accepi, id eſt, fidem illorum deſideravi, & vetuſtatem inveni.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

N. 7. *Fiat menſa eorum coram ipſis in muſcipulam*.... Non optantis eſt, ſed prophetantis: non ut fiat, ſed quia fiet.... Et quoniam videmus per ſpiritum Dei dici talia eventura malis: ad hoc in illis hæc intelligamus, ut nos talia devitemus. Hoc enim nobis prodeſt intelligere, & ex inimicis proficere.

Num. 8. *Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva*. Hoc conſequens eſt. Nam quorum oculi fuerint obſcurati, ne videant, ſequitur ut dorſum illorum incurvetur. Unde hoc? Quia cum ceſſaverint ſuperna cognoſcere, neceſſe eſt, ut de inferioribus cogitent.

N. 10.... Cæcitas Iudæorum, occulta vindicta eſt: manifeſta vero quæ? *Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet*. Factum eſt hoc in ipſa civitate Ieruſalem, in qua ſibi viſi ſunt potentes clamando adverſus Filium Dei, Crucifige, crucifige; & præva- Ioan. xix. 6. lendo, quia potuerunt occidere eum qui mortuos ſuſcitabat. Quam ſibi potentes, quam magni viſi ſunt? Conſecuta eſt poſtea vindicta Domini, expugnata eſt civitas, debellati Iudæi, occiſa neſcio quot hominum millia. Nullus illuc modo permittitur accedere Iudæorum; ubi potuerunt adverſus Dominum clamare, ibi a Domino non permittuntur habitare. Perdiderunt locum furoris ſui; atque utinam vel nunc agnoſcant locum quietis ſuæ. Quid profuit illis Caiphas dicendo, nos ſi iſtum dimiſerimus ſic, venient Roma- Id. xi. 48. ni, & tollent nobis & locum & regnum? Ecce & non eum dimiſerunt vivum, & ille vivit, & venerunt Romani, & tulerunt eis & locum & regnum.

N. 11. Quare hoc? *Quoniam quem tu percuſſiſti, ipſi perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt*. Quid ergo Pſ. 68. 27. peccaverunt, ſi a Deo percuſſum perſecuti ſunt? Quid animo eorum imputatur? Ma-

litia. Nam id in Christo factum est quod oportebat. Pati utique venerat, & punivit per quem passus est.

N. 12. *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum*. Quid est hoc? Quis non expavescat? Deo dicitur: *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum*. Unde apponat Deus iniquitatem?..... Iniquitas ipsorum erat, quia hominem iustum occiderunt: addita est alia, quia Filium Dei crucifixerunt..... Quis hanc iniquitatem apposuit? Ille qui dixit, Forte reverebuntur filium meum, ipsum mittam. Solebant enim occidere missos ad se servos, exactores locationis atque mercedis. Misit ipsum filium, ut & ipsum occiderent. Apposuit iniquitatem super iniquitatem ipsorum. Et hæc Deus sæviendo fecit, an potius iuste retribuendo? Fiat enim illis, inquit, in retributionem & in scandalum. Meriti erant sic excæcari, ut Filium Dei non agnoscerent. Et hoc fecit Deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ipsorum; non vulnerando, sed non sanando.

Matth. 21. 37. *Ps.* 68. 23.

N. 13. *Deleantur de libro viventium*... Non sic accipere debemus, quoniam quemquam Deus scribat in libro vitæ, & deleat illum... Deus... præscius est, prædestinavit omnes ante constitutionem mundi regnaturos cum Filio suo in vita æterna. Hos conscripsit, ipsos continet liber vitæ. Denique in Apocalypsi quid ait spiritus Dei, cum de pressuris ab Antichristo futuris loqueretur eadem Scriptura? Consentient illi, inquit, omnes qui non sunt scripti in libro vitæ. Proinde sine dubitatione non erunt consensuri qui scripti sunt. Isti ergo quomodo inde delentur, ubi numquam scripti sunt? Hoc dictum est secundum spem ipsorum, quia ipsi se scriptos putabant. Quid est, *Deleantur de libro vitæ?* Et ipsis constet non illos ibi esse.... *Et cum iustis non scribantur*. Dixi ergo, *Deleantur*, secundum spem eorum; secundum autem æquitatem tuam quid dico? *Non scribantur*.

Rom. 8. 29. *Ephes.* 1. 4. 5. *Apoc.* 13. 8.

N. 15.... *Pauper & dolens ego sum, & salus vultus tui Deus suscepit me*. Ad quam rem? Ut iam non sim pauper, non sim dolens? *Laudabo nomen Dei cum cantico, magnificabo eum in laude*.

Ps. 68. 30. *Id.* 31.

S. HILARIUS *in Psal.* LXVIII. *N.* 1. In illum David, qui & oriens & iustus, & finis est legis; convenire intelligenda prophetia est... Non ambigitur autem psalmus ipse sacramentum passionis Domini continere. Nam præter Ioannem Apostolum, qui in potatione aceti consistere consummationem Scripturarum testatus est, cum etiam dictum hoc ab eodem sub Apostolorum recordatione præsumptum sit, *Zelus domus tuæ comedit me*; adimit ambiguitatem, confirmatque omnia ad eum dicta gestaque esse refectenda. Universarum itaque humanarum passionum sorte perfunctus, secundum susceptas infirmitates nostras loquitur: & dolet ipse quidem extra necessitatem & timoris positus & doloris, sed his se tamen quæ suscepit accommodans; ut qui carnis nostræ homo natus esset, & dolorum nostrorum querelis & infirmitatis precatione loqueretur. Cœpit itaque ita:

Ioan. XIX. 28. *Ibid.* II. 17. *Ps.* 68. 10.

N. 2. *Salva me Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limum profundi, & non est substantia*. Vivendi omnibus finem mors in cunctos constituta præscribit. Et quid sibi nunc oratio ista vult, quæ se salvari deprecatur, cum lex mortis in omnes sit constituta?... Ergo quia nemo nisi quod sperat precatur; (sperat autem nemo se non mori;) talis hæc eius merito oratio est, qui moriturus licet, morte non erat obtinendus. Assumpta ergo infirmitas habuit officium deprecandæ salutis, divinitatis vero conscientia spem tenuit salutis in morte sperandæ. Salvari se ergo orat qui & dixerit, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti?

Matth. 27. 46.

N. 3. Introeuntibus enim aquis usque ad animam, subiectus morti crucis fiebat, cum passionum universarum impetus usque ad mortem animæ perrumperet. In aquis autem insectationes populi, motusque gentium significari solere non dubium est.... Hæ ergo nunc aquæ usque ad animam intrantes, ad precem eum orandæ salutis coegerunt.

N. 4. Verum ineuntium harum passionum, non aliunde quam ex assumptione carnis, & virtus est & potestas. Non enim incidere in Deum hic infirmitatum nostrarum terror valebat, aut exserere se nisi in carne corporis nostri, tamquam in subiacente materia, potuerant passiones. Porro autem haurienda fuit natura cælestis, ut exinaniens se ex Dei forma, in formam servi hominisque decideret. Et ideo usque ad animam aquæ penetrant: quia substantia ei non sit, infixo in limo profundi. Non utique substantia ea non erat quæ assumpta habebatur, sed quæ se ipsam inaniens hauserat. Nullo autem modo se caruit, qui seipsum exinanivit evacuans: nec tamen idipsum vi-

debatur extare, quod iam in aliud se evacuando concesserat. Non est ergo substantia, per id quod infixus est in limo profundi. Primus enim homo de terræ limo: & secundus Adam in huius limi profundum de cælis descendens, seipsum tamquam ex alto veniens desixit. Evacuans ergo se, quippe cui substantia non erat, non iam usque ad carnis, verum etiam usque ad mortis profunda descendit, & omnis in eum terror desævientis in nos tempestatis incubuit.... Tunc & pati cœpit & mori posse, per occasum mortis in inferna descendens.

Ps. 68. 3. *N.* 5. Sequitur enim: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*. Imitator ille & dominicæ mortis & temporis Ionas, mari mersus, cetoque susceptus, non tam in mari se quam in inferno positum testatur:... in vestigiis utique maris,... portas mortis esse significans.... Veniens ergo in hoc profundum maris, tempestate demersus est, cuius in anteriore psalmo ita meminit, dicens: Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt. Sed & ille, ut dixi, dominicæ mortis imitator, quem ex tenacibus æternisque terræ feris immanissimus ille maris istius cetus evomuit, haud dissimilia conquestus est: Omnes suspensiones tuæ, & fluctus tui super me transibant.

Iona II. 3.

Ps. 41. 8.

Iona II. 4.

Ps. 68. 4. *N.* 6..... *Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum*. Infirmitates nostras suscipiens, portansque peccata, usu & consuetudine humanæ defatigationis loquutus est: namque qui se somno & lassitudini sæpe commiserit, etiam usque ad sitis & esuritionis necessitatem. Fauces itaque eius raucæ sunt, oculique defecti.

N. 7. Sed illo vel paterni nominis magnificentiam testante, vel humanæ salutis opus moliente, odia in eum multiplicantur incassum. Sequitur enim: *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Convaluerunt qui persequuntur me inimici mei iniuste, quæ non rapui tunc exolvere repetebar*. Numerus odientium ultra capillos capitis est multiplex.... Oderunt autem eum *gratis*, id est, caussam odii non habentes. Et convalescentes inimici, iniuste sunt persecuti. Non enim peccatum egerat, nec dolum habuerat, & ideo quæ non rapuerat, tunc repetebatur exsolvere. Cum enim debitor mortis peccatique non esset, tamquam peccati & mortis debitor tenebatur, ab

Ibid. 5.

his scilicet, qui in eo peccati legem quæ in membris nostris est exserebant. De peccato enim condemnavit peccatum in carne.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

N. 8. In quo magnum divinæ sapientiæ explebat consilium, crucisque mors in Deo stultitia gentibus videbatur, magnaque in eo cælestis terrenæque spei expectatio inerat, subiecit: *Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea a te non sunt abscondita. Non confundantur in me qui exspectant te, Domine virtutum: non vereantur super me qui quærunt te, Deus Israel*. Insipientiæ suæ Deus conscius est, & delicta sua abscondita ab eo non sunt: pœnas scilicet insipientiæ & delictorum, quas non rapuerat, repetebatur exsolvere. Usque ad crucis autem stultitiam (id est, quia stultum sit gentibus peccata nostra sic suscipi,) ut peccator & stultus gratis iniusteque vexatur. Sed quia stultitiam atque delicta propter sapientiam nostram vitamque susceperat, ut principem sæculi iudicaret, & de peccato condemnaret in carne peccatum: (cum quando in se, in carne scilicet corporis sui, in qua nihil inveniri poterat peccati, secundum quod ait: Ecce veniet princeps mundi, & non inveniet in me quidquam: veniens hic mundi princeps, nihilque inveniens, peccati tamen pœnam, id est, ius mortis exseruit; per quod humanæ mortis auctor, quia in auctorem vitæ peccati nescium mortem molitus sit, iudicatur: & hæc sanctorum exspectatio fuit, ut omnis caro redimeretur in Christo, ut in eo æternæ resurrectionis primitiæ exsisterent): non confundi in se eos rogat, qui exspectant Dominum.... Per eum enim & in eo exspectatio nobis omnis ad Deum est. Veniens ergo in corpus, ne in se sanctorum spes confundatur, orat.

Rom. VIII. 3.

Ioan. XIV. 30.

N. 9 Quod autem infirmitates nostras ad salutem generis humani ex paterna voluntate susceperit, quia non voluntatem suam facturus venerit, sed voluntatem eius qui se miserit Patris: nunc quoque per subiecta declarat: *Quoniam propter te sustinui improperium, operuit reverentia faciem meam. Exter factus sum fratribus meis, & hospes filiis matris meæ: quoniam zelus domus tuæ comedit me*. Non fuit ergo in unigenito Deo naturalis infirmitas, sed assumpta: quia propter eum hæc improperia susceperit passionum. Quamquam ne in naturis quidem hominum inest necessitas aliqua peccati, sed ex appetitu voluntatis, & oblectatione vitiorum, peccati usus arripitur..

Id. VI. 38.

Psal. 68. 8. & 10.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

Sustinuit ergo improperium propter Deum, dum alienum a natura sua corpus assumit, dum, secundum Apostolum, peccati nescium Pater facit esse peccatum, dum sit obediens usque ad mortem crucis, dum ipsi exprobratur, quod ceteros salvans, (2. Cor. 5. 21. Phil. 11. 28 Matth. 27. 42. Marc. 15.) se ipse non salvet, dum contumelias sputorum alaparumque perpetitur.

N. 10. Hoc igitur pudore coopertus (19. & Ioan. 19. 3.) ob Deum, fit alienus a fratribus suis, & filiis matris suæ hospes efficitur, a vitiis scilicet eorum, qui sibi secundum carnem consanguinei habebantur, alienus, dum (Matth. 21. 12. & Ioan. 2. 15.) nummulariorum mensas templum ingressus evertit, dum nundinas ovium ac boum prohibet, dum vendentibus columbas, cur domum Patris sui domum fecerint negotiationis exprobrat. Zelo enim domus Dei pervasus hæc egit...

N. 11. Per hanc igitur exprobratarum his cupiditatum indignationem, omnium in eum maledictorum congesta convicia (Ioan. 8. 48.) sunt...... cum blasphemus, cum Samaritanus, cum Beelzebub, cum dæmonium habens dicitur. Id enim subiecit: *Et opprobria exprobrantium te ceciderunt super me*.... Quæ cum omnia ei exprobrata sint propter domus Dei zelum, eorum qui Deum exprobrant, super eum opprobria congeruntur.

N. 12. ... Ipsi qui in portis orandi victus caussa sedeant, obloquuntur & detrahunt, & in eo ebrii psallunt. Hæc autem omnia vel secundum gestorum fidem, vel secundum humanæ consuetudinis modum in se ita gesta esse conqueritur. *Et operui* (Psal. 68. 11. 12. & 13.) *in ieiunio animam meam, & factum est mihi in opprobrium. Et posui vestimentum meum saccum, & factus sum illis in parabolam. Adversum me detrahebant qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum*...

N. 13. Sed inter has omnium de se & obtrectationes & contumelias, humanæ salutis sacramenta peragebat: & salutem a Deo homini quem assumpserat depreca- (Ibid. 14. 15. 16.) tur. Id enim sequitur: *Ego vero orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus. In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ. Eripe me de luto, uti non hæream, & de profundo aquarum. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque contineat puteus super me os suum.* Ceteris in contumelias & opprobria eius intentis, ipse oratione sua totus ad Deum est; susceptas quidem infirmitates nostras in se habens, sed in his quibus afficitur cælestis erga nos misericordiæ munus exsequitur; neque invitus hæc sumens, in multitudine misericordiæ beneplacitum Deo esse tempus ostendit. In hoc ergo beneplacito tempore rogat: quia non ignorat hanc Patris de se prophetiam etiam ab Apostolo Paulo recognitam: *Tempore accepto exaudivi te*. (2. Cor. 6. 2. Isai. 49. 8.)

N. 15. Et ideo post beneplaciti temporis significationem, omnis tribuendæ veræ salutis oratio est: ut ea ipsa salutis veritas intelligeretur, quæ ex resurrectione speratur. Dehinc qui infixus esset in limo profundi, ut luto non inhæreret, rogat; secundum illud: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis* (Psal. xv. 10.) *sanctum tuum videre corruptionem*... Veniens quoque in altitudinem maris, ac tempestate demersus, nunc ne demergatur orat: ut superius assumptæ infirmitatis nostræ professio sit, cum se demersum esse profitetur: nunc vero conscia in se salutis fiducia est, cum ne se aquæ tempestas demergat, precatur. Nam eiusdem naturæ non est & demersam iam esse, & ne demergatur orare; sed eius quæ per corpus licet mersa, non tamen sit detinenda per spiritum.

N. 16. Ac ne in eo quod mortem nostræ infirmitatis assumpsit, secundum humanam necessitatem aliquid ex mortis acerbitate mæreret; ideo subiecit: *Exaudi me Domine, quoniam suavis est mihi misericordia tua: secundum multitudinem misericordiæ tuæ conspice in me.* (Psal. 68. 17.) Hoc enim in multitudine misericordiæ beneplacitum est tempus, cum in se universorum hominum vitam Deus miserans, ut miserator Deus vitam esset largiturus ex mortuis. Sed quia suavem hanc sibi esse Dei misericordiam testabatur, susceptæ tamen infirmitatis nostræ sollicitudinem non relaxat, dicens: *Ne avertas faciem tuam a* (Ibid. 18. 19.) *puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.* Omnia ut homo & patitur & loquitur.... Et hæc quidem, ut homo noster, obediens usque ad mortem crucis precatur. Sed cum eripi se propter inimicos suos rogat, consuetudinem humanæ & spei & moris excedit. Nemo enim salvus aliqua magis quam salutis suæ caussa vult esse: & a malis quis eripi se ob id necesse est, ne malis afficiatur, optabit. At vero nunc eripi se non sua caussa, sed *propter inimicos suos*, ex his quibus afficitur deposcit: quia hi inimici dehonestandi in se patiente, &

triumphandi cum fiducia in se ex mortuis resurgente mox essent.

N. 17. Denique nihil se sua caussa agere ac pati consequentibus docet, dicens: *Tu enim scis improperium & confusionem & verecundiam meam: In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me* . . . Et quia propter inimicos suos hæc perpetienda sibi fuerant, per quæ humanæ saluti atque æternitati consulebat; huius beneplaciti temporis testatur affectum, dicens: *Improperium expectavit cor meum & miseriam;* desideratas sibi esse huius temporis significans passiones, secundum illud divinæ Communionis Sacramentum, Desiderio cupivi hoc manducare: quia in his passionis suæ desideriis, beneplaciti temporis consistebat effectus.

Ibid.

Luc. 22. 15.

N. 18. Sed pati ad profectum nostræ salutis expectans, alterius quoque expectationis desiderio detentus est. Sequitur enim: *Et sustinui commœrentem, & non fuit; & consolantem, & non inveni* Commœrentis & consolantis non solatium, sed fidem quærit; ut si quis veniens ex lege, & harum omnium passionum intelligens prophetiam, secum tamquam in consummatione ipsius legis assisteret; ut postea Paulus adimplens passiones Iesu Christi, & consepultus in baptismo, Christum finem esse scit legis. Nam ad consummationem humanarum passionum propheticorumque dictorum, qui gestorum futurus finis erat, idem est & querelarum. Id enim sequitur: *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto* Hæc enim ita, ut scripta leguntur, impleta sunt. Nam & fel ingestum ei, & aceto potatum Evangelia testantur . . . Dehinc ut satisfecisse Scripturæ propheticæ nosceretur, potato aceto omnia consummata esse testatus est; ut plenitudo legis & Prophetarum, qui legem & Prophetas consummabat, exsisteret.

Col. 1. 24.

Rom. 10. 4.

Psal. 68. 22.

Matth. 27. 34.

Ioan. 19. 29. 30.

N. 19. Iam . . . ad ea quæ postea impietatem tanti facinoris consecuta sunt sermo se retulit, dicens: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem, & in retributionem, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum perpetuo incurva.* Esse mensam sacrificiorum, ut de lege, quæ in se futuri est speciem complexa, taceamus, Apostolus testatus est, dicens, *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Sed esse mensam scientiæ, cum nonnullis locis cognitum sit, tum etiam in his ipsis dictis intelligi oportere, idem beatus Paulus ad Romanos scribens interpres est: cum eos obcæcatos esse, ne quid intelligerent, testatur . . . Hæc itaque doctrinæ mensa, vel hic vitalis cibi sermo, & laqueus & captio & retributio & scandalum est: cum a nobis Deus Iacob esse, qui ab his sit crucifixus, ostenditur. Hæc enim est retributio tantæ impietatis, ut quod nobis est Dei virtus, his scandalum sit. Nam cum illaqueari captique sint scriptis, intelligentiæ tamen carent sensu: & ideo obscurati sunt oculis *ne videant*, id est, ne lumen intelligentiæ contuerentur: . . . indigni videlicet, qui intelligentiæ sensum ac lumen acciperent; & ideo evangelicæ libertatis scientiam non adepti, perpetuo adhuc legis onere deprimuntur, ut ferant quod sustinere non possunt. Id enim in incurvando dorso per corporalium operum speciem significatur.

Psal. 68. 23. 24.

1. Cor. 10. 21.

Rom. 11. 7. & 8.

N. 20 Sed hanc eorum obcæcati cordis insipientiam, alia etiam debitæ ultionis pœna consequitur: *Effunde super eos iram tuam, & animatio iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet* . . . . Mansit autem hæc a Prophetis omnibus huic genti impiæ denuntiata damnatio. Nam eversa mox ac diruta civitate deleti sunt, gloriosissimo illo templi cultu deleto, ornatuque detracto. Et ideo habitatione deserta, in tabernaculis eorum nullus habitavit.

Psal. 68. 25.

N. 21. Verum adhuc, secundum impietatis incrementa, prophetia quoque pœnæ & ultionis extenditur: *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viventium, & cum iustis non scribantur.* Caussam apponendæ iniquitatis super iniquitatem ipsorum, & repellendi eos ne in iustitiam intrarent, & delendis de viventium libro, non scribendisque cum iustis eam esse demonstrans, quod quem Deus percusserit, hi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum suorum addiderunt quod dolerent.

Ibid. 27.

N. 22. Percussos ergo est Dominus peccata nostra suscipiens, & pro nobis dolens; ut in eo usque ad infirmitatem crucis mortisque percusso, sanitas nobis per resurrectionem ex mortuis redderetur . . . Hunc igitur ita a Deo percussum persecuti sunt; super dolorem vulnerum dolorem persecutionis huius addentes. Pro nobis enim secundum Prophetam dolet; Isa. 53. 4.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

& idcirco est esse in doloribus æstimatus. Quod enim postea odium nominis sui fecerint, quatenus silentium resurrectionis pecunia emerint, quibus Apostolos terroribus iniuriisque vexaverint, cognitum est. Et quia hæc super dolorem vulnerum addiderunt, apponetur super iniquitatem iniquitas.

N. 24. Appositæ autem iniquitatis pœna est, ne intrent in iustitiam Dei, id est, ne concorporales & comparticipes Christo fiant, qui nobis secundum Apostolum, 1. *Cor.* 1. 30. *Iustitia & sanctificatio & redemptio a Deo factus est*. Exclusi vero a iustitiæ ingressu, necesse est a libro viventium deleantur. Scripti enim erant in Abrahæ benedictionibus, cuius semen sicut stellæ cæli, & sicut arena maris ad oram littoris abondaret. A quo libro cum omnem populum deleri Moyses metueret, se primum deleri deprecatus est: optans, ut opinor, *Rom.* 9. 3. secundum Apostolum, *Anathema pro fratribus suis esse*. Et quia super dolorem vulnerum, dolorem persecutionis addentes, recursum pœnitentiæ perdiderunt, deleti de viventium libro, ne postea quidem scribi cum iustis meruerunt.

Psal. 68. 30. *N.* 25.... *Pauper & dolens sum ego; & salus vultus tui Deus suscepit me*. Pauper 2. *Cor.* 8. 9. est, qui secundum Apostolum, Cum esset omnium dives, se ipsum ut nos ditesceremus paupertavit: dolens est, qui se- *Isai.* 53. 4. cundum Prophetam pro nobis dolet. Sed hunc pauperem ac dolentem salus ea, quæ vultus Dei est, suscepit... id est, assumptum ab se hominem unigenitus Deus, qui imago invisibilis Dei est, in æternitatis suæ vita, quæ in Deo salus esse intelligitur, collocavit. Omnis enim lingua confitebitur, quia Dominus Iesus in gloria Dei Patris est, idest, susceptus homo *Philip.* 11. 11. in naturam divinitatis acceptus.

N. 26. Esse autem in eo finem legis & sacrificium laudis, evangelica confessio est: ita ut hostiarum sanguine & oblatione cessante, sacrificium gratiæ laudisque prælatum sit. Hoc enim isto paupere & dolente in salutem vultus Dei formæque suscepto, continuatur:... *Laudabo nomen* *Ps.* 68. 31. 32. *tuum cum cantico, magnificabo eum in laude. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas*. Hæc itaque laudatio nominis Dei, laudisque ipsius magnificatio, super vitulum novellum placebit....

N. 27. Et ipsum in consequentibus psalmus ostendit. Nam post.... subiecit: *Videant pauperes, & lætentur. Quæ-* *Ibid.* *rite Deum, & vivet anima vestra: quoniam exaudivit pauperes Dominus, & vinctos suos non sprevit*. Hoc scilicet tempus lætentur videntes, cuius sacrificium in laude sit: quia illic ostendetur salutare Dei. Et ideo Deus ab his ad vitam animæ quæretur.... Quærendi autem Dei ad vitam animæ ea caussa est, quia exaudivit Deus pauperem, eum scilicet qui se paupertavit ut nos ditesceremus, quem in salutem vultus sui suscepit, in quo nobis peccata donavit.

N. 28.... *Laudent eum cæli & terra, mare & omnia repentia in eo*. Sub horum *Psal.* 69. 35. elementorum commemoratione creaturarum omnium liberandarum sensum mentemque significans: ut dum cælom & terra & mare dicitor, cognoscantur Domino Iesu Christo cælestia & terrestria & inferna genuflectere.

N. 29 Caussam autem, cur adhuc cælum terra & mare Deum laudent, ostendit dicens: *Quoniam Dominus salvificabit Sion, & ædificabuntur civitates Iudæ. Et inhabitabunt in ea, & hereditabunt terram. Et semen servorum eius possidebunt eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt eam*.

N. 31.... Sion.... speculatio dicitur. In hoc ergo corpore Domini, quod resurrexit ex mortuis, quod a dextris virtutis consedit, quod in gloria Dei Patris est, spem nostram vitamque speculamur. Et quia revelationem nostræ in eo claritatis & ipsa in eamdem liberanda creatura omnis exspectat, salutem huius Sion sub significatione cæli & terræ & maris laudat: quia omnia in cælis & in *Col.* 1. 20. terra pacificata & reconciliata per eam Deo sint, quia in resurrectionis gloriam, cuius spem in ipso ex mortuis resurgente speculamur, peccatum, mors, corruptio a vita & immortalitate devorata sint & exhausta.

N. 32. Et quia *in finem pro his qui immutabuntur est psalmus*: Iudææ etiam civitates ut in Sion inhabitarent, ædificandæ esse laudantur. Et civitates ipsas, conventus hominum esse quis dubitet? Ecclesiam vero ex conventu plebium effici notum est. In hac ergo Sion, quæ in se etiam illam primitivorum conscriptorum in cælis complexa sit civitatem, habitatio nostra perficitur, qui ut semen Abrahæ, ita & semen Iudæ manemus. Non enim qui carne Iudæus, sed qui in *Rom.* 11. 28. & 29. spiritu. Ob quod in his nostris conventibus civitates quoque Iudæ sumus.

N. 33. Ac ne sibi Israel impius civi-

Et Pſalmo quinquageſimo octavo in una veluti tabula ad vivum Propheta ſimul exprimit innocentiam & ſanctitatem Chriſti, & furorem inſidiantium vitæ eius, & necis eius ultionem de Iudæis toto orbe diſperſis, nec occiſis, ſed in ſumma licet deſolatione ſtantibus, idque in teſtimonium populo Dei, & tandem in fine mundi convertendis ad Dominum; & vanos tum Iudæorum, tum gentium conatus ad delendum Chriſti nomen, & triumphantem Chriſtum de nationibus devictis primum, deinde converſis. (C)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

tatis Iudææ gloriam, eo quod ſecundum carnem ſervorum Dei ſemen eſt, vindicaret; eorum hereditatem, eorum habitationem in Sion eſſe demonſtrat, qui nomen Domini diligant; ut pietatis magis ſit non generis electio: quia præter omnibus caritas Dei, quæ in Chriſto eſt.

Theodoretus *Interpret. in Pſal.* lxviii. *verſ.* 1. *Hunc pſalmum ad litteram de captivitate Babylonica, Iudæorumque a ſervitute liberatione, ac Ieroſolymæ reædificatione interpretatur*. Continet etiam, *uti ſubiungit*, vaticinationem de cruciatibus dominicis, hoc eſt Dei & Salvatoris noſtri, & propter hos ultimam Iudæorum perniciem, quæ eos oppreſſura erat Quoniam enim quæ ab inimicis perpeſſi ſunt, hæc contra benefactorem & Salvatorem auſi fuerunt, quæ inimicis imprecabantur, hæc in ipſos iuſtus iudex decrevit.

Verſ. 26. *Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet*.... Sciendum eſt, quæ Iudæi petierunt ut Babylonii paterentur, quod impie illos & ſcelerate tractaſſent, hæc ipſos perpeſſos eſſe, cum in beneficum & Salvatorem rabiem exercuiſſent Babylonii namque amarum cibum ipſis reddiderunt, non talem cibum ipſis præbentes, ſed laborioſa ſervitute ſuavitatem, quæ cibis innata eſt, auferentes. Iudæi autem nulla iniuria affecti, ſed omnibus beneficiis nacti, ipſi beneficii auctori fel, & acetum ipſum obtulere, veluti quædam vinea pernicioſa. Idcirco eiſdem ſuppliciis addicti ſunt, & facta eſt menſa eorum in laqueum & in retributionem & in ſcandalum. Pro priſtina ſiquidem felicitate in ſervitutem condemnati fuerunt, & oculi eorum obſcurati ſunt, cum veram lucem videre non poſſent, & terga illorum aſſidua ſervitute & paupertate inflexa ſunt, ob elatam cervicem, & durum eorum collum, & habitatio eorum facta eſt deſerta, & in tabernaculis Ieroſolymæ nemo illorum habitat. Suis igitur execrationibus ſubiecti fuerunt, & quæ Babyloniis ipſi iniuria affecti imprecati ſunt, hæc perpeſſi ſunt, cum iniuriam intuliſſent, ingratique erga beneficii auctorem fuiſſent. Propterea & divini Apoſtoli huius pſalmi teſtimoniis uſi ſunt, geminum prophetiæ ſenſum ſcientes.

Verſ. 30. *Ego ſum pauper & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me*. Hinc deinceps rerum mutationem prædicit ... (Iudæi) duas contrarias mutationes habuerunt. Cum enim Babylone pœnitentiam egiſſent, priſtinam libertatem receperunt. Poſtea autem rabiem in Dominum cum exercuiſſent, in extremam ſervitutem condemnati fuerunt. Utraque igitur præſens pſalmus vaticinatur.

Verſ. 37. *Et ſemen ſervorum tuorum poſſidebit eam* (*Sion*.) Quoniam autem propter furorem, quo in Salvatorem perciti fuerunt, extremam perniciem ſubituri erant, merito talem pſalmo finem impoſuit, *Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea*. Non enim omnes, qui ex Iſrael originem ducunt, ut ait divinus Apoſtolus, ipſi Iſraelitæ ſunt: neque quod ſint ex ſemine Abrahæ, ideo ſunt omnes filii. Reſpondent autem his etiam Prophetæ verba: *Si fuerit numerus filiorum Iſrael tamquam arena maris, reliquiæ ſalvabuntur*. Hoc etiam beatus ait David, *Et qui diligunt nomen eius habitabunt in ea*. Nam poſt crucem & rabiem illam, canes illi exacti fuerunt: diligentes autem ipſum, in Sion habitarunt, laudis illi ſacrificium offerentes.

Rom. 9. 6. & 7.

Iſai. x. 22.

(C) Psal. lviii. 1. Ne diſperdas David in tituli inſcriptionem .... Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris ſanguinum ſalva me. Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes ... Convertentur ad veſperam, & famem pa-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

Quanta nobis lux affulget, quantum solatium ex lectione prophetiarum, quas tantopere commendat & numerus, & antiquitas, & perspicuitas, & singulorum eventuum graphice veluti delineata

tientur ut canes, & circuibunt civitatem.... Et tu Domine deridebis eos... Deus meus, misericordia eius præveniet me.... Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur in superbia sua.... Ipsi dispergentur ad manducandum; si vero non fuerint saturati, & murmurabunt. Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exultabo mane misericordiam tuam. Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

S. Hilarius *in Ps.* LVIII. *num.* 1..... Passionis dominicæ Propheta non nescius, sub occasione & tempore eorum quæ perpetiebatur odiorum, & patiendo Prophetam se docuerit & loquendo.

N. 5.... Hic intelligendus est conqueri captatam animam suam, & irruisse in se fortes: qui & habuit hanc querelæ securitatem, ut in se neque iniquitatem, neque peccatum esse profiteretur.

N. 7. Interiecto enim diapsalma, quæ in impietatem populi essent mansura declarat. Mox namque & templi desolatio, & civitatis eversio, & ipsos illos captivitas consecuta est. Quin etiam nunc ingressu civitatis eiusdem, edicto Romani regis inhibentur. Et cum deserta Sanctorum Sancta, & prophetias silere, & placationum hostias deesse, & dignitatem omnem desormatam ministerii levitici recordantur; conversi nunc, & fame verbi Dei, & cibi salutaris affecti, ad solatium præsentium miseriarum circumire sunt soliti civitatem.... Et hunc quidem habent interioris conscientiæ suæ dolorem, cum se dispersos, cum captivos, cum tributarios congemiscunt, sine templo, sine Sacerdote, sine regno: & hoc posteaquam in maiestatis Dominum Salvatoremque mundi manus impias intulerunt.

N 8. Sed ubi de peccato crucifixi unigeniti Filii Dei arguuntur, impii esse non desinunt: & dolore translatæ ad gentes divinæ cognitionis accensi, ore adhuc verbisque desæviunt. Sequitur enim: *Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum.*

N. 9... *Pro nihilo habebis omnes gentes...* Irridendarum autem gentium ea maxime caussa est, quod dum crucifixum, dum mortuum, dum sepultum stultitia prudentiæ sæcularis exprobrant, magnæ pietatis sacramentum non intelligentes, Filium Dei resurgentem ex mortuis, & maiestatis esse Dominum non credunt.

N. 10. Sed habens ille potestatem animæ ponendæ, & animæ resumendæ, quia hoc mandatum accepit a Patre, irrisis spretisque gentibus, subiecit: *Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus, misericordia eius præveniet me....* ut etiam ante resurrectionem Dei Filius intelligatur, cum moriente eo, obscurato sole lux deperit; cum pendente eo in cruce, tremit terra; cum descendente eo ad inferos, Sanctos eius inferi non tenent; cum emittente eo spiritum, velum templi tamquam custodia illinc spiritali erumpente discinditur; cum postremo Centurio proclamat: *Vere hic filius Dei erat...* Et hæc quidem tum ita cognita sunt. Ioan. 10. 18. Ps. 58. 10. 11. Matth. 27. 45. 51. 52. Marc. 15. 39.

N. 11. Sed quia secundum illud: *Et videbunt in quem compunxerunt*, etiam in futurum inter inimicos eius ostendet Deus, quod eius sit susceptor: quippe cum secundum Apostolum introgressa gentium plenitudine, id quod Israel sit reliquum salvabitur, ut quod scriptum est impleatur: *Veniet ex Sion qui liberabit, & avertet impietates ab Iacob,...* Ad significationem itaque repositæ huius misericordiæ speique, subiecit: *Ne occideris eos, nequando obliviscantur legis tuæ. Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, protector meus Domine. Delicta oris eorum, sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbia sua, & de exsecratione & mendacio convellentur in consummatione. Consummatio in ira consummationis, & non erunt: & scient quoniam Deus Iacob dominatur finium terræ.* Inimici quidem propter nos, sed dilecti propter patres; misericordiæ id quod eorum est reliquum reservatur. Dispersi quidem interim circum omnes fere gentes, sed conspersione eorum sancta æque radice liberabuntur. Destruentur Zach. 12. 10. Rom. 11. 25. Isai. 59. 20. Psal. 58. 12. 13. 14. Rom. 11. 28.

descriptio. Psalmos illos iam inde a temporibus David cecinere semper, & canunt etiamnum Iudæi toto orbe dispersi, cæci secum ubique circumferunt, & summa religione conservant tabulas & co- PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 17.

ergo secundum prophetiam non occisi, sed dispersi: & destruentur in delictis oris eorum, & sermone labiorum, cum ex Sion veniat liberator, de quo clamaverunt,
Luc. 23. 21. *Crucifige, crucifige*... In hac igitur superbia comprehendentur, cum Salvatori suo hæc a se ingesta esse non cognoscant: aversaque impietate de exsecratione, ac mendacio avellentur, & hoc in consummatione: quia cum intraverit gentium plenitudo, tum quod Israel est reliquum, salvabitur. *In ira* autem *consummationis non erunt*: quia impietates ex Sion veniens avertet. Non autem non erunt, qui & sunt cogniturì, cognoscentque quia Deus Iacob dominetur finium terræ: non iam in funiculo hereditatis, & in Iacob portione noscendus; sed *Deus Iacob*, id est, qui in homine Iacob Deus intellectus & visus est, dominator sit terræ finium, quorum & creator est confitendus.

N. 12. Sed illos interim desolationis ac dispersionis suæ manet pœna. Nam etsi consummationi temporum propter patres & electos hæc dispensatio misericordiæ reservetur: intericcto tamen diapsalma, quid in eos interim repetita significatione constitutum fuerit, ostenditur. Sequitur enim: *Et convertentur in vesperum, & famem patientur ut canes, & circumibunt*
Ps. 58. 15. 16. *civitatem. Ipsi dispergentur ad manducandum: si autem non saturabuntur, & murmurabunt*. Amissa civitate, temploque deserto, & secundum Romani regis edicta circumeuntes tantum, non etiam ineuntes civitatem, fames eos non huius panis & cibi, sed oblationum, hostiarum, visionum, quibus omnibus saturabuntur, afficiet: adversum custodem suum canum improbitate latrantes. *Et dispergentur ad manducandum*: quia per diversa speciem sacerdotii illius legitimi, & holocausti, & circumcisionis imitantur: cum hæc tantum non nisi intra Ierosolymam sint legitima constituta.

S. AUG. *Serm.* 1. *in Psalm.* LVIII. *n.* 1. ... Quænam sit tituli eius inscriptio, quam corrumpi vetat, Evangelium nobis indicat. Nam cum Dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est a Pilato & positus, Rex Iudæorum, tribus linguis, Hebræa, Græca & Latina: quæ linguæ toto orbe maxime excellunt. Igitur si Rex Iudæorum crucifixus est, & Iudæi Regem suum crucifixerunt; crucifigendo eum etiam Regem Gentium fecerunt, magis quam occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit perdiderunt Christum; sed sibi, non nobis: & mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos. Et modo non est corruptus titulus: quia ille Rex est non solum Gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum... Ille Rex virgam ferream gerit, qua & regit & frangit... *Postula a me, & dabo tibi* Ps. 11. 8. 9.
gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli conteres eos. Quos reget? Quos conteret? Reget obedientes, conteret resistentes.

N. 2.... Hic intelligamus Domini passionem, & loquatur nobis Christus caput & corpus. Sic semper, aut prope semper audiamus voces Christi de psalmo, ut... non illum solum qui est caput nostrum cogitemus, quando audimus Christum loqui; sed cogitemus Christum caput & corpus totum, integrum quemdam virum.

N. 5. *Erue me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum salvum me* Ps. 58. 3.
fac. Erant illi quidem viri sanguinum, qui iustum occiderunt, in quo nullam culpam invenerunt: erant illi viri sanguinum, quia cum vellet alienigena lotis manibus Matth. 27. 24.
dimittere Christum, clamaverunt, *Crucifige, crucifige*: erant viri sanguinum, qui- Luc. 23. 21.
bus eum iam obiiceretur crimen sanguinis Christi, responderunt, propinantes posteris suis, *Sanguis eius super nos, & super filios nostros*. Sed nec in eius corpus Matth. 27. 25.
exsurgere viri sanguinum cessaverunt; nam & post resurrectionem adscensionemque Christi, persecutiones passa est Ecclesia; & illa quidem primo quæ effloruit de gente Iudæorum, de qua & Apostoli nostri fuerunt. Ibi primo Stephanus lapidatus est... Deinde in Gentibus exsurrexerunt regna Gentium, antequam in eis impleretur, quod prædictum erat: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei*: Ps. 71. 11.
& fremuit impetus regni illius adversus

dices, quibus & ipsi condemnantur, & nos absolvimur. Ceteras prophetias quæ de Christi resurrectione & Ecclesiæ regno in Psalmis vel iisdem vel aliis leguntur, non est huius loci referre.

---

testes Christi; effusus est magnus & multus Martyrum sanguis; quo effuso, tamquam seminata seges Ecclesiæ fertilius pullulavit, & totum mundum, sicut nunc conspicimus, occupavit. Ab his ergo viris sanguinum eruitur Christus, non solum caput, sed etiam corpus. A viris sanguinum eruitur Christus, & eis qui fuerunt, & eis qui sunt, & eis qui futuri sunt; eruitur Christus, & qui præcessit, & qui est, & qui venturus est. Christus enim est totum corpus Christi, & quicumque nunc Christiani boni, & qui ante nos, & qui post nos futuri sunt, totus Christus eruitur a viris sanguinum; nec vacat hæc vox,
Ps. 58. 3. *Et a viris sanguinum salvum me fac*.

N. 6. *Quia ecce venati sunt animam*
Ps. 123. 7. *meam*. Potuerunt terere, potuerunt occidere... Illi quidem venati sunt, sed in manibus venantium non dimittit qui custodit Israel.. *irruerunt super me fortes*...

N. 7.... Isti erant fortes qui insultabant discipulis Christi, quia magister eorum ad infirmos intrabat, & convivaba-
Matth. IX. 11. tur cum infirmis... O fortes, quibus medicus opus non est! Fortitudo ista non sanitatis est, sed insaniæ... Isti autem qui fortes esse voluerunt, id est, qui de sua virtute præsumere voluerunt tamquam iusti, offenderunt in lapidem offensionis,
Rom. IX. 32. & hœdus visus est eis Agnus, & quia veluti hœdum occiderunt, ab Agno redimi non meruerunt. Ipsi sunt ergo fortes, qui irruerunt super Christum, commendantes iustitiam suam... Et illi fortes, numquid aliquis Pharisæorum in illum credidit, aut
Ioan. VII. 48. 49. aliquis Scribarum, nisi populus iste nesciens legem? Præposuerunt se turbæ infirmæ ad medicum currenti: unde, nisi quia ipsi fortes erant? Et fortitudine sua, quod est gravius, omnem etiam turbam in se traduxerunt, & medicum omnium occiderunt. Sed & ille eo quod occisus est, de sanguine suo medicamentum fecit ægrotis. *Irruerunt super me fortes*. Hos maxime fortes advertite, & videte utrum de ulla re præsumendum sit homini, quando nec de iustitia præsumendum est.

N. 8. Quid deinde? *Neque iniquitas*
Ps. 58. 5. *mea, neque peccatum meum Domine*. Irruerunt quidem fortes de iustitia sua præsumentes, irruerunt, sed peccatum in me non invenerunt,... & tamquam iusti contra iniquum sævierunt. Sed tamen, *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine. Sine iniquitate cucurri, & dirigebar*.

N. 9 .... *Exsurge in occursum mihi*, adiuva me.

N. 11. *Et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel intende ad visitandum omnes gentes*. Impleatur ista prophetia, in qua Isaias ex persona tua alloquitur Ecclesiam tuam, sanctam civitatem tuam, sterilem illam, cuius *multi filii desertæ magis quam eius quæ* Isai. 54. 1.
habet virum... magis quam gentis Iudææ quæ habet virum, quæ accepit legem magis quam eius gentis quæ habuit evidentem regem. Nam tuus rex latet, & plures tibi filii sunt ex occulto sponso. Ergo ei dicitur:.. Dilata locum tabernaculi tui, Ibid. 2. 3.
& aulas tuas confige; non est quod parcas, extende longius funiculos tuos, & palos validos constitue, etiam atque etiam in dexteram atque sinistram In dextera te- Matth. 25. 33.
ne bonos, in sinistra tene malos, donec veniat ventilabrum: posside tamen omnes gentes. Invitentur ad nuptias boni & ma- Id. 3. 12.
li, impleantur nuptiæ recumbentium; servorum est invitare, Domini separare. E- Id. 22. 9.
tiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende. Semen enim tuum here- Isai. 54. 3.
ditabit gentes, & civitates quæ desertæ erant, inhabitabis.... non est quod metuas Prævalebis enim; nec erubescas quod detestabilis fueris. Ergo quia insurrexerunt super me fortes, ne erubescas:.. qui eruit te, ipse Dominus Deus Israel universæ terræ vocabitur.

N. 12. *Non miserearis omnium qui ope-* Ps. 58. 6.
rantur iniquitatem. Hic plane terruit. Quem non terreat? Quis ad suam conscientiam rediens non contremiscat?..

N. 13. Iniquitas omnis parva, magnave sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut a Deo vindicante... Nam non potest impunitum relinqui peccatum: quoniam verum est, *Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem*.

N. 15. *Convertantur ad vesperam*... Quid est, ad vesperam? Serius. Ante enim

I. Quid Isaias prædixit, quod Isai. LIII. ad Passionem Christi evidentissime pertineat?

R. Nullum fere caput est in libro Isaiæ, quod de Christo & Ecclesia non agat aliquatenus.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

debuerant, antequam Christum crucifigerent, medicum agnoscere. Quare iam eo crucifixo, resurgente, in cælum adscendente, posteaquam misit Spiritum suum sanctum, quo repleti sunt illi, qui in una domo erant, & cœperunt loqui linguis omnium gentium, expaverunt crucifixores Christi: compuncti sunt de conscientia sua, consilium salutis ab Apostolis petiverunt, Act. II. 38. audierunt, *Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi*, & dimittentur vobis peccata vestra. Post occisum Christum, post effusum Christi sanguinem dimittuntur peccata vestra. Ille sic voluit mori, ut sanguine suo etiam effusores eiusdem sanguinis redimeret... *Convertantur* ergo illi *ad vesperam, & famem patiantur ut canes*. Desiderent gratiam Dei, intelligant se peccatores: fortes illi fiant infirmi, divites illi fiant pauperes, iusti illi agnoscant se peccatores, leones illi canes fiant .... *& circuibunt civitatem*. Quam civitatem? Mundum istum... Quomodo circuibunt? Evangelizando.

Ps. 58. 8. *N.* 16. *Ecce ipsi loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum*. Iam ille gladius bis acutus, de quo Apostolus dicit, Ephes. VI. 17. *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei... Quoniam quis audivit?* Loquentur in ore suo, *quis audivit?* Id est, stomachabuntur adversus pigros ad fidem. Qui paulo ante & ipsi credere nolebant, tædium de non credentibus patiuntur.

N. 21.... Potest quidem hoc & de Iudæis intelligi. Quid de Iudæis, Ps. 58. 12. *Ne occideris eos, nequando obliviscantur legis tuæ?* Istos inimicos meos, ipsos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat gens Iudæorum: certe victa est a Romanis, certe deleta civitas eorum, non admittuntur ad civitatem suam Iudæi, & tamen Iudæi sunt. Nam omnes istæ provinciæ a Romanis subiugatæ sunt. Quis iam cognoscit gentes in imperio Romano, quæ quid erant, quando omnes Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur? Iudæi tamen manent cum signo; nec sic victi sunt, ut a victoribus absorberentur. Non sine caussa Gen. IV. 15. Cain ille est, qui cum fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Iudæi: tenent omnino reliquias legis suæ, circumciduntur, sabbata observant, Pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudæi, non sunt occisi, necessarii sunt credentibus Gentibus. Quare hoc? Ut demonstret nobis in inimicis nostris misericordiam suam. *Deus meus demonstravit mihi in inimicis meis*. In ramis superbia præcisis, inserto misericordiam suam demonstrat oleastro. Ecce ubi iacent qui superbi erant, ecce ubi insertus es qui iacebas, & tu noli superbire, ne præcidi merearis.

Eadem fere inculcat sermone sequenti, N. 2.

Sequentia, & alia eumdem in finem collimantia testimonia, vide supra huiusce capitis §. 1. *litt.* (H) *&* (S)

Enarrat. in Psal. LVIII. *Serm.* II. *n.* 7.... *Et scient, quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ*. Non tantum Iudæorum dominabitur, sed & finium terræ: quod non scirent, si adhuc in superbia sua essent; in superbia autem sua essent, si adhuc sibi iusti viderentur; ut autem sibi iusti non viderentur, annuntiatæ sunt illis ex maledicto, & mendacio consummationes in ira consummationis; quia comprehensi fuerunt in superbia sua, ex maledicto quod fecerunt, quando Christum occiderunt. Ecce quid fecit Dominus noster Iesus Christus: mortuus est inter manus Iudæorum, & redemit multitudinem gentium: hac fusus est sanguis, hac profuit; sed conversis omnibus profuit, quia & illi quem occiderunt agnoverunt, & ab illo ipsius interfectionis & delicti sui magni veniam meruerunt.

N. 8. Quid ergo & de ipsis? Quod supra, *Convertentur ad vesperam* id est, & si sero, idest, post interfectionem Domini nostri Iesu Christi: *Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes*. Sed *ut canes*, non ut oves, aut vituli: *ut canes*, ut gentes, ut peccatores; quia & ipsi cognoverunt peccatum suum, qui sibi iusti videbantur.

Theodoretus *in Interpret. Psalmi* LVIII. *vers.* 1. *in finem. Ne corrumpas, ipsi* David, *in tituli inscriptionem. Quando misit Saul, & custodivit domum eius, ut interficeret eum*... Beatus David insidias illas cum de-

Caput quinquagesimum tertium retulisse satis erit, tam perspicuum illud quidem, ut non tam futurum prædicere Propheta, quam præteritam historiam narrare, videatur. Caput hoc Passionem Domini Iesu

clinasset, hunc conscripsit psalmum. Verum de illis, quæ tunc acciderunt, pauca verba facit: plura autem prædicit, divini Spiritus radio illustratus, Iudæorumque prævidens rabiem adversus Salvatorem Deum nostrum ... prædicit gentium vocationem, & Iudæorum dispersionem.

Vers. 5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri & direxi. Hæc verius non Davidi congruunt, sed filio & Domino Davidis. (Isai. 53. 9. 1. Pet. 2. 22.) Ille enim solus *peccatum non fecit, neque dolus inventus est in ore eius.*

Vers. 6. Exsurge in occursum meum, & vide. Te enim, ait, ut huius iudex sis, obsecro, qui omnia aperte scis. *Et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandas omnes gentes.* Peccati expertem eum solum considerans, qui ex ipso secundum carnem descensurus erat, furoremque in ipsum contribulium Iudæorum prospiciens, Dominum virtutum, Deumque Israelis orat, ut Iudæos abiectos relinquat, & in gentes omnem providentiam transferat, & lumine divinæ cognitionis illuminet. Cum autem hæc gentibus annuntiasset, Iudæorum supplicium prædicit. *Non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* Quoniam enim propheticis oculis crucem intuebatur, & exaudire videbatur Dominum gloriæ dicentem, (Luc. 23. 34.) *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt;* impietatis excessum execrans, ut nullam veniam consequantur, obsecrat; deinde spiritualis cibi inopiam, quæ ipsis futura est vaticinatur.

Vers. 7. Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem. Quemadmodum enim, ait, canes urbium plateas de nocte obire solent, coacti hoc facere ob ventris necessitatem: sic isti omni spirituali providentia privabuntur, & neque vaticinandi dono potientur, & pontificia cura destituti penitus erunt, ac more canis vagari non desinent, & ne micis quidem, quæ a mensa dominorum excidunt, (Matth. 15. 27.) secundum Evangelicam vocem, digni fient. Deinde clarius supplicii caussam docet, dicens:

Vers. 8. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum, quoniam quis audivit? Lingua, inquit, homicidium committunt, velut mucronem quemdam, & gladium, verba pronferentes; res autem ipsæ verba confirmant. Lingua namque Dominum crucifixerunt, exclamantes, *Tolle, tolle, crucifige eum:* &, *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* (Ioan. XIX. 15. Matth XXVII. 25.) Per satellites autem Pilati verba ad rem contulerunt, & patibulo Salvatorem clavis confixerunt. Hoc & divinum oraculum dicit, *Ipsi loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum, quoniam quis audivit?* Quoniam verba proferunt, quibus pro gladiis utuntur Hæc vero, inquit, faciunt, tamquam nemine inspiciente. Hoc enim declarat, *Quoniam quis audivit?* Veluti enim nemine nec prospiciente, nec exaudiente ea quæ fiunt, nec pœnas exigente, hæc patrare audent.

Vers. 9. Et tu Domine deridebis eos. Illi quidem igitur hæc audent: tu autem & audis, & perspicis, & eorum vanam insaniam derides. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* Non solum enim illos, verum etiam omnes gentes superare facile tibi est.

Vers. 11. ... Deus ostendet mihi super inimicos meos. Communes inimicos Propheta existimat Salvatoris inimicos. Deinde, quæ his eventura sunt, prædicit.

Vers. 12. Ne occidas eos, nequando obliviscantur legis tuæ. Supplico, inquit, ne extremam perniciem ipsi fuhieant. Sunt enim inter eos multi, qui pœnitentiæ remediis curantur. *Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?* (Ps. VI. 6.) Quem igitur pœnam ipsis infligere vis? *Disperde illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine* In totum, inquit, orbem eos dissipa, & sparsos & inquilinos redde, quoniam mala conspiratione contra te usi sunt. Quænam autem sit hæc edocet.

Vers. 13. Delictum oris eorum, sermo labiorum ipsorum. Hæc consonantia sunt his, quæ paulo ante exposita fuerunt. Etenim superius dixit, *Ecce ipsi loquentur in ore ipsorum, & gladius in labiis eorum.* Et hic rursus, peccatum oris, labiorumque sermonem insimulat: per omnia docens illius clamoris eos pœnas pendere quem consonanter emiserunt, iustam Pilati sententiam depravantes. Nam ille ut innocen-

fu fecundum Ifaiam dici nihil obftat. Verba capitis hæc funt.

„ 1. Quis credidit auditui noftro? & brachium Domini cui „ revelatum eft? & afcendet ficut „ virgultum coram eo, & ficut „ radix de terra fitienti: non eft „ fpecies ei neque decor; & vi„ dimus eum, & non erat afpe„ ctus, & defideravimus eum: De„ fpectum & noviffimum viro„ rum, virum dolorum & fcientem infirmitatem: & quafi ab„ fconditus vultus eius & defpe-

Ioan. XIX. 15. tem ipfum dimittere volebat: illi vero clamabant; *Tolle, tolle, crucifige eum .. Sanguis* *Matth. XXVII. 25.* *eius fuper nos, & fuper filios noftros ....* *Et comprehendantur in fuperbia fua*. Per ea, inquit, quæ patrare aufi funt, pœnas perfolvant. Et qui Chrifto Salvatori fervire noluerunt, fed Cæfaris regnum amplexi funt, Cæfaris fervituti fubiicientur.

Et de execratioae & mendacio annuntiabuntur.

Verf. 14. *In confummatione, in ira confummationis, & non erunt*. Symmachus clarius extulit Comprehendantur cum fuperbia fua: execrationem & mendacia loquentes confice, in ira confume, ita ut non *Luc XXIII. 2.* fint. Poftquam enim calumniis ufi funt, dicentes ipfum imperaffe ne cenfus Cæfari daretur: idque cum hortantem ipfum au- *Matth. XXII. 21.* diffent, *Ut ea quæ funt Cæfaris Cæfari darent, & quæ funt Dei Deo*, execrationibus & convitiis ipfum laceffebant. Propter illas, inquit, execrationes & calumnias, & peccatum oris. hanc confumptionem ipfos perpeffos effe. Confummationem autem, non extremam perniciem vocat, fed quod populus Dei non amplius ipfi vocentur. Difperfi enim per orbem, & Romanis fervire coacti, legali cultu privati funt Procul a celeberrima metropoli degunt, regio ductu orbati funt, Pontificis cura minime perfruuntur, prophetica gratia deftituti funt. Hoc igitur *non erunt*, idem eft ac populum per fe amplius non conftituent, folam habitantes Palæftinam, & Dei populus appellati. Confummationes vero omnis generis fupplicia nuncupat Etenim fub Cain quarto Cæfare maxima difcrimina perpeffi funt, atque etiam fub Nerone in multas calamitates inciderunt: & Vefpafianus multas Iudææ civitates expugnavit, & Titus cum Ierofolymam cinxiffet, & civitatem diripuit, & eos, qui mortem declinarunt, captivos in fervitutem abduxit. Et poft hæc etiam in aliis omnium generum ærumnas incurrerunt: & nunc fimiliter in civitatibus quas incolunt, occafione oblata fæpius intoleranda patiuntur, execrationis & mendacii & peccati oris admiffi pœnas pendentes; ac rebus ipfis difcunt, Crucifixum omnium Dominum conftitutum fuiffe. Hoc namque Propheta dicit: *Et fcient quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ*. Nam hoc admirabile fuit, quod ante crucem ab ipfis etiam Iudæis non credebatur: poft ignominiofam vero illam paffionem toti orbi Crucifixus dominatur, his quidem fponte adorantibus, incredulis vero metu fervire adactis.

Verf. 15. *Convertentur ad vefperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem*. Quoniam enim dixit, *In ira confummationis & non erunt*, ne quis Prophetam contraria dixiffe opinetur, *Difperde in virtute tua*, iure tautologia ufus eft, & ait ipfos inftar canum fame laborantium, & de nocte civitatem obeuntium, victuros effe, nullo fpirituali cibo perfruentes Rerum enim facta eft viciffitudo: & Iudæi qui olim filii erant, ob nequitiam fuam in canum ordinem redacti funt: gentes vero, quæ quondam canibus fimiles erant, filiorum honore dignatæ funt.

Verf. 16. *Ipfi difpergentur ad manducandum: fi vero non fuerint faturati, & murmurabunt ....* Ut canes & ifti per totum orbem terrarum difperfi, fpiritualem cibum quærent: non invenientes autem, eo quod non credunt ei, qui a Prophetis cunctis prædictus fuit, tumultuantur, & murmurant, in hoc quoque ingratum animum oftendentes.

Verf. 17 *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane mifericordiam tuam*. Illi quidem hæc audentes talia patientur: ego vero tuam mifericordiam cantabo, & fpirituali tuo lumine oriente, & diluculum orbi adferente, immenfam tuam benignitatem omnibus in Ecclefiis celebrabo.

Quia factus es fufceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ, &c.

PARS I SECT. II. CAP. I. §. 17.

„ ctus, unde nec reputavimus „ eum. Vere languores nostros „ ipse tulit, & dolores nostros „ ipse portavit: & nos putavimus „ eum quasi leprosum, & percussum a Deo & humiliatum. Ipse „ autem vulneratus est propter „ iniquitates nostras, attritus est „ propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & „ livore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, „ unusquisque in viam suam declinavit: & posuit Dominus in „ eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse „ voluit, & non aperuit os suum; „ sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non „ aperiet os suum. De angustia „ & de iudicio sublatus est; generationem eius quis enarrabit? „ quia abscissus est de terra viventium; propter scelus populi „ mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & divitem „ pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque „ dolus fuerit in ore eius. Et „ Dominus voluit conterere eum „ in infirmitate: si posuerit pro „ peccato animam suam, videbit „ semen longævum, & voluntas „ Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quod laboravit anima eius, videbit & saturabitur: in scientia sua iustificabit „ ipse iustus servus meus multos, „ & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in „ mortem animam suam, & cum „ sceleratis reputatus est: & ipse „ peccata multorum tulit, & pro „ transgressoribus rogavit.

I. Quid Daniel prædixit de passione Christi?

R. Eius verba iam superius relata hæc sunt. *Cap. 1. §. 1. huius sectionis.*

„ 24. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem „ sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur „ iniquitas, & adducatur iustitia „ sempiterna, & impleatur visio „ & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum. Scito ergo & „ animadverte: ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Ierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem, & „ hebdomades sexaginta duæ erunt, & rursum ædificabitur „ platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomades „ sexaginta duas occidetur Christus: & non erit eius populus „ qui eum negaturus est. Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: „ & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis „ hebdomada una: & in dimidio „ hebdomadis deficiet hostia & „ sacrificium. Et erit in templo „ abominatio desolationis: & usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio. (D) *Dan. ix. 24.*

(D) *Vide* D. AUGUST. *& aliorum Enarrat. in Psalmos* XXI. LVIII. *&* LXVIII. *hocce §. litt.* (A. B. C.)

I. Quid Zacharias prædixit circa paſſionem Chriſti?

Zach. xii. 10. *R.* Loca quædam ſelecta referam.
„ Effundam ſuper domum David, & ſuper habitatores Ieruſalem Spiritum gratiæ & precum: & aſpicient in me quem confixerunt: & plangent eum planctu quaſi ſuper unigenitum, & dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti.

Verba hæc partim impleta ſunt in die Pentecoſtes, partim implebuntur in fine ſæculorum. (E)

Hæc quoque habet idem Propheta.

Id. xiii. 6. 7. „ Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. Framea ſuſcitare ſuper Paſtorem meum, & ſuper virum cohærenrem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute Paſtorem, & diſpergentur oves: & converram manum meam ad parvulos. (F)

I. Quid in libro Sapienriæ prædictum de paſſione Chriſti legitur?

Sap. ii. 12. „ *R.* 11. Impii dixerunt cogitantes apud ſe non recte: . . . Circumveniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat. Factus eſt nobis in traductionem cogitarionum noſtrarum. Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ eius. Tamquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe a viis noſtris tamquam ab immunditiis; & præfert noviſſima iuſtorum, & gloriatur Patrem ſe habere Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt noviſſima illius. Si enim eſt verus Filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpiſſima condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 17.

Quiſquis non veneratur & colit religionem, cuius ſanctitas & veritas tam evidentibus, tam certis argumentis demonſtratur & ſtabi-

(E) S. Aug. *de Civit. Dei*, *lib.* 20. *cap.* 30. *num.* 3. Numquid niſi Dei eſt auferre omnes gentes inimicas ſanctæ civitatis Ieruſalem, . . . aut ſuper domum David effundere, & ſuper habitatores eiuſdem civitatis ſpiritum gratiæ & miſericordiæ? Hoc utique Dei eſt. . . . Pœnitebit quippe in die illa Iudæos, etiam eos qui accepturi ſunt ſpiritum gratiæ & miſericordiæ, quod in eius paſſione inſultaverint Chriſto, cum ad eum adſpexerint in ſua maieſtate venientem, eumque eſſe cognoverint, quem prius humilem in ſuis parentibus illuſerunt: quamvis & ipſi parentes eorum tantæ illius impietatis auctores reſurgentes videbunt eum, ſed puniendi iam, non adhuc corrigendi.

(F) Matth. xxvi. 31. Tune dicit illis Ieſus: Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis. Zach. xiii. 7.

Pars I Sect. II. Cap. I. §. 18.

litur: Quisquis afficitur admiratione, tam miræ tot oraculorum, tot figurarum consensionis, tam divinæ veteris testamenti cum novo connexionis: næ is omnino cæcus est, & obduratus corde.

§. 18. *De Prodigiis quæ Christo moriente acciderunt.*

I. Præter mox laudatas prophetias, quibus Christi divinitas evidenter demonstratur, iam dixisti Christum ipso mortis suæ tempore signa dedisse virtutis & potentiæ suæ non obscura; dic velim quænam illa fuerint?

R. Iam diximus Iudæos a Christo in horto divinitus prostratos fuisse, cum ipsi accederent ad eum capiendum; ibidem curatum divinitus Malchum, cui amputaverat Petrus auriculam; & statim atque Christus cruci affixus est, mox contra naturæ leges solem visum fuisse per horas tres solidas & omnino obscuratum. Mortuo Christo alia multa præter naturæ ordinem acciderunt.

I. Antequam ad cetera venias scire velim, cur dixeris hanc solis Ecclypsin contigisse contra naturæ leges?

R. Id per se patet: Christus enim mortuus est tempore plenilunii. Mortuus est nimirum ipso die festo Paschatis, quod apud Iudæos Luna decima quinta primi mensis rite celebrabatur. At nemo est qui nesciat solis Ecclypsin non posse iuxta naturæ leges fieri nisi in noviluniis: fit enim Ecclypsis solis ex interpositione lunæ inter solem & terram. Cum autem luna solem inter & terram interponitur, tunc novilunium est.

I. Hanc solis Ecclypsin prædixerant ne Prophetæ?

R. Hanc Amos Propheta prædixisse videtur his verbis.

„ In die illa dicit Dominus Deus, „ occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die „ luminis: & convertam festivitates vestras in luctum, & omnia „ cantica vestra in planctum: & „ inducam super omne dorsum „ vestrum saccum, & super omne „ caput calvitium: & ponam eum „ quasi luctum unigeniti, & novissima eius quasi diem amarum. „ Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famem panis, neque „ sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Et commovebuntur a mari usque ad mare, & „ ab Aquilone usque ad orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient. *Amos VIII. 9.*

Hæc Prophetia ad litteram intelligenda est de tempore subversionis regni Israel, ut patet ex toto capite. Sed nihil vetat intelligi quoque de vera solis Ecclypsi, quæ accidit moriente Christo. Et certe iam inde a morte Christi ad nostra usque tempora, famem hanc verbi Dei experiuntur Iudæi toto terrarum orbe dispersi, (A) Sed eam

(A) S. Hieronym. *Lib.* 3. *in c.* 8. *Amos*, *vers.* 9. *t.* 3. *p.* 1442. Possumus hunc locum & in Domini intelligere passione, quando sol hora sexta retraxit radios suos;

Zacharias Propheta his verbis apertissimis prænuntiavit.

Zach. xiv. 6. *Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus & gelu. Et erit dies una quæ nota est Domino, non dies neque nox, & in tempore vesperi erit lux.*

8. *Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Ierusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare novissimum: in æstate & in hieme erunt. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa, erit Dominus unus, & erit nomen eius unum.*

Prophetiam tenes. Accipe illius explicationem.

In die illa non erit lux, sed frigus & gelu. Ea quippe nocte qua captus est Iesus frigus erat, & calefaciebant se ministri & servi ad prunas; & erat cum eis Petrus stans, & calefaciens se. (Ioan. xviii. 18.)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 18.

Et erit dies una quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vesperi erit lux. Hic tenebræ quæ acciderunt ipsa die mortis Christi apertissime designantur. Tunc enim neque dies erat propter densissimas tenebras, neque nox quia sol medium orbem tenebat: *& in tempore vesperi erit lux*, quia tenebræ recesserunt hora nona. Marc. xv. 33.

Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Ierusalem &c. Verba hæc & sequentia manifeste pertinent ad promulgationem Evangelii, & regnum Christi, iuxta id quod Christus ipse prædixerat: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.* (Ioan. xii 32.) Et alibi: *Et fiet unum ovile, & unus Pastor.* (B) Id. x. 16.

& pendentem in cruce Dominum suum spectare non ausus est; quando tenebris cuncta complentibus, festivitates eorum & cantica, Vespasiano Titoque superantibus, in planctum luctumque mutata sunt: quando lacrymarum & pœnitudinis & ciliciorum repleta sunt omnia: .. nunc ergo illis habentibus tenebras, qui repulerunt solem iustitiæ: nos qui sedebamus in tenebris & umbra mortis, vidimus lucem magnam.

Pag. 1443. In quo loco interrogabimus Iudæos, quam illam diem significari putent, in qua sustineant famem audiendi verbum Dei: præsertim cum legant Scripturas, & humilitatem sequantur litteræ? Quibus ingerimus famem esse prædictam intelligentiæ spiritualis, in qua Christus cernitur, passio Domini, & resurrectio reperitur. Circumeunt orbem, & quærunt verbum Domini, & non inveniunt: quia verbum Domini negaverunt, quod factum est in manibus omnium Prophetarum.

Vide S. Aug. & Theodoreti *testimonia* §. *super litt* (C)

(B) S. Cyrill. hierosol. *Catech.* xiii... *Ab hora autem sexta tenebræ factæ sunt usque ad horam nonam:* (Matth. xxvii. 45.) & rursus ab hora nona lux. Numquid & hæc scripta sunt quæramus. Dicit igitur Zacharias: *Et erit in die illa, non erit lumen, & erit frigus una die.* (Zach. xiv. 6. 7.) Frigus cum esset, Petrus calefaciebat se. *Et dies illa nota Domino.* Dicit, Dies illa: quid enim, num & alias non novit? Multæ sunt dies, sed illa dies passionis Domini, quam fecit Dominus: & illa dies nota Domino. *Et neque dies, neque nox.* Quale est hoc ænigma, quod dicit Propheta, Dies illa, neque dies est, neque nox? quomodo igitur eam vocabimus? Interpretatur Evangelium, quod negotium hoc enarrat. Non erat dies; quia non perpetuo ab Oriente usque ad occasum sol lucebat, sed a sexta usque ad nonam tenebræ factæ sunt in medio die, interpositæ sunt tenebræ: nominavit autem Deus tenebras noctem. (Gen. i. 5.) Propterea, neque dies, neque nox: non enim tota lux erat, ut vocaretur dies; neque tota tenebræ, ut vocaretur nox: sed post nonam illuxit sol. Prædixit & hoc Propheta: dicens enim, *Neque dies, neque nox*, addidit, *& ad vesperam erit lumen.* Cernis Prophetarum exactam certitudinem: cernis veritatem scriptorum. Sed quæris aperte, qua

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 18.

I. Meminit ne aliquis e Scriptoribus Ethnicis huius Ecclypsis, quæ præter naturam accidit?

R. Etiamsi ex iis nemo huius Ecclypseos meminisset, non esset tamen quod eius veritas revocaretur in dubium. Omni exceptione maior est auctoritas Evangelistarum, qui hanc contigisse referunt, nemine contradicente, eo tempore, quo infiniti propemodum huius eventus testes supererant. Sed Tertullianus Christianorum caussam agens apud Imperatores Romanos in Apologetico, miraculi huius testes citat tabularia ipsorum, & instrumenta publica. (C) Eadem tabularia Nicomediæ citavit Lucianus Antiochenus Martyr his verbis: *Consulite annales vestros, invenietis Pilati temporibus, dum pateretur Christus, media die fugatum solem, & interruptum diem.* (Rufin. L. IX. c. 6.)

Id ipsum Deo permittente scripsit vir Ethnicus Phlegon nomine, Imperatoris Adriani libertus. Is libros sexdecim scripsit Olympicorum Chronicorum, id est, Chronologiæ universalis rerum gestarum ab initio Olympiadum ad sua usque tempora; ad annum scilicet Christi 137. In libro autem decimotertio huius operis, hæc scripsit: *Quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis*, (est is annus ipse mortis Christi) *magna & excellens, inter omnes quæ ante eam acciderant, defectio solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia, Nicææ urbis multas ædes subverterit.* Iulius Africanus, qui ineunte sæculo tertio scripsit Chronologiam rerum gestarum ad sua usque tempora, hæc habet apud Eusebium: *Narrat Phlegon, imperante Tiberio Cæsare, solis Ecclypsin plenilunio contigisse.* Accedit ad hæc Thalli auctoritas, Scriptoris item Ethnici, quem libro historiarum tertio eiusdem Ecclypsis meminisse refert idem Africanus. Id ipsum in aliis Ethnicorum commentariis reperiri testatur in Chronicis Eusebius. (D)

I. Iam referas velim cetera, quæ

---

hora sol defecerit, si octava vel decima? Dic Iudæis veritatem, o Propheta: quando deficiet sol? Dicit igitur Amos Propheta: *Et erit in illa die, dicit Dominus, occidet sol in meridie*: (Amos VIII. 9. 10.) ab hora enim sexta tenebræ factæ sunt, & obtenebrata est lux super terram in die. Quale hoc tempus o Propheta, & qualis dies? *Et convertam solemnitates vestras in luctum.* In azymis enim hoc agebatur. Deinde dicit: *Et ponam ipsum sicut luctum dilecti, & eos qui cum ipso, sicut diem doloris.* (Luc. XXIII. 27.) In die enim azymorum, & solemni, mulieres ipsorum plangebant & flebant, Apostoli vero occultati dolebant.

(C) TERTULL. *Apolog. cap.* 21. Eodem momento dies, medium orbem signante sole, subducta est. Deliquium utique putaverunt, qui id quoque super Christo prædicatum non scierunt: ratione non deprehensa, negaverunt: & tamen eum mundi casum relatum in *arcanis* vestris habetis. *Lege* Archivis.

(D) EUSEBII *Chron. ad ann. Christi* 33. Iesus Christus Filius Dei secundum propherias, quæ de eo fuerant prælocutæ, ad passionem venit anno Tiberii decimo octavo: quo tempore etiam in aliis Ethnicorum commentariis hæc ad verbum scripta reperimus: *Solis facta defectio: Bithynia terra motu concussa, & in urbe Nicæa ædes plurimæ corruerunt.* Quæ omnia his congruunt, quæ in passione Salvatoris acciderunt. Scribit vero super his & Phlegon, qui Olympiadarum egregius suppu-

contra naturæ leges mortuo Christo accidere?

R. 1. Velum templi, quo dividebatur Sanctum sanctorum a Sancto, scissum est in duas partes; quo significatum voluit Deus, iam iam

tator est, in tertio decimo libro ita dicens: *Quarto autem anno ducentesima secunda Olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis est facta: Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia, Nicææ urbis multas ædes subverterit.* Hæc supra dictus vir. Argumentum autem huius rei, quod Salvator isto anno passus sit, Evangelium præbet Ioannis: in quo scribitur, post decimum quintum annum Tiberii tribus annis Dominum prædicasse. Iosephus etiam vernaculus Iudæorum scriptor, circa hæc tempora die Pentecostes, Sacerdotes primum commotiones locorum, & quosdam sonitus sensisse testatur; deinde ex adyto templi repentinam subito erupisse vocem dicentium, Transmigremus ex his sedibus. Scribit autem supra dictus vir, quod eodem anno Pilatus præses secreto noctis imagines Cæsaris in templo statuerit. Hæc prima seditionis & turbarum Iudæis caussa extitit.

S. Hieron. *in Chronicon. Eusebii eadem refert.*

Petavius S. I. *de Doctrina temporum, Tom. II. L.* 12. *c.* 21. Quam (solarem defectionem) moriente Christo præter naturæ cursum & ordinem esse conspectam, Evangelia prodiderunt. Hanc enim anno quarto Olympiadis illius animadversam ex eo colligunt, quod id Phlegon Adriani libertus, & Olympiadum computator egregius, scriptum reliquerit. Cuius verba ex libro xiii. primum Africanus, tum Eusebius ex eo descripsit in Chronicon... Hanc esse illam ipsam, quæ sub Christi mortem accidit, Patres omnes antiqui velut uno ore pronuntiaverunt.

M. de Tillemont *note* 35. *sur Iesus Christ.* Phlegon imperatoris Adriani libertus, qui historiam per Olympiades digestam, ac in sexdecim libros distributam usque ad annum 140. conscripsit, tenebras quæ Iesu Christi mortis die acciderant, indicavit, cum dixit, *quarto* centesimæ secundæ Olympiadis anno, qui versus medium tricesimi æræ communis anni finire debebat, omnium maximam, quæ umquam visæ fuerant, solis defectionem factam esse, adeo spissis tenebris meridiei hora ingruentibus, ut stellæ in cælo conspicerentur. Addit etiam magnum in Bithynia terræ motum fuisse.

Georgius Syncellus Africani Christiani auctoris tertii sæculi locum, Phlegontis auctoritate firmat, narrantis defectionem maximam solis a meridie ad tres horas in plenilunio factam esse.

Fortasse Tertullianus Phlegontis locum innuit, cum Paganos ad sua archiva ablegat, *in arcanis*, ut tenebrosam noctem ex die factam passionis tempore, quæ ecclypsis fuisse credebatur, nancisceretur. Rufinus quoque inducit S. Lucianum Antiochiæ Presbyterum, qui martyrium anno 312. passus est, Paganis dicentem: Annales vestros consulite, & invenietis, tempore Christi passionis sub Pilato solem minime apparuisse, diemque a miris tenebris fuisse subductum.

Præter Phlegontem, alia quoque monumenta citat Eusebius, in quibus solis defectionis, terræque motus in Bithynia, mentio fiebat. Africanus inquit.... historicum quemdam nomine Thallum, a S. Iustino, Tertulliano, aliisque veteribus citatum, tenebras passionis velut defectionem quamdam notasse, quod Africanus rationi adversari contendit.

Doctiss. Huetius Abrincens. Episc. *in Demonstratione Evang. propos.* iii. §. viii. Mirabilis illa solis defectio, & ingens terræ motus, quæ moriente Christo contigerunt, itidem narrantur a Phlegonte,.... libro Olympicorum Chronicorum 13..... *Græca* sic vertit Hieronymus: *Quarto autem anno* ccii. *Olympiadis* (is est scilicet Tiberii decimus octavus, qui annus Christo mortalis fuit) *magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis facta.* Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ in cælo visæ sint; terræque motus in Bithynia, Nicææ urbis multas ædes subverterit. Atque hæc ipsa in aliis Ethnicorum Commentariis reperiri testatur in Chronicis Eusebius; testantur & alii. Quos inter præcipua est Thalli auctoritas, quem libro Historiarum suarum tertio, eamdem Ecclypsim memorasse prodi-

propalandam esse hominibus veri sanctuarii viam; Christum rupto carnis suæ per mortem velamine, in cælum mox esse ascensurum; omnia legis sacramenta, quæ veluti velo tegebantur, rupto per Christi mortem velo, esse iam patefacienda; templumque Iudæorum, totamque adeo gentem Iudaicam iam iam in subversionem ruere. (E)

---

dit insignis temporum metator Africanus. Eamdem autem notari & in Evangelistis & in Phlegonte historiam, tria ostendunt potissimum; quod in eumdem annum utraque incidat, annum nempe Tiberii decimum octavum; quod eadem diei hora contigerit utraque, sexta nimirum; & quod ingens terræ motus utriusque admirabilitatem vehementer auxerit. Merito itaque Christianorum caussam apud Ethnicos agens in Apologetico Tertullianus, miraculi huius testes citat tabularia ipsorum & publica instrumenta; sive quæ a Rectoribus Provinciarum, sive quæ ex instituto Cæsaris Romæ conficiebantur, in quæ diurna referebantur acta populi & Senatus. *Eodem momento*, inquit, *dies medium orbem signante sole subducta est; deliquium putaverunt, qui id quoque super Christo prædicatum non scierunt, & tamen eum mundi casum relatum in archivis vestris habetis*. Archiva eadem Nicomediæ coram Præside citavit quoque Lucianus Antiochenus Martyr, cum diceret: *Consulite annales vestros, invenietis Pilati temporibus, dum pateretur Christus, media die fugatum solem & interruptum diem*. Accuratissima vero & attentissima observatione dignum est, quod habet nupera Sinensis historia Adriani Gressonii, adnotasse Sinas in rerum suarum monumentis, ad id tempus, in quod annum ætatis Christi tricesimum secundum nos Christiani conferimus, circa mensem Aprilem, solare deliquium præter ordinem naturæ, & leges curriculis astrorum præfixas contigisse; qua rei novitate Quamvutium Imperatorem vehementer fuisse commotum.

Lege, quæ de his prophetiis & portentis scripsit vir eruditus D. FERRANDUS *in Libro Gallice scripto de Interpretatione Prophetiarum Iacob, Danielis &c.*

(E) MATTH. XXVII. 51. Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, & terra mota est: & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt; & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræ motu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Iesum a Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

HEB. IX. 8 Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

S. AMBROS. *Lib.* 10. *in Luc. c.* 23. *n.* 128. Etiam velum scinditur, quo vel duorum populorum divisio, vel mysteriorum synagogæ profanatio declaratur. Scinditur ergo velum vetus, ut Ecclesia nova fidei suæ vela suspendat. Synagogæ velamen aufertur; ut religionis interna mysteria revelato mentis cernamus obtutu.... Denique iam etiam centurio Dei Filium quem crucifixerat, confitetur. O duriora saxis pectora Iudæorum! Finduntur petræ, sed horum corda obdurantur. Iudex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reserantur: Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso.

S. CYRILL. HIEROSOL. *Catechef.* XIII. *n.* 16. *non longe a fine*. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velum: hoc est, per carnem ipsius*. Et postquam caro ipsius velamentum, ignominia affectum est, propterea velum templi scissum est in duas partes, a summo usque deorsum. *Heb. x. 19. 20.* *Matth. XXVII. 51.*

MALDONATUS *S. I Comment. in Matth. c.* XXVII. *v.* 51. Quod & scissum fuisse velum, & in duas partes scissum, & a summo usque ad imum, tam diligenter Evangelistæ commemorant, magni alicuius mysterii indicium est. Maior pars antiquorum Interpretum, hoc fuisse mysterium

2. Terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt; & exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis. Ut clarius appareret per mortem Christi destructum fuisse eum, qui habebat mortis imperium. (F)

I. Resurrexerunt ne illi mortui ante, an post Christi Resurrectionem?

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 18.

R. Aliis aliud placet. Videtur controversiam diremisse S. Matthæus, dum ait, eos non exiisse xxvii. 53. de monumentis, nisi post resurrectionem; unde tunc solum surrexisse credendi sunt. Et certe Iesum voceat Apostolus primogenitum mortuorum. (G)

I. Sancti qui tunc temporis sur-

---

tradideront, ut significaretur, vetera sacramenta atque figuras, quæ vix doctissimus quisque legis intelligebat, fuisse scisso velo patefacta, ut omnes in ipsum Sanctum sanctorum, quod velo separabatur, id est, in ipsa veteris legis penetralia, occultissimaque mysteria intueri possent. Quæ enim antiquis Hebræis in figura contingebant, nos ablato velo, &
2. Cor. 3. 18. ut ait D. Paulus, *revelata facie*, contemplamur... Alii synagogæ abrogationem, & veluti dissolutionem significatam fuisse
Hebr. ix. 8. putant.... Alii, *propalatam esse sanctorum viam*, ut ait D. Paulus, id est, apertam nobis ianuam cæli esse, quæ ante Christi mortem occlusa fuerat, liceretque omnibus, qui velint, ingredi. Nam velom illud templi ideo oppositum, ne quis præter summum Sacerdotem, idque semel in anno, & non sine sanguine, in Sancta sanctorum ingrederetur, cæli figuram fuis-
Ibid. 24 25. se, idem D. Paulus auctor est.

(F) S. Ambros. *in Luc. Lib* 10 *num.* 128..... Significatur per Domini passionem occasura præsentia, ut oriantur futura. Tenebræ igitur offusæ sunt oculis perfidorum, ut fidei lumen refulgeret. Sol occidit sacrilegis, vel refugit; ut funesti spectaculum sceleris obumbraret. Petræ scissæ sunt, ut per prærupta saxorum ostenderetur futurum, quoniam verbi vis pectorum dura penetraret; quo facilios ex cavis petrarum illi venatores,
Ier. xvi 16. quos Ieremias prædixit, Domino venaren-
Matth xxvii. 52. tur. Monumentorum autem reseratio quid aliud, nisi claustris mortis effractis, resurrectionem significat mortuorum, quorum in aspectu fides, in processu typus, quod in sanctam prodeundo civitatem, præsentium specie declarabant in illa Ierusalem, quæ in cælo est, futorum perenne diversorium resurgentium?

S. Cyrill. *Catech.* xiii..... Golgothas hic sanctus, qui sic elatus est, & ad hodiernam diem apparet, & hactenus monstrat, ubi propter Christum petræ scissæ sunt. Sepulcrum hoc proximum, ubi positus erat, & lapis ostio monumenti superpositus, qui ad hodiernum usque diem ante monumentum situs est.

S Leo *Serm.* 51. *de passione Domini* 2. *c.* 2 Adiicitur ad confirmationem spei nostræ, totius attestatio creaturæ: emittente spiritum Christo, omnia elementa tremuerunt; densis tenebris splendor solis obductus, extraordinarie nocti subdidit diem; stabilitatem suam terra profundis concussionibus labefactata non tenuit, & petrarum firmitas, confracta soliditate, dissiluit. Velum templi, quo priorum mysteria ulterius non erant obumbranda, discissum est, & multurum sanctorum corporibus excitatis, ad præmuniendam resurrectionis fidem, monumenta patuerunt. In vos ergo, Iudæi, cælum & terra sententiam tulit, vobis sol servitutem suam diemque subtraxit, vobis famularum suum elementorum ordines denegaverunt: & recedente a legibus suis ministerio creaturæ, vestra obcæcatio, vestra est significata confusio.

(G) 1. Cor. xv 20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium.

S. Aug. *Epist.* 164 *alias* 99. *ad Evodium*, *cap* 5. *n.* 14 Quamobrem teneamus firmissime, quod fides habet fundatissima auctoritate firmata: *Quia Christus mortuus est secundum* 1. Cor. 15. 3.
Scripturas, & quia sepultus est, & quia resur- & 4.
rexit tertia die secundum Scripturas, & ce-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 18.

rexerunt a mortuis, subiecti ne sunt iterum mortis legibus, an corpore animæ reddito, introducti sunt cum Christo in cælum?

R. Sanctus Augustinus existimavit mortuos fuisse denuo, nec nisi ad tempus surrexisse. Nonnulli ex Patribus aliud opinati sunt. (H)

---

tera quæ de illo testatissima veritate conscripta sunt. In quibus etiam hoc est quod apud inferos fuit, solutisque eorum doloribus, quibus eum erat impossibile teneri, a quibus etiam recte intelligitur solvisse & liberasse quos voluit, corpus quod in cruce reliquerat in sepulcro positum recepisse. *Cetera seq. litt.* (H)

ESTIUS *in c.* 15. *verf.* 20. 1. *ad Corinth.*... Primus tempore & dignitate....quia ad immortalem vitam nullus ante eum resurrexerit, sed omnes alii post eum: illi de quibus scribit Matthæus .... non ante, sed post Christum resurrexerunt, velut gloriosæ eius resurrectionis comites, & asseclæ. Quod enim apud Matthæum describitur horum resurrectio statim post narrationem mortis Dominicæ, non autem resurrectionis, prolepsis est historica, non infrequens in Scripturis. Etenim occasione prodigiorum, quæ narrat Evangelista mortem Domini continuo fuisse consecuta, inter quæ erant terræ motus & monumentorum apertio, vi terræ motus facta: resurrectionem mortuorum, qui e monumentis illis apertis, etsi tertio demum die egressi sunt vivi, putavit eadem serie narrationis attexendam. Ceterum dignitate primus dormientium Christus, quia præstantissimus & optimus omnium. *Matth. xxvii. 52. 53.*

IANSEN. IPRENS. *in c.* 27. *verf.* 53. *Matth. Post resurrectionem eius* videtur referendum ad omnia præcedentia *exeuntes*, *surrexerunt*, *apertæ sunt*. Ratio enim sicut vetabat, ne exirent de monumentis ante Christi resurrectionem, ita etiam ne ante resurgerent, vel ante monumenta aperirentur...ut essent socii resurrectionis Christi, ac testes eius,...ut essent præcones potestatis eius, & pignus futuræ resurrectionis omnium. *Ibid. 20.*

IANSEN. GANDAV. *in cap.* 143. *Concord.* Prodigium omnium maximum fuit, quod monumenta aperta sunt, atque ex eis multa corpora sanctorum, hoc est fidelium, quæ dormierant, resurrexerunt; & quidem monumenta aperta sunt in ipsa morte Domini; ceterum ipsa primum resurrectione Domini viderur corpora illa sanctorum ex monumentis surrexisse, quia Matthæus dixit, quod exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem. Non enim conveniebat, ut ante Christum resurgerent & apparerent, quia Christus *primitiæ* est *dormientium*, & *primogenitus ex mortuis*. Factum est autem illud prodigium tum in confirmationem resurrectionis Christi, tum ad significandam virtutem mortis Christi. *1. Cor. xv. 20. Coloss. 1. 18.*

MENOCHIUS *in c.* 27. *verf.* 52. *Matth. Monumenta aperta sunt*. Post resurrectionem, eo enim tempore corpora sanctorum resurrexerunt. Sed Evangelista miraculum hoc cum ceteris, quæ in morte Christi acciderunt, numerat per anticipationem, omnia hæc prodigia in unum congerens.... An autem mortui deinde sint, alii aiunt, alii negant, quod magis probo.

In cap. 15. *v.* 20. 1. *ad Corinth.* Primus qui ex morte resurrexerit, non amplius moriturus.

Plura exscribere supersedeo, alias poterit Scripturæ Interpretes consulere.

(H) S. AUG. *Epist.* 164. *alias* 99. *ea de re testimonium habes hic in S. Thoma excerpto.*

S. THOM. *Pars* III. *quæst.* 53. *art.* 3. *ad* 2. De illis, qui resurrexerunt cum Christo, duplex est opinio: quidam enim asserunt, quod redierunt ad vitam tamquam non iterum morituri, quoniam magis illis esset tormentum, si iterum morerentur, quam si non resurgerent. Et secundum hoc intelligendum erit, sicut Hieronymus dicit super Matthæum, quod non ante surrexerunt, quam resurgeret Dominus. Unde & Evangelista dicit, quod *exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis*. Sed August. in Epistola ad Evodium hanc opinionem commemorans dicit: „ Scio quibusdam videri, morte Domini Christi iam talem resurrectionem præstitam iustis, qualis nobis in fine promittitur. Qui si non iterum repositis corporibus dormierunt, videndum est quomodo intelligatur Christus primogenitus a mortuis, si cum in illa resurrectione tot præcesserunt. Quod si respondetur, hoc esse dictum per anticipationem, ut monumenta *Matth. 27. 53. Ep. 164. alias 99. cap. 3. n. 9. Coloss. 1. 18.*

I. Qua ratione affecti sunt, qui tot & tantorum prodigiorum testes fuere?

R. Centurio, qui præerat cohorti militum Romanorum, qui illic aderant ad custodiam, viso terræ motu, & his quæ fiebant, ad Christum conversus est. (I)

Milites quoque perhibuerunt testimonium veritati, & Christum Filium Dei esse confessi sunt. Quidam ex iis, accepta a principibus Iudæorum pecunia copiosa, corrupti sunt.

Multi eorum, qui adfuerant spectaculo, reversi sunt percutientes pectora sua.

Serm. 67. 17. de Passione, cap. 3. *Impietatem tamen Iudaicam*, ut ait S. Leo, *monumentis & petris omnium duriorem nulla proditur mitigasse compunctio, ut appareat paratiores ad intelligendum Filium Dei tunc fuisse Romanos milites, quam Israeliticos Sacerdotes.*

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 19.

§. 19. *Cur & pro quibus mortuus sit in cruce Christus. Quomodo per mortem satisfecerit Deo Patri. Qui fructus Christi mortis fuerint.*

I. Cur Christus mori voluit per supplicium crucis, quo non erat aliud tum temporis acerbius & magis ignominiosum?

R. Elegit hoc mortis genus multiplicem ob rationem.

1. Ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret; & qui in ligno scientiæ boni & mali vicerat in paradiso diabolus, in ligno quoque vinceretur. In præf. Miss. Resur.

„ illo terræ motu aperta intelligantur, „ cum Christus in cruce penderet; resur„ rexisse autem iustorum corpora non tunc, „ sed cum ille prior resurrexisset; illud „ adhuc restat quod moveat, quomodo Pe„ trus non de David, sed de Christo asse„ ruit fuisse prædictum, carnem eius non „ vidisse corruptionem, per hoc quod apud „ eos erat monumentum David: & sic il„ los non convincebat, si corpus David ibi „ iam non erat: quia etsi ante in recenti „ sua morte resurrexisset, nec carn eius „ vidisset corruptionem, posset nihilomi„ nus illud monumentum manere. Du„ rum autem videtur, ut David non fue„ rit in illa resurrectione iustorum, si eis „ iam æterna donata est: cuius Christus ex „ semine . . . commendatur. Periclitabitur „ etiam illud, quod ad Hebr. de iustis an„ tiquis dicitur, *Ne sine nobis perficerentur*, si iam in illa resurrectionis in„ corruptione constituti sunt; quæ nobis „ perficiendis in fine promittitur „. Sic ergo Augustin. sentire videtur, quod resurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere, quod Hieron. dicit super Matth. quod sicut Lazarus resurrexit, sic & multa corpora sanctorum resurrexerunt, ut Dominum ostenderent resurgentem: quamvis hoc in sermone de assumptione sub dubio relinquat: rationes tamen August. multo efficaciores videntur.

Act. 13. 37. — Heb. 11. 40.

(I) S. Ioan Chrysost *Homil.* 89. *in c.* 27. *Matth.* Sed centurio quoque tunc reddidit gloriam Deo, dicens: *Vere iste homo iustus erat* . . . Tanta crucifixi virtus apparuit, ut post illas contumelias, post vituperationem & cædem, tam centurio quam populus compuncti fuerint. Quidam autem dicunt hunc centurionem in fide postea roboratum adeo fuisse, ut etiam martyrio sit coronatus. Luc. 23. 47.

M. De Tillemont. *memoires sur l' Hist. Eccles t.* 1. *art.* 21. *sur I. C.* Versus finem sæculi quarti, ea apud nonnullos opinio invaluerat, centurionem, qui Iesum Christum Filium Dei recognoverat, magis ac magis in ea persuasione confirmatum, pro ea propugnanda sanguinem fudisse, ipsiusque martyrii historiam fuisse præ manibus. Hinc aliqua Græcorum opinioni accedit auctoritas, qui affirmant, Longinum postea martyrii palmam adeptum in loco, cui nomen Adrales, vel Sadrales non longe a Tyana Cappadociæ urbe.

2. Ut hinc significaret quanta esset atrocitas peccati, cui expiando supplicium hoc subire non dubitaverit.

3. Ut ignominiosis, & acerbissimis cruciatibus sanaret concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ; ex quo triplici fonte vitiato manat omne scelerum & nequitiæ genus. (A)

I. Pro quibus peccatis Christus mortuus est?

R. Non pro peccatis Angelorum, sed pro peccatis Adam & eorum omnium, qui ex Adamo parente & Eva matre hactenus prodierunt, & sunt ad finem usque sæculorum nasciturі: pro omnibus mortuus est. Satisfactionem exhibuit sufficientem pro omnium peccatis præteritis, præsentibus, & futuris. (B)

I. Si Christus satisfecit pro peccatis omnium & singulorum hominum, nihil ergo iam damnationis est hominibus cuiuscumque tamdem peccati reatu teneantur?

R. Id non inde sequitur. Ut enim docet Concilium Tridentinum, *etsi Christus pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt; sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur.* Sess. 6. cap. 3. de iustificat.

Omnes autem gratiæ supernaturales sunt effectus & communicatio passionis & mortis Christi. Sed gratiæ illæ non omnibus æqualiter distribuuntur. Ac proinde beneficium mortis Christi inæqualiter hominibus communicatur.

Nulla alia via communicatur abundantius mortis Christi beneficium, quam per Sacramenta. Ex illis tamquam ex fontibus ordinarie fluit peccatoris iustificatio, regeneratio, reconciliatio. At non omnes Sacramenta recipiunt. (C)

Itaque etsi Christus pro omnibus mortuus est, quæ summa fuit eius misericordia, permulti tamen divina iustitia permittente, in peccatis pereunt. Omnes quicumque non regenerati moriuntur: quicumque, amissa nec recuperata per pœnitentiam regenerationis gratia, e vivis excedunt.

I. Fuit ne omnino necessaria Christi satisfactio?

R. Fuit omnino. Si enim pro

(A) S. Aug. *Serm.* 201. *in Epiph. Domini* 3. *alias* 31. *de tempore*, *c.* 2. *n.* 2. *in fine*. Sanguine quem Iudæi fuderunt, nostra peccata diluimus.

(B) 2. Cor. v. 14. Caritas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus; ut & qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

1. Timot. ii. 4. Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

iv. 10. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.

1. Ioan. ii. 2. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

(C) Conc. Trident. *Sess.* 6. *c.* 3. *de Iustificat.* Sicut revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione, per ipsum dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, numquam iustificarentur; quum ea renascentia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 19.

nobis non satisfecisset homo Deus, numquam deleta fuissent nostra peccata. Persona dignitatis finitæ non potuisset offerre Deo satisfactionem nisi finitam, quæ proinde non sufficeret ad Deum placandum. Ad expiandam iniuriam, quæ ex maiestate personæ offensæ erat infinita, necessaria erat prorsus satisfactio pretii infiniti, satisfactio hominis Dei. (D)

I. Numquid poterat Deus con-

(D) S. Aug. *Enarrat. in Psalm.* XLVIII. *n.* 8. Si te frater non redimit, homo te redempturus est? Quis est frater, qui si non redemerit, nullus homo redempturus est? Qui post resurrectionem dixit: *Vade, dic fratribus meis*... In illo ergo præsumat, qoi propter illum mortuus est, ut ille non in sempiternum moreretur; qui propter illum humiliatus est, ut ille exaltaretur; qui quæsivit impium, ut a fideli quæreretur.

Matth. 28. 10.

S. Basilius Magn. *in Psalm.* XLVIII. *p.* 513. Is qui de propriis peccatis non est idoneus aliquo munere placare Deum, quomodo pro alio id facere tentabit? Neque igitur fratrem suum alius quivis frater redimere poterit, ocque unusquispiam seipsum, quod redemptor tanto esse debet captivo, & iam serviente præstantior. Sed & ne iu universum quidem homo erga Deum eą præditus facultate est, ut ipsum placet pro peccatore, quom & ipse sit peccati reus. *Omues enim peccaverunt, & egent gloria Dei: iustificati gratis ipsius gratia per redemptiouem quæ est in Christo Iesu* Domino nostro. *Non dabit* ergo *Deo placatiouem suam, & pretium redemptionis animæ suæ*... Neque enim fratrem in redemptionem quærit, sed unum aliquem qui nostram exsuperet natursm. Non item hominem nudum, sed hominem Deum Iesum Christum, qui solus pro nobis omnibus Deo propitiationem dare potest, quod ipsum Deus placationem in eius sanguine per fidem clegerit... Quid usquam tanti est momenti, quod homo poterit dare pro redemptiooe aoimæ suæ? Inventum tamen unum est pro omnibus simul hominibus dignum pretium, nempe sanctus, & omni pretio superior pretiosus sanguis Domini Iesu Christi, quem pro nobis omoibus effudit: quamobrem pretio sumus empti... Si enim homo nos redimere nequit, qui redemit homo non est? Non igitur, quia Dominus in carnis similitudine ad nos venit, & nobiscum est versatus, eum tantummodo hominem existimare, illius divinæ virtutis ac potentiæ ignarus, qui opos cum non haberet sese sua caussa Deo offerre, neque suam ipsius animam redimere, cum peccatum nullum admiserit, nec dolus sit io ore eius inventus. Redimere seipsum nullus idoneus, nisi veniat is qui convertat captivitatem populi, non pretio quidem aut donis, ut in Isaia scriptum est, sed suo sanguine, qui non fratres nos existentes, sed inimicos ob peccatum factos: neque item homo nudus, sed Deus, post libertatem oobis gratuito concessam, fratres nos suos appellat.

Rom. III. 23. Ps. 48. 8. 1. Pet. 2. 22. Isai. 45. 13.

S. Cyrill. Alexand. *Lib.* 2. *in Ioan. cap.* 1. *vers.* 29. Ille agnus qui olim ænigmatice figurabatur, immacolata illa hostia pro omnibos ad occisionem ducitur, ut mundi peccatum amoveat; ut orbis exterminatorem evertat; ut mortem pro omnibus obeundo, mortem aboleat, ut solvat hominum maledictionem;... ut sit... solutio invecti interitus, æternæ vitæ conciliator, caossa reformationis ad Deum, pietatis, & iustitiæ principium, via denique ad regoum cælorum. Unus enim mortous est agnus pro omnibus, omnem hominum gregem servans Deo ac Patri: unus pro omnibus, ut omnes Deo subiiciat: unus pro omnibus, ut omnes lucrifaciat: ut omnes denique non iam sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Nam cum in multis peccatis essemus, atque idcirco morti & corruptioni obnoxii, dedit filium suum Pater redemptionem pro nobis: unum pro omnibus, qunniam omnia sunt in ipso, & omnibus melior est. Unus pro omnibus mortuus est, ut omnes vivamus in ipso. Cum enim occisum pro omnibus agnum mors absorpserit, simul etiam in ipso & com ipso conctos evomuit. Omoes enim eramus in Christo, qui propter nos & pro nobis mortuus est, atque resurrexit: abolito vero peccato, qui fieri poterat, ut mors etiam, quæ ex ipso est, propter ipsum non abolita sit? Mortoa radice quomodo germen servabitur? mortuo peccato, quæ moriendi nobis caussa erit?...

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 19.

donare acceptam iniuriam, nulla exacta vel ab hominibus, vel pro hominibus satisfactione?

R. Credibile est Deum absolute id potuisse si voluisset: utpote qui sit supremus omnium Dominus. Sed cum sapienter disponat omnia, eam prætulit condonandæ iniuriæ rationem, quæ ad divinæ iustitiæ satisfactionem, omnium erat maxime conveniens. Si condonasset iniuriam Deus, nulla præhabita satisfactione, suam quidem exeruisset misericordiam, sed iustitia Dei, quæ utique ab eius misericordia separari nequit, non habuisset, quod sibi debebatur. Per satisfactionem infinitam Christi, quæ ad peccata omnia, & ad tempora omnia extenditur, simul & misericordiam parcendo manifestavit, & iustitiam, cui debitum omne persolutum ex pretiosa in conspectu Domini morte, quam iustus pro iniustis pertulit; morte, inquam, quæ plus quam sufficiens est ad expianda peccata totius mundi. (E)

Rom. 8. 33. Galat. 3. 13. *Deus est qui iustificat: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*, ut maledictionem peccati nos fugiamus.

S. Leo *Epist.* 24. *ad Flavianum, alias* 10. *cap.* 2. Quæ nativitas (Christi) temporalis illi nativitati divinæ & sempiternæ nihil minuit, nihil contulit, sed totam se reparando homini, qui erat deceptus, impendit: ut & mortem vinceret, & diabolum, qui mortis habebat imperium, sua virtute destrueret. Non enim superare possemus peccati & mortis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet, & suam faceret, quem nec peccatum contaminate, nec mors potuit detinere.

S. Thomas 3. *par. quæst.* 1. *art.* 2. *ad.* a. Hominis puri satisfactio sufficiens esse non potuit pro peccato; tum quia tota natura humana erat per peccatum corrupta; nec boonm alicuius personæ, vel etiam plurium pnterat per æquiparantiam totius naturæ detrimentum recompensare: tum etiam, quia peccatum contra Deum commissum, quamdam infinitatem habet ex infinitate divinæ maiestatis: tanto enim offensa est gravior, quanto maior est ille, in quem delinquitur: unde oportuit ad condignam satisfactionem, ut actus satisfacientis haberet efficaciam infinitam, utpote Dei & hominis existens.

(E) Hæb. x. 12. Hic autem (Christus) unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei ... Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.

Vide supra litt. (B) *hocce* §. *varia eadem de re* SS. Pauli *&* Ioannis *testimonia*.

S. Gregor. Magn. Papa *Lib.* 17. *Moral. in Iob, cap.* 30. *num.* 46. Delenda ergo erat talis (originalis) culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat. Quærendum erat sacrificium. Sed quale sacrificium poterat pro absolvendis hominibus inveniri? ... Requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuisset, ut pro rationali peccante, rationalis hostia mactaretur. Sed quid, quod homo sine peccato inveniri non poterat, & oblata pro nobis hostia, quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa hostia peccati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo ut rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus: ut vero a peccatis mundaret hominem, homo, & sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in uterum Virginis Filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobia sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quæ & humanitate mori, & iustitia mundare potuisset.

S. Leo *Serm* 61. *de Pass. Dom.* 12. *cap.* 3. Quod umquam sacrificium sacratius fuit, quam qund verus Pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamvis enim in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt

I. Dum dicimus Deum pro nobis passum esse, sensus ne est naturam divinam fuisse passam?

R. Non utique natura divina, quæ nec mori nec pati potest; sed natura humana, unita personæ Verbi, passa est. Verum ex nexu utriusque naturæ cum Verbi persona, fit ut mors & passio Deo tribuatur, dicaturque nude & simpliciter Deus passus, Deus mortuus pro nobis. (F)

I. Quomodo Christus satisfecit pro peccatis nostris?

R. Patiendo in quantum homo est supplicia & mortem, quæ peccatis nostris debebantur; & dando in quantum Deus est pretium infinitum passionibus suis. (G)

---

coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit, cum inter filios hominum solus Dominus nnster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sint suscitati; de quibus ipse dicebat: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* (Ioan. XII. 32.)

Eadem exscribit in Epist. 134. *alias* 97. *ad Leonem Augustum.*

Vide etiam quæ ex eadem Epist. refer. litt. (F) (G)

(F) Philip. II. 8. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

S. Aug. *Sermon.* 213. *in traditione Symboli* 2. *alias de tempore* 119. *c.* 3. *n.* 3. ... Qui Filius Dei unicus Dominus noster crucifixus, Filius Dei unicus Dominus noster sepultus est. Homo crucifixus est, homn sepultus: Deus non est mutatus, Deus non est occisus, & tamen secundum hominem occisus. .. & Dominus Christus crucifixus est. Dominus est, unicus Patri est; Salvator noster est, Dominus gloriæ est: tamen crucifixus est, sed in carne, & sepultus in sola carne.

Vide S. Epiphan. *litt. seq.* (G)

S. Leo magn. *Epist.* 24. *cap.* 4. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, & nullum est in hac unitare mendacium, dum invicem sunt, & humilitas hominis, & altitudo deitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alrerius communione, quod proprium est: Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis.

Epist. 134. *cap.* 6. Quamvis itaque ab illo initio, quo in utero Virginis Verbum caro factum est, nihil umquam inter utramque formam divisionis extiterit, & per omnia incrementa corporea unius personæ, fuerint totius temporis actiones, ea ipsa tamen, quæ inseparabiliter facta sunt, nulla permixtione confundimus; sed qnid, cuius formæ sit ex operum qualitate sentimus. Nec divina enim humanis præiudicant, nec humana divinis: cum ita in idipsum utraque concurrant, ut in eis nec proprietas absumatur, nec persona geminetur.

Cap. 8. In fotma Dei æqualis erat Filius Patri, & inter genitorem atque unigenitum nulla in essentia erat discretio, nulla in maiestate diversitas, nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Fnrma autem servi, per quam impassibilis Deitas sacramentum magnæ pietatis implevit, humana humilitas est, quæ in gloriam divinæ potestatis erecta est, in tantam unitatem ab ipso conceptu Virginis Deitate & humanitate conserta, ut nec sine homine divina, nec sine Deo agerentur humana. Propter quod sicut Dominus maiestatis dicitur crucifixus: ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exaltatus; quia inseparabiliter, manente unitate personæ, unus atque idem est, & totus hominis filius propter carnem, & totus Dei Filius propter unam cum Patre Deitatem.

Vide eiusdem S. Leonis testimonia §. seq. litt. (A)

(G) S. Epiph. *adv. Hæres. l.* 3. *Tom.* 11. *hæres.* LXXVII *n.* 22. Patibilem nos Christum prædicamus, ac credimus: non quod per se se sit passus, neque quod alius sit a patiente Dominus, neque quod divina

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 19.

I. Quæ nobis beneficia Christus morte sua promeruit?

R. 1. Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. (H)

2. Liberavit nos a servitute diaboli; eripuit nos a potestate tenebrarum, & de manu inferi. (I)

3. Transtulit nos in regnum

---

natura passa sit. Verum ita Dominus noster Iesus Christus passus est, ut ipsius divinitas mutationis omnis & passionis expers, nihilominus in cruce pateretur, & ipsa nullam in sese passionem experiretur. Quod enim Christus nostra caussa mortuus est, vereque mortuus, non in divinitatem mors illa cecidit, sed in carne mortuus est, quemadmodum scriptum est: *Mortificatus carne, vivificatus autem Spiritu.* (1.Pet. III. 18.) Item: *Christo passo pro nobis in carne.* (Ibid. IV. 1.) Quamobrem singulari quadam, & admirabili ratione vere passum illum esse confitemur, & eumdem tamen vere passionis expertem, quod nihil divinitas ipsa patiatur: quoniam ab omni vicissitudine & passione immunis est, eiusdemque cum Patre substantiæ. Ita porro passam esse carnem asserimus, ut in ipsa perpessione divinitas nequaquam ab assumpta hominis natura seiuncta sit. Tum enim divinitas cum humana natura coniuncta fuit, quando Christus in cruce suffixus carne passus est; nihil ipsa divinitate patiente: quo iustificatio nostra non amplius in sola carne, sed etiam in divinitate consisteret, atque ut a divinitate simul & carne salus nostra proficisceretur. Etenim Christus non simplex ac nudus homo fuit, sed Verbum subsistens, incarnatum, ac Deus homo revera factus: ut spem nostram non amplius in homine, sed in divinitate collocemus; neque patientem Deum, sed a perpessione omni immunem habeamus.

S. Leo *Epist.* 134. *cap.* 4. Qua vero ratione veritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei æqualis est Patri, in forma servi particeps esset & nostri; ut mortis vinculum, unius prævaricatione contractum, unius morte, qui solus morti nihil debuit, solveretur. Effusio enim pro iniustis sanguinis Christi tam fuit dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli vincula retinerent; quoniam sicut Apostolus ait: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia.* (Rom. v. 20.)

(H) Roman. III. 25. Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

Colossens. I. 14. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.. Et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.

II. 13. Et vos cum mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta. Delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.

Apoc. I. 5. Qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

(I) Ioan. XII. 31. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras.

S. Aug. *Tract.* 52. *in Ioan. n.* 7. *in fine.* Prædicebat ergo Dominus quod sciebat, post passionem & glorificationem suam per universum mundum multos populos credituros, in quorum cordibus diabolus intus erat; cui quando ex fide renuntiant, eiicitur foras.

N. 9. Quid ergo, ait quispiam, quia diabolus de credentium cordibus eiicietur foras, iam fidelium neminem tentat? Immo vero tentare non cessat. Sed aliud est intrinsecus regnare, aliud forinsecus oppugnare: nam & munitissimam civitatem aliquando hostis oppugnat, nec expugnat. Et si aliqua tela eius missa perveniunt, admonet Apostolus unde non lædant, commemorat loricam & scutum fidei; (Ephes. 6. 6.) & si aliquando vulnerat, adest qui sanat.

S. Leo *Serm.* 60. *de Passione Domini* XI. *c.* 3. Qui ut humanum genus vinculis mortiferæ prævaricationis absolveret, & sævienti diabolo potentiam suæ maiestatis occuluit, & infirmitatem nostræ humilitatis obiecit. Si enim crudelis & superbus inimicus, consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Iudæorum animos mansuetudine potius temperare, quam iniustis odiis studuisset accendere: ne omnium captivorum amitteret servitutem, dum

suum cæleste. Paradisi portas aperuit nobis, cuius aditus erat iam inde a peccato nobis obseratus. (K)

4. Dedit nobis exemplar virtutum omnium, quarum observatio necessaria est, ut perveniatur ad regnum cælorum. (L)

5. Promeruit nobis gratias omnes, quæ necessariæ sunt, tum ut virtutes colantur, tum ut ad vitam perveniatur æternam. Nam sine Christo nihil possumus facere; & gratiæ omnes, ut iam diximus, ex eius sanguine tamquam ex fonte manant. (M)

I. Fuit ne in veteri lege typus aliquis beneficiorum, quæ nobis morte Christi collata sunt?

R. 1. Erant in tota Iudæa Dei iussu urbes aliquæ, quæ refugii dicebantur: in eas recipiebant se tamquam in asylum quicumque homicidium involuntarium perpetrassent: ibique exules degebant ad

---

nihil sibi debentis prosequitur libertatem. Fefellit ergo illum malignitas sua: intulit supplicium Filio Dei, quod cunctis filiis hominum in remediom verteretur. Fudit sanguinem iustum. qui recooeiliando mundo & pretium esset & poculum.

(K) HEB. v. 9. Consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, caussa salutis æternæ.

IX. 8. Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.

X. 19. Habentes itaqoe, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sangoine Christi, quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam.

(L S. AUG. *de vera Religione*, c. 16. n. 31. Satellites voluptatum divitias perniciose populi appetebant: pauper esse voluit (Christus.) Honoribus & imperiis inhiabant: Rex fieri noluit... Contumelias superbissime horrebant: omne genus contumeliarum sustinuit. Iniurias intolerabiles esse arbitrabantur: quæ maior iniuria quam iostum innocentemque damnari? Dolores corporis execrabantur: flagellatus atque cruciatus est. Mori metuebant: morte moltatus est. Ignominiosissimom mortis genus crucem putabant: crucifixus est. Omnia quæ habere cupientes non recte vivebamus, carendo vilefecit. Omnia quæ vitare cupientes, a studio deviabamus veritatis, perpetiendo deiecit. Non enim ullum peccatum committi potest, nisi aut dum appetuntur ea quæ ille contempsit, aut fugiontor qoæ ille sustinuit.

N. 32. Tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit.

(M) IOAN. XV. 4. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multom: quia sine me nihil potestis facere.

ROM. v 6. Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est?... Commendat autem caritatem suam Deus in nobis: qooniam com adhuc peccatores essemos secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nonc iustificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim com inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominom nostrum Iesom Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus... Gratia Dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit.... Ita & per unius obeditionem iusti constituentur multi.... Ut.... & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominom nostrum.

COLOSS. I. 22. Nunc aotem reconciliavit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 19.

mortem usque summi Iudæorum Pontificis. Mortuo Pontifice libertas iis reddebatur. O typum eximium, in quo adumbratam cernere licet conditionem iustorum, qui ante Christi summi utique Pontificis mortem vixere! Id nemo non sentit. (N)

Part. 1. Sect. 1. c 4. §. 8.

2. Immolatio Agni paschalis, cuius sanguine postes Hebræorum aspersi sunt, eos a morte liberavit, ex Ægypto eripuit, & fuit, ut iam diximus, typus & figura mortis Christi, veri illius agni qui tollit peccata mundi. (O)

Agemus alibi de Iubilæo Iudæorum, in quo adumbrata quoque fuerunt beneficia, ex morte Christi manantia. (P)

I. Numquid & Prophetæ prædixerunt ea beneficia?

R. Prædixerunt sæpius. Legantur prophetiæ supra relatæ, & in primis caput quinquagesimum Isaiæ, & nonum Danielis. *Huius c. §. 17.*

§. 20. *Descensus animæ Christi ad Inferos. Transfixio lateris. Sepultura Corporis Christi.*

I. Dum ais Christum mortuum fuisse, quid intelligis?

R. Intelligo Christo accidisse, quod accidit ceteris hominibus, dum mori dicuntur: anima eius separata est a corpore.

I. Numquid & divinitas separata est a corpore, aut ab anima Christi post mortem?

R. Minime vero. Divinitas mansit semper unita corpori, & animæ

(N) Numer. xxxv. 11. Decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint: in quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere.... Liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.... Exules & profugi ante mortem Pontificis, nullo modo in urbes suas reverti poterunt.

S. Hieron. *Lib. 2. advers. Iovinianum pag. 548. & 549. tom. 1. edit. Paris. anu. 1609. & nova edit. tom. 4. p. 2. pag. 225.* Sex urbes fugitivorum describuntur in lege, qui hominem interfecere nolentes; & ipsæ urbes sacerdotales sunt.... Probabitur tibi oves quidem eas esse, sed erroneas; a dextris esse, verum non stare sed fugere, donec moriatur Sacerdos magnus, & ad inferna descendens, liberet animas fugitivorum.

S. Ambros. *de fuga sæculi, c. 2. n. 13. Quia usque ad illud tempus erit in civitate refugii homicida ille, donec moriatur Sacerdos magnus....* Quis est iste magnus Sacerdos, nisi Dei Filius, Verbum Dei, cuius advocationem pro nobis habemus apud Patrem, qui exsois est omnium voluntariorum & accidentium delictorum. *Iosue xx. 6.*

Theodoret. *Quæst. 50. in Numeros.* Cur ad obitum Pontificis præscribit ei reditum, qui nolens interfecit? *Resp.* Quia mors Pontificis secundum ordinem Melchisedech humani peccati fuit solutio: hic reduxit in paradisum eos qui illinc fuerant eiecti. Porro temporis illius spatio fuga homicidæ propinquorum molliebat animum, ac cædis libidinem restænabat, Quod autem post obitum Pontificis de exulantibus cessabat vindicta, satis valebat ad persuadendum propinquis, ut in reliquum iram extinguerent, tamquam mortuo Pontifice sub quo delictum fuit admissum: & quod legislator hunc tum delicto, tum vindictæ præfinierit terminum.

(O) Ioan. 1. 29. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

(P) *Vide infra parte 3. operis sect. 1. c. v. §. 18. 19. 20. quæ* de Indulgentiis *&* Iubilæo *dicimus.*

Christi: nec potuit umquam ab iis morte separari. (A)

I. Quo profecta est anima Christi statim atque a corpore separata fuit?

R. Descendit ad inferos, idest,

(A) S. Augustinus *Tract.* 47. *in Ioan. n.* 10. Quid fecit passio, quid fecit mors, nisi corpus ab anima separavit? Animam vero a Verbo non separavit.... A Verbo autem animam separatam esse non dico.

Tract. 78. *in Ioan. n.* 2. Cum credimus in Dei Filium qui sepultus est, profecto Filium Dei dicimus, & carnem quæ sola sepulta est.

Num. 3. Sicut enim unus est homo anima rationalis & caro, sic unus est Christus Deus & homo: ac per hoc Christus, est Deus anima rationalis & caro. Christum in his omnibus. Christum in singulis confitemur.... Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulcro? Christus Iesus, sed in carne sola.

S. Epiphan *in sepulcrum Christi p.* 269. Homines carne præditos, per carnem animatam Deus Verbum invisit; animabus vero a corporibus liberatis per divinam & purissimam suam animam in inferno apparuit, quæ a corpore non a divinitate discesserat: itaque properemus mente, & in infernum eamus, ut videamus quomodo illic tandem robore præditum, fortissimum tyrannum maxima vi superarit.

S. Athanas. *Lib.* 1. *de Incarnatione D. N. I. C contra Apollinarium n.* 18. Exspirationem nemo dixerit Deitatis transmigrationem, sed animæ discessum. Nam si per transmigrationem Deitatis, mors & corporis exstinctio contigisset; propria morte obiisset, & non nostra. Et qui, amabo, non obtecta Deitate in infernum descendisset?

Lib. 2. Si igitur Verbum excessit a corpore, atque ita mors obvenit, adversus Deum Iudæi invaluerunt, eum indissolubilem commixtionem solverint, nec igitur mors nostra illic locum habuit, si ex Dei separatione corporis exstinctio obtigerit. Quomodo autem corpus ab incorruptibili Deo separatum in incorruptibilitate remanere potuit? Eo autem modo vulneratio quidem corporis, passio autem Verbi fuerit. *Atqui si indissolubilis commixtio Verbi cum homine, nec animam quoque Deitas deseruit.*

S. Greg. Nyssen. *Orat.* 1. *in Christi resurrect. circa medium*. Sapientia sibi domum exædificante, obumbratione tamquam signi forma intus ædificio constituto, duabus illis partibus, ex quibus humana constat natura (animum & corpus intelligo) potentia divina coniuncta est, sese utique pariter commiscens: oportebat enim, ut cum utraque pars propter peccatum supplicio mortis esset obnoxia (siquidem animæ mors est a vera vita seiunctio, corporis autem mors est ipsa corruptio & dissolutio) oportebat, inquam, ut vitæ coniunctio ab utraque parte mortem expelleret. Itaque Divinitate utrique hominis parti copulata, in utraque perspicua excellentis naturæ indicia patuerunt. Corpus enim attactu suo morbos curans, Divinitatem præseferebat. Animus autem potenti illa voluntate divinam virtutem indicabat ... Quomodo eodem tempore & apud inferos, & in paradiso Dominus fuerit, quæritur? Cuius quidem quæstionis una solutio est, ut dicamus, nihil avium, aut inaccessum esse Deo, in quo omnia consistunt. Altera solutio est illa, ad quam nunc oratio nostra spectabat: nempe Deum qui totum hominem per suam cum illo coniunctionem, in naturam divinam (ut ita dicam) mutaverat, mortis tempore a neutra illius, quem semel assumpserat, parte recessisse. Numquam enim illum suorum munerum pœnitet. Divinitas ergo voluntate quidem animum a corpore disiunxit, sed in utroque tamen se manere demonstravit. Nam per corpus, in quo corruptionem ex morte provenientem non admisit, evertit eum qui habebat mortis imperium: per animum autem latroni patefecit aditum in paradisum ... Quoniam igitur duplex est hominis concretio, simplex autem atque una Divinitatis natura, cum homo dirimitur atque distrahitur, Divinitas ipsa quæ individua est, non separatur, sed contra potius propter unitatem naturæ divinæ, quæ utrique hominis parti ex æquo inest, quæ seiuncta separataque erant, rursum coeunt & coniunguntur. Atque ita ex partium coniunctarum divisione mors sequitur, ex divisarum autem coniunctione resurrectio.

Prov. 12.

ut ait Apostolus, *ad inferiores partes terræ*. (B)

Ephes. 4. 9. *I.* Quid intelligis per inferos, seu inferiores partes terræ, quo Christi anima descendit?

R. Vox, *inferi*, multa significat.

1. Secundum vulgarem significationem in Evangelio denotat eum locum, in quo dæmones & reprobi æternis suppliciis torquentur. Eo sensu dives epulo sepultus est in inferno. (C)

2. Secundum significationem in Scripturis non infrequentem, vox hæc mortem ipsam significat. *Ego dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi*, inquit Ezechias in Cantico. Hoc est, *iam iam moriturus sum*. *Is. xxxviii. 10.*

3. Hac voce significatur ignis purgatorius. Hoc sensu oramus Deum ut liberet animas defunctorum de manu inferi. (D)

4. Significatur hac voce locus subterraneus, qui Limbus dicitur, in quo ante mortem Christi quiescebant animæ iustorum, quibus nihil eluendum supererat. Illuc anima Christi descendit. (E)

S. Leo *Epist. 134. alias 97. ad Leonem Augustum c. 7.* Dicant... in qua forma, crucis ligno Dominus maiestatis Christus affixus sit? Quid iacuerit in sepulcro? & revoluto monumenti lapide, quæ tertio die caro resurrexerit?... Ostendant, unde sibi spem vitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per Mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, non potest perveniri.

Serm. 66. qui est de Passione Domini 17. cap. 1... Cum in tantam unitatem Dei & hominis natura convenerit, ut nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disiungi. Manente enim in sua proprietate utraque substantia, nec Deus dereliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit caro passibilem; quia divinitas, quæ erat in dolente, non erat in dolore. Unde secundum Verbi hominisque personam, idem est, qui factus est inter omnia, & per quem facta sunt omnia. Idem est, qui impiorum manibus comprehenditur, & qui nullo fine concluditur. Idem est, qui clavis configitur, & qui nullo vulnere sauciatur. Idem postremo est, qui mortem subiit, & sempiternus esse non desiit: ut utrumque signis non dubiis manifestetur, quod vera sit in Christo humanitas, & vera maiestas; quia ideo se humanæ infirmitati virtus divina conseruit, ut dum Deus sua facit esse, quæ nostra sunt, nostra faceret esse, quæ sua sunt.

Serm. 69. de Resurrect. 1. cap. 1. vide infra hocce §. litt. (K)

(B) Ephes. iv. 8. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. *Psal. 67. 19.*

(C) Luc. xvi. 22... Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

(D) In Offertorio *Missæ pro Defunctis*. Domine Iesu Christe, Rex gloriæ, libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu.

(E) Psal. xv. 10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Act. ii. 31. Providens locutus est (David) de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

Vide supra hocce §. litt. (B) Ephes. iv. 9. 10.

S. Hilarius *in Ps.* cxxxviii. *num.* 22. *vers. 8. Si ascendero in cælum tu illic es*, hoc divinitatis est proprium. *Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo*. Terreni enim corporis natura ascensionem hanc nisi in cælestem gloriam demutata non obtinet. *Si descendero in infernum, ades*: humanæ ista lex necessitatis est, ut consepultis corporibus ad inferos animæ descendant. Quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit... *N. 26. Et nox illuminatio in deliciis meis*... Domino itaque passio ista deliciæ sunt: dum *Ioan. iii. 13.*

I. Cur illuc anima Christi descendit?

R. Ut inde ereptas iustorum animas secum adduceret triumphans in cælum, cuius aditus hactenus occlusus fuerat hominibus, donec morte & resurrectione & adscensione Christi panderetur. (F)

I. Quid intelligis per animas iustorum, quibus ante mortem Christi nihil supererat eluendum?

R. Eas animas intelligo, quibus Deus, anticipata misericordia, per Christum venturum iam concesserat remissionem peccatorum. Ita tamen, ut effectus huius remissionis & misericordiæ suspensus maneret, donec soluto per effusionem sanguinis Christi salutis nostræ pretio, fuisset divinæ iustitiæ pro peccatis nostris plene satisfactum. (G)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

---

portas æreas confringit, dum vectes ferreos conterit, dum omnem potestatem despoliat, dum de his in se triumphat, dum eum quem ad imaginem suam fecerat redimit, dum deliciis paradisi restitoit.

S. Hieron. *in cap.* 4. *Epist. ad Ephes. Tom.* 4. *p.* 364. Inferiora aotem terræ, infernus accipitur, ad quem Dominus noster Salvatorque descendit, ot sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secom ad cælos victor abduceret. Unde &
Matth. 27. 53. post resurrectionem eius, plurima corpora iustorum in sancta civitate visa sunt. Quod aotem infernus in inferiori parte terræ sit,
Ps. 105. 17. & Psalmista testatur, dicens: *Aperta est terra, & devoravit Dathan, & operuit super congregationem Abiron.*

S. Aug. *Epist.* 164. *ad Evodinm, alias* 99. *num.* 18.... Mortificatus quidem carne,
1. Pet. III. 18. vivificatus autem spiritu: in quo & iis, qoi in carcere conclusi erant, spiritibus adveniens prædicavit.

S. Greg. *in cap.* 14. *Iob lib.* 12. *c.* 10. *n.* 14. Iste furor, quantum ad electorum animas, in Redemptoria nostri adventu pertransiit: quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia Mediator Dei & hominom, dum ipse illuc pie descenderet, redoxit... Iustorum animæ per Mediatoris adventum erant quandoque ab inferni locis, quamvis non pœnalibus, liberandæ.

(F) Psal. LXVII. 7. Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qoi habitant in sepulcris.

Zachar. IX. 11. Tu qooque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

Ephes. II. 8. 9. 10. *Vide supra litt.* (B)

Coloss. II. 15. Et expolians principatua, & potestates, traduxit confidenter, palam triomphans illos in semetipso.

S. Hieron. *in cap.* 4. *vers.* 8. *Epist. ad Ephes. Tom.* 4 *par.* 1. *pag.* 363.... *Ascendens* quippe *in altum, captivam duxit captivitatem.* Nos qui nunc in Christo credimus de gentibus congregati, quom essemus creatura Dei, a diabolo capti sumus, & eius satellitibus distributi. Venit igitur Dominus noster Iesus Christus secundum Ezechielem, Ezech. XII. 3.
vasa secum captivitatis apportans: & operto capite, ne ab adversariis cognosceretur, prædicavit his qui capti erant remissionem, & qui tenebantur in vinculis, solutionem: & nos de catenis hostium, & de compedibus liberavit:... liberatosqoe nos, & per novam captivitatem de captivitate veteri erutos, secom duxit in cælum.... Descendit ergo in inferiora terræ, & ascendit super omnes cælos Filius Dei; ut non tantom legem Prophetasque compleret, sed & alias quasdam occultas dispensationes, quas solus ipse novit cum Patre Neque enim scire possumus, quomodo & Angelis, & his qui in inferno erant, sanguis Christi profuerit: & tamen quin profuerit, nescire non possumus. Descendit quoque ad inferos, & ascendit ad cælos; ut impleret eos qui in illis regionibus erant, secundum id quod se capere poterant. Ex quo sciendum, quod antequam Christus descenderet & ascenderet, vacua fuerint omnia, & plenitudine illius indiguerint.

(G) S. Aug. *Lib.* 20. *de Civit. Dei cap.* 15... Si enim non absurde credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret; profecto deinceps boni fideles effuso illo pretio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

I. Numquid illæ animæ, quibus nihil eluendum supererat, sic liberatæ a Christo sunt, ut ab illa misericordia ceteræ omnes mortuorum hominum animæ, alienæ fuerint?

R. Huic quæstioni, ut distincte respondeatur advertendum est, in triplici ordine positas fuisse ante Christum defunctorum animas.

Primus ordo earum fuit quibus nihil omnino eluendum supererat; quales sunt quæ nunc morte ad Paradisum recta transeunt. Hæ expectabant solum mortem Christi.

Secundus ordo earum fuit, quibus aliquid eluendum supererat, licet in statu iustitiæ supremum obiissent diem. Hæ salvandæ quidem fuerunt, sic tamen quasi per ignem.

Tertius ordo earum fuit, quæ cum peccati vel originalis vel mortalis reatu tenerentur, a corpore separatæ fuerant non accepta per futuram Christi mortem remissione peccatorum.

His positis sic respondeo.

1. Certissimum est ab inferis non fuisse liberatas animas eorum, qui ante mortem non acceperant remissionem peccatorum, sive de peccato originali quæstio sit, sive de peccatis actualibus mortiferis. (H)

S. Greg. Magn. Papa *Lib.* 13. *Moral. in Iob c.* 43. *num.* 48. *in fine*. Dum conditor ac redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur. unde iam alios descendendo liberavit. Hi vero, qui ante eius adventum in hunc mundum venerunt, quantamlibet iustitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti, in sinu cælestis patriæ statim recipi nullo modo poterant, quia necdum ille venerat, qui inferni claustra sua descensione solveret, & iustorum animas in perpetua iam sede collocaret.

Cap. 44 *alias* 16. *num.* 49. Priores etenim sancti & sustinere adversa poterant, & tamen e corporibus educti, adhuc ab inferni locis liberari non poterant; quia necdum venerat, qui illuc sine culpa descenderet, ut eos qui ibi tenebantur ex culpa, liberaret.

Homil. 22. *in Evang. n.* 6. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, utique electa: neque enim infideles quosque, & pro suis criminibus æternis suppliciis deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparavit; sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognovit. Unde recte etiam per Osee dicit: *Ero*
Osee 13. 14. *mors tua, o mors, ero morsus tuus, inferne*.

(H) S. Irenæus *Lib.* 4. *adversus hæreses cap.* 22. *alias* 39. In ultimo per novissimum omnes, qui ab initio discipuli, emundati & abluti quæ sunt mortis, in vitam veniant Dei ... Sicut Ieremias ait: *Rememoratus est Dominus sanctus Israel mortuorum suorum, qui prædormierunt in terra defossionis*, & descendit ad eos, uti evangelizaret eis salutare suum, ad salvandum eos ... Passio eius expergefactio est dormientium discipulorum, propter quos *& descendit in inferiora terræ*... Non enim propter eos solos. qui temporibus Tiberii Cæsaris crediderunt ei, venit Christus; nec propter eos solos, qui nunc sunt, homines, providentiam fecit Pater; sed propter omnes omnino homines, qui ab initio propter virtutem suam in sua generatione, & timuerunt, & dilexerunt Deum, & iuste & pie conversati sunt erga proximos, & concupierunt videre Christum, & audire vocem eius. Quapropter omnes huiusmodi in secundo adventu primo de somno excitabit, & eriget tam eos, quam reliquos qui iudicabuntur, & constituet in regnum suum: quoniam quidem *unus Deus*, qui Patriarchas quidem direxit in dispositiones suas, *iustificavit* autem *circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. Ephes. iv. 9. Rom. iii. 30.

Tertul. *de anima cap.* 55. *init.* Siquidem Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, idest in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam clauso, & inferioribus adhuc abyssis superstructo: ... nec ante ascendit in sublimia cælorum, quam descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret. Ephes. iv. 9.

Vide etiam Patres laudatos hocce §. litt. (G)

2. Dubium est utrum Christus tunc temporis liberaverit eas animas, quæ cum igne temporario purgarentur, nondum omnino purgatæ fuerant, cum Christus descendit ad inferos. Ea de re cum certi nihil statui possit, satius est nullum dare coniecturis locum.

I. Qua ratione probari potest Christum reipsa ad inferos descendisse eo qui superius dictus est modo?

R. Id invictissime probatur ex Scriptura & traditione. Ex Scriptura quidem, Psalmo decimo quinto

Ps. 15. 10. hæc habentur, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*; quem locum S. Petrus Actorum cap. secundo, his verbis de

Act. 11. 31. Christo exponit: *Providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem:*

Ecclesiastici cap. xxiv. sic Sapien-

Eccl. 24. 45. tia loquitur: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.*

Psalmo LXVII. 5. *Cantate Domino, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi ... Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris ... Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.*

Zachariæ cap. IX. 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Convertimini ad munitionem vincti spei.*

Hæc veteris testamenti testimonia illustrantur hisce novi testamenti testimoniis. PARS I. SECT. II. CAP. I.

Matth. XII. 40. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* §. 20.

Ephes. IV. 8. *Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem; dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos.* Ps. 67. 19.

1. Petr. III. 18. & seq. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: Qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam, in diebus Noe, cum fabricaretur arca.*

Nec minus invicta sunt, quæ ex Patribus tum Græcis tum Latinis proferuntur testimonia, ut demonstretur ab Ecclesia intellectum semper fuisse sensu a nobis explicato descensum Christi ad inferos, hancque explicationem habitam semper fuisse pro dogmate fidei, quidquid in contrarium asserere non dubitaverit Calvinus, in hoc, sicuti & in aliis non paucis, ab Apostolorum Symbolo dissentiens. Si quis sanctorum Patrum ea de re testimonia videre voluerit, consulat ad marginem quæ indicamus ex sanctis Patribus Græcis Ignatio, Iustino, Irenæo qui ad utramque Ecclesiam pertinet, Origene,

Eusebio, Athanasio, Epiphanio, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nysseno, Basilio, Chrysostomo, Cyrillo Ierosolymitano, Ioanne Damasceno. (I) Item ex SS. Patribus Latinis, Tertulliano, Hila-

---

(I) S. Ignatius *Epist. ad Trallianos*. Vere, non hominum opinione crucifixus & mortuus est, videntibus cælestibus, terrenis, & iis qui sub terra detinebantur. *Et paulo post*. Descendit ad infernum solus, regressus autem cum multitudine.

S. Iustinus *in Dial. cum Tryphone Iudæo, clare innuit se credere* Christum ad inferos descendisse, *cum inter alia Scripturæ testimonia de Christo, quæ a Iudæis abrasa esse conqueritur, Ieremiæ locum recenset, quo nihil ad id probandum aptius*. Quin etiam, *inquit*, ex eiusdem Ieremiæ similiter dictis detruncarunt istud; Memor fuit Dominus ex Israele mortuorum, qui dormierunt in terra aggeris, & descendit ad ipsos, ut evangelizaret eis salutare suum. *Eumdem Ieremiæ locum allegat* S. Irenæus *lib. 4. adv. hær. c. 22. alias 39. quem vide supra hocce §. litt.* (H) *& rursus Lib. 5. c. 31. quem mox exscribemus*.

S. Irenæus *Lib.* iv. *adv. hær. cap. 45. circa medium*. Ea propter Dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse, evangelizantem & illis adventum suum, remissam peccatorum existentem his qui credunt in eum.

Lib. v. adv. hær. cap. 31. initio. Qui universam reprobant resurrectionem, & quantum in ipsis est, auferunt eam de medio, quid mirum est, si nec ordinem resurrectionis sciunt, nolentes intelligere, quoniam si hæc ita essent, quemadmodum dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem; sed super crucem expirans, confestim utique abiisset sursum, relinquens corpus terræ? Nunc autem tribus diebus conversatus est ubi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo. Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & salvare eos. Et ipse autem Dominus, quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia descendit in inferiora terræ? Hoc & David in eum prophetans, dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori.

Ionæ ii. 2. *Matth.* 12. 40. *Ephes.* iv. 9. *Ps.* 85. 13.

Resurgens autem tertia die, & Mariæ quæ se prima vidit, & adoravit, dicebat: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: sed vade* ad discipulos, *& dices eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum*. Si ergo Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus a mortuis, & commoratus usque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, ut etiam figuras clavorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad Patrem; quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos: interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locum? Cum enim Dominus *in medio umbræ mortis* abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est &c.

Ioan. xx. 17. *Luc.* 24. 39. *Ps.* 22. 4. *Act.* 1. 2. & 3.

Clemens Alexand. *Strom. Lib.* iv. *pag.* 637. Prædicavit Dominus iis quoque qui erant apud inferos... Ii qui sunt collocati apud inferos... ipsi sunt qui divinam audierunt virtutem & vocem. Nam quis sanæ mentis, & iustorum & peccatorum animas esse existimaverit in una condemnatione, iniustitiæ maculam inurens providentiæ? Quid vero, an non significant Dominum annuntiasse Evangelium, & iis qui perierant in diluvio, vel potius vincti fuerant, & iis qui in præsidio continebantur & custodia?... Dominus nulla alia de caussa descendit ad inferos, quam ut annuntiaret Evangelium... Sunt enim salutares, & quæ erudiunt, Dei castigationes, adducentes ad conversionem, & potius pœnitentiam eligentes quam mortem: idque cum possint animæ purius perspicere, quæ sunt liberæ a corporibus, etiamsi obscurentur vitiis & perturbationibus, eo quod non se amplius eis opponat & impediat caruncula, *Anima ergo Christi animabus prædicavit Evangelium: animæ vero non iacent in sepulcro*.

1. *Petr.* iii. 19. & 20.

Origenes *Homil. 15. in Gen.* Unigenitus filius pro salute mundi usque ad inferna descendit, & inde protoplastum revocavit. Quod enim dicit ad latronem, *Hodie mecum eris in paradiso*, non hoc illi soli dictum, sed etiam omnibus sanctis dictum

Luc. 23. 43.

intellige, pro quibus in inferna descenderat.

Homil. 6. in Exod. Sed & nos omnes puto quod aliquando terra devoratos in infernis penetralibus retinebat, & propterea Dominus noster descendit non solum usque ad terras, sed usque ad inferiora terræ.

In Epist. ad Rom. cap 6. lib. 5. versus finem. In mortem tamquam in ventre ceti Christus ingressus est, in eum scilicet locum, quem Salvator ipse cor terræ nominavit, in quo tres dies & tres noctes exemplo Ionæ futurum esse Filium hominis dicit, ut eos qui inibi a morte detinebantur eximeret. Propterea enim formam servi susceperat, ut ad ipsum locum, ubi mors regnum tenebat, posset intrare, secundum quod & Propheta ex persona ipsius dicit: *Et deputatus sum cum his, qui descenderunt in lacum*, & iterum, *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?*.. Christus etiam voluntate quidem *exinanivit semetipsum*, & formam servi accepit: passusque est dominatum tyranni. *Factus obediens usque ad mortem:* per quam mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, & liberavit eos qui tenebantur a morte. Hinc enim alligato forti, & in cruce sua triumphato perrexit etiam in domum eius, in domum mortis, in infernum, & inde vasa eius diripuit, id est, animas quas tenebat abstraxit. Et hoc erat quod ipse per ænigmata loquebatur in Evangelio dicens; *Quis potest introire in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem?* Prius ergo alligavit eum in cruce, & sic ingressus est domum, idest infernum, & inde *ascendit in altum, captivam duxit captivitatem*, eos scilicet qui cum ipso surrexerunt, & ingressi sunt sanctam civitatem Ierusalem cælestem.

Matth. XII. 40. — Ps. 27. 1. & 87. 5. 29. 10. — Philip. II. 7. 8. — Matth. 12. 29. — Ps. 67. 19. — Ephes. IV. 8.

Lib. 2. contra Celsum paulo post medium. Post hæc sic nobis loquitur (*Celsus*:) Certe non dicetis eum, cum non posset hæc viventibus persuadere, profectum ad inferos, ut persuaderet illic agentibus. (*Cui respondet Origenes*) Immo vel ipso invito (Celso) credimus illum & in corpore tam multis persuasisse, ut ea de caussa insidiis petitus sit, & exutam corpore animam cum aliis animabus similiter exutis habuisse colloquia, ut converteret etiam ex illis quotquot essent dociles, aut propter certas rationes ipsi notas, magis ad hoc idoneæ.

EUSEBIUS *Lib. IV. Demonstrat. Evang. c. 12. cui titulus*: *Quod usque ad eos, qui antiquitus mortui erant, leges humanitatis illum vocabant*.... Usque ad mortem, atque usque ad ipsos mortuos, leges erga homines caritatis ipsum vocabant, ut corum quoque, qui antea mortui erant, animas revocaret:.. nec non ut sua morte deleret eum, qui imperium mortis habebat, quemadmodum divina docent oracula. Atque in hoc quoque promiscue rursus dispensationem obivit: quippe, qui tamquam homo corpus de more sepeliendum reliquerit, ab eodem vero corpore tamquam Deus discesserit. Cum enim altius vocem emisisset, & Patri dixisset, *Commendo spiritum*, solutus a corpore abiit:... æternasque abditiorum tenebrarum portas refringens, & mortuis, qui illic eatenis mortis impliciti erant, remeandi ad vitam iter retrorsum aperiens... Ipse vero universi Salvator ac Dominus noster, qui *Christus est Dei*, victoriæque reportator dicitur, in propheticis vaticiniis mortem obiurgans inducitur, & animas solvens, quæ illic vinctæ detinebantur, ubi victoriæ hymnum pronuntiat, ipsa hæc plane dicens: De manu inferoi eripiam eos, & a morte liberabo eorum animas: Ubi tua, mors, victoria? Ubi tuus, mors, stimulus? &c.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 20. — Luc. 23. 46. — Luc. IX. 20. — Ps. 48. 16. — I. Cor. XV. 55.

Lib. 10. in Psal. XXI. exposit. circa medium, Filium Dei ita loquentem inducit. Video post solutionem corporis in ipsa morte, & ad inferos descensu appropinquantem adversariarum & inimicarum Deo potestatum insolentem impetum. *Et post hanc interpretationem addit*. Ille enim (Christus) pro earum animarum saluto accedebat, quæ apud inferos ex longissimo tempore adventum eius expectabant, & descendebat fores æreas contriturus, & vectes æreos confracturos, & eos, qui antea vincti apud inferos erant, in libertatem vindicaturus; quod ipsum etiam factum est, quando multa corpora eorum qui dormierant sanctorum surgentia, simul cum eo ingressa sunt in vere sanctam Dei civitatem. *Multa alia dicit ad eumdem finem collimantia, quæ videre est in ipso opere*.

S. ATHANAS. *in illud, Omnia mihi tradita sunt, pag.* 105. Ipse (Christus) patiendo, nos recreavit, esuriendo nutrivit, & ad inferos (εἰς τὸν ᾅδην) descendendo, sursum extulit.

Lib. 5. De Incarnat. Domini Nostri Iesu Christi contra Apollinarium, n. 13. in fine, p. 933. Credite igitur, interiorem nostrum hominem esse animam; quod sa-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 20.

ne & prima formatio comprobat, & sequens dissolutio propalam facit: atque non solum in nobis, sed & in ipsa Christi morte idipsum commonstratur, quando corpus quidem usque ad sepulcrum tantum pervenit: anima vero ad infernum usque transmeavit, locisque multo spatio distantibus: sepulcrum quidem corporalem adventum excepit, ac sibi corpus adsuit; infernus vero incorporeum admisit.

Lib. 2. num. 17. pag. 954. (Christus in sua morte) & in sua ad nostri similitudinem forma, nostram illic descripsit mortem; ut in illa resurrectionem pro nobis concinnaret: ex inferno quidem animam, ex sepulcro autem corpus reducens, ut in morte per exhibitionem animæ mortem destrueret: in sepulcro per sepulturam corporis corruptionem aboleret; sicque ex inferno & ex sepulcro, immortalitatem & incorruptibilitatem exhiberet, cum in forma nobis consimili nostram viam emensus esset, nostramque detentionem solvisset.

S. EPIPHANIUS *Heref. 20. quæ est Herodianorum; Titulo de Incarnat. Christi n. 2.* In cruce suspenditur, sepelitur: ad inferos cum divinitate sua, animaque descendit: captivam ducit captivitatem; ac tertio die eum sanctissimo suo corpore ad vitam excitatur. *Ephes. IV. 8.*

Heref. 46. quæ est Tatiani, n. 3. Tatiane, ... imbecillitatem Domino ... affingis; qui hominem, quem ante omnes effinxerat (Adamum) .... servare minime potuerit. Quid enim caussæ fuit cur Christus ad inferos usque descenderet: aut triduo sepultus post passionem resurgeret? Qui porro istud impletur, ut mortuis vivisque dominetur? Qui sunt vivi illi mortuique, nisi qui tam infra quam supra terram ope illius indigebant? *Act. X. 42.*

Heref. 69. quæ est Arianorum, n. 52. Dei itaque Verbum ... naturam hominis assumpsit .... ut peccatum in carne damnaret, & execrationem in cruce dilueret, & in sepulcro corruptelam omnem e medio tolleret, & ad inferos cum anima ac divinitate descendens stimulum mortis infringeret, fœdosque cum inferis initum dissolveret.

N. 62. Divinitas omnia, quæ ad passionis mysterium attinebant, perficere decreverat, & ad inferos cum anima descendere; ut eos qui antea mortui erant, hoc est sanctos Patriarchas in salutem assereret .... Hoc autem idcirco fieri debuit, ut divinarum ab illo Scripturarum implerentur oracula, quæ ab eius Prophetis de ipso pronuntiata fuerant: quo sub hominis specie ad inferos descendens, quæ illic erant obeunda præstaret: atque ut dum inferorum princeps, & mors captivum hominem detinere volunt, & coniunctam cum anima divinitatem ignorant, tum ipsi potius inferi caperentur, ac mortis dominatus everteretur, & impleretur quod scriptum est: *Non relinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Nam neque Dei Verbum animam destituit, nec illius anima apud inferos est relicta. *Ps. 15. 10.*

N. 64. Triduo corpus in sepulcro iacere debuit, ut illud vaticinium impleretur: *Et factus sum inter mortuos liber.* Et: *Proiecerunt me dilectum tamquam cadaver abominandum.* Tum illud: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem;* ut sub sancti nomine, corpus exprimat, animamque doceat ne apud inferos quidem destitutam, in qua, eum in illo loco detineretur, Dei Verbum inerat; ut quod ab Apostolis dictum est reipsa perficeretur: *Impossibile enim erat detineri illum ab inferis.* Quid est quod impossibile fuisse narrat, nisi quod etsi mors, & inferi illius animam detinere studerent, fieri tamen ob divinitatem non potuit, ut ab illis coerceretur ... Et quid porro, præter id quod somno mortis sopitum fuerat, e terra surrexit? *Surrexit enim,* inquit, *non est hic.* Quidnam illud surrexisse dicitur nisi corpus, & quidem illud ipsum corpus, quod in sepulcro iacuit? Anima porro cum divino Verbo pariter ab inferis emersit: secundum quæ consociatis in unum omnibus, perfectam numeris omnibus resurrectionem implevit, eadem divinitate, eadem anima, eodemque sanctissimo corpore constantem. *Ps. 87. 6.* *If. 14. 19.* *Ps. 15. 10.* *Act. 2. 27.* *Act. 2. 24.* *Marc. 16. 6.*

Heref. 77. quæ est Dimoeritarum, n. 7. Verum in eo corpore, quod & circumcisum est .... & in cruce suffixum atque passum, Dei Verbum inerat, quod passionis perinde, atque corporis est expers: Idem corpus in monumento depositum est; quo tempore scilicet, ut spiritibus illis, qui in custodia detinebantur, prædicaret ad eos accessit, uti Petrus testatur. *1. Petr. III. 19.*

Vide etiam auctoritates Patrum supra allatas hocce §. litt. (F)

N. 8. Ex quo illorum potissimum declaratur insania, qui Verbum Dei in ossa carnemque commutatum asserunt. Nam si ita contigisset, supervacaneum monumentum illud fuisset: siquidem ipsum per sese corpus prædicandi gratia ad eos

spiritus accederet, qui inferis versabantur. Nunc autem prædicandi ipse gratia ad eos adiit, corpus autem sindone obvolutum Iosephus in Golgotha deposuit: estque palam illud omnibus factum, Verbum ipsum nequaquam esse corpus, sed ad Verbum corpus pertinuisse.

Ioan. xix. 38. 41.

N. 25. Sed & affixus cruci revera sic exclamavit: *Eli Eli lammasabacthani*. Inde: *Caput inclinans expiravit*. Tum eiusdem corpus vere de cruce detractum, manibusque contrectatum, a Iosepho linteis involutum, & in monumento revera depositum: cui lapis ad custodiendum obductus est. Quin etiam & ad inferos ipsius Divinitas cum anima descendit: eosque, qui vincti illic attinebantur, vi sua, ac potentia liberavit; tum Idem Dei Verbum cum anima sua sanctissima sursum emergens, & captivorum, quos eripuerat, comitatu septus post triduum revera cum corpore, anima, adeoque toto ipso velut instrumento surrexit a mortuis.

Matth. 27. 26. Ioan. xix. 30.

In Ancorato, num. 34. David de ipso (Christo) ita pronuntiat; cui & Petrus adstipulatur: *Non relinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Ut Dominici hominis composita intelligatur esse natura, ac certa de eo nobis sit scientia constituta: ut animam cum Divinitate demonstret illo triduo esse demissam; quo carnem esse sanctam ostenderet: & cum anima divinitatem apud inferos, ubi cohiberi non poterat, perfecisse mysterium. Accedit enim & aliud quoddam eiusmodi testimonium: *Inter mortuos liber*. Nam vox ista, *liber*, inferos nequaquam illi dominari significat, sed ad inferos usque suapte illum esse voluntate cum anima delapsum. Addit vero Petrus: Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, hoc est, ab inferno.

Ps. 15. 10. Act. 11. 27. Ps. 87. 6. Act. 11. 24.

Orat. in sepulc. Christi. Vide supra hocce §. litt. (A)

S. Gregor. Nazianz. *Orat.* 35. *in fin.* Sepelitur (Christus,) verum resurgit, ad inferos descendit, verum animas sursum educit.

Orat. 42. *aut* 2. *de Paschate*. Si ad inferos descendat, una cum illo descende. Ea quoque mysteria cognosce, quæ Christus ibi designavit.

S. Gregor. Nyssenus *Orat.* 1. *in Christi resurrection. circa initium*. Accipiamus Ionæ exemplum, qui sine offensione in cetum ingressus, & sine molestia rursum egressus, cum in eius visceribus tribus diebus, & totidem noctibus permansisset, Domini apud inferos commorationem indicavit.... *Mox de tertio die* (*resurrectionis scilicet*) *loquens*: hæc, *inquit*, mortis dolores dissolvit. Hæc mortuorum primogenitum edidit. In hac ferreæ mortis portæ confractæ sunt. In hac ærei inferorum vectes comminuti. Nunc mortis carcer aperitur. Nunc captivis libertas denuntiatur. Nunc cæcis videndi facultas præbetur. Nunc Oriens ex alto invisit eos, qui in tenebris & umbra mortis considebant. Vultis etiam de tridui præfinito termino aliquid intelligere? Illud dixisse contenti simus, tam exiguum temporis spatium fuisse satis, ut omnipotens sapientia in corde terræ existens magnam illam mentem (diabolum) in eo habitantem stultam redderet:... ea re Domini virtus excelluit, quod nullo negotio malitiam delevit:... simplex quædam & incomprehensa peregrinatio, sola vita, lucisque præsentia in tenebris, & regione umbræ mortis considentibus tenebras omnes dispulit, & mortem ipsam interfecit. *Reliqua vide supra hocce §. litt.* (A)

Ion. 12. 2.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

Luc. 1. 78. Isai. 9. 2.

S. Basil. *in Psal.* xliv. *ad hæc verba vers. 9. Myrrha & gutta*, &c. Itaque Christi quidem suave fragrans odor myrrham ob passionem spirat: guttam vero quod non immobilis nec otiosus aut inefficax in sepulcro permanserit tribus illis diebus ac noctibus; sed in infernum descenderit, gratia dispensationis circa resurrectionem absolvendæ, ut quæ de seipso erant oracula Prophetarum universa expleret.... Habes ergo myrrham ob sepulturam, guttam ob descensionem ad infernum, quod omnis gutta ad inferiora delabitur.

In Psalm. 48. *vers.* 16. *Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me*. Palam vaticinatur Christi ad infernum descensionem, qui una cum aliis Prophetæ ipsius animam sit liberaturus, ut ibi nequaquam remaneat.

S. Ioan. Chrysost. *Homil.* 2. *in Matth. cap.* 1. *circa initium*. Si cum silentio & moderata sequaris quiete, circumducere te per cuncta poterimus, ac diligenter ostendere, ubi quidem mors iaceat crucifixa, ubi peccatum suspensum, ubi plurima illa atque præclara ex hoc bello fulgeant monumenta victoriæ. Videbitis & hic tyrannum revinctum, & multitudinem captivorum sequentem, & arcem, ex qua sceleratus ille dæmon omni retro tempore in perniciem hominum procurrebat, repen-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

rio, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, Leone, Gregorio Magno, Fulgentio, Petro Chrysologo. Ceteros appellare supervacaneum est.(K) Id certo certius est neminem ex iis esse, qui circa descensum Christi ad

te subversam. Videbitis etiam revulsas latronis speluncas, antraque patefacta: nam ibi quoque præsentia Regis affulsit.... Considera quam sit auditu magnificum, quomodo Deus surgens de sede regali, e cælo venit ad terras, & ad ipsum descendit infernum, &c.

Homil. 2. de Symbolo. Descendit ad inferna, ut & ibi a miraculo non vacaret.

Homil. de nomine cœmeterii, & de cruce. Hodie inferorum Dominus noster totum domicilium lustrat: hodie portas ferreas confregit: hodie vectes ferreos dissupit.

S. Cyrill. hierosolym. *Catech. 4. tit. de Sepulcro*. In monumento saxeo vere situs est, ut homo; sed eius formidine petræ discissæ sunt. Descendit ad inferos, ut illinc iustos redimeret. Vellesne enim, quæso te, viventes gratiæ fructum percipere, idque cum plurimi sancti non sint & integri: qui vero cum Adam a longo tempore conclusi erant, in libertatem non asseri? Denique cum Esaias Propheta tam multa de ipso magna voce concionatus sit, vellesne ut Rex eo descendens, non redimeret præconem? David illic erat & Samuel, & omnes Prophetæ, ipse quoque Ioannes, qui per legatos suos dicebat:
Luc. 7. 19. *Tu ne ille es qui venturus es, an alium expectamus?* Velles ut eo descendens, tales ac tantos viros non redimeret?

Catech. 14. aliquanto post medium. Solus hic quidem (Christus) descendit ad inferos, cum multis autem inde ascendit. Descendit in mortem solus, & multa corpora quiescentium sanctorum excitavit. Exterrita est mors, videns novum quemdam descendentem in infernum, vinculis, quæ illic sunt, non ligatum. Qua de caussa, o portæ ianitores inferi, hunc videntes exhorruistis? Quis insuetus vos cepit timor? Fugit mors, & fuga timiditatem arguebat. Accurreruot sancti Prophetæ, Moyses legislator, Abraham, Isaac & Iacob, David, Samuel & Esaias, ipse Ioannes Baptista, dicens & testificans:
Matth. xi. 3. *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Redempti sunt omnes sancti, quos devoraverat mors. Decebat enim prædicatum Regem bonorum præconum suorum esse redemptorem. Tum vero quilibet iustorum dicebat: *Ubi mors victoria tua?* Liberavit nos victor. Huius Salvatoris nostri typum gessit Ionas Propheta de ventre ceti Deo supplicans, & dicens: *Clamavi in tribulatione mea... de ventre inferni*. Quamvis enim in ceto erat, illic tamen existens, in inferno seipsum esse dicit. Typus enim erat Christi in infernum descensuri... Et in mari existens Ionas & dicens, *Descendi in terram;* quandoquidem figuram Christi descendentis in cor terræ gerebat. 1. Cor. 15. 55. Iona 2. 3. Ibid. 7.

S. Ioannes damascen. *Lib. 3. de Fide Orthod. cap. 29. & ult.* Ob id porro deificata anima ad inferos descendit, ut quemadmodum his qui in terra versabantur, *iustitiæ Sol* ortus erat, ita etiam illis qui subtus terram, in tenebris & umbra mortis sedebant, illuceret: ac sicut iis qui in terra erant, pacem, captivis remissionem, cæcis visum evangelizaverat, atque illis quidem qui crediderant salutis auctor exstiterat, incredulos autem infidelitatis arguerat; sic etiam eis, qui in inferno erant: *Ut ipsi omne genu flecteretur, cælestium, terrestrium & infernorum*. Hoc pacto, salutis illis, qui ab omni ævo vincti tenebantur, ipse rursus a morte ad vitam rediit, viam nobis ad resurrectionem sternens. Mal. iv. 2. Luc. 1. 79. Is. 9. 2. 61. 1. 1. Petr. III. 19. & 20. Philip. 2. 10.

Eadem docent Theophil. Alexandr. *in Epistola 1. Paschali*, S. Cyrillus Alexandr. *Lib. 12. in Ioannem, & Lib. de recta Fide ad Theodos. tandem in Dialogo de Incarnatione*. Philo carpathius *in Comm. ad Cant. Cantic.* Gelasius Cyzicenus *in parte 2. Nicæn Actorum*, Anastasius Sinaita *in Libro qui inscribitur* ὁδηγός, Auctor *Libri de Consummatione Mundi*, *sub* Hippolyti *nomine editi*, Andreas Cretensis *Orat. 5. de dormitione Beatæ Mariæ*, *& ex Græcis alii haud numero pauci*.

(K) Tertullianus *Lib. de anima*. *Vide supra hocce §. litt.* (II)

S. Hilarius *De Trinit. lib. 10. num. 65.* Numquid ambigitur, quin Iesus Christus homo ex mortuis resurgens, super omnes cælos adscendens, a dextris Dei sit? Numquid descendisse ad inferos corpus, quod in sepulcro iacuit, dicetur? Si Ephes. IV. 9. 10. 1. Petr. III. 22.

Itaque qui descendit, ipse & qui adscendit, & neque corpus descendisse ad inferos creditur; & resurgens ex mortuis corpus adscendisse in cælos non ambigitur; quæ hic præter (quam) occulti sacramenti, & incogniti mundo, ac principibus sæculi fides relicta est.

In Ps. LIII. *num.* 14. Morte enim non interceptus est unigenitus Dei Filius. Ad explendam quidem hominis naturam etiam morti se, id est, discessioni se tamquam animæ corporisque subiecit, & ad infernas sedes, id quod homini debitum videtur esse, penetravit.

In Ps. CXXXVIII. *Vide supra hocce §. litt.* (E)

S. HIERONYM. *in Epist. ad Ephes. Vide supra hocce §. litt.* (E & F)

S. AMBROS. *Lib. de Incarnat. Dom. sacramento, cap.* 5. *n.* 40. Sed nec sepulcrum quidem eius miraculo caret. Nam cum esset unctus a Ioseph, & in eius monumento sepultus, novo opere quodam ipse defunctus, defunctorum sepulcra reserabat: & corpus quidem eius iacebat in
Psal. 87. 6. tumulo, ipse autem *inter mortuos liber*, remissionem in inferno positis, soluta mortis lege, donabat. Erat ergo caro eius in monumento, sed virtus eius operabatur e cælo.

N. 41. Quando in morte fuit, in umbra non erat. Denique etiam in inferno positis, vitæ lumen fundebat æternæ. Radiabat etiam illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientiæ?

N. 42. Ipsa anima etsi fuit in abysso,
Psal. 15. 10. iam non est; quia scriptum est: *Quoniam non relinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Lib. 3. *de Fide, cap.* 4. *num.* 28. *In-*
Ps. 87. 5. 6. *terpretans hæc verba: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* Liber igitur est (Christus), quia mortis vincula nescivit; non captus ab inferis, sed qui operatus sit in infernis: sine adiutorio est, quia neque per nuntium, neque per legatum; sed ipse per se Dominus salvum fecit populum suum.

Enarrat. in Psal. CXVIII, *Serm.* 19. *num.* 37. Dei Filius ... qui per incarnationem descendit in terras, per resurrectionem adscendit in cælum, per corporis mortem penetravit infernum, ut solveret alligatos.

S. AUGUST. *Epist.* 164. *alias* 99. *ad Evodium, num.* 3. Et Dominum quidem carne mortificatum venisse in infernum, satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno*: quod ne aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum, idem Petrus exponit: vel eiusdem Petri illis verbis, quibus cum asserit *solvisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri*. Quis ergo nisi infidelis negaverit fuisse apud inferos Christum?

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 20.

Ps. 15. 10.
Act. 2. 24.

N. 14. Quamobrem teneamus firmissime, quod fides habet fundatissima auctoritate firmata, *quia Christus mortuus est secundum Scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas*, & cetera, quæ de illo testatissima veritate conscripta sunt. In quibus etiam hoc est, quod apud inferos fuit, solutisque eorum doloribus, quibus eum erat impossibile teneri, a quibus etiam recte intelligitur solvisse, & liberasse quos voluit, corpus quod in cruce reliquerat in sepulcro positum recepisse. 1 Cor. 15. 3. 4. Act. 2. 24.

N. 18. *Vide hocce §. litt.* (E)

Epist. 187. *alias* 17. *ad Dardanum. num.* 5. Si ergo secundum hominem, quem Verbum Deus suscepit, putamus dictum esse, *Hodie mecum eris in paradiso*, non ex his verbis in cælo existimandus est esse paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus; sed in inferno secundum animam, in sepulcro autem secundum carnem. Et de carne quidem, quod eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Evangelium. Quod vero illa anima in infernum descenderit, apostolica doctrina prædicat. Quandoquidem Beatus Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet; ubi prædictum esse demonstrat, *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem*. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, unde tam cito remeavit: illud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Luc. 23. 43. Act. 2. 27. Psal. 15. 10.

Lib. 12. *de Genes. ad litt. cap.* 33. *n.* 63. Et Christi quidem animam venisse usque ad ea loca, in quibus peccatores cruciantur, ut eos solveret a tormentis, quos esse solvendos occulta nobis sua iustitia iudicabat, non immerito creditur. (*In ea quoque sententia est* CLEMENS ALEXANDRIN. *Stromat. Lib.* VI. *& alii plures*) Quomodo enim aliter accipiendum sit quod dictum est, quem Deus suscitavit ex mortuis, solutis doloribus inferorum, quia non poterat teneri ab eis, non video, nisi ut quorumdam dolores apud inferos eum solvisse accipiamus, Act. 2. 24.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 20.

ea potestate, qua Dominus est, cui omne genuflectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum, per quam potestatem etiam illis doloribus, quos solvit, non potuit adtineri.

Phil. II. 10.

N. 66. Sub terria dicuntur inferi vel creduntur... Nec ipsam tamen rerum partem noster Salvator mortuus pro nobis visitare contempsit, ut inde solveret quos esse solvendos secundum divinam secretamque iustitiam ignorare non potuit.

Lib. 17. De Civit. Dei, c. 11. in fine.

Ps. 88. 49. *Quis est homo qui vivet, & non videbit mortem; eruet animam suam de manu inferi?* Quis est iste, nisi substantia illa Israel ex semine David, Christus Iesus? De quo

Rom. VI. 9. dicit Apostolus, quod *Surgens a mortuis, iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur.* Sic enim vivet & non videbit mortem, ut tamen mortuus fuerit; sed animam suam eruerit de manu inferi, quo propter quorumdam solvenda inferni vincula descenderat.

Lib. 20. cap. 15. Vide supra hocce §. litt. (G) *& tract. 78. in Ioan. num. 3. litt.* (A)

Enarrat. in Psal. LXXXV. *n.* 17. Ergo & hic (*in mundo*) sunt mortui: ut non mireris quia infernum dicitur (*mundus*,) si mortuis abundat... Sed rursus ab hoc inferno, id est, ab hac parte inferni, est aliud inferius, quo eunt mortui, unde voluit Deus eruere animas nostras, etiam illuc mittens Filium suum. Etenim, fratres, propter ista duo inferna missus est Filius Dei, undique liberans: ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo... Ideo ille pervenit usque ad infernum, ne nos remaneremus in inferno.

Enarrat. in Psal. LXXXVII. *num.* 10.

Vers. 11. *Numquid mortuis facies mirabilia?* Hoc si de his dictum putaverimus, quorum caro exanimis facta est; magna mirabilia facta

Matth. XXVII. 52. sunt mortuis, cum quidam eorum etiam revixerunt: & quod Dominus penetravit inferna, atque inde mortis victor adscendit, magnum mortuis miraculum factum est.

Eadem docet passim Aug. cuius plura testimonia exscribere supersedemus.

S. LEO MAGNUS *Epist. 15. alias 93. ad Turribium cap. 17.* In eo vero quod extrema familiaris epistolæ tuæ parte posuisti, miror cuiusquam Catholici intelligentiam laborare, tamquam incertum sit, an descendente ad inferna Christo, caro eius requieverit in sepulcro: quæ sicut vere & mortua est & sepulta, ita vere est die tertio resuscitata.

Serm. 69. de Resurrect. Domini 1. cap. 2. Resurrectio Salvatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morata est in sepulcro: & tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit, ut maior ibi esset soporis similitudo, quam mortis: quoniam Deitas, quæ ab utraque suscepti hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate coniunxit.

S. GREGOR. MAGNUS *Lib. 12. Moral. in Iob, cap. 10. n. 14. Vide hocce §. litt.* (E) *& lib. 13. cap. 43 n. 48. nec non homil. 22. n. 6. in Evang. supra litt.* (G)

Lib. 29. Moral. in Iob, c. 12. alias 7. in cap. 38 vers. 16 Numquid ingressus es profundum maris, & in novissimis abyssi deambulasti?

N. 23. Ac si dicat: Ut ego, qui non solum mare, id est sæculum, per assumptam humanam carnem atque animam petii, sed etiam per eam sponte in morte positam, usque ad ultima inferni, quasi ad maris profunda descendi. Si enim mare, more divini eloquii, sæculum debet intelligi, nihil prohibet profunda maris, inferni claustra sentiri. Quod profundum maris Dominus petiit, cum inferni novissima, electorum suorum animas erepturus, intravit. Unde & per Prophetam dicitur: *Posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati.* Hoc namque profundum maris ante Redemptoris adventum non via, sed carcer fuit: quia (*forte* qui) in se etiam bonorum animas, quamvis non in locis pœnalibus, clausit. Quod tamen profundum viam Dominus posuit; quia illuc veniens, electos suos a claustris inferni ad cælestia transire concessit. Unde & apte illic dicitur: *Ut transirent liberati.* Isai. LI. 10.

N. 24. Vigilanti vero est cura pensandum, quod in novissimo abyssi deambulasse se perhibet. Deambulare quippe non constricti, sed liberi est... Quia igitur Dominus nulla peccati vincula pertulit, in inferno deambulavit. Liber quippe ad ligatos venit. Unde scriptum est: *Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* In novissimis ergo abyssi Domino deambulare, est in loco damnationis, nihil suæ retentionis invenire, attestante Petro qui ait: *Solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo...* Deambulasse in inferno Dominus dicitur, ut electis animabus in locis singulis per divinitatis potentiam præsens fuisse monstraretur. Ps. LXXXVII. 5. 6. Act. II. 24.

Vers. 17. Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

Caput 13. num. 25. Portæ enim mor-

tis, sunt potestates adversæ. Quas descendens Dominus aperuit, quia earum fortitudinem moriendo superavit... Certe tenebrosa tunc ostia Dominus vidit, cum claustra inferni penetrans crudeles spiritus perculit, & mortis præpositos moriendo damnavit.

Lib. 1. in Ezech. Homil. 1. *num.* 5. Ioannes Baptista... cum iam moriturus esset, missis discipulis requirebat, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemptorem noverat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet, dubitabat. Ex præsenti enim per prophetiæ spiritum tactus fuerat, qui humanitatem Mediatoris videns, & divinitatem eius intelligens, confitebatur agnum qui peccata mundi tolleret: sed tactus ex futuro non fuerat, quia adventum illius in infernum nesciebat. Matth. xi. 3.

Lib. 1. in I. Reg. cap. 1. vers. 4. n. 14. Electos Iudææ, quos apud inferos reperit, ad paradisi gaudia reportavit.

S. Fulgentius Ruspensis Episc. *Lib. 3. ad Trasimundum cap.* 23. Quam tamen carnem (Christi sc.) nec in morte divinitas deseruit, sicut nec in inferno animam dereliquit.

Cap. 30. Restabat tamen ad plenum nostræ redemptionis effectum, ut illuc usque homo sine peccato a Deo susceptus descenderet, quousque homo separatus a Deo peccati merito ceciderat, id est ad infernum, ubi solebat peccatoris anima torqueri; & ad sepulcrum, ubi consueverat peccatoris caro corrumpi: sic tamen ut nec Christi caro in sepulcro corrumperetur; nec inferni doloribus anima torqueretur: quoniam anima immunis a peccato non erat subdenda supplicio, & carnem sine peccato non debuit vitiare corruptio:... ut per morientem temporaliter carnem iusti, donaretur vita æterna carni, & per descendentem ad infernum animam iusti, dolores solverentur inferni.

Cap. 35. Sciebat quod ille susceptor pleni hominis Deus, totus esset cum carne sua in sepultura, totus cum anima sua in inferno.

In Respons. ad Quæst. 2. Ferrandi. Iam vero cum Christus uno eodemque tempore, & in sepulcro iacuit, & in infernum descendit, quis non inseparabile naturæ utriusque opus videat? Et quia in ipso uno atque inseparabili opere propria carnis & animæ, ac divinitatis non evidenter agnoscat? Ut enim secundum carnem in sepulcro iaceret, totus Christus fecit, sed sepulturæ capax sola caro naturaliter fuit. In infernum quoque ut secundum animam Christus descenderet, naturæ utriusque, id est, divinæ atque humanæ unum fuit opus: sed solius animæ naturaliter fuit ille descensus. Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

In libro de Fide ad Petrum cap. 2. In sepulcro idem Deus homo factus iacuit: & ab infernis idem Deus homo factus tertio die resurrexit. Sed in sepulcro secundum solam carnem idem Deus iacuit; & in infernum secundum solam animam descendit.

S. Petrus Chrysol. *Serm.* 37. *de Ione Proph. Serm. versus finem. Sicut enim Ionas signum fuit Ninivitis, ita erit & Filius hominis generationi isti.* Quia Iudaica perfidia fluctuante, inferni Christus demersus est in profundum; & triduano cursu tota tartari occulta percurrens, & Iudaicæ crudelitatis, & maiestatis suæ, ac peremptæ mortis dedit indicium cum resurgeret. Luc. 11. 30.

Serm. 57. in Symb. Apost. Audis sepultum, ne mors putetur illusa. Hoc est divinæ virtutis insigne cum mors morte moritur: auctor mortis proprio mucrone truncatur, prædo capitur sua præda; infernus vita dirumpitur deglutita. *Tertia die resurrexit a mortuis.* Tres dies sepulturæ suæ tribus impendit Christus habitationibus profuturos, inferis, terræ, cælo: instauraturus quæ in cælis sunt, & quæ sunt reparaturus in terra, & quæ apud inferos redempturus.

Serm. 60. in Symb. Apost. Sepultum dicis, ut veram carnem Christi, mortemque non perfunctoriam probet confessio sepulturæ, mortem suscepisse & vicisse, intrasse inferos & rediisse, venisse in iura tartari, & tartari iura solvisse: non est fragilitas, sed potestas.

Serm. 66. De Divite & Lazaro, in fine. Scimus, scimus, & vitam parari bonis, & malis tormenta præparari; sed dum vitiis capti virtutum tempus nolumus advenire, fingimus nescire quod scimus, & post mortem quid sit nolumus ab inferis venire qui dicat, cum de cælo Christus veniens, & ab inferis ipse rediens, & quid bonos in cælo maneat, & quid malos expectet in inferno, & verbo docuerit, & firmaverit exemplo.

Serm. 81. De quinta Christi manifestat. circa medium. Ego sum. Ego ex mortuis sum vivus: ex inferis sum supernus. *Ego sum.* Quem mors fugit, inferna tremuerunt, tartarus Deum confessus est cum pavescit. Luc. xxiv. 36.

inferos contrarium sentiat ab eo, quod supra exposuimus.

Non mirum itaque, si illud dogma ad fidem pertinere declara-

Serm. 123. *De Divite & Lazaro, circa medium*. Hinc est, quod ipse Dominus primi hominis, id est contumacis servi, exaltator advenit; ipse Dominus qui obseravit paradisum, qui clausit infernum, ad terras & inferos tota potestate descendit, ut accensa extingueret, clausa protinus aperiret, protoplasti facinus aboleret. Hinc est, quod arietem suæ crucis portat aggressurus infernum, ut conterat & confringat ipsius tartari ianuas ære munitas, & ferro. De latere fundit aquam, ut paradisi viam temperet, ignem ex parte sanctorum extinguat inferni, totum chirographum debiti diluat, & solvat antiquum; & patiendo hoc remittat ipse, quod ipse intulit imperando... Lætamini, Fratres, post triumphum Christi sanctorum custodiam dissolutam, & in sanctos ultra inferni nil deberi: quando Christus ut iustos, non iniustos absolveret ad inferos usque penetravit. Intelligamus, Fratres, quantum Christus profuerit, immo quam sine Christo in nullo fuerit salus, cum præter istam corporum solutionem, sanctorum quoque animæ apud inferos tenebantur astrictæ. *Et versus finem*. *Si Moysi & Eliæ non credunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent ei*. Nihil tam verum, Fratres, qui de cælo loquenti per legem, de cælo venienti Christo credere noluit, iam non merebitur credere ab inferis revertenti. Ipse Christus, Fratres, Deus & Dominus noster ad Moysen est locutus de cælo, ipse in terra terreno est locutus in corpore, ipse cum terreno corpore ab inferis est reversus: & tamen referenti quæ bona in cælis, quæ sint apud inferos mala, fratres divitis illius, qui Iudaicis intelliguntur in populis, credere tota obstinatione noluerunt.

Luc. XVI. 31.

Præter supra allatos Patres, idem sentiunt & alii plures. Lactant. *Lib. 4. c. 9.* (Christus) cum mandatis Dei functus, veritatem gentibus revelasset, multaretur etiam morte, ut inferos quoque vinceret, ac resignaret, &c.

Iulius Firmicus Maternus, *Lib. de errore profanar. Religionum*. Fecit Filius Dei quod ante promiserat; clausit ianuas sedis infernæ, & duræ legis necessitatem calcata morte prostravit. Per triduum recens ita ab eo iustorum turba collecta est, ne diutius contra eos mortis dominaretur improbitas; ne iustorum meritum ex longa desperatione concideret, fregit claustra perpetua, & ferreæ fores Christo iubente collapsæ sunt.

Prudentius, *Hymno 9. Cathemerin.*

Quin & ipsum, ne salutis inferi expertes forent,
Tartarum benignus intrat, fracta cedit ianua,
Vectibus cadit revulsis cardo dissolubilis.
Illa prompta ad irruentes, ad revertentes tenax,
Obice extrorsum recluso, porta reddit mortuos,
Lege versa, limen atrum iam recalcandum paret.
Sed Deus dum luce fulva mortis antra illuminat,
Dum stupentibus tenebris candidum præstat diem;
Tristia squalentis æthræ palluerunt sidera.

Gaudentius Brixianus *Tract. 6. de Exod.* Nocte qua corpus exanime relinquens in cruce, Dei Filius transiit cum anima ad Ægyptum inferiorem, ut animas in inferno positas visitaret.

Tract. 10. Quoniam Dei operosa quies est, ipsa requies operosa esse non potuit. Nam corpore in sepulcro posito, Divinitas cum anima hominis ad inferna descendens, vocavit de locis suis animas sanctorum, quorum corpora surrexisse Marthæus Evangelista testatur, &c. Descendisse autem Salvatoris animam ad inferos visitandos, non solum B. Petri Epistola, verum etiam beati Davidis Prophetia testatur, cum dicit: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno*. Ps. XV. 10.

Cassianus *lib.* 3. (Christus) inferna penetrans, inextricabiles tartari tenebras coruscatione sui splendoris extinxit, portasque eius æreas effringens, ac seras ferreas conterens, captivitatem sanctorum, quæ clausa tenebris immitis tenebatur inferni, salubriter captam transvexit secum ad cælos, igneaque romphæa summota, antiquum incolam paradiso pia confessione restituit.

Ceteros sub silentio prætermitto.

verit sæpius Ecclesia, ut patet imprimis ex Concilio Toletano quarto, & Concilio generali Lateranensi quarto. (L)

I. De anima Christi a corpore separata dixisti, iam pauca dicas velim de corpore ab anima separato. Quid de eo actum est?

Malache c. 5. 10. *R.* Iam diximus Christum cruci affixum fuisse feria sexta, hora sexta. Ioan. xix. 31. *Iudæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato* (cuius solemnitas incipiebat ab occasu solis feriæ sextæ; quem morem & Ecclesia servavit, incipiunt enim apud nos officia festorum a primis vesperis.) Iudæi, ergo propterea Ibid. 31. 32. 33. *rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur: & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum Iesu. Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura*; in quo adimpleri voluit Deus quod de agno Paschali, Christi typo, præceperat Moyses, *Os non comminuetis ex eo.* (M) Exod. xii. 46.

Sed unus militum, ad probandam aut maturandam Christi mortem, *lancea latus eius aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua.* Ioan xix. 34. In quo præfigurata sunt sacramenta Ecclesiæ, quæ suam omnem efficaciam habent ex sanguine Christi in cruce fuso. (N)

I. Cur voluit Christus latus suum post mortem transfigi?

R. Ut sic veritas mortis suæ omnibus pateret, atque adeo veritas resurrectionis. (O)

(L) Concil. Tolet. iv *c.* 1. (Christus) descendit ad inferos, ut animas, quæ illic tenebantur, erueret.

Concil. Lateran. iv *sub Innocent.* iii. *ann.* 1215. *c.* 1. Descendit ad inferos, resurrexit a mortuis, ascendit in cælum, sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque.

(M) Exon xii 46. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius confringetis.

Numeror. ix. 12. Non relinquent ex eo quidpiam usque mane, & os eius non confringent.

S. Aug. *Tract* 120. *in Ioan. num.* 3. Os non comminuetis ex eo: quod præceptum est eis qui celebrare Pascha iussi sunt ovis immolatione in veteri lege, quæ Dominicæ passionis umbra præcesserat.

(N) S. Aug. *Tract.* 120. *in Ioan. n.* 2. Ioan. xix. 34. *Unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exivit sanguis & aqua*... ut illic quodammodo vitæ ostium panderetur, unde sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, non intratur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare temperat poculum: hæc & lavacrum præstat, & potum... Hic secundus Adam inclinato capite in cruce dormivit, ut inde formaretur ei coniux, quæ de latere dormientis effluxit.

Serm. 4. *in Psal.* ciii. *n.* 6. In magno mysterio dictum, in figura dictum Ecclesiæ futuræ, factæ de latere viri sui, & hoc dormientis. Erat autem Adam forma futuri Hoc Apostolus dicit: *qui est forma futuri.* Rom. v. 14. Præfiguratum est quod futurum erat, facta est Ecclesia de latere Domini dormientis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso, Sacramenta Ecclesiæ profluxerunt.

(O) Teophyl. *in Ioan. cap.* 19. His qui non credituri erant, fidei ianua & indicium fuit id quod ab inimicis est attentatum, ut Thomæ. Nam per latus fidem resurrectionis accepit.

Maldonatus S. I. *Comm. in Ioan. cap.* 20. *vers.* 20. Retinuisse eas Christum, (*cicatrices vulnerum*) magno consilio credendum est, & quia illustris victoriæ insignia erant,... & quia testes volebat esse resurrectionis suæ; & quia oportebat, ut cum ad iudicandum venerit, eas ostenderet, ut

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 20.

I. Quid actum est postea de Christi corpore?

R. Post hæc *quidam homo dives Ioseph nomine ab Arimathæa civitate Iudææ, discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus*: & adiuvante Nicodemo, qui & ipse occultus Christi Iesu discipulus fuerat, depositum involvit sindone munda, & ligavit linteis cum aromatibus pretiosissimis, (P) *& posuit illud in monumento quod exciderat in petra, in quo nondum quisquam positus fuerat. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.*

(Matth. xxvii. 57. Ioan. xix. 38. Mar. xv. 43. Matth. xxvii. 60. Luc. xxiii. 53.)

Postera autem die, Iudæis id postulantibus, iussit Pilatus custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte venirent discipuli Iesu, & furarentur corpus. (Q) *Abeuntes* ergo Iudæi *munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.* (Matth. xxvii. 66.)

Divina plane providentia factum est, ut & discipuli condirent aromatibus corpus Iesu, & Iudæi hostes Christi infensissimi signarent eius sepulcrum, & ad illud custodes ponerent. Hinc veritas resurrectionis Christi manifestius eluxit; & Ecclesia habuit unde invictissime obstrueretur os calumniantibus inimicis.

§. 21. *Christi Resurrectio: Apparitiones, & vita usque ad Ascensionem.*

I. Surrexit ne a mortuis Christus?

R. Surrexit tertia post mortem die, ut & ipse sæpius prædixerat, & Prophetæ longe ante prænuntia-

---

viderent eius hostes *in quem transfixerunt*. (Ioan. xix. 37.) *Clavi enim manus fixerant*, inquit hoc loco Divus Augustinus, *lancea latus eius aperuerat, ubi ad dubitantium corda sananda, vulnerum sunt servata vestigia*. (S. Aug. Tr. 112. in Ioan.) Et, *Numquid non poterat Dominus sine cicatricibus resurgere? sed in discipulorum corde vulnera noverat, propter quæ sananda cicatrices in corpore suo servaverat*. (Idem Serm. 1-3. de ver. Dom.) Idem & Leo: *Ad sananda infidelium cordium vulnera, clavorum & lanceæ erant servata vestigia, ut non dubia fide, sed constantissima scientia teneretur, eam naturam in Dei Patris consessuram throno, quæ iacuerat in sepulcro*. (S. Leo Serm. 1. de Ascens.)

Grotius *in Ioan.* 19. *vers.* 35. *Et qui vidit testimonium perhibuit*... Ideo autem hoc de testimonii sui certitudine tam diserte inculcat, ut etiamsi ex prioribus non constaret Christum esse mortuum, hinc certe constaret, cum id vulnus, si vixisset, omnino fuisset letale... *Ut vos credatis*. Quo magis vos Christiani credatis vere mortuum esse Iesum, ac proinde etiam vere a mortuis resuscitatum.

Vide alios interpretes in Ioan. xix. *& in Luc.* xxiv.

(P) Ioan. xix. 39. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.

Matth. xxvii. 60. Et posuit illud (Ioseph) in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

(Q) Matth. xxvii. 62. Altera autem die, quæ est post parasceven, convenerunt principes Sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulcrum usque in diem tertium: ne forte veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit a mortuis; & erit novissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.

verant. Mortuus erat feria ſexta: ſurrexit a mortuis ſequenti dominica. (A)

I. Quid intelligis dum ais, Chriſtum ſurrexiſſe a mortuis?

R. Intelligo animam Chriſti, quæ morte diſiuncta fuerat a corpore, ad corpus acceſſiſſe denuo, Chriſtumque cum corpore ſimul & anima glorioſum & immortalem e ſepulcro exiiſſe.

I. Quibus prophetiis prænuntiata fuerat Chriſti reſurrectio?

R. Hanc veluti in typo adumbraverat olim proſperitas Iob, eius calamitates ſubſequuta: Vita Iſaac, poſtquam eum pater ſuus Abraham poſuerat ſuper ſtruem lignorum iam iam immolandum: Gloria Ioſeph poſt eius captivitatem: ſed omnium luculentiſſime Ionæ liberatio de ventre piſcis. (B) Atque hanc quidem figuram Chriſtus ipſe

Matth. XII. 39. 40. expoſuit his verbis: *Generatio mala & adultera ſignum quærit; & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.*

Et certe Ionas exivit de ventre piſcis annuntiaturus iudicia Dei gentibus: quod Chriſto vocanti ad ſe poſt reſurrectionem gentes omnes, apprime competit. Et canticum Ionæ totum ad reſurrectionem Chriſti refertur.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

Præter has figuras, quæ vivæ prophetiæ fuerunt, ſuam ipſe Chriſtus reſurrectionem ſæpius, ut diximus, prædixit, & prædixerunt Prophetæ veteres non pauci. Has prophetias omnes hic referre longum eſſet. Paucas ſeligimus.

David de Meſſia loquens hæc habet verba, quæ non alii quam Meſſiæ accomodari poſſunt, ut demonſtrarunt Iudæis Petrus & Paulus Apoſtolorum Principes.

Pſal. xv. 9. *Caro mea requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno; nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ.*

Ad hæc verba ſic loquitur in Actis Apoſtolorum ſanctus Petrus; cuius oratione tria Iudæorum millia ad Chriſtum converſi, baptizati ſunt. (C)

Viri fratres liceat audenter dicere Act. II. 29.
ad vos de Patriarcha David, quo-

(A) MATTH. XVI. 21. Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Ieroſolymam, & multa pati a ſenioribus & ſcribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.
XVII. 21.... Dixit illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum: & occident eum, & tertia die reſurget.
XXVIII. 5. Scio enim, quod Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis: non eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite, & videte locum, ubi poſitus erat Dominus.

(B) *Vide ſupra* Iobi hiſt. *huiuſce partis* I. *cap.* IV. §. 23. hiſt. Iſaac, *ibid.* §. 6. & Ioſephi hiſt. *ibid.* §. 7. *ad calcem*.
IONÆ II. 1. Et præparavit Dominus piſcem grandem, ut deglutiret Ionam: & erat Ionas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus... Et dixit Dominus piſci, & evomuit Ionam in aridam.

(C) ACT. II. 22. Ieſum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & ſignis quæ fecit Deus per illum in medio veſtri, ſicut & vos ſcitis. Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

niam defunctus est & sepultus; & sepulcrum eius est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius Ps. 131. 11. *sedere super sedem eius, providens* Ps. 15. 10. *locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Hunc Iesum resuscitavit Deus, cuius omnes nos testes sumus.*

Similia his ait Paulus Apostolus sermonem habens ad Iudæos in synagoga Antiochiæ Pisidiæ: (D) Act. 13. 36. *David*, inquit, *in sua generatione, cum administrasset voluntati Dei, dormivit & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.*

Alia multa de resurrectione Christi prædixit David in Psalmis.

Psal. III. 6. *Ego dormivi & soporatus sum; & exsurrexi, quia Dominus suscepit me.*

Psal. XXIX. 2. *Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me. Domine eduxisti ab inferno animam meam.*

Psal. LXX. 20. *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas; & conversus vivificasti me, & de abyssis terræ iterum reduxisti me.*

Plura eiusmodi reperiuntur in Psalmis. (E) Legantur prophetiæ superius relatæ de passione Christi, in his non pauca advertere licet de resurrectione Christi. (F) His adde celebrem hanc prophetiam Sophoniæ. Huiusce c. §. 17.

Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia iudicium meum, ut congregem gentes, & colligam regna. Sophon. III. 8.

I. Quomodo Christus exivit de monumento; signatum enim fuerat sepulcrum?

R. Corpus gloriosum & divinum

---

interemistis: Quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me iucunditate cum facie tua. Ps. XV. 8. 9. 10. & 11.

(D) Act. XIII. 29. Cumque consummassent omnia quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento. Deus vero suscitavit illum a mortuis tertia die: qui visus est per multos dies his, qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Ierusalem: qui usque nunc sunt testes eius ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est: Quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Iesum, sicut & in psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ps. II. 17. Quod autem suscitavit a mortuis, amplius iam non reversurum in corruptionem, ita dixit: Quia dabo vobis sancta David fidelia. Ideoque & alias dicit: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Isai 55. 3. Ps. XV. 10.

(E) Psal. IX. 15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

Psal. XL. 11. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me; & retribuam eis.

(F) Osee. VI. 3. Vivificabit nos post duos dies; in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu eius ...... Quasi diluculum præparatus est egressus eius, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.

Isaiæ LIII 9. *Vide supra. §. 17. & alias quas ibi exscripsimus prophetias, & in eas Patrum explanationes.*

nullo impedimento teneri poterat. Signatum itaque sepulcrum penetravit Iesus, quemadmodum & clausis ad discipulos postea intravit sæpius ianuis. Cum autem exiisset: *Ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.* (Matth. 28. 2. 3. & 4.)

I. Qua hora Christus resurrexit?

R. Qua præcise hora nescimus: hoc scimus, resurrexisse summo mane. (G)

I. Fuit ne custodum sepulcri testimonio promulgata Christi resurrectio?

R. Quidam de custodibus ... nuntiaverunt principibus Sacerdotum omnia quæ facta fuerant. (Matth. 28. 11.) Qui cum debuissent tam insigni miraculo Christum Messiam agnoscere, iusto Dei ulciscentis iudicio, in obcæcatione & obduratione permanentes, *pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum vobis dormientibus .... At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti.* (Ibid. 12. 13.) Quasi vero adhibenda fides esset testibus dormientibus. (H)

(G) Luc. xxiv. 1. Una autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ paraverant aromata, & invenerunt lapidem revolutum a monumento. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Iesu.

Ioan. xx. 1. Una autem sabbati, Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & vidit lapidem sublatum a monumento.

(H) Tertul. *Apolog. c. 21. non longe a fine.* Tunc Iudæi detractum, & sepulcro conditum, magna etiam militaris custodiæ diligentia circumsederunt, ne quia prædixerat tertia die resurrecturum se a morte, discipuli furto amoliti cadaver fallerent suspectos. Sed ecce die tertia, concussa repente terra, & mole revoluta quæ obstruxerat sepulcrum, & custodia pavore disiecta, nullis apparentibus discipulis, nihil in sepulcro repertum est, præterquam exuviæ sepulti. Nihilominus tamen primores, quorum intererat, & scelus divulgare, & populum vectigalem & famulantem sibi ad fidem revocare, surreptum a discipulis iactaverunt. Nam nec ille se in vulgus eduxit, ne impii errore liberarentur, ut & fides non mediocri præmio destinata, difficultate constaret. Cum discipulis autem quibusdam apud Galilæam Iudææ regionem ad *quadraginta* dies egit, docens eos quæ docerent. Dein ordinatis eis ad officium prædicandi per orbem, circumfusa nube in cælum est receptus.... Ea omnia super Christo Pilatus, & ipse iam pro sua conscientia Christianus, Cæsari tunc Tiberio nuntiavit.

S. Iustinus Martyr *Dialogo cum Tryphone Iudeo. Edit. Paris.* 1615. *pag.* 335. Christus apud vos vociferabatur daturum se vobis Ionæ signum, cohortans ut vel post resurrectionem eius a mortuis, de perpetratis malis ageretis pœnitentiam, & itidem ut Ninivitæ plorâretis apud Deum, ut ne gens & urbs vestra ita caperetur eversa, sicut est eversa. Verum tantum abest, ut pœnitentiam egeritis postquam eum a mortuis resurrexisse accepistis, ut etiam eximiis delectis viris in omnem terrarum orbem eos miseritis, qui renuntiarent, hæresim & sectam quamdam impiam & iniquam excitatam esse a Iesu quodam Galilæo, plano & seductore; quem a vobis crucifixum, discipuli eius noctu e monumento, ubi a cruce refixus positus erat, furto sustulerint, & homines in errorem adduxerint asseverantes a mortuis eum excitatum esse, atque in cælum ascendisse, quique calumniose sermonibus spargerent, docuisse etiam ea illum, quæ impia & iniqua & impura apud omne genus hominum esse iactatis contra eos, qui illum Christum & doctorem & Filium Dei esse profitentur.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

I. Qua igitur ratione accepimus Christum resurrexisse a mortuis?

R. Firmissimo & sanctissimo testimonio eorum, quibus ipse se vivus post resurrectionem exhibuit non semel, qui miserunt manus in loca clavorum, qui manducaverunt & biberunt cum illo postquam resurrexit a mortuis; qui tandem testimonium suum fuso sanguine obsignarunt. (I)

I. Quinam ii sunt, quibus Christus post resurrectionem vivus apparuit?

R. Apparuit primo Mariæ Magdalenæ, ut Evangelistæ referunt. Hac apparitione voluit Christus illius remunerare fidem, caritatem, fervorem, & perseverantiam in eo quærendo: tum significare voluit afferre se præsens solatium iis, qui ex fide & caritate contristantur. (K)

S. Aug. *In Ps.* xxxvii. *n.* 19 Si enim dormiebant, unde sciebant quod gestum erat?

In Ps. lxiii. *n.* 15. Quo perduxerunt illi a scrutationes suas, quas perscrutantes defecerunt, ut etiam mortuo Domino & sepulto, custodes ponerent ad sepulcrum? Dixerunt enim Pilato, Seductor ille; hoc appellabatur nomine Dominus Iesus Christus, ad solatiom servorum suorum quando dicuntor seductores: ergo

Matth. 27. 63. & seqq. illi Pilato, *Seductor ille*, inquiunt, *dixit adhue vivens, Post tres dies resurgam: iube itaque custodiri sepulcrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi, Surrexit a mortuis; & erit novissimus error peior priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus.* Posuerunt costodes milites ad sepulcrum. Concussa terra Dominus resurrexit: miracula facta sunt talia circa sepulcrum, ut & ipsi milites, qui custodea advenerant, testes fierent, si vellent vera nuntiare: sed avaritia illa quæ captivavit discipulum comitem Christi, captivavit & militem custodem sepulcri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam, & di-

Id. xx. 13. cite quia vobia dormientibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eom... Quid est, quod dixisti, o infelix astutia? Tantum ne deseria lucem consilii pietatis, & in profunda versutiæ demergeris, ut hoc dicas, Dicite quia vobis dormientibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum? Dormientes testes adhibes: vere tu ipse obdormisti, qui scrutando talia, defecisti. Si dormiebant, quid videte potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Sed *defecerunt scrutantes scrutationes*, de- Ps. lxiii. 7. fecerunt a luce Dei, defecerunt in ipso effectu consiliorum suorum.

(I) Act. x. 39. Et nos testes sumus omnium, qoæ fecit in regione Iudæorum, & Ierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Honc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibos præordinatis a Deo: nobis, qui manducavimus & bibimos cum illo, postquam resurrexit a mortuia. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum, & mortuorum.

(K) Marc. xvi. 9. Surgens autem mane, prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia. Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus. Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

Eadem videre est Luc. xxiv.

Ioan. xx. 11. Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos Angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Dicunt ei illi: Molier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum & nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesos est. Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quæria? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustolisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, & ego

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

2. Apparuit ſanctis mulieribus, quæ venerant ad ſepulcrum ad ungendum aromatibus corpus eius, præcepitque illis ut nuntiarent fratribus ſuis, (ſic Apoſtolos & diſcipulos ſuos appellavit) ut irent in Galilæam, ibi eum viſuri. (L) Nuntiàverunt illæ Apoſtolis & ceteris omnibus, *Et viſa ſunt ante illos, ſicut deliramentum, verba iſta, & non crediderunt illis.*

Luc. xxiv. 11. 3. Apparuit Simoni Petro Apoſtolorum principi. (M)

4. Apparuit diſcipulis duobus euntibus in Emmaus. (N)

5. Apparuit undecim Apoſto-

---

eum tollam. Dicit ei Ieſus: Maria. Converſa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum; Deum meum, & Deum veſtrum. Venit Maria Magdalene annuntians diſcipulis: quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

Vide S. Aug. *Lib.* 3. *de Conſenſu Evangeliſtarum, a n.* 63. *& ſeq. ad finem libri.*

S. August. *Lib.* 3. *de Conſenſu Evang. Lib.* 3. *num.* 69. Venit.. Maria Magdalene ſine dubio ceteris mulieribus, quæ Domino miniſtraverant, plurimum dilectione ferventior.

S. Greg. magn. Papa *Homil.* xxv. *n.* 1. *in Evang.* Maria Magdalene... poſtquam venit ad monumentum, ibique corpus Dominicum non invenit, ſublatum credidit, atque diſcipulis nuntiavit, qui venientes viderunt, atque ita eſſe, ut mulier dixerat, crediderunt.... *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans.* (Ioan. xx. 11.) Qua in re penſandum eſt, huius mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ a monumento Domini, etiam diſcipulis recedentibus, non recedebat. Exquirebat quem non invenerat, flebat inquirendo, & amoris ſui igne ſuccenſa, eius quem ablatum credidit, ardebat deſiderio. Unde contigit, ut eum ſola tunc videret, quæ remanſit ut quæreret: quia nimirum virtus boni operis, perſeverantia eſt, & voce veritatis dicitur: *Qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit....* (Matth. xxiv. 13.) Sed Maria cum fleret, inclinavit ſe, & proſpexit in monumentum. Certe iam monumentum vacuum viderat, iam ſublatum Dominum nuntiaverat: quid eſt quod ſe iterum inclinat, iterum videre deſiderat? Sed amanti ſemel aſpexiſſe non ſufficit: quia vis amoris intentionem multiplicat inquiſitionis. Quæſivit ergo prius, & minime invenit: perſeveravit ut quæreret, unde & contigit ut inveniret: actumque eſt ut deſideria dilata creſcerent, & creſcentia caperent quod inveniſſent. Hinc eſt enim quod de eodem ſponſo Eccleſia in Canticis canticorum dicit: *In lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea: quæſivi illum & non inveni. Surgam & circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea.* (Cant. iii. 1. 2.)

(L) Matth. xxviii. 1. Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre ſepulcrum... Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus... Surrexit.. Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare diſcipulis eius. Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius, & adoraverunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, ite nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

(M) Luc. xxiv. 34.... Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni,

1. Cor. xv. 5. Et quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim.

(N) Luc. xxiv. 13. Et ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Ieruſalem, nomine Emmaus. Et ipſi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt, dum fabularentur, & ſecum quærerent: & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis: oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent. Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & eſtis triſtes? Et reſpondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Ieruſalem, & non cognoviſti quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? & dixerunt: De Ieſu Nazareno, qui fuit vir Pro-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

lis in unum congregatis: venit ad eos Iesus ianuis clausis; *& exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Conturbati & conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati estis? ... Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum: palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et .... ostendit eis manus & pedes & latus. Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt illi partem piscis assi, & favum mellis. Et cum manducasset coram eis; sumens reliquias dedit eis.* Tunc *insufflavit super eos, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

Marc xvi. 14. Luc. xxiv. 14.

Ioan. xx. 22.

Supradictæ omnes apparationes factæ sunt ipsa die resurrectionis.

6. *Thomas non erat cum* ceteris Apostolis, *quando venit* ad eos *Iesus*. Noluit ergo credere dicentibus vidisse se Dominum; aitque, *Nisi videro in manibus eius fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam*. Post dies octo venit Iesus iterum ianuis clausis in locum ubi erant discipuli congregati, & Thomas cum eis: ostendit Iesus Thomæ manus & latus, deditque cicatrices palpandas. Credidit Thomas, & præ admiratione adorans ait, *Dominus meus & Deus meus*. (O)

Ibid. 24. Ibid. 25. Ibid. 28.

7. Postea manifestavit se iterum Iesus iu Galilæa ad mare Tiberiadis Petro, Iacobo, & Ioanni filiis Zebedæi, Thomæ, Nathanaeli, & aliis duobus, cum simul omnes piscarentur. Qui cum tota nocte nil

pheta, potens in opere & sermone, coram Deo & omni populo: & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel, & nune super hæe omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non invento corpore eius, venerunt dicentes: Se etiam visionem Angelorum vidisse, qui dieunt cum vivere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita invenerunt sieut mulieres dixerunt, ipsum vero non invenerunt. Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi eorde ad credendum, in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ! Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et ineipiens a Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus seripturis, quæ de ipso erant. Et appropinquaverunt castello quo ibant: & Ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum quoniam advesperascit, & inclinata est iam dies, & intravit eum illis. Et factum est, dum reeumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ae fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & eognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

(O) Ioan xx. 26. Et post dies octo, iterum erant discipuli eius intus, & Thomas eum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dieit Thomæ: Infer digitum tuum hue, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse inciredulus, sed fidelis. Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dixit ei Iesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt & crediderunt.

prendidissent, misso, iussu Christi, ad dexteram navigii rete, ceperunt pisces magnos centum quinquaginta tres. Deinde manducavit Iesus cum eis. Tunc voluit Petrum triplici amoris testimonio diluere culpam, quam triplici negatione commiserat, deditque illi curam pascendi gregis Dominici. Denique prædixit Petro quo genere martyrii esset moriturus, sciscitantique de morte Ioannis Evangelistæ noluit rem indicare, & quærentis curiositatem repressit. (P)

8. Convocatis Iesus in monte Galilææ Apostolis & discipulis, congregati sunt ibi plusquam quingenti fratres simul: quibus præbuit seipsum vivum, sicut ipsa die resurrectionis promiserat per Angelos & sanctas mulieres. (Q)

(P) IOAN. XXI. 1. Postea manifestavit se iterum Iesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic: Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto stetit Iesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli, quia Iesus est. Dixit ergo eis Iesus: Pueri numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis. Miserunt ergo; & iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare. Alii autem discipuli navigio venerunt, (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus: & cum tanti essent, non est scissum rete. Dicit eis Iesus: Venite, prandete: & nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? Scientes, quia Dominus est. Et venit Iesus, & accipit panem, & dat eis & piscem similiter. Hoc iam tertio manifestatus est Iesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis diligis me? ait illi: etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertio: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oves meas. Amen, amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum: & cum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: Domine: hic autem quid? Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

(Q) MATTH. XXVIII. 16. Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

1. COR. XV. 6. Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 21.

9. Viſus eſt Iacobo, qui primus fuit Ieroſolymorum Epiſcopus.

10. Tandem apparuit diſcipulis omnibus ipſa Adſcenſionis die. (R) De qua ultima apparatione infra dicemus fuſius. Huiusce cap. §. 22.

Iam ſupra dictas decem apparitiones nec plures memorat Scriptura. Ait tamen in genere, Chriſtum per dies quadraginta, quibus ſuper terram commoratus eſt a die reſurrectionis ad Adſcenſionem, apparuiſſe ſæpius Apoſtolis, ut eos præceptis ſuis informaret, & loqueretur de regno Dei. Itaque probabile eſt multo plures fuiſſe Chriſti apparitiones quam decem ſupra dictas, etiamſi illæ non ſcriptæ ſint. (S)

I. Numquid Virgini Matri ſuæ Chriſtus poſt reſurrectionem apparuit?

R. Id ut credamus multa nos & gravia argumenta ex rei convenientia petita movent. Altum tamen in Scripturis de illa apparitione ſilentium, ſive ut inde commendetur humilitas Mariæ, quæ divinis cumulata beneficiis noluit tamen ea temere manifeſtari, ſed quantum in ſe fuit preſſit ſilentio: ſive ut inde ſignificetur quanta fuerit fides & ſpes Mariæ, quæ huiuſmodi ſolatio non indigeret.

I. Numquid & poſt reſurrectionem apparuit Chriſtus Iudæis & gentibus qui eum crucifixerant?

R. Manifeſtavit ſe ***non omni populo***, inquit Petrus Apoſtolus, ***ſed teſtibus præordinatis a Deo***: noluit exhibere ſe vivum impiis tanto beneficio indignis, ***ne impii errore liberarentur, & ut fides non mediocri præmio deſtinata, difficultate conſtaret***, inquit Tertullianus. Act. 10. 41. Tertull. Apol. c. 21.

I. Certiſſimum ne eſt & exceptione maius teſtimonium eorum, qui Chriſtum reſurrexiſſe prædicaverunt?

R. Tam certum eſt horum teſtimonium quam quod certiſſimum. Fieri non poteſt ut ipſi vel decepti, vel deceptores fuerint. Nam

1. Pluſquam quingenti fuere teſtes oculati, ex quorum numero ne unus quidem fuit, qui ſibi non conſtiterit: omnes fere pro aſſerenda ſui teſtimonii veritate mori non dubitarunt. Multoſne reperias, qui, niſi religio animos addat, velint pro cognita veritate mortem oppetere? Sed qui pro aſſerenda contra facti conſcientiam falſitate mortem ſubierit, quis umquam viſus eſt?

2. Qui Chriſtum poſt reſurrectionem viderunt, & vidiſſe palam

---

(R) 1. Cor. xv. 7. Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus.

(S) Actor. 1. 3 Quibus (Apoſtolis) & præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et conveſcens, præcepit eis ab Ieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem Patris, quam audiſtis (inquit) per os meum: Quia Ioannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael? Dixit autem eis: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Sed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & uſque ad ultimum terræ.

testati sunt, ii fuere rudes, imperiti, simplices, timidi; in quos proinde cadere non potuit consilium tam inauditum, tam periculosum. Numquam sane adduci potuissent, nisi vis ipsa veritatis ageret, ut constantes prædicarent rem alioqui incredibilem, cui contradicendum optime noverant a tot viris peritis, malignis, potentibus; rem inquam, cuius prædicatione tot erant in se & tam graves persecutiones concitaturi.

3. Dum perhibebant testimonium huic veritati, quæ fundamentum est nostræ religionis, producebant in medium Prophetas, qui rem longe ante prædixerant: (T) firmabantque testimonium suum miraculis insignibus, quibus adducebantur infiniti propemodum homines ad credendum, (V) spreto mortis periculo; veniebant enim in discrimen capitis quicumque crederent. Fiebant autem hæc miracula coram infensissimis Christi hostibus, qui factorum veritatem numquam ausi sunt negare, quamquam ad eorum vim elevandam magicis artibus ea tribuerent; quasi vero diabolus pro suo ipsius imperio destruendo conspirasset. Quid quod Apostoli timidi & increduli dum Christus viveret, dum posset eos ipse sua præsentia, auctoritate, præceptis, monitis, miraculis roborare; tunc solum constantes & impavidi & pleni fide sunt, cum Christus e vivis excessit? Sane nisi eos Christus e mortuis suscitatus roborasset, an suam ipsi supinam credulitatem vel tunc non intellexissent? An non agnovissent fuisse se a Christo dum viveret delusos?

4. Apostoli non solum prædicabant Christum resurrexisse a mortuis, sed & iuxta veteres prophetias prædicebant iam iam gentes omnes ad Christum esse convertendas, & per eum vocandas ad cognitionem & cultum unius supremi Numinis. (X) Dum hæc dicerent, totus orbis Idolorum & Pseudodeorum cultu & veneratione tenebatur, neque erat ulla ratione credibile posse umquam a sua superstitione avocari. Addebant Apostoli iam venisse tempus reprobationis Iudæorum, & per totum orbem dispersionis; nec eos nisi in fine mundi convertendos ad Dominum. (Y) Dum hæc dicerent,

(T) *Lege supra litt.* (C) *allatos Petri sermones ex capitibus* II. & XIII. *Act. Apost.*

(V) MARC. XVI. 17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquentur novis: serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene habebunt..... Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante; sequentibus signis.

(X) ROM. XV. 9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini gentes cum plebe eius. Et iterum: Laudate omnes gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rursus Isaias ait: Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt.

2. Reg. 22. 5. & Psal. 17. 50. — *Ps. 116. 1.* — *Isai. XI. 10.*

(Y) ROM. XI. 23. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam

ſtabat Ieruſalem, ſtabat templum, Iudæi alta pace fruebantur, non cernebatur ullum tam ſtupendæ mutationis fundamentum. Oraculorum Apoſtolicorum veritatem probavit eventus. Iam tunc cœperunt ad Chriſtum converti gentes quæ tandem turmatim ad Eccleſiam confugerunt. Iudæi reprobati & per totum orbem diſſipati ſunt; & perſeverat etiamnum horum deſolatio.

Si quis eiuſmodi argumentorum pondus & efficaciam non ſentit, næ ille imbecillis ingenio eſt. Si quis cum ſentiat, non credit, næ ille eſt corde obduratiſſimus.

I. Cur dixiſti veritatem reſurrectionis Chriſti fundamentum eſſe noſtræ religionis?

R. Quia ſi Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt Apoſtolorum prædicatio, inanis eſt fides noſtra; inveniuntur Apoſtoli falſi teſtes, falſæ ſunt prophetiæ veteres de reſurrectione; ruit tota religio. Si autem Chriſtus reſurrexit, verum eſt teſtimonium eorum, qui ſcripſerunt ipſum vel reſurrexiſſe vel reſurrecturum; vera ſunt ergo & credenda alia quæcumque vel Apoſtoli vel Prophetæ ſcripſere. At ubi ſtat inconcuſſa veritas Scripturarum & auctoritas Apoſtolorum; nonne conſequenter ſtat inconcuſſa veritas religionis Chriſtianæ? Quis itaque niſi inſipiens eam conſequenter non amplectatur? (Z)

I. Cur Chriſtus non eſt poſt reſurrectionem cum Apoſtolis ſicut antea converſatus? cur voluit illis idemtidem ſolum apparere?

R. 1. Ut occultaret ſe Iudæis & impiis, propter rationes divinæ ſuæ ſapientiæ cognitas, quas ſuperius attigimus.

2. Ut ſignificaret aliam eſſe vitam glorioſam a vita mortali.

3. Ut ſignificaret grande illud myſterium, de quo loquitur Apo-

---

olivam; quanto magis ii, qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ olivæ? Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, (ut non ſitis vobis ipſis ſapientes:) quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret, ſicut ſcriptum eſt: *Iſai. LIX. 20.* Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem a Iacob. Et hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum.

(Z) 1. Cor. xv. 3. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas: & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc undecim. Deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul..... deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus. Noviſſime autem omnium tamquam abortivo, viſus eſt & mihi..... Sic prædicamus, & ſic credidiſtis. Si autem Chriſtus prædicatur quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorum non eſt, neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra. Invenimur autem & falſi teſtes Dei: quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod ſuſcitaverit Chriſtum; quem non ſuſcitavit, ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit a mortuis primitiæ dormientium.

ſtolus, dum innuit reſurrectionem Chriſti typum eſſe reſurrectionis noſtræ ſpiritualis; & vitam Chriſti in carne reſuſcitati typum eſſe vitæ Chriſtiani in ſpiritu reſuſcitati. (AA)

Rem explico. Is ſuſcitatus ſpiritu dicitur, qui in novitate vitæ ambulat. Sicut *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur*, inquit Apoſtolus, ita & nos ſi ſpiritualiter cum Chriſto reſurreximus, ſumus mortui quidem peccato, viventes autem Deo; ita ut non regnet amplius peccatum in nobis, & quæ ſurſum ſunt quæramus, quæ ſurſum ſunt ſapiamus, non quæ ſuper terram. Huic ſancti Apoſtoli doctrinæ ſtando addere licet, quemadmodum Chriſtus poſt reſurrectionem non converſatus eſt amplius inter homines mortales, ſed illis ad diem uſque adſcenſionis ſuæ identidem ſolum apparuit, ut eos & in fide reſurrectionis ſuæ firmaret, & inſtitueret ad ea quæ Dei ſunt; ita Chriſtiano, ſi ſpiritu ſuſcitatus ſit, ſic inſtituendam novam vitæ rationem, ut reliquum vitæ ſuæ tempus ad ſuam uſque in cælum aſſumptionem, cuius vita Chriſti poſt reſurrectionem typus fuit, totum iis rebus impendat, quæ ad Deum & ad cælorum regnum pertinent; nec delectetur conſortio & colloquiis hominum, qui ſecundum carnem ambulant, nec verſetur inter eos, niſi ex neceſſitate caritatis, & iuſſu Dei. (BB)

Rom. VI. 9.

(AA) 1. Cor. xv. 35. Sed dicit aliquis: Quomodo reſurgunt mortui? Qualive corpore venient? Inſipiens, tu quod ſeminas non vivificatur, niſi prius moriatur. Et quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus ſicut vult: & unicuique ſeminum proprium corpus. Non omnis caro, eadem caro: ſed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. Et corpora cæleſtia, & corpora terreſtria: ſed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt: Factus eſt primus homo Adam in animam viventem, noviſſimus Adam in ſpiritum vivificantem. Sed non prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale: deinde quod ſpiritale. Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo, cæleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis. Hoc autem dico fratres: quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt: neque corruptio incorruptelam poſſidebit.

Gen. II. 7.

(BB) Rom. vi. 4. . . . Ut quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus . . . Si autem mortui ſumus cum Chriſto: credimus quia ſimul etiam vivemus cum Chriſto: ſcientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem vivit, vivit Deo.

Coloss. iii. 1. Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

S. Thomas 3. *par. quæſt.* 55. *art.* 3. *in cor.*

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 22.

§. 22. *Adſcenſio Chriſti. Eius in cælo Dotes & Nomina ſummatim proferuntur.*

I. Quot tranſegit Chriſtus in terris dies poſt reſurrectionem?

R. Dies quadraginta, ut ſupra diximus.

I. Cur dies hos tranſegit Chriſtus in terris poſt reſurrectionem?

R. Ut ſuæ probaret hominibus reſurrectionis veritatem; Apoſtoloſque paſſione magiſtri ſui turbatos firmaret; firmatos ab incredulitate revocaret; revocatos ad fidem, imbueret omnibus documentis neceſſariis ad prædicandum Evangelium omni creaturæ. (A)

I. Quid egit die quadrageſima?

R. Congregatis Apoſtolis omnibus in urbe Ieruſalem, apparuit Ieſus, & dixit illis: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.* Matth. xxviii. 18. 19. Tum promiſit, non ſolum illis, ſed & omnibus qui per eum credituri eſſent, virtutem ſignorum & miraculorum; (B) addiditque, *Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Ibid. 20. Qua ſolemni promiſſione ſe numquam ab Eccleſia diſceſſurum pollicitus eſt. Promiſit quoque Apoſtolis mittendum a ſe non poſt multos dies Spiritum ſanctum; præcepitque ne interea Ieroſolymis diſcederent, donec induerentur virtute ex alto. Denique aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas. (C)

Ad veritatem reſurrectionis (Chriſti) manifeſtandam, ſufficit quod pluries eis (diſcipulis) apparuit, & cum eis familiariter eſt locutus, & comedit, & bibit, & ſe eis palpandum præbuit. Ad gloriam autem reſurgentis manifeſtandam, noluit continue converſari cum eis, ſicut prius fecerat, ne videretur ad talem vitam reſurrexiſſe, qualem prius habuerat.

(A) S. Leo *Serm.* 71. *qui eſt de Aſcenſ. Domini* 1. *cap.* 1. *initio*. Poſt beatam & glorioſam reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qua verum Dei templum Iudaica impietate reſolutum, divina in triduo potentia ſuſcitavit, quadragenarius hodie, dilectiſſimi, ſanctorum dierum expletus eſt numerus, ſacratiſſima ordinatione diſpoſitus, & ad utilitatem noſtræ eruditionis impenſus: ut dum a Domino in hoc ſpatium mora præſentiæ corporalis extenditur, fides reſurrectionis documentis neceſſariis muniretur. Mors enim Chriſti multum diſcipulorum corda turbaverat, & de ſupplicio crucis, de emiſſione ſpiritus, de exanimati corporis ſepultura, gravatis mæſtitudine mentibus, quidam diffidentiæ torpor obrepſerat.... Quam utique hæſitationem humana infirmitate nutantem, nequaquam permiſiſſet Spiritus veritatis prædicatorum ſuorum ineſſe pectoribus: niſi illa trepida ſollicitudo, & curioſa cunctatio, noſtræ fidei fundamenta ieciſſet. Noſtris igitur perturbationibus, noſtriſque periculis in Apoſtolis conſulebatur: nos in illis viris contra calumnias impiorum, & contra terrenæ argumenta ſapientiæ docebamur. Nos illorum inſtruxit aſpectus, nos erudivit auditus, nos confirmavit attactus.... Dubitatum eſt ab illis, ne dubitaretur a nobis.

(B) Marc. xvi. 17. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquentur novis: ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt.

(C) Luc. xxiv. 45. Tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas. Et dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ieroſolyma. Vos autem teſtes eſtis horum.

Luc. xxiv. 50. *Eduxit eos* postea *foras in Bethaniam*, atque inde in montem Olivarum, iuxta Ierusalem. Ubi illuc ventum est, *Elevatis* Iesus *manibus* Luc. xxiv. 50. 51. *benedixit eis*; *& factum est dum benediceret, recessit ab eis, & ferebatur* Act. i. 9. *in cælum: & nubes suscepit eum ab oculis eorum*.

Act. i. 12.

Ibid. 10. 11. *Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*. (D)

I. Christus ergo iam in terris non amplius versatur?

R. Iam in terris non ita versatur quidem, ut videri oculis possit; versatur tamen modo invisibili, idque ratione duplici: Præsentia sua reali & corporali in sacratissimo Eucharistiæ Sacramento. (E) Præsentia spirituali, id est gratia & protectione, qua toti Ecclesiæ, quin & singulis fidelibus adest. (F)

I. Quomodo Christus est in cælo?

R. Sedet ibi ad dexteram Dei Patris. (G)

I. Quid? Deus habet dexteram?

R. Nullatenus: Deus enim spiritus est, & non corpus. Sed hac translata locutione significare voluit Spiritus sanctus, Christum qua Deus est, eamdem in cælo habere potentiam cum Patre; & qua homo, exaltatum esse magnitudine gloriæ & potentiæ supra omnem creaturam, ut ait Apostolus. (H)

(D) Marc. xvi. 19. Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet a dextris Dei.

(E) *Vide 3. part. huiusce operis, Sect. 1. cap.* iv. §. iv.

(F) Matth. xxviii. 20..... Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

(G) Psal. cix. 1. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Rom. viii. 34.... Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Coloss. iii. 1... Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.

Heb. i. 3 Qui cum sit splendor gloriæ.... sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.... Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

1. Petr. iii. 22. Qui (Iesus Christus) est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cælum, subiectis sibi Angelis, & potestatibus, & virtutibus.

(H) Ephes. i. 18.... Ut sciatis.... quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

S. Ioan. Chrysost. *Homil 59. contra Anomæos 6. paulo post med.* (Christum) a dextris iubet sedere, ut æqualem honorem & potestatem non inferiorem discas. Minister enim non sedet, sed adstat. Sedere dominicæ potestatis est, adstare servilis & subiectæ conditionis: propterea & Daniel dicit: *Aspiciebam donec positi sunt throni, & antiquus dierum sedit... Decies mille myriades ministrabant ei, & mille millia as-* Dan. vii. 9. 10.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 22.

I. Cur dicitur Christus in cælis sedere?

R. Ut hac loquendi formula intelligamus Christum in cælis esse, 1. Tamquam in loco quietis æternæ post laborēs, 2. Tamquam in throno regni sui. (I)

I. Fuit ne hominibus utilis adscensio Christi in cælum?

R. Multum per omnem modum: 1. Etenim hac die vere dici potest natura humana triumphum egisse.

2. Adscensio Christi inconcussum est spei nostræ fundamentum.

3. Dici potest adscensio consummatio sacrificii Christi.

I. Cur ais adscensionis die triumphasse naturam humanam?

R. Quia, 1. Hac die Christus assumptam hominum naturam introduxit in possessionem gloriæ æternæ, ad quam fuerant homines conditi.

2. *Adscendens* Christus *in altum*, *captivam duxit captivitatem*, hoc est sanctos omnes, qui captivi antea detinebantur in inferis, & quos adscendens in cælos secum duxit. (K) *Ps* LXVII. 19. *Ephes.* IV. 8.

I. Cur ais Adscensionem Christi in cælum esse fundamentum spei nostræ?

---

sistebant ei. Et iterum Esaias: *Videbam Dominum sedentem super thronum excelsum & elevatum,.. & Seraphim in circuitu eius steterunt*. Michæas autem: *Videbam Dominum Deum Israel sedentem super thronum suum, & omnis exercitus cæli stabat a dextris eius & a sinistris eius*. Vides ubique supernas virtutes assistentes, ipsum autem sedentem? Cum igitur videris & Filium a dextris habentem cathedram, non ministrantis dignitatem quamdam putes, sed habentis auctoritatem dominicam. Idcirco & Paulus cum utraque sciret, quod adstare ministrantium sit, sedere autem imperantium & præsidentium: vide quomodo hæc separat, dicens: *Angelis quidem suis inquit: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Filio autem: Thronus tuus Deus in sæculum sæculi:* per thronum regiam potestatem designans. Itaque cum sermo noster omnino probarit Filii dignitatem non servilem, sed herilem esse, adoremus quoque ut Dominum ipsum, & Patri honore coæqualem. *Isai.* VI. 1. 2. 3. *Reg.* XXII. 19. *Heb.* 1. 7. 8.

S. AUG. *Lib. de Fide & Symb. c. 7. n. 14.* Credimus etiam, quod *sedet ad dexteram Patris*. Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum aut sinistrum latus animo occurrat; aut idipsum quod sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est... Ad dexteram ergo intelligendum est sic dictum esse, in summa beatitudine, ubi iustitia & pax & gaudium est... Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua illa maiestas numquam caret, semper digna dignis tribuendo. *Symb. Apost.*

ESTIUS *in Epist. ad Ephes. cap. 1. vers.* 20. Corporaliter & secundum humanam naturam elevatus in cælum, qui est locus beatorum ac sedes Dei; proximam illic a Deo Patre dignitatem, auctoritatem, & gloriam, quietus possidet; proximam dico quatenus homo est; nam in quantum Deus, ab æterno omnia habet eadem cum Patre.

CORN. a LAPIDE *in c. 3. v. 1. ad Colost.* Athanasius & alii putant per sedere hic significari æqualem maiestatem Filii cum Patre, scilicet divinam, quam quiete & pacifice cum Patre possidet, & simul cum eo regnet quasi summus Rex & Dominus omnium.... Omnis honor & prædicatio quæ tribuitur Verbo, tribuitur & Christo homini: sedet ergo Christus homo a dextris Dei, idest præest omnibus quasi summus Rex ac iudex, qui tanta dignitate præcellit, ut in eodem solio cum Deo sit, & eadem cum eo adoratione colatur.... Pari ergo modo sedere Christum ad dexteram Patris est Christum esse socium & participem virtutis & omnipotentiæ paternæ, firmitatis, stabilitatis & æternitatis eiusdem, veritatis, æquitatis & fidei eiusdem.

(I) *Vide auctoritates supra allatas litt.* (H)

(K) S. LEO *Serm. 71. qui est de Ascensione Domini* 1. *c.* 4. Quia igitur Christi Ascensio, nostra provectio est; & quo processit gloria capitis, eo spes vocatur &

R. Quia in cælum Christus præcursor pro nobis introivit, fusumque pro nobis in cruce sanguinem iugiter offert, ut docet Apostolus. (L)

I. Cur ais, Adscensionem Christi dici posse consummationem sacrificii Christi?

R. Hoc alibi & fuse quidem explicabimus, ubi agemus de Christi sacrificio, *Parte* 3. *Sect.* 2. *cap.* 7. §. IV. VI. *&* XXII. *n.* 12.

I. Extant ne prophetiæ veteres de Adscensione Christi?

R. Extant non paucæ. Hæc habet David:

Psal. XXIII. 7. 9. *Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.*

Exaltare super cælos Deus: & super omnem terram gloria tua.

Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ... Regnabit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam. *Ps.* LVI. 16. 12. *Psal.* XLVI. 6. 9.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini eius: iter facite ei, qui adscendit super occasum: Dominus nomen illi.... Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus.... Regna terræ cantate Deo; psallite Domino, psallite Deo, qui adscendit super cælum cæli, ad orientem. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Date gloriam Deo super Israel; magnificentia eius, & virtus eius in nubibus. (M) *Ps.* LXVII. 5. 19. 33.

Zacharias Propheta hæc habet:

---

corporis... dignis exultemus gaudiis; hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus, sed etiam cælorum in Christo superna penetravimus; ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam, quam per diaboli amiseramus invidiam. Nam quos virulentus inimicus primi habitaculi felicitate deiecit, eos sibi concorporatos Dei Filius ad dexteram Patris collocavit.

Vide etiam auctoritates Patrum §. 10. *huius cap. allatas.*

(L) HEBR. VI. 20. Ubi præcursor pro nobis introivit Iesus, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

IX 24. Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit, exemplaria verorum; sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.

S. AUGUSTINUS *Lib.* 2. *contra Epist. Parmen. cap.* 7. *num.* 14. Sacerdos solus intrabat in Sancta sanctorum, populus autem stabat foris: sicut nunc ille Sacerdos (Christus) post resurrectionem suam intravit in secreta cælorum, ut ad dexteram Patris interpellet pro nobis. Populus autem, cuius ille Sacerdos est, adhuc foris gemit.

Serm. 263. *in Adscens. Dom.* 3. *num.* 1. Hodie... Dominus noster Iesus Christus ascendit in cælum: ascendat cum illo & cor nostrum... Sicut enim ille ascendit, nec recessit a nobis; sic & nos cum illo ibi iam sumus, quamvis nondum in corpore nostro factum sit quod promittitur nobis... Cum ascendit in cælum, nos ab illo non separamur. Qui de cælo descendit, non nobis invidet cælum; sed quodammodo clamat, Membra mea estote, si ascendere vultis in cælum. In hoc ergo ipsi interim roboremur, in hoc votis omnibus æstuemus. Hoc meditemur in terris, quod computamur in cælis... Facile corpus levabitur in alta cælorum, si non premat spiritum sarcina peccatorum.

Lib. de Agone Christiano c. 26. *num.* 28. Dextera Patris est beatitudo perpetua, quæ sanctis promittitur... Quia & corpus Christi, quod est Ecclesia, in ipsa dextera, hoc est in ipsa beatitudine futurum est, sicut Apostolus dicit, quia *& simul nos suscitavit, & simul sedere fecit in cælestibus.* Quamvis enim corpus nostrum nondum ibi sit, tamen spes nostra iam ibi est. *Ephes.* II. 6.

S. LEO *Serm.* 71. *de Ascens. Dom.* 1. *c.* 4. *vide sup. litt.* (K) *huius §.*

(M) S. AUG. *in Psal.* XXIII. *n.* 7... Introibit Rex... qui superatis portis mortalitatis, & patefactis sibi cælestibus, implevit quod ait, Gaudete, quoniam ego vici sæculum. *Ioan.* XVI. 33.

N. 9.... Introibit Rex gloriæ, ut ad

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 22.

Et stabunt pedes eius in die illa super montem Olivarum, qui est contra Ierusalem.

Zach. xiv. 4. Hæc prophetia ut intelligatur sciendum est, sic impressa fuisse in monte Oliveti Christi ad cælum adscendentis vestigia, ut numquam deleri potuerint. Referunt id S. Paulinus, S. Augustinus, Sulpitius Severus, & alii. Verba Sulpitii Severi accipe.

Hist. Sac. Lib. 2. *Helena mater Constantini Basilicam in loco Dominicæ adscensionis constituit. Illud mirum, quod locus ille in quo postremum institerant divina vestigia, cum in cælum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcumque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret; excussis in ora apponentium sæpe marmoribus. Quin etiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut vestigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non sentiat: & eadem adhuc sui speciem, velut impressis signata vestigiis, terra custodit.* (N)

---

dexteram Dei Patris interpellet pro nobis.

In Psal LVI. *n.* 13. . . . Homo in cruce, & super cælos Deus. Remaneant in terra sævientes, tu in cælo esto iudicans . . . Fratres, exaltatum Deum super cælos non videmus, sed credimus: super omnem autem terram gloriam eius non tantum credimus, sed etiam videmus.

In Psal. LXVII. *num.* 26. *Captivasti captivitatem* . . . Quia vicit mortem, quæ captivos tenebat, in quibus regnabat.

(N) S. Aug. *Tract.* 47. *in Ioan. n.* 4. *in fine*. Ipse Dominus ibi fuit, (in Iodæa) ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi nasci, ibi sanguinem fundere voluit, ibi sont vestigia eius, modo adorantur, ubi novissime stetit, unde adscendit in cælum.

S. Paulinus *Epist.* 31. *ad Severum*, *n.* 4. Mater Augusta (Helena) ædificatis basilicis contexit omnes & excoluit locos, in quibus salutaria nobis mysteria pietatis suæ, Incarnationis, & Passionis, & Resurrectionis, atque Ascensionis sacramentis Dominus Redemptor impleverat. Mirum vero inter hæc, quod in basilica Ascensionis, locus ille tantum, de quo in nube susceptus *ascendit*, *captivam* in sua carne *ducens captivitatem nostram*, ita sacratus divinis vestigiis dicitur, ut numquam tegi marmore aut paviri receperit, semper excussis solo respuente, quæ manus adoroandi studio tentavit apponere. Itaque in toto basilicæ spatio, solus in sui cespitis specie virens permanet: & impressam divinorum pedum venerationem calcati Deo pulveris perspicua simul & attigua venerantibus arena conservat, ut vere dici possit: *Adoravimus ubi steterunt pedes eius.*

Act. 1. 9. *Ephes.* IV. 8. *Psal.* LXVII. 19. *Psal.* CXXXI. 7.

S. Hieron *Lib. de locis Hebraicis*. Mons Oliveti ad Orientem Iarosolymæ, torrente Cedron interfluente, ubi ultima vestigia Domini humo impressa hodieque monstrantur. Cumque terra eadem quotidie a credentibus hauriatur, nihilominus tamen eadem sancta vestigia pristinum statum continuo recipiunt.

Paulinus *Lib.* v. *de vita S. Martini*.

Aut hinc iam reducis gavisa ad sidera Christi,
Postrema excepit felix vestigia tellus,
Quæ tam sanctifici conservans munera tactus,
Quidquid ad ornatum commentum dextra paravit
Dedignata suis longe discossit arenis.

Beda *Lib. de locis sanctis*, *cap.* 7. Ultima Domini vestigia, cælo desuper patente, ubi ascendit, visuntur: quæ cum quotidie a credentibus terra tollatur, nihilominus manent, & eamdem adhuc speciem sui, velut impressis signata vestigiis, servant.

Idem miraculum adhuc perseverare testautur plurimi, qui iter Ierosolymitanum scripserunt, quorum testimonia referre supersedeo. Vide, si lubet, Doctissimi Rosweidi *e S. I. notas in Sanctum Paulinum.*

Hoc miraculum ad nostra usque tempora continuatur, ut testes sunt omnes, qui ad loca sancta proficiscuntur.

I. Extat ne aliqua prophetia vetus de sessione Christi ad dexteram Patris?

R. Extat, & luculentissima illa quidem, cuius explicationem ore ipsius Christi accepimus. Hæc autem habetur Psalm. cix.

Ps. cix. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (O)

Dixerat quoque in Psalmo decimo quinto David: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem .... adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes* IN DEXTERA TUA *usque in finem.*

Ps. xv. 10. 11.

I. Fuit ne Adscensio Christi in veteri lege figuris adumbrata?

R. Fuit. 1. Hanc velut in typo adumbrabat Pontifex Iudæorum, qui semel in anno introire tenebatur in Sancta sanctorum cum sanguine victimarum, quæ immolatæ fuerant in altari. Quam figuram fuse explicat Apostolus capite nono Epistolæ ad Hebræos; aitque inter cetera: *Christus assistens Pontifex futurorum bonorum ... non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel ... non in manufacta Sancta, ... exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.*

Hebr. ix. 11. 20.
Ib. &. 24.

2. Elias in cælum raptus, & venturus denuo in terras, dici quoque potest fuisse typus Christi in cælum adscendentis. PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 22.

3. Fuit & alia insignis figura adscensionis Christi in sacrificiis, quorum fumus ad cælum ferebatur in odorem suavissimum Domino. Sed hanc alibi fusius & enucleatius explicabimus. Par. 3. Sect. 2. c. 7. §. 6. & 22. n. 12.

I. Qua ratione affectos nos esse decet erga Christum ad dexteram Patris sedentem?

R. Continuam debemus illi subiectionem, adorationem, dilectionem, gratiarum actionem. Deinde *habentes Pontificem magnum, qui penetravit cælos, Iesum Filium Dei ... cum fiducia* accedere oportet iugiter *ad thronum gratiæ eius; ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Tum considerandæ, & attentius perscrutandæ, & quantum in nobis est, intelligentia perspiciendæ dotes illæ eximiæ, quibus iam ad dexteram Dei sedens fruitur. Hebr. iv. 14. & 16.

I. Quas tu dotes Christi ad dexteram Patris sedentis narras?

R. Variæ illæ sunt & multiplices. Eas omnes ad triplicem veluti ordinem referre nihil vetat. In primo ordine considerare licet, quas Christus possidet dotes habito respectu ad Patrem. In secundo, quas possidet habito respectu ad res creatas in genere. In tertio, quas

(O) MATTH. XXII 41. Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Iesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum? ... Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius eius est?

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 22.

possidet habito respectu ad homines in specie.

I. Quas Christus possidet dotes habita ratione ad Patrem?

Hebr. 1. 3. *R.* Est imago Patris, ***figura substantiæ eius, & splendor gloriæ eius***, Verbum Patris, virtus & sapientia Dei.

I. Quas possidet dotes habita ratione ad creaturas omnes?

R. Dicitur primogenitus ante omnem creaturam. Omnia per ipsum & propter ipsum facta sunt. Omnia in ipso constant. Portat omnia verbo virtutis suæ. Ipse est instaurator terrestrium & cælestium. Ipsum constituit Deus heredem universorum. Ipse est principium & finis, Primus & novissimus, Alpha & omega, Sanctus & iustus *χατ' ἐξοχὴν*

I. Quas possidet dotes habita ratione ad homines?

R. Ipse noster est Mediator, Redemptor, advocatus, Sacerdos, Pontifex, victima nostra, templum nostrum, altare nostrum, caput nostrum, lux nostra, Pater, Frater, Magister, Doctor, Propheta noster, & speciali excellentiorique ratione Apostolus. Ipse est Angelus novi testamenti. Ipse est via qua ambulemus, porta qua intremus, lapis angularis, & fundamentum quibus ædificemur, veritas quam sequamur. Ipse est vitis cuius nos palmites sumus. Ipse vita nostra, panis & cibus noster, Pastor, Sponsus, Medicus, Rex, Iudex noster, signum nostrum. Ipse est auctor & consummator fidei nostræ: futurusque est olim gloria & felicitas nostra, si tamen eum hic tamquam exemplar sequuti fuerimus.

I. Magni ne interest ut singulas has Christi dotes sciamus & perscrutemur?

R. Nihil est quod nobis sit necessarium magis, quod nostra magis intersit. Hæc est illa supereminens Christi scientia, propter quam existimabat Apostolus ***omnia detrimentum esse***, & arbitrabatur ***ut stercora***. (P) Philip. III. 8.

§. 23. *Explicantur Dotes quæ ad Christum pertinent, habito respectu ad Patrem, & ad res creatas in genere.*

I. Cur vocas Christum imaginem Dei Patris?

R. Sic eum vocat Apostolus, ut significet Christum, qua Deus est, perfectam habere cum Deo Patre

(P) Philip. III. 8. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam ... Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionum illius; configuratus morti eius: si quomodo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si qoomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum a Christo Iesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.

similitudinem, utpote qui sit natura Filius Dei, Deus ipse, ut Pater. (A)

I. Cur vocas Christum figuram substantiæ Patris? PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 23.

R. Sic eum vocat Apostolus, ut

(A) 2. COR. IV. 4. Deus excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

COLOS. I. 15. Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ.

S. AUG. Lib. de diverſ. Quæſt. octoginta tribus, Quæſt. 51. *num.* 4. Neque inscite distinguitur, quod aliud sit imago & similitudo Dei, qui etiam Filius dicitur; aliud ad imaginem & similitudinem Dei, sicut hominem factum accipimus: .. quia omnis quidem imago similis est, non autem omne quod simile est, etiam imago proprie, sed forte abusive dici potest.

De quo testimonio hic ipse AUG. *Lib.* 1. *Retract. cap* 26. *circa med.* Item dixi: *Neque inscite, &c.* Quod non ita intelligendum est, quasi homo non dicatur imago Dei, cum dicat Apostolus: *Vir quidem non*
1. Cor. II. 7. *debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei.* Sed dicitur etiam ad imaginem Dei; quod Unigenitus non dicitur, qui tantummodo imago est, non ad imaginem.

Eadem fere repetit lib. 7. *c.* 6. *n.* 12. *de Trinitate, exponens hæc verba Geneſ.* 1. 26.
Gen. I. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*... Quia non omnino æqualis fiebat illa imago Dei, tamquam non ab illo nata, sed ab eo creata, huius rei significandæ caussa ita imago est ut ad imaginem sit: id est non æquatur parilitate, sed quadam similitudine accedit... Sunt enim qui ita distinguunt, ut imaginem velint esse Filium: hominem vero non imaginem, sed ad imaginem. Refellit autem
1. Cor. XI. 7. eos Apostolus dicens, *Vir quidem non debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei:* Non dixit, *ad imaginem;* sed, *imago.* Quæ tamen imago, cum alibi dicitur, *ad imaginem*, non quasi ad Filium dicitur, quæ imago æqualis est Patri, alioquin non diceret, *ad imaginem nostram.* Quomodo non nostram, cum Filius solius Patris imago sit? Sed propter imparem, ut diximus, similitudinem dictus est homo *ad imaginem*, & ideo *nostram*; ut imago Trinitatis esset homo; non Trinitati æqualis, sicut Filius Patri.

Serm. 9. *de decem chordis cap.* 8. *n.* 9... Eris qualis est (Deus,) sed ad quemdam modum, id est, imitator Dei velut imago, sed non qualis imago est Filius... In creatura, non hoc est imago Dei, quod est in Filio, qui hoc est quod Pater, id est, Verbum Dei, per quod facta sunt omnia.

Vide S. AMBROS. *infra litt.* (C) *hocce §.*

S. ATHANAS. *Orat. contra gentes, n.* 41. Hoc Verbum... sui ipsius Patris quam simillima est imago.

Orat. 1. *contra Arianos n.* 9. *&* 16. *Vide infra litt.* (D) *hocce §.*

N. 20. Clarius licebit perspicere quam absurda sit Ariana hæresis, si nimirum attendetur Filium Patris imaginem, splendorem & figuram, atque veritatem esse. Nam si existente luce, imago eius existit splendor: si item substantia existente, eiusdem existit integra figura: si denique existente Patre, existit veritas: videant qui divinitatis imaginem & figuram tempore metiuntur, in quantam incidant impietatem. Si enim non fuit Filius antequam nasceretur, nec igitur semper fuit in Deo veritas; verum id nefas dictu est. Siquidem Patre existente, fuit semper in illo veritas, quæ Filius est, qui & idem dicit:
Ego sum veritas. Substantia similiter existente, eius figuram & imaginem continuo esse prorsus necesse est. Nec enim extrinsecus depicta est Dei imago, sed ipse Deus eiusdem est genitor, in qua seipsum intuens eadem delectatur, ut ait Filius: Ioan. XIV. 6.
Ego eram qua delectabatur. Quandonam ergo seipsum Pater non intuebatur in sui ipsius imagine, aut quando nam eadem non delectabatur? &c. Prov. VIII. 30.

Orat. 2. *n.* 33. *Vide hocce §. litt.* (B)

S. HILAR. *Lib.* 7. *de Trinit. n.* 37. *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Non enim hoc, quod ex partu Virginis carnale est, ad contemplandam in eo Dei formam & imaginem proficit: neque ad incorporalis Dei naturam videndam assumpti hominis species in exemplo est. Sed agnitus in eo Deus est, si quibus tamen ipse agnitus est, ex virtute naturæ: & intellectus Deus Filius id præstat, ut intellectus & pater sit: dum ita imago est, ut non differat genere, sed significet auctorem. Imagines enim ceteræ ex diversis aut metallis aut fucis aut generibus aut artibus reddunt eorum spe- Ioan. XIV. 9.

Pars I. Sect II. Cap. I. §. 23.

significet Christum, quatenus Dei Verbum est, non esse nudam & transeuntem substantiæ Dei Patris imaginem; sed characterem numquam deficientem, & vivam expressionem illius naturæ, utpote qui unus & idem sit cum Patre Deus. (B)

---

eies, quorum sunt imagines institutæ: sed numquid ut imagines veræ sint, exæquari possunt inanima viventibus, & vel picta, vel sculpta, vel fusa nativis? Filius autem Patri non secundum hæc imago est; quia viventis vivens imago est, & ex eo natus non habet naturæ diversitatem, & in nullo diversus tenet naturæ eius, ex qua non diversus est, potestatem.

Coloss. 1. 15. *Lib. 8. num. 48. Qui est imago Dei invisibilis?* Interrogo utrum visibilis imago est invisibilis Dei; & utrum infinitus Deus per formæ circumscriptæ imaginem eoimaginari possit ad speciem? Imago enim formam necesse est eius reddat, cuius & imago est....

Joan. xiv. 9. *N. 49.* Sed neque Dominus incertum reliquit, *qui me vidit, vidit & Patrem*: neque Apostolus tacuit qualis esset, *Qui* Coloss. 1. 15. *est imago Dei invisibilis*. Dominus enim dixerat. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere*: hinc videri in se Patrem docens, quod opera eius efficeret... Joan. x. 37. Nam utique invisibilium conditor non est in ea naturæ necessitate, ut invisibilis Dei imago visibilis sit.....

N. 51. Sentisne iam quid sit esse imaginem Dei? Creari utique omnia in eo per eum. Cum in eo creantur omnia, intellige etiam eum, cuius imago est, creantem in eo omnia. Cum autem quæ in eo creantur, per ipsum creantur; in hoc quoque, qui imago est, naturam eius, cuius imago est, inesse cognosce.

Lib. 9. num. 2.... Quod non solus est Filius, sed quod in eo manet Pater; neque solum manet, sed & operatur & loquitur; neque solum operatur & loquitur, sed & videtur, non sint nuncupativa sed vera, dum habet in se per sacramentum nativitatis, & virtus virtutem, & potestas potestatem, & natura naturam; tenens per nativitatem ipsa quod suum est, & ex se per imaginem referens quod in se est, dum & imago est auctoris & veritas: quia perfecta nativitas perfectam imaginem præstat, & plenitudo divinitatis corporaliter inhabitans, naturalem obtinet veritatem.

Lib. 11. n. 5 (Ariani) degeneris informisque naturæ unigenitum Deum.... affirmant: Deum viventis Dei vivam imaginem, & beatæ naturæ plenissimam formam, & innascibilis substantiæ unigenitam nativitatem: quæ nisi perfectam paternæ beatitudinis habet gloriam, & absolutam naturæ totius refert speciem, non est in imaginis veritate. Si autem innascibilis Dei unigenitus Deus imago est, perfectæ atque absolutæ in eo naturæ veritas inest, per quam efficitur esse eum imaginem veritatis. Potens est Pater: sed si infirmus est Filius, imago iam non est potentis. Bonus est Pater: sed si in diversi generis divinitate Filius est, boni imaginem mali natura non reddit. Incorporeus Pater est: si Filius secundum spiritum circumscriptus est corpore, iam incorporei non est forma corporeus. Ineffabilis Pater est: si Filium sermo complectitur, extra imaginem est inenarrabilis natura narrabilis. Verus Deus est Pater: si Filius in Dei falsitate est, iam non est veri imago, qui falsus est. Non ex parte imaginem, neque ex portione formam eum Dei Apostolus prædicat: sed imaginem esse eum Dei invisibilis, & formam esse eum Dei loquitur. Non potest expressius in Filio Dei divinitatis natura ab Apostolo prædicari, quam ad id quod invisibile Dei est, invisibilis Dei imago sit Christus: qui utique in substantia conspicabili, imaginem naturæ invisibilis non referret. Coloss. 1. 15.

(B) Hebr. 1. 3. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

S. Joan. Chrysost. *Hom. 1. in Epist. ad Heb. Splendor*, inquit, *gloriæ*: sed vide secundum quid hoc accipiat, ut etiam tu sic accipias. Hoc ergo dicit, quod ex ipso, quod impassibiliter, quod neque diminutus sit, neque in aliquo minoratus.... Et quid inquit? *Et character substantiæ eius*; utpote, quemadmodum ipse Pater in seipso subsistit, nullius indigus, ita & Filius. Nam hic illud ideo dicit, ut omnimo- Heb. 1. 3. Ibid.

I. Cur vocas Chriſtum ſplendorem gloriæ Patris?

R. Sic eum vocat Apoſtolus, ut ſignificet Chriſtum, qua Dei Verbum eſt, manare a gloria Patris, tamquam *lumen de lumine*, *Deum verum de Deo vero*, ita ut ſplendor & gloria Filii, ſplendorem & gloriam Patris perfecte exprimat & repræſentet: quia natura, quam Pater communicat cum Filio, & quæ ſplendoris illius & gloriæ fons eſt, eadem eſt in utroque. (C)

Symb. Nic.

---

dam ſimilitudinem, & propriam exemplaris imaginem oſtendat, quomodo in perſona ſua per ſeipſum ipſe qunque Filius ſubſiſtat. Cum enim ſupra dixiſſet, quia per ipſum fecit omnia, hic ei nunc ſummam auctoritatis attribuit. Nam vide quid ſubnectit: Ferat, inquit, omnia verbo potentiæ ſuæ, ut ex eo non ſolum eum characterem eſſe accipiamus Paternæ ſubſtantiæ, ſed etiam eum qui cum auctoritate cuncta gubernet.

Heb. 1. 2. *Ibid* 3.

S. Basilius *Epiſt.* 43. *ad Greg. Nyſſen. paulo ante finem.* Hoc agit Apoſtolicus ſermo, ut doceat ... quomodo legitimus, indivulſus & coadunatus Filii ad Patrem habitus agnoſcatur, ut non aliud quoddam gloriæ genus in Patre, & aliud in Filio cogitandum eſſe doceat. Ipſum Paternæ gloriæ ſplendorem, Unigeniti gloriam eſſe definit, ex lucis exemplo Filium Patri indivulſe unitum intelligendum eſſe demonſtrans ... Chriſtum imaginem Dei inviſibilis, rurſus bonitatis ipſius imaginem eſſe dixit, non ideo quod ab archetypo diſferat imago;.... ſed ut oſtenderetur, quod idem ſit cum prototypo, etiamſi ſit aliud.... Quæcumque enim Patris ſunt in Filio pervidentur; & omnia Filii, Patris quoque ſunt. Quoniam & totus Filius in Patre manet, & totum viciſſim in ſeipſo & Patrem habet: ita ut ὑπόστασις Filii inſtar formæ ac faciei ſit Paternæ cognitionis.

S. Athanas. *Orat.* 1. *contra Arianos*, *n.* 9. 16. 20 *Vide ſupra litt.* (A) *hocce* §.

Orat. 2. *num.* 33 Intelligimus Filium non extrinſecus, ſed ex Patre eſſe genitum, ſimulque tum Patrem integrum permanere, tum ſubſtantiæ figuram ſemper eſſe, ac perfectam abſque ulla varietate cum Patre ſervare ſimilitudinem & imaginem, adeo ut qui hunc viderit, in ipſo quoque naturam & ſubſtantiam, cuius figura eſt, contueatur.

(C) Hæb 1. 3. *Vide ſupra hocce* §. *litt.* (B)

Pamphilus *in Apolog. pro Origene apud S. Hieron. Orig.* Sempiternum vel æternum proprie dicitur: quod neque initium ut eſſet habuit, neque ceſſare umquam poteſt eſſe quod eſt. Hoc autem deſignator apud Ioannem, cum dicit: Quoniam Deus lux eſt. Splendor autem lucis eius ſapientia ſua eſt. Non ſolum ſecundum quod lux eſt, ita ut æternitatis ſplendor ſit ſapientia ſua. Quod ſi integre intelligatur, manifeſte declarat, quia ſubſiſtentia Filii ab ipſo Patre deſcendit, ſed non temporaliter, neque ab ullo alio initio, niſi, ut diximus, ab ipſo Deo: ... ut humana cogitatio poſſit apprehendere, quomodo ingenitus Deus, efficitur Pater unigeniti Filii. Eſt namque ita æterna ac ſempiterna generatio: ſicut ſplendor generatur ex luce. Non enim per adoptionem Spiritus, Filius fit extrinſecus: ſed natura Filius eſt ... Videmus ergo quid ſit Salvator noſter. *Splendor* dicitur etiam *gloriæ*, id eſt, ſplendor luminis æterni. Et certum eſt, quia ſplendor ex lumine inſeparabiliter generatur: & donec permanet lux, permanet ſemper & ſplendor. Salvator ergo noſter, qui ſapientia eſt: ſapientia autem Dei ipſa eſt ſplendor æternæ lucis: inſeparabiliter & indeſinenter generatur ex Patre.

1. Ioan. 1. 5. *Heb.* 1. 3.

S. Ambros. *Lib.* 1. *de Fide ad Imperat. Gratianum*, *c.* 7. *n* 48. Apoſtolus dicit imaginem Patris Chriſtum eſſe; ait enim quod ipſe ſit *imago Dei inviſibilis, primogenitus univerſæ creaturæ*. Primogenitus, inquit, non primo creatus; ut & genitus pro natura, & primus pro perpetuitate credatur.

Coloſſ. 1. 15.

N. 49. Prophetæ dicunt: *In lumine tuo videbimus lumen*. Prophetæ dicunt: *Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius*. Vide quanta dicantur. *Splendor*; quod claritas æternæ lucis in Filio ſit: *ſpeculum ſine macula*; quod Pater videa-

Pſ. xxxv. 10. *Sap.* vii. 26.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 23.

I. Cur Christum vocas Verbum æternum Patris?

R. Sic eum vocant Apostoli Ioannes & Paulus post Isaiam Prophetam, ut hoc vocabulo significent Filium Dei esse conceptum interiorem mentis & cognitionis Paternæ. Verbum nostrum cum exterius profertur, nihil aliud est quam actio exprimendi & significandi, quæ iam mente concepimus & perspessimus. Quamdiu autem ea quæ sunt mente concepta & cognita non exprimuntur sermone externo, conceptus interior nondum ore prolatus, dicitur verbum mentis. (D)

---

tur in Filin: *imago bonitatis*; quod nnn cnrpus in corpnre, sed virtus in Filio tota cernatur ... imago simplex de Deo, egressa de Patre, expressa de fonte.

N. 5.... Imago ista veritas est, imagn ista iustitia est, imago ista Dei virtus est; nnn multa: quia Verbum est; non insensibilis: quia sapientia est; non inanis: quia virtus est; non vacua: quia vita est; non mortua: quia resurrectio est.

S. Cyrill. Alexand. *Thesaur. assert.* 10. *in fine pag.* 79. *tom.* 5. *edit. Paris. ann.* 1638. Necesse est omnino, ut eiusdem essentiæ dicamus esse Filium cum Patre, ut omnimodam imaginem & characterem suæ hypostaseos.

Init. pag. 82. Si nostro lumini splendor eius cnnsubstantialis est, Filius autem æterni luminis est splendor: consubstantialis igitur etiam ipse est lumini, cuius est splendor.

S. Athanas. *Lib. de Sententia Dionysii, num.* 8. Paulus qui ait Christum esse virum ex semine David, in Epistola ad Hebræos hæc habet: *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*: ad Philippenses vero: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. Hæc porro, auctor vitæ, Filius Dei, splendor, figura, æqualis Deo, Dominus, Episcopus animarum, quid aliud sibi velint, quam in corpore fuisse Verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illudque indivisum esse a Patre, quemadmodum splendor a luce?

Hebr. I. 3. Phil. II. 6.

Orat. 1. *contra Arianos. Vide infra hocce §. litt.* (D) & (E)

Orat. 3. *num.* 3. (Christo) soli dicere convenit, *Ego in Patre, & Pater in me est*. Filius enim in Patre est, quantum licet intelligere, quia totum quod est Filius, hoc naturæ Patris proprium est, eo modo quo ex luce splendor, & ex fonte fluvius exnritur; adeo ut qui Filium videt, id quod primum est Patris videat, intelligatque Filium idcirco in Patre esse, quia ex Patre habet ut sit; & vicissim Patrem in Filio esse, quia Filius est id qund proprium est ex Patre, sicuti sol est in splendore, mens in verbo, & fons in fluvio, &c.

Ioan. XIV. 10.

N. 4.... Verum duo quidem sunt, quia Pater, Pater est, nec ipse est Filius; & vicissim Filius est Filius, nec ipse Pater est. Una vero illorum natura est: nec enim genitoris genitus est dissimilis, cum imago eius sit, & omnia quæ Patris sunt, sint quoque Filii.

(D) Isai. XL. 5. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter qood os Domini locutum est... Exsiccatum est fenum, & cecidit flos: Verbum autem Domini nostri manet in æternum.

LV. 11. Sic erit Verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volni, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.

Ioan. I. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.

Tit. I. 3. Manifestavit autem temporibus suis Verbum suum in prædicatinne, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei.

Heb. I. 3. Portans omnia verbo virutis suæ.

S. Athanas. *Orat. contra gentes, num.* 4. Neque etiam Verbum intelligo, quale est hominum, quod nempe ex syllabis constat, & in aere exprimitur: sed ipsius boni & Dei rerum universarum viventem & efficacem Deum dico, qui per se est verbum, qui idem ab omnibus rebus creatis diversus est, propriumque & solum boni Patris est verbum, cuius providentia totus hic mundus, quem & condidit, illu-

I. Cur vocas Christum virtutem & sapientiam Patris?

R. Sic eum vocat Apostolus, ut significet non solum Christum, qua

minatur. Ipse enim qui boni Patris bonum Verbum, rerum omnium ordinem disposuit.

Gen. I. 26. *N.* 46 *Faciamus hominem:..* quibus (verbis) perspicue ostenditur Deum cum aliquo sibi proximo hic loqui. Necesse est igitur aliquem cum illo fuisse, qui cum etiam loquens omnia faceret. Quis ergo ille fuerit, nisi ipsius Verbum? Cum quo enim Deus videri possit loqui, quam cum suo Verbo? Vel quis cum ipso universam creatam naturam faciente aderat; quam eiusdem sapientia, quæ ipsa ait: *Quando* Proverb. VIII. 27. *faciebat cælum & terram, cum eo aderam...?* ut sapientia & ut Verbum cum illo aderat, Patremque aspiciens, res universas procreabat... Ut potentia ista Patris, vim ad existendum & permanendum illis impertiebat.

Orat. I. *contra Arianos*, *n.* 9. Filius verus natura, & genuinus est Patris, eiusque substantiæ proprius, Sapientia unigenita, Verbum verum ac unicum Dei ipse est, non res creata vel facta, sed proprius substantiæ Patris fetus. Quocirca Deus est verus, veroque Patri consubstantialis existir... Figura enim est substantiæ Patris, lux ex luce, virtus & vera naturæ Patris imago. Id enim ipse Dominus dixit: *Qui* Joan. XIV. 9. *me vidit, vidit Patrem*. Semper item fuit, & est, ac numquam non fuit: cum enim Pater æternus sit, eius quoque Verbum & Sapientiam æternam esse necesse est.

N. 16. Cum... probatum fuerit, nempe id, quod ex Patris natura est genitum, eiusdem esse Filium; nemini iam dubium esse debet .. hunc ipsum esse Sapientiam & Verbum Patris, in quo & per quod omnia creat & efficit. Hic ipse, inquam, eius splendor est in quo omnia illuminat, & quibus voluerit se patefacit: hic ipse figura ac imago eius est, in quo conspicitur, & cognoscitur, quam ob caussam ipse & Pater unum sunt.

N. 19. Ipse Filius talis est, qualis Pater, cuius naturæ proprius quoque est fetus, Verbum ac Sapientia. Namque id proprium est Filii erga Patrem, idemque Patrem Filii proprium ostendit, ita ut dici nequeat vel Deum aliquando sine Verbo, seu ratione fuisse, vel Filium aliquando non exstitisse. Ceteroquin cur diceretur Filius, nisi esset ex ipso? Vel quare Verbum & Sapientia appellaretur, nisi & semper & proprius illius esset?

N. 58. De Filio dicitur, *Tu autem permanes*, ut eius inde ostendatur æterni- Heb. I. II. tas. Nam quia interire non potest, ut possunt res factæ, sed potius vim habet semper permanendi, huic alienum quidem est de ipso dici, Non fuit priusquam esset genitus: at proprium eius est, semper esse & cum Patre permanere... Ceterum... supra ostendimus Filium ex natura Patris esse genitum; & illum quidem esse effectorem, res autem alias ab eo effici: illum esse splendorem, Verbum, imaginem, & sapientiam Patris... proprius est substantiæ Patris, eamdemque ac ille naturam habet.

S. AUGUST. *Lib. de Fide & Symb. cap.* 3. *num* 3. Verbum non sicut verba nostra debemus recipere, quæ voce atque ore prolata verberato aere transeunt, nec diutius manent quam sonant. Manet enim illud Verbum incommutabiliter: nam de ipso dictum est, cum de Sapientia diceretur, *in* Sap. VII. 27. *se ipsa manens innovat omnia*. Verbum autem Patris ideo dictum est, quia per ipsum innotescit Pater. Sicut ergo verbis nostris id agimus, cum verum loquimur, ut noster animus innotescat audienti, & quidquid secretum in corde gerimus, per signa huiusmodi ad cognitionem alterius profeeratur: sic illa sapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipsam innotescit dignis animis secretissimus Pater, Verbum eius convenientissime nominatur.

N. 4.... Deus vero cum Verbum genuit, id quod est ipse genuit: neque de nibilo, neque de aliqua iam facta conditaque materia; sed de seipso id quod est ipse... Deus Pater, qui verissime se in- Joan. I. 3. dicare animis cognituris & voluit & po- I. Cor. I. 24. tuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit: qui etiam virtus eius, & sapientia dicitur, quia per ipsum operatus est & disposuit omnia.

Cap. 4 *n.* 5. Quamobrem unigenitus Filius Dei, neque factus est a Patre; quia sicut dicit Evangelista, *Omnia per ipsum* Joan. I. 3. *facta sunt:* neque ex tempore genitus; quoniam sempiterne Deus sapiens, sempiternam secum habet sapientiam suam; neque impar est Patri, &c.

Id fusius probant quotquot de Trinitate scripserunt Theologi, quos consule.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 23.

Dei Verbum eſt, eſſe ſapientiam æternam, & virtutem Patris numquam deficientem; quia per Filium Pater cognoſcit & operatur, utpote qui ſit terminus æternus paternæ cognitionis & actionis. Sed & per Chriſtum qua Deus homo eſt, maxime manifeſtatam fuiſſe ad extra, ut Theologorum verbis utar, Dei virtutem & ſapientiam. (E)

I. Cur vocas Chriſtum primogenitum ante omnem creaturam?

R. Sic eum vocat Apoſtolus, ut ſignificet Filium Dei eſſe ante omnem creaturam. Et certe ab æterno genitus eſt, ut iam diximus, genitus, inquam, non factus, non creatus ex nihilo. Ipſe enim Patri coæternus eſt. (F) *Par. 1. ſect. 1. cap. 1. §. 4.*

(E) 1. COR. 1. 24. Ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.

S. ATHANAS. *Orat. 1. contra Arianos, num.* 14. Si eſt Filius, uti Pater teſtatur & Scripturæ prædicant. Filius autem nihil aliud eſt quam quod ex Patre gignitur, idque quod ex Patre gignitur, eius eſt Verbum & Sapientia & ſplendor: quid aliud inde concludendum eſt, quam eos qui dicunt, Fuit aliquando, cum non eſſet Filius, velut fures quoſdam Verbum a Deo detrahere, aperteque adverſus eum contendere, ipſum fuiſſe aliquando ſine proprio ſoo Verbo & Sapientia, lucem fuiſſe aliquando ſine ſplendore, fontem ſterilem & aridum eſſe ... & Rationis ſive Verbi experrem ... Deum ipſum fingere.

S. HILAR. *Lib. 7. de Trinit. num.* 11. Verbi appellatio in Dei Filio de ſacramento nativitatis eſt, ſicuti ſapientiæ & virtutis eſt nomen: quæ eum in Deum Filium cum ſubſtantia veræ nativitatis extiterint, Deo tamen, ut ſua propria, quamvis ex eo in Deum ſint nata, non deſunt ... Et idcirco earum rerum unigenito Deo aptata cognomina ſunt, quæ cum eum ſubſiſtentem ex nativitate conſumment, tamen Patri inſint ex indemutabilis virtute naturæ. Unigenitus enim Deus Verbum eſt, ſed innaſcibilis Pater numquam omnino ſine Verbo eſt: non quod prolatio vocis natura ſit Filii; ſed ex Deo Deus cum nativitatis veritate ſubſiſtens, ut a Patre proprius, & per naturæ indifferentiam inſeparabilis doceretur, ſignificatus in verbo eſt. Sicut Chriſtus ſapientia & virtus Dei eſt, non ille, ut intelligi ſolet, internæ poteſtatis aut ſenſus efficax motus: ſed natura tenens per nativitatem ſubſtantiæ veritatem, his internarum rerum ſignificata nominibus eſt. Non enim id, quod naſcendo ſubſiſtit, poteſt idipſum videri eſſe, quod unicuique ſemper internum eſt. Sed ex æterno Deo Patre, unigenitus Filius in ſubſiſtentem Deum natus, ut non alienus eſſe a natura paternæ divinitatis poſſet intelligi, per hæc proprietatum nomina ſubſiſtens oſtenſus eſt, quibus ex quo ſubſtiterat non carebat.

S. AUGUST. *Lib. de Fide & Symb. Vide ſupra hocce §. litt.* (D)

S. PAULINUS *Poem. 20. de S. Fel. Nat. 7. verſ.* 296.

Filius ille Dei, manus & Sapientia
Patris:
Omniparens rerum fons & conſtantia
Chriſtus.

(F) COLOSS. 1. 15. Primogenitus omnis creaturæ.

THEODORET. *in cap. 1. Epiſt. ad Coloſſ. verſ. 15. Primogenitus omnis creaturæ.* Si unigenitus, quomodo primogenitus? Si primogenitus, quomodo unigenitus? Atqui in divinis Evangeliis nominatus eſt unigenitus: eſt ergo primogenitus creaturæ: non quod ſororem habeat creaturam, ſed quod ante omnem creaturam ſit genitus. Quomodo enim fieri poteſt, ut idem eſſet frater creaturæ, & opifex? .... maxime cum nec ipſum appellavit divinus Apoſtolus primocreatum, ſed primogenitum, hoc eſt, primum.

S. HILARIUS *Lib. 8. de Trinitate n.* 50. Primogenitus omnis creaturæ eſt, quia in ipſo creata omnia ſint. Et ne quod in ipſo creata omnia ſunt, non ad ipſum quiſquam auderet referre; ait, *Omnia per ipſum & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant.* Omnia itaque ipſi conſtant, qui ante omnia eſt, in quo omnia ſunt... Ipſe eſt enim initium, qui cum Filius ſit, imago eſt; cum imago eſt, Dei eſt ... Primogenitus quoque omnis creaturæ eſt, continens in ſe univerſitatis exordium. *Coloſ. 1. 17.*

I. Cur ais omnia per Christum & propter Christum fuisse facta?

R. Id ipsum dixere Ioannes & Paulus Apostoli, ut significarent Filium Dei Deum esse, sicut & Pater Deus est; ideoque mundum & ab eo conditum fuisse, & referri ad ipsius gloriam ut ad finem. Prov. xvi. 4. *Universa enim propter semetipsum operatus est Dominus.* (G)

Est & alia ratio cur per Christum, qua Verbum & sapientia Patris est, omnia condita dicantur; nimirum quia sapientia Patris ars est, ut ita dicam, divina, & idea æterna, per quam & ad quam omnia Pater operatur. Ps. ciii. 24. *Omnia in sapientia fecisti*, inquit Psaltes regius.

I. Cur ais omnia in Christo constare?

R. Id ipsum dixit Apostolus, ut significaret omnia per Christum, qua Dei verbum est, consistere & conservari, sicut & per ceteras sanctissimæ Trinitatis personas. Deus enim omnipotentia sua conservat quod semel creavit. Atque eo sensu dixit alibi idem Apostolus: *In ipso vivimus, & movemur, & sumus.* (H) Act. xvii. 28.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 23.

I. Cur ais Christum portare omnia verbo virtutis suæ?

R. Id ipsum dixit Apostolus, ut significaret id quod supra, nimirum Christi, qua Dei Filius est, virtute & omnipotentia conservari omnia, sicut eiusdem virtute creata sunt. Cuius verbi virtute e nihilo ducta sunt, eiusdem virtute fit, ut ad nihilum non revertantur. (I)

Quas hactenus explicuimus ex Apostolo loquendi formulas, eæ in id unum tendunt, ut invictissime probetur Christi divinitas. Unde

---

(G) Ioan. 1. 3. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

Coloss. 1. 16. Quoniam in ipso condita sunt universa in cælis & in terra, visibilia & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

S. Athanas. *Orat. contra gentes, n.* 40. Si quis infidelis in quæstionem vocare voluerit, an omnino sit Verbum seu Ratio Dei, is certe sans mente non esse censendus sit, qui de Dei Verbo seu Ratione audeat dubitare. Verumtamen ex his rebus quæ aspectabiles sunt, discere ei licet, omnia Verbo & sapientia Dei facta fuisse, nec rem ullam consistere potuisse, nisi Verbo & quidem Verbo divino.... fuisset facta

Num. 47. *& ult.* Quis ergo, quis omnia quæ in Patre sunt connumeraverit, ut eius Verbi vim, & potentiam assequi, & percipere queat? Ut enim Patris Verbum & Sapientia est, ita quoque se ad res creatas benigne accommodans, fit illis ad Patrem cognoscendum & intelligendum ipsa per se sanctimonia, ipsa per se vita, nec non ianua, pastor, via, imperator, dux, ac denique servator, vitæ auctor, lux & providentia omnium. Itaque talem bonum & opificem Filium ex seipso habens Pater, illum rebus creatis occultum esse noluit, sed eum quotidie per res omnes, quæ per ipsum consistunt & vivunt, cunctis patefacit. In ipso autem & per seipsum se quoque ipse ostendit, sicut Salvator testatur: *Ego in Patre, & Pater in me*, adeo ut necesse sit Verbum in genitore, & genitum cum Patre perpetuo permanere. Ioan. xiv. 10.

Lege §. 1. cap. 2. sect. 1. Partis primæ huiusce operis.

(H) Coloss. 1. 17. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

(I) Heb. 1. 3. Portans omnia verbo virtutis suæ.

fatis mirari nequit extitiſſe quolibet ſæculo, & extare etiamnum non paucos, qui cum Chriſtianos eſſe ſe profiteantur, & Scripturas ſacras venerari ſe iactitent, audeant tamen revocare in dubium, immo negare prorſus, & impugnare veritatem hanc, quæ totius religionis fundamentum eſt; veritatem, inquam, quæ alioqui ex manifeſtiſſimis & infinitis propemodum Scripturarum teſtimoniis evidentiſſime demonſtratur. O hominum cæcitatem, corruptionem, obdurationem! qui tam puro, tam ſplendido, tam ſuavi lumine non afficiantur.

I. Cur Chriſtum vocas inſtauratorem cæleſtium & terreſtrium?

R. Sic eum vocat Apoſtolus, ut ſignificet 1. Ex hominibus per Chriſtum & in Chriſto electis implendas eſſe ruinas Angelorum. 2. Creaturas omnes per Chriſtum eſſe vel omnino reſtituendas, vel iam ex parte reſtitutas in ſuum naturalem ordinem, a quo poſt peccatum averſæ ſunt. Nimirum morte Chriſti factum eſt, ut & nos reconciliaremur cum Deo; & ligaretur diabolus, ne ſicut prius ad noſtram perniciem abuteretur creaturis. (K) Iam quidem ex parte facta eſt illa creaturarum inſtauratio; nondum tamen eſt omnino conſummata. *Omnis creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc*, inquit Apoſtolus, nec plene liberabitur a ſervitute vel diaboli vel impiorum, niſi in conſummatione ſæculi. Hæc alibi fuſius explicabimus. (L) Rom. VIII, 22.

I. Cur dixiſti Chriſtum a Deo Patre conſtitutum fuiſſe heredem univerſorum?

R. Id dixit Apoſtolus, & prædixere ſæpius Prophetæ, & Chriſtus ipſe non ſemel de ſeipſo affirmavit. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*, inquit Propheta regius de Chriſto loquens. *Omnia mihi tradita ſunt a Patre meo. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra*, ait Chriſtus. *Omnia ſubiecit ſub pedibus eius*, inquit Apoſtolus. Similia plura leguntur tam in veteri quam in novo Teſtamento: quorum ſenſus eſt, Chriſtum quatenus homo eſt, accepiſſe a Patre poſt reſurrectionem, exercitium & manifeſtationem ſupremi ſuper res omnes creatas dominii, quod vi unionis hypoſtaticæ iam acceperat ab ipſo conceptionis exordio, quodque habuit ab æterno qua Deus eſt. (M) Itaque neceſſe eſt prorſus, ut Chriſto ſponte ſubiiciamur; alioqui ſubiicie-

Pſ. II. 8. Matth. XI. 27. Id. XXVIII. 18. 1. Cor. XV. 26.

(K) Rom. VIII. 20. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, ſed propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ Filiorum Dei.
Ephes. I. 10. In diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terra ſunt, in ipſo.

(L) *Vide Partis tertiæ huiuſce operis, quæ a nobis dicuntur* de Exorciſmis & benedictionibus *Sect.* 2. *c.* 8. §. 1. *&* 3.

(M) Heb. I. 2. (Deus) locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit heredem univerſorum, per quem fecit & ſæcula.
Ioan. XIII. 3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia a Deo exivit, & ad Deum vadit.

Psal. cix. 1. mur inviti, ponetque nos inimicos
Psal. ii. 9. *suos scabellum pedum suorum; reget* nos *in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringet.*

I. Cur ais Christum esse principium & finem, primum & novissimum, Alpha & Omega?

R. Sic sæpius dicitur Christus tam in veteri, quam in novo Testamento, ut designetur supremum
1. Cor. viii. 6. Christi in res omnes creatas dominium. Ipse est *per quem omnia,* ergo principium: ipse ad quem & *propter quem omnia,* ergo finis. (N)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 23.

I. Cur ais Christum esse sanctum & iustum?

Hebr. ii. 10. *R.* Quia ipse fons est & origo totius sanctitatis & iustitiæ, nec potuit eius sanctitas ac iustitia ullo vitio obscurari; quod soli Christo competit, non solum quatenus Deus est, sed etiam quatenus homo. (O) Ceteri omnes qui sancti

(N) Isai. xli. 4. Ego Dominus, primus & novissimus ego sum.

xliv. 6. Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus.

Apocal. i. 8. Ego sum alpha & omega, principium & finis.

ii. 8. Hæc dicit primus, & novissimus.

xxi. 6. Ego sum alpha & omega, initium & finis.

xxii. 13. Ego sum alpha & omega, primus & novissimus, principium & finis.

Clemens Alexandrin. *Lib.* 1. *Pædagog. cap.* 6. Iure iostis hac Dominus pollicetur, ut aperte Verbum esse utrumque ostendatur, α & ω, principium & finis.

Tertullianus *Lib. de Monogamia, c.* 5. Duas Græciæ litteras, summam & ultimam sibi induit Dominus, initii & finis concurrentium in se figuras: uti quemadmodum α ad ω usque volvitur, & rursus ω ad α replicatur, ita ostenderet in se esse & initii decursum ad finem, & finis recursum ad initium: ut omnis dispositio in eum desinens, per quem cœpta est, per sermonem scilicet Dei, qui caro factus est, proinde desinat quemadmodum & cœpit.

S. Paulinus *Poemat.* 27. *de S. Fel.* 13. *Frag.*
Alpha itidem mihi Christus, & ω: qui summa supremis
Finibus excelsi pariter complexus & imi,
Victor & inferna & pariter cælestia cepit:
Effractisque abyssis cælos penetravit apertos,
Victricem referens superata morte salutem.

Prudentius *hymno* 9. *Cathemerinon.*
Corde natus ex Parentis ante mundi exordium,
Alpha & ω cognominatus, ipse fons & clausula
Omnium, quæ sunt, fuerunt, quæque post futura sunt.

(O) Sapient. ii. 12. Circumveniamus ergo iustum, quoniam .... contrarius est operibus nostris.

Isai. xli. 2. & 10. Quis suscitavit ab oriente iustum, vocavit eum ut sequeretur se? Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei.

xlv. 8. Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum.

li. 5. Prope est iustus meus, egressus est Salvator meus.

lxii. 1. Propter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor iustus eius, & Salvator eius ut lampas accendatur. Et videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum.

Zachar. ix. 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & Salvator.

Act. iii. 14. Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis.

vii. 52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu iusti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuistis.

1. Ioan. ii. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

& iuſti dicuntur, ſive homines illi ſint ſive Angeli, non habent niſi imperfectam quamdam & in multis deficientem participationem iuſtitiæ & ſanctitatis, cuius Chriſtus in ſe plenitudinem fontemque complectitur.

§. 24. *Explicantur dotes Chriſti, quæ ſpectant ad homines.*

I. Cur ais Chriſtum eſſe Mediatorem noſtrum?

R. Sic eum vocat Apoſtolus, ut ſignificet nos per Chriſtum fuiſſe reconciliatos, & pacem habuiſſe cum Deo. (A) Eamdem ob cauſſam de Chriſto dicit Apoſtolus, *ipſe eſt pax noſtra, interficiens inimicitias in ſemetipſo, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; pacificans omnia per ſanguinem crucis eius, ſive quæ in terris, ſive quæ in cælis ſunt.* Epheſ. II. 14. Ibid. II. 16. Coloſſ. II. 14. Ibid. I. 20.

I. Cur vocas Chriſtum redem-

(A) Rom. v. 10. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo pee mortem Filii eius: multo magis reconciliati ſalvi erimus in vita ipſius.

Ephes. II. 14. Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ ſolvens, inimicitias in carne ſua: Legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in ſemetipſo in unum novum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuiſtis, & pacem iis, qui prope. Quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo in uno ſpiritu ad Patrem.

1. Timot. II. 5. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.

S. Gregor. Nys. *contra Eunom. Orat.* 1. Hæc ab alta voce Apoſtoli ſumus edocti, qui ait, quod legem mandatorum evacuans ſuis documentis, hic eſt mediator Dei & hominum, cum dixit, hoc ipſum Verbum, quod unus Deus eſt, *unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus*. Totum nobis hic myſterii ſcopum mediatoris nomine complexus revelavit: hic autem ſcopus eſt, adverſarii malitia quondam humanum genus a Deo defecerat, & peccato ſervierat, & a vera vita alienarum erat. Revocat poſtea ſuum figmentum, qui figmenti Dominus eſt, & fit homo cum eo qui eſt Deus, & illud totum cum eſſet, & hoc totum factus, & ſic quod humanum eſt, cum Deo temperatum eſt, homine qui ſecundum Chriſtum eſt, mediationem operante. Cui per aſſumptas a nobis primitias tota virtute contemperata eſt maſſa. Quoniam igitur *Mediator unius non eſt, Deus autem unus eſt*, neque in perſonis in fide traditis in partes diſtributus: una enim Deitas in Patre; Filio, & Spiritu ſancto: propterea fit mediator ſemel Dominus Dei & hominum, copulans hominem per ſemetipſum Deitati. Quin etiam notione pee mediatorem concepta fidei pietatem didicimus: mediator enim Dei & hominum, quemadmodum humanæ naturæ communionem accepit, non putatus homo, ſed natus ſecundum veritatem, ſic etiam verus Deus eſt, non cognomento tantum honoratus nudæ Deitatis. (Epheſ. II. 15.; 1. Timoth. II. 5.; Gal. III. 20.)

S. Epiphan. *in Ancorato, num.* 44. *Unus Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Qui non rapinam arbitratus eſt, æqualem ſe eſſe Deo, ſed ſeipſum exinanivit, formam ſervi accipiens.* Vides ne uti ſe hominem eſſe, non tamen nudum ſimplicemque docuerit? Nam quod Dei & hominum mediator dicitur, idcirco dicitur, quod utriuſque partis ita ſequeſter ſit; ut ad Patrem comparatus, natura Deus ſit, ac legitimus ab eo genitus. Ad homines porto ſi referatur, naturalis homo ſit, & ex Maria legitimus ſine ullo viri ſatu ſuſceptus. Ita quippe Dei hominumque mediator eſt, qui cum eſſet Deus, homo factus eſt: non natura mutatus, ſed utraque parte medius ambos intet, ac velut interpres. (1. Timoth. II. 5.; Philip. II. 6.)

Theodoret. *in* 1. *Epiſt. ad Timoth.* II. 5. *Unus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus*. Unus eſt conciliator pa-

ptorem, reparatorem, salvatorem nostrum?

R. Sic eum Evangelistæ & Apostoli & Prophetæ appellavere, ut significarent per Christi mortem nos redemptos & liberatos a servi- PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

cis, qui ea quæ erant disiuncta, in seipso coniunxit. Christum autem *hominem* nominavit, quia mediatorem vocavit: homo enim factus mediator fuit. Et quemadmodum qui duos quospiam inter se confligentes vult reconciliare, se medium interponens, & hunc dextera, illum sinistra tenens, ad amicitiam coniungit: ita ille cum divinam naturam humanæ unisset (*Græcum rectius*, cum divinæ naturæ humanam unisset,) inviolabilem & indissolubilem pacem conciliavit. Si autem ut vult Arius & Eunomius, non est Patris substantiæ particeps, quomodo est mediator? Nobis enim unitus est, quia quod humanitatem attinet, eiusdem nobiscum est substantiæ: sed Patri non item, siquidem, ut illi volunt, est ab eius substantia seiunctus. Atqui mediatorem eum vocavit divinus Apostolus. Ergo etiam Patri fuit unitus secundum divinitatem, & nobis similiter secundum humanitatem.

S. IOANNES CHRYSOST. *Homil. de Ascens. Christi apud Theodoret. Dial.* 2. INCONFUSUS. Sicut enim cum duobus inter se dissidentibus & pugnare incipientibus, alius quispiam medius interveniens, contendentium pugnam dirimit & discordiam; ita & Christus fecit. Iratus nobis erat ut Deus, & nos illius iram contemnebamus, benignum Dominum aversantes; & medium se interponens Christus, utramque naturam in gratiam reduxit, & pœnam a Patre nobis imminentem ipse sustinuit.

S. HILARIUS *Lib.* 8. *de Trinit. n.* 15. *Ego in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet; cur gradum quemdam atque ordinem consummandæ unitatis exposuit: nisi, ut cum ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius nativitatem, & ille rursum in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur: ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens maneret in nobis, & ita ad unitatem Patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente? Ioan. XIV. 20.

Lib. 11. *n.* 20. Nemo igitur magnæ pietatis sacramentum, quod manifestatum in carne est, sensu impio violet, nec se quisquam Unigenito per substantiam divinitatis exæquet. Sit nobis ille & frater & particeps, secundum quod *Verbum caro factum habitavit in nobis*, secundum quod mediator Dei atque hominum, homo Iesus Christus est. Sit nobis secundum servos & communis Pater & communis Deus; & præ participibus unctus sit in ea natura, cum privilegio licet unctus, qua participes unguntur. Sit in mediatoris sacramento, ut homo verus, ita & Deus verus, Deus ipse ex Deo, communem nobiscum habens Patrem, & Deum in ea communione, qua frater est. Ioan. I. 14. 1. Tim. II. 5.

S. AUG. *Confess. lib.* 10. *c.* 43. *num.* 68. Mediator ille Dei & hominum, homo Christus Iesus, inter mortales peccatores & immortalem iustum apparuit; mortalis cum hominibus, iustus cum Deo... Hic demonstratus est antiquis sanctis, ut ita ipsi per fidem futuræ passionis eius, sicut nos per fidem præteritæ, salvi fierent. In quantum enim homo, in tantum mediator; in quantum autem Verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum.

In Ioan. Evang. c. 8. *Tract.* 41. *n* 5. Obsecramus pro Christo reconciliari Deo. Quomodo autem reconciliamur, nisi solvatur quod inter nos & ipsum reparat? Ait enim per Prophetam: Non gravavit aurem ne audiat, sed peccata vestra separant inter vos & Deum. Quia ergo non reconciliamur, nisi ablato quod in medio est, & posito quod in medio sit. Est enim medium separans, sed contra est mediator reconcilians; medium separans est peccatum, mediator reconcilians est Dominus Iesus Christus: unus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Ut ergo tollatur maceria separans quod est peccatum, venit ille mediator, & factus est sacrificium Sacerdos ipse .... & ideo factus est verum sacrificium pro peccato, quia nullum habebat ipse peccatum. 2. Cor. V. 20. Isai. LIX. 1. 1. Tim. II. 5.

tute peccati, a tyrannide diaboli, a pœnis inferni; denique per eum mala omnia, quæ peccatum nobis intulerat, fuisse reparata. (B)

In cap. 15. *Tract.* 82. *num.* 4. (Christus) dicendo, sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos; gratiam mediatoris ostendit. Mediator autem Dei & hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo est Christus Iesus. *Joan.* xv. 9.

(B) Iob. xix. 25. Scio enim quod Redemptor meus vivit.

Isai. xli. 14. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: & Redemptor tuus sanctus Israel.

xlv. 8. Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem: & iustitia oriatur simul: Ego Dominus creavi eum.... Vere tu es Deus absconditus, Deus Israal Salvator.

Luc. ii. 11. Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.

Ioan. iv. 42. Scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

Actor. v. 31. Hunc principem & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum.

Rom. v. 1. Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ Filiorum Dei... Commendat autem caritatem suam Deus in nobis; quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

Ephes. v. 23. Christus caput est Ecclesiæ: ipse Salvator corporis eius.

1. Timoth. iv. 10. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est salvator omnium hominum maxime fidelium.

S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 10. Leo vocatur (Christus) ex adverso illi leoni nostro adversario rugienti, & aberrantes devoranti. Venit enim Salvator, non mutans suæ naturæ mansuetudinem, sed tamquam Leo fortis de tribu Iuda, servans quidem credentes, conculcans autem adversarium.. Iesus vocatur vero nomine, a salutari medicina habens appellationem. *Et post pauca.* Iesus apud Hebræos significat salvatorem, in lingua vero Græca medicum sonat: quandoquidem & corporum medicus est, & animarum curator; cæcorum sanator, & mentium illuminator; claudorum curator, & peccatorum dux ad pœnitentiam.

S. Basil. *Homil. in Psal.* lxi. *Nonne Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum.* Caussam dicit cur subigi Domino contendat: quoniam ex Deo salutare est. Proprium autem conditoris est, eorum quæ fecit, curam gerere ut serventur. Vel ab ipso salutare est; quoniam prophetice prævidens futuram esse dominicæ incarnationis gratiam, hoc dicit, quod Deo servire & ipsum amare oporteat, qui tantum beneficium in genus humanum prior contulerit, ut proprio non pepercerit Filio, sed pro omnibus illum tradiderit. Salutare enim, mos est Scripturæ nominare Christum Dei, sicut & alibi Simeon ait: *Viderunt oculi mei Salutare tuum.* Subdamur itaque Deo, quoniam ex ipso salutare. Quid autem sit salutare declarat. Non est nuda quædam aut levis actio, unam aliquam nobis suppeditans gratiam, qua ab infirmitate liberemur, ac temperatam corporis habitudinem indipiscamur. Ceterum quid est salutare? *Ipse etenim Deus meus, Salvator meus, susceptor meus, non movebor amplius.* Deus noster est, ex Deo Filius, idem & Salvator humani generis est, nostram corroborans debilitatem, ac nostram corrigens per multimodas tentationum salebras inolitam animis fluctuationem. *Ps.* lxi. 2. *Luc.* ii. 30. *Ps.* lxi. 3.

S. Gregor. Nyss. *De perfecta Christiani forma.* Porro cum redemptionem esse Christum discimus, qui seipsum ut nos redimeret, pretium dedit, ea voce intelligimus, eum tamquam mercedem cuiusque animi, præbendo nobis immortalitatem, nos e morte a se per vitam coemptos, propriam sibi possessionem effecisse. Quod si eius qui nos redemit effecti sumus, Dominum ita sequamur, omnino ut non amplius nobis vivamus, sed illi, qui nos vitæ *1. Tim.* ii. 6. *1. Cor.* ii. 6.

I. Cur vocas Christum Advocatum nostrum?

R. Sic eum vocat Ioannes Apostolus, ut significet quod Paulus dixerat, semper vivere Christum ad interpellandum pro nobis, & misericordiam nobis impetrandam. (C)

suæ pretiu comparavit: non enim amplius nostri ipsorum domini sumus; sed ille, qui nos coemit, Dominus est; nos autem eius dominiu mancipati. Illius ergo voluntas nobis pro lege proposita sit.

S. Epiph. *adver. Haeres. Lib.* 1. *tom.* 3. *haeres.* 42. *quae est. Marcion. n.* 8. Maledictum Christus non est, sed dissolutio maledicti: contra veru benedictio omnibus est in eum vere ac sincere credentibus. Gal. III. 13. Unde & *redemit* scriptum est, non *emit*. Neque enim in alienam possessionem diripiendi vel emendi gratia venit. Nam si emeret, quod ante non habebat, emeret, ac mendici instar, quibus caruerat sibi compararet... Longe veru sese aliter res habet.... Quocirca redimendi verbum totum illud suscepti pro salute nostra corporis, adventusque negotium significat, quo quidem pati nostra caussa dignatus est Deus, qui pati nihil alioqui poterat, cum in eodem statu divinitatis, patiendi videlicet, nihiluminus persisteret. Quod vero perpeti aliquid pro nobis voluit, non id emendi nostri gratia præstitit, quasi alianu mancipiu teneremur: sed unu dumtaxat nostri studiu & amore ductus, crucis supplicium nun necessitate ulla, sed voluntate sustinuit.

Eadem fere habet Lib. 2. *tom.* 2. *haeres.* 66. *quae est Manichaeor. num.* 78.

Rom. VIII. 3. *Lib.* 3. *tom.* 1. *haeres.* 74. *quae est Pneumatomachorum, num.* 2. Igitur cum ego carne imbecillis essem, Servator ad me sub carnis specie missus est, qui totum hoc negotium conficeret: ut me a servitute, ut a corruptela, ut a morte redimeret: 1. Cor. 1. 30. ac mihi ille *iustitia, sanctificatio, ac redemptio factus est*. Iustitia quidem, quod per fidem suam peccatum dissolvit: sanctificatio, quod per aquam & Spiritum, ac verbo suo in libertatem asseruit: redemptio denique, quod seipsum, ac veri agni sanguinem, hoc est, suum in capitis mei pretium effuderit, piaculum, quo & mundus Coloss. 1. 20. repurgatus, & omnia cælo, terraque reconciliata sunt.

Theodoret. *in Epist.* 1. *ad Timoth.* II. 6. Ostendit autem Domini quoque passionem fuisse pro omnibus susceptam. *Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus....* Cum enim omnes redacti essent sub mortis potestatem, ipse qui nec ut Deus fuit morti obnoxius. habet enim naturam immortalem; sed nec ut homo, peccatum enim non fecit quod mortem affert, dedit seipsum veluti quoddam redemptionis pretium, & omnes ab eius servitute liberavit.

S. Hilarius *in Ps.* LXVI. *vers.* 3. *n.* 4. *Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum...* Iesum salutem dici, ipse ille proprietatis sermo, loquitur. Nam quod nobiscum *salutare* est, id apud Hebræum Iesus est. Confirmat autem istud Angelus ad Ioseph de Maria loquens: *Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: quia ipse salvum faciet populum suum a peccatis*. Matth. 1. 21. Iesum itaque ostendit Angelus ideirco, quia salutaris esset populo, nuncupandum.

(C) Heb. VII. 25. Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cælis factus: Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.

1. Ioan. II. 1. Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

S. Ambros. *Enarrat. in Ps.* XXXIX. *n.* 8. Quid tam proprium Christi, quam advocatum apud Deum Patrem adstare populorum, mortem suam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam reformare peritutis?

Ep. 44. *Orontiano, n.* 17. Hic est ergo Sacerdos novus, & nova hostia, non ex lege, sed supra legem; advocatus mundi, lux sæculi.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 14.

I. Cur ais Chriſtum noſtrum eſſe Sacerdotem & Pontificem?

R. Sic eum ſæpius vocat Apoſtolus, iuxta illud vaticinium Davidis,
Pſal. cix. 4. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*. Sic autem appellatur, quia Deo ſacrificium obtulit, quod fuit complementum, ſeu ut verius loquar, veritas adumbrata per ſacrificia omnia veteris legis; ſacrificium, inquam, quo ſolo potuit placari Deus & nobis reconciliari. (D)

I. Cur Chriſtum vocas victoriam

(D) Heb. ii. 17. Debuit (Chriſtus) per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

iii. 1. Conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum.

iv. 14. Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit cælos, Ieſum Filium Dei, teneamus confeſſionem. Non enim habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris: tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

v. 5. Chriſtus non ſemetipſum clarificavit ut Pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eum: Filius meus es tu, ego hodie
Pſ. ii. 7. genui te. Quemadmodum & in alio loco
Pſ. cix. 4. dicit: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ, preces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſit illum ſalvum facere a morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reverentia... Appellatus a Deo Pontifex iuxta ordinem Melchiſedech.

vi. 20. Ubi præcurſor pro nobis introivit Ieſus, ſecundum ordinem Melchiſedech Pontifex factus in æternum.

vii. 11. Si ergo conſummatio per ſacerdotium Leviticum erat, (populus enim ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſarium fuit ſecundum ordinem Melchiſedech alium ſurgere Sacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici? Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt ut & legis tranſlatio fiat... Et amplius adhuc manifeſtum eſt; ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exſurgat alius Sacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim: Quoniam tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech... Et quantum eſt non ſine iureiurando (alii quidem ſine iureiurando Sacerdotes facti ſunt. Hic autem cum iureiurando per eum, qui dixit ad illum: Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum: Pſ. cix. 4.
tu es Sacerdos in æternum.) In tantum melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus. Et alii quidem plures facti ſunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: Hic autem eo quod manet in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium.

Cetera vide ſupra litt. (C) *hocce* §.

viii. 1 Capitulum autem ſuper ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cælis, Sanctorum miniſter & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo. Omnis enim Pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: unde neceſſe eſt & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo eſſet ſuper terram, nec eſſet Sacerdos: cum eſſent qui offerrent ſecundum legem munera... Nunc autem melius ſortitus eſt miniſterium, quanto & melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt.

ix 11. Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis: neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introivit ſemel in Sancta, æterna redemptione inventa. Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi?

x. 12. Hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei... Una enim oblatione, conſummavit in ſempiternum ſanctificatos... Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiavit nobis viam novam, & viventem

nostram, templum, altare nostrum? *R.* Sic eum vocat Apostolus, ut significet, Christum obtulisse semetipsum Deo Patri pro peccatis nostris, loco victimarum veteris legis, quæ Deum utique placare non

per velamen, id est, carnem suam, & Sacerdotem magnum super domum Dei.... Teneamus spei nostræ confessionem.

Eusebius *Lib. 4. Demonst. Evang. cap. 15.* Audi ergo rursus David, qui æternum quemdam Sacerdotem vidisse se ait, atque hunc dominum suum appellat, & sedere eumdem cum Deo Patre confitetur, in psalmo cix. ubi sic ait: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis... Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Et sane inspice quemadmodum in his verbis David... agnoverit quemdam ita magnum, atque ita supra modum admirabilem,.. ut Dominum illum suum appellat. *Dixit* enim, inquit, *Domino meo.* Quin etiam Pontificem æternum eumdem intelligit, & Sacerdotem Dei altissimi, & confessorem Dei Patris, & prolem eiusdem; atqui sine unctione fieri Sacerdos Dei apud Hebræos nemo prorsus poterat. Quocirca illos omnes nominare Christos, iidem libenter consueverunt. Christus ergo etiam is utique, de quo loquitur psalmus, Sacerdos erit. Quomodo enim testimonio Prophetæ Sacerdos esse diceretur, nisi idem prius Christus extitisset? Sed etiam in æternum Sacerdos esse dicitur. Porro hoc amplius naturæ humanæ accomodari non potest; neque enim hominis æternum durare, quoniam mortale & fragile plane nostrum est genus. Excellentior ergo quispiam, quam ut intra hominis naturam consistat is, qui in his verbis significatur, Dei Sacerdos erit, qui cum iurisiurandi affirmatione, perpetuo duraturum atque infinitum sacerdotium a Deo acceperit. *Iuravit* enim, inquit, *Dominus, & non pœnitebis eum: tu es Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Deinde Christum vere unctum a Deo probat, & proinde verum Sacerdotem.

Ps. cix. 1. 4.

S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 10. Christus vocatur, non humanis manibus unctus, sed a Patre perpetuo in eam, quæ super homines, supremam Sacerdotii dignitatem inunctus. *Et paulo post:* Christus est summus Sacerdos, immutabile habens sacerdotium, quod neque a tempore cœpit, neque successorem alium habens Sacerdotem... Non ex corporea successione accipiens sacerdotium, neque factitio oleo unctus, sed ante sæcula a Patre, idque tanto excellentius aliis, quoniam hic cum iureiurando factus est Sacerdos. Alii enim sine iureiurando sunt Sacerdotes, hic autem cum iureiurando; propterea quod dicit: *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos in æternum.* Ps. cix. 4.

S. Gregor. Nyss. *De perfecta Christiani forma.* Illa vero cogitatio nos astringet Domino, (*scilicet quod Christi servi sumus*) si cum a Paulo tum *Pascha*, tum *Sacerdotem* appellatum esse audiverimus: Heb. vii. 2. pro nobis enim vere *Pascha immolatus est* 1. Cor. v. 7. *Christus.* Sacerdos autem sacrificium obtulit Deo idem ipse Christus: *Seipsum* enim, inquit, *tradidit oblationem & hostiam pro* Ephes. v. 2. *nobis.* Quæ quidem nobis documento sunt, ut qui Christum Deo se oblationem & hostiam dedisse, & factum esse Pascha videt, 1. Tim. ii. 6. ipse quoque corpus suum Deo *hostiam viventem, sanctam, beneplacentem exhibeat,* Rom. xii. 1. rationale obsequium factus: sacrificandi autem modus est, ut ne conformetur huic sæculo, sed transformetur in renovationem mentis suæ, ut probet, *quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.* Id. 2 Neque enim in carne, bona Dei voluntas ostendi potest, nisi ex spiritus lege sacrificata sit. Quandoquidem prudentia carnis inimica est Deo, & legi Dei non est subiecta. Quo circa, nisi prius caro, mortificatis membris, quæ sunt super terram, quibus (*lege* quorum) obsequimur appetitui, per hostiam viventem sacrificetur, beneplacens & perfecta Dei voluntas sine impedimento non potest in vita credentium observari. Sic etiam dum Christus in proprio sanguine propitiatio consideratur, edocemur, ut nos item nobis ipsis propitiatio simus, & membra mortificantes, animos reddamus immortales.

S. Epiphan. *adversus hæres. Lib. 2. tom. 1. hæres. 55. quæ est Melchisedecian. n. 4.* Dominus noster non nudus homo, sed ex Deo Deus, Verbum, Deique Filius, ab eodem nullo initio vel tempore genitus, qui est cum Patre perpetuo, sed homo tamen de Maria, nostra caussa factus est, nec ex virili semine procreatus. Qui quidem sacerdotale Patri suo munus offert, accepta ex natura hominum massa, ut pro nobis

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

poterant. Templum & altare, ubi veteres illæ victimæ immolabantur, typum fuisse Christi, qui semetipsum immolandum obtulit in carne mortali. (E)

Sacerdos secundum ordinem Melchisedech successione omni carentem constituatur. Manet enim, & assidue dona pro nobis offert. In primis quippe semetipsum obtulit, ut perfectiore vivaque pro totius mundi salute mactata hostis, veteris testamenti sacrificium aboleret. In quo idem ipse victima fuit; ipse sacrificium; ipse Sacerdos; ipse altare; ipse Deus; ipse homo; ipse Rex; ipse Pontifex; ipse ovis; ipse agnus: adeoque *omnia in omnibus* propter nos est factus, ut modis omnibus nobis vita suppeteret; ac Sacerdotii sui constantem, & immutabilem firmitatem in sempiternum statueret: ut non iam stirpis habita ratione successiones distribueret, sed ex iustificatione conservari propagarique in Spiritu sancto singulari beneficio vellet.

Lib. 2. *Tom.* 2. *haeres.* 69. *quae est Arian. num.* 39. Et...... Patris quidem Filius sine ulla dubitatione ab illis creditur & adoratur, qui vitam obtinere cupiunt. Pontifex vero idcirco fuisse, quod in suo corpore pro humano genere Patri semetipsum obtulerit. Idem & Sacerdos simul, & hostia pro omni creatura Pontificatus officio fungens seipsum obtulit: tum spirituali quodam modo, & ingenti cum gloria subvectus, cum eodem illo corpore ad Patris dexteram consedit, *constitutus in aeternum Pontifex*, ac cælestes orbes semel permensus, ut idem Apostolus in sequentibus declarat. *Heb.* VI. 20.

Theodoret. *Tom.* 2. *in Epist. ad Hebr.* IV. 14. (Apostolus) Pontificem vocavit Iesum Dominum, ut qui sacrificium pro nobis obtulerit, & mundi peccatum sustulerit. Ea enim de caussa agnus etiam vocatus est: *Ecce enim*, inquit, *Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*... dispensationia nomina hæc esse intelligamus. Quemadmodum enim homo factus esse dicitur, cum humanam naturam susceperit; ita etiam Pontifex noster ut homo vocatus est. *Ioan.* I. 29.

In cap. VI. *vers.* 20. *Secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in aeternum*... Est autem Pontifex in æternum, non quasi hostias offerat, semel enim corpus suum obtulit; sed qui ut mediator credentes ad Patrem adducat. *Per eum* enim, inquit, *habuimus accessum ambo ad Patrem*. Sed & ipse Dominus dixit in Evangeliis, *Nemo venit ad Patrem, nisi per me*. *Ephes.* II. 18. *Ioan.* XIV. 6.

In cap. VII. *vers.* 27. (Christus) nulli peccato affinis ... unum sacrificium ad salutem suffecit. Et illi quidem (legis Mosaicæ Sacerdotes) alias offerebant hostias: hic vero suum ipsius corpus obtulit, idem simul & Sacerdos & hostia, & ut Deus cum Patre & Spiritu donum suscipiens.

Epist. 145. *Monachis Constantinopol.* Cum & animam & corpus sumpsisset unigenitus Dei Filius, hæc ab omni labe libera servavit, hostiamque obtulit pro genere universo. Ideoque & Pontifex noster appellatus est. Pontifex autem non ut Deus, sed ut homo vocatus est. Et ipse quidem offert ut homo, suscipit autem hostiam cum Patre & cum sancto Spiritu ut Deus.

S. Ambros. *Lib.* 3. *de Fide, cap.* 11. *n.* 87. Quia sanguinem taurorum hircorumque repudiaverat Deus, hunc utique Sacerdotem per suum sanguinem ... in Sancta sanctorum cæli summa penetrantem oportebat intrare, ut æterna nostrorum esset oblatio peccatorum. Idem ergo Sacerdos, idem & hostia: & sacerdotium tamen, & sacrificium humanæ conditionis officium est; nam & Agnus ad immolandum ductus est, & Sacerdos est secundum ordinem Melchisedech. *Isai.* LIII. 7. *Psal* CIX. 4.

S. August. *in Ioan. Evang. cap.* 6. *Tract.* 24. *n.* 5. Venit ipse unus (Christus) utramque personam in se portans Sacerdotis, & Regis: Sacerdotis per victimam, quam seipsum obtulit pro nobis Deo: Regis, quia regimur ab eo.

(E) Hebr. IX. 11. 12. & 14. & X. 12. 14. 10. 20. &c. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §. *Vide auctoritates PP. allatas supra litt.* (D) *hocce* §.

Eusebius *Lib.* 10. *Demonstr. Evang. in Proœmio.* Ea nobis firmiter tenenda sunt, quæ plerumque (in antecedentibus libris) diximus de dispensatione, quæ omnes illius (Christi scil.) rationes complexa est, in qua illud considerari solet, quod alia sunt quæ ad eiusdem divinitatem, alia quæ ad assumptam humanitatem perti-

I. Cur Christum voças Patrem nostrum?

R. Quia ipse dat nobis vitam, & temporalem quia Deus est, & spiritualem & æternam, quia mediator est. Hinc dicitur apud Isaiam

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

nent. Alias enim induci solet tamquam & Dei Verbum, & Dei virtus, & Dei sapientia; item magni consilii Angelus, magnusque & æternus Pontifex, qui ut omnia quæcumque genita sunt, & sint id quod sunt, & in eo conserventur, dum sacro munere fungitur, Patrem suum exorat. Alias autem tamquam & Agnus Dei, qui tollat peccata mundi, & ovis quæ ad cædem ducatur. Hoc autem fuit ipsum humanum corpus, quod ille instar agni atque ovis, cum de nostro grege veluti Pontifex assumpsisset, primitiis humani generis fauste feliciterque operatus; Patri munus attulit, per quod etiam cum humana natura commercium habuit, quæ alioqui neque Dei Verbum, neque vim incorpoream atque intelligentem exsudire aut percipere potuisset ... Agnus ille quidem fuit, tollens peccatum mundi, ut Baptista Ioannes dicebat: *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*, agnus item ad cædem ductus, ut est in Esaiæ Prophetæ oraculo, quod ita ait: *Tamquam ovis ad cædem ductus, & tamquam agnus coram tondente obmutuit*. De eodem vero tamquam de agno etiam illud dictum est: *Ex peccatis populi mei ductus est ad mortem*: oportebat enim Agnum Dei, qui a maximo Pontifice assumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni humano grege, Deo victimam offerri. *Nam quoniam per hominem mors, per hominem etiam resurrectio a mortuis*, inquit Apostolus; *& sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ*, ex hoc ipse quoque suis quidem discipulis se & vitam, & lucem, & veritatem esse, & reliqua omnia, quæ ex Theologia de illo considerantur, ostendebat. *Qui quidem Eusebii locus totum hunc §. non mediocriter illustrat.*

Ioan. I. 29. Isa. LIII. 7. Ibid. 8. Rom. V. 12. 18.

S. CYRILLUS HIEROSOLYM. *Catech.* 10. Ovis vocatur (Christus,) non irrationalis, sed quæ per pretiosum sanguinem suum, mundum a peccatis mundat, quæ ducitur *coram tondente se*, & scit quamdiu tacere oporteat. Hæc ovis rursus vocatur Pastor, cum dicit: *Ego sum Pastor*: Ovis propter incarnationem, Pastor propter benignitatem Deitatis.

Isai. LIII. 7. Ioan. X. 11.

S. BASIL. *Homil. in Psal.* XXVIII. Unigenitus Filius dans mundo vitam, quandoquidem sacrificium & oblationem sese pro nostris peccatis Deo offert, etiam Agnus Dei nominatur, & ovis: *Ecce Agnus Dei*. Et rursus: *Ut ovis ad occisionem ductus est*.

Ioan. I. 29. Isa. LIII. 7.

S. HILARIUS *in Psalm.* LXIV. *n.* 6. Domum autem Dei, etiam ipsum assumptum a Dei Filio hominem intelligere erit promptum: quia in eo inhabitet omnis plenitudo divinitatis, & per naturæ proprietatem in eo Pater habitet; bonis itaque eius, id est, virtutis, gloriæ, æternitatis, unoquoque eo replendo, qui se templum Deo sanctum & mirabile in æquitate servaverit.

S. AMBROS. *Enarrat. in Psal.* XLVII *vers.* 10. *num.* 16. *Suscepimus*, inquit, *Deus, misericordiam tuam in medio templi tui*. Si ad Filium Dei dicitur, templum ita intelligimus, secundum quod ipse de corpore suo dixit: *Solvite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud*. Vere templum Dei corpus est Christi, in quo est nostrorum purificatio peccatorum. Vere templum Dei caro illa, in qua nullum peccati potuit esse contagium, sed pro delicto mundi totius fuit ipsa sacrificium. Vere templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo divinitatis habitabat; quoniam ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui*... Si autem ad Patrem refertur, quid est, *In medio templi tui*; nisi quia Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi?

Ioan. II. 19.

N. 17. In illo ergo templo *suscepimus*, inquit, *misericordiam tuam*, hoc est, Verbum quod caro factum est, & habitavit in nobis. Sicut enim redemptio Christus, ita & misericordia. Quæ autem maior misericordia, quam quod pro nostris flagitiis se præbuit immolandum, ut sanguine suo mundum lavaret, cuius peccatum nullo alio modo potuisset aboleri? &c.

Ioan. I. 14.

Expositio in Ps. CXVIII. *Serm.* 3. *n.* 26. Quis poterat videre remissiones peccatorum veras, quarum exemplar in lege, veritas in Evangelio est, dicente Domino Iesu: *Dimissa sunt tibi peccata*: non per hircorum sanguinem, sed per hostiam sui corporis.

Luc. VII. 48.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

Pater futuri sæculi, hæc etiam vita spiritualis, nonnisi futuro sæculo perfecte habebitur.

I. Cur ais Christum esse caput nostrum?

R. Sic eum vocat Apostolus; aitque, Ecclesiam esse corpus, cuius Christus caput est, nos membra.(F) Hæc alibi fusius explicabimus, ubi de Ecclesia.

Ille itaque dives in lege, qui perfectæ maiestatis in Christo plenitudinem confitendo, & quasi eam quibusdam ad illud altare cæleste fidei manibus offerendo, peccatum suum solverit. Ille videt verum Sacerdotem, qui videt principem Sacerdotum: ille templum verum considerat, qui audit dicentem: *Solvite templum hoc, & in triduo excitabo illud*. Magnum templum, de quo virtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud altare, in quo unius agni sacrificium tulit peccata mundi. Ille præstantissimus Levita, qui venit non ut ministerium exigeret, sed ut omnibus exhiberet suæ ministerium passionis: cui portio Deus, qui hic nihil possederit, ut omnia possideret.

Ioan. II. 19.

S. AUG. *Confess. lib.* 10. *cap.* 43. *num.* 69. (Christus) pro nobis tibi victor & victima; & ideo victor, quia victima: pro nobis tibi Sacerdos, & sacrificium; & ideo Sacerdos, quia sacrificium.

Quæst. Evang. Lib. 1. *Quæst.* 34. Quod Dominus dixit, *Quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Et item dixit, *Quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum?* Intelligendum templum & altare ipsum Christum: aurum & donum, laudes & sacrificia precum, quæ in eo per eum offerimus. Non enim ille per hæc, sed ista per illum sanctificantur.

Matth. XXIII. 17. & 19.

Vide quæ a nobis iam dicta sunt 1. *part. sect.* 1. *§.* 11. *&* 17. *capitis quarti; ubi quænam per templum & tabernaculum figurabantur, retulimus; & quæ dicturi sumus infra part.* 3. *sect.* 2. *cap.* 17. *§.* 6. *dum loquemur de his, quæ vetera sacrificia adumbrabant*.

(F) EPHES. I. 22. Omnia subiecisti sub pedibus eius; & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

v. 23. *Vide supra litt.* (B) *huiusce §.*

COLOSS. I. 18. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ:... ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

THEODORET. *in Epist.* 1. *ad Corinth.* XI. 3. Dicit divinus Apostolus, virorum omnium Christum caput esse, scilicet credentium. Nostrum autem caput est, non quatenus est Deus, sed quatenus homo: corpus enim eius dicimur: oportet autem caput esse eiusdem generis cum corpore. Quod ad humanitatem ergo attinet nostrum est caput, &c. *Eadem etiam legere est in cap.* 1. *vers.* 17. *Epist. ad Coloss. & in c.* 11. *vers.* 19. Rursus, inquit, *caput* Christum Dominum nominavit: *corpus* autem cœtum Ecclesiæ. Metaphorice autem posuit totum hunc locum. Quemadmodum enim in corpore cerebrum est radix nervorum, per nervos autem sensus habet corpus; ita etiam a Christo Domino, & doctrinæ fontes, & salutis caussas accipit corpus Ecclesiæ. Quod autem sunt in corpore ligamenta, hoc sunt Apostoli, Prophetæ & Doctores in conventu Ecclesiæ.

S. AMBROS. *Enarrat. in Psal.* XXXVII. *n.* 29. Hoc autem caput Christus est; quia omnis viri caput Christus. Hoc est caput, quod per compaginationes & colligationes totius plebis crescit in incrementum Dei; quia in omnibus nobis per singula membra sua Christus adsurgit.

Enarrat. in Psal. LXI. *n.* 18. Caput omnium Christus est.

Lib. 5. *de Fide, cap.* 14. *num.* 181. Ipse est omnium fundamentum, & ipse est caput Ecclesiæ.

Epist. 42. *ad Soror. n.* 11. Omnes unum corpus Christi sumus, cui caput Deus, membra autem nos sumus: alii fortasse oculi, ut Prophetæ; dentes, ut Apostoli &c.

S. AUGUST. *Lib. de Correct. Donatistar. seu Epist.* 185. *alias* 50. *ad Bonifacium, cap.* 11. *num.* 50. Ecclesia Catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est Salvator corporis sui.

In Ioan. Evang. cap. 7. *Tract.* 28. *n.* 1. (Christus) quod latebat, quod se tamquam ne occideretur occultabat, hoc indicabat factura esse membra sua, in quibus utique membris suis ipse erat. Non enim Christus in capite, & non in corpore, sed Christus totus in capite, & in corpore. Quod ergo membra eius, ipse: quod autem ipse, non continuo membra eius. &c.

In Epist. Ioan. cap. 1. *Tract.* 1. *n.* 2.

I. Cur vocas Christum fratrem nostrum?

R. Christus ipse non dedignatus est vocare nos fratres suos, ipsumque vocat Apostolus *primogenitum* Rom. 8. 29. *in multis fratribus*: ut intelligatur quod ait Ioannes Apostolus: *Vi-* 1. Ioan. III. 1. *dete qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi*; cum eo tamen discrimine, quod Christus Filius est & heres Dei per Rom. 8. 17. naturam, nos per adoptionem dumtaxat. (G)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 24.

---

versus finem. Isaias optime meminit unum esse ipsos duos, loquitur enim ex persona Isai. LXI. 10. Christi, & dicit: Sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento. Unus videtur loqui, & sponsum se fecit, & sponsam se fecit; quia non Ioan. I. 14. duo, sed una caro: quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Illi carni adiungitur Ecclesia, & fit Christus totus, caput & corpus.

(G) Matth. XXVIII. 10. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere: ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

Ioan. XX. 17. Dicit ei (Magdalenæ) Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum.

Hebr. II. 11. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam caussam non confunditur fratres Ps. XXI. 23. eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen Isai. VIII. 18. tuum fratribus meis... Et iterum: Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum.

1. Ioan. III. 2. Carissimi, nunc Filii Dei sumus.

S. Greg. Nyss. *contra Eunom. Orat.* 3. Operæ pretium erit, seorsim distinguere, quomodo omnis creaturæ est primogenitus (Christus,) & quomodo in multis fratribus, & quomodo primogenitus ex mortuis, & quomodo in seipso sine horum unoquoque commemoratus, cum rursus inductus fuerit in orbem, adoratur ab omnibus Angelis eius... Qui semel in orbem ingressus primogenitus factus ex mortuis, & fratrum, & omnis creaturæ primogenitus.. Primogenitus ex mortuis fit, qui primus per se acres mortis dolores solvit, ut omnibus etiam viam faciat ad partum, qui fit ex resurrectione. In fratribus rursus primogenitus factus, qui novo regenerationis partu prior genitus est in aqua, cuius partum columbæ volatus obstetricatus est. Per quem eos, qui cum ipso similia generationis participes sunt, sibi fratres adsciscit, & primogenitus efficitur eorum, qui post ipsum ex aqua & Spiritu regenerantur. Et ut summatim dicam, cum sint tres in nobis generationes, quibus vivificatur humana natura, una e corpore, altera secundum regenerationis mysterium, tertia per speratam ex mortuis denuo resurrectionem: in his tribus primogenitus dicitur. Duplex quidem cum sit regeneratio, quæ per utrumque efficitur, & per baptisma & per resurrectionem, ipse factus dux & princeps secundum utramque, in carne autem primogenitus fit, primus & solus ignotum naturæ partum in seipso per Virginem novum molitus, cuius nullus in tot hominum generationibus auctor extitit... Huius igitur novæ in Christo creaturæ, cuius ipse dux fuit, primogenitus est vocatus, omnium factus primitiæ, & eorum qui ad vitam generantur, & eorum qui per resurrectionem ex mortuis vivificantur, ut mortuis & vivis dominetur, atque ut totam per primitias in seipso sanctificet conspersionem. Quod enim non secundum ante æternam existentiam Filio primogeniti nomen applicatur, unigeniti appellatio testatur. Nam qui vere unigenitus est, fratres non habet. Quomodo enim quis esset unigenitus, qui cum fratribus annumeratur? &c.

Theodoret. *Interpret. in Psal.* XXI. *v.* 23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis*.. Fratres eos, qui in ipsum crediderunt, nuncupat. Fratres autem sunt, tamquam hominis. Ut enim Deus, herus est & Dominus: ut vero homo etiam frater nomina-

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

I. Cur Chriſtum vocas lucem noſtram?

R. Sic eum Prophetæ deſignarunt. Alii vocaverunt eum ſtellam Iacob, (H) alii orientem, (I) alii ſolem: (K) Simeon ſenex vocat eum, *lumen ad revelationem gentium*. Luc. II. 32. Dicitur Chriſtus in Evangelio, *lux illuminans omnem hominem*. Ioan. I. 9. Dicit Chriſtus ipſe, *Ego ſum lux mundi; qui ſequitur me non ambulat in tenebris*. Ide. VIII. 12. (L) Ante Chriſtum

---

tur. Unigenitus enim eſt & primogenitus, & illud quidem ut Deo & Domino convenit. Nam ut Deus ſolus genitus eſt, & unigenitus vocatur: ut homo vero etiam primogenitus appellatur, & teſtis eſt Apoſtolus, dicens: *Ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*.

In Epiſt. ad Rom. VIII. 29. *Ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*. Rom. VIII. 29. Hoc etiam teſtatur veritas doctrinæ. Nam primogenitus nominatur ut homo: ut Deus enim, unigenitus eſt. Neque enim fratres habet, ut Deus: ſed ut homo, appellat fratres eos qui crediderunt. Horum eſt primogenitus, nec tamen alius eſt quam unigenitus: ſed idem eſt unigenitus & primogenitus.

S. HILARIUS *in Pſal.* LI. *n.* 3. ... Vns autem genus electum, regale ſacerdotium, genus ſanctum, plebs ad poſſidendum. In hanc igitur ſpiritalem domum ædificandi in regale genus ſumus, ſi per ſpiritalem corporum ædificationem conformes Deo facti, genus perfici regale mereamur. Hanc ergo Abimelech domum, id eſt, domum fraterni regni, David ille verus, ſanctus, Rex, iuſtus, oriens ingreſſus eſt; factus ſcilicet noſtri corporis homo. Quæ domus fratris mei regnum eſt: quia in eiuſdem corporis gloria cohæredes ſumus regni eius, ipſo dicente: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete præparatum vobis regnum a conſtitutione mundi*. Matth. XXV. 34. Quod autem fratres eius ſint, quorum domum regiam fuerit ingreſſus, per Prophetam teſtatur in pſalmo, dicens: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in media Eccleſia laudabo te ... Pſ. XXI. 23. Verbum caro factum habitat in nobis, qui & fratres, & domus ſpiritalis, & regale genus ſumus.

N. 4... In Chriſto, qui David, oriens, iuſtus, Rex, & æternus & paſtor eſt, totius ſpei noſtræ conſummatio, & legis finis intelligitur eſſe: .. qui in ea corporis ſui domo proditus eſt, quæ ei fraterni domus eſſe ſignificatur imperii.

Lib. 11. *de Trinitate n.* 15. *Narrabo nomen tuum fratribus meis* ... Ibid. Toto in pſalmo paſſionis ſuæ ſacramenta prophetico ſpiritu prælocutus, ex ea neceſſe eſt fratres habeat diſpenſatione, qua paſſus eſt. Novit ſacramentum in eo fratrum etiam Apoſtolus, ut primogenitum eum ex mortuis, ita primogenitum in multis fratribus Rom. VIII. 29. prædicans. Secundum id ergo eſt in multis fratribus primogenitus, ſecundum quod eſt primogenitus ex mortuis. Et cum ſacramentum mortis in corpore ſit, ſacramentum quoque fraternitatis in carne eſt. Fratres itaque ex carne ſunt Deo; quia & *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*: Ioan. I. 14. ceterum unigenitus Deus, in unigeniti exceptione, ſine fratribus eſt.

S. AMBROS. *Lib.* 1. *de Fide, cap.* 19. *n.* 126. Filius aut per adoptionem, aut per naturam eſt: per adoptionem nos filii dicimur; ille (Chriſtus) per veritatem naturæ eſt.

S. AUG. *in Ioan. Evang. cap.* 15. *Tract.* 82. *num* 4 ... Sumus nos filii gratia, non natura; Unigenitus autem natura, non gratia.

(H) NUMER. XXIV. 17. Videbo eum, ſed non modo: intuebor illum, ſed non prope. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael.

(I) ZACHAR. III. 8. Ecce ego adducam ſervum meum Orientem.

VI. 12. ... Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Ecce vir Oriens nomen eius, & ſubter eum orietur, & ædificabit templum Domino.

LUC. I. 78. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitavit nos Oriens ex alto. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent: ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

(K) MALACH. IV. 2. Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ.

(L) ISAI. IX. 2. & MATTH. IV. 16. Populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.

XLII. 6. Ego Dominus vocavi te in iuſtitia, & apprehendi manum tuam, & ſer-

vavi te, & dedi te in fœdus populi, iu lucem Gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.

XLIX. 6. Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel convertendas. Ecce dedi te in lucem Gentium; ut sis salus mea usque ad extremum terræ.

LX. 1. Surge, illuminare Ierusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te aotem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Er ambolabunt gentes in lumine tuo, & reges In splendore ortus tui.

IOAN. IX. 5. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.

XII. 46. Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

EUSEBIUS *lib.* 4. *Demonstr. Evang. c.* 6. Quemadmodum in rebus quæ sub aspectu cadunt, sol unus universum illustrat hunc sensibilem mundum, ita in iis quæ intelligentia sola capiuntur, immortales & incorporeas potestates, & intelligentes ac rationales naturas, quasi innomerabiles stellas lucisque fontes, unum Dei perfectum illuminat Verbum.

S. BASILIUS *adversus Eunom. Lib.* 1 Dominus noster Iesus Christus cum de seipso verba faceret, & Deitatis in homines affectum ac incarnationis gratiam subaperiret quibusdam proprietatibus, quas in ipso speculari possimus, eam significavit. Portam enim seipsom, viam, panem, vitem, pastorem, locem nominavit; non quod multis nnminibus præditus sit, nec enim cuncta hæc nomina eodem inter se tendunt: siquidem aliud lux, aliud vitis, aliud via, aliud pastor significat; sed cum unum quiddam sit, quatenus subiecti rationem habet, una substantia simplex & non composita, aliter atque aliter seipsum nominat, commentatione diversas inter se appellationes sibi accommodans. Siquidem pro effectorum diversitate, & pro affectu erga eos, quibos benefacit, diversa quoque sibi nomina imposuit. Nam cum se mundi lucem dicit, partim inaccessibilem divinæ gloriæ maiestatem hoc nomine significat, partim quod splendore agnitionis eos, qui animi oculos purgatos habent, illuminet. Vitem vero, quod omnes qui in eo per fidem radices egerunt, bonarum operationum fertilitate enutriat. Panem autem, quod rationalis animæ sit cibus idoneus, retineatque constitutionem ipsius, & quod eius proprium est conservet, semper a seipso quod defloxum est restituens, neque ad irrationalem dimittens infirmitatem delabi. Ita si quis singula nominum pertractabit, multiplices atque varias ratinnes inveniet, quamvis uoum secundum substantiam iis omnibus subiiciatur.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

Eadem fere docet S. GREGOR. NYSS. *in Libris adversus Eunomium, quem consule.*

Lib. de Spiritu sancto. Eos qui in tenebris ignorantiæ detinentur, illuminat; propterea lumen verum dicitur.

S GREGOR. NYSS. *Lib. de perfect. Christiani forma, circa medium.* Christum esse lucem veram, & a mendacio remotissimam considerantes, discimus vitam quoque nostram vere lucis radiis illustrari oportere. Solis autem iustitiæ radii sunt ipsæ virtutes, quæ ad nos illuminandos emanant, ut abiiciamus opera tenebrarum, & *tamquam in die honeste ambulemus*, & repudiantes absconndita turpitudinis, atque omnia in luce facientes, ipsi quoque lux evadamos, & quod proprium est lucis, aliis per opera splendeamos. Quod si Christum ut sanctificationem considerabimus, ab improbis & impuris omnibus, tum factis, tum engitationibus abstinentes, nos eius nominis vere participes ostendamus, quippe qui non verbis, sed vitæ nostræ actionibus sanctificationis virtutem præ nobis feramus. *Ioan.* 1. 9. *Rom.* XIII. 13.

S. HILARIUS *in Psal.* CXXXI. *n.* 2. David cum patribus quiescebat, ipse testamentum datæ pet Moysen legis cognoverat: tanto postea Deus per Prophetas locutus est David excitandum, Pastorem, Regem, orientem, iustum, in cuius diebus salus Israel fit, ad quem Deus testamentum pacis disponit. Ergo est David, non hic Iesse filius psalmorum ex parte conscriptor, sed David ob custodiam gregis sui Pastor; *Pastor enim bonus pro ovibus suis animam ponit*: ob æterni regni gloriam Rex, cui dictum est, *Rabbi, tu es Rex Israel*; ob iudicium iustus, *Pater enim non indicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio*; ob lumen mundi Oriens: *Erat* enim *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ob filii dignitatem testamenti pacis heres: *Omnia enim mihi data sunt in cælo & in terra*; &, *Pacem meam relinquo vobis*. Confiteantur ergo necesse est Iudæi, longe post tempora David hæc esse prædicata. *Ioan.* X. 11. *Id.* I. 49. V. 22. *Id.* 1. 9. *Matth.* XXVII. 18. *Ioan.* XIV. 27.

S. AMBROS. *Enarrat. in Psalm.* XXXVII.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

omnes *ambulabant in tenebris, & sedebant in regione umbræ mortis*. (M) Ipse dedit nobis lumen salutare veritatis, scientiam salutis. Ob idque ipsum dicitur quoque in Scripturis magister noster, legifer noster, Doctor noster; ipse enim nos erudivit, nos docuit, dedit nobis legem novam scriptam in cordibus nostris. (N)

I. Cur vocas Christum Prophetam nostrum singulari ratione?

R. Hoc illum nomine designavit Moyses his verbis: *Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus: ipsum audies*. Ibi de Messia sermonem esse adverterunt Petrus Apostolus & Ste- Deut. 18. 15.

---

n. 41. Quod est verum lumen omnium, nisi Christus Iesus, de quo Ioannes dicit: *Erat verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum;* (Ioan. 1. 9.) quia ipse est, qui illuminat & corporis oculos, & mentis obtutum. Rogemus ergo, ut semper nobis suum lumen infundat, & semper nobiscum sit, sicut erat cum David; & ideo audebat dicere: *Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. (Ps. XXXV. 10.) Ille certe quasi Propheta magnum viderat lumen, nobis lucerna eius luceat, ne possimus errare. Et lucerna Verbum est, sicut verum lumen est Verbum, quod totum illuminat mundum. Denique *lucerna pedibus meis Verbum tuum, Domine*. (Ps. CXVIII. 105.)

S. AUG. *Lib. 4. de Gen. ad litt. cap. 28. num. 45.* Neque Christus sic dicitur lux, quomodo dicitur lapis; sed illud proprie, hoc utique figurate.

In Ioan. Evang. cap. 8. Tract. 34. n. 4. in fine, Factum est propter nos sub sole lumen quod fecit solem. Noli comtemnere nubem carnis: nube tegitur, non ut obscuretur, sed ut temperetur.

N. 5. Loquens ergo per nubem carnis lumen indeficiens, lumen sapientiæ, ait hominibus, *Ego sum lux mundi; qui sequitur me non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ....* (Ioan VIII. 12.) Quando sitimus, quærimus fontem; quando in tenebris sumus, quærimus lumen; & si forte nocte sitiamus, lumen accendimus, ut ad fontem veniamus. Non sic apud Deum: quod lumen est, hoc est fons: qui tibi lucet ut videas, ipse tibi manat ut bibas.

In cap. 12. Tract. 54. 4. Lumina sunt omnes sancti, sed credendo ab eo illuminantur, a quo si quis recesserit tenebrabitur. Lumen autem illud quo illuminantur, a se recedere non potest, quia incommutabile omnino est. Credimus ergo lumini illuminato, sicut Prophetæ, sicut Apostolo; sed ideo illi credimus, ut non in ipsum credamus quod illuminarur; sed cum illo credamus in illud lumen a quo illuminatur, ut & nos illuminemur, non ab illo, sed cum illo a quo ille.

(M) ACTOR. XIII. 47. Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. (Isai. XLIX. 6.)

S. GREGOR. NYSS. *Orat. de Occursu Dom. &c.* Quem *Lumen ad revelationem gentium* (Luc. II. 32.) (Christum Simeon) dixerit, divinæ salutis revelationem nobis intelligendam præbet, quippe cum in densissimis tenebris, & summa caligine nullum Dei cognitionis splendorem extraneæ gentes haberent. Nam ante adventum Christi gentes in tenebris versabantur, quemadmodum beatus Isaias quoque populo qui in tenebris sedebat, bonum nunrium apportans, magnum lumen eos visuros dixit. (Isai. IX. 2.)

(N) ISAI. LV. 4. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus.

IOAN. III. 2. Hic (Nicomedus) venit ad Iesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia a Deo venisti magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

XIII. 13. Vos vocatis me Magister, & Domine: & bene dicitis: sum etenim.

EUSEBIUS *Lib. 3. Demonstrat. Evangel. cap. 2.* Primus (Moyses) religiosæ vitæ illis institutionem quamdam disponens atque assignans, piæ sanctæque Reipublicæ illis auctor & primus & solus apparuit. Atqui Iesus quoque Christus sicut Moyses similiter, ac multo quidem excellentius: qui primus eius doctrinæ, quæ veram religionem instituit reliquis gentibus, auctor & magister fuit; & primus per totum ter-

phanus Diaconus protomartyr. (O) Et certe vere Propheta χατ' ἐξοχὴν Christus; qui summus hominum magister & doctor est, per quem Prophetæ omnes locuti sunt; qui ipse multa verbis apertissimis pro-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 24.

rarum orbem simulacrorum cultum evertit, primusque unius omnium Regis Dei cognitionem, & reverentiam cunctis ostendit hominibus: novæque vitæ, ac piis hominibus accommodatæ Reipublicæ primus introductor, legisque lator extitit. Ad hæc ea, quæ de mundi ortu, & quæ de animæ immortalitate feruntur, aliaque omnia philosophica præcepta quæcumque eiusdem sunt generis, primus Moses Iudæorum tradidit nationi. Sed hæc multo divinius, primus ceteris gentibus Iesus Christus per suos discipulos demonstravit, ut sane merito Mosem primum, solumque pietatis legum latorem Iudæorum appellare æquum sit, Iesum autem Christum gentium universarum, sicut prophetia quæ de illo est, canit: *Constitue, Domine, legislatorem super eos: agnoscant gentes, quod homines sunt.* Psal. IX. 21.

Clemens Alexandrin. *Stromat. lib.* I. Omnia Verbum & facit, & docet, & instituit: ... tale ac tantum est Verbum. Hic est pædagogus, mundi & hominis opifex.

(O) Actor. III. 22. Moyses quidem dixit: Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis iuxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. Deut. XVIII. 15.

Actor. VII. 37. Hic est Moyses qui dixit Filiis Israel: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis.

Eusebius *Lib. 9. Demonstr. Evang. c.* XI. *Deuteron. in hæc verba. Prophetam de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus sicut me*, &c. Animadverte diligenter ut nullus plane apud Hebræos Mosi similis Propheta surrexerit, hoc est, qui & legum auctor, & pietatis apud homines introductor extiterit, nisi unus Salvator noster Christus Dei; itaque in fine Deuteronomii legitur: *Non surrexit ultra Propheta in Israel sicut Moses*. Nam etsi innumerabiles Prophetæ post illum extiterunt, at non tamen sicut ille. Totum vero hoc ipsa Dei pollicitatio complexa est, quippe quæ unum dumtaxat non multos, & eumdem similem illi suscitandum promittat. Significat autem hunc & legum auctorem, Id. XXXIV. 10.

& pietatis apud homines magistrum futurum, cuiusmodi unus Salvator ac Dominus noster Iesus Christus, nec alius præterea quispiam fuisse demonstratur, & legum auctor videlicet, & idem sui Patris, qui Deus est universi, Propheta. Et Moses quidem unius dumtaxat gentis dux fuit.... At vero ipse Christus Dei, ubi a Patre promissum illud accepit: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam: utpote, qui non solis Iudæis, sed etiam universo hominum generi novus legum pietatisque auctor a Patre constitueretur, vocationi omnium gentium, tum facilem, tum accommodatam legum disciplinam exposuit, &c. *Caput integrum legere te non pigebit.* Psal. II. 8.

S. Gregor. Nyssen. *Orat. de Occursu Dom.* &c. Porro quod divinus Simeon dixit *in ruinam & resurrectionem multorum in Israel*, Dominum positum esse, ostendit ipsa convenientia sententiarum cum iis, quæ Prophetæ prodiderunt, unum & eumdem Deum atque legislatorem, tum in Prophetis, tum in novo testamento loquutum esse. Nam lapidem offendiculi, & petram scandali in caussa fore, ut non confundantur qui in illum credant, propheticus sermo dixit. Igitur ruina quidem est iis, qui propter incredulitatem humilitate carnis illius offenduntur: resurrectio vero iis, qui firmitudinem divinæ dispositionis & administrationis agnoverint. Luc. II. 34. Isai. XLIX. 23. 1. Petr. II. 8.

S. Hilarius *in Ps.* CXXXVIII. *n.* 10. Dominus noster in eo corpore quod assumpsit, iam transcursam a se atque tritam in Prophetis semitam percurrit, & certum constitutumque sibi itineris sui finem confecit. Quod autem per tritam prædicationis semitam ambulaverit, audiamus ipsum dicentem: *Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregans pullos suos, & noluisti?* Quoties cum ait, frequentiam numerosæ significationis ostendit. Nihil ergo novi & egit, & passus est, cum per nolentem congregari filios suos Ierusalem, toties & auditus & inhonoratus est in Prophetis. Matth. XXIII. 37.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 24.

phetavit, in quibus quædam iam impleta cernimus, alia suo tempore implenda expectamus, ex præteritis futura certissime conicientes.

I. Cur vocas Christum Apostolum nostrum?

R. Hoc eum nomine appellavit Apostolus, quia Christus ad nos a Patre missus est. (P) *Apostolus* enim Græca vox est, quæ Missum significat.

I. Cur vocas Christum Angelum novi testamenti?

R. Sic eum designavit Malachias Propheta, ut significaret Christum esse a Deo Patre mittendum, ut novum cum hominibus fœdus iniret, testamenti novi mediator esset. (Q)

Lib. 5. de Trinit. n. 29. Numquid ambigitur in eo quod dictum est, *Propterea*
Isai xxv. 13. & 15. *sic dicit Dominus*, & in eo quod sequitur, *Vos autem interficiet Dominus*, id demonstratum fuisse, ut qui loqueretur, & qui interfecturus esset, non aliud intelligeretur esse quam Dominus, qui & postea sibi servientes novo esset nomine muneraturus, & non ignoraretur & in Prophetis locutus esse, & piorum atque impiorum Iudex futurus.

Lib. 11. n. 18. Non afferunt autem tempora vel ætates Spiritus diversitatem, ut non ipse atque idem Christus in corpore sit, qui mansit Spiritu in Prophetis.

S. Ambrosius *Lib. 2. de Fide, cap. 4. num. 37.* Ut scias Christum esse, qui loquutus est & in Propheta & in Evangelio, tamquam in prædestinatione Evan-
Isai. lii. 6. gelii per Esaiam dicit: *Ipse qui loquebar, adsum*, hoc est: Adsum in Evangelio, qui loquebar in lege.

S. August. *in Ioan. Evang. cap. 6. Tract.*
Ioan. vi. 14. *24. n. 7. Illi homines cum vidissent signum, dicebant, quia hic est vere Propheta* ... Erat autem ille Dominus Prophetarum, impletor Prophetarum, sanctificator Prophetarum, sed & Propheta; nam & Moysi dictum est,
Deut. xviii. 18. *Suscitabo eis Prophetam similem tui*. Similem secundum carnem, non secundum maiestatem. Et de ipso Christo illam Domini promissionem habere intellectum, aperte
Act. vii. 37. in Actibus Apostolorum exponitur & legitur. Et ipse Dominus de se ait, *Non est*
Matth xiii. 57. *Propheta sine honore, nisi in patria sua*. Propheta Dominus, & Verbum Dei Dominus, & nullus Propheta sine Verbo Dei prophetat: cum Prophetis Verbum Dei, & Propheta Verbum Dei. Meruerunt priora tempora Prophetas afflatos, & impletos verbo Dei: meruimus nos Prophetam ipsum verbum Dei.

(P) Hebr. iii. 1. Considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum.

Ioan. xvii. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum... Verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere quia a te exivi, & crediderunt quia tu me misisti... Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

xx. 21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

(Q) Malach. iii. 1. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis: & Angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum.

S. Basil. *Adv. Eunom. lib. 2.* Scriptum est quod visus est Mosi Angelus Domini in rubo, in flamma ignis. Cum Angelum ergo narrationi Scripturæ præposuerit, Dei adduxit vocem. Dixit enim, inquit, Mosi: *Ego sum Deus patris tui Abraham*, Exod. iii. 6.
& rursus post pauca, *Ego sum qui sum*. & 14.
Quis igitur idem ipse & Angelus & Deus? Nonne ille, de quo didicimus, quod vocatur nomen eius magni consilii Angelus..? Nam etsi posterius factus est magni consilii Angelus: sed tamen & prius non repudiabat Angeli appellationem. Isai. ix. 5.

S. Epiph. *Adv. Hæres. lib. 2. tom 2. hæres. 69. quæ est Arian. num 34.* Etenim Christus ianua dicitur, & via, columna, nubes, petra, ovis, agnus, hœdus, vitulus, leo, fons, sapientia, Verbum, Filius, Angelus, Christus, Salvator, Dominus, homo, Filius hominis, lapis angularis, sol, Propheta, panis, Rex, Architectus, Agricola, Pastor, vitis, & id genus alia....

I. Si Christus Angelus fuit novi testamenti, cur eum vocat Apostolus ministrum circumcisionis?

R. Sic eum vocat Apostolus, quia Christus dum viveret non Gentibus, sed Iudæis solum, qui circumcisione distinguebantur, Evangelium prædicavit; (R) nonnisi post Resurrectionem Evangelium annuntiarunt Gentibus Apostoli, passi a Iudæis repulsam. (S)

I. Cur vocas Christum viam nostram?

R. Sic Christus ipse semetipsum appellavit, *Ego sum*, inquit, *via*. Rem Christus explicat verbis mox sequentibus: *Nemo venit ad Patrem nisi per me*. Et alibi: *Si quis vult post me venire, . . . sequatur me*. (T) *Ioan. xiv. 6.* *Luc. ix. 23.*

I. Cur ais Christum esse ostium, quo intrare debemus?

R. Id ipsum Christus ait & ex-

N. 35. . . . . Illa quidem omnia per catachresin usurpantur: neque Filii divinitatem impetunt, aut illius essentiam a paterna ulla ex parte deficere arguunt. *Ioan. x. 9.* Sive *ianua* vocatur; quoniam per illum *Id. xiv. 6.* ingredimur. Sive *via*; quoniam per ipsum *1. Tim. iii. 15.* ambulamus. Sive *columna*, quod veritatis firmamentum ille sit. Sive *nubes*, quod *Exod. xiii. 22.* Israelitas protexerit. Sive alio modo *columna*, propter ignis illius splendorem, qui per solitudinem illuxit. Sive *manna*, quoniam *cælestem illum panem* negaverant. *Ioan. vi. 41.* Sive *panis*, quia nos confirmat ac roborat. Sive *Angelus*, quoniam *magni consilii* *Isai. ix. 6.* *Angelus est* . . . . Dei Filius pro eo quod Patris voluntatem nuntiavit hominibus, *magni consilii Angelus* dicitur, qui magnum illud consilium mundo significavit. Iam cum *lapis* dicitur, non sensus expers la- *1. Cor. x. 4.* pis aliquis intelligendus est, sed per catachresin usurpatur, eo quod Iudæis offensioni fuerit; nobis vero fundamentum *Isai. xxviii. 16.* salutis. *Angularis* vero *lapis* idcirco, quod *Ephes. ii. 20.* vetus ac novum Testamentum, circumcisionem ac præputium in unum consociarit ac devinxerit. *Ioan. i. 36.* *Agnus* item propter innocentiam, tum quod hominum scelus per ipsum penitus extinctum fuerit, cum ovis instar iugulatus ac Patri oblatus est: quandoquidem ut pro nobis pateretur is, qui nihil pati poterat advenit, ut nos salvi esse possemus. Ac si quid aliud est, quod eodem usu ad salutem hominum accommodari possit, per catachresin in sacris litteris ad illum transfertur.

S. Aug. *in Io. Evang. cap. 6. Tract. 24. num. 7.* Sic autem Propheta Christus Dominus Prophetarum: sicut Angelus Christus Dominus Angelorum. Nam & ipse *Isai. ix. 6.* dictus est magni consilii Angelus. Verumtamen alibi quid dicit Propheta? Quia non legatus, neque Angelus, sed ipse veniens salvos facit eos, id est, ad salvos *Id. xxxv. 4.* eos faciendos non mittet legatum, non mittet Angelum, sed veniet ipse. Quis veniet? Ipse Angelus. Certe non per Angelum, nisi quia iste sic Angelus, ut etiam Dominus Angelorum. Etenim Angeli Latine nuntii sunt. Si Christus nihil annuntiaret, Angelus non diceretur: si Christus nihil prophetaret, Propheta non diceretur. Exhortatus est nos ad fidem, & ad capessendam vitam æternam: aliquid præsens annuntiavit, aliquid futurum prædixit: ex eo quod præsens annuntiavit, Angelus erat: ex eo quod futurum prædixit, Propheta erat: ex eo quod Verbum Dei caro factum est, & Angelorum & Prophetarum Dominus erat.

(R) Rom. xv. 8. Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum.

(S) Actuu. xiii. 46. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.

Rom. xi. 11. Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum?

(T) Ioan. x. 27. Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me.

S. Cyrillus hierosol. *Catech.* 10. Via vo-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 24.

plicat his verbis: *Ego sum ostium: per me si quis introierit salvabitur*. Quibus verbis innuitur, nonnisi per Christum ingredi nos posse & in vitam æternam, & in viam quæ ducit ad vitam. Quisquis ergo non intrat per ostium hoc, sed ascendit aliunde, in quamcumque digni-

Ioan. x. 9.

---

catur, non pedibus calcata, sed quæ ducit ad eum, qui est in cælis, Dominum.

S. Basil. *Lib. de Spiritu sancto*. Quoties Dominos appellatur via, ad sublimiorem intelligentiam potius, quam ad vulgarem atque e medio sumptam animn ferimur. Audientes enim viam, profectum eum, qui serie quadam atque ordine per iustitiæ opera & scientiæ illuminationem fit, intelligimus, semper id quod anterius est appetentes, & ad ea quæ restant nosmetipsos extendentes, donec perveniamus ad beatum finem, quæ est Dei cognitio, quam Dominus per sese in ipsum credentibus largietur. Revera enim bona est via, exorbitationis errorisqoe nescia, Dominus noster Iesus, ad Patrem qui vere bonus est perducens. *Nemo*, inquit, *venit ad Patrem nisi per me*. Talis est igitur noster ad Deum ascensus per Filium.

Ioan. xiv. 6. — *Ibid.*

S. Epiphan. *in Ancorato num.* 45. Nos quæ in illo (Christo) figurate dicta sunt, impleta non negamus: sed quorsum usurpata illa sint intelligimus. Nam via propterea dicitur, quod per illom ad regnum, & ad ipsum, Patremque pervenimus. Ianua, quoniam per illum intramus. Columna, quod ipse fundamentum sit fidei nostræ. Petra, quod immobilis sit. Lapis, fundatum esse significat. Idem vero iustitiæ sol est, qui mentes nostras tenebris obductas sua luce collustrat.

N. 46. Ianna quidem nonne merito dicitur, quasi nobis introitum utilitaremque præbeat? Via porro, ut per illam incedentes nequaquam aberremus.

S. Hilarius *in Ps.* LXVI. *v.* 3. *n.* 4. *Ut cognoscamus in terra viam tuam* ... Illominari se Dei vultu ob id deprecantor, ut cognita fiat in terra Dei via, quæ est doctrina vitæ religiosæ. Per eam enim ad Deum pergitor. Religiosæ autem viæ doctrina Christus est, quam se esse in Evangeliis ostendit, dicens: *Ego sum veritas, via & vita;* & rursum: *Nemo ad Patrem vadit, nisi per me*.

Ioan. xiv. 6.

Lib. 12. *de Trinit. n.* 45. Christos sapientia est .... initium viæ operum Dei ... Ait enim: *Ego sum via*, &: *Nemo vadit ad Patrem nisi per me*. Via est dux euntium, festinantium cursus, ignorantium securitas, & quædam nescitarom ac desideratarom rerum magistra. Ergo in viarum initium in opera Dei creatur: quia & via est, & deducit ad Patrem.

S. Ambros. *Lib. 6. de Bono mortis, c.* 12. *n.* 54. Via Christus est, sicut ipse ait: *Ego sum via & veritas & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me*. Ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem, vitam sequamur: Via est quæ perdocit, veritas est quæ confirmat, vita quæ per se redditur.

Ibid.

N. 55. Sequimur te, Domine Iesu: sed ut sequamur accersi, quia sine te nullus adscendit. Tu enim via es, veritas, vita, possibilitas, fides, præmium. Suscipe nos qoasi via, confirma quasi veritas, vivifica quasi vita.

Lib. de Virginit. c. 16. *num.* 99. Omnia Christus est nobis. Si vulnos curare desideras, medicus est: si febribus æstuas, fons est: si gravaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si cælom desideras, via est: si tenebras fugis, lux est: si cibum quæris, alimentum est. *Gustate igitur, & videte quoniam suavis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo*.

Psal. xxxiii. 9.

S. August. *Lib.* 1. *de Doctr. Christ. c.* 34. *num.* 38. Ille .... non solum pervenientibus possessionem, sed etiam viam præbere se voloit veoientibus ad principiom viarum ... ut inde inciperent qui vellent venire .... Sic enim ait: *Ego sum via, & veritas & vita;* hoc est, per me venitur, ad me pervenitur, in me permanetur.

Ioan. xiv. 6.

In Ioan. Evang. c. 5. *Tract.* 22. *n.* 8. *Ego sum*, inquit (Christus,) *via, veritas & vita*. Ambulare vis? *Ego sum via*. Falli non vis? *Ego sum veritas*. Mori non vis? *Ego sum vita*. Hoc dicit tibi Salvator tuus: Non est qoo eas, nisi ad me; non est qua eas, nisi per me.

In c. 15. *Tract.* 86. *n.* 3. *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis* ... Imus ut afferamos, & ipse est via qua imos, in qoa nos posuit ut eamos. Proinde in omnibus misericordia eius prævenit nos.

Pars I. Sect. II. Cap. I.

tatem, in quemlibet ordinem, is extra viam salutis est, nisi ingressus vitium corrigat. Nimirum Christus singulos fideles in suo quemque ordine collocat, suam habet quisque vocationem per Christum suscipiendam. (V)

§. 24. *I.* Cur ais Christum esse lapidem

(V) Ioan. x. 1. Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit, & oves vocem eius audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum ... Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.

Vide auctoritates Sanctorum PP. supra allatas hocce §. littera (T)

S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 10. Dicitur ostium (Christus)... sed ostium vivum, rationale, discernens ingredientes.

S. Basil. *Lib. de Spiritu sancto.* Comperimus Scripturam non uno tantum vocabulo nobis significare Dominum, nec his tantum quæ divinitatem ac magnitudinem eius declarant, sed interdum uti vocibus naturam assumptam exprimentibus. Novit enim nomen Filii, *quod est super omne nomen*, & Filium verum dicere, & unigenitum Dei, & Virtutem Dei, & Sapientiam, & Verbum. Rursus, ob multiplicem in nos beneficentiam, quam ob divitias bonitatis, iuxta variam suam sapientiam egentibus præstat, aliis innumeris appellationibus eumdem designat, dum aliquando vocat illum Pastorem, alias Regem, interim & Medicum, denique Sponsum, Viam, Ostium, Fontem, Panem, Securim, ac Petram. At ista non declarant naturam, sed .. gratiæ varietatem modis omnibus in nobis operantis, quam ex affectu quem gerit erga suum figmentum, ut cuique opus est, impartit. Eos enim, qui ad illius ditionem confugerunt, quique per malorum tolerantiam communicandi facilitatem præstiterunt, oves appellat, seque talium Pastorem esse profitetur, qui vocem ipsius audiunt, nec attendunt doctrinis peregrinis, *Oves enim meæ*, inquit, *vocem meam audiunt*. Rex autem vocatur eorum, qui iam altius assurrexerunt, ac legitimo imperio & gubernatione opus habent. Ostium dicitur, eo quod per rectitudinem præceptorum educit ad pias actiones, ac rursus tuto perducit in caulas eos, qui per fidem in ipsum ad cognitionis bonum confugerint. Unde, *Per me*, inquit, *si quis introierit, & ingredietur, & egredietur, ac pascua inveniet*. Petra dicitur, eo quod validum sit & inconcussum, & quavis arte tutius propugnaculum ipsi fidentibus. Quas ob res ambabus vocibus usi sumus, altera propriam illius dignitatem, altera eius erga nos munificentiam prædicantes. Quum enim per illum sit omne præsidium animabus nostris, iusta quamque auxiliandi speciem, excogitata est peculiaris quædam appellatio. Veluti quum sibi animam incontaminatam, non *habentem maculam, aut rugam*, quasi puram virginem adiungit, sponsus appellatur. Quum eam male sauciam vulneribus diaboli, graviterque laborantem a peccatis sanare dignatur, Medicus vocatur. Utrum igitur quod hisce modis nostri curam gerit, cogitationes nostras eo deducet, ut humilius de eo sentiamus; an potius e diverso efficiet, ut Servatoris & ingentem potentiam & humanitatem erga nos admiremur, quod & compati nostris infirmitatibus sustinuit, & ad nostram infirmitatem sese demittere.

Phil. II. 9. — Ioan. x. 27. — Ibid. 9. — 1. Cor. x. 4. — 1. Petr. II. 4. — Ephes. v. 27.

Eadem fere habet S. Greg. Nyss. *in libris adversus Eunomium, in primis vero Orat.* IX. *ex qua sequentia excribemus.*

S. Greg. Nyss. *adv. Eunom. Orat. 9. p. 244.* Dominus ostium: *Per me*, inquit, *si quis intraverit, servabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet*... Vere enim ipse est & *ostium circumstantiæ, & domus refugii*, sicut David nominat, & per ipsum ingredientes admittit, & in seipso eos qui sunt intus servat, & rursus per ipsum ad virtutum pascua educit. Et his qui salvi fiunt, omnia fit, ut unicuique seipsum commodum & idoneum reddat, & via & viæ dux, & ostium circumstan-

Ioan. x. 9. — Ps. CXL. 3. & XXX. 3. — Sap. II. 14.

angularem, & fundamentum quo innitimur, ut crescat ædificatio nostri?

R. Hæc partim a Christo ipso, partim ab Apostolo eius interprete accepimus. Docet Apostolus, Christum postquam reprobatus est a Iudæis, factum esse illorum ducem, & utriusque populi, Gentilis scilicet & Iudaici, solvisse inimicitias in semetipso: ita ut non possint sive Gentiles, sive Iudæi aliud fundamentum salutis ponere, quam Christum. Principium ergo & fundamentum spei nostræ nobis unus est Christus. (X)

---

tiæ, & domus refugii, & aqua requiei, & locus herbæ viridis, quam in Evangelio pascuum nominat... Ego autem a Scriptura divinitus inspirata hoc edoctus affirmare audeo, quod qui supra omne est nomen, nobis multis nominibus dicitur secundum varias, & multas beneficiorum differentias; dum nominatur, lux quidem eum ignorantiæ tenebras dispellit & discutit; vita vero, cum immortalitatem gratificatur; via, eum ab errore ad veritatem tamquam manu ducit; sic etiam turris fortitudinis, & civitas complexionis, & fons, & rupes, & vitis, & medicus, & resurrectio, & omnia talia nostri ratione nominatur: vario modo seipsum suis erga nos beneficiis distribuens. *Ezech. xxxiv. 4. Ioan. x. 9. Phil. II. 9. Psal. LX. 4. & CVI. 7.*

(X) ISAI. XXVIII. 16. Ideirco hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet.

MATTH. XXI. 42. Dicit illis Iesus: Numquam legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?... Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. *Ps. CXVII. 22. & 23.*

LUC. XX. 17. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

ACTORUM IV. 11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

EPHES. II. 20. Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu.

1. PETR. II. 6. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. *Isai. XXVIII. 16.*

S. CYRILL. HIEROSOL. *Catech.* 10. Lapis vocatur, non inanimatus, manibus hominum excisus, sed lapis angularis, & *qui credit in me non confundetur.* *1. Petr. 2. 6.*

S. GREG. NYSS. *de adventu Dom. in carne, advers. Iudaeos tit. ult.* Petra vitæ, Dominus & Deus noster Iesus Christus dicitur, & petra fidei, atque etiam petra offendiculi non credentibus, ut qui in eo conterantur & dissolvantur. Sic autem his nominibus vocatur communi videlicet ratione, propter firmitudinem Deitatis: ac petra quidem vitæ, tamquam fons & radix & principium & caussa & exitii expers & æternus: petra vero fidei, tamquam fundamentum, ut ipse Dominus ait ad Principem Apostolorum: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* super confessionem videlicet Christi, quia dixerat: *Tu es Christus, filius Dei viventis...,* Lapis Dominus Iesus Christus nominatur: quemadmodum inquit Propheta: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes,* hic duobus parietibus, qui ex diametro inter se distabant (de iis loquor, qui ex Iudæis & Gentibus crediderunt, his quidem pravæ religioni servientibus, illis vero legis iugum trahentibus) in unum coactis, distan- *Matth. XVI. 18. Ibid. 16. Ps. CXVII. 22.*

Hæc reſponſio, ut liquidius intelligatur, operæ pretium eſt proferre prophetiam pſalmi centeſimi decimi ſeptimi, cuius hæc verba ſunt: (*Pſ.* CXVII. 22. 23.) *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: a Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris*. Hanc prophetiam ſemetipſum deſignare Chriſtus innuit, verbis ipſiſſimis illam proferens adverſus Iudæos, (*Matth.* XXI. 44.) additque, *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur; ſuper quem vero ceciderit, conteret eum*. De Chriſto ſermonem habens Petrus ad Iudæos hæc ait: *Hic eſt lapis, qui reprobatus eſt a vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli, & non eſt in alio aliquo ſalus*. (*Act.* IV. 11. 12. & 1. *Petr.* II. 7.)

His ſimilia leguntur in epiſtola Pauli Apoſtoli ad Romanos: *Offenderunt* (Iudæi) *in lapidem offenſionis... & petram ſcandali, & omnis qui credit in eum, non confundetur*. (*Rom.* IX. 32. 33.) Iuxta hanc prophetiam & parabolam idem Apoſtolus ait, Chriſtum

---

tia atque diverſa coniunxit, & unam ex ambobus compoſuit Eccleſiam, angulum (*Pſ.* CXXVII. 22.) quemdam imitatus duos parietes coagmentantem, & inter ſe coniungentem. Hunc tamen lapidem, cum eſſent ædificatores Phariſæi & Sadducæi & Sacerdotes & Scribæ reprobaverunt, & crucifixerunt; ſed *factus eſt in caput anguli*, qui etiam angularis (*Iſ.* XXVIII. 16.) vocatus eſt. Iſaias ex perſona Dei: Ecce pnno in Sion lapidem pretioſum, electum, angularem, honorabilem in fundamenta eius: quicumque crediderit in eum, non confundetur. De hoc item beatus Paulus (*Ephef.* II. 20.) dicebat: Ædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, cum ſit lapis angularis ipſe Ieſus Chriſtus.

Vide S. EPIPHAN. *ſupra hocce parag. litt.* (Q)

S. AUG. *Lib.* 8. *de Gen. ad litt. c.* 4. *n.* 8. Chriſtus.... erat petra, quæ aquam ſitienti populo ligno percuſſa manavit.... Petra manans eſt ſitientibus eam. Recte quippe appellatur, quod ad eum ſignificandum præceſſit.

(*Num.* XX. 11.) *Quæſt. in Num. lib.* 4. *quæſt.* 35. Quod de petra aqua educta eſt, Apoſtolus Paulus quid eſſet expoſuit, ubi ait, (1. *Cor.* X. 4.) *Et omnes eumdem potum ſpiritalem bibebant*. Bibebant enim de ſpiritali ſequenti petra. Petra autem erat Chriſtus. Significata eſt ergo de Chriſto profluens gratia ſpiritalis, qua interior ſitis irrigaretur. Sed quod virga petra percutitur, crux Chriſti figuratur. Ligno enim accedente ad petram gratia manavit, & quod bis percutitur evidentius ſignificat crucem. Duo quippe ligna ſunt crux.

Quæſt. in Ioſue lib. 6. *quæſt.* 30. *n.* 1. Per hunc lapidem profecto illum ſignificavit, qui fuit *lapis offenſionis* non credentibus (1. *Petr.* II. 8.) Iudæis, & *petra ſcandali*: qui cum reprobaretur ab ædificantibus, factus eſt in caput anguli: (*Pſ.* CXVII. 22.) quem præfiguravit & illa petra, quæ potum ſitienti populo ligno percuſſa profudit; de qua dicit Apoſtolus, *Bibebant autem de ſpiritali, ſequenti eos petra, petra autem erat Chriſtus*. (1. *Cor.* X. 4.)

In Ioan. Evang. cap. 10. *Tract.* 47. *n.* 6. Per ſimilitudinem & petra eſt Chriſtus, & nſtium eſt Chriſtus, & lapis angularis eſt Chriſtus, & paſtor eſt Chriſtus, & agnus eſt Chriſtus, & leo eſt Chriſtus.... Omnia iſta per ſimilitudinem. Quid ergo proprie? *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. (*Ioan.* I. 1. & 14.) Quid de homine qui apparuit, *& Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*.

Propoſ. ex. Epiſt. ad Rom. Expoſ. Prop. 65. Quod autem dicit, *Iſaias autem clamat pro Iſrael. Si fuerit numerus filiorum Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ ſalvæ fient*, (*Rom.* IX. 17. *Iſai.* X. 22.) oſtendit quemadmodum ſit Deus lapis angularis, utrumque parietem in ſe coniungens. (*Ephef.* II. 10. 14.) Teſtimonium enim Oſee Prophetæ dictum eſt pro. Gentibus, *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam*, (*Oſee* II. 24.) & Iſaiæ teſtimonium dictum eſt pro Iſrael, quoniam reliquiæ ſalvæ fient, ut ipſæ deputentur in ſemen Abrahæ, quæ crediderunt in Chriſtum; (*Rom.* IX. 25.) ita concnrdes ambos populos facit, ſecundum & Domini teſtimonium dicentis in Evangelio de Gentibus: Habeo alias oves, quæ non ſunt de hoc ovili, quas oportet me adducere, & erit unus grex, & unus Paſtor. (*Ioan.* X. 16.)

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

angularem, & fundamentum quo innitimur, ut crescat ædificatio nostri?

R. Hæc partim a Christo ipso, partim ab Apostolo eius interprete accepimus. Docet Apostolus, Christum postquam reprobatus est a Iudæis, factum esse illorum ducem, & utriusque populi, Gentilis scilicet & Iudaici, solvisse inimicitias in semetipso: ita ut non possint sive Gentiles, sive Iudæi aliud fundamentum salutis ponere, quam Christum. Principium ergo & fundamentum spei nostræ nobis unus est Christus. (X)

---

tiæ, & domus refugii, & aqua requiei, & locus herbæ viridis, quam in Evangelio pascuum nominat... Ego autem a Scriptura divinitus inspirata hoc edoctus affirmare audeo, quod qui supra omne est nomen, nobis multis nominibus dicitur secundum varias, & multas beneficiorum differentias; dum nominatur, lux quidem cum ignorantiæ tenebras dispellit & discutit; vita vero, cum immortalitatem gratificatur; via, cum ab errore ad veritatem tamquam manu ducit; sic etiam turris fortitudinis, & civitas complexionis, & fons, & rupes, & vitis, & medicus, & resurrectio, & omnia talia nostri ratione nominatur: vario modo seipsum suis erga nos beneficiis distribuens. (*Ezech. XXXIV. 4. Ioan. X. 9. Phil. II. 9. Psal. LX. 4. & CVI. 7.*)

(X) ISAI. XXVIII. 16. Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet.

MATTH. XXI. 42. Dicit illis Iesus: Numquam legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?... Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. (*Ps. CXVII. 22. & 23.*)

LUC. XX. 17. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

ACTORUM IV. 11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

EPHES. II. 20. Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu.

I. PETR. II. 6. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum, angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. (*Isai. XXVIII. 16.*)

S. CYRILL. HIEROSOL. *Catech.* 10. Lapis vocatur, non inanimatus, nec manibus hominum excisus, sed lapis angularis, & *qui credit in me non confundetur*. (*1. Petr. 2. 6.*)

S. GREG. NYSS. *de adventu Dom. in carne, adversus Iudæos tit. ult.* Petra vitæ, Dominus & Deus noster Iesus Christus dicitur, & petra fidei, atque etiam petra offendiculi non credentibus, ut qui in eo conterantur & dissolvantur. Sic autem his nominibus vocatur communi videlicet ratione, propter firmitudinem Deitatis: ac petra quidem vitæ, tamquam fons & radix & principium & caussa & exitii expers & æternus: petra vero fidei, tamquam fundamentum, ut ipse Dominus ait ad Principem Apostolorum: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, super confessionem videlicet Christi, quia dixerat: *Tu es Christus, filius Dei viventis*... Lapis Dominus Iesus Christus nominatur: quemadmodum inquit Propheta: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes*, hic duobus parietibus, qui ex diametro inter se distabant (de iis loquor, qui ex Iudæis & Gentibus crediderunt, his quidem pravæ religioni servientibus, illis vero legis iugum trahentibus) in unum coactis, distan- (*Matth. XVI. 18. Ibid. 16. Ps. CXVII. 22.*)

Hæc responsio, ut liquidius intelligatur, operæ pretium est proferre prophetiam psalmi centesimi decimi septimi, cuius hæc verba
Ps. cxvii. 22. 23. sunt: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: a Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris*. Hanc prophetiam semetipsum designare Christus innuit, verbis ipsissimis illam proferens adversus Iudæos,
Matth. xxi. 44. additque, *Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum*. De Christo sermonem habens Petrus ad Iudæos hæc ait: *Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus*. Act. iv. 11. 12. & 1. Petr. ii. 7.

His similia leguntur in epistola Pauli Apostoli ad Romanos: *Offenderunt* (Iudæi) *in lapidem offensionis ... & petram scandali, & omnis qui credit in eum, non confundetur*. Rom. ix. 32. 33.
Iuxta hanc prophetiam & parabolam idem Apostolus ait, Christum

---

tia atque diversa coniunxit, & unam ex ambobus composuit Ecclesiam, angulum
Ps. cxvii. 22. quemdam imitatus duos parietes coagmentantem, & inter se coniungentem. Hunc tamen lapidem, cum essent ædificatores Pharisæi & Sadducæi & Sacerdotes & Scribæ reprobaverunt, & crucifixerunt; sed *factus est in caput anguli*, qui etiam angularis
Is. xxviii. 16. vocatus est. Isaias ex persona Dei: Ecce pono in Sion lapidem pretiosum, electum, angularem, honorabilem in fundamenta eius: quicumque crediderit in eum, non confundetur. De hoc item beatus Paulus
Ephes. ii. 20. dicebat: Ædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, eum sit lapis angularis ipse Iesus Christus.

Vide S. EPIPHAN. *supra hocce parag. litt.* (Q)

S. AUG. *Lib.* 8. *de Gen. ad litt. c.* 4. *n.* 8. Christus.... erat petra, quæ aquam sitienti populo ligno percussa manavit.... Petra manans est sitientibus eam. Recte quippe appellatur, quod ad eum significandum præcessit.

Num. xx. 11. *Quæst. in Num. lib.* 4. *quæst.* 35. Quod de petra aqua educta est, Apostolus Pau-
1. Cor. x. 4. lus quid esset exposuit, ubi ait, *Et omnes eumdem potum spiritalem bibebant*. Bibebant enim de spiritali sequenti petra. Petra autem erat Christus. Significata est ergo de Christo profluens gratia spiritalis, qua interior sitis irrigaretur. Sed quod virga petra percutitur, crux Christi figuratur. Ligno enim accedente ad petram gratia manavit, & quod bis percutitur evidentius significat crucem. Duo quippe ligna sunt crux.

Quæst. in Iosue lib. 6. *quæst.* 30. *n.* 1. Per hunc lapidem profecto illum significavit, qui fuit *lapis offensionis* non credentibus 1. Petr. ii. 8.
Iudæis, & *petra scandali*: qui eum reprobaretur ab ædificantibus, factus est in caput anguli: quem præfiguravit & illa petra, quæ potum sitienti populo ligno percussa profudit; de qua dicit Apostolus, *Bibebant autem de spiritali, sequenti eos petra, petra autem erat Christus*. Ps. cxvii. 22. 1. Cor. x. 4.

In Ioan Evang. cap. 10. *Tract.* 47. *n.* 6. Per similitudinem & petra est Christus, & ostium est Christus, & lapis angularis est Christus, & pastor est Christus, & agnus est Christus, & leo est Christus.... Omnia ista per similitudinem. Quid ergo proprie? *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*. Quid de homine qui apparuit, *& Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Ioan. i. 1. & 14.

Propos. ex. Epist. ad Rom. Expos. Prop. 65. Quod autem dicit, *Isaias autem clamat pro Israel. Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient*, ostendit quemadmodum sit Deus lapis angularis, utrumque parietem in se coniungens. Testimonium enim Osee Prophetæ dictum est pro. Gentibus, *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam*, & Isaiæ testimonium dictum est pro Israel, quoniam reliquiæ salvæ fient, ut ipsæ deputentur in semen Abrahæ, quæ crediderunt in Christum; ita concordes ambos populos facit, secundum & Domini testimonium dicentis in Evangelio de Gentibus: Habeo alias oves, quæ non sunt de hoc ovili, quas oportet me adducere, & erit unus grex, & unus Pastor. Rom. ix. 17. Isai. x. 22. Ephes. ii. 10. 14. Osee ii. 24. Rom. ix. 25. Ioan. x. 16.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 24.

feciſſe ex populis duobus Iudæo & Gentili populum unum, ipſumque eſſe *ſummum angularem lapidem, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino*. (Y) Fundamentum autem illud in ſummo eſt, non in imo; quia, ut ait ſæpius S. Auguſtinus, cæleſtis non terreſtris fabrica eſt, ideoque fundamentum fuit in cælo collocandum. (Z)

Ephes. II. 20. 21.

(Y) ISAI. LI. I. Audite me, qui ſequimini quod iuſtum eſt, & quæritis Dominum: Attendite ad petram unde exciſi eſtis, & ad cavernam laci, de qua præciſi eſtia.

I. COR. X. 4. Et omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt: (bibebant autem de ſpiritali, conſequente eos, petra: petra autem erat Chriſtus.)

Dan. II. 35. (Z) S. AUG. *in Pſal.* XLV. *n.* 12. ..... Etenim ex lapide parvo crevit, & factus eſt mons magnus, ita ut impleret univerſam faciem terræ.... Multum erat Iudæis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc parvus erat; merito & parvum contempſerunt, contemnendo offenderunt, & offendendo quaſſati ſunt; reſtat ut & conterantur. Hoc enim de lapide illo dictum

Luc. XX. 18. eſt, Qui offenderit in lapidem illum, conquaſſabit eum; ſuper quem venerit, conteret eum. Aliud eſt conquaſſari, aliud conteri: conquaſſari minus eſt quam conteri; ſed neminem conterit excelſus veniens, niſi quem conquaſſaverit humilis iacens.... Veniet poſtea in iudicio ſuo clarus atque altus, magnus & potens; non infirmus ut iudicetur, ſed fortis ut iudicet, & conterat eos qui conquaſſati ſunt in eum offendendo. Lapis enim of-

1. Petr. II. 8. fenſionis & petra ſcandali non credentibus ipſe eſt. Ergo, cariſſimi, non eſt mirum, ſi Iudæi non agnoverunt, quem tamquam parvulum lapidem ante pedes ſuos iacentem contempſerunt: illi mirandi ſunt qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoſcere. Iudæi in lapidem parvum non videndo offenderunt, hæretici in montem offendunt. Iam enim crevit ille lapis... Lapis ille qui erat parvus, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram. Quare in illum offenditis, & non in illum aſcenditis? Quis tam cæcus eſt, ut offendat in montem?.... Iſti autem nec venire volunt, nec aſcendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem. Iam in illum toties offendendo quaſſati ſunt, & nolunt aſcendere, ſemper eligentes offendere.

In Pſal. LXXXVI. *num.* 3. Si angularis lapis eſt Chriſtus Ieſus, in illo quidem duo parietes compaginantur... Sic & populi duo ex circumciſione & ex præputio, ad pacem Chriſtianam ſibimet connexi in una fide, una ſpe, una caritate. Sed ſi angulus ſummus Chriſtus Ieſus, quaſi videntur priora fundamenta, & poſterior lapis angularis... Sed cogitet qui hoc dicit, angulum & in fundamento eſſe.... a fundamento enim incipit. Nam ut noveritis, quia & fundamentum Chriſtus & primum & maximum: *Fundamentum*, inquit Apoſtolus, *nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus*..... Quemadmodum aperte dicitur Sanctus ſanctorum, ſic figurate fundamentum fundamentorum. Si ergo ſacramenta cogites, Chriſtus Sanctus ſanctorum: ſi gregem ſubditum cogites, Chriſtus Paſtor paſtorum: ſi fabricam cogites, Chriſtus fundamentum fundamentorum... Ergo fundamentum & lapis angularis ipſe eſt, ab imo ſurgens; ſi tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius ſummitatem tenet, & quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritalis fabricæ in ſummo eſt. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum; quia cæleſtis fabrica eſt, ad cælos præceſſit fundamentum noſtrum. *Epheſ.* II. 20. 14. *1. Cor.* III. 11.

In Pſal. CXXI. *num.* 4..... Fundamentum ipſius Chriſtus eſt. Dicit Apoſtolus Paulus, *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus*... Si autem fundamentum noſtrum in cælo eſt, ad cælum ædificemur... Quia vero ſpiritaliter ædificamur, fundamentum noſtrum in ſummo poſitum eſt. Illuc ergo curramus, ubi ædificemur. *Ibid.*

Conſule, ſi lubet, omnes tam veteris, quam novi teſtamenti Interpretes, in ea Scripturæ loca, quæ hoc in paragrapho exſcripſimus.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 15.

§. 15. *Series superioris Paragraphi.*

I. Cur ais Christum esse vitem, nos palmites?

R. Idipsum Christus docuit, & explicat his verbis: *Ego sum vitis*
Ioan. XV. 1. 2. &c. *vera, & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum; & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat... Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* (A)

(A) ORIGENES *in Genes. cap.* 49. *Homil.* 17. ***Alligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem asinam suam.*** Hoc de Christo & proprie & singulariter dicitur; ipse enim alligavit ad vitem pullum suum, qui dixit: Ego sum vitis vera.... Vitis ergo Christus ex ea parte dicitur, qua naturam suscepit humanam, ad quam Deus Verbum suum pullum alligat, idest, populum suum coniungit, & sociat ei conversationi, quam ipse exegit in carne; ut imitatione ipsius, pullus qui ad ipsum alligatus est, efficiatur cum illo & Filius Dei & coheres Christi. Palmitem vero.... intelligere possumus... fidem quæ in Christo est, & præsentis vitæ regulam tenet, & futuræ spei fiduciam præstat. Vitis ergo illud videtur ostendere, quod Christi in carne positi gesta in ipso credentes imi-
Ioan. XV. 1. tentur. Palmes vero illud intelligitur, quod palmes arbori connectitur & confirmatur a lapsu, quo adminiculo fretus ventos ac turbines contemnit & respuit, futurorum bonorum indicat spem: quia fideles quique non solum in his quæ gerunt, sed & in his quæ sperant & credunt, futuram consummationem salutis expectant. In quo quasi ad quamdam patientiæ arborem spe iuncti & confirmati tentationum procellas ac turbines ferunt.

S. EPHREM, *Serm. de vita religiosa atque monastica, aliquanto post initium, pag.* 542. An nescitis, Fratres, nos vitis veræ, quæ Christus est, palmites esse? Videte igitur ne quis infructuosus reperiatur. Nam veritatis Pater agricola est, qui hanc veram vitem excolit; illosque, qui fructuosi sunt, maiore studio atque amore colit, ut copiosiorem fructum referant: eos vero, qui fructum non faciunt, excidit, & extra vineam proiicit, ut igne comburantur. Sollicite ergo vobis ipsis attendite, ne infructuosi inveniamini, excisique æterno igni tradamini.

S. BASIL. *in Psalm.* XXVIII. Et vitis Dominus noster dicitur: *Ego sum*, inquit, *vitis & vos palmites*.

Adv. Eunom. Lib. 4. *p.* 102. *Tom* 2. Si Salvator ut inquit, *vitis est*, *nos* vero *palmites*, agricola Pater, (arguebant Ariani.) Porro palmites eiusdem naturæ cum vite sunt, vitis autem non eiusdem naturæ cum agricola: Filius eiusdem (ergo) naturæ nobiscum est, & nos pars ipsius sumus, non autem eiusdem naturæ est Filius cum Patre, sed per omnia alienus. (*Quibus respondet D. Basil.*) Quod non Deitatis suæ, sed carnis nos dixit palmites, secundum quod dicit Apostolus: Nos enim sumus Corpus Christi & membra ex parte, &c.

S. GREGOR. NYSS. *Contra Eunom. Orat.* 2. *pag.* 98. Cum sint multa nomina,.. quæ Unigenito a Scriptura tribuuntur, nullum aliorum per relationem cum eo qui genuit cognationem & adhæsionem habere dicimus. Non enim sicut Patris Filium, sic vel lapidem, vel resurrectionem, vel pastorem, vel lucem, vel quid aliorum ad Deum universorum referentes dicimus. Sed licet tamquam arte quadam & regula bifariam divinorum nominum significantium distinguere. Quædam enim excelsæ & ineffabilis gloriæ sive maiestatis indicationem habent: quædam vero providæ dispensationis varietatem demonstrant. Ita ut secondum hypotesin nisi esset id quod beneficio afficitur, neque hæ voces quæ beneficium indicant his non essent tributæ... (Nempe) nomquam vitis nominatus esset Dominus, nisi plantationis caussa eorum qui in ipso radicantur; neque Pastor, nisi

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 25.

I. Cur ais Christum esse veritatem quam sequamur?

R. Christus ipse ait: *Ego sum veritas*. Ergo veritatem sequimur dum Christum sequimur; a veritate aberramus cum a Christo discedimus. Et vicissim a Christo discedit, qui diligit mendacium, sicut adhæret Christo qui diligit veritatem. (B) *Ioan. xiv. 6.*

---

oves domus Israel periissent; neque medicus, nisi ægrotantium causa; neque reliqua nomina in seipsum reciperet, nisi per aliquam providam vim efficientem commode eorum gratia qui beneficio afficiuntur, has voces tamquam sibi proprias adsciscerct... Aliorum nominum unum quodque ad id quod Deum decet cum transtulerimus, prima specie in ipsis apparentem notionem spernimus, ita ut neque lucem materialem, neque viam quæ pedibus calcatur, neque panem qui ex agricultura conficitur, neque verbum quod fit ex vocabulis; sed pro his illa intelligamus quæcumque maiestatem potentiæ Verbi Dei repræsentant.

S. Athan. *In Epist. de sentent. Dionys. n.* 10. Cum verba de divinitate eius (Christi) dicta magnifica sint & excelsa, e contrario humilia & egena sunt quæ de carnali eius adventu enarrantur. Quod autem hæc ipsa de humanitate Salvatoris dicta sint, hinc animadvertere licet, quod agricola quoad substantiam a vite alienus sit; palmites vero eiusdem substantiæ & generis ac vitis, ab ipsaque indivisi, una nempe eademque origine pullulant palmites & vitis.
Ioan. xv. 5. Est autem, ait Dominus ipse, vitis, nos palmites. Si itaque nobis consubstantialis est Filius, & eamdem quam nos habet originem, sit hac in parte alienus a Patre secundum substantiam, eo modo quo vitis ab agricola: si vero aliud est Filius præter illud quod nos sumus, & ille quidem Verbum Patris, nos vero ex terra procreati & posteri sumus Adæ, non debet dictum illud referri ad deitatem Verbi, sed ad humanum eius adventum: quandoquidem ita
Ibid. Salvator ait: *Ego sum vitis, vos palmites*, & Pater agricola. Nos enim quantum ad corpus eiusdem generis sumus ac Dominus: propterea ipse dixit: Narrabo
Ps. xxi. 23. nomen tuum fratribus meis. Ac quemadmodum palmites sunt viti consubstantiales ex eaque prodeunt; sic & nos corpora habentes eiusdem generis ac corpus Domini, ex plenitudine eius accipimus, illudque nobis radix est ad resurrectionem & salutem. Pater autem agricola dictus est: *Ioan. xv. 1.*
ipse enim vitem, quæ est humanitas Salvatoris, per Verbum coluit, ipse item per verbum nobis ad regnum viam parav- *Ioan. viii. 44.*
vit, & nemo venit ad Dominum, nisi Pater eum traxerit ad illum.

S. Ambros. *Lib. de Benedict. Patriarch. cap* 4. *n.* 23. Viti illi perpetuæ, hoc est Domino Iesu, qui ait: *Ego sum vitis, & Pater meus agricola*, velut fructuosi palmites quibusdam inexolubilis fidei vinculis alligemur, &c.

N. 24. Bene uvam dixit (Propheta Dominum,) quia sicut uva pependit in ligno. Ipse est vitis, ipse uva vitis ligno adhærens: uva quia lancea militis apertum latus emisit aquam & sanguinem... Aqua ad lavacrum, sanguis ad pretium. Aqua nos abluit, sanguis nos redemit.

(B) Origenes *in Cant. Cantic. lib.* 1. *ad calcem*. Nec mireris sane, si dicimus virtutes esse quæ diligunt Christum, cum in aliis (*supp.* Scripturæ locis) ipsarum virtutum substantiam Christum soleamus accipere... Invenimus namque ipsum & iustitiam dici, & pacem, & veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis, *Iustitia &* *Ps. lxxxiv.*
pax osculatæ sunt; & *Veritas de terra orta* *11. 12.*
est, & iustitia de cælo prospexit. Quæ utique omnia ipse esse, & rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed & sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est: *Sicut sponso im-* *Isai. lxi. 10.*
posuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento.

Lib. 1. *Peri archon. c.* 2. *num.* 4. Hic ergo filius etiam omnium quæ sunt, veritas est & vita: & recte. Nam quomodo viverent quæ facta sunt, nisi ex vita? Vel quomodo veritate constarent ea quæ sunt, nisi ex veritate descenderent?

In Epist. ad Rom. c. 3. *lib.* 3. *p.* 323. (Christus) sicut ipse est iustitia ex qua omnes in veritate consistunt, & ipse est vita ex qua omnes vivunt, ita & ipse est lex, ex qua omnes in lege sunt. Venit ergo ad iudicium, non tamquam qui in lege sit, sed tamquam qui lex sit.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 25.

I. Cur ais Christum esse vitam nostram?

Ioan. xiv. 6. *R.* Christus ipse ait, *Ego sum vita*. Idem ait Paulus Apostolus:
Col. iii. 4. *Cum Christus apparuerit, vita vestra; tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. (C)

Ut intelligatur hæc locutio quæ translata videtur, & tamen est in stricto sensu accipienda; sciendum est esse in homine Christiano vitam duplicem; nimirum vitam naturalem, cuius principium est anima rationalis; & vitam spiritualem, cuius principium est spiritus Christi, qui habitat in nobis. Hoc spiritu in nobis inhabitante fit ut Christus vivat in nobis, quo-

---

S. Hilar. *Tract. in Ps.* LIII. *v.* 7. *n.* 11. *In veritate tua disperdes illos*. Veritas mendacium confutat, & perimitur falsitas veritate... Et quæ sit veritas non ambigitur; nempe ille ipse qui dixit: Ego sum
Ioan. xiv. 6. vita, via, veritas.

S. Basil. *adv. Eunom. Lib.* 5. *p.* 133. *tom.* 2. Quid vero Zorobabel & sapientia eius, subobscure ne tibi ac non apertissime subsistentiam ac vitam veritatis videtur ostendere cum dicat: Omnis terra veritatem vocat, & cælum ipsi benedicit, &
3. Esd. iv. 36. omnia opera concutiuntur & tremunt? Quænam vero est veritas? An non Dei Verbum ac Filius, per quem omnia facta sunt? Ego, inquit, sum via, veritas, & vita: Veritas non est, nisi ex vero naturaliter & æternaliter ab ipso nata. Propterea infert, dicens: Benedictus Deus veritatis, qui est Pater veritatis Christi. Christus veritas, quem omnis spiritus colit & tremit.

(C) Origenes *in Ioan. Evang. tom.* 1. *pag.* 168. Perspicuum est principium fontemque vitæ sincerioris, ac purioris, atque a mixtione cuiuscumque rei alienæ, proprie in primogenito omnis creaturæ existere, a qua qui Christi sunt participes sumentes, veram vivunt vitam, cum hi, qui præter ipsum vivere existimantur, ut veram lucem non habent, ita ne veram quidem vivant vitam.

Tom. 3. *paulo post init.* Si Servator aliqua quidem est aliis, aliqua vero forsitan sibi ipsi, eaque vel nulli, vel uni, vel paucis; examinandum est, utrum Servator, quatenus est vita illa, quæ facta est in sermone, sibi ipsi, & aliis sit vita, an aliis; & si aliis, quibus aliis. Quam ob rem si vita, & lux hominum idem sunt; inquit
Ioan. 1. 3. 4. enim, *quod factum est, in ipso vita erat: & vita illa erat lux hominum*. Et lux hominum, aliquorum est lux, & hæc non omnium, qui rationis sint capaces, propterea quod addita sit vucula, hominum; sed hominum est lux, vita erit etiam vita hominum, quorum etiam lux est. Et in quantum est vita, dici potest Servator non sibi ipsi, sed aliis vita, quorum est etiam lux. Hæc sane vita in λόγῳ, h. e. in Dei Filio fit, inseparabilis ab ipso existens, simulatque facta fuerit: præexistat enim λόγος, id est, sermo, sive ratio in anima oportet, qui ipsam expurget, ut post hunc, & ab ipso provenientem purgationem omni prorsus ablata mortificatione & infirmitate, pura sinceraque vita ingeneretur apud omnem, qui fecerit seipsum capacem sermonis, in quantum Deus est.

In Epist. ad Rom. Lib. 6. *versus finem*. Sic unusquisque habere in se probatur spiritum Christi. Christus sapientia est. Si sit sapiens secundum Christum, & quæ Christi sunt sapiat, habet in se per sapientiam spiritum Christi. Christus iustitia est. Si quis habet in se iustitiam, per iustitiam Christi habet in se spiritum Christi. Christus pax est. Si quis habet in se pacem Christi, per spiritum pacis habet in se spiritum Christi. Sic & caritatem & sanctificationem, & singula quæcumque Christus esse dicitur, qui habet hæc, spiritum Christi in se habere credendus est, & sperare quod mortale corpus suum vivificabitur propter inhabitantem in se spiritum Christi.

S. Greg. Nyss. *Contra Eunom. Orat.* 9. *pag.* 246. Si non est in Filio vita æterna, mendax deprehenditur ille qui dixit: Ego sum vita. *Et aliquanto post*: Ergo omnis qui desiderat vitam æternam, postquam nactus erit Filium, verum dico & non falsinominem, totum invenit in ipso quod quidem desideravit: quia & ipse est vita, & in seipso vitam habet.

S. Athan. *Orat* 2. *contra Arianos*, *n.* 16 Illa porro quæ (Christus) edidit signa, cum Deum esse in corpore, vitamque ac Dominum mortis esse prorsus persuadent.

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 25.

niam & ſpiritu nos vivimus quo Chriſtus ipſe vivit. Aliam nullam in Chriſtiano vident homines vitam quam vitam naturalem, vita ſpiritualis nunc abſcondita eſt, nec niſi in ultimo iudicii die manifeſtabitur.

Hæc omnia docet Apoſtolus: cuius hæc verba ſunt: *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis*. En vitam ſpiritualem. *Galat. v. 16.*

Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. En vitæ ſpiritualis neceſſitatem. (D) *Rom. VIII. 9.*

Vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Chriſtus. En vitam Chriſti in nobis. *Gal. II. 20.*

Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. En vitam hanc abſconditam. *Coloſſ. III. 3.*

Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circumferentes, ut & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris. Semper enim nos qui vivimus in mortem tradimur propter Ieſum: ut & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. En futuram vitæ huius manifeſtationem. *2. Cor. IV. 10. 11.*

I. Cur Chriſtum vocas Panem noſtrum?

R. Sic ſe vocat Chriſtus ipſe: *Ego ſum*, inquit, *panis vivus qui de cælo deſcendi; qui manducat hunc panem vivet in æternum.... Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus*. Et certe Chriſtus paſcit nos ſua carne, ſuo verbo, ſua gratia. (E) *Ioan. VI. 51. 56. 59.*

(D) IOAN. XI. 25. Dixit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio, & vita: qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, vivet.

ROM. VIII. 9. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.. Quod ſi ſpiritus eius, qui ſuſcitavit Ieſum Chriſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

1. IOAN. IV. 2. In hoc cognoſcitur Spiritus Dei: omnis ſpiritus qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt... In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis.

(E) IOAN. VI. 35. Dixit autem eis Ieſus: Ego ſum panis vitæ, qui venit ad me, non eſuriet; & qui credit in me, non ſitiet umquam... Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi... Ego ſum panis vitæ... Hic eſt panis de cælo deſcendens; ut ſi quis ex ipſo manducaverit, non moriatur... Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

Vide infra quæ dicimus interpretando quartam petitionem orationis Dominicæ Pater noſter, *part.* III. *ſect.* II. *c.* IV. §. 2.

ORIGENES *in Levit. cap.* XXVI. *homil.* 16. Reſpiciamus ad eum qui dixit: *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi; & qui manducaverit hunc panem, vivet in æternum;* & advertamus, quia qui hæc dicebat, Verbum erat quo animæ paſcuntur... Iuſtus ſemper & ſine intermiſſione manducet de pane vivo, & repleat animam ſuam, ac ſatiet eam cibo cæleſti, qui eſt Verbum Dei & ſapientia eius. *Ioan. VI. 51. 5--*

In Evang. Ioan. tom. 1. *pag.* 568. *col.* 2. Merito is qui vinum lætificans affert, eſt vitis vera: ob hanc cauſſam veram, quod racemos habeat veritatem, & palmites diſcipulos, ſui imitatores, & ipſos fructificantes veritatem. Difficile autem eſt differentiam proponere panis & vitis: quandoquidem non vitam tantum, ſed etiam panem vitæ ſeipſum appellat. Proinde vide, ne forte quemadmodum panis nutrit, & corroborat, confirmare cor hominis dictus, & vinum lætificat diffundens animum atque exhilarans, ſic diſciplinæ morales (Evangelicas intelligo docentes operari,) quæ vitam acquirunt eas addiſcenti, atque operanti, panis quidem ſint vitæ.

CLEMENS ALEXAN. *Pædagog. Lib.* 1. *c.* 6. *pag.* 104. Chriſto quidem nutrimentum erat paternæ voluntatis adimpletio. Nobis au-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 25.

I. Cur vocas Christum Pastorem nostrum?

R. Sic se vocat Christus ipse; *Ego sum*, inquit, *Pastor bonus*. Et Petrus Apostolus vocat eum *Pastorem, & Episcopum animarum nostrarum*. Quot autem titulis pastoris nomen Christo competat nemo non videt: ipse enim nos perditos quæsivit & reduxit ad ovile: ipse nobis invigilat sicut bonus pastor gregi suo. Ipse gratia sua nos protegit adversus omnes hostium impugnationes & insidias. Ipse nos do-

Ioan. x. 11. *1. Petr. ii. 25.*

---

tem ipse Christus infantibus est alimentum, qui Verbum cælorum exsugimus... Præterea autem seipsum quoque panem cælorum Verbum fatetur. *Non enim Moses*, inquit, *dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum: panis enim ex Deo est qui de cælo descendit, & vitam dat mundo: & panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*. Hic panis notandum est mysterium, quod ipsum dicat carnem, ut quæ per ignem resurgat, quemadmodum ex corruptione & satione frumentum resurgit, atque adeo quæ etiam per ignem consistat, in gaudium Ecclesiæ, ut panis qui pensitur... Quoniam autem dixit, *Et panis quem ego dabo, caro mea est*: caro autem sanguine irrigatur: sanguis autem vinum allegorice dicitur; sciendum est quod panis in vinum temperatum minutatim coniectus, vinum arripit, quod est aqueum autem relinquit: ita etiam caro Domini quæ est panis cælorum, ebibit sanguinem: eos qui ex hominibus sunt cælestes, ad incorruptionem enutriens, solas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem relinquens.

Ioan. vi. 32. 33. 51.

S. Irenæus *adversus Hæres. Lib. 5. c. 2. circa medium* Quoniam membra eius (Christi) sumus, & per creaturam nutrimur: creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quemadmodum vult, eum calicem qui est creatura, suum sanguinem qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem: & eum panem qui est creatura, suum corpus confirmavit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo & mixtus calix & fractus panis percipit Verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia; quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & fit membrum eius? Qemadmodum & beatus Apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios epistola: *Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius*: non de spirituali aliquo & invisibili homine dicens hæc: spiritus enim neque ossa, neque carnes habet, sed de ea dispositione, quæ est secundum verum hominem, quæ ex carnibus & nervis & ossibus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur; & de pane, qui est corpus eius, augetur &c.

Matth. v. 45. *1. Cor. x. 16.* *Ephes. v. 30.*

S. Greg. Nyss. *Lib. de vita Mosis, pag. 214. tom. 1.* Panis est absque semine, absque aratione, absque alio humano opere nobis paratus. Is desuper defluens in terris invenitur: panis enim qui de cælo descendit, qui verus cibus est, qui ænigmatice hac historia significatur, non incorporea quædam res est. Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? Res vero quæ incorporea non est, corpus omnino est. Huius corporis panem, non aratio, non satio, non agricolarum opus efficit, sed terra intacta permansit, & tamen pane plena fuit, quo famescentes, mysterium virginis perdocti, facile saturantur. Is igitur mirabilis sine agricultura panis & Verbum est; varietate qualitatis ad suscipientium habitudinem virtutem suam commutat. Novit enim non solum panis esse, verum & lac fieri, & caro & olus, quidquid denique assumenti conveniens & expetitum sit.

Tertull. *Lib. de Orat. Domin.* Christus panis noster est: quia vita Christus, & vita panis. *Ego sum*, inquit, *panis vitæ*. Et paulo supra: Panis est sermo Dei vivi, qui descendit de cælis. Tum quod & corpus eius in pane censetur: *Hoc est Corpus meum*.

Ioan. vi. 35. 32. *Matth. xxvi. 26.*

S. Cyprianus *Lib. de Orat. Domin.* Panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus Pater noster: quia intelligentium & credentium Pater est; sic & panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est, &c.

Pars I Sact. II. Cap. I. §. 25.

cumentis omnibus erudivit: ipse dedit animam suam, & obtulit semetipsum pro nobis sacrificium Deo Patri: ipse semper vivit ad interpellandum pro nobis. (F)

(F) Ios. vii. 20. Peccavi, quid faciam tibi, o custos hominum?

Psal. cxviii. 176 Erravi sicut ovis, quæ periit: quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Isai. xl. 11. Sicut Pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit, fetas ipse portabit.

Ierem. xxxi. 10. Audite Verbum Domini gentes, & annuntiate in insulis, quæ procul sunt, & dicite: Qui dispersit Israel, congregabit eum: & custodit cum sicut pastor gregem suum.

Ezechiel. xxxiv. 23. Et suscitabo super eas Pastorem unum, qui pascat eas, servum meum David; ipse pascet eas, & ipse erit eis in Pastorem.

Zacar. xiii. 7. Framea suscitare super Pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: percute Pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos.

Ioan. x. 11. Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis ... Ego sum Pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ. Sicut novit me Pater, & ego cognosco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus Pastor.

Heb. xiii. 20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis Pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos in omni bono.

Origenes *Homil. 2. in Cantic. Cant. Christum uti Pastorem depingit, de eoque uti Christianorum Pastorem psalm.* xxiv. *interpretatur, quem legere operæ pretium est.*

In Evang. Ioan. tom. 3. paulo post init. Sciendum est Servatorem non esse sibi ipsi aliqua, sed aliis, aliqua vero & ipsi, & aliis.... Namque palam aliis est Pastor, non more pastorum, qui hominibus præsunt, utilitatem ad se trahens, eo quod pascat, nisi forte eorum, qui pascuntur, utilitatem benignitatis caussa propriam esse reputet.

Eusebius *Demonstrat. Evangel. lib. 7. c. 2. versus finem.* Pastor & dux ipsius Israel declarandus dicitur Christus.

Clemens Alexandrin. *Pædag. lib. 1. cap. 7.* Iesus nonnumquam seipsum Pastorem vocat, & dicit: *Ego sum pastor bonus*, Ioan. x. 11. metaphora sumpta a pastoribus, qui ducunt oves: Qui pueros ducit intellectus Pædagogus, qui est Pastor curam gerens infantium. Infantes enim simplices tamquam oves dicuntur allegorice. *Et erunt* inquit, *omnes unus grex, & unus Pastor.* Ibid. 16. Pædagogus ergo iure Verbum dicitur, qui pueros nos ducit ad salutem. Evidentissime ergo Verbum dicit de seipso per Oseam: *Ego autem sum præceptor vester.* Osee v. 2. Pædagogia autem est divina religio, quæ est doctrina divini cultus, & eruditio ad assequendam veritatis agnitionem, & recta institutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cælum deducit.

Cap. 9. circa med. Qui ægrotamus, Servatore opus habemus; qui autem aberravimus, eo qui nos deducat; & qui cæci sumus, eo qui nos ad lucem deducat; & qui sitimus, fonte vitali, eius qui sunt participes, non amplius sitient; & qui mortui sumus, vita egemus; qui oves, pastore; & qui pueri, pedagogo; quin etiam universa humana natura, Iesu: ne qui insolentes & peccatores sumus, incidamus in finem condemnationis: a paleis autem segregemur, & in apothecam paternam recondamur ... Licet autem, si vultis, sanctissimi pastoris, & pedagogi omnipotentis, & paterni Verbi summam nobis sapientiam ediscere, ubi allegoria utitur, seipsum dicens Pastorem ovium. Est autem pædagogus infantium. Dicit ergo per Ezechielem, orationem dirigens ad Presbyteros, & eis quamdam salutarem iustæ sollicitudinis descriptionem exponens, *Et quod claudum est alligabo, & quod ægrum est curabo, & quod aberrat, reducam: & pascam ipsos ego ad montem sanctum meum.* Ezech. xxxiv. 16. Hæc sunt præcepta boni Pastoris. Pasce nos infantes, sicut oves. Etiam Domine imple nos tuis iustitiæ pascuis: etiam Pædagoge, pasce nos ad sanctum tuum montem, ad Ecclesiam, quæ in alto est, quæ superat nubes, quæ cælos tangit: *Et ero*, inquit, *Pastor ipsorum.* Ibid. 4.

I. Cur ais Chriſtum eſſe Sponſum noſtrum?

R. Sic ſemetipſum vocat Chriſtus ipſe, propter fœdus, & ut ita dicam, matrimonium, quod præ nimia caritate iniit cum Eccleſia; fœdus, inquam, mutui amoris, cuius participes ſunt ſinguli iuſti; quamdiu in iuſtitia perſeverant, fœdus æternum, matrimonium indiſſolubile, quod quidem, ut docet Apoſtolus, exemplar eſt caſti Chriſtianorum Matrimonii. (G) *Ephеſ. v. 23.*

Dixi *fœdus æternum*. Quod qui-

Stromat. Lib. 1. *pag.* 351. Quemadmodum ergo paſtoralem artem ovium curam gerere dicimus: ita enim Paſtor bonus animam ponit pro ovibus: ita etiam legum ferendarum artem dicemus, virtutem hominum comparare, humanum bonum pro viribus excitantem, ut quæ gregis hominum curam gerat & providentiam. Quod ſi grex qui a Domino dicitur allegorice, nihil eſt aliud quam grex hominum, idem erit bonus Paſtor & legiſlator unius gregis, nempe earum quæ ſpſum audiunt ovium unus eſt curator, nempe is qui perditam & quærit & invenit lege & ratione: ſiquidem lex eſt ſpiritalis, & quæ ad ipſam ducit beatitudinem.

S. Basil. *Homil.* 26 *de S. Mamante circa med.* Sorores quædam ſunt vita paſtoritia & regni adminiſtratio. Niſi quod illa irrationalium, iſta vero rationalium animantium curam habet... Quapropter Dominus utramque complexus & paſtor eſt & Rex; irrationales paſcens, maiori ratione præditos ſub regni gubernationem includens. Vis diſcere quantæ dignitatis ſit Paſtor? *Dominus*, inquit, *paſcit me*. Quomodo vero regiæ gubernationis ſoror eſt paſtoritia vita? *Quis eſt iſte*, inquit, *Rex gloriæ?* Qui illic Paſtor, hic Rex dicitur. Nec putes illum ab aliis quidem Paſtorem vocari, ipſum vero id appellationis pudoris gratia non agnoſcere; quin ipſe degeneres Paſtores compeſcens, in ſeipſum veræ paſtoralis vitæ teſtimonium transfert. *Ego*, inquiens, *ſum Paſtor ille bonus*. Ego ſum, & non mutatus ſum ... Reiicit ſpurios, & veritatem ſibi ipſi vendicat. Ego ſum Paſtor ille bonus. Diſce quis ſit Paſtor, & quis ſit bonus ille. Ipſe hoc interpretatur: *Verus Paſtor animam ſuam ponit pro ovibus ſuis.* *Ps. xxii. 1.* *Ps. xxiii. 7.* *Joan. x. 11.*

Epiſt. 141. *Apolog. ad Cæſarienſes p.* 932. (Chriſtus) principium viarum Evangelicarum nominatur, quæ nos ad regnum cælorum ducunt, cum non ſit creatura ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum diſpenſationem ſit factus via noſtra... Utque via factus eſt: ita & ianua & Paſtor, & Angelus & ovis. Item ſummus Sacerdos & Apoſtolus, aliis alio intellectu poſitis nominibus.

S. Ambros. *Enarratio in Pſal.* xlviii. *n.* 21. Qui noluerunt ut paſceret eos Chriſtus, depaſcet eos mors. Quis ergo dimittat bonum Paſtorem, qui pro ovibus ſuis animam ſuam ponit, quia pertinet ad eum gregis ſui cura? ... Cognoſce o homo, quia Chriſtus verus eſt Paſtor, qui ſuos paſcit ad vitam.

(G) Osee ii. 19. Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia, & in miſerationibus. Et ſponſabo te mihi in fide, & ſcies quia ego Dominus.

Matth. ix. 15. Ait illis Ieſus: Numquid poſſunt filii ſponſi lugere quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.

Marc. ii. 19. Et ait illis Ieſus: Numquid poſſunt filii nuptiarum, quamdiu ſponſus cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum, non poſſunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus.

Luc. v. 34. Quibus ipſe ait: Numquid poteſtis filios ſponſi, dum cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies cum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Joan. iii. 29. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt.

2. Cor. xi. 2. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Deſpondi enim vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.

Ephes. v. 22. Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint, ſicut Domino. Quoniam vir caput eſt mulieris: ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ: ipſe, ſalvator corporis eius. Sed ſicut

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 25.

dem intelligendum est absolute de corpore Ecclesiæ, & aliquatenus de singulis Ecclesiæ membris.

Absolute quidem de corpore Ecclesiæ, quia fieri nequit ut dirimatur unquam fœdus Christum inter & Ecclesiam initum.

Aliquatenus autem de singulis

Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ. Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata... Nemo enim umquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius... Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

Apoc. xxi. 9. Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem agni.

ORIGENES *in Levit. cap.* xxi. *Homil.* 12. *n.* 5. Christus sibi adsumpsit Ecclesiam, virginem de genere suo accepit uxorem... Sic enim & dudum promiserat per Prophetam, dicens: *Desponsabo te mihi in fide*... Et sicut Apostolus dicit: *Ut exhibeat ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata*... Hic ergo Sacerdos magnus uxorem virginem accipiet de genere suo. Potest & propter hoc dictum videri *de genere suo*, quod anima Christi ex genere & ex substantia fuerit humanarum omnium animarum. Potest & secundum hoc, quod fratres vocat credentes in se, de genere suo dici anima, quæ in fide tamquam nuptiis sociatur... Gaudeamus quidem de dignatione Dei, sed caute & sollicite curemus ne nos vita nostra & actus ac mores faciant aliquando degeneres; ne & hoc ipsum nobis ad condemnationem ducatur, quod cum genus simus Christi, indignis, & fœdis ac diabolicis actibus serviamus. *Qui habet ergo sponsam sponsus est*. Audis quomodo sponsus dicitur Christus, sponsa vero eius anima dicitur, quæ fidei simplicitate & actuum puritate incorrupta probatur & virgo.

(Osee II. 20. — Ephes. v. 27. — Ioan. III. 29.)

In Cantic. Canticor. Homil. 1. Christus idem sponsus atque idem Pontifex dicitur: Pontifex quidem secundum hoc quod mediator est Dei & hominum omnisque creaturæ, pro qua & propitiatio factus est, semetipsum offerens hostiam pro peccato mundi: sponsus vero secundum hoc quod Ecclesiæ iungitur non habenti maculam aut rugam, aut aliquid horum.

(Ioan. II. 2. — Hebr. x. 12. — Ephes. v. 27.)

Christi laudes sponsi, & Ecclesiæ eius sponsæ fuse prosequitur in Homiliis in Cant. Cantic. præcipue Homil. 2. quam legere poteris.

S. BASIL. *Lib. ipsi falso adscript. de vera Virginit. pag.* 759. Pro sponsa sua seipsum tradidit Dominus, ut eam sanctificaret mundans aquæ lavacro, & *exhiberet ipse sibi eam gloriosam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut esset sancta corpore & spiritu*.

(Ephes. v. 25. 27.)

S. GREG. NYSS. *Homil.* 9. *in Cant. ante med.* Per laudes quæ deinceps sequuntur discimus, quemadmodum fiat quispiam soror & coniux Domini per hoc quod dicit, *Et hortus conclusus, soror mea sponsa*. Si quispiam ergo hoc sibi vindicat, ut sit quidem sponsa, propterea quod coniungatur Domino, soror autem propterea quod eius faciat voluntatem, sicut dicit Evangelium, fiat hortus floridus & bene germinans, omnium habens in se arborum (id est, virtutum) pulcritudinem, &c. *Et paulo post*. Si quispiam ergo est hortus, isque munitus, is fit soror & sponsa eius, qui dixit huic animæ, *Et hortus conclusus, soror mea sponsa*.

(Cant. IV. 12.)

TERTULL. *adv. Marcion lib.* 4. Teneo meum Christum, etiam in nomine sponsi, de quo psalmus, *Ipse tamquam sponsus egrediens de thalamo suo: a summo cæli profectio eius, & deversio eius ad summum usque eius*. Qui etiam per Esaiam gaudens ad Patrem, *Exultet*, inquit, *anima mea in Domino: induit enim me indumentum salutaris, & tunicam iucunditatis velut sponso; circumposuit mihi mitram velut sponsæ*. In se enim & Ecclesiam deputat, de qua idem spiritus ad ipsum: Et circumponens tibi omnes eos, velut ornamentum sponsæ. Hanc sponsam Christus sibi etiam per Salomonem ex vocatione gentium arcessit. Siquidem legisti, *Veni sponsa de Libano*.. De Idololatria enim sibi sponsabat Ecclesiam.

(Ps. XVIII. 6. 7. — Isai. LXI. 10. — Id. XLIX 18. — Cant. IV. 8.)

Ecclesiæ membris: quia sic Christus affectus est, ut numquam prior dirimat fœdus, quod iniit semel cum singulis Ecclesiæ membris, dum sacro fonte renati sunt. Nec fœdus istud dirimitur, nisi cum id nos peccato mortali sponte dirimimus. Iuxta effatum Concilii Tridentini: *Deus neminem deserit, nisi ab ipso prius deseratur*. (Sess. VI. c. 11.)

I. Cur vocas Christum Medicum nostrum?

R. Sic semetipsum appellat Christus; quia ad hoc venit ut morbos & languores nostros suscipiendo sanaret; biberetque ad remedium nostrum calicem nostrum. (H)

S. Hilar. *Comm. in Matth. cap.* 27. *n.* 4. Sponsus atque sponsa, Dominus noster est in corpore Deus. Nam ut spiritus carni (*supp.* sponsus est:) ita spiritui caro sponsa est.

S. Ambros. *Lib. de Benedict. Patriarch. cap.* 4. *num.* 22. *Qui habet sponsam, sponsus est;* (Ioan. III. 29.) amicus autem sponsi, qui stat & audit eum & gaudio gaudet, hoc est, ipse solus vir est Ecclesiæ, hic est exspectatio gentium, huic deferentes copulam gratiæ nuptialis, calceamentum suum solverunt Prophetæ. Hic sponsus est, ego amicus sponsi: gaudeo quia venit, quia vocem audio nuptialem, quia iam non dura peccatorum supplicia, dura legis tormenta, sed remissionem criminum, vocem lætitiæ, sonum iucunditatis, exultationem festi nuptialis audivimus.

S. Aug *Quæst. in Iudices lib.* 7. *Quæst.* 49. *num.* 26. Coniux Christi Ecclesia est, &c. *Quæ legere poteris*.

In Ioan. Evang. c. 2. *Tract.* 8. *n.* 4. Dominus invitatus ad nuptias venit. Quid mirum si in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias venit? Si enim non venit ad nuptias, non hic habet sponsam. Et quid est, quod ait Apostolus, (2. Cor. XI. 2.) aptavi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo? Quid est quod timet, ne virginitas sponsæ Christi per astutiam diaboli corrumpatur? Timeo, inquit, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, sic & vestræ mentes corrumpantur a simplicitate & castitate, quæ est in Christo. Habet ergo hic sponsam, quam redemit sanguine suo, & cui pignus dedit Spiritum sanctum. Eruit eam de mancipatu diaboli: mortuus est propter delicta eius, resurrexit propter iustificationem eius. Quis offeret tanta sponsæ suæ? Offerant homines quælibet ornamenta terrarum, aurum, argentum, lapides pretiosos, equos, mancipia, fundos, prædia: numquid aliquis offeret sanguinem suum? Si enim sanguinem suum sponsæ dederit, non erit qui ducat uxorem. Dominus autem securus moriens, dedit sanguinem suum pro ea quam resurgens haberet, quam sibi iam coniunxerat in utero virginis. Verbum enim sponsus, & sponsa caro humana, & utrumque unus Filius Dei, & idem filius hominis: ubi factus est caput Ecclesiæ, ille uterus Virginis Mariæ thalamus eius, inde processit tamquam sponsus de thalamo suo.

(H) Isai. LIII. 4. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit; & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & livore eius sanati sumus.

Matth. IX. 12. At Iesus audiens ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Marc. II. 17. Hoc audito Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui male habent; non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Luc. IV. 23. Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum: quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

S. Cyrill. hieros. *Catech.* 10. *aliquanto post initium*. Quamvis Christi multæ sunt appellationes, sed unum tamen subiectum; unicuique autem varius fit Salvator ad utilitatem. Qui enim indigent recreatione & lætitia, illis fit vinea: qui opus habent, ut ingrediantur, his constituitur ostium; & qui cuperent offerre orationes, illis fit Mediator, summusque Sacerdos. Rursus habentibus peccata, fit ovis, ut pro ipsis mactetur. Et omnibus fit omnia, ipse idem natura permanens qui est. Manens enim idem & vere immutabilem Filii dignitatem habens, tamquam optimus medicus & do-

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 25.

I. Cur vocas Christum Regem nostrum?

R. Sic illum Prophetæ appellarunt; ipse coram Pilato Regem esse se dixit. Vocat eum Apostolus *Regem iustitiæ*, *Regem pacis*, *Regem regum*, *& Dominum Dominantium*. Quam recte eo nomine appelletur, nemo non intelligit. Ipse enim est Deus. Et præterea quatenus homo, exaltatus est supra omnem creaturam; *Data est ei omnis potestas in* Matth. xxviii. 18.

Heb. vii. 2. 1.*Tim.* vi. 15.

---

ctor compatiens accomodat se ad infirmitates nostras.

S. Hilar. *Tract. in Psalm.* xiii. *n.* 3. Spiritus sanctus cernens errorem generis humani, cernens mala sæculi huius ingravescentia, & morbum immedicabili morte grassantem, ubi Deus negatur a stulto, ubi abominandis voluptatum fallaciis corrupti sunt cuncti, ubi nullus bonum volens sit, ubi eorum guttura innocentium sint sepulcra, ubi lingua usi sint in officium fraudolentiæ, ubi venenum aspidum labiis eorum verbisque suffusum sit, ubi os amaritudine & maledictione sit plenum, ubi velox pedum eorum ad effundendum sanguinem cursus sit; & per hæc non agnoscentibus viam pacis, in omnibus vitæ eorum viis infelicitas ingravescat: ubi in Deum nulla reverentia est, ubi devastatio plebis Dei persecutoribus tamquam cibus panis sit, & innocentium mortes, damna, supplicia fiet satietas iniquorum; ubi Deus non invocatur, & trepidatur in nullis; creaturam in idolis omisso creatore reverentes; ubi Deus in generatione iusta desperatur habitare, & consilium inopis confunditur, & spes patientiæ eius illuditur: his igitur ita grassantibus malis, & toto orbe dominantibus, conscius Spiritus sanctus eius, qui solus opem ferre possit, exclamat, *Quis dabit ex Sion salutare Israel*? Non enim Moyses dederat, non Elias, non Esaias, non Prophetæ; omnia legis opera adversus tantam morborum pestem infirmabantur. Opus erat medico, qui una atque eadem auxilii sui ope universa curaret, & tot ac varios in toto orbe languores, non arte, non opere, (quia quando opus & ars singulis adhibita profuisset?) sed verbi potestate sanaret. Hunc requirit Spiritus, hunc expectat, ad cuius adventum febris quiesceret, cæcitas desineret, paralysis non esset, mors non occuparet. *Psal.* xiii. 7.

S. Ambros. *Pref. in Psal.* xxxvii. *n.* 4. Vera ergo medicina est gerere pœnitentiam, quæ tunc legitime prædicata est, quando medicus venit e cælo, qui non exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in terra corporis nostri remedia quæreremus; cum flos nobis herbæ salutaris oriretur, qui *de peccato damnavit peccatum in carne*. Antidotum ergo facta est caro, quæ erat venenum ante peccati, quia erat illecebra peccatorum ... *Verbum factum est caro*... peccatum abstulit; id est, *de peccato damnavit peccatum in carne*. Rom. viii. 3. Ioan. i. 14.

Expos. in Ps. cxviii. *Serm.* 19. *num.* 1. Maiores animæ æstus fervoresque sunt animorum, quam corporum.

N. 2. Conclusus igitur viscerum tumore, medicum quærit, ut possit propulsare periculum... Veniens medicus tentat omnia.... Et tu ergo conclusus animi fervore, adspice teipsum interiori oculo. Morbi vis urget, fervet noxia conscientia, moles peccatorum premit, intercipiunt sensum mentis angustiæ: cognosce teipsum, & orationis quære medicinam; posce ut veniat medicus ille, qui descendit de cælo, qui maxime ægrotos requirit, sicut ipse ait: *Non opus est sanis medicus*, *sed iis qui male habent*. Habes vulnera? Ne differas: non est apud illum ulla comperendinatio sanitatis. Habes ulcera? Ne timeas: verbo, non ferro curare consuevit. Matth. ix. 12.

S. Augustin. *in Ioan. Evang. cap.* 1. *Tract.* 3. *n.* 3. Medicus quis? Dominus noster Iesus Christus... Ille ipse plane, & ipse est totus medicus vulnerum nostrorum, crucifixus ille cui insultatum est, quo pendente persecutores caput agitabant... ipse est totus medicus noster, ipse plane... Nam crux non ad potentiæ documentum, sed ad exemplum patientiæ suscepta est. Ibi vulnera tua curavit, ubi sua diu pertulit: ibi te a morte sempiterna sanavit, ubi temporaliter mori dignatus est. Et mortuus est, an in illo mors mortua est? Qualis mors, quæ mortem occidit?

cælo, & in terra. Omnia *dedit ei Pater in manus, & subiecit omnia*. (I)

I. Cur vocas Christum Iudicem nostrum?

R. Quia tam ex ipso Christo, quam ex Apostolis accepimus Christum venturum olim in gloria ad

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 25.

(I) PSAL. II. 6. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius .... Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

PSAL. XXIII. 7. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ.

IOAN. XVIII. 37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo Rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quia Rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

S. IUSTINUS MARTYR. *in Dial. cum Triphone Iud. pag.* 251. Ubi dictum est: *Deus iudicium tuum regi da*; quia Salomon rex fuit, in ipsum psalmum dictum esse affirmatis; verbis psalmi diserte præconium facientibus in Regem æternum, hoc est in Christum promulgatum esse: Christus enim Rex, & Sacerdos, & Deus, & Dominus, & Angelus seu nuntius, & homo, & archidux militiæque princeps, & lapis, & puer natus, & perpessioni primum obnoxius, deinde in cælum reverrens, & rediturus inde cum gloria, & perpetuum obtenturus regnum, deprædicatus est; sicut ex Scripturis omnibus demonstro... Ac Salomonem quidem, regem illustrem ac magnum fuisse.... scio: quod vero nihil eorum quæ in psalmo recensentur in eum ceciderit, in propatulo est. Neque enim reges cuncti adoraverunt eum, neque usque ad fines orbis imperavit, neque inimici ad pedes eius provoluti pulverem linxerunt, &c. *Et rursus pag.* 255... *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est Rex gloriæ*. Sane quidem Dominum virtutum Salomonem non esse, sed Christum nostrum satis per psalmum hunc ostensum est. Is cum ex mortuis resurrexit, & in cælum ascendit, iussi sunt, qui in cælis dispositi sunt principes, aperire portas cælorum, ut ingrederetur qui est Rex gloriæ, & conscendens consideret ad dexteram Patris, donec poneret inimicos suos subsellium pedum suorum; quemadmodum per alium psalmum declaratum est. Quoniam namque cælestes principes cum in terris speciem informem & inhonoratam & obscuram habere viderant, non noscentes ipsum, percontabantur: *Quis est iste Rex gloriæ?* Et respondet eis Spiritus sanctus, aut ex Patris, aut sui ipsius persona: *Dominus virtutum*, iste ipse est Rex gloriæ. Quod enim neque de Salomone, neque de tabernaculo testimonii, quisquam eorum, qui ad portas templi Ierosolymitani adstiterunt, dicere ausus fuerit: *Quis est iste Rex gloriæ?* quilibet fatebitur. Atque in diapsalmate quadragesimi sexti psalmi in Christum ista verba sunt concepta: .. *Psallite Regi nostro, psallite: quoniam Rex omnis terræ Deus; psallite sapienter. Regnavit Deus super gentes: Deus sedet in throno sancto suo*... Et in nonagesimo octavo psalmo improperat vobis Spiritus sanctus, & hunc quem non vultis Regem vestrum esse, Regem & Dominum Samuelis, & Aaronis, & Mosæ, & aliorum prorsus omnium renuntiat.

Ps. LXI. 2. — Ps. XXIII. 9. 10. — Ps. XLVI. 7. 8. 9. — Ps. XCVIII. 6.

ORIGENES *in cap.* 4. *Luc. Homil.* 30. Tam Filio Dei, quam Antichristo regnandi studium est: sed Antichristus regnare desiderat, ut occidat quos sibi subiecerit: Christus ad hoc regnat, ut salvet. Et unusquisque nostrum si felix est regnatur a Christo, sermone, sapientia, iustitia, veritate... Duo igitur reges certatim regnare festinant; peccati rex peccatoribus diabolus: iustitiæ Rex iustis Christus... Verum Dominus noster atque Salvator vult quidem regnare, & omnes gentes sibi subiectas esse, ut serviant iustitiæ, veritati, ceterisque virtutibus.... Hos, inquit, omnes propterea volo mihi esse subiectos, ut Dominum Deum adorent, & ipsi soli serviant. Matth. IV. 1.

S. AUG. *in Ps.* XXVI. 26. *Enar.* 2. *n.* 2. Solus tunc (sub lege) ungebatur Rex & Sacerdos; duæ istæ illo tempore unctæ

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 25.

iudicandos omnes & singulos homines. *Omne iudicium Pater dedit Filio: constituit hunc iudicem vivorum & mortuorum*. (K) Act. x. 42.

Ioan. v. 22. personæ. In duabus personis præfigurabatur futurus unus Rex & Sacerdos, utroque munere unus Christus, & ideo Christus a chrismate. Non solum autem caput nostrum unctum est, sed & corpus eius nos ipsi. Rex autem est, quia nos regit & ducit.

S. Cyrillus Hierosol. *Catech.* 10. *Aliquanto post initium*. (Christus) Dominus vere existens, non successione, vel progressione aliqua dominationem accipiens, sed natura dominationis habens dignitatem: non abusive Dominus vocatus, sed vere Dominus existens: quoniam nutu Patris dominatur suis opificiis. Nos quidem habemus dominium super homines honore nobis æquales, & affectionibus similes.. Dominium autem Domini nostri Iesu Christi non est eiusmodi, sed primum factor, deinde Dominus: primum fecit nutu Patris omnia, deinde his quæ fecit dominatur. Christus est Dominus, qui natus est in civitate David....

Ps. cix. 1. *Et aliquanto post*: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis*. Dominus Domino hæc dicit, non servo, sed Domino omnium, Filioque suo: *cui omnia*

1. Cor. xv. 27. 28. *subiecit... ut sit Deus omnia in omnibus*. Dominus est omnium unigenitus Filius, Filius vero Patris fidelis, non rapiens sibi dominium, sed a spontaneo volenteque accipiens. Neque Filius rapuit, neque Pater traditionem dominii invidit. Ipse est

Matth. xi. 27. qui dicit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*. Tradita sunt mihi non quasi prius non habenti: & diligenter servo, non privans largitorem. Dominus igitur est Filius Dei; Dominus qui natus est in Bethlehem Iudæ.... de quo dicit quidam

Act. x. 36. ex Apostolis... *Hic est omnium Dominus*. Quando autem dicit *omnium*, nullam dominii partem excipit, &c.

Catechef. 15. *paulo ante fin.* Regnat Christus in fæcula, qui iudicat vivos & mortuos; qui pro vivis & mortuis mortuus est, sicut Paulus dicit... ut & mortuis & vivis dominaretur. *Deinde* æter-

Rom. xiv. 9. num fore Christi regnum *multiplici auctoritate probat*.

S. Athanas *ad Imperat. Constantium Apolog. num.* 26. Est autem ille, qui iudicat omnem terram, verus universorum Rex, & Dominus noster Iesus Christus Filius Dei.

Orat. 2. *contra Arianos, num.* 16. Nemo iam ambigat.... tantorum auctorem operum, quæ nullus umquam egit, ipsum esse Christum, & Dominum omnium. Namque factus licet & vocatus Iesus,... non est tamen humana conditione diminutus; sed potius, cum homo factus est, viventium & mortuorum Dominus est declaratus:.... eum Dominum & Christum fecit Pater, id est fecit, ut dominaretur & regnaret.

Tertull. *adversus Iudæos*. Age nunc si legisti penes Prophetam in psalmis, Deus regnavit a ligno; expecto quid intelligas, ne forte lignarium aliquem regem significari putes, & non Christum, qui exinde a passione Christi superata morte regnavit. Proinde & Esaias: Quoniam *puer*, inquit, *natus est nobis*. Quid novum, si non de Filio Dei dicit? *Filius natus est nobis, cuius imperium factum est super humerum ipsius*. Quis omnino regum insigne potestatis suæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu sceptrum, aut aliquam propriæ vestis notam? Sed solus novus Rex sæculorum Christus Iesus, novæ gloriæ & potestatem & sublimitatem suam in humero extulit, crucem scilicet, ut secundum superiorem prophetiam exinde Dominus regnaret a ligno. Ps. xcv. 10. 11. Isai. ix. 6.

Eadem prorsus habet Lib. 3. *adversus Marcion.*

S. Hilar. *Tract. in* 11. *Psal. num* 24. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius*. Et nescio cui Christum Regem esse ambigere sit tutum, latrone hoc ipso in crucis passione confitente, *Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum*. Sed non sufficit confessio latronis, Regem esse profitentis. Testantur etiam adoraturi Magi, cum interrogant, *Ubi est qui natus est Rex Iudæorum*? Testatur & Pilatus interrogans, *Tu es Rex Iudæorum*? Profitetur & Dominus respondens, *Tu dixisti*. Non negat interrogatus, nec gloriatur humiliandus ad mortem. Cum non sit nisi ex responsione confessio; ita neque se protulit professionis auctorem, neque interroganti cognitionis veritatem invidit. Psal. ii. 6. Luc. xxiii. 42. Matth. ii. 2. Id. xxvii. 11.

(K) Psal. cix 6. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.

I. Cur vocas Christum signum nostrum?

R. Sic appellatur sæpius in Scripturis.

Num. xxi. 9. *Fecit ergo Moyses serpentem æneum*, (figuram Christi, ut iam diximus) *& posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur*.

Isai. xi. 10. *In die illa*, verba sunt Isaiæ Prophetæ, *radix Iesse*, id est, Christus filius Iesse patris David, *qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulcrum eius gloriosum*.

Isai. xlix. 22. &c. *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.*

In novo testamento Simeon senex cum benedixisset infanti Iesu & Mariæ, *dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur*. Luc. ii. 34.

Christus ergo nostrum signum est, quod si percussi peccatorum plagis aspexerimus, sanabimur; signum, ad quod omnes properare debemus adoraturi; signum positum vel in resurrectionem nostram, si vultu in terram demisso adoraverimus; vel in ruinam, si huic contradixerimus. (L)

Actor. x. 42. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum & mortuorum.

2. Timoth. iv. 1. Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est vivos & mortuos.

S. Iustinus mart. *Quæst. & Respons. ad Orthod. Respons. ad Quæst.* 74. Præsentis rerum status finis est impiorum per ignem iudicium, prout testantur Prophetarum & Apostolorum scripta .... iudicium autem id peragendum venit per Iesum Christum a Iudæis crucifixum, perpetuoque potestate regia Christianorum regnum sempiternum, iuxta Prophetam Danielem, sibi datum administrantem.

Eadem fere habet in Respons. ad Quæst. 109.

S. Cyrill. hierusolym. *Chatech.* 15. *aliquanto ante finem*. Hoc indicavit ipse Iudex, dicens: *Christus est qui iudicat; non enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio;* non privans seipsum potestate, sed per Filium iudicans. Nutu itaque Patris iudicat Filius: non enim alii Patris, & alii sunt Filii nutus, sed unus & idem. Ioan. v. 22.

S. Athanas. *Exposit. in Psalm.* xlix. *vers.* 6. *Quoniam Deus iudex est*. Hic manifeste Christum dicit Deum: nam omne iudicium dedit Pater Filio. Quod si omne iudicium dedit illi, & Deus iudex est; ergo Deus est Christus.

(L) Origenes *Homil.* 2. *in Isai. num.* 1. *Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel*.... Propositum est signum Dominus meus Iesus Christus. Hoc enim est signum, quod iubetur (Prophetæ) ut sibi postulet in profundum, aut in excelsum. In profundum quidem, quia qui descendit, ipse est. In excelsum vero, quia qui ascendit super omnes cælos, ipse est... Vide, quia non Achaz dicitur: *Et vocabis nomen eius Emmanuel*, sed domui David... Quæ est ergo domus David? Si David Christus est, ut frequenter probavi, domus David nos sumus Ecclesia Dei, & dicitur nobis qui Ecclesia sumus, ut non præstemus certamen Deo supradictum, sed dante Domino signum suscipiamus illud... In adventu enim Christi sola Ecclesia nostra de Christo dicit: *Nobiscum Deus*. Isai. vii. 14.

Homil. 17. *in Lucam circa medium. Et*

PARS I. SECT. II. CAP. I. §. 25.

I. Cur vocas Christum auctorem & consummatorem fidei?

R. Sic eum appellat Apostolus, ut significet fidei nostræ initium, progressum, & consummationem esse a gratia Christi Salvatoris. (M)

I. Cur ais Christum futurum olim gloriam & felicitatem nostram?

R. Quia, ut ait Christus ipse in oratione quam habuit ad Patrem,
Ioan. xvii. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* In eo ergo posita est sanctorum in cælo felicitas & gloria, ut videant, ament, possideant Christum in æternum; ut ipsi intimo & indissolubili nexu adhæreant, ita ut sit Christus, ut
Ephes. 1. 23. Apostoli verbis utar, *omnia in omnibus*. (N)

§. 26. *In quo & quomodo Christus sit nostrum in terris Exemplar.*

I. Cur ais Christum non futurum nostram in cælis felicitatem, nisi ipsum in terris ut exemplar secuti fuerimus?

R. Id a Christo ipso & ab Apostolis accepimus. Verba Christi Matth. xvi. 24. Marc. viii. 34. Luc. ix. 23.
hæc sunt: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.*

Et alibi: *Non est discipulus super magistrum, nec servus super Dominum suum: sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, & servo sicut Dominus eius, &c.* Matth. x. 24. 25.

Et alibi: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Ioan. xiii. 15.

Verba Pauli Apostoli hæc sunt:

in signum, cui contradicetur. Omnibus quæ narrat historia de Salvatore, contradicitur. Virgo mater est, signum est cui contradicitur... Habuit corpus humanum, & hoc signum est cui contradicitur... Resurrexit a mortuis, & hoc signum est cui contradicitur... Ego & hoc quod Prophetarum ore prædictum est, puto signum esse cui contradicitur. Sunt enim plures Hæretici qui asserunt eum a Prophetis penitus non fuisse prædicatum. Et quid me necesse est multa prosequi? Omnia quæ de eo narrat historia, signum est cui contradicitur. Non quod contradicant hi qui credunt in eum: nos quippe omnia scimus vera esse quæ scripta sunt: sed quia apud incredulos universa quæ de eo scripta sunt, signum sit cui cootradicitur.

(M) HEB. XII. 2. Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.

(N) S. AUG. *in Ioan. Ev. cap. 3. Tract. 13. n. 5.* ... Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. In terra aliud est fons, aliud lumen. Sitiens quæris fontem, & ut pervenias ad fontem, quæris lucem: & si dies non est, accendis lucernam, ut ad fontem pervenias. Fons ille, ipsa est lux: sitienti fons est, cæco lux est: aperiantur oculi ut videant lucem, aperiantur fauces cordis ut bibant fontem: quod bibis, hoc vides, hoc audis. Totum tibi fit Deus: quia horum quæ diligis, totum tibi est. Si visibilia attendis, nec panis est Deus, nec aqua est Deus, nec lux illa est Deus, nec vestis est Deus, nec domus est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt: quod est panis, non hoc est aqua; & quod est vestis, non hoc est domus; & quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus tibi totum est: si esuris, panis tibi est: si sitis, aqua tibi est: si in tenebris es, lumen tibi est, quia incorruptibilis manet: si nudus es, immortalitatis 1. Cor. xv.
vestis tibi est, cum corruptibile hoc induerit 54.
incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Omnia possunt dici de Deo, & nihil digne dicitur de Deo.

Rom. VIII. 29. *Quos praescivit & praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui.*

1. Cor. XV. 49. Et alibi: *Sicut portavimus imaginem terreni* hominis, id est veteris Adae, *portemus & imaginem caelestis:* id est, Christi novi hominis.

Ephes. IV. 22. Et alibi: *In ipso edocti estis deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renovamini autem spiritu mentis vestrae, & induite novum hominem.*

Rom. XIII. 14. Et alibi: *Induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in concupiscentiis.*

Gal. III. 27. Et alibi: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

Quae verba omnia Apostoli nihil aliud indicant, quam ut abrenuntiemus omnibus saeculi cupiditatibus, & adhaereamus Christo, & secundum eius praecepta vivamus, & affecti simus interius sicut & ipse affectus est, & eius exempla sequamur. (A)

Verba Ioannis Apostoli haec sunt: *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit & ipse ambulare.* (b Ioan. II. 6.)

Uno verbo nulla veritas & inculcatur saepius, & liquidius stabilitur in novo testamento, quam necessitas imitandi in omnibus Christum, ipsumque ceu exemplar sequendi. (B)

I. In quo praecipue sequi debemus Christum ut exemplar?

R. Sunt in vita Christi quaedam quae imitari debent omnes omnino Christiani, cuiuscumque tamdem status & conditionis illi sint. Sunt & alia quae ut imitentur habenda ratio est status, & conditionis, & adiunctorum. Exempli gratia: Quod egit Christus ut doctor & verbi Dei minister, non potest vulgo Christianorum ad imitandum proponi. Sed praeter ea quorum imitatio competit omnibus omnino Christianis, nulla est hominum conditio, nullus status, cui vita Christi exemplar aliquod ad imitandum non praebeat, ubi occasio sese dederit rem eamdem vel ope-

(A) Tit. II. 12. Erudiens nos, ut abnegantes impietatem & saecularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc saeculo.

Philip. II 5. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.

Hebr. XII. 2. Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quae vobis tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

(B) 1. Petr. II. 21. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius.

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 26.

randi, vel patiendi, vel moribus exprimendi.

I. Quid imitari debent in Christo cuiuscumque generis & conditionis & status Christiani?

R. 1. Eius ab omni prorsus cupiditate, hoc est ab omni concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, alienationem. (C)

2. Eius caritatem in Deum, ad cuius gloriam omnia sua facta & consilia dirigebat.

Hæc duo totius vitæ Christianæ summam continent, ut probabimus in capite prævio secundæ partis huius operis. In his duobus habes & initium, & finem, & compendium totius doctrinæ Christi.

Hæc duo complectitur Apostolus, & ex Christo imitanda proponit his verbis: *Apparuit gratia Dei & Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem.* (Tit. II. 12. 13.)

Hæc sancte servanda omnibus omnino Christianis, cuiuscumque tamdem status, & conditionis illi sint; pauperes, divites, reges, subditi, domini, servi, doctores, discipuli, omnes debent exemplo Christi, mundum & ea quæ mundi sunt contemnere, Deum unice diligere. (D)

I. Quænam illa sunt, quæ pro sua quisque conditione, pro suo statu imitari in Christo debet?

R. Huic quæstioni plane satisfacere longum esset. Percurrenda essent omnium & singularum conditionum officia. Hæc prosequemur in serie huius operis, & de his quid verbo & exemplo docuerit Christus explicabimus. Id unum in genere dicere nunc sufficiat, si quis in lectione novi testamenti assidue versetur, ut Christianum decet, huic plurima occurrent & præcepta & exempla Christi quæ sequatur. Verbi gratia, reges & omnes qui in sublimitate sunt exemplo suo docuit Christus, accepta a Deo potestate non nisi ad gloriam Dei & salutem proximi uti oportere.

Pastores exemplo suo docuit dare animam suam pro ovibus suis, eas amare, cognoscere singulas, docere, ipsis exemplo præire. Orationem, macerationem carnis, humilitatem cum ministerio verbi coniungere. Non timere homines, sed Deum solum. Posthabitis mundi iudiciis, promissis, minis, uni veritati sancte, & religiose adhærere.

Concionatores exemplo suo docuit, ab omni cupiditate alienos, & paupertatis amore, humilitate, mortificatione, abnegatione sui maxime commendabiles esse oportere. Non illis captanda, non eligenda præ ceteris regum palatia, aut ambitiosa magnatum, hominumque nobilium auditoria; sed eundum quocumque Deus vocet

(C) *Auctoritates Apostoli vide supra litt.* (A)

(D) *In secunda parte huiusce operis, huic veritati probandæ unice incumbemus.*

siue in pagos & castella, siue in urbes. Immo peccatorem vilem, & abiectum, obscurum, rudem, ignarum maiori quandoque esse studio captandum, quam virum nobilem, qui cum auctoritate, divitiis, dignitate, potentia, gratia polleat, potest vel in ipso Evangelii ministerio excitare & fovere cupiditates humanas, quas & a se ipso & ab aliis tenetur verbi Dei minister omni studio depellere.

Facile esset sic percurrere singulas hominum conditiones, status singulos; & dominis, servis, artificibus, parentibus, filiis, pauperibus, divitibus, solitariam vitam agentibus, in hominum consortio & consuetudine degentibus, ægrotis, afflictis, tentatis, depressis, vexatis, omni destitutis auxilio, facile inquam esset illis omnibus & singulis, adducto in medium ex Evangelica veritate exemplo Christi, demonstrare, quid singuli imitari debeant. Evolvant ergo singuli assidue, & quotidie meditentur sanctum Christi Evangelium. Cuiuscumque simus conditionis, status, vocationis, debemus iuxta Scripturarum oracula idem amare, sentire quod Christus, ferre de rebus singulis idem iudicium quod Christus, loqui, agere, pati, orare sicut Christus. Totum illud hac una Apostoli sententia continetur: *Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu*: tales estote qualis Christus fuit. Uno verbo sic nos oportet plenos esse Christo, ut dici possimus non solum Christum induisse, sed etiam Christo vivere, iuxta illud Apostoli, *Vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Christus*. (E)

Pars I. Sect. II. Cap. I. §. 26.

Phil. ii. 5.

Gal. ii. 20.

CAPUT SECUNDUM.

De Spiritu sancto, & de Propagatione Religionis Christianæ.

§. 1. *De Descensu Spiritus sancti.*

I. Postquam Christus ascendit in cælos, quo receperunt se Apostoli ceterique discipuli Iesu Christi?

R. Omnes contulerunt se Ierosolymam, manseruntque ibi, donec descenderet Spiritus sanctus. Præceperat enim ipsis Christus, ut supra dictum est, ab Ierosolymis ne discederent, donec induerentur virtute ex alto. (A)

Huiusce Sect. c. 1. §. 22.

(E) Ephes. iv. 24. Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

S. Ambros. *Enarr. in Psal.* xxxviii. n. 1. (Christus) finis est omnium, quæ pia mente deposcimus. Sive enim sapientiam quæras, sive virtuti studeas, sive veritati, sive viæ atque iustitiæ, sive resurrectioni, in omnibus tibi sequendus est Christus, qui est virtus Dei atque sapientia, veritas, via, iustitia, resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summamque virtutum? Et ideo tibi dicit: *Veni, sequere me*; hoc est, ut ad consummationem virtutum pervenire merearis. Ergo qui sequitur Christum, ipsum pro possibilitate sua debet imitari; ut præcepta eius secum ipse meditetur, & divinorum exempla factorum.

Matth. xix. 21.

(A) Actor. i. 4. Et convescens, præcepit eis ab Ierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, quam audistis, inquit, per os meum.

PARS I. SECT. II. CAP. II. §. 1.

I. Quid egerunt interea?

R. Longe ab hominum frequentia dies illos in silentio transegerunt, vacantes maxime orationi, ut sic præpararent corda sua ad recipiendum promissum toties Spiritum sanctum.

I. Quandonam & qua hora descendit in eos Spiritus sanctus?

R. Hora diei tertia, (B) decima post Ascensionem die, & post Christi resurrectionem quinquagesima, quæ erat Dominica, in qua, anno illo, Iudæi festum solemne Pentecostes celebrabant. (C)

I. Cur voluit Deus Spiritum sanctum mittere ipso die Pentecostes Iudæorum?

R. Ut cohæreret, responderetque in omnibus veritas figuræ. Legem Dei scriptam in lapideis tabulis Iudæi olim per ministerium Moysis acceperant quinquagesima post exitum de Ægypto die: voluit Deus suam item legem scribi denuo per Spiritum sanctum in cordibus hominum die quinquagesima, postquam per resurrectionem suam nos Christus liberaverat a servitute diaboli, cuius Ægyptiaca servitus typus fuit. (D)

I. Quomodo Spiritus sanctus descendit in Apostolos?

R. Factus est repente de cælo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes, (cum Maria matre Iesu.) *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis; seditque supra singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto.* *Act. II. 2. 4.*

I. Quid intelligis per hæc verba: *Apostoli repleti sunt Spiritu sancto?* *Act. II. 4.*

R. Intelligo Spiritum sanctum, tertiam sanctissimæ Trinitatis personam, qui dicitur Spiritus Christi, Spiritus veritatis, super Apostolos quievisse, eos animasse, in illis habitasse, in illis fuisse, ut prædixerat Christus. (E)

I. Quid egit Spiritus sanctus in Apostolis?

R. Innovavit eos prorsus, & mutavit in viros alios. Nam 1. Qui prius timidi, vecordes, infirmi, superbi, pleni vitiis fuerant, replevit eos subito fortitudine, zelo, amore Dei, & omni virtutum genere. (F)

2. Qui prius tardi ingenio fuerant eos sic illuminavit, ut in profundissimam Scripturarum & Myste-

(B) ACT. II. 15. Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia.

(C) ACTOR. II. 1. Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco.

(D) S. AUGUST. *de Spiritu & littera, cap. 16. num. 28. & c. 17. n. 29. Vide supra part. 1. Sect. 1. cap. 4. §. 10. litt.* (B)

(E) IOAN. XIV. 16 Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

(F) LUC. XXIV. 49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

ACTOR. I. 5. Vos autem baptizabimini Spiritu sancto ... Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

ROM. V. 5. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

riorum, & Religionis intelligentiam subito penetraverint. (G)

3. Qui prius rudes & imperiti fuerant, utpote orti fere omnes ex infima plebecula, eos & linguarum omnium, & miraculorum dono auxit & illustravit. (H)

I. Numquid sibi ipsis dumtaxat Spiritum sanctum accepere Apostoli?

R. Non sibi ipsis solum accepere, sed & iis omnibus qui credituri erant per verbum eorum in Christum. Spiritum sanctum accipiunt omnes & singuli cum suis donis, per ministerium Apostolorum vel eorum qui Apostolis successere. (I)

I. Quandonam Spiritum sanctum Christi fideles accipiunt?

R. Ipsius primitias accipiunt in Baptismo, perfectionem in Sacramento Confirmationis. Pars. I. Sect. II. Cap. II.

I. Quos etiamnum effectus producit in nobis Spiritus sanctus? §. 1.

R. De iis agemus fusius, ubi de sacramento Confirmationis. In summa, hi effectus sunt. *Diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum caritas Dei*, sicut diffusa fuit in cordibus Apostolorum. Induimur sicut & Apostoli fortitudine, virtute, & zelo. (K) Sed iam non accipimus, sicut ipsi acceperant præter naturæ ordinem, scientiam, & intelligentiam, & miraculorum donum. Hæc enim dona necessaria quidem initio fuere, ut infideles ad fidem converterentur, ut Rom. v. 5.

(G) Ioan. xvi. 13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

(H) Actor. ii. 4. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis ... Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani; Iudæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

(I) Actor. viii. 15. Qui (Petrus & Ioannes) cum venissent, oraverunt pro ipsis, (Samaritanis) ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Rom v. 5. *Vide supra littera* (F) *hocce* §. viii. 9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius ... Quod si Spiritus eius, qui suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis ... Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei ..: Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri... Similiter autem & Spiritus adiuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.

(K) Rom. v. 5. *Vide supra Litt.* (F) *hocce* §. *&* Rom. viii. 9. *& seq. Ibid. litt.* (I).

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 1.

prophetiæ adimplerentur, ut veritas Christianæ religionis evidenter pateret. Nunc autem sufficienter propagato Evangelio Christi, veritate religionis evidenter cognita, & argumentis invictissimis stabilita, iam necessaria non sunt miraculorum dona. (L) Si tamen necessaria esse quandoque contingat, ea largitur Deus, ut videre est quolibet fere sæculo.

I. Prædixerant ne Prophetæ illapsum Spiritus sancti in Christi discipulos?

R. Prædixerant sæpius & verbis maxime perspicuis: selecta quædam accipe.

Ioel II. 28. Ioel hæc habet: *Effundam Spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ: senes vestri somnia somniabunt, & iuvenes vestri visiones videbunt. Sed & super servos meos & ancillas in diebus illis effundam Spiritum meum.* *Act.* II. 17. 18.

Quæ verba cum Petrus Apostolus, habito ad Iudæos sermone ipso die Pentecostes, adimpleta fuisse comprobasset, & signis editis demonstrasset, tria hominum millia ad Christum conversi, sacro fonte baptizati sunt.

Isai. XLIV. 1. Isaias hæc habet: *Audi Iacob, serve meus, & Israel quem elegi. Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere... Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam Spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.*

Et alibi: *Timebunt qui ab occidente nomen Domini, & qui ab ortu solis gloriam eius: Cum... venerit Sion redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, dicit Dominus, amodo & usque in sempiternum.* *Isai.* LIX. 19.

Apud Ieremiam hæc leguntur. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerunt, & ego dominator sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum* *Ierem.* XXXI. 31. *Vide etiam eadem Hebr.* VIII. 8. & X. 16.

(L) 1. Cor. XIV. 22.... Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

S. Aug. *Serm.* 267. *in die Pentecostes* 1. *alias de tempore* 186. *c.* 3. *n.* 3. Numquid modo, fratres, non datur Spiritus sanctus? Quisquis hoc putat, non est dignus accipere. Datur & modo. Quare ergo nemo loquitur linguis omnium gentium, sicut loquebatur qui tunc Spiritu sancto implebatur? Quare? quia quod illud significabat, impletum est.... Nam quod illa Ecclesia parva linguis omnium gentium loquebatur, quid est, nisi quod Ecclesia ista magna a solis ortu usque ad occasum linguis omnium gentium loquitur?

dicens, Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.

Hæc prophetia impleta est ipso die Pentecostes; & quotidie impletur etiamnum in omnibus Christi discipulis, Spiritu sancto, qui digitus Dei dicitur, legem novam scribente in cordibus nostris.

Hoc ipsum Ezechiel Propheta distinctius prædixerat his verbis: *Dabo vobis cor novum & spiritum novum ponam in medio vestri; & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.* Ezech. xxxvi. 26.

uxta hæc Prophetarum oracula, Spiritus sanctus debuit innovare, ut ita dicam, homines, diffundendo caritatem in cordibus eorum; ut in Dei præceptis ambulando, sancte viverent. Atque id quidem in nobis quotidie operatur. (M)

§. 2. *Prædicatio Apostolorum. Conversio complurium ex Iudæis. Animadversio Divina in reliquam gentem.*

I. Accepto Spiritu sancto quid egerunt Apostoli?

R. Iuxta præceptum Domini, Iudæis primum, deinde Samaritanis, tandem ceteris gentibus toto terrarum orbe dispersis, Evangelium prædicarunt.

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 2.

I. Quid intelligis per hæc verba, *Apostoli Evangelium prædicarunt?*

R. Hoc intelligo, Apostolos annunciasse hominibus.

1. Generis humani reparationem per Christum factam, & reconciliationem hominum cum Deo.

2. Quidquid ipsi viderant quod pertineret ad vitam, mortem, resurrectionem, ascensionem Christi.

3. Quidquid ab ipso Christo fuerant edocti.

I. Cur isthæc vocas prædicationem *Evangelii?*

R. Quia *Evangelium* Græca vox est, quæ idem sonat quod *felix nuntium*. At felicius nihil annuntiari poterat hominibus, quam peractum esse reconciliationis hominum cum Deo mysterium, iamque patere aditum ad vitam æternam hactenus impervium & obseratum.

I. Cur voluit Christus Evangelium Iudæis primum prædicari?

R. Quia Iudæi erant populus Dei, filii Abraham, Isaac & Iacob, cum quibus Deus fœdus inierat, quibus factæ fuerant promissiones, quæ ad Messiam pertinebant, quibus concredita fuerant eloquia Dei, prophetiæ, totus denique verae religionis apparatus.

I. Apostolis Evangelium prædicantibus, conversi ne Iudæi sunt ad Christum?

R. Complures ex iis conversi sunt. Sermo unus S. Petri Apostoli ad Iudæos post descensum

(M) Rom. v. 5. & viii. 9. *Vide supra litter.* (F) & (I)

Spiritus sancti, tria Iudæorum millia Christo peperit: sermo alter, quinque millia. Ceteri Apostolorum non minus uberes fructus attulere. Crescebat in dies numerus credentium Iudæorum. (A) Sed iuxta Prophetarum oracula maior & numerosior pars gentis illius in incredulitate & obstinatione permansit. (B)

I. Quomodo vixerunt Iudæi recens ad Christum Apostolorum ministerio conversi?

R. Præluxerunt omnibus exemplo vitæ supra vires humanas sanctæ. *Fuit omnibus cor unum, & anima una*. Animum habuerunt ab omni divitiarum cupiditate sic alienum, ut quotquot possessores agrorum aut domorum erant, venditis omnibus, pecuniam afferrent ante pedes Apostolorum, ut divideretur singulis prout cuique opus erat; essentque inter eos omnia communia. (C) Ea erat in omnibus abnegatio sui, ut illis summæ voluptatis, summæ felicitatis loco esset, aliquid pro Christo pati: Erat eorum fervor eximius: noctes & dies in oratione transigebant. (D)

Act. iv. 32.

I. Quomodo gesserunt se ceteri Iudæorum, qui spretis Apostolorum sermonibus & miraculis, permanserunt in incredulitate?

R. Illi Apostolos & fideles omnes dire & acerbissime persecuti sunt. (E)

(A) Actor. ii. 41. Qui ergo receperunt sermonem eius, (Petri) baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

iv. 4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia.

v. 14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum.

(B) Rom. xi. 1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit.... Non repulit Deus plebem suam, quam
3. Reg. xix. 18. præscivit..... Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt... Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est: ceteri vero excæcati
Isai. vi. 9. sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in
Ps. lxviii. 23. 24. hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis, Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

(C) Actor. iv. 32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri, & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

(D) Actor. ii. 42 Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

(E) Actor. iv. 1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi, dolentes quod docerent populum, & annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis: & iniecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim iam vespera... Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Iesu... At illi comminantes dimiserunt eos, non invenientes quomodo punirent eos.

vi. 9. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, &

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 2.

I. Manſit ne hoc Iudæorum ſcelus impunitum?

R. Non manſit. In huius ultionem experti ſunt omnia Dei flagella, quæ Prophetæ prædixerant.

I. Quod nam ultionis genus experti ſunt?

R. 1. Suis tenebris, ſuæ obdurationi relicti ſunt. (F)

2. Non fuerunt amplius populus Dei; ſed eorum loco vocavit Deus gentes omnes ad fidem & ad hereditatem regni cæleſtis a Iudæis repudiati. (G)

3. Urbs Ieruſalem capta, direpta, & incenſa eſt. Templum funditus dirutum. Omnis regio vaſtata & depopulata. Iudæorum innumerabilis multitudo gladio Romanorum interiit: reliqui per orbem univerſum diſperſi ſunt, & iuxta prophetiam Oſee ad conſummatio-

---

eorum qui erant a Cilicia, & Aſia, diſputantes cum Stephano ... Tunc ſubmiſerunt viros, qui dicerent ſe audiviſſe eum dicentem verba blaſphemiæ in Moyſen, & in Deum. Commoverunt itaque plebem, & ſeniores, & ſcribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & ſtatuerunt falſos teſtes, qui dicerent: Homo iſte non ceſſat loqui verba adverſus locum ſanctum, & legem...

VII. 57. Et eiicientes eum extra civitatem lapidabant.

VIII. 1. Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Ieroſolymis; & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ, & Samariæ, præter Apoſtolos ... Saulus autem devaſtabat Eccleſiam, per domos intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in cuſtodiam.

(F) Deuter. XXVIII. 28. Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis, & palpes in meridie ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas.

Psal. LXVIII. 24. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva. Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

(G) Dan. IX. 26. Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt; & civitatem & Sanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas. Et poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis: & uſque ad conſummationem & finem perſeverabit deſolatio.

Osee. I. 6. Et concepit adhuc, & peperit filiam, & dixit ei: Voca nomen eius abſque miſericordia: quia non addam ultra miſereri domui Iſrael, ſed oblivione obliviſcar eorum: & domui Iuda miſerebor, & ſalvabo eos in Domino Deo ſuo .... Et dixit: Voca nomen eius, Non populus meus, quia vos non populus meus, & ego non ero veſter.... Et erit in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos: dicetur eis: Filii Dei viventis.

II. 1. Dicite fratribus veſtris: Populus meus; & ſorori veſtræ, Miſericordiam conſecuta. Iudicate matrem veſtram, iudicate: quoniam iſta non uxor mea, & ego non vir eius... Ponam eam quaſi ſolitudinem, & ſtatuam eam velut terram inviam... Et Filiorum illius non miſerebor, quoniam filii fornicationum ſunt. Quia fornicata eſt mater eorum. confuſa eſt quæ concepit eos... Et ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolemnitatem eius, neomeniam eius, ſabbatum eius, & omnia feſta tempora eius... Et miſerebor eius, quæ fuit abſque miſericordia, & dicam non populo meo: Populus meus es tu, & ipſe dicet: Deus meus es tu.

Matth VIII. 11. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Rom. IX. 25. Sicut in Oſee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam; *Oſee. II. 24.*
& non dilectam, dilectam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et erit: In loco ubi dictum eſt eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur *Oſee I. 10.*
filii Dei vivi.

nem usque sæculorum stant sine rege, sine templo, sine altari, sine sacrificio, reprobationis Dei signum ubique circumferentes. (H)

I. Quando nam accidit Iudæis ultima illa calamitas?

R. Sub imperio Vespasiani, annis octo supra triginta a morte Christi. Utque huius tamen stupendi eventus historia firmiorem haberet auctoritatem, simul & certius constaret impleta esse Prophetarum ea de re vaticinia, voluit Deus historiam hanc Scriptorem habuisse virum Iudæum, & nobilitate generis, & Sacerdotis dignitate, & ingenii acumine, & legis peritia maxime commendabilem, Iosephum nomine, qui singula summa fide testis oculatus conscripsit. (I)

I. Cur noluit Deus gentem Iudaicam prorsus de medio tollere: cur maluit Iudæos stare semper toto terrarum orbe dispersos, semper incredulos?

R. Id sapientissimo Dei consilio factum, ob multiplicem utilitatem religionis.

1. Enim eorum per totum orbem dispersione facilior expeditiorque reddita est gentium ad Christum conversio. Iudæi enim secum ubique detulerunt sacros codices, in quibus gentes viderunt prænuntiata iam pridem quæcumque ipsi suis oculis cernerent.

2. Iudæorum & adversus Christianam religionem odium implacabile, & pro sacris codicibus sancte servandis studium, quo religiosius nullum esse potest, liquido demonstrant, non ad arbitrium a Christianis conficta, sed vera & genuina esse Prophetarum oracula, quorum eventus tam manifeste patet, ut a solis Iudæis non videatur. Et

---

(H) Deut. xxviii. 28. 29. *Vide supra litt.* (F) *hocce §.*

Daniel. ix. 26. 27. *Vide supra litt.* (G) *hocce §.*

Osea iii. 4 Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine teraphim. Et post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & pavebunt ad Dominum, & ad bonum eius, in novissimo dierum.

Matth. xxiv. 2. Ipse autem respondens, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur... Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto: qui legit intelligat. *Dan. ix. 27.*

Marc. xiii. 2. Et respondens Iesus ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur... Cum autem videritis abominationem desolationis, stantem ubi non debet, qui legit intelligat...

Luc. xix. 41. *Vide supra c. 1. §. 11. huius sect. litt.* (G)

xx. 15. Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, & donis ornatum esset, dixit: Hæc quæ videtis: venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur... Cum autem videritis circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio eius... Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladii, & captivi ducentur inter omnes gentes, & Ierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.

(I) *Lege integram* Iosephi *historiam* de bello Judæorum adversus Romanos. *Lege etiam quæ* de ruina & dispersione Iudæorum *scripsit* D. De Tillemont, (*vir ob diligentiam numquam satis laudandus*) *Tom. 1. hist. Cæsarum, seu Imperatorum.*

certe tanta fuit olim ad conciliandos Christo discipulos eiusmodi Propheticorum oraculorum vis & efficacia apud Ethnicos, ut Antoninus imperator, sub quo quintam adversus Christianos persecutionem multi ponunt, ad impediendum Christianæ religionis progressum, nihil habuerit antiquius, quam proposita gravi pœna, omnibus omnino interdicere *lectione* sacrorum codicum & maxime prophetiarum. (K)

3. Ipsa Iudæorum obduratio, obcæcatio, reprobatio, evidentissime demonstrant, & argumento quidem omnium oculis quolibet die subiecto, Christianæ veritatem religionis: hæc enim fuerunt a Prophetis prædicta. (L)

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 2.

4. Iudæos Deus suis tenebris reliquit, *ut eorum delicto salus fieret gentibus*, *ut plenitudo gentium intraret*. Gentes sunt oleaster ille præter naturam insertus in bonam olivam, cuius rami, Iudæi, propter incredulitatem fracti sunt. Sed ad tempus cæcitas in Israel contigit, ad tempus Iudæi derelicti sunt. Cum consummatum fuerit opus vocationis gentium, cum plenitudo gentium in Ecclesiam intraverit, tunc Iudæi in se reversi convertentur ad Dominum. Atque hæc quidem mi-

Rom. xi. 11. 25.

(K) M. De Tillemont. *hist. Ecclef. tom.* 2. *S. Iustin. artic.* xiii. Pœna capitis vetitum erat legere Prophetas & Sibyllas, quia Christianis aliquo modo favere videbantur; aden timebatur, veritatis lucem officere posse iis, qui mendacio studebant. Hoc erat dæmonum artificium, quo impediebantur etiam ii, qui eorum maximos conatus nihili faciebant, & a quo nihilominus demonstratur, quam coarctata fuerit Christianorum libertas in magni momenti rebus, cum vel in communioribus parum ac pene nihil ipsis liceret.

(L) S. Aug. *de Civit. Dei*, *Lib.* 4 *c.* 34... Nunc quod per omnes fere terras gentesque (Iudæi) dispersi sunt, illius unius veri Dei providentia est: ut quod Deorum falsorum usquequaque simulacra, aræ, luci, templa evertuntur, & sacrificia prohibentur, de codicibus eorum probetur, quemadmodum hoc fuerit tanto ante Prophetarum; ne forte, cum legeretur in nostris, a nobis putaretur esse confictum.

Lib. 7. *c.* 32. Hoc mysterium vitæ æternæ iam inde ab exordio generis humani, per quædam signa & sacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum est. Deinde populus Hebræus in unam quamdam Rempublicam, quæ hoc sacramentum ageret, congregatus est; ubi per quosdam scientes, per quosdam nescientes, id quod ex adventu Christi usque nunc & deinceps agitur, prænuntiaretur esse venturum; sparsa etiam post eadem gente per gentes propter testimonium Scripturarum, quibus æterna salus in Christo futura prædicta est. Omnes enim non solum prophetiæ, quæ in verbis sunt; nec tantum præcepta vitæ, quæ mores pietatemque conformant, atque illis litteris continentur; verum etiam sacra, sacerdotia, tabernaculum, sive templum, altaria, sacrificia, cæremoniæ, dies festi, & quidquid aliud ad eam servitutem pertinet, quæ Deo debetur, & Græce proprie λατρεία dicitur, ea significaverunt, prænuntiaverunt, quæ propter æternam vitam fidelium in Christo, & impleta credimus & impleri cernimus, & implenda confidimus.

Lib. 18. *c.* 46. *Vide supra c.* 4. *§.* 19. *litt.* (K) *sect.* 1. *part.* 1.

Cap. 47.... Sed quæcumque aliorum prophetiæ de Dei per Christum Iesum gratia proferuntur, possunt putari a Christianis esse confictæ. Ideo nihil est firmius ad convincendos quoslibet alienos, si de hac re contenderint, nostrosque faciendos, si recte sapuerint, quam ut divina prædicta de Christo ea proferantur, quæ in Iudæorum scripta sunt codicibus: quibus avulsis de sedibus propriis, & propter hoc testimonium toto orbe dispersis, Christi usquequaque crevit Ecclesia.

De Fide rerum quæ non videntur, *c.* 5. *n.* 8. *& c.* 6. *n.* 9. *vide supra c.* 1. *§.* 1. *litt.* (S) *huius sect.*

sericordia, quam ex Prophetarum oraculis Deus facturus est tandem genti Iudæorum, una ex præcipuis caussis fuit, cur gentem Deus penitus non deleret. (M)

Deut. xxxii. 21. (M) Rom. x. 19... Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mit-
Isai. lxv. 1. tam. Isaias autem audet, & dicit. Inventus sum a non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. Ad
Ibid. 2. Israel autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

xi. 1. 2. & seq. Vide supra litt. (B) hocce §.

11. Dico ergo; Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est Gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quanto magis plenitudo eorum?... Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumptio, nisi vita ex mortuis. Quod si delibatio sancta est, & massa; & si radix sancta, & rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas, noli altum sapere; sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat... Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam inserentur suæ olivæ? Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem a Iacob.
Isai lix. 10. Et hoc illis a me testamentum: cum abstulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos: secundum electionem autem, carissimi propter patres. Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum. Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam; ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

Iac. Benignus Bossuetus Meldensium Episcopus *in secunda parte doctissimi sui Commentarii in Historiam universalem cap.* xx. Iudæa modo, & Iudæi a Deo & religione defecerunt; quare reliquiæ eorum merito per totum orbem disperguntur. Sacri Vates hæc ipsis Messiæ temporibus eventura prædixerant. Sed sicut olim ad hunc Messiam, quem abiecerunt, sunt reducendi, (etenim necdum fons divinæ misericordiæ erga progeniem hanc, licet contumacem, licet rebellem, exsiccatus, & exhaustus est) divinitus (huius rei unicum extat exemplum) servantur: numquid non veterum Assyriorum, Medorum, Persarum, Græcorum, ipsorum etiam veterum Romanorum reliquiæ funditus interierunt? Numquid non etiam alias gentes in aliis insertas idem factum ursit? Iudæi toties in prædam, & conculcationem dati, suis oppressoribus superstites fuerunt. Dum a Domino conservantur, suspensi hæremus, expectantes quid de miseris, gentis quondam tot beneficiis cumulatæ, reliquiis facturus est. Sed o gentes! præterquam quod eorum induratio ad vestram salutem proficit, id præterea utilitatis percipitis, quod apud homines nullius fraudis suspectos, Scripturas, quæ sunt præcones Christi, & mysteriorum eius, nanciscamini. Ibi inter cetera videre est cæcitatem & infortunia eorum, a quibus tam sedulo servantur. Sic ex eorum offensa fructum percipimus. Sic & eorum incredulitas fidem nostram stabilit. Nobis documento sunt, ut Deum timeamus, eiusque in ingratos vindictæ æternum præbent spectaculum; ut de gratiæ patribus nostris collatis, minime gloriemur .... Ad divi Pauli scripta attendas velim. Postquam de exiguo numero Iudæorum, qui Evangelium receperant, & aliorum mira cæcitate disseruisset, qui Deus se erga gentem tot gratiis decoratam sit gesturus diligenter ex-

§. 3. *Prædicatur Evangelium Samaritanis, ac tandem Gentibus toto terrarum orbe diffusis.*

I. Quandonam Evangelium Samaritanis prædicatum est?

R. Postquam Iudæi primam adversus Apostolos & discipulos persecutionem suscitarunt. (A) Æquum fuit primo ut Iudæis ortodoxis annuntiaretur Evangelium: (B) nec id nisi illis repellentibus voluit

---

peodit; nobisque luculenter ostendit, fructum quem ex eorum lapsu colligimus, & futura emolumenta quæ ex enrum ad Denm conversione emergent. *Numquid*, inquit,
Rom. xi. 11. *sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ suut muudi ... quauto magis plenitudo eorum? ... Si euim amissio eorum reconciliatio est muudi; quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? ...* Quis ad hæc Apostoli verba non contremiscit? quid, tot stupendis, & divina ultione, quæ a tot sæculis in Iudæos erupit, non perterrebimur? Si ingrati fuerimus, easdem, testante Paulo, pœnas incurremus. Ad seriem attendamus: sic ad gentes conversas loqui pergit:
Ibid. 22. *Videte bouitatem & severitatem Dei: iu eos qui eeciderunt, severitatem: in te autem bouitatem Dei, si permanseris in bonitate; alioqui & tu exeinderis. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: poteus est enim Deus*, qui eos excidit, *iterum assumere illos. Nam si tu ex naturali exeisus oleastro, insertus es contra naturam iu bouam olivam, quauto magis qui secuudum naturam iuserentur suæ olivæ?* Hic Apostolus sublimiora orsus, prorsus profunda Dei scrutatur, & sic sermoni instat: *Nolo enim vos, fratres, ignorare mysterium hoc, (ut non sitis vobismetipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit iu Israel: donec plenitudo gentium iutraret, & sic omnis Israel salvus fieret, sicut*
Isai. lix. 20. *scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat & avertat impietatem a Iacob. Et hoc a me illis testimouium, cum abstulero peccata eorum.*

Hic locus Isaiæ a Paulo laudatus, iuxta septuaginta Interpretes, (horum enim versio toto orbe nota erat) in archetypo plus adhuc roboris habet. Gentium enim conversio his verbis prædicitur a Propheta:
Isai. lix. 19. *Et timebunt qui ab occidente nomen Domini, & qui ab ortu solis, gloriam eius.* Postea *quasi fluvius violentus, quem Spiritus Domiui cogit*, ab eodem Ecclesia, persecutionibus & martyrum sanguine fecundanda, a longe prospicitur. Tandem Iudæorum felicem reversionem videt: *Cum ve-*
nerit Siou Redemptor, & iis qui redeunt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus ..... Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, o Propheta, *non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodo & usque in sempiternum.* Ibid. 20. 21.

Hinc colligimus Salvatorem, post gentium conversionem, Sionem, & filios Iacob, a quibus non agnitus fuerat, quin immo repudiatus, & abiectus, tandem ad se allecturum, & attracturum, & conversurum, & eorum peccata abstersurum, & sacrorum vaticiniorum intelligentiam, a qua tamdiu exciderant, eis restituturum, postea in ævum permansuram.

Sic Iudæi aliquando ad se revertentur, & resipiscent, & ita resipiscent, ut numquam postea committant, ut a veritate descisceant. Sed id non prius continget, quam *Oriens & Occident*, id est, totus orbis timore & cognitione Dnmini impletus fuerit. Inscrutabili eo consilio Dei, Iudæi inter gentes disperguntur, & captivi misere vitam exigunt: sed visibile reprobationis suæ signum gerunt; sed ob incredulitatem, promissis exciderunt. Extorres, nulli terræ colendæ addicti, ubique gentium serviunt. Honoris & dignitatis sunt expertes; nullaque in eis pnpuli forma remanet. In hunc ærumnarum gurgitem, octo & triginta annos, postquam Christum crucifixerunt, & tempus quod fuerat ipsis concessum ad pœnitentiam agendam, in persequendis eius discipulis insumpserunt, demersi sunt. Sed dum reprobantur, Christiana fides augescit: fœdus olim cum Abraham initum, nunc omnes spectat gentes.

(A) Actor. viii. 4. Qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.

(B) Actor. xiii. 46. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iu-

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 3.

Deus annuntiari Iudæis ſchiſmaticis, quales erant Samaritani. Atque hæc quidem ratio fuit cur Chriſtus, dum Apoſtolos miſit primum ad prædicandum ante paſſionem ſuam, præcepit eis *in viam gentium ne abirent, & in civitates Samaritanorum ne introirent, ſed irent primum ad oves quæ perierant Domus Iſrael.* (Matth. x. 5. 6.)

I. Quomodo Samaritani ſuſceperunt Evangelium?

R. Suſceperunt illud cum gaudio magno, & plurimi eorum ad Chriſtum converſi ſunt. (C)

I. Sæviitne Dei vindicta in eos ex Samaritanis, qui non crediderunt Evangelio?

R. Sæviit utique. Eamdem ipſi cum ceteris Iudæis pœnam ſubierunt. (D)

I. Quandonam Apoſtoli prædicaverunt Evangelium gentibus?

R. Poſtquam illud Iudæi repulerunt. Iuxta illud Pauli & Barnabæ ad Iudæos: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* (Act. xiii. 46.) Itaque iam ſuum in Chriſti diſcipulos furorem ſæ-

---

dicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus: Poſui te in lucem Gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum terræ. (*Iſai* xlix. 6.) Audientes autem gentes gaviſæ ſunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Diſſeminabatur autem verbum Domini per univerſam regionem.

(C) Actor. viii. 5. Philippus autem deſcendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Chriſtum. Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes ſigna quæ faciebat... Factum eſt ergo gaudium magnum in illa civitate.... Cum vero credidiſſent.... baptizabantur viri ac mulieres.

(D) Flav. Ioseph. *de Bel. Iudaic. lib.* 3. *Græce cap.* 22. *Latin. cap.* 12. Sed ne Samaritæ quidem alieni a calamitatibus remanſere: hi namque in monte Garizin, qui eſt illis ſanctiſſimus, congregati, locis ſuis expectabant: belli autem minas eorum conventus ac ſpiritus habere videbatur, nec ſaltem vicinorum malis corrigebantur; ſed inconſulta ſuarum virium infirmitate, ſecundis Romanorum rebus exterriti, prona in tumultum voluntate pendebant. Veſpaſiano autem placebat motus antecapere, eorumque impetus prævenire: nam etſi præſidiis tota Samaritica regio cincta erat, tamen eorum multitudo, qui coierant & conſpiratio timebatur. Eaque cauſſa Cerealem quintæ legionis tribunum, cum ſexcentis equitibus tribuſque peditum millibus mittit. Ille autem ad montem quidem accedere, prælioque congredi nequaquam tutum eſſe duxit, quod hoſtes plurimi deſuper eſſent: milites vero circumvallatis undique montis radicibus, tota eos die cuſtodiebant. Evenit autem aquæ tunc indigentibus Samaritis, etiam graves accendi æſtus, (erat enim tempus æſtatis, neque ſe rebus neceſſariis vulgus inſtruxerat) adeo ut nonnulli quidem una die ſiti morerentur, multi vero eiuſmodi morti ſervitium præferentes, ad Romanos transfugerent: ex quibus cognito Cerealis, illos etiam, qui adhuc perſeverarent, malis infractos, montem aſcendit: & circum hoſtes exercitu conſtituto, primum eos ad fœdera hortabatur, atque ut ſalvi eſſe mallent rogabat; ſi arma proieciſſent, tutos fore promittens: denique quia perſuadere non poſſet, aggreſſus eos occidit omnes: erant autem undecim millia & ſexcenti. Hæc Iunii menſis vigeſimo & ſeptimo die geſta ſunt: atque his calamitatibus Samaritæ oppreſſi ſunt.

M. de Tillemont *tom.* 1. *de l'Hiſt. des Empereurs, ruine des Iuifs, art.* 49. *p* 516. *l'an de I. C.* 67. *le* 27. *Iuin.* Samaritani, qui motus facere videbantur, a Cereali alterius legionis tribuno, in ſancto monte Garizin, ubi congregati erant, puniti ſunt. Plus quam *undecim* hominum *millia* ferro periere, licet Cereali *tria* tantummodo *millia* peditum, & *ſexcenti* equites eſſent.

pius exeruerant Iudæi, iam plures ex Apoſtolis in carcerem coniecerant, iam Stephanum protodiaconum & protomartyrem lapidaverant, fideles denique palam & acriter etiam tunc perſequebantur, cum Deus ſignificavit Petro Apoſtolorum principi annuntiandum eſſe gentibus Evangelium. Paruit Petrus, miſſumque ad ſe Cornelium centurionem, primum ex gentibus, præceptis Evangelicis imbuit. (E)

I. Qua in regione gentibus Apoſtoli Evangelium prædicarunt?

R. Prædicarunt primum gentibus in Iudæa tunc temporis degentibus. Sed poſtea per totum orbem diſperſi ſunt, ut iuxta præceptum Domini docerent & baptizarent omnes gentes. (F)

(E) Actor. x. 1. Vir autem erat in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper. Is vidit in viſu manifeſte, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid eſt, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ, aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei: & nunc mitte viros in Ioppem, & accerſi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus: .... Hic dicet tibi quid te oporteat facere.... Aſcendit Petrus in ſuperiora ut oraret circa horam ſextam. Et cum eſuriret, voluit guſtare. Parantibus autem illis, cecidit ſuper eum mentis exceſſus: & vidit cælum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum magnum quatuor initiis ſubmitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cæli. Et facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca. Ait autem Petrus: Abſit Domine, quia numquam manducavi omne commune & immundum. Et vox iterum ſecundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris. Hoc autem factum eſt per ter: & ſtatim receptum eſt vas in cælum.... Petro autem cogitante de viſione, dixit ſpiritus ei: Ecce viri tres quærunt te: ſurge itaque, deſcende, & vade cum eis nihil dubitans, quia ego miſi illos.... Et factum eſt cum introiſſet Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adoravit. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipſe homo ſum... Dixitque ad illos: Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam: ſed mihi oſtendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. Propter quod ſine dubitatione veni accerſitus... Cornelius ait... Nunc ergo omnes nos in conſpectu tuo adſumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta ſunt a Domino. Aperiens autem Petrus os ſuum dixit: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi... Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc reſpondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere poteſt, ut non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos? Et iuſſit eos baptizari in nomine Domini Ieſu Chriſti.

xiii. 46. *& ſeq. Vide ſupra litt.* (B) *hocce §.*

Rom. x. 18. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico: Numquid Iſrael non cognovit? Primus Moyſes dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem; in gentem inſipientem, in iram vos mittam. Iſaias autem audet, & dicit: Inventus ſum a non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant. Ad Iſrael autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. *Pſ.* xviii. 5. *Deut.* xxxii. 21. *Iſai.* lxv. 1.

(F) Matth. xxviii. 19. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 3.

I. Numquid inter Apoſtolos fuit aliquis ſpeciali ratione electus a Deo ad prædicandum Evangelium gentibus?

R. Fuit. Huic nomen Paulus. Is ſpeciali ratione dicitur in ſcripturis Apoſtolus & doctor gentium. (G)

Non fuit Paulus ſicut ceteri Apoſtoli teſtis vitæ & miraculorum Chriſti. Sed poſt eius reſurrectionem, ex acerrimo Fidelium perſecutore, & implacabili Chriſti hoſte, mirabiliter converſus eſt, & ad Apoſtolatum ab ipſo Chriſto vocatus, cum actu adverſus diſcipulos Domini fureret, plenus minarum & cædis. (H) Nec fuit inter Apoſtolos ullus qui ad Evangelium Chriſti propagandum pleniori & feliciori ſucceſſu adlaboraverit & verbis, & ſcriptis, & ope-

---

nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.

Marc. xvi. 15. Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ.

Rom. x. 18. *Vide ſupra litt.* (E) *hocce* §.

(G) Rom. xi. 13. Vobis enim dico Gentibus: quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo.

xv. 15. Data eſt mihi (gratia) a Deo, ut ſim miniſter Chriſti Ieſu in Gentibus, ſanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta & ſanctificata in Spiritu ſancto.

Galat. i. 15. (Deus) me ſegregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam ſuam. Ut revelaret Filium ſuum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus.

1. Timoth. ii. 7. In (Chriſto) poſitus ſum ego prædicator & Apoſtolus (veritatem dico, non mentior) doctor gentium in fide & veritate.

2. Timoth. i. 11. In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus, & magiſter Gentium.

(H) Actor. ix. 1. Saulus autem adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, acceſſit ad principem Sacerdotum, & petiit ab eo epiſtolas in Damaſcum ad ſynagogas: ut ſi quos inveniſſet huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ieruſalem. Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damaſco: & ſubito circumfulſit eum lux de cælo. Et cadens in terram audivit vocem dicentem ſibi: Saule, Saule quid me perſequeris? Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego ſum Ieſus, quem tu perſequeris: durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. Et tremens, ac ſtupens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem; & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere . . . Surrexit autem Saulus de terra, apertiſque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit. Erat autem quidam diſcipulus Damaſci, nomine Ananias: & dixit ad illum in viſu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine. Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus: & quære in domo Iudæ Saulum nomine Tarſenſem: ecce enim orat. (Et vidit virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem ſibi manus, ut viſum recipiat.) Reſpondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc quanta mala fecerit ſanctis tuis in Ieruſalem: & hic habet poteſtatem a principibus Sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael. Ego enim oſtendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus miſit me Ieſus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu ſancto. Et confeſtim ceciderunt ab oculis eius tamquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgens baptizatus eſt . . . Et continuo in Synagogis prædicabat Ieſum, quoniam hic eſt Filius Dei.

ribus, & ærumnis, & vigiliis, & patientia, & sollicitudine indefessa. (l)

I. Quis fuit fructus & successus Evangeiicæ prædicationis?

R. Is fuit, ut eversa per orbem

(l) 2. Cor. xi. 7. Gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis... Et cum essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo... Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter: a Iudæis quinquies, quadragenas, una minus, accepi: ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus: In labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate: Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?... Damasci præpositus Gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: & per fenestram in sporta demissus sum per murum; & sic effugi manus.

xii. 9. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus. in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens sum.. Signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos, in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

Galat. i. 12. Neque enim ego ab homine accepi illud (Evangelium) neque didici, sed per revelationem Iesu Christi. Audistis enim conversationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus; continuo non acquievi carni & sanguini... Tantum autem auditum habebant: quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat: & in me clarificabant Deum,

ii. 2. Contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus... Sed e contra cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis: Qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes.

S Ioan. Chrysost. *Homil.* 3. *in SS. Petrum & Paulum. Vide infra parte secunda, sect.* 4. *cap.* 2. *§.* 21. *litt.* (B)

S. August. *Lib.* 14. *de Civitate Dei c.* 9. *num.* 2. Illum quippe optimum & fortissimum virum, qui in suis infirmitatibus gloriatur, ut eum potissimum commemoremus, qui in Ecclesiam Christi ex Gentibus venimus, Doctorem Gentium in fide & veritate, qui & plus omnibus suis coapostolis laboravit, & pluribus epistolis populos Dei, non eos tantum qui præsentes ab illo videbantur, verum etiam illos qui futuri prævidebantur, instruxit; illum, inquam, virum athletam Christi, doctum ab illo, unctum de illo, crucifixum cum illo, gloriosum in illo, in theatro huius mundi, cui spectaculum factus est & Angelis & hominibus, legitime magnum agonem certantem, & palmam supernæ vocationis in anteriora sectantem, oculis fidei libentissime spectant, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habentem pugnas, intus timores; cupientem dissolvi, & esse cum Christo; desiderantem videre Romanos, ut aliquem fructum habeat & in illis, sicut & in ceteris gentibus; æmulantem Corinthios, & ipsa æmulatione metuentem, ne seducantur eorum mentes a castitate, quæ in Christo est; magnam tristitiam & continuum dolorem cordis de Israelitis habentem, quod ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non essent subiecti; nec solum dolorem, verum etiam luctum suum denuntiantem quibusdam qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam

universum idololatria, vocatis ad Dei cognitionem & cultum omnibus gentibus, Christi religionem ubique disseminaverint & stabilierint. Idolis servierunt patres nostri: nos Christum colimus. Id debemus Apostolicæ prædicationi.

I. Quomodo facta est tam stupenda Evangelii propagatio?

Marc. XVI. 20. *R.* Spiritu sancto *cooperante, & sermonem* Apostolorum *confirmante, sequentibus signis*. Multum quoque ad propagationem Evangelii contulit Apostolorum vita, in omnibus doctrinæ Apostolicæ perfecte consentiens, & fusus eorum sanguis in testimonium veritatis. *Impleti sunt Spiritu sancto discipuli*, inquit S. Augustinus, *cœperunt prædicare magnalia Christi; lapidati, occisi, fugati sunt. Et cum inde tamquam ex uno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne divino, totam silvam mundi accensam fervore spiritus & lumine veritatis impleverunt.* (*Enarrat.* 4. *in Ps.* XXX. *n.* 9.)

I. Numquid orbis universus ad Christum conversus est solo Apostolorum ministerio?

R. Id egerunt Apostoli vel per se, vel per discipulos & successores. *In omnem terram*, inquit S. Augustinus, *exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: quia etsi assumpti hinc sunt antequam Ecclesia impleret orbem terrarum, tamen verba eorum pervenerunt usque ad terminos orbis terræ*. (*Enarrat.* 1. *in Psalmum* LXXXVIII. *n.* 3.) Pervenerunt, inquam, vel per Apostolos ipsos, vel per Apostolorum discipulos.

§. 4. *De mira Religionis Christianæ Propagatione inter Persecutiones.*

I. Numquid nemine contradicente religio Christiana per orbem universum diffusa est?

R. Immo vero ubique ei contradictum est. Vicit tamen, & contradicentibus necquidquam regibus & principibus terræ, triumphavit. Atque hinc mirabilius elucet in propagatione Evangelii Dei potentia; fitque manifestum omnibus, mundi conversionem non hominum sed Dei opus fuisse. (A)

---

super immundiria, & fornicationibus suis.

Lege Vitam D. Pauli *ab illustrissimo* D. D. GODEAU *Viuciensi Episcopo conscriptam, & quæ de Apostolo Paulo scripsit* D. DE TILLEMONT. *Tom. I. Historiæ Ecclesiasticæ*.

(A) S. AUGUST. *Lib.* 18. *de Civitate Dei, cap.* 50. Primum se ab Ierusalem diffudit Ecclesia, & cum in Iudæa atque Samaria plurimi credidissent, & in alias gentes itum est, eis annuntiantibus Evangelium, quos ipse, sicut luminaria, & aptaverat verbo, & accenderat Spiritu sancto... Denique per ipsos, non solum qui eum & ante passionem & post resurrectionem viderant & audierant, verum etiam post obitum eorum per posteros eorum, inter horrendas persecutiones & varios cruciatus ac funera martyrum, prædicatum est toto orbe Evangelium, contestante Deo signis, & ostentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti muneribus: ut populi gentium credentes in eum, qui pro eorum redemptione crucifixus est, Christiano amore venerarentur sanguinem Martyrum, quem diabolico furore fuderunt; ipsique reges, quorum legibus vastabatur Ecclesia, ei nomini salubriter subderentur, quod de terra crudeliter auferre conati sunt; & falsos Deos inciperent persequi, quorum caussa cultores Dei veri fuerant antea persecuti.

Lib. 22. *cap.* 5. Modus quo mundus credidit, si consideretur, incredibilior invenitur. Ineruditos liberalibus disciplinis, &c.

I. Mira isthæc religionis Christianæ propagatio, facta non modo non adiuvantibus, sed etiam contradicentibus ubique regibus & principibus terræ, fuerat ne a Prophetis prænuntiata?

R. Fuerat sæpius. Iam supra retulimus & explicavimus prophetiam Danielis, qui id aperte prænuntiavit, sub umbra lapidis excisi de monte sine manibus; qui cum contrivisset statuam, qua designabantur omnia orbis imperia, factus est tandem mons magnus, & implevit terram.

Huius Sect. c. 1 §. 1.

Dan. II. 34

Idipsum apertissime prædixit David his verbis:

Ps. II. 1. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum adversus Dominum & adversus Christum eius. Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus a nobis iugum ipsorum. Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos .... Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Servite Domino in timore; & exultate ei cum tremore.*

Rem Isaias non minus diserte prænuntiavit; verba Prophetæ plane divina hæc sunt:

Isai. LX. 14. *Venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te Civitatem Domini, Sion sancti Israel. Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem & generationem. Et suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te.*

Futuras discipulorum persecutiones Christus sæpius Apostolis prædixerat: *Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filii in parentes, & morte eos*

Matth. X. 21. 22.

---

omnino, quantum ad istorum doctrinas attinet, impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos, Piscatores Christus cum retibus fidei ad mare huius sæculi paucissimos misit, atque ita ex omni genere tam multos pisces, & tanto mirabiliores, quanto rariores etiam ipsos Philosophos cepit.

Cap. 7. Sub Augusto atque Tiberio, eruditioribus utique temporibus resurrectionem carnis Christi atque in cælum adscensionem, tamquam id quod fieri non potest, mens humana ferre non posset, eludensque ab auribus cordibusque respueret, nisi eam fieri potuisse, atque factam esse divinitas ipsius veritatis, vel veritas divinitatis, & contestantia miraculorum signa monstrarent; ut terrentibus & contradicentibus tam multis, tamque magnis persecutionibus, præcedens in Christo, deinde ad novum sæculum in ceteris (hominibus) secutura resurrectio atque immortalitas carnis, & fidelissime crederetur, & prædicaretur intrepide, & per orbem terræ pullulatura fecundius cum Martyrum sanguine sereretur. Legebantur enim præconia præcedentia Prophetarum, concurrebant ostenta virtutum, & persuadebatur veritas nova consuetudini, non contraria rationi, donec orbis terræ qui persequebatur furore, sequeretur fide.

afficient: & eritis odio omnibus propter nomen meum.

Matth. xxiv. 9. Et alibi: *Tradent vos in tribulationem, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.*

Ioan. xv. 20. Et alibi: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur.*

Ioan. xvi. 2. Et alibi: *Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.*

Ibid. 33. Et alibi: *In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.*

Quam apte cohæreat rerum eventus cum Propheticis tot oraculis nemo non videt.

I. Quomodo gesserunt se Apostoli & eorum discipuli inter persecutiones hominum?

R. Nemo ex iis murmuravit; nemo vitæ defensionem armis quæsivit. Innocentiam suam & Christianæ veritatem religionis demonstrarunt quidem & verbis & scriptis sapientissimis: ceterum supplicia acerbissima & neces horribiliores invicta patientia, heroica virtute tolerarunt. (B)

I. Quis suscitavit illas persecutiones?

R. Diabolus, fortis ille armatus, de quo mentio fit in Evangelio, qui voluit hac via Christi in homines imperium delere, suum servare. (C)

I. Quorum ministerio diabolus usus est ad suscitandas persecutiones?

R. Ministerio Iudæorum & Gentium & Imperatorum & Principum & omnium sæculi Potestatum. (D)

I. Quid caussæ fuit cur huius sæculi Potestates persequerentur religionem Christianam?

R. Quia omnibus hominum cupiditatibus & præiudicatis opinionibus adversabatur Christiana religio. Consuetum & receptum vivendi morem, ut sua ferebat quemque libido, noluerunt homines deponere: & instigante potissimum diabolo, ferre non potuerunt eos qui aliter vivendum esse contenderent. Ad hæc Principes, ut servirent tempori, falso existimabant abolendam prorsus esse Christianam religionem. (E)

(B) *Lege* S. IUSTINI, TERTULLIANI, MINUCII FELICIS, *& aliorum pro Christiana Religione Defensiones, seu Apologias.*

(C) LUC. XI. 21. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet.

(D) PSAL. II. 1. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum eius.

PSAL. III. 2. Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me.

ACTOR. IV. 5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Ierusalem; & Annas princeps Sacerdotum, & Caiphas, & Ioannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. Et statuentes eos (Apostolos) in medio interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

(E) IACOB. BENIGNUS BOSSUETUS *Episc. Meldensis Comment. in Apocal.* III. *part.* 2. *n.* 4. Deus qui Romanos excitaverat, ut primum Iudæos affligeret, ipsis ad eos opprimendos uti debebat; idque statim a morte D. Ioannis accidere debebat. Hic enim Apostolus in visione vidit factum hoc memorabile, Deusque noluit ipsum suorum seriem consiliorum, quæ ad hunc po(p)ulum

I. Fuit ne revera abolita Christiana religio?

R. Immo vero, Christiani nominis hostium delusa spes est: multum contulere persecutiones ipsæ ad

quondam adeo earum spectabant, ignorare; verum Romani divinæ ultionis ministri, eam plus quam ceteræ gentes, ob suas idololatrias & crudelitatem merebantur. Mater idololatriæ Roma erat, suosque Deos toti terræ adorandos proponebat, maxime vero suorum Imperatorum cultum inculcabat. Ipsa quoque coli volebat, subiectæque provinciæ ipsi templa dicabant; itaur eodem tempore & idolorum cultui addicta, & idolorum ad instar culta, obiectum mancipiumque esset idololatriæ. Ipsa se urbem ab origine sacram, faustis auguriis dedicatam, præsagiis felicibus ædificatam venditabat. Deorum pater Iuppiter suam in Capitolio stationem fixerat, ibique magis quam in ipso Olympo & cælo, quod sui regni sedes est, adesse credebatur. Romulus Marti, cuius filius putabatur, dicaverat, eiusque munere adeo bellicosus & victor evaserat. Deorum, quorum domicilium Roma erat, beneficio hoc ipsi datum erat, ut universus terrarum orbis sub ipsa flecti deberet. Ipsius imperium æternum esse debebat. Quotquot erant ceterorum populorum, aliarumque urbium Dii, primas ipsi concedere debebant, Iudæorumque Deum inter subiectos Deos ipsa numerabat.

Ceternm quia victorias suas suæ religioni acceptas referebat, eos qui Diis suis Cæsaribus sibique ipsi cultum negabant, Imperii Romani hostes iudicabat; reipublicæ gerendæ ratio id exigebat. Romæ persuasum erat, populos libentius iugum, quod urbs Diis cara imponeret, subituros; eiusque religioni se opponere perinde erat, ac præcipuum Romanæ dominationis fundamentum subverrere.

Hæc persecutionum, quæ Ecclesiam trium sæculorum spatio vexarunt, caussa fuit: præterquamquod illud maxime cordi Romæ semper fuit, ut nulla alia religio esset, quam quæ Senatus-consulto probaretur. Itaque oriens Ecclesia suæ aversionis obiectum erat. Roma per totum imperii sui circuitum Diis suis Christianorum sanguinem immolabat, eoque se magis quam ceteræ urbes in suo amphithearro ingurgitabat. Reipublicæ gerendæ ratio a Romanis instituta non minus ac insatiabile Romanorum odium id postulabat.

Domnus Theodoricus Ruinart *Præfat. in Acta Martyrum, n. 4. p. 68.* Aliud erat quod maxime Gentiles in Christianos commovebat, quod hi scilicet pro bono Reipublicæ statu, aut Imperatorum, vel patriæ salute offerri sacrificia improbarent: iisque nec adesse, nec etiam sive per publicos, sive per privatos Imperatorum genios iurare acquiescerent. Ad hæc, Christiani a festis solemnibus, ludis publicis, aliisque eiusmodi spectaculis, quæ pro victoriis adversus hostes partis, aut Imperatorum natalitiis fieri consueverant, sese abhorrere testabantur. Hinc mirum non est, si Imperatores, etiam qui religiosiores, & mitissimi habiti sunt, Christianos penitus exstirpare conati fuerint, quos nempe non religioni solum suæ, sed etiam propriæ saluti adversarii existimabant. Hinc etiam politici; qui divisiones & intestina bella ob sectorum varietates pertimescebant, e Reipublicæ bono esse censebant, ut Christiani omnino delerentur. Ipsum denique vulgus, cui Christiani publicas lætitias, & principum largitiones invidere videbantur, de illorum morte exsultabat. His adiungi possent privata odia, & avaritia Magistratuum & Præsidum, qui sub religionis specie, Christianorum facultates, vel in fiscum, vel in proprios usus convertebant. Quæ tandem omnia Sacerdotum, & Magorum, quorum auctoritas ut plurimum maxima erat, zelo ac invidia incendebantur. Videbant quippe ob Christianismum sacra Deorum suorum neglecta, ipsos Deos ludibrio habitos, oracula contempta, ac quandoque falsi convicta, auctoritatem minutam, ac redditus etiam pene ad nihilum redactos. Hinc nihil non sibi licere in damnandis, torquendis, trucidandisque Christianis Principes, Præsides, Magistratus, ipsique tortores existimabant: & citra ullum sæpius, maxime in extremis persecutionibus, dignitatum, sexuum, aut ætatum discrimen, viri & mulieres, pueri, senes & anus, nobiles & ignobiles, pariter torquebantur.

propagationem & dilatationem imperii Christi. (F)

I. Qua id ratione factum est?

Act. c. 50. *R.* Id factum est ob ingentem Martyriorum copiam: sanguis enim Martyrum, ut Tertulliani verbis utar, Christianorum semen fuit. (G)

Martyr vox græca est, quæ idem significat quod *testis*. Martyrium sustinere dicitur qui pro Christo, pro veritate, pro iustitia, vel mortem vel supplicia sustinet.

At innumera qualibet persecutione fuisse Martyria constat, & rem invictissimis argumentis demonstravit Domnus Theodoricus Ruinart e Congregatione S. Mauri Presbyter Benedictinus, in eruditissima præfatione, quam præfixit libro cui titulus est, *Acta Martyrum sincera & selecta:* in qua quidem præfatione confutavit Henrici Dodvvelli dissertationem de paucitate Martyrum, quæ inserta est in editione Oxoniensi operum Sancti Cypriani.

I. Quomodo sanguis Martyrum semen Christianorum fuit? Debuit certe morte Martyrum imminui Christianorum numerus, non augeri?

R. Semen Christianorum fuit: quia ex uno veluti grano mortuo prodibant, ut Evangelii symbolis utar, alia grana centum. Crescebat morte Martyrum fidelium numerus. Plurimos ex infidelibus adducebant ad fidem exempla Martyrum, supplicia exquisita, & mortes acerbissimas invicta patientia tolerantium. Nec inanes fuere fusæ ad Deum preces a Martyribus pro

---

(F) Psal. ii. 4. Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.

iii. 8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine caussa: dentes peccatorum contrivisti.

S. Aug. *lib.* 18. *de Civitate Dei*, *c.* 50. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

D. Theodor. Ruinart. *Praef. in Acta Martyrum* §. 4. *pag.* 69. Sed erunt fortassis qui dicant vix fieri potuisse, ut Ecclesia tot procellis agitata, adeo tamen creverit, ut sæculo tertio iam pene per totum terrarum orbem dilatata fuerit. Non enim, inquient, verisimile est, tam multos homines reperiri potuisse, qui religionem amplecterentur non solum peregrinam & novam, sed quæ præter vitam austeriorem quam præscribit, cultores etiam suos exiliis, bonorum proscriptionibus, amicorum & parentum, totiusque generis humani invidiæ, tormentis acerbissimis, ipsique morti obnoxios reddit. At licet humanæ rationi parum consentaneus videatur iste dilatandæ religionis modus; certum est tamen hunc ipsum a Christo Domino præ ceteris delectum fuisse; qui, ut exemplo simul & verbo suis sequacibus præiret, nonnisi per varias tentationes, mortemque acerbissimam in gloriam Patris voluit introire... Verum cum naturæ humanæ vires ad hæc perferenda prorsus impares essent, Christus suis athletis tam præsens aderat, ut sæpius mediis in tormentis nullus, aut certe exiguus eis esset dolorum sensus; eorumque animos internis semper auxiliis, nonnumquam externis etiam visibilibus signis confortabat. Certe Stephanus vidit *cælos apertos*, *& Iesum stantem a dextris virtutis Dei*... Excitabantur etiam Episcoporum verbis & exemplis. Act. vii. 55. Tum persuasum eis erat leve & momentaneum quod passuri erant, æternum gloriæ pondus in eis operaturum, ac brevi & caduca vita æternam & beatam se mercaturos, ad quam, quod martyrium alter esset baptismus, sine ulla mora se ingressuros esse non dubitabant.

(G) *Vide* antiqua Martyrologia, *&* D. Theod. Ruinart *Præfat. in Act. Martyrum sincera*.

propagatione regni Christi, & infidelium conversione. (H)

I. Quamdiu religionem Christianam insectati sunt Imperatores Ethnici?

R. Per annos fere trecentos ad imperium usque Constantini, qui & ipse religionem Christianam amplexus est. Exinde reges & principes religionem eamdem professi sunt: & crux quæ olim opprobrium hominum fuerat, in fronte regum fixa, spes hominum & gloria facta est. (I)

§. 5. *Elenchus Persecutionum, quas ab Imperatoribus Ethnicis passi sunt prioribus sæculis Christiani.*

I. Fuitne religio Christiana vexata ab omnibus omnino Imperatoribus, qui regnarunt a morte Christi ad Constantinum?

R. Non ab omnibus, nec nisi per intervalla, latis edictis vexata est. Quin & cuiuslibet persecutionis æstus non diuturnus fuit; Deo tempestates mirabiliter compescente, ut interea fideles in pace congregati disciplinæ Ecclesiarum consulerent. Decem, undecim, aut ad summum duodecim persecutiones tribus prioribus sæculis vulgo numerantur.

PARS I. SECT. II. CAP. II. §. 5.

Advertendum tamen, etiamsi nulla ferveret edictis Imperatorum persecutio, tamen vix Ecclesiam his prioribus sæculis sine aliqua locali persecutione fuisse; idque vi legum Romanarum, quibus cautum erat, ne quis novam & peregrinam religionem induceret: quas quidem leges Magistratus & præsides pro suo quique arbitrio adversus Christianos detorquebant. (A)

(H) IOAN. XII. 24. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

TERTULL. *Apolog. c.* 50. . . . Prælium est nobis quod provocamur ad tribunalia, ut illic sub discrimine capitis pro veritate certemus. Victoria est autem, pro quo certaveris, obtinere. Ea victoria habet & gloriam placendi Deo, & prædam vivendi in æternum . . . . Ergo vicimus cum occidimur . . . Cruciate, torquete, damnate, atterite nos. Probatio est enim innocentiæ nostræ iniquitas vestra. Ideo nos hæc pati Deus patitur; . . . Nec quidquam tamen proficit exquisitior quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ. Plures efficimur, quoties metimur a vobis; semen est sanguis Christianorum . . . omnia huic operi delicta donantur. Inde est, quod sententiis vestris gratias agimus: . . . cum damnamur a vobis, a Deo absolvimur.

(I) S. AUG. *Serm.* 3. *in Psal.* XXXII. *n.* 13. Sed iam cessaverunt reges mali, facti sunt boni: crediderunt & ipsi, signum crucis Christi in fronte iam portant, pretiosius signum qualibet gemma diadematis: illi qui sævierunt destructi sunt. Sed quis fecit hoc? Forte tu, ut extollas te? *Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.* Quando dixerunt, tollamus eos de terra, non erit nomen Christianum, si hoc fecerimus: sic occidantur, sic torqueantur, talia & talia illis infligantur. Dicta sunt hæc, & inter hæc crevit Ecclesia. *Ps.* XXXII. 10.

S. AUG. *in Psal.* LIV. *num* 12. Attende saltem gloriam crucis ipsius. Iam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultaverunt. Effectus probavit virtutem. domuit orbem, non ferro, sed ligno.

(A) IACOB. BENIGNUS BOSSUETUS *Episc. Meldensis Comment. in Apoc.* X. *num.* 1. Divus Ioannes maximas pœnas, quibus Deus Romam persecutricem erat affecturus, nobis exponere volens, ab enarratione persecutionum exorditur, præcipueque in ea

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 5.

I. Quinam Imperatores religionem Christianam persecuti sunt prioribus sæculis? Et uniuscuiusque persecutionis quod initium, quis finis fuit?

R. Primus Imperatorum Chri-

---

describenda immoratur, quæ postrema omniumque acerbissima fuit Diocletiani tempore....

Primum, ne tanta effusi sanguinis copia, quodque dolendum magis erat, ne adeo magnus, vigente persecutione, apostatarum numerus admirationem iniiceret, timendum minime esse demonstrat, Dei templum, nempe Ecclesiam esse subversam, immo ipsam invictam æternum duraturam in iis, qui Deo vere addicti erunt, nempe in electis.

2. Ostendit, magna licet persecutorum ira ac potentia sit, minime tamen ipsis, ut quantum vellent in Christianos grassarentur, permissum, Deumque ipsorum furorem quibusdam terminis circumscripturum, persecutionibusque definitum tempus adsignaturum.

3. Ipse D. Ioannes demonstrat, numquam futurum, ut ulla vel acerbissima persecutio impedire aut infirmare testimonium possit, quod ab Ecclesia veritati Evangelii in sæcula reddi debet.

Quod quarto loco ab Ecclesiæ patientia elucere debet, illud est, persecutiones non modo non extincturas & debilitaturas Ecclesiæ vim atque gloriam, verum magis continuo amplificaturas; ita ut per Diocletiani persecutionem longe ceteris acerbiorem, Deo ita volente, Ecclesiæ maximus gloriæ cumulus accederet. Atque ita prorsus evenit.

N. 2. In altero quatuor horum persecutionis characterum habent Christiani quo se solentur; nempe in eo quod vident, Deum persecutorum consiliis præesse, quorum brachia retinet & relaxat quo libet; itaque Dei filii sentiunt, ab ipso Deo eodemque Patre persecutiones esse immissas, æquiorique animo tormenta ab ipso inflicta sustinent.

N. 3. Veritatem hanc fidelibus suis manifestare cœperat Deus pluribus veteris testamenti exemplis, præcipue vero Antiochi persecutione. Supra modum acerba cum esset, nullos primum populi sui tolerantiæ præfigere limites Deus velle videbatur, verum rem aliter sese habere duo eodem tempore miri effectus convicere; quorum alter fuit brevissimum temporis spatium, quo Antiochum furere permisit; persecutio siquidem tribus tantummodo annis cum dimidio, ut prædictum fuerat, duravit; alter vero, qui non minus attendendus erat, fuit celebris Antiochi punitio, qua finem persecutioni imponi Deus voluit. *Dan.* XII. 7. 11.

N. 4. Hoc ferme modo agebat Deus cum fidelibus suis. Licet enim post Iesu Christi passionem magis vexanda esset, quam tempore Iudaismi fuerat, quo temporalia promissa vigebant; nihilominus placitum Deo erat, persecutionis ab Ecclesia Evangelii caussa perferendas iisdem ferme characteribus insigniri, ac illam Antiochi, qua ceteræ manu Dei erant designatæ; videlicet quod parum temporis durarent, quod Deus identidem populum suum sublevaret, publicaque plerumque persecutorum pœna, quod certe non minus attendendum est, persecutionibus finem daret. Revera hæc duo digiti Dei signa visibilia sunt in omnibus fere persecutionibus. Vexatis filiis suis, cessatione ac quiete illis identidem concessa, ostendebat Deus, scire se eorum vires, passionibus pares facere, tempusque in electorum gratiam contrahere, ut ipse Iesus Christus promiserat.

Christiani certe hoc Dei auxilium in persecutionibus experti sunt, & cum ipsis obiiceretur, Deum ipsos deseruisse, Origenes pro tota Ecclesia respondebat, non deserere illos Deum, sed magis validam protectionem suam ostendere, dando illis subinde quiescendi tempus, itaque persecutorum furorem cohibendo, ut appareret, nolle ipsum sanctorum stirpem deleri, hustibusque atque Principibus intra certum tempus ac modum grassari permissum. *Matth.* XXIV. 22.

N. 5. His consona Sanctorum Patrum scripta sunt, veritatemque experientia testabatur. Neronis persecutio, cuius tempore SS. Petrus & Paulus coronati sunt, ipsius morte finem habuit anno 4. postquam cœperat? Illa vero Domitiani, in qua D. Ioannes passus est, idem ferme temporis duravit. Domitiani a suis occisi cædes absolvit; ipseque ante postremum hunc ictum, licet humanitatis expers, furori suo mo- *Origen.* III. *contra Cels.* p. 116.

ſtianos lato edicto perſecutus eſt Nero. Cœpit perſecutio ſævire anno Chriſti 64. Deſiit tragica morte principis impii anno 68. Sub hoc Imperatore martirio coronati ſunt Romæ Petrus & Paulus Apo-

dum poſuerat, quos in exilium miſerat revocans, edictoque perſecutiones in Eccleſiam graſſantes coercens: itaque duæ priores perſecutiones iiſdem, ac illa Antiochi, characteribus inſignitæ ſunt. Deus ipſas manifeſta auctorum pœna terminari voluit, durareque trium annorum cum dimidio ſpatium, cuius fines illa Antiochi egreſſa non eſt. D. Ioannes fideles monet, ſæculorum ſequentium perſecutiones eumdem fere finem habituras; Deumque ipſas clam limitaturum, licet fortaſſe non ſemper eodem præciſe tempore. Obvia eſt Traiani ad iuniorem Plinium epiſtola, in qua licet ei puniendorum Chriſtianorum, quorum nomina delata eſſent, poteſtas daretur, ne ipſi tamen quæritarentur, cavebatur. Neque minus nota illa Adriani ad Minucium Fundanum, & illa Marci Aurelii poſt mirum precum Chriſtianæ legionis effectum. Hæc Imperatorum edicta erant quædam veluti ſepta, quæ Deus ad certum tempus perſecutionibus obiiciebat. Illa Severi brevi lenita Plautiniani, qui eam fovebat, morte dicitur: aliundeque ſcimus Principem hunc iræ ſuæ ita moderatum eſſe, ut invitus Chriſtianos perſequi videretur, Tertulliano teſte Quidquid ſit illud verum eſt, Origenem poſtquam ſui temporis perſecutionem vidiſſet, ceſſationem a Chriſtianorum ſuppliciis indicaſſe, limitesque quos Deus præſcribebat. Maximini & Decii perſecutiones cum eorum vita finierunt. Gallus, qui Decii prædeceſſoris ſui veſtigiis inſtitit, brevi poſt eodem fato interiit. Extremo ſub Valeriano ſanctorum paſſiones fuere; verum per epiſtolam D. Dionyſii Alexandrini docemur, tres tantummodo annos cum dimidio duraſſe. Aureliani cædes executionem trucis edicti, quod contra Fideles fecerat, prævenit: nullaque fuit uſque ad poſtremam Diocletiani perſecutionem, quæ ceteris longior, & violentior fuit, quæ non aliquo tempore remiſſa fuerit.

N. 6. Initium illi dedit anno 303. imperii Diocletiani 19. Eccleſiarum everſio, accedente feſto Paſſionis Domini noſtri, epocha patientis Eccleſiæ memorabili. Anno poſt perſecutin maxime violenta fuit; verum quo tempore per totum imperium ſolemnia vicennalia feſta Imperatoris agi cœperunt, carceres aperti fuerunt, Chriſtianique æque ac ceteri libertatem receperunt: cum expreſſe notetur, celebrem Antiochiæ martyrem D. Romanum ſulum in vinculis manſiſſe, glorioſumque martyrium complevisse. Paulo poſt, vigente maxime perſecutione, laſſati perſecutores a ſanguine fundendo, ſemel atque iterum ceſſaverunt: ac denique mortis pœna in alia ſupplicia mutata eſt. In Occidente perſecutionis furor duobus tantum annis duravit; ac licet Oriens magis vexatus fuerit, ſtatim a principio per aliquod tempus Maximinus remitti videbatur; & in univerſum tyranni modo a vexando quieſcebant, modo ad affligendum Chriſtianos magis accendebantur. Octavo anno promulgata fuit Galerii Maximiani celebris retractatio, paulo ante quam moreretur: etiam per Orientem & ſub Maximino Eccleſiæ pace lætatæ ſunt. Non multo poſt Maxentius a Conſtantino victus, crux Romæ erecta, pax a victore data fuit. Ac licet Maximinus, qui ſtatim furorem ſuum remittere coactus fuerat, illum paulo poſt duplicarit, id tamen parum temporis duravit; Liciniuſque tum Conſtantino ſocius bellum ſuſcepit, in quo tyrannus vitam amiſit. Deinde & ipſe Licinius perſecutor evaſit, qui non multo poſt obiit, poſtquam ſæpe victus eſt.

Ecce ſummatim perſecutionum ſeriem... Id ſatis demonſtrat, Deum, licet Sanctorum ſanguini non pepercerit, ipſi tamen identidem quietis aliquantum dediſſe; id eſt, fortibus quieſcendi, infirmis vero ſe confirmandi, iis, qui ceciderant, ſurgendi, Paſtoribus denique in unum oves ſuas diſperſas colligendi tempus dediſſe.

N. 7. Atque ita Deus paſſiones populo ſuo metiebatur iuxta bonitatem ac ſapientiam, quemadmodum Antiochi tempore fecerat. Neque vero minus elucere voluit in Eccleſiæ ſuæ perſecutionibus alterum perſecutionis Antiochi characterem, nempe perſecutoris ſupplicio fuiſſe clauſam. Etenim ne verba faciam de Principibus perſecutoribus, quibus Deus pepercit aut propter alias ipſorum virtutes ac merita, ut de Traiano & Marco Aurelio

stoli: Mediolani Gervasius & Protasius, item Nazarius & Celsus: Alexandriæ Marcus Evangelista primus huius civitatis Episcopus, &c.

Persecutionem alteram suscitavit Domitianus anno Christi 91.

---

credi potest, aut propter alias rationes, quas perscrutari non est fas; parum licet attendas Neronis, Domitiani, Maximini, Decii, duorum Maximianorum, postremique Maximini obitum, tempusque ac circumstantias consideres, manum Dei clarissime videbis: liberque admirabilis Lactantii, quem Deus nostris hisce diebus in lucem venire voluit, veritatem hanc oculis nostris apertissime subiicit.

Illud inter cetera evidentissime appatet, Diocletianum, statim ac persecutioni assentitus est, felicem esse desiisse. Ægritudine correptus, qua sensus amisit, adeo debilis ac impos evasit, ut Galerio, qui eum imperio valedicere coegit, resistere non potuerit. Hæc abdicatio adeo ostentata, quæque adeo voluntaria visa est, imbecillitati suæ, viique quam ipsi gener clam fecerat, accepta referenda est.

Lactan. de mort. persec. 17. 18.

Minus etiam dubitari potest de funesto aliorum Principum fine: nil nisi tragicum occurrit. Deus, ut ita dicam, eodem se gerere modo voluit erga persecutores, quo se erga Antiochum gesserat: utque nihil omnino desideraretur, in postrema hac persecutione voluit Galerium Maximianum, & Maximinum quorum rabiem populus sanctus expertus fuerat, dum eodem modo quo Antiochus e vivis tollerentur, ad ipsius exemplum in verba Christianis, quos tanto odio prosecuti fuerant, favorabilia prorumperent, suæque pœnitentiæ inutilis atque coactæ, immortale testimonium posteritati relinquerent.

N. 8. Antiochi persecutio veritatem quoque demonstravit, quæ admirationi fuit in reliquis Ecclesiæ persecutionibus. Tantum enim abfuit, ut Hebræus populus deleretur, qua se ipsius hostes spe produxerant, ut etiam illustrior evaderet, non modo propter Iudæ Machabæi victorias, verum etiam se Gentilium iugo subducendo, Iudææque regnum sub Asamonæorum familia stabiliendo. Ita Iesu Christi Ecclesia tantum abfuit, ut sub tot persecutionum pondere caderet, ut etiam sub ferro, & inter tormenta augeretur, viresque acquireret. Martyrum victoriæ, sole ipso splendidiores, ipsius gloriam quotidie amplificabant. Postquam omnia sus deque Domitianus vertisset, ut eam omnino deleret, eoque esset, ut se voti compotem factum animo perciperet, tunc ipsa magis caput etexit, Gentiliumque tyrannide liberata, sub Constantino eiusque successoribus regnare cœpit.

D. Theodoric. Ruinart. *in Acta Martyrum pag.* 25. Ut receptam apud omnes de Martyrum multitudine sententiam evellat Dodwellus, ait, paucos Imperatores Ecclesiam fuisse persecutos; pauciora edicta adversus fideles lata recenseri; ac denique ita clementiæ laudem plerosque Principum affectasse, ut etiam noxios ægre punirent: quod idem provinciarum Rectores æmulabantur. Verum ad convellendum penitus istud Dodwelli argumentum, operæ pretium est observare, persecutiones adversus Christianos non ex solis Imperatorum edictis ortas fuisse, vel ex privatis Præsidum odiis, aut solis populi clamoribus, ut sæpius repetit Dodwellus; sed etiam, & quidem maxime, ex Romanarum legum præscripto, quibus peregrina quælibet religio vetabatur, ex Cicerone *lib. 2. de Legibus*. Christiani autem non solum novam & peregrinam (ut Romanis videbatur) inducebant religionem, sed & quamlibet aliam falsam, & ridiculam esse profitebantur. Has autem leges nec ipsi Imperatores poterant convellere, maxime si omnium consensu unanimi novis legibus fuissent roboratæ. Quod diserte asserit Origenes Homilia 9. in Iosue: *Senatus*, inquit, *populusque, & principes Romani... decreverunt legibus suis, ut non sint Christiani*. Et Tertullianus *in Apologetico cap.* 37. leges adversus Christianos latas agnoscit. Hinc mirum non est, si aliquando pace ab Imperatoribus concessa, delati tamen Christiani punirentur, ut patet tum ex Apollonii nece, qui *capitali supplicio a Senatu damnatus est*, quod *veteri lege* sancitum esset, ne Christiani delati impune dimitterentur. Idem Marino contigit Cæsareæ in Palæstina, etiam post promulgatum Gallieni Imperatoris pacis edictum. Si tamen his legibus nova accedebant Imperatorum edicta, tunc maxime persecutio sæviebat, Christiani diligentissime inquirebantur, comprehensique intolerabilibus afficiebantur suppliciis. Novis autem Imperatorum edictis ad

ſeu ut volunt alii 93. Illa quidem initio non acerba, ſed lato ab Imperatore edicto ſævillimo, maxime efferbuit anno 95. Deſiitque morte Principis impii, qui anno 96. de medio ſublatus eſt. Sub hoc Imperatore paſſus eſt Pergami Antipas; Romæ verò Ioannes in ferventis olei dolium iniectus eſt, unde cum evaſiſſet illæſus, relegatus in Patmos inſulam, ubi ſcripſit Apocalypſin, &c.

Tertiam perſecutionem Traianus ſuſcitavit circa annum Chriſti centeſimum. Is nullum quidem adverſus Chriſtianos edictum ſpeciale ſcripſit: ſed cum quælibet conventicula fieri prohibuiſſet, ſumpta inde occaſione, Provinciarum Præfecti Chriſtianos ad orationem ſi-

---

Chriſtianos perſequendos opus non fuiſſe patet ex celebri Plinii epiſtola ad Traianum. Siquidem ille, quamvis nullum tunc fuerit Imperaroris edictum, ut contendit Dodvvellus a Chriſtianorum tamen perſecutione abſtinere auſus non fuir, ſine Imperatoris reſcripto: Imperatorem non conſulturus, niſi poſt aliquot damnatos, nonnulloſque paſſos, multitudine puniendorum deterritus fuiſſet, ut refert Tertullianus *in Apologetico*. Porro non adeo rara fuiſſe contra Chriſtianos, Imperatorum edicta probatur ex Lactantio, qui *Lib.* 5. *Inſtitutionum cap.* 11. refert. *Domitium de officio Proconſulit libris ſeptem reſcripta Principum neſaria collegiſſe. ut doceret quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei confiterentur*. Nec iuvat opponere, pleroſque Imperatores ingenio mites atque ad clementiam proclives fuiſſe: qui enim ex his dotibus ab Ethnicis ſcriptoribus laudantur, ut plurimum atrociſſimi Chriſtianorum perſecutores fuere. Nec mirum ſane, cum adverſus Chriſtianos ſævire crudelitatis vitio non tribuerent, quod eos ſacrilegos, publicos hoſtes, maximorumque flagitiorum noxios eſſe arbitrarentur. Id ſane ita Suetonio perſuaſum erat, ut inter ea quæ aliqua laude digna a Nerone ſancita commemorat, air, ab ipſo fuiſſe *aſſlictos ſuppliciis Chriſtianos, genus hominum ſuperſtitionis novæ ac maleficæ*. Quænam vero Præſidum fuerit clementia, Lactantii verbis exponendum eſt ex *lib.* 3. *Inſtitut. cap.* 13. *Exquiſitos*, inquit, *dolores corporibus immittunt; & nihil aliud devitant, quam ut torti moriantur*... Pertinsci ſtultitia *iubent curam tortis diligenter adhiberi, ut ad alios cruciatus membra renoventur, & reparetur novus ſanguis ad pœnam*. Ex hoc tamen ſe nullum percuiſſe gloriabantur, ut proſequitur Lactantius, *nam & ipſe audivi*, inquit, *aliquos gloriantes, quia adminiſtratio ſua in hac parte fuerit incruenta*. Eo modo hos Præſides iuſtos, quo clementes fuiſſe probat capite ſequenti. *Ius*, inquit, *vocant carnificinas veterum tyrannorum adverſus innocentes rabide ſævientium, & cum ſint iniuſtitiæ crudelitatiſque doctores, iuſtos ſe eſſe tamen ac prudentes videri volunt*. Unde ſic eos paulo poſt compellat: *adeo ne vobis, o perditæ mentes, inviſa iuſtitia eſt, ut eam ſummis ſceleribus adæquetis? Adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem ſimplici dignam iudicetis?* &c. Et paulo antea, cap. ſcilicet nono: *Audent homines improbiſſimi iuſtitiæ facere mentionem, qui ferat immanitate vincunt*. Videat iam æquus lector, quid de Præſidum iſtorum clementia & æquitate iudicare debeat. Denique etſi idem Lactantius in libro *de Mortibus perſecutorum* quinque tantummodo ex Imperatoribus, qui Eccleſiam perſecuti fuerint enumeret; non inde tamen inferendum eſt plures non fuiſſe perſecutores: eos enim ſolos recenſet Lactantius, qui ob concitatam perſecutionem divinitus puniti, funeſta morte viram finierant, ut patet tum ex titulo libri, tum ex totius opuſculi contextu. Unde mirum non eſt, ſi Traianum aut Antoninos, qui placida morte obierant cum Nerone, Valeriano, aliiſque tyrannis, quorum turpis fuerat interitus, non coniunxerit. Idem fere dicendum de Tertulliano, qui in *Apologetico* Chriſtianorum religionem a peſſimis Principibus, quorum decreta ipſimet gentiles horrebant, exagitatam fuiſſe probaturus, inter perſecutores eos Principes recenſere non debebat, quos Romani ut patriæ patres & piiſſimos Imperatores ſuſpiciebant.

mul convenientes morti dabant. Cum autem Plinius Secundus, Bithyniæ Proconsul, perturbatus ipsa multitudine eorum, qui religionis caussa morti traderentur, deprehendisset eos falsis criminibus accusari, scripsit ad Traianum epistolam celebrem, quæ tota est de sanctis Christianorum moribus, postulans quid sibi de cetero esset agendum. Rescripsit Imperator conquirendos non esse Christianos, si tamen deferrentur & arguerentur, esse puniendos. Sub hoc Imperatore Romæ passus est S. Ignatius Episcopus Antiochenus, damnatus ad bestias. Ierosolymis cruci affixus est S. Simeon huius civitatis Episcopus, cognatus Domini, &c. (B)

Quarta sub Hadriano persecutio

(B) Plinii Iunioris *Epist. lib.* 10. *Ep.* 97. C. Plinius Traiano Imp. S. Solemne est mihi, Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre: quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleant, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit, nomen ipsum, etiam si flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos an essent Christiani: confitentes, iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes, duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiæ: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse, quum præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, ture ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi p[illegible] e dicuntur, qui sunt revera Christiani: ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed desisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos; nonnemo etiam ante viginti quinque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt, ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desiisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere: sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam, & immodicam: ideoque dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est, quæ videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope iam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solemnia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si fiat pœnitentiæ locus.

Traianus Plinio S. Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis caussis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt,

numeratur circa annum 125. Is tacito nomine religionis Christianæ novas omnes religiones prohibuit. Cum autem Quadratus & Aristides libros obtulissent Imperatori pro defensione Christianæ religionis; simul & Serenus Grannius legatus vir nobilis per litteras monuisset Imperatorem, iniquum esse clamoribus vulgi sanguinem innocentium hominum concedi; & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri: his omnibus commotus Adrianus, Minutio

---

ita tamen ut qui negaverit se Christianum esse, idque reipsa manifestum fecerit, id est, supplicando Diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli nullo in crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est.

Tertull. *Apol. c.* 11. Christianis solis nihil permittitur loqui, quod caussam purget, quod veritatem defendat, quod iudicem non faciat iniustum: sed illud solum expectatur, quod odio publico necessarium est, confessio nominis, & non examinatio criminis: quando si de aliquo nocente cognoscitis, non statim confesso eo nomen homicidæ, vel sacrilegi, vel incesti, vel publici hostis (ut de nostris elogiis loquar) contenti sitis ad pronuntiandum, nisi & consequentia exigatis, qualitatem facti, locum, modum, tempus, conscios, socios. De nobis nihil tale: cum æque extorqueri oporteret quodcumque falso iactatur: quot quisque iam infanticidia degustasset: quot incesta contenebrasset: qui coqui, qui canes adfuissent. O quanta illius Præsidis gloria, si eruisset aliquem qui centum iam infantes comedisset! At quin invenimus inquisitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus, cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cetera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere. O sententiam necessitate confusam! Negat inquirendos, ut innocentes, & mandat puniendos, ut nocentes; parcit, & sævit; dissimulat, & animadvertit. Quid temetipsam censura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & absolvis? Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur: in reos maiestatis & publicos hostes omnis homo miles est: ad socios, ad conscios usque inquisitio extenditur. Solum Christianum inquiri non licet, offerri licet, quasi aliud esset actura inquisitio, quam oblationem. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit requisitum, qui puto iam non ideo meruit pœnam, quia nocens est: sed quia non requirendus, inventus est.

Eusebius *Hist. Eccles. lib.* 3. *cap.* 33. Tanta porro & tam gravis plerisque in locis adversus nostros persecutio tunc temporis sæviebat, ut Plinius Secundus inter provinciarum rectores celeberrimus, motus Martyrum multitudine, ad Principem retulerit de numero eorum, qui fidei caussa obtruncabantur: simulque indicaverit, deprehendisse se nihil ab illis impie, nihil adversus leges actitari: nisi quod primo diluculo excitati, Christo tamquam Deo hymnos canerent. Ceterum adulteria, homicidia, & reliqua huiusmodi crimina illos etiam aversari, cunctaque ex præscripto legum agere. Quibus respondens Traianus, edixit: Christianos quidem requirendos non esse, oblatos vero puniri oportere. Quo facto, persecutionis incendium quod nobis violentius incumbebat, restinctum quidem aliqua ex parte videbatur: iis tamen qui nos maligne, & fraudulenter aggredi vellent, non minor opportunitas suppetebat: interdum populo, interdum Præsidibus provinciarum adversus nostros insidias comparantibus. Adeo ut si non palam & publice, locales tamen in aliquot provinciis persecutiones exardescerent, & plurimi ex fidelibus multiplicis martyrii certamen subirent.

Fundano Proconsuli Asiæ scripsit anno 126. ne quis posthac sine obiectu criminis & legitima accusatione condemnaretur. Fuere tamen postea ad mortem usque Adriani martyria quædam. Obiit is anno 138. Sub hoc Imperatore passi sunt Romæ sanctus Eustachius, item S. Symphorosa; Brixiæ S. Faustinus & Iovita, &c. (C)

Quamquam Antonino Pio imperante pax Ecclesiis fuerit, tamen sub hoc principe fuerunt multæ persecutiones locales, martyria plurima, ut patet ex Apologia S. Iustini ad hunc Imperatorem data. Lecta hac Apologia, scripsit Imperator ad omnes Provincias, Asiæ potissimum, ut tumultus adversus Christianos concitati sedarentur. Rescriptum Imperatoris datum est anno 152. Neque praeterea martyria omni ex parte cessaverunt; agentibus nimirum insidiose Magistratibus & plebe adversus Christianos concitata. Hinc factum est, ut quintam sub Antonino persecutionem multi numerent. Sub hoc Imperatore passus est Romæ S. Telesphorus Papa, sancta Felicitas cum septem filiis, &c.

Persecutionem quintam, (aliis sextam) Marcus Aurelius concitavit anno 161. Desiit hæc edicto Principis anno 174. Sed efferbuit iterum anno 177. concitatis adversus Christianos populis & Magistratibus, ipsoque Imperatore consentiente. Sub hoc Imperatore Romæ capite plexus est S. Iustinus, qui pro religione Apologias duas scripsit. Smyrnæ S. Policarpus, huius civitatis Episcopus, igni traditus est. Lugduni in Gallia passi

---

(C) Eusebius *Histor. Ecclesiast. lib.* 4. *cap.* 8. Refert præterea idem Iustinus, Imperatnrem Adrianum, acceptis a viro clarissimo Serenio Graniano Proconsule litteris, quibus monebat iniquum videri, Christianos nullo obiecto crimine, tumultunsis vulgi clamoribus gratificandi studio, indicta caussa occidere: rescripsisse Minucio Fundano Asiæ Proconsuli, ne quis posthac sine obiectu criminis, & legitima accusatione condemnaretur. Cuius epistolæ exemplum, Latino, ut erat, sermone conscriptum, ibidem affert Iustinus.

Capit. 9. Ælius Adrianus Aug. Minucio Fundano Procos. Salutem: Accepi litteras ad me scriptas a Serenio Graniano. V. CL. decessore tuo. Nec sane mihi videtur res ista absque diligenti inquisitione prætereunda, ne forte & Christiani homines turbentur, & delatoribus calumniandi occasio præbeatur. Igitur si provinciales palam adesse possunt petitionibus suis adversus Christianos, ita ut pro tribunali respondeant, in id unum incumbant, nec petitionibus solisque clamoribus utantur. Etenim multo iustius fuerit cognoscere te, si quis accusare voluerit. Quod si quis eos detulerit, probaveritque contra leges quidquam agere, tu pro gravitate delicti in eos statue. Sin mehercule calumniæ caussa istud intenderit, operam dabis ut pro gravitate criminis in illum animadvertas.

Eusebius *Chronic. Lib. poster. in ann.* x. *Adrian. Christi* 127. Quadratus discipulus Apostolorum, & Aristides Atheniensis noster Philosophus, libros pro Christiana religione Adriano dedere compositos. Et Serenus Grannius legatus vir apprime nobilis litteras ad Imperatorem misit, iniquum esse dicens clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Adrianus Minutio Fundano Proconsuli Asiæ scribit, non sine obiectu criminum Christianos condemnandos. Cuius epistolæ ad nostram memoriam durat exemplum.

Vide eadem apud S. Iustinum *Apol.* 1. *ad Anton.*

ſunt S. Pothinus primus huius civitatis Epiſcopus cum Attalo, Blandina, & ſociis quadraginta quinque; item Epipodius & Alexander: Cabilloni Marcellus; Divione Benignus; Lingonis Speuſippus cum ſociis; Auguſtoduni Symphorianus; in Sicilia Cæcilia virgo, &c.

Sextam (aliis ſeptimam) perſecutionem ſuſcitavit Severus Imperator, edito contra Iudæos & Chriſtianos edicto, anno imperii ſui decimo, Chriſti 202. Quamquam ante hoc edictum iam ab anno 197. Romæ & alibi paſſim morti tradebantur Chriſtiani, Iudæorum & Gnoſticorum flagitia Chriſtianis falſo imputata occaſionem dederunt huic acerbiſſimæ & diuturnæ perſecutioni, quæ ad mortem uſque Imperatoris protracta eſt. Is miſere obiit Eboraci in maiori Britannia anno 211. Sub hoc Imperatore paſſi ſunt Carthagine Speratus alique Martyres Scillitani, item SS. Perpetua & Felicitas cum ſociis; Lugduni ſanctus Irenæus, &c.

Septima perſecutio (aliis octava) ſub Maximino Imperatore cœpit anno 235. Quamquam edicto Imperatoris ſoli Eccleſiarum Præſides morti addicti eſſent, tamen & in omnes Clericos, Præſidum & Magiſtratuum furore, perſecutio ſæviit, quin & laicos nonnullos abſumpſit: deſiit nece Principis anno 238. Sub hoc Imperatore vulgo ponitur martyrium ſanctæ Barbaræ virginis, quæ Nicomediæ paſſa eſt. Romæ Pontianus Papa in Sardiniam relegatus, ibi martyr occubuit, &c.

Octavam (aliis nonam) perſecutionem ſæviſſimam Decius indixit anno 249. In hac perſecutione martyres occubuerunt Romæ Fabianus Papa, item Abdon & Sennen; Antiochiæ Babylas huius civitatis Epiſcopus; in Licia Chriſtophorus forte; Nicææ Triphon & Reſpicius; Catanæ in Sicilia Agatha virgo &c. Necatus eſt Imperator anno 251. Sed eius nece pax non eſt Eccleſiis reddita. Sub eius ſucceſſoribus Gallo & Voluſiano flagravit pari furore perſecutio. Sub his paſſi ſunt Romæ Cornelius & Lucius Romani Pontifices &c. Deſiit perſecutio morte Galli & Voluſiani, qui ſimul a militibus occiſi ſunt anno 253.

Valerianus horum ſucceſſor initio imperii favit Chriſtianis: ſed anno imperii 5. Chriſti 257. inſtigante Macriano Archiſynagogo Magorum Ægypti, nonam (aliis decimam) perſecutionem acerbiſſimam indixit. Paſſi ſunt ſub eo Principe Romæ SS. Stephanus, & Sixtus Papæ, S. Laurentius Diaconus; Toloſæ Saturninus Epiſcopus; Carthagine S. Cyprianus Epiſcopus; Tarraconæ S. Fructuoſus Epiſcopus igni traditur cum Augurio & Eulogio Diaconis. Cernelii prope Niciam Pontius, ſub cuius nomine erectum eſt in Gallia Narbonenſi Monaſterium celebre, evectum a Ioanne Papa XXII. in ſedem Epiſcopalem. Capto a Perſis Valeriano, perſecutio poſt annos tres cum dimidio deſiit edicto Gallieni eius collegæ.

Decimam (aliis undecimam) perſecutionem concitavit Aurelianus

circa annum Christi 273. Sub hoc coronatus est Romæ Felix Papa; Trecis in Gallia Patroclus, qui aliis videtur passus esse sub Valeriano; Senonis Savinianus Episcopus & Columba virgo; Cæsareæ in Cappadocia, Mammas. Desiit persecutio nece Imperatoris anno 275.

Diocletiano & Maximiano Imperatoribus undecima (aliis duodecima) persecutio excitata est, acerbissima illa quidem. Hæc duxit initium ab anno Diocletiani 19. Iam antea ab anno Christi 287. multi sub his Imperatoribus Martyres extiterant: in his Mauricius cum Legione Thebeana apud Agaunum in Vallesia; Romæ Marcus & Marcellianus, Primus & Felicianus, item Sebastianus; Parisiis Dionysius cum Rustico & Eleutherio; Ambianis Firminus, item Fuscianus; Bellovacis Lucianus; Nannetis Donatianus & Rogatianus; Aginni Fides & Caprasius; Massiliæ Victor. Sed nondum publico edicto religionem Christianam insectatus fuerat Imperator.

Persecutionem promovit Maximianus Galerius, qui iam ab anno 298. milites Christianos, qui in exercitu suo complures erant, vexavit plurimum. Hoc anno passus est in Mauritania Tingitana Marcellus Centurio, in provincia Narbonensi celebris.

Hæc Diocletiani persecutio per decem fere annos continuos plebem Dei depopulata est sub Imperatoribus Diocletiano, Maximiano Herculio, Maximiano Galerio, Maximino, qui omnes misere perierunt. Desiit edicto Galerii Sardicæ dato anno 311. Suscitata est iterum a Maximino post mortem Galerii anno 312. Mox sopita per Constantinum, qui & ipse Christianam religionem amplexus fuerat anno 311. vel 312. Deinde excitata denuo acerrime per Licinium anno 320. Tandem extincta prorsus anno 323. quo victus a Constantino Licinius fuit, & iussu Constantini Tessalonicæ strangulatus. (D)

Sub hac diuturna, & acerbissima persecutione, sacro cruore Marty-

---

(D) S. Aug. *Lib.* 18. *de Civitate Dei*, *c.* 52. *num.* 1. Proinde ne illud quidem temere puto esse dicendum, sive credendum, quod nonnullis visum est vel videtur, non amplius Ecclesiam passuram persecutiones usque ad tempus Antichristi, quam quot iam passa est, idest, decem, ut undecima eademque novissima sit ab Antichristo. Primam quippe computant a Nerone quæ facta est, secundam a Domitiano, a Traiano tertiam, quartam ab Antonino, a Severo quintam, sextam a Maximino, a Decio septimam, octavam a Valeriano, ab Aureliano nonam, decimam a Diocletiano & Maximiano.

N. 2. Quid dicturi sunt de persecutione, qua ipse Dominus crucifixus est?.. Quid agent de illa, quæ postea quam Christus ascendit in cælum, Ierosolymis facta est, ubi beatus Stephanus lapidatus est; ubi Iacobus frater Ioannis gladio trucidatus; ubi Apostolus Petrus ut occideretur inclusus, & per Angelum liberatus; ubi fugati atque dispersi de Ierosolymis fratres; ubi Saulus, qui postea Paulus Apostolus factus est, vastabat Ecclesiam; ubi ipse quoque iam fidem, quam persequebatur, evangelizans, qualia faciebat, est passus, sive per Iudæam, sive per alias gentes, quacumque Christum ferventissimus prædicabat.. Herodes.. post ascensum Domini gravissimam fecit (persecutionem.) Deinde quid respondent etiam de Iuliano, quem non numerant in decem? An ipse non est Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales litteras docere, ac discere vetuit?.

rum omnis fere orbis impletus est, ut ait Sulpitius Severus. Passi sunt Romæ Marcellinus & Petrus, Agnes virgo, Saturninus, Bibiana virgo, quatuor Coronati, Felix & Adauctus; Valentiæ in Hispania Vincentius Diaconus; Barcinone Cucufas, Eulalia virgo; Compluti

---

Postremo... Valens... Arianus, nonne magna persecutione per Orientis partes Catholicam vastavit Ecclesiam?.. Rex Gothorum (Athanaricus) in ipsa Gothia persecutus est Christianos crudelitate mirabili... Quid modo in Perside? (sub Isdigerde Persarum rege) nonne in Christianos ferbuit persecutio?

Lib. de Correctione Donatistarum, seu Epist. 185. *alias* 50 *ad Bonifacium, c.* 2. *n. 9. ann.* 417.... Non ergo qui propter iniquitatem, propter Christianæ unitatis impiam divisionem, sed qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem a Sara; & illa erat sancta, quæ faciebat; illa iniqua, quæ patiebatur.. Et ipse Dominus cum latronibus crucifixus est: sed quos passio iungebat, caussa separabat... Potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est Martyrum caussa.

N. 11... Ecclesia vera ipsa est quæ persecutionem patitur, non quæ facit... Si ergo verum dicere vel agnoscere volumus, est persecutio iniusta, quam faciunt impii Ecclesiæ Christi; & est iusta persecutio, quam faciunt impiis Ecclesiæ Christi Ista itaque beata est, quæ persecutionem patitur propter iustitiam, illi vero miseri, qui persecutionem patiuntur propter iniustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illi sæviendo. Ista ut corrigat, illi ut evertant. Ista ut revocet ab errore, illi ut præcipitent in errorem.

S. Leo *Serm* 35. *in Epiphan* vi. *c.* 3. Fortitudinem, dilectissimi, non illis tantum temporibus necessariam fuisse credimus, quibus reges mundi, & omnes sæculi potestates cruenta impierate in Dei populum sæviebant: cum ad maximam pertinere gloriam suam ducerent, si de terris nomen Christianum auferrent, nescientes Ecclesiam Dei per furorem suæ crudelitatis augeri: quoniam in suppliciis & mortibus beatorum Martyrum, qui putabantur minui numero, multiplicabantur exemplo. Denique tantum contulit fidei nostræ impugnatio persequentium, ut nihil magis regium ornet principatum, quam quod Domini mundi membra sunt Christi; nec tam gloriantur, quod in imperio geniti, quam gaudent, quod in baptismate sunt renati. Sed quia tempestas priorum turbinum conquievit, & dudum cessantibus præliis quædam videtur arridere tranquillitas; vigilanter cavenda sunt illa discrimina, quæ de otio ipsius pacis oriuntur. Adversarius enim, qui in apertis inefficax persecutionibus fuit, tecta nocendi arte desævit; ut quos non perculit ictu afflictionis, lapsu deiiciat voluptatis. Videns itaque sibi resistere Principum fidem,... interdictam dolet sanguinis Christiani effusionem; & quorum obtinere non potest mortes, impetit mores. Terrores proscriptionum, in avaritiæ mutat incendium, & quos damnis non fregit, cupiditate corrumpit:.. inflammat concupiscentiis, quos non potest vexare tormentis; serit discordias, accendit iras, incitat linguas... quia illi totius fraudis hic fructus est, ut qui immolatione pecudum, & turis incensione non colitur, quibuslibet ei criminibus serviatur.

Cap. 4. Habet igitur, dilectissimi, pax nostra pericula sua.

Serm. 46. *de Quadrag.* ix. *cap.* 1. Numquam deest tribulatio persecutionis, si numquam desit observantia pietatis... Unum nomen est persecutionis, sed non una est caussa certaminis: & plus plerumque periculi est in insidiatore occulto, quam in hoste manifesto.

Sermo 63. *de Passione Domini* xix. *c.* 5. Passio Domini usque ad finem producitur mundi:.. in omnibus qui pro iustitia adversa tolerant, ipse compatitur... *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur*... Malignorum spirituum adversus Sanctos insidiæ non quiescunt, & sive occulto dolo, sive aperto prælio, in omnibus fidelibus propositum bonæ voluntatis infestant. Inimicum namque illis est omne quod rectum, omne quod castum est. 2. *Tim.* III. 12.

Serm. 74. *de Pentecoste* 2. *c.* 6. Post ascensionem Domini ducentesimus & sexagesimus annus impletus est, Probo Imperatore, Paulinoque Consulibus, cum octava iam in Christianos persecutio ebulliret, & innumera Martyrum millia ipsis suis victo-

Iuſtus & Paſtor; Girundæ Felix, ibidem Narciſſus; Cæſarauguſtæ Encratis virgo; Emeritæ Eulalia virgo; Antiochiæ Romanus Diaconus, & Barulas ſeu Baralis infans; Tharſi in Cilicia Cyricus & Iulitta; Mediolani Nabor & Felix; in Sicilia Euplus Diaconus & Lucia virgo; Bononiæ in Italia Vitalis & Agricola; Aquileiæ Chryſogonus; in Illyrico Anaſtaſia virgo; Nicomediæ Cyprianus Epiſcopus & Iuſtina virgo; Amaſeæ Theodorus miles; Comane in Ponto Baſiliſcus miles; Chalcedone Euphemia virgo; Viennæ in Gallia Ferreolus, &c.

Sub Licinio paſſi ſunt Sebaſte in Armenia quadraginta martyres, &c.

Adverte principes omnes, qui Eccleſiam perſecuti ſunt, miſere periiſſe, ut de ſingulis videre eſt in libro eximio Lactantii de Mortibus perſecutorum. (E)

---

riis probaviſſent impletum eſſe quod Dominus promiſerat, dicens: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini*, &c. (Matth. 2. 19.)

Si plura de Imperatorum in Chriſtianos perſecutionibus reſcire cupis, adi Eusebii Hiſt. Eccleſiaſticam, *Commentarios* in Imperatorum hiſtoriam D. De Tillemont, *Eruditi Domini* Fleury Hiſtoriam Eccleſiaſticam, *Domni* Theodorici Ruinart præfationem in Acta Martyrum ſelecta, *Illuſtriſſimi* Bossueti Interpretationem Apocalypſeos *capite octavo*, *inprimis vero* Lactantii, *vel alterius librum* de Mortibus perſecutorum, *tomo ſecundo Miſcellaneorum* Baluzii *editum*.

(E) Lactantius *de Mortibus perſecutorum ad Donatum; quem reperies Lib.* 2. *Miſcellaneorum Baluzii*, *c.* 1.... Nunc placatus ſervorum ſuorum Deus, iacentes & afflictos cæleſti auxilio ſublevavit. Nunc mœrentium lacrymas, extincta impiorum conſpiractione, deterſit. Qui adverſati erant Deo, iacent; qui templum ſanctum everterant, ruina maiori ceciderunt; qui iuſtos excarnificaverant, cæleſtibus plagis & cruciatibus meritis nocentes animas profuderunt. Diſtulerat enim pœnas eorum Deus, ut ederet in eos magna & mirabilia exempla, quibus & poſteri diſcerent & Deum eſſe unum, & eumdem mortem digna ultione ſuperbis ac perſecutoribus irrogare.

Cap. 2.... Cumque iam Nero imperaret, Petrus Romam advenit, & editis quibuſdam miraculis, quæ virtute ipſius Dei, data ſibi ab eo poteſtate, faciebat, convertit multos ad iuſtitiam, Deoque templum fidele ac ſtabile collocavit. Qua re ad Neronem delata, cum animadverteret non modo Romæ, ſed ubique quotidie magnam multitudinem deficere a cultu idolorum, & ad religionem novam damnata vetuſtate tranſire, ut erat execrabilis ac nocens tyrannus, proſilivit ad excidendum cæleſte templum, delendamque iuſtitiam, & primus omnium perſecutus Dei ſervos, Petrum cruci affixit, & Paulum interfecit. Nec tamen abiit impune. Reſpexit enim Deus vexationem populi ſui. Deiectus itaque faſtigio imperii, ac devolutus a ſummo tyrannus impotens, nuſquam repente comparuit, ut ne ſepulturæ quidem locus in terra tam malæ beſtiæ appareret.

Cap. 3. Poſt hunc, interiectis aliquot annis, alter non minor tyrannus ortus eſt, qui cum exerceret inviſam dominationem, ſubiectorum tamen cervicibus incubavit quam diutiſſime, tutuſque regnavit, donec impias manus adverſus Dominum tenderet. Poſtquam vero ad perſequendum iuſtum populum inſtinctu dæmonum incitatus eſt, tunc traditus in manus inimicorum luit pœnas. Nec ſatis ad ultionem fuit quod eſt interfectus domi; etiam memoria nominis eius eraſa eſt. Nam cum multa mirabilia opera fabricaſſet, cum Capitolium aliaque nobilia monumenta feciſſet, Senatus ita nomen eius perſecutus eſt, ut neque imaginum, neque titulorum eius relinqueret ulla veſtigia, graviſſimis decretis etiam mortuo notam inureret ad ignominiam ſempiternam. Reſciſſis igitur actis tyranni (Domitiani,) non modo in ſtatum priſtinum Eccleſia reſtituta eſt, ſed etiam multo clarius ac floridius enituit; ſecutiſque temporibus, quibus multi ac boni Principes Romani imperii clavum regimen-

I. Post Licinii persecutionem, nullane alia exorta est adversus Christianam religionem persecutio?

R. Hanc Iulianus Apostata dire & malitiose vexavit ab anno 361. ad obitum suum, qui contigit an-

que tenuerunt, nullos inimicorum impetus passa, manus suas in Orientem Occidentemque porrexit.

Cap. 4. Extitit post annos plurimos exerabile animal Decius, qui vexaret Ecclesiam. Quis enim iustitiam, nisi malus persequatur? & quasi huius rei gratia provectus esset ad illud principale fastigium, furere protinus contra Deum cœpit, ut protinus caderet. Nam profectus adversum Carpos, qui tum Daciam Mœsiamque occupaverant, statimque circumventus a barbaris, & cum magna exercitus parte deletus, nec sepultura quidem potuit honorari; sed exutus ac nudus, ut hostem Dei oportebat, pabulum feris ac volucribus iacuit.

Cap. 5. Non multo post Valerianus quoque non dissimili furore correptus, impias manus in Deum intentavit, & multum, quamvis brevi tempore, iusti sanguinis fudit. At illum Deus novo ac singulari pœnæ genere adfecit, ut esset posteris documentum, adversarios Dei sæpe dignam scelere suo recipere mercedem. Hic captus a Persis, non modo imperium, quo fuerat insolenter usus, sed etiam libertatem, quam ceteris ademerat, perdidit, vixitque in servitute turpissime. Nam rex Persarum Sapores, qui eum ceperat, si quando libuerit aut vehiculum adscendere aut equum, inclinare sibi Romanum iubebat, ac terga præbere, & imposito pede super dorsum eius, illud esse verum dicebat, exprobrans ei cum risu, non quod in tabulis aut parietibus Romani pingerent. Ita ille dignissime triumphatus, aliquandiu vixit, ut diu barbaris Romanum nomen ludibrio ac derisui esset. Etiam hoc ei accessit ad pœnam, quod cum filium haberet Imperatorem, captivitatis suæ tamen ac servitutis extremæ non invenit ultorem, nec omnino repetitus est. Postea vero quam pudendam vitam in illo dedecore finivit, direpta est ei cutis, & exuta visceribus pellis, infecta rubro colore, ut in templo barbarorum Deorum ad memoriam clarissimi triumphi poneretur, legatisque nostris semper esset ostentui, ne nimium Romani viribus suis fiderent, cum exuvias capti Principis apud Deos suos cernerent. Cum igitur tales pœnas de sacrilegis Deus exegerit, nonne mirabile est ausum esse quemquam postea non modo facere, sed etiam cogitare adversus maiestatem singularis Dei regentis & continentis universa?

Cap. 6. Aurelianus, qui esset natura væsanus & præceps, quamvis captivitatem Valeriani meminisset, tamen oblitus sceleris eius & pœnæ, iram Dei crudelibus factis lacessivit. Verum illi ne perficere quidem quæ cogitaverat licuit, sed protinus inter initia sui furoris extinctus est. Nondum ad provincias ulteriores cruenta eius scripta pervenerant, & iam Cœnofrurio, qui locus est Thraciæ, cruentus ipse humi iacebat, falsa quadam suspicione ab amicis suis interemptus. Talibus & tot exemplis coerceri posteriores tyrannos oportebat. At hi non modo territi non sunt, sed audacius etiam contra Deum, confidentiusque fecerunt.

Cap. 7. Diocletianus, qui scelerum inventor, & malorum machinator fuit, cum disperderet omnia, nec a Deo quidem manus potuit abstinere....

Cap 8. Quid frater eius Maximianus, qui est dictus Herculius, non dissimilis ab eo? Nec enim possent in amicitia tam fideli cohærere, nisi esset in utroque mens una, eadem cogitatio, par voluntas, æqua sententia.

Cap 9. Alter vero Maximianus, quem sibi generum Diocletianus asciverat, non his duobus tantum, quos tempora nostra senserunt, sed omnibus qui fuerunt malis peior. Inerat huic bestiæ naturalis barbaries, efferitas a Romano sanguine aliena. Non mirum, cum mater eius Transdanuviana infestantibus Carpis, in Daciam novam transiecto amne, confugerat. Erat etiam corpus moribus congruens, statu celsus, caro ingens, & in horrendam magnitudinem diffusa & inflata. Denique & verbis & actibus & aspectu terrori omnibus ac formidini fuit.... Postea enim quam Imperatoris nomen accepit, exuto socero, tum demum furere cœpit & contemnere omnia.... Cum pro sceleribus suis nihil non mereretur, tamdiu tamen summa felicitate regnavit, quamdiu manus suas iustorum sanguine non inquinaret.

no 363. manifesto Dei nutu. Passi sunt sub eo principe Romæ Ioannes & Paulus, item Gordianus; Ancyræ Basilius Presbyter; Antiochiæ Theodoritus Presbyter Ecclesiæ Ucetiensis, in nostra Narbonensi provincia Patronus.

Vexata est quoque religio Chri-

Cap. 12. Ad Ecclesiam profectus cum ducibus, & tribunis & rationalibus venit, & revulsis foribus .... Scripturæ repertæ incenduntur, darur omnibus præda, rapitur, trepidatur, discurritur. Ipsi vero in speculis, in alto enim constituta Ecclesia ex palatio videbatur, diu inter se concertabant utrum ignem potius supponi oporteret ... Veniebaot igirur prætoriaoi acie structa cum securibus, & aliis ferramentis; & immissi undique, tamen illud editissimum paucis horis solo adæquarunt.

Cap. 13. Postridie propositum est edictum, quo cavebatur ut religionis illius homines carerenr omni honore ac dignitate, tormentis subiecti essent ex quocumque ordine aut gradu venirent, adversus eos omnes actio caleret, ipsi non de iniuria, non de adulterio, non de rebus ablatis agere possent, libertatem denique ac vocem non haberent. Quod edictum quidam, etsi non recte, magno tamen animo diripuit & conscidit .... Statimque productus, non modo extortus, sed etiam legirime coctus, cum admirabili patientia postremo exustus est.

Cap. 14. Sed Cæsar non contentus est edicti legibus. Aliter Diocletianum aggredi parat. Nam ut illum ad propositum crudelissimæ persecutionis impelleret, occultis ministris palatio subiecit incendium. Et cum pars quædam conflagrasset, Christiani arguebantur, velut hostes publici, & cum ingenti invidia simul cum palatio Christianorum nomen ardebat. Illos consilio cum eunuchis habito, de extinguendis principibus cogitasse, duos Imperatores domi suæ pene vivos esse combustos. Diocletianus vero .... ira inflammatus, excarnificari omnes suos protinus præcepit. Sedebat ipse, atque innocentes igne torrebat. Item iudices universi, omnes denique qui erant in palatio magistri, data potestate torquebant. Erant certantes, quis prior aliquid inveniret. Nihil usquam reperiebatur, quippe cum familiam Cæsaris nemo torqueret. Aderat ipse & instabat, nec patiebatur iram inconsiderati senis deflagrare. Sed quindecim diebus interiectis, aliud rursum incendium molitus est. Sed celerius animadversum, nec tamen auctor apparuit. Tunc Cæsar medio hiemis profectione parata prorupit, eodem die contestans fugere se ne vivus arderet.

Cap. 15. Furebat ergo Imperator iam non in domesticos tantum, sed in omnes, & primam omnium filiam Valeriam, coniugemque Priscam sacrificio pollui coegit. Potentissimi quondam eunuchi necati, per quos palatium & ipse ante constabat. Comprehensi Presbyteri, ac ministri, & sine ulla probatione ad confessionem damnati, cum omnibus suis deducebantur. Omnis sexus & ætatis homines ad exustionem rapti: nec singuli, quoniam tanta erat multitudo, & gregatim circumdato igni ambiebantur domestici, alligatis ad collum molaribus, mari mergebantur. Nec minus in ceterum populum persecutio violenter incubuit. Nam iudices per omnia templa dispersi, universos ad sacrificia cogebant. Pleni carceres erant. Tormentorum genera inaudita excogitabantur; & ne cui temere ius diceretur, aræ in secretariis ac pro tribunali positæ, ut litigatores prius sacrificarent, atque ita caussas suas dicerent, sic ergo ad iudices tamquam ad Deos adiretur .....

Cap. 16. Vexabatur ergo universa terra, & præter Gallias, ab Oriente usque ad Occasum tres acerbissimæ bestiæ sæviebant.

.... Non mihi si linguæ centum, oraque centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas, *Virg. Æneid. lib. 6.*
Omnia pœnarum percurrere nomina possem,

quæ iudices per provincias iustis atque innocentibus intulerunt.

Cap. 17. Diocletianus ... Roma profectus hieme, sæviente frigore, atque imbribus verberatus, morbum levem ac perpetuum traxit; vexatusque per omne iter, lectica plurimum vehebatur .... Nicomediam venit, morbo iam gravi insurgente .... Deinde ita languore oppressus, ut per omnes Deos pro vita eius rogaretur, donec Idibus Decembribus luctus repente in palatio, mœstitia, & lacrymæ, iu-

ſtiana ſub Sapore rege, qui plurimos martyrio affecit, eodem fere quo Iulianus tempore.

Variæ ab ea ætate perſecutiones locales fuerunt, ſuſcitatæ vel ab infidelibus, vel a Iudæis, vel ab

Pars I. Sect. II. Cap. II. §. 5.

---

dicum trepidatio, ac ſilentium. Tota civitate iam non modo mortuum, ſed etiam ſepultum dicebant... Nemo crederet eum vivere, niſi Kalendis Martiis prodiiſſet, vix agnoſcendus, quippe qui anno fere toto ægritudine tabuiſſet. Et ille Idibus Decembribus morte ſopitus animam receperat, nec tamen totam. Demens enim factus eſt, ita ut certis horis inſaniret, certis reſipiſceret.

Cap. 18. Nec multis poſt diebus Cæſar advenit, non ut patri gratularetur, ſed ut eum cogeret imperio cedere. Iam conflixerat nuper Maximiano ſene, eumque terruerat iniecto armorum civilium metu. Aggreſſus eſt ergo Diocletianum, primum molliter & amice, iam ſenem eſſe dicens, iam minus validum & adminiſtrandæ rei publicæ inhabilem, debere illum requieſcere poſt labores ... His auditis ſenex languidus,.... lacrymabundus, Fiat, inquit, ſi hoc placet .. Erat autem Maximiano filius Maxentius, huius ipſius Maximiani gener, homo pernicioſæ ac malæ mentis, adeo ſuperbus & contumax, ut neque patrem, neque ſocerum ſolitus ſit adorare.

Cap. 21. Adeptus igitur maximam poteſtatem, ad vexandum orbem quem ſibi patefecerat, animum intendit... Exilii primo adverſus Chriſtianos (pœnam) permiſerat, datis legibus, ut poſt tormenta damnati lentis ignibus urerentur. Qui cum deligati fuiſſent, ſubdebatur primo pedibus lenis flamma, tamdiu donec callum ſolorum contractum igni ab oſſibus revelleretur. Deinde incenſæ faces & extinctæ admovebantur ſingulis membris, ita ut locus nullus in corpore relinqueretur intactus: & inter hæc ſuffundebatur facies aqua frigida, & os humore abluebatur, ne areſcentibus ſiccitate faucibus, cito ſpiritus redderetur. Quod poſtremo accidebat, tunc (*forte* cum) per multum diem decocta omni cute, vis ignis ad intima viſcera penetraſſet. Hinc rogo facto, cremabantur. Corpora iam cremata, lecta oſſa & in pulverem comminuta iactabantur in flumina ac mare.

Cap. 24. Iam propinquavit illi iudicium Dei, ſecutumque tempus eſt, quo res eius dilabi, ac fluere cœperunt.

Cap. 26.... Severus interim vadit, & ad muros urbis, (Romæ) armatus accedit.. Statim milites ſublatis ſignis abeunt, & ſe contra quem venerant tradunt. Quid reſtabat deſerto niſi fuga? Sed occurrebat iam reſumpto imperio Maximianus, cuius adventu Ravennam confugit, ibique ſe cum paucis militibus incluſit. Qui cum videret futurum ut Maximiano traderetur, dedit ſeſe ipſe, veſtemque & purpuram eidem a quo acceperat reddidit. Quo facto, nihil aliud impetravit niſi bonam mortem. Nam venis ei inciſis, leniter mori coactus eſt.

Cap. 30..... Datur ei poteſtas liberæ mortis, (Maximiano) ac nodum informis leti trabe nectit ab alta. Ita ille Romani nominis maximus Imperator, qui per longum temporis intervallum cum ingenti gloria viginti annorum vota celebravit, eliſo & fracto ſuperbiſſimo gutture, vitam deteſtabilem turpi & ignominioſa morte finivit. *Æneid. lib. 12.*

Cap. 31. Ab hoc Deus, religionis ac populi ſui vindex, oculos ad Maximianum alterum tranſtulit, nefandæ perſecutionis auctorem, ut in eo etiam vim maieſtatis oſtenderet.

Cap. 33. Iam decimus & octavus annus agebatur, cum percuſſit eum Deus inſanabili plaga. Naſcitur ei ulcus malum in inferiori parte genitalium, ſerpitque latius. Medici ſecant, curant; ſed inductam iam cicatricem ſcindit vulnus, & rupta vena fluit ſanguis uſque ad periculum mortis; vix tamen cruor ſiſtitur. Nova ex integro cura... rurſus levi corporis membro vulneratus, plus ſanguinis quam ante decurrit. Albeſcit ipſe, atque abſumptis viribus tenuatur; & tunc quidem rivus cruoris inhibetur. Incipit vulnus non ſentire medicinam, proxima quæque cancer invadit; & quanto magis circum ſecatur, latius ſævit; quanto curatur, increſcit. Ceſſere magiſtri Phyllirides, Chiron Amitoniuſque Melampus. Undique medici nobiles trahuntur. Nihil humanæ manus promovent. Confugitur ad idola: Apollo & Aſclepius orantur, remedium flagitatur. Dat Apollo curam. Malum multo peius augetur. Iam non longe pernicies aberat; *Sic legend. ex 3. Georg. Virg.*

Hæreticis, vel ab impiis Christianis; nec umquam deest Ecclesiæ aliqua ex eiusmodi persecutionibus, ut infra videbimus, ubi agemus de

& inferiora omnia corripuerat. Computrescunt forinsecus viscera, & in tabem sedes tota dilabitur. Non desinunt tamen infelices medici, vel sine spe vincendi mali, fovere, curare. Repercussis medullis, malum recidit introrsus, & interna comprehendit, vermes intus creantur. Odoritas non modo per palatium, sed totam civitatem pervadit. Nec mirum, cum iam confusi essent exitus stercoris & urinæ. Comestus a vermibus, & in putredinem corpus cum intolerandis doloribus solvitur.

Virg. Æneid. Lib. 2.

Clamores simul horrendos ad sydera tollit...

Apponebantur ad sedem fluentem cocta & calida animalia, ut vermiculos eliceret calor. Queis resolutis, inæstimabile scatebat examen: & tamen multo maiorem copiam tabescendorum viscerum pernicies secunda generaverat. Iam diverso malo partes corporis amiserant speciem. Superior usque ad vulnus aruerat, & miserabili macie cutis lurida longe inter ossa consederat. Inferior, sine ulla pedum forma, in utrium modum inflata discreverat. Et hæc facta sunt per annum perpetem, cum tandem malis domitus, Deum coactus est confiteri: novi doloris urgentis per intervalla exclamat se restituturum Dei templum, satisque pro scelere facturum: & iam deficiens edictum misit huiusmodi.

Cap. 34... Promptissimam in his (Christianis) quoque indulgentiam nostram credidimus porrigendam, ut denuo sint Christiani, & conventicula sua componant, ita ut ne quid contra disciplinam agant... Unde iuxta hanc indulgentiam nostram debebunt Deum suum orare pro salute nostra & reipublicæ ac sua, ut undiqueversum res publica perstet incolumis, & securi vivere in sedibus suis possint.

Cap. 35. Hoc edictum proponitur Nicomediæ pridie Kalendas Maias, ipso octies, & Maximino iterum consulibus... Nec tamen ille hoc facto veniam sceleris accepit a Deo; sed post dies paucos, commendatis Licinio coniuge sua & filio, atque in manu traditis, cum iam totius corporis membra defluerent, horrenda tabe consumptus est.

Cap. 36. Quo nuntio Maximinus audito... in primis indulgentiam Christianis communi tutelo (*forte* titulo) datam tollit, subornatis legationibus civitatum, quæ peterent, ne intra civitates suas Christianis conventicula extruere liceret; ut quasi coactus, & impulsus facere videretur, quod erat sponte facturus,... ut Christiani neque fabricarent, neque publice aut privatim colerent, sed comprehensos suo iure ad sacrificia cogerent, vel iudicibus offerrent... Nam cum clementiam specie tenus profiteretur, occidi servos Dei vetuit, debilitari iussit. Itaque confessoribus effodiebantur oculi, amputabantur manus, pedes detruncabantur, nares vel auriculæ desecabantur.

Cap. 37. Hæc ille moliens, Constantini litteris deterretur. Dissimulavit ergo: & tamen si quis inciderat, mari occulte mergebatur. Consuetudinem quoque suam non intermisit, ut in palatio per singulos dies sacrificaretur. Et hoc primus invenerat, ut animalia omnia quibus vescebatur, non a coquis, sed a Sacerdotibus ad aras immolarentur, nihilque prorsus mensæ apponeretur, nisi aut delibatum, aut sacrificatum, aut perfusum mero; ut quisquis ad cœnam vocatus esset, inquinatus inde atque impurus exiret.

Cap. 42. Eodem tempore senis Maximiani statuæ Constantini iussu revellebantur, & imagines cum quo pictus esset detrahebantur. Et quia senes ambo simul plerumque picti erant, & imagines simul deponebantur amborum. Itaque cum videret vivus, quod nulli umquam Imperatorum acciderat, duplici ægritudine affectus, moriendum sibi esse decrevit. Iactabat se huc atque illuc, æstuante anima per dolorem, nec somnum nec cibum capiens. Suspiria & gemitus, crebræ lacrymæ, iugis volutatio corporis, nunc in lecto, nunc humi... Postremo fame atque angore confectus est.

Cap. 44.... Commonitus est in quiete Constantinus, ut cæleste signum Dei notaret in scutis, atque ita prælium committeret. Fecit ut iussus est, & transversa X littera summo capite circumflexo Christo in scutis notat. Quo signo armatus exercitus capit ferrum... Manus Dei

præliis Ecclesiæ militantis. Tandem in fine sæculorum omnes illas persecutiones excipiet persecutio generalis ab Antichristo suscitanda. (F)

superetat aciei. Maxentianus proterretur; ipse in fugam versus properat ad pontem, qui interruptus erat, ac multitudine fugientium pressus in Tyberim deturbatur. Confecto tandem acerbissimo bello, cum magna Senatus, populique Romani lætitia susceptus Imperator Constantinus.

Cap. 46. . . . Maximinus eiusmodi votum Iovi vovit, ut si victoriam cepisset, Christianorum nomen extingueret, funditusque deleret. Tunc proxima nocte Licinio quiescenti adsistit Angelus Dei monens ut ocyus surgeret, atque oraret Deum summum cum omni exercitu suo, illius fore victoriam si fecisset . . . . Crevit animus universis, victoriam sibi credentibus de cælo nuntiatam . . . . Erat iam utraque acies in conspectu. Liciniani scuta deponunt, galeas resolvunt, ad cælum manus tendunt, præeuntibus Præpositis, & post Imperatorem precem dicunt. Audit acies peritura precantium murmur. Illi oratione ter dicta, virtute iam pleni, reponunt capitibus galess, scuta tollunt . . .

Cap. 47. Propius acceditur, tubæ canunt, signa procedunt. Liciniani impetu facto adversarios invadunt. Illi vero perterriti, nec gladios expedire, nec tela iacere quiverunt . . . . Sic eos Deus summus iugulandos subiecit inimicis. Iam strata erat ingens multitudo . . . . Maximinus . . . . proiecit purpuram, & sumpta veste servili fugit.

Cap. 48. Licinius . . . . Nicomediam ingressus, gratiam Deo, cuius auxilio vicerat, retulit, ac . . . . de restituenda Ecclesia huiusmodi litteras ad Præsidem datas proponi iussit.

. . . . Ego Constantinus & ego Licinius Augusti . . . . hæc inter cetera quæ videbamus pluribus hominibus profutura, vel in primis ordinands esse credidimus, quibus divinitatis reverentia continebatur, ut daremus & Christianis & omnibus liberam potestatem sequendi religionem quam quisque voluisset, ... ut nulli omnino facultatem abnegandam putaremus, qui vel observationi Christianorum, vel ei religioni mentem suam dederet, quam ipse sibi aptissimam esse sentiret; ut possit nobis summa divinitas, cuius religioni liberis mentibus obsequimur, in omnibus solitum favorem suum, benevolentiamque præstare.

Cap. 49. (Maximinus) . . . cum iam terra marique perterreretur, nec ullum speraret refugium, angore animi ac metu confugit ad mortem quasi ad remedium malorum, quæ Deus in caput eius ingessit. Sed prius cibo se infersit, ac vino ingurgitavit . . . . . & sic hausit venenum. Cuius vis, referto stomacho repercussa, valere non potuit iu præsens, sed in languorem malum versa pestilentiæ similem, ut diutius protracto spiritu cruciamenta sentiret. Iam sævire in eum cœperat virus; cuius vis cum præcordia eius ureret, insustentabili dolore usque ad rabiem mentis elatus est, adeo ut per dies quatuor insania percitus, haustam manibus terram velut esuriens devorabat. Deinde post multos gravesque cruciatus, cum caput suum parietibus infligeret, exilierunt oculi eius de caveis. Tunc demum amisso visu, Deum videre cœpit candidatis ministris de se iudicantem. Exclamabat ergo sicut ii qui torqueri solent, & non se sed alios fecisse dicebat. Deinde quasi tormentis adactus fatebatur Christum, subinde deprecans & plorans, ut sui misereretur. Sic inter gemitus, quos tamquam cremaretur edebat, nocentem spiritum detestabili genere mortis efflavit.

Cap. 50. Hoc modo Deus universos persecutores nominis sui debellavit, ut eorum nec stirps, nec radix ulla remaneret . . . . Sic omnes impii vero & iusto iudicio Dei, eadem quæ fecerant receperunt.

(F) *Vide supra allata* D. Aug. *testimonia litt.* (D)

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 1.

CAPUT TERTIUM.

De Ecclesia.

§. 1. *Quid sit Ecclesia Christi: Quæ eius Visibilitas: Qui Characteres eam discernant ab aliis Societatibus, quæ Ecclesiæ nomen falsò sibi vindicant.*

I. Quod nomen est societati eorum, qui Christi religionem amplexi sunt?

R. Huic Ecclesia Christiana, Catholica, aut simpliciter Ecclesia nomen est.

Christi discipuli Christiani dicti sunt primum Antiochiæ, quæ urbs erat ex primariis Orientis; ad quam venerant prædicandi Evangelii caussa Apostolorum discipuli, dispersi a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano proto-martyre. Ibi Petrus Apostolorum princeps posuit ad tempus Apostolatus sui sedem, quam deinde Romæ in perpetuum fixit. (A)

(A) ACTOR. XI. 26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia, (Barnabas & Saulus) & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

S. AUG. *Lib.* 2. *contra Litt. Petil. c.* 60. *num* 135. Petilianus dixit: Qua igitur lege vos Christianos ostenditis, cum legi contraria faciatis?

N. 136. Augustinus respondit: Litigare vis, non disputare.

Epist. 53. *alias* 165 *ad Generosum c.* 1. *n.* 1. ... Cum tu teneas Christianitatem, non civitatis tuæ tantum, nec tantum Africæ vel Afrorum, sed totius orbis terræ, quæ annuntiata est & annuntiatur omnibus gentibus... Evangelizatum est enim tibi per Propheticas, & Apostolicas litteras, quod Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius quod est Christus, cum ei diceret Deus: *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* (Gen. XXII. 18.) Has ergo promissiones tenenti, si tibi Angelus de cælo diceret, Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partes Donati,... anathema esse deberet: quia te a toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare a promissis Dei.

N. 2. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* (Matth. XVI. 18.) Petro enim successit Linus; Lino, Clemens; Clementi, Anacletus; Anacleto, Evaristus; Evaristo, Alexander; Alexandro, Xystus; Xyxto, Thelesphorus; Thelesphoro, Iginus; Igino, Anicetus; Aniceto, Pius; Pio, Soter; Soteri, Eleutherius; Eleutherio, Victor; Victori, Zephirinus; Zephirino, Callistus; Callisto, Urbanus; Urbano, Pontianus; Pontiano, Antherus; Anthero, Fabianus; Fabiano, Cornelius; Cornelio, Lucius; Lucio, Stephanus; Stephano, Xystus; Xysto, Dionysius; Dionysio, Felix; Felici, Eutychianus; Eutychiano, Gaius; Gaio, Marcellinus; Marcellino, Marcellus; Marcello, Eusebius; Eusebio, Miltisdes; Miltiadi, Sylvester; Sylvestro, Marcus; Marco, Iulius; Iulio, Liberius; Liberio, Damasus; Damaso, Siricius; Siricio, Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus invenitur.

N. 3. In illum autem ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, qui nunc eamdem cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus providens, ait de præpositis malis: *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt:* (Matth. XXIII. 3.) ut certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, numquam tempestate sacrilegi schismatis dissipetur: sicut isti dissipati sunt, qui legunt in codicibus sanctis Ecclesias quibus Apostoli scripserunt, & nullum in eis habent Episcopum.

Cap. 3. *num.* 6. Quamquam nos non tam de istis documentis præsumamus, quam de Scripturis sanctis, ubi hereditas Christi usque ad terminos terræ promissa est in omnibus gentibus.

Ecclesia vox Græca est, quæ iuxta propriam significationem idem sonat quod convocatio, conventus, congregatio, societas: & quæ iuxta communem acceptionem sumitur quoque pro loco ubi fit conventus & congregatio.

I. Quid est Ecclesia?

R. Ecclesia est societas fidelium & Pastorum, qui ita in Christo adunantur, ut cum ipso unum corpus efficiant, cuius ipse caput est.

Hæc definitio convenit Ecclesiæ in genere, quatenus in sua universalitate complectitur tum Beatos qui in cælis regnant, tum Iustos qui pœnas purgatorias patiuntur, tum Fideles qui in terris degunt in quocumque tempore & loco vivant. Omnes enim Christum habent caput; omnes in Christo sic adunantur, ut corpus unum efficiant, ut infra explicabimus, ubi de unitate & catholicitate Ecclesiæ.

Huius cap. §. 2. & 5.

Hoc corpus unum pluribus membris constat: hæc societas in Christo adunata ex pluribus veluti ramis coalescit. Complectitur enim Ecclesiam triplicem, Cælestem nimirum, Patientem, & Militantem. Hæc in terris degit etiamnum, potestque considerari vel ante legem Moysi, vel sub lege Moysi, vel post Christi adventum. Nonnisi post Evangelii prædicationem huic societati proprie Ecclesiæ nomen fuit. De Ecclesia hoc sensu accepta, hoc est, de Ecclesia Christiana, nunc sermonem instituimus; non agimus de aliis, nisi in quantum conferunt ad huius cognitionem.

I. Quid ergo est Ecclesia Christiana?

R. Ecclesia Christiana est societas fidelium, qui coadunantur unius fidei professione, eorumdem sacramentorum participatione, eiusdem spei vinculo, sub auctoritate Pastorum legitimorum, quorum caput visibile est summus Pontifex Romanus Episcopus, Petri Apostoli successor, Christi in terris Vicarius. (B)

Societas, inquam, *fidelium*; id est, eorum qui in Christum credunt.

Qui coadunantur; id est, unum corpus efficiunt.

Unius fidei professione. Nam Ecclesia repellit a sinu suo, nec recipit in filiorum suorum numerum eos, qui fidem Ecclesiæ vel adulterant vel dividunt: una est in omnibus membris fides.

(B) S. CYPRIANUS *Epist. 66. edit. Oxon. alias 69. ad Pupian. non longe a fine*. Ecclesia tamen a Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia plebs Sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhærens. Unde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quando Ecclesia, quæ catholica una est, scissa non sit, neque divisa; sed sit utique connexa, & cohærentium sibi invicem Sacerdotum glutino copulata.

S. AUGUST. *Lib. 19. contra Faustum. cap. 10.* ... Respondeo, Tabernaculum Dei fideles eius esse, in quibus caritate sociatis, & quodammodo compactis habitare dignatur.

Eorumdem ſacramentorum participatione. Per hoc enim fideles Chriſto incorporantur, & inter ſe in unum corpus ſenſibile religionis coadunantur.

Sub auctoritate Paſtorum legitimorum, quorum caput viſibile eſt ſummus Pontifex. Neque enim ad corpus Eccleſiæ pertinent, qui poſitis a Chriſto Paſtoribus ad regendum corpus non ſubduntur.

Huiuſce c. §. 7. Porro infra fuſius explicabimus qui ſint Paſtores legitimi, & cur neceſſe ſit ſummum Pontificem Romanum Epiſcopum agnoſcere velut Paſtorum Eccleſiæ caput.

I. Eſtne viſibilis hæc ſocietas?

R. Eſt utique. Comparatur enim in Scripturis monti præcelſo, ad quem nationes omnes debent accurrere. Et quidquid in Scripturis de Eccleſia dicitur, id viſibilem & conſpicuam ſocietatem indicat. (C) Ait Chriſtus audiendam eſſe Eccleſiam, obtemperandum eſſe Eccleſiæ, quædam eſſe ad Eccleſiæ tribunal adducenda. (D) Monet Timotheum Apoſtolus, quomodo gerere ſe debeat in Eccleſia, quam vocat *columnam & firmamentum veritatis*. (E). Idem Apoſtolus ait, *a Spiritu ſancto poſitos eſſe Epiſcopos ad regendam Eccleſiam Dei*. (F) Huic Eccleſiæ data poteſtas eſt docendi, baptizandi, iudicandi, excommunicandi. Quomodo poſſunt hæc omnia ſocietati inviſibili convenire? (G) *Act. xx. 28.* *1. Tim. III. 15.*

(C) Isai. II. 2. Et erit in noviſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes.

Daniel II. 35.... Lapis autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.

Micheæ IV. 1. Et erit: in noviſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles: & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de viis ſuis, & ibimus in ſemitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Ieruſalem.

(D) Matth. XVIII. 17. Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.

(E) 1. Timoth. III. 15.... Scias quomodo oporteat te in domo Dei converſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

(F) Actor. xx. 28. Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo.

(G) Matth. XVIII. 17. *Vide ſupra litt.* (D) *hocce §.*

XXVIII. 19. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.

S. August. *Enarrat.* 2. *in Pſalm.* XVIII. *num. 6. In ſole poſuit tabernaculum ſuum*: in manifeſtatione Eccleſiam ſuam, non in occulto, non quæ lateat, non velut opertam: ne forte fiat ſicut operta ſuper greges hæreticorum...Idem ipſe ergo ſponſus... poſuit *in ſole*, hoc eſt, in manifeſtatione, *Tabernaculum ſuum*, hoc eſt, ſanctam Eccleſiam ſuam.

Lib. 3. *contra Epiſt. Parmeniani c.* 5. *num.* 28. Nulla eſt igitur ſecuritas unitatis, niſi ex promiſſis Dei Eccleſia declarata, quæ ſuper montem ... conſtituta, abſcondi non poteſt: & ideo neceſſe eſt, ut omnibus terrarum partibus nota ſit.

Lib. 2. *contra litt. Petil. c.* 104. *n.* 239. *in fine*... Diſcernat te Deus a parte Donati, & in Catholicam revocet ... non eſtis in montibus Sion: quia non eſtis in civitate ſuper montem conſtituta, quæ certum ſignum habet, quod abſcondi non pot-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 1.

I. Sed numquid Ecclesia est societas electorum, & prædestinatorum; societas utique soli Deo nota, ideoque invisibilis?

R. Electi quidem efficiunt nobiliorem Ecclesiæ partem. Omnes electi vel fuerunt vel sunt vel erunt ante suum obitum in Ecclesia, extra quam nulla salus: sed Ecclesia militans, de qua hic sermo est, non est societas solorum electorum. Iam constat ex bonis & malis, ex electis & reprobis, ex frumento & palea. Nonnisi post consummationem sæculi a sordibus omnibus purgata, fiet societas solorum electorum. (H)

---

est. Nota est ergo omnibus Gentibus: pars autem Donati ignota est pluribus gentibus: non est ergo ipsa.

Contra Donatistas Epistola, vulgo de Unitate Ecclesiæ c. 16. n. 40.... Neque enim duæ sed una (Ecclesia)... Non est autem ista operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus quæ in domo sunt. (*Matth.* v. 14. 15.) Et de illa dictum est: *Non potest civitas abscondi super montem constituta* Sed Donatistis velut operta est, qui ... malunt clausis oculis offendere in montem, quam in eum ascendere; qui cum esset lapis præcisus de monte sine manibus, crevit, & factus est mons ingens, & implevit universam terram. (*Dan.* II. 34.)

Lib. 2. *contra Cresconium*, *c.* 36. *n.* 45.... Extat Ecclesia cunctis clara, atque conspicua; quippe civitas quæ abscondi non potest super montem constituta, per quam dominatur Christus *a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terræ* (*Ps.* LXXI. 8.), tamquam semen Abrahæ multiplicatum sicut stellæ cæli, & sicut arena maris (*Ecclesi.* XLIV. 23. *Gen.* XXII. 17.), in quo benedicuntur omnes gentes. Hanc etiam beatus Cyprianus ita commendat, ut eam dicat Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere, ramos suos per universam terram copia ubertatis extendere,

Lib. 13. *contra Faustum*, *cap.* 13. Docet (Propbeta) Ecclesiam Christi ipsam esse prædictam, quæ omnibus eminet & apparet. Ipsa enim est sedes gloriæ, de qua dicit Apostolus, *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* (*1. Cor.* III. 17.)... Manifestationem claritatis Ecclesiæ Dominus prævidens, ait: *Non potest civitas abscondi supra montem constituta* (*Matth.* v. 14.)... Cum illa civitas super montem sit; quem montem, nisi eum qui secundum prophetiam Danielis ex parvo lapide crevit, & factus est mons magnus, ita ut impleret universam terram? (*Dan.* II. 35.)

(H) S. Aug. *Lib.* 2. *contra litt. Petil. c.* 31. *n.* 71. Tu doce potius, universus orbis terrarum, quo diffusa est hereditas Cbristi, & illa tot Gentium multitudo, ubi Apostoli Ecclesias fundaverunt, quando baptizandi amiserit potestatem. Numquam docebis:.. Non potest quorumlibet malorum scelus, sive ignotorum, sive fallacium, sive ut zizania vel palea tolerandorum, evertere promissa Dei, ut non in semine Abrahæ benedicantur omnes gentes: a quibus promissis vos alienos facitis, qui cum omnibus gentibus communionem unitatis habere non vultis.

Lib. 2. *c.* 107. *n.* 245. Et hoc est quod catholica (Ecclesia) docet, multum interesse inter consentientes (malis) quibus bæc placent, & tolerantes quibus hæc displicent. Illi enim palea fiunt, dum paleæ sequuntur sterilitatem: illi triticum sunt, expectent, ut segregentur, Christum ventilatorem.

Ad Donatistas post collationem c. 7. *n.* 10. Quæcumque testimonia divinarum Scripturarum Episcopi vestri commemorare potuerunt, quibus ab omni malorum bominum permixtione pura prænuntiabatur Ecclesia, non qualis nunc est illis testimoniis prænuntiabatur, sed qualis post istam mortalitatem in vita æterna futura est.

Cap. 8. *num.* 11. Nos autem utraque accipientes testimonia, demonstrabamus utrorumque concordiam. Nam & illud accipiebamus, quod in suis litteris commemoraverunt Ecclesiæ dictum esse, *Nec adiiciet ultra per te transire incircumcisus, & immundus* (*Isai.* LII. 1.): & illud quod scriptum est, *Sinite utraque crescere usque ad messem*: (*Matth.* XIII. 30.) sed hoc esse in agro, illud futurum in borreo. Denique & ipsi qui diu contenderunt, dicentes, *Zizania quæ cum tritico simul crescere usque ad messem permissa sunt, non in Ecclesia, sed in mundo esse*, contra intellectum martyris Cypriani, qui dixit: *Etsi*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 1.

I. Si Ecclesia est visibilis, cur ergo in Symbolo dicimus: *Credo Ecclesiam*. Quod videmus id non credimus, ibi professio fidei superflua?

R. Aliud videtur, aliud creditur. Videtur societas visibilis: creditur hæc societas esse Ecclesia Dei, iuxta Christi promissiones semper permansura, sine ulla macula & ruga, sine ulla in fide corruptione. Videbatur Iesus, & credebatur esse Christus. Videmus Sacramenta ministrari, credimus per hæc conferri peccatorum remissionem. (I)

I. Multæ societates, Ecclesiæ Christi sibi nomen usurpant. Id Græci, quos Schismaticos dicimus; id Lutherani, id Calvinistæ, id Anglicani sibi tribuunt. In hac tanta contentionum varietate, quibus notis & characteribus dignosci potest vera Christi Ecclesia?

R. Notæ & characteres quatuor sunt, quibus ex Scripturis & tota adeo traditione certissime dignoscitur Ecclesia Christi, & distinguitur ab societatibus Hæreticis & Schismaticis. Christi Ecclesia est *Una, Sancta, Catholica, & Apostoli-*

---

videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut caritas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus ... Tamen in illa similitudine quam ex Evangelio commemoravimus, quod & boni & mali pisces, quousque in littore, hoc est, in fine sæculi separentur, intra eadem permixti retia continentur, victi evidentia veritatis malos in Ecclesia usque in finem sæculi permixtos esse confessi sunt ...

De Baptismo contra Donatistas, lib 1. *c.* 27. *n.* 26. Itaque sive intus versari videantur, sive aperte foris sint, quod caro est, caro est: sive in area in sua sterililitate perseverent, sive occasione tentationis tamquam vento extra tollantur, quod palea est, palea est. Et semper ab illius Ecclesiæ, quæ sine macula & ruga est, unitate divisus est, etiam qui congregationi sanctorum in carnali obduratione miscetur. (Ephes. v. 27.)

(I) *Lege omnes qui de Ecclesia adversus Heterodoxos scripserunt*, Bellarminum *in primis*, *&c.*

Iacobus Benignus Bossuetus *Episcopus Meldensis in Collationibus cum* D. Claudio *de rebus Ecclesiæ habitis edit. Paris.* 1682. *in* 12. *pag.* 28. Inferi non prævalebunt adversus Prædestinatos; id verum est: si enim nihil potest contra hanc externam societatem, potiori iure nihil poterit contra electos Dei, qui purior ac spiritualior portio huius Ecclesiæ sunt. Verum ob eamdem rationem, qua non potest contra electos prævalere, neque contra Ecclesiam, qui eos docet, poterit, in qua ipsi eam confitentur, & in qua Sacramenta suscipiunt.

Hanc externam societatem, in qua electi Deo serviunt, Ecclesiæ nomine intelligere oportebat, eodemque tempore invictam promissorum Iesu Christi vim admirari, qui ita populi sui societatem roboravit, licet imbecillam, si conferas cum infidelibus, qui eam exterius circumdabant, licet ab Hæreticis discerptam, qui eam interius scindebant, ut nullo temporis momento per totam terram visa non fuerit.

Pag. 35. Quia vero Iesus Christus volebat ipsam semper visibiliter subsistere, sensibilia illi signa continuo duratura donavit. Ecce enim quomodo Apostolos misit, eosque allocutus est ascendens in cælum: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi*. (Matth. xxviii. 19. 20.) Vobiscum docens, vobiscum baptizans, vobiscum docens fideles servare quæcumque præcepi vobis, ac per consequens in mea Ecclesia exterius ministerium exercens: vobiscum, nempe cum iis, qui vobis successuri sunt, & cum societate sub iis congregata ego semper ero usque ad finem sæculi, semper sine interruptione; nullo siquidem tempore deseram, & licet absens corpore, per meum Sanctum spiritum adero,

ca, iuxta Symbolum Constantinopolitanum, ab omnibus Conciliis œcumenicis, quin & ab illis ipsis quoque societatibus omnibus, quas hæreticas seu schismaticas dicimus receptum.

Itaque societas, cui quatuor illi characteres conveniunt, est Ecclesia Christi; cui non conveniunt, est falsi nominis Ecclesia.

Quænam illa sit non erit arduum & difficile dignoscere, ubi singuli illi characteres explicati fuerint. Ex hac explicatione luce meridiana clarius constabit, non aliam esse Christi Ecclesiam, quam eam quam nos Romano-Catholicam dicimus. (K)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 2.

§. 2. *De unitate Ecclesiæ, & de variis eius membris.*

I. Cur ais Ecclesiam unam esse?

R. Quia fidelibus omnibus, ex quibus constat Ecclesiæ societas, unum est corpus, unum caput, unus spiritus vivificans & corpus & singula corporis membra viventia, una fides, una spes, bona eadem sunt. (A)

(K) S. Aug. *contra Faustum*, *lib.* 13. *cap.* 12. Porro si hoc gentilis ille moveretur, cur etiam ipsi qui appellantur Christiani, in multas hæreses variasque discedunt: neque hoc a Prophetis Hebræis prætermissum esse doceremus. Tamquam enim esset consequens, ut Iudæis in sua cæcitate demonstratis, hoc illi veniret in mentem, quod etiam multi sub nomine Christiano ab ipsa Christiana societate deviarent, ipse Ieremias, velut catechizandi ordinem nobis insinuans, continuo subie-
Ierem. XVII. 11. cit, clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas non cum iudicio .... Non enim disputare amant hæretici, sed quoquomodo superare impudentissima pervicacia, ut congregent... quæ non pepererunt. Christianos enim, quos maxime Christi nomine seducunt, iam per ipsius Christi Evangelium natos inveniunt, & faciunt illos divitias suas: non sane cum iudicio, sed cum temeritate inconsiderata. Non enim intelligunt ibi esse veram & salubrem, & quodammodo germanam atque radicalem Christianam societatem, unde istos separaverunt, quos ad suas divitias congregarunt, & quia de talibus dicit Apostolus, *Sicut enim Iamnes*
2. Tim. III. 8. 9. *& Mambres restiterunt Moysi, sic & isti resistunt veritati; homines mente corrupti, reprobi circa fidem; sed ultra non proficient; dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.*

Cap. 13. Quo ergo signo manifesto, adhuc parvulus & nondum valens liquidam discernere a tot erroribus veritatem, quo manifesto indicio tenebo Ecclesiam Christi, in quem iam credere tanta rerum antea prædictarum manifestatione compellor?... Docet eum Ecclesiam Christi ipsam esse prædictam, quæ omnibus eminet & apparet, &c. *Vide supra litt.* (G) *hocce* §.

(A) Ephes. IV. 4. Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.

S. Epiph. *in Expositione fidei catholicæ*, *num.* 6. Siquidem Ecclesia ab una fide genita, ac per Spiritum sanctum in lucem edita, una est uni, & una genitrici suæ. Tum vero quotcumque post illam, vel ante prodierunt, pellices nominantur. Quæ licet a testamento, & hereditate non prorsus alienæ fuerint, nullam tamen a Verbo dotem obtinuerunt, nec infundentem se Spiritum sanctum in seipsis exceperunt.... Superest una, nimirum sancta & Catholica Ecclesia, quæ vere Christiana religio dicitur: quæque iam tum olim & cum Adamo, immo ante Adamum ipsum, adeoque ante omnia sæcula cum Christo floruit de Patris ac Filii & Spiritus sancti voluntate. Cui quidem eorum omnium, qui in qualibet generatione Deo placuerunt, tempore fides est habita, & adveniente in hunc mundum Christo Domino manifeste est patefacta.

S. Cyprianus *de Unitate Ecclesiæ aliquanto post init. pag.* 108. *Edit. Oxon.* Hanc

I. Quis eſt caput Eccleſiæ?

R. Chriſtus caput eſt Eccleſiæ inviſibile; ſummus Pontifex, Chriſti vices in terris gerit, in quantum eſt Petri Apoſtoli ſucceſſor; ideoque eſt caput Eccleſiæ viſibile.

Huiuſce ſect. c. 1 §. 24 & §. 7. huius c. Iam demonſtravimus Chriſtum eſſe caput Eccleſiæ inviſibile; infra demonſtrabimus ſummum Pontificem eſſe caput eius viſibile.

I. Quo Spiritu vivificatur corpus Eccleſiæ?

R. Ipſo Chriſti ſpiritu, ſpiritu veritatis, ſpiritu capitis qui in membra diffluit eaque inter ſe connectit: ſpiritu quo totum Eccleſiæ corpus vivificatur & regitur, & iuxta Chriſti promiſſionem vivificabitur ad conſummationem uſque *Epheſ. IV. 4.* ſæculorum. *Unum* eſt in Eccleſia *corpus*, inquit Apoſtolus, *unus ſpiritus*. (B)

I. Cur ais unam eſſe omnibus Eccleſiæ membris fidem?

Ibid. 5. *R.* Verba ſunt Apoſtoli, *una fides*. Ideoque eos ſemper e ſinu ſuo expulit Eccleſia, qui alienam vellent fidem inducere. Nulla ea in re fuit aut eſſe poteſt exceptio, nulla pacifica compoſitio, unam vult eamdemque in ſingulis membris Eccleſia fidem.

I. Cur ais unam eſſe in ſingulis Eccleſiæ membris ſpem?

R. Id Apoſtolus ait: *Vocati eſtis*, inquit, *in una ſpe vocationis veſtræ*. *Epheſ. IV. 4.* Id eſt, eadem omnibus propoſita felicitas eſt, hanc unam omnes expectamus; adeoque una omnibus ſpes eſt.

I. Cur ais eadem ſingulis fidelibus eſſe bona?

R. Quia gratiæ divinæ, ſacramenta, preces, bona opera, ſunt bona toti Eccleſiæ communia, ad quæ ſingula Eccleſiæ membra ius habent.

I. Si Eccleſia una eſt, cur ergo plures Eccleſiæ nominantur; Eccleſia Gallicana, Eccleſia Germa-

---

Eccleſiæ unitatem qui non tenet, tenere ſe fidem credit? Qui Eccleſiæ renititur & reſiſtit, in Eccleſia ſe eſſe confidit? Quando & beatus Apoſtolus Paulus hoc idem doceat, & ſacramentum unitatis oſtendat, *Epheſ. IV. 4. 5. 6.* dicens: Unum corpus, & unus Spiritus, una ſpes vocationis veſtræ, unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus. Quam unitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maxime Epiſcopi, qui in Eccleſia præſidemus, ut Epiſcopatum quoque ipſum, unum atque indiviſum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat; nemo fidei veritatem perfida prævaricatione corrumpat. Epiſcopatus unus eſt, cuius a ſingulis in ſolidum pars tenetur. Eccleſia quoque una eſt, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur; quomodo ſolis multi radii, ſed lumen unum, & rami arboris multi, ſed robur unum tenaci radice fundatum: & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numeroſitas licet diffuſa videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen ſervatur in origine. Avelle radium ſolis a corpore, diviſionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit: a fonte præcide rivum, præciſus areſcet. Sic Eccleſia Domini luce perfuſa per orbem totum radios ſuos porrigit, unum tamen lumen eſt, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis ſeparatur: ramos ſuos in univerſam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit: unum tamen caput eſt, & origo una, & una mater fecunditatis ſucceſſibus copioſa. Illius fetu paſcimur, illius lacte nutrimur, ſpiritu eius animamur.

(B) Io. XIV. 16. Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum.

nica, Ecclesia Narbonensis, Parisiensis, Montispessulanensis, &c.

R. Plures sunt particulares Ecclesiæ. Unaquæque societas fidelium sub Pastore legitimo adunata, Ecclesia dicitur. (C) Sed singulæ Ecclesiæ particulares inter se perfecte connexæ pars sunt Ecclesiæ universalis, & unum cum ea corpus efficiunt, cuius caput visibile summus Pontifex, caput summum ipse Christus est.

Hoc ut perfectius intelligatur, operæ pretium est in memoriam revocare quod iam diximus superiori paragrapho, Ecclesiam generatim sumptam corpus esse, cuius partes sunt Ecclesia triumphans, Ecclesia patiens, & Ecclesia militans. Ecclesiæ militantis plures sunt veluti rami. Vel enim consideratur ante legem Moysi, vel sub lege, vel sub gratia Christi. Ex quo Christus elegit Petrum in principem Apostolorum, summus Pontifex Petri successor, caput est Episcoporum, adeoque Pastorum Ecclesiæ. Quilibet Episcopus gregi suo adunatus particularem Ecclesiam constituit, quæ pars est Ecclesiæ universalis. Omnes istæ particulares Ecclesiæ in uno capite Romano Pontifice adunantur, & unum corpus efficiunt. (D) Corpus

---

(C) *Vide §. præcedenti litt.* (B) S. Cypriani *Ep. ad Puppian.*

(D) S. Leo *Epist.* 10. *alias* 89. *ad Episcopos per provinciam Viennensem constitutos, anno Domini* 445. *cap.* 1.... Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro, Apostolorum omnium summo, principaliter collocarit, & ab ipso quasi quodam capite, dona sua velit in corpus omne manare: ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: (Matth. xvi. 18.) ut æterni templi ædificatio, mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret; hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ contra illam inferi prævalerent. Verum hanc petræ istius sacratissimam firmitatem, Deo (ut diximus) ædificante constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis eius potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, & id quod accepit a veteribus, non sequendo: cum nulli se subditum legi, nullis institutionis Dominicæ credit regulis contineri, a vestro nostroque, per novæ usurpationis ambitum, more desciscens, præsumendo illicita, & quæ custodire debuit negligendo.

Epist. 12. *alias* 84. *ad Anastasium cap.* 11. *& ult.* Si autem in eo quod cum fratribus tractandum, definiendumve credideris, diversa eorum fuerit a tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione referantur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur. Ad hunc enim finem, omnem affectum nostrum curamque dirigimus, ut quod ad unitatem concordiæ, & quod ad custodiam pertinet disciplinæ, nulla dissensione violetur, nulla desidia negligatur.... Nec enim poterit unitatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem vinculum caritatis adstrinxerit: quia *sicut in uno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra*. (Rom. xii. 4. 5.) Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulcritudinem facit, & hæc connexio totius quidem corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam Sacerdotum. Quibus cum dignitas sit communis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris præemineret. De qua forma, Episcoporum quo-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 2.

hoc pars est Ecclesiæ sumptæ modo generaliori, quatenus Ecclesia societas omnium membrorum Christi, quorum pars militat in terris, pars purgatur, pars regnat in cælis cum Christo. Christus caput est illius societatis, cuius membra iam dispersa in fine sæculorum adunabuntur.

I. Quod nomen est societati fidelium, qui regnant in cælis cum Christo?

R. Dicitur Ecclesia triumphans, Ierusalem cælestis, Civitas Dei, Ecclesia prædestinatorum.

Ecclesia triumphans, quia societas est eorum qui triumphant in cælis cum Christo.

Ierusalem cælestis, quia civitas & templum Ierusalem typus fuere huius societatis.

Civitas Dei, quia ibi gloria & maiestas Dei splendet augustius. Ideoque dicitur Deus in cælis habitare.

Ecclesia prædestinatorum, quia soli prædestinati locum habent in illa societate.

I. Ex quibus nam constat societas Ecclesiæ triumphantis?

R. Ex Deo & Christo & beatissima Virgine Deipara & Angelis & Sanctis.

De hac beatissima societate agemus in fine huius capitis, ubi sermo erit de vita æterna. *Huiusce cap. §. 20.*

I. Quod nomen est societati animarum, quæ patiuntur pœnas purgatorias?

R. Dicitur Ecclesia patiens, quia iustitiæ Divinæ debitas pœnas solvit.

I. Ex quibus constat hæc societas?

R. Ex illis qui mortui sunt quidem in statu gratiæ, nec tamen satis purgati sunt ab omni sorde, ut possint ad cælestem patriam admitti.

Ignis purgatorii veritatem in serie huius operis Deo dante demonstrabimus. *Part. 2. sect. 1. c. 5 §. 17.*

I. Quod nomen est societati fidelium qui in terris degunt?

R. Dicitur Ecclesia militans; *militia* enim *est vita hominis super terram*. *Iob. VIII. 1.*

De præliis Ecclesiæ militantis agemus infra. *§. 8 9. 10. & 11. huiusce c.*

I. Ex quibus constat Ecclesia militans?

R. Huic quæstioni ut plane satisfiat, ponenda est Ecclesia, id est, societas fidelium in triplici temporum differentia. Ante peccatum primorum Parentum. Post peccatum ante Christum. Post Christum.

Ante peccatum, omnes omnino homines nemine excepto futuri erant membra Ecclesiæ. Omnes ad æternam salutem conditi fuerant.

que est orta distinctio, & magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent: sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus urbibus constituti, sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiæ cura confluеret, & nihil usquam a suo capite dissideret. Qui ergo scit se quibusdam esse præpositum, non moleste ferat, aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam quam exigit, etiam ipse dependat: & sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere.

Nihil erat, si non peccassent, quod posset eos ab huius supremæ felicitatis consecutione repellere.

Adamus & Eva peccando perdiderunt sibi & suis posteris quidquid iuris haberent ad vitam æternam. Expulsi sunt ex Paradiso voluptatis. Sed misertus eorum Deus promisit illis Redemptorem, cuius meritis potuerunt deinceps reconciliari cum Deo, & ius ad vitam æternam adipisci; modo sancte viverent & Redemptorem expectarent. Ideoque ante Christi adventum quisquis vitam ad naturæ leges componens expectabat Redemptorem, is utpote vere fidelis ad Ecclesiam Christi pertinebat.

Sed post vocationem Abrahæ circumcisionis lege obstricti sunt omnes posteri eius masculi. Et post scriptam legem Mosaicam Israelitæ sub lege vivere tenebantur.

Itaque tunc temporis Ecclesia Christi duplex hominum genus complectebatur. Primo Iudæos, qui ita sub lege vivebant, ut eius præcepta servarent, (si qui enim legem professi, non ex lege viverent, hi non ad Christi Ecclesiam, sed ad Synagogam solum pertinebant.)

Secundo Gentiles, qui, ut diximus, & Redemptorem expectabant, & vitam ad naturæ leges componebant. Ex his aliqui circumcidebantur, & subiiciebant se legi Mosaicæ; tumque Proselyti dicebantur, & tenebantur in omnibus legem sequi. Sed alii omnes, etiam incircumcisi carne, salvari poterant, poterant esse membra Ecclesiæ Christi, modo unum Deum colerent, & iuxta Deum vivendo, Redemptorem expectarent. Ideoque in templo Ierosolymitano locus erat, atrium Gentium dictus, quo admittebantur Gentiles ad fundendas Deo preces. Atrium illud interposito pariete separabatur ab eo, in quo Israelitæ ad orandum in eodem templo conveniebant. Talis fuit status Ecclesiæ ante Christum.

Sed post Christi mortem & resurrectionem nullum amplius discrimen extitit inter Iudæos & Gentes. Christus utriusque populi *inimicitias*, ut Apostoli verbis utar, *interficiens, & medium parietem maceriæ solvens*, fecit ex utroque populo unum, qui Christianus populus dicitur; nec quisquam iam potest Ecclesiæ membrum esse, nisi ad novum hunc populum pertineat. Ut quis autem ad illum pertineat, duæ sunt conditiones requisitæ. Ephes. II. 14. 15. 16.

1. Baptismi susceptio. *Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Peccatum originale nonnisi per baptismum remittitur; itaque quisquis non est hoc sacramento regeneratus, is ad Christum non pertinet, non est eius membrum, extra Ecclesiam est. Ioan. III. 5.

2. Oportet non esse a corpore Ecclesiæ segregatum, quemadmodum segregantur ab Ecclesia matre filii rebelles & non subditi. Christus enim dedit hanc Ecclesiæ potestatem in filios non subditos: & si quis auctoritate legitima pulsus sit e sinu Ecclesiæ, vult Christus

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 2.

hunc non haberi pro Christiano: *Si quis*, inquit, *Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*. (Matth. xviii. 17.)

Itaque Ecclesia militans in suo sinu iam complectitur omnes & solos baptizatos, non excommunicatos.

Hinc sequitur primo Infideles & Iudæos non esse membra Ecclesiæ, non sunt enim baptizati.

2. Hæreticos & Schismaticos & Apostatas, non esse membra Ecclesiæ, quia ipsi se segregaverunt ab Ecclesiæ societate, ipsi dixerunt in se excommunicationis sententiam. Qui sint autem Hæretici, qui Schismatici, qui Apostatæ, infra dicemus. (Paragr. seq.)

3. Excommunicatos non esse membra Ecclesiæ, quamdiu in statu excommunicationis perseverant. Ipsi enim ab Ecclesia pulsi sunt.

4. Infantes vel ab Infidelibus vel ab Hæreticis vel a Schismaticis vel a quocumque excommunicato baptizatos, esse membra Ecclesiæ. Validus est enim talis baptismus & confert remissionem peccatorum, ut infra videbimus. (Part. 3. sect. 1. c. 2. §. 2.)

5. Christianos baptizatos quantumlibet peccatores, esse membra Ecclesiæ, quamdiu non sunt excommunicati; docet enim sæpius in Evangelio Christus Ecclesiam suam, quamdiu in terris degit, mixtam esse ex frumento & paleis, & complecti in suo sinu bonos & malos, nec nisi in fine sæculorum faciendam esse frumenti a paleis, bonorum a malis segregationem. (E)

I. Si quis a corpore Ecclesiæ iniusta sententia pelleretur, sicque pulsus & excommunicatus, servaret debitam Ecclesiæ illiusque Pastori-

---

(E) *Vide auctoritates supra allatas ex* S. Aug. *§. super. litt.* (H)

S. Aug. *de vera Religione, c. 5. num. 9.* Posset enim eos (Hæreticos) area Dominica usque ad tempus ultimæ ventilationis velut paleas sustinere, nisi vento superbiæ nimia levitate cessissent, & sese a nobis ultro separassent... Quæ cum ita sint, neque in confusione Paganorum, neque in purgamentis Hæreticorum, neque in languore Schismaticorum, neque in cæcitate Iudæorum quærenda est religio; sed apud eos solos, qui Christiani, Catholici, vel Orthodoxi nominantur, id est, integritatis custodes, & recta sectantes.

Cap. 6. n. 10. Hæc enim Ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa, omnibus errantibus utitur ad provectus suos, & ad eorum correctionem cum evigilare voluerint. Utitur enim Gentibus ad materiam operationis suæ, Hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, Schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulcritudinis suæ. Alios ergo invitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit: omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat potestatem; sive illi formandi sint adhuc, sive reformandi, sive recolligendi, sive admittendi. Carnales autem suos, id est, viventes aut sentientes carnaliter, tamquam paleas tolerat, quibus in area frumenta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur. Sed quia in hac area pro voluntate quisque vel palea, vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inveniat, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem aut pœnitendo redeunt, aut in nequitiam male liberi defluunt, ad admonitionem nostræ diligentiæ; aut Schisma faciunt, ad exercitationem nostræ patientiæ; aut hæresim aliquam gignunt, ad examen sive occasionem nostræ intelligentiæ. Hi sunt exitus Christianorum carnalium, qui non potuerunt corrigi aut sustineri.

bus ſubiectionem; taliſne deſineret eſſe Eccleſiæ membrum?

R. Minime vero. Ruptis incaſſum exterioribus vinculis, is nihilominus ad ſpiritum Eccleſiæ pertineret, pertineret ad Chriſtum ut membrum vivens, proindeque ad Eccleſiam. Non poteſt Eccleſia e corpore Chriſti pellere membra viva, ſed mortua dumtaxat. Nulla eſt ante ſupremi iudicii tribunal ſententia, qua quis e corpore Chriſti iniuſte pellitur: tunc ſolum, ut ait S. Gregorius, rata eſt ſententia præſidentis, cum ſummi arbitrium ſequitur iudicis. (F)

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 2.

(F) S. AUGUST. *de vera religione cap.* 6. *num.* 11. Sæpe etiam ſinit divina providentia, per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Chriſtiana, etiam bonos viros. Quam contumeliam vel iniuriam ſuam cum patientiſſime pro Eccleſiæ pace tulerint, neque ullas novitates, vel ſchiſmatis, vel hæreſis moliti fuerint, docebunt homines, quam vero affectu & quanta ſinceritate caritatis Deo ſerviendum ſit. Talium ergo virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus; aut ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeverante, vel ne ſuo reditu talis aut ſævior oriatur, tenent voluntatem conſulendi, etiam eis ipſis quorum motibus perturbationibuſque ceſſerunt, ſine ulla conventiculorum ſegregatione uſque ad mortem defendentes, & teſtimonio iuvantes eam fidem, quam in Eccleſia catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt, immo plura ſunt quam credi poteſt. Ita omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationem, & ad inſtitutionem ſpiritalis populi, utitur divina providentia.

Epiſt. 78. *alias* 137. *clero & plebi Eccleſiæ Hypponenſis*, *num.* 3... Cum viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis & ad ſuſpicionem propenſis de ſuæ vitæ dubitatione ſcandalum fieri, paratumque eſſe honoris ſui apud homines damnum perpeti potius, quam in ea contentione in qua non poſſet ignorantibus, & dubitantibus, vel ad male ſuſpicandum proclivioribus ſuam demonſtrare conſcientiam, uſque ad Eccleſiæ perturbationem inaniter progredi... illius iudicium meo vellem præiudicio prævenire: quod nec in negotiis ſæcularibus iudices faciunt, quando cauſſæ dubitatio ad maiorem poteſtatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare... Bonifacius tamen hanc humilitatem ſuſcepit, ut nec litteras acciperet, quibus in peregrinatione honorem ſuum quæreret, ut in eo loco ubi ambo ignoti ſunt, circa ambos æqualitas ſervaretur. Et nunc ſi vobis placet ut nomen eius non recitetur, ne iis, qui ad Eccleſiam accedere nolunt, ſicut ait Apoſtolus, demus occaſionem quærentibus occaſionem; non erit noſtrum hoc factum, ſed eorum quorum cauſſa fuerit factum Quid enim obeſt homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, ſi de libro vivorum non eum delet iniqua conſcientia?

N. 4.... Nomen autem Presbyteri propterea non auſus ſum de numero collegarum eius vel ſupprimere, vel delere, ne divinæ poteſtati, ſub cuius examine cauſſa adhuc pendet, facere viderer iniuriam, ſi

N. 5. 6. 7. & 8. *Vide infra.* §. 11. *huiuſce cap. litt.* (D)

N. 8.... Quantumlibet enim vigilet diſciplina domus meæ, homo ſum, & inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior ſit quam arca Noe, ubi tamen inter octo homines reprobus unus inventus eſt: aut melior ſit quam domus Abrahæ, ubi dictum eſt, *Eiice ancillam, & filium eius*: aut melior ſit quam domus Iſaac, cuius de duobus geminis dictum eſt, *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui*: aut melior ſit quam domus ipſius Iacob, ubi lectum patris filius inceſtavit: aut melior ſit quam domus David, cuius filius cum ſorore concubuit; cuius alter filius contra patris tam ſanctam manſuetudinem rebellavit: aut melior quam cohabitatio Pauli Apoſtoli, qui tamen ſi inter omnes bonos habitaret, non diceret, *foris pugnæ, intus timores*: nec diceret cum de ſanctitate & fide Timothei loqueretur: *Neminem habeo qui germane de vobis ſollicitus ſit; omnes enim ſua quærunt, non quæ ſunt Ieſu Chriſti*: aut melior quam cohabitatio ipſius

Gen. XXI. 10.
Malach. I. 2. 3.
2. Cor. VII. 5.
Phil. II. 20. 21.

§. 3. *De Communione Membrorum Ecclesiæ, quæ Communio Sanctorum dicitur.*

I. Varia hæc Ecclesiæ membra sunt ne aliqua ratione inter se connexa?

R. Sunt utique. Omnia enim unum corpus efficiunt, cuius caput Christus. Sunt ergo vere membra corporis Christi mystici, sunt membra Christi.

I. Quibus vinculis & nexibus omnia membra Ecclesiæ inter se copulantur?

R. Vinculis internis & externis. Vincula interiora sunt participatio eiusdem spiritus, subiectio eidem capiti invisibili, communicatio gratiarum. Vincula externa sunt professio eiusdem fidei, eiusdem spei, eorumdem sacramentorum participatio, subiectio iisdem Pastoribus, & eidem capiti visibili.

His vinculis externis non connectuntur inter se omnia prorsus membra Ecclesiæ, sed ea solum quæ simul in terris vivunt. Iudæis enim, verbi gratia, non erant eadem sacramenta quæ Christianis, non Pastores iidem. Nec Christiani ipsi post suum obitum subiecti sunt iurisdictioni Pastorum, qui in terris

---

Domini Christi, in qua undecim boni perfidum & furem Iudam toleraverunt: aut melior sit postremo quam cælum, unde Angeli ceciderunt.

N. 9. Simpliciter autem fateor caritati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus peiores quam qui in monasteriis ceciderunt. Ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: *Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc.* (Apoc. XXII. 11.) Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur.

Fragment. ex Epistola ad Classicianum apud Aug. *ante Epist.* 251. *edit. PP. BB.* Ego propter eos, qui pro peccato unius animæ, totam domum eius, id est plurimas animas anathemate ligant, maxime ne ibi quisquam sine baptismate de corpore abscedat; & utrum non etiam de Ecclesia pellendi sunt, qui eo confugiunt quo fidem fideiussoribus frangant, adiuvante Domino, & in concilio nostro agere cupio, & si opus fuerit ad sedem Apostolicam scribere: ut in his caussis quid sequi debeamus concordi omnium auctoritate constituatur, atque firmetur. Illud plane non temere dixerim, quod si quisquam fidelium fuerit anathematus iniuste, ei potius oberit qui faciet, quam ei qui hanc patietur iniuriam. Spiritus enim sanctus habitans in sanctis, per quem quisque ligatur, aut solvitur, immeritam nulli pœnam ingerit; per eum quippe diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ non agit perperam.

Lib. 1. *de Baptismo contra Donatistas, c.*17.*num.* 26.... De nullo tamen desperandum est, sive qui intus talis apparet, sive qui foris manifestius adversatur. Spiritales autem sive ad hoc ipsum pio studio proficientes, non eunt foras: quia & cum aliqua vel perversitate, vel necessitate hominum videntur expelli, ibi magis probantur, quam si intus permaneant, cum adversus Ecclesiam nullatenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimo caritatis robore radicantur.

Qui ea quæ ad unitatis Ecclesiæ doctrinam spectant penitius scrutari voluerint, legant S. Cypriani *librum de* Unitate Ecclesiæ; *cuius infra §.* 4. *litt.* (F) *huiusce cap. testimonium adducimus; libros* S. Augustini contra Donatistas, *& eruditorum virorum R.* P. Thomassini *Cong. Oratorii Gallic. Presbyteri, &* D. Nicole de Unitate Ecclesiæ *Tractatus doctissimos Gallice scriptos.*

degunt. Tandem fides & ſpes non habent locum in cælo, ubi ſancti facie ad faciem vident quod credimus, poſſident quod ſperamus.

Sed tria ſunt, quibus inter ſe communionem habent omnia prorſus membra Eccleſiæ, in quocumque temporis ſpatio, in quocumque loco vixerint aut vivant. 1. Subiectio eidem capiti Chriſto; omnia enim trium Eccleſiarum membra Chriſtum caput habent. 2. Participatio eiuſdem ſpiritus; omnia enim Chriſti ſpiritu vegetantur, ſi viva membra ſunt. 3. Bona eadem omnibus propoſita, quæ ab aliis poſſidentur, ab aliis expectantur. Videmus enim ex parte, & poſſidemus quod Iudæi crediderunt, & expectarunt. Sancti perfecte vident & poſſident, quod nos credimus & ſperamus. 4. Chriſti merita quæ unicuique applicantur, ut bona illa poſſideat aut poſſidere poſſit: neque enim potuit quiſquam ſalvari niſi per Chriſtum. Hoc tamen de ſolis hominibus intelligendum eſt. (A) Nam de Angelis beatis utrum

---

(A) S. AUG. *Epiſt. 157. alias 89. ad Hilarium, n.* 14 Sciamus etiam antiquos iuſtos, quicumque eſſe potuerunt, non niſi per eamdem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem ſcilicet incarnationis Chriſti, quæ illis prænuntiabatur, ſicut nobis facta annuntiatur. Ideo idem Chriſtum hominem dicit, cum ſit & Deus, ne quis exiſtimet antiquos iuſtos per Deum tantummodo Chriſtum, id eſt per Verbum quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis eius, qua & homo Chriſtus dicitur, potuiſſe liberari... Hæc ergo fides etiam antiquorum iuſtorum fuit. Unde & Apoſtolus dicit, *habentes autem eumdem ſpiritum fidei* ... Non diceret, eumdem ſpiritum fidei; niſi admonens etiam antiquos iuſtos habuiſſe ipſum ſpiritum fidei, hoc eſt incarnationis Chriſti. Sed quia illis futura prænuntiabatur, quæ iam facta nobis annuntiatur, & tempore veteris teſtamenti velabatur, quæ tempore novi teſtamenti revelatur. 2. Cor. IV. 13.

Epiſt. 187. alias 57. ad Dardanum c. 11. *n.* 34. Erat autem antiquis iuſtis aliquod occultum (Sacramentum,) cum tamen & illi eadem fide ſalvi fierent, quæ fuerat ſuo tempore revelanda... Sicut illi... credebant Chriſti incarnationem futuram, ſic & nos credimus factam: & a nobis autem & ab illis futurus expectatur ad iudicium eius adventus. Non eſt enim aliud Dei myſterium, niſi Chriſtus, in quo oporteat vivificari mortuos in Adam.

Lib. 19. contra Fauſtum cap. 14. Verumtamen ſi antiqui iuſti, qui ſacramentis illis intelligebant venturam prænuntiari revelationem fidei, ex qua licet adhuc operta & abſcondita, munere tamen pietatis intellecta, etiam tunc ipſi vivebant, quia in hac vita nemo eſſe poteſt iuſtus, niſi qui ex fide vivit... Tunc ergo & occulta erat fides; nam eadem credebant, eademque ſperabant omnes iuſti & ſancti etiam temporum illorum... & quod fidelibus promittitur in iudicio, iam completum eſt in exemplo.

Cap. 15. Quæritur quidem inter ſcrutatores ſanctarum Scripturarum, utrum tantum profuerit antiquis iuſtis fides paſſuri & reſurrecturi Chriſti, quam vel revelationibus diſcebant, vel in Prophetis intelligebant; quantum nunc prodeſt fides paſſi & reſuſcitati: an ipſa effuſio ſanguinis agni Dei, quæ facta eſt, ſicut ipſe dicit, pro multis in remiſſionem peccatorum, aliquid utilitatis & purgationis vel dederit vel addiderit, etiam iis qui hoc futurum credentes, antequam fieret ex hac vita emigraverant. Matth. XXVI. 28.

Cap. 16. Interim adverſus calumnioſam imperitiam Fauſti demonſtrare ſuffecerit, quanto errore delirent, qui putant ſignis, ſacramentiſque mutatis, etiam res ipſas eſſe diverſas, quas ritus Propheticus prænuntiavit promiſſas, quas ritus Evangelicus annuntiavit impleras: aut qui cenſent, cum res eædem ſint, non eas aliis ſacramentis annuntiari debuiſſe completas, quam iis quibus adhuc complendæ prænuntiabantur... Quid mirum ſi aliis myſteriorum ſignaculis paſſio & reſurrectio Chriſti

per Christi merita salutem consecuti sint, quæstio est inter Theologos, hinc inde sine præiudicio fidei ventilata.

I. Quo nomine insignitur communio illa membrorum Ecclesiæ?

R. Communio Sanctorum. *Communio*, quæ vox idem significat quod nexus, societas, communicatio. *Sanctorum*, quo nomine designantur omnia Christi membra; quia omnia per baptismum sanctificata sunt. Omnia sancta sunt, quamdiu baptismi innocentiam vel illibatam servant, vel amissam recuperarunt per pœnitentiam. Omnia vocata sunt ad sanctitatem. Ideo Apostolus sanctos appellat fideles de quibus loquitur, vel ad quos scribit. (B)

I. In quo posita est Sanctorum communio?

R. In duobus maxime. 1. In vinculis illis seu internis seu externis, quibus mox diximus omnia Christi membra esse inter se connexa.

2. In communicatione mutua bonorum spiritualium; quæ sic uniuscuiusque membri propria sunt, ut & in alia membra diffundantur. (C)

---

futura promissa est, aliis iam facta annuntiatur.... virtus quæ per ista (sacramenta) operatur, iugiter manet, & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternum est.

Cap. 17.... Primus itaque populus Dei, antequam Christus veniret legem Prophetasque adimplere, illa omnia quæ hunc promittebant, observare iubebatur: liber in eis, qui hæc quo pertinerent intelligebant; servus autem in eis, qui hoc non intelligebant. Posterior vero populus accedens ad fidem, qua iam Christus venisse, passus esse, ac resurrexisse prædicabatur, in iis quidem hominibus, quos iam talibus sacramentis institutos eadem fides invenerat, nec cogebatur ista observare, nec prohibebatur: in iis autem qui talibus vacui, nulla generis, nulla consuetudinis vel congruentiæ necessitudine retenti crediderant, etiam prohibebatur; ut per eos iam inciperet apparere, illa omnia propter promittendum Christum fuisse instituta; quo veniente, atque hæc promissa adimplente, iam oportere cessare.

Cap. 18... Hæc præcepta sunt morum, illa sacramenta sunt promissorum: hæc implentur per adiuvantem gratiam, illa per redditam veritatem: utraque per Christum & illam semper gratiam donantem, nunc etiam revelantem; & hanc veritatem tunc promittentem, nunc exhibentem: *Quia lex* Ioan. 1. 17. *per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est.*

Vide etiam infra huiusce cap. §. 5. litt. (A) *&* (B) *auctoritates* S. August.

Lege Librum Gallice scriptum de necessitate fidei in Christum, *qui vulgo doctissimo viro* D. Arnaldo *Doctori Sorbonico tribuitur*.

(B) Rom. 1. 7. Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis Sanctis.

1. Cor. 1. 2. Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, *Et sic in aliis fere D. Pauli Epistolis*.

(C) S. August. *Lib.* 1. *alias* 2. *contra Maximinum Arrianum*, *c.* 9.... *Et ipse Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus*: Rom. VIII. 26. ne credamus Spiritum sanctum numquam esse sine gemitibus posse, quoniam nullus dies, nulla hora, nullum momentum temporis invenitur, quo non a sanctis orationes Deo ubicumque fundantur, ab aliis hic, ab aliis alibi. Cum tamen ab orationibus sanctorum nullum sit tempus immune, quandoquidem diebus ac noctibus cum alii cibo potuque reficiuntur, alii quodlibet aliud agunt, alii dormiunt, non utique desunt quos desiderium sanctum orare compellat: ita fit ut Spiritus sanctus, qui ubique omnibus adest, aliquantulum cessare a gemitibus non finatur, quod est extremæ miseriæ. cum pro quibuscumque orantibus cogitur gemere: nisi gemitibus inenarrabilibus interpellare sic intelligatur.... id est, quia gemitibus sanctorum desideriorum interpellare sanctos facit, quibus affectum pium gratiæ spiritalis infundit.

I. Quæ bona ſpiritualia hic narras?

R. Preces, bona opera, divina auxilia, ſacramenta.

I. Fit ne hæc bonorum communicatio inter membra Eccleſiæ militantis dumtaxat?

R. Fit inter membra triplicis Eccleſiæ, triumphantis nimirum, patientis, & militantis. Omnes unum corpus ſunt, omnes iiſdem bonis participant, quantum competit unicuique pro ſuo ſtatu.

I. Quomodo fit hæc communicatio inter membra Eccleſiæ triumphantis & Eccleſiæ militantis?

R. Per preces & ſupplicationes quas Sanctis fundimus, & per auxilia Dei quæ nobis Sancti interceſſionibus ſuis impetrant.

De Sanctorum invocatione agemus in ſerie huius operis. PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 3.

I. Quomodo fit hæc communicatio inter membra Eccleſiæ militantis & Eccleſiæ patientis? *Part. II. ſectio III. c. II. §. 3.*

R. Per bona opera, preces, & ſacrificia Eccleſiæ militantis, quibus Eccleſia patiens ſublevatur.

De oratione & ſacrificio pro mortuis agemus infra in ſerie huius operis. *Part. III. Sect. I. c. V. § 18 & ſect. II cap. VII. §. 11.*

I. Quomodo fit hæc communicatio inter membra Eccleſiæ militantis?

R. 1. In eo quod omnes participes ſunt precum, ſacrificii, bonorum operum, auxiliorum, ſacramentorum, fidei Eccleſiæ. (D)

2. Auxilia ab uno accepta, & bona opera ſingulorum aliis membris proſunt. (E)

(D) S. AUG. *Lib.* 3. *de Baptiſmo contra Donatiſtas cap.* 17. *num.* 22. Nam quod in typo unitatis Petro Dominus dedit poteſtatem, ut id ſolveretur in terris quod ille ſolviſſet, manifeſtum eſt quod illa unitas etiam una columba perfecta ſit dicta . . . *Matth. XVI. 19.* An forte per orationes ſanctorum ſpiritualium qui ſunt in Eccleſia, tamquam per columbæ creberrimum gemitum, magnum geritur ſacramentum, & occulta diſpenſatio miſericordiæ Dei, ut eorum etiam peccata ſolvantur, qui non per columbam, ſed per accipitrem baptizantur, ſi ad illud ſacramentum cum pace Catholicæ unitatis accedunt? ... Nec in hæreſi aut ſchiſmate conſtitutum ſanctorum orationes, id eſt, illius unicæ columbæ gemitus poterunt adiuvare; ſicut nec intus poſitum poſſunt, ſi adverſum ſe ipſe per vitam peſſimam teneat debita peccatorum, non ſolum ſi per accipitrem, ſed etiam ſi per ipſius columbæ pium miniſterium baptizetur.

(E) S. AMBROS. *Serm.* 8. *in Pſal.* CXVIII. *num.* 54. . . . Sicut enim membrum particeps eſſe dicimus totius corporis: ſic coniunctum omnibus timentibus Deum, qui non dicat alteri: Non es de corpore meo; hoc eſt, non dicat pauperi dives, non ignobili nobilis, non ægro ſanus, non fortis debili, non imperito ſapiens dicat: Non eſtis mihi neceſſarii; particeps corporis Chriſti eſt, quæ eſt Eccleſia. Sed qui ſciat quod ii qui videntur in Eccleſia debiles, pauperes, imprudentes, etiam peccatores abundantiori indigeant honeſtate, & maiore præſidio fulciendi ſint. Qui hoc noverit, iſte poteſt dicere: *Particeps ego ſum omnium timentium te*. *Pſ. CXVIII. 63.* Qui compatiatur infirmis, ut ſciat quia unum corpus omnes ſumus, & membris membra connexa; ut alterum ſine altero eſſe non poſſit: & cum alterum dolet, compatiatur alteri.

Lib. 1. *Officiorum cap.* 29. *num.* 142. Fides omnium Chriſtus: Eccleſia autem quædam forma iuſtitiæ eſt. Commune ius omnium: in commune orat, in commune operatur, in commune tentatur.

Lib. 1. *de Pœnit. cap.* 15. *num.* 80. Bene ait: *Expurgate vetus fermentum, ut ſitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi*. *1. Cor. V. 7.* Ve-

I. Quodnam principium, quæ caussa est eius tam miræ communicationis bonorum spiritualium, quæ in singula Ecclesiæ membra diffunduntur?

R. Spiritus Sanctus, Spiritus Christi, qui a capite in membra diffunditur; quemadmodum anima in singula corporis membra vitam & spiritus vitales diffundit. Quo quidem exemplo utitur Apostolus, ut admirabilem hanc communicationem explicet. (F)

---

lut enim operibus quibusdam totius populi purgatur, & plebis lacrymis abluitur, qui orationibus & fletibus plebis redimitur a peccato, & in homine mundatur interiore. Donavit enim Christus Ecclesiæ suæ, ut unum per omnes redimeret, quæ Domini Iesu meruit adventum, ut per unum omnes redimerentur.

N. 81. Consideremus ipsum Apostoli sermonem *: Expurgate, &c.*... Sive quod tota Ecclesia suscipiat onus peccatoris, cui compatiendum & fletu, & oratione, & dolore est: & quasi fermento eius se totam conspergat; ut per universos ea quæ superflua sunt in aliquo pœnitentiam agente vitilis misericordiæ aut compassionis velut collativa quadam admixtione purgentur.

S. Aug. *Tract.* 32. *in Ioan. num.* 7.... In hac Ecclesia qui non est, nec modo accipit Spiritum sanctum. Præcisus enim & divisus ab unitate membrorum, quæ unitas linguis omnium loquitur, renuntiet sibi: non habet. Nam si habet, det signum quod tunc dabatur. Quid est, det signum quod tunc dabatur? Loquatur omnibus linguis. Respondet mihi: Quid enim, tu loqueris omnibus linguis? Loquor plane, quia omnis lingua mea est, id est, eius corporis cuius membrum sum. Diffusa Ecclesia per gentes loquitur omnibus linguis. Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cum ergo membrum sis eius corporis, quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Unitas enim membrorum caritate concordat: & ipsa unitas loquitur, quomodo tunc unus homo loquebatur.

N. 8. Accipimus ergo & nos Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam, si caritate compaginamur, si catholico nomine & fide gaudemus. Credamus, fratres, quantum quisque amat Ecclesiam Christi, tantum habet Spiritum sanctum... si amas, non nihil habes; si enim amas unitatem, etiam tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle invidiam, & tuum est quod habeo: tollam invidiam, & meum est quod habes. Livor separat, caritas iungit... Habemus ergo Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam, amamus autem, si in eius compage & caritate consistimus.... Ipsam habeto, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quidquid habere potueris.

(F) Rom. xii. 4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

1. Cor. vi. 15. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi?... Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est... An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

xii. 4. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive Gentiles, sive servi, sive li-

I. Qui peccati mortalis labe tenentur, veniunt ne in partem communionis Sanctorum?

R. Antequam huic quæstioni respondeam, adverte ad pleniorem dicendorum intelligentiam, Spiritum sanctum non habitare in anima subdita peccato mortali, adeoque eiusmodi animam esse spiritualiter coram Deo mortuam.

Qui peccati mortalis labe tenetur, non pertinet ergo ad Christum ut membrum vivens; sed pertinere tamen ad eum potest ut membrum mortuum adhuc connexum cum corpore per vincula exteriora superius tradita; & aliquatenus per interiòra, nimirum per fidem, spem, &c. Si vero peccator ab Ecclesiæ communione segregatus est per excommunicationem maiorem, tunc non pertinet proprie ad Ecclesiam, quæ est corpus Christi mysticum. Non pertinet, inquam, proprie, nec per vincula interiora, quæ omnia fere soluta sunt per peccatum mortale; nec per vincula exteriora, quæ rupta sunt per excommunicationem.

Hoc posito, dico Christianos etiam peccati mortalis reos, in multis participes esse communionis Sanctorum, quamdiu non sunt excommunicati. Sunt quidem membra mortua, sed adhuc connexa corpori, quamdiu resecata non sunt. Membra sunt, ut ita dicam, paralytica, omni fere motu destituta, sed tamen connexa Ecclesiæ per professionem eiusdem fidei, eiusdem spei; per subiectionem externam Pastoribus iisdem, non amiserunt ius ad sacramenta; & per ministerium & orationes Ecclesiæ multis donantur & externis & internis ad conversionem auxiliis. Itaque multo plura adsunt iis ad salutem præsidia & adiumenta, quam peccatoribus iis, qui omnino segregati sunt a communione Ecclesiæ.

Quin & indiget aliqua explica-

---

beri: & omnes in uno Spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem; ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

Ephes. iv. 15. Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate.

Pars I. Sect. II. Cap. III §. 3.

tione quod dixi excommunicatum *excisum omnino esse a corpore Ecclesiæ, nec pertinere amplius ad Ecclesiam:* neque enim excommunicatus privatur omnibus omnino bonis, ad quæ ius habebat ante excommunicationem. Sunt bona quædam quæ potest Ecclesia & auferre, & reddere; iis privatur excommunicatus: sunt quæ auferri nequeunt, his minime privatur. Non potest Ecclesia auferre & delere characterem Baptismi, Confirmationis, Ordinationis; his characteribus vel filii, vel milites, vel ministri Ecclesiæ sumus. Hoc nomine pertinent semper ad Ecclesiam excommunicati; pertinent inquam, ut filii, ut milites, ut ministri, quamquam exheredes, rebelles, e domo pulsi. Et si quando revocentur ad domum, & restituantur in communionem Ecclesiæ, non confertur eis denuo character eiusmodi sacramentorum.

Est ergo nonnihil æquivoci in hac loquendi formula, *Excommunicatus excisus est a corpore Ecclesiæ, non pertinet amplius ad Ecclesiam, non pertinet ad Christum.* Si per hæc verba intelligatur excommunicatum, quamdiu permanet in excommunicatione, nullum habere ius ad bona Ecclesiæ, ad eius conventus, ad sacramenta, ad suffragia, ad bona fidelium opera, ad societatem Christianorum; non esse ipsi partem cum Iesu Christo, utpote qui sit palmes excisus de vite, quæ Christus est. Si iuxta eum sensum accipiantur illæ loquendi formulæ, tunc accuratæ & propriæ sunt: si vero per hæc verba intelligatur excommunicatus non esse amplius sub potestate Christi & Ecclesiæ, falsa omnino sunt. Pertinet semper excommunicatus ad Christum & ad Ecclesiam ut filius rebellis, ut servus fugitivus. Excidit ipse quidem omni iure ad bona Christi & Ecclesiæ; sed non excidit Christus, non excidit Ecclesia, nec excidere possunt iure suo in filium rebellem & exheredem.

I. Quinam illi sunt qui nullam habent cum fidelibus communionem sive externam sive internam?

R. 1. Qui numquam fuerunt membra Ecclesiæ. 2. Qui segregarunt semetipsos a communione Ecclesiæ. 3. Quos Ecclesia segregavit a communione sua: seu ut clarius loquar 1. Iudæi & Infideles. 2. Hæretici, Schismatici, Apostatæ. 3. Excommunicati. (G)

I. Quid intelligis per Hæreticos?

R. Eos intelligo, qui pertinaciter adhærent doctrinæ ab Ecclesia damnatæ, vel qui pertinaciter nolunt credere, quod Ecclesia definiit habendum esse pro fidei articulo. (H)

(G) S. Aug. *de vera Religione*, *cap.* 5. & 6. *Vide supra §. superiori litt.* (E) & (F)

(H) S. Aug. *Lib.* 4. *de Baptismo contra Donatistas*, *c.* 16. *n.* 23.... Illum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit: quod ante quam fiat, manifestum est illum qui foris baptizatus est esse peiorem. Itaque in hoc sola falsa opinio, in illo autem etiam ipsa divisio corrigenda est; sed in neutro ipsorum sacramenti veritas repetenda. Quod

I. Quid intelligis, per Schismaticos?

R. Eos intelligo qui segregant se ab Ecclesiæ communione, qui non habent Pastores legitimos Ecclesiæ pro legitimis Pastoribus, qui vivunt omnino extra eorum subiectionem. (I)

si quisquam idem sentiat quod illi, & esse noverit hæresim ab unitate Catholica separatam, ubi hoc docetur & discitur, sed alicuius sæcularis emolumenti caussa in Catholica unitate baptizari voluerit, vel in ea baptizatus propter hoc exire inde noluerit, non solum separatus habendus est, verum etiam tanto sceleratius, quanto magis errori hæresis & divisioni unitatis fallaciam simulationis adiungit. Quamobrem cuiusque hominis pravitas, quanto periculosior, & tortuosior est, tanto instantius & operosius corrigenda est.

Lib. 18. *de Civit. Dei c.* 51. *n.* 1. Videns autem diabolus templa dæmonum deseri, & in nomen liberantis Mediatoris currere genus humanum, hæreticos movit, qui sub vocabulo Christiano doctrinæ resisteret Christianæ... Qui ergo in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt; hæretici fiunt, & foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis. Etiam sic quippe veris illis Catholicis membris Christi malo suo prosunt, dum Deus utitur & malis bene, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Inimici enim omnes Ecclesiæ, quolibet errore cæcentur, vel malitia depraventur, si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam; si tantummodo male sentiendo adversantur, exercent eius sapientiam; ut autem etiam inimici diligantur, exercent eius benevolentiam, aut etiam beneficentiam, sive suadibili doctrina cum eis agatur, sive terribili disciplina. Ac per hoc diabolus princeps impiæ civitatis, adversus peregrinantem in hoc mundo Civitatem Dei vasa propria commovendo, nihil ei nocere permittitur.

Libro quæst. septemdecim in Matth. quæst. XI. *num.* 1.... Hæretici non societate unius Ecclesiæ, vel unius fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscentur bonis... Inter Hæreticos & malos Catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt, illi autem vera credentes, non vivunt ita ut credunt.

Libro de Fide & Symbolo c. 10. *num.* 21. Si autem ista fides congregationem societatemque hominum non teneat, in qua fraterna caritas operetur, minus fructuosa est. Credimus & sanctam Ecclesiam, utique Catholicam: nam & Hæretici & Schismatici congregationes suas Ecclesias vocant. Sed hæretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant; Schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant quæ credimus. Quapropter nec hæretici pertinent ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec Schismatici, quoniam diligit proximum; & ideo peccatis proximi facile ignoscit, quia sibi precatur ignosci ab illo, qui nos reconciliavit sibi, delens omnia præterita, & ad vitam novam nos vocans.

(I) S. AUG *Libro Quæst. septemdecim in Matth. Quæst.* XI. *n.* 2. Solet etiam quæri, Schismatici quid ab Hæreticis distent, & hoc inveniri, quod Schismaticos non fides diversa faciat, sed communionis disrupta societas... Nec tamen consequens est, ut omnis hæreticus, vel schismaticus corporaliter ab Ecclesia separetur. Si enim falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad fidei pertinet ædificationem... hæreticus est, & foris est animo, quamvis corporaliter intus videatur.... Item quicumque invident bonis, ita ut quærant occasiones excludendi eos, aut degradandi, vel crimina sua sic defendere parati sunt, si obiecta vel prodita fuerint, ut etiam conventiculorum segregationes, vel Ecclesiæ perturbationes cogitent excitare, iam schismatici sunt, & ab unitate corde discissi, etiam si non inventis occasionibus, aut occultatis factis suis sacramento Ecclesiæ corporali conversatione socientur.

Vide S. AUGUST. *Lib. de Fide & Symb. cap.* 10. *supra litt.* (H) *Si qui vero, quæ de Schismate a Theologis dicuntur rescire penitius cupiunt, legant Illustrissimi* D. D. TOMERIARUM EPISCOPI Instructiones de Schismate; *& eruditi* D. NICOLE *Libros, quorum unus inscribitur*, Calvinistæ de Schismate convicti, *alter*, de Unitate Ecclesiæ.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

I. Quid intelligis per Apoſtatas?

R. Eos intelligo qui deſerunt palam & aperte, & abiiciunt fidem Eccleſiæ Catholicæ, quam antea profeſſi fuerant.

I. Cur Hæretici, Schiſmatici, & Apoſtatæ alieni ſunt a communione fidelium?

R. Quia volunt unitatem Eccleſiæ reſcindere, tum ſubvertendo neceſſariam gregis erga Paſtores ſubiectionem, tum dividendo fidem, quæ una eſt. Ideoque ipſi diſcedunt ab Eccleſia, quæ ſua numquam poteſt unitate privari. (K)

§. 4. *De Sanctitate Eccleſiæ.*

I. Eſt ne Eccleſia ſancta?

R. Eſt utique. Id patet ex verbis apertiſſimis Scripturæ ſacræ. *Chriſtus dilexit Eccleſiam*, inquit Apoſtolus, *& ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata.* Ephef. v. 25. 26. 27.

Vos, inquit Petrus Apoſtolus, *genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis.* 1. Petr. II. 9.

I. De qua Eccleſia verba iſthæc intelligenda ſunt? De Eccleſia militante, an de triumphante?

R. De utraque: ſanctitas hic incipit, in cælo perficitur. Nec triumphat in cælis ſancta Eccleſia, quia ſancta fuit in terris, in terris ſanctificatur & mundatur, ut exhibeatur in cælis glorioſa, non habens maculam aut rugam. (A)

I. In quo ſancta eſt Eccleſia?

R. In multis. 1. Sanctus eſt Chriſtus caput eius: quin & fons eſt totius ſanctitatis.

2. Doctrina Eccleſiæ ſancta eſt & erit ſemper.

3. Sancta ſunt plurima ex membris eius.

4. Nullus extra Eccleſiam ſanctus eſt: extra Eccleſiam nulla ſalus.

I. Cur ais doctrinam Eccleſiæ eſſe ſanctam?

R. 1. Quia Eccleſia nihil docet tamquam ad fidem pertinens, quod non acceperit a Chriſto per Apoſtolos.

2. Doctrina Eccleſiæ ſanctificat animas.

(K) *Hæc ſupra multis argumentis, teſtimoniiſque probata ſunt hocce §. præſertim litt.* (H) *&* (I)

(A) Iacob. Benignus Bossuet. *Epiſ. Meld. Collact. cum* D. Claudio *habitæ p.* 21. Sancta Prædeſtinatorum ſocietas excluſa non eſt (ab Eccleſia) Deus nolit; ipſi nobilior pars illius ſunt, & hoc toto continentur... illos igitur non ut extraneos habere fas eſt, ſed ut pulcriorem & nobiliorem huius externæ ſocietatis partem, quam Apoſtolus Eccleſiam appellat. Ieſus Chriſtus eam procul dubio diligit: glorioſa eſt hæc Eccleſia, quia Deo palam dat gloriam, totique terræ Evangelii, Cruciſque Ieſu Chriſti gloriam annuntiat.

Sancta eſt hæc Eccleſia, quia continuo conſtanter, ac immutabiliter ſanam doctrinam tradit, quæ inceſſanter in ſua unitate ſanctos emittit. Eccleſia hæc *non habet maculam, neque rugam*, quia neque errorem, neque pravum dogma habet, quia inſtruit, ſuoque ſinu electos Dei complectitur, qui licet in mundo peccatores in eius communione externa media, per quæ purgentur, nanciſcuntur, ita ut aliquando ante Ieſu Chriſti conſpectum perfectiſſimi evadant.

I. Qua ratione cognoscere possumus & certo intelligere accepisse Ecclesiam a Christo per Apostolos quidquid docet tamquam pertinens ad fidem?

R. Id via duplici cognosci & intelligi potest; quarum prima pertinet ad solos eruditos; altera nullius quantumvis idiotæ captum superat.

I. Dic, quæso, primum quæ sit prima ratio id cognoscendi?

R. Via examinis: si nimirum singula Ecclesiæ dogmata ad lancem & trutinam Scripturæ & Traditionis expendantur. Hac enim via duplici, doctrina Apostolorum ad nos usque pervenit.

Parte II. Sect. II c. II. § 3. & 4. In serie huius operis demonstrabimus quæ sit auctoritas Scripturæ & Traditionis in rebus fidei; simul & Traditione certissime diiudicari, num doctrina Ecclesiæ ab Apostolis manaverit, nec ne.

Et in toto hocce opere demonstramus Scriptura & Traditione ad nos revera ab Apostolis manasse quidquid Ecclesia docet tamquam fidei dogma. Id de singulis dogmatibus, ubi se dat occasio, demonstramus.

I. Cur ais viam hanc & methodum esse eruditorum propriam?

R. Id ratio, id experientia liquido demonstrant. Quomodo idiotæ & litterarum rudes possent singula dogmata ad Scripturæ & Traditionis lancem ponderare? Qui litteras nescit potestne scrutari Scripturas & Traditionem omnium sæculorum? Qui singula dogmata, singulorum fidelium examini subiicienda esse somniarunt, næ illi, ut ipsa experientia docuit, tentarunt rem impossibilem, & non Scripturarum solum auctoritati, sed & ipsi rectæ rationis lumini contrariam, & ab omnibus omnino qui hactenus sanctitate & eruditione maxime floruerunt plane reprobatam. Id Deo dante demonstrabimus, ubi de necessaria auctoritate Ecclesiæ in rebus fidei agemus. Par. II. Sect. II. c. II. §. 6.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

I. Quanam ergo altera via dignosci potest, quidquid docet Ecclesia, id ab Apostolis traditum ad nos usque manasse?

R. Consideranda sunt quæ Christus promisit Ecclesiæ. Promissiones illæ certissimæ sunt, ipsis Heterodoxis non dissentientibus: & verbis apertissimis evidentissimisque expressæ sunt, ut cuilibet legenti patet. At ex illis constat & constabit semper, fieri non posse, ut Ecclesia umquam deficiat, vel erret, vel non perseveret ad finem usque sæculorum in doctrina a Christo tradita, & ab Apostolis transmissa ad omnes gentes.

I. Quid ergo Christus promisit Ecclesiæ?

R. 1. Hanc esse continuo nec umquam interrupto Spiritus sancti afflatu regendam & vivificandam.

2. Potestates inferni numquam adversus Ecclesiam prævalituras; sed Christum cum ea fore omnibus diebus, ne cadat in errorem.

Sed verba ipsa Christi subiicienda sunt, quæ nec potuerunt esse clariora, nec significantiora.

Ego rogabo Patrem, inquit, *& alium Paraclitum dabit vobis*, UT MANEAT VOBISCUM IN ÆTERNUM, *Spiritum veritatis, quem* Ioan. XIV. 16. 17.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit...

Joan. xvi. 13. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

Si Spiritus sanctus mansurus est cum Ecclesia in æternum, & docturus est eam omnem veritatem; ergo ab ea procul erit in æternum omnis error, omnis falsitas.

Matth. xvi. 18. *Tu es Petrus*, inquit alibi Christus, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ*, id est potestates, *inferi non prævalebunt adversus eam.*

Id. xxviii. 18. 19. 20. Et alibi, *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

Singula hæc Christi verba expendenda sunt, singula enim vim habent eximiam.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: habes hic Petrum fundamentum Ecclesiæ, centrum unitatis. Sed de hoc alibi postea fusius.

Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Sive per *portas inferi* intelligantur portæ mortis, sive intelligantur omnis dæmoniorum potentia, omnes insultus diaboli: ex his verbis duo manifestissime colliguntur; 1. Ecclesiam Christi numquam esse perituram, sed in æternum esse permansuram: 2. Ecclesiam numquam esse a dæmone vincendam, numquam ulla satanæ vi deiiciendam; sed fore semper adversus omnes impiorum & dæmoniorum insidias & insultus, adversus omnium Hæreticorum fraudes & subterfugia inconcussam & firmam in fide Christi. Sane si periisset Ecclesia, si lapsa esset in errorem, iam portæ inferi prævaluissent adversus eam.

Iam alia Christi verba expendamus. *Data est mihi*, inquit, *omnis potestas in cælo & in terra.* Ad quid illa verba? Nisi ut Apostoli intelligant, ex omnipotentia sua manare quod illis mox promittit, se illis ad finem usque mundi affuturum. Si ad finem usque sæculi aderit cum Ecclesia, ergo numquam discedet ab ea. Omnipotenti Deo quis resistit? Ergo EGO, *cui omnis potestas data in cælo & in terra*, Ego impero: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Confidenter ite, confidenter docete, confidenter baptizate omnes gentes. EGO VOBISCUM SUM; Euntibus, docentibus, baptizantibus, cetera sacramenta ministrantibus adero: Per vos ipse docebo, per vos baptizabo. OMNIBUS DIEBUS ne timeatis; sine ulla intermissione adero. Nulla dies, punctum temporis nullum erit quo dici non possit, *vobiscum sum*, USQUE AD CONSUMMATIONEM SÆCULI: Non quamdiu vixeritis solum, o Apostoli, sed quamdiu mundus stabit.

Itaque verba illa Christi non ad solos Apostolos pertinent, sed & ad eorum in ministerio successores

usque ad consummationem sæculorum. Vi illius promissionis erit Christus ad consummationem usque sæculi cum Ecclesia docente, baptizante, cetera sacramenta ministrante. Ab hac Ecclesia Christus non recedet umquam, adversus hanc portæ inferi non prævalebunt. Id enim promisit is cui omnis potestas data est in cælo & in terra, & qui non potest non stare promissis. (B)

(B) S. Cyprianus *Lib. de Unit. Eccles. pag.* 105. (*Ad errorem deflectitur*) dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina servatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: *Ego tibi dico*, inquit, *quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam.* *Matth. xvi. 18.*

S. Aug. *Serm.* 2. *Psal.* ci. *vers.* 23. *n.* 8. Ecclesia unitas.... illa Ecclesia quæ fuit omnium gentium, iam non est, periit: hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentem vocem! Illa non est, quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo non sis: nam illa erit, etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilem, detestabilem, & præsumptionis & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam, prævidit Spiritus Dei.... Impletæ sunt Scripturæ, crediderunt omnes gentes; sed apostatavit & periit Ecclesia de omnibus gentibus. Quid est hoc, *Exiguitatem dierum meorum annuntia mihi?* Et annuntiavit, nec vacavit ista vox. Quis annuntiavit mihi, nisi ipsa via? Quomodo annuntiavit? *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* *Ps. ci. 24.* *Matth. xxviii. 20.*

N. 9.... Audite quid dicat: Quæ Ecclesia? Quæ congregavit populos in unum. Quæ Ecclesia? Quæ congregavit regna, ut serviant Domino. Muta vocibus vestris & falsis opinionibus vestris, quærit a Deo ut exiguitatem dierum suorum annuntiet sibi, & invenit Dominum dixisse, Ecce ego vobiscum sum, usque in consummationem sæculi. Hic vos dicitis, De nobis dixit, nos sumus, nos erimus usque in consummationem sæculi. Interrogetur ipse Christus, cui dictum est: *Exiguitatem dierum meorum annuntia mihi: Et prædicabitur*, inquit, *hoc Evangelium in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Quid est quod dicebas: Hoc certe fuit & periit? Dominum audi annuntiantem exiguitatem dierum meorum. Prædicabitur, inquit, hoc Evangelium. Ubi? In toto orbe terrarum. Quibus? In testimonium omnibus gentibus. Quid postea? Et tunc veniet finis. *Matth. xxiv. 14.*

N. 10. Non ergo blandiantur sibi contra me hæretici, quia dixi, *exiguitatem dierum meorum*, quasi non permansuram in finem sæculi... Perfice mihi dies exiguos, ut dones mihi postea dies æternos. Quare ergo de exiguitate dierum requisisti? Quare? Vis audire? *In generatione generationum anni tui.* Ideo ego de diebus exiguis quæsivi; quia licet usque in finem sæculi durent mecum isti dies, exigui sunt in comparatione dierum tuorum: *id est dierum Dei.* *Ps. ci. 25.*

D. Iacobus benignus bossuetus *Episc. Meldən. Instructio Pastoralis de promissionibus Christi ad Ecclesiam, an.* 1700. *n.* 2. *pag* 3. Ecclesia erit super terram *ædificata supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Flabunt venti, tempestates insurgent, inferi frement omni tentationum, persecutionum, impietatum, hæresum genere; & nihilominus Ecclesia inconcussa stabit, eiusque visibilis successio numquam interrumpetur: hoc semper oculis cernere dabitur, atque ex adeo miro obiecto fideles voluptatem capient. *Eph. ii. 20.* *Matth. vii. 27.*

N. 4. (*pag.* 10.) *Omnis potestas mihi data est.* &c. Verba hæc commentario non indigent, quod dicit, magnum & incredibile est; hominum societatem immutabiliter durare debere, esse sub sole aliquid, quod mutationi obnoxium non sit: verum etiam verbum suum immutabili hoc fundamento fulcit: *Omnis potestas mihi data est in cælo, & in terra.* Ite igitur meo verbo freti quo vos mitto, dataque a me auctoritate utentes mearum veritatum testimonium afferte: fructus vos aliquis sequetur; vos docebitis, baptizabitis, Eccle- *Matth. xxviii. 18.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

I. Ex his Christi promissis sequitur ne doctrinam Ecclesiæ eamdem nunc esse quam Apostoli tradiderunt, nec ullo potuisse errore vitiari?

R. Sequitur omnino. Si enim Spiritus veritatis mansurus est cum Ecclesia in æternum, si docturus est omnem veritatem, si portæ inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam, si Christus ad finem usque sæculorum aderit Ecclesiæ docenti & sacramenta ministranti: ergo fieri non potest, ut Ecclesia non doceat veritatem, ut non ministret sancte Sacramenta, ut ullo umquam in fide errore vitietur; adeoque docet Ecclesia & docebit semper quod a Christo per Apostolos accepit. Si res aliter se haberet, non servaret Christus promissa: quod sine Christi ipsius iniuria & contumelia dici nequit.

I. Id si ita est, hinc sequi videtur non posse quemquam in Ecclesia errores docendo spargere, vel Sacramenta perperam ministrare?

R. Nego id sequi. Promissiones enim illæ, corpus Ecclesiæ, non singula membra respiciunt. Fuerunt & erunt semper in Ecclesia non pauci, qui falsa dogmata spargere, & corruptos mores in Ecclesiam invehere, modis omnibus tentaverunt: sed ii numquam adversus Ecclesiam prævaluerunt, nec prævalebunt umquam: repressa semper fuit eorum audacia. Errare possunt singuli ministri sive in doctrinæ traditione, sive in Sacramentorum administratione; sed corpus Ecclesiæ errare nequit

---

sias per totum terrarum orbem firmabitis.

Id. ibid. 20. *Pag.* 13. *Ego vobiscum sum*; Loquendi ratio hæc est centum Scripturæ locis usurpata ad certam invictamque Dei protectionem designandam. *Dominus tecum virorum fortissime.* (*Iudic.* VI. 12. 13. & 16.) *Si Dominus nobiscum est*, refert Gedeon, *cur apprehenderunt nos hæc omnia... Ego ero tecum*, dixit ei Dominus, *& percutiens Madian quasi unum virum.* Verbum hoc, *ego vobiscum sum*, omnia in se continet, omneque auxilium ac potentiam comprehendit. *Si ambulavero*, inquiebat David, (*Ps.* XXII. 4.) *in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Centum huiusmodi loca in Scriptura passim obvia, phrasim hanc ad eliminandum omnem metum magis aptam demonstrant. *Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te.* (*Isai* XLIII. 2.) Nulla coniuratio, nulla oppressio, nulla persecutio vobis nocere potuit: omnes inimicos vestros audacter lacessite, verbis Prophetæ ipsos alloquimini: *Inite consilium, & dissipabitur, loquimini verbum*, ad perdendum nos, *& non fiet, quia nobiscum Deus.* (*Isai.* VIII. 10.) Sed quid etiam illud est, *vobiscum*, in Iesu Christi promisso, vobiscum *docens* & baptizans? Qui a Deo doceri volunt, vobis credant oportet, qui vero baptizari volent, ad vos veniant necesse est.

N. 6. Verum promissio hæc, *ego vobiscum sum*; intermittetur ne aliquando? Minime. (*Matth.* XXVIII. 20.) Iesus Christus nihil obliviscitur: ego vobiscum sum omnibus diebus. Quæ intermissio timeri potest, cum ita clare loquatur? Denique ne suspicio esse possit, auxilium adeo præsens & efficax ad tempus esse promissum: *Ego sum*, inquit, *vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Neque solummodo cum iis, quibuscum tunc loquebar, nempe Apostolis meis, debeo esse; verum promissio mea amplior est, eorumque successores respicit. De ipsorum successoribus ego dixi, *Ego vobiscum sum: Pro patribus nati sunt filii.* Ipsi heredes suos habebunt, qui sibi successores suos substituere non cessabunt, atque ita auxilium in æternum dabitur, & numquam deficiet.

Has illustrissimi Episcopi de Promissionibus Christi ad Ecclesiam Instructiones ad populum suum, integras perlegere operæ pretium est.

five in fidei definitionibus, five in traditis regulis ad mores sancte componendos, ad Sacramenta sancte ministranda. Nam ipse Spiritus Christi, Spiritus veritatis, Christus ipse, veritas ipsa per Ecclesiam loquitur, ipse adest Ecclesiæ docenti & fidei & morum regulas tradenti, ut promisit ipse. Hinc Ecclesiam vocat Apostolus *columnam* 1. Tim. III. 15. *& firmamentum veritatis*. Ergo Ecclesia docebit semper veritatem, & Sacramenta sancte semper administrabit; licet possint singula Ecclesiæ membra a vero rectoque deficere. (C)

I. Cur ais hanc viam & methodum cognoscendi sanctitatem & veritatem doctrinæ quæ ab Ecclesia traditur, ex Christi promissis petitam, nullius captum superare?

R. Quia non est hæc investigatio difficilis. Perspicua sunt, nec cuiusquam captum superant verba, quibus supradictæ promissiones continentur. Verba hæc a Christo fuisse prolata, nemo vel ex Heterodoxis negat. Ad hæc verba tenenda & capienda, nec studio nec ratiocinio opus est. At ubi de veritate & certitudine promissionis constat, hinc certissime colligitur vel a rudioribus sine ullo negotio, sanctitas & perpetuitas & falli nescia auctoritas Ecclesiæ. Quisquis voluerit cavillationibus Christi promissionem tam perspicuam obscurare, næ is inter eos reputandus est, qui, ut ait Apostolus, sunt *proprio iudicio condemnati*. (D) Tit. III. 11.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 4.

I. Cur ais doctrina Ecclesiæ sanctificari animas?

R. Quia doctrina Ecclesiæ est ipsa Christi doctrina, nec potest alia esse, ut iam demonstravimus. At nemo sanctificatur, nisi qui doctrinæ huic fide & opere adhæserit. *Sanctifica eos in veritate, sermo tuus* Ioan. XVII. 17. *veritas est*. Verba sunt Christi in sua ad Patrem oratione. Et in Psalmo 18. hæc leguntur: *Lex Domini immaculata convertens animas*, Ps. XVIII. 8. 9. *testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda; præceptum Domini lucidum illuminans oculos*. (E)

(C) S. Aug. *De Symbolo, Sermone ad Catechumenos c. 6. n. 13.* . . Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans: pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua. Portæ inferorum non vincent eam.

(D) Tit. III. 10. Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita: sciens quia subversus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.

(E) S. Aug. *Lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, c. 30. n. 62.* . . . Merito Ecclesia catholica, mater Christianorum verissima, non solum ipsum Deum, cuius adeptio vita est beatissima, purissime atque castissime colendum prædicans, nullam nobis adorandam creaturam inducens, cui servire iubeamur; & ab illa incorrupta & inviolabili æternitate, cui soli homo subiiciendus est, cui soli rationalis anima cohærendo non misera est, excludens omne quod factum est, quod obnoxium commutationi, quod subditum tempori; neque confundens, quod æternitas, quod veritas, quod denique pax ipsa distinguit; nec rursum separans, quod maiestas una coniungit: sed etiam proximi dilectionem atque caritatem ita complecteris, ut variorum morborum, quibus pro peccatis suis animæ ægro-

I. Cur ais neminem extra Ecclesiam sanctum esse?

R. Quia extra Ecclesiam nulla salus. Perit quisquis moritur extra Ecclesiam; quemadmodum aquis diluvii submersi periere quicumque mortui sunt extra arcam. (F)

Huius responsionis veritas ut

---

tant, omnis apud te medicina præpolleat.

N. 63. Tu pueriliter pueros, fortiter iuvenes, quiete senes, prout cuiusque non corporis tantum, sed & animi ætas est, exerces ac doces. Tu feminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, & ad rei familiaris societatem, casta & fideli obedientia subiicis. Tu viros coniugibus, non ad illudendum imbecilliorem sexum, sed sinceri amoris legibus præficis. Tu parentibus filios libera quadam servitute subiungis, parentes filiis pia dominatione præponis. Tu fratribus fratres religionis vinculo firmiore atque arctiore quam sanguinis, nectis. Tu omnem generis propinquitatem & affinitatis necessitudinem, servatis naturæ voluntatisque nexibus, mutua caritate constringis. Tu dominis servos, non tam conditionis necessitate, quam officii delectatione, doces adhærere. Tu dominos servis, summi Dei communis Domini consideratione placabiles, & ad consulendum quam coercendum propensiores facis. Tu cives civibus, gentes gentibus, & prorsus homines primorum parentum recordatione, non societate tantum, sed quadam etiam fraternitate coniungis. Doces reges prospicere populis, mones populos se subdere regibus. Quibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reverentia, quibus timor, quibus consolatio, quibus admonitio, quibus cohortatio, quibus disciplina, quibus obiurgatio, quibus supplicium, sedulo doces; ostendens quemadmodum & non omnibus omnia, & omnibus caritas, & nulli debeatur iniuria.

N 64. . . Merito apud te divina præcepta late diffusæque servantur, merito apud te bene intelligitur, quam sit gravius cognita, quam incognita lege peccare . . . Merito apud te visum est, quam sit sub lege operatio vana, cum libido animum vastat, & cohibetur pœnæ metu, non amore virtutis obruitur. Merito tibi tam multi hospitales, multi officiosi, multi misericordes, multi docti, multi casti, multi sancti, multi usque adeo Dei amore flagrantes, ut eus in summa continentia, atque mundi huius incredibili contemptu etiam solitudo delectet.

Vide supra S. Cypriani *de Unit. Ecclesiæ huiusce cap. §. 2. litt.* (A)

(F) S. Cyprian. *Lib. de Unit. Eccles. pag.* 109. *Edit. Oxoniens.* Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo servat, hæc filios regno quos generavit assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, a promissis Ecclesiæ separatur: nec pervenit ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi; alienus est, profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quisquam qui extra arcam Noe fuit; & qui extra Ecclesiam foris fuerit, evadet. Monet Dominus, & dicit: *Qui non est mecum, adversum me est, & qui non mecum colligit, spargit.* Qui pacem Christi & concordiam rumpit, adversus Christum facit. Qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit . . . Hanc unitatem qui non tenet; Dei legem non tenet, non tenet Patris & Filii fidem, & veritatem non tenet ad salutem. Hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordiæ inseparabiliter cohærentis ostenditur, quando in Evangelio tunica Domini Iesu Christi non dividitur omnino, nec scinditur . . . . & incorrupta atque individua tunica possidetur . . . Possidere non potest indumentum Christi, qui scindit & dividit Ecclesiam Christi . . . . Christi populus non potest scindi, tunica eius per totum textilis & cohærens, divisa a possidentibus non est: individua, copulata, connexa, ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohærentem; sacramento vestis & signo declaravit Ecclesiæ unitatem. Quis ergo sic est sceleratus & perfidus, quis sic discordiæ furore vesanus, ut aut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatem Dei? Vestem Domini? Ecclesiam Christi? Monet ipse in Evangelio suo, & docet dicens: Et erit unus grex, & unus pastor. Et esse posse uno in loco aliquis exili-

Matth. xii. 30.

Ioan. x. 16

planius innotefcat, paullo fufius inquirendum eft quid fit effe extra Ecclefiam.

Extra Ecclefiam funt, 1. Qui numquam fuerunt membra Ecclefiæ: 2. Qui ultro fegregaverunt fe a corpore Ecclefiæ: 3. Qui expulfi funt ab Ecclefia. At facillimum eft demonftrare triplex hoc hominum genus effe alienum a falute. (§ 2. Huius c. p.)

1. Nonnifi per baptifmum, ut iam diximus, patet aditus ad Ecclefiam: Nondum funt membra Ecclefiæ quicumque nondum funt aquis baptifmi renati. At *nifi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu fancto, non poteft introire in regnum Dei*, ut ait Chriftus ipfe. (Ioan. III. 5.) Itaque funt alieni a falute quicumque nondum funt membra Ecclefiæ.

2. Quicumque ultro fegregant femetipfos a corpore Ecclefiæ, ii vel funt hæretici, vel fchifmatici, vel apoftatæ. At manifefte colligitur ex Apoftolo huiufmodi homines effe proprio iudicio condemnatos: *Hæreticum hominem*, inquit Apoftolus, *poft unam & fecundam correptionem devita: fciens quia fubverfus eft qui eiufmodi eft, & delinquit, cum fit proprio iudicio condemnatus.* (Tit. III. 10. 11.)

Hæc Apoftoli verba videntur dicta de folo hæretico homine, in hærefi obftinato; fed omnibus quoque fchifmaticis & apoftatis hæc convenire per fe patet. Siquidem ideo vult Apoftolus devitari hominem hæreticum, quia is obftinatus in hærefi & fpernens correptiones Ecclefiæ, adverfus Ecclefiam infurgit & fert iudicium, eo-

---

mat aut multos paftores, aut plures greges? Apoftolus item Paulus hanc eamdem nobis infinuans unitatem, obfecrat & hortatur dicens: *Obfecro*, inquit, *vos fratres, per nomen Domini noftri Iefu Chrifti, ut id ipfum dicatis omnes, & non fint in vobis fchifmata: fitis autem compofiti in eodem fenfu & in eadem fententia*. (1. Cor. I. 10.) Et iterum dicit: Suftinentes invicem in dilectione, fatis agentes fervare unitatem fpiritus in coniunctione pacis. (Eph. IV. 2. 3.) Stare tu & vivere putas poffe de Ecclefia recedentem? Sedes tibi alias & diverfa domicilia condentem? Cum dictum fit ad Raab in qua præformabatur Ecclefia: Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipfam in domum tuam, & erit, omnis qui exierit oftium domus tuæ foras, reus fibi erit. (Jof. II. 18. & 19.) Item facramentum pafchæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quam ut agnus, qui in figura Chrifti occiditur, in domo una edatur ... Caro Chrifti & fanctum Domini eiici foras non poteft, nec alia ulla credentibus præter unam Ecclefiam domus eft. Hanc domum, hoc unanimitatis hofpitium defignat & denuntiat Spiritus fanctus in Pfalmis, dicens: Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. (Pf. LXVII.) In domo Dei, in Ecclefia Chrifti unanimes habitant, concordes & fimplices perfeverant.

S. Hieronym. *Epift* 14. *alias* 57. *ad Damaf. tom.* 4. *par.* 2. *pag.* 19. Ego nullum primum, nifi Chriftum fequens, beatitudini tuæ, id eft, cathedræ Petri, communione confocior: fuper illam petram ædificatam Ecclefiam fcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eft. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio.

Epift. 16. *ad Damaf. Pap. alias* 58. *tom.* 4. *part.* 2. *pag.* 22. Hinc enim præfidiis fulta mundi Ariana rabies fremit. Hinc in tres partes fciffa Ecclefia ad fe rapere me feftinat. Monachorum circa manentium antiqua in me furgit auctoritas. Ego interim clamito, fi quis cathedræ Petri iungitur, meus eft. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere fe dicunt, poffem credere fi hoc unus affereret. Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obteftor beatitudinem tuam ... ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, fignifices.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

que ipso iudicio semetipsum condemnat. Cum enim Christus solemniter promiserit se numquam defuturum Ecclesiæ, nec umquam recessurum ab ea Spiritum veritatis, (G) qui Ecclesiam erroris accusat, is Christum accusat violatæ promissionis: minus itaque insurgit adversus Ecclesiam, quam adversus Christum ipsum Ecclesiæ caput, Pontificem, & ducem. Atqui seipsum proprio iudicio condemnat quisquis Christum audet condemnare. Atque hoc quidem est Apostoli ratiocinium adversus hæreticos.

Quod quidem & adversus schismaticos & apostatas urgeri nihil vetat. Nam ipsi sicut & hæretici *segregantes semetipsos* ab Ecclesia, hac ipsa sua segregatione condemnant Ecclesiam; ergo sunt proprio iudicio condemnati. Ergo alieni sunt a via salutis. De his ita loquitur Iudas Apostolus: *Hi sunt* QUI SEGREGANT SEMETIPSOS; *animales spiritum non habentes . . . Hos arguite iudicatos*. (H) Iuda 19. 22.

(G) Matth. xxviii. 18. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.

Ioan. xiv. 16. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit.

xvi. 13 Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem; non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis.

(H) Iacobus Benignus Bossuetus *Episc. Meldens. Instrutio Pastor. de promissionibus Christi ad Ecclesiam num. 9. pag.* 20. Hinc emanant hæ duæ veritates, quæ sunt dun fidei nostræ dogmata certa: quarum una est, metuendum minime esse, Apostolorum successores, quamdiu cum ipsis erit Iesus Christus (erit autem semper sine ulla intermissione) errorem docere, aut sacramenta amittere posse; idem enim iudicium ferri debet de aliis Sacramentis, ac de Baptismo, qui ceterorum ianua est ac fundamentum. Altera vero est, ne momento quidem ab hac Apostolica successione discedere fas esse; hoc enim perinde esset ac se a Iesu Christo segregare, qui se cum ipsa semper fore pollicetur. Ecce duo dogmata, & nostræ fidei fundamenta certissima, quæ nobis Dei Filius expresse proposuit verbis apertissimis. Ipse solus super terram immortale ædificium construxit, contra quod etiam promittit inferos non prævalituros: dumque Apostolis spondet, se cum ipsorum successoribus eodem modo futurum, quo cum ipsis fuit, *usque ad consummationem sæculi*, omnem iis, quos libido cœperit ab hac sacra communione egrediendi, legitime stabiliendæ suæ sectæ occasionem præcidit, intermissionemque, quæ vel tantillum duraret, caussandi. Matth. xvi. 18. Matth. xxviii. 20.

N. 10. Hinc Hæreticis, & Schismaticis, usque ad finem mundi, pessima, & infelix inusta nota a divo Iuda designata: *Hi sunt qui segregant semetipsos:* utque totus afferatur locus: *Vos autem carissimi memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore* (nempe legis Evangelicæ) *venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus: hi sunt qui segregant seipsos, animales, spiritum non habentes*. Advertas hic, divum Iudam, unum ex Apostolis, omnes simul Apostolos collegas, ministeriique socios allegare, tamquam uno ore stabilientes impostorum omnium, qui usque ad sæculorum finem parere debebunt, charactere, qui eos designat veluti illos qui segregant se ipsos. Verum a quo se illi segregabunt, nisi a corpore iam firmato, & cuius firmitas destrui non potest; Iud. 17. 18. 19.

3. Nec minus certum est extra viam salutis esse excommunicatos. Neminem enim excommunicat Ecclesia nisi peccatorem, & adversus Ecclesiam rebellem & obstinatum; atqui in Christum ipsum rebelles sunt qui Pastores Ecclesiæ spernunt, iuxta illud Christi: *Qui vos spernit me spernit*. Et qui *Ecclesiam non audiunt* debent esse nobis *sicut Eth-* Luc. x. 16.

---

cum ipsorum imposturæ sensibile signum sit se segregandi temeritas. Per suam ipsi defectionem noti fient: evidensque est, inquit divus Iudas, ab Apostolis omnibus per hunc characterem fuisse designatos. Cum omnes simul audissent Iesum Christum promittentem, se *cum ipsis futurum usque ad consummationem sæculi*, omnes simul decreverunt, ab hac catena disiungi perinde esse ac se a Iesu Christo segregare; dum interim ipsis a Christo promissio fieret, numquam eos, successoresque eorum desertum iri. Matth. xxviii. 20.

N. 11. Hine non minus evidenter emanat character alius, a divo Paulo notatus, *hominis hæretici*, nempe quod ille est *proprio iudicio condemnatus*: quoniam statim ac familiam ducit, primipilusque suæ sectæ fit, nullusque est, cui succedat, quo tempore exurgere incipit suo se iudicio, revera tamquam manifestum novatorem condemnat, suæque condemnationis notam fronte gerit. Tit. iii. 11.

N. 12. Id autem duobus modis fit, quorum utrumque in postremo schismate vidimus. Primo cum Episcopi, qui Apostolorum locum occupabant, in suis sedibus permanentes, eorum fidei, a quibus admissi, & sacris initiati sunt, abrenuntiant; secundo, eoque magis sensibili modo id tum fit, cum populi novos Pastores, quia a se ipsis veniunt, sibi adsciscunt; quique in ministerium sacrum se intrudentes, cum prædecessores nullos habeant, facinoris sui probandi ergo, se *a Deo peculiari ratione ad eversam ac desolatam Ecclesiam denuo erigendam ac firmandam excitatos* venditare coguntur. Quid sibi volunt hi homines ista *desolatione ac eversione*? Illud fortasse, quod in universum corrupti, minusque compositi eorum, qui ovibus præerant, mores essent? Atqui nulla hic de hisce moribus quæstio; ea enim *desolatio* ac *eversio*, quæ *Ecclesiam denuo firmare* cogebat, fidem respiciebat. Putabatur itaque fides longe esse ab iis qui Pastorum officio fungebantur, & a populo, qui eos sequebatur, cum se a toto corpore segregare opus esset; aut si fides eum ipsis esse credebatur iuxta promissa, posse nihilominus se segregare, novosque Pastores, qui secundum successionis ordinem nihil ab Apostolis accepissent, sibi adsciscere posse credebant; aut demum esse quidem posse cum Iesu Christo, non vero eum iis, cum quibus ille se nullo non tempore futurum spopondit.

N. 13. Isti igitur Ecclesiæ vulnus palam inferunt, unitatemque dissolvunt: quod ineunte præterito sæculo, in Germania Galliisque patratum vidimus in Luteri ac Calvini schismate. Qui vero circa eadem tempora in aliis regnis unitatem fregerunt, licet sedes, in quibus erant Episcopi, non deseruissent, nihilo tamen minus ab Apostolica successione desciverunt, cum fidei eorum a quibus initiati fuerant, ex abrupto abrenuntiassent, populosque ad negandam fidem eorum, a quibus fuerant baptizati, induxissent. Animadvertendum etenim est, præfatam dissensionem a parvi momenti rebus atque indifferentibus originem non traxisse. Siquidem qui se Reformatores iactitant nihil minus Ecclesiæ, suisque Antistitibus obiiciebant, quam idololatriæ cultum, profana, sacrilegaque sacrificia, gratiæ ac Christianæ iustificationis oblivionem, multaque alia, quæ fidei fundamenta, Christianique nominis essentiam perspicue respiciunt. Cui igitur bono occupare sedes, palam, & apertissimis verbis relicta fide, quam sui prædecessores profitebantur, quamque ipsi professi sunt tum eum munus susceperunt, sacrisque initiati sunt, cum hoc positivo & innegabili facto meridiana luce clarius constet, maximam in ipsis mutationem esse factam? Remotiora repetere non est opus: ab hocce momento fracta catena est: schismatis character deleri non potest: illud in memoriam sibi revocent quæ fides tum vigebat, cum sedes primum occuparunt, quamque ipsi fidem sequebantur.

Vide eadem fere argumenta, sed fusius deducta ab eodem Doctissimo DD. Bossuet *Meldensium Episcopo, in sua Collatione cum D.* Claudio *Ecclesiæ Carentoniensis Ministro.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

nici & Publicani, quos certum est extra viam salutis esse. (I) Tandem *tradere* se *Satanæ* ait Apostolus pro eo quod nos dicimus ex- 1. Cor. v. 5. communicare. (K) Quamquam non desunt qui asserant hoc verbo uti Apostolum adversus Incestuosum Corinthium, ut significet obsessionem corporalem, quæ annexa fuerat excommunicationi illius hominis; quod innuere videntur verba sequentia Apostoli, *In interitum carnis:* Aliam certe interpretationem affert S. Augustinus. (L) Quidquid sit, hæc omnia plane demonstrant excommunicatos sicut & Hæreticos & Schismaticos & Apostatas extra viam salutis esse; tandemque posse neminem extra Ecclesiam salvari. Quod erat demonstrandum. (M)

I. Sunt ne sancta omnia & singula Ecclesiæ membra?

R. Omnia ad sanctitatem vocata sunt, sed non omnia sancta sunt. *Multi vocati*, inquit Christus, *pauci vero electi*. Multi corruptione vitæ, sanctitatem suæ vocationis polluunt. Sunt in Ecclesia militante frumenta & paleæ, (N) boni & Matth. xx. 16.

(I) Matth. xviii. 17. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

(K) 1. Cor. v. 5. Iudicavi .... tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

1. Timoth. i. 20. Ex quibus est Hymenæus, & Alexander; quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

(L) S. Aug. *Lib.* 3, *contra epist. Parmeniani, cap.* 1. *num.* 3.... Tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Quid ergo agebat Apostolus, nisi ut per interitum carnis saluti spiritali consuleret, ut sive aliqua pœna vel morte corporali, sicut Ananias & uxor eius ante pedes Apostoli Petri ceciderunt; sive per pœnitentiam, quoniam satanæ traditus erat, interimeret in se sceleratam carnis concupiscentiam? Quia ipse item dicit, *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram*: inter quæ & fornicationem commemorat. Et iterum: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Non tamen ab eo fraternam separat caritatem, quem de fraterna congregatione præcipit separari. Hoc enim apertius ad Thessalonicenses dicit, Siquis autem non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, ut erubescat: & non ut inimicum eum æstimetis, sed corripite ut fratrem.

1. Cor. v. 5. — Coloss. iii. 5. — Rom. viii. 13. — 2. Thess. iii. 14. 15.

(M) S. Cyprianus *de Unitate Ecclesiæ, initio. Vide supra litt.* (F) *hocce* §.

S. Aug. *Epist. ad Catholicos contra Donatistas, vulgo. de Unitate Ecclesiæ, c.* 2. *num.* 2. Utique manifestum est, eum qui non est in membris Christi, Christianam salutem habere non posse. Membra vero Christi per unitatis caritatem sibi copulantur, & per eamdem capiti suo cohærent, quod est Christus Iesus.

Lib. 4. *de Baptismo contra Donatistas, cap.* 16. *num.* 23. *Vide supra huius capitis*, §. 3. *litt.* (H)

Ser. ad Cæsar. Eccles. plebem Emerito præsente habit. tom. 9 *pag.* 622. *num.* 6. Extra Ecclesiam Catholicam totum potest præter salutem .... nusquam nisi in Ecclesia Catholica salutem poterit invenire .... Foras ab Ecclesia Christi inimicus Christi ..... sanguinem fundere potest, coronam accipere non potest.

S. Hieronym. *Epist.* 18. *ad Eustoch. de Cust. virginit. alias* 22. *tom.*4. *p* 47. Grandis labor, sed grande præmium, esse quod Martyres, esse quod Apostoli, esse quod Christus est. Quæ quidem universa tunc prosunt, quum in Ecclesia fiunt; quum in una domo pascha celebramus; si arcam ingredimur cum Noe; si pereunte Iericho, Rahab meretrix iustificata nos continet.

(N) Matth. iii. 12. Cuius ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

mali, membra mortua & membra viventia: (O) & mortuorum quidem longe maior est numerus quam viventium. Sed extra Eccle- Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

xiii. 25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem servi patris familias, dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

(O) Matth. xxii. 10. Et egressi servi eius (patris familias) in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

S. August. *in Breviculo collationis cum Donatistis habitæ Carthagine ann.* 411. *collatione diei tertiæ, cap.* 9. *num.* 16..... Responderunt (Donatistis Christiani) ostendentes multis sanctarum Scripturarum testimoniis & exemplis, malos in Ecclesia nunc sic esse permixtos, ut quamvis debet vigilare Ecclesiastica disciplina, ad eos non solum verbis, sed etiam excommunicationibus, & degradationibus corripiendos, tamen non solum in ea latentes nesciantur, sed plerumque propter pacem unitatis etiam cogniti tolerentur: sic ostendentes divina testimonia consonare, ut & illa, quibus commendaretur Ecclesia cum malorum commixtione, hoc tempus eius significarent, qualia est in præsenti sæculo; & illa testimonia quibus commendatur non habere commixtos malos, illud eius tempus significarent, qualis venturo sæculo in æternum futura est. Sicut nunc mortalia est, id est, ex mortalibus hominibus constat: tunc autem immortalis erit, quando in ea nemo morietur: sicut ipse Christus isto tempore fuit pro Rom. vi. 9. illa mortalis, post resurrectionem autem iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur; quod etiam Ecclesiæ suæ in fine sæculi præstiturus est. Hæc duo tempora Ecclesiæ, quæ nunc est, & qualis tunc erit, significata esse etiam duabus piscationibus: una ante resurrectionem Christi, quando mitti iussit retia, nec sinistram, nec dexteram nominans partem, Luc. v. 4. ut nec solos malos, nec solos bonos, sed commixtos bonis malos intra retia suorum sacramentorum futuros doceret: post resurrectionem autem quando iussit retia Ioan. xxi. 6. mitti in dexteram partem, ut post resurrectionem nostram bonos solos in Ecclesia futuros intelligeremus, ubi ulterius hæreses & schismata non erunt, quibus modo retia disrumpuntur. Nam & Evangelium non tacuit in prima piscatione commemorare retia esse disrupta; & in novissima di- Luc. v. 6. ctum est, & cum tam magni essent pisces, Ioan. xxi. 11. retia non sunt disrupta. De tali Ecclesia dictum esse, quod per illam non erat transiturus Incircumcisus, & immundus. Ad immundos enim pertinere schismaticas separationes, quæ tunc non erunt, quia retia non sunt disrupta. Hoc etiam signi- Gen. viii. 7. ficasse, quod corvus avis immunda exierit de arca, & non redierit. Quæ tamen arca exeunte corvo non utique omnibus immundis animalibus caruit, sed in ea fuerunt & munda & immunda usque ad diluvium, sicut in Ecclesia boni & mali usque ad sæculi finem. Sed sicut non de immundis, sed de mundis animalibus Noe obtulit sa- Gen. viii. 20. crificium; ita non ii qui mali sunt in Ecclesia, sed ii qui boni sunt, perveniunt ad Deum.

N. 17... Responderunt Catholici, quod unum templum fuerit, quo universi utebantur: nec quemquam Prophetarum, qui tanta dixerunt in malos, constituisse sibi aliud templum, sacrificia, Sacerdotes... Commemoratum est etiam testimonium propheticum, ubi signati sunt, ne cum malis Ezech. ix. 4. perirent, qui gemebant facinora, quæ fiebant in medio eorum; nec tamen corporaliter separati sunt.

N. 18. Deinde ibi commemoratum est, qualis separatio bonis hoc tempore ab impiis, & malis fieri debeat, ne communicetur peccatis alienis, corde videlicet, & vitæ morumque dissimilitudine; nec aliter intelligi debere quod scriptum est, *Exite* Isai. lii. 11. *de medio eorum, recedite inde, & immundum ne tetigeritis*; id est, discernimini aliter vivendo, & immunditiæ non consenseritis.

Ad Donatistas post collationem, cap. 7. *n.* 10. *Vide supra huiusce capitis* §. 1. *litt.* (H)

ſiam nec ſanctitas eſt, nec ſalus. (P)

I. Nonne in corpus Eccleſiæ redundat corruptio membrorum, maxime Paſtorum? Nonne dici poteſt Eccleſia corrupta cum regitur a Paſtoribus corruptis, & poſitis ad deſtructionem potius quam ad ædificationem fidelium?

R. Non ex privatorum hominum, vel etiam ex Paſtorum ſingularium corruptione æſtimanda Eccleſia eſt. Apoſtolus ipſe de Paſtoribus ſui temporis loquens, ait, *Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ ſunt Ieſu Chriſti*. Et tamen vocat Eccleſiam *ſanctam*, aitque eam eſſe *columnam & firmamentum veritatis*. Hanc filiorum ſuorum corruptionem luxit ſemper, & damnavit Eccleſia. Non ergo ex vita & moribus ſingulorum fidelium, ſed ex Eccleſiæ doctrina, & fide, & canonibus æſtimanda eſt Eccleſiæ ſanctitas. Quod malum eſt reprobavit, & damnavit ſemper Eccleſia; quod bonum eſt probavit ſemper, & auctoritate ſua firmavit. *Eccleſia Dei*, inquit S. Auguſtinus, *inter multam paleam multaque zizania conſtituta, multa tolerat; & tamen quæ ſunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit*. (Q) Le-

Philip. II. 21

1. Tim. III. 15

S. Aug. Ep. 55. alias 119. ad Ianuar. c. 19. n. 35.

(P) S. August. *Epiſtola contra Donatiſtas, vulgo de Unitate Eccleſiæ, cap. 2. num. 2. Vide ſupra litt.* (M) *bocce §. Manichæi.*

(Q) S. August. *Lib. 1. de Moribus Eccleſiæ Catholicæ, cap. 30. num. 62. 63. & 64. Vide ſupra litt.* (E) *bocce §.*

Cap. 31. n. 65. ... Accipite Manichæi perfectorum Chriſtianorum, quibus ſumma caſtitas, non laudanda tantum, ſed etiam capeſſenda viſa eſt, mores & continentiam ſingularem .... Quis enim neſcit ſummæ continentiæ hominum Chriſtianorum multitudinem per totum orbem in dies magis magiſque diffundi, & in Oriente maxime atque Ægypto?

N. 66. Nihil de iis dicam... qui ſecretiſſimi penitus ab omni hominum conſpectu, pane ſolo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt, & eius pulcritudinis contemplatione beatiſſimi, quæ niſi ſanctorum intellectu percipi non poteſt. Nihil, inquam, de his loquar; videntur enim nonnullis res humanas plus quam oportet deſeruiſſe, non intelligentibus quantum nobis eorum animos in orationibus proſit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non ſinimur... Hoc tam excellens faſtigium ſanctitatis, cui non ſua ſponte mirandum & honorandum videtur, oratione noſtra videri qui poteſt?

N. 67. Sed ſi hoc excedit noſtram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque deſertis mundi huius illecebris, in communem vitam caſtiſſimam ſanctiſſimamque congregati, ſimul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus; nulla ſuperbia tumidi, nulla pervicacia turbulenti, nulla invidentia lividi: ſed modeſti, verecundi, pacati, concordiſſimam vitam, & intentiſſimam in Deum gratiſſimum munus ipſi offerunt a quo iſta poſſe meruerunt. Nemo quidquam poſſidet proprium, nemo cuiquam oneroſus eſt. Operantur manibus ea quibus & corpus paſci poſſit, & a Deo mens impediri non poſſit. Opus autem ſuum tradunt eis, quos Decanos vocant, eo quod ſint denis præpoſiti, ut neminem illorum, cura ſui corporis tangat, neque in cibo, neque in veſtimento, neque ſi quid aliud opus eſt, vel quotidianæ neceſſitati, vel mutatæ ut adſolet valetudini. Illi autem Decani cum magna ſollicitudine omnia diſponentes, & præſto facientes, quidquid illa vita propter imbecillitatem corporis poſtulat, rationem tamen etiam ipſi reddunt uni quem Patrem appellant. Ili vero Patres non ſolum ſanctiſſimi moribus, ſed etiam divina doctrina excellentiſſimi, omnibus rebus excelſi, nulla ſuperbia conſulunt iis quos filios vocant magna ſua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conveniunt autem diei tempore extremo de ſuis quiſque habitaculis

gantur Canones Conciliorum & ſcripta Patrum, qui quolibet ſæculo pietate & doctrina floruerunt, & liquido patebit quod hic dicimus. Etiamſi in Senatu aliquo reperirentur Iudices corrupti mori-

dum adhuc ieiuni ſunt, ad audiendum illum Patrem, & conveniunt ad ſingulos Patres terna ot minimum hominum millia, nam etiam multo numeroſiores ſub uno agunt. Andiunt aotem inenedibili ſtudio, ſummo ſilentio, affectiones animorum ſuorum, prout eos pepulerit diſſerentis oratio, vel gemitu, vel fletu, vel modeſto & omni clamore vacuo gaudio ſignificantes. Corpus deinde reficitur, quantum ſaluti & ſalubritati ſatis eſt, coercente unoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat. vel in ea ipſa, quæ præſto ſont parca & viliſſima. Ita non ſolum a carnibus & vino abſtinent pro ſufficientia domandarum libidinom; ſed ab iis etiam quæ tanto concitatius ventris & gutturis provocant appetitum, quanto quaſi mundiora nonnullis videntur: quo nomine ſolet turpe deſiderium exquiſitorum ciborum, quod a carnibus alienum eſt, ridieule turpiterque defendi. Sane quidquid neceſſario victui redundat (nam redundat plurimum ex operibus manuum, & epularum reſtrictione) tanta cura egentibus diſtribuitur, quanta non ab ipſis qoi diſtribuunt comparatum eſt. Nullo modo namque ſatagunt, ut hæc ſibi abundent, ſed omni modo agunt, ut non apud ſe remaneat quod abundaverit, uſque adeo, ut oneratas etiam naves in ea loca mittant, quæ inopes incolunt.

N. 68. Hæc eſt etiam vita feminarum Deo ſollicite caſteque ſervientium, quæ habitaculis ſegregatæ ac remotæ a viris quam longiſſime decet, pia tantum illis caritate iunguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuvenum nullus acceſſus eſt, neque ipſorum quamvis graviſſimorum, & probatiſſimorum ſenum, niſi uſque ad veſtibulum, neceſſaria præbendi quibus indigent gratia. Laniſicio namque corpus exercent atque ſuſtentant, veſteſque ipſas fratribus tradunt, ab iis invicem, quod victui opus eſt reſumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc inſtitutum ſi laudare velim, neque digne valeo, & vereor ne iudieare videar per ſeipſum tantummodo expoſitum placere non poſſe.

Cap. 32. *num.* 69 .... Quam multos Epiſcopos optimos viros, ſanctiſſimoſque cognovi, quam multos Presbyteros, quam multos Diaconos & cuiuſcemodi miniſtros divinorum ſacramentorum, qoorum virtus eo mihi mirabilior & maiore prædicatione dignior videtur, quo difficilius eſt eam in multiplici hominum genere, & in iſta vita turbulentiore ſervare. Non enim ſanatis magis quam ſanandis hominibus præſunt. Perpetienda ſunt vitia multitudinis ut curentur, & prius toleranda quam ſedanda eſt peſtilentia. Difficillimum eſt hic tenere optimom vitæ modom, & animum pacatum atque tranquillum. Quippe ut breviter explicem, hi agunt ubi vivere diſcitur, illi obi vivitur.

Cap. 33. *num.* 70. Nec ideo tamen laudabile Chriſtianorum genus contempſerim, eorum ſcilicet, qui in civitatibus degunt a vulgari vita remotiſſimi. Vidi ego diverſorium Sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus unus Presbyter præerat vir optimos & doctiſſimus. Romæ etiam plura cognovi, in quibus ſinguli gravitate atque prudentia & divina ſcientia præpollentes, ceteris ſecum habitantibus præſunt, Chriſtiana caritate, ſanctitate, & libertate viventibos: ne ipſi quidem cuiquam onerosi ſunt, ſed Orientis more & Pauli Apoſtoli auctoritate manibus ſuis ſeſe tranſigunt. Ieiunia etiam prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, qood eſt uſquequaque uſitatiſſimum, ſed continuum tridoum vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantum, ſed etiam in feminis, quibus item multis viduis & virginibus ſimul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præſunt ſingulæ graviſſimæ, probatiſſimæque non tantum in inſtituendis, componendiſque moribus, ſed etiam inſtituendis mentibus peritæ ac paratæ.

N. 71. Atque inter hæc oemo urgetur in aſpera, quæ ferre non poteſt, nulli quod recuſat imponitur, nec ideo condemnatur a ceteris, quod in eis ſe imitandis fatetur invalidum: meminerunt enim quantopere Scripturis omnibus commendata ſit caritas .... Concopiſcentiæ perdomandæ, & dilectioni fratrum retinendæ invigilat omnis induſtria.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 4.

bus & iniqui, & parum periti; si tamen æqua sunt omnia Senatus consulta, non impediet privatorum Iudicum corruptio & iniquitas & imperitia, quominus suspiciatur & colatur Senatus ut sanctuarium iustitiæ.

N. 72. ... Christiani sunt non hæretici, intelligunt Scripturas secundum Apostolicam rationem, non secondum superbum & commentitium nomen Apostoli: ... quod viliore victu vivere placet, minimeque sumptuoso corporis sustentaculo ætatem tranquillissimam ducere ... Ita multi neque vescuntur carnibus .... Itaque iidem ipsi qui saui temperant, si ratio valetudinis cogat, ægroti siue ulla formidine accipiunt. Multi vinum non bibunt ... & quibusdam languidioribus, & prorsus omnibus qui sine illo nequeunt salutem corporis obtinere humanissime ac modestissime præberi faciunt. Et stulte nonnullos recusantes, fraterne admonent, ne vana superstitione debiliores eitius quam sanctiores fiant: legunt eis Apostolum discipulo præcipientem, ut aliquantum vini sumat propter frequentes infirmitates suas. Ita pietatem sedulo exercent.

N. 73. Continent se igitur ii qui possunt, qui tamen sunt innumerabiles, & a carnibus & a vino ... Caritas præcipue custoditur; caritati victus, caritati sermo, caritati habitus, caritati vultus aptatur; coitur in unam conspiraturque caritatem; hanc violare tamquam Deum nefas ducitur: huic si quid resistit expugnatur atque eiicitur; hanc si quid offendit, unum diem durare non finitur. Sciunt ita commendatam esse a Christo & Apostolis, ut si hæc una desit, inania; si hæc adsit, plena sint omnia.

Cap. 34. *n.* 74. Istis Manichæi si potestis, obsistite; istos intuemini; istos sine mendacio, si audetis, & cum contumelia nominate: istorum ieiuniis vestra ieiunia, castitati castitatem, vestitum vestitui, epulas epulis, modestiam modestiæ, caritatem denique caritati, & quod res maxime postulat, præceptis præcepta conferte. Iam videbitis quid inter ostentationem & sinceritatem, inter viam rectam & errorem, inter fidem atque fallaciam, inter robur & tumorem, inter beatitudinem & miseriam, inter unitatem & conscissionem, postremo quid inter superstitionis sirenas, & portum religionis intersit.

N. 76. Nunc vos (o Hæretici) illud admoneo, ut aliquando Ecclesiæ Catholicæ maledicere desinatis, vituperando mores hominum, quos & ipsa condemnat, & quos quotidie tamquam malos filios corrigere studet. Sed quicumque illorum bona voluntate Deique auxilio corriguntur, quod amiserant peccando, pœnitendo recuperant. Qui autem voluntate mala in pristinis vitiis perseverant, aut etiam addunt graviora prioribus, in agro quidem Domini sinuntur esse, & cum bonis seminibus crescere, sed veniet tempus quo zizania separentur. Aut si iam propter ipsum Christianum nomen magis in palea, quam in spinis esse arbitrandi sunt, veniet etiam qui aream purget, & a frumentis paleam separet, & singulis partibus pro suo cuiusque merito, quod oportet, summa æquitate distribuat.

Epist. 208. *alias* 209. *ad Feliciam, n.* 2. Te admoneo ne gravius perturberis his scandalis ... Nam hæc ipse Dominus in Evangelio ita prædixit: *Væ mundo ab scandalis: oportet venire scandala: væ autem homini illi, per quem scandalum venit.* Qui sunt isti homines, nisi de quibus dicit Apostolus, *sua quærentes, non quæ Iesu Christi.* Alii sunt ergo, qui propterea tenent pastorales cathedras, ut Christi gregibus consulant: alii vero qui propterea in eis sedent, ut suis honoribus temporalibus & commodis sæcularibus gaudeant.

Matth. XVIII. 7.

Philip. II. 21.

N. 3. Sicut autem sunt Pastores boni & mali, sic etiam in ipsis gregibus sunt boni & mali. Boni ovium nomine significantur; mali vero, hœdi appellantur; sed commixti pariter pascunt, donec veniat Princeps pastorum, qui dictus est *unus Pastor*, & quemadmodum ipse promisit, separet sicut Pastor oves ab hœdis. Nobis enim imperavit congregationem, sibi autem servavit separationem: quia ille debet separare, qui nescit errare. Nam qui separare ante tempus, quod sibi Dominus servavit, superbi servi facile ausi sunt, ipsi potius ab unitate Catholica separati sunt. Nam schismate immundi, mundum gregem unde habere potuerunt?

Ioan. X. 16.

N. 4. Ut ergo in unitate maneamus, nec offensi scandalis palearum, aream Dominicam deseramus, sed potius usque in finem

§. 5. *Cur Ecclesia dicatur Catholica*.

I. Quid significat vox *Catholica*?

R. Vox græca est, quæ latine idem sonat, quod generalis & universalis.

I. Cur ergo Ecclesia dicitur Catholica seu universalis?

R. Quia ad omnia tempora, & ad omnia loca extenditur; quod quidem solius Ecclesiæ proprium est.

I. Cur ais Ecclesiam ad omnia tempora extendi?

R. Quia quolibet tempore fuit & erit societas fidelium in una fide adunata, eodem spiritu afflata, sub duce eodem, & capite Christo Iesu. Hæc autem societas Ecclesia dicitur. (A)

---

ventilationis frumenta perseveremus, & comminutam stipulam firmo caritatis pondere toleremus; ipse Pastor noster in Evangelio de Pastoribus bonis nos admonet, ut propter bona opera eorum, nec in eis ipsis nostram spem ponamus, sed eum, qui tales illos fecit, Patrem qui in cælis est, glorificemus, & de Pastoribus malis, quos nomine Scribarum & Pharisæorum significare voluit, docentes bona, & facientes mala.

N. 5. Nam de bonis Pastoribus ita loquitur, *Vos estis lumen mundi. Non potest*
Matth. v. 14. & seq. *civitas abscondi super montem constituta; neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. De malis autem Pastoribus oves admonet, dicens: *Super ca-*
Matth. xxiii. 2. 3. *thedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt*. His auditis, oves Christi etiam per malos doctores vocem ipsius audiunt, & unitatem illius non relinquunt: quia bonum, quod eos audiunt dicere, non est ipsorum, sed illius: & ideo securæ oves pascuntur, quia & sub malis Pastoribus pascuis dominicis nutriuntur. Non autem faciunt malorum facta Pastorum, quia talia opera non sunt illius, sed ipsorum. Quos autem bonos vident, non solum audiunt bona, quæ dicunt; sed etiam imitantur bona, quæ faciunt De talibus
1. Cor. iv. 16. erat Apostolus, qui dicebat: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*. Iste lumen erat illuminatum a lumine sempiterno ipso Domino Iesu Christo, & in candelabro positum erat, quia in eius cruce gloriabatur;
Gal. vi. 14. unde ait, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Et quia non sua quærebat, sed quæ Iesu Christi, quamvis ad imitationem suam, quos per Evangelium genuerat, hortatur; tamen corripit graviter eos, qui per Apostolorum nomina schismata fecerunt.

N. 6... In Catholica Ecclesia,... quæ per omnes gentes, sicut promissa est, dilatatur atque diffunditur, *in universo mundo* *Coloss. i. 6.*
fructificans, & crescens, & boni sunt & mali. Ab ea vero separati, quamdiu contra illam sentiunt, boni esse non possunt; quia etsi aliquos eorum bonos videtur ostendere quasi laudabilis conversatio, malos eos facit ipsa divisio, dicente Domino, *Qui mecum non est, adversum me est;* *Matth. xii. 30.*
& qui mecum non colligit, spargit.

(A) S. August. *Epist.* 102. *alias* 49. *ad Deo Gratias, quæst.* 2. *num.* 12. Itaque ab exordio generis humani, quicumque in eum (Deum) crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum eius præcepta pie & iuste vixerunt, quandolibet & ubilibet fuerint, per eum proculdubio salvi facti sunt. Sicut enim nos in eum credimus & apud Patrem manentem, & qui in carne iam venerit: sic credebant in eum antiqui, & apud Patrem manentem, & in carne venturum. Nec quia pro temporum varietate nunc factum annuntiatur, quod tunc futurum prænuntiabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus ipsa diversa est. Nec quia una eademque res aliis atque aliis sacris & sacramentis vel prædicatur, aut prophetatur, ideo alias atque alias res, vel alias atque alias salutes oportet intelligi. Quid autem quando fiat, quod ad unam eamdemque fidelium & piorum liberationem pertineat, consilium Deo tribuamus, nobis obedientiam teneamus. Proinde aliis tunc nominibus & signis, aliis autem nunc, & prius occultius, postea manifestius, & prius a paucioribus, postea a pluribus, una tamen eademque religio vera significatur, & observatur.

N. 15. *Vide supra huiusce Partis Sect.* 1. *c.* 4. §. 13. *litt.* (C)

I. Quomodo Christus potuit esse dux & caput fidelium, qui vixerunt antequam ipse nasceretur?

R. Quia post peccatum primi hominis nemini salus esse potuit, nisi per Christum. Christus & gratiam & gloriam meruit Sanctis omnibus, qui vixere sub veteri testamento. Eos Christus per spiritum suum vivificavit, & in una fide adunavit, quemadmodum & Christianos vivificat & adunat. *Et non est in alio aliquo salus*, inquit Petrus Apostolus, *nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. (B) *Act. IV. 12.*

I. Stabit ne Ecclesia usque ad consummationem sæculi?

R. Stabit utique; neque enim portæ inferi prævalebunt umquam adversus eam, nec Christus ab ea discedet ullo die, usque ad consummationem sæculi. Has Christi promissiones superius retulimus & explicuimus. *§. Superiori.*

I. Cur ais Ecclesiam ad omnia loca extendi?

R. 1. Quia doctrina Ecclesiæ per orbem universum disseminata est, vel disseminarur, vel disseminabitur. Nullus in orbe locus est, in quo non sint, vel fuerint, vel futuri sint Catholici. (C)

(B) S. Aug. *Lib.* 19. *contra Faustum, cap.* 14. . . . . Si ergo antiqui iusti pro illis prænuntiativis sacramentis & rerum nondum impletarum figuris, omnia dura & horrenda perpeti parati fuerunt, & plerique perpessi sunt: si tres pueros, Danielemque prædicamus, quia de mensa regis contaminari noluerunt, quod erat contra illius temporis sacramentum: si Machabæos cum ingenti admiratione præferimus, quia escas, quibus nunc Christiani licite utuntur, attingere noluerunt, quia tunc pro tempore prophetico non licebat: quanto magis nunc pro baptismo Christi, pro Eucharistia Christi, pro signo Christi ad omnia perferenda paratior debet esse Christianus; cum illa fuerint promissiones rerum complendarum, hæc sint indicia completarum? Quod enim adhuc promittitur Ecclesiæ, id est, corpori Christi, & in manifestatione prædicatur, & in ipso capite corporis Salvatore, id est, in ipso Mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, iam . . . completum est in illa carne, quod *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Tunc ergo & occulta erat fides: nam eadem credebant, eademque sperabant omnes iusti & sancti etiam temporum illorum, & promissiva erant illa omnia sacramenta, omnisque ritus ille sacrorum: nunc autem revelata est fides, in quam conclusus erat populus, quando sub lege custodiebatur. *Dan. I. 8.* *2. Mach. VII.* *Ioan. I. 14.* *Gal. III. 23.*

Cap. 16. 17. & 18. *Vide supra §.* 3. *huiusce cap. litt.* (A)

Lib. 10. *de Civitate Dei, cap.* 25. Huius sacramenti fide etiam iusti antiqui mundari pie vivendo potuerunt, non solum antequam lex populo Hebræo daretur . . . sed ipsius quoque legis temporibus; quamvis in figuris rerum spiritalium habere videretur promissa carnalia.

Lib. 18. *c.* 17. *Vide supra huiusce Partis Sect.* 1. *cap.* 4. §. 23. *litt.* (C)

(C) S. Aug. *Epist.* 199. *alias* 80. *ad Hesychium, c.* 12. *n.* 47. (Ecclesia) fructificat, & crescit in universo mundo. Adhuc enim habet quo crescat, donec fiat, quod de Christo in Salomonis figura prophetatum est, *Dominabitur a mari, usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terræ*. . *Omnes gentes quotquot fecisti venient, & adorabunt coram te, Domine* . . . Nulla relinquetur terrarum, ubi non sit Ecclesia. *Ps. LXXI. 8.* *Ps. LXXXV. 9.*

N. 48. Si ergo quia prophetia veritatis mentiri non potest, necesse est, ut omnes gentes, quotquot fecit Deus, adorent eum: quomodo adorabunt eum, nisi invocent eum? . . In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet ut sit, non ut omnes qui ibi fuerint credant: omnes enim gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium; *non enim omnium est fides*. *II. Thess. III. 2.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 5.

2. Nationes omnes, abdicato Idolorum cultu, Christianam religionem ministerio Apostolorum, & virorum Apostolicorum amplexæ sunt. Quod quidem sæpius fuerat a Prophetis prænutiatum. Ex eo autem tempore nulla societas maiorem habuit extensionem, quam societas Ecclesiæ: habuit ex eo tempore Ecclesia toto terrarum orbe filios inter se eiusdem fidei vinculo, sacramentorum eorumdem participatione, eiusdem Cathedræ Petri societate adunatos. (D)

(D) Psalm. ii. 8. Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

xxi. 28. Reminiscentur & convertentur ad Dominum universi fines terræ: & adorabunt in conspectu eius universæ familiæ gentium.

lvi. 6. & 12. Exaltare super cælos Deus;. & super omnem terram gloria tua.

lxxi. 8. Et dominabitur a mari usque ad mare; & a flumine usque ad terminos orbis terrarum.

S. Aug. *in Psalm.* 15. *v.* 8. *n.* 7. *Postula a me*: ut scilicet gentes nomini Christiano copulentur, atque ita a morte redimantur, & possideantur a Deo... *terminos terræ*... ut omnes gentes intelligamus.

In Psalm. xxi. *Enarrat.* 1. *n.* 28. *v.* 28.... Et adorabunt in conscientiis suis universæ patriæ gentium.

Enarratio 2. *n.* 28. *v.* 28. (Christus) in sacco ferebat pretium nostrum: percussus est lancea, fusus est saccus, & manavit pretium orbis terrarum.

Cetera vide supra huiusce Partis primæ, Sect. 2. *cap.* 1. §. 17. *litt.* (A)

In Psalm. lvi. *num.* 13. *v.* 6. Exaltatum Deum super cælos non videmus, sed credimus: super omnem autem terram gloriam eius non tantum credimus, sed etiam videmus. Qualem vero vesaniam patiantur hæretici, quæso ut attendatis. Illi præcisi a compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, qua diffusa est gloria Christi. Nos autem Catholici in omni terra sumus; quia omni terræ communicamus, quacumque gloria Christi diffusa est.

In Psalm. lxxi. *n.* 11. *super vers.* 8. Ostendit quam late eamdem Ecclesiam futurat diffusurus, cum adiecit, *Et dominabitur a mari usque ad mare*... Doctrina eius... dilatatur usque ad terminos orbis terræ, cum prædicatur Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus.

Isai. xliv. 3. Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam Spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas, quasi salices iuxta preterfluentes aquas. Iste dicet: Domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob: & hic scribet manu sua, Domino; & in nomine Israel assimilabitur.

liv. 1. Lauda sterilis quæ non paris: decanta laudem, & hymnos quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ, magis quam eius, quæ habet virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida. Ad dexteram enim, & ad lævam penetrabis; & semen tuum gentes hereditabit, & civitates desertas inhabitabit. Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces: non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius. Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen eius, & redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur. Quia ut mulierem derelictam & mœrentem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abiectam, dixit Deus tuus. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, & in misericordis sempiterna misertus sum tui, dixit redemptor tuus Dominus.

S. August. *Epist. contra Donatistas, vulgo de Unitate Eccles. cap.* 4. *num* 7. Totus Christus caput & corpus est. Caput unigenitus Dei Filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne una. Quicumque de ipso capite ab Scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omni- *Ephes. v. 23. & 30.*

I. Cur ais solius Ecclesiæ proprium esse extendi ad omnia loca & tempora?

R. Quia alii societati nulli id competit. Omnium aliarum societatum noscimus initium & progres-

---

bus locis inveniantur, in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus quicumque de ipso capire Scripturis sanctis consentiunt, & unitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt.... (hæretici) etiamsi per omnes terras inveniantur per quas est Ecclesia, non utique sunt in Ecclesia: quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus.... Proinde prioribus temporibus per Prophetas sonuit Verbum Dei: (Ioan. I. 14.) deinde per seipsum, cum *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis:* deinde per Apostolos, quos misit ad se prædicandum, ut esset salus usque ad fines terræ In his igitur omnibus quærenda est Ecclesia.

N: 9. Nulli nostrum dubium est, per arcam Noe, salva rerum gestarum fide, ut deletis peccatoribus domus iusti a diluvio liberaretur, etiam Ecclesiam fuisse figuratam.... Propterea cuncta animalium genera ibi fuisse, quia in omnibus gentibus futura prænuntiabatur Ecclesia.

(Gen. XXII. 18.) *N.* 11... *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*, quia obaudisti vocem meam. Quid ad hæc dicitis? An Iudæorum nobiscum perversitate contenditis, ut dicatis in solo populo nato ex carne Abrahæ intelligendum semen Abrahæ?.... Quid ergo dicat Apostolus audiamus. Quærimus enim iam, quemadmodum intelligendum sit semen Abrahæ: *Fratres*, in- (Gal. III. 15. & 16.) quit, *secundum hominem dico, tamen hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, tamquam in multis; sed tamquam in uno, & semini tuo, quod est Christus.* Ecce in quo semine benedicuntur omnes gentes: ecce testamentum Dei: aperite aures. *Hominis*, inquit, *confirmatum testamentum nemo irritum facit, aut superordinat*. Quare vos irritum facitis testamentum Dei, dicendo nec in omnibus gentibus esse completum, & periisse iam de gentibus, in quibus erat semen Abrahæ? Quare superordinatis dicendo, in nullis terris heredem permanere Christum, nisi ubi potuit coheredem habere Donatum?

N. 14. *Erit semen tuum sicut arena terræ, & multiplicabitur supra mare, & in* (Gen. XXII. 17. 18.) *Africum & in Aquilonem, & in Orientem: & benedicentur in te omnes tribus terræ, & in semine tuo.* Date mihi hanc Ecclesiam, si apud vos est. Ostendite vos communicare omnibus gentibus, quas iam videmus in hoc semine benedici.

N. 15. Quid in Prophetis, quam multa & quam manifesta sunt testimonia Ecclesiæ per omnes gentes toto terrarum orbe diffusæ? Unde pauca commemorabo, plura relinquens otio diligentiæ cum Dei timore legentibus.... Dicat Isaias, ubi Ecclesiam sanctam, Deo revelante, prævideret:... *Repleta est*, inquit, *universa* (Is. XI. 9. 10.) *terra, ut cognoscat Dominum,.... & qui exsurget principium habere in nationes, in* (Rom. XV. 12.) *eum gentes sperabunt*.... Item dixit, *Germinabit & florescet Israel, & replebitur or-* (Is. XXVII. 6.) *bis terrarum fructu eius*.... Item dicit:... *Viderunt gentes, & timuerunt fines terræ...* (Id. XLI. 5. & XLII. 4.) *Et in nomine eius gentes sperabunt.*

N. 16. Item dicit Isaias:.. *Posui te in testa-* (Id. XLIX. 6.) *mentum generis in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad fines terræ...* & *Dedi te*, inquit, *in testamentum gentium, ut incolat terram, &* (Id. ibid. 8.) *possideat hereditatem deserti;...* Et dicit: (Id. ibid. 12. & 13.) *Ecce isti a longinquo venient; hi autem ab Aquilone, & mari; alii autem ex terra Persarum. Exulta cælum, & in lætitia esto terra, emittant montes iucunditatem, quoniam misertus est Deus populi sui, & humiles populi sui allocutus est*: Et *circumspice* (Id. ibid. 18. 19. 20.) *ubique oculis tuis, & vide universos. Vivo ego, dicit Dominus: omnes hos indues te, & dispones eos ut ornamentum novæ nuptæ: quoniam quæ deserta fuerunt in te, & corrupta & delapsa, nunc in maxima arctura erunt per eos qui commorantur istic: longe a te efficiantur, qui te transvorabant. Dicent enim in aures tuas filii tui quos amiserat, Angustia nobis est in isto loco, facito itaque etiam nobis etiam nunc locum in quo commoremur... Ecce tollam in nationes ma-* (Id. ibid. 22. 23.) *nus meas, & in insulas signum meum, & adducam filios tuos in sinu, filias etiam super humeros portabunt: & erunt reges educatores vestri; quæ autem Principales sunt, nutrices vestræ, super terram declinantes faciem deprecabuntur te, & vestigia pedum*

sum: hæ tandem succedente tempore evanescunt & pereunt. Omnes angustis locorum & temporum spatiis circumscriptæ sunt. Sola Ecclesia stat & stabit semper ubique diffusa.

tuorum eliguent: & sciet quoniam ego Dominus, nec erubesces. Et paulo post: ... *Lex a me prodiet, & iudicium meum in lucem gentibus .... & in brachio meo gentes sulvantur*. [*Isai. XLIX. 4. 5.*] Deinde adiungit: .. *Patefaciet Dominus brachium suum sanctum in conspectu universarum gentium, & videbunt omnes nationes usque ad ultima terræ salutem quæ a Deo est*. [*Id. LII. 10.*] Quis tam surdus, quis tam demens, quis tam mente cæcus, ut his tam evidentibus testimoniis obloquatur?

N. 17. Sed ad manifestiora veniamus. Certe sacratissimas nuptias in Scripturis novimus; sponsum & sponsam, Christum & Ecclesiam ... Sic ergo prior ipse (sponsus) describitur: ... *Et peccata eorum ipse portabit; ideo hereditate possidebit multos, & fortium partietur spolia .... Ipse peccata multorum sustinuit, & propter iniquitates nostras traditus est* ... [*Id. LIII. 11. 12.*] Quis ita surdus est, ut hæc non audiat? Quis ita obtusus, ut non intelligat? Quis ita cæcus, ut non videat? *Ideo*, inquit, *ipse hereditate possidebit multos, & fortium partietur spolia, propter quod tradita est in mortem anima eius, & inter iniquos deputatus est*. [*Ibid.*] Quid est, Hæretici, quod de paucitate gloriamini, si propterea Dominus Iesus Christus traditus est ad mortem, ut hereditate multos possideret? Et qui sunt hi multi, vel quam late occupant terram?

N. 18. Prænuntiato sponso & expresso, procedat & sponsa in verbis Isaiæ: legamus eam in veritate paginarum sanctarum, & agnoscamus in orbe terrarum. Hoc testimonium de sancta Ecclesia prædictum etiam Paulus Apostolus posuit. Non est quo fugiat contentiosa tergiversatio hæreticorum: *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama; quæ non parturis; quoniam multi filii desertæ magis, quam eius quæ habet virum* .... [*Gal. IV. 27.* *Isai. LIV. 1.*] Nonne isti sunt multi, de quibus ... dictum est: *ideo ipse hereditate possidebit multos*? Nam quæ est hereditas eius, nisi Ecclesiæ eius? .... *Multi filii desertæ magis, quam eius quæ habet virum*. Synagogam scilicet Iudæorum volens intelligi .... Comparent multitudinem Christianorum per omnes gentes, quibus non communicant, (hæretici) & videant quam pauci sint in comparatione omnes Iudæi; & tandem aliquando intelligant in Ecclesia Catholica toto orbe diffusa, istam prophetiam esse completam: *Multi filii deserta magis, quam eius quæ habet virum*.

N. 19. Unde autem multos filios esset habitura, consequenter adiungit & ait: *Dixit enim Dominus, dilata locum tabernaculi tui & aularum tuarum: fige, noli parcere, longos fac funiculos tuos, & palos tuos confirma, adhuc in dextram & in sinistram extende: & semen tuum gentes possidebit, & civitates desertas inhabitabis. Ne timeas quoniam prævalebis, neque verearis quod detestabilis fueris. Confusionem æternam oblivisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor: quoniam ego Dominus qui facio te, Dominus nomen illi, & qui liberavit te, Deus Israel universæ terræ vocabitur*. [*Isai. LIV. 1. 2. & seq.*] Ecce quo usque iussa est extendere funiculos, donec Deus eius Israel universæ terræ vocetur. ... Et ei dicitur alio loco per eumdem Prophetam .... *Videbunt omnes gentes iustitiam tuam; & reges honorem tuum .... Et eris corona pulcritudinis in conspectu Domini, & diadema regni in manu Dei tui; & iam non vocaberis derelicta, & terra tua non vocabitur deserta. Tu enim vocaberis voluntas mea, & terra tua orbis terrarum*. [*Isai. LXII. 1. & seq.*] Quid dici manifestius adhuc exigendum est? Ecce ex uno Propheta quam multa, quam clara: & tamen resistitur, & contradicitur, non cuiquam homini, sed Spiritui Dei, & evidentissimæ veritati.

Cap. 8. *n.* 20. Iam pauca de Psalmis audiamus ... *Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ*. [*Ps. II. 8.*] Quis enim Christianus umquam dubitavit hoc de Christo esse prædictum, aut hanc hereditatem aliud quam Ecclesiam esse intellexit?

N 21. .. *Commemorabuntur, & convertentur ad Dominum universi fines terræ: & adorabunt in conspectu eius universæ patriæ gentium; quoniam Domini est regnum; & ipse dominabitur gentium*? [*Ps. XXI. 28.*] Nonne Apostolos de prædicatoribus novi testamenti dictum exposuit quod scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*? [*Ps. XVIII. 5.* *Rom. X. 18.*] De quo alio nisi de Christo intelligitur, *Deus Deorum Domi-* [*Ps. XLIX. 1.*]

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 5.

Et certe novimus initium & progressum sectæ Montanistarum, Manichæorum, Arrianorum, Donatistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, Pelagianorum, Luteranorum, Calvinistarum, &c. Nulla ex

---

nus locutus est, & vocavit terram a solis ortu usque ad occasum; ex Sion species decoris eius? Cuius, nisi Christi vox est, *Dormivi conturbatus?*.. Audi quid sequatur: *Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua*... & unde gloria eius super omnem terram, nisi quia Ecclesia eius per omnem terram? Ps. LVI. 6. 12.

N. 22. ... Ibi etiam (in Psalmis) dicuntur hæc, ubi agnoscatur Ecclesia toto orbe diffusa, omnibus etiam regibus Christo subiugatis: *Et dominabitur*, inquit, *a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terræ*. A flumine usque, ubi eum Spiritus sanctus in columbæ specie, & vox de cælo manifestavit:.. *Coram illo decident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & Insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei... & benedicentur in eo omnes tribus terræ*... Ecce manifestata est in Psalmis Ecclesia toto orbe diffusa, super quam requiescet gloria regis eius, unde & ipsa regina est sponsa eius, de qua ei dicitur in Psalmo: *Adstitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumamicta varietate*: & ad eam ipsam exhortandam continuo divinus sermo dirigitur: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum & domum patris tui, quoniam concupivit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus... Pro patribus tuis, nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram*. Ps. LXXI. 8. & seq. Ps. XLIV. 10. & seq.

N. 23. Quid ad hæc dicturi sunt quæ commemoravi ex lege, & Prophetis, & Psalmis, de Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, cui malunt repugnare perversi quam communicare correcti? Quid, inquam, dicturi sunt?... Falsa esse non audent dicere: premuntur enim mole tantæ auctoritatis.

Cap. 10. *num.* 25. *Quia sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem*.. Teneamus ergo Ecclesiam ex ore Domini designatam, unde cœptura, & quousque perventura esset; cœptura scilicet ab Ierusalem, perventura in omnes gentes. Luc. XXIV. 47.

Cap. 11. *n.* 27.... *Et eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudea & Samaria, & usque in totam terram*. Ecce & hic manifestum est unde cœptura, & quousque perventura esset Ecclesia. Act. I. 8.

N. 28. Quis non intelligas, *Eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & usque in totam terram. His dictis, elevatus est, & nubes suscepit eum, & viderunt eum euntem in cælum*. Quid hoc est, rogo? Cum verba novissima hominis morientis audiuntur ituri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum, & impius iudicatur heres, qui forte illa contempserit: quomodo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel contemnentes repulerimus verba novissima, & unici Filii Dei, & nostri Domini ac Salvatoris & ituri in cælum, & inde prospecturi quis ea negligat, quis observet, & inde venturi ut de omnibus iudicet? Habeo manifestissimam vocem Pastoris mei, commendantis mihi & sine ullis ambagibus exprimentis Ecclesiam: mihi imputabo si ab eius grege, quod est ipsa Ecclesia, per verba hominum seduci atque aberrare voluero; cum me præsertim admonuerit dicens, *Quæ sunt oves meæ, vocem meam audiunt, & sequuntur me*. Ecce vox eius clara & aperta: hac audita qui eum non sequitur, quomodo se ovem eius dicere audebit? Nemo mihi dicat, O quid dixit Donatus, o quid dixit Parmenianus, aut Pontius, aut quilibet illorum. Quia nec Catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur, ut contra canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant. Sed si custodito unitatis & caritatis vinculo in hoc incidunt, fiet in eis quod Apostolus ait, *& si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus vobis revelabit*. Act. I. 8. Ioan. X. 27. Phil. III. 15.

N. 29. Sed prædictam demonstravimus Ecclesiam in verbo Dei sponsi eius, sive per Legem, & Prophetas & Psalmos, sive per os proprium, ab Ierusalem cœpturam, & perventuram usque ad terminos orbis terræ... Cœpta est ab Ierusalem, inde itura Ecclesia per omnes linguas: quod etiam præsignatum est in eis, qui ibidem constituti accepto Spiritu sancto linguis omnibus sunt locuti.

his cui dici non potuerit, *Hesterni estis*, quo solo verbo Tertullianus merito contendit invictissime revinci posse societates omnes ab Ecclesia segregatas, nulla habita inquisitione dogmatum. (E)

Omnes & singulæ suam habent certam & ab omnibus cognitam originem; numquam per orbem universum diffusæ sunt. Ex his pleræque iam evanuerunt; reliquæ evanescunt in dies, debilitantur, & mutuis armis corruunt quotidie in interitum. Nulla ex illis habuit, nec habebit umquam extensionem, quæ soli Ecclesiæ Catholico-Romanæ competit. Atque hæc quidem Ecclesia sola est, cui iam a primis sæculis tributum fuerit Catholicæ nomen, ut notarunt sancti Cyrillus Ierosolymitanus & Augustinus. (F)

N. 30. Vocatur ergo Saulus de cælo, sit ex persecutore prædicator, & dicit de illo Dominus ad Ananiam, *Vade, quoniam*
Act. IX. 15. *vas electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel magnificari. Ego enim monstrabo ei quanta patietur propter nomen meum... Vos melius scitis quomodo abominandum sit viro Iudæo, iungi aut accedere ad alienigenam; sed mibi*
Id. X. 28. *Deus ostendit, nullum communem aut inquinatum dicere hominem*... Iam cui non appareat illo vase significatum orbem terrarum, cum omnibus gentibus... *Vobis*
Id. XIII. 46. *oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis vitæ æternæ, ecce convertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus. Posui te lumen gentibus, ut sis in salutem usque in extremum terræ... Audientes autem gentes, perceperunt verbum Dei, & crediderunt quotquot erant destinati in vitam æternam.*

Lib. 17. *de Civit. Dei, c.* 8. *num.* 2. *Vide supra §.* 17. *cap.* 4. *Sect. præced. litt.* (E)

(E) TERTULLIAN. *adversus Praxeam c.* 2. Hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse, etiam ante priores quosque hæreticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium hæreticorum, quam ipsa novellitas Praxeæ hesterni. Quo peræque adversua universas hæreses iam hinc præiudicatum sit, id esse verum quodcumque primum, id esse adulterum, quodcumque posterius.

De Præscriptionibus cap. 37... Ad (Hæreticos) merito dicendum est, Qui estis? Quando, & unde venistis? Quid in me agitis, non mei? Quo denique iure sylvam meam cædis? Qua licentia fontes meos transvertis? Qua potestate limites meos commoves? Mea est possessio. Quid hic ceteri ad voluntatem vestram seminatis, & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, prior possideo, habeo origines firmas, ab ipsis auctoribus quorum fuit res: Ego sum heres Apostolorum. Sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiuraverunt, ita teneo. Vos certe exheredaverunt semper & abdicaverunt, ut extraneos, ut inimicos. Unde autem extranei & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diversitate doctrinæ, quam unusquisque de suo arbitrio, adversus Apostolos, aut protulit, aut recepit.

(F) S. AUG. *de vera Religione, cap.* 7. *n.* 12. Repudiatis igitur omnibus, qui neque in sacris philosophantur, nec in philosophia consecrantur, & iis qui vel prava opinione, vel aliqua simultate superbientes, a regula & communione Ecclesiæ Catholicæ deviarunt; & iis qui sanctarum Scripturarum lumen, & spiritalis populi gratiam, quod novum testamentum vocatur, habere noluerunt.... Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint, nolint enim ipsi quoque hæretici & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quam Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.

Contra Epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, c. 4. *n.* 5.... Multa sunt quæ in eius (Ecclesiæ Catholicæ) gremio me iustissime teneant. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 6.

§. 6. *Cur Ecclesia dicatur Apostolica.*

I. Cur Ecclesia dicitur Apostolica?

R. 1. Quia quidquid Apostoli crediderunt & docuerunt id credit & docet.

2. Ab ipsis Apostolis fundata, per successores Apostolorum regitur, suamque habet a Christo per Apostolos auctoritatem & missionem.

I. Cur ais Ecclesiam credere & docere quidquid Apostoli crediderunt & docuerunt?

R. Quia facile demonstrari potest, Ecclesiam per singula retro sæcula continua serie ad nostra usque tempora idem credidisse & docuisse quod Apostoli. Id iam probavimus, ubi de sanctitate Ecclesiæ sermo fuit. *Huiusce cap. 6.*

I. Cur ais Ecclesiam fuisse ab Apostolis fundatam? Dixeras superius Ecclesiam ante Christi tempora extitisse? *Superiori §.*

R. Ecclesia, sumpta pro societate fidelium in genere, ante Christi tempora extabat, ut probavimus: sed sumpta pro congregatione fidelium, qui Christiani dicuntur, non nisi post Christum formata est, & fundata per Apostolos fuit.

Hæ societates duæ unum corpus efficiunt in Christo adunatum. Unam Ecclesiam *superædificatam*, ut ait Apostolus, *super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso* *Ephes. II. 20.*

---

aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum: tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine caussa inter tam multas hæreses, sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum vel Basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta nominis Christiani carissima vincula recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia, etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem vel vitæ meritum veritas nondum se apertissime ostendat.., Nemo me movebit ab ea fide quæ animum meum tot ac tantis nexibus Christianæ religioni adstringit.

S. Cyril. Hierosol. *Catech.* 18. *num.* 11. *Et in unam sanctam catholicam Ecclesiam*... Catholica igitur vocatur, quia per universum orbem sit terrarum diffusa, a finibus terræ usque ad extrema. Et quia docet Catholice, hoc est, universaliter, & sine ullo defectu, vel differentia omnia dogmata, quæ deberent venire in cognitionem, de rebus visibilibus & invisibilibus, cælestibus & terrestribus, & quod omne genus hominum pie subiugat, principes & privatos. Et quia in universum curat omne genus peccatorum, & quæ per animum & quæ per corpus patiantur. Habeturque in illa omne genus (quocumque nomine vocetur) virtutis, in factis & dictis, & spiritualibus charismatibus omnigenis. Apte autem Ecclesia vocatur, quasi dicas convocatio: propter omnium convocationem & congregationem.. *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* *Matth. XVI. 18.* *Symb. Apostol.*

N. 12... Illorum (Hæreticorum) fœda conventicula fugias: perseveres autem in Catholica Ecclesia, in qua & renatus es. Quod si forte veneris in civitates, non simpliciter interroga ubi sit Dominicus, seu domus Domini: nam & reliquæ impiorum hæreses Dominicos, quamvis pollutos, appellare non dubitant. Neque id tamquam quæras simpliciter, ubi sit Ecclesia, sed ubi Catholica Ecclesia? Hoc enim proprium nomen est sanctæ huius & matris omnium nostrum, quæ est sponsa Domini nostri Iesu Christi, unigeniti Filii Dei...: Regum quidem potestas certis locis, & gentibus, terminos habet: Ecclesiæ autem Catholicæ per universum orbem indefinita est potentia.

summo angulari lapide Christo Iesu. Hæc Ecclesia extabat quidem ante Christum, sed dicta non est Apostolica nisi post Christum. (A)

I. Quo sensu dicuntur Apostoli fundatores Ecclesiæ?

Ps. xviii. 5. *R.* In eo quod *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*. Christi fidem & Evangelium prædicaverunt ubique. Homines antea Iudæos vel Ethnicos fecerunt Christianos, & Christi discipulos: & ex omnibus tum Iudæis, tum Gentibus ad Christum conversis formaverunt societatem & congregationem, quæ dicitur Ecclesia Christiana, & quæ exinde stat & stabit semper sine intermissione ad finem usque sæculorum.

I. Cur ais Ecclesiam per successores Apostolorum regi?

R. Quia Episcopi regunt Ecclesiam; iuxta illud Apostoli, *Posuit* Act. xx. 28. *vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam Christus acquisivit sanguine suo*. Regunt quidem Ecclesiam & Presbyteri, sed sub auctoritate Episcoporum. At Episcopi canonice ordinati, successores Apostolorum sunt. Nam ipsi sunt ab aliis Episcopis ordinati, qui successione Episcopatus minime interrupta ab ipsis Apostolis fuerant ordinati, eorumque auctoritati successerant. (B)

I. Hæc Episcopatus successio fuit ne in Scripturis designata?

R. Fuit verbis apertissimis. Christus *dedit quosdam quidem Apostolos,* Ephes. iv. 11. 12. 13. *quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Verba sunt Apostoli.

Ergo ex Apostolo erunt ad finem usque sæculi in Ecclesia Pastores & doctores. Quod autem Pastores illi per continuam ordinationis successionem mittendi sint, patet ex Epistola eiusdem Apostoli ad Titum, quem Episcopum ordinaverat, & Cretæ Insulæ præposuerat. *Huius rei gratia*, inquit, *reliqui te* Tit. i. 5. *Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros*. Sic Ecclesia ad finem usque sæculi regenda est per Episcopos, qui ab Apostolorum successoribus ordinati, successores & Presbyteros ipsi ordinent.

I. Hanc successionem Episcopatus ab Apostolis ad nostra usque tempora agnoverunt ne Patres nostri ut notam & characterem Ecclesiæ?

(A) S. August. *in Psalm.* lxxxvi. *n.* 4. Quare sunt fundamenta Apostoli & Prophetæ? Quia eorum auctoritas portat infirmitatem nostram ... Duodenarius numerus Apostolorum ... sacramentum est cuiusdam universitatis: quia per totum orbem terrarum futura erat Ecclesia, unde vocatur hoc ædificium ad Christi compagem.

(B) S. Aug. *Lib.* 3. *contra Crescon. c.* 18. *n.* 21... Quomodo ad matrem Ecclesiam redire permittuntur, qui ab Ecclesia matre non recesserunt ... nisi quia in causa resarciendi huius schismatis obliti estis propriæ vanitatis, qua post Episcopos ab ipsis Apostolorum sedibus inconcussam seriem usque in hæc tempora perducentes ... orbem terrarum baptizandum esse censetis.

Tertull. *de Præscription. contra Hereticos, c.* 32. *Hic locus citatur infra in responsione*.

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 6.

R. Agnoverunt. Sic loquitur Sanctus Irenæus Lugdunensis Episcopus & martyr, vir Apostolicorum temporum, qui cum sancto Polycarpo Ioannis Apostoli discipulo diu vixerat, sic inquam loquitur: *Quoniam valde longum est omnium Ecclesiarum enumerare successiones, maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, a gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annuntiatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam præter quam oportet colligunt.* (C)

S. Iren. L. 3. adv. Hæres. cap. 3.

Tertullianus, qui eodem quo S. Irenæus sæculo floruit, hæc habet adversus hæreticos disserens: *Edant origines Ecclesiarum suarum; evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem & antecessorem: sicut Smyrnæorum Ecclesia Polycarpum a Ioanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum itidem. Perinde & ceteræ exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant.* (D)

Tertul. Lib. de Præscr. 32.

(C) S. Irenæus *Lib. 3. adversus Hæreses*, *c.* 3. Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre: & habemus annumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his (hæreticis) deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent Apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas Ecclesias committebant. Valde enim perfectos & irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos & successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes: quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas. Sed quoniam, &c. (*in ipsa responsione*) Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis Traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli Ecclesiam, Lino Episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, & cum adbuc insonantem prædicationem Apostolorum & Traditionem ante oculos haberet, non solus; adhuc enim multi supererant tunc ab Apostolis docti .... Huic autem Clementi succedit Evaristus, & Evaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus & ab hoc Telesphorus qui etiam gloriosissime martyrium fecit: ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Episcopatum ab Apostolis habet Eleuterius. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia Traditio, & veritatis præconiatio pervenit usque ad nos, & est plenissima hæc ostensio unam & eamdem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata, & tradita in veritate.

1. Timoth. IV. 21.

(D) Tertull. *de Præscriptionibus adversus Hæreticos*, *cap.* 20. .... Apostoli .... primo per Iudæam contestata fide in Iesum Christum, & Ecclesiis institutis: dehinc in orbem profecti, eamdem doctri-

S. Aug. contra Epist. fundam. c. 4.

S. Augustinus adversus Manichæos scribens hæc ait; *In Catholica Ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam ... quam in Ecclesia esse Catholica non creditis; multa sunt alia quæ in eius gremio me iustissime teneant. Tenet consensio populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum: tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine caussa inter tam multas Hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes Heretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus Hæreticorum vel Basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta nominis Christiani carissima vincula recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia.* Et infra: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas. Quibus ergo obtemperavi dicentibus, Crede Evangelio; cur eis non obtemperem dicentibus mibi, Noli credere Manichæis?*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 6.

S. Optatus Milevitanus Episcopus Lib. 2. contra Donatistas *n.* 3. & 4. cum enumerasset continuam seriem Episcoporum, qui a S. Petro Romæ sederunt ad Siricium usque; *cum quo*, inquit, *nobiscum totus orbis .... in una communionis societate concordat*: sic Donatistas alloquitur: *Verum Cathedræ vos originem redditæ, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare*. Tum occurrit obiectioni Donatistarum, qui ut aliquam habere viderentur cum Roma societatem, illuc Victorem quemdam Pseudo-Episcopum miserant, ut gregem Donatistarum ea in urbe consistentem pasceret. Sic igitur loquitur sanctus Optatus: *Quid est hoc quod pars vestra in urbe Roma Episcopum civem habere non potuit? Missus est igitur Victor. Erat ibi filius sine patre, tiro*

nam eiusdem fidei nationibus promulgaverunt, & proinde Ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei & semina doctrinæ, ceteræ exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidie mutuantur ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantæ Ecclesiæ, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apostolicæ, dum una omnes probant unitatem: dum est illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & contesseratio hospitalitatis: quæ iura non alia ratio regit, quam eiusdem sacramenti una traditio.

Cap. 36. Age iam qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem & repræsentantes faciem uniuscuiusque .... Felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus Passioni Dominicæ adæquatur; ubi Paulus Ioannis exitu coronatur; ubi Apostolus Ioannes, posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur .... Legem & Prophetas cum Evangelicis, & Apostolicis litteris miscet, & inde potat fidem: eam aqua signat, sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit, martyrium exhortatur, & ita adversus hanc institutionem neminem recipit.

ſine principe, diſcipulus ſine magiſtro, ſequens ſine antecedente... Si Victori diceretur, ubi ſederis? Nec ante ſe aliquem illic fuiſſe monſtraret, nec Cathedram aliquam niſi peſtilentiæ oſtenderet.

Vides ergo hanc ſucceſſionem Epiſcopatus qualibet ætate viſam fuiſſe notam & teſſeram certam Catholicæ Eccleſiæ: idque non ab uno ex Patribus, ſed ab omnibus omnino: neque enim ullus eſt qui aliter ſenſerit: omni exceptione maiora teſtimonia hic duximus eſſe referenda.

I. Cur ais Eccleſiam habere a Chriſto per Apoſtolos auctoritatem & miſſionem?

R. Quia non poteſt ſtare Eccleſia ſine miniſterio verbi & ſacramentorum. Oportet enim ut ſint in Eccleſia qui præſint aliis, qui doceant, qui baptizent, qui Paſſionis Dominicæ memoriam celebrent, idque ad conſummationem uſque ſæculi. Non poteſt autem miniſterium verbi & ſacramentorum legitime exerceri, niſi ab iis qui miſſi a Deo ſint, iuxta illud
Rom. x. 15. Apoſtoli: *Quomodo prædicabunt niſi*
Heb. v. 4. 5. *mittantur?* Et alibi: *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificavit ut Pontifex fieret.*

Idcirco Chriſtus a Deo Patre miſſus, miſit Apoſtolos deditque illis Spiritum ſuum, & ſuam au-
Joan. xx. 21. ctoritatem. *Sicut miſit me Pater,*
Luc. x. 16. inquit, *& ego mitto vos. Qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me.* Rurſus Apoſtoli acceptam a Chriſto auctoritatem & miſſionem communicarunt cum Paſtoribus a ſe delectis in opus miniſterii. Paulus Apoſtolus a Chriſto eruditus & miſſus, erudivit, ordinavit & miſit Timotheum Epiſcopum, iubetque ut ipſe alios erudiat & mittat, qui idonei ſint alios docere & mittere.
Quæ audiſti a me, inquit, *hæc com-* 2. Tim. II. 2.
menda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Id ipſum de Petro ceteriſque Apoſtolis dici debet. Sic opus miniſterii ad finem uſque ſæculi conſummabitur: Chriſtuſque iuxta promiſſionem ſuam aderit, ut iam diximus, Paſtoribus ſic miſſis & ad conſummationem uſque ſæculi mittendis ad docendum & baptizandum. Debet ergo ad finem uſque ſæculi permanere ſocietas quædam Paſtorum, qui miſſi a ſucceſſoribus Apoſtolorum doceant & baptizent. Societatem hanc Eccleſiam dicimus. Et non eſt Eccleſia Chriſti, ſed falſi nominis Eccleſia, ſocietas omnis quæ caret huiuſmodi ſucceſſione miſſionis & auctoritatis.

I. Nonne fieri poteſt ut Deus mittat extra ordinem Miniſtros & Paſtores, qui doceant & Sacramenta miniſtrent cum auctoritate immediate a Chriſto accepta: quemadmodum auctoritatem hanc Paulus Apoſtolus acceperat *non ab ho-* Galat. I. 1.
minibus neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum?

R. 1. Deus quidem omnipotens omnia quæcumque vult facit. Nulla tamen aut fuit aut erit umquam neceſſitas id faciendi. Siquidem futuri ſunt ad finem uſque ſæculorum, ut iam probavimus, Paſtores

legitimi via ordinaria mittendi in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, & speciali Christi auxilio protegendi. Unde si quos forte præter consuetum ordinem eligit Deus ad ministerium, quod sæpius contigisse fidem faciunt Ecclesiasticæ Historiæ monumenta antiquissima & certissima, illi nihilominus tamen ordinationem & missionem accipiunt ab Ecclesiæ Pastoribus. Quemadmodum Saulus a Christo electus missus est ad Ananiam Sacerdotem, ut ab eo erudiretur & baptizaretur. (E) Et de eodem Saulo dictum est postea: *Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.* (Act. xiii. 2. 3.) Licet ergo Paulus electus esset Apostolus, *non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum*, (Galat. i. 1.) accepit tamen & ab Ecclesia missionem.

2. Si forte contingeret, quod hactenus non contigit, nec continget umquam, ut certo affirmamus ipsa promissionis Christi stabilitate fulti, si forte contingeret, inquam, a Christo mitti in Ecclesiam Pastores in opus ministerii missione extraordinaria & alia prorsus ab ea quam accipiunt Pastores & doctores in Ecclesia legitime ordinati a Pastoribus legitimis; nullatenus tamen essent audiendi qui sic mitterentur, nisi missionem suam editis signis & miraculis demonstrarent; alioqui pateret quotidie fraudi & mendacio locus. Atque ea quidem ratione probavit missionem suam extraordinariam Moyses, probarunt Prophetæ, probavit Christus ipse, qui ait, *si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* (Ioan. xv. 24.) Quibus verbis manifeste declarat Christus necesse omnino fuisse, ut ipse suam missionem miraculis comprobaret; alioqui merito fuisse se a Iudæis reiiciendum. Non sunt ergo audiendi qui nullis editis miraculis, missos se tamen a Christo iactitant, spreta Ecclesiæ auctoritate.

I. Quibus argumentis confutari possunt Calvinistæ, qui in sua fidei Confessione non dubitant asserere, statum Ecclesiæ fuisse interruptum, ideoque necesse fuisse ut Deus extraordinarie Pastores suscitaret ad Ecclesiam restituendam?

R. Confutantur manifestissimis Christi promissionibus superius prolatis. Si Christus cum Ecclesia sua futurus est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, fieri non potest Ecclesiam ullo die perire, & statum illius ullo tempore intermitti. Qui aliud docent, rem

(E) Act. ix. 6 .... Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem; & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere.... Et Dominus ad eum (Ananiam:) Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus, & quære in domo Iudæ Saulum nomine Tarsensem, ecce enim orat.... Et abiit Ananias, & introivit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu sancto.

docent omnibus retro fæculis inauditam, nullo Scripturarum teſtimonio fulti, immo contra manifeſtiſſima Scripturarum teſtimonia. Hi non verentur Chriſtum ipſum accuſare violati pacti, ac proinde ſe ipſos proprio iudicio condemnare.

Audiant quid ea de re loquatur S. Auguſtinus: *Illa Eccleſia quæ fuit omnino gentium, iam non eſt, periit. Hoc dicunt qui in illa non ſunt. O impudentem vocem! Illa non eſt, quia tu in illa non es? Vide ne tu ideo non ſis; nam illa erit etſi tu non ſis.* HANC VOCEM ABOMINABILEM, DETESTABILEM, PRÆSUMPTIONIS ET FALSITATIS PLENAM, NULLA VERITATE SUFFULTAM, NULLA SAPIENTIA ILLUMINATAM, NULLO SALE CONDITAM, VANAM, TEMERARIAM, PRÆCIPITEM, PERNICIOSAM PRÆVIDIT SPIRITUS DEI.... *propter illos qui dicunt, Fuit & non eſt, propter illos qui dicunt, Impletæ ſunt Scripturæ, crediderunt omnes gentes, ſed apoſtatavit & periit Eccleſia de omnibus gentibus. Quid eſt hoc ... Ecce ego vobiſcum ſum uſque in conſummationem ſæculi? ... Quid eſt quod dicis iam periiſſe Eccleſiam de omnibus gentibus, quando ad hoc prædicatur Evangelium, ut poſſit eſſe in omnibus gentibus? Ergo uſque in finem ſæculi Eccleſia in omnibus gentibus.... Pereant hæretici, pereant quod ſunt, & inveniantur, ut ſint quod non ſunt.*

§. 7. *Eccleſiam Catholico-Romanam ſolam eſſe Chriſti Eccleſiam, extra quam nulla ſalus.*

I. Quænam eſt iſta Eccleſia cui ſoli competit eſſe Unam, Sanctam, Catholicam & Apoſtolicam?

R. Eccleſia quam Romanam dicimus.

I. Quid intelligis per Romanam Eccleſiam?

R. Intelligo congregationem fidelium & Paſtorum, qui Romano Epiſcopo, quem Papam appellamus, ſubiiciuntur & obediunt, ut capiti viſibili Eccleſiæ.

I. Cur Romanus Epiſcopus Papa dicitur?

R. Papa vox Græca eſt, quæ idem ſonat quod Pater. Olim omnes Epiſcopi Papæ dicebantur; quia ſunt Eccleſiæ Patres. Iam longo uſu ſoli Epiſcopo Romano nomen illud tribuitur; qui cum ſit caput Epiſcoporum, vere totius Populi Chriſtiani Pater eſt, ut eum vocat S. Auguſtinus. (A)

I. Cur Romanus Epiſcopus præ ceteris caput eſt Eccleſiæ & Paſtorum?

R. Quia ipſe ſucceſſit cathedræ & auctoritati ſancti Petri, qui cum caput eſſet Apoſtolorum ex ipſius Chriſti inſtitutione, Pontificatus ſui cathedram Romæ fixit, ibique

(A) S. Aug. *Epiſt.* 43. *alias* 162. *ad Glorium & Eleuſium &c. c.* 5. *num.* 16.... Qualis ipſius beati Melchiadis ultima eſt prolata ſententia, quam innocens, quam integra, quam provida atque pacifica... O virum optimum, o filium Chriſtianæ pacis, & patrem Chriſtianæ plebis!....

cruci affixus vitam finivit. (B)

I. Certum ne est S. Petrum fuisse caput Apostolorum ex Christi institutione?

R. Id inconcussum est fidei dogma, manifestis Evangelii testimoniis stabilitum.

1. Quoties Evangelistæ Apostolorum nomina referunt, toties Petrum ponunt in capite, aiuntque quandoque eum esse primum, *Primus Simon qui dicitur Petrus*. Matth. x. 2.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

2. Christus hæc ait ad Petrum; *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et quodcumque ligaveris erit ligatum, & quodcumque solveris erit solutum, &c.* Id. xvi. 18.

3. Christus dat Petro nominatim curam pascendi Dominici gregis, *Pasce agnos meos*, inquit, *Pasce oves meas*. Ioan. xxi. 15. 16. 17. Porro agnorum & ovium nomine hic Populus & Pastores designantur, ex Sancto Bernardo. (C)

(B) S. Aug. *Epist. 53. alias 165. ad Generosum, cap. 1. num. 2. 3. Vide supra §. 1. huiusce cap litt.* (A)

(C) S. Bernard. *Lib. 2. de Consideratione, cap. 8. num. 15.* Age, indagemus adhuc diligentius qui sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu heres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem & alii cæli ianitores, & gregum Pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius utrumque præ ceteris nomen hereditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singulis singulos: tibi universi crediti, uni unus. Nec modo ovium, sed & Pastorum tu unus omnium Pastor. Unde id probem quæris? ex verbo Domini. Cui enim, non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute & indiscrete totæ commissæ sunt oves? Ioan. xxi. 15. *Si amas me, Petre, pasce oves meas*. Quas? illius, vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi regni? *Oves meas*, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur nihil. Et forte præsentes ceteri condiscipuli erant, cum committens uni, unitatem omnibus commendaret in uno grege & uno Pastore, secundum illud: Cant. vi. 8. *Una est columba mea, formosa mea, perfecta mea*. Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem recedentes ab unitate. Inde est quod alii singuli singulas sortiri sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, una contentus est Ierosolyma, Petro universitatem cedens.

Num. 16. Ergo iuxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si caussa extiterit, tu Episcopo cælum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & tradere Satanæ potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum, tibi tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prærogativam confirmat tibi. Discipuli navigabant, & Dominus apparebat in littore; quodque iucundius erat, in corpore redivivo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, & sic venit ad ipsum, aliis navigio pervenientibus. Quid istud? Nempe signum singularis Pontificii Petri, per quod non navem unam, ut ceteri quique suam, sed sæculum ipsum suscepcrit gubernandum Mare enim sæculum est, naves Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, unicum se Christi Vicarium designavit, qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet. Si quidem *aquæ multæ, populi multi*. Ita cum quisque ceterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, toto orbe diffusa.

Lege Natalis Alexandri *e Sancti Dominici familia Theologi doctissimi, Dissert. 4. in hist. Ecclesiast. primi sæculi tom. 1.*

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 7. *Luc.* XXII. 32.

4. Dat illi curam confirmandi, id eſt ſtabiliendi in fide & religione fratres ſuos: *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos.*

I. Certum ne eſt & extra controverſiam S. Petrum veniſſe Romam, ibique fixa Pontificatus ſui cathedra fuiſſe mortuum?

R. Tam id certum eſt, quam quod certiſſimum. Id enim conſenſu unanimi refertur ab omnibus Scriptoribus antiquis, qui rem nec potuerunt ignorare, nec voluiſſent tanta confidentia referre, ſi quid ea de re vel minimum dubii ſubortum fuiſſet. Et certe id iam in dubium revocare non audent vel ipſi quos Proteſtantes dicimus: ex quo Blondellus certiſſimum illud eſſe demonſtravit. (D)

I. Ex eo quod Sanctus Petrus Apoſtolorum princeps mortuus Romæ fuerit, ſequitur ne Romanum Epiſcopum principem eſſe & caput ceterorum Epiſcoporum?

R. Id vero omnino ſequitur. Quilibet enim Epiſcopus non ſolum characteri, ſed etiam auctoritati, dignitati, iuriſdictioni deceſſoris ſui ſuccedit. Epiſcopatus quemadmodum & cetera omnia publica munia ad ſucceſſores cum ſuis omnibus iuribus & prærogativis tranſmittitur. Atque hæc quidem cauſſa fuit cur quolibet ſæculo Romani Epiſcopi ſedes, prima ſedes habita ſit; & Romani Pontifices crediti ſint, utpote Petri Apoſtoli ſucceſſores, in univerſa Eccleſia Primatum honoris & iuriſdictionis iure divino obtinere. (E)

I. Cur ergo Primatum Romani

(D) S. CYPRIANUS *Epiſt.* 55. *ad Antonian. alias* 52. Factus eſt autem Cornelius Epiſcopus... cum Fabiani locus, ideſt, cum locus Petri, & gradus cathedræ ſacerdotalis vacaret.

Vide infra litt. (E) *hocce* §. S CYPRIAN. *Epiſt.* 59. *alias* 55.

S. PETRUS CHRYSOL. *Epiſt. ad Eutych. relata in prima parte Concil. Chalcedon. n.* 15. His quæ a beatiſſimo Papa Romanæ civitatis ſcripta ſunt, obedienter attendas: quoniam B. Petrus, qui in PROPRIA SEDE & vivit & præſidet, præſtat quærentibus fidei veritatem.

M. DE TILLEMONT *tom.* 1. *hiſt. Eccleſ. de vita S. Petri, art.* 28 Claudio imperante divus Petrus Romam venit ſecundo regni illius anno, iuxta nonnullorum veterum opinionem, (qui eſt Ieſus Chriſti quadrageſimus ſecundus, ipſo Claudio & Cæcina Largo Conſulibus) & duodecimo ducenteſimæ quintæ Olympiadis (vigeſimo quinto circiter ante obitum anno) quod temporis ſpatium ipſius Epiſcopatui Eccleſia largiebatur, ab anno 354 (quo credibile eſt, in vulgus nondum emanaſſe Euſebii Chronicon, a quo nonnullorum opera conſuetudo invaluit viginti quinque annos D. Petro tribuendi) Non pauci huiuſce temporis Hæretici D. Petrum Romam umquam veniſſe pertinaciter negarunt; verum ex iis ipſis unus maiori doctrina præditus veritatem hanc Traditionis auctoritate demonſtravit, oſtenditque, numquam prioribus ſæculis duo hæc in dubium fuiſſe revocata, nempe Petrum Romanæ Eccleſiæ fundamenta ieciſſe, Pontificeſque ipſius ſucceſſores fuiſſe.

Blondel.

Artic. 36 Tota antiquitas faſſa eſt, D. Petrum Romæ martyrium paſſum eſſe; ac nullo umquam tempore quiſquam inventus eſt, neque ex Hæreticis poſteriorum temporum, qui id in dubium revocaret.

Legendus NATALIS ALEXANDER *Dominicanus, tom.* 1. *hiſt Eccleſ. Diſſertat.* 4.

(E) S. CYPRIAN. *Epiſt.* 52. *alias* 49. *ad Cornelium.* Pro magnitudine ſua debet Carthaginem Roma præcedere.

Epiſt. 59. *alias* 55. *ad Cornelium.* Audent & ad PETRI CATHEDRAM, atque ad ECCLESIAM PRINCIPALEM, UNDE UNITAS SACERDOTALIS EXORTA EST, a Schiſmaticis & profanis litteras ferre.

S. IRENÆUS *Lib.* 3. *adverſus Hæreſ.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

Pontificis negant hodie non ſolum Luterani, Calviniani, ceterique quos generali appellatione Proteſtantes dicimus, ſed etiam Græci, ceterique Orientales non pauci, qui a Romani Pontificis communione receſſerunt?

R. Omnes quotquot a Romani Pontificis communione receſſerunt, quicumque tandem illi ſint, ſive Græci, ſive quos Proteſtantes dicimus, negando Primatum Romani Pontificis, non ſolum nullo Scripturæ aut Traditionis teſtimonio fulti, ſed contra manifeſtiſſima Scripturarum & Traditionis teſtimonia, rupto unitatis Eccleſiæ vinculo, Patrum & anteceſſorum ſuorum fidem abiecerunt, & in certiſſimum Schiſma prolapſi ſunt. Et Dei quidem ultionem notum eſt omnibus expertos fuiſſe Græcos, ex quo ſe obfirmati ſunt in Schiſmate. Id liquet ex tyrannica dominatione Mahumetanorum, cui ſubiiciuntur etiamnum.

I. Qua ratione probari poteſt Proteſtantes & Græcos eſſe vere Schiſmaticos? Quid ſi ipſi Schiſmaticos appellarent eos, qui Eccleſiæ Romanæ communione ſociantur?

R. Græcos & Proteſtantes Schiſmaticos eſſe probamus hoc facili ratiocinio.

Schiſmaticus eſt quiſquis a com- *Huiuſc. cap. §. 4.*

---

cap. 3. *Vide ſupra huiuſce capitis §.* 6. *litt.* (C)

S. Hieron. *Epiſt.* 57. *ad Damaſum. Vide ſupra §.* 4. *hocce cap. litt.* (F)

S. Aug. *Epiſt.* 53. *alias* 165 *ad Generoſum, n.* 2. 3. *&* 6. *Vide ſupra §.* 1. *litt.* (A) *hocce c.*

Epiſt. 43. *alias* 162. *ad Glorium & Eleuſium, num.* 7. *c.* 3. In qua (Romana Eccleſia) ſemper Apoſtolicæ cathedræ viguit principatus.

Conc. Nicæn. *ann.* 325. *can.* vi. *ex pluvimis* Mss. Eccleſia Romana ſemper habuit primatum. *Nonnulli codices*, De primatu Eccleſiæ Romanæ, & aliorum civitatum Epiſcopis. *Dein ſequitur canon*: Antiqui moris eſt ut urbis Romæ Epiſcopus habeat principatum, ut ſuburbicaria loca & omnem provinciam ſua ſollicitudine gubernet.

Gelas. *Hiſt. Concilii Nicæni*, *c* 31 *can.* vi. *de præcipuis honoribus qui maiori Epiſcopo in gubernatione Eccleſiaſtica decreti ſunt.*

Can. vi. an. 325. Antiquus mos valeat qui in Ægypto eſt, Libya & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus omnium poteſtatem habeat; quoniam & urbis Romæ Epiſcopo conſuetum hoc eſt. Similiter autem & apud Antiochiam & ceteras provincias unicuique ſuus ſervetur honor.

Conc. Constantinop. i. *can.* 1. *Dionyſio Exiguo interprete.* Conſtantinopolitanus Epiſcopus habeat honoris primatum poſt Romanum Epiſcopum: propterea quod urbs ipſa ſit iunior Roma.

Conc. Constant. *an.* 381. *can.* 3. *Gentiano Herveo Interprete.* Conſtantinopolitanus Epiſcopus habeat priores honoris partes poſt Romanum Epiſcopum, eo quod ſit ipſa nova Roma.

In Compilatione Isidori Mercatoris, *can.* v. Conſtantinopolitanæ civitatis Epiſcopum habere oportet primatus honorem poſt Romanum Epiſcopum, propterea quod ſit nova Roma. *Quæ variæ interpretationes in unam eamdemque omnino recidunt.*

Conc. Chalcedon. *ann.* 450. *&* 451. *can.* 28. Antiquæ Romæ throno, quod urbs illa imperaret, iure Patres privilegia tribuerunt.

Conc. Constantinopol. iii. *ann. Domini* 680. *&* 681. *vulgo* Concil. Quinisextum, *vel in* Trullo, *canon* 36. Thronus Conſtantinopolitanus æqualia privilegia cum antiquæ Romæ throno obtineat, & in Eccleſiaſticis ut ille rebus magni fiat, ut qui ſit ſecundus poſt illum.

Conc. Nicæn. ii. *general.* vii. *can.* 4. *ann.* 787. Præcipit enim & Petrus principalis Apoſtolorum ſummitas: *Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei non coacte, ſed ſpontanee*, &c. *1. Petr. v. 2.*

Conſule de his omnibus eruditam R. P. Natalis Alexandri *Ord. Prædicatorum Diſſert.* 4. *in hiſt. Eccleſ.* I. *ſæculi tom.* 1.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

munione veræ Ecclesiæ recedit, ut iam probavimus.

At recesserunt a communione veræ Ecclesiæ quicumque recesserunt a communione Romanæ Ecclesiæ, sive Græci, sive quos Protestantes dicimus. Id autem sic probatur.

Antequam Græci & Protestantes à communione Romana segregarentur, erat in orbe terrarum societas quædam, quæ dicebatur & erat vera Ecclesia Christi. Hæc societas ab omnibus falsi nominis Ecclesiis distinguebatur his notis quatuor, nimirum quod esset Una, Sancta, Catholica & Apostolica; omnes omnino Christiani fidem Constantinopolitanam tum profitebantur his verbis: *Credo Unam, Sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam*.

Atqui Ecclesia, quam Romanam dicimus, ea erat cui soli quatuor illæ notæ tum temporis competerent, ut facile erit unicuique intelligere legendo quæ superius diximus de singulis veræ Ecclesiæ notis. Ergo Schismatici sunt qui ab Ecclesiæ Romanæ communione recesserunt sive Græci, sive Protestantes.

I. Si vero Græci & Protestantes pernegant quatuor illas Ecclesiæ notas Romanæ Ecclesiæ convenisse dum ipsi ab ea recesserunt; quid tu ad hoc?

R. Ego vero singulis respondeo. Protestantibus primum: deinde Græcis.

1. Negare non possunt Protestantes, quin diffusa esset per orbem universum Ecclesia quam Romanam dicimus, dum ipsi ab ea recesserunt: quin & haberet successionem Apostolicam. Id ultro confessi sunt vel ipsi quos antesignanos venerantur & reformatores vocant. Negare non possunt item quin sex prioribus sæculis Ecclesia, quæ Romanum Pontificem ut caput agnoscebat, vera esset Ecclesia. Id fatentur etiam. Ergo fateantur necesse est hanc etiamnum esse veram Christi Ecclesiam. Quæ enim societas fuit semel vera Christi Ecclesia, semper utique erit: Ecclesia enim eadem quolibet tempore est. Stabit eadem in æternum; ut superius demonstravimus, adductis in medium promissionibus Christi: semper erit Una, Sancta, Catholica, Apostolica. *Huiusce capitis §. 4.*

2. Id ipsum altero hocce ratiocinio invictissime demonstramus.

Antequam a nostra communione discessissent Protestantes, profitebantur fidem Symbolo Constantinopolitano contentam his verbis: *Credo Unam, Sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam*. Credebant ergo esse in orbe terrarum societatem aliquam, cui quatuor illæ notæ competerent. Ab illa societate discesserunt quæcumque tandem illa sit. Sic enim recesserunt ab Ecclesiæ Romanæ communione, ut alteri nulli societati sese adiunxerint. *Discessionem a toto mundo facere coacti sumus*. Ipsa sunt Calvini verba. Successionem Episcopatus interruperunt, quantumcumque necessaria illa sit Ecclesiæ, ut probavimus paragrapho superiori. Et certe ipsi in sua Confessione fidei dicere non verentur, *Epist. Calvini ad Melanctonem scripta 4. Decemb. 1552.*

oportuisse quandoque & nostro quoque tempore (quo status Ecclesiæ erat interruptus) suscitari a Deo extraordinarie Pastores ad formandam denuo Ecclesiam, quæ ceciderat in ruinam & desolationem. Quo quidem in articulo tot fere blasphemiæ occurrunt quot verba. Si enim necesse fuit suscitari extraordinarie Pastores ad formandam denuo Ecclesiam, si in ruinam ceciderat Ecclesia, si status illius erat interruptus: Ergo non erat amplius Christus cum sua Ecclesia: Ergo falsum est quod promisit Christus, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*: Ergo adversus Ecclesiam portæ inferi prævalere potuerunt. Perierat ergo Ecclesia. Quam vocem vocat S. Augustinus, ut iam diximus, *Impudentem vocem, abominabilem, detestabilem, præsumptionis & falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam, temerariam, præcipitem, perniciosam*. Quod ergo de omnibus Hæreticis dixit Apostolus, *Eos esse proprio iudicio condemnatos*, id de Protestantibus dici debet. Suntque illi revera Schismatici. (F)

Matth. xxviii. 20.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

§. 6. Initio capitis Ser. 2 in Ps. ci. n. 8.

Tit. III. 11.

(F) D. Bossuetus *Episc. Melden. Instructio Pastoralis de promissionibus Christi ad Ecclesiam, num.* 15. Dogma successionis & perpetuitatis Ecclesiæ tot Christi promissionibus expresse testatum, præcisisque verbis ac apertis toties repetitum adeo magni momenti habitum est, ut in duodecim Symboli Apostolorum articulos inseri placuerit, hisce verbis: Ego credo Ecclesiam Catholicam, seu universalem: universalem in omnibus locis, omnique tempore iuxta propria Iesu Christi verba: *Ite docete omnes gentes*: & *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus* (sine intermissione) *usque ad consummationem sæculi*. Itaque quocumque loco, & tempore legatur symbolum & recitetur, Ecclesiæ existentia omni loco & tempore testata erit: fides hæc intermissionem non patitur, eum quolibet momento fidelis dicere debeat: Ego credo Ecclesiam Catholicam. Cum Novatores, quicumque tandem illi sint, schismaticos cœtus aggressi sunt, Ecclesia erat: eam credere oportebat, quia dicebatur, *Ego credo Ecclesiam*: cum illa esse necesse erat, aut a Iesu Christo segregari, qui inquit: Ego vobiscum sum: quocumque ergo tempore, extra ipsius communionem, quæ eadem semper est cum illa sanctorum, per summam audaciam illegitimi cœtus habentur, manifeste numerus augetur *eorum qui se segregant, seque condemnant* sua manifesta segregatione ... *Art.* XVIII. Ecclesia Græca æque dissidet a Protestantibus ac a Latina: exploratumque est, ipsorum Ecclesiam, in qua sibi placent, discordia maxime niti, ipsiusque præcipuum fundamentum in eo positum esse, ut quidquid Christiani per universum orbem dispersi amplectunctur, respuant & aversentur.

N. 19. Itaque ab ipsa statim origine a se invicem dissentire, discordiaque laborare visi sunt; Lutherani, Calvinistæ, Sociniani, tot sectas stabilierunt quot nomina. Catholici se submittere, & vexilla sequi sciunt; ac in unoquoque sæculo illustria exempla visa sunt. Idem dici minime potest de iis, qui ab Ecclesia desciverunt. Neglecto semel unionis studio desertoque eo corpore, in quo antea omnia unum erant, omnia susdeque vertuntur; Schismatici multiplicati sunt, remediaque non sunt passi; positum enim principium, licere cuilibet fidei articulos ad examen vocare, cuncta disputationi subiiciebat, pacemque turbabat. Itaque sectæ omnes divisæ sunt; Arianismus, Pelagianismus, Eutichianismus, semi-Arianos, semi-Pelagianos, semi-Eutichianos, neque unius tantum generis, pepererunt, ac eodem modo reliquæ sectæ. Dubia omnia & incerta sunt, despecto semel salutari iugo auctoritatis Ecclesiæ. Donatistæ, inquit D. Augustinus, ut se ab Ecclesia segregarent, divisionis cultrum in manus acceperunt; divisionis

Ser. 4. n. 8.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

Ab ea difficultate inextricabili ut sese expedirent, quidam ex recentioribus Pseudoministris, excogitarunt nuper novum effugium. Negarunt quod ait Calvinus, discessionem a toto orbe se fecisse: aiuntque recessisse se quidem ab Ecclesiæ Romanæ communione, sed ut se adiungerent societati Albigensium & Valdensium. Nugæ, somnia; neque enim idem omnino senserunt Albigenses & Valdenses cum Calvinianis, ut infra videbimus. Sed esto adiunxerint se Albigensibus & Valdensibus, non propterea depellent a se accusationem Schismatis. Neque enim Albigenses aut Valdenses habuerunt umquam veræ Ecclesiæ notas quatuor superius traditas. Et ipsi in manifestum schisma inciderant. Harum sectarum novimus initium & progressum & finem. Ante sæculum Christi duodecimum Valdenses nulli erant. Albigenses veterem Manichæorum hæresim hoc ipso sæculo mutato nomine suscitaverant. Intra limites angustissimos coarctata semper fuit utraque secta. Nec fere ulla de illis iam mentio supererat dum Lutherani & Calviniani prodierunt. Et certe fictitia hæc Calvinistarum cum Albigensibus & Valdensibus communio. Commentum est excogitatum non ita pridem a nonnullis Pseudoministris circa successionem Pastorum Ecclesiæ, ad incitas redactis. Non venerat ea res in mentem Calvini, Lutheri ceterorumque quos Reformatores vocant. Altum ea de re silentium in Confessione fidei, quam ediderunt Calviniani ceterique Heterodoxi recentiores. Id unum excogitarunt ad depellendam accusationem Schismatis, *necesse fuisse propter interruptum Ecclesiæ statum, propter ruinam & desolationem Ecclesiæ, a Deo suscitari extraordinarie Pastores ad formandam iterum Ecclesiam*. Sed hæc omnium Hæresiarcharum mens fuit. Omnes Ecclesiam erroris & corruptionis accusarunt. Omnes contenderunt esse se a Deo extraordinarie suscitatos ad Ecclesiæ fidem reformandam. Hoc ipsum ab intolerabili superbia proficiscitur; blasphemia est. Hoc ipso quilibet Hæreticus proprio semetipsum iudicio condemnat. In memoriam revocentur verba S. Iudæ Apostoli superius ex parte relata. In his manifeste continetur condemna-

Huiusce capitis §. 10. 12. & 13. sequentis.

Conf. fidei art. 31.

Huius cap. §. 4.

culter inter ipsos remansit, & videte, ait idem Pater, *Qui se ab unitate præciderunt, in quot frusta divisi sunt?* Nonne idem dici potest de iis qui se Reformatores iactitant? Cum semel auctoritas sublata est, nullus resipiscentiæ locus: eodem semper iure agetur in eos, quo ipsi in Ecclesiam egerunt, cum ipsam deseruerunt. Itaque nullus disputationi finis.... Protestantes omnem sibi auctoritatem, ordinem, submissionem sustulerunt: hodieque, nisi mentiri velint, fatebuntur, nullum reprimendi aut condemnandi errores modum reliquum esse, eoque esse ventum, ut unionis servandæ gratia quemlibet admittere & probare, ac Babelis confusionem inter ipsos, religionumque indifferentiam sub tolerantiæ nomine inducere oporteat.

D. Nicole *in suis Libris quorum alter inscribitur*: de Unitate Ecclesiæ, *alter*: Calvinistæ de Schismate convicti, *eadem adversus eos, qui se ab Ecclesia nuper segregarunt, fortiter inculcat*.

tio Proteſtantium, ſicut & ceterorum omnium Hæreticorum & Schiſmaticorum. *Hi*, inquit, *quæcumque ignorant, blaſphemant; quæcumque autem .... norunt, in his corrumpuntur. Væ illis quia .... in contradictione Core perierunt. Hi ſunt .... ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ a ventis circumferuntur, arbores infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ; fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones, ſidera errantia: quibus procella tenebrarum ſervata eſt in æternum ... Hi ſunt murmuratores queruloſi, ſecundum deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperba, mirantes perſonas quæſtus cauſſa: vos autem, cariſſimi, memores eſtote verborum, quæ prædicta ſunt ab Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dicebant vobis, quoniam in noviſſimo tempore venient illuſores, ſecundum deſideria ſua ambulantes in impietatibus.* HI SUNT QUI SEGREGANT SEMETIPSOS, *animales, ſpiritum non habentes*.

Iud. 10.

I. Quid poſſunt cauſſari Proteſtantes in defenſionem ſui ſchiſmatis?

R. Nullam habent legitimam excuſationem. Nam ut ait S. Auguſtinus, *præcidendæ unitatis nulla eſt iuſta neceſſitas*. (G)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

Detorquent tamen futiliter, & in alienum ſenſum ad cauſſæ ſuæ defenſionem teſtimonia quædam Scripturarum, quæ ab Apoſtolis ad noſtra uſque tempora nemo ſic intellexit, quemadmodum ipſi intelligunt. Quod enim ex eorum fidei confeſſione ſuperius retulimus, id nullo prorſus Scripturæ teſtimonio ad litteram intellecto probare potuerunt, nec poterunt umquam. Quid quod nec provocati ſæpius, potuerunt umquam ullum proferre Scripturæ textum non obſcurum, quo probarent quæ in Eccleſia dogmata reprehendunt, errores eſſe, & errores, ut ipſi vocant, fundamentales, intolerabiles. Quod tamen eſſe debuiſſent, ut fatetur Dallæus, ad excuſandam ſeparationem. (H)

Lib. II. cont. Ep. Parm. c. 11. n. 25.

Unus ſit inſtar omnium locus deſumptus ex Apocalypſi, quem ſolent in defenſionem ſui Schiſmatis proferre. *Exite de illa* (Babylone) *populus meus, ut ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis*. Manifeſtum eſt cuilibet

(G) S. Aug. *Lib. 2. contra epiſt. Parmeniani c. 11. n. 25.* . . Apparet facile non eſſe quidquam gravius ſacrilegio ſchiſmatis: quia præcidendæ unitatis nulla eſt iuſta neceſſitas, cum ſibi nequaquam ſpiritaliter nocituros malos ideo tolerent boni, ne ſpiritaliter ſeiungantur a bonis, cum diſciplinæ ſeveritatem conſideratio cuſtodiendæ pacis refrenat aut differt; quam tamen ſecuritas exſerit, cum apparet ſine vulnere ſchiſmatis ad ſalubrem correctionem poſſe aliquid Eccleſiaſtico iudicio vindicari ... *Novit Dominus qui ſunt eius, & recedat ab iniuſtitia omnis qui invocat nomen Domini*. Si enim pro bono pacis, ne ante tempus cum zizania colliguntur, eradicetur ſimul & triticum, neceſſitate cogitur quiſquam eſſe inter iniuſtos: recedat ab iniuſtitia, & ſecurus invocat nomen Domini. Simul enim & ab iniuſtis recedit; & ab eis exit, atque ſeparatur interim corde, ut etiam corpore a talibus in fine ſeparari mereatur.

2. Timot. II. 19.

(H) *Legenda* Dallæi Apologia *pro unione Calviniſtarum & Lutheranorum verſus initium*.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

legenti, non hic quæstionem esse de Ecclesia Christi, sed de Roma Ethnica, quam Deus in ultionem idololatriæ & scelerum erat per Barbaros vastaturus. Id ipsum fatentur inter recentiores Heterodoxos non pauci ceteris æquiores. (I)

Et certe non potest sine impie-

(I) D. Iacobus Benignus Bossuetus Episcopus Meldensis *Explicatio Apocalypsis c.* xviii. Ita Ieremias li. 6. *Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam.* Per hoc vero nihil aliud significatum, quam Roma, uti alias de Babylone, egrediendum esse, quæ impietatis plena urbs demum peritura erat, ne peccatorum ipsius participes siris, nempe pœnarum peccatoribus infligendarum, vel si mavis, corruptinnis, luxus, idnlnlatriarum, quibus cives suos inficere satagebat. Et de plagis eius nnn accipiatis. Necesse erat, ut veteres Iudæi Babylone egrederentur, ne de ipsius supplicio acciperent. D. Ioannes Romæ applicat verbum hoc & reliqua, quæ de Babylone dicta sunt. (Apoc. xviii. 4.) Deus populum suum pluribus modis exire fecit, e vita decedere permittens eos, quos maximo dolore tantæ urbis ruina affecisset. Quemadmodum D. Hieronymus de S. Pontifice Anastasio scriptum reliquit, (S. Hieron. Epist. xvi. 7.) quo diu Roma frui non potuit, cum Deus ipsum sustulisset, ne sub tanto Episcopo caput orbis caperetur.

2. Cum Romæ expugnatio instaret, arcana providentia plures bonos homines amovit, & inter eos Pontificem Innocentium, quem ab urbe exire voluit, ut olim iustum Lot e Sodnma, ne populi peccato addicti excidium intueretur. (S. Aug. de Excid. urb. 7.) Hinc eodem tempore S. Melaniam non paucis Romæ principibus viris comitatam migrare vidimus, (Oros. vii 30.) magnæ huius urbis casus persensione permotam. Multo antea divino spiritu afflata D. Paula, (Hist. Laus. c. 118. Præfat. num. 8.) pluresque magni nominis Romani Bethleem se cum suis familiis contulere, ac a Paulo Ornsio docemur, (Hieron. Ep. vii.) magnam Christianorum multitudinem Roma excessisse, iuxta Evangelii præceptum: *Cum vos persequentur in una civitate, fugite in aliam:* (Paul. Oros. vii. 41. 49.) quod cum non fecissent ii, qui Evangelio fidem non habebant, eos infortunia oppressere.

3. Dum urbs diriperetur, Deus extra Rnmam in D. Petri æde refugii locum præbuit iis, (S. Aug. de Civit. Dei, lib. 2. c. 4.) qui eo se contulere: ita enim Alaricus iusserat, ac licet Paganis hæc iussio utilis maxime esset, minime dubium est, eam præcipue Christianos respexisse. Per Ægyptum, Africam, totum Orientem, (Oros. vii. 49.) ac præcipue Palæstinam, per totum denique terrarum orbem Christiani Rnma profecti dispersi sunt, quos veluti in asyli locum suorum fratrum caritas recepit, ut narrat D. Hieronymus. (S. Hieron. Epist. 12. ad Gaud. Proœmio in Ezec. l. 3. c. 7.)

4. Electi vero Dei, qui hoc bello periere, supra omnes gloriosi & securi Babylone exierunt, cum in ævum regno iniquitatis liberati essent, ibique collocati, (S. Aug. de urb. excid. 7.) ubi nullum amplius hostem, neque inter dæmones, neque inter homines formidarent.

Lege etiam tam veteres quam recentiores Apocalypseos Interpretes in hæc verba: horum unum aut alterum hic proferre iuvat.

Menochius S. I. *in Apocal. cap.* xiii. *vers* 2. *Cecidit, cecidit*, &c. Id est, Iam iam cadet, ac pœnas debitas exsolvet Roma Ethnica, & fiet habitatio dæmoniorum, &c.

Mariana S. I. *Ibid.* Ruina Imperii & Romæ Gallieno imperatore cœpta aperte est. Aucta cum Constantinus sedem Imperii Roma transtulit. Honorio imperatnre completa prnrsus est, cum Roma a Gothis capta, numquam deinde potuit resurgere, &c.

De Escobar & Menooza S. I. *Ibid.* Pœnas exsolvit Roma Ethnica & tyranni Imperatores, & omnes idololatræ persecutores Ecclesiæ nascentis..... *Quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt.* Vinum iræ fornicationis significat tyrannorum ebrietatem, qua in idololatriæ propugnationem, in Christianos irati insurrexerunt. Porro Rnma uti mundi vertex hunc iræ calicem aliis gentibus propinavit, cum ad exemplum illius ubique terrarum Gentiles Ecclesiam fuere persecuti.. *Et audivit aliam vocem de cælo dicentem:* Custodum Angelorum hæc vox: *Exite*, inclamant, de illa, populus meus, *ut non participes sitis delictorum eius*, seu pœnæ delictorum, *& de plagis eius non accipiatis.* Cum Ecclesiæ persecurores puniendi erant, monentur Christiani, ut ab illis separentur. &c.

tate & ſacrilegio Babylon meretrix & idolis ſerviens ſumi pro Eccleſia, adverſus quam Chriſtus promiſit portas inferi numquam eſſe prævalituras, & cui dixit affuturum ſe omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.

I. Palmaria ſunt quæ hactenus adverſus Proteſtantes protuliſti; ſed operæ pretium eſſe te facturum puto, ſi paucis probare volueris eorum ſocietati nullatenus convenire, quas tu antehac explicuiſti veræ Eccleſiæ notas, unitatem, ſanctitatem, & ſi fas ita loqui Catholicitatem & Apoſtolicitatem?

R. Id duplici ratione probabimus. 1. Adducta adverſus omnes omnino Hæreticos probatione. 2. Argumento ſingulari adverſus eos quos Proteſtantes dicimus.

Ac primo quidem id una hac brevi ratione demonſtratur adverſus omnes omnino Hæreticos. Una non multiplex eſt ſocietas, cui competit eſſe unam, ſanctam, Catholicam & Apoſtolicam. Alioqui careret Eccleſia unitate, quæ prima eſt ex illius dotibus. Atqui iam probavimus ſocietatem hanc eſſe Eccleſiam quæ Romana dicitur. Ergo nulli alteri ſocietati, nec proinde Proteſtantium ſocietati competunt hæ notæ quatuor.

Iam ad argumentum alterum veniamus.

Non competit Proteſtantium ſocietati unitas. Ipſi enim exemplo veterum Hæreticorum omnium ſcinduntur inter ſe in varias partes, nec idem ſentiunt circa plures fidei articulos, quos fundamentales vocant & abſolute neceſſarios: nec niſi adverſus Eccleſiam ſociantur, quod Tertullianus obſervat proprium eſſe omnium Hæreticorum. (K) Calviniſtæ in Gallia communicabant cum Lutheranis, quamvis hi realem & corporalem Chriſti præſentiam admittant in ſacroſancta Euchariſtia, quam illi reſpuunt. Britannia maior iam

---

Doctiſſimus Grotius *cap. 17. & 18. de Roma Ethuica interpretatur ſuis licet reclamantibus Calvinianis. Annot. ad verſ.* 4. *Exite de illa populus meus.* Hac voce oſtenditur Deum ita ſua in Romam iudicia exercuiſſe, ut pios de communi malo ſervaverit. *Tu popule mi*, id eſt, vos qui nec idola colitis, nec claudicatis, ſed ſincera fide eſtis Chriſtiani, ubi Totilæ apparuerit exercitus, *exite* ad Baſilicas Apoſtolorum extra urbem, ubi ego vos tutos præſtabo, ſicut tutos vos præſtiti eodem modo Alarici temporibus.

Hanc etiam interpretationem ſecuti ſunt Synopseos criticorum auctores *rerum ipſa veritate victi, licet ſuorum etiam ſequacium blaſphemam interpretationem in medium adducant.*

(K) Tertullianus *de præſcriptionibus adverſus Hæreticos, cap.* 41. Quis Catechumenus, quis fidelis, incertum eſt: pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant: etiam Ethnici ſi ſupervenerint ſanctum canibus, & porcis margaritas, licet non veras, iactabunt .... pacem quoque paſſim cum omnibus miſcent. Nihil intereſt illis, licet diverſa tractantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conſpirent. Omnes tument, omnes ſcientiam pollicentur. Ante ſunt perfecti Catechumeni, quam edocti .... Itaque alius hodie Epiſcopus; cras alius; hodie Diaconus, qui cras Lector: hodie Presbyter, qui cras Laicus; nam & Laicis ſacerdotalia munera iniungunt.

Vide ſupra Illuſtriſſimi DD. Bossueti *Meldenſium Epiſcopi Inſtructionem ad populum ſuum* de Chriſti ad Eccleſiam ſuam promiſſis, *huiuſce cap. §. 4. litt.* (H)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 7.

scissa est in plusquam triginta sectas inter sese pugnantes, & adversus unam Ecclesiam Catholico-Romanam sociatas. Vix Evangelii, ut vocant, Ministros duos reperias, quorum in omnibus & singulis fides conveniat: alii ab aliis plane discrepant: addit unusquisque ut libet decessoris sui fidei. Nihil apud illos sibi constat. Non habent ergo unitatem.

Et præciderunt unitatem sine ullo fundamento legitimo, quod quidem Dallæus inter atrociora crimina reponit. (L) Probent illi si possunt, non ratiociniis futilibus, sed manifestis Scripturarum testimoniis, nullam quidem esse separationis caussam, nihil esse quod tolerari non possit in fide præsentiæ realis & corporalis Christi in Eucharistia, ut ipsi solemniter confessi sunt, dum Lutheranos hanc fidem profitentes, solemni decreto admiserunt ad suam communionem; sed legitimam tamen esse separationis caussam in dogmate transubstantiationis & adorationis Christi in Eucharistia, quamquam hæc dogmata necessario consequantur ex fide præsentiæ realis, ut res ipsa loquitur, fatentibus vel ipsis quos Calvinistæ reformatores & antesignanos venerantur. Siquidem verba Christi, *Hoc est corpus meum*, veram substantiæ conversionem innuunt ex Calvino, si verum sit, quod contendit Lutherus cum Ecclesia, in his doctrinam præsentiæ realis contineri; & Christo ubicumque præsens sit adoratio debetur, ex Calvino adversus eumdem Lutherum. (M)

Nec eorum societati sanctitas competit. Hanc enim Ecclesiæ notam ipsi reiiciunt, dum contendunt Ecclesiam & errare posse & reipsa errasse. Adde quod, ut cetera taceam, in Dordracensi Synodo, qua nullam ipsi celebriorem & numerosiorem habuere, inauditum hactenus & portentosum dogma condere non erubuerunt de inamissibili iustitia, & de stante iustificatione simul cum criminibus atrocissimis, verbi gratia, cum adulterio & homicidio Davidis. Quo quidem dogmate funditus evertuntur omnia Christianæ vitæ instituta. (N)

Non est Catholica eorum societas: nec enim ad omnia tempora & loca extenditur. Ante hos annos ducentos non erat. Nec nisi intra angustissimos aliquot regionum limites diffusa est.

Tandem carent prorsus successione Apostolica: neque enim eorum Pastores missi & ordinati sunt ab aliis Pastoribus, qui continua Episcopatus successione ab Apostolis traxerint missionis & ordinationis originem. Id ipsum fatentur Calvinistæ in sua Confessione fidei;

(L) *Vide* Dallæi *Apologiam* pro unione Calvinistarum & Lutheranorum *versus initium*.

(M) *Lege Præfationem libri* de Unitate Ecclesiæ a D. Nicole *conscripti & Illustrissimi* Bossueti Historiam variationum.

(N) *Hæc invictissime demonstrantur in Libro cui titulus*: Eversio Moralis Christianæ per Calvinistarum errores super iustificatione, *quem adire potes*.

Art 31. cum aiunt, *Propter interruptum Ecclesiæ statum necesse fuisse, ut Deus ad reformandam Ecclesiam Pastores extraordinarie suscitaret*. Nec ipsam quidem missionem extraordinariam ullis umquam editis miraculis comprobarunt; quod tamen omnino necessarium fuisset; alioqui posset impune quilibet deceptor & fanaticus dicere se extraordinarie suscitatum. (O)

I. Saltem negare non potes quin competat successio Apostolica Episcopis Ecclesiæ quam Anglicanam vocant, etiam postquam a Romanæ Ecclesiæ communione recesserunt?

R. Esto habeant illi successionem Apostolicam. Habuerunt item Ariani, habuerunt Macedoniani, Nestoriani, Eutychiani, quos tamen ut Hæreticos sicuti & Anglicanos ideo detestata est & detestatur Ecclesia, quia quicumque ex eorum Episcopis discesserunt primi a communione Ecclesiæ, illi hac ipsa sua discessione ablegarunt a sua societate unitatem, sanctitatem & Catholicitatem. Porro vera Christi Ecclesia stare non potest sine notis illis quatuor simul sumptis. Adde quod eorum societas nec Apostolica dici potest, quia quicumque Episcopi inter Anglos, sicuti inter Arianos & Macedonianos & Nestorianos & Eutychianos primi discesserunt a communione Romanæ Ecclesiæ, hac ipsa sua discessione discesserunt quoque solemniter a fide, quam ab Apostolis traditam continua Episcopatus serie & successione, a suis ipsi decessoribus acceperant. Unde iure merito sunt ab Ecclesia excommunicati; eaque excommunicatione merito privavit eos Ecclesia iurisdictione, quam habuerant hactenus; & quam proinde non potuerunt in successores ordinatione transmittere. Adde quod nec ipsi legitimam Episcopatus successionem servaverunt; ut multis dissertationibus nuper probatum est ex ipsis Ecclesiæ Anglicanæ publicis instrumentis. PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 7.

I. Potes ne invicta quoque ratione probare Græcos esse Schismaticos, eo quod ab Ecclesiæ Romanæ communione discesserint?

R. Possum, & facile quidem. Id ut plane fiat, revocanda sunt in memoriam ea tempora, quibus Græci nobiscum erant communione coniuncti. Certissimum est tum temporis Græcos Romano Pontifici subiectos fuisse, ut Ecclesiæ capiti. Id patet ex septem prioribus Conciliis œcumenicis, quæ in Oriente habita sunt. In his primatus Romani Pontificis nemine contradicente fuit agnitus & canonibus firmatus. Nec primatum hunc negavit Photius ipse, qui prima Schismatis fundamenta iecit. In Synodis œcumenicis Lugdunensi & Florentina, in quibus actum est potissimum de reconciliatione utriusque Ecclesiæ & diri Schismatis extinctione, primatum hunc confessi *Vide hos can. hoc §. litt. (E).*

(O) ***Probatum id fuit §. super. Lege etiam quæ supra §. 4 huiusce cap. litt. (H) excripsimus ex Illustrissimi*** **DD. BOSSUETI** *Meldorum Antistitis Instructione ad populum* de Christi ad Ecclesiam suam promissis.

Pars I Sect. II. Cap. III §. 7.

sunt ultro Græci. Numquam Constantinopolitana Ecclesia, utpote altera Roma, nisi locum secundum sibi vindicavit: nec primatum Romano Pontifici denegavit umquam ante schisma. Quin nec secundum locum Constantinopolis obtinuit, nisi in Concilio quarto vel ad summum in Concilio secundo generali; nec illud quidem sine contradictione factum est, ut norunt omnes. Illud ergo tunc temporis fatebantur omnes, Romanum Pontificem caput esse Ecclesiæ, & *ad Romanam Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse esse omnem convenire Ecclesiam*, ut loquitur secundo sæculo S. Irenæus Lugdunensis Episcopus, natione Græcus.

Lib. III. adv. Hæres. cap. III.

Quod si Ecclesia, cui præest Romanus Pontifex, vera Christi Ecclesia fuit per octo priora sæcula nemine contradicente; erit hæc utique semper vera Christi Ecclesia; neque enim fieri potest, ut iam probavimus, ulla circa eam rem mutatio: Ecclesia Christi manet semper eadem & manebit ad consummationem sæculi. Ergo a vera Christi Ecclesia recedit, & Schismaticus est quisquis recedit a communione illius Ecclesiæ, cui præest Romanus Episcopus. Ergo Schismaticæ sunt Orientales Ecclesiæ, quæ ab ea recesserunt.

Quæ ab ea, inquam, recesserunt: multæ enim extiterunt semper & extant etiamnum Orientales Ecclesiæ, Græcorum, Armenorum, Maronitarum, quæ numquam discesserunt a communione Romanæ Ecclesiæ. Aliæ in varias sectas inter se pugnantes divisæ sunt. Omnes generali tam in temporalibus quam in spiritualibus desolatione diuturni Schismatis pœnas luunt, factæ sunt in exemplum divinæ ultionis.

I. Non desunt inter Protestantes, immo & inter recens ad Ecclesiam conversos, qui suspicentur quo iure Romana Ecclesia veræ Christi Ecclesiæ nomen & auctoritatem sibi vindicat, eodem iure posse Ecclesiam Græcam, maxime ob successionem Episcopatus, id sibi vindicare. Quid ipsis respondendum?

R. Præter ea quæ mox diximus de primatu Romani Pontificis ab ipsis Orientalibus Ecclesiis ultro agnito, revocanda sunt in memoriam quæ & supra a nobis dicta sunt ad obiectionem petitam ex successione Episcopatus, qua gloriantur Hæretici nonnulli tam veteres quam recentiores.

Sed his prætermissis duo sunt maxime, quibus nova isthæc Protestantium vel obiectio vel suspicio invictissime diluatur.

1. Dum parentes eorum ab Ecclesiæ Romanæ communione recesserunt, non adiunxerunt se Ecclesiæ Græcæ. Non minus ab ea diffidere se professi sunt, quam a nobis. *Discessionem a toto mundo facere coacti sumus*, inquit Calvinus.(P) Epist. ad Melancthon.

2. Ecclesia Græca post Schisma

(P) *Instructio Pastoralis Episc. Meldens. de promissionibus Christi ad Ecclesiam*, *Art.* XVII. Nostri Reformatores, cum se ab Ecclesia Romana adeo gravi scandalo separarunt, neque Constantinopolitanæ Ecclesiæ, neque ceteris Orientis schismate laborantibus se-.

retinuit omnia dogmata, ex quibus Protestantes sumpserunt occasionem separationis. Immo vero in multis capitibus, verbi gratia in invocatione sanctorum & reliquiarum veneratione gravius a Protestantibus arguuntur Græci quam Latini.

3. Si quis attentius & diligentius disquirere voluerit quæ res Græcos a Latinis seiunxerint, processio nimirum Spiritus sancti a Patre, & Filio, vox *filioque* Symbolo addita, panis azymus, celibatus Presbyterorum, *Alleluia* tempore quadragesimæ non cantatum, & cetera id genus; is facile intelliget, quod fatentur vel ipsi Heterodoxorum ministri doctiores, longe anteponendam esse Latinam Ecclesiam Græcæ Ecclesiæ, utpote fidei & disciplinæ antiquioris tenaciorem, & in iis quæ ad substantiam religionis non pertinent, indulgentiorem.

I. Supponamus Ecclesiam Catholico-Romanam in errorem reipsa incidisse, ut contendunt omnes Hæretici; hoc posito nonne ab ea recedendum esset?

R. Falsa omnino suppositio. Nullum umquam in errorem incidit Ecclesia Catholico-Romana. Id facile probari potest expendendo singula Ecclesiæ dogmata (ut reipsa expendimus in serie totius huiusce operis.)

Sed prætermisso hoc examine, quod nonnisi a paucis fieri potest, nemo est qui non intelligat impiam & Christo iniuriosam esse hanc hypothesim, qua supponitur Ecclesia Catholico-Romana posse errare. Id probo facili hocce ratiocinio, quod nullius hominis veritatis studiosi captum superat.

Fatentur nobiscum Protestantes, Ecclesiam Catholico-Romanam, id est, Ecclesiam, cuius caput est Romanus Pontifex, fuisse veram Christi Ecclesiam quinque sexve prioribus sæculis: quo tempore Græci idem sentiebant. Id si ita est, Ecclesia Catholico-Romana numquam potest in errorem incidere. Nam vera Christi Ecclesia numquam potest in errorem incidere; hæc societas etiam nunc est vera Christi Ecclesia quæ semel fuit. Iam probavimus ex Christi solemnibus promissis, Ecclesiam nec posse errare, nec posse deficere, nec sua posse unitate & sanctitate excidere. Ergo fieri non potest ut Ecclesia Catholico-Romana in errorem, in ruinam, in desolationem cadat, ut status illius interrumpatur. Ergo numquam licitum fieri potest ab ea secedere.

I. Per te mihi liceat quæso morari te paulisper, & revocare ad supradicta. Dixisti superius id recentioribus Hæreticis, veterum

---

dibus se sociare in animo habuerunt. Fatemini, dilecti fratres, veritatem, quæ adeo constans est ut negari non possit. In toto terrarum orbe nihil vobis arridebat; compertum omnibus est, ab Ecclesiæ Græcæ Patribus primum omnium Arium in hæreticorum album fuisse relatum, quia precibus, & oblationibus mortuorum peccata expiari posse negaret, aliisque dogmatibus, quæ nobis cum ipsis sunt communia, adversaretur.

Hæreticorum inſtar, in more eſſe poſitum, ut in plures ſectas ſcindantur, nec proinde teneant unitatem catholicam, quæ tamen eſt una ex notis quatuor & teſſeris veræ Eccleſiæ. Vereor ne & ipſi hoc genus argumenti poſſint & in Catholicos retorquere; ſunt enim apud Theologos Catholicos variæ ſectæ, nimirum Thomiſtarum, Scotiſtarum, Nominalium, aliorumque eiuſmodi, qui ſcinduntur inter ſe, variaſque in ſententias abeunt circa graves articulos: quin & non deſunt inter eos, qui oppugnatores ſuæ ſententiæ hæreticos appellare non vereantur. Vivunt tamen in eadem communione cum adverſariis ſuis; itaque tuum illud argumentum ruit prorſus; vel enim nihil probat, vel adverſus Eccleſiam ipſam convertitur.

R. Multum intereſt diſcriminis Catholicos inter & Hæreticos circa varietatem opinionum, quæ hinc inde in ſcholis diſceptantur. Id enim conſtat inter Catholicos omnes, ſtandum eſſe iudicio Eccleſiæ, ubi illa quæſtionem ventilatam & diſputatam definierit. Itaque pronuntiet Eccleſia, & ceſſant illico omnes ea de re controverſiæ inter Catholicos. Diſputant quandoque Theologi de ſenſu definitionis Eccleſiæ; ſed diſputant ſolum donec ipſa mentem ſuam circa ſenſum definitionis aperuerit, ſtatim illi adhæſuri. Fateor non deeſſe Theologos plus æquo audaciores, qui nondum expectata Eccleſiæ definitione, vel oppoſitam ſibi ſententiam hæreticam pronuntient, vel adverſantes ſibi Theologos hæreticos appellent. Horum audaciam non probat Eccleſia, immo coercet, ut patet ex multis Romanorum Pontificum ſanctionibus, quibus prohibetur, ne quis contra ſuam opinionem ſentientes hæreſeos poſtulet, donec res in controverſiam poſita ab Eccleſia definita fuerit. (Q) Circa controverſias eiuſmodi non ſemper pronuntiat Eccleſia; plerumque enim agitur tunc inter Theologos de rebus ad fidem idcirco non pertinentibus, quia nec Scriptura ſacra, nec traditione ſatis liquet, quid ea de re ſentiendum omnino ſit: atque adeo licet unicuique tenere ſententiam quæ ſibi

(Q) *Vide Conſtitutionem* Sixti IV. *quæ incipit* Grave nimis, *quæ extat in Extravagantibus communibus*, *titulo* de Reliquiis & veneratione Sanctorum, *in qua* de Conceptione immaculata Beatæ Mariæ Virginis *agens*, *vetat* alterutram opinionem hæreſeos vel peccati mortalis labe notari, donec quæſtio ab Eccleſia Romana & Apoſtolica ſede deciſa fuerit, idque ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ, & ſummo Pontifici reſervatæ. *Quam quidem Conſtitutionem Tridentina Synodus œcumenica ſub pœna in ea contenta renovat ſeſſione quinta*, *Decreto* de peccato originali.

Vide etiam ea de re Conſtitutionem Pii V. *quæ incipit* Super, *in Extravagantibus communibus titulo eodem*. *Item Conſtitutionem* Pauli V. *quæ incipit* Regis Pacifici. *Tres illæ Conſtitutiones exſcribentur infra Parte ſecunda*, *ſectione* 4. De præceptis Eccleſiæ, *cap.* 2. §. 16. *ubi* de Feſto Conceptionis Beatæ Mariæ Virginis *ſermo fiet*.

Quæ de Eccleſia diximus, *confirmantur in tractatu* de Fide, *quem inſeruimus in ſecunda parte huiuſce operis ſect. II. cap II. quem ad pleniorem hactenus dictorum intelligentiam conſule*.

verior visa fuerit, servata tamen caritate, & pace cum iis qui contra sentiunt, & in eadem Ecclesiæ communione versantur. Neque enim a nostra communione repellere fas est, nisi quos Ecclesia abscindendos a communione clare & distincte pronuntiaverit. Id ipsum uno ore profitentur omnes Catholici.

Non ita recentiores Hæretici, quos Protestantes dicimus. Ipsi quippe a se invicem dissidentes, contra unam Ecclesiam coadunantur. Ipsi oppositas in sententias abeunt circa articulos, quos fundamentales appellant. Ipsi inter se pugnant, nullam agnoscentes auctoritatem, quæ possit controversias certo dirimere, & dissidentes revocare ad unitatem fidei. Non ergo tenent unitatem Catholicam.

§. 8. *De Præliis Militantis Ecclesiæ: Et primum de iis quæ sustinet adversus dæmones.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 8.

I. Numquid Ecclesia militans ita a Christo Domino regitur & fovetur, ut nulla prælia sustineat, nulla timeat?

R. Immo vero, ideo dicitur militans, quia hostes habet & habuit & habebit semper in terris, adversus quos prælietur & militet. Sed eos & vicit & vincet semper. Adversus eam portæ inferi quotidie vim faciunt, sed non prævalebunt umquam. *Descendunt quotidie pluviæ, veniunt flumina, flant venti, & irruunt in domum illam, & non cadet; fundata enim est super petram.* (A) Matth. vii. 25.

(A) Matth. xvi. 18 Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.

S. Aug. *De Symbolo ad Catechumenos*, *c. 6. n.* 13. *Vide supra §. 4. huiusce cap. litt.* (C)

Serm. 2. *in Psal.* lxx. *n.* 12... Quamdiu hic est Ecclesia, quamdiu gemit triticum inter paleas, quamdiu gemunt spicæ inter zizania, quamdiu gemunt vasa misericordiæ inter vasa iræ facta in contumeliam, quamdiu gemit lilium inter spinas, non deerunt inimici qui dicant: Quando morietur & peribit nomen eius? id est, ecce veniet tempus, ut finiantur, & non sint Christiani... Sed cum ista dicunt... & permanet Ecclesia prædicans brachium Domini generationi superventuræ.

Serm. 75. *de verbis Evang. Matth. alias* 11. *de div. c.* 3. *n.* 4. Interea navis portans discipulos, id est, Ecclesia fluctuat & quatitur tempestatibus tentationum, & non quiescit ventus contrarius, id est, adversans ei diabolus, & impedire nititur ne perveniat ad quietem. Sed maior est qui interpellat pro nobis. Nam in ista nostra fluctuatione in qua laboramus, dat nobis fiduciam, veniens ad nos & confortans nos: tantum ne turbati in navi excutiamus nos, & proiiciamus in mare. Quia etsi turbatur navis, navis est tamen. Sola portat discipulos, & recipit Christum. Periclitatur quidem in mari: sed sine illa statim peritur. Tene te itaque in navi, & roga Deum. Deficientibus enim omnibus consiliis, cum neque gubernacula suffecerint, & ipsa velorum extensio maiori periculo quam utilitati fuerit; dimissis humanis omnibus adiutoriis & viribus, sola restat nautis intentio deprecandi & voces ad Deum fundendi. Qui ergo præstat navigantibus ut perveniant ad portum, numquid Ecclesiam suam dimissurus est, ut eam non perducat ad requiem?

Cap. 4. *n.* 5. Tamen... maxima perturbatio in ista navi non est, nisi in absentia Domini. In Ecclesia constitutus, absentem habet Dominum? Quando habet absentem Dominum? Quando vincitur aliqua cupiditate... In ista navi, cum absens est Christus, suis quisque tempestatibus quatitur, & iniquitatibus & cupiditatibus suis.

I. Quos hoſtes habet in terris Eccleſia Chriſti?

R. Hoſtes habet internos & externos. Externi ſunt, dæmones, Ethnici, Iudæi, Hæretici, Schiſmatici, Excommunicati. Interni ſunt, mali & perverſi Catholici.

Nec Eccleſia ſolum, ſed & unuſquiſque fidelis hoſtes habet quibuſcum prælietur & intra, & extra ſe. Prælia hæc tentationes dicuntur. (B)

I. Quomodo dæmones inſurgunt adverſus Eccleſiam?

R. 1. Suſcitando adverſus eam perſecutiones, ſchiſmata, hæreſes alioſque hoſtes omnes, quos mox commemoravimus.

(B) S. Aug. *In Pſ.* ix. *n.* 29... Cum impii ad magnam, quæ videtur hominibus felicitatem pervenerunt. ... Laborans ergo Eccleſia illis temporibus, tamquam navis in magnis fluctibus & procellis, quaſi dormientem excitat Dominum, ut imperet ventis, & tranquillitas redeat.

In Pſ. x. *n.* 41... Poteſt ergo & de perſecutoribus Martyrum intelligi, quod ſagittare voluerint in obſcura luna rectos corde: ſive adhuc in Eccleſiæ novitate, quia nondum terris maior effulſerat, & gentilium ſuperſtitionum tenebras vicerat: ſive linguis blaſphemorum, & Chriſtianum nomen male diffamantium, quaſi nebulis cum terra obtegeretur, videri perſpicua luna non poterat, id eſt Eccleſia: ſive ipſorum Martyrum cædibus, & tanta effuſione ſanguinis, tamquam illo defectu & obſcuratione, qua cruentam faciem luna videtur oſtendere, a nomine Chriſtiano deterrebantur infirmi: in quo terrore verba doloſa & ſacrilega iaculabantur peccatores, ut etiam rectos corde perverterent. Poteſt & de his peccatoribus intelligi, quos Eccleſia continet, quod tunc inventa occaſione huius lunæ obſcuræ, multa commiſerint, quæ nobis opprobria nunc obiiciuntur ab hæreticis.

Serm. 3. *in Pſ.* xxx. *n.* 6... Qui ſunt inimici Eccleſiæ? Pagani, Iudæi? Omnibus peius vivunt mali Chriſtiani.... Cum dicit (Petrus Apoſtolus) melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, nonne iudicavit meliores eſſe inimicos foris poſitos, quam intus male viventes, quibus premitur & gravatur Eccleſia?... Quam multos enim putatis, fratres mei, velle eſſe Chriſtianos, ſed offendi malis moribus Chriſtianorum? (2. Petr. II. 21.)

Lib. 18. *de Civit. Dei*, *cap.* 51. *n.* 1. *Vide ſupra* §. 3. *litt.* (H) *hocce capite*.

N. 2. Nam & id quod ait (Apoſtolus,) *Quicumque volunt in Chriſto pie vivere, perſecutionem patientur*, (2. Tim. III. 12.) nullis putandum eſt deeſſe poſſe temporibus. Quia & cum ab eis qui foris ſunt non ſævientibus, videtur eſſe tranquillitas, & revera eſt, ... non tamen deſunt, immo multi ſunt intus, qui corda pie viventium ſuis perditis moribus cruciant, quoniam per eos blaſphematur Chriſtianum & Catholicum nomen: quod quanto eſt carius eis, qui volunt pie vivere in Chriſto, tanto magis dolent, quod per malos intus poſitos fit, ut minus quam piorum mentes deſiderant, diligatur. Ipſi quoque hæretici, cum cogitantur habere nomen & ſacramenta Chriſtiana, & Scripturas, & profeſſionem, magnum dolorem faciunt in cordibus piorum, quia & multi volentes eſſe Chriſtiani, propter eorum diſſenſiones hæſitare coguntur, & multi maledici etiam in his inveniunt materiam blaſphemandi Chriſtianum nomen; quia & ipſi quoquo modo Chriſtiani appellantur. His atque huiuſmodi pravis moribus & erroribus hominum perſecutionem patiuntur, qui volunt in Chriſto pie vivere; etiam nullo infeſtante, neque vexante corpus illorum. Patiuntur quippe hanc perſecutionem, non in corporibus, ſed in cordibus..... Dolor autem ipſe, qui fit in cordibus piorum, quos perſequuntur mores Chriſtianorum malorum, ſive falſorum prodeſt dolentibus; quoniam de caritate deſcendit, qua eos perire nolunt, nec impedire eorum ſalutem. Denique magnæ conſolationes fiunt etiam de correctionibus eorum, quæ piorum animas tanta iucunditate perfundunt, quantis doloribus de ſua perditione cruciaverunt. Sic in hoc ſæculo, in his diebus malis, non ſolum a tempore corporalis præſentiæ Chriſti & Apoſtolorum eius, ſed ab ipſo Abel quem primum iuſtum impius frater occidit, & deinceps uſque in huius ſæculi finem, inter perſecutiones mundi & conſolationes Dei peregrinando procurrit Eccleſia.

2. Agendo modis omnibus, ut quam plurimos secum in ruinam Christianos trahant. (C)

I. Frequenter ne accidit suscitari a dæmonibus adversus Ecclesiam persecutiones?

Huiusce sect. c. super. §. 4. *R.* Frequentissime. Iam vidimus diras per annos trecentos a morte Christi passam fuisse Ecclesiam persecutiones. Ex eo tempore variæ diversis locis & temporibus fuere persecutiones sævissimæ. Acerbissima sub finem sæculorum excitabitur per Antichristum. Nihil aliud promisit Christus discipulis suis in hoc mundo, quam pressuras, & cruces: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur; mali autem homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes*, inquit Apostolus. (D) Adeoque numquam 2. *Tim.* III. 12.

(C) S. Aug. *In Psal.* CIII. *serm.* 4. *n.* 6.... Nostis inimicum Ecclesiæ quemdam draconem: non vidistis oculis carnis, sed videtis oculis fidei. Ipse est qui & leo dicitur: de illo Scriptura dicit: *conculcabis leonem & draconem*. Subditus est iste capiti tuo, subdetur & corpori eius: hæreant tantum membra capiti suo, ut membra eius sint.... Nostis enim & quid dictum est mulieri, vel potius serpenti, cum audiret Deus peccatum primi hominis: Ipsa tuum observabit caput, & tu eius observabis calcaneum. In magno mysterio dictum, in figura dictum Ecclesiæ futuræ, factæ de latere viri sui, & hoc dormientis.... Quid ergo dictum est Ecclesiæ? Iam modo audite, intelligite, cavete: Ipsa tuum observabit caput, & tu eius calcaneum O Ecclesia, caput serpentis observa. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentem nescio quid illicitum: noli ibi tenere mentem tuam, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpentis est: caput calca, & evades ceteros motus. Quid est, caput calca? Ipsam suggestionem contemne.

Ps. XC. 13.

Gen. III. 15.

N. 7. Hic ergo draco, antiquus hostis noster, irs fervidus, insidiis astutus, in mari magno est.... Nisi permissus nihil potest. Tu sic age ne permittatur in te; aut si permissus fuerit ad tentandum, victus abscedat & non possideat; permissus est enim ad tentandos quosdam sanctos viros famulos Dei: superaverunt eum, quia de via non recesserunt.... Nihil sibi diabolus tribuat, voluntatem habet nocendi, potestatem autem nisi acciperet, non haberet,.... Muratam civitatem forinsecus oppugnavit, sed non expugnavit.

Enar. in Psal. CXXVII. *num.* 16.... Audistis cum legeretur Apostolus, quia omnes qui volunt pie vivere in Christo Iesu, persecutinnem patiuntur. Non enim modo, quia diabolus per reges non sævit, ideo Christiani non patiuntur persecutionem. Si mortuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones; si autem ille adversarius noster vivit, unde non tentationes suggerit? Unde non sævit? Unde non minas aut scandala procurat? O si incipias pie vivere, videbis quia omnis qui vult pie vivere in Christo Iesu, persecutionem patietur:... videbis quia pugnæ non desunt, & pugnamus cum concupiscentiis nostris: pugnamus foris cum infidelibus, & inobedientibus hominibus: pugnamus intus cum suggestinnibus, cum perturbationibus carnalibus. Ubique pugnamus adhuc, quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam.... Concupiscentiæ delectationum carnalium contra nos pugnant.

2. *Tim.* III. 12.

Sap. IX. 15.

(D) S. Aug. *In Psal* XXXIX. *n.* 1.... Sparsus est sanguis iustus, & illo sanguine, tamquam seminatione per totum mundum facta, seges surrexit Ecclesiæ. Consequens autem tempus est scandalorum, & simulationis & tentationum per eos, qui dicunt, Ecce hic est Christus, ecce illic. Hostis ille noster, tunc leo fuit, cum aperte sæviebat: modo draco est, cum occulte insidiatur.... Serpens ergo ille adulter antiquus, virginitatem corrumpendam non carnis, sed cordis inquirit... Sicut autem patribus nostris adversus leonem opus erat patientia, sic nobis adversus dracnnem vigilantia. Persecutio tamen sive a leone, sive a dracone numquam cessat Ecclesiæ: & magis metuendus est cum fallit, quam cum sævit.

Matth. XXIII. 24.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 8. desunt Ecclesiæ persecutiones, ut ait S. Augustinus, sive apertæ sint, sive occultæ, sive generales, sive particulares. (E)

I. Quomodo defendit se Ecclesia ab hisce persecutionibus?

R. Fide, patientia, fiducia in Deum, oratione. His armis spiritualibus munita vincit semper. Stat semper Ecclesia pro veritate & iustitia, quæ quidem numquam possunt a dæmone superari. *Occultari* S. Aug. in Ps. LXI. num. 6.

(E) S. AUG. *In Psal.* LIV. *n.* 8. . . . Id mihi præcipitur ut inimicos diligam; convicia istorum crebrescentia & adumbrantia me, commovent oculum meum, perturbant lumen meum, appetunt cor meum, interficiunt animam meam . . . Conatur ergo homo plerumque corrigere homines distortos, pravos, pertinentes quidem ad curam suam . . . corrigere non potest, pati necesse est . . . Non desunt Ecclesiæ persecutiones, etiam in hoc tempore quando tranquillitas videtur Ecclesiæ, . . non autem desunt persecutiones, quia verum est illud: Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur . . . Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones (Apostolo) fuerunt. Numquid ergo desunt hoc tempore? (2. Tim. III. 12.)

In Psal. LXIX. *n.* 2. . . . . (Martyres) iam coronati sunt, nos adhuc periclitamur: non quia tales nos persecutiones urgent, quales ipsos urserunt, sed forrasse peiores in omnimodis generibus tantorum scandalorum. Nostra enim tempora magis abundant illo væ, quod clamavit Dominus? Væ mundo ab scandalis . . . Nunc ergo iam Christo in cælo sedente, iam glorificato, iam subiectis cervicibus regum iugo eius, & suppositis eorum frontibus signo eius, iam nullo remanente qui palam Christianis audeat insultare; adhuc tamen inter organa & simphoniacos gemimus? Adhuc illi inimici Martyrum, quia vocibus & ferro non possunt, eos sua luxuria persequuntur. . . . . Videmus etiam portantes in fronte signum eius, simul in ipsa fronte portare impudentiam luxuriarum, diebusque & solemnitatibus Martyrum non exultare, sed insultare. Et inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si est in nobis caritas . . . Nullus ergo servus Dei sine persecutione . . . . Videris unde, videris quomodo, diabolus ille biformis est, ... Leo est in impetu, draco in insidiis. Leo minetur, inimicus est: draco insidietur, inimicus est. Quando nos securi? . . . . Tentare ergo non cessat, insidiari non cessat . . . . Fremunt dentes impiorum adversus dignitatem Ecclesiæ, & pacem Christianorum, & quia non habent, quid agant sæviendo; saltando, blasphemando, luxoriando, non impellunt corpora Christianorum, sed lacerant animas Christianorum. (Matth. XVIII. 7.)

In Psal. XCIII. *num.* 19. Et omnes Christiani patiuntur: & si non sæviunt homines, sævit diabolus.

De utilitate Ieiunii, cap. 8. *num.* 10. *tom.* 6. *Edit.* BB. . . Non inveniat Paganos occasionem qua nolit esse Christianus. Concordemus, fratres, colentes unum Deum, ut & illos deserere multos Deos exhortemur quodammodo nostra concordia, ut ad pacem & ad unitatem veniant colendi unum Deum . . . . . Non præferant nobis quasi concordiam suam, non sibi tamqoam de unitate sua placeant. Hostem quippe quem patimur, illi non patiuntur: illos & non ista agentes ipse possidet. . . . Ar vero eum desereretur, & multi ad unum Deum concurrerent, eius sacrilega sacramenta desererent, templa everterent, idola frangerent, sacrificia prohiberent, vidit se perdidisse qoos tenebat, vidit a sua familia recessisse, verum Deum cognovisse: quid faceret? Quomodo insidiaretur? Concordes nos scit, quod possidere non possit, unum Deum nobis dividere non potest, falsos Deos nobis supponere non potest; sentit esse vitam nostram caritatem, mortem nostram dissensionem: lites immisit inter Christianos, quia multos Deos non potoit fabricare Christianis, sectas multiplicavit, errores seminavit, hæreses instituit. Sed quidquid fecit, de palea dominica fecit. Ecce securitas nobis est, licet illo sæviente, licet illo insidiante, & dissensiones varias inter Christianos seminante: si Deum nostrum agnoscamus, si concorditer teneamus, si fidem servemus, securi sumus.

poteſt ad tempus veritas, inquit S. Auguſtinus, *vinci non poteſt*. (F)

I. Quid agit diabolus ut trahat Chriſtianos in ruinam?

R. Mille nocendi artes, nunc hos nunc decipit illos, adhibitis pro diverſitate ſtudiorum, & ingeniorum tentationibus, ſuggeſtionibus, promiſſis, minis. Hæc omnia eo recidunt, ut abſtrahantur homines a Deo, & adhæreant mundo: atque ita inducantur in errorem & corruptionem & perditionem; & ſemel inducti ne reviviſcant. (G)

(F) S. Aug. *In Pſal.* cxxxi. *num.* 3.... David præſumens de Domino Deo ſuo, confecit bella omnia, proſtravit omnes inimicos ſuos, Deo ſe adiuvante... præfigurans fortem manu quemdam ad debellandos inimicos, diabolum & angelos eius: Hos autem inimicos Eccleſia debellat: & quomodo debellat? manſuetudine. Manſuetudine enim ipſe rex noſter vicit diabolum. Sæviebat ille, iſte ſufferebat. Victus eſt qui ſæviebat, vicit qui ſufferebat. In iſta manſuetudine corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, vincit inimicos.

De Agone Chriſtiano, *cap.* 12. *n* 13... Pauci autem adhuc murmurant, & inani livore torquentur, aut qui ſua quærunt in Eccleſia quamvis videantur Catholici, aut ex ipſo Chriſti nomine gloriam quærentes hæretici, aut peccatum impietatis ſuæ defendere cupientes Iudæi, aut curioſitatem vanæ licentiæ perdere timentes Pagani. Sed Eccleſia Catholica per totum orbem longe lateque diffuſa, impetus eorum prioribus temporibus frangens, magis magiſque roborata eſt, non reſiſtendo, ſed perferendo. Nunc vero inſidioſas eorum quæſtiones fide irridet, diligentia diſcutit, intelligentia diſſolvit: criminatores palearum ſuarum non curat; quia tempus meſſis, & tempus arearum, & tempus horreorum caute diligenterque diſtinguit: criminatores autem frumenti ſui, aut errantes corrigit, aut invidentes inter ſpinas, & zizania computat.

(G) S. Hieronym. *Epiſt.* 5. *ad Heliodorum*, *alias* 1. *t.* 4. *part.* 2. *p.* 8 Erras, frater, erras ſi putas umquam Chriſtianum perſecutionem non pati, & tunc maxime oppugnaris, ſi te oppugnari neſcis. Adverſarius noſter, tamquam leo rugiens, aliquem devorare quærens circumit, & tu pacem putas? Sedet in inſidiis cum divitibus, ut in occultis interficiat innocentem: oculi eius in pauperem reſpiciunt: inſidiatur in occulto, ſicut leo in ſpelunca ſua: inſidiatur ut rapiat pauperem, & tu frondoſæ arboris tectus umbraculo, molles ſomnos, futura præda, carpis? Inde me perſequitur luxuria: inde avaritia conatur irrumpere; inde venter meus vult mihi Deus eſſe pro Chriſto: compellit libido, ut inhabitantem in me Spiritum ſanctum fugem, ut templum eius violem: perſequitur, inquam, me hoſtis, cui nomina mille, mille nocendi artes, & ego infelix victorem me putabo, dum capior?

S. Aug. *In Pſal.* xxx. *Enarrat.* II. *num.* 10..... Muſcipulam ſuam diabolus tetendit uſque in finem, & væ illi, qui in illam muſcipulam cadit. Cadit autem omnis qui non ſperat in Deum,..... extenta eſt & parata muſcipula inimici. Poſuit in muſcipula errorem & terrorem: errorem, quo illiciat, terrorem quo frangat & rapiat:..... Totum ergo corpus Chriſti tentatur uſque in finem..... At ubi finita ſunt illa, quæ totum corpus impingebant ut caderet, cœpit tentatio eſſe per partes. Tentatur corpus Chriſti, una Eccleſia non patitur perſecutionem, alia patitur: non patitur furorem Imperatoris, ſed patitur furorem mali populi. Quantæ vaſtationes a plebibus? quanta mala ingeſta ſunt Eccleſiæ a malis Chriſtianis, ab eis, qui capti in illo retiaculo tam multiplicati ſunt, ut premerent naves in piſcatione illa Domini ante paſſionem? Non ergo deſunt preſſuræ tentationis. Nemo ſibi dicat: non eſt tempus tentationis: qui ſibi hoc dicit, pacem ſibi promittit: qui ſibi pacem promittit, ſecurus invaditur.

In Pſal. cvi. *num.* 4... Fac enim hominem primo nihil quærentem, ſecundum vitam veterem ſeductoria ſecuritate viventem, nihil putantem aliud eſſe poſt hanc vitam quandoque finiendam, negligentem quemdam & ſocordem, obrutum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delectationibus conſopitum: ut excitetur iſte ad quærendam gratiam Dei, ut

I. Trahit ne revera diabolus plurimos secum in ruinam?

R. Horresco referens. Mirum quot Christiani dæmonis arte vincantur; quam pauci vincant.

I. Cur tot Christiani vincuntur?

fiat sollicitus, & tamquam de somno evigilet, nonne manus Dei excitat eum? Sed tamen a quo sit excitatus, ignorat. Incipit autem esse iam Dei, cum cognoverit veritatis fidem; sed antequam cognoscat, dolet errorem suum. Invenit enim se in errore, vult cognoscere veritatem, pulsat ubi potest, tentat quod potest, vagatur qua potest, famem etiam patitur ipsius veritatis. Prima ergo tentatio est erroris, & famis.

N. 5. Invenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & non posse viam propter compedes ambulare: inclusum se sentit difficultate vitiorum, & tamquam muro impossibilitatis erecto, portisque clausis, qua evadat, ut recte vivat, non invenit. Iam scit quomodo vivere debeat, prius enim in errore erat, & famem veritatis patiebatur; accepit autem iam cibum veritatis, & positus est in via; audit, vive bene, secundum quod nosti, antea enim non noveras quemadmodum viveres, modo accepisti & nosti. Conatur, non potest; ligatum se sentit, exclamat ad Dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando, sicut illa prima erroris, & famis.

N. 6... Tertia tentatio excipit hominem... Multi luctantur cum difficultatibus vitiorum suorum, & adhuc consuetudine colligati gemunt, tamquam in clausura & compedibus... Vide arctissima vincula: caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non ea quæ vultis, illa faciatis. Proinde qui iam est adiutus spiritu, ut quemadmodum noluit esse adulter, sic non sit; quomodo noluit esse fur, sic non sit; & cetera illa omnia, quæ volunt homines vincere, & sæpe inflexi superantur, ut exclament ad Deum, ut de necessitatibus eorum eruat eos, & inde liberati confiteantur Domino miserationes eius: quisquis ergo talis est, & vicit illas difficultates, & probabiliter iam conversatur inter homines, sine ulla querela malorum morum excipitur tentatione tertia tædii cuiusdam in mora huius vitæ, ita ut aliquando eum nec legere, nec orare delectet. Tertia tentatio priori contraria: prius enim periclitabatur fame, postea fastidio; unde & hoc, nisi de quodam languore animæ? Iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat Dei verbum. Iam post periculum imperitiæ, & concupiscentiæ, de quibus duobus te evasisse lætaris, vide ne tædium fastidiumque te necet.

Gal. v. 17.

N. 7. Liberatus autem ab errore, liberatus a difficultate bene operandi, liberatus a tædio fastidioque verbi Dei, fortassis dignus eris, cui populus committatur, constituaris in gubernaculis navis, recturus Ecclesiam. Ibi quarta tentatio. Tempestates maris quatientes Ecclesiam, turbant gubernatorem. Denique tres illas tentationes experiri potest omnis pius fidelis in populo Dei: quarta ista nostra est. Quanto enim plus honoramur; tanto plus periclitamur.

Serm. 46. alias 165. de temp. de Pastoribus c. 5. n. 11.... Quis Christianus est, aliquid plus passurus est in hoc sæculo. Etenim ait Apostolus: omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patientur... Attende ad passiones Christi... attende Scripturam dicentem tibi: Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Et para te flagellari, aut certe non quæras recipi. 2. Tim. III. 12.

Serm. 62. de verbis. Evang Matth. alias 6. de verbis Domini, c. 10 n. 15. Certi estote, fratres, inimicos non admitti adversus fideles, nisi quantum prodest tentandis & probandis fidelibus... Omnem curam vestram super Dominum mittite, prorsus vos ipsos totos proiicite in illum: non se subducit, ut cadatis... Tu de illius sinu noli cadere: quidquid ibi passus fueris, ad salutem valebit, non ad perniciem. Heb. XII. 6.

S. Leo. *Serm. 26. in nativ. Domini* VII. *cap.* 3.... Multa sollicitudine præcavendum est Christianis, ne diabolicis iterum capiantur insidiis, & eisdem rursus, quibus renuntiaverunt, erroribus implicentur. Non enim desinit hostis antiquus, transfigurans se in Angelum lucis, deceptionum laqueos ubique prætendere, & ut quoquo modo fidem credentium corrumpat, instare. Novit, cui adhibeat æstus cupiditatis, cui illecebras gulæ ingerat, cui apponat incitamenta luxuriæ, cui in-

R. Quia non poteſt ſuperari diabolus niſi ab iis, qui iugiter vigilant & orant, (H) qui ex fide vivunt, (I) qui ſibi quotidie vim faciunt, (K) qui ſibi & mundo mortui ſoli Deo vivunt, (L) qui gradiuntur & ad finem uſque perſeverant in via aſpera & anguſta. (M) At in paucis omnino Chriſtianis ineſt ſatis fidei, conſtantiæ, virtutis, ut vitæ genus adeo contrarium omnibus naturæ corruptæ ſtudiis & propenſionibus amplectantur & teneant. Alii ſunt increduli, (N)

---

fundat virus invidiæ. Novit, quem mœrore cnnturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione ſeducat; omnium diſcutit conſuetudines, ventilat curas, ſcrutatur affectus: & ibi cauſſas quærit nocendi, ubi quemque viderit ſtudioſius occupari. Habet etiam multos ex eis, quos tenacius obligavit, aptos ſuis artibus, quorum ad alios decipiendos & ingeniis utatur & linguis.

Serm. 68. de Paſſione 19. cap. 5. ... Paſſio enim Domini uſque ad finem producitur mundi: & ſicut in Sanctis ſuis ipſe honoratur, ipſe diligitur, & in pauperibus ipſe paſcitur, ipſe veſtitur; ita in omnibus, qui pro iuſtitia adverſa tolerant, ipſe compatitur: niſi forte æſtimandum eſt, multiplicata per orbem fide, & rareſcente impiorum numero, omnes perſecutiones, & omnia quæ adverſus beatos Martyres ſævierant, finita eſſe certamina... Sed aliud ſervientium Deo pietas experitur, aliud etiam Apoſtoli prædicatio proteſtatur, qui dicit: *Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiuntur*. (2. Tim. III. 10.) Qua ſententia nimis tepidus & ſegnis oſtenditor, qui nulla perſecutione pulſatur. Pacem enim cum hoc mundo, niſi amatores mundi habere non poſſunt, & nulla unquam iniquitati cum æquitate communio, nulla mendacio cum veritate concordia, nullus eſt tenebris cum luce conſenſus. Quia etiamſi pietas bonorum cupiat malos corrigi, converſionemque multorum per gratiam Dei miſerentis obtineat: malignorum tamen ſpirituum adverſus ſanctos inſidiæ non quieſcunt, & ſive occulto dolo, ſive aperto prælio, in omnibus fidelibus propoſitum bonæ voluntatis infeſtant. Inimicum namque eſt illis, omne quod rectum, omne quod caſtum eſt. Et cum eis nihil in quemquam amplius liceat, quam iuſtitia divina permiſerit, quæ dignatur ſuos aut corripere diſciplina, aut exercere patientia; agunt tamen verſutiſſima arte fallaciæ, ut ex arbitrio propriæ poteſtatis aut lædere videantur, aut parcere: & multis, quod dolendum eſt, ita per nequitiam ſimulationis illudunt, ut quidam illos & timeant pati infenſos, & velint habere placatos, cum beneficia dæmonum omnibus ſint nocentiora vulneribus; quia tutius eſt homini inimicitiam diaboli meruiſſe, quam pacem.

(H) Matth. xxvi. 41. Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

(I) Rom. i. 17. Iuſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide vivit. (Habac. II. 4.)

(K) Matth. xi. 12. A diebus autem Ioannis Baptiſtæ uſque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

xvi. 24. Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

(L) Ioan. xv. 19. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret: quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

1. Ioan. ii. 15. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo: quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.

(M) Matth. vii. 14 Quam anguſta porta, & arcta via quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inveniunt eam!

(N) Luc. xviii. 8. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

Apocal. xxi. 8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

alii in rebus divinis & timidi & vacillantes. Plerique malunt frui vitæ præsentis commodis & voluptatibus, quam pugnare, ut ipsi putant, in incertum. Alii temere confidunt futurum tandem, ut ad Deum convertantur: & interea peccant impune: quasi vero ius ad Dei misericordiam acquireretur iterato Dei contemptu, & assidua divinæ ultionis provocatione. (O) Multi fictitiæ pœnitentiæ umbra delusi, numquam reipsa convertuntur ad Deum. Atque ita occupat tandem mors homines & pereunt.

I. Quomodo repellit Ecclesia dæmonum conatus & insidias?

R. Gemit Ecclesia columbæ instar, & luget tot filiorum suorum ruinam. (P) Orat indesinenter ad obtinendam conversionem malorum, & perseverantiam iustorum. Docet, hortatur, arguit, corrigit, sævit, minatur, plectit, excommunicat: (Q) tandem omni ope, atque opera, enititur, ut prædam dæmonibus eripiat: atque ita obtinet tandem salutem eorum omnium, qui scripti sunt in libro vitæ. (R)

§. 9. *De Præliis Ecclesiæ militantis adversus Ethnicos, Iudæos, Hæreticos, & Schismaticos.*

I. Quomodo insurgunt Ethnici & Iudæi adversus Ecclesiam?

R. Impugnando veritatem Christianæ religionis.

I. Quomodo eos Ecclesia revincit?

R. Opponendo ipsis, 1. Veritatem Prophetiarum, quæ manifestissimis eventibus adimpletæ sunt. 2. Christi miracula. 3. Evangelicæ doctrinæ sanctitatem. 4. Mirabilem Christianæ religionis propagationem. 5. Miracula certissima, quæ quolibet sæculo identidem facta sunt, ut Christianæ veritas religionis evidentius pateret. (A)

(O) PROV. I. 24. Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio, & angustia.

ECCLI. V. 8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

LUC. XXI. 34. Attendite autem vobis ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa. Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

(P) ROM. IX. 2. Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

(Q) 2. THESS. III. 14. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

2. TIMOTH. IV. 2. Prædica verbum, insta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

(R) GALAT. IV. 19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

(A) S. AUG. *de Civitate Dei*, *Lib.* 10. *c.* 32. *n.* 2. . . . Hæc est igitur universalis animæ liberandæ via, quam sancti Angeli, sanctique Prophetæ prius in paucis hominibus, . . & maxime in Hebræa gente, cuius erat ipsa quodammodo sacrata Respublica,

in prophetationem & prænuntiationem Civitatis Dei ex omnibus gentibus congregandæ, & tabernaculo & templo & sacerdotio & sacrificiis significaverunt, & eloquiis quibusdam manifestis, pleri︎sque mysticis, prædixerunt. Præsens autem in carne ipse Mediator, & beati eius Apostoli iam testamenti novi gratiam revelantes, apertius indicarunt, quæ aliquanto occultius superioribus sunt significata temporibus, pro ætatum generis humani distributione; sicut eam Deo sapienti placuit ordinare, mirabilium operum divinorum, quorum superius pauca iam posui, contestantibus signis. Non enim apparuerunt tantummodo visiones angelicæ, & cælestium ministrorum sola verba sonuerunt: verum etiam hominibus Dei verbo simplicis pietatis agentibus, spiritus immundi de hominum corporibus ac sensibus pulsi sunt; vitia corporis languoresque sanati; feræ animalia terrarum & aquarum, volatilia cæli, ligna, elementa, sidera, divina iussa fecerunt, inferna cesserunt, mortui revixerunt: exceptis ipsius Salvatoris propriis singularibusque miraculis, maxime nativitatis & resurrectionis, in quorum uno maternæ virginitatis tantummodo sacramentum, in altero autem etiam eorum, qui in fine resurrecturi sunt, demonstravit exemplum.

N. 3... Quid hac historia vel illustrius inveniri potest, quæ universum orbem tanto apice auctoritatis obtinuit; vel fidelius in qua ita narrantur præterita, ut futura etiam prædicantur, quorum multa videmus impleta, ex quibus ea quæ restant sine dubio speremus implenda?... Sed alia erant vere magna atque divina, quæ quantum dabatur, cognita Dei voluntate, futura nuntiabant. Christus quippe in carne venturus, & quæ in illo tam clara perfecta sunt, atque in eius nomine impleta, pœnitentia hominum, & ad Deum conversio voluntatum, remissio peccatorum, gratia iustitiæ, fides piorum, & per universum orbem in veram divinitatem multitudo credentium, culturæ simulacrorum dæmonumque subversio, & a tentationibus exercitatio, proficientium purgatio, & liberatio ab omni malo, iudicii dies, resurrectio mortuorum, societatis impiorum æterna damnatio, regnumque æternum gloriosissimæ Civitatis Dei, conspectu eius immortaliter perfruentis, in huius viæ Scripturis prædicta atque promissa sunt: quorum tam multa impleta conspicimus, ut recta pietate futura esse cetera confidamus. Huius viæ rectitudinem usque ad Deum videndum eique in æternum cohærendum, in sanctarum Scripturarum, qua prædicatur & asseritur, veritate, quicumque non credunt, & ob hoc nec intelligunt, oppugnare possunt, sed expugnare non possunt.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 9.

Lib. 22. *cap.* 5. Sed hoc incredibile fuerit aliquando (resurrectio carnis scilicet:) ecce iam credidit mundus sublatum terrenum Christi corpus in cælum; resurrectionem carnis, & adscensionem in supernas sedes, paucissimis remanentibus, atque stupentibus vel doctis, vel indoctis, iam crediderunt & docti & indocti. Si rem credibilem crediderunt, videant quam sint stolidi, qui non credunt: si autem res incredibilis credita est, etiam hoc utique incredibile est, sic creditum esse, quod incredibile est... Et ipse modus, quo mundus credidit, si consideretur, incredibilior invenitur. Ineruditos liberalibus disciplinis, & omnino quantum ad istorum doctrinas attinet impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rethorica inflatos, piscatores Christus cum retibus fidei ad mare huius sæculi paucissimos misit, atque ita & ex omni genere tam multos pisces, & tanto mirabiliores, quanto rariores etiam ipsos Philosophos cepit.... Eloquia namque persuadentium, quæ dicebant, mira fuerunt facta non verba. Qui enim Christum in carne resurrexisse, & cum illa in cælum ascendisse non viderant, id se vidisse narrantibus, non loquentibus tantum, sed etiam mirifica facientibus signa, credebant. Homines quippe, quos unius, vel ut multum, duarum linguarum fuisse noverant, repente linguis omnium gentium loquentes mirabiliter audiebant. Claudum ab uberibus matris ad eorum verbum in Christi nomine post quadraginta annos incolumem constitisse; sudaria de corporibus eorum ablata sanandis profuisse languentibus; in via qua fuerant transituri positos in ordine innumerabiles morbis variis laborantes, ut ambulantium super eos umbra transiret, continuo salutem solere recipere; & alia multa stupenda in Christi nomine per eos facta; postremo etiam mortuos resurrexisse cernebant. Quæ si, ut leguntur, gesta esse concedunt, ecce tot incredibilia tribus illis incredibilibus addimus; & ut credatur unum incredibile, quod de carnis resurrectione atque in cælum adscensione dicitur, multorum incredibilium testimonia tanta congerimus, & nondum ad credendum horrenda duritia incredulos flectimus. Si vero per Apostolos Christi, ut eis crederetur,

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 9.

resurrectionem atque adscensionem prædicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit.

Cap. 8. *n.* 1. Quisquis adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente non credit... Aut incredibilis rei, quæ non videbatur, alia incredibilia, quæ tamen fiebant, & videbantur, fecerunt fidem; aut certe res ita credibilis, ut nullis quibus persuaderetur miraculis indigeret, istorum nimiam redarguit infidelitatem. Hoc ad refellendos vanissimos dixerim. Nam facta esse multa miracula, quæ adtestarentur illi uni grandi salubrique miraculo, quo Christus in cælum cum carne in qua resurrexit, adscendit, negare non possumus. In eisdem quippe veracissimis libris cuncta conscripta sunt, & quæ facta sunt, & propter quod credendum facta sunt. Hæc, ut fidem facerent, innotuerunt; hæc per fidem, quam fecerunt, multo clarius innotescunt.

De Fide rerum quæ non videntur, *c.* 3. *n.* 5. Multum falluntur, qui putant nos sine ullis de Christo indiciis credere in Christum. Nam quæ sunt iudicia clariora, quam ea quæ nunc videmus prædicta & impleta? Proinde qui putatis nulla esse indicia, cur de Christo credere debeatis quæ non vidistis, attendite quæ videtis... Ecce in Christo, id est, in semine Abrahæ benedici omnes gentes, videtis & stupetis... An credere dubitatis vel recusatis Virginis partum, cum magis credere debeatis, sic decuisse nasci hominem Deum? Et hoc namque accipite per Prophetam fuisse prædictum: *Ecce Virgo accipiet in utero*, *& pariet filium*, *& vocabunt nomen eius Emmanuel*, *quod est interpretatum nobiscum Deus*. (Isai. vii. 14.) Non ergo dubitabitis Virginem parientem, si velitis credere Deum nascentem; mundi regimen non relinquentem, & ad homines in carne venientem; matri fecunditatem afferentem, integritatem non auferentem...

Cap. 4. *num.* 7. Me attendite, vobis dicit Ecclesia: me attendite, quam videtis, etiamsi videre nolitis. Qui enim temporibus illis in Iudæa terra fideles fuerunt, ex Virgine nativitatem mirabilem, ac passionem, resurrectionem, adscensionem Christi, omnia divina dicta eius & facta præsentes præsentia didicerunt. Hæc vos non vidistis, propterea credere recusatis. Ergo hæc adspicite, in hæc intendite, hæc quæ cernitis cogitate, quæ vobis non præterita narrantur, nec futura prænuntiantur, sed præsentia demonstrantur. An vobis inane vel leve videtur, & nullum vel parvum putatis esse miraculum divinum, quod in nomine unius crucifixi universum genus currit humanum? Non vidistis, quod prædictum & impletum est de humana Christi nativitate: *Ecce virgo in utero accipiet*, *& pariet Filium*: (Ibid.) sed videtis, quod prædictum & impletum est ad Abraham Dei Verbum: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. (Gen. xxii. 18.) Non vidistis, quod de mirabilibus Christi prædictum est, *Venite*, *& videte opera Domini*, *quæ posuit prodigia super terram*: (Ps. xlv. 9.) sed videtis, quod prædictum est, *Dominus dixit ad me*: *Filius meus es tu*, *ego hodie genui te*: *postula a me*, *& dabo tibi gentes hereditatem tuam*, *& possessionem tuam terminos terræ*. (Ps. ii. 7. 8.) Non vidistis quod prædictum est & impletum de passione Christi, *Foderunt manus meas & pedes meos*, *dinumeraverunt omnia ossa mea*; *ipsi vero consideraverunt & conspexerunt me*; *diviserunt sibi vestimenta mea*: *& super vestem meam miserunt sortem*; (Ps. xxi. 17. & seq.) sed videtis quod in eodem Psalmo prædictum est, & nunc apparet impletum, *Commemorabuntur*, *& convertentur ad Dominum universi fines terræ*, *& adorabunt in conspectu eius universæ patriæ gentium*; *quoniam Domini est regnum*, *& ipse dominabitur gentium*. (Id. 28. 29.) Non vidistis quod de resurrectione Christi prædictum atque completum est, loquente Psalmo ex persona eius prius de traditore & persecutoribus eius: *Egrediebantur foras*, *& loquebantur simul in unum*; *adversum me insusurrabant omnes inimici mei*, *adversum me cogitabant mala mihi*; *verbum iniquum disposuerunt adversum me*. (Ps. xl. 7. & seq.) Ubi, ut ostenderet nihil eos valuisse occidendo resurrecturum, subiecit atque ait: *Numquid qui dormit non adiiciet*, *ut resurgat*? Et paulo post cum de ipso suo traditore per eamdem prophetiam prædixisset, quod in Evangelio quoque scriptum est, *Qui edebat panes meos*, *ampliavit super me calcaneum*, (Ioan. xiii. 18.) hoc est, conculcavit me: continuo subdidit, *Tu autem Domine miserere mei*, *& resuscita me*, *& reddam illis*. Impletum est hoc, dormivit Christus, & evigilavit, hoc est, resurrexit: qui per eamdem prophetiam in alio Psalmo ait, *Ego dormivi*, *& somnum cepi*, *& exsurrexi*, *quoniam Dominus suscipiet me*. (Ps. iii. 6.) Verum hoc non vidistis, sed videtis eius Ecclesiam, de qua similiter dictum & impletum est, *Domine* (Ier. xvi. 19.)

Deus meus, ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, Vere mendacia coluerunt patres nostri simulacra, & non est in illis utilitas. Hoc certe sive velitis seu nolitis adspicitis, etiam si adhuc aliquam putatis esse vel fuisse in simulacris utilitatem: certe tamen innumeros gentium populos relictis vel abiectis, vel confractis huiusmodi vanitatibus audistis dicere, *Vere mendacia coluerunt patres nostri, &c.*... Non vidistis, quod prædictum & impletum est de adscensione Christi: *Exaltare super cælos Deus*: sed videtis, quod continuo sequitur, *Et super omnem terram gloria tua*. Illa de Christo iam facta atque transacta omnia non vidistis, sed ista præsentia in eius Ecclesia videre vos non negatis. Utraque vobis prædicta monstramus: utraque autem vobis impleta propterea demonstrare videnda non possumus, quia revocare in conspectum præterita non valeamus.

Ps. cvii. 6.

Cap. 5. n. 8. Sed quemadmodum voluntates amicorum quæ non videntur, creduntur per indicia quæ videntur: sic Ecclesia quæ nunc videtur, omnium quæ non videntur, sed in eis litteris ubi & ipsa est prædicta monstrantur; & index est præteritorum, & prænuntia futurorum. Quia & præterita quæ iam non possunt videri, & præsentia quæ nec (*lege* nunc) possunt videri, omnia cum prænuntiarentur, nihil horum poterat tunc videri. Cum ergo fieri prædicta cœperunt, ex illis quæ facta sunt usque ad ista quæ fiunt de Christo & Ecclesia quæ prædicta sunt ordinata serie cucurrerunt: ad quam seriem pertinent de die iudicii, de resurrectione mortuorum, de impiorum æterna damnatione cum diabolo, & de piorum æterna remuneratione cum Christo, quæ similiter prædicta ventura sunt. Cur ergo res primas & novissimas, quas non videmus non credamus, cum testes utrarumque, res medias quas videmus habeamus, atque in propheticis libris & primas & medias & novissimas vel audiamus prænuntiatas antequam fierent, vel legamus? Nisi forte arbitrantur homines infideles a Christianis illa esse conscripta, ut ista quæ iam credebant maius haberent pondus auctoritatis, si antequam venirent, putarentur esse promissa.

Cap. 6. num. 9. Vide supra cap. 1. §. 1. huiusce Sectionis litt. (S)

Cap. 7. num. 10. Quamquam etiam si de Christo & Ecclesia testimonia nulla præcederent, quem non movere deberet ut crederet, repente illuxisse divinam humano generi claritatem; quando videmus relictis diis falsis, & eorum confractis usquequaque simulacris, templis subversis, sive in usus alios commutatis, atque ab humana vetustissima consuetudine tot vanis ritibus extirpatis, unum verum Deum ab omnibus invocari ...? Cum vero tam magnum pietatis sacramentum habuerit antecedentes vates suos atque præcones, quorum divinis vocibus est prænuntiatum, & sic venerit quemadmodum est prænuntiatum, quis ita sit demens, ut dicat Apostolos de Christo fuisse mentitos, quem sic venisse prædicaverunt, quemadmodum eum venturum Prophetæ ante prædixerunt, qui nec de ipsis Apostolis vera futura tacuerunt?... Quis itaque nisi mirabili dementia cæcatus, aut mirabili pertinacia durus ac ferreus nolit habere sacris litteris fidem, quæ totius orbis prædixerunt fidem?

De Utilitate credendi ad Honoratum, cap. 14. num. 32. in fine. Ergo ille (Christus) afferens medicinam, quæ corruptissimos mores sanatura esset, miraculis conciliavit auctoritatem, auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit religionem, quam non solum Hæreticorum ineptissima novitas fraudibus agens, sed nec Gentium quidem veternosus error violenter adversans, aliqua ex parte convelleret.

Cap. 16. num. 34. Auctoritate quidem decipi miserum est: sed certe miserius non moveri. Si enim Dei providentia non præsidet rebus humanis, nihil est de religione satagendum; sin vero & species rerum omnium, quam profecto ex aliquo verissimæ pulcritudinis fonte manare credendum est, & interior nescio quæ conscientia Deum quærendum, Deoque serviendum meliores quosque animos quasi publice privatimque hortatur; non est desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo velut gradu certo innitentes, attollamur in Deum. Hæc autem, seposita ratione, quam sinceram intelligere .... difficillimum stultis est, dupliciter nos movet, partim miraculis, partim sequentium multitudine... Miraculum voco, quidquid arduum aut insolitum supra spem, vel facultatem mirantis apparet.... Talia facta sunt illo tempore, quo Deus in vero homine, quantum sat erat, hominibus apparebat. Sanati languidi, mundati leprosi; incef-

I. Quomodo Hæretici & Schismatici Ecclesiam oppugnant?

R. 1. Insurgendo adversus eius doctrinam & auctoritatem. (B)

2. Sacras Scripturas detorquendo in sensus alienos, ad erroris sui patrocinium. (C)

3. Temere effutiendo Ecclesiam in errorem & corruptionem esse prolapsam, posseque extra eius sinum homines salutem adipisci. Quæ quidem Hæreticorum omnium opinio sola sufficit ad eorum omnium condemnationem, ut supra probavimus. Hinc eos vocat Tertullianus *interfectores veritatis*. (D)

Hocce cap. §. 6.

Lib. de Carne Christi c. 5.

I. Fuit ne magnus hæreseon & schismatum numerus?

R. Ex quo Christiana religio propagari cœpit, ad consummationem sæculi insurrexere, vel insurgent adversus Ecclesiam hære-

---

sus claudis, cæcis visus, surdis auditus est redditus. Homines illius temporis aquam in vinum conversam, saturata quinque millia quinque panibus, transita pedibus maria, mortuos resurgentes viderunt: ita quædam corpori manifestiore beneficio, quædam vero menti occultiore signo, & omnia hominibus maiestatis testimonio consulebant. Sic in se tunc animas errantes mortalium divina commovebat auctoritas.

Cap. 17. *num.* 35.... Quod continentia usque ad tenuissimum victum panis & aquæ, & non quotidiana solum, sed etiam per contextos plures dies perpetuata ieiunia; quod castitas usque ad coniugii prolisque contemptum, quod patientia usque ad cruces flammasque neglectas, quod liberalitas usque ad patrimonia distributa pauperibus, quod denique totius huius mundi aspernatio usque ad desiderium mortis intenditur? Pauci hæc faciunt, pauciores bene prudenterque faciunt: sed populi probant, populi audiunt, populi favent, diligunt postremo populi... Hoc factum est divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem doctrinamque Christi, per Apostolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam... Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ usque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra Hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maiestate, damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Lib. 13. *contra Faustum*, *cap.* 6. 7. 10. 11. 12. 13. & 14. *Vide supra c.* 1. *§.* 1. *huiusce Sect. litt.* (Q)

(B) S. AUG. *Epist.* 158. *ad Dioscor. alias* 56. *c.* 5. *num.* 32.... Porro illi qui cum in unitate atque communione catholica non sint, Christiano tamen nomine gloriantur, coguntur adversari credentibus, & audent imperitos quasi ratione traducere; quando maxime cum ista medicina Dominus venerit, ut fidem populis imperaret. Sed hoc facere coguntur, quia iacere se abiectissime sentiunt, si eorum auctoritas eum auctoritate catholica conferatur. Conantur ergo auctoritatem stabilissimam fundatissimæ Ecclesiæ, quasi rationis nomine & pollicitatione superare. Omnium enim hæreticorum quasi regularis est ista temeritas. Sed ille fidei Imperator clementissimus, & per conventus celeberrimos populorum atque gentium, sedesque ipsas Apostolorum, arce auctoritatis munivit Ecclesiam, & per pauciores pie doctos, & vere spiritales viros copiosissimis apparatibus etiam invictissimæ rationis armavit.

(C) S. AUG. *Epist.* 120. *alias* 222. *ad Consen. c.* 13. *n.* 13... Ipsæ Scripturæ sanctæ, quæ magnarum rerum ante intelligentiam suadent fidem, nisi eas recte intelligas, utiles tibi esse non possunt. Omnes enim Hæretici qui eas in auctoritate recipiunt, ipsas sibi videntur sectari, eum suos potius sectentur errores; ac per hoc non quod eas contemnant, sed quod eas non intelligant, Hæretici sunt.

(D) S. AUG. *Serm.* 2. *in Psal.* CI. *n.* 8. 9. & 10. *super v.* 23. *Vide supra huiusce capitis §.* 4. *litt.* (B)

1.Cor. xi. 19. ses & schismata. *Nam oportet & hæreses esse*, inquit Apostolus. Nec est fere ullus fidei articulus qui non fuerit ab aliquo Hæretico impugnatus.

I. Cur Deus permittit hæreses & schismata adversus Ecclesiam insurgere?

R. Varias ob caussas gravissimas, quæ omnes ad gloriam & augmentum Ecclesiæ conducunt.

1. Ut suam Deus exerceat iustitiam in eos qui a veritatis tramite recedunt, & misericordiam in eos qui huic firmiter insistunt. Nam *universæ viæ Domini misericordia & veritas*. inquit Psaltes regius; id est, misericordia & iustitia.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 9.

2. Ut probentur his tempestatibus qui stabiles in fide sunt, & discernantur ab aliis. (E) Ps. xxiv. 10.

3. Ut exerceatur patientia & caritas Ecclesiæ, & sanctificentur electi. (F)

4. Ut enucleatius in dies & penitius explanentur veritates Religionis & testimonia Scripturarum. (G)

(E) 1. Cor. xi. 19. Nam oportet & hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

(F) S. Aug. *de Catechizandis rudibus*, *c.* 24. *num.* 44 ... Oportebat autem ut eadem vitis, (Ecclesia) sicut a Domino identidem prædictum erat, putaretur, & ex ea præciderentur infructuosa sarmenta, quibus hæreses & schismata per loca facta sunt, sub Christi nomine, non ipsius gloriam, sed suam quærentium, per quorum adversitates magis magisque exerceretur Ecclesia, & probaretur atque illustraretur & doctrina eius & patientia.

N. 45... Quemadmodum primi Christiani, quia nondum ista provenisse videbant, miraculis movebantur ut crederent; sic nos quia omnia ista ita completa sunt, sicut ea in libris legimus, qui longe antequam hæc implerentur conscripti sunt, ubi omnia futura dicebantur, & præsentia iam videntur, ædificamur ad fidem, ut etiam illa quæ restant, sustinentes & perseverantes in Domino, sine dubitatione ventura credamus.

(G) S. Aug. *Lib.* 7. *Confess. cap.* 19 *n.* 25. *in fine*. Improbatio Hæreticorum facit eminere quid Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Oportuit enim hæreses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos.

In Psalm. LXVII. *n.* 39... Multi enim sensus Scripturarum sanctarum latent, & paucis intelligentioribus noti sunt; nec asseruntur commodius, & acceptabilius, nisi cum respondendi hæreticis cura compellit. Tunc enim etiam qui negligunt studia doctrinæ, sopore discusso, ad audiendi excitantur diligentiam, ut adversarii refellantur. Denique quam multi Scripturarum sanctarum sensus de Christo Deo asserti sunt contra Photinum; quam multi de homine Christo contra Manichæum; quam multi de Trinitate contra Sabellium; quam multi de unitate Trinitatis contra Arrianos, Eunomianos, Macedonianos; quam multi de Catholica Ecclesia toto orbe diffusa, & de malorum commixtione usque in finem sæculi, quod bonis in sacramentorum eius societate non obsint, adversus Donatistas, & Luciferianos aliosque, si qui sunt, qui simili errore a veritate dissentiunt; quam multi contra ceteros hæreticos, quos enumerare vel commemorare nimis longum est, & præsenti operi non necessarium? Quorum tamen sensum probati assertores aut prorsus laterent, aut non ita eminerent, ut eos eminere fecerunt: superborum contradictiones.

Lib. 16. *de Civit. Dei*, *c.* 2. *n.* 1. ... Quid significat (Cham) nisi hæreticorum genus calidum, non spiritu sapientiæ, sed impatientiæ, quo solent hæreticorum fervere præcordia, & pacem perturbare Sanctorum? Sed hæc in usum cedunt proficientium, iuxta illud Apostoli: *Oportet & hæreses esse*, 1.Cor. xi. 19. *ut probati manifesti fiant in vobis*. Unde etiam scriptum est: *Filius eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur*. Prov. x. 4. apud LXX. Multa quippe ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum calida inquietudine exagitantur, ut adversus eos de-

5. Ut exerceatur vigilantia Pastorum; & depositum fidei sanctius servetur. (H)

6. Ut fiat auctoritas Traditionis evidentior & clarior.

Quæ quidem ultima ratio ut intelligatur, advertendum est Hæreticos & Schismaticos non in omnibus errare: in multis fidei capitibus idem sentiunt cum Ecclesia. In eo sunt Hæretici quod fidem Ecclesiæ, quæ una est, scindant, & quod hæc pro beneplacito admittant, illa reiiciant, nulla habita ratione Ecclesiæ definientis & credenda proponentis. Dum ipsi ab Ecclesia recedunt, quos retinent articulos fidei, eos acceperunt ab Ecclesia. (I) Itaque cum in multis idem sentiat Ecclesia quod Hære-

---

scendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur, & ab adversario mota quæstio, discendi existit occasio.

Lib. 18. c. 51. n. 1. Vide supra §. 3. huiusce cap. litt. (II) *& n. 2. Vide supra § 8. hocce c. litt.* (B)

(II) S. Aug. *Lib. 1. de Genesi contra Manichæos, c. 1. n. 2.* ... Sed ideo divina providentia multos diversi erroris hæreticos esse permittit, ut cum insultant nobis, & interrogant nos ea quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, & divinas Scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus dicit, *Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos.* (1 Cor. xi. 19.) Illi enim Deo probati sunt, qui bene possunt docere: sed manifesti hominibus esse non possunt, nisi cum docent: docere autem nolunt, nisi eos qui doceri quærunt. Sed multi ad quærendum pigri sunt, nisi per molestias, & insultationes hæreticorum quasi de somno excitentur, & de imperitia sua erubescant sibi, & de illa imperitia sua periclitari se sentiant. Qui homines, si bonæ sunt fidei, non cedunt hæreticis, sed quid eis respondeant diligenter inquirunt. Nec eos deserit Deus, ut petentes accipiant, & quærentes inveniant, & pulsantibus aperiatur. Qui autem desperant se posse in catholica disciplina invenire quod quærunt, adiciuntur erroribus, & si perseveranter inquirunt, ad ipsos fontes a quibus aberraverant, post magnos labores fatigati atque sitientes & pene mortui revertuntur.

De vera Religione c. 8. n. 15. tom. 1. Sed quoniam verissime dictum est, *Oportet multas hæreses esse, ut probati manifesti fiant apud vos* (1. Cor. xi. 19.): utamur etiam isto divinæ providentiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiam si essent in Ecclesia, nihilominus errarent. Cum autem foris sunt, plurimum prosunt, non verum docendo, quod nesciunt; sed ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendum spiritales Catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Dei probati viri, sed manifesti non fiunt inter nos, quamdiu imperitiæ nostræ tenebris delectati dormire malumus, quam lucem veritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei videant & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur. Utamur ergo etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut catholicam disciplinam adversus eorum insidias asserentes, vigilantiores & cautiores simus, etiam si eos ad salutem revocare non possumus.

De Correctione Donatistarum, seu Epist. 185 alias 50. ad Bonifacium, cap. 1. n. 2. Hæreses & scandala futura prædicta sunt, ut inter inimicos erudiamur; ac sic & fides & dilectio nostra possit esse probatior: fides utique, ne ab eis decipiamur; dilectio autem, ut etiam ipsis corrigendis, quantum possumus, consulamus; non solum instantes ne infirmis noceant, atque ut ab errore nefario liberentur, sed etiam orantes pro eis, ut aperiat Dominus illis sensum, & intelligant Scripturas.

(I) S. Aug. *Epist. 93. alias 48. ad Vincent. c. 11. num. 46.* Non sacramenta Christiana faciunt te hæreticum, sed prava dissensio. Non propter malum quod processit ex te, negandum est bonum, quod remansit in te... Ex Catholica enim Ecclesia sunt omnia Dominica sacramenta, quæ sic habetis & datis, quemadmodum habebantur, & dabantur etiam prius quam inde exiretis... non in vobis mutamus, in quibus nobiscum estis; in multis enim estis nobiscum... sed ea corrigimus, in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic

ticorum sectæ sentiunt, hanc certe fidem tenebat Ecclesia antequam illæ sectæ prodirent. Et in eo quidem Hæreticorum sectæ ad Ecclesiæ fidem illustrandam, illiusque fidei antiquitatem & veritatem plane demonstrandam, Deo ita disponente, mire conducunt.

Sic utitur Ecclesia adversus Ethnicos testimonio Iudæorum, quos constat infensissimos esse Christianæ Religioni, ut probet antiquitatem & veritatem Scripturarum & prophetiarum.

Utitur testimonio Samaritanorum, qui ante captivitatem Babylonicam a Iudæis erant Religione segregati, ut probet antiquiores esse Samaritanorum schismate eas Scripturas, quas illi sicut & Iudæi retinent & colunt; & quas nos quoque merito veneramur, veluti Christianæ fundamentum Religionis.

Utitur testimonio priscorum Hæreticorum, qui iamdudum ab Ecclesia recesserunt, v. g. Eutychianorum, Nestorianorum, ceterorumque Orientis Schismaticorum, qui retinuerunt quod nos credimus & tenemus de sacrosancto Missæ sacrificio, de oratione pro mortuis, de Sanctorum invocatione; ut probet antiquitatem horum dogmatum adversus recentiores Hæreticos, qui ea impugnant.

Utetur forsan testimonio Lutheranorum & Calvinistarum, ut probet antiquitatem aliorum dogmatum adversus insurgentes forte futuris temporibus Hæreticos.

Atque ita reddit Deus auctoritatem Traditionis, vel per ipsas hæreses evidentiorem & certiorem.

I. Quomodo revincit Ecclesia Hæreticos & Schismaticos?

R. 1. Opponendo ipsis certissimam Scripturarum & Traditionis normam circa singula dogmata in controversiam revocata ab Hæreticis.

2. Opponendo ipsis apertissima verba Christi promittentis Ecclesiam numquam interituram, numquam a recta fide defecturam. Prodeque sectam omnem ab Ecclesia segregatam, ipsa sua novitate falsi

ubi estis. Nobiscum autem estis in Baptismo, in Symbolo, in ceteris Dominicis sacramentis. In spiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique catholica Ecclesia nobiscum non estis. Hæc si accipiatis non tunc aderunt, sed tunc proderunt quæ habetis. Non ergo sicut putatis suscipimus vestros, sed suscipiendo efficimus nostros qui recedunt a vobis, ut suscipiantur a nobis; & ut incipiant esse nostri, prius desinunt esse vestri.

In Psalm. LIV. *n.* 19. . . . *In multis erant mecum:* Baptismum habebamus utrique, in eo erant mecum: Evangelium utrique legebamus, erant in eo mecum: Festa Martyrum celebrabamus, erant ibi mecum: Paschæ solemnitatem frequentabamus, erant ibi mecum, sed non omnino mecum. In schismate non mecum, in hæresi non mecum; in multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis, in quibus non mecum, non eis prosunt multa, in quibus mecum.

Serm. 37. *alias de diversis* 45. *n.* 27. Habent & ipsæ (hæreses) sacramenta nostra, habent Scripturas nostras, habent Amen & Alleluia nostrum, habent pleræque Symbolum nostrum, habent multæ Baptismum nostrum: ideo filiæ.... Non videtis quemadmodum & ipsæ hæreses orent, ieiunent, dent eleemosynas, laudent Christum? Possum dicere esse ibi Pseudoprophetas, de quibus dictum est: Faciunt signa & prodigia multa, ut fallant, si fieri potest, etiam electos. *Matth.* xxiv. 24.

PARS I. SECT. II CAP. III §. 9.

nominis Ecclesiam constituere. Qua quidem præscriptione invictissima refelluntur omnes Hæretici, nulla habita ratione examinis dogmatum singulorum, in quibus errant. (K)

I. Vincit ne tandem Ecclesia hæreses omnes, omnia schismata?

R. Vincit prorsus; regitur enim Spiritu Dei, estque *columna*, & *firmamentum veritatis*. Iam experientia teste triumphavit de antiquis hæresibus; triumphabit item de recentibus & futuris. (L) 1. Tim. III. 15.

(K) *Vide quæ diximus supra dum de Sanctitate Ecclesiæ ageremus huiusce Capitis §. 4.*

(L) S. HIERON. *in cap.* 3 *Epist. ad Tit. c.* 3. *tom* IV. *part.* 1. *pag.* 439... Quare autem post primam & secundam correptionem devitandus sit (hæreticus) reddit caussas (Apostolus) dicens: *quod subversus est eiusmodi, & peccat, quum sit a semetipso damnatus.* Qui enim semel bisque correptus audito errore suo non vult corrigi, errare existimat corrigentem; & e contrario se ad pugnas, & iurgia verborum parans, eum vult lucrifacere, a quo docetur... Hæretici autem in semetipsos sententiam ferunt suo arbitrio de Ecclesia recedentes: quæ recessio, propriæ conscientiæ videtur esse damnatio. Tit. III. 11.

S. AUGUST. *in Psalm.* LVII. *n.* 16. *versic.* 8.... Non vos terreant, fratres, quidam fluvii qui dicuntur torrentes; hyemalibus aquis implentur: nolite timere, post paululum transit, decurrit aqua, ad tempus perstrepit, mox cessabit: diu stare non possunt. Multæ hæreses iam emortuæ sunt: cucurrerunt in rivis suis, quantum potuerunt, decurrerunt, siccati sunt rivi, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. Spernentur tamquam aqua decurrens. Sed non solum ipsi: totum hoc sæculum ad tempus perstrepit, & quærit quem trahat. Omnes impii, omnes superbi sonantes ad saxa superbiæ suæ, quasi aquis irruentibus, & confluentibus, non vos terreant, hyemales aquæ sunt, semper manare non possent, necesse est decurrant in locum suum, in finem suum.

Tract. 6. *in Ioan. cap.* 1. *num.* 4.... In corvis falsa pax, in columba vera pax. Non omnis ergo qui dicit, Pax vobiscum, quasi columba audiendus est. Unde ergo discernuntur oscula corvorum ab osculis columbarum? Osculantur corvi, sed laniant: a laniatu innocens est natura columbarum: ubi ergo laniatus, non est vera in osculis pax: illi habent veram pacem, qui Ecclesiam non laniaverunt. Nam corvi de morte pascuntur, hoc columba non habet... Qui laniaverunt Ecclesiam, de mortibus pascuntur. Potens est Deus, rogemus ut reviviscant, qui devorantur ab eis, (Donatistis) & non sentiunt.

S. LEO *Serm.* 15. *de ieiunio* X *mensis* 5. *cap.* 3. Inter hæc autem, dilectissimi, opera pietatis, quæ nos Deo magis magisque commendant, dubium non est, quin hostis noster nocendi cupidus & peritus, acrioribus invidiæ stimulis incitetur: ut quos apertis, & cruentis persecutionibus impugnare non finitur, sub falsa Christiani nominis professione corrumpat, habens hæreticos huic operi servientes, quos a catholica fide devios, sibique subiectos, militare in castris suis sub diversis erroribus fecit: & sicut decipiendis primis hominibus ministerium sibi serpentis assumpsit, ita horum linguas ad seducendos rectorum animos, veneno suæ falsitatis armavit: sed iis insidiis, dilectissimi, pastorali sollicitudine, in quantum Dominus auxiliatur, occurrimus. Et ne quid de sancto grege pereat, præcaventes, paternis vos denuntiationibus admonemus, ut labia iniqua & linguam dolosam, a quibus animam suam Propheta liberari postulat, declinetis, quoniam *sermo eorum.... serpit, ut cancer.* Humiliter irrepunt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt. *Veniunt enim*, sicut Salvator prædixit, *sub vestitu ovium, intus autem sunt lupi rapaces:* quia non possent veras, & simplices oves fallere, nisi Christi nomine tegerent rabiem bestialem. In iis autem omnibus operatur, qui cum sit veræ illuminationis inimicus, in lucis se Angelum transfigurat. Huius arte Basilides, huius Marcion callet ingenio, hoc duce agitur Sabellius, hoc præcipitatur rectore Photinus, huius potestati famulatur Arrius, huius spiritui servit Eunomius. Tota denique bestiarum talium cohors hoc præside ab Ecclesiæ unitate discessit, hoc magistro a veritate descivit. Ps. CXIX. 2. 2. Tim. II. 17. Matth. VII. 15.

§. 10. *Catalogus præcipuarum Sectarum Hæreticarum vel Schismaticarum, quæ hactenus adversus Ecclesiam insurrexerunt; simul & nomina Conciliorum, in quibus proscriptæ sunt, & sanctorum Patrum, qui earum errores confutarunt.*

I. Quænam Sectæ adversus Ecclesiam hactenus pugnarunt vel Hæresi, vel Schismate?

R. Omnes & singulas enumerare longum esset. Quædam in iis fuere nominis perobscuri. Sufficiet indicare celebriores, quæ unoquoque sæculo prodiere, simul & præcipuos earum errores, & nomina eorum quorum ministerio Deus usus est ad errores illos refellendos.

PRIMUM SÆCULUM.

Ipsis Apostolorum temporibus prodiere Hæretici non pauci. Primus omnium Simon Magus; deinde Menander, Nicolaitæ, Cerinthii, Ebionitæ, Saturninus & Basilides, impiique illorum discipuli.

SIMON MAGUS existimavit primum posse pecunia possideri donum communicandi Spiritus sancti. Hinc Simoniacorum nomen iis omnibus accommodatum, qui res sacras vel vendere, vel emere volunt. Voluit homo perditus se pro Deo coli, iactitans esse se virtutem Dei magnam. Auctoritatem veteris Testamenti reiecit, asserens hoc non esse a Deo. Negavit futuram corporum resurrectionem. Omne genus libidinis & spurcitiæ docuit & exercuit. (A) Eum San-

(A) Act. viii. 9. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos. Cum vero credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit; & cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur... Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

S. Iustinus *in priore Apol. ad Antoninum: hunc habes infra apud* Eusebium.

S. Iræn. *Lib.* 1. *adv. Hæres. c.* 20. Simon Samarites, magus ille, de quo.... Lucas (loquitur).. fidem simulavit, putans Apostolos & ipsas sanitates per magiam, & non virtute Dei perficere, & per impositionem manuum Spiritu sancto adimplere credentes Deo per eum, qui ab ipsis evangelizatur Christus Iesus; per maiorem quamdam magicam scientiam & hoc suspicans fieri, & offerens pecuniam Apostolis, ut acciperet & ipse hanc potestatem quibuscumque velit dandi Spiritum sanctum, audivit a Petro: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, &c. Et cum adhuc magis non credidisset Deo, & cupidius intendit con- *Act.* viii. 20.

tendere adversus Apostolos, uti & ipse gloriosus videsetur esse, & universam magiam adhuc amplius inscrutans, ita ut in stuporem cogeret multos hominum: quippe cum esset sub Claudio Cæsare, a quo etiam statua honoratus esse dicitur propter magiam. Hic igitur a multis quasi Deus glorificatus est, & docuit semetipsum esse, qui inter Iudæos quidem quasi Filius apparuerit, in Samaria autem quasi Pater descenderit, & in reliquis vero gentibus quasi Spiritus sanctus adventaverit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est, eum, qui sit super omnia Pater, & sustinere vocari se quodcumque eum vocant homines. Simon autem Samaritanus, ex quo universæ hæreses substiterunt, habet huiusmodi sectæ materiam. Hic Selenen quamdam, quam ipse a Tyro civitate Phœnices quæstuariam cum redemisset, secum circumducebat, dicens hanc esse primam mentis eius conceptionem, matrem omnium, per quam initio mente concepit Angelos facere & Archangelos. Hanc enim ennoiam exsilientem ex eo, cognoscentem, quæ vult pater eius degredi ad inferiora, & generare Angelos & potestates, a quibus & mundum hunc factum dixit. Postea quam generavit eos, hæc detenta est ab ipsis propter invidiam, quoniam nollent progenies alterius cuiusdam putari esse. Ipsum se in totum ignoratum ab ipsis: ennoiam autem eius detentam ab iis, quæ ab ea emissæ essent potestates, & Angeli; & omnem contumeliam ab iis passam, uti non recurreret sursum ad suum patrem, usque adeo ut & in corpore humano includeretur, & per sæcula veluti de vase in vas transmigraret in altera muliebria corpora. Fuisse autem eam & in illa Helena, propter quam Troianum contractum est bellum: quapropter & Stesichorum per carmina maledicentem eam, orbatum oculis: post deinde pœnitentem & scribentem eas, quæ vocantur palinodias, & in quibus hymnizavit eam, rursus vidisse. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus, ex eo ut semper contumeliam sustinentem, in novissimis etiam in fornice prostitisse: & hanc esse perditam ovem, qua propter & ipsum venisse, uti eam assumeret primam, & liberaret eam a vinculis, hominibus autem salutem præstaret per suam agnitionem. Cum enim male moderarentur Angeli mundum, quoniam unusquisque eorum concupisceret principatum, ad emendationem venisse rerum, & descendisse eum transfiguratum, assimilatum Virtutibus, Potestatibus, & Angelis, ut & in hominibus homo appareret ipse, cum non esset homo; passum autem in Iudæa putatum, cum non esset passus.

Prophetas autem a mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec ulterius curarent eos hi, qui in eum & in Selenen eius spem habeant, & ut liberos agere quæ velint: secundum enim ipsius gratiam salvari homines, sed non secundum operas iustas. Nec enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex accidenti, quemadmodum posuerunt qui mundum fecerunt Angeli, per huiusmodi præcepta in servitutem deducentes homines. Quapropter & solvi mundum & liberari eos, qui sunt eius, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, repromisit. Igitur horum mystici Sacerdotes libidinose quidem vivunt, magias autem perficiunt, quemadmodum potest unusquisque ipsorum. Exorcismis & incantationibus utuntur. Amatoria quoque & agogima, & qui dicuntur paredri & oniropompi, & quæcumque sunt alia parerga apud eos studiose exercentur. Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Iovis, & Selenæ in figuram Minervæ; & has adorant: habent quoque & vocabulum a principe impiissimæ sententiæ Simone, dicti Simoniani, a quibus falsi nominis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest dicere.

Eusebius *Lib. 2. Histor. Eccles. cap. 1.* **Philippus...** Samariam descendit, & divina plenus virtute, verbum Dei primus incolis nuntiavit. Tanta porro vis divinæ gratiæ ipsi aderat, ut Simonem magum, aliosque innumerabiles prædicationibus suis ad se pertraxerit. Hic Simon tunc temporis celeberrimus, tantam auctoritatem adeptus erat apud eos quos præstigiis suis deceperat, ut magnam Dei virtutem ipsum esse existimarent. Idem tamen obstupefactus miraculis, quæ Philippus divina virtute perpetrabat, callide irrepsit, fidemque in Christum hactenus simulavit, ut baptismum susciperet. Quod quidem etiamnum fieri ab his, qui teterrimam eius sectam profitentur, non sine admiratione cernimus: qui more parentis sui in Ecclesiam tamquam pestis aut lepra quædam irrepentes, gravissimum damnum inferunt iis, quibus pessimum illud & immedicabile venenum, quod mentibus occultant, instillare potuerint. Ac plerique iam eorum ab Ecclesia eiecti sunt, cum fraus ipsorum detecta esset: quemadmodum Simon quoque ipse a Petro

tandem deprehensus, debitas pœnas dedit.

Cap. 13. Cum iam fides Servatoris nostri Iesu Christi ubique diffusa esset, hostis generis humani regiam urbem sibi occupare satagens, Simonem.... eo destinat. Cuius nefariis artibus auxilium atque operam suam commodans, plurimos eorum qui Romæ degebant, in errorem inductos sibi mancipavit. Testatur id Iustinus, qui non procul ab Apostolorum temporibus inter religionis nostræ sectatores maxime floruit,... in priore Apologetico, quem pro nostra doctrina ad imperatorem Antoninum conscripsit, ubi sic ait: „ Post Domini nostri in cælum ascensum, immissi sunt a dæmone homines quidam, qui se Deos esse dicerent... Ex iis fuit Simon quidam Samaritanus, ortus e vico, qui Gitthon dicitur, qui principatu Claudii Augusti, cum per operationem dæmonum multa magicæ artis miracula in urbe vestra, quæ imperii caput est, edidisset, Deus a vobis est habitus, statuamque illi perinde ac Deo posuistis in insula Tiberina inter duos pontes, cum hac inscriptione SIMONI DEO SANCTO. Hunc Samaritani prope omnes, & ex aliis gentibus nonnulli summum Deum esse confitentes, Helenam quoque venerantur, quæ initio quidem apud Tyrum urbem Phœnices publice in lupanari prostiterat, postea vero ubique Simonem affectata est: eamque primam summi Dei notionem esse affirmant. „ Hæc Iustinus.... Sane hunc Simonem hæreticæ pravitatis principem atque auctorem fuisse accepimus. Unde ad nostram usque ætatem quicumque eius sectam profitentur, cum se Christianam religionem plenam modestiæ & sanctitatis amplecti simulaverint: tamen & ad superstitiosum dæmonum cultum, quem abiicere visi fuerant, deinceps nihilominus relabuntur, dum ante Simonis, & supra dictæ illius Helenæ picturas atque imagines proni sese abiiciuns, eosque suffimentis & sacrificiis ac libationibus colere non verentur. Et quæ apud illos secretiora habentur, quibus auditis protinus animos audientium aiunt percelli, & ut verbis utar oraculi quod perscriptum habent, obstupefieri. Revera stuporis & dementiæ atque insaniæ plenissima sunt: adeo ut non modo scriptis prodi, sed ne sermone quidem efferri possint a modestis hominibus, ob nimiam turpitudinem atque obscenitatem. Nihil enim tam impurum aut esse, aut excogitari umquam potest, quod flagitiosissima illorum secta longo intervallo non superet, dum miseris atque omni scelere coopertis mulieribus illudunt.

Cap. 14. Hunc igitur tantorum scelerum auctorem atque architectum Simonem, dæmon virtutis inimicus, & hominum saluti infestissimus his temporibus in medium produxit, ut magnis & admirabilibus Servatoris nostri Apostolis par adversarius consisteret. Verum cælestis Dei gratia, quæ ministris suis semper auxilio est, per eorumdem adventum ac præsentiam, flammam illam a dæmone accensam subito restinxit, & superbiæ fastum ac tumorem, qui se adversus Dei notitiam extulerat, deiecit ac depressit... Statim ergo præstigiator ille....divinæ locis insperato quodam splendore perculsus, simulatque in Iudæa a Petro Apostolo convictus est, omniaque eius maleficia patefacta, longissime trans mare fugam arripuit, ab Orientis partibus ad Occasum profectus; neque aliter se libere, & ex animi sui sententia victurum esse speravit. Tandem ad urbem Romam delatus, ope atque adiumento subsidentis ibidem dæmonis, brevi conatus suos tantopere promovit, ut illius civitatis homines ei tamquam Deo statuam collocarint. Sed hæc non diu ex voto illi fluxerunt. Confestim enim ipsis Claudii Augusti temporibus, benigna & clementissima Dei providentia fortissimum & maximum inter Apostolos Petrum, & virtutis merito reliquorum omnium Principem ac patronum Romam adversus illam generis humani labem ac pestem perducit.

Eadem etiam legere est apud PHILASTRIUM *lib. de Hæres.*

S. EPIPHAN. *adv. Hæres. lib.* 1. *Tom.* 2. *Hæres.* 21. *num.* 1. Prima omnium, quæ a Christi tempore ad hanc ætatem prodierunt, hæresis princeps Simon ille magus exstitit... Iste veneficus fuit Gitthis oriundus olim oppido, nunc vico Samariæ: qui popularibus suis malis artibus illudens, ac fraudibus pellectos decipiens, magnam se Dei vim esse prædicabat cælitus in terras delapsam. Porro apud Samaritanos suos pro Deo se Patre venditabat, apud Iudæos Filium se faciebat. Negabat revera se, aut aliter quam specie tenus esse passum. Idem Apostolis blanditus cum aliis bene multis a Philippo baptizatus est.... Apostolo Petro pecunias obtulit, ut is sibi largiendi per manuum impositionem Spiritus sancti potestatem conferret. Eomdem quippe Spiritum in alios transfundere cogitabat, at-

que ita maximam sese pecuniarum vim collectorum, atque ingens omnino lucrum cum exiguo pretio commutaturum sperabat... Cumque in venerem natura proclivior esset... vagam quamdam mulierculam nomine Helenam nactus, patria Tyriam, sibi eam copulat, qua cum palam nullam habere se consuetudinem simulans, homo vafer clam omni se in libidinum genere volutabat. Se summam Dei vim; scortum vero suum Spiritum esse sanctum affirmare ausus est, cuius gratia de cælo descenderat. Sed in unoquoque cælo propriam, aiebat, eius cælo formam indui, quo meos Angelos latere possem, & ad meam illam Intelligentiam descenderem, hoc est Helenam istam, quæ & Prunicus & Spiritus sanctus appellatur; per quam Angelos creavi: Angeli porro mundum atque homines condiderunt. Eamdem esse confirmabat Helenam, cuius caussa bellum Græcos inter ac Troianos exarsit... Præterea Minervam eamdem esse dicebat, quam notionem, ut diximus, appellabat... ad *fœdissima* obeunda mysteria sporcissimos conventus indixit. Hæc enim vitæ esse mysteria, perfectissimæque cognitionis aiebat... Idem præterea nomina quædam principatuum ac potestatum commentus est, cælestesque globos varios: atque in firmamento cæloque quolibet intelligentias certas collocat, quibus barbaras appellationes affingit. Negat insuper salutem consequi ullum hominum aliter, posse, quam si eiusmodi mysteria didicerit... sed & carnis dumtaxat unius corruptionem atque interitum, animarum vero expiationem adstruit, ita tamen si mendacissimæ cognitionis suæ mysteriis initiatæ fuerint. Atque hinc eorum, quos Gnosticos appellamus, origo profluxit. Præterea Legem non a Deo, sed a sinistra quadam intelligentia profectam asserit... Denique quisquis veteri testamento fidem adhibet, incurrere mortem asseverat.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvultdeum, num.* 1. Simoniani a Simone mago, qui, baptizatus a Philippo Diacono, sicut in Actibus Apostolorum legitur, pecunia voluit a Sanctis Apostolis emere, ut etiam per impositionem manus eius daretur Spiritus sanctus. Hic magicis fallaciis deceperat multos. Docebat autem detestandam turpitudinem indifferenter utendi feminis. Nec Deum fecisse mundum, dicebat. Negabat etiam carnis resurrectionem. Et asserebat se esse Christum. Idemque Iovem se credi volebat; Minervam vero meretricem quamdam Helenen, quam sibi sociam scelerum fecerat; imaginesque & suam & eiusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tamquam Deorum simulacra auctoritate publica constituerat. In qua urbe Apostolus Petrus eum vera virtute Dei omnipotentis exstinxit.

Theodor. *Heret. fabul. lib.* 1. c. 1. Primus autem Simon, magus Samaritanus improbitatis huius (hæreseos) minister extitit. Qui e Gitthis, quod Samariæ vici nomen est, oriundus, & ad summum præstigiorum gradum provectus, multis primum per prodigia quæ patrabat persuasit, ut ipsi adhærerent: eumque divinam quamdam potentiam appellarent. Deinde cum Apostolos videret vera prorsus ac divina edere miracula, & Spiritus sancti gratiam iis qui accedebant largiri, paremque ab iis potestatem exposceret, ubi magnus Petrus perditum eius animum deprehendit, & desperata mentis vulnera pœnitentiæ remediis curare iussit, ille mox ad pristinam regressus improbitatem, relicta Samaria, ut quæ salutaria semina susceperat, ad eos abiit qui ab Apostolis exculti nondum fuerant, ut simpliciores imposturis decipiens, fabulosisque narrationibus suis adstringens, efficeret, ut sanctorum Apostolorum dogmata difficilius susciperent. Sed divina gratia magnum Petrum adversus eius insaniam armavit. Is enim subsequens, execrandam illius doctrinam, velut nebulam quamdam & caliginem discussit, & lucis veritatis radios ostendit. Sed tamen quamvis aperte convictus esset homo miserrimus, contra veritatem pugnare non destitit, quoad Claudio Cæsare imperante Romam venit. Romanos autem præstigiis suis sic obstupefecit, ut ænea illum statua honorarint... Hic fabulam huiusmodi commentus est. Infinitam quamdam posuit potentiam, quam & universorum radicem appellavit. Eam autem ignem dicebat esse, cuius duplex foret operatio, una quæ cerneretur, altera quæ lateret. Mundum vero genitum esse, genitumque ex operatione ignis quæ cernebatur. Ex hac autem productas primum esse tres coniugationes, quas etiam radices nominavit. Ac primam quidem appellavit mentem & mentis comprehensionem, secundam vocem & intelligentiam, tertiam rationem & cogitationem. Seipsum porro infinitam illam dicebat potentiam: ac Iudæis quidem tamquam Filium apparuisse, ad Samaritanos vero tamquam Patrem descendisse, ad alias denique gentes tamquam Spiritum sanctum accessisse.

ctus Petrus Apostolorum princeps confutavit; & oratione prostravit. (B)

Plures habuit Simon sectatores & discipulos. MENANDER fuit unus ex præcipuis. Is iactitavit esse se missum a Deo servatorem ad hominum salutem. Novum & insolitum Baptisma prædicabat, cui tribuebat effectus plane mirabiles, verbi gratia immunitatem a senio, & a morte. (C)

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

Et cum alteram quamdam in prostibulo stantem, Helenam nomine, sibi contubernalem fecisset, hanc primam mentis suæ comprehensionem aiebat esse, matremque omnium appellabat; ac per illam se & Angelos & Archangelos fecisse, ab Angelis autem fabricatum esse mundum. Angelos postea, cum ei inviderent, ipsam apud se detinuisse. Nolebant enim, inquit, eius opera dici. Quare in multa illam mulierum corpora immiserunt, tum in Helenam quoque illam, propter quam Troianum bellum gestum est. Propter hanc etiam se aiebat descendisse, ut & ipsam ab impositis vinculis liberaret, & hominibus per eius agnitionem salutem præberet. Descendisse autem immutatum, ne ab Angelis qui res creatas administrant cognosceretur, & in Iudæa tamquam hominem apparuisse, cum homo non esset, & tamquam passum, cum passus non esset. Prophetas autem Angelorum ministros fuisse. Itaque eos qui in ipsum crederent iubebat illos non attendere, nec legis minas pertimescere, sed tamquam liberos facere quæ vellent. Non enim per bonas actiones, sed per gratiam ipsos salutem consecuturos. Qua de caussa qui huius erant sectæ, libere omnem libidinem exercebant, & præstigiarum omni genere utebantur, amatoria quædam & pellicentia usurpantes, & quæcumque alia incantatores solent, velut divina misteria obeuntes. Et cum huius quidem in Iovis figuram, Helenæ autem in speciem Minervæ statuam efformassent, his tura adolebant & libabant, ac tamquam Deo adorabant, Simonianorum sibi nomen imponentes. Ex hac amarissima radice orti sunt Cleobani, Dositheani, Gortheni, Masbothei, Adrianistæ, Eutychetæ, Canistæ. Verum hi omnes, cum impiæ hæresis parvas quasdam mutationes excogitassent, non diu durarunt, sed perpetuæ oblivioni traditi sunt.

(B) ARNOB. *Lib.* 2. *adversf. gentes pag.* 50. *Edit. Leid. ann.* 1651. Viderant enim currum Simonis magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Christo evanuisse. Viderant, inquam, fidentem falsis diis, & ab eisdem metuentibus proditum, pondere præcipitatum suo, cruribus iacuisse præfractis: post deinde perlatum Brundam, cruciatibus & pudore defessum ex altissimi culminis se rursum præcipitasse fastigio.

S. EPIPHANIUS *adversus hæreses, lib.* 1. *Tom.* 2. *hæres.* 21. *num.* 5. Quo nam vero pacto, id quod compertum est accidere potuit, ut certo definitoque tempore Romæ mortem obierit, cum media in urbe decidens ex alto miser interiit? Qua ratione Petrus hanc in illum sententiam tulit? nullam illum in divino cultu sortem ac partem obtinere.

S. PHILASTRIUS Brixiensis Epis. *Lib. de hæres. in Catal. eorum, qui post Christi Pass. hæres. arguuntur, num.* 1. Qui (Simon) cum fugeret B. Petrum Apostolum de Ierosolymitana civitate, Romamque veniret, ibique pugnaret cum B. Apostolo apud Neronem regem, devictus undique oratione B. Apostoli, atque percussus ab Angelo sic meruit interire, ut eius magiæ evidens mendacium cunctis hominibus pateficret.

S. AUG. *de hæres. ad Quodvultdeum num* 1. In qua urbe (Romæ) Apostolus Petrus eum (Simonem) vera virtute Dei omnipotentis exstinxit.

S. AMBROS. *Lib.* 4. *seu Serm.* 6. *Hexahemeron c.* 8. *num.* 33. Petrus Simonem alta cæli magico volatu petentem, dissoluta carminum potestate, deiecit & stravit.

THEODORET. *Lib.* 1. *hæret. fabul. cap.* 1. At rursus adveniens divinus Petrus fraudis eum pennis nudavit. Quem demum ad miraculorum certamen eum provocasset, ac divinæ gratiæ & præstigiarum discrimen ostendisset, spectantibus omnibus Romanis, magna illum ex altitudine precibus suis deturbavit, spectatoresque miraculi ad salutem perduxit.

(C) IUSTINUS MARTYR. *Apolog.* 2. *pag.* 91. *edit. Paris. anno* 1615. *num.* 73. Qui (Simon & Menander) magicis virtutibus edendis multos in fraudem seduxerunt;

atque etiam nunc quos seducant habent.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

TERTULL. *de anima cap.* 50. Hæretici magis Menandri Samaritani furor conspuatur, dicentis mortem ad suos non modo non pertinere, verum nec pervenire. In hoc scilicet se a superna & arcana potestate legatum, ut immortales & incorruptibiles, & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induerint.

S. IREN. *adv. hæres. lib.* 1. *c.* 21. Huius (Simonis) successor fuit Menander, Samarites genere, qui & ipse ad summum magiæ pervenit. Qui primam quidem virtutem incognitam ait omnibus; se autem eum esse, qui missus sit ab invisibilibus salvatorem pro salute hominum. Mundum autem factum ab Angelis, quos & ipse similiter ut Simon, ab ennoia emissos dicit. Dare quoque per eam quæ a se doceatur magicam scientiam addidit, ut ipsos qui mundum fecerunt vincat Angelos. Resurrectionem enim per id quod est in eum baptisma accipere eius discipulos, & ultra non posse mori, sed perseverare non senescentes & immortales.

EUSEBIUS *Eccles. Historiæ lib.* 3. *c.* 26. Simonis magi successor Menander... Hic quoque Samarites, ad summam magicarum artium peritiam perinde ac magister progressus, pluribus adhuc & absurdioribus figmentis exuberavit. Nam seipsum quidem servatorem esse asserebat, ad hominum salutem ex ævis quibusdam invisibilibus ab alto destinatum. Neminem vero aiebat ipsos mundi conditores Angelos posse superare, nisi qui prius magica disciplina a se institutus & baptismo, quem ipse tradebat, initiatus fuisset. Quem baptismum quicumque suscipere meruissent, eos perpetuam in hoc sæculo immortalitatem adepturos affirmabat; non amplius morti obnoxios, sed hic in ævum permansuros, iuvenes semper atque immortales futuros... Fuit hoc diabolicæ calliditatis commentum, ut per maleficos homines, Christianorum nomen falso sibi vindicantes, magnum illud religionis nostræ sacramentum magicæ artis infamia aspergeret, & Ecclesiastica dogmata de animorum immortalitate, ac de mortuorum resurrectione ludibrio exponere omnibus modis conaretur. Sed isti quidem, qui eiusmodi servatores sibi adsciverant, spe veræ salutis penitus exciderunt.

Lib. 4. *cap.* 22. *Ex* HEGESIPPO *hæc refert*. Postquam Iacobus cognomento iustus martyrium ... pertulit.... Simeon Cleophæ filius, Episcopus constituitur (Hierosolymis)... Et Ecclesiam quidem hactenus virginem vocabant, propterea quod vanis sermonibus nondum corrupta fuerat, Primus Thebuthis, indigne ferens quod minime creatus esset Episcopus, eam occulte vitiare est aggressus. Fuit hic e septem illis sectis in Iudaico populo proseminatis. Ex quibus fuit etiam Simon, a quo Simoniani fluxerunt, & Cleobius, a quo Cleobiani, & Dositheus, a quo Dositheani, & Gortheus, a quo Gortheoi, & Masbotheus, a quo Masbothei sunt cognominati. Ex his etiam manarunt Menandriani, & Marcionistæ, & Carpocratiani, & Valentiniani, & Basilidiani, & Saturniliani, aliique qui seorsum singuli proprias opiniones induxerunt. Ex iis orti sunt Pseudochristi, Pseudoprophetæ, Pseudoapostoli, qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum, & adversus Christum eius, unitatem Ecclesiæ disciderunt.

S. EPIPHAN. *adversus Hæres. lib.* 1. *Tom.* 2. *hæres.* 22. *num.* 1. Menander... genere Samaritanus, aliquanto tempore Simoni operam dedit. Atque hic perinde ut alter mundum ab Angelis fabricatum, seipsum vero Dei vim esse de cælo missam asserit... Se etiam aiebat ad humani generis salutem emissum.

S. PHILASTRIUS Brixiensis Episc. *lib. de hæres. in Cat. eorum, qui post Christi Pass. hæres. arguuntur, num* 2. Post hunc (Simonem) Menander quidam nomine, qui discipulus factus ipsius impietatem est secutus in omnibus.

S. AUGUST. *Lib. de hæres. ad Quodvultdeum, num.* 2. Menandriani a Menandro etiam ipso mago, discipulo eius, qui mundum asserebat non a Deo, sed ab Angelis factum.

THEODORET. *Hæres. fabul. lib.* 1. *cap.* 2. Menander, & ipse Samaritanus, ex vico cui Chabrai nomen est; illius quidem (Simonis) præstigias sectatus est, primam tamen se potentiam non nominavit, ignotam enim hanc aiebat esse, ceterum ab illa se missum iactitans, servatorem seipsum appellavit. Angelos vero similiter ac Simon a mentis comprehensione productos, & hos mundum fabricatos esse dixit. Salvari autem eos qui in ipsum baptizentur, & potentiores etiam in hac vita effici, potestatemque accipere, ut mundi effectrices potestates facillime superent. Contra hos scripsit Iustinus, qui sub habitu Philosophi defensor fuit veritatis, martyriique corona redimitus est, & Irenæus... vir idem quoque Apostolicus, & Origenes multiplici doctrina præditus.

NICOLAITÆ, de quibus mentio fit in Apocalypsi, fuere item Simonis discipuli. Huc referre pudet, quot obscena docuerint, & peregerint. Nomen sumpserunt a Nicolao, uno ex septem prioribus Diaconis, quem multi existimant fuisse huius Sectæ antesignanum; alii negant. (D)

(D) Act. vi. 5. Elegerunt (Apostoli) Stephanum... & Nicolaum advenam Antiochenum.

Apocal. ii. 6. Odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Ibid. 12. Angelo Pergami Ecclesiæ scribe... Habeo adversus te pauca: quia babes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

S. Iren. *adversus hæres. lib.* 1. *c.* 26. *n.* 3. Nicolaitæ autem magistrum quidem habent Nicolaum, unum ex septem qui primi ad Diaconatum ab Apostolis ordinati sunt: qui indiscrete vivunt. Plenissime autem per Ioannis Apocalypsin manifestantur qui sint, nullam differentiam esse docentes in mœchando, & idolothyton edere. Quapropter dixit & de iis sermo: *Sed hoc habes, quod odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odi.*

Clem. Alex. *Stromat. lib.* 3. *habes hic apud* Eusebium, *& apud* Theodoretum.

Eusebius *Eccles. Hist. lib.* 3. *cap.* 29. Sub idem tempus hæresis, quæ dicitur Nicolaitarum, brevissimo temporis spatio permansit... Hi Nicolaum quemdam, unum ex illis, qui ad curam inopum gerendam una cum Stephano ab Apostolis constituti fuerant ministri, sectæ suæ auctorem iactabant. De hoc autem Clemens Alexandrinus in tertio operis, quod στρωματεῖς inscribitur libro, hæc narrat ad verbum. Cum haberet formosam uxorem, post adscensum Domini obiurgantibus Apostolis, & zelotypiam ei obiicientibus, productam in medium uxorem, cui vellet ducere permisit. Hoc enim factum affirmant plane consentire cum illo eiusdem dicto, sua quemque carne abuti oportere. Hoc igitur factum dictumque temere atque imprudenter pro exemplo sibi proponentes Nicolai sectatores, licenter in omne genus stupri feruntur. Atque de Nicolao sic accepimus, nullius eum mulieris, præterquam illius quam uxorem duxerat, concubitu usum fuisse, & ex eius liberis filias quidem usque ad extremam ætatem virgines permansisse: filium vero ipsum quoque veneris expertem vixisse. Quæ cum ita sint, illa uxoris, ob quam zelotypiæ arguebatur, coram Apostolis productio, indicium erat affectus domiti atque extincti, & verbis illis sua quemque carne abuti oportere, voluptatum, quas homines tantopere appetunt, fuga & continentia docebatur.

S. Epiphan. *adversus Hæres. lib.* 1. *Tom.* 2. *hæres.* 25. *num.* 1. Nicolaus e numero septem Diaconorum fuit, qui ab Apostolis delecti sunt... Hic oriundus Antiochia sese ad Iudæorum sectam aggregavit. Postea Christianum dogma complexus, ad discipulos adiunctus, atque inter primarios adnumeratus est. Inde in eorum ordinem relatus est, qui ad viduarum præfecturam electi sunt. Verum postea in eum se diabolus insinuavit, eiusque mentem veterum illorum, quos commemoravimus, erroribus imbuit, ut etiam maius ipsi quam iisdem illis vulnus infligeret. Nam cum uxorem haberet eleganti specie mulierem, ab ea sibi aliquamdiu temperavit, ut eos imitaretur, quos Deo penitus addictos cerneret. Sed non intemperantiam suam perpetuo coercere potuit... sine ulla tergiversatione cum uxore consuetudinem habere instituit. Verum suæ sibi ignaviæ conscius, ac ne deprehenderetur veritas, iactare illud ausus est; nisi qui singulis diebus luxuriæ vacet, sempiternam salutem neminem posse consequi.

S. Philastr. Brixiensis Episcopus, *Lib. de Hæres. in Catal. eorum, qui post Christi pass. hæres. arguuntur, num.* 5. Nicolaum Antiochenum advenam, qua sit amentia deceptus videamus. Hic sub Apostolis fuit, atque ab eis est electus Diaconus septimus .... Posteaque recedens ab eis, atque a sana doctrina, diversis erroribus & fallaciis pessumdatus est. Qui fuit primum cum Apostolis, & Stephano beatissimo martyre: Qui dicit & ipse virtutes esse plurimas, unde & Gnostici, qui scire se aliquid putant, maxime emerserunt. Isti Barbelo venerantur, & Noram quamdam mulierem. Alii autem ex eis Ialdabaoth quem-

CERINTHUS (E), & EBIONITÆ (F) inter plurimos errores, quos hic enumerare superfluum est, primi docuerunt Iesum Christum

dam, alii autem Calacaun hominem. Dicunt autem & dogmata ponentes ista: Ante erant solum tenebræ & profundum ex aqua, atque terræ divisio facta est in medio, & Spiritus separavit hæc elementa. Tunc ergo tenebræ intuentes in spiritum genuerunt quatuor æonas: hoc autem dextera atque sinistra lux, inquit, sunt, & quemdam etiam concubuisse cum illa muliere & virtute dicunt, de qua nati sunt Dii, & homines, & Angeli, & septem spiritus dæmoniorum. Addunt etiam Prophetas quosdam natos de ea specioso nomine & Barabbam. Alii autem Evangelium consummationis, & visiones inanes & plenas fallaciæ, & somnia videre se diversa asserunt delirantes.

S. Hieronym. *Epist. 5. alias 1. ad Heliodor. tom. 4 par 2. p. 10.* Stephanum suspicis, sed & Nicolaum respice, quem Dominus in Apocalypsi, sua damnat sententia, qui tam turpia & nefanda commentus est, ut Nicolaitarum hæresis ex illa radice nascatur.

S Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum. n. 5.* Nicolaitæ a Nicolao nominati sunt, uno, ut perhibetur, ex illis septem, quos Apostoli Diaconos ordinaverunt. Iste cum de zelo pulcherrimæ coniugis culparetur, velut purgandi se caussa permisisse fertur, ut ea qui vellet uteretur. Quod eius factum in sectam turpissimam versum est, qua placet usus indifferens feminarum. Hi nec ab iis quæ idolis immolantur, cibos suos separant; & alios ritus Gentilium superstitionum non aversantur. Narrant etiam quædam fabulosa de mundo, nescio quæ barbara Principum nomina miscentes disputationibus suis, quibus terreant auditores, quæ prudentibus risum potius faciunt quam timorem. Intelliguntur autem etiam isti non Deo tribuere creaturam, sed quibusdam potestatibus, quas mirabili vel fingunt vanitate, vel credunt.

Theodoret. *Heret. fabul. lib. 3. num. 1.* Nicolaitarum hæresis non solum ex amentia, verum etiam ex intemperantia conflata est. De hac Clemens apertius docuit. Narrat autem, Nicolaum unum fuisse ex septem Diaconis, quos Apostolorum chorus elegit ad viduarum ministerium. Et cum formosam haberet uxorem, accusatum apud Apostolos fuisse, quasi zelotypiæ morbo laboraret. Illum autem dum opinionem hanc amovere conatur, in medium uxorem adduxisse, & permisisse, ut ea frueretur qui vellet: non hoc lege aliqua decernentem, sed ut accusatorum calumniam redargueret. Inde nonnulli, id quod ab illo prædicta de caussa gestum fuerat pessime accipientes, communes habere uxores sanxerunt. At Nicolaum Clemens temperantia insignem fuisse, liberosque supetnaturalem castitatem docuisse refert, ac filium cœlibem, filias virgines permansisse. Ex quibus liquido convincuntur falso sibi de huius appellatione nomen arrogare, qui supra dictam intemperantiam exercent. Contra hos scripsit prædictus Clemens, & Irenæus, & Origenes, & Hippolytus Episcopus & Martyr.

Si plura cupis, lege Natalis Alexandri *eruditam Dissert. tom. 1. Hist. Eccles.*

(E) S. Irenæus *lib. 1. cap. 25.* Cerinthus autem quidam in Asia, non a primo Deo factum esse mundum docuit, sed a virtute quadam valde separata, & distante ab ea principalitate quæ est super universa, & ignorante eum qui est super omnia Deum. Iesum autem subiecit non ex Virgine natum; impossibile enim hoc ei visum est. Fuisse autem eum Ioseph & Mariæ filium, similiter ut reliqui omnes homines; & plus potuisse iustitia, & prudentia & sapientia præ omnibus; & post baptismum descendisse in eum, Christum, ab ea principalitate, quæ est super omnia, figura columbæ; & tunc annuntiasse incognitum Patrem, & virtutes perfecisse; in fine autem revolasse iterum Christum de Iesu, & Iesum passum esse & resurrexisse. Christum autem impassibilem perseverasse, existentem spiritalem.

Eusebius *Eccles. Hist. lib. 3. cap. 28.* Eadem tempestate alterius hæresis auctorem fuisse Cerinthum accepimus. De quo Caius ... hæc ... scribit: Sed & Cerinthus per revelationes quasdam a se tamquam a magno quodam Apostolo conscriptas, portenta quædam quasi ab Angelis sibi ostensa commentus nobis introducit, affirmans post resurrectionem regnum Christi in terris futurum, ac rursus homines Ierosolymis degentes cupiditatibus & voluptati corporis obnoxios fore. Additque hostis ille divi-

narum Scripturarum, mille annorum spatiom in noptialibus festis transactum iri, quo facilios imperitos homines decipiat... Dionysius... Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus.. eiusdem Cerinthi mentionem facit his verbis: Cerinthum vero, qui hæresim illam, quæ ab ipso Cerinthiana cognominata est, condidit, aiunt eum librum composuisse, indito Ioannis nomine, dum auctoritatem figmentis fois ex Ioannis nomine mutuari vellet. Hæc enim fuit illius opinio, regnum Christi terrenom futurum. Et quarum rerum cupiditate ipse flagrabat, utpote voluptatibus corporis obnoxios carnique addictus, in iis regnum Dei situm fore somniavit, in ventris, & earum quæ infra ventrem sunt partium explenda libidine; hoc est in cibo & potu, ac noptiis, atque ut honestiori vocabulo eiusmodi voluptates velaret, in festis & sacrificiis & hostiarum mactationibus. Irenæus vero adversus hæreses .... tertio libro historiam qoamdam plane dignam quæ memoriæ mandetur, scriptis prodidit. Ait enim ita se a Polycarpo accepisse, Ioannem Apostolum, cum aliqoando in balneum lavandi caussa introisset, & Cerinthum intos esse didicisset, statim ex eo loco fuga se proripuisse, cum ne tectum quidem idem com Cerintho subire sustineret: hortatumque esse comites suos ut idem facerent. Fugiamus, inquit, ne balneum corruat, in quo Cerinthus est veritatis inimicus.

S. Epiphan. *adversus Heres. lib. 1. tom. 2. heres. 28. num. 1.* Cerinthus, a quo Cerinthiani Hæretici nominantur... pari in Christum (ac Carpocras) calumnia censet, hunc e Maria Iosephique semine esse prognatum: mundumque similiter ab Angelis fabricatum... legem ac Prophetas ab Angelis profectos asserit, eumqoe qui legem tulerit ex eorum Angelorum esse numero, a quibus orbis est conditus. Porro Cerinthus iste in Asia versatus doctrinam suam proferre istic cœpit... Tom ita docuit: Postqoam ille Iesus adolevit, qui ex Iosephi Mariæque semine natus est, in hunc delapsum a summo illo Deo esse Christum, hoc est, Spiritum sanctum columbæ specie ad Iordanem, actum ei incognitum parentem, & per illum postetis patefecisse. Ob idque mox ut in ipsum cælestis illa sese virtus infudit, portenta ac miracula patrasse, ac demum posteaqoam passus est, quod e cæln venerat, eodem relicto Iesu, revolasse. Iesum porro & obiisse mortem, & ad vitam excitatum esse: Christum vero qui descenderat pœnæ omnis expertem, eo unde venerat reversum... Ita Iesum minime esse Christum ... (*N. 2.*) Eum a quo lex tradita sit bonum negat esse.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heres. in Catal. eorum, qui post Christi Pass. heres. arguuntur, num. 8.* Cerinthus successit huius errori (Carpocratis) & similitudini vanitatis, docens de generatione itidem Salvatoris, deque creatura Angelorum, in nullo discordans ab eo, nisi quia ex parte solum legi consentit, qood a Deo data sit, & ipsum Dominum Iudæos (f. Iudæorum) esse existimat, qoi legem dedit filiis Israel. Docet autem circumcidi, & sabbatizari, & Christum nondum resurrexisse a mortuis, sed resurrecturum annuntiat. Apostolum Paulum non accipit, Iudam traditorem honorat, Evangelium secundum Matthæum solum accipit, tria Evangelia spernit, Actus Apostolorum abiicit, beatos Martyres blasphemat. Hic sub Apostolis quæstionem seditionis commovit, dicens debere circumcidi homines, cuius caussa contra illum, & hæresim eius decreverunt de suis Actibus Apostoli sententiam, non debere iam homines Iudaismo, id est, circumcisioni, aliisqoe talibus superstitionis vanæ parere carnalibus, qui de gentibus venientes credebant in Christum Dominom nostrum Salvatorem.

S. August. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum, n 8.* Cerinthiani a Cerintho, iidemque Merinthiani a Merintho, mundum ab Angelis factum esse dicentes, & carne circumcidi oportere, atque alia huiusmodi legis præcepta servari. Iesum hominem tantummodo fuisse, nec resurrexisse, sed resurrecturum asseverantes. Mille quoque annos post resurrectionem in terreno regno Christi, secundum carnales ventris & libidinis voloptates, futuros fabulantor; unde etiam Chiliastæ sunt appellati.

Theodoret. *Heret. fabul. lib. 2. num. 3.* Eodem tempore Cerinthus aliam hæresim instituit. Is in Ægypto plurimo tempore versatus, & in philosophicis scientiis eruditus, venit postea in Asiam, & discipulos soos de nomine suo appellavit. Docuit is autem, unum quidem universorum Deum esse, non ipsum tamen conditorem esse mundi, sed separatas quasdam potestates, quæ illom penitus ignorant. Iesum vero, sicut Hebræi, secundum naturam ortum esse dixit ex viro & femina, Ioseph nimirum & Maria; temperantia autem & iustitia, & aliis virtutibus excelluisse. Christum autem superne in eum in

specie columbæ descendisse, ac tunc Deum qui ignorabatur prædicasse, & quæ scripta sunt miracula fecisse. Tempore autem passionis recessisse Christum, & Iesum passionem subiisse. Idem etiam revelationes quasdam confixit, quasi eas esset contemplatus, & minarum quarumdam doctrinas composuit, & regnum Domini terrenum fore dixit, esumque & potum somniavit, & voluptates sibi finxit, & nuptias & sacrificia, & dies festos, qui Ierosolymis celebrentur, atque hæc mille annorum spatio complenda. Tamdiu enim duraturum Domini regnum putabat. Contra hunc autem scripserunt non modo (Iustinus, Irenæus, Origenes, & Eusebius,) sed cum illis etiam Caius, & Dionysius Alexandrinus Episcopus. Hunc, ut fama est, divinus Ioannes Evangelista lavantem conspicatus, (accidit enim, ut & ipse propter infirmam valetudinem balneo uteretur): Fugiamus hinc, ait, ne si balneum Cerinthi caussa ruat, eadem & nos ruina opprimamur.

(F) S. Iren. *adversus Heres. lib. 1. cap. 26.* Qui autem dicuntur Ebionæi, consentiunt quidem mundum a Deo factum; ea autem quæ sunt erga Dominum, non similiter ut Cerinthus & Carpocrates opinantur. Solo autem eo, quod est secundum Matthæum Evangelio utuntur, & Apostolum Paulum recusant, apostatam eum legis dicentes. Quæ autem sunt prophetica curiosius exponere nituntur, & circumciduntur, ac perseverant in his consuetudinibus, quæ sunt secundum Legem, & Iudaico charactere vitæ uti, & Ierosolymam adorant, quasi domus sit Dei.

Eusebius *Ecclesiast. Histor. lib. 3. cap. 27.* Hi ab antiquis cognominati sunt Ebionæi, quippe qui humiliter admodum atque abiecte de Christo sentirent. Eum enim simplicem ac vulgarem, nec aliud quam hominem esse censebant, qui profectu virtutis iustus factus fuisset; ceterum ex viri cum Maria concubitu procreatum. Porro Legis observationem sibi omnino necessariam docebant, quasi per solam in Christum fidem, vitamque ex ea fide traductam, salutem consequi non valerent. Alii ab his eodem nomine nuncupati, absurdam priorum sententiam refugientes, Christum quidem ex Virgine & ex Spiritu sancto genitum esse non negant, sed iidem nihilominus cum Christum utpote Deum Verbum ac sapientiam Patris ante omnia substitisse minime fateantur, in eamdem cum prioribus impietatem delapsi sunt: cum præsertim corporales Legis Mosaicæ cæremonias, perinde ac illi accurate custodiant. Hi Epistolas quidem Pauli prorsus reiiciendas esse censebant, desertorem illum Legis vocantes: solum autem Evangelium illud, quod secundum Hebræos dicitur, amplexi, reliqua parvi faciebant. Et sabbatum quidem aliosque Iudaicos ritus non secus ac Iudæi observabant: diebus vero Dominicis eadem quæ nos in memoriam resurrectionis Domini peragebant. Cuius rei caussa Ebionæorum cognomen sortiti sunt, quo intelligentiæ illorum inopia satis indicatur. Sic enim mendici apud Hebræos vocantur.

S. Epiphan. *adv. Heref. lib. 1. tom. 2. heref. 30. n. 2.* Ebion e virili concubitu ac semine, puta Iosephi, natum esse Christum asseruit.. Iudæorum ritus ac cæremonias amplexus est, veluti sabbatum, ac circumcisionem,.. & hoc adiecit, ut ab externorum hominum tactu sese contineret, utque diebus singulis quoties mulierem attigisset, ab eiusque complexu surgeret, aqua sese proluceret... Quod si ab illa lotione ac mersione rediens in quempiam incurrat, denuo ad abluendum sese, sæpe etiam cum ipsis vestimentis regreditur... Virginitas apud illos (Ebionitas) & castitas omnino prohibetur, id quod & ceteræ omnes eiusmodi hæreses usurpant. Huius factionis exordium post Ierosolymitanæ urbis excidium cœpit. (*N.* 3.) Qui eius errorem secuti sunt... alii aliter de Christo pronuntiant... Nonnulli enim ex iis Adamum fuisse Christum prædicant... Alii e cælo Christum esse confitentur, sed ante omnia creatum, ac spiritum esse quemdam, Angelisque præstare, atque omnium rerum dominatum tenere, appellari porro Christum. Qui cum perpetuam illic habitationem sortitus sit, quoties libuerit in hæc infima delabitur, quemadmodum in Adamo descendit, & Patriarchis corpore circumfusus apparuit; velut cum ad Abrahamum, Isaacum & Iacobum adiit. Idem denique postremis temporibus venit, Adami corpore contectus, & homo visus est, & in crucem sublatus resurrexit, & ascendit in cælum. Rursus ubi libuerit ita sese rem habere negant; in eumque dumtaxat sese sanctum insudisse spiritum, qui est ipse Christus, eumque qui Iesus vocatus est induisse.. Evangelium illi quidem secundum Matthæum admittunt, quo solo Cerinthianorum... instar utuntur, idque ipsum secundum Hebræos appellant. (*N.* 13.) Quamquam ne integrum quidem illud habent, sed adulteratum ac mutilum. (*N.* 15.) Ab animatis omnibus &

non esse Deum. Ad illos confutandos Ioannes Apostolus suum scripsit Evangelium, ut refert S. Hieronymus. (G)

Hi omnes Hæretici confutati sunt, vel ab ipsis Apostolis, vel a viris Apostolicis.

Saturninus & Basilides addicti fuerunt erroribus & ineptiis Simonis magi & Menandri, quibus & ipsi multas impietates addidere. Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

SATURNINUS, vel SATURNILUS primus omnium nuptias & matrimonium damnavit. (H)

---

carnibus, reliquoque omni quod carne constet abstinent . . . quod illa e corporum coitu concubituque gignantur. (*N.* 16) Ex Christianorum Ecclesiæque imitatione mysteria quædam quotannis celebrant, in quibus panes azymos, & ad alteram mysterii partem meram aquam adhibent. Duos .... a Deo constitutos asserunt, Christum & diabolum. Quorum illi futuri, huic præsentis sæculi potestas est commissa . . . Præterea Apostolorum alios actus circumferunt, in quibus plurima sunt impietatis illorum vestigia; eiusque potissimum auctoritate libri ad oppugnandam veritatem armantur. (*N.* 17.) Gloriantur . . . se (Apostolorum) exemplo ad mendicitatem redigi, ac bonis omnibus abdicare, proindeque passim mendicos appellari. (*N.* 18.) Ebion tametsi in Asia, ac Romæ errorem suum disseminaverit, nihilominus spinosorum suorum germinum stolonumque radices ex Nabathæa atque Paneade potissimum trahit, &c.

S. Philastr. Brix. Episcop. *Lib. de Heres. in Catal. eorum, qui post Christi Pass. heres. arguuntur, num.* 9 Ebion discipulus Cerinthi, in multis ei similiter errans Salvatorem nostrum hominem de Ioseph natum carnaliter existimabat, nihilque in eo divinitatis fuisse docebat, sed sicut omnes Prophetas, sic & eum gratiam Dei habuisse adserebat, non tamen Dominum maiestatis, & Dei Patris Filium, cum Patre sempiternum esse credebat, cum divinæ Scripturæ Dominum sempiternum, cum Patre vero æque sempiterno ubique testentur ac prædicent.

S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum n.* 10. Ebionæi Christum etiam ipsi tantummodo hominem dicunt. Mandata carnalia legis observant, circumcisionem scilicet carnis, & cetera, a quorum oneribus per novum testamentum liberati sumus.

Theodoret. *Heret. fab. lib.* 2. *num.* 1. (Hæreticæ) catervæ princeps fuit Ebion, Hebræi vero mendicum ita vocant. Hic unum quidem, sicut & nos, ingenitum dixit, eumque mundi opificem esse docuit: Dominum autem Iesum Christum ex Ioseph & Maria natum esse, qui homo quidem erat, sed virtute & innocentia omnibus antecellebat, ex lege autem Mosaica vitam instituebat. Solum hi Evangelium secundum Hebræos recipiunt, Apostolum vero apostatam vocant. Ex his erat Symmachus, qui vetus testamentum ex Hebraica in Græcam linguam transtulit.

(G) S. Irenæus *Lib. contra Heres. cap.* 11. . . . Ioannes Domini discipulus volens per Evangelii annuntiationem auferre, qui a Cerintho inseminatus erat hominibus, errorem, &c.

S. Hieronym. *de Scriptoribus Ecclesiasticis, tom* 4. *par.* 1. *cap* 9. *pag.* 105. Ioannes Apostolus . . . novissimus omnium scripsit Evangelium, rogatus ab Asiæ Episcopis, adversus Cerinthum aliosque hæreticos, & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Unde & compulsus est divinam eius nativitatem edicere.

(H) 1. Timoth iv. 1. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, (docentium) abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum eum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

S. Irenæus *adversf. Heref. lib.* 1. *cap.* 22. Saturninus, qui fuit ab Antiochia, quæ est apud Daphnem, & Basilides, occasiones accipientes, distantes doctrinas ostenderunt, alter quidem in Syria, alter vero in Alexandria. Saturninus quidem similiter ut Menander, unum Patrem incognitum

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

omnibus ostendit, qui fecit Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates. A septem autem quibusdam Angelis mundum factum, & omnia quæ in eo. Hominem autem Angelorum esse facturam, desursum a summa potestate lucida imagine apparente, quam cum continere non potuissent, inquit, eo quod statim recurrerit sursum, adhortati sunt semetipsos, dicentes: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: qui cum factus esset, & non potuisset erigi plasma per imbecillitatem Angelorum, sed quasi vermiculus scarizaret, miserantem eius desuper virtutem, quoniam in similitudinem eius esset factus, emisisse scintillam vitæ, quæ erexit hominem, & articulavit & vivere fecit. Hanc igitur scintillam vitæ, post defunctionem recurrere ad ea, quæ sunt eiusdem generis dicit: & reliqua ex quibus facta sunt illa resolvi. Salvatorem autem innatum demonstravit, & incorporalem, & sine figura, putative autem visum hominem: & Iudæorum Deum unum ex Angelis esse dixit: & propter hoc quod dissolvere voluerint Patrem eius omnes principes, advenisse Christum ad destructionem Iudæorum Dei, & ad salutem credentium ei; esse autem hos, qui habent scintillam vitæ eius. Duo enim genera (hic primus) hominum plasmata esse ab Angelis dixit, alterum quidem nequam, alterum autem bonum. Et quoniam dæmones pessimos adiuvabant, venisse Salvatorem ad dissolutionem malorum hominum & dæmonum, ad salutem autem bonorum. Nubere autem & generare a Satana dicunt esse. Multi autem ex iis, qui sunt ab eo, & ab animalibus abstinent, per fictam huiusmodi continentiam seducentes multos. Prophetias autem quasdam quidam ab iis Angelis, qui mundum fabricaverint dictas; quasdam autem a Satana, quem & ipsum Angelum adversarium mundi fabricatoribus ostendit, maxime autem Iudæorum Deo.

Eusebius *Eccl. Histor. lib.* 4. *cap.* 7. Ex Menandro... exorta venenata quædam bestia bilinguis ac biceps, duarum hæreseon inter se discrepantium duces constituit, Saturninum domo Antiochenum, & Basilidem Alexandrinum; quorum ille quidem in Syria, hic vero apud Ægyptum impiæ doctrinæ scholas condidit. Et Saturninum quidem eadem fere cum Menandro ementitum esse declarat Irenæus.

S. Epiphan. *adv. Hæref. lib.* 1. *tom.* 2. *hæref.* 23. *num.* 1. Saturnilus, erroris argumenta a Menandro ac prioribus accepit. Hic in Syria degens, Antiochiæ scilicet ad Daphnen... perinde ac Menander mundum ab Angelis factum esse prædicabat. Præterea unum esse Patrem ignotum, qui Virtutes, Principatus, Potestates creaverit. Porro Angelos a superiori virtute descivisse: ex quibus septem mundum, & quæ mundo sunt comprehensa condiderint, eiusque mundi suam quemque Angelum partem esse sortitum. Eosdem tamen in unum convenientes aiebat cum id in eorum animos incidisset, communiter hominem ad illius imaginem effinxisse vocis, quæ furtim e cælo prodierat. Quam obiter conspectam, & subinde recurrentem cum detinere minime potuissent, imitari voluisse: nec aliam fabricandi hominis occasionem illos habuisse. Cum enim superne lumen illud emicuisset, ea res Angelos ipsos excitavit; qui cælestis similitudinis exprimendæ desiderio, hominis figmentum elaborare conati sunt... Ceterum edito in lucem homine, Angelos, ait, præ imbecillitate sua perficere opus minime quivisse; proinde in solo iacentem ac subsultantem reptantis instar vermiculi, neque erigere se, neque aliud quidquam agere potuisse, donec virtus illa cælestis hoc prospiciens, atque ob imaginem suam atque effigiem hominis miserta, vis suæ scintillam immisit; qua & illum erexit, & vitam impertiit. Nimirum per scintillam istam humanam animam intelligunt. Atque ideo servari, ait, omnino scintillam hanc oportet, perire vero quidquid hominis proprium est, quod tum accidit, cum id quod e cælo delapsum est, definito temporis intervallo sursum evolat; similiterque quod infimum est, eo unde prodierat regreditur. Quod ad Christum attinet, eiusdem impostoris est dogma: cum sola illum hominis figura atque effigie venisse, omniaque ab eo specie tenus perfecta; cuiusmodi fuit nasci, ambulare, videri, pati. (*N.* 2.) Saturnilus unum ex iis quos constituit Angelis fuisse Iudæorum Deum existimat: ac tam hunc, quam illum a sua virtute descivisse. Salvatorem vero de communi virtutum sententia a Patre missum, ut & Iudæorum Deum in ordinem redigeret, & iis qui sibi crederent salutem afferret. Eiusmodi esse sectæ illius homines, qui cælestis illius parentis scintillam habeant. Duos quippe homines principio esse factos, bonum unum, alterum malum, a quibus duplex item genus hominum, bonum scilicet ac malum in mundo proseminatum est. Et quoniam dæmones malis opitulabantur, ideo postremis, ut ante dixi, tem-

BASILIDES primus docuit Christum non fuisse verum hominem, sed assumpsisse corpus phantasticum, nec fuisse vere crucifixum. (I) Hi validissime confutati sunt a SS. Patribus, qui eo sæculo flo-

---

poribus ad bonos homines ope sua sublevandos, malosque cum dæmonibus profligandos Salvator advenit. Iam uxores ducere, liberosque gignere ab Satana esse circulator idem pronuntiat. Quamobrem plerique ex horum disciplina animatis omnibus abstinent... De Prophetarum oraculis ita veneficus ille disputat; ea partim a mundi opificibus Angelis, partim a Satana profecta.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heref. in Catal. eorum qui post Christi Pass. heref. arguuntur*, *num.* 3. Saturninus quidam paulo post (Menandrum) & ipse sumens inde fomenta doctrinæ mortiferæ, asserebat mundum ab Angelis factum, & distare Angelos a virtute illa, & mundum esse divisum per ordinem Angelis, & cogitasse eos ut facerent hominem: fecerunt itaque hominem, & opus, inquit, ipsorum erat homo. De virtute enim superna lumen dicunt fuisse dimissum, quod illuminavit mundum istum, & ad concupiscentiam adduxit Angelos, statimque adscendit in cælum. At illi cupidi ipsius luminis facti, virtutem eius videre cupiebant: non prævalentes autem, ad invicem dixerunt: Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram: & facto homine, quia impotens erat, salvari non potuit. Videns itaque virtus superna, quod illi hoc fecerunt, misit scintillam, quæ correxit hominem & suscitavit, & fecit eum vivere. Scintillam itaque volunt salvari, alia autem virtutibus illis quæ fecerunt dimitti, ac derelinqui suspicantur: Christum umbratiliter apparuisse affirmant, non carnem hominis veram & animam accepisse, atque omnem œconomiam mysterii Salvatoris ita complesse.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvuldeum*, *num.* 3. Saturniniani a quodam Saturnino, qui turpitudinem Simonianam in Syria confirmasse perhibetur: qui etiam mundum solos Angelos septem præter conscientiam Dei Patris fecisse dicebat.

Theodoret. *Heret. fab. lib.* 1. *num.* 2. (Menandrum) hunc habuere magistrum Saturninus, & Basilides; quorum ille Antiochiam ad Orontem fluvium sitam patriam sibi esse prædicabat; Basilides vero Alexandriam: qui & magistro & sibi invicem contrariss fabulas confixere. Ambo autem Adriani Cæsatis tempore fuerunt.

N. 3. Ego vero Saturnili primum fabulas exponam. Hic, quemadmodum Menander, unum dixit esse Patrem prorsus ignotum, & hunc Angelos creasse, aliasque potestates. Septem autem ex horum numero mundum condidisse, hominemque finxisse, & hoc illos dixisse, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cumque figmentum erigi non posset, sed vermis instar serperet, miserta, inquit, divina potentia vitæ scintillam immisit, & imperfectum hominem perfecit. Hanc autem vitæ scintillam, post dissolutionem animalis, reverti ad potentiam quæ miserat. Servatorem vero Dominum non solum non factum esse dixit, sed etiam ingenitum & incorporeum, & informem. Specie autem potius quam rei veritate hominibus apparuisse. Iudæorum Deum dixit unum ex Angelis fuisse. Deinde commenti oblitus (ingenitum enim Servatorem appellarat) Patrem Christi ait, cum una cum aliis Angelis Iudæorum quoque Deum destruere vellet, Christum misisse in mundum ad salutem hominum, qui in ipsum crederent. Duas hominum docet esse differentias, & alios quidem bonos, alios malos esse, & hanc in natura sortitos esse differentiam. Cumque mali dæmones malis auxiliarentur, venit, inquit, Servator ut bonis subveniret. Nuptias hic primus omnium diaboli doctrinam appellavit. Iubet autem & ab animatis abstinere. Prophetias vero, alias a mundi opificibus Angelis prolatas dixit, aliss a Satana: atque hunc Angelum esse, qui Deo Iudæorum præcipue adversatur.

(I) S. Irenæus. *adv. Heref. lib.* 1. *cap* 23. Basilides autem, ut altius aliquid & verisimilius adinvenisse videatur in immensum extendit sententiam doctrinæ suæ, ostendens Nun primo, ab innato natum Patre, ab hoc autem natum Logon, deinde a Logo Phronesin a Phronesi autem Sophiam & Dynamin, a Dynami autem & Sophia Virtutes & Principes & Angelos, quos & primos vocat, & ab iis primum cælum factum. Dehinc ab

ruere, præsertim S. Irenæo in libris adversus hæreses, & Clemente Alexandrino in libris Stromatum.

horum derivatione alios item factos, aliud cælum simile priori fecisse, & simili modo ex eorum derivatione cum alii facti essent antitypi eis qui super eos essent, aliud tertium deformasse cælum, & a tertio deorsum descendentium quartum, & deinceps. Secundum eum modum alteros & alteros principes, & Angelos factos esse dicunt, & cælos 365. quapropter & tot dies habere annum secundum numerum cælorum. Eos autem qui posterius continent cælum Angelos, quod etiam a nobis videtur, constituisse ea quæ sunt in mundo omnia, & partes sibi fecisse terræ, & earum quæ super eam sunt gentium. Esse autem principem ipsorum eum, qui Iudæorum putatur esse Deus. Et quoniam hic suis hominibus, idest Iudæis, voluit subigere reliquas gentes, reliquos omnes principes contra stetisse ei & contra egisse. Quapropter & reliquæ resiluerunt gentes eius genti. Innatum autem, & innominatum Patrem videntem perditionem ipsorum, misisse primogenitum Nun suum, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatem credentium ei, a potestate eorum qui mundum fabricaverunt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominem, & virtutes perfecisse. Quapropter neque passum eum, sed Simonem quemdam Cyrenæum angariatum portasse crucem eius pro eo, & hunc secundum ignorantiam, & errorem crucifixum transfiguratum ab eo, uti putaretur ipse esse Iesus: & ipsum autem Iesum Simonis accepisse formam, & stantem irrisisse eos. Quoniam enim virtus incorporalis erat æterna innati Patris, transfiguratum quemadmodum vellet, & sic ascendisse ad eum, qui misit eum deridentem eos, cum teneri non posset, & invisibilis esset omnibus. Et liberatos igitur eos qui hæc sciant a mundi fabricatoribus principibus, & non oportere confiteri eum, qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma venerit, & putatus sit crucifixus, & vocatus sit Iesus, & missus a Patre uti per dispositionem hanc opera mundi fabricatorem dissolveret. Si quis igitur, ait, confitetur crucifixum, adhuc hic servus est, & sub potestate eorum qui corpora fecerunt: qui autem negaverit, liberatus est quidem ab eis, cognoscit autem dispositionem innati Patris. Animæ autem soli esse salutem; corpus enim natura corruptibile existit. Prophetias autem & ipsas a mundi fabricatoribus fuisse, ait, principibus, proprie autem Legem a principe ipsorum, eum qui eduxerit populum de terra Ægypti. Contemnere autem & idolothyta & nihil arbitrari, sed sine aliqua trepidatione uti eis. Habere autem, & reliquarum operationum usum indifferentem, & universæ libidinis. Utuntur autem & hi magia, & incantationibus & invocationibus, & reliqua universa parerga: nomina quoque quædam affingentes quasi Angelorum, annuntiant hos quidem esse in primo cælo, hos autem in secundo, & deinceps nituntur 365. ementitorum cælorum & nomina & principia & Angelos, & virtutes exponere. Quemadmodum & mundi nomen, in quo dicunt descendisse & ascendisse Salvatorem, esse Caulaucau. Igitur qui hæc didicerit, & Angelos omnes cognoverit, & caussas eorum, invisibilem & incomprehensibilem eum Angelis & potestatibus universis fieri, quemadmodum & Caulaucau fuisse. Et sicut Filium incognitum omnibus esse, sic & ipsos a nemine oportere cognosci, sed cum sciant ipsi omnes, & per omnes transeant, ipsos omnibus invisibiles & incognitos esse. Tu enim, aiunt, omnes cognosce, te autem nemo cognoscat. Quapropter & parati sunt ad negationem qui sunt tales, immo & magis ne pati quidem propter nomen possunt, cum sint omnibus similes. Non autem multos scire posse hæc, sed unum a mille & duo a myriadibus. Et Iudæos quidem iam non esse dicunt, Christianos autem nondum: & non oportere omnino ipsorum mysteria effari, sed in abscondito continere per silentium. Trecentorum autem sexaginta quinque cælorum locales positiones distribuunt similiter ut Mathematici. Illorum enim theoremata accipientes, in suum characterem doctrinæ transtulerunt: esse autem principem illorum ἀβραξὰς, & propter hoc 365. numerum habere in se.

Eusebius *Eccles. Histor. lib. 4. capit. 7.* Declarat Irenæus Basilidem specie arcanorum quorumdam, portentosas fabulas,

SÆCULUM SECUNDUM.

Sæculum ſecundum plures tulit Hæreticos. Præcipui fuere Gnoſtici, Valentiniani, Marcionitæ, Montaniſtæ & Encratitæ.

commentum, opinionis impiæ machinamenta in immenſum extendiſſe. Porro quum eodem tempore plurimi Eccleſiaſtici viri patrocinium veritatis ſuſciperent ... nonnulli etiam aſſertiones ſuas ſcriptis proditas, tamquam remedia ad cavendas ſupradictas hæreſes comparata, poſteris reliquerunt. Ex quibus pervenit ad nos Agrippæ Caſtoris, ſcriptoris ea ætate nobiliſſimi validiſſima adverſus Baſilidem confutatio, in qua hominis præſtigiæ ac fraudes deteguntur. Dumque cuncta eius arcana profert in lucem, quatuor & viginti libros in Evangelium ab eo conſciptos eſſe memorat, ipſumque ſibi Prophetas confinxiſſe Barcabam, & Barcoph, aliosque nonnullos qui numquam extitiſſent: iiſque barbara quædam nomina impoſuiſſe, ad percellendos eorum animos, qui huiuſmodi rerum admiratione capiuntur. Ait præterea illum docere, quod indifferens ſit victimas Diis immolatas deguſtare, & perſecutionum tempore licenter fidem abnegare. Sectatoribus quoque ſuis Pythagoreorum more ſilentium quinquennii eum indicere affirmat.

S. Epiphan. *adverſus Hæreſ. lib. 1. tom. 11. hæreſ.* 24. *num.* 1. Baſilides in Ægyptum profectus, ibidem commoratus eſt. Inde in Proſopiticam, & Athribiticam præfecturam ſeceſſit; atque etiam in Saltica, & Alexandriæ verſatus eſt, in Alexandrinoque agro, ſive Nomo: ſic enim Ægyptii cuiuſque civitatis agrum, ac circumiacentem regionem nominant .... Eiuſmodi igitur in locis is, quem diximus, circulator degebat, e quibus quantum apparet, hæc ipſa quæ in hanc diem viget illius hæreſis profluxit, quæ ab eius diſciplina occaſionem atque originem accepit. Qui quidem præſtigiatore illo ſuo condiſcipulo, quem in Syria reliquerat, maiora multo prædicare cœpit, ut ſublimioribus quam ille tractandis dogmatibus maiorem auditoribus ſuis fucum faceret, iiſdemque impenſius arrideret, ac plures ſodali ſuo Saturnilo ſectatores colligeret. Itaque fabuloſis quibuſdam adiectis ſomniis, hunc in modum exorſus eſt: Sed ut quod res eſt dicam, non ille per ſeſe, ac ſuopte ingenio dira illa ac peſtifera dogmata primus excogitavit; ſed a Saturnilo ac Simone Mago, erroris argumenta mutuatus eſt ... Erat, inquit, ingenitum unum principium, qui ſolus eſt omnium parens, ab hoc procreata mens; a mente verbum; ab hoc prudentia, a qua virtus & ſapientia prodiit. Ab utraque porro Principatus, Poteſtates & Angeli. Deinde virtutes Angelique iſti primum ac ſupremum cælum moliti, Angelos rurſum alios propagarunt: qui & ipſi ſecundum cælum fabricati ſunt, & alios inſuper Angelos produxerunt. Hi tertium adiecere cælum: atque ita ſingulatim uno poſt aliud cælo identidem conſtituto ad ccclxv. perficiunt, quos a primo ſupremoque ad id quod nobis citimum eſt enumerant ...

N. 2. Præterea magicis artibus idem impoſtor ac præſtigiis perpetuo fuit addictus. Qui ab Angelis citimo huic cælo proximoque nobis attributis, ac virtute quæ iſtic reſidet, creata poſtmodum inferiora cenſet hæc omnia. Horum ex Angelorum numero unum conſtituit Deum, quem, ut ab aliis diſtinguat, Iudæis dumtaxat præponit, atque eumdem ipſum in eorum Angelorum ordinem refert, quibus hiſtrionico more certas appellationes indidit. Ab illo vero formatum hominem docet; quo cum ceteri univerſam in Angelorum multitudinem ſortito mundum diſtribuerunt: ex quo factum eſt, ut illi Iudæorum genus obvenerit. Sic omnipotentem ille Dominum verum ac ſolum Deum, nec alium contumelioſe appetens, (nos enim eumdem Domini noſtri Ieſu Chriſti Patrem confitemur) hunc inquam abnegans, unum ex iis quos appellat Angelis conſtituit, ut eſt a nobis oſtenſum. Ergo Iudæos ſortito illi contigiſſe tradit: quem & longe reliquis Angelis præfractiorem eſſe, ac virium ſuarum audacia fretum, Iſraelitas ex Ægypto liberaſſe, quod ceteris ad audendum paratior, pervicaciorque foret. Atque ex eadem arrogantia factum eſt, uti per ſummam in Deum maledicentiam præſtigiator ille narrat, idem ut Iudæorum Deus reliquas nationes ſuis ipſis Iſraelitis vellet ſubiicere, eamque ob cauſſam bella concitaret. Sunt & alia plura quæ laxata contra Deum lingua, elatoque ore miſerrimus homuncio iactare non eſt veritus. Veluti cum ad-

Pars I. Sect II. Cap. III. §. 10.

GNOSTICI, quorum parens Carpocrates, priorum Hæreticorum errores & impietatem & figmenta secuti, omne libidinis & turpitudinis genus ...

dit: propterea nationes reliquas cum Iudæorum gente bella gessisse, eamque plurimis affecisse malis: ob aliorum Angelorum videlicet invidiam, qui quod ab illo contemni se viderent commoti, suam quisque gentem contra Israelitas impulerunt. Indeque factum est, ut perpetua in hos bella, tumultusque concitati fuerint... Qui etiam de Christo perinde sentit, specie tenus dumtaxat mortalibus apparuisse. Quippe quod in eo cernebatur, nihil præter imaginem fuisse; neque vero aut hominem extitisse, aut carnem induisse. Subiicit & aliam velut in scena fabulam secundus histrio, cum de Christi cruce disputat. Negat enim Iesum esse passum, sed vicarium ei Simonem Cyrenæum substituit. Quo enim tempore Ierosolymis Dominus eiectus est, ut in Evangelio scriptum est, angariaverunt Simonem quemdam Cyrenæum ut ferret crucem. Ex quo cavillandi, concinnandique fabulam suam occasionem arripuit: nimirum Christum Simonem, cum is crucem portaret, in suam commutasse, eiusque vicissim induisse formam: itaque Simonem ad crucis supplicium suo loco tradidisse. Qui dum in cruce suffigitur, Iesum a nemine conspectum, eosque qui Simonem suffigerent deridentem ex adverso constitisse. Tum ad superos esse subventum, cum pro se figendum Simonem substituisset, nihil adeo perpessum in cælum evolasse. Interea Simon, non Christus, in crucem sublatus est. Iesus enim (ait) in cælum evectus, virtutes omnes penetravit, donec ad Patrem suum reversus est. Hic enim est Patris ille commemoratus ante Filius, qui ad opem humano generi ferendam submissus est, propter eam quam inter homines perinde atque Angelos perturbationem cælestis Pater animadverterat. Atque idem (inquit) salus est nostra qui in mundum venit, solisque nobis hanc rei veritatem aperuit. Tales sunt a nebulone isto consarcinatæ fabulæ. Deinceps vero progressum illa impuritate capiente, cuius auctor Simon fuit, nullum non pravitatis, libidinisque genus obeundum discipulis permittit: virorumque ac mulierum promiscuos concubitus, & sceleratorum dogmatum congeriem sectatoribus suis proponit ...

N. 3. Ait martyrium obire nequaquam oportere: qui enim id faciat, mercede cariturum; cum in eius qui hominem condidit gratiam istud suscipiat: & tamen ad Simonem qui suspensus in cruce sit martyrium referatur ... Et illud admonet, ut de Patre dumtaxat, arcanoque suo nemini significent, sed tacitum apud se retineant, aut uni saltem e millibus, ac duobus ex decem millibus aperiant. Quin & suis discipulis, ita præcipit: Date, inquit, operam ut omnia cognoscaris, nemo vero vos cognoscat. Ceterum tam ipse, quam qui eius sectam amplexi sunt, quoties interrogantur, Iudæos quidem se esse negant, Christianos vero nondum fuisse. Sic abnegare perpetuo fidem, eamque apud se custodire, nec ulli patefacere suos instituit: quod nimirum suspectam habeat ipse turpitudinem suam ... Admodum vero stolidus est cum a virtute productam mentem asserit, a mente verbum; ab hoc prudentiam: hanc virtutem sapientiamque peperisse: a quibus potestates & virtutes Angelique prodierint. Sed his omnibus superiorem quamdam vim statuit, ac principium, quod Abrasax appellat, ideo quod eius vocis litteræ 365. numerum efficiunt: atque ex eo confictam illam suam de 365. cælis fabulam comprobare nititur. Quibus cælis totidem ex Mathematicis rationibus situs ac locorum descriptiones accommodare omni ope ac studio contendit ... Eadem vero, inquit, hæc caussa est cur in homine 365. membra sint, ut quælibet illarum virtutum suum sibi vendicare possit.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heres. in Catal. eorum qui post Christi pass. heres. arguuntur n.* 4. Basilides, qui & Hæresiarches dicitur a multis, quia de Lege, & Prophetis, & Apostolis proponendo & loquendo, sentiendo autem aliter, iura violabat Christianæ veritatis, cum venisset in Ægyptum, docebat ita definiens: de innato & solo Deo natum fuisse intellectum, de intellectu verbum, de verbo sensum, de sensu autem virtutem & sapientiam, de virtute autem & sapientia principatus & potestates & Angelos factos diversos. Ipsi enim Angeli fecerunt, inquit, cælum, post illos alii Angeli fecerunt cælum, ita ex aliis alii prolati fe-

pitudinis genus exercebant; Christum purum fuisse hominem men-

tiebantur. Turpe esset & supervacaneum, omnia eorum commen-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

cerunt tertium cælum, qui secundum ordinem; & alii, inquit, fecerunt trecentos sexaginta quinque cælos; & imponit virtutibus illis nomina Angelica, & ipse magiis vacans itidem multos imperitos decepit. Hominem autem ab Angelis factum asserit: Dominum etiam verum omnipotentem & eum audet Angelum dicere, & accepisse genus Iudæorum in hereditatem, & eduxisse eos de terra Ægypti. Hic ergo audacior factus, elatus est, inquit, adversus ceteros Angelos, & volens in subiectione habere alios, habuit contrarias gentes, quas commoverunt virtutes inimicæ eius. Ideo & contra Iudæos diversæ gentes, inquit, surrexerunt. Christum autem dicit quasi per umbram putative passum fuisse. Simonem etiam Cyrenæum pro eo ad passionem venisse affirmat: ipse enim, inquit, portavit eius crucem. Hic enim male permittit vivere, & dat licentiam vitiis sæcularibus inhærere: prohibet etiam pati martyrium homines pro nomine Christi, dicens ita, Ignoras quid desideras: non enim passus est, inquit, Christus, neque crucifixus est: quomodo itaque potes, inqnit, confiteri hunc crucifixum, cnm non sit crucifixns, & ignoras, qui passus sit.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvultdeum n.* 4. Basilidiani a Basilide, qui hoc distabat a Simonianis, quod trecentos sexaginta quinque cælos esse dicebat, quo numero dierum annus includirur. Unde etiam quasi sanctum nomen commendabat, quod est ἄβ ραξ, cuius nominis litteræ secundum Græcam supputationem eumdem numerum complent. Sunt enim septem, α, & β, & ρ, & α, & σ, & α, & ξ: idest unum, & duo, & centum, & unum, & ducenta, & unum, & sexaginta: quæ fiunt in summa trecenta sexaginta quinque.

Theodoret. *Heret. fab. lib.* 1. *num.* 4. Basilides vero fabulas istas (Saturnini) ut leves contemnens, alias magis impias confinxit. Dixit enim ingenitum primam omnium mentem genuisse, ex mente autem processisse Verbum, ex Verbo prudentiam, ex prudentia, sapientiam & potentiam, ex his Angelos & Archangelos, hos vero cælum condidisse. Ex horum porro defluxu productos alios Angelos aliud cælum fecisse primo consimile, rursumque ex horum defluxu alios enatos fabricasse, hos etiam aliud cælum, & qui ex his nati sunt aliud rursus, & usque ad trecentesimum sexagesimum quintum durasse hunc defluxum, cælorumque fabricationem. Ultimum autem cælum, quod a nobis cernitur, inhabitantes Angelos mundum condidisse, terræque dominium partitos esse: unum porro Iudæorum administrationem sortitum esse, & hunc aliis imperare. Huic, cum genti suæ subiicere omnes alios vellet, principes alios restitisse. Ingenitum vero, cum hæc videret, primogenitum intellectum suum misisse, quem Christum quoque appellavit, ut eos servaret qui credere vellent. Hunc autem minime passum esse ait, sed Simonem Cyrenæum passionem sustinuisse, cum Christus esse putaretur: Christum vero eminus spectantem Iudæorum insaniam derisisse, tum deinde ad eum qui eum miserat recessisse. Credere autem oportere dicebat, non in crucifixum, sed in eum qui visus erat crucifigi. Sic enim, inquit, fieri poterit, ut a mundi conditorum potestate liberentur. Negavit hic etiam carnis resurrectionem, & prophetias quoque ab Angelis factas esse dixit, Legem vero latam a principe Iudæorum. Immolatis secure vesci præcepit, vetitasque actiones nullo discrimine peragere. Iidem, sicut Menandri & Simonis discipuli, incantationibus & præstigiis, omnisque generis imposturis utuntur. Angelorumque nomina comminiscentes, alios primum cælum habere dixerunt, alios secundum, atque ita deinceps usque ad quintum, & sexagesimum supra trecentos. Servatorem autem & Dominum Caulacuam vocant. Hæc porro ineffabilia esse dicunt, nec ab omnibus, sed ab uno ex mille capi aut comprehendi posse. Principem autem illorum esse, Abrasax, quia nominis supputatio trecentorum sexaginta quinque cælorum numerum designat. Habuit etiam Prophetas suos Basilides Barcabam, & Barcoph, & alios quosdam æque barbaros. Sed & alias his tetriores fabulas finxit, quas ne lectores offenderem non adieci ..... Contra hos autem decertant Agrippas cognomento Castor, & Irenæus & Clemens Stromateus, & Origenes pro veritate dimicantes.

ta, & flagitia commemorare. (A) Quibus auditis Ethnici hæc omnibus omnino Christianis, falsa opinione delusi, per calumniam obi-

(A) S. Irenæus *adv. Heref. l. 1. c. 14.* Carpocrates autem & qui ab eo, mundum quidem & ea quæ in eo sunt ab Angelis multo inferioribus ingenito Patre factum esse dicunt. Iesum autem a Ioseph natum, & qui similis reliquis hominibus fuerit, distasse a reliquis secundum id, quod anima eius firma & munda cum esset, commemorata fuerit quæ visa essent sibi in ea circumlatione, quæ fuisset in ingenito Deo: & propter hoc ab eo missam esse ei virtutem, uti mundi fabricatores effugere posset, & per omnes transgressa, & in omnibus liberata, ascenderet ad Deum, & ea quæ similia ei amplecteretur similiter. Iesu autem dicunt animam in Iudæorum consuetudine nutritam contempsisse eos, & propter hoc virtutes accepisse, per quas evacuavit quæ fuerunt in pœnis passiones, quæ inerant hominibus. Ea igitur, quæ similiter atque illa Iesu anima, potest contemnere mundi fabricatores Archontas, similiter accipere virtutes ad operandum similia. Quapropter & ad tantum elationis provecti sunt, ut quidam quidem similes se esse dicant Iesu, quidam autem adhuc, & secundum aliquid illo fortiores, qui sunt distantes amplius quam illius discipuli, ut puta quam Petrus & Paulus, & reliqui Apostoli. Hos autem in nullo deminorari a Iesu. Animas enim ipsorum ex eadem circumlatione devenientes, & ideo similiter contemnentes mundi fabricatores, eadem dignas habitas esse virtute, & rursus in idem abire. Si quis autem plus quam ille contempserit ea, quæ sunt hic, posse meliorem quam illum esse. Artes enim magicas operantur & ipsi & incantationes, philtra quoque & charitesia & paredros & oniropompos & reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum iam principibus, & fabricatoribus mundi huius, non solum autem, sed & his omnibus, quæ in eo sunt facta ..... Sed vitam quidem luxuriosam, sententiam autem impiam ad velamen malitiæ ipsorum (Christianorum) nomine abutuntur, quorum iudicium iustum est, recipientium dignam suis operibus a Deo retributionem, & in tantum insania effrænati sunt, uti & omnia quæcumque sunt irreligiosa & impia, potestatem habere operandi se dicant. Sola enim humana opinione negotia mala & bona dicunt. Et utique secundum transmigrationes in corpora oportere in omni vita, & in omni actu fieri animas, si non præoccupans quis in uno adventu omnia agat semel ac pariter: quæ non tantum dicere & audire non est fas nobis, sed ne quidem in mentis conceptionem venire, nec credere si apud homines conversantes, in his quæ sunt secundum nos civitates tale aliquid agitatur, uti secundum quod scripta eorum dicunt, in omni usu vitæ factæ animæ ipsorum exeuntes in nihilo adhuc minus habeant. Ad operandum autem in eo, ne forte propter eam, quod deest, libertati aliqua, recogantur iterum mitti in corpus, propter hoc dicunt Iesum hanc dixisse parabolam. *Cum es cum adversario tuo in via, da operam ut libereris ab eo, ne forte te det iudici, & iudex ministro, & minister mittat te in carcerem. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem:* Et adversarium dicunt unum ex Angelis, qui sunt in mundo, quem diabolum vocant, dicentes factum eum ad id ut ducat eas, quæ perierunt animas in mundo ad principem. Et hunc dicunt esse primum ex mundi fabricatoribus, & illum altero Angelo, qui ministrat ei, tradere tales animas, uti in alia corpora includat: corpus enim dicunt esse carcerem. Et id quod ait, *non exies inde quoad novissimum quadrantem reddas*, interpretantur, quasi non exeat quis a potestate Angelorum eorum, qui mundum fabricaverunt, sed sit transcorporatum semper quoadusque in omni omnino operatione, quæ in mundo est, fiat: & cum nihil defuerit ei, tum liberatam eius animam elevari ad illum Deum, qui est supra Angelos mundi fabricatores. Sic quoque salvari & omnes animas, sive ipsæ præoccupantes in uno adventu in omnibus misceantur operationibus, sive de corpore in corpus transmigrantes, vel immissæ in unaquaque specie vitæ adimplentes & reddentes debita, liberari, uti iam non fiant in corpore.

Et, si quidem fiant hæc apud eos, quæ sunt irreligiosa & iniusta & vetita, ego nequaquam credo. In conscriptionibus autem illorum sic conscriptum est, & ipsi ita exponunt, Iesum dicentes in my-

ſterio diſcipulis ſuis & Apoſtolis ſeorſum locutum, & illos expoſtulaſſe ut dignis & aſſentientibus ſeorſum hæc traderent, per fidem enim & caritatem ſalvari. Reliqua vero indifferentia cum ſint, ſecundum opinionem hominum quædam quidem bona, quædam autem mala vocari, cum nihil natura malum ſit.

Alii vero ex ipſis ſignant, cauteriantes ſuos diſcipulos in poſterioribus partibus extantiæ dextræ auris. Unde & Marcellina, quæ Romam ſub Aniceto venit, cum eſſet huius doctrinæ, multos exterminavit. Gnoſticos ſe autem vocant. Etiam imagines quaſdam quidem depictas, quaſdam autem & de reliqua materia fabricatas habent, dicentes formam Chriſti factam a Pilato, illo in tempore quo fuit Ieſus cum hominibus, & has coronant & proponunt eas cum imaginibus mundi Philoſophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ & Platonis & Ariſtotelis & reliquorum, & reliquam obſervationem circa eas ſimiliter ut gentes faciunt.

Lege etiam eiuſdem S. IRENÆI *cap.* 34. *lib.* 1. *adverſ. Hæreſ. ubi ſuſiori ſtilo Gnoſticorum fabulas deſcribit.*

EUSEBIUS *Eccleſ. Hiſtor. lib.* 4. *cap.* 7. Carpocratem quemdam iiſdem vixiſſe temporibus ſcribit Irenæus, alterius ſectæ, quæ Gnoſticorum dicitur, conditorem. Hi magicas Simonis præſtigias non clam ut ille, ſed palam ac publice tradendas eſſe cenſebant: & philtris arte magica curioſe elaboratis, paredris quoque & ſomniorum immiſſoribus quibuſdam ſpiritibus, aliiſque huiuſmodi maleficiis tamquam maximis ac pulcherrimis rebus gloriabantur. Conſequenter etiam docebant, quicumque ad perfectionem myſteriorum, ſeu potius flagitiorum quæ apud ipſos agebantur, pervenire vellent, eos turpiſſima quæque perpetrare oportere: quippe qui mundi huius principes ac rectores, ut ipſi vocant, aliter evitare non poſſent, niſi unicuique eorum debita munera per obſceniſſimam libidinem perſolviſſent.

S. EPIPHAN. *adverſus Hæreſ. lib.* 1. *tom.* 2. *hæreſ.* 26. *num.* 1. Iſti cum Nicolao coniuncti, & ab eo velut ſubventaneo ſerpentis ovo ſcorpii, ſive aſpidibus prognati, quædam nobis inaniter ſonantia nomina, libroſque commenti ſunt: velut inter ceteros quem Noriam appellant, atque ex ſuperſtitioſis Gentilium opinionibus conformatis ad inſtitutum ſuum nugis illis ac fabulis veritati mendacium admiſcent. Quippe Noriam iſtam Noemi coniugem faciunt: quam idcirco Noriam vocant, ut quæ a Gentilibus concinnata ſunt barbaris vocibus diſſimulantes, circumventis a ſe hominibus facilius illudant: quo quidem pacto, ut Pyrrhæ vocabulum interpretando redderent, Noriæ appellationem indiderunt ... Cum enim, inquiunt, in arca eſſe cum Noemo cuperet, numquam id ei permiſſum eſt; quod eam princeps mundi conditor una cum ceteris omnibus diluvio vellet extinguere. Ergo hæc inſidens arcæ non ſemel ac ſecundo, ſed ſæpius, adeoque tertio illam incendit. Quo factum eſt, ut ad complures annos a Noemo hæc arcæ ſtructura prorogata fuerit, cum ab illa ſæpius eſſet exuſta. Siquidem Noemus Principi ſe obſequentem præſtabat: Noria vero ſuperas virtutes, & ab iis profectam Barbelonem Principi contrariam indicavit, quemadmodum & aliæ fecere virtutes: atque illud præterea docuit: oportere quæ ſupremæ parenti a conditore mundi principe, ac reliquis qui cum eo ſunt Diis atque Angelis, & dæmonibus erepta ſunt, & inſita corporum vi per marium ac feminarum profluvia colligere ..... Alii porro varie ab illis ad communem perniciem exorti, & intuentium oculis præſtigiis illudentes, & ipſimet illuſi Barcabban neſcio quem Prophetam obiiciunt, ſua illa appellatione dignum. Cabba enim Syriaca lingua ſtuprum ſignificat; Hebraice parricidium: ſed & menſuræ quadrantem eo nomine vocant. Riſu igitur ac ludibrio digna, vel miſeranda potius eſt eiuſmodi nominum accommodatio apud eos, qui in ſuapte lingua vocis illius poteſtatem intelligunt. Ceterum ex tam mirabili Propheta nobis narrationem afferunt: qua ut corruptis conſueſcamus corporibus perſuadeant, atque ab omni ſpe cæleſtium excidamus. Nec illos pudet de ſtupris, amatoriiſque ac venereis rebus nudis ac ſimplicibus verbis diſſerere. Sunt & ex iis nonnulli, qui adulterinum quoddam & adſcititium Poema venditant, quod opus perfectionis Evangelium ſcribunt, cum revera non Evangelium, ſed doloris ſit ac luctus perfectio. Univerſa quippe conſummataque mortis acerbitas in eo diaboli fetu continetur. Alii Evangelium Evæ ſine ullo pudore iactitant. Sub huius enim nomine, utpote quæ cognitionis nomen a ſerpente quocum colluctata eſt, didicerit, perfidiæ ſuæ ſemina ſparſerunt ... Qui quidem ſtolidis teſtimoniis, ac viſis in illo ſuo, quod præ ſe ferunt,

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

Evangelio nituntur. Ita enim inquiunt, *In arduo monte constiteram, cum ecce video procerum hominem, & mutilum alium. Inde vocem tonitrui instar exaudio. Propius igitur ad audiendum accedo, tum me hunc in modum est allocutus: Ego idem sum ac tu, & tu idem atque ego: & ubicumque tu es, illic ego sum, ac per omnia sum dispersus, & undecumque volueris me colligis, me vero colligendo, temetipsum colligis*. O doctrinam a nequissimo dæmone profectam ... Nec eorum dumtaxat, quibus errorem persuaserunt, depravarunt ingenia; sed & animos corporaque pariter adulteriis, ac promiscuæ libidini servilem in modum subiecerunt. Etenim suos ipsos conventus multiplicis ac promiscui concubitus fœditate contaminant; ubi & humanis carnibus, & turpissimis sordibus vescuntur. Quæ omnino commemorare non audeo ... Hinc est quod a nonnullis scite admodum Borboriani, hoc est, Cœnosi nominantur: alii Coddianos vocant. Est enim Codda idem Syriace quod Paropsis, aut Catinus: pro eo quod nemo communi cum illis uti cibo possit: sed separatim contaminatis illis apponi soleat: neque quisquam ob eorum spurcitiem vel pane cum illis vesci communiter queat. Quam ob caussam qui cum illis habitant, velut a communi consortio segregatos putantes, Coddianos appellarunt. Iidem porro Militares in Ægypto, ac Phibionitæ sunt dicti ... Sunt qui Zacchæos vocent, alii Barbelitas ...

Varia enim apud illos nefariæ disciplina voluptatis est. Primum quod communes inter se feminas habent: ac si quis eiusdem sectæ peregrinus advenerit, signum quoddam viri a feminis, feminæ a viris accipiunt. Hæc autem eiusmodi est: cum salutandi ac complectendi caussa manum porrigunt, eam infra palmam contrectando ac defricando leniter titillant, eoque signo eiusdem religionis hospitem esse demonstrant. Inde posteaquam mutuo se agnoverint ad convivium accinguntur. Quod ipsum tametsi pauperes sint ingenti epularum apparatu, vinoque & carnibus instructissimum præbent. Finito convivioquum satietate venas distenderint, ad libidinem proritantur. Tum vir ab uxore discedens sic eam alloquitur: Surge & fratri caritatem exhibe. Ita ad concubitum venitur. Pudet me bona fide quæ apud illos turpissime perpetrantur, exponere, quemadmodum ait Apostolus, *quæ* Ephes. v. 12. *apud ipsos fiunt, turpe est dicere* ... Peracto stupro subinde contumeliosis cælum vocibus appetentes, utrique maris profluvium cavis manibus excipiunt, ac sublatis sursum oculis fœdum illud & abominabile manibus præferentes consistunt, ac preces concipiunt. Militares quidem & Gnostici ad universorum, ut aiunt, parentem, cui & quod manibus gestant offerunt, cum hoc solemni carmine: Hoc tibi munus, nimirum Christi corpus, offerimus: atque ita tum eo vescuntur, & impurissimas suas sordes degustant. Itaque dicunt: Hoc est corpus Christi, & hoc est pascha. Idcirco corpora nostra patiuntur, & Christi supplicia confiteri coguntur. Eodem modo quoties mulier menstruos fluxus patitur, fœdissimum illum sanguinem collectum una omnes absorbent: atque hic est, inquiunt, sanguis Christi, (N. 5.) Propterea in Apocryphis legunt: *Vidi arborem duodecim fructus quotannis ferentem, & dixit mihi: Hoc est lignum vitæ*. Idipsum de menstruis mulierum profluviis interpretantur. Ceterum cum inter sese venerem exerceant, liberos tamen suscipere prohibent. Non enim prolis studio, sed ut libidini suæ serviant, ei corruptelæ vacant. Ita miseris hominibus diabolus illudit, & opus Dei fraudibus suis implicatum per ludibrium traducit. Proinde sic libidini satisfaciunt suæ, ut impurissimum semen in se ipsos recipiant, neque illud ad propagandam sobolem emittant, sed sua ipsi turpitudine pascantur. Quod si forte quispiam excreti seminis immissionem anteverterit, & ex eo gravida facta sit mulier, audi quid demum flagitiosius aggrediantur. Nam informem adhuc fetum ex utero detractum, quocumque iis tempore visum est, infantem, inquam, abortione proiectum in mortario pistillo tundunt: cui ad vitandam nauseam mel ac piper cum aliis aromatibus & unguentis admiscent. Tum in unum collecto porcorum ac canum sodalitio, unusquisque e comminuto infantuli corpusculo digito delibat. Sic humanis carnibus pasti ad orandum Deum sese convertunt. Et cupiditatis, inquiunt, princeps nequaquam nobis illusit; sed quod exciderat fratri nostro collegimus: atque id perfectum esse pascha demum existimant. Præter hæc alia insuper dira atque execranda committunt. Cum enim rursus in se mutuo bacchari, ac furere cœperint, respersis spurcissimi humoris profusione manibus consurgunt, atque ita fœdatas gerentes toto corpore nudi comprecantur, ut ea re maiorem sibi apud De-

um fiduciam acquirant. Ceterum in curando corpore dies noctesque pariter mulierculæ, & homunciones occupantur, ac se & unguento perfundunt & lavant, & convivia celebrant, & ebrietati ac veneri indulgent, eosque qui ieiunant execrantur. Negant enim esse ieiunandum, quod ad huius sæculi conditorem principem ieiunium pertineat: immo alimento potius, opus esse dictitant, quo robustiora sint corpora, ut idoneo tempore possint fructui reddendo sufficere ..... Solent vero Carpocratiani quos ad suam sectam fraudulenter pellexerint, iis candente ferro, vel novacula, vel acu notam quamdam ad imam auriculam imprimere. (*N. 6.*) ... Habent porro Carpocratiani depictas coloribus imagines, quidam etiam aureas aut argenteas, vel ex alia materia factas, quas esse Iesu effigies affirmant: easdemque a Pontio Pilato ad Christi similitudinem effictas, quo tempore inter homines degebat. Sed eiusmodi imagines occultas habent, nec non & Philosophorum quorumdam, ut Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, aliorumque, quibus eas quas dixi Christi effigies miscent, & erectas simul omnes adorant, ad easque Gentilium ritus instituunt ... Ceterum ita soli animæ salutem attribuunt, ut ab eius communione corpora segreganda putent.

Hæres. 27. *n.* 2. Ceterum detestandæ disciplinæ huius alumni horribilium ac teterrimorum facinorum varia genera moliuntur. Nam & maleficas artes exercent, & ad machinanda quælibet veneficia, & cantiones excogitarunt, velut ad philtra & amoris illecebras: immo etiam familiares sibi quosdam dæmones alliciunt, ut multiplicibus iis præstigiis summam sibi, ut aiunt, in omnia potestatem vindicent, ac quod cuique libuerit, & quodcumque agere in animum induxerit, idipsum audeat suscipere. Hoc autem eo consilio faciunt, quod, uti miserandum in modum decepti sunt, certo sibi persuadeant per tot tamque diversa facinora mundi fabricatoribus Angelis, omnibusque quæ in mundo sunt prostratis ac contemptis, illorum se non mundi, sed fabularum potius artificum potestatem transgredi; quo cælestem libertatem obtineant, & sursum aspirare atque evolare possint. Quod hominum genus ad Ecclesiæ Dei probrum & offendiculum adornasse ac submisisse satanas videtur: quippe qui Christianorum sibi nomen indiderint, ut propter illos offensæ nationes ab sanctæ Dei Ecclesiæ unitate abhorreant, nuntiatamque veritatem ob immania illorum facinora, & incredibilem nequitiam repudient, ut, inquam, frequentibus illorum sceleribus animadversis, eos quoque qui e sancta Dei Ecclesia sunt, tales esse sibi persuadeant, atque ita ab verissima Dei, uti diximus, doctrina aures avertant, aut certe paucorum improbitate conspecta in universos eadem maledicta coniiciant. Atque ea demum caussa est, cur plerique gentilium, ubicumque istius sectæ homines deprehenderint, nullam nobiscum velint neque dati acceptique, neque consilii, neque audiendi divini verbi societatem coniungere, ac ne aures quidem præbere sustineant; usque adeo nefariis illorum flagitiis consternati, ac deterriti sunt.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

N. 4. Porro isti in luxu atque deliciis assidue versantur, nihilque non ad corporum voluptatem ac iucunditatem suscipiunt; neque ad nos penitus accedunt, nisi forte ut imbecilles animos ad impia sua dogmata pelliciant. Neque enim alia re nobis similes sunt, quam quod solo Christiani nomine gloriantur, ut ementiti huius vocabuli specie improbitatem suam exerceant ..... Ita enim disputant: Quæ ab hominibus mala iudicantur, ea minime mala esse, sed honesta natura. Nihil enim natura malum est; sed ab hominibus dumtaxat prava censentur. Quæ si quis omnia in hac una præsenti vita perfecerit, eius anima non amplius in alia corpora transfunditur, ut in hanc lucem denuo procreetur: sed omni actionum genere perfuncta, libera atque immunis abscedet, cum nullius adhuc in hoc mundo debito actionis obligetur. Cuiusmodi vero actionem intelligant rursum explicare vereor, ne velut opertum cœnum, ita grave olentem hanc cloacam aperiam, ac pestiferæ cuiusdam exhalationis, ac fœtoris occasionem quibusdam videar præbuisse .....

Quid igitur aliud isti præter execrandum illud ac detestabile flagitium committunt, quod ne sermone quidem exprimere licet, hoc est præposteram marium consuetudinem, aut libidinosissimos cum feminis qualibet corporis parte concubitus; tum magicas insuper artes, ac veneficia, idolorumque cultus ... (*N.* 5.) Hoc vero ipsum esse, quod in Evangelio Iesus hac parabola significat. *Esto*, inquit, *consentiens adversario tuo, dum adhuc es in via cum ipso, & da operam ut ab eo libereris: ne forte tradat te adversarius iudici, & in-* Matth. v. 25. 26.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

dex tradat te ministro, & minister in carcerem te mittat. Amen amen, dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. Cui quidem interpretandæ parabolæ fabulam quamdam commenti sunt, & adversarium illum unum esse ex mundi fabricatoribus Angelis putant, qui huius rei caussa sit constitutus, ut exsolutas corporis vinculis, atque hinc migrantes animas ad iudicem deducat; ubi nondum omnia præstitisse convictæ a Principe ministro traduntur, qui ex Angelorum grege unus opifici mundi huius iudiei ad transferendas, & in varia corpora deportandas animas operam suam collocat. Esse porro adversarium illum, quem a Domino commemoratum in Evangelio diximus, unum ex mundi artificibus Angelis nomine Abolum. Nam & custodiam esse corpus interpretantur, & novissimum quadrantem migrationem animarum, quas accessionibus ad corpora singulis ultimas actiones obire necesse sit, nullum ut amplius scelus ac flagitium supersit.

S. Philastr. Brix. Episc. *lib. de Heref. in Catal. eorum qui post Christi pass. Heref. arguuntur, num.* 7. Post istum quidam Carpocras nomine surrexit, & ipse dicens: Unum principium, de quo principio, ideft, de Deo, prolationes factæ sint Angelorum atque virtutum: quæ autem virtutes Deorum sint, fecerint creaturam istam visibilem ubi nos consistamus. Christum autem dicit non de Virgine Maria & divino Spiritu natum, sed de semine Ioseph hominem natum arbitratur, deque eo natum carnaliter sicut omnes homines suspicatur. Qui post passionem, inquit, melior inter Iudæos vita integra & conversatione inventus est, euius animam in cælum suseeptam prædicat; carnem vero in terra dimissam æstimat, animique salutem solum, carnis autem non fieri salutem opinatur.

In Catal. Heref. quæ sub Apost. extiterunt, num. 10. Floriani etiam, sive Carpocratiani dieuntur, qui & Milites vocantur, quia de militaribus fuerunt, negantes iudicium atque resurrectionem. Christum natum de Virgine non credentes, omnemque resurrectionem in filiorum procreatione nefandi cœtus æstimantes consistere, ut in Eeclesia sua post occasum solis lucernis extinctis misceri eum mulierculis non dubitaverint, legis præceptum implere putantes: Nascimini & multiplicamini. Iudaismo potius & Paganitati parere nefandæ, quam Christianæ veritati Genes. 1. 28.

acquiescere properantes, pecudumque potius vitam & amentiam detinentes, quos & Scriptura vitæ pecudum comparavit. Ps. xviii. 13.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvultdeum num.* 6. Gnostici propter excellentiam scientiæ sie se appellatos esse, vel appellari debuisse glorientur: eum sint superioribus omnibus vaniores atque turpiores. Denique cum ab aliis atque aliis per diversas terrarum partes aliter atque aliter nuncupentur, nonnulli eos etiam Borboritas vocant, quasi cœnosos, propter nimiam turpitudinem, quam in suis mysteriis exercere dicuntur. Aliqui eos a Nicolaitis exortos putant: aliqui a Carpocrate ..... Tradunt autem dogmata fabulosissimis plena figmentis; etiam ipsi principum vel Angelorum nominibus terribilibus infirmas animas capiunt, & de Deo rerumque natura, fabulosa & a sanitate veritatis aliena multa contexunt. Animarum substantiam, Dei dicunt esse naturam, earumque adventum in hæc corpora & reditum ad Deum iisdem suis fabulis longissimis, & stultissimis secundum suos errores inserunt. Et illos qui eis credunt faciunt non multa, ut putant, scientia præpollere, sed multa, ut ita dicam, fabulositate vanescere. Dicuntur quoque bonum Deum & malum Deum in suis habere dogmatibus.

N. 7. Carpocratiani sunt a Carpocrate, qui docebat omnem turpem operationem, omnemque adinventionem peccati, nec aliter evadi atque transiri principatus, & potestates, quibus hæc placent, ut possit ad cælum superius perveniri. Hic etiam Iesum hominem tantummodo, & de utroque sexu natum putasse perhibetur, sed accepisse talem animam, qua sciret ea quæ superna essent, atque nuntiaret. Resurrectionem corporis simul eum Lege abiiciebat. Negabat a Deo factum, sed a nescio quibus virtutibus mundum. Sectæ ipsius fuisse traditur quædam Marcellina, quæ colebat imagines Iesu & Pauli & Homeri & Pythagoræ, adorando incensumque ponendo.

Theodor. *Heret. fab. lib.* 1. *num.* 5. Carpocrates autem genere Alexandrinus, ab Angelis quidem dicebat & ipse conditas esse creaturas: Iesum vero Dominum ex Ioseph & Maria eeterorum hominum more natum esse, & virtute insignem fuisse, ut qui puram haberet animam, pristinæque cum ingenito conversationis memorem. Dicit autem & eos qui similes illi fuerint, contemptis mundi fabricatoribus

sciebant, sumebantque inde occasionem persecutionis in Christianos. (B) Ab iisdem Sanctis Patribus Gnostici confutati sunt, a quibus superiores Hæretici.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Longum esset & molestum hic enumerare errores *Valentinianorum*, (C)

Angelis, potestatem similirer accipere, ut similia faciant. Quod si puriorem quispiam habuerit animam, vel Filii, inquit, dignitatem superabit. In tantam arrogantiæ vesaniam proruperunt homines, magicis præstigiis, dæmonumque invocationibus dediti, & qui libidinem tegere non sustinentes, incontinentiam pro lege habebant. Opinione enim, aiebat, non veritate, rerum aliæ bonæ videntur, aliæ malæ. Verum quoniam in hoc loco versor, nescio qui possim impudicitiæ legem præterire. Pythagoras quippe animas quæ peccarant in corpora mitti docebat, ur pœnas luerent, riteque expiarentur. Isti vero migrationis in corpora caussam afferunt ex diametro contrariam Pythagoricæ. Dicunt enim animas in corpora mitti, ut omne genus libidinis exerceant. Eas ergo quæ in uno descensu expleverint, missione altera non egere; quæ autem parum peccarint, eas bis, terque, ac sæpius mitti, donec omnia vitiorum genera compleant .... Adriano autem hi quoque imperante nefarias suas hæreses confirmarunt.

(B) S. Iren. *Lib.* 1. *contra hæres. cap.* 24. *num.* 3. .... Qui & ipsi ad detrectationem divini Ecclesiæ nominis, quemadmodum & gentes, a satana præmissi sunt, uti secundum alium & alium modum, quæ sunt illorum audientes homines, & putantes omnes nos tales esse, avertant aures suas a præconio veritatis: aut & videntes quæ sunt illorum, omnes nos blasphement, in nullo eis communicantes, neque in doctrina, neque in moribus, neque in quotidiana conversatione.

Eusebius *Eccles. Hist. lib.* 4. *cap.* 1. His igitur ministris usus malignus ille dæmon, primum effecit, ut ex fidelibus, quicumque ab illis decepti essent, ad miserabile exitium tamquam captivi abducerentur. Deinde gentibus a fide nostra alienis, amplam obtrectandi & calumniandi Evangelii materiam subministravit: dum ab illis primum orta infamia, ad totius Christiani nominis opprobrium diffunderetur. Atque hinc factum est, ut absurda quædam & impia de nobis opinio apud infideles tunc temporis spargeretur: quasi nefario concubitu cum sororibus & matribus misceri, & exsecrandis dapibus vesci soleremus. Sed hæ dæmonis artes nequaquam in diuturnum tempus ei processere, quippe cum veritas ipsa seipsam adstrueret & commendaret, progressuque temporis clarius in dies elucesceret. Et adversariorum quidem inventa a semetipsis confutata confestim extincta sunt: aliis super alias exorientibus sectis, cum priores assidue diffluerent, & in multiplices ac multiformes errorum species vario quæque modo evanescerent. Catholica autem Ecclesia, quæ sola vera est semperque sui similis & constans, novis quotidie incrementis augebatur: gravitate, sinceritate ac libertate, modestia denique & sanctitate vitæ cuiusdam philosophiæque divinæ, omnium oculos non Græcorum modo, verum etiam Barbarorum perstringens. Simul etiam extincta est temporis lapsu calumnia illa, quæ universæ religioni nostræ afficta fuerat. Mansitque tandem disciplina nostra, sola omnium consensu superior & victrix, ac piæ reliquis sectis modestia, gravitate, divinæque sapientiæ præceptis excellere ab omnibus iudicata: adeo ut exinde ad nostra usque tempora nemo sit ausus ullam infamiæ labem fidei nostræ aspergere, aut aliquam eiusmodi calumniam inferre, qualem veteres illi nostræ religionis hostes iactare consueverant.

Vide eadem fere apud Epiphanium *supra Hæres.* 27. *num.* 2. *litt.* (A)

Legendus ea de re Minucius Felix, *qui in suo Dialogo quem inscripsit* Octavius, *calumnias Gentilium adversus Christianos invictissime refellit.*

(C) *Valentinianorum fabulas maxime perstrinxit sanctus* Irenæus, *easque ad longum deducit toto cap. primo Libri primi adversus hæreses, quos potissimum adversus Valentinianos scripsit: sed cum longior sit in his enarrandis, ad ipsum Irenæum Lectorem remitto, maxime cum impia hæc dogmata fusse hic descripta habeat apud S. Epiphanium & Theodoretum.*

Eusebius *Eccl. Hist. lib.* 4. *cap.* 10. *ait*, Hygini (PP. Maximi) temporibus, Valentinum propriæ Sectæ conditorem, &

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

Cerdonem erroris Marcionitarum auctorem Romæ ambos floruisse.

S. EPIPHANIUS *contra Valentinos Heref.* XXXI. *n.* 2. Sunt qui Phrebonitem illum (Valentinum) faciant ex Ægypti quadam ora; unde Alexandriam profectus sit, ibique Græcorum artibus institutus. A quibus & Hesiodiæ Theogoniæ ac XXX. illorum Deorum, quos ibidem ille recensuit, ac gentilium fabularum in animo suo exemplum informavit. Tum ab iis, qui vel suo tempore, vel ante se a veritate recesserant, mutuatus errorem, eadem cum Hesiodo mutatis dumtaxat nominibus, excogitata ad circumveniendum humanum genus invexit. Etenim Deos ille XXX. & æonas, cælestesque totidem orbes constituit: quorum primus est Bythus, ut huic insano videtur: quemadmodum etiam auctor eius opinionis ac conditor Hesiodus prius omnibus Diis Chaos esse dixit... Triginta enim, ut est dictum, æonas statuit, quos etiam Deos appellat, quindecim mares, totidemque feminas. Sed æonem quemlibet Par maris ac feminæ, tam ipse quam eius discipuli vocant; ut binarii sint XV. quas syzygias hoc est duorum collegia nominant. Hinc æones XXX. numero consurgunt, quorum femina quælibet e mari suo consequentes æonas progenerat. Quorum omnium nomina subiecimus: eaque sunt eiusmodi, ut unicuique maris appellationi, suum feminæ nomen ex adverso respondeat. Ampsiu, Auraan, Buena, Thartuu, Ubucua, Thardeadie, Merexa, Artababa, Udu, Uac, Eslen, Amphain, Essumen, Uananin, Lamer, Tarde, Athames, Susin, Allora, Bueiatha, Danaddaria, Allora, Dammo, Oren, Lanaphech, Audamphech, Emphibochebaud, Assiouache, Belin, Dexariche, Masemo. Hic illorum ordo est, dum per marium feminarumque coniugia recensentur ... Quorum hæc est interpretatio, Bythos, sige: Nus & veritas: Logos, vita: Homo, Ecclesia: Paracletus, fides: Paternus, spes: Maternus, caritas: Ainus, synesis: Theletus, quod & lumen dicitur, beatitudo: Ecclesiasticus, sapientia: Bythius, myxis: Ageratus, unio: Autophyes, temperatio: Unigena, unitas: Immobilis, voluptas ....

N. 4. Ab iis primordiis altius indagando sublati, aliud quoddam genus quod hysterema, hoc est defectum vel penuriam vocant furiosis suis ingeniis invenisse se putaverunt. Hunc defectum alias omnipotentem, atque opificem vocant, naturarumque conditorem; a quo & posteriorem Ogdoadem post septenos orbes cæli ad prioris Ogdoadis exemplar effictam asserunt; cum in Ogdoade censeatur ipse, ac septem post se alios orbes produxerit. Eidem hysteremati sincerum nescio quem æonem, ac deterioris sexus expertem conantur adiungere; qui eo ad complementum venerit, ut animam requireret, quæ a materna sapientia ex alto descenderat. Iam vero etiam Achamoth ficto nomine commenti sunt, quem & salvatorem, & terminum, & crucem, & finitorem, & transductorem, & Iesum appellant, qui per Mariam velut tubum, fistulamque permearit. Hunc esse lumen a superiore Christo diffusum, ob idque patrio nomine Lumen ob illud cæleste nominari, ac de superiore Christo, verboque Christum itidem & verbum, sed & mentem præterea, ac Salvatorem vocari. Eumdem porro Parentem suum, hoc est, conditorem transcendere: ac qui sibi fidem habeant, ad suprema illa Pleromatis collegia secum evehere .... Præter hæc, secundum tricenarium illum, medium unicum nomen ac sine feminæ consortio solitarium excogitarunt; tum aliam rursum a conditore productam, ac perinde in patria digestam Ogdoadem, euius hæc sunt vocabula: Exepaphus, Porphyrio, Clotho, Rhuacos, Lachesis, Epiphaon, Atropos, Hyperion, Asterope.

N. 5. *Ex* VALENTINI *Libro*. Hæc apud sapientes: sed apud animales, apud carnales, apud mundanos, apud exaggeratam animi vim, Nus numquam desinens perpetuis ac numquam desinentibus, salutem. Equidem eorum quæ neque nominari, nec explicari oratione possunt, quæque cælestibus ipsis superiora sunt, mentionem apud vos instituam: quæ neque principatus, neque potestates, nec quæ illis subiecta sunt, neque aliud quidquam intelligentia potest consequi, solique eius, qui est immutabilis, sunt cognitioni patefacta. Principio siquidem rerum omnium is, qui per se ipsum Pater est, universa in semetipso obscura ignotaque continebat; quem nonnulli æonem senectutis expertem, semperque florentem & marem feminamque vocant, qui omnia complexus nulla re ipse comprehenditur. Tunc quæ in illo inerat mens. (Ita enim quidam appellant, alii proprio nomine Gratiam, quod Magnitudinis thesauros, in eos qui ex Magnitudine erant insumpserit, sed melius ab aliis Silentium voca-

tur, quoniam citra sermonis usum omnia Magnitudo cogitatione sola perfecit.) Sed, ut dixi, cum incorrupta hæc ex æonum numero femina, vinculis expedire sese vellet, Magnitudinem libidinis illecebris ad sui consuetudinem inflexit. Ex qua Veritatis Pater procreatus est, quem qui perfecti sunt proprie Hominem appellant, quod eius qui prior est, nec ab ullo est genitus, similitudinem referat. Deinde Sige naturalem luminis unitatem cum Homine producens (horum vero coniunctio voluntate sola perfecta est) Veritatem edidit. Quæ eo Homine merito a perfectis donata est, quod matri suæ Sige reipsa similis esset, quæ ex divisionibus luminum, tam maris quam feminæ, idipsum æquale esse voluerat, ut in sensibus exposita lumina dispersa, per illa ipsa, & in ipsis, iis qui ex ipso & in ipso sunt sese patefaceret. Postea Veritas maternam Pruniciam proferens parentem suum ad sui amorem pertraxit. Quare ambo incorrupta copulatione, ac numquam senescente coniunctione commixti sunt. Unde spiritalis marium ac feminarum quadriga prodiit, prioris alterius similis, quæ iis quatuor, Bytho, Sige, Patre, ac Veritate constabat. Posterior vero illa ex Patre ac Sige producta hæc est: Homo, Ecclesia, Sermo, Vita. Tunc comprehendentis omnia Bythi voluntate Homo, atque Ecclesia paternorum sermonum memores invicemque congressi Prunicorum marium ac feminarum dodecadem procrearunt. Mares videlicet istos, Paracletum, Paternum, Maternum, Ainum, Thelerum quod idem est ac lumen, Ecclesiasticum: feminas vero Fidem, Spem, Caritatem, Intelligentiam, Fortunatam, Sapientiam. Deinde Sermo ac Vita etiam ipsi laudis munus effingentes secum invicem consociati sunt. Quæ quidem consociatio voluntate sola peracta est. Ergo inter sese commixti Prunicorum decadem ex maribus peræque ac feminis constantem genuerunt. Cuius hi sunt mares: Bythius, Ageratus, Autophyes, Unigena, Immobilis. Hi ad continentis omnia contestandam gloriam sibimet eius appellationem indiderunt. Feminæ vero sunt Mixtio, Unio, Temperatio, Unitas, Voluptas. Quæ omnes ad honorem Siges pertinentia vocabula similiter usurparunt.

N. 6. Cum igitur absolutus hoc modo Veritatis parentis tricenarius foret, quem terreni homines ignorantes numerant, & cum ad ipsum pervenerint, nullo amplius reperto numero, iterato in sese retexunt. Eiusmodi autem ille est: Bythus, Sige, Pater, Veritas, Homo, Ecclesia, Sermo, Vita, Paternus, Maternus, Paracletus, Ainus, Thelerus, Ecclesiasticus, Fides, Spes, Caritas, Intelligentia, Fortunata, Sapientia, Bythius, Ageratus, Autophyes, Unigena, Immobilis, Mixtio, Cognitio, Temperatio, Unitas, Voluptas. Tum qui universa summa sua sapientia continet Ogdoadem alteram, loco prioris illius ac primariæ appellandam esse statuens, quæ in tricenario permanet, (neque ingentes magnitudinis spiritus coerceri ullo se numero sinebant) pro maribus mares alios substituit, unum, tertium, quintum, septimum: totidemque feminas, binarium, ternarium, senarium, octonarium. Hæc est Ogdoas illa, quæ superioris Ogdoadis nomen ad sese transtulit: Bythi, Patris, Hominis, Sermonis, Siges, Veritatis, Ecclesiæ, Viræ. Quæ quidem coniuncta Luminibus est, & absolutus tricenarius evasit, ac prior octonarius quiescens, cum & Bythus per Magnitudinis fulcimentum exiit, ut cum tricenario sese copularet. Vere enim, & Veritatis pater cum Ecclesia congressus est, & Maternus Vitam sortitus est, & Paracletus Unitatem, & Unitas cum Veritatis parente copulata est, & cum Sige Veritatis ille parens fuit. At spiritualis Sermo cum Spiritu incorrupta quadam commixtione coniunctus est, & Autometoris finem, hoc est perennem, nec interruptam quietem suam effecit. Quamobrem ubi tricenarius profunda illa mysteria peregit, sine ullis omnino nuptiis, ut incorrupto sempiternoque generi convenit, incorrupta itidem lumina, quæ Unitas appellantur, tamquam filios produxit, & quidem informes. Iacebant igitur propemodum intelligentia omni destituta, ac sine ulla animi notione quiescebant. Quidquid enim a quopiam agitur, ab eo, nisi universe intelligat, agitur nihil. Hunc in modum procreatis Luminibus, quorum multitudinem numerando percensere nihil necesse est, animo vero comprehendere oportet: (nam unumquodque suam appellationem sortitum est, quæ ex arcanorum mysteriorum cognitione depromitur) ad scientiæ delectum perpellere universos Sige cupiens, ad secundam substitutamque illam loco alterius Ogdoadem adiunxit, corruptelæ omnis experte coniunctione, sed voluntate eiusmodi quæ sub intelligentiam ca-

deret. Cuiusmodi voluntatis impetus Spiritus sanctus est, qui in medio sanctarum Ecclesiarum resider. Quem cum secundam ad Ogdoadem allegasset, ei persuasit secum ut ipsa copularetur. Quocirca in singulis Ogdoadis partibus celebratæ nuptiæ sunt. Siquidem cum Uno Spiritus sanctus coniunctus est: cum Tertio Dyas, Tertius cum Hexade, & cum Septimo Ogdoas, Septimus cum Dyade, cum Quinto Hexas. Ita Ogdoas universa numquam marcescente voluptate, atque integra, incorruptaque mixtione coniungitur. Nulla quippe ab invicem separatio fuit, sed mutua omnium cum honestissima voluptate temperatio, ex qua Prunicorum muliebri sexu carentium, quinarius exoritur cuius hæc sunt vocabula: Carpistes, Horothetes, Charisterius, Apherus, Metagogeus. Hi mediocritatis filii vocati sunt. *Hactenus Valentinus*.

N. 7. Præterea in Ægypto quoque dogmata illa sua propagavit. Ex quo tempore, sic tamquam viperinorum ossium reliquiæ, quædam illic semina illius relicta sunt: præsertim in Athribitide, Prosopitide, Arsenoitide, ac Thebaide Præfectura; nec non in inferiori ac maritima, adeoque Alexandrina regione. Quin etiam Romam profectus errorem suum in ea urbe dissipavit: sed ad Cyprum delatus, fidei naufragium, velut corporis fecisset, ibidem passus, animum omnino depravavit. Si quidem hactenus partem pietatis aliquam, sinceræque fidei retinere illis in locis videbatur. In Cypro vero ad extremum impietatis prolapsus est, seque in eam quam tuetur flagitiorum disciplinam altius immersit. Est autem hæc illorum opinio. Iesum Christum Dominum nostrum Salvatorem esse uti diximus, ac Christum, & Verbum; ac traductorem, & finitorem ac terminum. Eumdem corpus e cælo detulisse, ac tamquam aqua per fistulam, sic illum per Mariam transisse virginem, neque quidquam ex eius utero sumpsisse, sed e cælo traxisse corpus. Neque vero primum illum Verbum esse censent, neque proximum ab eo Christum, qui in cælo supremus inter æones resider; sed eius unius caussa productum, ut in terras delapsus spiritale genus, quod e cælo duxit originem, liberaret. Mortuorum resurrectionem inficiantur: de qua ridiculam quamdam fabulam texunt; non hoc ipsum resurgere corpus, sed alterum ex eodem ortum, quod spirituale nuncupant: neque tamen omnium, sed eorum dumtaxat, quos illi spiritales nuncupant, atque eorum etiam, quos animales vocant, dummodo iuste, honesteque sese gerant. Ceteros qui materiales ab iis, & cum carne concreti, ac terreni appellantur, interire funditus, neque ulla sui parte servari. Porro naturam quamque eo unde prodierit reverti; velut quæ cum materia concreta est, in eam ipsam refundi: ex carne vero terraque compactam in terram recidere. Etenim tres illi hominum ordines constituunt, spiritualium, animalium, atque carnalium. Ex quibus primum se ordinem facere distitant, uti & Gnosticos, qui neque laboris illius indigeant, præterquam cognitionis, appellationisque mysteriorum, quæ penes illos sunt, & quidvis impune facere pro arbitrio possint. Fieri enim non posse, quin omnino eorum ordo, utpote spiritalis, salutem obtineat. Secundum hominum qui in mundo sunt ordinem, quem animalem vocant, per sese salutem assequi posse negant, nisi laboribus, recteque factis sibi eam vindicet: at qui materialis hominum ordo dicitur, eum neque capacem cognitionis esse putant, neque tametsi velit, recipere eam posse qui ex illo genere sit: proinde tam anima quam corpore penitus interire. Quod vero cœtum ad suum pertinet, cum spiritalis sit, una cum altero quodam interiori corpore servari sentiunt, quod ipsi spiritale corpus inani persuasione nuncupant. Animales porro post diuturnam exercitationem, ubi conditorem transcenderint, sursum evectos Angelis Christi comitibus attribui, neque quidquam suorum efferre corporum, sed animas solas absolutum statum cognitionis adeptas, conditore superato, Christi stipatoribus Angelis in matrimonio collocari.

Ex S. Irenæo *apud S. Epiphanium, ibidem n.* 21. Qui inter illos perfectissimi censentur, illicita omnia, legibusque vetita licenter perpetrant, de quibus litteræ sacræ testantur: *Qui eiusmodi committant, ab hereditate regni cælestis excidere*. Igitur & quæ idolis immolata sunt nullo discrimine comedunt, nihilque ex ea re contagionis ad sese derivari putant; & ad omnia Gentilium festa, quæ ad idolorum cultum instituta sunt, primi omnium accurrunt: ut neque ab eorum, qui cum bestiis depugnant, aut gladiatorum fœdis illis, ac Deo pariter atque hominibus execrandis parricidiique plenis spe-

ftaculis quidam illorum abstineant. Alii dum in voluptatibus corporis ac libidinibus assidue volutantur, *carnalia se carnalibus, ac spiritalibus spiritalia reddere* profitentur. Quamobrem nonnulli clam stupra cum mulierculis disciplinæ huius suæ alumnis exercent, id quod pleræque olim ab illis deceptæ, ac postremo ad Ecclesiam Dei reversæ, inter alios errores persæpe confessæ sunt. Sunt & qui pudore omni posito, quascumque mulieres adamarint, palam a viris abductas pro legitimis uxoribus habent ... intercesse igitur sua plurimum, ut quacumque ratione possunt coniugii mysterium illud exerceant, idque ipsum stolidis hominibus his fere verbis persuadent. Quicumque cum in mundo esset mulierem non amaverit, ut eam ad amorem suum pelliceret, a veritate alienus est, nec ad eam perveniet. Sed quisquis ortus e mundo, muliebri non est amore correptus, ne ipse quidem ad veritatem perveniet, quod non mulieris cupiditate flagraverit.

Clemens Alexand. *Stromatum lib. 5. mihi pag. 546. init.* Sunt ergo supervacanea præcepta tam in veteri quam in novo testamento, cum natura salvus fiat aliquis, ut vult Valentinus, & sit natura fidelis & electus, ut putat Basilides: fieri autem poterat, ut absque adventu Servatoris aliquo tandem tempore posset natura resplendescere.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heres. in Catal. eorum qui post Christi Pass heres. arguuntur, num.* 10. Post istum Valentinus quidam surrexit Pythagoricus magis quam Christianus, vanam quamdam ac perniciosam doctrinam eructans, & velut arithmeticam, id est, numerositatis novam fallaciam prædicans, multorumque animas ignorantium captivavit. Et in primis quidem fuit in Ecclesia, elatior autem factus postmodum, errore non parvo deceptus est, degensque in Cypri provincia, cœpit hoc definire: Nihil erat aliud ante, inquit, in mundo, nisi Profundum maris & Silentium, quod Poetæ cahos adferunt, deque hoc Profundo & Silentio edocens processisse Intellectum & Veritatem, de Intellectu autem & Veritate, Verbum & Vitam: de Verbo autem & Vita Hominem & Ecclesiam: de Homine autem & Ecclesia processisse duodecim æonas, id est, sæcula: & de Verbo & Vita decem æonas processisse: de Intellectu autem & Veritate octo æonas, & esse hanc τριάκοντα sæculorum, id est, triginta æonas. De Ogdoade ergo & decade, & duodecade consistere triginta æonas deliberat. Dicit autem Christum a Patre, quem Profundum nomine appellat, ad totius mundi salutem fuisse dimissum, deque cælo eum carnem detulisse, nihil autem accepisse de sancta Virgine, sed ut aquam per rivum, ita transisse per eam affirmat. Animam ergo solam salvari, corpus autem hominis, non salvari arbitratur.

S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum, n.* 11. Valentiniani a Valentino, qui de natura rerum multa fabulosa confinxit, triginta æonas, id est, sæcula asserens extitisse, quorum principium esse Profundum & Silentium, quod Profundum etiam Patrem appellat. Ex quibus duobus velut ex coniugio processisse perhibet Intellectum & Veritatem, & protulisse in honorem Patris æonas octo. De Intellectu autem & Veritate processisse Verbum & Vitam, & protulisse æonas decem. Porro de Verbo & Vita processisse Hominem & Ecclesiam, & protulisse æonas duodecim. Itaque octo & decem, & duodecim fieri triginta æonas, habentes, ut diximus, primum principium de Profundo & Silentio. Christum autem a Patre missum; id est, a Profundo, spiritale vel cæleste corpus secum adtulisse: nihilque adsumpsisse de virgine Maria, sed per illam, tamquam per rivum aut per fistulam, sine ulla de illa assumpta carne transisse. Negat etiam resurrectionem carnis, solum per Christum spiritum, & animam salutem accipere affirmans.

Theodoret. *Heret. fab. lib* 1. *num.* 7. Ex his omnibus hæresibus occasione sumpta Valentinus infinitas fabulas suas composuit, hæresimque condidit tempore Antonini primi. Primum autem æonem posuit perfectum, quem & Proprincipem, & Propatrem, & Profundum vocat: & una cum illo Ennœam quamdam esse, quæ Gratia & Veneranda nuncupetur. Hunc ait infinitis sæculis quietem amplexum esse. Postea ex utroque natum esse Intellectum, & Veritatem. Unigenitum autem Intellectum nominant. Duas vero has coniugationes Pythagoricum quaternionem appellant, & radicem omnium vocant. Ex Intellectu & Veritate processisse dicit Verbum & Vitam, ex Verbo & Vita Hominem & Ecclesiam. Quatuor porro has coniugationes principem generis esse Ogdoadem & radicem ac substantiam omnium. Ac primum Æona esse dicunt, deinde Verbum & Vitam. Post Hominis &

Ecclesiæ productionem, decem alios Æonas produxisse, Profundum & Mixtionem, Senii expertem & Unionem, Per se nascentem & Voluptatem, Immobilem & Concretionem, Unigenitum & Beatam. Ex Homine autem & Ecclesia producti sunt alii Æones duodecim, Paracletus & Fides, Paternus & Spes, Maternus & Dilectio, Intellectus & Prudentia, Ecclesiasticus & Beatitudo, Voluntarius & Sapientia. Hos triginta Æones dicunt aliis quidem omnibus ignotos esse, ipsis vero solis cognitos. Deinde post fabulosa plurima, quibus ostenderet venerandum esse octonarium numerum & denarium ac duodenarium, & tricenarium, Profundum ait ab iis quæ ab ipso nata sunt percipi non posse. Nata, ne & ipsum viderent, & aliis declararent, retinuit Silentium, & hoc aggredi prohibuit. Postremus autem Æonum, quam Sapientiam vocant, cum idem eum cepisset desiderium, & quod cupiebat consequi non potuisset, peperit, inquit, substantiam informem. Talem illa fetum ægre ferens, ad Propatrem venit, & suam illi ærumnam exposuit: supplicaruntque una cum ipsa reliqui etiam Æones: atque illi quidem aliqua concessa est venia. Informem autem fetum materiam esse dicunt, ex Ignorantia & Tristitia, Metuque & Increpatione natum. Providens vero Profundum ne alium quemquam Æonem similis casus afficeret, Terminum producit sine femina coniuge: nam aliorum Æonum unusquisque cum femina coniunctus est. Hunc illi Terminum etiam Crucem appellant, & alia quoque nomina confingunt. Huius opera dicit purgatam Sapientiam, ab affectione liberatam fuisse. Cogitationem porro illam, quam & affectionem, & informem fetum, & materiam nominarunt, Terminus ab ea procul abiecit. Postea docet Unigenitum Patris voluntate ad Æonum securitatem, & constitutionem produxisse Christum & Spiritum sanctum. Christum enim dicunt Æonas docuisse Patrem esse incomprehensibilem: Spiritus autem sanctus præstantiorem æqualitatem Æonibus inter se dedit. Quod consecuti Æones Propatrem laudarunt, atque in commune singuli, quæ habebant pulcherrima conferentes, Iesum inde produxerunt, quem & Servatorem appellant, & Christum Verbum. Cum illo autem alios quoque Angelos produxerunt, ut essent eius satellites: atque hæc omnia intra Pleroma nominant. Extra Pleroma autem, quæ dicuntur hæc sunt. Sapientiæ illius cogitationem, quam informem fetum appellarunt, Hachamoth vocant. Eam extra Pleroma natam in umbra quadam, & inani degere. Misericordia vero tactum Christum quem dicunt, extensum esse per Terminum, cui & Crux nomen est, eique substantiæ formam dedisse, sed cognitione destitutam reliquisse, potentiamque ad se postea contraxisse. Illam autem sensu affectam lucis, quæ ipsum apprehenderat, accurrisse quidem ad eam inquirendam, sed ne progrederetur prohibitam esse a Termino, dicente Iao. Hinc enim hoc quoque nomen factum tradunt. Deinde ægre ferentem se progredi prohibitam, tristitiam & metum, & dubitationem admisisse: postea conversionis illam cepisse desiderium. Ex his affectionibus mundum hunc conditum dicunt. Ex conversione quidem Creatorem, & omnium animas: ex aliis autem affectionibus reliqua: ex eius quidem lacrymis humidam substantiam, ex risu vero lucem, ex aliis alia. Neque enim a reprehensione alienum duxerim omnia persequi, quæ illi fabulantur. Rogasse autem illam dicunt Christum, qui eam iam erat miseratus, ut ipsi lucem impertiret. Illum vero preces quidem suscepisse, executum tamen non esse, sed Iesum misisse, ut in eo crearentur & visibilia & invisibilia, & throni & dominationes, & ut ipsi dicunt divinitates. Accessit ergo cum productis Angelis, eamque ab adventitiis affectionibus separavit, & separatas compegit. Hæc vero ab affectionibus separata desiderio capta est Angelorum, & spiritalem fetum peperit Angelis consimilem, qui sursum recurrit. Ex conversione autem animalem substantiam extitisse dicunt, & ex hac formatum esse Deum & patrem, & regem eamdem cum ipso naturam habentium animarum, quæ Dextra vocant, & materiæ, quæ Sinistra nominant. Omnia enim quæ conspiciuntur ipsum sibi vendicasse dicunt. Vocant autem illum & Matripatrem, & Patrem, & Creatorem. Et quid opus est omnes fabularum ineptias recensere? His enim, quæ dicta sunt, universum figmentum simile est. Servatorem porro, qui apparuit, ab Hachamoth quidem accepisse, id quod est spiritale, a Creatore vero, animalem induisse Christum, a Dispensatione autem impositum esse corpus animale habens substantiam, & ineffabili sapientia elaboratum, ut & tangi & cerni, & pati posset. Materiale nihil prorsus sumpsisse illum dicunt, quod nihil eorum,

Cerdianorum, (D) *& Marcionitarum*. (E) Hi priorum Hæreticorum germina infausta, Magistrorum erroribus novos subinde a-

quæ ex materia constant, salutem consequatur. Dicunt porro se quidem ex sola cognitione salvari, nos vero ex fide & bona actione: se autem operibus non egere, cum ad salutem sufficiat cognitio. Quare qui apud illos sunt perfectissimi, quidquid divinis legibus est prohibitum sine metu perpetrant. Nam & Gentilium festa celebrant, & immolatis vescuntur, & voluptatibus serviunt, & scelera omnia indiscriminatim admittunt.

(D) S. Irenæus *adv. Hæres. lib.* 1. *c.* 28. Et Cerdon autem quidem ab iis, qui sunt erga Simonem occasionem accipiens, cum venisset Romam sub Hygino, qui nonum locum Episcopatus per successionem ab Apostolis habuit, docuit eum, qui a Lege & Prophetis annuntiatus sit Deus, non esse Patrem Domini nostri Christi Iesu. Hunc enim cognosci, illum autem ignorari, & alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse.

Cap. iv. *lib.* 3. *habes infra apud* Eusebium.

Eusebius *Eccles. Hist lib.* 4. *cap* 11. Cerdon vero qui Marcionem antecessit, ipse quoque Pontificatu Hygini, qui nonus fuit Episcopus, cum ad Ecclesiam venisset & errorem suum confessus esset, ita deincepa perseveravit: interdum occulte docens, interdum rursus confitens errorem: nonnumquam convictus impiæ doctrinæ, eoque nomine a fratrum conventu remotus. Hæc Irenæus in tertio adversus hæ- *Cap. 4.* resex libro. In primo autem hæc rursus *Cap. 28.* de Cerdone dicit: Cerdon autem quidam ex Simonis disciplina profectus, cum Romam venisset Pontificatu Hygini, qui in Episcopali sede nonus Apostolorum successor fuit, docuit Deum, quem Lex & Prophetæ prædicaverunt, Patrem non esse Domini nostri Iesu Christi. Hunc enim cognosci, illum vero ignotum esse, & hunc quidem iustum existere, illum autem bonum.

S. Epiphan. *adv. Cerdonianos, hæres.* 41. *num.* 1. Cum e Syria Romam peregrinandi caussa miser (Cerdo) accessisset, sui iuxta ac sectatorum suorum labes quædam ac pernicies fuit ..... Cerdo Hygini Papæ temporibus fuit, qui in Apostolorum Iacobi, & Petri Paulique successione nonum locum tenebat ... Duo perinde atque alii principia statuit, ac Deos videlicet duos. Bonum alterum, & ignotum omnibus, quem & Patrem Iesu nominavit: alterum Creatorem, malum & cognitum: qui & in Lege locutus est, & Prophetis apparuit, ac se videndum sæpenumero præbuit. Christum negat a Maria genitum, aut carne revera fuisse vestitum: sed eiusmodi specie tenus extitisse, & apparuisse talem, ac specie sola universa fecisse. Idem corporum resurrectionem repudiat: vetus testamentum, quod per Moysen ac Prophetas traditum est, tamquam alienum a Deo reiicit. Christum e cælo, atque ab ignoto Patre descendisse ideo putat, ut hic mundi conditoris atque opificis imperium ac tyrannidem everteret: id quod aliæ pleræque hæreses existimant. Romæ igitur brevi ille tempore commoratus suum Marcioni virus aspersit, quem etiam successorem habuit.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. eorum qui post Christi Pass. hæres. arguuntur, num.* 16. Cerdon autem quidam surrexit post hos, peius suis doctoribus prædicans, qui cum venisset Romam de Syria, ausus est dicere duo esse principia, idest, unum Deum bonum, & unum malum: & Deum quidem bonum, bona facere, & malum, mala. Iesum autem Salvatorem non natum asserit de Virgine, nec apparuisse in carne, nec de cælo descendisse, sed putative visum fuisse hominibus; qui non videbatur, inquit, vere, sed erat umbra: unde & putabatur quibusdam pati, non tamen vere patiebatur.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 21. Cerdoniani a Cerdone nominati, qui duo principia sibi adversantia dogmatizavit, Deumque Legis ac Prophetarum non esse patrem Christi, nec bonum Deum esse, sed iustum; patrem vero Christi bonum: Christumque ipsum neque natum ex femina, neque habuisse carnem; nec vere mortuum, vel quidquam passum, sed simulasse passionem. Quidam vero in duobus principiis suis duos Deos ita eum dixisse perhibent, ut unus eorum esset bonus, alter autem malus. Resurrectionem mortuorum negat, spernens etiam testamentum vetus.

Theodoret. *Hæret. fabul. lib.* 1. *num.* 24.

diiciebant; nec facile dictu est an magistros discipuli, an discipulos magistri impietate, immundicia, opinionum monstris superaverint.

Marcion autem & Cerdon eius doctor, sumpserunt & ipsi quidem ex Simonis impostura materiam blasphemiæ, sed aliam impietatis viam excogitarunt. Cerdo enim, qui Antonini primi temporibus fuit, alium Deum esse dixit Patrem Domini nostri Iesu Christi, ignotum Prophetis: alium universi conditorem, Legisque Mosaicæ legislatorem: atque hunc quidem iustum esse, illum vero bonum. Hic enim, inquit, in Lege præcipit, Oculum pro oculo, dentem pro dente excindere: ille vero bonus iubet in Evangelio dextram maxillam pulsanti, alteram obvertere, & ei qui tunicam vult tollere, pallium dare. Et ille rursus in Lege iussit diligere amicum, & odio habere inimicum: hic vero iussit etiam inimicos diligere. Nec stolidus animadvertit, quod etiam in Lege præcipit errantem inimici bovem reducere, & iumentum quod ceciderit erigere, & auxilio indigentem inimicum non despicere: & quod qui solus ab eo bonus vocatur, ei qui fratrem stultum vocat gehennam minatur, iustumque se docens dixit, *Qua mensura metimini, remetietur vobis*.

Exod. 21. 24. &c.
Matth. v. 39.
Levit. xix. 18.
Matth. v. 44.
Exod. xxiii. 4.
Deut. xxii. 1. 2.
Matth. v. 22.
Matth. vii. 2.

(E) S. Irenæus *adv. Heref. lib.* 1. *cap.* 29. Succedens autem ei Marcion Ponticus, adampliavit doctrinam, impudorate blasphemans eum, qui a Lege & Prophetis annuntiatus est Deus, malorum factorem, & bellorum concupiscentem, & inconstantem quoque sententia & contrarium sibi ipsum dicens. Iesum autem ab eo Patre, qui est super mundi fabricatorem Deum, venientem in Iudæam temporibus Pontii Pilati Præsidis, qui fuit Procurator Tiberii Cæsaris, in hominis forma manifestatum his, qui in Iudæa erant, dissolventem Prophetas, & Legem, & omnia opera eius (Dei) qui mundum fecit, quem & Cosmocratorem dicit. Et super hæc, id quod est secundum Lucam Evangelium circumcidens, & omnia. quæ sunt de generatione Domini conscripta auferens, & de doctrina sermonum Domini multa auferens, in quibus manifestissime conditorem huius universitatis suum Patrem confitens Dominus, conscriptus est: semetipsum esse veraciorem, quam sunt hi qui Evangelium tradiderunt Apostoli, suasit discipulis suis, non Evangelium, sed particulam Evangelii tradens eis. Similiter autem & Apostoli Pauli Epistolas abscidit, auferens quæcumque manifeste dicta sunt ab Apostolo de eo Deo, qui mundum fecit, quoniam hic Pater Domini nostri Iesu Christi, & quæcumque ex Propheticis memorans Apostolus docuit prænuntiantibus adventum Dei. Salutem autem solum animarum esse futuram earum, quæ eius doctrinam didicissent. Corpus autem videlicet, quoniam a terra sit sumptum, impossibile esse participare salutem. Super blasphemiam autem, quæ est in Deum, adiecit & hoc, vere diaboli os accipiens, & omnia contraria dicens veritati: Cain, & eos qui similes sunt ei, & Sodomitas, & Ægyptios & similes eis, & omnes omnino gentes, quæ in omni permixtione malignitatis ambulaverunt, salvatas esse a Domino, cum descendisset ad inferos & accurrissent ei, & in suum assumpsisse regnum. Abel autem & Enoch & Noe & reliquos iustos, & eos qui sunt erga Abraham Patriarchas, cum omnibus Prophetis & his qui placuerunt Deo, non participasse salutem, qui in Marcione fuit serpens præconiavit. Quoniam enim sciebant, inquit, Deum suum semper tentantem eos, & tunc tentare eum suspicati, non accurrerunt Iesu, neque crediderunt annuntiationi eius, & propterea remansisse animas eorum apud inferos dixit.

Eusebius *Eccles. Hist. lib.* 4. *cap.* 11. Huic (Cerdoni) succedens Marcion natione Ponticus, scholam latius propagavit, impudentissime blasphemans.

S. Epiphan. *contra Marcionitas, hæres.* 24. *n.* 1. Fuit iste (Marcion) genere Ponticus, ex ea parte quæ Helenopontus dicitur, oppido Sinope... Qui initio vitæ scilicet castitatem præ se ferens, Monachorum instituta professus est, parente natus Catholicæ Communionis Episcopo. Postea cum virginem quamdam adamasset, ac fraudibus pellexisset, ab spe vitæ cælestis illam iuxta ac semetipsum deiecit. Ob hunc igitur incestum Ecclesia ab ipso parente pulsus est, viro cum primis religioso, ac veritatis amore flagrantissimo & in hac Episcopalis muneris administratione præstanti. Cui cum Marcio diu multumque supplicasset, ac pœnitentiam postulasset, hanc a patre precibus nullis obtinuit. Ve-

Plurimos tamen habuerunt sequaces & discipulos, eorumque commenta, quamtumlibet portentosa, serio confutare coacti sunt sancti Ec- Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

hementem siquidem ex ea re dolorem optimus senex & Episcopus ceperat, quod non ille solum excidisset, sed & ignominiam sibi ac dedecus imposuisset. Ergo sibi se nullis artibus eblandiri posse, quod cuperet, animadvertit, popularium suorum probra, ac ludibria non sustinens, clam ab oppido secessit, ac Romam post Hygini Papæ obitum sese contulit .... Eo statim ac Marcion pervenit ad seniores adiens, qui ab Apostolorum discipulis edocti adhuc supererant, ut in communionem admitteretur ab iis frustra petiit. Quamobrem exstimulatus invidia, quod non principem illic locum ac ne Ecclesiæ quidem aditum impetrasset, ad impostoris Cerdonis hæresim confugere in animum induxit.

N. 2. ... Quare palam eos alloquens: Cur me, inquit, recipere noluistis? Responderunt illi: Nobis iniussu venerandi patris tui facere istud non licet. Una siquidem fides est, & animorum una consensio: neque contra spectatissimum collegam patrem tuum moliri quippiam possumus. At ille vehementius exandescens, ac superbia invidiaque perciius, schisma conflavit, ac privatam hæresim architectatus est: Et Ecclesiam, ait, vestram ego dissociabo, in eamque schisma sempiternum immittam.

N. 3. ... Cerdo ... duo ... principia constituit: at Marcion tertium ad illius dogma principium adiecit; ut omnino tria sint, quorum unum sit supremum, quod neque nomine comprehendi, neque visu percipi possit; quem & bonum Deum appellat, a quo nihil sit eorum, quæ in mundo sunt, conditum. Alterum vero Deum esse dicit aspectabilem, ac Creatorem. Tertium denique diabolum inter ambos illos, aspectabilem scilicet, & eum qui aspici nequit, interiectum. Ex iis qui Creator est & opifex, viderique potest, Iudæorum esse Deum, eumdemque iudicem. Ceterum virginitas a Marcione prædicatur. Ieiunium & sabbatum observari præcipit. Mysteria catechumenis cernentibus apud illum celebrantur: ad hæc vero mysteria aquam adhibet. Sabbato ob eam caussam ieiunium sanxit. Cum enim, ait, Iudæorum Dei, qui hunc mundum fabricavit, illa sit requies, cum die VII. requieverit, eadem nos ieiunare instituimus, ne Iudæorum Dei ritibus uti videamur. Carnem negat resurgere, idque habet plerisque cum hæresibus commune. Animæ dumtaxat resurrectionem ac vitam unius & salutem asserit. Baptismo non semel, sed tertio apud illos initiantur; quod fieri idcirco concessit, quod a discipulis suis, quibus fuerat cognitus, ob delictum illud ac virginis stuprum, ludibrio esset habitus. Nam cum virginem in patria constuprasset, & ingentis flagitii convictus aufugisset, alterum sibi circumforaneus iste baptismum adscivit; licere pronuntians ter omnino aquis elui, ac baptismo peccatorum ad condonationem expiari: ut si quis post usurpatum priorem peccaverit, ad secundum cum pœnitentia confugiat, similiterque tertium, si post secundum iterum se delictis obstrinxerit.

Præterea Legem ac Prophetas omnes abiicit; quos principis illius afflatu, qui hunc orbem condidit, vaticinatos existimat. Christum vero ideo de cælo delapsum illo a Parente qui nec videri nec nominari potest, ut & animas liberaret, & Iudæorum ac Legis, & Prophetarum, atque istiusmodi ceterorum Deum redargueret. Immo ad inferos usque descendisse Dominum, ut & Caino, & Core, ac Dathani, & Abironi, nec non Esau, ac nationibus omnibus, quibus Iudæorum Deus fuerat ignotus, salutem afferret. Abelum vero, Enochum, Noemum, Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Moysen, Davidem ac Salomonem illic relictos; quoniam Iudæorum Deum, inquiunt, agnoverunt, qui universitatis conditor ac fabricator est, eiusque Leges & instituta secuti sunt, ac non se potius alteri illi Deo, qui videri oculis nequit, addixerunt. Iam mulierculis baptizandi potestatem facit. Nihil est enim apud illos nisi ludibrio ac risu dignissimum: cum vel mysteriis ipsis, adstantibus catechumenis, operari non dubitent. Quod ad resurrectionem attinet, hanc ille corporum esse negat, uti monuimus; animarum concedit, quibus solis salutem, non item corporibus circumscribit. Animarum denique ab aliis in alia corpora migrationes ac transitus statuit.

clesiæ Patres, Tertullianus, S. Irenæus, Clemens Alexandrinus, S. Epiphanius & alii.

MONTANISTÆ, qui & *Cataphryges*, sic dicti ab auctore *Montano* ex Mysia *Phrygiæ* provincia o-

---

N 9. Ad eius scripta, vel potius scelerate commissa me confero. Nam iste solum Lucæ Evangelium amplectitur, amputato tamen eius initio, quod ibi Salvatoris in utero generationem, & eiusdem adventum cum corpore perspicue commemoret. Nec initium modo circumscripsit ille, sui potius quam Evangelii corruptor: sed ex initio pariter ac medio plerasque veritatis sententias sustulit, aliasque pro illis substituit. Hanc unam porro Evangelii formam, quod a Luca scriptum est, admittit. Epistolas præterea Pauli Apostoli decem, quibus solis utitur, nec iis quidem integris, sed alia ex illis capita detrahit, alia commutat. Atque hos libros duos dumtaxat pro canonicis habet: præter quos alia insuper a se elucubrata volumina erroris sui studiosis obstrusit. Epistolæ vero, quæ ab illo probantur, hæ sunt. Prima est ad Galatas: 2. ad Corinthios prima: 3. ad Corinthios secunda; 4. ad Romanos: 5. ad Thessalonicenses prima: 6. ad Thessalonicenses secunda: 7. ad Ephesios: 8. ad Colossenses: 9. ad Philemonem: 10. ad Philippenses. Habet & ad Laodicenses Epistolæ particulas aliquot.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Hæret. in Catal. eorum qui post Christi Pass. hæres. arguuntur, n. 17.* Marcion autem discipulus eius, genere Ponticus, de civitate Sinope, urbem Romam devenit, ibique degens sceleratam hæresim seminabat, atque interrogans Presbyteros sanctos Ecclesiæ, sensus sui eis errorem mortiferum propinabat, dicens ita: Quid est, quod in Evangelio dicente Domino scriptum
Matth. ix. 16. 17. est: Nemo pannum rudem mittit in vestimentum vetus, neque vinum novum in utres veteres, alioquin rumpentur u-
Id. vii. 17. 18. tres & effundetur vinum. Et iterum: Non est arbor bona, quæ faciat malum fructum, neque arbor mala, quæ faciat bonum fructum. Deque hoc accipiens interpretationem a sanctis Presbyteris, non acquiescebat veritati, sed magis Cerdonis sui doctoris firmabat mendacium, & iste similiter unum Deum bonum, & unum malum annuntians, Christum autem putative apparuisse, id est, quasi per umbram, & passum eum fuisse umbratiliter, non tamen in vera carne credebat. Secundum Lucam autem Evangelium solum accipit, non Evangelia nec Epistolas Pauli Apostoli, nisi ad Timotheum & Titum: quæ enim de Christo dicunt, ut de Deo vero, præterit: quæ autem quasi de homine dicunt Scripturæ, ea accipit capitula, & neque Christum iudicem esse omnium confitetur. Qui devictus atque fugatus a beato Ioanne Evangelista & a Presbyteris de civitate Ephesi, Romæ hanc hæresim seminabat.

S. August. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 22. Marcion quoque, a quo Marcionitæ appellati sunt, Cerdonis secutus est dogmata de duobus principiis: quamvis Epiphanius eum tria dicat asseruisse principia, bonum, iustum, pravum; sed Eusebius Synerum quemdam, non Marcionem, trium principiorum atque naturarum scribit auctorem.

Theodoret. *Hæret. fabul. lib.* 1 *num.* 24. Marcion vero Ponticus, cum hæc a Cerdone didicisset, tradita sibi doctrina contentus non fuit, sed auxit impietatem. Quatuor enim ingenitas substanrias oratione sua finxit; & alium quidem bonum & incognitum dixit, quem & Domini Patrem appellavit: alium Creatorem & iustum, quem & malum nominavit: & præter hæc materiam, quæ mala sit, & alii malo subsit. Creatorem autem malo devicto materiam accepisse, ex eaque omnia creasse: ex eo quidem quod purissimum erat, cælum, ex reliquo quatuor elementa, & ex fæce quæ subsederat, inferos & tartara. Rursum autem, cum terræ quod purissimum erat percolasset, constituit, inquit, paradisum: ex huius autem cespite uno Adam formavit, de sua illi substantia dans animam. Hinc, ut ait, animæ corporisque nrta contenrio, corpore animam ad materiam illam deprimere contendente: anima vero corpus ad Creatorem extollere conante. Hi quoque serpentem creatore meliorem dicere non verentur. Hic enim arborem cognitionis edere vetuit, ille vero hortatus est. Nec sentiunt impii, quod serpentis consilium mortem peperit. Itaque nonnulli eorum

riundo. Is se Spiritum sanctum Paracletum iactitabat, duasque impuras feminas Priscillam & Maximillam secum circumducebat, quas & suo affectas spiritu Prophetissas esse dictitabat. Secundas nuptias damnabat ut illegitimas. Quadragesimarum trium observationem ad salutem singulis omnino necessariam esse contendebat, cum Ecclesia unam ieiunii quadragesimalis observationem ex Apostolica Traditione praeciperet. Negabat fuisse concessam Ecclesiae potestatem absolvendi ab omnibus peccatis. Arguebat eos qui in persecutione fugerent. Plures alii errores vel Montano vel eius discipulis obiecti sunt. (F) In hanc

---

serpentem venerantur: & inveni ipse apud illos serpentem aeneum in arcula quadam cum execrandis eorum mysteriis reconditum. Non solum autem Creatorem blasphemant, sed & Patriarchas & Prophetas iniquos vocant, ut Creatorem maiorum amatorem esse ostendant. Hic ex Evangeliis id solum quod est secundum Lucam recipit, genealogiae maxima parte amputata: Legem vero & Prophetas & totum vetus Testamenrum, tamquam ab alieno Deo datum reiecit. Descendisse autem Dominum nostrum Iesum Christum dicit, ut a Creatoris servitute illos liberet, qui in ipsum crediderint. Hominem porro visum esse, cum humanum nihil haberet, & visum esse pati, cum minime passus sit. Reiicit etiam corporum resurrectionem, hanc fieri non posse existimans. Cain quidem & Sodomitas, & omnes alios impios, salutem consecutos esse dixit. & in regnum assumptos, cum ad Christum Servatorem apud inferos accessissent: Abel vero & Enoch & Noe, & Patriarchas, reliquosque Prophetas, libertatem illis datam adeptos non esse, quod ad illum se conferre noluerint. Qua de caussa, inquit, ad habitandos inferos damnati sunt. Haec adversus Creatorem Marcion, atque his etiam multo graviora debacchatus est: maiores enim blasphemias silentio praeterii. Novi autem ex his senem quemdam nonagenarium, qui mane cum surgeret sputi excremento faciem suam lavabat, caussamque rogatus, respondit se nolle opus habere creatore, nec aquam quae ex illius operibus est usurpare. Et cum dicerent qui aderant: Quomodo ergo comedis. quomodo bibis, & vestiris, & dormis, & solita mysteria peragis? Respondens, necessitate adactum id se facere dixit, quod nec vivere aliter possit, nec mysteria celebrare. Confessusque est amens vel invitus, nihil habere illum quem bonum vocant, sed omnibus bonis frui ex operibus Creatoris.

(F) S. Irenaeus *Lib. 3. contra Haeres. cap. 11. num. 9.* ... Alii vero ut donum spiritus frustrentur, quod in novissimis temporibus secundum placitum Patris effusum est in humanum genus, illam speciem non admittunt, quae est secundum Ioannis Evangelium, in qua Paracletum se missurum Dominus promisit; sed simul & Evangelium, & propheticum repellunt spiritum. Infelices vere, qui Pseudo-prophetae quidem esse volunt; propheticam vero gratiam repellunt ab Ecclesia: similia patientes his, qui propter eos qui in hypocrisi veniunt, etiam a fratrum communicatione se abstinent. Datur autem intelligi, quod huiusmodi neque Apostolum Paulum recipiant. In ea enim Epistola, quae est ad Corinthios, de propheticis charismatibus diligenter loquutus est, & scit viros & mulieres in Ecclesia prophetantes. Per haec igitur omnia peccantes in spiritum Dei, in irremissibile incidunt peccatum.

Euseb. *Eccles. Hist. lib. 5. c. 14.* Hostis Ecclesiae Dei ... peregrinas quasdam haereses adversus Ecclesiam pullulare iterum fecit. Quarum sectatores alii quidem venenatorum anguium instar per Asiam Phrygiamque repserunt. Qui & Montanum Paracletum, duasque eius comites Priscillam & Maximillam Montani Prophetissas esse iactabant.

Ex incerto auctore apud Euseb. *ibid. cap. 16.* Cum essem Ancyrae in Galatia, & Ecclesiam illius loci nova illa non ut ipsi dicunt prophetia, sed ut postea demonstrabitur pseudo-prophetia turbatam deprehendi .... Obstinata illorum coitio adversus Ecclesiam, & nova perniciosi

hæresim impegit, proh dolor! *Tertullianus*, præstantissimum sæculo secundo & tertio Ecclesiæ lumen. Tertullianus, inquam, qui

schismatis hæresis, hanc habuit originem. Vicus quidam esse dicitur in Mysia conterminа Phrygiæ nomine Ardaba, in quo aiunt Montanum quemdam ex iis qui fidelium numero recens adscripti fuerant, immodica primi loci cupiditate captum, primum sub Grato Asiæ Proconsule aditum in se adversario spiritui præbuisse: & dæmone repletum, subito quodam furore ac mentis excessu concuti cœpisse, & nova quædam atque Inaudita proloqui; hariolantem ac prædicentem futura, præter morem atque institutum Ecclesiæ a maioribus traditum, & continua deinceps successione propagatum. Porro ex his qui tunc temporis adulterinos hominis sermones audierant, alii quidem ut abreptitium & dæmoniacum ac spiritu erroris actum, turbasque in populo excitantem indignabundi obiurgabant, & loqui ulterius prohibebant: quippe qui in mente haberent discrimen a Domino prænotatum, minasque quibus iubemur adventum falsorum Prophetarum vigilanter ac sollicite observare. Alii vero velut sancto Spiritu & prophetiæ gratia elati inflatique mirum in modum, & distinctionis a Domino præmonstratæ penitus obliti, illum infatuantem & adulatorem, vulgique seductorem spiritum ultro ad loquendum provocabant, capti eius illecebris & in fraudem inducti. Hac igitur arte seu potius fraude ac versutia diabolus adversus eos qui dicto Domini audientes non erant, exitium machinatus, cum ab illis immerito coleretur, mentes eorum a vera fide secubantes somnoque oppressas excitavit paulatim, ac vehementius inflammavit. Quippe duas alias mulierculas suscitavit, & adulterino spiritu replevit, adeo ut ipsæ quoque perinde ac supra memoratus ille, insana quædam & importuna atque aliena loquerentur. Et eos quidem qui ea re delectabantur atque intumescebant, spiritus ille beatos prædicabat, & promissorum magnitudine supra modum inflabat. Interdum tamen coniecturis & fide dignis argumentis utens, palam eos condemnabat, quo scilicet etiam obiurgatorius videretur. Hi perpauci erant Phryges, huiusmodi fraude decepti. Universam vero, quæ per orbem terrarum sparsa est, Ecclesiam, idem ille arrogantissimus spiritus maledictis appetere eos docebat, eo quod nec honorem, nec aditum ullum ad ipsam pseudopropheticus spiritus reperiret. Nam cum fideles qui in Asia erant, sæpius & in plurimis Asiæ locis eius rei caussa convenissent, novamque illam doctrinam examinassent, & profanam atque impiam iudicassent; damnata hæresi, ibi ab Ecclesia & fidelium communione expulsi sunt ... Nec vero ullus eorum pro Christi nomine prehensus, in crucem actus est: sed neque ulla mulier in Iudæorum synagogis aut flagris cæsa, aut lapidibus impetita est. Nusquam profecto, nec umquam. Immo longe alio mortis genere interiisse dicuntur Montanus & Maximilla. Ambo enim, ut fama est, ab insano spiritu incitati, laqueo sibi gulam fregerunt: non quidem simul, sed suæ quisque mortis tempore: atque ita instar proditoris Iudæ vitam finierunt. Sic etiam admirabilis ille Theodotus, qui primus prophetiæ illorum quasi procurator quidam fuit, plurimorum sermone perhibetur falso mentis excessu abreptus fuisse, perinde ac si levaretur aliquando, & assumeretur in cælum: cumque se totum fraudulentissimo spiritui permisisset, ab eo in altum iactatus miserabili exitu periisse. Et id quidem ita factum esse narrant. Sed quoniam ipsi non vidimus, nequaquam existimamus nos quidquam eorum certo cognoscere. Nam forte hoc, forte etiam alio mortis genere Montanus ac Theodotus & mulier illa iam a nobis nominata occubuerunt.

Ex Apollonio *apud eumdem*, *ibid. c.* 18. Sed quisnam est novus ille doctor? (*inquit Apollonius de Montano loquens*) opera eius & doctrina satis aperte produnt. Hic est qui nuptiarum dissidia docuit, qui ieiuniorum leges imposuit: qui Pepuzam & Tymium Phrygiæ oppidula, Ierusalem nominavit, ut cunctos undique homines eo convocaret. Qui pecuniarum exactores constituit, qui sordidam munerum captionem oblationum nomine callide obvelavit. Qui doctrinam suam prædicantibus salaria præbet, ut per fœdam ventris ingluviem doctrina eius convalescat. Hæc ille de Montano. De Montani vero Prophetissis aliquanto post loquitur in hunc modum. Ostendimus igitur, inquit, has

in libro de Præscriptionibus adversus Hæreticos argumenta congesserat, quibus omnes Montani errores invictissime refellerentur.

principes Prophetissas simul ac spiritu impletæ sunt, viros suos dimisisse. Quantopere ergo mentiebantur qui Priscam virginem vocabant? *Multas deinde historias narrat de ipsorum Prophetis ac Prophetissis, falsisque Martyribus, quæ non sunt huius loci.*

S. Epiphan. *contra Montanistas seu Cataphryges, hæres.* 48. *num.* 1. Cataphryges (sic enim appellant) tam vetus quam novum testamentum asciscunt. Mortuorum resurrectionem approbant... Montanum quemdam Propheram, cum Priscilla & Maximilla Prophetissis prædicant; quibus inhærentes a recta via deflectunt.

N. 9. Eum qui secundis nuptiis illigatus fuerit, expellunt, ac ne facere istud audeat vim ac necessitatem adhibent...

N. 11.... Montanus adiicit: *Ego sum Dominus Deus, qui in homine versor...* Pergit Montanus infelix homuncio: *Non Angelus*, inquit, *non legatus aliquis, sed egomet Deus Pater accessi.*

N. 14.... Inter orandum indicem manus digitum naso imponunt, ut animi tristitiam, & affectatam quamdam sanctitatem præ se ferant: a nonnullis ideo Tascodrugitæ nominantur, quasi *paxillonasones* dixeris. Sed in hac Montani, vel in eius germana Quintillianorum, aut certe Priscillianorum, & Pepuzianorum hæresi horrendum quiddam ac detestandum fieri dicitur. Nam infantulum per solemne quoddam festum acubus æreis toto corpore pungentes, exceptum sanguinem sacrificiis suis adhibent.

Hæres. 49. *adversus Quintillianos*, *n.* 1. ... Etenim Cataphryges isti, sive Priscilliani Quintillam aut Priscillam (neque enim utra sit certo scimus) sed harum alteram dicunt Pepuzæ aliquando somno correptam: tum ad eam descendisse Christum, ac simul cum ipsa eiusmodi habitu dormiisse, ut vana muliercula iactabat. *Muliebri*, inquit, *specie, ac veste splendida venit ad me Christus, mihique sapientiam indidit, atque hunc locum sanctum esse significavit; in eumque sanctam Ierusalem delabi.* Ob id nonnullæ ad hodiernum usque tempus mulieres, ac viri eodem initiari cultu solent, ut ibidem excubantes Christum contemplenrur ....

N. 2. Singularem Evæ gratiam tribuunt: quod prima de scientiæ fructu comederit. Sororem vero Moysis Prophetissam iactitant; cuius exemplo suo illi cooptandarum in clerum mulierum instituto suffragantur. Quin & quatuor, inquiunt, Philippus Prophetissas filias habuit. Sæpenumero in illorum Ecclesiam vii. cum facibus virgines ingrediuntur, candida veste, ut populo videlicet oracula reddant. Hæ cum speciem quamdam furoris præ se tulerint, adstantibus illudunt, & ad fletum provocant; ut is pœnitentiæ luctus esse videatur. Nam & lacrymas profundunt, & toto corporis gestu vitam hominum deplorant. Apud eosdem, mulieres Episcopi sunt, & Presbyteri, & ad ceteros gradus alleguntur, nullum ut sexus discrimen servetur. *Nam in Christo Iesu neque mas est, neque femina.* Ceterum Artoryritas eosdem idcirco vocant, quod ad celebranda mysteria sua panem & caseum adhibent.

N. 8. Ceterum libri penes illos quamplurimi sunt. Nam interrogationes quasdam Mariæ venditant. Alii de eo, quem diximus Ialdabaoth, sub Sethi nomine complures libros suppositițios obtrudunt. Sed & Adami revelationes alias, item Evangelia falsa discipulorum nomine conscribere sunt ausi. Nec eos dicere pudet Salvatorem nostrum ac Dominum Iesum Christum eiusmodi per sese turpitudinem monstrasse; etenim in Mariæ interrogationibus quas maiores vocant, (sunt enim aliæ minores perinde commentitiæ) huic illum patefecisse fingunt, cum eam in mentem eduxisset, essetque precatus, ac producta de latere suo muliere cum ea rem habere cœpisset: tum feminis sui profusione degustata monstrasset, ita, ut vivere possimus, esse faciendum. Addunt & perturbatam fuisse Mariam, atque humi cecidisse; eamque a Christo cum his verbis erectam: *Quare dubitasti modicæ fidei?* Atque hoc ipsum esse volunt, quod in Evangelio dicitur: *Si terrena dixi vobis, & non credidistis, cælestia quomodo credetis?* Item illud: *Cum videritis filium hominis eo ascendentem ubi erat prius;* hoc est, inquiunt, profluens semen exsorbtum, ut eo unde exierat revertatur. Tum quod alibi scriptum est: *Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem:*

Ioan. III. 12.
Id. V. 64.
Id. ibid. 54.

Quo terribili exemplo sentiant superbi, quo usque insaniæ devenire possint, vel homines ingenii præstantioris & perspicacioris, dum in

ad quæ perturbatis discipulis, ac dicentibus: *Quis hoc potest audire?* De turpitudine sermonem eum institutum ferunt, ideoque turbatos retro pedem retulisse: nondum enim perfecte corroborati erant ac stabiliti. Quo etiam Davidis illud dictum referunt: *Erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo*. Atque in eo quod scriptum est, *Secus decursus aquarum*, indicari viri fœditatem asseruit; istud vero: *quod fructum suum dabit in tempore suo*, voluptatis demonstrare proluviem. Nam quod additum est: *& folium eius non defluet*, tunc a nobis, inquiunt, perficitur, cum in terram decidere non patimur, sed ipsimet illud absumimus.

Ioan. v. 61.

Ps. 1. 3.

N. 9. .. Quin etiam eodem illud spectat: *bibe aquam de tuis vasis*. Siquidem interire carnem, nec excitari denuo prædicant, eamque ad principem pertinere. Vim autem illam, quæ in menstruis est ac semine, animam esse, quam collectam comedimus. Unde cum carnibus aut oleribus, aut pane, aut alio quopiam vescimur, bene de creatis rebus meremur, dum ex his omnibus animam corrogamus, ac nobiscum in cælum evehimus. Ideoque genere omni carnium utuntur, ut generis, aiunt, nostri misereamur. Ceterum eamdem inesse putant animalibus & bestiis, & piscibus ac serpentibus animam, quæ hominibus insit, nec non & oleribus, & arboribus, ac germinibus infusam. Iam vero qui ex iis Phibionitæ vocantur, execranda illa libidinis sacra, quæ a nobis explicata sunt, 365. nominibus adscribunt, quæ principum esse propria commenti sunt. Ita mulierculis illudentes, Congredere mecum, inquiunt, ut te ad principem perducam. Tum ad singulos coitus barbarum aliquod unius ex illis nomen temere ab iis excogitatum pronuntiant, ac nimirum hac formula precantur: Tibi N. offerimus, ut N. vicissim offeras: inde alio rursus in congressu alteri se offerre prædicant, ut & is alteri repræsentet. Ita donec per 365. libidinis ac lasciviæ gradus ascenderint, vel descenderint potius, quoties venerem repetunt, eiusmodi aliquod nomen appellant. Inde per eadem illa turpitudinis vestigia relabuntur, ac circumventis a se mulierculis illudunt. Postquam autem iterando sæpius concubitu, ac fictis illis nominibus repetendis 730. numerum implerunt, deinceps qui id egerit, palam de se prædicare non dubitat: Ego sum Christus, nam per 365. nomina principum ex alto descendi.

N. 10. Maiorum porro principum nomina hæc esse memorant. In supremo, inquiunt, orbe residet Iao: in secundo Saclan, is qui stupris ac libidinibus præest: in tertio Sethus. In quarto Daden statuunt: quippe quartum esse cælum asseverant, & tertium: ac rursus quintum, in quo Eloæum collocant, qui idem & Adonæus dicitur. At sextum occupare volunt alii Ialdabaoth, Ælileum alii. Sed & septimum esse nonnulli definiunt, cui Sabaoth insideat, quod ab aliis negatur, qui Ialdabaoth septimam illam stationem attribuunt. In octavo Barbeloni domicilium esse fingunt: nec non & universorum parenti illi, qui idem Dominus sit, & suimetipsius pater, quemadmodum & alteri cuidam Christo, qui per sese sit in lucem editus. Tum vero Christum ibidem ipsum collocant, qui de cælo descendit, & eiusmodi cognitionem humano generi contulit, quem etiam appellatum fuisse Iesum prædicant. Verum eumdem negant de Maria natum, sed per Mariam ostensum asserunt; neque carnem aliter quam specie ipsa suscepisse. Quod ad Sabaoth pertinet, hunc asini quidam, alii porci figura constare censent. Ob idque Iudæis, aiunt, suillis carnibus interdixerat. Hunc esse cæli terræque conditorem, tum eorum qui consequuntur cælestium orbium, Angelorumque suorum. Porro digredientem hinc animam per illos transfire principes: neque tamen penetrare posse, nisi cognitione illa plenissime perfusa fuerit, vel condemnatione potius; qua quidem cumulata Principum istorum ac potestatum manus effugiat. Addunt & huius mundi præsidem Draconis effigiem habere, ab eoque animas absorberi cognitione illa destitutas, rursumque per caudam in hunc mundum refundi. Ex quo deinceps in porcorum aliorumque animantium corpora transfusæ per eadem denuo vestigia sursum efferantur. Quod si quis, aiunt, ea fuerit cognitione præ-

pœnam superbiæ, suis ipsi tenebris permittuntur, sentiant, inquam, quam necessarium sit, vel eruditissimos auctoritati Ecclesiæ subiici.

ditus, sefeque per menstrua illa ac libidinis profusionem ex hoc mundo collegerit, eum nihil hic detineri amplius, sed eos, quos diximus, prætergredi principes, & ad Sabaoth usque pervenire, atque illius proculcare caput (ita enim sacrilege atque impudenter effutiunt) indeque ad supremum illud domicilium evadere, ubi viventium mater est Barbero, quæ & ab illis Barbelo dicitur: hanc esse animæ rationem adipiscendæ salutis. Illud vero præterea infelices illi ad fabulam adiunxerunt, eidem Sabaoth capillos esse muliebres.

N. 11... Illud prætermitti non potest, quosdam ex horum esse numero, qui ita mulierum consuetudine abstinent, ut seipsos manibus suis conspurcent, iisque fœdissimum libidinis virus excipiant, atque eo vescantur. Ad quod testimonium illud per summam calumniam detorquent: *Manus istæ suppeditarunt non mihi solum, sed & iis qui mecum sunt*. Item istud: *Operantes manibus propriis, ut possitis iis qui non habent communicare* ... Apud illos quippe satietas libidinis nulla, & quo fœdiora quisque perpetraverit, eo maiori omnium laude ac prædicatione celebratur.

N. 12. Infinita porro penes illos sunt suppositititia atque impudenter conficta monimenta. Cuiusmodi est qui de progenie Mariæ liber inscribitur, in quo horribilia quædam ac detestanda illorum dicta continentur...

N. 13... De illorum Levitis, sic enim appellant, non nihil dicamus: Isti non cum mulieribus, sed secum invicem miscentur; ac scilicet præcipua inter illos dignitate ac laude commendantur. Tum vero eos omnes derident, qui monasticum vitæ genus amplexi sunt, aut castitatem virginitatemque profitentur, quod frustra id sibi molestiæ ac laboris imponant. Præterea Evangelium quoddam sub Philippi sanctissimi Christi discipuli nomine circumferunt, in quo ista narrantur: *Mihi*, inquit, *Dominus aperuit, quibus anima verbis uti cum in cælum ascendit, ac quemadmodum unicuique cælestium virtutum respondere debeat. Nimirum: Ego me ipsam agnovi, atque undequaque collegi: neque principi filios genui; sed eius radices exstirpavi, ac dissipata membra in unum coegi; teque adhuc, qui sis, novi: sum enim e cælestium numero*. Atque hoc modo, inquiunt, illa dimittitur. Sin autem sobolem propagasse repetitur, tamdiu infra detinetur, donec filios suos recipere potuerit, & ad semetipsam attrahere.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heres. in Catal heres. quæ sub Apost. extiterunt, num.* 2. Post istos surrexerunt Cataphryges, in Phrygia provincia habitantes. Isti Prophetas & Legem accipiunt, Patrem & Filium & Spiritum confitentur, carnis resurrectionem expectant, quæ & Catholica Ecclesia prædicat: quosdam autem suos Prophetas, id est, Montanum nomine & Priscillam, & Maximillam annuntiant, quos neque Prophetæ, neque Christus nuntiavit. Addunt etiam plenitudinem sancti Spiritus non per Apostolos Christo dante fuisse concessam, sed per illos Pseudo-prophetas æstimant impertitam, & separant se a Catholica Ecclesia per illos suos Pseudo-prophetas & falsos doctores. Hi mortuos baptizant, publice mysteria celebrant, Pepuzam villam suam, quæ sic dicitur in Phrygia, Ierusalem appellant, ubi Maximilla & Priscilla & ipse Montanus, vitæ tempus vanum & infructuosum habuisse dignoscuntur. Ubi & mysterium Cynicorum, & infantis execranda celebratur impietas. Dicunt enim eos de infantis sanguine in Pascha miscere in suum sacrificium, suisque Ita ubique emittere & perniciosis & satellitibus.

S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum, num.* 26. Cataphryges sunt quorum auctores fuerunt, Montanus tamquam Paracletus, & duæ Prophetissæ ipsius, Prisca & Maximilla. His nomen provincia Phrygia dedit; quia ibi exstiterunt, ibique vixerunt: & etiam nunc in eisdem partibus populos habent. Adventum Spiritus sancti a Domino promissum, in se potius, quam in Apostolis fuisse asserunt redditum. Secundas nuptias pro fornicationibus habent: & ideo dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat: nondum enim venerat, quod perfectum est. Hoc autem perfectum in Montanum & in eius Prophetissas venisse delirant. Sacramenta perhibentur habere funesta; nam de infantis

Montanistarum hæresim Gallicana Ecclesia proscripsit, ut accepimus ex celebri Epistola Ecclesiæ Viennensis & Lugdunensis ad Ecclesias Asiæ & Phrygiæ de martyribus Lugdunensibus, apud Eusebium. (G) Adversus eamdem hæresim scripserunt, referente eodem Eusebio, Apollinaris Hierapolitanus Episcopus, Apollonius, Miltiades, Serapion & alii. (H)

TATIANUS eiusque discipuli *Encratitæ* dicti, damnabant nuptias ut corruptelam, negabant licitum

---

anniculi sanguine, quem de toto eius corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiam suam conficere perhibentur, miscentes eum farinæ, panemque inde facientes: qui puer si mortuus fuerit, habetur apud eos pro martyre; si autem vixerit, pro magno Sacerdote.

Theodoret. *Heret. fabul. lib.* 3. *num.* 2. Hæresim, quam Cataphrygas vocant, inchoavit Montanus, regionis illius vico natus, cui nomen Ardaban. Hic dominandi cupiditate motus Paracletum seipsum appellavit, & Prophetissas duas fecit, Priscillam & Maximillam, harumque scripta, libros propheticos appellavit, & Pepuzæ vico Ierusalem nomen dedit. Hic & matrimonium solvi constituit, & nova ieiunia præter Ecclesiæ consuetudinem introduxit. Doctrinam vero de divina Trinitate non corrupit, & de mundi Creatione eadem nobiscum docuit. Qui vero huius doctrinæ adhærent, ab eo quidem Montanistæ dicti sunt, sed vocantur iidem Cataphryges a gente, & Pepuziani a vico, quem ille Ierusalem appellavit. Priscillæ porro & Maximillæ prophetiæ in maiore apud illos sunt honore, quam divinum Evangelium. De mysteriis vero nonnulli quædam iactant, sed ipsi non fatentur, & accusationem illam calumniam vocant. Quidam illorum tres divinitatis hypostases, sicut Sabellius, inficiati sunt, eumdem esse dicentes & Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quemadmodum Noetus Asianus.

(G) Eusebius *Ecclesiast. Histor. lib.* 5. *cap.* 3. Ceterum cum Montanus & Alcibiades ac Theodotus, tunc primum in Phrygia, opinione hominum, tamquam Prophetæ celebrari cœpissent (multa quippe divinæ gratiæ miracula in pluribus Ecclesiis etiamnum fieri solita, fidem plurimis faciebant, eos quoque prophetare) cumque illorum hominum caussa dissensio orta esset, qui in Gallia erant fratres, privatum de his iudicium suum, religiosum in primis & cum recta fide consentiens, rursus eidem Epistolæ subiunxerunt, prolatis interfectorum apud se Martyrum variis Epistolis, quas illi dum in vinculis adhuc essent, partim ad fratres in Asia & Phrygia degentes, partim ad Eleutherum Romanæ urbis Episcopum scripserant, pro pace Ecclesiarum quasi legatione fungentes.

(H) Euseb. *Eccles. Hist. lib.* 4. *c.* 27. Apollinarius scripsit contra Cataphrygum hæresim, quæ quidem non longe postea maximos tumultus excitavit: tunc temporis vero primum enasci cœperat, Montano cum falsis vatibus suis adhuc erroris sui fundamenta iaciente.

Lib. 5. *c.* 17. *Auctor incertus e cuius libro multa post Eusebium retulimus supra hocce §. litt.* (F) In eodem quoque libro Miltiadis cuiusdam Scriptoris mentionem facit, qui adversus supradictam hæresim librum conscripserit ... qui peculiari opere docuerat non decere Prophetam in ecstasi loqui.

Cap. 18. Sed & Apollonius Ecclesiasticus Scriptor, supradictam Cataphrigarum hæresim, adhuc sua ætate vigentem, refutare aggressus, peculiare adversus eos volumen condidit, tum falsas Prophetias quæ ab illis circumferuntur verbatim expendens, tum vitam moresque eorum qui hæresis illius auctores fuerunt, discutiens.

Cap. 19. Serapio ... Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus post Maximinum ... in Epistola, quam ad Caricum & Ponticum scripsit, eamdem refellens hæresim.

Theodoret. *Heret. fabul. lib.* 3. *num.* 2. Contra hos scripsit Apollinarius, qui Hierapolis in Phrygia fuit Episcopus, vir laude dignus, & qui præter rerum divinarum cognitionem, externa quoque disciplina fuit excultus. Similiter & Miltiades & Apollonius, alii quoque scriptores. Contra Patroclum autem, qui eidem hæresi præfuit, scripsit Caius.

esse vesci carnibus animantium, & uti vino. Propterea dicti sunt *Encratitæ*, id est, *continentes*. Propter vini horrorem, meram aquam ad Missæ sacrificium adhibebant; negabant Adamum salvatum fuisse. (l) Eorum errores confutarunt Clemens Alexandrinus, S. Ire-

(l) S. Irenæus *adv. Hæres. lib.* 1. *c.* 30. Ab his autem qui prædicti sunt, iam multæ propagines multarum hæresum factæ sunt, eo quod multi ex ipsis, immo omnes velint Doctores esse, & abscedere quidem ab hæresi in qua fuerunt. Aliud autem dogma ab alia sententia, & deinceps alteram ab altera componentes, nova docere insistunt, semetipsos adinventores sententiæ, quamcumque compegerint, enarrantes. Ut exempli gratia dicamus a Satornino & Marcione, qui vocantur Continentes, abstinentiam a nuptiis annuntiaverunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei, & oblique accusantes eum qui & masculum & feminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia, abstinentiam induxerunt, ingrati existentes ei qui omnia fecit Deo. Contradicunt quoque eius saluti, qui primus plasmatus erat, & hoc nunc adinventum est apud eos.

Cap. 31. Tatiano quodam primo hanc introducente blasphemiam, qui cum esset Iustini auditor, in quantum quidem apud eum erat, nihil enarravit tale: post vero illius martyrium absistens ab Ecclesia, & præsumptione magisterii elatus & inflatus, quasi præ ceteris esset, proprium characterem doctrinæ constituit. Æonas quosdam invisibiles similiter atque hi qui a Valentino sunt, velut fabulam enarrans: nuptias autem corruptelas & fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens. Adæ autem saluti ex se contradictionem faciens.

Euseb. *Eccles. Hist. lib.* 4. *c.* 28. Musani.. elegantissimus quidam extat liber ad quosdam fratres, qui ad Encratitarum hæresim desciverant: quæ tunc primum exorta novum quemdam ac perniciosum errorem orbi invexit. Huius sectæ auctorem fuisse perhibent Tatianum.

Cap. 29. Eum ipsum cuius verba superius adduximus de admirabili illo Iustino, ubi etiam eiusdem Martyris discipulum eum fuisse retulimus... Non multo vero postea Severus quidam, cum supradictæ hæresi robur ac vires addidisset, in caussa fuit ut illius sectæ homines ex ipsius vocabulo Severiani dicerentur. Hi legem quidem & Prophetas cum Evangeliis admittunt, sed proprio quodam sensu sacras Scripturas exponunt. Paulum autem Apostolum maledictis impetentes, Epistolas eius repudiant, ac ne Apostolorum quidem Actus suscipiunt. Ceterum primus illorum auctor atque institutor Tatianus, catenam & collectionem nescio quam Evangeliorum contexuit, quam διὰ τεσσάρων, hoc est Evangelium ex quatuor Evangeliis compositum nominavit: quod opus a quibusdam etiamnum habetur. Aiunt etiam nonnulli, ausum illum esse dicta Pauli Apostoli elegantioribus verbis exprimere, utpote qui compositionem verborum illius corrigere studeret. Maximum certe librorum numerum ab eo relictum esse constat.

S. Epiphanius *contra Tatianos*, *Hæres.* 46. *num.* 1... Is (Tatianus) primum, utpote Græcis eruditus artibus, Iustini Philosophi sanctissimi, ac religiosissimi viri consuetudine est usus, qui e Samaritanis ad Christi fidem transierat... Quamdiu cum sancto Martyre vixit, cum ceteris in rebus honestissime se gessit, tum egregia fuit ac constanti fide præditus. Sed illo mortuo, perinde ac si cæcus ab altero deductus a ductore destituatur, in præceps sese committens, præ cæcitate deorsum ita fertur, ut cohibere lapsum nequeat donec in exitium ruat: ita Tatiano contigit. Erat hic, quemadmodum accepimus, natione Syrus. Qui primum in Mesopotamia novam sectam conducere aggressus est, circa annum duodecimum Antonini cognomento Pii. Quippe post sancti Iustini martyrium Roma profectus in Orientem, & ibidem habitans, in absurdas opiniones incidit, ac nescio quos æonas e Valentinianis fabulis, & principia quædam ac propagationes commentus est. Sed Antiochia præsertim, quæ ad Daphnen est, illius dogma derivatum in Cilicia, ac Pisidia cum primis coaluit. Hinc enim Encratitarum orta successio est, quibus venenum illud aspersum. Ferunt opus illud quod ex quatuor Evangeliis contextum est, quodque secundum Hebræos nonnulli vocant, ab eo esse conscriptum.

næus, Origenes, S. Epiphanius, & alii complures.

TERTIUM SÆCULUM.

Complures sectarum auctores hoc sæculo extitere. Celebriores commemorare sufficiet, Novatum & Novatianum, unde Novatiani; Sabellium, unde Sabelliani; Paulum Samosatenum, ex quo Paulianistæ; Manem, ex quo Manichæi; Origenem, ex quo dicti Origenistæ.

N. 2. Ceterum eadem fere cum antiquis hæresibus defendit. Ac primum Adamum negat esse salvum. Deinde continentiam cœlibemque vitam prædicat. Nuptias adulterium esse merum ac corruptelam existimat: nec ab illa discrepare penitus, sed idem & unum esse. Qua quidem continentiæ ac pudicitiæ specie, velut illecebra proposita, homo vafer obrepsit, tamquam rapax quidam lupus pellem ovis induens, eoque cultu, quem ad tempus susceperat, miseros homines in fraudem pelliciens. Similiter & mysteria quædam ad Ecclesiæ sanctæ imitationem instituit: sed ad ea tamen nihil præter aquam adhibuit.

Heres. 47. *adversus Encratitas*, *n.* 1. Inter primarias Scripturas habent Andreæ, ac Joannis acta, nec non Thomæ, & apocryphos alios. E vetere testamento, quæ libuerit eligunt .... Animatis vesci prohibent; non temperantiæ studio, neque peculiari ex instituto vitæ, sed falso quodam, & affectato metu; ne ob animatorum usum sibi ipsi damnationem arcessant. Aquam ad mysteria solam adhibent. Nam vino penitus abstinent, & diabolicum appellant; quod qui bibant, eove utantur, improbos ac peccatores esse statuunt.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Heres. in Catal. heres. que sub Apost. extiterunt*, *num.* 1. Post Decii autem persecutionem fuit Tarcianus (*lege* Tatianus) quidam discipulus sancti Iuliani (*lege* Iustini) martyris, qui recessit a veritate post passionem ipsius: doctrinamque tanti ac tam beati Martyris & magistri contempsit in omnibus, dicens æonas quosdam de cælo fuisse prolatos. Addens etiam hoc: Adam patrem nostrum protoplastum non salvari. Æonas autem nuntians sicut Marcion destravit. Qui etiam generationem hominum execratur, & ius nuptiarum legitimum abiicit, idque iuris a Deo statutum non confitetur.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvultdeum*, *num.* 25. Tatiani a Tatiano quodam instituti, qui & Encratitæ appellati sunt, nuptias damnant, atque omnino pares eas fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numerum coniugio utentem, sive marem, sive feminam. Non vescuntur carnibus, easque omnes abominantur. Prolationes quasdam fabulosas sæculorum etiam isti sapiunt. Saluti primi hominis contradicunt. Epiphanius Tatianos & Encratitas ita discernir, ut Encratitas Tatiani Schismaticos dicat.

Theodoret. *Heret. fabul. lib.* 1. *num.* 20. Tatianus vero Syrus, Sophista primum fuit, postea divini quoque Iustini martyris discipulus. Post magistri vero mortem, hæresis princeps fieri voluit. Figmenti porro materiam emendicavit: a Valentino quidem æonum productiones, a Saturnilo autem & Marcione, quod nuptias respuat, & animantium vinique usum. Hunc habent ducem qui Hydroparastatæ & Encratitæ dicuntur. Hydroparastatæ autem vocantur, quod aquam pro vino offerant: Encratitæ, quod nec vinum bibant, nec animatis vescantur. Ab his autem abstinent, tamquam malum abhorrentes. Cœlibatum quoque observant, nuptias scortationem appellantes, & legitimam coniunctionem diabolicam vocantes. Hic Evangelium quod diatessaron dicitur, composuit, amputatis genealogiis, & aliis omnibus, quæ Dominum ex semine David secundum carnem natum ostendunt. Eoque usi sunt non modo qui eius erant Sectæ, sed ii etiam qui Apostolica dogmata sequebantur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius tamquam compendiario libro utentes. Nactus sum etiam ipse libros huiusmodi supra ducentos, in honore habitos in Ecclesiis nostris, quos omnes in unum congestos seposui, & pro his quatuor Evangelistarum Evangelia introduxi.

NOVATUS Presbyter Carthaginensis cum conſcientiam criminum timeret, eſſetque iam iam ab Epiſcopis non ſolum privandus Sacerdotio, ſed etiam communione Eccleſiaſtica, Carthagine clam diſceſſit; & Romam profectus, ibi Novatiano auctor fuit faciendi ſchiſmatis.

NOVATIANUS quondam energumenus, poſtea clynicus, id eſt in lecto, urgente morbo, baptizatus, nec deinde confirmatus; contra Eccleſiæ canones, diſpenſante Romano Epiſcopo, Presbyter tandem ordinatus, Schiſmaticus primum, deinde Hæreticus fuit. Schiſmaticus, quia Romanam ſedem invaſit vivente ſancto Cornelio, qui canonice electus fuerat. (A) Hæreticus, propter errores multiplices quos infra referemus. Schi-

---

(A) *Ex Epiſtola* S. CORNELII *ad Fabium Antioch. Epiſc. apud* EUSEBIUM *Lib. 6. hiſt. Eccleſ. c.* 43. Nam egregius ille vir, qui tremendis quibuſdam ſacramentis affirmaverat ſe Epiſcopatum non concupiſcere, repente, tamquam ex machina quadam in medium proiectus, Epiſcopus apparuit. Et is qui ſe doctorem & Eccleſiaſticæ diſciplinæ propugnatorem ferebat, cum Epiſcopatum ſibi a Deo minime conceſſum rapere ac vindicare conaretur, duos deploratæ ſalutis homines ſibi ſocios adiunxit: ut eos in exiguam ac viliſſimam Italiæ partem mitteret, atque illinc accitos tres Epiſcopos, homines plane rudes ac ſimplices, fraudulenta quadam molitione deciperet .... Qui cum adveniſſent, ... eos a quibuſdam ſui ſimillimis, quos ad id comparaverat, incluſos hora decima, temulentos & crapula oppreſſos, adumbrata quadam & inani manuum impoſitione, Epiſcopatum ſibi tradere per vim cogit; eumque nullo ſibi iure competentem, per fraudem atque inſidias vindicat.. Exponamus deinceps, quibus operibus & cuiuſmodi converſatione confiſus, ad Epiſcopalem locum aſpiraverit. An ideo fortaſſe quod ab initio in Eccleſia verſatus eſt, & multa pro eius defenſione certamina ſubivit, multiſque & graviſſimis periculis religionis cauſſa conflictatus eſt? Minime id quidem. Quippe cui cauſſam atque initium credendi præbuit ſatanas in ipſum ingreſſus, atque in ipſo aliquamdiu commoratus. Cumque ab Exorciſtis foveretur, in morbum graviſſimum collapſus, dum iam iamque moriturus creditur, in ipſo in quo iacebat lectulo perfuſus, baptiſmum ſuſcepit; ſi tamen huiuſcemodi baptiſmum ſuſcepiſſe dicendus eſt. Sed neque poſtquam liberatus eſt morbo, reliqua percepit, quæ iuxta Eccleſiaſticam regulam percipi debent: neque ab Epiſcopo conſignatus eſt. Hoc autem ſignaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum ſanctum potuit accipere? Et aliquanto poſt. Qui perſecutionis, inquit, tempore præ metu, ac nimia vivendi cupiditate Presbyterum ſe eſſe negavit. Admonitus enim & rogatus a Diaconis, ut ex cubiculo in quo ſeipſum incluſerat egreſſus, fratribus auxilio indigentibus ſuccurreret, tantum abfuit ut hortantibus Diaconis morem gereret; quin potius ira & indignatione percitus, abiit ac diſceſſit. Neque enim Presbyterum ſe amplius velle eſſe reſpondit, ſed alterius philoſophiæ deſiderio teneri. „ Paucis de„ inde tranſcurſis hæc iterum ſubiungit. „ Nam cum egregius ille vir Eccleſiam Dei reliquiſſet, in qua poſt ſuſceptum baptiſmum Presbyteri gradum fuerat conſecutus, idque per gratiam Epiſcopi, qui manus illi imponens eum ad Presbyterorum ordinem evexit. Cui cum univerſus clerus multique ex populo refragarentur, eo quod non liceret quemquam ex iis, qui urgente vi morbi in lectulo perinde ac ille perfuſi fuiſſent, in clerum aſſumi; poſtulavit ab iis Epiſcopus, ut hunc ſolum ordinari a ſe paterentur. „ Poſt hæc „ facinus quoddam ſubiungit, omnium, „ quæ ab illo commiſſa ſunt, longe gra„ viſſimum, ita ſcribens: „ Etenim oblatione facta, portionem ſingulis dividens, dum eam tradit, miſeros homines benedictionis loco iurare cogit, manus eius qui portionem accepit, ambabus ſuis manibus comprehenſas retinens, nec prius dimittens quam iurati iſta dixerint; ipſis enim

ſmati Novatianorum fortiter obſtitit S. Cyprianus, ut patet ex eius litteris ad S. Cornelium; eaque occaſione ſcripſit librum egregium de Unitate Eccleſiæ, quo non ſolum Novatiani ſchiſma refellitur, ſed & in anteceſſum a fundamentis convelluntur quotquot ſuboriri ad finem uſque ſæculi poterunt hæreſes & ſchiſmata.

Hæreſis Novatianorum in eo præcipue poſita fuit, quod negarent conceſſam fuiſſe Eccleſiæ poteſtatem remittendi graviora crimina poſt baptiſmum commiſſa; quod quidem Novatianus ad omnia crimina extenderat. 2. Damnabant ſecundas nuptias. 3. In Baptiſmi adminiſtratione ſacri Chriſmatis unctionem non adhibebant, quia Novatianus ipſe non fuerat ſacro Chriſmate delibutus. (B)

---

utar illius verbis: Iura mihi per Corpus, & Sanguinem Domini Noſtri Ieſu Chriſti, te numquam meas partes deſerturum, nec ad Cornelium eſſe rediturum. Ita miſer ille non prius guſtare finitur, quam ſibi ipſe malum imprecatus ſit. Et cum panem illum accipiens dicere debuiſſet, amen, eius loco dicit: Non revertar deinceps ad Cornelium.

(B) Eusebius *Lib. 6. Hiſt. Eccleſiaſtice c.* 43. .... Cum Romæ congregata eſſet Synodus, in qua ſexaginta quidem Epiſcopi, Presbyteri vero ac Diaconi multo plures convenerunt: cumque in provinciis Antiſtites quid agendum eſſet ſeorſum conſultaſſent, huiuſmodi decretum a cunctis promulgatum eſt. Novatum quidem & eos qui una cum ipſo ſeſe inſolentius extulerant, & quicumque inhumaniſſimæ & a fraterna caritate alienæ eius opinioni conſentire præſumpſerant, alienos ab Eccleſia habendos eſſe: fratres vero qui in calamitatem inciderant, pœnitentiæ remediis curandos eſſe & confovendos. Extant adhuc Epiſtolæ Cornelii Romanorum Epiſcopi ad Fabium Antiochenſis Eccleſiæ Præſulem miſſæ ... Præterea ... Cypriani & aliorum Antiſtitum ... ex quibus colligitur, ipſis etiam placuiſſe ut ſubveniretur iis, qui in tentationem inciderant: utque auctor nefariæ opinionis ſimul cum iis qui ad partes ipſius deſciverant, ab Eccleſiæ Catholicæ conſortio merito abdicaretur.

Ex S. Dionys. Alexandr. Epiſc. *apud* Euseb. *Lib. 7. Hiſt. Eccleſ. cap.* 8. Nam Novatianum, inquit, merito averſamur, quippe qui Eccleſiam diſcidit, & quoſdam ex fratribus ad impietatem blaſphemiamque pertraxit, qui nefariam de Deo doctrinam invexit, & clementiſſimum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum quaſi implacabilem calumniatur; qui præterea ſacrum lavacrum obliterat; fidemque & confeſſionem quæ baptiſmum præcedunt evertit; & Spiritum ſanctum penitus ab illis fugat, tametſi ſpes aliqua ſubſit vel quod in illis adhuc maneat, vel quod ad eos reverſurus ſit.

S. Epiphan. *Contra Catharos hæreſ.* 59. *num.* 1.... Novatus porro Romæ perſecutionis illius tempore fuit quæ eam anteceſſit, quam Maximinus excitavit; quæ Decii, ut opinor, aut Aureliani fuit. Quamobrem propter eos, qui in illa perſecutione lapſi fuerant, cum arrogantia una cum ſuis inflatus eos in communionem nollet admittere, qui poſt perſecutionem pœnitentiam ſuſceperant, ad eam ſe convertit hæreſim, nullam ut eſſe ſpem ſalutis aſſereret, atque unam dumtaxat eſſe pœnitentiam. Qui autem poſt baptiſmum delinqueret, nullam erga eum miſericordiam adhiberi poſſe ....

N. 3. ... Si quis poſt baptiſmum ſecundam uxorem duxerit, ab illis non amplius admittitur.

S. Philastr. Brix. Epiſc. *Lib. de Hereſ. in Catal. hæreſ. quæ ſub Apoſt. extiterunt, num.* 34. Novatiani ſurrexerunt poſt perſecutionem poſtremam a Novato quodam, qui ſicut Eccleſia Catholica credebant antea, vetus teſtamentum & novum accipientes. In perſecutione autem quia lapſi ſunt multi fideles, & in pœnitentiam ſuſcepti ſunt a Catholica Eccleſia, irati immo potius præſumptione ducti ac ſuperbia, vanam doctrinam conati ſunt ſeminare, ſeparantes ſe ab Eccleſia Catholica, atque a Chriſti bonitate ac miſericordia diſſo-

Adversus hos Hæreticos scripsere S. Cyprianus Carthaginensis, S. Pacianus Barcinonensis, S. Ambrosius Mediolanensis, S. Basilius Cæsariensis in Cappadocia, & alii. Damnata autem est hæresis pluribus in Conciliis tum Romæ, tum in Italia, tum in Africa, tum Antiochiæ habitis. Tandemque in primo Concilio Nicæno oecumenico.

SABELLIANI discipuli fuere *Praxeæ*, *Noeti* (C) & *Sabellii*, (D) a quo nomen sumpsere. Negabant,

---

nantes, atque dicentes: Non esse fideli post baptismum locum aliquem pœnitentiæ: ignorantes quod per Prophetam clamat: *Vivo ego dicit Dominus: Nolo mortem peccatoris, sed magis ut revertatur & vivat.* (Ezec. xxxiii. 11.)

S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum*, *num* 38. Cathari, qui se ipsos isto nomine, quasi propter munditiam, superbissime atque odiosissime nominant, secundas nuptias non admittunt, pœnitentiam denegant. Novatum sectantes hæreticum, unde etiam Novatiani appellantur.

Theodoret. *Heret. fabul. Lib.* 3. *num* 5. Novatus autem Romanæ Ecclesiæ Presbyter erat. Cum autem gravissima tempestas Ecclesias invasisset, accidit ut quidam e pietatis alumnis post varia tormenta defatigarentur, & negationis verba usurparent. Hi reddita tranquillitate rogarunt ut pœnitentiæ remedia obtinerent. Atque optimis quidem Pastoribus metuenda Domini accusatio videbatur, quæ dicit, O Pastores, quod confractum erat non colligastis, & quod aberraverat non reduxistis, & quod ceciderat non erexistis, lapsisque manum esse porrigendam, & hos iuxta Domini præceptum confirmandos. (Ezec. xxxiv. 4.) Dominus enim magno Petro dixit: *Simon, Simon, expetivit vos Satanas ut vos cribraret sicut triticum, & ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua.* (Luc. xxii. 31.) His consiliis Novatus non acquievit, sed palam contradixit, non oportere, dicens, salutem illos consequi, qui abnegassent, perinde faciens ut ii, qui ægrotos medicamentis uti prohibent. Qui vero remedium adipisci postulabant, arguebant eum, quod sæpe rogatus, ut ad ipsos properaret, & verbis eos confirmaret qui tyranni machinis pulsabantur, occultans se ipse, & latere studens, Presbyterum etiam se esse negarit. Sed tamen his quoque auditis, qui Romæ convenerant Episcopi, persuadere conati sunt, ut iis qui recta sentiebant assentiretur. Postquam autem illum furentem viderunt, & Deo invisam crudelitatem sancire, ab Ecclesiæ corpore illum segregarunt, Romam regente Cornelio. Hic Novatus, cum paucos admodum in hæresis societatem adduxisset, abiit in Italiam, & tres oppidulorum Episcopos decipiens duxit, tamquam pro ipso apud Episcopum Romanum intercessuros: & in vicum quemdam cum eis profectus, coegit ut ipsum Episcopum ordinarent. Atque hanc illi vim sibi factam conquesti sunt, cum Romam venerunt, & quæ facta fuerunt docuerunt. Sic ordinationem miser suffuratus, hæresis princeps factus est. Sectæ vero suæ asseclas, non solum Novatianos, sed etiam Catharos appellavit. Nec Domini Dei accusationem veritus est, quam adversus quosdam fecit dicens, *Qui dicunt, mundus sum, ne me tangas.* (Isai. lxv. 5.) Et subiunxit, *ipse fumus iræ meæ, ignis ardet in ipso omnibus diebus.* Dominus enim superbis resistit. Huius autem successores alia etiam dogmata adiecerunt. Eos enim qui secundas nuptias inierint, a sacris mysteriis repellunt: & pœnitentiæ mentionem prorsus a suis convenientibus exterminant: & iis quos baptizant sanctissimum chrisma non præbent. Quapropter eos qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur laudatissimi Patres inungi præceperunt. Adversus hanc hæresim multas Epistolas scripsit Cornelius, multas etiam Dionysius Alexandrinus Episcopus, & alii quoque illius temporis Episcopi, per quos manifesta statim omnibus facta est Novati inhumanitas.

(C) S. Epiphan. *Contra Noetianos Heres.* 57. *num.* 1. Noetus... prodiit; neque multis abhinc annis; sed ante hos fere centum ac triginta... in Asia oriundus, urbe Epheso... Passum esse Patrem non dubitavit asserere... Sese Moysem, fratrem vero suum Aaronem esse dixit. Inter hæc beatæ memoriæ Presbyteri eius rei fama permoti, hominem advocant; deque his omnibus interrogant, utrumnam tam con-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

quod negant quoque etiamnum impii Sociniani, tres personas a se distinctas in uno Deo subsistere. Sed unam contendebant esse personam, quæ modo Pater, modo Filius, modo Spiritus sanctus di-

tumeliosum in Patrem dogma proposuisset... Coram Presbyterorum consessu productus... Quid, inquit, mali feci? Unum Deum veneror, unum novi; nec præter ipsum alterum natum, passum, mortuum. Ad quam opinionem cum constanter adhæresceret, eum pariter atque eius discipulos ab Ecclesia pellunt. Moritur deinde paulo post cum fratre suo; neque tamen aut ille pari ac Moyses olim, aut eius frater eadem qua Aaron honorificentia sepulti sunt: tamquam enim desertores abiecti sunt, nec ab ullo Catholicorum sepulturæ mandati.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. hæres. quæ sub Apost. extiterunt, num. 6.* Alii autem Noetiani insensati, cuiusdam nomine Noeti: qui dicebat Patrem omnipotentem ipsum esse Christum, & ipsum natum, & ipsum passum, & ipsum mortuum fuisse in corpore: hic etiam dicebat se Mosem esse, fratrem suum Eliam Prophetam.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num. 36.* Noetiani a quodam Noeto, qui dicebat Christum eumdem ipsum esse Patrem & Spiritum sanctum.

Theodoret. *Hæret. fabul. lib. 3. num. 3.* Noetus vero, genere fuit Smyrnæus, hæresim autem renovavit, quam Epigonus quidam nomine in lucem primus ediderat, Cleomenes vero susceptam confirmarat. Hæresis autem ista sunt capita. Unum dicunt Deum & Patrem esse, universorum creatorem: non apparentem illum quando vult, & apparentem eum voluerit. Invisibilemque eumdem esse & conspicuum, genitum & ingenitum: ingenitum quidem ab initio, genitum vero, quando ex Virgine nasci voluit. Impassibilem & immortalem, rursusque patibilem & mortalem. Impassibilis enim cum esset, crucis, inquit, passionem sua sponte sustinuit. Hunc & Filium appellant, & Patrem, prout usus exegerit, hoc & illud nomen sortientem. Noeti appellati sunt qui hanc hæresim adamarunt, Eamque post Noetum propugnavit Callistus, qui & ipse impietati dogmatis additamenta quædam adiecit.

(D) S. Dionysius Alex. Episc. *apud* Eusebium *Histor. Eccles. lib. 7 cap. 6.* In eadem Epistola de Sabellianis hæreticis, (inquit Eusebius) utpote qui tunc temporis increbrescebant, Xystum (Romanum Pontificem) certiorem facit (Dionysius) his verbis. Nam de dogmate illo quod nuper apud Ptolemaidem urbem Pentapoleos commotum est, pleno impietatis ac blasphemiæ adversus omnipotentem Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi: pleno etiam incredulitatis erga unigenitum eius Filium, primogenitum omnis creaturæ, Verbum quod inter homines versatum est: pleno denique stuporis adversus Spiritum sanctum.

S. Epiphan. *Contra Sabellianos Hæres. 62. num. 1.* Non multis abhinc annis Sabellius quidam hæreticus emersit: quippe recens ille est, a quo Sabelliani profecti sunt. Qui quidem, paucis quibusdam exceptis, eadem cum Noetanis asseruit. Atque huius sectæ plurimi eum in Mesopotamia, tum Romæ versantur, vesania quadam perciti. Horum hæc opinio est: eumdem esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, ut ad eamdem hypostasin tres appellationes conveniant. Aut perinde atque in uno homine corpus, & anima, & spiritus inest: ita ut corporis instar sit Pater, animæ Filius, Spiritus denique in ipsa divinitate humani spiritus instar habeatur. Quod & solis similitudine declarant: in quo cum una sit hypostasis, triplex nihilominus actus est, nimirum illustrandi vis, & calefaciendi, & orbicularis figura. Ac vim quidem illam calefaciendi, hoc est calorem, atque æstum, Spiritui respondere; illuminandi vero vim Filio; Patrem denique totius hypostasis velut quamdam esse formam. Igitur Filium affirmant radii in morem emissum omnia quæ ad Evangelii, & humanæ salutis procurationem attinerent, in hoc mundo præstitisse, atque ita in cælum rediisse, quemadmodum is, qui a sole manavit, radius in eumdem postea refunditur. Spiritum porro sanctum in hunc orbem immitti, ac deinceps sigillatimque in eos omnes illabi, qui eo munere digni sunt; eumdemque instaurare vitam, & animare fervore; fovere denique, ac cale-

ceretur pro diversitate operationum. Unde asserebant tam Patrem fuisse crucifixum quam Filium. Hinc dicti sunt *Patripassiani*. Adversus Sabellianos scripsere SS. Dionysius Alexandrinus, Epiphanius, Basilius, Athanasius, Theodoretus & alii. Damnati sunt & proscripti ab universa Ecclesia.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

PAULUS SAMOSATENUS Episcopus Antiochenus, homo vanissimus & perditis moribus, negavit cum Sabellio trinitatem personarum divinarum, cum Cerintho & Ebionæis divinitatem Christi: ipsumque esse purum hominem asseruit. (E) Damnatus est in

---

facere, ut ita dicam, vi quadam consensioneque spiritus ....

N. 2. Hunc autem errorem omnem, eiusque firmamentum ex apocryphis quibusdam hauserunt, præsertim ab Ægyptiorum Evangelio: hoc enim illi nomen indiderunt; in quo pleraque sunt huius generis, quæ ex persona Salvatoris clam atque occulte, velut mysteria, proponuntur: quasi discipulis ipse declaret, eumdem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum ....

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. hæres. quæ sub Apost. extiterunt*, *num.* 7. Sabellius post illum (Noetum) de Lybia discipulus eius, similitudinem sui doctoris itidem secutus est & errorem, unde & Sabelliani postea sunt appellati, qui & Patripassiani, & Praxiani a Praxea, & (Hermogeniani) ab Hermogene, qui fuerunt in Africa, qui & ita sentientes abiecti sunt ab Ecclesia Catholica.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum*, *p.* 41. Sabelliani ab illo Noeto, quem supra memoravimus, defluxisse dicuntur: nam & discipulum eius quidam perhibent fuisse Sabellium. Sed qua caussa duas hæreses eas Epiphanius computet, nescio: cum fieri potuisse videamus, ut fuerit Sabellius iste famosior, & ideo ex illo celebrius hæc hæresis nomen acceperit. Noetiani enim difficile ab aliquo sciuntur: Sabelliani autem sunt in ore multorum. Nam & Praxeanos eos a Praxea quidam vocant; & Hermogeniani vocari ab Hermogene potuerunt: qui Praxeas, & Hermogenes eadem sentientes, in Africa fuisse dicuntur. Nec tamen istæ plures sectæ sunt, sed unius sectæ plura nomina, ex his hominibus qui in ea maxime innotuerunt: sicut Donatistæ, iidem Parmenianistæ; sicut Pelagiani, iidem Cælestiani, &c.

Theodoret. *Hæret. fab. lib.* 2. *num.* 9. Sabellius vero Afer Pentapolitanus hanc hæresim inchoavit. Unam hypostasim esse dixit Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & unam triplicis nominis personam: eumdemque nunc ut Patrem vocat, nunc ut Filium, nunc ut Spiritum sanctum. Ac in veteri quidem testamento, ut Patrem, legem tulisse: in novo autem, ut Filium, esse incarnatum, & ut Spiritum sanctum, ad Apostolos venisse. Contra hunc scripsit Dionysius Alexandrinus.

(E) Eusebius *Histor. Eccles. lib.* 5. *cap.* 28. Artemonis hæresim.... Paulus Samosatensis nostris temporibus renovare aggressus est.

Lib. 7. *cap.* 27. Defuncto Antiochiæ Demetriano, Paulus Samosatensis Episcopatum suscepit. Hic cum adversus Ecclesiæ doctrinam nimis abiecte, & humiliter de Christo sentire cœpisset, quasi is nihil supra communem hominum naturam habuisset: Dionysius Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus rogatus ut ad Concilium veniret, adventum quidem suum distulit, senectutem & infirmitatem corporis caussatus. Ceterum quid ipse de hac quæstione sentiret, per Epistolas indicavit. At reliqui Ecclesiarum Pastores undique exciti, tamquam adversus gregis Dominici vastatorem, simul omnes Antiochiam convenerunt.

Cap. 28. Omnibus igitur vario tempore diversimode ac sæpenumero in unum coeuntibus, multæ disputationes & quæstiones in unoquoque consessu agitatæ sunt: cum hinc Samosatensis Paulus dogmatis sui novitatem occultare adhuc niteretur; illinc Sacerdotes hæresim illius & adversus Christum blasphemiam denudare atque in medium producere laborarent.

Cap. 29. Huius (Aureliani imperatoris) temporibus postrema Synodus innumerabilium fere Episcoporum congregata

est: in qua auctor ille nefariæ apud Antiochiam hæreseos Paulus, convictus & ab omnibus manifestissime deprehensus falsi dogmatis reus, ab universa quæ sub cælo est Ecclesia Catholica eliminatus est. Præcipue vero illum coarguit, & latere cupientem confutavit Malchion quidam.... Presbyterii honorem consecutus. Hic adversus Paulum suscepta disputatione, excipientibus cuncta notariis... occultos hominis sensus fraudesque detegere solus omnium valuit.

Cap. 30. Omnes itaque in unum congregati Antistites, unam ex communi sententia ad Dionysium Romanæ urbis Episcopum, & ad Maximum Alexandrinum scripserunt Epistolam, eamque ad omnes deinde provincias transmiserunt: tum ut studium suum ac diligentiam omnibus declararent, tum ut perversum Pauli dogma, confutationes quoque & disputationes adversus illum habitas, cunctamque hominis vitam ac mores exponerent... Ipsamet illorum verba... non incommodum fuerit hic referre.

Dionysio & Maximo, & omnibus per universum orbem comministris nostris; Episcopis, Presbyteris & Diaconis, & universæ Ecclesiæ Catholicæ quæ sub cælo est, Helenus, & Hymenæus, Theophilus, Theotecnus, Maximus, Proculus, Nicomas, Ælianus, Paulus, Bolamis, Protogenes, Hierax, Eutychius, Theodorus, & Malchion, & Lucius; & reliqui omnes qui nobiscum sunt vicinarum urbium & Provinciarum Episcopi, Presbyteri ac Diaconi; & Ecclesiæ Dei carissimis fratribus in Domino salutem... Scripsimus etiam ad complures Episcopos longius dissitos, eosque hortati sumus, ut ad exitialis doctrinæ morbum curandum accederent. Nam & ad Dionysium Alexandrinum, & ad Firmilianum Cappadociæ Antistitem, beatæ recordationis viros, litteras dedimus. Quorum ille scripsit quidem Antiochiam, sed erroris ducem ne salutatione quidem dignatus est; neque ad eum nominatim, verum ad universam Antiochensium Ecclesiam litteras suas direxit... Firmilianus vero cum bis Antiochiam venisset, damnavit quidem dogmatis ab illo invecti novitatem, ut testantur nos qui adfuimus, & alii plures perinde ac nos optime norunt. Sed cum ille mutaturum se sententiam promisisset, credens ei Firmilianus, sperausque sine ullo religionis nostræ probro atque dispendio rem optime posse constitui, distulit sententiam suam; deceptus scilicet ab homine qui Deum ac Dominum suum negabat, & qui fidem quam antea profitebatur violaverat. Nunc quoque Antiochiam venturus erat Firmilianus; & iam Tarsum usque pervenerat. Quippe improbitatem hominis Deum negantis antea fuerat expertus. Sed cum nos iam convenissemus; interea loci dum illum accersimus, dum eius adventum expectamus, abiit e vita.... Sed quoniam a fidei regula recedens, (Paulus Samosatensis) ad spuriam & adulterinam doctrinam se transtulit, hominis ab Ecclesia alieni actus examinare nihil attinet: neque quod cum antea pauper ac mendicus esset, nec ullas omnino facultates aut a parentibus relictas accepisset, aut artis ullius exercitio sibi comparasset, nunc ad incredibilem opulentiam pervenit, per scelera ac sacrilegia, fratrumque concussiones: dum iniuria affectos decipit, promittens quidem sese illis accepta mercede opem laturum: fallens autem ipsos, & ex facilitate litigantium, qui ut negotio liberentur, quidvis dare parati sunt, lucrum inaniter captans; & pietatem quæstum esse existimans. Neque quod fastu, & arrogantia supra modum elatus, sæculares gerit dignitates, & Ducenarius vocari quam Episcopus mavult; per forum magnifice incedens; epistolas legens ac dictans inter ambulandum palam ac publice, stipatusque maxima hominum multitudine partim præeuntium, partim subsequentium: adeo ut ex illius fastu & arrogantia, incredibilis invidia odiumque nostrum adversus fidem nostram conflatum sit. Neque item attinet examinare ambitiosam hominis vanitatem in Ecclesiasticis conventibus, quam omni studio consectatur; nihil aliud quam inanem gloriam captans & pompam affectans, atque huiusmodi artibus animos imperitorum perterrefaciens. Nam & tribunal, & sublimem thronum, non ut Christi discipulus sibi ipse construxit, & secretum, perinde ac sæculares magistratus, ita appellatum habuit. Ad hæc femur manu percutere, & tribunal pedibus pulsare solitus. Eos vero qui non laudarent, nec, ut in theatris fieri solet, oraria concuterent, neque una cum fautoribus ipsius, viris ac mulierculis indecore auscultantibus exclamarent atque exsilirent; sed cum gravitate ac modestia sicut in Domo Dei decet audirent, increpabat & contumeliis afficiebat. Et alios quidem legis nostræ doctores iam vita functos petulanter in concione lacerabat: de se autem ipse magnifice loquebatur, non

ut Episcopus, sed ut sophista quidam & impostor. Quin etiam Psalmos in honorem Domini Iesu Christi cani solitos, quasi novellos & a recentioribus hominibus compositos abolevit. Mulieres autem magno Paschæ die in media Ecclesia Psalmos quosdam canere ad sui ipsius laudem instituit; quod quidem audientibus horrorem merito incussetit. Episcopos quoque vicinorum pagorum & civitatum, necnon & Presbyteros assentatores suos submisit, qui in suis ad populum concionibus eadem de ipso prædicarent. Etenim Filium Dei e cælo descendisse, nobiscum confiteri renuit, ut aliquid obiter præmittamus ex iis quæ infra uberius exponentur. Neque id simplici assertione nostra, sed ex ipsis quæ ad vos misimus gestis, non semel declaratur: maxime vero ubi dici Iesum Christum e terra ortum fuisse. At vero illi qui in eius honorem Psalmos canunt, & coram populo eum deprædicant: ipsum quem impietatis doctorem habuerunt, Angelum esse dicunt e cælo delapsum. Atque hæc ille omnium hominum superbissimus non prohibet; sed interest ipse cum dicuntur. Quid hic referre attinet subintroductas, ut Antiocheni vocant, mulieres, tam ipsius quam Presbyterorum eius ac Diaconorum? In quibus non hoc solum, sed etiam alia insanabilia crimina, quorum conscius est, & quorum ipsos reos esse convicit, nihilominus tegit ac dissimulat, ut illos sibi obnoxios habeat: utque dum sibi ipsis metuunt, ipsum ob ea quæ impie agit ac loquitur, accusare non audeant. Ad hæc divitiis eos locupletavit. Cuius rei caussa ab iis qui talia concupiscunt, amatur atque suspicitur. Quid inquam attinet hæc scribere? Scimus utique, fratres dilectissimi, Episcopum & universum clerum, bonorum operum exemplum multitudini præbere debere. Neque illud ignoramus, quot ex eiusmodi mulierum contubernio partim in præceps lapsi sint, partim in suspicionem venerint. Itaque etiamsi quis concesserit nihil ab eo turpe committi, suspicionem tamen quæ inde nasci solet, vitari oportebat; ne quemquam offenderet, neve aliquos ad imitationem sui provocaret. Quo enim modo increpabit alium & admonebit, ut a frequentiori mulieris consuetudine abstineat, ne forte corruat sicut scriptum est, iis qui unam quidem iam dimisit, duas vero ætate florentes & forma conspicuas secum habet, & quocumque proficiscitur, circumducit; idque deliciis diffluens & epulis sese ingurgitans? His de caussis omnes quidem apud se privatim ingemiscunt atque suspirant: sed potentiam eius ac tyrannidem adeo reformidant, ut accusare illum non audeant. Verum de his, sicut antea diximus, examinaverit fortasse aliquis, & in indicium vocaverit hominem Catholicæ professionis, nobisque fidei ac ministerii societate coniunctum. Ab hoc vero qui prodito atque eiurato religionis nostræ mysterio ad exsecrandam transgressus hæresim Artemæ, (quidni enim parentem illius vobis tandem indicemus?) in ea se plurimum iactavit: ab hoc, inquam, rationem eorum omnium exigendam esse non existimamus... Hunc igitur Deo bellum indicentem, nec cedere volentem, cum a communione nostra abdicassemus, necesse habuimus alium eius loco Ecclesiæ Catholicæ Episcopum ordinare, non absque divina, ut credimus, providentia: Demetriani scilicet beatæ memoriæ Episcopi, qui ante hunc magna cum laude eamdem rexit Ecclesiam, filium Domnum; virum omnibus quæ Episcopum decent dotibus exornatum. Quod quidem idcirco vobis significavimus, ut & ad eum scribatis, & ab eo communicatorias litteras accipiatis. Hic vero ad Arteman scribat, si lubet; & qui Arteman sectantur, cum eo communicent... Igitur cum Paulus a recta fide simul & Episcopatu excidisset, Domnus... administrationem Antiochenis Ecclesiæ suscepit. Sed cum Paulus e domo Ecclesiæ nullatenus excedere vellet; interpellatus imperator Aurelianus rectissime hoc negotium diiudicavit, iis domum tradi præcipiens, quibus Italici Christianæ religionis Antistites & Romanus Episcopus scriberent. Hoc modo vir supra memoratus cum summo dedecore per sæcularem potestatem ab Ecclesia exturbatus est.

S. Epiphan. *Contra Paulum Samosat Heres. 65. num.* 1. (Paulus) Samosatis Mesopotamiæ ad Euphratem urbe natus, Aureliano ac Probo imperantibus, Antiochenæ Ecclesiæ præpositus est. Qui... Artemonis hæresim instauravit... Deum Patrem, & Filium, ac Spiritum sanctum unum esse Deum. Verbum Dei, eiusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut hominis in corde proprium verbum inesse cernimus. Filium Dei subsistentiam habere per sese nullam, sed in Deo subsistere Id quod Sabellio quoque placuit... & Noeto... quamquam non eodem cum istis modo, sed diverso quodam ille sentiat... Dei Verbum in terras delapsum in Iesu, qui homo merus esset, habitasse. Ita unus, inquit ille,

duobus Conciliis Antiochenis (F) celeberrimis ann. 266. & 272. Scripsere adversus illas hæreses SS. Dionysius Alexandrinus, Athanasius,

---

Deos est: neque aut Pater est Pater, aut Filius Filius, aut Spiritus sanctus Spiritus est sanctus. Immo vero Deus unus est Pater, & huius in ipso Filius, ut est in homine sermo. Quam quidem opinionem ex hisce fere testimoniis colligit. Primum, quod Moyses dixerit: *Dominus Deus tuus, Dominus tuus est*. (Deuter. vi. 4.) Neque vero cum Noeto Patrem ille passum esse definit; sed solum, inquit, adveniens Verbum, totum illud administravit, & ad Patrem revertit.

S. Philastr. Brix. Episc. Paulus quidam fuit Samosatenus post nos in Syria, qui Verbum Dei, id est, Christum Deum Dei Filium substantivum, ac personalem & sempiternum esse cum Patre denegabat: prolativum autem, id est, quasi aera quemdam dicebat, non tamen personam vivam Filii sempiternam cum sempiterno Patre credendum docebat. Hic Christum hominem iustum, oon Deum verum prædicabat. Iudaizans potius, qui & circumcisiooem docebat, unde & Zenobiam quamdam reginam in Oriente tunc temporis ipse docuit iudaizare.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 44. Pauliani a Paulo Samosateno, Christum non semper fuisse dicunt; sed eius initium, ex quo de Maria natus est, asseverant; nec eum aliquid amplius quam hominem putant. Ista hæresis aliquando cuiusdam Artemonis fuit: sed cum defecisset, instaurata est a Paolo, & postea sic a Photino confirmata, ut Photiniani quam Pauliani celebrius nuncupentur. Istos sane Paulianos baptizandos esse in Ecclesia Catholica, Nicæno Concilio constitutum est. Unde credendum est eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici cum de Catholica discederent abstulerunt, eamque custodiunt.

Theodorat. *Heret. fabul. lib.* 2. *num.* 8. Paulus vero Samosatenus, Antiochensium quidem Episcopus fuit. Zenobia autem tunc temporis toparchiam obtinente, (Persæ siquidem Romanis devictis Syriam illi & Phœnicem regendas dederant) in Artemonis hæresim lapsos est, hac ratione demereri illam ratus, quæ eadem cum Iudæis sentiebat. Quod cum didicissent Ecclesiarum rectores, non vacare periculo censuerunt, tantum morbum negligere, qui serpere festioabat, & adiutricem habebat maximæ civitatis amplitudinem. Et Dionysius quidem Alexandrinus Episcopus, vir doctrina insignis, profectionem distulit propter senectutis imbecillitatem, per litteras autem suasit illi quæ coovenniebat, & Episcopos, qui convenerant, ad zelum pro veritate suscipiendum excitavit. Inter eos autem qui convenerant, primas tenebant Gregorius ille magnus & celeberrimus, qui per inhabitantem in eo Spiritus gratiam ab omnibus decantata miracula peregit, & Athenodorus eius frater, & Firmilianus Cæsareæ Cappadociæ Episcnpus, vir illustris, & qui scientia utraque pollebat, tum externa, tum divina; & Helenus præterea Cilicum regens Metropolim. Hi cum molti essent qui convenerant ceteris præsidebant. Ac primum quidem suasionibus & consiliis conati sunt Paulum a prava opiniooe abducere. Postquam vero aperte negavit ille se tale quidpiam sensisse, sed Apostolica se dogmata sequi dixit, Dominum pro concordia laudantes, ad greges suos redierunt. Procedente autem tempore, fama iterum oras omnes pervadens, Pauli depravationem omnibus nuntiavit. Sed ne sic quidem laudatissimi Patres facile ad virum abscindendum processerunr: sed primo quidem morbo mederi per litteras conati sunt. Ubi vero immedicabile malum esse perspexerunt, Antiochiam iterum alacri animo contenderunt, & lenia medicamenta adhibuerunt, admonentes & exhortantes, & pacta conventa in memoriam revocantes. Post hæc videntes & illum inficiantem, & instantes accusatores, & illum se convicturos pollicentes, convenerunt in Concilium. Hic Malachione quodam, qui Sophisticam antea professus, Presbyter postea fuerat ordinatus, disputationem habente cum Paulo, deprehensus est Christum hominem dicere divina gratia insigniter ornatum. Tunc itaque concordi in eum lata sententia ex sacris illum catalogis merito expunxerunt. Et quoniam resistebat, Ecclesiæque principatum obtinebat, Aurelianum, qui tunc imperabat, de Pauli audacia edocentes, persuaserunt ut ex Ecclesia illum expelleret. Idolorum enim cultui deditus æquum existimavit, eum qui fidei suæ hominum sententiæ non acquiesceret, ab eorum consortio resecari.

(F) Concil. Antiochenum I. *an.* 266.

Basilius, aliique. Damnavit eas & Concilium Nicænum.

MANES antea *Cubricus* nomine, postea *Manichæus*, nomen dedit famosæ *Manichæorum* sectæ, quæ ex principiis priorum Hæreticorum orta, longe lateque pullulavit, ut infra videbimus. Duo suprema omnium principia & numina admittebant, unum bonum, malum alterum. Duas in singulis hominibus animas esse effutiebant, unam bonam quæ esset a bono principio, alteram a malo malam. Carnem detestabantur, ideoque earum esu interdicebant. Vinum gustare iis sacrilegium erat. Damnabant nuptias, & tamen in omnem erant effusi libidinem & intemperantiam. Asserebant Christum assumpsisse corpus mere phantasticum, adeoque negabant hunc fuisse vere mortuum, vere crucifixum, vere e mortuis suscitatum. Deum contendebant esse auctorem peccati, nullum in homine admittebant liberum arbitrium, nullum peccatum originale. Negabant proinde baptismum esse necessarium ad salutem, negabant fidem esse necessariam. Carnis concupiscentiam a malo principio in nobis inesse, non a peccato contendebant. Reiiciebant prorsus auctoritatem veteris Testamenti, novum vero adulteratum esse contendebant, aliudque Evangelium ipsi confinxerant. Plura alia somniabant & fabulabantur in perniciem animarum. (G) Quæ omnia fuse descripsit S. Augusti-

---

Filium vero qui est apud Patrem, Deum quidem & Dominum omnium creaturarum dicit; a Patre autem missum de cælis, & carne assumpta factum esse hominem: quamobrem corpus eius ex Virgine sumptum, *in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitavit*, divinitati immutabiliter unitum & deificatum est. *Coloss.* II. 9.

CONC. ANTIOCHEN. II. *ann.* 272. *Epistola synodica ad Dionysium*. Quoniam Paulus (Samosat. hæresiarcha) relicto Ecclesiæ canone ad adulterinam depravatamque doctrinam se transtulit, eius res gestas, cum sit extra Ecclesiæ fines eiectus, nihil attinet disquirere.

(G) EUSEBIUS *Hist. Eccl. lib.* 7. *cap.* 31. Iisdem temporibus (Sub Rom. PP. Dionysio & Felice) ille merito dictus Manes, id est, furiosus, qui dæmoniacam hæresim nominis sui condidit; armatus insania, ab adversario Dei satana ad multorum hominum perniciem productus est. Hic in universa vivendi ratione cum sermone ipso tum moribus barbarus, & suapte natura furiosus ac dæmoniacus; his consentanea aggressus, seipsum Christum fingere instituit. Et nunc quidem Paracletum se, ipsumque Spiritum sanctum esse prædicabat: præter insaniam superbia etiam elatus. Nunc vero quasi Christus duodecim discipulos novi dogmatis consortes eligebat. Cum igitur falsa & impia dogmata ex variis hæresibus iam pridem exstinctis hinc inde collecta consarcinasset, ea tamquam letale quoddam virus ex Perside in orbem Romanum effudit. Ex quo impium Manichæorum nomen exortum, multis in locis ad hunc usque diem exuberat.

S. EPIPHANIUS *adversus Manichaeos*, *Hæres.* 65. *num.* 1. Manichæi, quos Acuanitas de Acuæ veterani cuiusdam nomine vocant, qui e Mesopotamia profectus, letiferum illud virus Eleutheropolim transtulit, magnum per illud tempus, in quod ætas ipsorum incurrit, prædicatione sua malum in orbem terrarum invexerunt. Nam Aureliano imperante, quarto eius imperii anno emergere cœperunt. Celeberrima hæc hæresis est, & quamplurimas regiones illius fama peragravit: quæ a Mane quodam per multas oras partesque terrarum dissipandi sui initium accepit.

Porro Manes genere Persa, Cubricus primum appellatus, Manis sibi nomen

imposuit ... Cubricus iste viduæ cuiusdam servus fuit, quæ sine liberis decedens, infinitam ei pecuniarum vim, & auri argentique, & aromatum, ceterarumque rerum copiam testamento reliquit; cum eamdem ipsam hereditatem a Therbinto quodam perinde & ipso servo mulier accepisset, qui mutato nomine Assyriorum lingua Buddas est dictus. Atque hic Scythiani cuiuspiam servus fuit, qui e regione Saracenorum oriundus in Palæstinæ finibus, in Arabia scilicet educatus fuerat. Ubi græcorum lingua, ac litterarum studiis institutus, summam inanissimarum huius mundi disciplinarum scientiam adeptus est. Cumque idemtidem negotiandi gratia in Indiam proficisceretur, magnam, & copiosam mercaturam faciebat. Ex qua plurimum locupletatus, Thebaidem obire solebat.

N. 2. ... Hic initio divitiis inflatus, & aromatum, ceterarumque ex India opum copia, cum Hypselen Thebaidis oppidum venisset, ibique perditam quamdam mulierculam invenisset eleganti corporis specie, pro eo ac stolidus erat stupore affectus, e lupanari, ubi tum meretriciam exercebat, abducit; & ad eam adhærescens in libertatem assertam sibi in matrimonium adiunxit. Deinde longo post tempore homo nefarius, præ deliciis minime sese continens, & in otio degens, ac sceleribus assuetus, novi aliquid in orbem introducere nimio ex luxu in animum induxit. Itaque voces quasdam eiusmodi ex sese non ex litteris sacris, aut ex sancti Spiritus oraculis, sed ex infelici humani ingenii ratione commentus est. Quæ enim, aiebat, ratio est, cur quæ in tota hac rerum universitate continentur, inæqualia sunt, puta album & nigrum, fulvum & viride, umidum & siccum, cælum ac terra, nox & dies, anima & corpus, bonum & malum, iustum & iniustum, nisi quod ex duobus hæc sunt principiis exorta?.. Scythianus ille excæcatus animo, atque a Pythagora erroris argumenta nactus... libros quatuor conscripsit: quorum unum, Mysteriorum, inscripsit: alterum Capitum: tertium Evangelium; quartum Thesaurorum.

N. 3. Inter hæc cum audisset Prophetarum ac Legis oraculis mundi procreationem, atque unum solumque omnium principem moderatoremque celebrari, qui & semper exsisteret, nec desineret umquam, Patrem scilicet, ac Filium, & Spiritum sanctum, abundantioribus animi deliciis impulsus, atque ut rudi imperitoque erat ingenio, cavillans, ac vehementiore luxu fractus, Ierosolymam sub Apostolorum tempora proficisci statuit, ut illic sermonem cum iis conferret, qui ea prædicarent, quæ ad unius principatum, resque a Deo conditas pertinerent. Itaque simulatque ad urbem illam accessit, cum Presbyteris, qui illic erant, quique ex Legis a Deo Moysi traditæ, ac propheticæ disciplinæ præscripto vitam instituebant, disputare cœpit. Qui enim, aiebat, unum esse Deum asseritis, qui noctem diemque condiderit, necnon carnem & animam, siccum & humidum, cælum atque terram, tenebras ac lumen? Quod cum illi aperte demonstrarent: neque enim occulta veritas est; contra ille sine ullo pudore contendere. Verum ubi nihil proficit, in eadem nihilominus molestiæ impudentia persistit. Postremo cum nihil efficeret omnino, sed victus potius abscederet, magicis quibusdam libris adhibitis, (erat enim maleficiorum peritus, ac perniciosam illam & exitiabilem artem ex Indorum, & Ægyptiorum, Gentiliumque disciplina, velut mercimonium quoddam, abstulerat) præstigiis illudere conatus est; ac domo quadam conscensa, nihilo magis quod volebat assecutus est. Quippe inde præceps decidens ex hac vita migravit, cum multos illic annos egisset, atque unum tantummodo secum discipulum habuisset, Terbinthum videlicet illum, quem diximus, cui & sua omnia velut fidissimo benevolentissimoque administro commisit. Hic mortuum Scythianum quam honorificentissime sepelivit. Tum apud se deliberans, statuit ad illam mulierculam non reverti, quam e meretricio quæstu, ac servitute sibi Scythianus adiunxerat. Itaque cum omnibus quæ habebat, auro scilicet, argento, ceterisque copiis in Persidem aufugit. Ibi ne deprehenderetur, mutato nomine, pro Terbintho, Buddam se, uti diximus, appellat. Atque hic pessimam rursus quatuor illorum Scythiani librorum, ac magicarum artium & præstigiarum hereditatem adiit. Idem enim litterarum apprime studiis erat eruditus. Sed cum in Perside & ipse disputaret, atque apud viduam quamdam habitans, cum Æditui ac Sacerdotibus Mithræ, inprimisque Parco quodam, ac Labdaco Prophetis de duobus principiis contenderet, neque vel idololatriæ antistitibus resistere posset, sed ab iis turpissime convictus esset, Scythiani, quem se-

quebatur, exemplo domus fastigium conscendens, ibique magicis artibus id efficere studens, ne quis sibi deinceps contradicere auderet, ab Angelo deiectus cecidit, atque ob ea quæ moliebatur maleficia periit: anus porro, sepulto illius corpore, pecuniam omnem obtinuit. Quæ quidem cum liberos, ac propinquos haberet nullos, diu in illo statu perseveravit. Tandem vero Cubricum qui & Manes dictus est, ad obsequia famularia servum coemit: cui moriens malam illam hereditatem, perinde atque aspidis virus, multorum ad interitum ac perniciem reliquit.

N. 4. Itaque Cubricus, qui se Manem vocavit, inter Persas, apud quos degebat, disputare instituit. Verum cum nemini dogmata sua probaret; sed quicumque doctrinam illius audiebant moleste ferrent, ac novitate ipsa, horrendisque illis, & ad decipiendum compositis fabulis, ac vocibus vehementer obstupescerent; cumque omnes ille, quos de impio commento sermones habebat, refelli evertique cerneret, occasionem quamdam excogitavit, per quam inanissimis illis, & ad stuporem confictis fabulis auctoritatem asciseeret. Cum enim percrebuisset Persarum regis filium, quadam ægritudine correptum in regia Persarum urbe decumbere: (neque enim Manes illic degebat, sed alio quodam in loco ab regis aula disfito) excæcante illum improbitate sua, ratus in heri sui Terbinthi, sive Buddæ qui & Scythiani heres fuerat, libris posse se ad sanandum regis filium remedia quædam invenire, ex urbe sua digressus ad regiam contendit: ac quorsum venisset aperiens, certam filio regis opem promittit. Sed spes impostorem fefellit. Nam cum ægro medicamenta quædam adhibuisset, expectatione sua frustratus est: adeo ut inter illius manus adolescens postremo sit mortuus, quo vana ipsius ac mendacia promissa convincerentur. Hæc cum ita contigissent, iussu regis in vincula coniicitur. Neque enim Persarum reges in gravioris delicti reos subinde supplicia decernunt; sed exquisitiori quodam morris excogitato genere, tormentis prius illos ac quæstioni subiiciunt.

N. 5. At Manes, sive Cubricus interim in carcere detinebatur, ubi illum discipuli eius identidem invisebant. Iam enim suam, ut ita dicam, manum circulator iste collegerat, quos discipulos nominabat, duos ac viginti. Quorum e numero tres elegit, Thomam, Hermeam, & Addam. Ac cum animo repeteret, quæ de sacris Christianorum libris audierat, qui in Iudæa, totoque terrarum orbe circumferebantur, hoc est Lege, Prophetis, Evangeliis, Apostolorumque scriptis; numerata pecunia Ierosolymam illos allegat. Sed hoc ante fecerat, quam in carcerem coniiceretur, quando apud multos verba faciens, dogma suum probare non poterat. Quamobrem audito Christi, eiusque servorum, hoc est, Christianorum nomine, hac ipsa professionis huius appellatione ad illudendos homines abuti statuit. Profecti itaque discipuli libros illi nulla interposita mora coemunt. Deinde ad Magistrum reversi, iam eum libertate privatum, atque in carcerem compactum reperiunt: quo ad illum ingressi, libros offerunt. Quibus acceptis, ac diligenter evolutis, mala fide pleraque depravavit, ac veritati mendacium suum admiscuit, ubicumque speciem aliquam orationis appellationemque nactus est, quæ non nihil opinionis suæ simile præ se ferret: unde & confictam deinceps a se fabulam affirmare conatus est. Interim ingenti pecuniarum vi, assiduisque precibus exorato commentariensi fugam arripit, ac relicta Perside Romanorum fines ingreditur. Cumque iam ad Mesopotamiæ Persidisque confinia, ac solitudinem, quæ illic est, pervenisset, nuntiatum est, præstantissimum quemdam esse virum, atque excellenti pietate præditum, Marcellum nomine, qui Cascharæ, quod Mesopotamiæ oppidum est, habitaret, virum undequaque Christianum, atque in omnibus iustitiæ officiis plane mirabilem: qui & viduis, & pauperibus, nec non & orphanis ac denique indigentibus largiretur. Ad hunc igitur applicare se constituit, ut eum obnoxium sibi hominem habuisset, non in Mesopotamia modo, sed & toto illo Syriæ Romanique Imperii tractu dominari posset. Quocirca eiusmodi ad illum Epistolam scribit.

Manichæi ad Marcellum Epistola.

N. 6. Manichæus Apostolus Iesu Christi, & qui mecum sunt sancti omnes, & virgines, Marcello filio carissimo, gratia, misericordia, pax a Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo: ac te lucis dextera custodiat a præsenti sæculo nequam, eiusque casibus, & laqueis malignis, amen.

Quod te summa caritate præditum esse cognovi, vehementer sum gavisus. Quod

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

vero non recte rationi consentaneam fidem profiteris, equidem dolui. Quamobrem, cum ad corrigendum genus humanum missus fuerim, eorumque, qui in se fraudem errorenque commiserint, rationem habeam, necessarium putavi has ad te litteras scribere: quibus inprimis animæ tuæ, tum tuorum saluti consulerem, ut ne confusum quiddam pertubatumque sentires, pro eo ac rudiorum magistri docent: qui quidem ita prædicant: Bonum ac malum ab eodem proficisci; unumque dumtaxat principium statuunt: neque lucem a tenebris, bonum a malo, exteriorem hominem ab interiori, ut antea dixi, discernunt ac separant: immo vero alterius cum altero confundendi, miscendique nullum finem faciunt. Tu vero, fili, ne ut plerique hominum temere ac sine ratione ambo ista coniungito; neque bonitatis auctori Deo tribuito. Nam illi principium ac finem, & horum auctorem malorum ad Deum referunt, *quorum finis maledicto proximus est*. Non enim iis, quæ in Evangeliis a Salvatore ac Domino nostro Iesu Christo dicuntur, fidem adhibent: *Non potest arbor bona fructus malos facere: neque arbor mala bonos fructus facere*. Quemadmodum vero Deum satanæ malorumque, quæ ab eo geruntur conditorem ac procreatorem asserere audeant, magnopere demiror. Atque utinam hactenus vanissima illorum consilia progrederentur; nec unigenitum Dei Filium Christum Dominum, *qui de Patris sinu descendit*, Mariæ cuiusdam mulierculæ filium esse dicerent, atque ex sanguine carneque, tum vero reliquo mulierum fœtore prodiisse. Sed ne longiorem epistolam scribens, diutius æquitatem tuam detineam, cum præsertim naturali eloquentia caream, his quæ dicta sunt ero contentus. Ubi vero ad te venero, plenius omnia cognosces; si quidem salutis tuæ curam aliquam suscipis. Neque enim cuiquam laqueum iniicimus, ut stolidiores nonnulli faciunt. Intellige quæ dico, fili carissime.

Luc. vi. 43.

N. 7. Hanc Epistolam cum Marcellus vir egregius, ac religiosissimus, & inprimis illustris legisset, mirum in modum obstupuit. Ac tum forte contigit, ut eodem die, quo illam a Manichæo Epistolam Dei servus accepit, Archelaus urbis Episcopus una cum illo domi esset. Qui re omni perspecta, dentibus fremens, rugientis leonis instar, ac divino quodam ardore percitus, ad Manichæum potius proficisci cupiebat, hominemque e barbaris, unde is ortus erat, advenientem, & ad humani generis perniciem insurgentem, capere. Sed prudens Marcellus, mitigato precibus Episcopo, Tyrbonem horratus est, ut ad Manem in Arabionis castellum rediret, ubi ab illo expectabatur ... Sed quum Tyrbo reverti ad Manichæum nollet, eo relicto expeditum quemdam cursorem e familia sua destinat, per quem has ad illum litteras edidit.

Marcelli ad Manichæum Epistola.

Marcellus vir illustris Manichæo per epistolam mihi cognito salutem. Accepi quas ad me dedisti litteras. Tyrbonem vero pro mea benignitate suscepi. Quid autem litteræ tuæ sibi velint nondum intellexi: nisi tu ad nos veniens singula, uti per litteras recepisti, ad verbum exposueris. Valete.

N. 8. Hæc ubi Manes accepit, tametsi nihil in ea Tyrbonis retentione boni esse secum animadverteret: (persæpe vero falli opinione solebat, aliaque omnia, quam ita uti se res habebat coniicere) ut de tota re certior fieret, occasione ex Marcelli litteris accepta, celerrime ad illum accurrit. At Archelaus Episcopus præter doctrinam fidei insuper ardore præditus, auctor erat, ut, si fieri posset homo ille, pardi instar ac lupi vel cuiusvis alterius bestiæ, interceptus, morti traderetur, ne eiusmodi feræ incursione pecora læderentur, cum illius ingressum cognosceret. Marcellus contra patienter ac leniter potius illum in colloquio tractandum putabat. Ille vero comperta iam Manis opinione ac doctrina: si quidem Tyrbo utrique totam illius sectæ vanitatem explicarat....

N. 10. Hæc igitur cum ita se haberent, & Archelaus penitus omnia cognosset, ut de quæstione illa disputare posset; cumque ad id esset instructissimus partim quod a multiplici divinarum rerum scientia paratissimus erat, partim quod a Tyrbone perdoctus ante fuerat, & omnes nefarii hominis præstigias accurate didicerat; ecce tibi cum suorum comitatu Manes accessit. Quare subinde nulla interiecta mora publicam collationem instituunt in oppido ipso Caschara, ut ante omnia controversiam agitarent. Ad id vero concertationis arbitros deligunt, Marsipum quemdam, & Claudium, & Ægialeum, & Cleobulum: quorum primus gentilis sapientiæ, secundus medicinæ Professor; tertius Grammaticus; postremus erat Sophista. Multa in ea disputatione ultro ci-

troque iactata sunt; cum hinc Manes fabulas suas proponeret, inde Archelaus velut egregius miles adversarii tela vi sua, ac virtute discuteret. Postremo victus est Manes, ac de iudicum sententia veritati victoria cessit.

N. 11. Secundum hæc Manes fuga sibi consulit. Populus enim lapidibus illum obruere volebat, nisi Marcellus in medium prodiens, vultu ipso venerationis pleno aspectuque repressisset. Quod nisi fecisset, iamdudum infelix ille periisset. Inde igitur discedens, Diodoridem (pagus is est in Charcharis) sese contulit: ubi Tryphon quidam erat vir optimus, ac tunc loci illius Presbyter. Ad hunc Manes divertens rursum miscere omnia, ac se arroganter efferre, nactus hominem alioqui bonum, & excellenti pietate præditum, sed orationis præsidio destitutum. Verum ne sic quidem, uti speraverat, illudere Christi servo potuit. Deus enim iis, qui in se confidunt, Spiritus sancti dona præparat, abunde largitur, prout ipse pollicitus est, qui mentiri non potest. *Nolite*, inquit, *solliciti esse, quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris mei, qui loquitur in vobis* Sed cum Manes iterum cum Tryphone Presbytero congredi vellet, qui sibi in plerisque contradixerat, ille rem omnem per litteras Archelao significat, his verbis: Homo quidam huc accessit, qui infestissimi lupi more ovile perdere aggreditur. Verum obsecro te scribere ad me, quemadmodum adversus illum me gerere oporteat, ac quibus rationibus perniciosæ eius doctrinæ sesistere. Quod si venire ipse dignaberis, Christi ovile, gregemque ab omni sollicitudine liberabis. Archelaus his acceptis litteris duos ad eum libros mittit, quos in promptu facileque comprehenderet, contra Manem conscriptos. Ceterum ut adventum suum præstolaretur admonuit. Interim Manes medium in pagum summo diluculo prodiens, Tryphonem ad disputandum provocat. Qui cum se stitisset, & ad omnia quæ quæsierat sigillatim pro ea, quam a Deo acceperat, sapientia respondisset, atque impostorem lenius agitaret, apud se non nihil hæsitans; repente Archelaus nec opinato conspectus est, qui tamquam acerrimus pater familias, suorumque studiosissimus audacter in prædonem fremens incurrit. Quem ut Manes aspexit, simulata blanditia: Sine me, inquir, cum Tryphone contendere: tu enim me, cum sis Episcopus, dignitate superas.

Matth. x. 19. 20.

Archelaus vero, ex eo quod iam illius dogma confutatum erat, mulro quam verbis exprimi posset, simulandi callidiorem esse docuit, osque illi prorsus occlusit. Tum quæ ab illo proposita fuerant dissolvens, novum ei pudorem incussit, cum ne hiscere quidem amplius auderet. Sub hæc populus ardentibus rursum animis scelestum illum opprimere conatus est. Quorum ille manus effugiens, ad castellum Arabionis reversus est.

N. 12. Sed Persarum rex, comperta Manichæi fuga, missis satellitibus in eodem illo castello comprehensum hominem ignominiose in Persidem abduxit: ubi calamo cute detracta, ultimum de eo supplicium sumpsit. Quam quidem cutem utris in modum, infartis paleis, ad hodiernum diem in Perside servant. Hunc igitur ille exitum vitæ consecutus est. Ob id Manichæi lectulis suis arundines substernunt. Ergo ille sic mortuus eos, quos dixi, discipulos reliquit, Addam, Thomam, & Hermeam, quos antequam illo mortis genere pœnas lueret, varia in loca dimiserat. Hermeas enim in Ægyptum profectus est, quo cum plerique versati sunt. Neque enim antiqua est admodum hæc hæresis, adeo ut qui cum Hermea Manis discipulo colloquuti sunt, nobis quæ ad illum pertinebant narraverint. Addas in superiorem regionem abiit, Thomas in Iudæam. Atque ab iis secta illa ad hodiernum usque diem vires atque incrementum habuit...

N. 13.... Manes in eo libro, quem de fide scripsit: libros enim varios edidit, quorum unus viginti duas in partes distributus est, alphabetico ordine pro litterarum quibus Syri utuntur numero: .... huius inscriptio est, Manichæi mysteria. Alius est cui Thesauro nomen inditum: Præter hos, alios quosdam ad illudendos homines contexuit, velut minorem Thesaurum. Item de Astrologia. Neque enim a curiosis illis artibus abhorrent; quin potius astronomiæ scientiam præ se ferunt, ac de ea gloriantur. Sed & amuleta, hoc est, appensa quædam e collo, necnon & cantiones magicas ac præstigias usurpant...

N. 20. Colliguntur ab ascensione Christi ad Manem, & Aurelianum, ac Probum imperatores anni 276. ex quorumdam Chronographorum calculo. Ex aliorum vero supputatione 246....

N. 21... A magnis viris admirabiles ad illius refutandos errores lucubrationes sunt editæ. Velut ab Archelao Episcopo, ut

antea dictum est: Origene, ut accepimus, Eusebio Cæsariensi, & altero Emeseno, Serapione Thumnensi, Athanasio Alexandrino, Georgio Laodiceno, Apollinario item Laodiceno, Tito, ac plerisque aliis, qui adversus illum scripserunt.

Manichæi impia dogmata.

N. 25.... Hic igitur Deos geminos enlit, ingenitos, a semet existentes, sempiternos, invicemque contrarios. Quorum alterum bonum, malum alterum definit, atque uni lucis nomen imponit, tenebrarum alteri. Ad lucis partes hominis animam pertinere putat; tenebris vero corpus, ac materiæ opificium tribuit. Horum vero permixtionem ac temperationem hunc in modum accidisse dicit, ac duorum regum exemplo declarat, qui iamdudum inimici mutuo sibi bellum inferunt, ita ut uterque privatim sua possideat. Ita tenebras, ait, collectis viribus, finibus suis egressas incursionem fecisse, ac cum luce dimicasse. Cum autem bonus pater tenebras in terra sua versari cognosceret, vim a se ipso quamdam edidisse, quæ vitæ mater appellata sit. Ab hac primum hominem productum, necnon & elementa quinque, ventum, lucem, aquam, ignem, materiam. Hæc cum velut ad bellicum apparatum induisset, in inferiora delapsum cum tenebris pugnasse. Tenebrarum vero principes, qui cum ea decertabant, ex illius armatura, quam animam esse dicit, non nihil ademisse. Quo quidem tempore primum hominem in inferioribus his locis a tenebris magnopere esse vexatum. Quod nisi orantem Pater exaudisset, atque alteram a se productam vim in subsidium misisset, quæ vivus spiritus diceretur, ac nisi descendens dexteram ei porrexisset, atque e tenebris eduxisset, iamdudum primum illum hominem detentum periculum ingens aditurum fuisse. Ab eo igitur tempore animam in inferiori hac sede reliquit. Quæ caussa est cur Manichæi, quoties invicem occurrunt, huius rei significandæ gratia mutuo sibi dexteras porrigant, tamquam a tenebris erepti. Omnes enim sectas versari in tenebris asserit. Tunc vivum illum spiritum mundum condidisse, ac tres alias virtutes ferentem, & delapsum principes extulisse sursum, & in firmamento stabilisse, quod ipsorum corpus est, sive globus.

N. 26. Tum vero præterea eodem a spiritu luminaria creata, quæ sunt animæ reliquiæ; itaque ab illo perfecta, ut firmamentum circumacta percurrerent. Rursum vero terram octuplici specie fabricasse. At baiulum infra sustinere, fatigatumque tremere, ac terræ motum præter constitutum tempus efficere. Ob id bonus, inquit, Pater Filium e sinu suo in terræ penetralia, atque intimas eius partes allegavit, ut illius consentaneo desiderio satisfaceret: & quoties terra movetur, vel ille laborans tremuit, vel onus in alterum humerum transfert. Per idem tempus materia stirpes ex sese procreavit; quas cum nonnulli principes diriperent, convocatis illa principum primotibus, unam ab singulis virtutem accepit, hominemque condidit ad primi illius hominis exemplar, cui & animam alligavit. Eiusmodi commixtionis est ratio. Sed vivus Pater, quod animam in corpore afflictam cerneret, ut est misericors, ac benignus, carissimum sibi Filium ad illius recuperandam salutem emisit. Hanc enim ob caussam, simul & baiuli gratia misisse dicitur. Igitur Filius adveniens sese hominis in figuram convertit, atque homini similis hominibus apparuit, licet homo non esset; eumdemque genitum esse homines vulgo crediderunt. Itaque mox ut accessit, opus quoddam ad animarum salutem molitus est, machinamque construxit, in qua cadi etant duodecim: quæ globi cuiusdam agitatione conversa, mortuorum animas rursum evehit, quas magnum illud sidus radiis suis exceptas ac repurgatas in lunam transportat. Ita fit, ut huius orbis impleatur, qui discus a nobis vulgo dicitur. Navigia quippe, & pontones duo esse sidera illa censet. Onusta vero luna ad subsolanum transvehit. Ita deposito onere levatur, ac rursum navigium complet: hinc novis per cados evectis animis, iterum exoneratur, donec suam ac peculiarem animæ partem eripiat. Etenim animam omnem, atque omne quod movetur animal, boni illius patris naturæ particeps esse docet. Porro cum onus illud animatum ad patris æones luna transvexerit, manent eæ in gloriæ columna, qui perfectus aer dicitur. Est autem hic aer lucis columna quædam; quoniam animabus quæ purgantur est referta. Hæc ipsa caussa est, per quam salutem animæ consequantur.

N. 27. Cur autem moriantur homines, caussam huiusmodi proponit. Virgo quædam, inquit, formosa atque compta blanditiarumque plena, principes a vivo spiritu in firmamentum eductos ac cruci

suffixos suis illecebris allicere aggreditur: quæ se maribus pulcherrimæ feminæ, feminis vero elegantis ac formosi specie iuvenis offerens, principes, cum eam tam exquisito ornatu viderint, ad sui desiderium vehementer accendit. Qui cum eam assequi nequeant, extra potestatem exeuntes, præ amore ac cupiditate mirum in modum exardescunt. Cumque accurrentibus illis virgo se ex illorum aspectu subduxerit, tum magnus Princeps ex sese nubes emittit, ut præ iracundia mundo tenebras offundat. Atque hoc modo si vehementius prematur, hominis instar ex sudore lassatur, qui quidem sudor pluviam efficit. Sic & princeps alter Messor appellatus, si virginis illecebra capiatur, pestem in universam terram perdendis hominibus immittit. Siquidem corpus istud cum maiore mundo comparatum corpus dicitur. Ceterum homines universi radices habent infra cum superioribus connexas. Igitur cum a virgine pellectus captusque fuerit, tunc hominum amputare radices incipit, quibus succisis pestilentia grassatur, itaque moriuntur. Quod si superiora radicis præ labore quatiantur, terræ motus consequitur, quo baiulus etiam concutitur. Ea caussa mortis est.

N. 28. Nunc illud vobis exponam, quemadmodum anima quinque in corpora transfundatur. Inprimis enim pars illius exigua repurgatur. Tum in canis vel cameli vel alterius animalis corpus transfertur. Ac si homicidium anima perpetraverit, in celephorum corpus transfertur. Si messuisse deprehendatur, in balbos ac lingua præpeditos. Animæ vero hæc ipsa nomina sunt, mens, notio, intelligentia, cogitatio, ratiocinatio. At messores quicumque metunt, principum similes sunt, qui in tenebris iam tum ab initio versantur, cum primi hominis armaturam adederunt. Ideo transportari illos in fenum, aut phaselos, aut hordeum, aut spicam, olerave necesse est, ut meti succidique possint. Pane si qui vescitur, panem hunc fieri oportet, ut & ipse comedatur. Avem qui occiderit, avis fiet. Similiter qui murem occiderit, in murem commutabitur. Præterea si quis in hac vita dives fuerit, ubi ex corpore migraverit, in mendici corpus transferetur, ut oberrans stipem corroget, indeque sempiternum ad supplicium perveniat. Ac cum nostrum istud corpus ad principes materiamque pertineat, qui Persicam arborem plantat, multa ei corpora obeunda sunt, donec Persica illa ceciderit. Qui sibi domum extruit, in universa corpora distrahetur. Qui in aqua lavat, suammet ipsius animam adstringit. Qui Electis ipsius pietatis aliquod munus non dederit, per multas generationes pœnas expendet, atque in Catechumenorum corpora transibit, donec munera quamplurima largiatur. Ob id ciborum exquisitos quosque Electis offerunt. Panem antequam comedant, orationem ita concipiunt ad panem sermone converso: Neque ego te messui, neque molui, nec expressi, nec in clibanum imposui; alius hæc omnia præstitit, mihique obtulit; ergo ab omni culpa innocens vescor. Quæ cum apud se pronuntiavit, tum Catechumeno dicit: Pro te oravi, ita ille discedit. Nam, ut vobis paulo ante dixi, qui messuerit & ipsum esse metendum, ita qui in instrumentum aliquod frumentum iniecerit, iniiciendus & ipse est: ut qui massam subegerit subigendus, coquendusque qui panem coxerit. Propterea omni opere illis interdicitur. Quin etiam alii sunt, inquiunt, mundi, ex quibus oriuntur sidera, quæ ab hoc nostro occidendo recedant. Si quis humi ambulet, terram lædit: ut & aerem lædit qui manum agitat, cum aer hominum & bestiarum ac volucrum, & piscium & reptilium anima sit. Quicumque vero in mundo est, hoc ipsum, ut dixi, corpus non Dei, sed materiæ est, & tenebris obduci necesse est.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

N. 29. Quod ad paradisum pertinet, mundus is appellatur. Arbores porro in eo sunt, cupiditas, aliæque fraudes, quibus illorum hominum corrumpuntur animi. Quæ autem in paradiso consita est arbor, cuius beneficio bonum discernitur, Iesus est, eiusque cognitio, quæ in mundo est: quam qui percipit, bonum malumque discernit. Sed nec mundus ipse ad Deum pertinet, verum ex materiæ mole formatus est; ob id universa pereunt. Quod autem primo ex homine principes rapuerunt, istud ipsum onus est, quod imponitur lunæ, quodque singulis diebus a mundi contagione purgatur. Anima vero, quæ veritatis expers ex hac vita discedit, dæmonibus traditur, ut eam gehenna atque incendiis edoment. Deinde ita castigata in corpora edomandi rursum gratia transmittitur: unde ingentem in ignem ad finem usque mittitur.

N. 30. De Prophetis nostris ita disserit: impietatis sive improbitatis tenebrarum esse spiritum, qui ascendit ab ini-

tio; & ob id aberrantes nihil loquuti sunt, quod illorum princeps occæcatus animo fuerit. Quorum qui sermonibus auscultat, in sempiternum perit, ad glebam illigatus; pro eo quod Paracleti scientiam minime didicit. Quin etiam solis id Electis suis, qui non plures quam septem fuerunt, hoc mandatum dedit: Ubi cibum sumpseritis, orate, & oleum multorum invocatione nominum consecratum in caput inspergite; ut hæc in vobis fides corroboretur. De quibus nominibus nihil est mihi significatum: soli enim illi septem his utuntur. Præterea sacrum illud ac venerandum apud nos Sabaoth nomen, ipsam esse dicunt hominis naturam, cupiditatisque patrem. Quapropter ... cupiditatem adorant, & esse numen arbitrantur.

De Adami creatione ita sentit: eum qui ita locutus est: *Venite faciamus hominem ad imaginem nostram, & similitudinem*, sive ad eam quam vidimus formam, principem esse, qui reliquis principibus dixerit: adeste, date mihi ex illa luce, quam accepimus, *& faciamus hominem* ad nostrum, qui principes sumus, effigiem qualem aspeximus: qui quidem primus homo est: Ita hominem fabricasse. Eadem & Evam ratione condidisse, eique de sua cupiditate ad Adamum decipiendum impertiisse. Ab iis igitur ex principis opificio mundus iste fabricatus est.

Gen. 1. 26.

N. 31. Ad hæc Deum nihil habere cum hoc mundo commune, nec eo delectari; quod ipsum deprædati sint principes, ac molestiam exhibuerint. Propterea quotidie per sidera ista, solem videlicet ac lunam, animam suam eripere, quibus ab sideribus mundus universus, ac quidquid est creatum diripitur. Eum qui cum Moyse, ac Iudæis, & Sacerdotibus locutus est, tenebrarum fuisse principem existimat: ex quo efficitur Christianos cum Iudæis ac Gentilibus unum & idem esse, utpote qui eumdem Deum venerentur, qui pro suis illos cupiditatibus decipit, cum nihil minus sit quam veritatis Deus. Quare qui eiusmodi Deo confidunt, qui cum Moyse, ac Prophetis locutus est, vinciendi cum illo sunt, quoniam veritatis in Deo minime confidunt. Nam ille alter pro ipsorum, uti dixi, libidine cum eis locutus est. Post hæc omnia postremo, ut ille scripsit, ubi senex imaginem suam ostenderit, tunc baiulus terram extra se dimittit, indeque vehemens ignis erumpens, mundum consumit universum. Deinde glebam novo cum æone mittit, ut omnes peccatorum animæ in æternum vinculis constrictæ teneantur. Quæ tum accident cum simulacrum advenerit. Quidquid vero propagatæ sobolis est, puta Iesus, qui minore navigio vehitur, & vitæ mater, & gubernatores XII. & lucis virgo, & tertius senex, qui in maiore navigio residet, una cum vivo spiritu, & ingentis ignis muro, ventique pariter muro, & aeris, aquæ, vivique & exterioris ignis, apud exiguum sidus habitant, donec incendium universum mundum absumat; id quod certo annorum spatio continget, quorum numerum nescio. Quibus perfectis naturæ duæ pristinum in statum restituendæ sunt, ac principes inferiora sedium suarum incolent, superiora Pater occupabit, ac locum suum recipiet.

N. 32. Hæc ego ex Archelai libro proponenda putavi.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. hæres. quæ sub Apost. extiterunt, num.* 14. Manichæi post hos de Perside a Mane homine, sive Turbone ita dicto surrexerunt, fomenta de illis perniciosa sumentes prioribus, qui duos Deos, unum bonum & unum malum esse adserentes, & pugnam inter Deum & Dominum esse prædicantes, & hominis quidem animam de Deo esse proprie putantes, corpus autem a diabolo factum arbitrantur. Resurrectionem negantes, iudicium non sperantes, dæmonia colentes, elementa adorantes, Deorum Dearumque nomina, ut Pagani, invocantes, & masculos feminas quasdam esse dicentes, & utriusque naturæ participes, & nefandæ turpitudini servientes, qui ab Archelao sancto Episcopo in disputatione superati, abiecti atque notati, manifestati sunt universi illo in tempore, & ut latrones iam sub figura confessionis Christianæ multorum animas mendacio, ac pecudiaria turpitudine non desinunt captivare, qui & in Hispania & quinque provinciis latere dicuntur, multosque hac quotidie fallacia captivare.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 46. Manichæi a quodam Persa extiterunt, qui vocabatur Manes: quamvis & ipsum, cum eius insana doctrina cœpisset in Græcia prædicari, Manichæum discipuli eius appellare maluerunt, devitantes nomen insaniæ. Unde quidam eorum quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, geminata N littera, Mannichæum vocant, quasi manna fundentem. Iste duo

principia inter se diversa & adversa, eademque æterna & coæterna, hoc est, semper fuisse, composuit: duasque naturas atque substantias, boni scilicet & mali, sequens alios antiquos Hæreticos, opinatus est. Quarum inter se pugnam & commixtionem, & boni a malo purgationem, & boni, quod purgari non poterit, cum malo in æternum damnationem, secundum sua dogmata asseverantes, multa fabulantur, quæ cuncta intexere huic operi nimis longum est. Ex his autem suis fabulis vanis atque impiis coguntur dicere, animas bonas, quas censent ab animarum malarum, naturæ scilicet contrariæ commixtione liberandas, eius cuius Deus est esse naturæ. Proinde mundum a natura boni, hoc est, a natura Dei factum, confitentur quidem, sed de commixtione boni & mali, quæ facta est, quando inter se utraque natura pugnavit. Ipsam vero boni a malo purgationem ac liberationem, non solum per totum mundum & de omnibus eius elementis virtutes Dei facere dicunt, verum etiam Electos suos per alimenta quæ sumunt. Et eis quippe alimentis, sicut universo mundo Dei substantiam perhibent esse commixtam: quam purgari putant in Electis suis eo genere vitæ, quo vivunt Electi Manichæorum, velut sanctius & excellentius Auditoribus suis. Nam his duabus professionibus, hoc est, Electorum & Auditorum, Ecclesiam suam constare voluerunt. In ceteris autem hominibus, etiam ipsis Auditoribus suis, hanc partem bonæ divinæque substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinetur, maximeque in eis qui generant filios, arctius & inquinatius colligari putant. Quidquid vero undique purgatur luminis, per quasdam naves, quas esse lunam & solem volunt, regno Dei tamquam propriis sedibus reddi. Quas itidem naves de substantia Dei pura perhibent fabricatas. Lucemque istam corpoream animantium mortalium oculis adiacentem, non solum in his navibus, ubi eam purissimam credunt, verum etiam in aliis quibusque lucidis rebus, ubi secundum ipsos tenetur admixta, crediturque purganda, Dei dicunt esse naturam. Quinque enim elementa, quæ genuerunt principes proprios, genti tribuunt tenebrarum: eaque elementa his nominibus nuncupant, fumum, tenebras, ignem, aquam, ventum. In fumo nata animalia bipedia, unde homines ducere originem censent; in tenebris serpentia, in igne quadrupedia, in aquis natatilia, in vento volatilia. His quinque elementis malis debellandis, alia quinque elementa de regno & substantia Dei missa esse, & in illa pugna fuisse permixta, fumo aera, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aquæ malæ aquam bonam, vento malo ventum bonum. Naves autem illas, id est, duo cæli luminaria, ita distinguunt, ut lunam dicant factam ex bona aqua, solem vero ex igne bono. Esse autem in eis navibus sanctas virtutes, quæ se in masculos transfigurant, ut illiciant feminas gentis adversæ, & rursus in feminas, ut illiciant masculos eiusdem gentis adversæ; & per hanc illecebram commota eorum concupiscentia fugiat de illis lumen, quod membris suis permixtum tenebant, & purgandum suscipiatur ab Angelis lucis, purgatumque illis navibus imponatur ad regna propria reportandum. Qua occasione, vel potius exsecrabilis superstitionis quadam necessitate, coguntur Electi eorum velut Eucharistiam conspersam cum semine humano sumere, ut etiam inde, sicut de aliis cibis quos accipiunt, substantia illa divina purgetur. Sed hoc se facere negant, & alios nescio quos sub nomine Manichæorum facere affirmant. Detecti sunt tamen in Ecclesia ... apud Carthaginem .... quando instante Urso tribuno, qui tunc domui regiæ præfuit, aliqui adducti sunt: ubi puella nomine Margarita istam nefariam turpitudinem prodidit; quæ cum esset annorum nondum duodecim, propter hoc scelestum mysterium se dicebat esse vitiatam. Tunc Eusebiam quamdam Manichæam quasi sanctimonialem, idipsum propter hoc ipsum passam, vix compulit confiteri, cum primo illa se asseruisset integram, atque ab obstetrice inspici postulasset: quæ inspecta, & quid esset inventa, totum illud turpissimum scelus, ubi ad excipiendum & commiscendum concumbentium semen farina substernitur, (quod Margarita indicante absens non audierat) similiter indicavit. Et recenti tempore nonnulli eorum reperti, & ad Ecclesiam ducti, sicut Gesta Episcopalia quæ nobis misistis ostendunt, hoc non sacramentum, sed exsacramentum, sub diligenti interrogatione confessi sunt: quorum unus nomine Viator, eos qui ita faciunt proprie Catharistas vocari dicens, cum alias eiusdem Manichææ sectæ partes in Mattarios, & specialiter Manichæos, distribui perhiberet; omnes tamen has tres formas ab uno

auctore propagatas, & omnes generaliter Manichæos esse, negare non potuit. Et certe illi libri Manichæi sunt omnibus sine dubitatione communes, in quibus libris illa portenta ad illiciendos, & per concupiscentiam dissolvendos utriusque sexus principes tenebrarum, ut liberata fugiat ab eis, quæ captivata tenebatur in eis divina substantia, de masculorum in feminas, & feminarum in masculos transfiguratione conscripta sunt, unde ista, quam quilibet eorum negant ad se pertinere, turpitudo defluxit. Divinas enim virtutes, quantum possunt, imitari se putant, ut purgent Dei sui partem; quam profecto, sicut in omnibus corporibus cælestibus & terrestribus, atque in omnium rerum seminibus, ita & in hominis semine teneri existimant inquinatam. Ac per hoc sequitur eos, ut sic eam etiam de semine humano, quemadmodum de aliis seminibus, quæ in alimentis sumunt, debeant manducando purgare. Unde etiam Catharistæ appellantur, quasi purgatores, tanta eam purgantes diligentia, ut se nec ab hac tam horrenda cibi turpitudine abstineant. Nec vescuntur tamen carnibus, tamquam de mortuis vel occisis fugerit divina substanria, tantumque ac tale inde remanserit, quod iam dignum non sit in Electorum ventre purgari. Nec ova saltem sumunt, quasi & ipsa cum franguntur exspirent, nec oporteat ullis mortuis corporibus vesci, & hoc solum vivat ex carne, quod farina ne moriatur excipitur. Sed nec alimonia lactis utuntur, quamvis de corpore animantis vivente mulgeatur sive sugatur: non quia putant divinæ substantiæ nihil ibi esse permixtum, sed quia sibi error ipse non constat. Nam & vinum non bibunt, dicentes fel esse principum tenebrarum; cum vescantur uvis: nec musti aliquid, vel recentissimi, sorbent. Animas Auditorum suorum in Electos revolvi arbitrantur, aut feliciore compendio in escas Electorum suorum, ut iam inde purgatæ in nulla corpora revertantur. Ceteras autem animas & in pecora redire putant, & in omnia quæ radicibus fixa sunt atque aluntur in terra. Herbas enim atque arbores sic putant vivere, ut vitam quæ illis inest, & sentire credant, & dolere, cum læduntur: nec aliquid inde sine cruciatu eorum quemquam posse vellere aut carpere. Propter quod agrum etiam spinis purgare, nefas habent. Unde agriculturam, quæ omnium artium est innocentissima, tamquam plurium homicidiorum ream dementer accusant: suisque Auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, quia præbent inde alimenta Electis suis; ut divina illa substantia in eorum ventre purgata, impetret eis veniam, quorum traditur oblatione purganda. Itaque ipsi Electi, nihil in agris operantes, nec poma carpentes, nec saltem folia ulla vellentes, expectant hæc afferri usibus suis ab Auditoribus suis, viventes de tot ac tantis secundum suam vanitatem homicidiis alienis. Monent etiam eosdem Auditores suos, ut si vescuntur carnibus, animalia non occidant, ne offendant principes tenebrarum in cælestibus colligatos, a quibus omnem carnem dicunt originem ducere: & si utuntur coniugibus, conceptum tamen generationemque devitent, ne divina substantia, quæ in eos per alimenta ingreditur, vinculis carneis ligetur in prole. Sic quippe in omnem carnem, id est, per escas & potus venire animas credunt. Unde nuptias sine dubitatione condemnant, & quantum in ipsis est, prohibent, quando generare prohibent, propter quod coniugia copulanda sunt. Adam & Evam ex parentibus principibus fumi asserunt natos: cum pater eorum nomine Saclas sociorum suorum fetus omnium devorasset, & quidquid inde commixtum divinæ substantiæ ceperat, cum uxore concumbens in carne prolis tamquam tenacissimo vinculo colligasset. Christum autem fuisse affirmant, quem dicit nostra Scriptura serpentem, a quo illuminatos asserunt, ut cognitionis oculos aperirent, & bonum malumque dignoscerent: eumque Christum novissimis temporibus venisse ad animas, non ad corpora liberanda. Nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse, ubi non solum mortem, verum etiam resurrectionem similiter mentiretur. Deum qui Legem per Moysen dedit, & in Hebræis Prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum. Ipsiusque testamenti novi Scripturas tamquam infalsatas ita legunt, ut quod volunt inde accipiant, quod nolunt reiiciant, eisque tamquam totum verum habentes nonnullas apocryphas anteponant. Promissionem Domini Iesu Christi de Paraclito Spiritu sancto in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Unde se in suis litteris, Iesu Christi Apostolum dicit, eo quod Iesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum

nus. Eorum mores & dogmata apprime noverat sanctus Doctor; siquidem fuit & ipse eorum erroribus irretitus ante baptismum suum, sed cognitam demum eorum impietatem & insaniam eiuravit, & nemo hanc hæresim confutavit deinceps luculentius, & maiori successu. (H) Confutaverant illam ante sanctum Augustinum & plures ex sanctis Patribus. Hanc hæresim & prædixerat & prædamnaverat Apostolus his verbis ad Timotheum
1. Tim. IV. 1. scribens: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem: quia* OMNIS CREATURA DEI BONA EST, *& nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & oratio-*

sanctum. Propter quod etiam ipse Manichæus duodecim discipulos habuit, ad instar Apostolici numeri, quem numerum Manichæi hodieque custodiunt. Nam ex Electis suis habent duodecim, quos appellant magistros, & tertium decimum principem ipsorum: Episcopos autem septuaginta duos, qui ordinantur a magistris; & Presbyteros, qui ordinantur ab Episcopis. Habent etiam Episcopi Diaconos. Iam ceteri tantummodo Electi vocantur; sed mittuntur etiam ipsi qui videntur idonei, ad hunc errorem vel ubi est substentandum & augendum, vel ubi non est etiam seminandum. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis afferre: nec quemquam eorum quos decipiunt, baptizandum putant. Orationes faciunt ad solem per diem, quaquaversum circuit: ad lunam per noctem, si apparet; si autem non apparet, ad Aquiloniam partem, qua sol cum occiderit ad Orientem revertitur, stant orantes. Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis, sed substantiæ tribuunt gentis adversæ: quam dogmatizantes esse hominibus mixtam, omnem carnem non Dei, sed malæ mentis perhibent esse opificium, quæ a contrario principio Deo coæterna est. Carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, non ex vitiata in primo homine natura nobis inesse infirmitatem; sed substantiam volunt esse contrariam, sic nobis adhærentem, ut quando liberamur atque purgamur, separetur a nobis, & in sua natura etiam ipsa immortaliter vivat: easque duas animas, vel duas mentes, unam bonam, alteram malam, in uno homine inter se habere conflictum, quando caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. Nec in nobis sanatum hoc vitium, sicuti nos dicimus, numquam futurum: sed a nobis seiunctam atque seclusam substantiam istam mali, & finito isto sæculo post conflagrationem mundi in globo quodam, tamquam in carcere sempiterno, esse victuram. Cui globo affirmant accessurum semper & adhæsurum quasi coopertorium atque tectorium ex animabus, natura quidem bonis, sed tamen quæ non potuerint a naturæ malæ contagione mundari.

Hæc prolixiora ideo excripsi, quod multi hodieque extant Manichæi aut Manichæorum dogmatum fautores, quorum proinde vanitatem in propatulo exponere supervacaneum non putavi.

Legendus Theodoret. Hæret. fabul. *Lib.* 1. *n.* 26. *& ult. ubi* de Manete *fusius agit, ac SS.* Epiphan. *atque* Augustini *relationem suo testimonio confirmat. Cum vero his quæ ab eis dicta sunt nihil addiderit novi, hic non duxi exscribendum.*

(II) *Quæ scripsit* Sanctus Augustinus adversus Manichæos *in tomo* 8. *Operum S. Doctoris a RR. PP. Benedictinis simul congesta sunt. Hosce etiam Hæreticos in multis tam epistolis quam concionibus ad populum, quæ tomo secundo & sequentibus leguntur, confutavit: quæ omnia legere debet, quicumque cum novis Manichæis congredi voluerit.*

nem. Manichæos etiam proscripsit S. Leo summus Pontifex, implorato auxilio Valentiniani Imperatoris. (I)

ORIGENISTARUM secta sic dicta ab ORIGENE, viro, quo non fuit umquam alius toto terrarum orbe celebrior, sive eruditionem spectes, sive Scripturarum intelligentiam, sive discipulorum præstantiam, sive sanctitatis famam & celebritatem. Nam & sub persecutione Decii multa pro Christo fuerat perpessus, & patrem habuit martyrem Leonidam. De eo plura lege apud Vincentium Lirinensem in commonitorio. Origenes tamen in plures errores eosque gravissimos lapsus fuisse fertur, unde de eo hoc celebre effatum, ***ubi bene nemo melius, ubi male nemo peius***. Præcipui errores, qui vel Origeni vel eius discipulis obiecti fuere, hi sunt. Animam Christi fuisse Verbo unitam ante incarnationem; Animas hominum ante corpora creatas fuisse, & fuisse immissas in corpora velut in carceres, supplicii caussa propter vetera peccata: Christum mortuum fuisse non solum pro hominibus, sed etiam pro dæmonibus a supplicio liberandis, adeoque pœnas inferni non fore æternas. Circa gratiæ divinæ necessitatem & peccatum originale, fertur & Pelagianis præivisse Origenes. (K)

(I) S. Leo. mag. *Serm.* 15. *de Ieiunio* x. *Mensis* 5. *c.* 4. Sed cum in cunctis perversitatibus multiformem teneat (Diabolus) principatum, arcem tamen sibi in Manichæorum struxit insania, & latissimam in eis aulam, in qua se exultantius iactaret, invenit; ubi non unius pravitatis speciem, sed omnium simul errorum impietatumque mixturam generaliter possideret. Quod enim in paganis profanum, quod in Iudæis carnalibus cæcum, quod in secretis magicæ artis illicitum, quod denique in omnibus hæresibus sacrilegum atque blasphemum est, hoc in istos, quasi in sentinam quamdam cum omnium sordium concretione confluxit. Unde universas eorum impietates ac turpitudines enarrare, perlongum est. Superat enim verborum copiam criminum multitudo.... De sacris tamen eorum, quæ apud illos tam obscena sunt, quam nefanda, quod inquisitioni nostræ Dominus manifestare voluit, non tacemus, ne quisquam putet nos de hac re dubiæ famæ & incertis opinionibus credidisse. Residentibus itaque mecum Episcopis ac Presbyteris, ac in eumdem consessum Christianis viris ac nobilibus congregatis, Electos & Electas eorum iussimus præsentari. Qui cum de perversitate dogmatis sui, & de festivitatum suarum consuetudine multa reserassent; illud quoque scelus, quod eloqui verecundum est, prodiderunt, quod tanta diligentia investigatum est, ut nihil minus credulis, nihil obtrectatoribus relinqueretur ambiguum. Aderant enim omnes personæ, per quas infandum facinus fuerat perpetratum, puella scilicet ut multum decennis, & duæ mulieres, quæ ipsam nutrierant, & huic sceleri præpararant. Præsto erant etiam adolescentulus vitiator puellæ, & Episcopus ipsorum detestandi criminis ordinator. Omnium par fuit horum & una confessio, & patefactum est execratum, quod aures nostræ vix ferre potuerunt... Quibus plenissime docetur nullam in hac secta pudicitiam, nullam honestatem, nullam penitus reperiri castitatem; in qua lex est mendacium, diabolus religio, sacrificium turpitudo.

(K) *Qui Origenis historiam omnem, exantlatosque ab eo pro fide labores vult pernoscere, adeat* Eusebii Hist. Ecclesiast. *librum sextum fere integrum pervolvat & libri 7. cap. 1. quæ quidem nihil ad rem nostram faciunt. cum hic tantum Origenem in quantum a veritate deviavit consideremus.*

S. Epiphan. *Adversus Origenianos Hæres.* 63. *num.* 1. Nuptias repudiant: neque tamen obscenis libidinibus modum ullum adhibent; adeoque omni genere spurcitiæ & corpus suum, & mentem animamque

Non defuere Theologi & veteres & recentiores, qui Origenem ab illis erroribus aliisque vindicaverint, asserentes his erroribus post

contaminant. Quidam enim ex eis monasticam vitam specie ipsa profitentur, itidemque mulieres idem vitæ institutum præferunt; qui omnes corruptis sunt corporibus; adeo ut cum libidinem ipsi suam expleant, facinus, ut honestius dicam, illud perpetrent, quod Iudæ filius Onas admisisse legitur... Immo vero profluvium illud suum in solo pedibus exterunt; ne surreptum ab impuris spiritibus, ad ullam fetus procreationem possit excipi.

N. 2.... Tam veteris quam novi Testamenti libros adhibent; nec non & apocryphos quosdam, velut Andreæ, & aliorum actus. *Hi fuisse videntur ignoti cuiusdam Origenis discipuli. De his ipsis Epiphanii verbis loquitur* S. Aug. *lib. de hæres. ad Quodvultdeum, num.* 42.

Adversus Origenem, hæres. 64. *num.* 1. Origenes cognomento Adamantius sequitur. Natus hic Leonida patre, beatissimo sanctissimoque Martyre. Sed & ille primis ætatis suæ annis multa in persecutione mala sustinuit. Atque ubi virilem ad ætatem pervenit, Græcis litteris apprime excultus, atque in Ecclesiæ gremio nutritus, Decio Imperatore Alexandriæ claruit. Genere quippe Ægyptius, Alexandriæ domicilium educationemque nactus est. Ac nescio an Athenis quoque scholas aliquamdiu frequentarit. Sed pro Christiana religione, ac fide, Christique nomine quamplurima perpessus esse dicitur. Nam & in urbe tractus sæpius, & convitiis affectus, & immanissimis quæstionibus, tormentisque subiectus est. Inter cetera adrasum illum aliquando Græci pro templi Serapidis (quod illorum idolum est,) gradibus collocantes, palmarum surculos in eos distribuere iusserunt, qui ad execrandos ritus obeundos, venerandumque simulacrum adibant. Hic enim simulacrorum apud illos Sacerdotibus est habitus. At Origenes ramis illis acceptis magna voce, constantique animo, sine ullo metu, ac dubitatione ita vociferatus est: Adeste, capite non simulacrorum templi, sed Christi surculum.

N. 2. Sed in eiusmodi præmii possessione perpetuo non permansit. Etenim ob eximiam sanctitatem, & eruditionem, in summam est invidiam adductus; eaque res Magistratus ac Præfectos maiorem in modum acuit. Tum illud vero diaboli calliditate improbitatis artifices commenti sunt, ut ad turpitudinis necessitatem hominem adigerent, atque eiusmodi pœnam statuerent, ut ad illius corpori stuprum inferendum Æthiopem compararent. Adhæc Origenes fraudulentum illud diaboli consilium non sustinens, vocem illam edidit, qua, duobus illis propositis, sacrificare maluit. Quamquam non omnino sponte illud sua præstitisse vulgo dicitur; sed ubi semel hoc se esse facturum assensus est, tus in manum illius impositum in subiectum aræ focum excussisse gentiles asserunt. Hoc modo & a martyrii gloria Confessorum Martyrumque, qui illis temporibus erant, iudicio excidit, & ab Ecclesia deiectus est. Accidit hoc Alexandriæ; ubi cum exprobrantium ludibria ferre non posset, illinc abiit, & in Palæstina, sive Iudæa domicilium constituit. Forte contigit ut Ierosolymam profectus, ut erat sacrarum litterarum egregius, & eruditissimus Interpres, ab Sacerdotum collegio (nam & ipse priusquam sacrificaret ad sacerdotii gradum pervenisse dicitur) ad verba in Ecclesia facienda sollicitaretur. Cumque ab iis, uti dixi, qui tunc sacerdotalem in Ecclesia dignitatem obtinebant, vi propemodum ad id agendum impelleretur, ille in pedes consurgens, reliquis versibus prætermissis, postquam hunc unum e Psalmo XLIX. locum attulisset, *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* complicatum librum reddidit, flensque & lacrymans resedit, flentibus cum eo qui aderant universis. *Psal.* XLIX. 17.

N. 3. Post hæc, multis hortantibus, immo cogentibus, Ambrosii cuiusdam viri inter Palatinos primarii familiaritate usus (quem nonnulli Marcionistam, alii Sabellianum fuisse memorant) huic ipsi, ut hæresim eiuraret ac damnaret, atque Ecclesiæ Catholicæ fidem amplecteretur, auctor extitit. Ambrosius vero, cum hæresi magnopere implicatus hactenus fuisset, & eruditus alioqui ac divinarum litterarum inprimis studiosus esset, propter sententiarum, quæ iisdem sacris codicibus continentur, profunditatem, ab Ori-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

eius mortem infecta fuisse scripta Origenis ab eius discipulis vel ab aliis hæreticis, ut suis dogmatibus ex tanti viri nomine maio-

gene postulavit, ut ea sibi interpretatione sua patefaceret. Qui ut hortanti Ambrosio, pro eo atque illi congruebat, satisfaceret, universam Scripturam interpretatione sua, & expositione declarare instituit. Proindeque in urbe Tyro, quæ Phœniciæ est, viginti octo anuos excellenti quadam vitæ ratione in otio, ac commentandi labore transegit. Cum & Ambrosius, quæ ad alendum ipsum una cum librariis, ac ceteris administris necessaria erant, necnon & chartam, ac reliquos sumptus benigne suppeditaret, & Origenes magnis vigiliis, ingentique otio hunc enarrandæ Scripturæ laborem prosequeretur: primum ei studium fuit sex in unum interpretationes conferre, Aquilæ, Symmachi, Septuaginta duorum, Theodotionis, una cum editione quinta ac sexta; quibus singulas Hebraicas dictiones propriis elementis perscriptas addidit: tum ex adverso altera in pagina contextum alterum fecit ex Hebraicis dictionibus Græcis litteris exaratis. Hunc in modum volumina illa, quæ Hexapla dicuntur, composuit: quæ præter Græcas editiones duas insuper Hebraici sermonis columnas continent, alteram Hebraicis ipsis, alteram Græcis elementis conscriptam: adeo ut vetus omne Testamentum tam Hexaplis eiusmodi, quam duplici Hebraicorum vocabulorum contextu comprehensnm fuerit. Cum hoc totum opus summo ille cum labore, studioque perfecisset, non perpetuo nominis sui, ac gloriæ integritatem retinuit; sed tanta doctrinæ vis ac copia, ruinæ illi ac calamitatis occasionem dedit. Nam cum, ut sibi proposuerat, nullam sacrarum litterarum partem, quam non explicaret, omittere vellet, in ingens se peccatum commisit, ac mortiferas quasdam voces exposuit. Unde Origenistarum secta profluxit, non superiorum illorum, qui insigni turpitudine sunt. De illis enim, ut ante dixi, certi nihil affirmare possum; utrum ab Adamantio Origene, an ab aliquo alio, qui & Origenes ipse diceretur, initium acceperint. Ceterum eumdem illum Origenem narrant quidam in corpusculum excogitasse suum; sive nervum sibi, ut quidam existimant, inciderit, quo se illecebrarum molestia liberaret, neque turpibus corporis motibus velut incendio quodam æstuaret: sive, quod alii malunt, medicamento aliquo partibus illis imposito reficcarit. Sunt qui alia quædam illi tribuant, veluti quod ad iuvandam memoriam medicatam quamdam herbam repererit ....

N. 4. Quod ad hæresim illam attinet, cuius auctor fuit, ea primum in Ægypto propagata, hodie inter præcipuos, atque eos maxime viget, qui monasticum vitæ genus specie ipsa profitentur.... Principio eo temeritatis progressus est, ut asserat unigenitum Filium Patrem videre non posse, neque Spiritum Filium, neque Angelos Spiritum, neque homines Angelos. Atque hic primus illius lapsus fuit. Ita enim ex Patris substantia Filium esse censet, ut nihilominus creatus fuerit. Quem quidem sola id gratia consecutum existimat, ut Filius diceretur. Sed aliis longe gravioribus erroribus implicatus est. Nam animam hominis ante corpus extitisse putat, & easdem Angelos esse, virtutesque superiores, quæ quod peccata contraxerint, supplicii caussa in hoc corpus inclusæ sunt; proindeque ad pœnas subeundas a Deo relegari, ut hic iudicii prioris damnationem sustineant. Quam ob caussam, ait, & corpus δέμας appellari, quod corpori illigata sit anima.... Quod a Propheta dictum est, *priusquam humiliarer, ego deliqui*, verba esse animæ ipsius affirmat; cum in cælo antea deliquisset, quam ad hoc corpus abiicerctur... Mortuorum resurrectionem mancam ac defectam asserit. Quam quidem partim verbis affirmat, partim funditus tollit. Alias vero partem dumtaxat hominis excitari putat. *Ps.* CXVIII. 67.

N. 33. .... Cum ita dixisset, Dominum Sadducæis tentantibus respondisse, *Qui compotes resurrectionis essent*, *Angelorum instar futuros*, post ita subiunxit: Angeli porro carnis expertes in summa felicitate degunt ac gloria: quare & nos, quos æquari Angelis oportet, necesse est ad eumdem modum carne nudari. *Matth.* XXII. 30.

S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum*, *num.* 42. Alios autem Origenianos continuo subiiciens (Epiphanius.)

N. 43. *Origeniani*, inquit, *alii*, *& qui*

rem auctoritatem compararent. (L) Origenistarum errores confutarunt maxime S. Hieronymus & S. Epiphanius: & proscripsit sæpius Ecclesia multis in Conciliis tam Occidentis quam Orientis, sive particularibus sive œcumenicis, præsertim in Concilio quinto œcumenico sub Vigilio summo Pontifice & Iustiniano Imperatore, Constantinopoli habito anno 533.

SÆCULUM QUARTUM.

SECTÆ complures Hæreticorum quarto sæculo prodiere. In primis Donatistæ, Ariani, Macedoniani, Anomœi, Aeriani, Photiniani, Messaliani, Luciferiani, Apollinaristæ, Priscillianistæ, Iovinianistæ, Collyridiani, &c.

DONATISTÆ fuere primum schismatici, deinde hæretici. Schismatis auctor fuit Donatus a Casis-nigris Episcopus in Africa, qui Maiorinum Carthaginensem Episcopum ausu temerario ordinavit, vivente Cæciliano Episcopo legitimo, qui mortuo Mensurio Carthaginensi Episcopo rite & canonice successerat. Hæc autem fuit occasio schismatis, quod vivente Mensurio, Cæcilianus tunc Archidiaconus Carthaginensis Lucillam feminam genere & divitiis conspicuam redarguit, eo quod ipsa ante sacrosanctam Corporis Christi communionem superstitiosis osculis veneraretur reliquias nescio cuius Martyris, nondum ab Ecclesia vindicati. Correpta Lucilla cum confusione discessit, meditans animo ultionem. Nec diu dilata occasio est: cum enim Cæcilianus in Mensurii mortui locum fuisset ordinatus Carthaginis Episcopus, iunxit se femina præpotens & factiosa Botro & Cælestio, qui cathedram Episcopalem ambierant, & spe deiecti, a Cæciliani communione reces-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

Adamantii tractatoris, qui & mortuorum resurrectionem repellunt: Christum autem creaturam & Spiritum sanctum introducentes: Paradisum autem & cælos & alia omnia allegorizantes. Hæc quidem de Origene Epiphanius: sed qui eum defendunt, unius eiusdemque substantiæ esse, dicunt, docuisse, Patrem & Filium & Spiritum sanctum: neque resurrectionem repulisse mortuorum; quamvis & in istis eum convincere studeant, qui eius plura legerunt. Sed sunt huius Origenis alia dogmata, quæ Catholica Ecclesia omnino non recipit; in quibus nec ipsum falso arguit, nec potest ab eius defensoribus falli: maxime de purgatione & liberatione, ac rursus post longum tempus ad eadem mala revolutione rationalis universæ creaturæ. Quis enim Catholicus Christianus, vel doctus vel indoctus non vehementer exhorreat, eam quam dicit purgationem malorum, idest, etiam eos qui hanc vitam in flagitiis & facinoribus & sacrilegiis atque impietatibus quamlibet maximis finierunt, ipsum etiam postremo diabolum atque Angelos eius, quamvis post longissima tempora, purgatos atque liberatos regno Dei lucique restitui, & rursus post longissima tempora omnes qui liberati sunt, ad hæc mala denuo relabi & reverti; & has vices alternantes beatitudinum & miseriarum rationalis creaturæ semper fuisse, semper fore?

(L) *Qui hanc quæstionem penitius scrutari volent, adeant Domini* LE NAIN DE TILLEMONT Comment. in Hist. Eccl. NATALIS ALEXANDRI Dissert. In Hist. Ecclesiast. *Illustriss.* HUETII *Abriacensis Episc.* in opera Origenis Præfat. *Patris* HALLOIX *e Soc. Iesu librum, quem inscripsit* Origenes defensus, *& aliorum Auctorum ea de re dissertationes*.

ferant; item fenioribus Ecclefiæ, qui acceptum a Menfurio depofitum ornamentorum & vaforum Ecclefiæ reddere Cæciliano coacti fuerant, ob idque fubduxerant quoque fe ab eius communione. *Sic tribus convenientibus cauffis & perfonis factum eft*, inquit fanctus Optatus, *ut malignitas haberet effectum* (ordinatione fchifmatica Maiorini.) *Schifma igitur confufæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit*, Mortuo Maiorino fchifmatici fuffecerunt in eius locum *Donatum* alterum, a quo nomen Donatiftarum, qui dudum Ecclefiam & dire vexarunt.(A)

S. Optatus l. 1. n. 15.

Acceffit deinde non multo poft hærefis ad fchifma. Hi præcipui fuere Donatiftarum errores. Sacramenta extra Ecclefiam collata nulla omnino effe: Omnes Hæreticos effe denuo baptizandos: Ecclefiam toto terrarum orbe periiffe, & intra fuam fectam coarctari. Idcirco novos Epifcopos & Presbyteros ordinaverunt per totam Africam, quacumque eorum fchifma fefe extenderet, in locum Catholicorum, quos illegitime ordinatos, & iure minifterii excidiffe iactitabant. Si quas forte Donatiftæ per vim occuparent Catholicorum Ecclefias, in iis exercebant omne fævitiæ, & flagitii, & facrilegii genus. „ Sacrofanctam Eucharistiam polluebant, & cum eam proieciffent „ canibus, accidit ut illi Dominos fuos tamquam fancti Corporis reos dente vindice laniarent, „ inquit fanctus Optatus. „ Sacrum oleum pedibus conculcabant, & cum ampullam chrifmatis per feneftram iactaffent, ut frangeretur: *proiecta cafum fentire non potuit*, ait idem Scriptor: *& Deo muniente, illæfa inter faxa confedit*. Altaria *fedem*, ut inquit Optatus, *Corporis & Sanguinis Chrifti*, aut radebant aut frangebant aut removebant: vafa facra *Calices Chrifti Sanguinis portitores* frangebant. Virgines Deo facras pœnitentiæ fubiiciebant, & ad emittenda denuo caftitatis vota adigebant, quafi irrita fuiffent vota priora, quæ in Catholica Ecclefia emiferant. Sævitiam & immanitatem in Catholicos mille modis exercebant. Sciffi funt in factiones duas inter fe infenfiffimas, adverfus Ecclefiam unam concordibus armis pugnantes; quod & omnibus Hæreticis ufu venire & advertit iampridem Tertullianus, (B) & fæculorum omnium experientia docuit. (C)

S. Optatus l. 2. n. 9.

Id. ibid.

Id. l. 6. n. 1.

(A) *Lege novam* S. Optati *editionem a* D. Ellies du Pin *Doctore Sorbonico adornatam, & tomum nonum Operum* S. August. *editionis RR. PP. Benedictinorum, in quo omnia S. Doctoris adverfus Donatiftas opera continentur, fi Epiftolas aliquot nonnullafque conciones exceperis, quæ tomo* 2. 3. 4. *&* 5. *eiufdem editionis habentur*.

(B) Tertull. *De Præfcript. adv. Hæret.* c. 41. *Vide fupra* §. 7. *litt.* (K) *hocce capite*.

(C) S. Epiphan. *Hæref.* 59. *de Novatianis* c. 1. n. 18. Qui in Africa, & Bizacena degunt, & a Donato quodam Donatiani vocantur, eadem cum prioribus illis fentientes, eamdemque ob cauffam, quod videlicet cum his, qui in perfecutione lapfi erant, nihil habere commune vellent, rebellantes; eadem ratione difiiciuntur, qua & Novatiani, five Cathari, qui commune cum illis iugum trahunt.

S. Philastr. Brix. Epifc *Lib de Hæref. in Catal. hæref. quæ fub Apoft. extiterunt*.

Damnati ſunt Donatiſtæ in Concilio Romano anno 313. & Concilio Arelatenſi primo anno 314. Permanſerunt tamen in hæreſi, &

num. 35. Montaniſtæ ſunt, qui rebaptizant ſi quos ſeduxerint homines: & ſupra baptiſmum Eccleſiæ Catholicæ aliud ſuum baptiſma inſanientes promittunt, qui & Donatiani dicuntur, a quodam Donato in Africa conſtituto, qui hanc hæreſim ſeminavit, qui & Parmeniani nunc appellantur a Parmeniano quodam, qui eorum nuper ſucceſſit erroribus atque falſitati.

N. 37. In Africa ſunt qui Circuitores dicuntur; hi circumeunt terras, & quos inveniunt in via, cogunt eos ut interficiantur ab illis: dicentes ſe deſiderare pati martyrium, & ſub cauſſa hac multi latrocinantur interdum. Quidam autem ex iis velut biothanati moriuntur, ſeſe dantes ad præcipitium, diverſumque ſubeunt calamitatis interitum: qui cum ſine cauſſa perire ita properant, honeſtæ mortis ſuſtinent detrimenta, & iudicio Dei futuro ſe potius implicant quam ſolvunt.

S. Aug. *Lib. de Heref. ad Quodvultdeum. num.* 69. Donatiani vel Donatiſtæ ſunt, qui primum propter ordinatum contra ſuam voluntatem Cæcilianum Eccleſiæ Carthaginenſis Epiſcopum ſchiſma fecerunt: obiicientes ei crimina non probata, & maxime quod a traditoribus divinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed poſt cauſſam cum eo dictam atque finitam falſitatis rei deprehenſi, pertinaci diſſenſione firmata, in hæreſim ſchiſma verterunt; tamquam Eccleſia Chriſti propter crimina Cæciliani, ſeu vera, ſeu quod magis iudicibus apparuit, falſa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promiſſa eſt, atque in Africana Donati parte remanſerit, in aliis terrarum partibus quaſi contagione communionis extincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos: ubi ſe amplius hæreticos eſſe firmarunt, cum Eccleſiæ Catholicæ univerſæ placuerit, nec in ipſis Hæreticis baptiſma commune reſcindere. Huius hæreſis principem accipimus fuiſſe Donatum, qui de Numidia veniens, & contra Cæcilianum Chriſtianam dividens plebem, adiunctis ſibi eiuſdem factionis Epiſcopis, Maiorinum apud Carthaginem ordinavit Epiſcopum. Cui Maiorino Donatus alius in eadem diviſione ſucceſſit, qui eloquentia ſua ſic confirmavit hanc hæreſim, ut multi exiſtiment propter ipſum potius eos Donatiſtas vocari. Extant ſcripta eius, ubi apparet eum etiam non Catholicam de Trinitate habuiſſe ſententiam, ſed quamvis eiuſdem ſubſtantiæ minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putaſſe Spiritum ſanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem Donatiſtarum multitudo intenta non fuit; nec facile in eis quiſquam, qui hoc illum ſenſiſſe noverit, invenitur. Iſti Hæretici in urbe Roma Montenſes vocantur, quibus hinc ex Africa ſolent Epiſcopum mittere: aut hinc illuc Afri Epiſcopi eorum pergere, ſi forte ibi eum ordinare placuiſſet. Ad hanc hæreſim in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones, genus hominum agreſte & famoſiſſimæ audaciæ, non ſolum in alios immania facinora perpetrando, ſed nec ſibi eadem inſana feritate parcendo. Nam per mortes varias maximeque præcipitiorum & aquarum & ignium ſe ipſos necare conſueverunt; & in iſtum furorem alios quos potuerint ſexus utriuſque ſeducere, aliquando ut occidantur ab aliis, mortem niſi fecerint comminantes. Verumtamen pleriſque Donatiſtarum diſplicent tales, nec eorum communione contaminari ſe putant, qui Chriſtiano orbi terrarum dementer obiiciunt ignotorum crimen Afrorum. Multa & inter ipſos facta ſunt ſchiſmata, & ab iis ſe diverſis cœtibus alii atque alii ſepararunt, quorum ſeparationem cetera grandis multitudo non ſenſit.

Theodoret. *Heret. fab. lib.* 4. *num.* 6. In ea autem, quæ Libia olim, nunc Africa vocatur, Donatiſtarum quos vocant amentiam communis hoſtis excitavit. Hi quod ad hæreſim attinet, cum Ario ſentiunt, ſed novum inſaniæ genus excogitaverunt. Violentam enim mortem martyrium vocant. Et qui appellationem hanc conſequi cupiunt, id longo ante tempore fidei ſuæ ſociis ſignificant. Illi vero omni eos cura proſequuntur, & omne ciborum genus adferunt, ac velut victimas quaſdam præpaſcunt & pinguefaciunt. Poſtquam autem in his deliciis diutius verſati fuerint, cogunt per vias quos offenderint letalia ipſis gladio vulnera inferre. Et nonnulli quidem optatis potiuntur, alii vero fruſtrantur. Quis enim ſanæ mentis manifeſtæ cædis crimen in ſe

Schisinate ad sæculum sequens. Pluribus adversus eos edictis sævierunt Imperatores Christiani. Honorius vero, ut eos ad Ecclesiæ unitatem reduceret, indixit collationem Episcoporum Catholicorum cum Donatistis. Habita est Carthagine collatio anno 411. Interfuerunt collationi Episcopi Catholici 286. Donatistæ autem 159. Hi a Catholicis plene confutati sunt, præsertimque a sancto Augustino, cui præcipuum disputationis honorem sui Collegæ detulerant. Tunc enituit Episcopalis caritatis & humilitatis insigne documentum. Omnes enim Catholici Episcopi uno ore significarunt Donatistis pseudo-Episcopis, paratos esse se vocare eos in consortium Episcopatus, immo & in eorum gratiam Episcopatui cedere, modo isti Hæresim & Schisma sincere eiurarent, & ad Catholicam fidem & unitatem ultro reverterentur. (D) Sed repudiata conditio

---

suscipiat? Seipsos ergo Corybantum instar furentes ex alto deorsum præcipitant. Ego vero inter Arianicas narrationes festivum quiddam, quod in his evenit, referre institui. Nam cum ex his permulti, phasianorum instar adipati, in strenuum quemdam iuvenem incidissent, & nudo ense porrecto, ut eis vulnera infligeret iuberent, iugulaturosque minarentur, nisi faceret quod iubebatur: ille vereri se dixit, ne aliquot interemptis, pœnitentia ducti reliqui cædis pœnas ab eo exigerent. Oportere itaque ligari prius unumquemque, ac ensem postea adigere. Cumque paruissent illi, & vincula admisissent, virgis omnes cæcidit, & vinctos relinquens abiit.

(D) S. Aug. *in Brevic. Collation. cum Donat. in Collat. 1. diei, c.* 5. Quinto loco recitatæ sunt litteræ Catholicorum .... In eis... se obstrinxerunt, & polliciti sunt, quod si in parte Donati veritas eis demonstraretur Ecclesiæ, non se illic episcopalem honorem quæsituros, sed consilium eorum secuturos pro salute Christiana: si autem in sua communione potius veritas ostenderetur Ecclesiæ, honores episcopales eis non se negaturos: & hoc a se fieri bono pacis, ut intelligerent hi quibus hoc præstaretur, quod in eis Catholici non Christianam consecrationem, sed humanum detestarentur errorem. Quod si plebes duos in una Ecclesia Episcopos ferre non possent, utrisque de medio recedentibus, singuli constituerentur Episcopi, ab eis Episcopis ordinandi, qui in suis plebibus singuli invenirentur.

Ex Epist. Episc. Cathol. Africæ ad Marcellinum, in lib. S. Aug. *De gestis cum Emer. Donat. num.* 5. Illo etiam, veritate confisi, nos vinculo conditionis obstringimus, ut si nobis hi cum quibus agimus demonstrare potuerint, cum secundum Dei promissa populi Christiani usquequaque crescendo iam magnam partem orbis implevissent, & in ceteram dilatarentur implendam, subito Ecclesiam Christi nescio quorum, quos isti accusant, peccatorum periisse contagione, & in sola remansisse parte Donati: si hoc, ut dictum est, demonstrare potuerunt, nullos apud eos honores Episcopatus requiremus, sed eorum sequemur pro sola æterna salute consilium, quibus tanti gratiam beneficii pro cognita veritate debebimus. Si autem nos potius valuerimus ostendere Ecclesiam Christi omnium, non solum Africanarum, verum etiam transmarinarum provinciarum, multarumque gentium spatia feracissima populorum copia iam tenentem, & sicut scriptum est, toto mundo fructificantem atque crescentem, nullorum hominum sibi commixtorum peccatis perire potuisse: si denique ipsorum, quos tunc accusare voluerunt potius, quam convincere valuerunt, quæstionem definitam, quamvis non in eis Ecclesiæ caussa consistat, & Cæcilianum innocentem, illos autem violentos & calumniosos esse iudicatos ab eo Imperatore, ad cuius examen criminationes suas ultro accusando miserunt: postremo si quidquid de peccatis quorumlibet hominum dixerint, vel humanis documentis, vel divinis probaverimus, aut eorum innocentiam

Colos. 1. 6.

est a Donatistis, & omnes fere in obstinatione permanserunt. Verumtamen eorum secta post collationem maxime imminuta est. Donatistis ob reportatum insignem a Catholicis de hæresi triumphum, ad Ecclesiæ gremium magna ex parte redeuntibus, sensimque paulo post hoc Schisma evanuit. (E) Adversus Donatistas scripsere potissimum S. Optatus Milevitanus Episcopus, & Sanctus Augustinus. Ille eorum historiam exaravit. Hic eos & tractatibus & concionibus, & Epistolis & Libris multis plenissime planissimeque debellavit. Legant recentiores Hæretici has sancti Augustini elucubrationes studio cognoscendæ veritatis, sentient sane tam efficacibus argumen-

falsis criminibus appetitam, aut Christi Ecclesiam, cuius communioni cohæremus, nullis eorum delictis esse destructam: sic eius nobiscum teneant unitatem, ut non solum viam salutis inveniant, sed nec honorem Episcopatus amittant. Neque enim in eis divinæ sacramenta veritatis, sed commenta humani detestamur erroris. Quibus sublatis, fraternum pectus complectemur christiana nobis caritate coniunctum, quod nunc dolemus diffensione diabolica separatum. Poterit quippe unusquisque nostrum honoris sibi socio copulato vicissim sedere eminentius, sicut peregrino Episcopo iuxta considente collega. Hoc cum alternis basilicis utrimque conceditur, utroque alterum cum honore mutuo præveniente: quia ubi præceptio caritatis dilataverit corda, possessio pacis non fit angusta: ut uno eorum defuncto deinceps iam singulis singuli pristino more succedant. Nec novum aliquid fit: nam hoc ex ipsius separationis exordio, in eis qui damnato nefariæ discissionis errore unitatis dulcedinem vel sero sapuerunt, catholica dilectio custodivit. Aut si forte populi Christiani singulis delectantur Episcopis, & duorum consortium inusitata rerum facie tolerare non possunt, utrique de medio discedamus, & Ecclesiis singulis damnata schismatis caussa in unitate pacifica constitutis, ab his qui singuli in Ecclesiis singulis inveniuntur unitate facta, per loca necessaria singuli constituantur Episcopi.

Et ipse S. AUG. *n. 6. sic pergit:* Et cum legeret (Alypius,) Augustinus Episcopus dixit: Dicam caritati vestræ, & commemorem rem dulcissimam & suavissimam, quam Domino adiuvante sumus experti. Cum ante ipsam collationem inter nos aliqui fratres de hac re colloqueremur, quia pro pace Christi Episcopi debent esse, aut debent non esse, quod vobis fatendum est, circumspicientes omnes fratres & Coepiscopos nostros, non facile nobis occurrebant, qui hoc vellent suscipere, & de hac humilitate Domino sacrificare. Dicebamus, ut fieri solet, ille potest, ille non potest; ille consentit hoc, ille non tolerat; loquentes magis pro suspicionibus nostris, qui corda illorum videre minime poteramus. Quando autem ventum est ut hoc palam fieret, in Concilio universorum tam frequenti pæne trecentorum Episcoporum, sic placuit omnibus, sic exarserunt omnes, ut parati essent Episcopatum pro Christi unitate deponere, & non perdere, sed Deo tutius commendare. Duo ibi vix inventi sunt, quibus displiceret: unus annosus senex, qui hoc etiam dicere liberius ausus est, alter voluntatem suam tacito vultu significavit. Sed postea quam illum senem liberius hoc dicentem obruit omnium fraterna correptio, illo mutante sententiam, vultum etiam ille mutavit.

(E) S. AUG. *ad Donat. post Collation. c. 35. num. 58. versus finem.* Scimus quam multi vestrum, & forte omnes aut pæne omnes, dicere soleatis, *O si in unum locum convenirent, o si aliquando conferrent, atque illis disputationibus veritas appareret.* Ecce factum est, ecce convicta est falsitas, ecce apparuit veritas: quid adhuc fugitur unitas, quid adhuc contemnitur caritas? Quid nobis est per hominum nomina dividi? Qui nos creavit unus est Deus, qui nos redemit unus est Christus, qui nos consociare debet unus est Spiritus. Iam nomen Domini honoretur, & appareat vobis in iucunditate, ut agnoscatis fratres vestros in ipsius unitate.

tis omnia quibus ipsi innituntur principia fuisse a S. Doctore in antecessum confutata, ut non minus contra Protestantes, quam contra Donatistas scripsisse videatur Augustinus. (F)

ARIANI, tot in Ecclesia turbarum & cladium auctores nemini non cogniti, ducem habuerunt *Arium* Presbyterum Alexandrinum. Is Pauli Samosateni vestigiis insistens, Verbum Dei negabat esse Deo Patri coæternum, & consubstantiale, proindeque verum Deum. Hæc hæresis nostris temporibus sub alia forma revixit impietate Socinianorum.

Ariani ceterorum Hæreticorum more brevi scissi sunt in sectas plures inter se oppositas, adversus unam Ecclesiam concordes. Attractisque ad se per varias artes & fraudes Imperatoribus, & Principibus Christianis, magnos intra breve tempus fecere progressus, diras adversus Catholicos suscitarunt persecutiones. Sed tandem devictis Arianis veritas triumphavit. (G)

(F) *Vide* §. 9. *annot.* 1. *litt.* (A)

(G) S. EPIPHANIUS *contra Ariomanitas*, (*seu Arianos*) *hæres.* 79. *num.* 3 (Arius) sub Alexandro Petri successore floruit; a quo non sine magna commotione, ingentique coacta Synodo profligatus est. Alexander enim illum eiecit, atque ex Ecclesia, & urbe, velut ingens quoddam malum, quod ad humani generis perniciem grassabatur, exterminavit. Ferunt illum ex Lydia oriundum, Alexandriæ presbyterum esse factum, qui tum Baucalensis cuiusdam Ecclesiæ præfecturam gerebat... Vixit autem Arius sub Imperatore Constantino Constantini senioris filio....

Num. 3..... Fuit hic proceriore statura, tristis oris specie, totaque corporis configuratione subdoli serpentis instar ad fraudem, & fallaciam composita: ita ut callido illo externoque habitu facile simplicioribus animis obreperet. Nam hemiphorium & colobium indutus, in colloquiis ac salutationibus blandus erat in primis, atque omnium animos adulationum illecebris devinctos tenebat. Quare brevi septingentas fere Deo consecratas virgines ab Ecclesia abstractas in unum coegit. Addunt & Presbyteros ab eo septem, ac duodecim Diaconos abductos: quin etiam subinde pestiferum illius virus ad Episcopos usque pervasit. Nam Secundum Pentapolitanum Episcopum, cum aliis nonnullis in partes suas pertraxit; quæ omnia clam beato Alexandro Episcopo in Ecclesia gerebantur: donec Meletius Thebaidis in Ægypto Archiepiscopus,.... & Alexandro subiectus, rem omnem ad Alexandri Archiepiscopi aures detulit..... Alexander Arium ad sese vocans, ecquid ita sese res haberet, interrogat. Tum ille nihil tergiversatus aut cunctatus, statim frontem perfricans, pravam omnem suam opinionem evomuit, ut ex ipsius epistolis & actis illius inquisitionis constat. Quamobrem Alexander habito Presbyterorum ac quorumdam Episcoporum qui aderant conventu, de eo quæstionem habet, ac diligenter examinat. Tum veritati cedere detrectantem eiicit ex Ecclesia, ac tota civitate proscribit: cum quo & virgines illæ ac clerici, quos antea commemoravi, cum reliqua multitudine haud exigua ab Ecclesia detracti sunt....

N. 4. Hinc Ario longiorem in urbe moram trahente, moritur confessor Meletius & martyr. Interim Arius divortium ac dissidium ubique faciens, & in uniuscuiusque animos callide sese insinuans, multos perdidit. Sed ubi deprehensus, & in urbe convictus, atque omnium præconio traductus est, Alexandria fugiens in Palæstinam abiit. Ibi singulos Episcopos adire, ac prensare, adularique cœpit, quo plures sibi suffragatores adiungeret. Ex his quidam illum receperunt, alii vero repulerunt. Quæ mox ut ad aures Alexandri Episcopi perlata sunt, encyclicas ad singulos Episcopos litteras dedit, quæ hodieque studiosiorum in manibus versantur, numero fere septuaginta....

N 5. At Arius ubi scriptas ad omnes Episcopos litteras comperit, cum ab omni-

Catholicam fidem adversus Arianos summo studio propugnarunt in primis Sanctus Alexander Alexandrinus Episcopus, illiusque suc-

bus passim exclusus, a nemine, praeterquam a fautoribus suis, susciperetur, quorum princeps erat Eusebius grandi admodum natu Nicomediensis Episcopus..... Epistolas ad hunc ipsum Eusebium scripsit nugarum plenissimas, quibus impium omne dogma complexus est, quamquam nondum Nicomediam ad illum venerat... Harum unam, quae ad nostras manus pervenit, hoc loco subscribere necessarium putavi....

Arii Epistola ad Eusebium.

N. 6. Domino dilectissimo, viro Dei, fideli, orthodoxo Eusebio, Arius, quem Alexander Papa iniuste ob victricem omnium veritatem insequitur, cuius & tu propugnatores, in Domino salutem. Cum Ammonius pater meus Nicomediam proficisceretur, non modo rationi consentaneum, sed & officio quodam a me debitum putavi, tibi ut per illum salutem dicerem, unaque caritati tuae, ac benevolentiae, qua propter Deum eiusque Christum fratres prosequeris, subiicerem, quam nos vehementer Episcopus infestet, atque hostiliter insequatur, nec ullum mali genus non adversum nos commoveat, usque eo ut nos etiam velut impios, ac Deum negantes ex urbe expulerit: idque ob illam caussam, quod ei publice ista pronuntianti nequaquam assentiamur: Semper Deus, semper Filius: simul Pater, simul Filius. Cum Deo ingenito perpetuo Filius existit, semper genitus, ab ingenito genitus: neque cogitatione, neque momento ullo Deus Filium antecedit: semper Deus: semper Filius: ex ipso Deo Filius. Quoniam vero Eusebius frater tuus Caesareae, & Theodosius, & Paulinus, & Athanasius, & Gregorius, & Aetius, & Orientales omnes Deum asserunt sine ullo principio ante Filium existere, anathemate damnantur, excepto Philogonio, Hellanico, Macario Haereticis, ac rudimentorum fidei ignaris hominibus, qui Filium partim eructationem, partim ingenitam productionem appellant. Quorum quidem impiorum voces ne auribus quidem admittere possumus, etiamsi mille nobis mortes ab Haereticis intententur. Nos e contrario quid tandem dicimus, sentimus, docuimus, & docemus? Nimirum Filium, nec ingenitum esse, nec ingeniti ulla ratione partum: sed neque ex subiecta aliqua materia factum: verum Dei voluntate, ac consilio ante tempora saeculaque substitisse: plene Deum unigenitum, immutabilem: qui antequam gigneretur, sive crearetur, sive decerneretur, aut fundaretur, non fuit: neque enim non factus est. Nos igitur ob id infestantur, quod diximus: Principium habet Filius, Deus autem principio caret. Haec vexandi nostri caussa est: tum quod asserimus eadem e nihilo esse. Quod idcirco a nobis usurpatur, quia neque Dei pars est, nec ex subiecta ulla materia: propterea nos illi hostilem in modum persequuntur. Reliqua tu nosti. Bene valere te aerumnarum nostrarum memorem cupimus, idque a Deo petimus, collucianista, vere Eusebi, hoc est pie, ac religiose ....

N. 7. Aliam praeterea Nicomedia ad sanctissimum Papam Alexandrum, quasi excusandi sui gratia, scripsit longe superiore illa peiorem, quae tota illius est veneno, ac contumeliosis in Divinum numen vocibus referta, quam Alexandriam misit. Eam nos subiiciendam putavimus.

Epistola Arii ad Alexandrum.

Beato Papae & Episcopo nostro Alexandro, Presbyteri, & Diaconi salutem in Domino.

Fides illa quam & a maioribus accepimus, & a te didicimus, beatissime Papa, eiusmodi est. Credimus unum Deum, solum ingenitum, solum aeternum, solum principio carentem, solum verum, solum immortalem, solum sapientem, solum bonum, solum praepotentem, solum iudicem, omnium moderatorem, & administratorem, immotum, & immutabilem, iustum, bonum, Legis & Prophetarum ac novi Testamenti pariter Deum: qui unigenitum Filium ante sempiterna tempora genuit: per quem & saecula, & reliqua procreavit omnia. Genuisse porro dicimus reipsa, non specie tenus, ac subsistentem illum suapte voluntate condidisse; eiusmodi, ut neque converti, neque mutari possit: perfectam Dei creaturam, sed non tamquam rerum

cessor magnus ille Athanasius, & scriptis & persecutionibus & laboribus pro Christo toleratis, adeo celebris; Sanctus Hilarius Picta-

creatarum aliquam: fetum itidem, sed non tamquam unum e ceteris. Nec quemadmodum Valentinus asseverabat, emissionem quamdam illum esse Patris fetum; aut ut Manichæus eumdem illum fetum, partem esse dixit Patri consubstantialem: neque ut Sabellius, qui unitatem divisit, & Filium Patrem appellavit: non item ut Hieracas lucernam e lucerna, aut lampadem in duas partes divisam. Neque vero eiusmodi, ut cum prius fuisset, postea sit genitus, ac denuo creatus in Filium; quemadmodum tu ipse, beatissime Papa, media in Ecclesia & consessu, sæpenumero, qui hæc assererent, refutasti. Sed, ut diximus, Dei voluntate ante tempora & sæcula omnia creatum, ut viveret, atque esset, a Patre accepisse confitemur: adeo ut eadem illa creatione gloriam ei Pater splendoremque contulerit. Neque enim existimandum est, Patrem, cum omnium rerum ei possessionem traderet, sibi ipsi, quod ingenita quadam in se ratione continebat, ademisse. Fons enim ille omnium est.

N. 8. Quamobrem tres sunt hypostases, Pater, Filius, Spiritus sanctus. Et quidem Deus, cum rerum omnium caussa sit, solus ex omnibus principii est expers. Filius vero sine tempore genitus a Patre, & ante sæcula creatus ac fundatus, priusquam gigneretur non fuit. Sed sine tempore, & ante omnia genitus solus a solo Patre productus est. Non enim æternus, aut coæternus est, nec cum Patre ingenitus. Neque cum Patre extitit, ut nonnulli de his, quæ ad aliud referuntur, affirmant, qui ingenita duo principia constituunt. Verum sic tamquam unitas & principium omnium ante omnia Deus est. Quare etiam ipso Christo prior est, ut a te didicimus, cum id media in Ecclesia prædicares. Igitur quatenus a Deo ut esset consecutus est; necnon & vitam, splendorem, ceteraque, quæ in ipsum collata sunt, hac ratione principium illius Deus est. Est enim illo prior, ac princeps, utpote Deus ipsius, qui ante ipsum fuerit; a quo etiam ille prodierit. Quod si istiusmodi loquendi rationes, *ex utero*, & *a Patre exivi*, & *venio*; quasi consubstantialis partem, aut emissionem cum nonnullis accipiamus, compositus erit, ac divisibilis Pater, & mutabilis: immo illorum opinione corpus, &, quoad in ipsis est, quæ corpori consentanea sunt patietur expers corporis Deus. Bene valere te optamus in Domino, beatissime Papa. Arius ....

N. 9. Cum itaque rerum status his motibus perturbaretur, Alexander ad Constantinum Imperatorem scripsit, qui Arium cum nonnullis Episcopis evocans interrogavit. At ille sodalium suorum grege stipatus, primum coram Imperatore inficiatus est, cum interim remotis arbitris occulta contra Ecclesiam consilia moliretur. Imperator beatæ memoriæ Constantinus eum arcessens, velut afflatu quodam sancti Spiritus impulsus, his illum verbis affatus est: Confido Deo, si quid callide dissimules, ac neges, quam celerrime te ab omnium Domino convictum iri, maxime per quem iusiurandum conceperis. Quo ex tempore iisdem in erroribus hærere deprehensus, ac coram Principe convictus, iterum inficiatus est. Et plerique illius patroni pro eo per Eusebium Nicomediæ Episcopum apud Principem egerunt. Sed nihilominus Imperator, divinæ fidei ardore commotus, Epistolam bene longam, & encyclicam ad omnes Romano imperio subditos adversus Arium eiusque dogma scripsit omni sapientia ac veritate refertam.....

N. 10. Post hæc cum Arius Constantinopoli Catholicæ Ecclesiæ communionem affectaret, instante violenter Eusebio, qui apud Imperatorem plurimum poterat, & Constantinopolitanum Episcopum molestius urgente, qui communionem illi dare nolens, & per vim oppressus ingemiscebat: cumque Eusebius iactaret: Nisi sponte velis admittere, crastina luce, quæ dominica erit, mecum in Ecclesiam intrabit: quid autem contra nos efficies? Tum demum religiosissimus Episcopus, ac Deum timens Alexander Ecclesiæ illi præfectus, qui Alexandrino Episcopo cognominis erat, ubi hæc audiit, tota die ac nocte cum gemitu ac mærore in oratione perseveravit, supplex a Deo petens, ut vel animam suam reciperet, ne se Arii communione pollueret; aut stupendum quiddam & inusitatum faceret. Quod quidem posterius obtinuit. Nam

viensis, Sanctus Phæbadius Aginnensis alterum Gallicanæ Ecclesiæ lumen, SS. Gregorius Nazianzenus, Basilius, Cyrillus Alexandri-

Arius noctu ventris levandi gratia progredi coactus, & in secessum abiens, in ipsa cella desidens crepuit, ac mortuus est inventus. Ita fœtidissimo in loco repertus est, cum intestina omnia perinde eiecisset, atque impurissimum dogma vomuerat.

N. 11. His ad eum modum gestis Imperator Ecclesiæ consulens, cum iam plerisque a se invicem diffidentibus varia essent schismata, œcumenicam Synodum colligit CCCXVIII. Episcoporum, quorum nomina ad hoc usque tempus exstant. Hi Nicææ congregati, damnato Arii dogmate, orthodoxam Patrum fidem immutabilem, & ab Apostolis ac Prophetis traditam confirmant. Postremo ubi subscripsere Episcopi, & Arianam hæresim anathemate devovere, Synodo finis est impositus.

Lege SOCRATIS Hist. Eccles. *Lib.* 1. *c.* 5. *& seq. usque ad* 10. *deinde c.* 24. 23. *& seq. usque ad* 39. *&c. Lege etiam* SOZOMENUM Hist. Eccles. *Lib.* 1. *cap.* 15. *& seq. usque ad c.* 22. *& Lib.* 2. *c.* 16. *&c. &* THEODORET. Eccles. Hist. *Lib.* 1. 2. *&* 4. *fere integros. Hæc prolixiora sunt quam ut hic excribi possint.*

S. PHILASTR. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. hæres. quæ sub Apost. extiterunt, num.* 19. Ariani ab Ario Presbytero Alexandriæ civitatis, qui sub Alexandro Episcopo bonæ memoriæ fuit, & Constantino sancto Imperatore, dicens Filium Deí Deo similem, nomine tenus: similem autem dicens, & non Dei ipsius Patris divinam credendo substantiam, hæresim periculosam incurrit: nam & creatura similis Deo dicitur, cum dicat Scriptura: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Non tamen est homo, aut Angelus de Deo proprie ac naturaliter, idest, de divina illa substantia Patris inenarranda & sempiterna genitus, ut unicus Filius, qui genitus est de Patre proprie sempiternus, sed homo & Angelus facti sunt ex nihilo. Filius autem cum sit verus, oportet de divina illa substantia Patris genitus cognoscatur. Verus enim Deus alio modo esse non potest Filius unicus, nisi sit de Patris illa divina substantia proprie genitus. *Gen.* 1. 26.

N. 20. Semiariani sunt quoque, ii de Patre & Filio bene sentiunt, unam qualitatis substantiam, unam divinitatem esse credentes: Spiritum autem non de divina substantia, nec Deum verum, sed factum atque creatum Spiritum prædicantes, ut eum coniungant & comparent creaturæ: cum Christus Dominus Patri & sibi in fide baptismi salutis æternæ coniunxerit, eumque cum Patre & Filio cunctis credentibus adorandum iusserit, omnique sæculo eum verum prædicandum statuerit. Non intelligentes, quod Evangelista cum dicit: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil:* non de Spiritu sancto dicit, quasi factum Spiritum per Filium: nam Propheta Trinitatem omnia fecisse visibilia & invisibilia definit, dicens: *Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* In omni itaque creatura, quæ facta est per Spiritum, non aliquid prætermisit quod non per eum factum sit, alioqui in fide servus cum Domino non iungeretur, si esset creatura divinus & sanctus Spiritus. Cuius caussa omnis Scriptura & Dominus, concedi omnia peccata hominibus præter blasphemiam de divini & adorandi Spiritus cælesti essentia, pronuntiaverit. *Ioan.* 1. 3. *Ps.* XXXII. 6.

S. AUG. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 49. Ariani ab Ario, in eo sunt notissimi errore, quo Patrem & Filium & Spiritum sanctum nolunt esse unius eiusdemque naturæ atque substantiæ, aut ut expressius dicatur, essentiæ, quæ οὐσία Græce appellatur: sed esse Filium creaturam, Spiritum vero sanctum creaturam creaturæ, hoc est, ab ipso Filio creatum volunt. In eo autem quod Christum sine anima solam carnem suscepisse arbitrantur, minus noti sunt: nec adversus eos ab aliquo inveni de hac re aliquando fuisse certatum. Sed hoc verum esse & Epiphanius non tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis & collocutionibus certissime comperi. Rebaptizari quoque ab his Catholicos novimus, utrum & non Catholicos, nescio.

N. 51. Semiarianos Epiphanius dicit, qui similis essentiæ dicunt Filium, tamquam non plenos Arianos: quasi Ariani nec similem velint, cum hoc Eunomiani dicere celebrentur.

THEODORET. *Hæret. fabul. lib.* 4. *num.* 1.

nus, Epiphanius, Ambrosius, Augustinus, Fulgentius, &c. Omnes Episcopali charactere, sanctitate, doctrina, laboribus toto terrarum or-

(Diabolus) Arium nactus, humanæ gloriæ cupidum, & arrogantiæ morbum in eo inflammavit, & hæresis errorem indidit. Hic enim eom Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter esset, & magnum Alexandrum in pontificali cathedra sedentem videret, invidiæ stimulo percitus est, pugnæque cum eo conferendæ materiam quæreos, occasionem invenit dogmatum impietatem. Nam eum ille Apostolicam herbam gregi præberet, & ad fontes Evangelicos oves duceret, contradicebat hic eius dictis, & sapientissimo magistro Filium Patri consubstantialem affirmante, repugnabat iste, creaturam vocans quem germanum Filium appellabat. Et eom ille Deum Verbom Deo Patri coæternom esse doceret, ut qui erat in principio, & Deus erat Verbum, & splendor gloriæ; hic ex non extantibus eum qoi est factum dicebat, & mutabilem illi naturam esse. Quin & incarnationis qooque rationem mutilabat. Corpus enim inanimum assumpsisse illum aiebat, animæque partes implesse divinitatem, ut huic qooque prodeuntem ex corpore consensum tribueret. Idem Gloriæ decanrandæ legibus relictis, quas tradiderant qui ab initio spectatores & mioistri verbi fuerant, aliam formam introduxit, glorificare quos deceperat docens Patrem per Filium in sancto Spiritu. Et divini quidem baptismatis usitatam invocationem mutare propter apertam transgressionem aosus non est; sed iuxta Dominicum præceptum baptizare docuit in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: glorificare autem iuxta baptismatis legem vetuit, licet Deus & Salvator noster, non simpliciter baptizare, sed potius docere præceperit. *Euntes enim*, inquit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti* .... Hunc igitur Arium, sic sentientem, qui apud Nicæam convenerant sancti Patres aperte abdicarunt, ut qui a divinis eloquiis prorsus aliena & peregrina dogmata inveheret. Postea autem pœnitentiam simulans, eis qui apud magnum Imperatorem Constantinum auctoritate valebant persuasit, ut ipsi daretur locus pœnitentiæ. Precibus susceptis Imperator regiæ urbis Episcopum iussit salutem desideranti manum porrigere. At divinus Alexander, (is enim Ecclesiæ clavum tenebat) primum quidem persuadere conatus est Imperatori, ne fictis Arii verbis abduceretur. Ubi autem ægre hæc illum ferre animadvertit, tacitus recessit. Constitutum porro erat ut Arius mane admitteretur. Sabbatum enim erat quando hæc dicta sunt. Verus ergo ille vir Dei, cum duobus domesticis divinum templum ingressus, Ecclesiarum Dominum ante sancta altaria humi prostratus & lacrymas fundens obsecravit, ne lupum ovibus admisceri permitteret, si qoidem ille prorsus qoæ luporum sunt agere volens, ovina se pelle contegebat. Ferunt autem hæc etiam verba precibus sois adiecisse: Quod si illum, quamvis talia moliatur, ineffabili consilio ingredi permittis, (investigari quippe iodicia tua non possunt) me famulum tuum ex præsenti vita exime. Sic expleta oratione domum flens rediit. Arius aotem stata fore Imperatoris promissa confidens, diluculo processit. Deinde eum ad egerendum venter urgeret, publicas latrinas ingressus est, famulo qui sequebatur foris relicto: & intestinis repente solutis ac effusis, intus sedens mortuus est. Rem spectantibus qui una sedebant & exclamantibus, accurrens famulus & exanimem conspicatus, quod acciderat domesticis renuntiavit. Divulgata per populosissimam urbem universam divinitus immissa plaga, in templum simul omnes confluxere. Postquam autem & Imperatoris pollicitationem, & Pontificis orationem cognoverunt, Ecclesiarum Præsidem laudarunt, hæresisque impietatem abominati sont. Attamen, quamvis hæc ita evenerint, & apertissime ostensa sit divina sententia, perstiterunt qoi morbum contraxerant, contra Unigenitum linguas acuere.

Matth. xxviii. 19.

Qui vero pleniorem Arianæ hæreseos cognitionem adipisci voluerint, eiusque historiam omnem probe callere, præter historiæ Ecclesiasticæ supra memoratos Scriptores Socratem, Sozomenum, *&* Theodoretum, *adeat & recentiores, scilicet* Vitam sancti Athanasii *a Domino* HERMANT *conscriptam*: D. ELIES DU PIN Biblioth. Scriptorum Ecclesiast. *&* Historiam Concilii Nicæni I. *quæ typis mandata fuit Parisiis anno* 1691. *apud Hortemels, necnon Doctissimi* D. LE NAIN DE TILLEMONT Comment. ad historiam Eccl. IV. *&* V. *sæculi; omnes denique Arianæ hæresis historias, quæ omnium manibus teruntur.*

be celebres. Plurima adversus Arianos Concilia habita sunt. In his nullum fuit celebrius Nicæno primo ex œcumenicis, quod anno 325. convocatum est.

MACEDONIUS professione Arianus, sedem Constantinopolitanam Hæreticorum factione invasit. Ex ea pulsus novam hæresim disseminavit, cuius sectatores dicti sunt *Macedoniani*. In eo posita erat quod negaret divinitatem Spiritus sancti, sicut negaverat Arius Filii divinitatem. (H) Adversus hanc

(H) S. Aug. *Lib. de Heres. ad Quodvultdeum, num.* 52. Macedoniani sunt a Macedonio, quos & Πνευματομάχους Græci dicunt, eo quod de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre & Filio recte sentiunt, quod unius sint eiusdemque substantiæ vel essentiæ: sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hos potius quidam Semiarianos vocant, quod in hac quæstione ex parte cum illis sint, ex parte nobiscum. Quamvis a nonnullis perhibeantur, non Deum, sed deitatem Patris & Filii dicere Spiritum sanctum, & nullam propriam habere substantiam.

Ex Socratis *Eccles. Hist. lib.* 2. *c.* 5. Alexander (Constantinopolitanus) Episcopus.... ex hac luce migravit.... In deligendo Episcopo...... exorta contentio Ecclesiam conturbavit..... Homousiani, (idest Catholici) Paulum designarunt Episcopum: Ariani vero studia sua in Macedonium conferebant. (Imperator, eiecto Paulo, Eusebium Nicomediensem Arianorum tunc antesignanum Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfecit, quo morruo) populus Constantinopolitanus Paulum denuo in Ecclesiam introduxit. Ariani vero eodem tempore... Macedonium ordinarunt Episcopum.... Tunc vero pro Ariana perfidia acriter decertantes, gravissimos bellorum motus adversus Ecclesias excitaverunt. Ex quibus bellis unum fuit illud quod a Macedonio factum est Constantinopoli. Ex hoc enim intestino Christianorum bello, crebræ in civitate ortæ sunt seditiones, multique eorum violentia oppressi periere.... Porro Imperator Constantius.... cum ei nuntiatum esset, Paulum sedem suam denuo occupasse,... Philippo Præfecto Prætorii... mandat... ut Paulum quidem pellat Ecclesia: Macedonium vero illius loco in Ecclesiam inducat.... Paulus præter expectationem Ecclesia simul & urbe pulsus, (Navi ad id parata Thessalonicam Macedoniæ metropolim in exilium) celeriter abducitur. Philippus... recta ad Ecclesiam contendit. Aderat una Macedonius, velut ex machina quadam demissus: & cum Præfecto in curru sedens, omnium oculis ostentabatur. Circa illos militum manus strictis gladiis incedebat. Quo spectaculo conterrita est plebis multitudo: cunctique simul tam Homousiani quam Ariani, ad Ecclesiam properarunt, prævenire singuli & Ecclesiam occupare summo studio adnitentes. Postquam Præfectus una cum Macedonio Ecclesiæ appropinquare cœpit, repentinus absque ulla caussa metus plebem ipsosque adeo milites invasit. Nam quoniam ingens illic aderat hominum multitudo, ita ut Præfecto Macedonium deducenti nullus daretur transeundi locus, milites plebem violenter impellere aggressi sunt; sed cum contrusa plebs propter loci angustiam retrocedere non posset, rati milites plebem obsistere ac de industria transitum intercludere, velut in hostem irruentes, districtis gladiis uti & obvios ferire cœperunt. Tria igitur hominum millia, ac præterea centum & quinquaginta tunc occubuisse dicuntur; alii a militibus trucidati, alii constipatione multitudinis oppressi. Post tam præclara facinora Macedonius, perinde quasi nihil mali gessisset, sed integer vacuusque esset ab omni culpa, a Præfecto verius quam per ecclesiasticam regulam in Episcopali sede constituitur. In hunc modum Macedonius & Ariani per tot tantasque hominum cædes Ecclesia potiti sunt.

Cap. 12.

Cap. 16.

Cap. 28. Macedonius... maximam libertatem apud Principem nactus, bellum inter Christianos commovit.... Nam cum persuasisset Imperatori, ut sibi Ecclesias vastanti opem ferret, operam dedit ut quæcumque nefarie agere decreverat, lege lata confirmarentur. Continuo igitur

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

scripsere potissimum, SS. Athanasius, Basilius, Gregorius Nyssenus, Epiphanius, Ambrosius, Augustinus. Damnati sunt Macedoniani in primo Concilio Constantinopoli habito an. 381. quod fuit alterum ex œcumenicis, & in aliis compluribus.

---

in singulis civitatibus proposita lex est, & militaris manus ad præceptorum tegalium executionem destinata. Pellebantur non modo ab Ecclesia, verum etiam ex civitatibus, quicumque consubstantialis fidem asserebant. Et initio quidem id unum agebant, ut eos expellerent. Postea vero progrediente ulterius malo, ad id se verterunt, ut communicare sibi etiam invitos cogerent, parum scilicet de Ecclesiis solliciti. Eratque ea vis nihilo minor illa, quam olim adhibuerant hi qui Christianos ad simulacrorum cultum adigebant. Quippe verbera ac tormenta, & omnis generis cruciatus admovebantur. Alii bonorum proscriptione, alii exilio mulctati sunt. Et hi quidem in ipsis cruciatibus interierunt: illi vero dum ad exilium abducerentur, necati sunt.

Cap. 42. Qui ab Acacio stabant, abutentes Imperatoris indignatione, quam ille iampridem animo conceptam tum adversus alios, tum præcipue contra Macedonium explere satagebat, primum quidem deponunt Macedonium, tum quod plurimarum cædium auctor fuisset, tum quod Diaconum in fornicatione deprehensum ad communionem admiserat, &c.

Cap. 45. At Macedonius qui Constantinopoli expulsus fuerat, condemnationem iniquo animo ferens, quiescere haudquaquam sustinuit: sed ad alterius partis Episcopos, qui apud Seleuciam Acacium cum sociis deposuerant, transgressus est. Missa igitur ad Sophronium, & Eleusium legatione, hortatus est ut eam fidem, quæ Antiochiæ primum exposita, ac deinde Seleuciæ confirmata fuerat, mordicus retinerent, eamque adulterino vocabulo ὁμοιούσιον, idest, similis substantiæ cognominarent. Proinde multi ex amicis & familiaribus ad eum confluxerunt, qui nunc ex eius nomine Macedoniani vocantur. Sed & quotquot in Seleuciensi Concilio ab Acacio dissenserant, ab hoc tempore vocem ὁμοιούσιον palam asseruerunt, cum antehac eam minime evulgarent.... Ad istorum societatem sese etiam adiunxit Eustathius.... Sed postquam Macedonius Spiritum sanctum a divinæ Trinitatis consortio cœpit excludere, tum Eustathius: Ego, inquit, Spiritum sanctum nec Deum nominare in animum induco, nec creaturam vocare sustineo. Atque ob hanc caussam, qui fidem consubstantialis tuentur Πνευματομάχους eos appellant, idest, Spiritus sancti oppugnatores.

Eadem videre potes apud Sozomenum Hist. Eccles. *Lib.* 3. *cap.* 9. *Lib.* 4. *c.* 2. 24. & 25.

Cap. 26. Ceterum Macedonius, inquit, Constantinopolitana spoliatus Ecclesia, in locum quemdam iuxta urbis regiæ portas se recepit; ibique extremum diem obiit. Eudoxius vero eius loco Ecclesiam obtinuit.

Theodoret. *Eccles. Histor. lib.* 2. *c.* 5. Postquam vero hunc (Paulum) ita morti, vel cælorum potius regno transmiserunt, Macedonium in eius locum provexerunt (Ariani,) suæ illum opinionis esse rati, propterea quod in Spiritum sanctum, perinde ut ipsi, blasphemabat. Sed non multo post hunc quoque ipsum extruserunt, cum adduci non posset, ut creaturam eum diceret, quem Scriptura divina Filium nuncuparet. Quam ob caussam ab eis segregatus, propriæ sibi hæresis factus est auctor, consubstantialem quidem Patri & ipse negans Filium, sed similem per omnia genitori docens, creaturam autem Spiritum aperte nominans.

Heret. fabul. lib. 4. *num.* 5. Paulo celeberrimo, qui regiæ urbis Pastor fuit, ab iis qui Ariani morbo laborabant expulso, Macedonius pro eo Ecclesiæ clavum suscepit. Hic Macedonius consubstantialem quidem Patri Filium dicere omnino repudiavit, similem autem per omnia dici constituit, & Homœusion pro Homousio excogitavit. Spiritum vero sanctum, sicut Arius & Eunomius, blasphemare perstitit. Unde qui eius sectæ dicebantur, Pneumatomachi cognominati sunt.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

ANOMÆI, qui & *Eunomiani*, ducem habuerunt *Eunomium* Cyzicenum Episcopum, discipulum *Aetii* Diaconi Antiocheni, cognomento Athei. Is Arii & Macedonii blasphemiis novas superinduxit. Negabat incomprehensibilem esse Dei naturam, & æque perfecte cognoscere se Deum impudens effutiebat, ac Deus ipse novit. Reliquias Martyrum aspernabatur, eorumque miracula dæmonis præstigias vocabat. Baptismi formam immutavit, negavitque illum in nomine Trinitatis esse conferendum, contra ipsa Christi verba. Non Catholicos solum, sed & Arianos ad suas partes deflectentes, iterum baptizabat. Apostolorum & Prophetarum auctoritatem nihili faciebat. Modo quis ipsius fidem profiteretur, ipsiusque baptismo esset initiatus, nihil obstare ad salutem asserebat vel gravissima scelera postea perpetrata. Ex hoc tam perdito principio quantos sectatores sibi conciliaverit, & quanta fuerit in iis morum corruptela, facile quisque intelligit. (I) Impiam hanc hæresim scriptis suis egregie

(I) S. Epiphan. *adversus Anomæos, hæres. 76. num. 1.* Anomæi quorum princeps Aetius Diaconus fuit; qui ad eum dignitatis gradum ob inceprias, ac nugas suas a Georgio Alexandrino promotus est, eo videlicet ipso, qui Arianorum pariter, ac Meletianorum Episcopus Iuliano imperante fuit.

N. 2. Hic igitur Aetius ad adultam ætatem usque exterarum disciplinarum, uti narrant, fuit omnino rudis. Tandem vero cum Alexandriæ Aristotelico cuidam Philosopho, ac sophistæ navasset operam, ab eoque Dialecticam didicisset, totus in illud incubuit, ut divinarum rerum rationem omnem quibusdam figuris explicaret. Id quod summo in otio a prima luce ad vesperam usque sedens, pertinaci opera contendebat: nimirum ut Geometricas figuras divinas ad res tractandas, definiendas, docendasque transferret. Atque ut sese in Arianorum sectam altius immerserat, & insanam Arii doctrinam hauserat, illorum velut affrictu quodam attrituque longe pestilentior evasit, & adversus Dei Filium, ac Spiritum sanctum, linguam suam in dies exacuit. Sed a nonnullis ad Constantium delatus, in subiectam Tauro monti regionem relegatur. Ibi perniciosam suam doctrinam longe lateque propagavit, ac palam & audacter perfrictiorique quam antea fronte, acerbissimum erroris illius, quem evomuerat, virus in medium sine ulla intermissione protulit. Ausus est enim dissimilem Patri Filium, nec eumdem divinitate esse cum illo profiteri....

N. 4..... Nulla apud illos cura sanctitatis est; aut ieiuniorum, aut mandatorum Dei, ceterarumve rerum, quæ hominibus divino mandato præscriptæ sunt. Atque ad omnia unum in promptu verbum illis est.... Cum enim occurrens iis aliquis divinorum præceptorum mentionem iniicit, ex illius auctoritate dicti subiiciunt: Nihil aliud a nobis flagitare Deum, quam ut cognoscamus ipsum, quemadmodum Christus declaravit his verbis: *Da ipsis, Pater, habere in se ipsis vitam. Hæc est autem vita, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Ioan. XVII. 3. Nam & nonnullos referentes audivimus, quod de illo se palam audisse testificarentur. Cum quidam ob stuprum feminæ illatum accusarentur, & ab aliis damnarentur, nihil illum commotum; sed factum illud risu, ac ludibrio prosequentem dixisse, nullius hoc esse momenti; corporis enim hanc esse necessitatem ac functionem: quemadmodum autem nonnumquam scalpimus aurem.

N. 6. & ult. Postremo discipulos suos ad extremam impudentiam perduxit. Nihil enim est quo non illorum pertingat audacia. Prophetarum Apostolorumque nomina contumeliis incessunt. Cumque urgeri rationum vi, ac male haberi cœperint, effugiunt subinde, ac prosiliunt, & ista, inquiunt, Apostolus, tamquam homo, dixit. Alias: Quid tu mihi vetus,

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

confutarunt SS. Basilius, eiusque frater Gregorius Nyssenus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Augustinus, Theodoretus, &c.

aiunt,...Testamentum obiicis?...Eos, qui baptizati iam fuerint, iterum baptizat Eunomius, non modo qui a Catholicis, aut ab aliis hæreticis; sed eos etiam, qui ab ipsismet Arianis deficiunt. Repetiti porro illius baptismi, ea formula est: In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificantis, & a creato Filio procreati..... Sunt qui narrent quotquot ab iis denuo baptizantur, in caput demergi, pedibus in sublime porrectis: ad idque iusiurandum adigi, numquam se ab illius errore atque hæresi discessuros.

S. Philast. Brix. Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. hæres. quæ sub. Apost. extiterunt num.* 21. Eunomiani ab Eunomio discipulo Arii (*lege* Aetii) in omnibus inimici veræ fidei aiunt tres esse diversas (*forte* diversæ) qualitatis substantias, ut auri argenti & æris: & Patrem quidem fecisse Filium, & iterum Filium, qui sit creatura, fecisse Spiritum: & asserunt Filium non Patri esse similem, quia creatura est: neque Spiritum Filio similem, quia a Filio factus est, magis impietati paganæ, & iniquitati Iudaicæ consentientes apertissime, quam Christianæ doctrinæ, ac fidei Catholicæ parere volentes.

S. Aug. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 54. Aetiani ab Aetio sunt vocati, iidemque Eunomiani ab Eunomio Aetii discipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in dialectica prævalens, acutius & celebrius defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum sanctum. Fertur etiam usque adeo fuisse bonis moribus inimicus, ut asseveraret, quod nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio, ac perseverantia peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.

Socrates *Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 35. Tunc etiam apud Antiochiam urbem Syriæ novus Hæresiarches emersit Aetius, cognomento Atheus. Hic cum Ario quidem consentiebat, eamdemque cum illo opinionem tuebatur. Verum ab Arianorum partibus se ideirco seiunxit, quod illi (Catholici) Arium ad communionem recepissent. Arius enim... aliud in mente clausum gerens, aliud ore professus, Nicenæ Synodi formulam suscipiens, subscriptione sua firmaverat, ut Imperatorem (Constantinum Magnum) qui tunc temporis regnabat, circumveniret. Hanc igitur ob caussam Aetius & Arianis sese abrupit. Erat porro Aetius iam antehac hæreticus, & pro Arii dogmate ardentissime propugnare consueverat. Nam cum Alexandriæ leviter admodum institutus fuisset, inde reversus est Antiochiam Syriæ, ex qua civitate erat oriundus. Illic a Leontio, qui tunc Antiochenæ urbis Episcopatum gerebat, Diaconus est ordinatus: extemplo igitur eos quibuscum colloquebatur, sermonum novitate obstupefecit. Id autem agebat fretus categoriis Aristotelis... ex quarum præceptis disputans, non animadvertit se in suam ipsius fraudem captiosas argumentationes componere: nec ipsius Aristotelis mentem didicit ab eruditis... Verum Aetius, quippe qui Academicum præceptorem nactus non esset, ad sophisticas categoriarum argumentationes adhæsit. Quamobrem intelligentia assequi non potuit, quomodo esset ingenita generatio, & qua ratione id quod genitum est, coæternum esse illi qui genuit. Ceterum adeo mediocri doctrina præditus, & sacrarum litterarum imperitus erat Aetius, & in uno contendendi studio exercitatus,.... ut ne veterum quidem Scriptorum, qui sacros Christianæ Religionis libros interpretati sunt, usum ullum aut peritiam haberet.... Composuit autem Epistolas tum ad Imperatorem Constantium, tum ad quosdam alios; in quibus longas texit disputationes, & argumenta sophistica proponit. Quam ob caussam ἄθεος est cognominatus. Ac licet eadem cum Arianis & diceret, & sentiret, ab iis tamen ipsis qui perplexas eius argumentationes intelligere non poterant, hæreticus est iudicatus. Ob id pulsus eorum Ecclesia, hanc speciem præ se tulit, quasi ipse se ab eorum communione seiunxisset. Manentque hactenus ab illo propagati, ii qui olim quidem Aetiani, nunc autem Eunomiani dicuntur. Eunomius enim qui notarius eius fuerat, & inanem illam ac verbosam disputandi rationem ab eo didicerat, sectæ illi postea præfuit.

Cap. 37 (Eudoxius) Episcopatum Antiochiæ per fraudem occupavit; statimque

Hanc sectam Theodosius Imperator legibus acerrimis repressit & coercuit.

AERIUS Presbyter Sebastenus Arianorum opinionibus infectus, multos errores condidit, qui fue-

Aetium fovere aggressus est. Et collecto Episcoporum Concilio, omni studio contendit, ut Diaconatus dignitatem ei restitueret. Verum id nequaquam perfici potuit, propterea quod odium adversus Aetium. Eudoxii erga eumdem studio potentius fuit.

Eadem fere narrat Sozom. Hist. Eccl. *l.* 3 *c.* 15. *&* *l.* 4. *c.* 12. *ad* 17. *&* Theod. Eccl. Hist. *l.* 2. *c.* 19. 23. 24.

Theodoret. *Heret. fabul. lib.* 4. *n.* 3. Eunomius magistrum iactabat Aetium Syrum... Hic Arii blasphemias aperte amplificavit. Quo nomine illum Constantius in quamdam Phrygiæ solitudinem relegavit: idque cum a recta via iam deflexisset, atque in alteram declinasset. Post obitum enim patris seductus a quibusdam, qui corporis eius curam gerebant, legem tulit, ne quis eiusdem vel diversæ substantiæ dicere auderet Filium Dei (nec enim fas esse aiebat Dei substantiam scrutari) similem autem in omnibus dicere iussit: & ideo Aetium, qui primus omnium dicere ausus est Filium in omnibus dissimilem esse Deo Patri qui genuit, in supradictam solitudinem amandavit. Hæc cum sciret Eudoxius, persuasit Eunomio, ne quod sentiebant aperirent, sed tantisper occultum tenerent, atque in tenebris tamquam furtivum fetum alerent, donec tempus facultatem præberet. Quibus acquiescens Eunomius, obumbratam multis apud Cyzicum doctrinam tradebat. Impietatem autem parere gestiens, hanc inter differendum innuebat, & audientium animas sauciabat. Tunc divino quidam zelo succensi, telum occultantes, hæresis personam induunt, & Eunomii domum venientes, rogabant ut veritatem dogmatis aperte doceret. Inductus ille, eosque sibi consentientes ratus, venenum quod hactenus celabat evomuit. Illi rursus obnixius orarunt, ut doctrinam toti populo exhiberet, & Imperatoris observantiæ gregem suum præferret, qui veritatem scire desiderabat. Ita rursum deceptus Eunomius blasphemiam publice depromit. At illi statim, multis secum eiusdem fidei assumptis, ad Comitatum properarunt, & Eudoxium de admissa blasphemia docuerunt. Eudoxius vero indoluit quidem, Eunomium audiens pacta transgressum de quibus convenerat: accusatoribus autem pollicitus est rem sibi curæ futuram, sed eam penitus neglexit, negotiorum obtendens multitudinem. Eunomii ergo accusatores, cum Eudoxii mentem perspexissent, Eunomii blasphemiam Imperatori significarunt. Imperator vero, principio quidem iussit Eudoxio, ut Eunomium acciret, & prolatam accusationem examinaret. Ubi autem illum differre animadvertit, (continenter enim veniebant accusatores) utrumque in solitudinem missurum se minatus est, in qua degebat Aetius. Metuens itaque Eudoxius, evocavit Eunomium. Et primum quidem in memoriam revocavit de quibus illum admonuerat, deinde manifesto convictum deposuit, quamvis ipse morbo eodem laboraret. Imperatoris enim minas pertimescebat. Ceterum Eunomius protinus se ipsum hæresis principem renuntiavit, idque cum in remota quadam ora Pamphyliæ habitare coactus esset. Atque hinc orta est secta Eunomianorum. Hic artis argutias Theologiæ adhibuit; & adversus Unigenitum & sanctum Spiritum blasphemias palam eructavit. Ac Filium quidem primam creaturam Patris præcipuamque esse dixit, Spiritum vero sanctum a Filio ante alia opera creatum esse. Idem sancti etiam baptismatis legem olim a Domino & Apostolis traditam evertit, & contrariam aperte sanxit, non oportere dicens ter illum immergere qui baptizatur, nec invocare Trinitatem, sed semel baptizare in Christi mortem. Baptizantes vero usque ad pectus aqua madefaciunt; reliquis autem partibus tamquam execrandis aquam adhibere prohibent. Qua de caussa, quando in solio baptizabant, hominem extra illud statuentes, eius caput usque ad pectus semel in aquam deprimebant. Postquam autem contigit sauciari quempiam capite ad solium illiso, aliud genus baptismatis excogitarunt. In subsellio enim quodam pronum hominem extendentes, & extra illud caput erigentes, aquam infundunt, quæ nullum aliud membrum attingit. Quidam porro illorum alium etiam baptismatis modum invenerunt. Tæ-

runt temporibus nostris a Calvinianis magna ex parte renovati. Negabat Episcopos esse superiores Presbyteris. Damnabat orationes

niam enim longissimam præparantes, & hanc consecrantes, ea hominem usque ad ungues involvunt, a pectore incipientes, atque ita deinde aquam infundunt. Hæc autem indicarunt, qui eorum impietatem fugientes, Servatoris & Dei nostri ovibus se adiunxerunt.... Debacchatus in hunc modum adversus veritatem Eunomius, morbum in dies augere studebat. Ausus enim est dicere, se nihil ex rebus divinis ignorare, sed ipsam etiam Dei essentiam exacte se nosse, eamdemque de Deo notitiam habere, quam Deus ipse habet de seipso. Ad hunc ab illo furorem perducti qui eius pestem hauserunt, audent aperte profiteri, se ita Deum nosse, ut ipse seipsum. Et alia porro excogitavit, ut novorum dogmatum inventor haberetur. Hinc Ariana secta bipertito divisa est, & alii quidem Ariani appellati sunt, alii Eunomiani. Ariani autem Eudoxiani quoque vocati sunt tempore Eudoxii.... Eunomiani vero Aetiani quoque vocabantur, quod Eunomius Aetium magistrum suum appellarit. Iidem & Troglitæ seu Troglodytæ nominantur, ut qui clanculum occultis in domibus conventus suos celebrent. Etenim perpauci sunt numero, aversantibus illos omnibus propter blasphemiæ impudentiam.

Socrates *Histor. Eccles. lib.* 4. *cap.* 7. (Eudoxius) Episcopus Constantinopolitanus Eunomium Cyzicenæ urbis Episcopum constituit, utpote qui eloquentia sua multitudinis animos ad se allicere posset. Qui cum venisset Cyzicum, Imperator edicto proposito, Eleusium quidem (legitimum Episcopum) Ecclesiis exturbari, Eunomium autem in sede collocari iussit. Quo facto, hi qui cum Eleusio erant, extra urbis muros ædificata Ecclesia, collectas illic egerunt ... Eunomius notarius fuit Aetii cognomento Athei ... Cum illo igitur diu versatus, sophisticum eius disserendi modum imitatus est: & inanibus quibusdam voculis nimium deditus, fallaces argumentationes suum in ipsius damnum imprudens contexuit. Ob hæc arrogantia elatus, in blasphemiam prolapsus est; dum Arii quidem opinionem sectatur: veritatis autem doctrinam variis modis impugnat. Et sacrarum quidem Scripturarum parum omnino peritus fuit, nec earum intelligentiam assequi potuit. Verborum tamen copia abundans, & eadem assidue repetens, numquam propositum sibi scopum valuit contingere: sicut manifestant septem libri, quos in Epistolam Pauli ad Romanos incassum elaboravit. Quamvis enim in eius interpretatione multa consumpserit verba; institutum tamen Apostoli nullatenus est assecutus. Huiusmodi sunt etiam ceteri qui circumferuntur eius libri: quorum si quis experimentum capere voluerit, in magna verborum copia miram reperiet sententiarum inopiam. Hunc igitur Eunomium Eudoxius, ut dixi, ad Cyzicenæ urbis Episcopatum promovit. Qui cum illuc venisset, familiari sibi arte dialectica usus, auditorum animos conturbavit. Unde tumultus Cyzici exortus est. Tandem vero Cyziceni, cum inanem verborum eius fastum ferre non possent, ex civitate eum eiecerunt. Ille autem Constantinopolim profectus, illic cum Eudoxio mansit, & vacans habebatur Episcopus. Verum ne obtrectandi caussa hæc dixisse videamur, ipsa Eunomii verba, si placet, audiamus, quæ Sophistæ more disputans de Deo ausus est dicere. Sic enim ait ad verbum: De sua ipsius substantia Deus nihil amplius scit quam nos: nec illa ipsi quidem notior, nobis autem & obscurior. Sed quidquid nos de illa scimus, hoc omnino & ille novit: & contra quidquid ille scit, idem etiam in nobis absque ulla discrepantia reperies. Has & alias eiusmodi plures sophisticas ratiocinationes contexens Eunomius, præ stupore errorem suum non animadvertebat.

Cap. 13. Eunomius ab Eudoxio seiunctus, conventus seorsum celebravit, eo quod, Eudoxius sæpenumero ab ipso rogatus ut Aetium præceptorem suum reciperet, id facere recusarat. Nec tamen Eudoxius sua sponte hoc præstitit: ipse enim opinionem Aetii minime reiiciebat, quippe quæ eadem prorsus esset cum ipsius opinione: sed propterea quod omnes qui eum Eudoxio consentiebant, Aetium ut contraria sentientem aversabantur. Hæc fuit caussa quamobrem Eunomius ab Eudoxio secederet.

Lib. 5. *cap.* 24. Dicam eos, (Eunomianos) sacrum baptisma adulterasse,

pro defunctis, ieiuniaque ab Ecclesia observari solita. Quarta & sexta feria cuiusque hebdomadæ, & tota quadragesima epulabatur

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Non enim in Trinitatem baptizant, sed in mortem Christi..

Sozomenus *Histor. Eccles. lib.* 4. *cap.* 25. Eunomius, is qui postea nominis sui hæresim condidit, in locum Eleusii (Cyziceni Episcopi) est subrogatus.

Lib 6. *c.* 26. Eunomius ... cum Arianorum sectæ præesset, novam insuper hæresim invexit, quam alii quidem ex eius nomine, alii vero Anomœorum appellant. Aiunt porro hunc Eunomium primum omnium ausum esse asserere, quod sacrum baptisma unica mersione peragendum sit: & Apostolicam traditionem quæ etiamnum ubique servatur, corrupisse: aliam denique Ecclesiæ suæ disciplinam plerisque in rebus introduxisse, quæ gravitate ac severitate quadam novitatem suam obtegeret. Fuit autem peritissimus dicendi artifex, & disputationibus atque argumentis delectabatur. Certe plerosque eorum qui hanc sectam profitentur, eiusmodi ingenio præditos licet cernere. Neque enim vitæ morumque probitatem, & in egentes misericordiam tantum laudant in aliquo, nisi forte is sectam ipsorum sequatur, quantum laudare solent, si quis in disputando contentiosus fuerit, & adversarios ratiocinando superare videatur. Huiusmodi enim vir, præ reliquis omnibus, pius ab illis existimatur. Alii vero dicunt, quos quidem veriora dicere arbitror, Theophronium Cappadocem, & Eutychium, istius hæresis defensores acerrimos... cum se ab Eunomio abrupissent, tum alia ex Eunomii decretis, tum ea quæ ad sacrum baptismum pertinent innovasse, asserentes non in Trinitatem, sed in Christi mortem baptizari oportere. Eunomium certe nihil hac in parte novasse affirmant. Sed ab initio quidem opinioni Arii adhæsisse, & in ea perseverasse: postea vero cum Episcopus Cyzici factus fuisset, accusatum esse a Clericis suis tamquam novorum dogmatum assertorem. Itaque Eudoxium, qui Arianæ sectæ præerat Constantinopoli eum evocasse, iussisseque ut de sua doctrina publice in Ecclesia verba faceret. Cumque nihil in eo damnasset, monuisse ut Cyzicum reverteretur. Eunomium vero respondisse, nolle se amplius versari cum iis quos suspectos haberet. Et hanc quidem caussam secessionis suæ illum prætendisse: revera autem ideo secessisse, quod Aetium præceptorem suum suscipere renuissent. Post hæc Eunomium in propriis ædibus mansisse, nec de pristina sententia quidquam omnino mutasse. Et hæc alii quidem hoc modo, alii vero aliter narrant ... Apud ipsos (Eunomianos) in confesso est, eos qui nondum baptizati sunt, baptismum aliis conferre non posse. Qui vero ex ritu traditionis ipsorum baptizatus non fuerit, hic baptizatus ipsis non videtur, utpote qui non rite fuerit consignatus. Idque ipsi testantur, qui quoscumque ad sententiam suam pertrahere potuerint, rebaptizant, tametsi iam prius baptizari fuerint iuxta Ecclesiæ Catholicæ traditionem. Atque hæc quidem religionem nostram non mediocriter conturbarunt: iisque qui Christianam fidem amplecti vellent, plurimum obstitit novorum subinde dogmatum varietas. Acres enim quotidie fiebant disputationes; & ut inter hæreseon exordia fieri solet, vigebant; quippe quæ assertores haberent zelo atque doctrina non vulgari præditos. Ac meo quidem iudicio, plerosque ex Catholicis in suam sententiam pertraxissent, nisi Basilius & Gregorius Cappadoces sese illis opposuissent, ac nisi Theodosius qui paulo post imperavit, impetum illorum repressisset, ipsosque hæreseon auctores, ex amœnioribus locis Imperii Romani in regiones desertas & squalidas deportasset. Porro ne utriusque hæresis doctrinam penitus ignoremus, sciendum est Eunomiani dogmatis auctores primum fuisse Aetium Syrum, qui Filium Patri dissimilem, & ex nihilo creatum esse, post Arium asseveravit. Itaque qui hanc opinionem sequebantur, Aetiani primum sunt dicti. Postquam vero.... aliis consubstantialem Patri Filium, aliis substantia similem asserentibus; ii qui in Ariminensi Synodo prævalebant, statuerunt ut similis tantum diceretur: Aetius quidem, utpote qui in Deum impie loqueretur, exsilio damnatus est. Hæresis vero quæ ab illo conflata fuerat, interea temporis quodammodo extincta est, cum nec alius quispiam alicuius momenti vir, nec Eunomius ipse eam palam defendere auderet. Verum ubi Cyzicenæ urbis Episcopatum Eleusii loco suscepit, non iam

summo diluculo, in contemptum Ecclesiæ, quæ his statis diebus ieiunari præcipiebat. Si quando ieiunaret, ieiunabat Dominica die, quia hac die ieiunari Ecclesiæ lege nefas erat. Celebritatem Paschatis inter Iudæorum fabulas collocabat, ideoque prohibebat huius diei solemnitatem. (K) Hanc hæresim confutarunt præcipue SS. Epipha-

---

amplius se continuit: sed coram populo differens, opinionem Aetii rursus in medium produxit. Homines vero, sicut plerumque fieri solet, eius qui hæresim illam primum excogitaverat, obliti, opinionis illius sectatores Eunomianos cognominarunt, propterea quod Eunomius post Aetium hæresim illam renovaverat, & maiore cum audacia quam ille a quo primum fuerat tradita, eam adstruxerat.

Cap. 27 Eunomium certe eadem cum Aetio sensisse omnino fatendum est. Nam & ipsemet Eunomius Aetium præceptorem suum fuisse iactat, idque sæpenumero in libris suis palam ac libere testatur. *Cetera vide infra litt.* (P) *hocce sæculo IV. ubi de Apollinaristis*.

Lib. 7. *c.* 27. Porro Imperator (Theodosius) Eunomium eo tempore in exsilium misit. Adhuc enim ille Constantinopoli degens, in suburbanis, aut in privatis domibus, conventus Ecclesiasticos seorsum agebat, & libros a se conscriptos recitabat, multosque in sententiam suam pertrahebat: adeo ut brevi temporis spatio ingens esset numerus eorum, qui hæresim nominis illius sequebantur. Verum ille paulo postquam in exsilium missus fuisset, fato functus, sepulturam in patria sua sortitus est. Vicus hic erat Cappadocum, nomine Dacora, situs in territorio Cæsareæ, ad Argæum montem.

Eadem quæ supra habet Theodoretus *lib.* 2. Histor. Ecclesiast. *cap.* 25.

(K) S. Epiphanius *adversus Aerium Hæres.* 75. *n.* 1. Fuit hic (Aerius) Eustathii Sebastiæ Episcopi (quæ est in Ponti regione, sive minoris Armeniæ) sodalis. Ambo enim monasticum vitæ genus amplexi sunt. Cum autem Eustathius ad Episcopatum esset evectus, Aerius, etsi id magnopere cuperet, eo tamen pervenire non potuit. Hinc simultas ex æmulatione conflata. Et quidem Eustathius Aerio plurimum indulgere, & addictus esse visus est. Nam & Presbyterum hunc postea creavit, & Xenodochii, quod Ptochotrophium in Ponto vocatur, curam ei commisit.

N. 2. Sed cum nullum succensendi modum faceret Aerius, rixæ ac iurgia in dies ingravescere, ac mutuæ simultates augeri. Ad hæc pessimi quidam rumores & calumniæ adversus Eustathium ab Aerio spargi. Interim Eustathius Episcopus evocatum ad sese Aerium mulcere, adhortari, comminari, irasci, supplicare; neque quidquam tamen his rebus efficere. Nam quod ab initio constitutum, inchoatumque fuerat, ingentem in mali vim erupit. Postremo relicto mendicorum hospitio discedit Aerius. Quo ex tempore in omnem occasionem intentus, velut qui hostem opprimere, ac telis appetere studet, versabat se in omnes partes, & apud omnes calumniose deinceps Eustathio detrahens: Non is est, inquiebat, amplius, qui hactenus fuit: sed ad rem attentus est, & cumulandis opibus totus incumbit. Quæ quidem per summam calumniam ab Aerio iactabantur.

N. 3. Hic igitur propter eiusmodi rationes, omnium rerum abdicationem initio præ se tulit. Deinde Ptochotrophio relicto, magnam vim secum utriusque sexus hominum abduxit: qui omnes ab Ecclesiis, agris, pagis, & oppidis arcebantur. Ac sæpenumero totus ille cœtus nive perfusus, passim per campos sub dio degebat, aut ad prærupta saxorum, silvasque confugiebat. Est autem illius dogma supra hominis captum furiosum & immane. In primis enim: Quanam, inquit, in re Presbytero Episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus ordo, par & idem honor, ac dignitas. Manus imponit Episcopus, imponit & Presbyter: Baptizat Episcopus, idem facit & Presbyter: Divinum omnem cultum administrat Episcopus, non minus id facit & Presbyter: Episcopus in throno sedet, sedet & Presbyter. His in vulgus iactatis, plerosque in errorem abduxit, quorum sectæ princeps exstitit. Præterea, quid est, inquit, Pascha, quod a vobis celebratur? Nimirum ad Iudæorum adhuc fabulas adhærescitis: ne-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

nius & Auguſtinus. Singuli errores Aerii multis in Conciliis antiquis iam erant antea proſcripti. Eos poſtea damnavit iterum Eccleſia, quoties ſeſe dedit occaſio.

PHOTINUS Sirmienſis Epiſcopus, Arium ipſum impietate & blaſphemiis ſuperavit, acceſſitque magis ad impietatem Pauli Samoſateni quam Arii. Contendebat enim ſicut ille, & ſicut ore blaſphemo pronuntiant etiamnum Sociniani, Chriſtum Ieſum fuiſſe purum hominem, & nulla ſui parte extitiſſe antequam de Maria naſceretur. Verbum Dei negabat eſſe diſtinctam a Patre perſonam. Arius autem, ut diximus, fatebatur quidem extitiſſe Verbum ante mundi creationem & in Chriſto ſubſiſtere, ſed negabat illud eſſe Patri conſubſtantiale, & Deum proprie loquendo: Illud enim creatum eſſe, & ex nihilo productum eſſe contendebat. (L) Ab iiſdem Patribus & Conciliis damnata fuit Photini

---

que enim Paſchatis ſolemnitas obeunda:
1. Cor. v. 7. *Quoniam Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Pergit deinde: Et quæ ratio eſt, inquit, poſt obitum mortuorum appellare nomina? Nam ut vivus oret, aut in pauperes bona ſua diſpenſet; quid ex ea re tandem ad mortuum redit? Quod ſi ſuperſtitum preces iis qui ex hac vita diſceſſerint opitulari poſſunt; nemo pie deinceps agat aliquid, neque boni quidquam faciat: ſed amicos ſibi aliquos quacumque ratione velit adiungat: ſive pecuniarum largitione, ſive precibus hoc ab illis ſub vitæ finem impetret, ut pro ſe Deum exorent, ut ne illic aliquid incommodi patiatur, nec immanium a ſe facinorum pœnæ repetantur. Sed neque ieiunii, inquit, inſtituendi ulla ratio eſt. Hæc enim omnia Iudæorum propria ſunt, & cuidam ſervitutis iugo ſubiecta. Quippe *iuſto nulla lex poſita eſt; ſed parricidis, ac matricidis dumtaxat, & id genus aliis*. Nam ſi ieiunare omnino decreverim, quacumque libuerit die, ſponte, & integra libertate ieiunabo. Hinc eſt quod iſti dominica die ieiunare potius affectant; quarta vero, ſextaque feria veſcantur. Quamquam ſæpenumero quarta feria ieiunent, non ulla lege, ſed voluntate, ut aſſerunt, inducti. Porro diebus ipſis Paſcatis, quod tempus humi cubando, caſtimoniam ſervando, affligandoque corpore, necnon & aridorum ciborum uſu, precibus, vigiliis, ieiuniis, ac reliquis id genus ſaluberrimis corporis cruciatibus celebrare ſolemus. Illi e contrario iam tum diluculo obſonari ſolent, & carnibus vinoque diſtenti cachinnari, ridere, eoſque qui illam Paſchatis hebdomadem ſanctiſſimis illis religionibus traducunt, ludibrio habere.

S. Philastr. Brix. Epiſc. *Lib. de Hæreſ. in Catal. hæreſ. quæ ſub Apoſt. extiterunt, num.* 25. Aerii ab Aerio quodam ſic appellati ſunt, qui abſtinentiis vacant, & in provincia Pamphilia quam plurimi commorantur, qui & Encratitæ dicuntur, id eſt, abſtinentes. Hi non poſſident aliquid, eſcas abominantur, quas Deus cum benedictione humano generi tribuit: damnant etiam de lege nuptias, non a Deo inſtitutas adſerentes.

S. Aug. *Lib. de Hæreſ. ad Quodvultdeum. n.* 53. Aeriani ab Aerio quodam ſunt, qui cum eſſet Presbyter, doluiſſe fertur quod Epiſcopus non potuit ordinari; & in Arianorum hæreſim lapſus, propria quoque dogmata addidiſſe nonnulla, dicens offerri pro dormientibus non oportere: nec ſtatuta ſolemniter celebranda eſſe ieiunia, ſed cum quiſque voluerit ieiunandum, ne videatur eſſe ſub lege. Dicebat etiam Presbyterum ab Epiſcopo nulla differentia debere diſcerni. Quidam perhibent iſtos, ſicut Encratitas vel Apotactitas, non admittere ad communionem ſuam niſi continentes, & eos qui ſæculo ita renuntiaverint, ut propria nulla poſſideant. Ab eſca tamen carnium non eos abſtinere dicit Epiphanius: Philaſter vero & hanc eis tribuit abſtinentiam.

(L) S. Epiphan. *Contra Photinianos. Hæreſ.* 71. *n.* 1. Per idem tempus Photinus, a quo Photiniani prodierunt, emerſit Catholicæ Eccleſiæ quondam Epiſcopus; qui haud mo-

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 14.

impietas a quibus Arii, & Pauli Samosateni blasphemias confutatas & proscriptas fuisse supra diximus.

MESSALIANI, qui & *Euchitæ* id est precatores, fanaticorum genus fuit in multis convenientium

dioeri furore perritus, superjores omnes insania superavit, eademque cum Paulo Samosateno, immo atrociora quædam de Dei Filio mente concepit, in quem plenos contumeliæ sermones, nec ulla soliditate firmatos evomuit. Hic oriundus Sirmio Constantio Imperante Infelix doctrinæ suæ lolium in orbe disseminavit... Hic Christum a principio negat extitisse, sed iam tum a Maria Virgine initium accepisse, ac recentem esse: ex quo Spiritus, inquit, sanctus in illum descendit, & e Spiritu sancto genitus est. Quem quidem Spiritum sanctum Christi esse putat, audax architectus, & cælestium, quæ sermone explicari nequeunt, dimensor. Fuit hic prompta ad loquendum ac volubili lingua, adeo ut plerosque verborum ipsa pronuntiatione, & dicendi celeritate in fraudem posset impellere. Sæpe enim a multis refutatus est, post illam sui purgationem quam in Sardicensi synodo susceepit, eum ab Episcopis pestiferæ doctrinæ, quam proposuerat, rationem reddere est iussus. Etenim Constantinum Imperatorem adiens, tamquam inique depositus esset, caussæ suæ iudices, ac disceptatores petiit, quibus frustra sibi abrogatum esse Sacerdorium probaret. Ob id Imperator iudices misit, apud quos ille caussam ageret, Thalassium, & Datianum, Cerealium, Taurum, Marcellinum, Evanthium, Olympium, & Leontium; datumque Basilio Ancyrano negotium, ut illum interrogaret, & quæ ab eo purgarentur, aut admitterentur refelleret.

N. 2. Porro cum de illo Basilius sciscitaretur, quomodo Scripturæ sacræ de Domino ac Deo Verbo docerent, *ante omnia secula unigenitum illum, & cum Patre fuisse*: Photinus adhibita distinctione ita quod dicebatur probabat, partim ut ad Christum, partim ad Verbum referri oportere iudicaret. Nam his verbis: *Faciamus hominem ad imaginem nostram & ad similitudinem*, Verbum suum Pater alloquitur. Quid igitur? Erat, inquit, in Patre Verbum: sed nondum erat Filius. Item: *Pluit Dominus a Domino*, quod in Patre Verbum esset. Et *vidi*, inquit, *descendentem supra nubes, quasi Filium hominis*: quod velut ante denuntians dixit; non quod adhuc Filius existeret, sed id ipsum solum, cui Filii nomen erat aliquando tribuendum; post Mariam videlicet; quodque ex carne prodirurum erat, Christus nimirum de Spiritu sancto Mariaque genitus: in quem sic tamquam anticipatione quadam universa conferuntur. Quamquam nondum ipse quidem existebat, sed Verbum dumtaxat, quemadmodum & verbum illud, quod in me est.

Gen. 1. 26.

S. Philastr. Brix Episc. *Lib. de Hæres. in Catal. her. quæ sub Apost. extiterunt, num.* 18. Photinus doctrinam eius (Pauli Samosateni) secutus, in omnibus similirer prædicabat, inque hoc mendacio perseverans, proiectus est de Ecclesia Sirmiensium civitatis a Sanctis Episcopis superatus.

Ex Concil. ii. antioch. *ann.* 344. *aut.* 345. *fidei Exposit. apud* Socratem *Lib.* 2. *Hist. Eccles. cap.* 19. Quamvis tres confiteamur res, tresque personas, Patris videlicet ac Filii & Spiritus sancti iuxta sacras Scripturas: non ideo tamen plures facimus Deos. Unum enim ex seipso perfectum & ingenitum, principiique expertem & invisibilem Deum novimus, Deum scilicet ac Patrem Unigeniti: qui ipse quidem solus ex seipso habet ut sit, reliquis autem omnibus copiose præstat ut sint. Porro tametsi unum Deum esse dicamus Patrem Domini nostri Iesu Christi qui solus sit ingenitus: Christum non idcirco negamus Deum esse ante sæcula: quod quidem faciunt Pauli Samosatensis discipuli, affirmantes illum post incarnationem ex profectu ac promotione quadam Deum esse factum, cum natura nudus ac simplex homo extitisset. Scimus enim illum, quamvis Patri ac Deo subiectus sit (ut homo,) nihilominus tamen genitum ex Deo, Deum natura esse perfectum ac verum: & non ex homine Deum postea factum, sed ex Deo hominem propter nos factum esse, nec umquam Deum esse desiisse. Execramur præterea & anathematizamus eos, qui illum nudum dumtaxat ac simplex Dei verbum, nec ulla subsistentia præditum, falso appellant, quod in alio suam essen-

cum iis, quos sub *Quietistarum* nomine nostra ætate damnavit Ecclesia. Hi præcipui horum errores fuere, Baptisma nihil prodesse, ut-

tiam habeat: nunc quidem instar verbi quod prolatitium vulgo dicitur; nunc vero instar verbi quod internum nominatur: ipsum vero Christum ac Dominum & Filium Dei, ac mediatorem, atque imaginem Dei non fuisse ante sæcula contendunt: sed ex eo tempore Christum ac Filium Dei illum esse cœpisse, ex quo carnem nostram assumpsit ex Virgine ante quadringentos circiter annos. Ab eo enim tempore, volunt Christum regni sui habuisse principium: & hoc regnum post mundi consummationem atque iudicium finem habiturum. Huiusmodi sunt sectatores Marcelli atque Photini Ancyranorum, qui æternam Christi essentiam ac divinitatem, eiusque perpetuum & immortale regnum perinde abrogant, ut monarchiam stabilire videantur. Nos vero intelligimus illum non esse dumtaxat verbum Dei prolatum & internum, sed Verbum vivens ac per se subsistens, utpote Deum Verbum, Deique Filium & Christum. Nec per solam præscientiam illum cum Patre semper fuisse, & ante omnia sæcula cum eo fuisse versatum, inservientem illi ad creationem omnium rerum, tam visibilium quam invisibilium: sed substantiale Patris Verbum, & Deum ex Deo illum profitemur. Ipse enim est cui dixit Pater: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram;* qui antiquis patribus personam suam spectandam exhibuit, qui Legem dedit, qui locutus est per Prophetas; qui ad extremum homo factus, Patrem suum cunctis hominibus manifestavit: qui denique regnat in perpetua sæcula. Neque enim ullam dignitatem recens adeptus est Christus: sed eum ab omni ævo perfectum, Patrique per omnia similem fuisse credimus.

Gen. 1. 26.

Socrates *Hist. Eccles. lib. 2. cap. 18. versus finem*. Cum inter Occidentales adhuc, & Orientales esset indiscreta communio; Sirmii quæ civitas est Illyrici, alia hæresis exorta est. Nam Photinus qui eius loci Ecclesiis præsidebat, ortus ex minore Galatia, & Marcelli eius qui Episcopatu deiectus fuerat, olim discipulus, magistri sui insistens vestigiis, Filium Dei nudum ac simplicem esse hominem prædicavit.

Cap. 29. Tunc temporis etiam Photinus Ecclesiæ illius (Sirmiensis) Antistes, dogma a se excogitatum multo quam antea manifestius prædicabat. Ex quo cum tumultus esset obortus, Imperator synodum Episcoporum in urbe Sirmio fieri iussit. Conveniunt igitur illuc (Episcopi).... Hi.... cum Photinum dogma Sabellii Lybici Paulique Samosatensis asserere deprehendissent, statim eum deposuerunt. Et hoc quidem tamquam recte ac iure factum universi & tunc & postea approbarunt.

Cap. 3. Duæ fidei formulæ Sirmii editæ sunt, Catholicam fidem minus fideliter exhibentes. His ut consentiret Photinus, *inquit Socrates*, ac subscriberet, etiam post depositionem ei persuadere conabantur (Episcopi Ariani,) suum illi Episcopatum se reddituros polliciti, dummodo ad sanam mentem reversus, dogma quidem a se excogitatum damnaret, ipsorum autem fidei consentiret. At ille oblatam sibi conditionem aspernatus, eos ad disputationem provocavit. Igitur constituto ad eam rem die, ex ipsius quoque Imperatoris sententia, conveniunt tum Episcopi qui illic aderant, tum Senatorii ordinis haud pauci, quos Imperator disputationi interesse præceperat. Coram illis Basilius, Ancyranæ tum Ecclesiæ Præsul, in certamen descendit cum Photino, notariis verba eorum excipientibus. Certatum est utrinque maxima contentione verborum atque rationum, victus tamen Photinus, & condemnatus est. Qui postmodum in exsilio vitam agens, librum Græco & Latino sermone scripsit, quippe qui ne Latine quidem esset ignarus. Scripsit porro adversus omnes hæreses, suum ipsius dogma tantummodo proponens.

Sozomenus *eadem fere narrat.* Histor. Eccles. *Lib. 4. cap. 6. quem adire potes.*

Theodoret. *Heret. fabul. lib. 3. n. 11.* Photinus vero unam esse dixit operationem Patris & Filii & Spiritus sancti, aliis nominibus Sabellii sensum prædicans. Contra (hunc) scripsit divinus Diodorus, qui Cilicum rexit metropolim, ostendens Christum, Deum ante sæcula, in ultimis diebus hominem factum esse, hominumque salutem procurasse.

pote quod raderet quidem, novaculæ inſtar peccata, ſed eorum radices non evelleret; ſola autem oratione tolli peccatorum radices, & dæmonem ab animabus expelli. Solam orationem bonorum operum omnium loco eſſe affirmabant: ideoque nulli omnino vacabant operi; ſed vel orabant vel ſomno indulgebant. Multis ſe revelationibus illuſtratos eſſe mentiebantur, eſſeque ſe in vita ſpirituali verſatiſſimos iactitabant; nulli tamen vacabant ieiunio, carnis mortificationem aſpernabantur, & effuſi erant in omne libidinis & immunditiæ genus. Nullam fecere proprie loquendo ſectam, quæ fuerit ſeorſim ab Eccleſia congregata, ſuoſque paſtores habuerit. Ipſi enim ſuos errores ſummo ſtudio occultabant, & negabant prorſus ſi fuiſſent detecti. (M) Hæc accepimus a S. Epiphanio & Theodore-

---

(M) S. EPIPHAN *Contra Maſſalianos Heref.* 80. *num.* 1. (Hæreſis) alia nobis emerſit, ridicula illa quidem, nec ullo modo cohærens, e viris pariter, & infelicibus mulierculis conflata. Maſſalianos illos vocant, quæ vox orantes ſignificat. Hi aliquot abhinc annos prodire cœperunt, ſub Conſtantii fere Imperatoris tempus. Secundum quos Euphemitæ coorti ſunt, qui & Maſſaliani vocantur, quos credibile eſt priores illos imitari ſtuduiſſe. Verum iſti quidem e Gentilibus profecti, neque Iudæorum ſectam, neque Chriſtianorum amplexi ſunt, nee inter Samaritanos cenſentur: ſed gentiles omnino ſunt, & eum eſſe Deos aſſerant, nullum tamen adorant: ſed unum dumtaxat venerantur, quem omnipotentem appellant. Qui quidem certas ſibi domos fabricantes, & laxiores, fororum inſtat, areas, proſeuchas illas nominarunt.

N. 2. Igitur Maſſaliani antiquioras e Gentilibus excitati, qui hodiernos iſtos, a quibus Chriſtianum nomen uſurpatur, anteceſſerunt, nonnullis in regionibus carinarum inſtar faſtigiatas ædiculas conſtruxerunt, quas proſeuchas, ſive Oratoria, nuncupant. Alibi vero tam in Occidente quam in Oriente eadem illa loca ad Eccleſiæ formam condiderunt; ubi ingenti lucernarum, ac facium accenſa copia, conventus habent. Tum certos hymnos, quos illius gregis ſtudioſi quidam ſcripſerunt, ac Dei laudes concinunt: quibus magno ſane errore Deum ſe placare, ac conciliare ſibi putant.... Nonnulli magiſtratus religionis ardore flagrantes, quamplurimos ex illis occiderunt: eo quod veritatem adulterando corrumperent, & Eccleſiæ morem præpoſtera quadam imitatione auderent exprimere:.... qua ex occaſione nova facta eſt erroris acceſſio. Quidam enim eorum, qui ob gentilem iſtam impietatem interfecti fuerant, corpora certis in locis ſepelientes, illic eaſdem illas laudes, hymnoſque decantant, & Martyrianos appellari ſe volunt, propter illos videlicet, qui ob Idolorum cultum martyrium fecerant.

N. 3. Sed eorum rurſus alii altius quiddam, pro ſtultitiæ ſuæ captu concipientes animo, ac nihil præter mentem ſuam in conſilium adhibentes, iactare iſtud auſi ſunt: Satanas, inquiunt, magnus quidam eſt, ac longe fortiſſimus, & mala quam plurima hominibus infligit. Cur igitur non ad hunc potius confugimus, & eum adoramus, atque honore prædicationeque veneramur, ut adulatorio illo cultu conciliatus nocere deſinat: immo vero noſtrum, inquiunt, ſic tamquam ſervorum ſuorum rationem habeat, & ignoſcat? Ergo illi Satanianos ſemetipſos appellant.... At qui hodie Maſſaliani vocantur.... tam viri quam mulieres credere in Chriſtum videntur, ac ſe mundo renuntiaſſe, & ſua omnia deſeruiſſe profitentur. Tum vero promiſcue ſexus utriuſque dormientes omnes in ſpatioſiſſimis vicis per æſtatem iacent; quod ſe quidquam in terra poſſidere negent. Soluti porro ac vagi ſunt, & manus ad ſtipem porrigunt, perinde ac victu & poſſeſſione carentes. Sed eorum ſermones ſtoliditatem omnem ſuperant. Quemcumque enim ex illis interrogaveris, talem ſe, qualem volueris, eſſe fatebitur. Si-

re Prophetam dixeris, prophetas se esse dicitor, sive Christum nomines, Christum se esse quilibet respondebit: sive Patriarcham, hoc ipsum sibi nomen impudenter attribuet: sive Angelum denique, talem se non dubitabit asserere. O singularem hominum vecordiam! Quod ad ieiunium vero spectat, hoc apud illos nullum est omnino. Verum toti videlicet in orationes intenti, a secunda, tertiave hora, vel etiam noctu, si esuriant, nihil non pro sua libidine faciunt, ac cibo, potuque se ingurgitant. De illorum turpitudine, ac flagitiis nihil certo comperi. Sed ab iis nequaquam abhorrere vel eorum consuetudo persuadet, qua promiscue viri cum mulieribus cubant. Ceterum Antiochiæ quoque sedes habent, quo e Mesopotamia sese contulerunt.

N. 4. Hoc vero longe perniciosissimum dogma, ex nimia quorumdam fratrum imperitia manavit. Qui cum recte alioqui de fide sentirent, vitæ ex Christi Domini præscripto instituendæ modum nequaquam intellexerunt: quatenus renuntiare mundo, ac bonis se suis & facultatibus abdicare, fortunas suas vendere, ac pauperibus dilargiri, crucem ferre, ac serio sequi se mandavit; non ut iners, & otiosus quispiam esset, aut intempestive helluaretur, ac fucorum inter apes similis foret: quin immo suis ut manibus opus faceret.

N. 6. .... Est & alia quædam vivendi forma, ac disciplina, qua istius modi venerandi nostri fratres utuntur, qui in Mesopotamia in monasteriis, quas *Mandras* appellant, domicilium fixerunt. Qui & comas muliebrem in modum promittunt, & cilicium propalam affectant .... Est enim ab Ecclesiæ Catholicæ & Apostolorum doctrina prorsus alienum, cilicium palam præ se ferre, ac comam summittere, *Vir enim*, inquit Apostolus, *comam nutrire non debet; cum imago Dei sit, & gloria*. 1. Cor. xi. 7.

N. 7. Sed deterius quiddam, ac contrarium ab illis geritur: siquidem isti barbam, hoc est propriam viri formam, resecant; capillos vero ut plurimum proliziores habent. Atqui quod ad barbam attinet, in Apostolorum constitutionibus divino sermone, ac dogmate præscribitur, ne ea corrumpatur: hoc est ne barba ponatur, neve meretricius cultus & ornatus usurpetur.

S. August. *Lib. de hæres. ad Quodvultdeum, num.* 57. Postremam ponit Epiphanius Massalianorum hæresim: quod nomen ex lingua Syra est. Græce autem dicuntur Εὐχῖται, ab orando sic appellati. Tantum enim orant, ut eis qui hoc de illis audiunt incredibile videatur. Nam cum Dominus dixerit, *Oportet semper orare, & non deficere*, & Apostolus, *Sine intermissione orate*: quod sanissime sic accipitur, ut nullo die intermittantur certa tempora orandi: isti ita nimis hoc faciunt, ut hinc iudicarentur inter Hæreticos nominandi. Quamvis nonnulli eos dicant de purgatione animarum nescio quam phantasticam & ridiculam fabulam narrare, porcam scilicet cum porcellis videri exire de ore hominis quando purgatur, & in eum visibili similiter specie ignem qui non comburat intrare. His adiungit Epiphanius Euphemitas, Martyrianos, & Satanianos, & hos omnes cum illis tamquam unam hæresim ponit. Dicuntur Euchitæ opinari, Monachis non licere sustentandæ vitæ suæ caussa aliquid operari, atque ita se ipsos Monachos profiteri, ut omnino ab operibus vacent.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Luc. xviii. 1. 1. Thess. v. 17.

Theodoret. *Hæret. fabul. lib.* 4. *num.* 11. Massaliani autem, quod nomen in Græcam linguam translatum Euchitas seu precatores significat, baptisma dicunt suscipientibus nihil prodesse. Novaculæ namque instar præcedentia peccata aufert, peccatorum vero radices stirpitus non excindit. Perpetua autem oratio & peccati radicem funditus evellit, & malum dæmonem, qui ab initio datus est, ab anima expellit. Unicuique enim homini, cum nascitur, adesse mox dæmonem dicunt, eumque ad absurdas actiones incitare. Hunc autem nec baptisma, nec aliud quidquam posse ab anima exigere, præter solam orationem. Egredi vero inhabitantem dæmonem dicunt per mucum & sputi excrementum. Sic decepti homines miserrimi, nullum opus aggrediuntur, (Spiritales enim seipsos vocant) sed ubi orationi vacarint, diei maximam partem dormiunt. Deinde a dæmone qui eos agitat decepti, revelationes se vidisse perhibent, & futura prædicere conantur, rebus autem ipsis mentiri convincuntur. Iactant etiam se & Patrem videre & Filium & Spiritum sanctum oculis corporis, Spiritusque adventum sensu percipere. Parati autem sunt ad negandum, & si urgeantur, protinus anathematizant eos qui horum aliquid dicunt ... Sed & alia multa faciunt, quæ phrenesim ar-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

to, qui eos confutarunt. Damnati sunt illi in Concilio Ephesino, quod fuit tertium ex œcumenicis. (N)

LUCIFER Episcopus Calaritanus in Sardinia, vir alioqui sanctitate vitæ & integritate fidei commendabilis, seiunxit se, præ nimia severitate, a communione Episcoporum Catholicorum, qui ad communionem recipiebant Episcopos Arianos ad Ecclesiam redeuntes, eosque qui lapsi quondam in persecutione Arianorum, pœnitentiam exposcebant. (O)

---

guunt. Nam & repente saltant & super dæmones se saltasse iactant, & digitis sagittantium speciem præferunt, in dæmones se iaculari affirmantes. Et alia pleraque agunt simili furore plena, unde & Enthusiastarum nomen sortiti sunt. Huius hæresis principes fuerunt Sabbas, & Adelphius, & Daodes, & Symeones, & Hermas, & alii quidam. Scripsit autem adversus istos Epistolas, cum hæresim deprehendisset, Letoius Melitines Episcopus. Accuratius vero hæresim confodit longe optimus Amphilochius, qui Iconii Ecclesiam rexit, ipsa illorum verba actis a se confectis inserens, quæ dogmatis differentiam aperte declarant.

(N) Concil. Ephesinum *Generale*. *Act.* 7. *part.* 2. *in fine*, *anno* 431. Omnes qui per universam provinciam hæretici Massaliani, vel Enthusiastæ sunt, vel de eius hæreseos morbo suspecti, sive clerici, sive laici sint, conveniantur: & si quidem anathematizaverint, iuxta ea quæ in Synodo pronuntiata sunt, in scriptis; si clerici fuerint, maneant clerici; si laici, ad communionem admittantur. Quod si renuerint anathematizare, si Presbyteri vel Diaconi fuerint, vel in alio quopiam gradu Ecclesiæ, excidant & a clero & gradu, & a communione; laici vero anathematizentur. Convicti quoque non permittantur habere monasteria, ut ne zizania diffundantur & crescant.

(O) S. Aug. *de Correctione Donatistarum*, *seu Epist.* 185. *aliàs* 50. *ad Bonifacium c.* 10. *num.* 47. Sic multitudinibus per schismata, & hæreses pereuntibus subvenire consuevit (Ecclesia.) Hoc displicuit Lucifero, quia factum est in eis suscipiendis atque sanandis, qui veneno perierant Ariano; & cui displicuit in tenebras cecidit schismatis, amisso lumine caritatis.

De agone Christiano cap. 30. *num.* 32. Nec eos audiamus qui .... præciderunt se ab unitate, & Luciferiani magis dici quam Catholici maluerunt .... Hi sunt enim de quibus Apostolus dicit: *Habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes*. Est enim magna virtus pietatis, pax & unitas: quia unus est Deus. Hanc illi non habent, quia præcisi ab unitate sunt... Quod... ipsi (Luciferiani) præcidi a radice voluerunt, quis non detestandum esse cognoscat? Et ideo maxime, quia hoc eis displicuit in Ecclesia Catholica, quod vere Catholicæ sanctitatis est. 2.Tim. III.5.

In Psal. LXVII. *n.* 39. *vide supra §.* 9. *hocce cap. litt.* (G)

Socrates *Hist. Eccles. lib.* 3. *c.* 9. Eusebius Vercellensis Episcopus, statim post Synodum Alexandria digressus, Antiochiam perrexit. Cumque illic Paulinum quidem a Lucifero ordinatum, plebem vero inter se dissidentem reperisset: nam Meletii fautores separatim conventus agebant; commotus eo quod ordinationi illi non omnes consentirent, apud se quidem factum damnavit; sed ob reverentiam erga Luciferum, rem dissimulans abscessit; pollicitus se in Episcoporum Concilio cuncta emendaturum. Postea tamen cum magnopere laborasset, ut partes dissentientes ad concordiam reduceret, id perficere non potuit. Interea Meletius ab exsilio regressus est. Qui cum sectatores suos seorsum a reliquis collectas agere deprehendisset, eis præfuit. Sed Euzoius quidem Arianæ perfidiæ Antistes Ecclesiis potiebatur. Paulinus vero unam dumtaxat ex minoribus Ecclesiis intra urbem obtinuit, ex qua illum Euzoius reverentia viri commotus, non eiecerat. At Meletius extra urbis portas plebem colligebat. Ad hunc igitur modum Eusebius tunc temporis Antiochia discessit. Lucifer vero cum ordinationem suam ab Eusebio susceptam non esse intelligeret, eam rem contumeliæ loco ducens, permoleste tulit. Proinde ab Eusebii communione se se abiunxit, & ea quæ a Synodo de-

Luciferiani dicti sunt ii qui in illo schismate permanserunt. Et quidam ex illis hæresim iunxerunt cum schismate, docentes iterum baptizandos esse Arianos ceterosque Hæreticos ad Ecclesiam revertentes. Id accepimus ex S. Hieronymi Dialogo adversus Luciferianos. Scripsit quoque contra eos sanctus Augustinus, aitque: „ scripsisse quemdam eos in hunc errorem stultissime prolapsos, ut animam dicerent ex transfusione generari, eamdemque dicerent „ & de carne & carnis esse substantiam. (P)

S. Aug. lib. de Hæres. ad Quodvultd. n. 81.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

APOLLINARISTÆ sic dicti a magistro suo *Apollinari* Presbytero Ecclesiæ Laodicenæ, & eius filio nominis eiusdem, eiusdemque Ec-

---

creta fuerant, studio contentionis abductus, cœpit reprehendere. Hæc dum per tempus discordiarum geruntur, multos ab unitate Ecclesiæ segregarunt. Quippe nova tunc exorta est hæresis eorum qui Luciferiani dicuntur. Verum Lucifer iram suam explere non valuit. Constrictus enim suis ipsius pollicitationibus tenebatur, quibus per Diaconum missis spoponderat, se decretis Concilii assensurum. Itaque ipse quidem Ecclesiasticam retinens fidem, in Sardiniam ad propriam sedem recessit. Hi vero qui una cum ipso primum fuerant exulcerati, hactenus ab Ecclesia segregati permanent.

Eadem iisdem prorsus verbis narrat SOZOMENUS, Hist. Eccles. *Lib.* 5. *cap.* 13.

(P) S. HIERONYM. *adv. Lucifer. to.* IV. *par.* 2. *p.* 302. *Lucifer.* ... Restat unum, quod quæso te ut edisseras, quid adversum Hilarium dicendum sit, qui ne baptizatos quidem recipiat ab Arianis. *Orthod.* Hilarius cum Diaconus de Ecclesia recesserit, solusque, ut putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos & Presbyteros non habens: neque baptisma sine Eucharistia tradere, & cum iam homo mortuus sit, cum homine pariter interiit & secta: quia post se nullum Clericum Diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet Sacerdotes.

Verum Hilarius paucos admodum in suam opinionem traxit: siquidem omnes fere Luciferiani Arianos Laicos cum sola manus impositione recipiebant; at Episcopos Arianos nullatenus pro Episcopis habebant, nec eos nisi Sacerdotio deposito, admittere volebant, uti docet S. Hier. *in Dial. adv. Lucif. pag.* 290. *his verbis* (*Orthod.*) ... Expone mihi, quare laicum venientem ab Arianis recipias, Episcopum non recipias? *Lucif.* Recipio laicum, qui errasse se confitetur: & Dominus mavult pœnitentiam peccatoris, quam mortem. *Orthod.* Recipe ergo & Episcopum, qui & errasse se confitetur: & Dominus mavult pœnitentiam peccatoris, quam mortem. *Lucif.* Si errasse se confitetur: cur Episcopus perseverat? Deponat Sacerdotium, concedo veniam pœnitenti. *Orthod.* Respondebo tibi & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur; quomodo laicus perseverat? Deponat Sacerdotium laici, id est, baptisma, & ego do veniam pœnitenti .... *Lucif.* Recipimus laicos, quoniam nemo convertetur, si se scierit rebaptizandum, & ita fiet, ut nos simus caussa perditionis eorum, si repudientur, &c.

S. AUG. *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum. num.* 81. Luciferianos a Lucifero Caralitano Episcopo exortos, & celebriter nominatos, nec Epiphanius, nec Philaster inter hæreticos posuit: credo tantummodo schisma, non hæresim eos condidisse, credentes. Apud quemdam tamen, cuius nomen in eodem eius Opusculo non inveni, in hæreticis Luciferianos positos legi per hæc verba: *Luciferiani*, inquit, *cum teneant in omnibus Catholicam veritatem, in hunc errorem stultissimum prolabuntur, ut animam dicant ex transfusione generari: eamdemque dicunt & de carne & de carnis esse substantia.* Utrum ergo iste propter hoc quod de anima ita sentiunt, (si tamen vere ita sentiunt,) eos inter hæreticos ponendos esse crediderit, recteque crediderit; an etiam si id non sentirent, sive non sentiunt, ideo tamen sint hæretici, quia dissensionem suam pertinaci animositate firmarunt, alia quæstio est, neque hoc loco mihi videtur esse tractanda.

clesiæ Lectore. Existimabant nullam in Christo esse animam rationalem; sed eius vicem supplere Verbum divinum; ita ut Verbum & Corpus Christi una substantia fuerit, adeoque Verbum Dei passum sit & cruci affixum. Carnem Christi non ex carne Virginis formatam, sed e cælo delapsam fuisse in uterum Virginis, ipsamque Verbi divini substantiam in corpus fuisse transmutatam. Minorem rem esse Spiritum sanctum Filio, Filium Patre. *Millenariorum* errorem, cui, ut scribunt Eusebius & S. Hieronymus, Papiæ S. Ioannis Evangelistæ discipuli simplicitas locum olim dederat, de terreno post iudicium Christi regno, renovarunt. (Q) Fidem Ca-

---

(Q) S. Epiphan. *contra Dimoeritas seu Apollinaristas, heres* 77. *num.* 1..... Nonnullis nostrorum placuit, & quidem primariis, atque a nobis & ab omnibus Orthodoxis divinis propemodum honoribus affectis, mentem ab Christi incarnatione dimovere, eumdemque carnem cum anima dumtaxat suscepisse, mentem vero nequaquam, asserere: hoc est non perfectum hominem induisse.

N. 2. Egregius ille, ac venerabilis senex, quem nos, & beatæ memoriæ Papa Athanasius, immo vero Catholici omnes unice dileximus, Apollinaris Laodicenus huius dogmatis auctor ac propagator extitit.... Nonnulli eo progressi sunt, ut Christum corpus e cælo detulisse dicerent: quæ absurda peregrinaque comminiscendi licentia hominum semel animis incidens, ad graviora acerbioraque processit. Alii vero Christum animam assumpsisse negaverunt. Quidam eiusdem Christi corpus divinitatis consubstantiale non dubitarunt asserere. Quibus opinionum portentis Orientem magnopere perturbarunt: propter quos conflari Synodum necesse fuit, eiusdemque decreto condemnari.

S. Athan. *Epist. ad Epictet. ab ipso Epiphan. allegata, num.* 4..... Quinam inferi illud eructarunt, consubstantiale divinitati Verbi corpus illud esse, quod a Maria genitum est? Aut Verbum ipsum in carnem, ossa, capillos, ac totum denique corpus esse conversum, & a suapte natura mutatum? Quis omnino de Christianis audiit, Filium Dei specie ac fictione sola corpus, non natura gessisse? Quis tam impius fuit, ut ipsammet eiusdem divinitatem circumcisam esse, atque imperfectam e perfecta redditam fuisse sentiret, ac diceret? Item illud ipsum, quod in ligno suffixum est, non corpus extitisse, sed substantiam ipsam naturæ totius opificem? Quis cum istud audiat, non e Maria, sed ex propria substantia Dei Verbum obnoxium passioni sibi corpus effinxisse, Christianum, qui hæc dixerit, arbitretur? Quis execrandæ illius impietatis auctor est, ut eiusmodi quædam animo concipere aut eloqui minime formidaret, eum, qui dominicum e Maria corpus esse natum asserat, non trinitatem, sed quaternitatem divinitati tribuere? Adeo ut qui ita sentiunt carnem illam, quam Salvator e Maria virgine suscepit, ex ipsa substantia Trinitatis esse fateantur. Iam vero unde nam parem huic, ac germanam impietatem evomere alii quidam in animum induxerunt, uti corpus ipsum non divinitate Verbi recentius, sed coæternum, ac perpetuo eum illo coniunctum extitisse definiant, quandoquidem ab ipsa sapientia constitutum est? Potuitne Christianis ab hominibus in dubium vocari, utrumnam Dominus noster de Maria virgine natus, substantia naturaque Dei Filius extiterit: secundum carnem vero e Davidis stirpe, ac sacrosanctæ Virginis carne susceptus? Quinam porro tanta temeritate, & audacia fuerunt, ut Christum illum assererent, qui in carne passus, & in crucem actus est, non esse Dominum, ac Salvatorem, & Deum, Patrisque Filium? Quonam pacto Christianos appellari se volunt, qui in sanctum hominem, perinde ut in aliquem de Prophetarum numero, delapsum esse Verbum, non ipsummet hominem factum esse profitentur, cum ex Maria corpus induisset; sed alterum esse Christum, alterum Dei Filium, qui ante

tholicam adversus eos scriptis & verbis confirmarunt inprimis SS. Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Epipha-

Mariam, & ante sæcula omnia Filius ex Patre prodierit; an vero Christiani esse possunt, qui alium esse Deum, aliud & ab illo diversum Dei Verbum prædicant?

N. 26. Hoc affirmare plerique non dubitant; quosdam ex illis in ea esse sententia, Mariam post editum Christum cum Iosepho viro suo consuetudinem habuisse.... Iam vero etiam hoc Apollinaris esse decretum nonnulli prædicant In priori resurrectione mille nos annorum spatium iisdem in vitæ institutis, quibus nunc utimur, esse confecturos; ut & Legem cum aliis observemus omnibus, & quidquid est in mundo, quod ad usum quotidianum pertinet, velut nuptias, circumcisionem, ac cetera omnia participemus. Cuiusmodi ab illo dogma defendi persuadere nobis omnino non possumus; quamquam illum assertorem esse a nonnullis accepimus.

Hæres. 78. *num.* 1. Ex Antidicomarianitarum grege nonnulli, quasi præcipuo quodam in Virginem odio suscepto, ut eius gloriam obscurarent; sive invidia, sive erroris tenebris occæcati, quo mortalium animos inquinarent, eo temeritatis progressi sunt, ut sanctissimam Mariam, post Christum in lucem editum, cum viro suo Iosepho consuetudinem habuisse dicerent. Quam quidem opinionem, ut supra dixi, ab sene illo Apollinari, aut ab eius discipulis manasse prædicant, de quo nondum mihi liquido constat.

S. Gregor. Nazianz. *in Epist. ad Nectarium Episc. Constantinop. apud* Sozomen. *Hist. Eccles. lib. 6. cap.* 27. Apollinaristarum licentia, inter Ecclesiæ calamitates omnium est acerbissima. Quos quidem collectos perinde ac nos celebrandi facultatem sibi comparasse, nescio quomodo sanctitas tua passa sit.... Non intempestivum fuerit, ut gravitas tua ex tenuitate nostra discat, incidisse in manus meas libellum Apollinaris, in quo ea quæ adstruuntur, omnem Hæreticorum improbitatem excedunt. Affirmat enim carnem illam, quæ ab unigenito Dei Filio per dispensationem assumpta est ad naturæ nostræ instaurationem, adscititiam non esse: sed carnalem illam naturam ab initio fuisse in Filio. Et quadam verba ex Evangelio male accipiens, ad huius absurdæ opinionis confirmationem, adducit, ita dicens: *Nemo adscendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis:* adeo ut priusquam descenderet, Filius hominis fuerit, descenderitque propriam afferens carnem; eam scilicet quam iam in cælo habebat, æternam & substantiæ illius coalitam. Profert enim rursus quemdam Apostoli locum, in quo legitur: *secundus homo de cælo.* Deinde asserit hominem illum qui e cælo descendit, mentem non habere: sed Unigeniti Deitatem quæ mentis locum suppleverit, tertiam fuisse partem humani compositi: cum anima quidem & corpus iuxta hominum naturam in eo essent: mens autem non esset, sed Deus Verbum eius locum impleret. Nec hoc adhuc grave piaculum. Sed quod omnium longe gravissimum est, ipsum unigenitum Deum, qui omnium iudex, qui auctor vitæ, qui mortis destructor est, mortalem esse contendit, & in propria divinitate passum esse, & in triduana illa corporis morte divinitatem quoque ei commortuam fuisse; atque ita demum Patris beneficio ex morte ad vitam esse revocatam, &c.

Ioan. III. 13.

1. *Cor.* XV. 47.

S. Philastr. Brix. Episc. *Lib. de hæres. in Cat. hær. quæ sub Apost. extiterunt. De Apollinaristis loqui videtur, num.* 22. *sub hoc titulo: Hæresis animam veram Christum non habuisse.* Alii sunt, qui circa incorporationem aberrant, dicentes non animam veram hominis rationalem accepisse Salvatorem, sed corpus solum hominis; & cum subtrahunt animam a corpore, veram denegant hominum salubritatem. Quomodo itaque potest dici anima, quæ non sumpta est a Salvatore? (*forte*, animam non sumptam esse a Salvatore?) cum Salvator dicat: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Alioquin anima dici non potuit, nisi esset in eo cuius caussa advenerat: itaque hæc utraque in comparatione Salvatoris, idest, corpus & anima, quæ pro nostra salute dignatus est sumere: scire nos convenit, quod & animam veram hominis habuit intellectum habentem, & corpus hominis, sensum carnalem itidem, ut & dolere possit corpore, & emori, &c.

Matth. XXVI. 38.

N. 23. Tropitæ sunt, qui dicunt con-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

nius, Theodoretus, Ambrosius, Fulgentius: &c. Damnati sunt Apollinaristæ in Synodis habitis Alexandriæ an. 362. Romæ an. 373.

versum Verbum in carnem, non intelligentes quod ait Apostolus Ioannes: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Ioan. 1. 14. Non attendentes, quod Verbum est immutabile, & inconvertibile, ideft, Deus Dei Filius: caro autem quam accepit pro nostra salute, ipse eam formando assumpsit, & induit nostræ caussa incapacitatis, &c.

N. 44. Alia est hæresis, quæ dicit divinitatem doluisse, cum caro pateretur in cruce coniuncta divinitati: errans in eo quod divinitas pati non potest naturaliter, nec teneri, neque videri, &c.

S. Aug. *Lib. de hæres. ad Quodvultdeum, num.* 55. Apollinaristas Apollinaris instituit, qui de anima Christi a Catholica dissenserunt, dicentes sicut Ariani, Deum Christum carnem sine anima suscepisse. In qua quæstione testimoniis Evangelicis victi, mentem, qua rationalis est anima hominis, defuisse animæ Christi, sed pro hac ipsum Verbum in eo fuisse dixerunt. De ipsa vero eius carne sic a recta fide dissensisse perhibentur, ut dicerent carnem illam & Verbum unius eiusdemque substantiæ, contentiosissime asseverantes, Verbum carnem factum, hoc est, Verbi aliquid in carnem fuisse conversum atque mutatum, non autem carnem de Mariæ carne fuisse susceptam.

Socrates *Hist. Eccl. lib.* 2. *cap.* 46. Laodiceæ in Syria duo erant viri eodem nomine nuncupati, pater & filius. Uterque enim Apollinaris dicebatur. Et pater quidem Presbyteri gradum in Ecclesia obtinebat: filius vero Lectoris fungebatur officio. Ambo Græcarum disciplinarum magistri. Pater Grammaticam docebat: filius Rhetoricam. Pater oriundus fuit Alexandria. Cumque Beryti primum docuisset, postea Laodiceam migraverat, atque ibi ducta uxore, filium ex ea susceperat Apollinarem. Florebat eodem tempore una cum illis Epiphanius Sophista. Cui cum essent arctissimo amicitiæ vinculo coniuncti, omni studio eum fovebant. Theodotus vero Laodicenus Episcopus, veritus ne assidua hominis consuetudine paulatim ad Gentilium superstitionem delaberentur, vetuit ne ad illum ventitarent. At illi parvi pendentes Episcopum, amicitiam Epiphanii constanter retinuerunt. Post hæc Georgius successor Theodoti, ab Epiphanii consuetudine eos avellere conatus, cum id illis persuadere non potuisset, utrumque communione multavit. Id factum Apollinaris filius contumeliæ loco duxit, & sophistica dicendi facultate fretus, novam ipse quoque hæresim condidit, quæ ab auctoris nomine appellata etiamnum viget. Sunt qui dicant, illos a Georgio dissensisse, non tam ob caussam supra commemoratam, quam quod illum viderent absurda docentem, & nunc quidem profitentem, Filium Patri similem esse, quemadmodum in Seleuciensi Concilio convenerat: nunc vero in Arii sententiam deflectentem. Hanc igitur speciosam caussam prætendentes, ab eo discesserunt. Sed cum nemo illos sectaretur, novam quamdam religionis speciem inducere cœperunt. Et initio quidem dicebant, hominem absque anima a Deo Verbo assumptum esse in dispensatione incarnationis. Postea vero tamquam pœnitentia ducti ac pristinum emendantes errorem, adiecerunt, animam quidem assumptam esse, sed quæ mentem non haberet: Deum autem Verbum mentis loco esse in homine assumpto. In hoc igitur solo a Catholicis dissidere se dicunt, qui ab illorum nomine vocantur Apollinaristæ. Nam Trinitatem quidem consubstantialem esse profitentur.

Lib. 3. *cap.* 16. Lex Imperatoris Iuliani, qua Christianos Græcorum disciplinis institui vetabat, duos illos Apollinares, quorum superius mentionem fecimus, multo quam antea illustriores reddidit. Nam cum uterque humaniorum disciplinarum peritia esset instructus: pater quidem Grammaticæ, filius autem Rhetoricæ, ambo plurimum utilitatis en tempore Christianis attulerunt. Pater enim utpote Grammaticus, artem Grammaticam ad Christianæ religionis formam composuit, & Moysis libros heroico carmine interpretatus est. Alios præterea veteris Instrumenti libros, qui historiarum more conscripti sunt partim dactylico carmine exposuit, partim ad formam tragœdiæ personis adhibitis elaboravit. Omnique numerorum genere de industria usus est, ne qua Græ-

Antiochiæ an. 378. demum Constantinopoli an. 381. quæ Synodus fuit œcumenicarum altera.

PRISCILLIANISTÆ sic dicti a *Priscilliano* viro nobili & diviti Cæsaraugustano in Hispania. Sectam

canicæ locutionis forma Christianis nova atque inaudita relinqueretur. Iunior autem Apollinaris in arte dicendi valde exercitatus, Evangelia & Apostolorum scripta ad formam dialogorum exposuit, exemplum Platonis apud Græcos secutus: Ad hunc modum cum Christianæ Religioni utiles se præbuissent, Imperatoris calliditatem suo labore superarunt.

Sozomen. *Hist. Eccles. lib. 6. cap. 25.* Eodem tempore Apollinaris, hæresis ab ipso cognominatæ ducem palam se præbuit: multosque ab Ecclesiæ corpore abducens, seorsum collegit. Quem quidem in stabilienda hæresi adiuvit Vitalis Presbyter Antiochenus ex Meletii clero: vir præ ceteris ob vitæ ac disciplinæ severitatem illustris, & in regendis iis quibus præerat sedulus, eadem de caussa plebi venerabilis. Verum paulo post, cum se a communione Meletii adiunxisset, Apollinari adhæsit: iisque qui Antiochiæ eamdem opinionem sectabantur præfuit, ob vitæ suæ sanctimoniam haud paucos auditores habens, qui ab ipso cognomentum fortiti, Vitaliani etiamnum ab Antiochensibus appellantur. Huc autem prolapsus esse dicitur ex offensione animi, eo quod despectus fuisset a Flaviano, tunc Compresbytero, postea vero Antiochensis Ecclesiæ Episcopo: a quo prohibitus fuerat ne Episcopum more solito videret. Contemni enim se arbitratus, humani quidpiam passus est: & ad Apollinarem transgressus, societatem & amicitiam cum eo iunxit. Abhinc in aliis quoque civitatibus separatim conventus agere cœperunt sub Episcopis suæ sectæ, & ritibus usi sunt ab Ecclesia Catholica alienis: præter sacros hymnos qui in Ecclesia cani solent; cantica quædam numeris adstricta psallentes, quæ ab Apollinare erant excogitata. Namque hic præter reliquam eruditionem, Poetices quoque & omnis generis carminum gnarus, multis eiusmodi oblectamento captis, ut ipsi adhærerent persuasit. Denique viri in conviis, & dum opus facerent; mulieres vero inter texendum, cantica eius psallebant. Etenim pro labore atque otio, pro diebus festis ac reliquis omnibus, brevia quædam composuerat carmina, cuncta ad laudem divini numinis spectantia. Primus autem Damasus Episcopus urbis Romæ, & una cum illo Petrus Alexandrinus Antistes, cum hanc hæresim latius serpere intellexissent, Concilio Romæ congregato, eam ab Ecclesia Catholica alienam esse decreverunt. Ceterum ipse quoque Apollinaris, ex infirmitate animi ad dogmatum novitatem simili modo prolapsus esse dicitur, ob huiusmodi caussam. Nam cum Athanasius Episcopus Ecclesiæ Alexandrinæ, post exsilium quod regnante Constantino pertulerat, redire in Ægyptum iussus esset, ei per Laodiceam transeunti, familiaris & amicus factus est Apollinaris. Sed quoniam communicare cum Athanasio scelestum habebatur ab Arianis, ex quorum numero erat Georgius urbis illius Episcopus; idcirco Apollinaris cum contumelia pulsus est Ecclesia, utpote qui contra regulas legesque ab Episcopis latas, cum Athanasio congressus fuisset. Hæc igitur illi obiecit Georgius, simulque alia delicta quæ per pœnitentiam obliterata erant, exprobravit. Nam quo tempore Theodotus decessor Georgii, Laodicenam regebat Ecclesiam, cum Epiphanius Sophista nobilis hymnum in laudem Bacchi recitaret, Apollinaris qui eo præceptore utebatur, erat enim adhuc adolescens, ei recitationi interfuit, una cum patre eiusdem cum ipso nominis, qui Grammaticus erat non obscurus. Cumque Epiphanius ipso carminis exordio, sicut moris est iis qui eiusmodi hymnos publice recitant, cunctos profanos homines, nec sacris illis initiatos, foras abire iussisset, nec iunior Apollinaris, nec senior, nec ullus omnino ex Christianis qui aderant, discessit ex auditorio. Id cum rescivisset Theodotus Episcopus, graviter commotus est. Ac reliquis quidem qui ex plebe erant, leviter obiurgatis veniam concessit. Utrumque autem Apollinarem publice convictum, Ecclesia eiecit. Erant enim Clerici: pater quidem Presbyter; filius vero Lector sacrarum Scripturarum. Aliquanto post tempore elapso, cum in lacrymis ac ieiuniis pœnitentiam delicto suo

condiderunt conflatam partim ex Gnosticorum, partim & Manichæorum, partim & Sabellianorum blasphemiis, flagitia sua & errores summo studio occultabant; ideoque licitum esse mendacium

congruentem egisent, Theodotus eos denuo suscepit. Ubi vero Georgius Episcopatum illum sortitus est, & Apollinaris, ut iam dixi, congressum illum habuit cum Athanasio, a communione eum exclusit Georgius, & alienum ab Ecclesia pronuntiavit, & Apollinaris quidem sæpenomero eum rogasse dicitur, ut in communionem reciperetur. Sed cum eum flectere non posset, dolore superatus, Ecclesiam turbare, & dogmatum novitatem, supradictam videlicet hæresim, inducere aggressus est: ea arte qua plurimum valebat, dicendi scilicet facultate, inimicom ulciscens; & quod hominem in sacrarum Litterarum doctrina præstantiorem ipse inferior deposuisset, redarguens. Ita privatæ inter Clericos inimicitiæ, Ecclesiam subinde maximo detrimento affecerunt, & Christianam religionem varias in sectas disciderunt. Cuius rei argumentum hinc suppetit. Nam si Georgius pœnitentem suscepisset Apollinarem, perinde ac Theodotus, hæresis illa quæ ab eius nomine nuncupata est, hodie ut opinor non exstaret. Natura enim ita comparati sunt homines, ut despecti quidem insolescant, & contentioni ac rebus novis studeant: ubi vero æquum adepti sont, moderate se gerant, & in eodem statu permaneant.

Cap. 27. versus finem. Quod si quis accuratam huiusmodi rerum notitiam desiderat, ex iis quæ ipsi, vel quæ alii de ipsis scripserunt, plura poterit cognoscere. Neque enim mihi facile est aut intelligere illa, aut exponere. Ceterum quod dogmata ista non prævaluerint, nec ad multos permanarint, præter eas caussas quas supra dixi, Monachis potissimum ut arbitror adscribendum est. Nam quotquot in Syria & Cappadocia, & circumsitis provinciis monasticam philosophiam sectabantur, Nicenæ Synodi decretis mordicus adhærebant. Parum certe abfuit, quin Orientis omnes provinciæ, a Cilicia usque ad Phœnicem, Apollinaris hæresim amplecterentur. Eunomii aotem hæresis, a Cilicia & monte Tauro ad Hellespontum usque & Constantinopolim, cuncta propemodum occupavit. Uterque enim tum eos apod qoos morabantur, tum eorum finitimos, in suam sententiam facile perduxerunt. Idem porro istis accidit, quod antea Arianis acciderat. Populus enim in illis regionibus, eum Monachos quos supra diximus, ob virtutem atque opera valde admiraretur, recte illos sentire admiraretur, recte illos sentire existimabat: eos vero qui aliter sentirent, tamquam adulterinis opinionibus inquinatos, aversabantur. Quemadmodum olim Ægyptii Monachorum suorum doctrinam secuti, Arianis fortiter restiterant.

Theodoret. *Epist. 104 ad Flavian. Episc. Constantinop.* Qui Atium sectantur & Eunomium, Deum Verbum, aiunt, carnem dumtaxat assumpsisse, animæque vices ipsummet in corpore supplevisse. Apollinaris autem animatum quidem corpus dominicum vocat, sed mentem peractæ salutis exsortem facit, nescio unde animæ mentisque divisionem edoctus. At divinorum Apostolorum disciplina animam ratione & intelligentia præditam, (Verbum) cum carne assumpsisse docet.

Hist. Eccl. lib. 5. c. 3. Postquam Antiochiæ populum in duas iam factiones divisum, quod multi Paulino, plures Meletio adhærerent, descripsit. Præter hos, (inquit) tertiæ classis ducem se præbuit Apollinaris Laodicenus, qui induta persona pietatis, cum Apostolica dogmata tueri visus esset, postmodum manifestus hostis apparuit. De divina siquidem natura perverse ratiocinatus est, quosdam in ea dignitatum gradus constituens: & Incarnationis mysterium imperfectum singere ausus est, animamque rationalem, cui corporis tradita est moderatio, indultæ salutis exsortem fuisse affirmavit. Cum hanc enim, ut ipse ait, Deus Verbum non adsumpserit, neque medicinam illi præbuit, neque honorem impertiit: sed corpus quidem terrenum ab invisibilibus potestatibus adoratur, anima vero, ad imaginem Dei condita, infra mansit peccati dedecore circumfusa. Multa insuper alia falso & cæco mentis errore congessit. Nam interdum ipse quoque carnem ex sancta Virgine sumptam esse confitebatur: interdum hanc

& periurium aſſerebant. Hoc ſolemne horum effatum fuit.

Iura, periura, ſecretum prodere noli. (R) Multa de iis ſcripſit Sulpicius Severus libro altero Hiſtoriæ ſacræ. Scripſit adverſus eos

---

ſimul cum Deo Verbo e cælo deſcendiſſe ait: interdum ipſum carnem eſſe factum, ſed a nobis nihil accepiſſe. Sed & alias fabulas nugaſque divinis promiſſionibus adiunxit ... Talia ille cum doceret, non ſuos dumtaxat contaminavit, ſed quoſdam etiam ex noſtris eadem labe infecit. Poſtea enim, ſuam ipſi cernentes tenuitatem, & Eccleſiæ ſplendorem conſiderantes, coniuncti quidem ſunt omnes, paucis exceptis, & communionem Eccleſiaſticam acceperunt, morbum tamen, quo antea laborabant, non exuerunt, ſed hoc ipſo multos qui ſani olim fuerant, corruperunt. Ex hac radice in Eccleſiis natum eſt, quod una carnis & divinitatis natura dicitur, quodque divinitati Unigeniti paſſio adſcribitur, & alia id genus, de quibus populorum Sacerdotumque certamina extiterunt. Verum hæc quidem poſtea contigere. Tunc vero Antiochiam ingreſſo Sapore Magiſtro militum, & Imperatoris legem proferente, affirmabat Paulinus ſe Damaſi partium eſſe: idemque ipſum affirmabat morbum ſuum celans Apollinaris. At divinus Meletius illorum ſpernens contentionem, intra quietem ſe continebat. Flavianus vero ille ſapientiſſimus, qui in Presbyterorum adhuc numero cenſebatur .... ad Apollinarem converſus, Demiror te, inquit, o amice, tam impudenter repugnare veritati, idque cum exploratum habeas, Damaſum perfectam a Deo Verbo adſumptam eſſe naturam noſtram profiteri: tu vero contraria docere non deſinis. Mentem quippe noſtram ſalutis exſortem facis. Quod ſi hæc accuſatio noſtra falſa eſt, vel nunc ſaltem probatam abs te novitatem eiura, & Damaſi doctrinam amplectere, tum divinas ædes obtine.

Cap. 4. Apollinaris vero ab Eccleſiarum gubernatione repulſus, aperte deinceps novam ſuam doctrinam prædicare, ducemque ſeipſum hæreſeos profiteri. Morabatur is quidem ut plurimum Laodiceæ: Antiochiæ tamen iam antea ordinarat Vitalem, vitæ ſane honeſtate inſignem, Apoſtoliciſque dogmatibus innutritum, ſed erroris poſtea labe inquinatum.

Haret. fabul. lib. 4. *num.* 8. Apollinarius vero Laodicenus in nonnullis quidem ſcriptis ſuis doctrinam de Trinitate non violavit, ſed ſicut nos, & unam divinitatis ſubſtantiam, & tres hypoſtaſes prædicavit: in quibuſdam autem gradus dignitatum definivit, ſeipſum divinæ diſtributionis diviſorem conſtituens. Eius enim inventum eſt illud, magnum, maius, maximum; quaſi magnus quidem ſit Spiritus, maior vero Filius, maximus Pater. Quid porro his magis ridiculum eſſe poſſit? Si enim unam Trinitatis ſubſtantiam revera dicit, quo pacto eamdem & parvam & magnam exiſtimavit? In corporibus enim quantitas & quantitatis modus eiuſmodi menſuras efficiunt: natura vero ab his libera nec horum menſuras admittit ... In quibuſdam ergo hic rurſus libris ſuis perſonarum proprietates confudit, idemque in Trinitate præſtitit, quod in Incarnatione auſus fuit. Unde & Sabellianiſmi inſimulatus eſt, & incarnatum Deum Verbum dixit corpore aſſumpto & anima, non rationali, ſed rationis experte, quam naturalem ſeu vitalem quidam vocant. Mentem quoque aliud eſſe ſtatuens, quam animam, minime aſſumptam ait fuiſſe, ſed divinam ſufſeciſſe naturam ad uſum mentis explendum. Nec animadvertit ſapientiſſimus, quod ne corpore quidem opus habuiſſet ſi noluiſſet, ſed etiam ſine corpore, ſicut olim Patriarchis, viſus eſſet.

N. 9. Polemius vero quidam, ex huius ſcriptis anſam nactus, & ſubſtantiarum confuſionem factam dixit, & commixtionem divinitatis & corporis. Inde Polemianorum hæreſis nata eſt. Sed & alii quidam ex cœtu Apollinarii, corpus Domini de cælis deſcendiſſe dixerunt, & cum diverſa in eius ſcriptis dogmata offenderent, hæc iſtis, aliis alia placuerunt.

(R) S. AUG. *Lib. de hæreſ ad Quodvultdeum, num.* 70. Priſcillianiſtæ, quos in Hiſpania Priſcillianus inſtituit, maxime Gnoſticorum & Manichæorum dogmata permixta ſectantur. Quamvis & ex aliis hæreſibus in eos ſordes tamquam in ſentinam quamdam horribili confuſione confluxerint. Propter occultandas autem con-

Sanctus Augustinus libros de Mendacio. Eos Sanctus Hieronymus ait totius orbis fuisse auctoritate damnatos. Et certe multis in Conciliis damnati sunt: in Cæsaraugustano ann. 380. in Toletano primo

taminationes & turpitudines suas habent in suis dogmatibus & hæc verba: *Iura, periura, secretum prodere noli*. Hi animas dicunt eiusdem naturæ atque substantiæ, cuius est Deus, ad agonem quemdam sponraneum in terris exercendum, per septem cælos & per quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere, a quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diversa carnis corpora seminari. Adstruunt etiam fatalibus stellis homines colligatos, ipsumque corpus nostrum secundum duodecim signa cæli esse compositum, sicut hi qui Mathematici vulgo appellantur, constituentes in capite Arietem, Taurum in cervice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore; & cetera nominatim signa percurrentes, ad plantas usque perveniunt, quas Piscibus tribuunt, quod ultimum signum ab Astrologis nuncupatur. Hæc & alia fabulosa, vana, sacrilega, quæ persequi longum est, hæresis ista contexit. Carnes tamquam immundas escas etiam ipsa devitat: coniuges, quibus hoc malum potuerit persuadere, disiungens, & viros a nolentibus feminis, & feminas a nolentibus viris. Opificium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt: hoc versutiores etiam Manichæis, quod nihil Scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apocryphis legentes omnia, & in auctoritatem sumentes, sed in suos sensus allegorizando, evertentes quidquid in sanctis libris est quod eorum evertat errorem. De Christo Sabellianam sectam tenent, eumdem ipsum esse dicentes, non solum Filium, sed etiam Patrem, & Spiritum sanctum.

Sulpicius Severus *Sacr. Hist. lib.* 2. *paulo ante finem*. Sequuntur tempora ætatis nostræ gravia & periculosa, quibus non usitato malo pollutæ Ecclesiæ, & perturbata omnia. Namque tum primum infamis illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias deprehensa, superstitio exitiabilis arcanis occultata secretis. Origo istius mali oriens ab Ægyptiis. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile est differere. Primus eam intra Hispanias Marcus quidam intulit, Ægypto profectus, Memphis ortus: huius auditores fuere, Agape quædam non ignobilis mulier, & Rhetor Helpidius. Ab his Priscillianus est institutus, familia nobilis, prædives opibus, acer, inquies, facundus, multa lectione eruditus; disserendi ac disputandi promptissimus. Felix profecto, si non pravo studio corrupisset optimum ingenium! Prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneres, vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi minime cupidus, utendi parcissimus, sed idem vanissimus, & plus iusto inflatior profanarum rerum scientia. Quin & magicas artes ab adolescentia exercuisse creditum est. Is ubi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium, pluresque populares auctoritate persuadendi, & arte blandiendi allicuit in societatem. Ad hoc mulieres novarum rerum cupidæ fluxa fide, & ad omnia curioso ingenio, catervatim ad eum confluebant. Quippe humilitatis speciem ore, & habitu prætendens, honorem sui & reverentiam cunctis iniecerat. Iamque paulatim perfidiæ istius tabes pleraque Hispaniæ pervaserat: quin & nonnulli Episcoporum depravati, inter quos Instantius & Salvianus, Priscillianum non solum consensione, sed sub quamdam etiam coniuratione susceperant. Quo Hyginus Episcopus Cordubensis ex vicino agens, comperto, ad Idacium Emeritæ civitatis Sacerdotem refert. Is vero sine modo, & ultra quam oportuit. Instantium sociosque eius lacessens, facem quamdam nascenti incendio subdidit; ut exasperaverit malos potius quam compresserit. Igitur post multa inter eos, & digna memoratu certamina, apud Cæsaraugustam Synodus congregatur: cui tum etiam Aquitani Episcopi interfuere. Verum Hæretici committere se iudicio non ausi; in absentes tum lata sententia, damnatique Instantius & Salvianus Episcopi, Helpidius & Priscillianus laici. Additum etiam, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eamdem sententiam promendam. Atque id Irhacio Sossubensis Episcopo negotium datum, ut decretum Episcoporum in omnium notitiam defer-

ann. 400. in aliis Conciliis duobus tempore S. Leonis summi Pontificis habitis; quorum annus ignoratur. Demum in Braccarensi secundo an. 569.

HELVIDIANI sic dicti ab eo-

ret, maximeque Hyginum extra communionem faceret: qui cum primus omnium infectari palam Hæreticos cœpisset, postea turpiter depravatus, in communionem eos recepit. Interim Instantius & Salvianus damnati iudicio Sacerdotum, Priscillianum etiam laicum, sed principem malorum omnium, una secum Cæsaraugustana Synodo notatum, ad confirmandas vires suas Episcopum in Abilensi oppido constituunt: rati nimirum, si hominem acrem & callidum Sacerdotali auctoritate armassent, tutiores fore sese. Tum vero Idacius atque Ithacius acrius instare, arbitrantes posse inter initia malum comprimi; sed parum sanis consiliis sæculares Iudices adeunt, ut eorum decretis atque executionibus Hæretici urbibus pellerentur. Igitur post multa & fœda certamina, Idacio supplicante, elicitur a Gratiano rum Imperatore rescriptum, quo universi Hæretici excedere non Ecclesiis tantum aut urbibus, sed extra omnes terras propelli iubebantur. Quo comperto, Gnostici diffisi rebus suis, non ausi iudicio certare, sponte cessere qui Episcopi videbantur, ceteros metus disperdit. At tum Instantius Salvianus & Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum, urbis ea tempestate Episcopum obiecta purgarent. Sed iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit: ubi tum ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidiæ semina, maximeque Elusanam plebem, sane tum bonam & religioni studentem pravis prædicationibus pervertere. A Burdigala per Delphinum repulsi, tamen in agro Euchrociæ aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter cœptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam feminis, in queis erat Euchrocia, ac filia eius Procula; de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi graminibus abegisse. Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem eius admissi sunt. Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi Ambrosium repererunt. Tum vertere consilia, ut (quia duobus Episcopis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat, non illuserant) largiendo & ambiendo ab Imperatore cupita extorquerent; ita corrupto Macedonio, tum Magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, restitui Ecclesiis iubebantur. Hoc freti Instantius & Priscillianus, repetivere Hispanias: nam Salvianus in urbe obierat. Ac tum sine ullo certamine Ecclesias, quibus præfuerant, recepere. Verum Ithacio ad resistendum non animus, sed facultas defuit: quia Hæretici corrupto Volventio Proconsule, vires suas confirmaverant. Quin etiam Ithacius ab his quasi perturbator Ecclesiarum reus postulatus, iussusque per atrocem executionem deduci, trepidus profugit ad Gallias. Ibi Gregorium Præfectum adiit; qui compertis quæ gesta erant, rapi ad se turbarum auctores iubet, ac de omnibus ad Imperatorem refert, ut Hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per libidinem & potentiam paucorum, cuncta ibi venalia erant. Igitur Hæretici suis artibus, grandi pecunia Macedonio data, obtinent, ut Imperiali auctoritate Præfecto erepta cognitio, Hispaniarum Vicario cederet (nam iam Proconsulem habere desierant) missique a Magistro Officiales, qui Ithacium tum Treveris agentem ad Hispanias retraherent. Quos ille callide frustratur: ac postea per Pritannium Episcopum defensus, illusit. Iam tum rumor incesserat Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse Imperium, ac brevi in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius statuit, licet rebus dubiis, novi Imperatoris adventum expectare: interim sibi nihil agitandum. Igitur ubi Maximus oppidum Treverorum victor ingressus est, ingerit preces plenas in Priscillianum ac socios eius invidiæ atque criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad Præfectum Galliarum atque ad Vicarium Hispaniarum litteris, omnes omnino quos labes illa involverat, deduci ad Synodum Burdegalensem iubet. Ita deducti Instantius & Priscillianus: quorum Instantius prior iussus caussam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse Episcopatu pronun-

rum duce *Helvidio* homine rudi & imperito, Auxentii Ariani discipulo. Virginis Deiparæ perpetuam virginitatem impugnarunt, existimantes, eos qui in Evangelio fratres Domini dicuntur, fuisse post Christi ortum a Maria ex Iosepho susceptos. Ceterum non negabant Mariam in Christi partu Virginem permansisse. Non præponendam esse virginitatem nuptiis asserebant. (S) Adversus eum scripsit sanctus

tiatus est. Priscillianus vero ne ab Episcopis audiretur, ad principem provocavit, permissumque id nostrorum inconstantia: quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non caussam Imperatori de tam manifestis eriminibos permittere. Ita omnes quos caussa involverat, ad Regem deducti. Secuti etiam accusatores Idacius & Ithacius Episcopi: quorum studium in expugnandis Hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plos quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, mihi tam reos quam accusatores displicere. Certe Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse definio, fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usqoe processerat, ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat certare ieiuniis, tamquam Priscilliani socios aut discipolos, in crimen arcesseret. Ausus etiam miser est ea tempestate Martino Episcopo, viro plane Apostolis conferendo, palam obiectare hæresis infamiam. Namque tum Martinus apud Treveros constitutus, non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret: Maximum orare ut sanguine infeliciom abstineret: satis superque sufficere, ut Episcopali sententia Hæretici iudicati Ecclesiis pellerentur: novum esse & Inauditum nefas, ot caussam Ecclesiæ Iudex sæculi iudicaret. Denique quoadusque Martinus Treveris fuit, dilata cognitio est; & mox discessurus, egregia auctoritate a Maximo elicuit sponsionem, nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnum & Rufum Episcopos depravatus, & a mitioribus consiliis deflexos, caussam Præfecto Evodio permisit, viro acri & severo. Qui Priscillianum gemino iudicio auditum, convictomque maleficii, nec diffitentem obscenis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpiom feminarunr egisse conventus, nudumque orare solitum: nocentem pronuntiavit, redegitque in custodiam, donec ad Principem referret. Gestis ad Palatium delatis, censuit Imperator Priscillianum, sociosque eius capitis damnari oportere. Ceterum Ithacius videns, quam invidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusator etiam postremis rerum capitalium iudiciis astitisset (etenim iterari iudicium necesse erat) subtrahit se cognitioni, frustra, calido iam scelere perfecto. At tum per Maximum accusator apponitur Patricius quidam, fisci Patronos. Ita eo insistente, Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo *alii plures in exsilium missi*.... Hoc fere modo homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati aut exsiliis mulctati... Ceterum Priscilliano occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. Namque sectatores eius, qui eum prius ut sanctum honoraverunt, postea ut Martyrem colere cœperunt. Peremptorom corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequiis celebrata eorum funera. Quin & iurare per Priscillianum summa religio putabatur. Ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat, quod iam per quindecim annos fœdis dissensionibus agitatum, nullo modo sopiri poterat. Et tunc cum maxime discordiis Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia, invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, somno, desidia essent depravata: postremo plures adversus paucos bene consulentes, insanis consiliis & pertinacibus studiis certabant: inter hæc plebs Dei, & optimus quisque probro atque ludibrio habebatur.

(S) S. Aug *Lib. de Hæres. ad Quodvul. n.* 84. Helvidiani exorti ab Helvidio, ita virginitati Mariæ contradicunt, ut eam post Christum alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendant Sed mirum ni istos, prætermisso Helvidii nomine, Antidicomaritas Epiphanius appellavit.

Hieronymus, SS. quoque Augustinus & Epiphanius, qui hanc hæresim reponunt inter eas quæ ab Ecclesia proscriptæ sunt.

IOVINIANISTÆ ducem habuerunt *Iovinianum* Monachum Mediolanensem, quem vocat S. Hieronymus *Christianorum Epicurum*. Is docuit eiusdem esse apud Deum meriti matrimonium cum viduitate & virginitate. Nihil prodesse ieiunia & abstinentiam a carnibus factam pœnitentiæ caussa, sed superstitiosas esse observationes. Non posse hominem post baptismum peccare & a iustitia excidere. Æqualem in omnibus Sanctis esse gloriam, nec alios aliis plus remunerari. Peccata omnia esse æqualia. Christum Iesum non esse de Virgine natum. (T) Hos errores acerrime confutavit S. Hieronymus. Scripsere quoque adversus hos Hæreticos S. Ambrosius & S. Augustinus. Damnavit eos S. Syricius in Concilio Romæ habito an. 390. Posteaque plurimæ latæ contra eos leges fuerunt ab Imperatoribus Theodosio, Honorio & Arcadio. Proscripti sunt denuo hi errores a Concilio Tridentino, postquam eos fere omnes Calviniani renovarunt, spreta auctoritate Syricii, Augustini, Hieronymi, Ambrosii, totiusque adeo Ecclesiæ quarti sæculi. Ipsi tamen venerari se profitentur Ecclesiam sex priorum Ecclesiæ sæculorum, nec verentur asserere idem se cum illa sentire. Quis talem ferat audaciam?

COLLYRIDIANI, secta orta in Arabia ex paucis & rudibus, nec fere nisi mulieribus constans. Virginem Deiparam ut Deum colebant, mulieres Sacerdotio fungi posse asserebant. (V) Hanc hære-

---

(T) S. Hieron. *adversus Iovinian. Lib.* 1. *tom.* 4. *par.* 2. *pag.* 146. Dicit (Iovinianus) virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent ceteris operibus, eiusdem esse meriti. Nititur approbare eos, qui plena fide in baptismate renati sunt, a diabolo non posse subverti. Tertium proponit inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium qui suum baptisma servaverint, unam in regno cælorum remunerationem.

S. Aug. *lib. de hæres. ad Quodvultdeum*, *num.* 82. A Ioviniano quodam monacho ista hæresis orta est ætate nostra, cum adhuc iuvenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel a cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicens eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctimonialium, & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus cœlibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat: ita ut quædam virgines sacræ, provectæ iam ætatis in urbe Roma, ubi hæc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sane ipse vel habebat, vel habere volebat uxorem: quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, hoc est, ne homo coniugales patiatur molestias disputabat. Cito tamen ista hæresis oppressa & exstincta est.

(V) S. Epiphan. *adversus Antidicomarianitas hæres.* 78. *num.* 23. Non sine ingenti admiratione aliud quiddam accepimus: nonnullos videlicer in iis, quæ ad sanctissimam Virginem spectant, eo amentiæ progressos, ut pro Deo nobis illam obtrudere vellent, ac de ea velut mente capti, & furiosi loquerentur. Ferunt enim mulierculas quasdam in Arabia, quo e Thracia profectæ erant, novum illud dogma commentas fuisse: adeo ut in Virginis nomen & hono-

ſim confutavit Sanctus Epiphanius, hæcque diu non viguit.

SÆCULUM QUINTUM.

Eccleſiam in hoc ſæculo hæreſi turbarunt in primis Vigilantius, Pelagiani, Semi-Pelagiani, Neſtoriani, Eutychiani.

VIGILANTIUS Barcinonenſis Presbyter, adverſus ſacrarum reliquiarum cultum & Sanctorum invocationem auſu temerario & ſacrilego inſurrexit. Negavit Martyres pro nobis orare. Miracula quæ ad ſepulcrum Martyrum fiebant irridebat. Ad ſepulcra Martyrum lampades accendi & fieri vigilias & pernoctationes nefas & ſuperſtitioſum eſſe effutiebat. Negabat anteponendum eſſe ſtatum virginitatis aut continentiæ, matrimonio. Hos errores iam in Ioviniano damnatos, & a recentioribus Hæreticis renovatos, ſummo ſtudio confutavit S. Hieronymus, cuius ea de re doctrinam univerſa Eccleſia ut ſuam amplexa eſt qualibet ætate. (A)

PELAGIUS & CÆLESTIUS auctores & duces fuere *Pelagianæ* hæreſeos. Cuius *Origenes*, *Theodorus Mopſueſtenus* Epiſcopus, & *Rufinus* Presbyter Aquileienſis fuere veluti præcurſores. Pelagius patria Britannus, profeſſione Monachus fuit. Cæleſtius & vitam monaſticam profeſſus eſt: huius patria incerta. Errores præcipui Pelagianorum hi fuere. Adamum mortalem factum a Deo, & ſive peccaret, ſive non peccaret fuiſſe moriturum; ſibi ſolum ſuo peccato nocuiſſe, non poſteris; infantes nullius peccati originalis labe teneri: adeoque neceſſarium ad ſalutem non eſſe baptiſmum. Concupiſcentiam nihil habere mali. Nulla eſſe umquam peccata oblivionis vel ignorantiæ. Mortem ceteraſque huius vitæ miſerias non eſſe peccati pœnas. Parvulos ſine baptiſmo morientes frui

---

rem collyridem, ſive tortam panis ſacrificantes offerant, & conventus habeant: in ſanctiſſimæ, inquam, Virginis nomen modum omnem prætergreſſos, nefariam rem, & cum Dei contumelia coniunctam aggredi, hoc eſt, in illius nomen per mulieres ſacrificia facere.

Adverſus Collyridianos hæreſ. 79. num. 1.... Etenim mulieres quædam currum, ſive ſellam quadratam adornantes, ac linteo deſuper extento, ſolemni tempore, per aliquot dies panem proponunt, & in Mariæ nomen offerunt. Tum ad unam omnes illo veſcuntur.

(A) S. Hieronym. *adverſus Vigilantium tom* iv. *par.* 2. *p* 281 Exortus eſt ſubito Vigilantius, ſeu verius Dormitantius, qui immundo ſpiritu pugnet contra Chriſti Spiritum, & Martyrum neget ſepulcra veneranda: damnandas dicat eſſe vigilias: numquam niſi in Paſcha Alleluia cantandum: continentiam, hæreſim: pudicitiam, libidinis ſeminarium... Ille Romanæ Eccleſiæ auctoritate damnatus, inter phaſides aves & carnes ſuillas non tam emiſit ſpiritum quam ructavit. Iſte caupo Calagurritanus..... ſuæ venena perfidiæ Catholicæ fidei ſociare conatur, impugnare virginitatem, odiſſe pudicitiam, in convivio ſæcularium contra ſanctorum ieiunia proclamare.... Proh nefas! Epiſcopos ſui ſceleris dicitur habere conſortes; ſi tamen Epiſcopi nominandi ſunt, qui non ordinant Diaconos, niſi prius uxores duxerint: nulli cœlibi credentes pudicitiam, immo oſtendentes quam ſancte vivant, qui male de omnibus ſuſpicantur; & niſi prægnantes uxores viderint clericorum, infanteſque de ulnis matrum vagientes, Chriſti ſacramenta non tribuunt.

vita æterna a cælesti beatitudine distincta: fatebantur enim non posse introire in regnum cælorum qui non fuerint baptizati. Libertatem hominis post peccatum non minus sanam & integram esse quam fuerat in statu innocentiæ. In hominis potestate esse vivere immunem ab omni cupiditate & libidine & non recto animi motu. Virtutes non esse Dei dona, sed effectus mere naturales libertatis. Si forte gratiæ nomen & necessitatem admitterent, per hanc vocem nihil aliud intelligebant quam ipsam naturam & liberum arbitrium seu dona naturalis ordinis, aut gratias exteriores, verbi gratia, legem, doctrinam, bona exempla, miracula, dona linguarum, &c. aut gratiam quæ mentem interius illuminando afficeret, non autem quæ in voluntate reciperetur. Ad summum gratiam illam quæ non solum in mente, sed etiam in voluntate reciperetur, utilem esse, non necessariam; posseque obtineri per bonum libertatis usum sine ullo auxilio interius cor. afficiente. (B)

Adversus Pelagianos multa scri-

(B) S. Aug *Lib. de Hæres. ad Quodvultdeum, num.* 88. Pelagianorum est hæresis hoc tempore omnium recentissima a Pelagio monacho exorta. Quem magistrum Cælestius sic secutus est, ut sectatores eorum Cælestiani etiam nuncupentur. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, & qua eruimur de potestate tenebrarum, ut in eum credamus atque in regnum ipsius transferamur, propter quod ait, *Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*, & qua diffunditur caritas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur, in tantum inimici sunt, ut sine hac posse hominem credant facere omnia divina mandata: cum si hoc verum esset, frustra Dominus dixisse videretur, *Sine me nihil potestis facere*. Denique Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, correptioni eorum hactenus cessit, ut non eam libero arbitrio præponeret, sed infideli calliditate supponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum iubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Dicendo utique ut facilius possint, voluit credi, etiam si difficilius, tamen posse homines sine gratia divina facere iussa divina. Illam vero gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ad hoc tantum ipso adiuvante per suam legem atque doctrinam, ut discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus, non autem ad hoc per donum Spiritus sui; ut quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc divinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur: caritatem autem dari negant, qua pie vivitur: ut scilicet cum sit Dei donum scientia quæ sine caritate inflat, non sit Dei donum ipsa caritas; quæ ut scientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes, quas facit Ecclesia, sive pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, ut convertantur ad Deum; sive pro fidelibus, ut augeatur in eis fides, & perseverent in ea. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed a se ipsis homines habere contendunt, gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes, secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius in Episcopali iudicio Palæstino damnari metuens, damnare compulsus est; sed in posterioribus suis scriptis hoc invenitur docere. In id etiam progrediuntur, ut dicant vitam iustorum in hoc sæculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula & ruga, quasi non sit Christi Ecclesia, quæ toto terrarum orbe clamat ad Deum, *Dimitte nobis debita nostra*. Parvulos etiam negant, secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere. Sic enim eos sine ullo peccati originalis vin-

Marginal references: *Joan.* VI. 44. — *Ib.* XV. 5. — *Matth.* VI. 12.

psit S. Hieronymus. Multos pro Ecclesia labores ad extirpandam ex Britannia hanc hæresim pertulerunt, vivente adhuc Pelagio, Sanctus Germanus Antissiodorensis & sanctus Lupus Trecensis, duo Ecclesiæ nostræ Gallicanæ lumina. Sed nemo magis & felicius pro asserenda Christi gratia pugnavit adversus superbam hanc hæresim, quam magnus Augustinus. Ad illam debellandam suscitatum a Deo fuisse sanctum hunc Doctorem iampridem agnovit Ecclesia. Et doctrinam illius de gratia, doctrinam esse Ecclesiæ Romanæ declararunt sæpius summi Pontifices qui ad nostra tempora vixerunt, & postremus omnium Clemens XI. id ipsum prædecessorum exempla secutus, lata adversus hostes S. Augustini constitutione declaravit.

Multæ Synodi, multi summi Pontifices damnarunt Pelagianos. Damnavit primo Synodus Carthaginensis anno 412. Synodus Diospolitana in Palæstina anno 415. Altera Synodus Carthagine habita ann. 416. Synodus Milevitana anno eodem. Innocentius primus, summus Pontifex anno 417. post cuius decretum dixit sanctus Augustinus hæc verba solemnia: *Caussa finita est: utinam aliquando finiatur error!* Mortuus est paullo post Innocentius, & successorem habuit Zozimum, qui Cælestii & Pelagii fraudibus & mendaciis deceptus, eos absolvit; scripsitque in eorum gratiam ad Episcopos Africæ. Hi habito frequenti Concilio Pelagium & Cælestium damnarunt anno 417. Scripseruntque ad Zozimum, ut Hæreticorum artes detegerent. Aliam Synodum habuerunt anno sequenti, in quo iterata Pelagianorum damnatio est. Zozimus acceptis Patrum Africanorum rescriptis, habito longo examine, re mature discussa, Pelagium & Cælestium, eorumque sectatores tandem damnavit, misitque per totum orbem epistolas, quibus significaret huius damnationis decretum, cui ab omnibus cum veneratione & applausu subscriptum est. Multæ postea contra Pelagianos, variis in regionibus Synodi habitæ sunt. Cælestinus I. supplicationem Pelagianorum postulantium convocari Synodum œcumenicam, reiecit, confirmavitque prædecessorum suorum Romanorum Pontificum ea de re decreta. Tandem Synodus Ephesina anno 431. habita, quæ est œcumenicarum tertia, quæ hactenus adversus Pelagianos acta fuerant, auctoritate sua firmavit, editis canonibus duobus, quibus anathemate damnantur omnes sectatores Cælestii.

SEMIPELAGIANI orti sunt ex

---

culo asserunt nasci, ut prorsus non sit quod eis oporteat secunda nativitate dimitti: sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti. Nam etiam si non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam & beatam quamdam vitam suam. Ipsum quoque Adam dicunt, etiam si non peccasset, fuisse corpore moriturum, neque ita mortuum merito culpæ, sed conditione naturæ.

cineribus Pelagianorum. Cum Catholicis admittebant peccatum originale, & gratiæ interioris necessitatem ad salutem consequendam, (non tamen ad initium fidei) sed existimabant posse propriis viribus hominem mereri fidem, & primam gratiam necessariam ad salutem. Adeoque, iuxta eorum sententiam, initium salutis ab homine est; cum iuxta doctrinam Ecclesiæ, a Dei gratia sit. Alios errores ex hoc fonte procedentes propugnabant, quorum confutationem legere licet in libris de Prædestinatione Sanctorum & de Dono perseverantiæ quos scripsit sanctus Augustinus.

Adversus Semipelagianos scripsit sanctus Augustinus sub vitæ suæ finem. Post eius mortem SS. Prosper, Fulgentius, Cæsarius Arelatensis, doctrinam sancti Augustini atque adeo Ecclesiæ contra hos Hæreticos vendicarunt. Hanc Cælestinus I. Zozimi successor asseruit scripta ad Galliarum Episcopos Epistola ann. 432. Anno 494. Gelasius Summus Pontifex in Synodo Romana libros Fausti & Cassiani Semipelagianorum damnavit. Et sancti Augustini libros auctoritate sua confirmavit. Id quoque factum est ab Hormisda Gelasii successore. Concilium Arausicanum secundum anno 529. congregatum, cui præfuit sanctus Cæsarius Arelatensis, acceptas a Romana sede sententias ex sancti Augustini libris ad verbum excerptas, adversus Semipelagianos promulgavit. Idem præstitit Valentina Synodus non multo post ab eodem Cæsario congregata, licet huic ipse, adversa valetudine prohibente, non interfuerit. Utriusque Synodi decreta confirmavit Bonifacius II. cuius constitutionem universa Ecclesia sequuta est.

NESTORIUS Patriarcha Constantinopolitanus dux fuit & auctor hæresis *Nestorianæ*, quæ tot turbas in Ecclesia concitavit, & viget etiamnum in Oriente. Duo præcipua fuere huius hæreseos capita.

Primum, esse duas in Christo personas, & Filium Dei non esse coniunctum cum filio hominis unione, quam Ecclesia hypostaticam vocat, sed unione solum accidentali; adeoque Christum non esse natura Filium Dei, sed solum adoptione: nec proinde esse Deum, sed templum Dei solummodo.

Alterum caput prioris consectarium in eo positum erat, quod negaret B. Virginem esse Deiparam, utpote quæ genuisset purum hominem, inquiebat, qui in sua propria persona non esset Deus. (C)

(C) SOCRATES *Hist. Eccles. lib. 7. cap.* 29. Post obitum Sisinnii .... placuit Imperatoribus neminem ex Ecclesia Constantinopolitana ad Episcopatum promovere ... Peregrinum igitur hominem Antiochia evocare satius visum est. Erat illic vir quidam nomine Nestorius, ortus ex urbe Germanica, sonora voce & expedita facundia. Atque idcirco illum tamquam idoneum ad docendum populum accersere decreverunt. Elapso itaque trium mensium spatio, Nestorius Antiochia adducitur; qui ob temperantiam quidem a plurimis prædicabatur. In reliquis vero quali ingenio & quibus moribus fuerit, ex prima eius concione prudentiores qui-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

Impiam hanc hæresim egregie confutarunt S. Proculus Cyzicenus Episcopus, & S. Cyrillus Alexandrinus Patriarcha, qui primas habuit partes in illius expugnatione. Damnavit eam Cælestinus sum-

que statim deprehenderunt. Ordinatus enim die quarto idus Apriles, Felice & Tauro Consulibus, illico coram universo populo Imperatorem alloquens, celebrem illam protulit dictionem: Da mihi, inquit, Imperator, terram Hæreticis purgatam, & ego tibi cælum retribuam. Mecum Hæreticos debella: ego Persas tecum debellabo. Hæc verba licet quidam ex vulgo qui Hæreticos oderant, libenter amplexi sint, iis tamen, ut dixi, qui interiorem animi sensum ex verbis coniicere norunt, perspecta statim fuit hominis levitas & violentia, cum inanis gloriæ studio coniuncta; quippe qui ne brevissimi quidem temporis moram sustinens, in huiusmodi verba prorupisset: & antequam ipsam, ut vulgo dicitur, civitatis delibasset aquam, acerrimum se persecutorem ostenderet. (*Nota Socratem Novatianum fuisse, & ob id Nestorio infensum.*) Quinto igitur post ordinationem suam die, Ecclesiam Arianorum, in qua occulte preces faciebant, subvertere aggressus, eos ad desperationem coegit. Nam cum Ecclesiam suam everti cernerent, ipsi iniecto igne eam combusserunt. Porro ignis ulterius serpens, contiguas etiam domos absumpsit ...... Exinde vero incendiarium eum vocarunt non Hæretici solum, verum etiam eiusdem cum illo fidei cultores. Non enim quiescebat, sed adversus Hæreticos subinde calumnias struens, civitatem, quantumquidem in ipso erat, subvertebat. Nam & Novatianos vexare conatus est, stimulante cum invidia, eo quod Paulus Novatianorum Episcopus religionis gratia ubique celebraretur. Verum Principes impetum illius suis admonitionibus represserunt. Quantis autem malis Quartadecimanos per Asiam, Lydiam & Cariam affecerit, & quam multi eius caussa apud Miletum & Sardes seditione facta interierint, silentio transmittendum puto.

Cap. 31. Ceterum Nestorius contra morem institutumque Ecclesiæ se gerens, alios impulit, ut ipsum in huiusmodi rebus imitarentur ... in Hellesponto Antonius quidam Germæ civitatis Episcopus, Nestorio adversus Hæreticos sævienti morem gerens, Macedonianos acerbe exagitare cœpit, mandatum Patriarchæ defensionis loco prætexens. Macedoniani .... summissis quibusdam hominibus qui iustitiam libidini postponebant, eum interfecerunt. Cum hoc scelus perpetrassent ... Nestorius ... suasit Imperatoribus, ut Ecclesiæ illis adimerentur ... Accidit ergo, ut Nestorius qui alios expellere satagebat, ipse quoque Ecclesia exturbaretur ob huiusmodi caussam.

Cap. 32. Erat familiaris Nestorii Anastasius Presbyter, qui una cum illo profectus fuerat Antiochia. Hunc Nestorius magno in honore habebat, eiusque consilio in rebus gerendis utebatur. Hic igitur Anastasius quodam die cum in Ecclesia doceret, dixit hæc verba: Nemo Mariam vocet Deiparam; Maria enim homo fuit; ex homine autem Deus nasci non potest. Id ubi auditum fuisset, multos tam ex clero, quam ex plebe, pariter conturbavit. Olim enim didicerant Christum confiteri Deum, nec ullatenus ob susceptam humanæ salutis dispensationem, eum tamquam hominem a divinitate seiungere: sequentes doctrinam Apostoli ita dicentis: Etsi Christum cognovimus secundum-carnem, nunc tamen non cognoscimus amplius ..., Cum ergo hac de re tumultus ... in Ecclesia ortus esset, Nestorius dictum Anastasii confirmare studens (nolebat enim eum quem ipse tanti faceret, ut impie loquentem coargui) ipse de hac controversia subinde in Ecclesia disseruit: quæstiones ea de re pervicaciter proponens, & vocem Deiparæ perpetuo reiiciens. Proinde cum hæc quæstio ab aliis aliter excepta esset, dissidium ortum est in Ecclesia. Ac veluti in nocturna quadam pugna temere dimicantes, modo hæc, modo illa dicebant, idem affirmantes pariter & negantes. Nestorium vero plerique in ea sententia esse existimabant, ut Dominum nudum esse hominem assereret, & Pauli Samosatensis ac Photini dogma in Ecclesiam inveheret. Verum hac de re tanta altercatio, tantusque tumultus est excitatus, ut opus fuerit generali Concilio ... Mihi quidem videtur Nestorius, nec Paulum Samosatensem, nec Photinum imitatus: neque omnino

2. *Cor.* v. 16.

mus Pontifex, cuius ea de re iudicium magnis acclamationibus exceptum est, & approbatum a Concilio Ephesino œcumenico tertio, ob eam rem solum convocato anno 431.

nudum hominem Christum dicere. Sed solam Deiparæ vocem velut larvam quamdam reformidat. Idque illi ex gravissima contigit imperitia. Cum enim naturali facundia esset præditus, eruditus quidem videbatur, revera tamen erat indoctus. Libros etiam veterum interpretum haudquaquam legere dignabatur. Arrogantia enim elatus ob dicendi facultatem, non satis accurate vetustioribus legendis operam dabat, sed seipsum reliquis omnibus præstare arbitrabatur. Primum igitur ignoravit in Catholica Ioannis Epistola ita scriptum esse in antiquis exemplaribus:

1. *Ioan.* IV. 3. Omnis spiritus qui Iesum a Deo separat, non est ex Deo. Hanc enim sententiam ex vetustis exemplaribus sustulerunt ii, qui ab hominis dispensatione divinitatem separare studebant. Quamobrem & prisci interpretes idipsum observaverunt: fuisse nimirum quosdam qui hanc Epistolam depravarint, hominem a Deo seiungere cupientes. Est quippe humanitas copulata divinitati; nec iam duo sunt, sed unum. Hoc testimonio freti veteres, Mariam Dei genitricem dicere non dubitarunt.... Apparet igitur Nestorium scripta veterum penitus ignorasse. Et ob eam caussam, ut dixi, solam Deiparæ vocem impugnat. Christum enim nudum hominem ab illo non dici..... Homiliæ ab illo editæ satis docent..... Ceterum stulta illa Nestorii garrulitas orbem terrarum non mediocriter perturbavit.

Cap. 34. Quippe haud multo post Imperator, edicto proposito, omnes undique Episcopos ad civitatem Ephesiorum convocavit...., Cyrillus Alexandrinus quibusdam quasi sermonum velitationibus pugnam exorsus est, Nestorium studens perterrere: quippe qui infenso erga illum animo esset. Porro cum multi Christum Deum esse confiterentur, Nestorius dixit: Ego vero eum qui bimestris ac trimestris extitit, Deum appellare non possum. Atque idcirco mundus sum a sanguine vestro, nec in posterum amplius ad vos accedam. His dictis, congregari deinceps cœpit cum reliquis Episcopis, qui ipsius sententiam sequebantur. Itaque Episcopi qui aderant, duas in partes divisi sunt. Et ii quidem qui cum Cyrillo erant, in Concilio residentes, Nestorium evocarunt. Verum ille vocatus non paruit, usque ad Ioannis Antiochensis adventum præsentiam suam differens. Tum Cyrillus & qui cum eo erant, lectis sæpius concionibus quas de ista quæstione Nestorius ad populum habuerat, cum ex earum lectione indicassent, Nestorium constanter de Filio Dei impie locutum esse, eum deposuerunt. Quo facto, illi qui cum Nestorio erant alio seorsum Concilio congregato, Cyrillum & una cum illo Memnonem Ephesinæ urbis Episcopum vicissim deponunt. Nec multo post advenit Ioannes Antiochensis Episcopus. Qui cum ea quæ gesta fuerant cognovisset, Cyrillum aversatus est tamquam totius tumultus auctorem, quippe qui temerario ac præcipiti impetu ad depositionem Nestorii prorupisset. At Cyrillus adiuncto sibi Iuvenale, Ioannem ulcisci volens, ipsum quoque Episcopatu discinxit. Rebus in hunc modum confusis ac perturbatis, animadvertens Nestorius contentionem usque ad communionis perniciem devenisse, pœnitentia ductus Mariam Deiparam appellare cœpit, his verbis utens: Dicatur, si placet, Maria Deipara, & simultas omnis conquiescat. Verum licet mutata sententia hæc diceret, nemo tamen illud admisit. Quippe etiamnum depositus & in exsilium missus, Oasin incolit.... Ceterum post depositionem Nestorii, gravissimus tumultus Ecclesias Constantinopoli occupavit. Nam, ut supra dixi, divisus est populus ob inanem ac stultam illius garrulitatem. Clerici quidem omnes communi suffragio eum anathematizarunt. *Hæc in Cyrillum infenso animo scripsisse Novatianum Socratem Historicum crediderim: caute ergo legenda.*

Theodoret. *Heret. fab. Lib.* 4. *num* 12. Postquam autem mundo paullarim labente, & ad huius universi dissolutionem festinante, unusquisque se idoneum pietatis magistrum existimavit, cum propter ignorantiæ fastum nemo discere sustineret, homicida dæmon, mendacii pa-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

EUTYCHES Presbyter & Archimandrita, hoc est, Abbas celeberrimi Constantinopoleos monasterii, auctor fuit Hæreseos *Eutychianæ*, quæ etiamnum perseverat in Oriente. Hæc errori Nesto-

---

ter, zizaniorum feminator, non amplius per externos & manifestos hostes adversus Ecclesiam arma movit: sed instrumentum nactus, quod omnem, ut ita dicam, subito eius artem susciperet, sub rectæ opinionis specie divinitatis simul & humanitatis Unigeniti negationem inducit, simplicem & artificio carentem fidem nostram Græcanicis conturbans argutiis. De Nestorio prorsus audivistis. Vir enim est illustris. Hic ex Germanicensium ortus oppidulo, nescio cuiusmodi ab initio studiis educatus, aliam ex alia regionem commutans, ut flagellum quoddam Ægyptiacum, in magnam Antiochenorum civitatem irrupit. In hac cum liberalibus disciplinis mediocriter esset imbutus, vocemque pulcherrimam & maximam exercuisset, in Ecclesiam Dei se ingessit, & in numerum Presbyterorum relatus est, docendique populi munere imposito, statim in exordio ostendit qualis tota vita esset futurus. Neque enim generosum & genitalem, quique hominum animas excolere posset, dicendi characterem secutus est. Sed cum ad populi delectationem orationem suam conferret, & inanes plausus ut qui maxime aucuparetur, turbulentum & instabile vulgus ad sui desiderium excitavit, fusca veste indutus, tristis incedens, strepitus forenses declinans, pallore corporis continens videri affectans, libris domi ut plurimum incumbens, ac in otio & quiete secum habitans. Hoc habitu & hac simulatione populum inescans, magnam ætatis partem transegit, Christianus videri potius quam esse studens, & Christi gloriæ suam præferens. Quoniam autem ut
Luc. VIII. 17. Matth. X. 26. a Domino dictum est, nihil est tam occultum quod non sciatur, neque opertum quod in lucem non veniat, & bona opera manifesta sunt, & quæ aliter se habent celari non possunt per ininvestigabilem Dei iudiciorum abyssum, Nestorius eorum qui in Palatio sedibusque Pontificalibus versabantur, & ipsius qui orbis terrarum sceptra tunc regebat suffragio, Catholicæ orthodoxorum Constantinopolitanæ Ecclesiæ orbisque adeo universi principatum adipiscitur. Hinc mihi deinceps acta illa, quæ terram & mare propemodum impleverunt. Ut enim maximam illam sedem accepit, & Pontificatus præfecturam, velut tyrannidem quamdam arripuit, impietatem quam parturiebat amplius continere non potuit: sed ex potestate quam habebat stolidam assumens licentiam, profert in medium, omnibusque exponit, quam iam olim adversus Unigenitum conceperat blasphemiam, bellumque contra dogmata Apostolica palam gerit: & sanctorum Patrum, qui ex quo annuntiatum est Evangelium, orthodoxorum fidei præfuerant, dicta reiicere contendit, regiæ urbis turbans Ecclesiam, orbemque simul turbans universum.... Primus autem initæ novitatis gradus fuit, non oportere sanctam Virginem, quæ Dei Verbum peperit, quod ex ea carnem suscepit, Deiparam confiteri, sed Christiparam dumtaxat. Cum tamen antiquissimi orthodoxæ fidei prædicatores, iuxta traditionem Apostolicam, Deiparam docuerint nominare & credere Domini matrem. Age nunc vero blasphemum artificium, & observationem nulli antea cognitam in medium producamus. Christi appellatio, inquit, duas naturas significat, divinitatem Unigeniti & humanitatem: Dei autem vox absolute prolata, simplicem & incorpoream Dei Verbi substantiam repræsentat: hominis vero solam humanam naturam ostendit. Propterea Christiparam, inquit, & non Deiparam Virginem fateri necesse esse, ne imprudentes dicamus Deum Verbum initium ex sancta Virgine sumpsisse, atque ita antiquiorem matrem eo, qui ex ea natus est, ex consequenti confiteri cogamur. Ne videar autem inanibus conviciis hæc in illum iactare, illum ipsum suis verbis testem producam... In orthodoxorum Ecclesia multas istiusmodi voces edidit. Non peperit, optimi viri, Maria Deum, sed hominem peperit, divinitatis instrumentum. Et in aliis rursum nugis, Culpa vacat Gentilis, qui Diis matrem inducit.... Unde.... Pontificatu per sanctos Ephesi congregatos divino suffragio deiectus est, & iussu Imperatoris Oasim habitare iussus.

rii fuit ex adverso opposita. Contendebat enim Nestorius duplicem esse in Christo personam, sicut est natura duplex; Eutyches contra unam asserebat esse in Christo naturam; quia adversus Nestorium

Eadem rursus legere est in eiusdem Theodoreti *contra Nestorium ad Sparacium Libro. Catholicum deinde dogma ex Scripturis & Traditione adversus Nestorium fuse probat his verbis*: Nos, Evangelicis & Apostolicis ubique dogmatibus obsequentes, iuxta sanctorum Patrum traditionem, Deum Verbum universi huius conditorem ac dominum, unigenitum Patris Filium, sæculis anteriorem, corporis & omnium quæ sunt corporis expertem, in quo sunt omnia quæ in Patre, præter quam esse Patrem, credimus in novissimis diebus, sua ipsius benignitate permotum, Deique Patris bona voluntate, ex sancta Virgine consubstantiali carne sumpta hominem factum, Deum una cum eo quod assumpsit natum esse, non eo abiecto quod erat, (Deus quippe ab omni mutatione liber est,) sed hoc adiuncto, quod homo etiam factus est. Hunc, Heb. IV. 15. sicut ait Apostolus, humanis quoque affectionibus tentatum fuisse per omnia pro similitudine & lege humana absque peccato. Esuriisse enim, & fatigatum ac lacrymatum esse, & alia eiusmodi, humanæ naturæ veritatem demonstrant: passumque esse sub Pontio Pilato, & mortuum ac sepultum esse & tertia die resurrexisse, atque in cælos assumptum esse, cum Patre simul adoratum & conglorificatum ab universa intellectu sensuque prædita natura: & ipsum rursus venturum ad iudicandos vivos & mortuos, nullo pacto ex servi forma imminutum a divina natura: sed unum Deum unigenitum & dominum universi, cum propria carne confessum & semper adoratum. Hac de caussa Deipara.... ab iis qui Christum tamquam Deum adorant, Virgo prædicatur: non quasi divina natura Unigeniti essentiæ suæ principium ex ea sumpserit. Deus enim & nunc est, & erit, & erat in principio, neque ab ullo umquam, ut esset, principium sumpsit: sed cum iam esset, incarnationis, dispensationisque erga nos suæ initium fecit virginei & immaculati uteri habitationem. Atque huius rei testis est Apostolus Paulus, testis est & divinus Evangelista Ioannes. Sanctus quidem Paulus sic exclamans: *Misit Deus Filium suum*, qui erat videlicet, (neque enim mittitur quod non est, sed fit) *factum ex muliere*.... Gal. IV. 4. Ioannes cum dixisset, quod Deus erat Verbum, & in principio, & apud Deum erat, & semper erat, & quod omnia per ipsum facta sunt, & quod ipse dominus est omnium: cum ostendisset, sine principio ipsius essentiam esse, & consubstantialem Patri tamquam unigenitum: tum ad arcanos etiam incarnationis sermones descendens, ait: *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Ioan. I. 14. Quomodo ergo non Deipara, quæ Deum Verbum, & in utero gestavit hominem factum, & peperit, & mater eius quem peperit, necessario creditur? Sed & Prophetæ omnes hoc prædicant. An Esaiam vociferantem non audisti? *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*. Isai. VII. 14. Non iuxta te & deliras tuas nugas organum Deitatis, sed Deum nobiscum, hominem sicut nos factum. Et Ieremiam, qui & ipse Verbum incarnatum Deum esse profitetur his verbis: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ*. Baruc. III. 36. 37. 38. Et post pauca: *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*. Et Præcursoris matrem ab adorando Spiritu prophetice incitatam, & exclamantem: *Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?*.... Luc. I. 43. Quod ergo Deipara sit Virgo, sanis mentibus sufficiunt quæ diximus: sed doctam eius argumentationem paucis evertere conabor. Paullo itaque superius, Christi, aiebat, appellatio duas naturas designat, Deus vero simplicem & incompositam, homo autem humanam repræsentat naturam. Quid ais? Ergo cum Dominus in Evangeliis diviniora, & ut ipse loquitur, cælestia docens, Nicodemo diceret,.... *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo*. Ioan. III. 13. Quia Filium hominis aperte dixit, an humanam naturam de cælis descendisse dicemus?.... Facessat blasphemia. Nec enim de cælis descendit Domini caro, nec implet omnia: sed de divinitate Christo Domino hic sermo est. Qui enim de cælis descen-

definierat Ecclesia unam esse in Christo personam. Apollinaris errorem, de quo supra diximus, renovare videbatur Eutyches, non tamen omnino renovabat. In eo quippe positus erat Apollinaris er-

dit, & implet omnia, nec illa deserit unde descendit, Deus est Verbum, per
Ier. XXIII. 24. Prophetam clamans, *Numquid non cælum & terram ego impleo. dicit Dominus?* Et
Isai. XL. 12. rursus, *Qui mensus est aquas manu, & cælum palmo, & omnem terram pugillo*, Et, *Ce-*
Id. LXVI. 1. *lum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*. Quatenus Deus est, in cælo existens, & ad nos descendens, & omnia implens: quatenus autem homo factus est post sui ad nos demissionem, & ad cælos sublatus, & cum Patre conglorificatus. Hoc namque id etiam significat, quod
Ps. CIX. 1. sacer Psaltes ait, *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis*. Ecce inanis verborum tuorum sapientiæ vox Domini valida est refutatio. Filium enim hominis cum prius dixisset, descendentem de cælo, & in illis manentem unde descendit,
Ioan. III. 13. (hoc quippe declaravit dicens, *qui est in cælo*,) divinam & omnia continentem substantiam designavit, quæ ad nos per incarnationem descendit, nostramque in se naturam ad paternum thronum extulit, sicut a divino Paulo dictum est, *Et*
Ephes. I. 20. & seq. *illum suscitavit Christum a mortuis, & constituit ad dexteram suam supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro*. Non utique quod divina Unigeniti substantia, post resurrectionem a mortuis, Patris gloriam sit consecuta: sed quod tunc, post ascensum in cælos. Dei Verbum cum propria carne Patris gloria honoratum fuerit & adoratum. Et alio loco etiam idem Paulus Apostolus futilem istam orationem tuam refellit. Ad Corinthios enim scribens, *Primus*, inquit,
I. Cor. XV. 47. *homo de terra terrenus: secundus homo, Dominus de cælo*. Ecce solius hominis voce præmissa, subiecit, Dominus de cælo, divinam per id quod *de cælis* dixerat interpretans substantiam. Sed & Deum sæpe nominantes divini Prophetæ & Apostoli, humanam subiiciunt naturam. Ieremias exclamans, *Hic est Deus noster, &*
Baruc. III. 36. *non æstimabitur alius adversus eum*. Ac deinde ne singula referam, *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus*. Non utique hominum oculis percipiendam Unigeniti divinitatem vaticinans: sed in eo quod ait, *visus est*, Dei verbi carnem aperte demonstrans. Eiusdem quoque est sententiæ, quod in Psalmo XLIX. a divino Davide dictum est. *Deus manifeste veniet*. Et Sophonias item Pro- Ps. XLIX. 3.
pheta idipsum prophetat dicens: *Apparebit Dominus super eos, & disperdet omnes Deos gentium terræ*. Nec minus Evangelista Ioannes arcanum hoc prædicat mysterium, *Quod fuit ab initio*, dicens, *quod* I. Ioan. I. 1.
audivimus, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ. Haud sane incorpoream & invisibilem Dei Verbi naturam manibus contrectari sciens, sed Dei Verbi corpus Verbi appellatione honorans. Sic enim se res habet, & hanc nobis finem tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. & qui post illos omnes fuit sacer sanctorum Patrum numerus. Quod postquam Unigenitus Dei Verbum, Deus manens, homo sicut nos factus est, affectionesque nostras in seipso per servi formam suscepit, nec vocabulis nec natura deinceps a propria carne seiungitur: sed sive hominem dixerit, Deum Verbum dicit, sive Deum nominarit, nihilo secius cum carne sua nominat.

Quæ superius de Nestorio eiusque heresi tam ex Socrate *quam ex* Theodoreto *retulimus, iisdem fere verbis narrat* EVAGRIUS *6. primis* Hist. Eccles. *capit. nonnulla tamen scribit ab aliis indicta, quæ hic attexuimus*.

EVAGRIUS SCHOLAST. *Eccles. Hist. lib. 1. c. 2.* Nestorius apud Mopsuestiam congressus cum Theodoro, audita illius doctrina, a recta pietate deflexit, sicut in Epistola quadam de his rebus agens scribit Theodulus.

Cap. 3. Quæ (hæresim Nestorii) cum Cyrillus Alexandrinorum Episcopus, vir celeberrimi nominis, per litteras suas reprehendisset, iisdemque respondisset Nestorius, ac neque iis quæ a Cyrillo, neque his quæ a Cælestino senioris Romæ Episcopo scripta erant acquiesceret, sed nihil veritus, adversus universam Ecclesiam proprium virus evomeret; merito Cyrillus petiit a Theodosio qui tunc O-

ror, quod contenderet naturam humanam Christi sic absorptam fuisse a natura divina, ut semper una Christi humanitatis, & divinitatis natura fuerit; nec proinde corpus Christi formatum sit ex cor-

---

rientis Imperium administrabat, ut eius mandato prima Synodus Ephesi congregaretur, imperialibus litteris, tum ad Cyrillum ipsum, tum ad omnes ubique sanctissimarum Ecclesiarum Episcopos missis. Igitur Theodosius Synodum indixit die sanctæ Pentecostes, &c.

Cap. 4. Elapsis igitur diebus quindecim ultra præstitutum diem, Episcopi qui ad id convenerant, quasi Orientales omnino venturi non essent, aut certe post longi temporis moram; in unum coeunt, divino Cyrillo Cælestini quoque Romanæ urbis ... Episcopi vices gerente. Accersunt itaque Nestorium, hortantes ut obiectis criminibus responderet. Qui cum prima die pollicitus se venturum si opus esset, promissum exequi neglexisset, ac ter vocatus, sese in iudicio non stitisset, Episcopi qui aderant negotium examinare aggressi sunt. Cumque Memnon Episcopus Ephesiorum, dies qui ultra præstitutum tempus effluxerant, percensuisset, erant autem dies illi numero sedecim; lectæque essent Epistolæ divini Cyrilli ad Nestorium, & Nestorii vicissim ad Cyrillum datæ: cum adiecta etiam esset sacra illa Epistola admirabilis Cælestini ad eumdem Nestorium: cumque Theodotus Ancyræ & Acacius Melitinæ Episcopi, verba impia, quæ Nestorius Ephesi palam effuderat, exposuissent. Collectis denique multis sententiis Sanctorum, & probatissimorum Patrum, qui rectam ac sinceram fidem exposuerant, insertis etiam variis blasphemiis quas impius Nestorius vesana mente profuderat, sancta Synodus adversus Nestorium hæc ad verbum pronuntiavit: Ad hæc quoniam reverendissimus Nestorius nec vocationi nostræ obtemperare voluit, nec sanctissimos & religiosissimos Episcopos a nobis missos suscepit, necessitate compulsi, ea quæ ab illo impie dicta fuerant examinare aggressi sumus. Cumque illum partim ex Epistolis eius ac Libris qui etiam recitati sunt, partim ex verbis ipsius quæ nuper in hac metropoli dixit, & quæ multorum testimonio confirmata sunt, illum impie sentire ac prædicare deprehendissemus, adigente canonum auctoritate & Epistola sanctissimi Patris & collegæ nostri Cælestini Ecclesiæ Romanæ Episcopi, post multos fletus ad hanc tristem sententiam tandem processimus. Igitur Dominus noster Iesus Christus, contra quem impie locutus est Nestorius, per hanc sacrosanctam Synodum decrevit eumdem Nestorium & Episcopali dignitate, & ab omni Sacerdotali conventu extraneum esse.

Cap. 5. Porro Imperator Theodosius, initio quidem depositionem Nestorii haud quaquam probavit: postea vero cognita eius impietate, cum litteras admodum pias ad Cyrillum, & Ioannem Episcopos scripsisset, illi inter se conciliati sunt, & depositionem Nestorii confirmarunt.

Cap. 7 *ex ipsius Nestorii Epistola hæc refert*. Cum quidam Episcopi utriusque partis ex Ephesiorum urbe missi essenr ad Theodosium, & Nestorius ipse id rogasset, permissum ipsi esse ut ad Monasterium suum reverteretur, situm ante portas urbis Antiochiæ ... Refert Nestorius ... quadriennio se illic commoratum, omni honore ac reverentia affectum fuisse; postea autem edicto Imperatoris Theodosii in locum qui Oasis dicitur, esse relegatum. Sed quod præcipuum est, reticuit. Illic enim degens Nestorius, a blasphemia sua nequaquam destitit. Adeo ut Ioannes Episcopus Antiochiæ hæc ad Imperatorem retulerit, & Nestorius perpetuo exsilio fuerit condemnatus. *Rursus ex Nestorii Epist. ad Præsidem Thebaidis*. Oasis, quæ alio nomine Ibis dicitur, postquam barbarica captivitate, & igni ac ferro funditus vastata est, nos a barbaris, nescio quomodo misericordia erga nos commotis, dimissi sumus, qui minacibus etiam contestationibus nos terruerant, ut confestim ex nostra regione excederemus, cum Mazices post ipsos eam protinus occupaturi essent, venimus in Thebaidem una cum reliquiis captivorum, quos barbari miseratione adducti, ad nos nescio qua de caussa adduxerunt. Et isti quidem, quo quisque voluit abire permissi sunt. Nos vero palam Panopolim ingressi nos metipsos exhibemus. *Et ex alio eiusdem ad eumdem Epist.* Hæc cum ita accidissent, nescio quo impulsu aut qua occasione com-

pore Virginis, sed in uterum virginalem fuerit e cælo delapsum. Eutyches vero fatebatur quidem corpus Christi vere formatum fuisse ex corpore Virginis; sed contendebat incarnatione Verbi factum fuisse, ut ex coniunctione divinitatis cum humanitate, non solum una persona, sed etiam una natura coalesceret; ita ut non remaneret ulla utriusque naturæ distinctio. (D) Ecclesia autem credidit & docuit

mota magnificentia tua, ex Panopoli Elefantinam, quod oppidum est in finibus provinciæ Thebaidis, per barbaros milites abducti sumus, rapti eo tractique militari auxilio. Cumque maiori itineris parte confecta, attriti essemus, rursus magnanimitatis tuæ mandatum offendimus sine scripto, quo Panopolim redire iubebamur. Tot igitur casibus longi itineris confecti, corpore & morbo & senectute languido, manu & lateribus contritis, iterum Panopolim venimus, animam quodammodo agentes. Cumque acerbitate casuum, & doloris molestia adhuc cruciaremur, rursus aliud mandatum a magnanimitate tua scriptum, ex Panopoli ad quemdam locum ei contributum nos abduxit. *Hæc ipse Nestorius*. Ego vero, *inquit Evagrius*, Scriptorem quemdam legi, de illius morte ita narrantem: eum lingua vermibus erosa ad graviora, & sempiterna migrasse supplicia.

(D) Theodoret. *Hæret. fabul. lib. 4. n. 13.* Dæmon ..... nequitiæ suæ idoneum instrumentum nactus miserum Eutychem, iam olim exoletam Valentini hæresim fecit rursus pullulare. Arius enim solius corporis, Apollinarius etiam animæ assumptionem confessus est: hic vero etiam corpus assumptum negavit. Dicebat enim Deum Verbum nihil humanum ex Virgine sumpsisse: sed ipsum immutabiliter conversum, & carnem factum, (ridiculis enim eius verbis utor) per Virginem tantummodo traiecisse, crucique affixam & appensam fuisse incircumscriptam, interminatam, incomprehensam Unigeniti divinitatem, eamdemque tumulo mandatam resurrexisse.

Evagrius Scholast. *Eccl. Hist. lib. 1. c. 9.* Huius (Flaviani Constantinopolitani Episcopi) temporibus mota est quæstio de impio Eutyche, collecta particulari Synodo apud Constantinopolim, cum Eusebius Dorylæi Episcopus libellos porrexisset, is qui iampridem dum rhetor esset, impietatem Nestorii primus coarguerat. Eutyches igitur, cum ad Synodum vocatus non venisset, ac deinde coram convictus esset hæc dixisse: Fateor Dominum nostrum Iesum Christum, ante unitionem quidem duas habuisse naturas: post unitionem vero unam dumtaxat confiteor. Sed & corpus Domini negabat eiusdem esse substantiæ, cuius sunt nostra: depositus est. Sed cum libellum precum obtulisset Theodosio, quasi acta Synodi falsata fuissent a Flaviano, primum quidem collecta est Constantinopoli Synodus vicinorum Episcoporum, in qua præsentibus etiam quibusdam Magistratibus, Flavianus iudicatus est. Cumque Synodus acta vera esse confirmasset, secundum Concilium Ephesi congregatum est.

Cap. 10 Huic Concilio præsidere iussus est Dioscorus, Alexandrinæ Ecclesiæ post Cyrillum Episcopus; quod quidem ob inimicitias adversus Flavianum molitus fuerat Crysaphius, qui tunc plurimum poterat in palatio. Interfuit eidem Synodo Iuvenalis Ierosolymorum Episcopus, qui & priori apud Ephesum Synodo interfuerat; una cum multis aliis Sacerdotibus, quos circa se habebat. Erat cum illis etiam Domnus, Antiochenæ Ecclesiæ post Ioannem Episcopus: Iulius item Episcopus, qui Leonis Episcopi Romani vices gerebat. Adfuit etiam Flavianus una cum suis Episcopis: cum Theodosius Imperator hæc ad verbum mandasset Elpidio. Iis qui antea Eutychis religiosissimi Archimandritæ iudices extiterunt præsentibus quidem & silentibus: iudicum tamen locum nequaquam obtinentibus, sed reliquorum omnium sanctorum Patrum communem sententiam expectantibus: quoniam ea quæ ab ipsis iudicata sunt, nunc examinantur. In hac Synodo Eutyches quidem a Dioscoro & ab Episcopis qui cum illo erant, rescissa depositionis sententia, in integrum restitutus est ... Flavianus vero & Eusebius Dorylæi Episcopus, damnati sunt & depositi. In eadem Synodo Ibas quoque Edessenorum Episcopus, a communione submotus

1. Part. Sect. 1. c. 1. §. 2. semper, ut iam diximus, sic factam fuisse unionem utriusque naturæ in una Verbi persona, ut utraque natura distincta remaneret cum suis proprietatibus, sine ulla confusione. Multum propagata est Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

est... Depositus est ab iisdem etiam Theodoritus Episcopus Cyri, & Domnus Antiochensis Episcopus .... His ita gestis, soluta est secunda Synodus Ephesina.

Lib. 2. *c.* 1. *ad calcem*. Porro Marciano id maxime in votis erat, ut unus idemque cultus ab omnibus exhiberetur Deo, linguis, quæ per impietatem confusæ fuerant, rursus pie unitis: utque divinum numen una eademque glorificatione laudaretur.

Cap. 2. Cum hæc in votis haberet, accedunt ad illum, tum responsales Leonis Romanæ urbis Episcopi, affirmantes Dioscorum in secundo Ephesino Concilio non suscepisse Epistolam Leonis, quæ doctrinam veræ fidei continebat. Tum ii quos idem Dioscorus iniuria affecerat, supplicantes ut ipsorum caussa io Episcopali Concilio iudicaretur. Sed præ ceteris urgebat Eusebius, Episcopus quondam Dorylæi, asserens se ac Flavianum insidiis Chrysaphii protectoris Theodosii depositos esse, eo quod Flavianus Chrysaphio aurum pro ordinatione ipsius postulanti, ad pudorem ei incutiendum sacra vasa misisset: & quod Chrysaphius in doctrina fidei cum Eutyche consentiret. Aiebat præterea Flavianum a Dioscoro pulsum & calcibus appetitum, miserabili modo interfectum esse. His de caussis Synodus Chalcedone congregata est, cum nuntii ac tabellarii missi fuissent; & singularum urbium Episcopi litteris piissimi Imperatoris acciti essent, primum quidem Nicæam: adeo ut Romanus Episcopus Leo cum ad eos scriberet de Legatis quos ad Concilium miserat, Paschasino scilicet, Lucentio ac reliquis, litteras suas inscriberet ad Episcopos qui Nicææ convenerant; postea vero Chalcedonem.

Cap. 3. Congregantur itaque in Basilica Euphemiæ Martyris, Chalcedone, quæ urbs est provinciæ Bythyniæ.

Cap. 4. Hoc igitur in loco supra dicta Synodus congregata est, Paschasino quidem, & Lucentio Episcopis cum Bonifacio Presbytero, vices, ut dixi, gerentibus Leonis Archiepiscopi senioris Romæ: Anatolio vero Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopatum gubernante, Alexandrinæ autem præsidente Dioscoro: præsentibus etiam Maximo quidem Antiochiæ, Iuvenale autem Ierosolymorum Episcopis. Aderant item Episcopi quos illi circa se habebant, & ii qui in Senatu urbis regiæ principem locum obtinebant. Quibus Vicarii Leonis dixerunt, non debere Dioscorum una cum ipsis in Concilio sedere. Id enim sibi mandatum esse ab Episcopo suo. Quod nisi fieret, se protinus Ecclesia excessuros. Cumque Senatores interrogassent, quænam essent crimina quæ obiiciebantur Dioscoro, responderunt debere illum iudicii sui rationem reddere, qui contra fas personam iudicis suscepisset, absque permissu Romani Pontificis. Quibus dictis, cum Dioscorus ex decreto Senatus in medium processisset, ibique resideret, Eusebius postulavit ut libellus precum quem Imperatori obtulerat, recitaretur, his verbis usus. Iniuria affectus sum a Dioscoro. Fides iniuria affecta est. Occisus est Flavianus Episcopus, & mecum iniuste depositus est ab illo. Iubete ut preces meæ recitentur. Cumque Iudices ioterlocuti essent, recitatus est libellus precum, qui sic habet.... Quoniam fides Christi, & nos ipsi multa gravia contra ius fasque perpessi sumus a Dioscoro Reverendissimo Episcopo magnæ civitatis Alexandriæ, accedimus ad pietatem vestram, postulantes ut ius nobis reddatur. Caussa autem huiusmodi est. In Concilio quod paulo ante celebratum est in metropoli Ephesiorum, quod utinam celebratum numquam fuisset, ne orbis terrarum malis ac tumultibus impleretur: bonus ille Dioscorus, nullam iustitiæ rationem habens, nec Dei timorem considerans, cum eiusdem opinionis ac sententiæ esset cum Eutyche, perditæ mentis homine atque hæretico; occultus autem esset, sicut postea apertissime declaravit; occasione arrepta ex accusatione quam ego adversus Eutychem erroris ipsius consortem instituerant, & ex sententia a piæ memoriæ Flaviano Episcopo contra eumdem Eutychem prolata, turbam incompositam seditiosorum hominum collegit. Cumque tyrannicam dominationem pecunia sibi comparasset, piam

hæc hæresis auctoritate impii *Dioscori* Patriarchæ Alexandrini, qui illius suscepit patrocinium & defensionem.

Huius sectæ initiis plurimum obstitit S. Flavianus Patriarcha Constantinopolitanus. Eam ut nascen-

quidem religionem orthodoxorum, quantum in ipso fuit, labefactavit: pravam autem opinionem Eutychis Monachi, quæ iampridem & ab exordio a sanctis Patribus condemnata fuerat, confirmavit. Cum igitur non levia sint, quæ adversus fidem Christi, & contra nos facere tentavit, provoluti ad pedes Maiestatis vestræ rogamus, ut eumdem religiosissimum Episcopum Dioscorum respondere iubeatis iis quæ a nobis illi obiiciuntur: lectis scilicet coram sanctissima Synodo monumentis actorum quæ ille contra nos confecit. Ex quibus demonstrare possumus, illum & a recta fide alienum esse, & hæresim plenam impietatis confirmasse, & nos iniuste deposuisse, & gravissimis malis affecisse: missis videlicet divinis, & adorandis mandatis vestris ad sanctam, & universalem Synodum Deo carissimorum Episcoporum, ut caussam quæ est inter nos & supra memoratum Dioscorum, audiat, & ad notitiam pietatis vestræ cuncta referat quæ geruntur, iuxta id quod placuerit immortali culmini vestro... Post hæc iuxta petitionem, tam Dioscori quam Eusebii, acta secundæ Synodi Ephesinæ publice recitata sunt. Quorum . . . ea quæ maioris momenti sunt percurrens, strictim commemorabo: convictum scilicet esse Dioscorum, quod Epistolam Leonis Episcopi senioris Romæ non suscepisset: & quod Flavianum Episcopum iunioris Romæ intra unius diei spatium deposuisset, & quod Episcopos qui erant congregati, in charta pura subscribere curasset, quasi Flaviani nomen in ea perscriptum esset. Post hæc hi qui ex Senatu erant, ista decreverunt. De recta quidem & Catholica fide craftino die, conveniente maiore Concilio, diligentiorem inquisitionem fieri oportere perspicimus. Quoniam vero piæ memoriæ Flavianus, & Eusebius religiosissimus Episcopus, ex scrutatione actorum ac decretorum, & ex ipsa voce eorum qui in Synodo quæ tunc facta est, præsederunt: qui quidem confessi sunt errasse se, & frustra illos deposuisse, cum nullatenus errassent in fide; iniuste depositi esse noscuntur: videtur nobis iuxta id quod Deo placet, iustum esse, modo id placuerit divinissimo ac piissimo Domino nostro, ut Dioscorus Reverendissimus Episcopus Alexandriæ, & Iuvenalis... Episcopus Ierosolymorum, &c. qui tunc potestate succincti Concilio præfuerunt, eidem pœnæ subiaceant, sacrosancti Concilii sententia, iuxta sacros canones, alieni ab Episcopali dignitate iudicati:.. Exinde libellis altero die datis adversus Dioscorum de variis criminibus, & de pecuniis ab eo direptis: cum ille iterum ac tertio vocatus non comparuisset ob inanes caussas quas prætendebat: ii qui Leonis Romanæ urbis Episcopi vices agebant, hæc ad verbum decreverunt, quæ Dioscorus, antehac Episcopus magnæ civitatis Alexandriæ, contra ordinem canonum & contra disciplinam Ecclesiasticam attentavit, manifesta sunt, tam ex his quæ iam examinata sunt in primo consessu, quam ex his quæ hodie sunt gesta. Hic enim, ut plurima alia prætermittamus, Eutychem eadem cum ipso sentientem, regulariter a proprio depositum Episcopo, sanctissimo scilicet patre nostro, & Episcopo Flaviano, propria auctoritate contra sacros canones in communionem suscepit, priusquam Ephesi consedisset, una cum reliquis Deo carissimis Episcopis. Sed istis quidem sedes Apostolica veniam concessit, ob ea quæ illic ab iisdem non sponte gesta erant. Qui quidem hactenus permanserunt, sanctissimo Archiepiscopo Leoni & sanctæ universali Synodo obsequentes. Qua de caussa eos, utpote eiusdem cum ipso fidei assertores, in communionem suam recepit. Hic vero usque in hodiernum diem ob ea gloriari non desinit, propter quæ gemere, & ad terram usque sese inclinare debuetat. Præterea epistolam beati Papæ Leonis, quam ille ad sanctæ memoriæ Flavianum scripserat, legi minime permisit. Idque quamvis sæpius rogatus esset ab his qui epistolam attulerant, & quamvis ipse adiecto iureiurando pollicitus esset, se eam recitari iussurum. Qua minime perlecta, sanctissimas per universum orbem terrarum Ecclesias scandalis ac detrimentis complevit. Sed tamen, quamvis tot ac tanta ab eo præsumpta sint, propositum nobis erat ob prius eius impium facinus clementer eum ac benigne tractare, sicut & reliquos Deo dilectos Episcopos, licet ii non eamdem ac ille iudicandi potestatem habuis-

tem extingueret, habita Constantinopoli Synodo anno 449. Eutychetem damnavit. Dioscorus fretus auctoritate Theodosii iunioris, qui fuerat ab Hæreticis circumventus, Conciliabulum habuit Ephesi, ad cuius consessum noluit admittere Legatos S. Leonis Ro-

sent. Sed quoniam priorem iniustitiam posterioribus factis longe superavit: ausus quippe est excommunicationem dictare adversus sanctissimum ac religiosissimum magnæ Romæ Archiepiscopum Leonem; præterea cum libelli pleni criminum & flagitiorum, sancto & magno Concilio contra illum oblati essent, semel, iterum ac tertio vocatus iuxta canonum præscripta per Dei amatissimos Episcopos, minime obtemperavit, propria videlicet conscientia ipsum pungente. Eos denique quia diversis Synodis iuste depositi fuerant, illegitime in communionem suscepit: contra semetipsum sententiam protulit, Ecclesiasticis legibus sæpius proculcatis. Idcirco sanctissimus ac beatissimus magnæ & senioris Romæ Archiepiscopus Leo per nos & per præsentem Synodum, una cum beatissimo & omni laude dignissimo Petro Apostolo, qui petra & basis est Ecclesiæ Catholicæ, rectæque fidei fundamentum, Episcopali eum dignitate exuit, & ab omni Sacerdotali officio alienum censuit... Cumque alia quædam superioribus gestis adiuncta essent, definitio fidei promulgata est his omnino verbis: Quoniam veritatis inimici, prædicationem illius (Symboli cuius facta fuerat lectio) per proprias hæreses subvertere molientes, quasdam vocum novitates pepererunt: alii quidem mysterium dominicæ dispensationis quæ propter nos facta est, corrumpere ausi, & vocem Deiparæ in Maria Virgine denegantes: alii vero confusionem & mixtionem introducentes, & unam esse naturam carnis ac Deitatis stulte fingentes, & divinam Unigeniti naturam passioni obnoxiam esse per confusionem somniantes: idcirco sancta hæc magna & universalis Synodus, omnem illis viam fraudis & machinationis adversus veritatem volens præcludere, & prædicationis iam inde ab initio inconcussum robur vindicans... propter eos qui dispensationis mysterium audent corrumpere, & eum qui ex sancta Virgine Maria natus est, purum hominem esse impudenter delirant, beati Cyrilli qui Alexandrinæ Ecclesiæ Pastor fuit, Synodales Epistolas ad Nestorium & ad Orientales Episcopos scriptas suscepit, quippe quæ idoneæ sint tum ad vesaniam Nestorii confutandam, tum ad exponendum salutare Symbolum, in gratiam eorum qui pio zelo adducti, intelligentiam illius assequi desiderant. Quibus Epistolam quoque beatissimi & sanctissimi Leonis maximæ & senioris Romæ Archiepiscopi, extinguendæ Eutychis malevolentiæ caussa scriptam ad sanctum Archiepiscopum Flavianum, quæ cum beati Petri confessione consentit, & communis quædam columna est adversus eos qui male sentiunt, iure merito coniunxit, ad rectorum dogmatum confirmationem... Sanctorum igitur Patrum vestigiis insistentes, unum eumdemque Filium cofiteri oportere Dominum nostrum Iesum Christum, uno consensu omnes docemus; eumdem perfectum in Deitate & eumdem perfectum in humanitate: vere Deum & vere hominem eumdem ex anima rationali constantem & corpore: consubstantialem Patri secundum Deitatem, eumdem vero nobis consubstantialem secundum humanitatem: per omnia similem nobis excepto peccato: ante sæcula quidem genitum ex Patre secundum Deitatem: in extremis autem temporibus eumdem, propter nos, & propter nostram salutem ex Maria virgine ac Deipara natum: unum eumdemque Iesum Christum, Filium, Dominum, Unigenitum: in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, atque inseparabiliter cognitum: naturarum differentia neutiquam extincta per unitionem, sed servata potius utriusque naturæ proprietate, & in unam personam seu hypostasim concurrente: non in duas partitum aut divisum personas, sed unum eumdemque Filium unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum, sicut olim Prophetæ, & ipse nos de se Christus edocuit, & Patrum Symbolum nobis tradidit.. Præterea Theodoretus & Ibas restituti sunt in integrum,

Cap. 5. Post hæc Dioscorus quidem in urbem Paphlagoniæ, Gangram, est relegatus: Proterius vero communi totius Synodi suffragio Alexandrinum Episcopatum sortitur.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

mani Pontificis. Ibi restitutus est in locum pristinum Eutyches, depositus Flavianus; & cum appellasset Romanum Pontificem, tot fuit iniuriis & verberibus affectus, ut inter tormenta efflaverit animam; adeo ut pro fide Christi martyr occubuerit. Quin & ipsi S. Leonis Legati, eo quod absolutioni Eutychetis, & depositioni Sancti Flaviani subscribere noluissent, indignissime sunt habiti, & in carcerem furore Dioscori detrusi. Propter hæc tam inaudita scelera huic Conciliabulo *Latrocinii Ephesini* a tota antiquitate nomen inditum est. Fidem Ecclesiæ S. Leo summo studio nec minori eruditione & facundia propugnavit. Marcianus autem Imperator Theodosii iunioris successor non obscura dedit toto hocce in negotio pietatis suæ specimina, præsertim in Concilio Chalcedonensi. Id fuit œcumenicorum quartum: habitum est ann. 451. Ibi rescissum fuit quidquid in Latrocinio Ephesino attentatum fuerat, damnatus & depositus Eutyches, restituta Flaviani memoria, exauctoratus Dioscorus. Quidquid S. Leo contra novam hanc hæresim scripserat & definierat, in confirmationem eorum quæ iam fuerant a S. Flaviano definita, magnis applausibus exceptum & approbatum. In his Sancti Leonis scriptis agnita perpetua Ecclesiæ fides. (E)

Complures habuit hostes Concilium Chalcedonense. Hi in varias sectas scissi sunt. Ceteris celebriores fuere ACEPHALI, sic dicti quia nullum primitus habuere ducem, secesserunt enim non solum ab Ecclesiæ Catholicæ communione, sed etiam a communione Petri Mongi pseudo-Patriarchæ Alexandrini, qui favebat Eutychianis. (F)

(E) *Quæ Dioscorum spectant habes hocce §. litt.* (D)

(F) EVAGRIUS *Scholast. Eccles. Hist. lib.* 3. *c.* 4. (Basiliseus Imperator) missa ad ipsum legatione quorumdam urbis Alexandrinæ, Timotheum Ælurum (pseudo-Episcopum Alexandrinum) ab exilio revocavit. ... Igitur Timotheus cum in urbem regiam venisset, persuasit Basiliseo, ut encyclicas litteras ad omnes ubique Episcopos mitteret, (hæ typi nomine notiores sunt) & ea quæ Chalcedone gesta fuerant, & Leonis librum anathemati subiiceret. Litteræ autem sic habent:

Imperator Cæsar Basiliseus ... Timotheo ... Archiepiscopo magnæ urbis Alexandrinorum. Quotquot leges pro recta atque Apostolica fide sanxerunt religiosissimi qui ante nos fuerant Imperatores, quicumque sanctam & beatam & immortalem ac vivificam Trinitatem perpetuo coluere, eas utpote quæ universo orbi salutares semper extiterint, nullo umquam tempore irritas esse volumus: sed potius tamquam leges proprias promulgamus. Nos vero qui pietatem ac zelum pro Deo ac Servatore nostro Iesu Christo, a quo conditi & ad hanc gloriam evecti sumus, omni curæ ac sollicitudini rerum humanarum longe anteponimus, & qui præterea credimus concordiam gregis Christi, tum ipsius gregis, tum omnium subditorum salutem existere, firmumque nostri Imperii fundamentum & inexpugnabilem murum esse: idcirco divino interius zelo commoti, & velut quasdam Imperii nostri primitias, sanctæ Ecclesiæ unitionem Deo ac Servatori nostro Iesu Christo offerentes, sancimus ut basis ac firmamentum felicitatis humanæ, Symbolum videlicet trecentorum & octodecim sanctorum Patrum, qui olim sancti Spiritus instinctu Nicææ congregati sunt, in quod cum nos tum maiores nostri credentes, baptizati sumus, solum in cunctis sanctissimis Dei Ecclesiis & orthodoxorum populorum conventibus usurpetur atque obtine-

at: quippe quod unum regula sit rectæ ac sinceræ fidei, sufficiens tum ad eversionem cuiuslibet hæreseos, tum ad perfectam sanctarum Dei Ecclesiarum unitionem. Ita tamen ut suum robur ac vigorem obtineant etiam ea, quæ in hac regia urbe a centum & quinquaginta sanctis Patribus gesta sunt ad confirmationem eiusdem sanctissimi Symboli, adversus eos qui in Spiritum sanctum blasphemabant: ea insuper quæ in Ephesiorum metropoli contra impium Nestorium acta sunt, & contra eos qui eius errorem postea sunt secuti. Ea vero quæ sanctarum Dei Ecclesiarum consensum ac tranquillitatem, & totius orbis pacem disruperunt; tomum scilicet Leonis, & cuncta quæ Chalcedone in definitione fidei aut expositione Symbolorum, docendi vel interpretandi vel disputandi caussa, ad innovationem supra memorati sacri Symboli trecentorum & octodecim sanctorum Patrum dicta & gesta sunt, hic & ubique per singulas Ecclesias ab universis sanctissimis Episcopis anathematizari decernimus, & ubicumque reperta fuerint, flammis absumi. Sic enim piæ ac beatæ memoriæ Imperatores qui ante nos vixere, Constantinus scilicet ac Theodosius iunior, de cunctis hæreticis dogmatibus præceperunt. Hoc igitur modo confirmata atque abrogata, ex Catholica atque Apostolica orthodoxa Ecclesia quæ unica est, penitus eiciantur, utpote quæ æternos ac salutares trecentorum & octodecim sanctorum Patrum, & beatorum centum ac quinquaginta Patrum qui de Spiritu sancto pronuntiarunt, eorum denique qui Ephesi congregati sunt, terminos commutent. Nulli igitur omnino, nec Sacerdoti, nec laico liceat, divinam illam Sacro-sancti Symboli constitutionem ullo modo transgredi. Porro una cum omnibus novitatibus quæ apud Chalcedonem factæ sunt contra divinum Symbolum, anathematizari quoque decernimus hæresim eorum qui Filium Dei unigenitum ex sancto Spiritu de Maria semper virgine ac Deipara incarnatum vere & hominem factum esse negant, sed aut de cælo, aut phantastice ac putative carnem sumpsisse fabulantur: omnem denique hæresim, & si quid aliud quocumque tempore, vel modo, vel loco orbis terrarum, aut in sensu, aut in verbis, ad divini Symboli transgressionem innovatum est. Quoniam vero Imperialis providentiæ proprium est, non præsenti solum, sed futuro etiam tempore securitatem subditis suis provida mente largiri, decernimus ut omnes ubique locorum sanctissimi Episcopi, encyclicæ Epistolæ nostræ ipsis exhibitæ subscribant, perspicue declarantes, se soli trecentorum & octodecim sanctorum Patrum divino Symbolo inhærere, quod centum & quinquaginta sancti Patres postea confirmarunt. Quemadmodum sanctissimi Patres qui in Ephesiorum metropoli postea convenerunt, decreto suo definierunt: solum videlicet sacrum Symbolum trecentorum & octodecim sanctorum Patrum, tamquam regulam fidei sequi oportere: anathematizantes ac penitus reiicientes a sanctis Ecclesiis, quidquid apud Chalcedonem factum est offendiculum Orthodoxæ plebis, quippe quod totius orbis, nostræque privatim felicitati fuerit impedimento. Qui vero post hosce nostros divinos apices, quos ex Dei sententia promulgatos a nobis esse confidimus, quippe qui optatam ab omnibus unitatem sanctissimis Dei Ecclesiis conciliant, novitatem quæ adversus fidem Chalcedone facta est, aut inter disputandum, aut inter docendum, aut in scriptis suis quocumque demum tempore & modo ac loco proferre umquam, aut omnino nominare tentaverint, eos tamquam tumultus ac seditionum sanctis Dei Ecclesiis & universis qui nostro Imperio parent, auctores, Deique ac nostræ salutis hostes: iuxta leges quæ iam pridem de huiusmodi improbitate latæ sunt a beatæ ac divæ memoriæ Imperatore Theodosio, quas etiam huic nostræ sacræ Epistolæ encyclicæ subiecimus: si quidem Episcopi sunt aut Clerici, deponi præcipimus, si vero Monachi aut laici, exsilio & bonorum omnium publicationi, & extremis pœnis subiacere. Ita enim sancta & consubstantialis Trinitas, omnium conditrix ac vivificatrix, quæ a pietate nostra perpetuo adoratur, nunc quoque tam per abolitionem eorum quæ supra diximus zizaniorum, quam per confirmationem rectarum & Apostolicarum sancti Symboli traditionum, a nobis culta, animabus nostris & subditis omnibus propitia ac benigna deinceps futura est, & res humanas nobiscum gubernans, pacatas ac tranquillas efficiet.

Cap. 5. His encyclicis litteris.... Timotheus (Ælurus) qui paulo ante reversus ab exsilio fuerat, consensit. Petrus quoque cognomento Fullo, Episcopus Antiochiæ, qui una cum Timotheo erat Constantinopoli... Zacharias refert, Anastasium etiam Ierosolymorum Episcopum, qui Iuvenali successerat, iisdem encyclicis subscripsisse, aliosque item complures: adeo ut circiter quingenti nume-

ro fuerint, qui Leonis Epistolam, & Chalcedonense Concilium damnaverunt.

Cap. 7. Scribit idem Zacharias, Acacium Constantinopolitanum Episcopum ob eas res dolore perculsum, Monachos & populum urbis regiæ adversus Basiliscum, ut qui hæreticus esset, concitasse. Basiliscum vero litteras suas encyclicas tandem abnegasse, & lege lata constituisse, ut ea quæ per subretionem facta fuerant, irrita essent: litteras denique prioribus encyclicis contrarias misisse, quibus Chalcedonensis Synodus confirmabatur.

Cap. 9. Interim vero Episcopi Asiæ, ut Acacium placarent excusatione apud eum usi sunt, veniamque petierunt missis ad illum pœnitentiæ libellis: quibus asseverabant se necessitate adactos, non autem sua sponte, encyclicis litteris subscripsisse: iurabantque, rem ita se habere, nec se aliter quam iuxta Chalcedonensis Synodi formulam credere nunc, & antea credidisse.

Cap. 11. Cum Timotheus (Ælurus) naturæ debitum persolvisset, Episcopi Alexandrinæ sedi subiecti, Petrum quemdam cognomento Mongum, sua sibi auctoritate Episcopum eligunt. Quod ubi Zenoni (Imperatori) nuntiatum est, vehementer eum conturbavit. Ac Petrum quidem Zeno morte mulctandum censuit. Timotheum vero successorem Proterii, (cognomento Salofaciolum) qui ob seditionem populi tunc Canopi degebat, revocavit.

Cap. 12. Haud multo post mortuo Timotheo .... Ioannes ... Episcopus Alexandriæ constituitur. Quod ubi comperit Imperator, illum quidem eiici præcepit. Quorumdam autem suasu, allocutionem scripsit ad Alexandrinos, quam Henoticon appellavit. Iussitque ut Alexandrina sedes Petro restitueretur, dummodo ille Henotico subscribere, & Proterianos in communionem suscipere voluisset.

Cap. 13. Hanc dispositionem, consilio Acacii regiæ urbis Episcopi factam, Pergamius qui Præfectus Ægypti constitutus fuerat, secum detulit. Is cum Alexandriam appulisset, Ioannemque fuga elapsum esse didicisset, in colloquium venit cum Petro: suasitque ei ut Zenonis allocutionem, & eos qui ab ipso dissentiebant, susciperet. Petrus itaque supra memoratam allocutionem suscepit, eique subscripsit ... Nec multo post, cum publica festivitas ageretur Alexandriæ, & Zenonis Henoticum omnes communi consensu amplecterentur, Petrus Proterianos quoque in communionem recepit. Cumque ipse in Ecclesia allocutionem fecisset ad populum, Zenonis quoque allocutionem recitavit, quæ sic habet.

Cap. 14. Imperator Cæsar Flavius Zeno ... Episcopis, Clericis ac Monachis & populis, per Alexandriam & per Ægyptum & Lybiam ac Pentapolim constitutis .... Preces nobis oblatæ sunt a religiosissimis Archimandritis & Eremitis & aliis reverendis hominibus, qui cum lacrymis supplicabant, ut unitas fieret sanctissimis Ecclesiis, & membra membris coniungerentur, quæ boni totius inimicus iamdudum a se invicem disiungere conatus est: sciens se, si integrum Ecclesiæ corpus impugnaverit, facile esse superandum. Ex hoc enim contigit, ut innumerabilis hominum multitudo, quam tot annorum spatio temporis longinquitas ex hac luce subtraxit, partim regenerationis lavacro fraudata interierit, partim absque divinæ communionis perceptione ex hac vita migraverit: utque innumeræ cædes perpetratæ sint, & effusi sanguinis copia non terra solum, sed etiam aer ipse sit contaminatus. Quæ quidem quotusquisque est, qui non optaverit in meliorem statum commutari? Quapropter scire vos volumus, nec nos, nec eas quæ ubique sunt Ecclesias, aliud Symbolum ... aliamve definitionem fidei ... præter Symbolum (Nicænum) trecentorum & octodecim sanctorum Patrum, quod a centum & quinquaginta sanctis Patribus (Constantinopoli) confirmatum est, habuisse, vel habere, vel habituros esse, nec scire quosqam qui habeant. Quod si quis habeat, hunc extraneum esse iudicamus. Hoc enim Symbolo... Imperium nostrum servari confidimus. Sed & omnes populi qui salutarem baptismum percipiunt, hoc solo accepto Symbolo baptizantur. Idem etiam secuti sunt sancti Patres qui Ephesi convenerunt, & qui impium Nestorium una cum iis, qui eius sententiam postea amplexi sunt, deposuerunt. Quem quidem nos simul cum Eutyche, utpote contraria memoratis Patribus sentientes, anathematizamus, suscipientes etiam duodecim capitula, quæ a sanctæ memoriæ Cyrillo, sanctæ Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ quondam Archiepiscopo dicta sunt. Confitemur autem unigenitum Dei Filium & Deum, vere hominem factum, Dominum nostrum Iesum Christum, consubstantialem Patri secundum Deitatem, eumdem-

que nobis consubstantialem quoad humanitatem: Qui descendit & incarnatus ex Spiritu sancto de Maria virgine ac Dei genitrice, unum esse, non duos. Unius enim esse dicimus, tum miracula, tum passiones quas sponte sua in carne sustinuit. Eos vero qui dividunt aut confundunt, aut phantasiam introducunt, nullatenus suscipimus. Siquidem vera illa & peccati expers incarnatio ex Dei genitrice, accessionem alterius filii non efficit. Trinitas enim semper permansit Trinitas, etiamsi unius ex Trinitate, Deus scilicet Verbum incarnatus sit. Scientes itaque, sanctas & Orthodoxas quæ ubique sunt Ecclesias Dei, & qui illis præsunt Deo amantissimos Episcopos, nostrumdenique Imperium, nullum aliud Symbolum aut definitionem fidei præter supra memoratum sanctum Mathema admisisse vel admittere, absque ulla cunctatione nos adunavimus. Hæc autem scripsimus vobis, non innovantes fidem, sed ut vobis satisfaceremus. Quicumque vero aliter sentit, aut sensit, vel nunc vel quandocumque alias, sive Chalcedone, sive in alia qualibet Synodo, eum anathematizamus: præcipue tamen Nestorium & Eutychem, & eos qui idem cum illis sentiunt. Coniungimini igitur matri spirituali Ecclesiæ, ut in ea, una eademque nobiscum divina communione fruamini, iuxta memoratam fidei definitionem trecentorum & octodecim sanctorum Patrum, quæ una ac sola est fidei definitio. Sanctissima enim mater nostra Ecclesia, vos tamquam proprios filios expectat ut amplectatur, & post diuturnum tempus, suavem vocis vestræ concentum audire desiderat. Festinate igitur concito cursu. Quod si feceritis, tum Domini & Servatoris ac Dei nostri Iesu Christi benevolentiam vobis conciliabitis, tum a nostra Maiestate maximam laudem referetis. His perlectis Alexandrini omnes sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ sese adunarunt.

Quam subdola sit hæc fidei expositio nemo non sentit, siquidem Eutychem æque ac Nestorium videtur anathematizare: at Concilium Chalcedonense palam reiicit; duas vero naturas in una hypostasi seu persona subsistere tacet, &c. *Nec mirum si hæresis ipsis Imperatorum edictis suffulta tam profundas radices egerit, ac in Oriente etiamnum perseveret.*

Cap. 16. Sed & Calendio Episcopus Antiochiæ, litteras scripsit ad Zenonem Imperatorem, & ad Acacium Constantinopolitanum Episcopum, quibus Petrum adulterum vocabat: asserens eum, cum esset Alexandriæ, Chalcedonensem Synodum publice anathematizasse. Verum Calendio aliquanto post Oasim in exilium relegatus est... Petrus autem cognomento Fullo, qui ante Calendionem & Stephanum... Episcopus fuerat Antiochiæ, sedem suam recuperavit. Qui quidem & Zenonis Henotico subscripsit, & Synodicas litteras dedit ad Petrum Alexandrinæ urbis Episcopum. Cum eodem Petro Alexandriæ Episcopo Acacius quoque Constantinopolitanus Episcopus communionem iniit... Postea tamen quidam a communione Petri sese abiunxerunt. Atque exinde Petrus Chalcedonensem Synodum publice anathematizavit. Quæ res cum nuntiata esset Acacio Constantinopoleos Episcopo, non mediocriter eum conturbavit. Missi sunt igitur ab Acacio, qui rei veritatem inquirerent. Quibus cum Petrus persuadere vellet, nihil eiusmodi a se factum esse, acta confici curavit, in quibus quidam testati sunt nihil huiusmodi, quod quidem scirent, a Petro factum fuisse.

Cap. 17. Hic enim Petrus, veluti quidam veterator, & qui temporibus sese accommodaret, in eadem sententia minime perseveravit, sed nunc Chalcedonensem Synodum sub anathemate damnabat: nunc palinodiam canens, eamdem omnibus suffragiis amplectebatur.

Cap. 22. Porro invalescente schismate Alexandriæ Petrus cum Leonis Epistolam & acta Chalcedonensis Synodi, eosque qui Dioscori ac Timothei scripta minime suscipierent, iterum sub anathemate damnavisset, Episcopis quibusdam & Archimandritis persuasit, ut sibi communicarent. Et quoniam aliis persuadere non poterat, plurimos monasteriis suis exegit.

Cap. 23. Inter hæc Acacio Constantinopolitano fatali sorte sublato, Fravita in eius locum succedit. Qui cum Synodicas suas ad Petrum misisset, rescripsit ei vicissim Petrus, de Chalcedonensi Synodo eadem dicens, quæ supra commemoravi. Mortuo deinde Fravita... Euphemius eius loco Episcopus est ordinatus. Hic accepit Synodicas Epistolas, quas Petrus ad Fravitam scripserat. Cumque in illis anathematizari gesta Chalcedonensis Synodi deprehendisset, magnopere conturbatus est, seque a Petri communione seiunxit.. Cum igitur Euphemius ac Petrus adversus se invicem contendere, & Synodos alter contra alterum convocare iam pararent, Petrus fatali morte præripitur.

Hi dicti sunt postea *Severiani:* quia *Severus*, occupata sede Patriarchali Antiochenæ Ecclesiæ, dux eorum fuit. (G)

Circa sectam quæ PRÆDESTINATIANORUM dicitur, duæ sunt Theologorum opiniones. Alii contendunt reipsa extitisse hanc sectam; & hoc ipso sæculo coaluisse ex paucis hominibus, qui male intellectis S. Augustini circa prædestinationem & gratiam principiis, docuerunt, Deum non velle omnium hominum salutem, prædestinari reprobos ad malum, & ad æternam damnationem sine ullis præcedentibus meritis. Prædestinatione & gratia imponi homini agendi necessitatem, quæ stare non potest cum libero arbitrio. Scri-

(G) Evagrius *Scholast. Eccles. hist. lib.* 3. *cap.* 33. Eiecto Flaviano, Severus ad Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ promotus est... Hic Severus patriam habuit Sozopolim.. Ac primum quidem Beryti causidicinæ operam dederat. Postea vero, relicto iurisprudentiæ studio, cum sacrum baptismum suscepisset,.. illico monasticam vitam amplexus est in quodam monasterio, quod inter civitatem Gazam, & oppidum Maiumam in medio itineris positum est. Quo in loco Petrus quoque Iberus, qui eiusdem Gazæ Episcopus fuit, & qui cum Timotheo Æluro in exsilium missus est, monasticum vivendi genus excoluit.... Porro Severus quodam die, disputatione habita congressus est cum Nephalio, qui prius quidem idem cum ipso senserat de unica Christi natura: postea vero defensoribus Chalcedonensis Concilii, & iis qui duas in Domino nostro Iesu Christo naturas prædicabant, sese adiunxerat. Ab hoc igitur Nephalio & a monachis qui cum illo erant, Severus una cum illis qui opinioni eius adhærebant, eiectus est ex monasterio. Qui mox ad regiam urbem perrexit, tam pro se, quam pro illis, qui una cum ipso expulsi fuerant, legationem obiturus. Hoc modo ad notitiam & familiaritatem Imperatoris Anastasii pervenit. Porro Severus in Epistolis suis Synodicis Chalcedonensem Synodum diserte anathematizavit.

Cap. 34. Cosmas Episcopus Epiphaniæ... & Severianus Episcopus Arethusæ, Synodicis Severi litteris commoti, cum eius communione sese abrupissent, libellum depositionis ad eum mittunt.

Lib. 4. *c.* 4. (Iustinus) primo Imperii sui anno, Severum qui Antiochiæ Episcopus... fuerat ordinatus, propterea quod Chalcedonensem Synodum sub anathemate damnare quotidie non cessabat... & quia hanc ob caussam multæ contentiones ortæ fuerant in Ecclesia, & fidelium populus varias in partes scissus erat: comprehendi iussit Iustinus, & linguæ abscissione plecti... Porro ex Antiochena sede fugit Severus.

Cap. 11. Extant Severi Epistolæ tum ad Iustinianum tum ad Theodoram scriptæ. Ex quibus colligere licet, Severum cum Antiochenam sedem reliquisset, initio quidem professionem suam in urbem regiam distulisse: postea tamen eo venisse. Scribit etiam in iisdem litteris, se cum venisset Constantinopolim collocutum esse cum Anthimo. Cumque illum idem cum ipso sentire, eamdemque de Deo opinionem tueri deprehendisset, persuasisse illi ut sedem suam relinqueret. Scripsit etiam his de rebus litteras ad Theodosium Episcopum Alexandriæ, in quibus gloriatur quod eidem Anthimo persuaserit, ut eiusmodi dogmata sæculari gloriæ & Pontificali cathedræ anteponeret... Ceterum ambo utpote qui mandatis Principis refragarentur, nec ea quæ Chalcedone decreta erant admitterent, suis sedibus expulsi sunt. Et Alexandriæ quidem urbis Episcopatum suscepit Zoilus: Constantinopolitanæ vero Epiphanius: ita ut per universas deinceps Ecclesias Chalcedonensis Synodus palam prædicaretur, nec ullus usquam auderet eam anathemati subiicere: qui vero aliter sentirent, ii omnibus modis adigerentur ad consensum suum ei accommodandum. Scripta est igitur ab Imperatore Iustiniano constitutio, in qua Severum, & Anthimum una cum aliis quibusdam anathemate percellit, & gravissima supplicia decernit adversus eos, qui illorum dogmata prædicarent.

ptam fuisse Epistolam a Fausto Regiensi Episcopo ad Lucidum Presbyterum, qua conabatur illum a perversis illis erroribus revocare. Tandem in Conciliis duobus habitis anno 475. altero Arelate, altero Lugduni, proscriptos fuisse hos errores.

Alii contendunt nullam extitisse hoc quinto sæculo Prædestinatianorum sectam, sed supra dictos errores a Semipelagianis per calumniam affictos fuisse veris S. Augustini circa gratiam & prædestinationem discipulis; ideoque Faustum Regiensem, qui fuit unus ex Semipelagianorum antesignanis, hos errores Lucido Presbytero tribuisse, quemadmodum illos S. Augustino tribuerant olim Massilienses. Damnatos quidem fuisse hos errores a Conciliis compluribus, sed ut falsas consequentias e doctrina S. Augustini perperam deductas, non ut dogmata propugnata ab ullis Hæreticis qui tum temporis extarent.

Ceterum multi existimant nulla habita fuisse ea de re Concilia sive Arelate sive Lugduni anno 475. Sed hæc esse purum putumque commentum Fausti Regiensis, quem S. Isidorus vocat *virum profundæ calliditatis*. (H)

SÆCULUM SEXTUM.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Ecclesiam turbarunt hoc sæculo præcipue Agnoetæ, Tritheitæ, Acoemetæ, & Defensores trium Capitulorum.

AGNOETÆ auctorem & ducem habuerunt *Themistium* Diaconum Alexandrinum, Eutychianorum hæresi infectum. Error eorum in eo positus erat, quod assererent Christum multa penitus ignorasse. Confutati sunt ab Eulogio Patriarcha Alexandrino, cuius ea de re scripta approbata sunt a S. Gregorio magno. (A)

TRITHEITÆ auctorem habuerunt *Ioannem Grammaticum* nomine *Philoponum*, Eutychiana quoque lue aspersum. Is docuit tres esse in Deo naturas, sicut tres sunt personæ. Negavit quoque corporum resurrectionem. Ab Eutychianis ipsis acerrime confutati sunt illi hæretici, quorum secta brevi extincta est.

ACOEMETÆ, id est *insomnes*, sic dicti Monachi quidam, quod laudes divinas per tres divisi turmas, succedentibus sibi vicibus diu noctuque indesinenter canerent. Error eorum in eo positus fuit, quod negarent *unum de Trinitate incar-*

(H) *Qui studiosius inquirere voluerint, quæ ad hanc quæstionem spectant, legant docta opera in quibus utrimque ventilata fuit, aliis hancce hæresim extitisse affirmantibus, aliis negantibus. Existentiam astruunt*, BARONIUS, SPONDANUS, SIRMONDUS, *&* NATALIS ALEXANDER, *aliique haud ignobiles: negant, Præses* MAUCUINUS, CONTENSONIUS, CABASSUTIUS, *& alii permulti.*

(A) S. GREG. *Epist.* 42. *lib.* 8. De doctrina vestra contra Hæreticos, qui dicuntur Agnoitæ, fuit valde quod admiraremur: quod autem displiceret, non fuit... Ita autem doctrina vestra per omnia Latinis Patribus concordavit, ut mirum mihi non esset, quod in diversis linguis Spiritus non fuerit diversus.

natum & passum, & B. Virginem esse vere & proprie Deiparam. Damnati sunt a Ioanne II. Romano Pontifice ut Nestoriani, & cum obstinati in hæresi permanerent, communione privati sunt.

DEFENSORES TRIUM CAPITULORUM alii hæretici, alii schismatici solum, alii Catholici fuere.

Antequam id explicemus necesse est exponere prius quid trium Capitulorum nomine intelligatur. Sic dicta sunt scripta trium Auctorum quæ ad iudicium Ecclesiæ delata sunt, quasi erroribus Nestorii inquinata. 1. Scripta *Theodori Mopsuesteni* Episcopi, qui Nestorii Magister fuerat. 2. Epistola *Ibæ* Edesseni Episcopi ad Persam quemdam Marim nomine. 3. Scripta *Theodoreti* Episcopi Cyri adversus duodecim Anathematismos a Sancto Cyrillo conditos contra Nestorium.

Hæc capitula tria, ut inquinata erroribus Nestorii, simulque Theodori Mopsuesteni personam, ut impiam & blasphemam damnavit Concilium secundum Constantinopoli congregatum anno 552. quod quintum inter œcumenica locum obtinet. (B)

(B) Evagrius *Scholast. Eccles. Histor. lib. 4. cap.* 38. Porro dum Vigilius quidem Romanæ urbis, Constantinopolitanæ vero Menas primum, ac deinde Eutychius Episcopatum gererent, & Alexandrinæ quidem Ecclesiæ Apollinaris, Antiochenæ autem Domninus: Ierosolimitanæ vero præesset Eustachius, quinta Synodus a Iustiniano convocata est *ad statuendum de Origenis dogmatibus, quæ multi Monachi sequebantur*. Theodorus autem Cappadox (*Origenis errorum defensor, quum Episcopos*) alio vellet traducere, caussam Theodori Mopsuestiæ Episcopi, & Theodoriti atque Ibæ in medium produxit; Deo scilicet optimo maximo ita rem omnem optime disponente, ut hinc & inde profana omnia penitus eiicerentur. Prima igitur quæstione proposita, utrum liceret mortuos anathemati subiicere: Eutychius qui illic aderat, in sacris Scripturis apprime exercitatus, superstite adhuc Mena, nondum valde illustris; erat enim etiam tum Apocrisiarius Episcopi Amasenorum: cum eos qui congregati erant tamquam solertior, per contemptum adspexisset, aperte dixit quæstionem illam deliberatione non egere. Quandoquidem Iosias rex Sacerdotes dæmonum non modo vivos interfecisset; sed & eorum qui diu antea mortui fuerant, sepulcra effodisset. Atque hoc ab Eutychio aptissime dictum esse, cuncti qui aderant censuerunt. Quod cum Iustinianus intellexisset, Eutychium paulo post ad Pontificalem urbis regiæ sedem promovit, Mena ex vivis sublato. Porro Vigilius per litteras quidem consentit; Concilio tamen interesse noluit. Congregata igitur Synodo, cum Iustinianus Episcopos interrogasset quid sentirent de Theodoro, & de his quæ Theodoretus contra Cyrillum, & contra duodecim eius Capitula scripserat, quid item de Epistola quæ dicitur Ibæ ab Marim Persam; postquam multa loca ex libris Theodori ac Theodoreti recitata essent, ostensumque præterea esset, Theodorum iamptidem condemnatum fuisse, nomenque eius ex sacris diptychis expunctum, & Hæreticos etiam post mortem condemnandos esse: omnes uno consensu Theodorum quidem ipsum anathematizarunt, Theodoreti vero scripta adversus duodecim Cyrilli Capitula, & adversus rectam fidem; Ibæ quoque Epistolam ad Marim Persam sub anathemate damnarunt, his verbis usi.... Condemnamus & anathematizamus præter reliquos Hæreticos, qui condemnati & anathematizati sunt a supra memoratis quatuor sacrosanctis Synodis, & a sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, Theodorum quoque eum qui dicitur Episcopus Mopsuestiæ, & impia eiusdem scripta: ea item quæ a Theodoreto impie conscripta sunt contra rectam fidem, & contra duodecim Capitula sancti Cyrilli, & contra sa-

Nec propterea putes Ibam aut Theodoretum Hæreticis esse annumerandos: ipsi enim & vixerunt & mortui sunt in communione Ecclesiæ. Scripserunt quidem ad defensionem Nestorii; ideoque hæreseos sunt insimulati, nec prius recepti ad confessum Concilii Chalcedonensis inter Patres Orthodoxos, quam dixissent anathema Nestorio. Sed dicto hoc anathemate omnis adversa suspicio evanuit. Atque hæc quidem ratio est, cur Synodus quinta non personam Ibæ aut Theodoreti damnaverit, sed scripta solum ab iis in defensionem Nestorii promulgata; quæ quidem ipsi vel explicasse, vel prorsus retractasse visi sunt, dicto absolute in Nestorium anathemate.

Huic trium Capitulorum damnationi a multis contradictum est: nec solum ab Hæreticis, sed & a Catholicis quoque Ecclesiis non paucis, quarum aliquæ in Schisma defecerunt; ideoque, dixi superius, inter Defensores trium Capitulorum, alios fuisse Hæreticos, alios Schismaticos, alios Catholicos.

Defensores Hæretici ii fuerunt, qui cum faterentur tria Capitula esse Nestorii opinionibus infecta, defendebant tamen illa scripta ut Orthodoxa: & cum non auderent aperte stare pro partibus Nestorii tam solemniter condemnati ab universa Ecclesia, non deponebant tamen illius errores, quia contendebant solemniter approbatos eos fuisse a Concilio Chalcedonensi œcumenico. Concilium enim, inquiebant, approbavit suo silentio Epistolam Ibæ ad Marim Persam, lectam frequenti Concilio, in qua laudatur Theodorus Mopsuestenus, & asseritur doctrina Nestorii; nec damnavit quoque scripta Theodoreti adversus S. Cyrillum: sed utrumque Episcopum recepit in communionem, dicto solum in Nestorium anathemate. Abutebantur ergo illi Hæretici auctoritate Concilii Chalcedonensis ad propugnandam contra mentem Concilii Nestorianam hæresim.

Defensores trium Capitulorum Schismatici fuere Episcopi Istriæ, & Provinciarum aliquot vicinarum, qui cum alioqui orthodoxe sentirent in omnibus; tamen ex præiudicata opinione quam alte animo infixerant, Concilium Constantinopolitanum adversum esse Concilio Chalcedonensi in Capitulorum trium damnatione, (quod tamen falsum est) non solum existimabant tria hæc Capitula esse benigna interpretatione in Catholicum sensum deflectenda; sed etiam reiiciendum prorsus Concilium quintum, ut schismaticum. Ideoque ipsi recesserunt a communione & Ecclesiæ Romanæ & Orientalium, a quibus Concilium hoc susceptum & solemniter approbatum fuerat. Multum laboraverunt ad extinctionem huius schismatis Pelagius se-

crosanctam primam Synodum Ephesinam: cuncta denique quæ ab eodem Theodoreto pro defensione Theodori ac Nestorii scripta sunt. Anathematizamus præterea impiam illam Epistolam, quæ ab Iba scripta esse dicitur ad Marim Persam.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

cundus Romanus Pontifex, eiusque successor Gregorius Magnus, qui illud pæne compressit, revocatis ad Ecclesiæ communionem omnibus fere Schismaticis. (C)

Defensores Catholici trium Capi-

(C) Pelagii PP. I. *Epist. 7. ad univers. populum Dei, Tom. 9. Concil. novis. edit. Venet. p.* 717... Etsi zelum Dei in quorumdam mentibus esse deprehendimus, in hoc tamen, quod suspicionibus quibusdam sine notitia veritatis se concusserunt atque concutiunt, & quod sea visceribus unicæ matris Ecclesiæ nefaria animositate discerpunt, sine scientia eos esse non dubium est. Et possemus quidem totius caussæ rationem ad sedandos rumores hominum, divina nobis cooperante misericordia, fiducialiter explicare; nihilque contra fidem Patrum, contraque quatuor Synodorum firmitatem ullatenus esse tentandum, lucidissimis adprobationibus demonstrare; magisque id actum, ut memoratorum Synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret.

Epist. 10. ad Childebert. Reg. Franc. ibid. p. 722. Rufinus vir magnificus, Legatus excellentiæ vestræ, nobis dixit, quod & in provinciis Galliarum quidam semina scandalorum sparserunt, dicendo quid contra fidem Catholicam quod Dominus non patiatur, admissum... Hoc breviter, secundum admonitionem præfati magnifici viri Rufini, ad sanandum animum vestrum, vel omnium fratrum & Coepiscoporum nostrorum, in Galliæ regionibus consistentium, faciendum esse prospeximus: dicentes anathematizare nos, & alienos ab æternæ vitæ præmiis iudicare quicumque ab illa fide, quam beatæ recordationis Papa Leo in suis Epistolis prædicavit, & quam Chalcedonense Concilium sequens eumdem Præsulem, edita definitione suscepit, in una syllaba, aut in uno verbo, vel in sensu, erravit aliquando, aut declinavit vel declinaverit aliquando. Quibus se ita habentibus, non attendat Celsitudo vestra, nec fratres nostri Episcopi, fabulas eorum hominum qui scandalis delectantur.

Pelagii PP. II. *Epist. 5. ad Eliam & Episc. Istriæ, Tom. 9. Concil. p.* 89. Ne forte quisquam maligno studio aliqua de fidei nostræ integritate diaboli instigatione fingere præsumpserit & argumentari, & ex hoc vestri fortasse videantur animi perturbari, necessarium iudicavimus per præsentem epistolam nostram, & ad viscera vos matris Ecclesiæ ut reverti debeatis, cum lacrymis exortari, & de fidei nostræ integritate vobis satisfactionem nostram mittere: quatenus nulla possit in cordibus vestris de nobis remanere suspicio, ut in divini tremendique iudicii die de taciturnitate mea reus inveniri non possim.... Nos enim illam fidem prædictam tenemus, & cum omni puritate conscientiæ usque ad sanguinis effusionem defendimus, quæ ab Apostolis tradita, & per successores eorum inviolabiliter custodita, reverenda Nycæna Synodus trecentorum decem & octo Patrum suscepit atque reliquit in Symbolum, sed & Constantinopolitana centum & quinquaginta Patrum sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe factum; etiam Ephesina prima, cui præsedit beatæ recordationis prædecessor noster Cælestinus Romanæ urbis antistes, & Cyrillus Alexandrinæ Episcopus; sed & Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum, quæ sub piæ memoriæ Marciano Imperatore convenit: cuique sanctæ recordationis Papa Leo per Legatos Vicarios suos præsedit; & ut diversarum hæresum damnanda exigebat adversitas, eamdem fidem uno eodemque sensu clementer latius ediderunt. Sed & Epistolam prædicti beatæ memoriæ Leonis ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum datam, quæ & tomus appellatur, per omnia veneramur, tenemus, defendimus, atque secundum eius tenorem, adiuvante Domino, prædicamus. Et sicut prædecessor noster sæpe dictus beatæ memoriæ Papa Leo Synodum Chalcedonensem suscepit atque firmavit, ita & nos per omnia, operante divina gratia, veneramur, custodimus, atque defendimus. Si quis autem contra hanc fidem aut sapit, aut credit, aut docere præsumit, secundum eorumdem Patrum sententiam, damnatum atque anathematizatum se esse cognoscat. Non ergo patiamini falsis suspicionibus aut rumoribus denuo agitari, & in divisione Ecclesiæ malorum hominum persuasionibus (quod avertat Dominus) remanere. Quid enim vos a sanctæ Ecclesiæ unitate dividitis? Quando nihil novi, nihil (quod absit) contrarium in dicta Ecclesia prædicari cognoscitis vel teneri? Sed unam eamdemque fidem,

tulorum. Plurimi extitere, non privati solum homines, sed & Ecclesiæ multæ & celebres; non solum ante Concilii quinti celebrationem, sed & postquam Concilium fuerat a Romanis Pontificibus approbatum. In hac defensione permanserunt diu Ecclesiæ Africanæ, Gallicanæ, Hispanicæ, Britannicæ, quin ex ipsa Italia non paucæ, servata tamen Ecclesiæ Romanæ communione. Existimabant nimirum Concilium quintum oppositum esse Concilio quarto Chalcedonensi in damnatione trium Capitulorum. Ac proinde non recipiebant illud ut œcumenicum. Hoc posito, quidquid in tribus Capitulis Nestorianismum sapit, id omne benigna interpretatione ad sensum Catholicum detorquendum esse putabant, ne fieret iniuria Concilio Chalcedonensi; nefas enim ipsis videbatur libros ab Ecclesia semel approbatos damnare, semel damnatos approbare, vel revocare in iudicium, quod fuisset semel ab Ecclesia de libris & eorum Auctoribus constitutum.

Ecclesias autem illas Romana

---

quæ ab Apostolis tradita, & a sanctis Patribus & prædictis quatoor Synodis explanata atque confirmata dignoscitur, sincerissime teneri, atque defeodi modis omnibus comprobatur.

Gregorii PP. I. *Lib.* a *Epist.* 36. *ad Episc. Hibernia*, *Tom.* 9. *Concil. p.* 1105. Reducat ergo caritatem vestram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Ecclesiam: nulla vos animorum intentio a concordiæ unitate dissociet, nulla persuasio repetendo vos a recto itinere defatiget. Nam in Synodo, in qua de tribus Capitulis actum est, aperto liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenus immoratum: sed sicut scitis, de quibusdam illic solummodo persoois est actitatum: quarum una, cuius scripta evidenter a rectitudine Catholicæ fidei deviabant, non iniuste damnata est.

Lib. 3. *Epist.* 2. *ad Constant. Episc. Mediolanens. Tom.* 9. *Concil. p.* 1157. Postqoam talis scissura pro nulla re facta est, iostum fuit ut sedes Apostolica curam gereret, quatenus unitatem universalis Ecclesiæ in Sacerdotum mentibus pee omoia custodiret.

Epist. 3. *ad eumd. ibid.* Nos enim auctore veritate, teste conscientia, fatemur nos fidem sanctæ Chalcedonensis Synodi per omnia illibatam custodire, nihilqoe eius definitiooi addere, nihilque subtrahere audere. Sed si quis contra eam, eiusdemque Synodi fidem, sive plus minusve ad sapiendum appetit osurpare, eum omni dilatione postposita anathematizamus, atque a sinu matris Ecclesiæ alienum esse decernimus. Quem igitur ista mea confessio non sanat, non iam Chalcedonensem Synodom diligit, sed matris Ecclesiæ sinum odit. Si ergu ea ipsa quæ audere visi sunt, zelo loqui animæ præsompserunt, superest ut hac satisfactione suscepta, ad fraternitatis tuæ unitatem redeant, seque a corpore Christi, quod est sancta universalis Ecclesia, non dividant.

Epist. 4. *ad Theodolin. Regin. Longob. ibid.* Quorumdam ad nos relatione pervenit ab aliquibus Episcopis gloriam vestram usque ad hoc scandalum contra sanctam Ecclesiam fuisse perductam, ut sese a Catholicæ unanimitatis communione sospenderet. Quod quantum vos pure diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, qoia vos imperitis stultisque hominibus creditis, qui non solum ea quæ loqountur nesciunt, sed vix ea percipere quæ audierint possunt. Dicont enim piæ memoriæ Iustiniani temporibus aliqua contra Chalcedonensem Synodom fuisse constituta; qui dum neque legunt, neque legentibus credunt, in ipso errore manent, quem sibi de nobis ipsi finxerunt. Nns enim, teste conscientia, fatemur de fide eiusdem sancti Chalcedonensis Concilii, nihil motum, nihil esse violarum: sed qoidquid prædicti Iustiniani temporibus actum est, ita actum est, ut fides Chalcedonensis Concilii in nullo vexaretur. Si qois autem contra eiusdem Synodi fidem aliquid loqui præsumit, vel sapere, nos eius sensum sub anathematis interpositiono detestamur.

Ecclesia non segregavit umquam a sua communione; sed summa semper erga eas benignitate, & indulgentia usa est: rata nimirum futurum tandem ut re maturius discussa, ipsæ intelligerent nihil fuisse a Concilio quinto contra auctoritatem Concilii Chalcedonensis attentatum. (D)

Summa hac Ecclesiæ Romanæ patientia & indulgentia factum est, ut omnes Occidentis & Orientis Ecclesiæ consenserint demum in receptionem Concilii quinti œcumenici, & in damnationem trium Capitulorum. Id manifeste constat. Receptum est enim ab omnibus illis Ecclesiis pro œcumenico Concilium sextum Constantinopoli habitum in caussa Monothelitarum: atqui in Concilio hoc sexto confirmata sunt alia quinque Concilia œcumenica antehac habita, nimirum Nicœnum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, Constantinopolitanum alterum: confirmatæ item fuere omnes condemnationes hæresum & librorum factæ in superioribus Conciliis, & nominatim condemnatio trium Capitulorum, simul & anathemata lata in eorum defensores. (E) Nullæ adversus iteratas has trium Capitulorum damnationes contradixerunt Ecclesiæ.

SÆCULUM SEPTIMUM.

Hoc sæculo prodiere Monothelitæ & Pauliciani Hæretici. Prodiit quoque impius Mahumetes.

MONOTHELITÆ, sic dicti, eo quod *unam voluntatem* in Christo agnoscerent. Atque is eorum præcipuus error fuit. Fatebantur quidem duplicem esse in Christo naturam; sed volebant unam esse in eo operationem, voluntatem unam, Divinam nimirum.

Orta est hæc Hæresis imperante Heraclio. Huius præcipui duces fuere *Sergius* natione Syrus, Patriarcha Constantinopolitanus: *Cyrus* Patriarcha Alexandrinus. Post Sergii obitum hanc hæresim pertinaciter propugnarunt eius successores in sede Constantinopolitana *Pyrrhus*, *Paulus & Petrus*. Huic quoque patrocinabatur tempore Concilii sexti Macarius Patriarcha Antiochenus. Hæc etiamnum perseverat in multis Orientis regionibus. (A)

Utrum Honorius Papa eadem

(D) Pelagii PP. I. & II. Gregorii *Magni epistolas supra relatas littera* (C) *iterum consule.*

(E) Concilium Constant. ii. *in Trullo œcum.* vi. *anni* 680. & 681. *act.* 18. *Tom.* ii. *Concil. novis. edit. Ven. p.* 631. Sanctum nostrum universale Concilium ... sanctis & universalibus quinque Synodis pie in omnibus consonuit ... super has, & ultimæ harum quintæ sanctæ Synodo, quæ hic congregata est adversus Theodorum Mopsuestenum ... & scripta Theodoreti adversus duodecim capitula laudabilis Cyrilli, & Epistolam, quæ dicitur Ibæ, ad Marim Persam scriptam, immutilatas quidem in omnibus pietatis renovans sanctiones, profanas vero impietatis expellens doctrinas.

(A) Cedrenus *in Hist. Compend. num.* 181. *p.*420. Anno vigesimo quinto (Heraclii Imperatoris) cum degeret Hierapoli Heraclius, venit ad eum Athanasius Iacobitarum Patriarcha, homo callidus, & (ut sunt Syri omnes natura) ad mala facioora versutia instructus. Is cum Imperatore de fide colloquitur, eique Imperator promittit, se

rum, modo Chalcedonensis Concilii decreta approbet, Antiochiæ Episcopum creaturum. Athanasius id simulat, ac fatetur duas in Christo esse unitas naturas, simul Heraclio quæstionem proponit de actionibus & voluntatibus, utrum eæ duplices in Christo, an vero simplices dicendæ sint. Ea de re Imperator ad Sergium Constantinopolitanum, & Cyrum Phasidis Episcopum scribit. Quorum cum uterque a secta Monothelitarum esset, hoc est, eorum qui unicam Christo voluntatem adsignant, invenit eos idem cum Athanasio sentire. Quorum sententiam cum ad Ioannem Papam Romanum perscriberet, est hæc ab eo improbata. Interim Georgio Alexandriæ Episcopo mortuo, Cyrus sufficitur. Hic in societatem adscito Theodoro Pharaneo Episcopo, unitionem illam aqua submergendam constituit, unicam Christo naturalem actionem decernens. Hoc rerum statu Sophronius Ierosolymorum Episcopus deligitur. Hic convocatis Episcopis, quibus præerat, decretum Monothelitarum condemnat: actaque Concilii sui ad Sergium Constantinopolis, & Ioannem Romæ Episcopos mittit. His auditis Heraclius pudore affectus, cum neque sua rescindere vellet, & exprobrationes non sustineret, edicto sancit, Ne vel unicam, vel duas in Christo actiones quisquam confiteatur. Sergio mortuo, Pyrrus Episcopatui Constantinopolitano præficitur. Et Ioannes Papa Romanus Synodo congregata, Monothelitarum hæresin detestatur. Idem factum in Africa, Byzacea, Numidia, Mauritania. Ioanni Papæ Romæ mortuo, Theodorus subrogatur. Constantinopolitano autem Episcopatui Paulus præponitur, ipse quoque hæreticus. Sub Theodoro illo Romæ actæ sunt caussæ Pyrrhi & S. Maximi, discipulorum eius, & Martini sanctissimi Papæ Romæ, qui Ioanni successit, & Chersonem fuit relegatus. Huius successor Agatho, Monothelitas damnat... Ad hunc modum Ecclesia & ab Regibus & ab impiis factorum Antistitibus conturbata (fuit.)

Pag. 44. *n.* 193. (Constantinus Imperator) pacatis rebus omnibus, Ecclesiarum concordiam constituit,.. sacrum sextum Concilium Constantinopolim cogens, Monothelitarum hæresim damnavit.

Pag. 438. *n.* 193. Anno Constantini huius, qui filium habuit Iustinianum, supra decimum tertio, sexta sancta & universalis Synodus Constantinopoli fuit, collectis eo 289. SS. Patribus. Principes fuerunt Agathonis Papæ Romani locum tenentes, Theodorus ac Georgius Presbyteri, & Ioannes Diaconos: tum Georgius Constantinopolitanus, & Theophanes Antiochiæ Archiepiscopi: hic ipsius tum Concilii suffragiis delectus, moto dignitate Macario, quod eius se sanæ religioni congruentibus decretis opponeret. Gubernabat tum Alexandrinam Ecclesiam Petros Monachus, Ierosolymorum nemo: solii Patriarcharum sessore tum vacantibus, quod erant a Saracenis occupata. Coactum fuit hoc Concilium contra Theodorum Pharanis, Honorium Romæ, Cyrum Alexandriæ Episcopos, & Sergiom, Pyrrhum, Paulum ac Petrum, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ fuerant Episcopi: itemque adversus eos qui horum hæresin renovabant, quorum fuit Macarius nomine Antiochiæ Præses, Stephanus eius discipulus, & Polychronius puerili fatoitate senex. Affirmabant hi, unicam Iesu Christi esse cum voluntatem, tum agendi vim. Quos Synodus damnans, pronuntiavit: Duas naturales voluntates, totidemque naturales agendi facultates in ono Domino nostro Iesu Christo demonstrari.

Epist. Sergii Patriarchæ Constantinop. *ad Cyrum Epis. Phasidis ex Concil Constantin.* III. *an.* 680. *Act.* XII. *Tom.* II. *Concil. pag.* 526. Insinuans... relegisse... iussionem... Imperatoris ad Arcadium.. Præsulem Insulæ Cypri contra Paulum priorem maligni cœtus Acephalorum, & invenisse prædictam piam iussionem, prohibentem duas in Christo Deo nostro dicere operationes: interrogavit nos (Heraclius Imperator) per notionem suam, utrum oporteat duas prædicare operationes, an unam dicere in Domino operationem. Unde nos simplici & compendioso sermone utimur, & quæ nostræ sunt scientiæ, perhibemus. Affetimus igitur, quod in sanctis qoidem magnis, & oniversalibus Conciliis nulla de hoc mentio facta est, nec invenire est de huiusmodi quæstione diffinitionem quamlibet esse prolatam a quodam orthodoxorum Conciliorum. Nonnullos vero probabilium Patrum scimus, & præcipue sanctissimum Cyrillum Alexandriæ Archiepiscopum, in quibusdam scriptis suis unam vivificam operationem Christi veri Dei nostri dicentem: sed & Mennas sanctæ memoriæ quondam Archiepiscopus a Deo conservandæ huius regiæ urbis, sermonem composuit acclamatum ad Vigilium quondam sanctissimum Papam antiqoæ Romæ, in quo & ipse simili modo unam volunta-

tem, & unam magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi operationem adstruxit... Quoniam igitur asseruit vestra Reverentia, Leonem sanctissimum Papam Romanum in eo quod dicit: Operatur enim utraque forma cum alterius communione, duas operationes in Christo vero Deo nostro tradere, atque prædicare: oportet scire, quod multis ex impio schismate maledicti Severi adversum pietatis dogmata decertantibus, & adversum prædicti egregii Patris Epistolam latrantibus, quæ commune revera rectæ fidei fundamentum existit, diversi probabilium Catholicæ Ecclesiæ Doctorum ad iustam & veram advocationem prædictæ Epistolæ assurrexerunt, & nullum horum scimus dixisse, quod in præsenti libro duas operationes Leo sanctissimus asseruisset: sed ne non omnes hos ad medium deducentes, litteras extendamus, unius eorum, qui plurimam ob doctrinam veracium dogmatum ab omnibus laudem adeptus est, Eulogii dico venerabilis memoriæ quondam Alexandrinorum Pastoris, librum qui integrum pro præfata scripsit Epistola; testimonium ad præsentem pertinens textum, superius memorati (Mennæ) sermoni subnecti post paterna testimonia fecimus. Neque ergo eos, quos scimus pie pro superius dicta Epistola propugnasse, neque alium quemquam a Deo inspirabilium Ecclesiæ institutorum usque hodie duas operationes in Christo Deo nostro reperimus adstruxisse. Si quis vero de solertioribus ostendere valuerit, quemquam probabilium, & a Deo inspirabilium Patrum nostrorum, quorum dogmata Catholicæ adstruunt Ecclesiæ, duas operationes in Christo dicere tradidisse, opportunum est per omnia sequi. Omnino enim necesse est, non solum secundum sensum sequi sanctorum Patrum dogmata, sed & eisdem vocibus uti cum illis, nihilque penitus innovare &c. *Porro Mennæ sermo ad Vigilium suppositus fuit, & forsan ab ipso Sergio ad falsi sui dogmatis defensionem cusus. Sanctorum autem Patrum testimonia detruncata & intercisa tantum proferebat, ut incautos in suum errorem induceret.*

Epistola Sergii Constantinop. Episc. *ad Honorium Papam Romanorum, ibid. p.* 530. In tantum vobis sanctissimis consonanter in omnibus unanimitate Spiritus constringimur, ut studeamus omnium consiliorum nostrorum, & actionum vos sacratissimos habere præsidentes: & nisi plurimum locorum distantia seiungeret, hoc utique quotidie gereremus, vestræ... fraternitatis... nosmetipsos circumsepientes consultu: attamen... confestim ea pro quibus hoc scribimus enarramus. Ante aliquod certum tempus, cum adversus Persas.. Dominus noster... promovisset exercitum.. & ad partes Armeniæ provinciæ pervenisset, unus ex principibus impiæ partis Severi execrabilis, numine Paulus,... ad eius pietatem accessit, sermonem pro sua errabunda hæresi proferens... in quibus piissima eius ac regalis magnanimitas (cum ceteris enim donis Dei, etiam divinorum dogmatum locupletari scientia meruit) dum redarguisset... sanctæ nostræ Ecclesiæ... immaculata e diverso protulit dogmata; inter quæ, & unius operationis Christi veri Dei nostri mentionem fecit. Post aliquod vero tempus, idem... Imperator in provincia Lazorum adveniens, recordatus est disputationis, quam... fecerat ad Paulum illum Hæreticum, in præsentia Cyri... tunc... Lazorum provinciæ metropolitanam sedem tenentis, nunc autem magnam Alexandriam regentis. Prædictus igitur sanctissimus vir, his auditis, eius Serenitati respondit, nescire subtiliter, utrum unam an duas operationes Christi veri Dei nostri adstruere necesse sit. Ergo per iussionem eius pietatis, per litteras propriis interrogavit nos prædictus sanctissimus vir, utrum unam operationem, an duas in Salvatore nostro Christo necesse sit dicere: & si quosdam noscamus sanctorum ac beatissimorum Patrum, unam dicentes operationem. Unde nos, quæ nostræ erant scientiæ, per nostra rescripta ei significavimus.. Nihil tamen proprium penitus in huiusmodi nostris rescriptis promulgavimus... Quia igitur ante parvum tempus... pio zelo... Imperatoris excitatus Cyrus... Alexandriæ... Patriarcha... modeste adhortatus est eos, qui in magna civitate Alexandrina, Eutychetis, & Dioscori, Severi quoque, & Iuliani Deo odibilium hæresi languerent, ad Catholicam Ecclesiam accedere. Et post multas disputationes... hoc quod festinabat, per supernam gratiam ordinavit. Facta sunt inter utrasque partes dogmatica quædam capitula, in quibus omnes (qui antea quidem in diversas portiones divisi fuerant, proavusque sibi Dioscorum, atque Severum scelerstos Hæreticos inscribebant) coadunati sunt cum sanctissima ac sola Catholica Ecclesia, & unus grex Christi veri Dei nostri, omnis Christo amabilis Alexandriæ populus factus est, & pæne universa cum eis Ægyptus, & Thebais, & Libia, & ceteræ Ægy-

ptiacæ dispositionis regiones, quas olim considerare licebat in innumerabilem hæreseon multitudinem discissas... Ex his autem, quæ dicta sunt, atque stabilita, unum existit capitulum de una operatione Christi magni Dei & Salvatoris nostri. His ita provenientibus, Sophronius venerabilis Monachus, qui (ut nunc ex uno auditu didicimus) Ierosolymorum Præsul est ordinatus (necdum enim hactenus eius ex more Synodica suscepimus) apud Alexandriam tunc temporis positus cum præfato sanctissimo Papa, quando.. admirabilem illam circa eos, qui dudum Hæretici fuerant, Dei beneplacito unitatem componebat, atque cum eo de eisdem capitulis pertractabat, adversatus est, & contradixit ad unius operationis capitulum, duas omnino operationes Christi Dei nostri dignum inquiens censeri. Prænominato autem sanctissimo Papa præsertim testimonia ei quorumdam sanctorum Patrum nostrorum proferente, dispersim in quibusdam opusculis suis unam operationem asserentium, ad hæc quoque & ex abundanti inquiente, quod multoties sancti Patres nostri, ut lucrarentur plurimarum animorum salutem, dum talia emergerent capitula, Deo gratis dispensatinnibus, ac placitis usi fuisse videntur, nihil de subtilitate rectorum Ecclesiæ dogmatum exagitantes; & dicente, quod oporteat utique etiam in præsenti, dum tantorum millium populorum salus præ manibus ponitur, nihil de hoc per contentionem altercari; idcirco quod sicut dictum est, etiam a quibusdam sacris Patribus vox huiusmodi dicta est, nihilque de hoc lædatur rectæ fidei ratio, memoratus Deo amabilis Sophronius talem dispensationem nullatenus accepto tulit. Quia igitur pro hoc cum litteris eiusdem sanctissimi comministri ad nos coniunxit, de hoc quoque etiam apud nos sermonem movendo insistens, ut de talibus adimeretur capitulis post factam unitionem vox unius operationis, durum nos hoc arbitrati sumus. Quomodo enim non esset durum & valde onerosum, quando hoc resolvere evertereque erat futurum quidem omnem illam concordiam, atque unitatem, quæ bene fuerat effecta, tam apud Alexandrinam magnam civitatem, quamque per universas sub ea provincias, quæ nullo tempore usque nunc acquieverant, nomen saltem simplex divini, atque laudabilis Patris nostri Leonis, aut sancti, & magni, atque universalis Chalcedonensis Concilii mentionem facere, nunc vero præclara & magna voce in divinis missarum arcanis hoc prædicantes? Multis igitur a nobis de hoc motis sermonibus ad prænominatum venerabilem Sophronium postremo adhortati eum sumus, testimonia nobis proferre sanctorum ac probabilium Patrum, illorum videlicet, quos omnes communiter Doctores confitemur, & quorum dogmata legem sanctæ Dei cognoscunt Ecclesiæ, duas nominatim, & ipsis verbis operationes in Christo dicendas tradentia; ille autem hoc facere penitus non valuit. Nos vero considerantes, incipientem ex hinc inter quosdam hic contentionem exardescere, & scientes quod semper ex huiusmodi decertationibus hæreseon dissensiones effectæ sunt, necessarium iudicavimus, omne studium ponere ad sedandum, atque amputandum talem superfluum verborum conflictum, & ad sæpe dictum sanctissimum Alexandriæ Patriarcham scripsimus, ut postquam unitatem cum his, qui pridem separabantur, Deo auxiliante composuit, de cetero nullum permitteret unam aut duas proferre operationes in Christo Deo nostro, magis autem (sicut sancta & universalia tradiderunt Concilia) unum eumdemque Filium unigenitum, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum operatum confiteri tam divina quamque humana, & omnem Deo decibilem & homine dignam operationem, ex uno eodemque incarnato Deo Verbo indivise procedere, & ad unum eumdemque redigi, eo quod unius quidem operationis vox, quamquam a quibusdam sanctis dicta est Patribus, tamen peregrina videatur, & perturbare aures quorumdam, suspicantium ad peremptionem hanc proferri inconfuse, atque secundum subsistentiam unitarum in Christo Deo nostro duarum naturarum, quod non est umquam, nec fiat. Similiter autem & duarum operationum dictio multos scandalizet, utpote a nulla sanctorum, & probabilium Ecclesiæ institutorum edita. Insuper & consequens ei fit prædicare duas voluntates, contrarietates circa invicem habentes, tamquam Deo quidem Verbo salutarem volente adimpleri passionem, humanitate vero eius obsistente eius voluntati, & resistente, & perinde duo contraria volentes introducantur, quod impium est. Impossibile quippe est, in uno eodemque subiacenti duas simul & erga hoc ipsum contrarias subsistere voluntates. Nam salutaris Deum gerentium Patrum doctrina manifeste instruit, quod numquam intellectualiter animata Domini caro separatim, & ex appetitu pro-

hæresi inquinatus fuerit, necne, inter Orthodoxos controvertitur. (B) Catholicam fidem adversus hos Hæreticos asseruerunt in primis Sanctus Ioannes Eleemosynarius Patriarcha Alexandrinus; Sophro-

prio contrario nutui uniti sibi secundum subsistentiam Dei Verbi naturalem motum suum effecit, sed quando, & qualem, & quantam ipse Deus Verbum volebat: &, ut planius dicatur, quemadmodum corpus nostrum regitur, & ornatur, & disponitur ab intellectuali, & rationali anima nostra, ita & in Domino nostro tota humana eius conspersio ab ipsius Verbi deitate semper in omnibus mota, Dei mobilis erat, secundum Nyssenum Gregorium... Hanc igitur... contentionem incipientem accendi videntes, necessarium iudicavimus, attritas potius sanctorum Patrum voces, & Synodice definitas semper sequi, & neque quæ raro a Patribus dicta sunt, & non circa hæc intentionem habentibus, quasi planam & inambiguam ex eis doctrinam exponerent, ad regulam, & legem per omnia dogmaticam reducere, quale est & quod de una operatione ab eis dictum est: neque iterum, quæ nullatenus dicta sunt a probabilibus Patribus, nunc vero a quibusdam proferuntur, duas inquam operationes, tamquam dogma Ecclesiasticum proferre. Et ad ultimum stetit ac placuit, quatenus prædictus Sophronius venerabilis nullum sermonem de cetero de una sive duabus operationibus movere debeat, sed ei sufficiat præfata cautaque ac trita sanctorum Patrum recta traditio atque doctrina. His itaque contentus sæpe nominatus venerabilis vir, & hæc custodire certificans, petivit nos etiam per Epistolam de his ei præbere responsum, quatenus huiusmodi Epistolam, ut ait, ostendat his, qui forsitan interrogare eum de prædicta quæstione voluerint, quod & alacriter egimus... Nuper autem piissimus, & a Deo coronatus Dominus noster apud Edessenam demorans civitatem, pios ad nos apices fecit, præcipientes, ut paterna illa testimonia deflorearemus, quæ continentur in libro... Mennæ ad... Vigilium de una operatione, & una voluntate... quod & ad effectum perduximus. Nos autem quæ dudum mota sunt, memoria retinentes, & tumultum qui ex huiuscemodi motione cœpit, scientes, suggessimus eius piissimæ serenitati... huius capituli omnem subtilitatem, horumque quæ a nobis de hoc agitata sunt, & quod non oporteat de huiusmodi inquisitione perscrutari, sed permanere in attrita Patrum doctrina, quam omnes consonanter confitentur de huiusmodi quæstione, & confiteri unigenitum Filium Dei, qui veraciter Deus simul, & homo est, eumdem operari divina, & humana, & ex eo uno eodemque incarnato Deo Verbo... inseparabiliter, atque indivise omnem divinam, atque humanam operationem procedere. Hoc namque nos Leo Dei portitor instruit, manifeste perhibens: Agit enim utraque forma cum alterius communione, quod proprium habet. In quibus rescriptum piæ iussionis ab eius mansuetissima suscepimus fortitudine, quæ a Deo conservandam eius serenitatem condecent, continentem. His igitur omnibus principio ita provenientibus, rationabile simul & necessarium iudicavimus de his.. cognitionem dare vestræ... beatitudini.. & adhortamur vos hæc omnia legere... quæque super his vobis fuerint placita, significare.

(B) *Epist.* Honorii Papæ *ad Sergium*, *ibidem pag.* 538. Scripta Fraternitatis vestræ suscepimus, per quæ contentiones quasdam, & novas vocum quæstiones cognovimus introductas per Sophronium quemdam tunc Monachum, nunc vero ex auditu Episcopum Ierosolymitanæ urbis constitutum, adversus fratrem nostrum Cyrum Alexandriæ Antistitem, unam operationem Domini nostri Iesu Christi conversis ex hæresi prædicantem. Qui denique ad vestram Fraternitatem Sophronius veniens, querelamque huiusmodi deponens, multiformiter eruditus, petiit de his, quæ a vobis fuerat instructus, paginalibus sibi syllabis reserari: quarum litterarum ad eumdem Sophronium directarum suscipientes exemplar, & intuentes satis provide circumspecteque Fraternitatem vestram scripsisse, laudamus novitatem vocabuli auferentem, quod posset scandalum simplicibus generare. Nos enim in quo percepimus, oportet ambulare. Enim vero duce Deo perveniemus usque ad mensuram rectæ fidei, quam Apostoli veritatis, Scripturarum sanctarum funiculo extenderunt, confitentes Dominum Iesum Christum Mediatorem Dei & hominum,

nius ex Monacho Patriarcha Ierosolymitanus, Arcadius Archiepiscopus Cyprius, sanctus Maximus Abbas clarissimus, qui pro defensione fidei Catholicæ Monothelitarum furore martyr occubuit.

operatum divina, media humanitate Verbo Deo naturaliter (*Gr.* hypostatice) unita, eumdemque operatum humana ineffabiliter, atque singulariter assumpta carne discrete (*Gr.* indiscrete) inconfuse, atque inconvertibiliter plena divinitate (*Gr.* & plene a divinitate,) & qui coruscavit in carne * plena divinis miraculis, ipse est, & carneus effectus plene Deus, & homo: passiones, & opprobria patitur unus Mediator Dei, & hominum in utrisque naturis, Verbum caro factum, & habitavit in nobis, ipse Filius hominis de cælo descendens, unus atque idem, sicut scriptum est, crucifixus Dominus maiestatis, dum constet divinitatem nullas posse perpeti humanas passiones: & non de cælo, sed de sancta est assumpta caro Dei genitrice: (nam per se veritas in Evangelio ita inquit: *Nullus ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius hominis, qui est in cælo*:) profecto nos instruens, quod divinitati unita est caro passibilis ineffabiliter, atque singulariter, ut discrete, atque inconfuse, sic indivise videretur coniungi.

* *Gr. miraculis perfecta divinitate, ipse est qui & carnis affectus opprobriis passionis operatus est, & perfectus Deus & homo, unus mediator.*

Ut nimirum stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognosceatur uniri. Cui Apostolus concinens, ad Corinthios ait: *Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam vero non huius sæculi, neque principum huius sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum huius sæculi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum maiestatis crucifixissent.* Dum profecto divinitas nec crucifigi potuit, nec passiones humanas experiri vel perperi, sed propter ineffabilem coniunctionem humanæ divinæque naturæ, ideirco & ubique (*Gr.* utrobique &) Deus dicitur pati, & humanitas ex cælo cum divinitate descendisse. Unde & unam voluntatem fatemur Domini nostri Iesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa, illa profecto, quæ (*Gr.* non culpa in illa, profectoque) ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata. Christus enim Dominus, in similitudine carnis peccati veniens, peccatum

1. Cor. II. 6.

Philip. II. 7.

mundi abstulit, & de plenitudine eius omnes accepimus: & formam servi suscipiens, habitu inventus est ut homo; quia sine peccato conceptus de Spiritu sancto, etiam absque peccato est partus de sancta & immaculata Virgine Dei genitrice, nullum experiens contagium vitiatæ naturæ. Carnis enim vocabulum, duobus modis sacris eloquiis boni malique cognovimus nominari... Non est itaque assumpta... a Salvatore vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis eius, sed *venit quærere, & salvare quod perierat*, id est, vitiatam humani generis naturam. Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanæ conditionis. Et si quidem scriptum est: *Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me, Patris*. Et: *Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater*: & alia huiusmodi, non sunt hæc diversæ voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptæ. Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, ut sequamur vestigia eius, pius magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus præferat voluntatem. Via igitur regia incedentes, & dextrorsum vel sinistrorsum venatorum laqueos circumpositos evitantes, ne ad lapidem pedem nostrum offendamus, Idumæis, id est, terrenis, atque Hæreticis propria relinquentes, nec vestigio quidem pedis sensus nostri terram, id est, pravam eorum doctrinam, omnimodo atterentes, ut ad id quo tendimus, hoc est, ad fines patrios pervenire possimus, docum nostrorum semita gradientes, & si forte quidam balbutientes, ut ita dicam, nisi sunt proferentes exponere, formantes se in specimen nutritorum, (*Gr.* doctorum) ut possent mentes imbuere auditorum, non oportet ad dogmata hæc Ecclesiastica retorquere; quæ neque Synodales apices super hoc examinantes, neque auctoritates canonicæ visæ sunt explanasse, ut unam vel duas energias (id est operationes) aliquis præsumat Christi Dei prædicare, quas neque Evangelicæ vel Apostolicæ litteræ, neque Synodalis examinatio super his habita, visæ sunt terminasse; nisi fortassis, sicut præ-

Luc. XIX. 10.

Ioan. VI. 38.

Marc. XIV. 36.

Damnata est hæc hæresis a Summis Pontificibus Severino, Ioanne IV. Theodoro, S. Martino I. Agathone: sub cuius Pontificatu habitum est Constantinopoli Concilium sextum generale anno 680.

fati sumus, quidam aliqua balbutiendo docuerunt, condescendentes ad informandas mentes, atque intelligentias parvulorum, quæ ad Ecclesiastica dogmata trahi non debent, quæ unusquisque in sensu suo abundans, videtur secundum propriam sententiam explicare. Nam quia Dominus Iesus Christus, Filius ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit* unus operator divinitatis, atque humanitatis, plenæ sunt sacræ litteræ luculeotius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis, & humanitatis, una, an geminæ operationes debeant derivatæ dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea Grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Iesum Christum, eiusque sanctum Spiritum, sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum .... Si enim divisiones operationum sunt multæ, & has omnes Deus in membris omnibus pleni corporis operatur, quanto magis capiti nostro Christo Domino hæc possunt plenissime coaptari? ut caput & corpus unum sit perfectum, *ut profecto occurrat*, sicut scriptum est, *in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Si enim in aliis, id est, in membris suis, Spiritus Christi multiformiter operatur, in quo vivunt, moventur & sunt: quanto magis per semetipsum Mediatorem Dei & hominum, plene ac perfecte, multisque modis, & ineffabilibus confiteri nos communione utriusque naturæ condecet operatum? Et nos quidem secundum sanctiones divinorum eloquiorum oportet sapere vel spirare: illa videlicet refutantes, quæ quidem novæ voces noscuntur sanctis Dei Ecclesiis scandala generare, ne parvuli aut duarum operationum vocabulo offensi, sectantes Nestorianos nos vesana sapere arbitrentur: aut certe, si rursus unam operationem Domini nostri Iesu Christi fatendam esse censuerimus, stultam Eutychianistarum attonitis auribus dementiam fateri putemur, præcaventes, ne quorum inania arma combusta sunt, eorum cineres redivivos ignes flammivomarum denuo renovent quæstionum, simpliciter, atque veraciter confitentes Dominum Iesum Christum unum operatorem divinæ, atque humanæ naturæ, electius arbitrantes, ut vani naturarum ponderatores, otiose negotiantes (*melius* sicut idololatræ nugantes) & turgidi adversus nos insonent vocibus ranarum Philosophi, quam ut simplices, & humiles spiritu populi Christiani possint remanere ieiuni. Nullus enim decipiet per philosophiam, & inanem fallaciam discipulos piscatorum, eorum doctrinam sequentes; omnia enim arguments scopulosa disputationis callidæ, atque fluctivaga intra eorum retia sunt collisa. Hæc nobiscum Fraternitas vestra prædicet, sicut & nos ea vobiscum unanimiter prædicamus, hortantes vos, ut unius vel geminæ novæ vocis inductum operationis vocabulum aufugientes, unum nobiscum Dominum Iesum Christum Filium Dei vivi, Deum verissimum, in duabus naturis operatum divinitus, atque humanitus, fide orthodoxa, & unitate Catholica prædicetis.

Ibid. Act. 13. *p.* 554. Gloriosissimi iudices, & sanctum Concilium dixerunt: relegantur acta præterita: & relecta sunt.

Gloriosissimi iudices dixerunt. Prosequatur sanctum, & universale vestrum Concilium, quæ in antelatis ab eo promissa sunt. Sanctum Concilium dixit: Secundum promissionem quæ a nobis ad vestram gloriam facta est, retractantes dogmaticas Epistolas, quæ tamquam a Sergio quondam Patriarcha huius a Deo conservandæ regiæ urbis scriptæ sunt, tum ad Cyrum, qui tunc fuerat Episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam Papam antiquæ Romæ: similiter autem, & Epistolam ab illo, id est, Honorio rescriptam ad eumdem Sergium, hasque invenientes omnino alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, & a definitionibus sanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas Hæreticorum, eas omnimodo abiicimus, & tamquam animæ noxias exsecramur. Quorum autem, id est, eorumdem, impia execramur dogmata, horum

* Gr. unus & idem operans divina & humana plenæ, sacræ litteræ luculenter demonstrant

Ephes. IV. 13.

In quo summo totius Concilii plausu & gratulatione excepta est & approbata condemnatio Monothelitarum lata ab Agathone.

& nomina a sancta Dei Ecclesia proiici iudicavimus, id est, Sergii quondam Præsulis huius a Deo conservandæ regiæ urbis, qui aggressus est de huiusmodi impio dogmate conscribere, Cyri Alexandriæ, Pyrrhi, Petri, & Pauli, qui & ipsi Præsulatu functi sunt in sede huius a Deo conservandæ civitatis, & similia eis senserunt, ad hæc & Theodori quondam Episcopi Pharan, quorum omnium supra scriptarum personarum mentionem fecit Agatho sanctissimus ac ter beatissimus Papa antiquæ Romæ in suggestione, quam fecit ad piissimum, & a Deo confirmatum Dominum nostrum, & magnum Imperatorem, eosque abiicit, utpote contraria rectæ fidei nostræ sentientes, quos anathemati submitti definimus. Cum his vero simul proiici a sancta Dei Catholica Ecclesia simulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus eius mentem secutus est, & impia dogmata confirmavit. Pertractavimus autem & Synodica Sophronii venerabilis memoriæ, quondam Archiepiscopi sanctæ Dei Ierosolymorum civitatis, & hæc reperientes cum vera fide convenientia, Apostolicisque, & sanctorum atque probabilium Patrum doctrinis paria, utpote quæ sunt orthodoxa, recepimus, & ut salubria sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ suscepimos, & nomen eius inseri sanctis diptychis sanctarum Ecclesiarum iustum esse iudicavimus.

Nota Labbei. *S. Maximus Monachus Græcus, Doctor, & Martyr, qui per hæc tempora scripsit, Honorium Papam egregie defendit in Dialogo cum Pyrro.* Maximi *autem verba hæc sunt.* Pyr. Esto de Vigilio ita sit; quid habes de Honorio dicere, qui ad prædecessorem meum scribens, unam Domini nostri Iesu Christi voluntatem aperte dogmatizavit? Max. Quis Epistolæ illius fidei dignus erit interpres? qui eam ex persona Honorii composuit, & vivit adhuc, inter alia sua bona, hoc etiam conspicuus, quod pietatis dogmatibus universum illustravit Occidentem? an Constantinopolitani de corde suo loquentes? Pyr. Qui eam composuit. Max. Ille idem igitur ad divum Constantinum quondam Imperatorem scribens, rursum ex persona sancti Papæ Ioannis de ipsa: Unam, inquit, voluntatem Domini diximus, non divinitatis eius, & humanitatis, sed solius humanitatis. Cum enim scripsisset Sergius, esse qui dicerent in Christo duas contrarias voluntates, rescripsimus, Christum non habuisse duas contrarias voluntates, carnis, inquam, & spiritus; sed unam tantum, quæ naturaliter humanitatis eius nota essentialis est. Id ita esse evidenter ex eo demonstratur, quod membrorum & carnis facta est mentio, quæ divinitati quoque eius non possunt attribui.

Honorii Papæ *ad Sergium Epist. altera. Ibid. pag. 579.* ... Nec non & Cyro fratri nostro Alexandriæ civitatis Præsuli, quatenus novæ adinventionis unius vel duarum operationum vocabulo refutato, claro Dei Ecclesiarum præconio nebulosarum concertationum caligines offundi non debeant vel aspergi, ut profecto unius vel geminæ operationis vocabulum noviter introductum ex prædicatione fidei eximatur. Nam qui hæc dicunt, quid aliud nisi iuxta unius vel geminæ naturæ Christi Dei vocabulum, ita & operationem unam vel geminam suspicantur? Super quod clara sunt divina testimonia. Unius autem operationis vel duarum esse vel fuisse Mediatorem Dei, & hominum Dominum Iesum Christum, sentire & promere, satis ineptum est .... Et quidem, quantum ad instruendam notitiam ambigentium, sanctissimæ fraternitati vestræ per eam insinuandam prævidimus. Ceterum quantum ad dogma Ecclesiasticum pertinet, quæ tenere vel prædicare debemus propter simplicitatem hominum, & amputandas inextricabiles quæstionum ambages; sicut superius diximus, non unam vel duas operationes in Mediatore Dei & hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus: & divinam quidem, quæ Dei sunt operantem: & humanam, quæ carnis sunt exequentem, non divise, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem, & humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes. Unus enim

PAULICIANI Manichæorum hæresim, quæ sopita videbatur, excitarunt e tenebris circa annum 653. additis novis figmentis ad ve-

atque idem est humilis & sublimis, æqualis Patri, & minor Patre, ipse ante tempora, natus in tempore est: per quem facta sunt fæcula, factus in fæculo est: & qui legem dedit, factus sub lege est, ut eos qui sub lege erant, redimeret: ipse crucifixus, ipse chirographum, qood erat contra nos, evacuans in cruce de potestatibus & principatibus triumphavit. Auferentes ergo... scandalum novellæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare, sed pro una, quam quidam dicunt, operatione, oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: & pro duabus operationibus, ablato geminæ operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis & carnis assumptæ, in una persona Unigeniti Dei Patris, inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum prædicare propria operantes. Et hoc quidem beatissimæ Fraternitati vestræ insinuandum prævidimus, quatenus unius confessionis propositum unanimitati vestræ sanctitatis monstremus, ut profecto in uno spiritu anhelantes, pari fidei documento conspiremus. Scribentes etiam communibus fratribus Cyro, & Sophronio Antistitibus, ne novæ vocis, id est, unius vel geminæ operationis vocabulo insistere vel immorari videantur: sed abrasa huiosmodi novæ vocis appellatione, unum Christum Dominum nobiscum in utrisque naturis divina vel humana prædicent operantem. Quamquam hos, quos ad nos prædictus frater & Coepiscopus noster Sophronius misit, instruximus, ne duarum operationum vocabulum deinceps prædicare innitatur, quod instantissime promiserunt prædictum virum esse facturum, si etiam Cyrus frater & Coepiscopus noster ab unius operationis vocabulo discesserit.

Ibid. pag. 582. Sanctum Concilium dixit: Cognitionem accipientes prolatorum nobis a Georgio Deo amabili Diacono & Chartophylace huius sanctæ magnæ Dei Ecclesiæ, libellorum, atque chartarum sive aliorum opusculorum, comperimus in unam eamdemque impietatem concurrere. Et prævidimus profana, & animæ perniciosa, continuo ob perfectum exterminium igne concremari. Et combusta sunt.

Ibid. Act 18. *pag.* 655. Nestorio & Eutychi & Dioscoro anathema. Apollinari & Severo anathema. Consentaneis eorum anathema. Theodoro Pharanitæ anathema. Sergio & Honorio anathema. Pyrrho & Paulo anathema. Cyro & Petro anathema. Macario & Stephano & Polychronio anathema. Omnibus Hæreticis anathema. Qui prædicaverunt & prædicant, & docent ac docturi sunt unam voluntatem, & unam operationem in dispensatione Domini nostri Iesu Christi Dei nostri, anathema.

Epist. S. Leonis II. Papæ *ad Constantinum Imperat. inter Act. Concil. Constant. III pag.* 730. Synodali igitur sententia, & imperialis edicti censura, tamquam ancipiti spiritus gladio, cum priscis hæresibus etiam novæ pravitatis error expunctus est: & qui auctores falsitatis extiterunt, cum soæ blasphemiæ labe prostrati sunt: qui ore sacrilego tentaverunt asserere unam voluntatem & unam operationem in duabus substantialiter unitis naturis Domini nostri Iesu Christi, ex quibus & in quibus indivisibiliter & inconfuse constitit.... Propterea sicut suscepimus atque firmiter prædicamus sancta quinque universalia Concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanom, quæ & omnis Christi Ecclesia approbat & sequitur; & ita quod nuper in regia urbe pio vestræ Serenitatis annisu celebratum est sanctum sextum Concilium, ut eorum pedissequom, & ea interpretans pari veneratione, atque censura suscipimus, & hoc cum eis digne connumerari, tamquam una & æquali Dei gratia congregatum decernimus: & qui in eo fideliter convenerunt Christi Ecclesiæ Sacerdotes, inter sanctos Ecclesiæ Patres atque Doctores ascribendos æque censemus.... Pariterque anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum Pharanitanum Episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, Constantinopolitanæ Ecclesiæ successores magis quam Præsules, necnon & Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. (*Gr.* maculari permisit.)

tera. Ducem habuerunt *Paulum* nescio quem *Samosatenum* ex Armenia. Illi in omne libidinis & immunditiæ genus ultro prorumpebant. Non obscura fuit horum Hæreticorum secta. (C) Confutavit

Epist. eiusdem ad Episcop. Hispaniæ. Tom. 11. *Concil. pag.* 1052. Qui vero adversum Apostolicæ traditionis puritatem perduelliones extiterant, abeuntes quidem æterna condemnatione mulctati sunt, id est, Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus Constantinopolitani, cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis, non ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit.

Epist. eiusdem ad Ervigium regem Hispaniæ, ibidem pag. 1056. Perfectissime claruit veræ fidei nostræ veracitas iuxta veneranda Concilia, & probabilium Patrum doctrinas, ut in uno Domino nostro Iesu Christo Filio Dei, eodemque vero atque perfecto, & eodem homine vero atque perfecto, sicut duas inseparabiliter & inconfuse confitemur naturas, id est, divinam & humanam, ita & duas naturales voluntates, & duas naturales operationes eum omnes habere prædicemus, secundum qualitates & proprietates in eo concurrentium naturarum. Qui etsi eum Christum unamque personam sanctæ Trinitatis esse credamus, at & divinam & humanam naturam & harum naturarum proprietates inconfuse, indivise, & indiminute eum habere prædicemus... Omnes hæreticæ assertionis auctores, venerando censente Concilio condemnati, de Catholicæ Ecclesiæ adunatione proiecti sunt, id est, Theodorus Pharanitanus Episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus, & Petrus, quondam Constantinopolitani Præsules, & una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apostolicæ traditionis regulam, quam a prædecessoribus suis accepit, maculari consensit.

CONCIL. NICÆN. II. *ann.* 787. *Act.* 6. *Tom.* 13. *Concil. pag.* 235 Sergius Constantinopolitanus, Cyrus Alexandrinus, Honorius Romanus, & qui circa ipsos sunt, unam voluntatem in Christo dicentes ..... ut Hæretici anathematizantur a Catholica Ecclesia, per hæresim suam vana loquentes.

Ex Honorii Epist. iure an iniuria hæreseos insimulatus fuerit, & a Conciliis œcumenicis anathemate percussus, Theologi diiudicent: certe magni nominis Scriptores, BARONIUS *Annalium Ecclesiasticorum parens*, DIONYSIUS PETAVIUS *e Soc. Iesu inter Theologos præcipuus*, NATALIS ALEXANDER *Dominicanus & alii, eum ab hæresi absolvunt: e contra* D. FLEURY *in sua Ecclesiastica histor.* D. ELLIES DU PIN, *& Theologi passim eum hæresim non tolerasse modo, sed & docuisse propugnant, quos adire poteris.*

(C) CEDRENUS *in Histor. Compend. num.* 187. *&* 188. *pag.* 432. Circa hoc tempus extitit Constantinus quidam, qui & Silvani nomen usurpabat, Paulicianorum sectæ princeps. Eius hæreseos hæc est historia. Manichæi Paulicianorum nomen sibi sumpserunt a Paulo quodam Samosateno, Manichææ cuiusdam mulieris Callinices nomine filio. Ea cum haberet duos filios, Paulum scilicet hunc, & alium Ioannem, Manichæa eos hæresi instituit, Samosatisque in Armeniam emisit, ut ibi eam hæresim promulgarent, id quod ii fecerunt in vico quodam Phanarrœæ. Exinde vico Episparidis sectatoribus Paulicianorum nomen factum fuit. Hi longo post hunc Paulum tempore, magistrum habuerunt alium, Constantinum illum, qui cognomentum Silvani gessit. Hunc principem suarum doctrinarum agnoscunt, non Paulum. Hic enim iis opiniones, quas sectantur, absque scripto per traditiones exhibuit: Evangelium quidem ex traditione, Apostolum autem scripto. Tradidit autem ita, ut nihil a Scriptura differrent apud nos recepta, sed singula capita ad suam detorsit hæresin. Nam & hanc ipsis legem posuit, ne præter Evangelium & Apostolum, ullum alium librum legerent. Secundum Constantinum illum Silvanum, alium habuerunt præceptorem, Simeonem nomine: sed qui se Timotheum vocaret. Quartum, Iosephum, qui sibi Epaphroditi appellationem imposuit. Ab hoc Zachariam, quem tamen veluti mercenarium, & non verum pastorem, quidam ipsorum repudiant. Sextum, Baanem cognomento Sordidum. Septimum, Sergium, qui Tychicum sese denominavit. Ac Manetem quidem, Paulum, Ioannem, & alios quicumque ipsis proponantur, libenter ii damnant: Constantinum autem Silvanum, Simeonem qui Titi, Genesium qui Timothei, Iosephum qui Epaphroditi, Baanem sordi-

eorum errores & blasphemias Euthymius.

Circa huius sæculi initium ponitur ortus impiæ sectæ MAHUMETANORUM, quam *Mahumetes* patria Cyreneensis excogitavit,

dum, & Sergium qui Tychici titulo se insignibat, nequaquam damnant, quippe eos pro suis agnoscentes magistris, sed eos loco Apostolorum Christi habent.

Pag. 433. Servant primam Manichæorum hæresin, duo principia cum ipsis affirmantes. Unum tantum esse aiunt, quod ipsos a Romana Ecclesia disiungat. Se enim sentire, alium esse Deum Patrem cælestem, qui in hoc mundo nihil habeat potestatis, habeat autem in futuro: alium Deum mundi conditorem, cui in præsentem mundum ius sit. Romanos autem profiteri, esse unum Deum, eumdemqe Patrem cælestem, & universi factorem. Se Christianos, nos Romanos appellant. Iis, quibus ignoti sunt, alacriter dicunt, credere se in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, cælestem Patrem: execranturque adeo eum qui non hoc modo credat, sed nimis meditate suam malitiam consectantur. Cum enim Patrem cælestem nominant, non addunt solum verum Deum, conditorem cæli & terræ, atque omnium quæ in iis sunt. Enimvero Christianus cum Manichæo disputans, postulare ab eo debet ut Symbolum fidei recitet hoc, Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, omnia quæ & videntur, & visu non deprehenduntur, & cetera. Deinde immoderata maledicendi impietate sanctissimæ Deiparæ obtrectant. Cumque a nobis coguntur eam fateri, verbis aliud significantibus dicunt: Credo in sanctissimam Deiparam, in quam intravit, & ex qua exivit Dominus. His verbis occulte notant Ierosolymorum urbem supernam, in quam præcursor nostri caussa intravit Christus, ut ait Apostolus. *Hebr.* vi. 20. Neque vere appellant beatam Mariam Deiparam, neque Dominum ex ea carnem assumpsisse. Impie quoque de divinis mysteriis sanctæ communionis pretiosi Corporis & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi garriunt, dicentes Dominum verba sua Apostolis dedisse, eaque iussisse accipere, edere atque bibere, non panem & vinum; quæ quidem etiam adhibenda negant. Quin & venerandæ cruci scelerate detrahunt, Christum esse crucem dicentes, neque adorandum esse lignum, execrationibus diritum instrumentum. Vates quoque divinos, & reliquos Sanctos explodunt. Beatum Petrum, magnum illum Apostolorum principem, gravius reliquis omnibus & infamant, & prorsus a se reiiciunt, negantes eum in ullam salutis partem venire. Concilia sua Ecclesiam Catholicam nominant, in suis ad nos allegoriis: inter se enim a precibus ea proseuchas appellant. Pro baptismo habent verba Evangelii, quia Dominus dixerit se esse aquam vivam. *Ioan.* iv. 14. Omnia hæc, atque etiam plura ubi deprehensi tenentur, aliud tecte significantibus verbis (id enim voco allegoriam) involvunt. Oportet autem attente & distincte de singulis contra eos disputare. Nam & mentiri iis in promptu est, ita ferentibus ipsorum legibus, & cum alias semper, tum præcipue ubi urgentur, mendacio interposito elabuntur, affirmantes quidquid imperetur. Neque ob tale mendacium in aliqua apud suos sunt culpa, quia nimirum ipsis liberum hoc fecit Manes. Is enim dixit, non se inhumanum esse instar Christi, dicentis se vicissim eos abnegaturum, a quibus fuisset negatus. *Matth.* x. 33. Se eos qui ipsum coram hominibus diffessi fuissent, eoque mendacio sibi salutem quæsivissent, tamquam non diffessos, cum gaudio recipere, revocationemque & mendacium non magis culpare quam si ipsum professi fuissent. Similiter tamen seniores Sacerdotes reliquos nostrates aversantur. Suos, peregrinationis suæ socios vocant, & notarios: hique a ceteris nulla prorsus re, non habitu, non victus ratione, non reliquo vitæ apparatu differunt. Omnia Evangelii & Apostoli dicta habent perversa, & nostris sententiis contraria, ab ipsis ita composita, ut qui suis ea erroribus accomodarent. Nam quomodo ea scripta sunt atque sonant, ita apud ipsos habentur, nihil prorsus a nostris deflexa: sed sententias pervertunt, sicut alibi copiose est a me de tota hac re dictum. Nostrum Evangelium adorant, ubi occasio tulit, dicentes non in cruce esse Christi verba, sed in libro, ideoque hunc a se adorari. Quidam ex ipsis cum morbis doloribusve premuntur, crucem sibi imponunt: eamdemque recepta sanitate confringunt, in ignem

adiuvante, ut creditur, *Sergio* nescio quo Monacho Nestoriano. Huius execrandæ Religionis dogmata partim ex Iudæorum, partim ex Christianorum, partim ex veterum Hæreticorum dogmatibus, adiunctis ad hæc mille figmentis & delirationibus coaluerunt. Norunt o-

abiiciunt ac cremant, aut etiam conculcant. Sunt inter eos qui infantes suos a nostris Presbyteris baptizari curent. Alii in nostram Orthodoxorum Ecclesiam cum veniunt, occulte communicant, ut eo facilius simplicioribus imponant. Huiusmodi artibus ac simulationibus ii utentes, interim absque ullo discrimine & metu, omnis generis libidini & obscenitati vacant, promiscue utrumque sexum lascivia sua fœdantes: quando nonnulli de eorum corpore tantum parentibus, & quidem propriis, abstinendum perhibent.

Ibid. n. 243. *pag.* 480. Fuit etiam (Nicephorus Imperator) summo studio deditus Manichæis iis qui nunc Pauliciani & Athineani dicuntur, per Phrygiam & Lycaoniam degentibus, & sibi vicinis, (inde enim ortus erat) oraculis eorum & sacrificiis gaudens. Ii ergo ipso imperante licentiam nacti suo more vivendi, multos futilis ingenii homines nefariis suis opinionibus infecerunt. Fuit tum in exteriori columella Nicolaus quidam falso eremitæ (ita vocantur, qui in solitudinibus religionis caussa abditi vivunt) nomine præditus: qui cum suis sociis veræ religioni & venerandis imaginibus impie obloquebatur. Ens Imperator amplectens, Patriarcham aliosque pios urebat. Itaque in eum sæpe indignabundus Patriarcha invehebatur. At Nicephorus magnum ex mutuis odiis percipiebat gaudium: utque erat divinorum eversor mandatorum, ludibrio habebat omnes proximum suum diligentes Christianos. Duces quoque exercituum iussit Episcopis & Clericis mancipiorum loco uti, pro sua auctoritate in ædibus Episcopalibus & Monasteriis divertere; eorumque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos, qui ab omni ætate Deo aurea vel argentea vasa consecraffent, & res templorum sacras in profanos debere usus converti statuebat. Omnes ante ipsum Imperatores ut gubernandi nescios culpabat, providentiam in universum tollens, affirmansque neminem Imperatorem potentiorem esse, modo callide is imperaret.

Ibidem n. 268. *pag.* 541. (Sub Michaele Imperatore) universa Bulgaria pietati se dedit, & in Occidente tranquillissima pax fuit, veraque Religio viguit. Quo successu gaudens, seque oblectans Theodora, tantumque bonum veluti augere cupiens, Manichæos (qui per Orientem sunt, & vulgo Pauliciani a principibus hæresis usurpantur) aut ad pietatem traducere, aut si hanc amplecti detrectarent, extirpare & ex hominum numero tollere instituit. Quæ res magnis orbem terrarum calamitatibus implevit. Nam qui ad eam rem agendam missi fuerunt, Leo Argyri, & Andronicus Ducæ F. ac Sudalis, non moderate, sed crudeliter negotium aggressi, Manichæorum alios in cruces agebant, alios gladiis cædebant, alios aliis, quorum innumera adhibebant genera, suppliciis tollebant e medio. Centum hominum millia ea ratione interfecerunt, publicatis eorum bonis. Itaque reliqua multitudo, necessitate ita urgente, ad defectionem spectavit.

Iacobus Benignus Bossuetus *Hist. Variationum Ecclesiar. Protestant.*, *tom.* 2. *Lib.* XI. *num.* 13 Pauliciani vel Manichæi Armeniæ. Secta hæc adeo occulta, abominabilis, seductionis, superstitionis, & hypocrisis plena, invitis Imperatorum legibus, quæ sectatores capite damnaverant, vigere & dilatari non cessabat. Eam Imperator Anastasius, & Imperatrix Theodora, Iustiniani uxor, favore prosecuti fuerant. Huic sectæ addicti quamplures, sub Heraclii filiis, (septimo nempe sæculo,) visuntur in Armenia, provincia Persiæ contermina, a qua detestabilis hæc fabula prodierat, & olim ipsius imperio subiecta. Sedem ibi fixere, confirmatique sunt a quodam nomine Paulo, a quo per Orientem Pauliciani vocitati, deinde a quodam Constantino, demum a Sergio; eoque potentiæ, vel imperantium imbecillitate, vel Saracenorum protectione, vel etiam Imperatoris Nicephori sectæ huic addictissimi favore, pervenerunt, ut cum in eos Imperatrix Theodora Basilii uxor sæviret, & persequeretur, urbes ædificare, armaque contra Principes suos capere potuerint.

Petrus Siculus *horum historiam scripsit, quam adire potes.*

mnes quantos infelix & ridicula secta progressus armorum vi fecerit, Deo ita ulciscente crimina Christianorum, quorum maxime in Oriente & Africa impietas ad cumulum accesserat.

SÆCULUM OCTAVUM.

Ortæ sunt hoc sæculo hæreses Iconoclastarum, & Felicis & Elipandi.

ICONOCLASTÆ seu *Iconomachi*, (sic dicti a bello indicto sanctæ cruci & imaginibus Domini Salvatoris, & Sanctorum cum ipso regnantium) negarunt ullum ipsis cultum & honorem reddi oportere, contra perpetuam Ecclesiæ traditionem. Huius hæreseos, agente potissimum *Constantino* Nacoleæ in Phrygia magna Episcopo, *Leo Isaurus* Imperator præcipuum columen fuit. Eamdem impietatem tuiti sunt Imperatores *Constantinus Copronymus*, Leonis filius, & *Leo filius Constantini;* gravesque ob id vexationes in Ecclesia exercuerunt. (A)

Huic Sectæ fortiter obstiterunt

(A) Georg. Cedrenus *in Histor. Compendio, pag.* 453. *num.* 211. (Imperii sui) anno nono Leo impius cœpit de sacris imaginibus evertendis mentionem facere. Quo cognito, Gregorius Romæ Papa, tributo Italiæ & Romæ eum prohibuit: missa etiam decretali epistola monens non esse Imperatoris de fide statuere, aut vetera Ecclesiæ decreta a sanctis Patribus facta convellere.... Ceterum Leo quantam in se Dei iram concitasset reputans, impudentius venerandis imaginibus bellum movit. Quare populus regiæ urbis vehementi dolore percitus, cum ipsum Leonem statuit invadere, tum multos ipsius domesticos trucidavit: atque eos etiam, qui impositam magnæ æreæ portæ imaginem Domini auferebant. Quo factum est, ut multi pro pietate propugnantes suppliciis afficerentur, alii membris mutilati, alii flagellis, exiliis, & mulctis puniti: utque pia scholarum doctrina cessaret.

Pag. 455. *num.* 213. 14. *&* 15. Enim vero Imperator Leo non tantum in errore de venerandarum imaginum debita sdoratione versatus est; sed etiam de Deiparæ omniumque Sanctorum intercessionibus impie sensit: Sanctorumque reliquias more Arabum suorum præceptorum abominatus est. Ab eo itaque tempore impudenter B. Germano offensus fuit. Vocavit quoque eum ad se, illatoque subdole sermone, damnare cœpit omnes qui se antecessissent Imperatores atque Pontifices, quod ii imaginibus sacris adorandis, cultum soli Deo debitum, impie alio transtulissent. Ad hæc magnus ille Germanus: Audi, inquit, Imperator, Christo in carne exhibito, omnis profanorum simulacrorum cultus abolitus, omnisque impia imago sublata est, & explosa, quomodo Zacharias vates prædixit: Zach. xiii.2.
Sic ait, dicens, Dominus exercituum: Exscindam e terra nomina simulacrorum, neque ulla in posterum erit eorum memoria. Ceterum sacras quoque imagines audivimus abolitum iri, non tamen te imperante. Et coactus ab Imperatore, eum nominare, quo rerum potiente hoc esset futurum: Cononem, dixit. Tum Leo: omnino, inquit, is ego sum. Conon enim est nomen meum, mihi in baptismo inditum. Quem sermonem Germanus excipiens: Absit, ait, Domine, ut hoc tam invisum Den facinus te imperante perpetretur. Sed Tyrannus Deo adversus, auditis his verbis graviter indignatus, leoninum rugiit, Germanumque simulacricolam appellans, suaque manu alapam infligens, regia exturbavit. Facto deinde contra sacras imagines edicto, Germanum rursus arcessit, persuasurum ei se sperans ut subscriberet. At Germanus nequaquam vel adulationi, vel minis Tyranni concessit; immo autem pactorum eum ante acceptum imperium initoium admonuit, in quibus is Deo fideiussore adscito promiserat, nihil se verorum decretorum labefactaturum. Sed tantum abfuit ut cœpti miserum Leonem puderet, ut præterea in hoc incubuerit, ut Germanum suis in verbis ca-

Romani Pontifices Gregorius II. eiusque successores, sanctus quoque Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, Sanctus Ioannes Damascenus Presbyter, & alii. Hanc damnavit tandem, & Synodus Ni-

peret, atque ita non ut confessorem, sed ut sediriosum solio detruderet....

Byzantil defensor veræ religionis fuit divlnus iste Germanus, quotidie adversus Leonem feræ cognominem, ut feram bestiam, eiusque stipatores depugnans: Romæ autem Gregorius, apostolieus vir & Perri Apostolorum coryphæi assessor, qui ob divinas suas lucubrationes Dialogi cognomen adeptus est: is a Leone ob eius impietatem defeeit; & pacto eum Franeis icto, tributa Leoni denegavit. Anastasium ac socios anathemate feriit, Imperatoremque multis epistolis & a multis lectis manifesto redarguit. Damasei Syriæ fuit Ioannes Monachus & Presbyter Chrysorroas cognomento, Mansuris F. quod Græce sonat Lentrabum, quem impius Iudaico sensu Manzerem appellavit. Hic S. Ioannes, una cum Cosma Maiumensi Episeopo, & Theophano fratre Theodorâ Graptorum Episcopi, melodi sive cantores sunt agnominati, eo quod melodiis comprehendissent eas cautilenas, quæ in Ecclesiis Christianorum canuntur, prout ab eis compositæ formatæque sunt, Erat enim S. hic Ioannes & vita, & oratione magister optimus, omni divina humanaque cognitione repletus. Sed Germanum quidem Leo, ut suæ potestati subditum, Patriarchæ solio deiecit. Isque humerale in sacra mensa magni templi deponens, resignavit munus suum, atque discessir. Impiusque Leo ei suffecit Anastasium Syncellum impio ipsius consilio & hæresi consentientem. Digrediens vero Germanus inter alia ad docendum composita verba, hoc quoque dixit: Si ego sum Ionas, proiicite me in mare: nam extra univetsalem Synodum, novi aliquid de fide statuere nequeo, o Imperator. Ac digressus, Platanii in domo sua gentilitia quierus vixit.

Pag. 459. *num.* 217. & 18. Anno... ab Incaroarione... DCCXXXIX. potitus imperio Constantinus Caballinus Iconomachus, præfuit ei annos XXXV. Is ex sævissimo Leone versutissima pardalis, & ex semine serpentis aspis & anguis volans, ur primum in patrium regnum & impietatem successit, longius etiam a Deo, Deipara, omnibusque se sanctis abalienavit: ac deinceps veneficiis, libidinlbus, dæmonum invocationibus, viseerum exsectionibus, aliisque malis studiis, tum venationibus & ludis cireensibus deditus, idoneum se Antiehristo instrumentum præbuit. Atque adeo universali edicto vetuit, ne quis in universum Domini servorum, Sancti titulo cohonestaretur: quinimmo conspui eorum ioventas reliquias iussit, prohibuitque eorum intereessionem postulari, quod eos nihil posse diceret. Atque addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse imploraodam: nihil enim eam præstare posse. Quin & Deiparam hanc noluit appellari. Sumptis enim in manus auro plenis loeulis, ac præseotibus demonstratis, seiscitatus est: Quanti eos putarent esse pretii? Cum responsum esset, Magni: evacuato auro, rursum ioterrogavit: Quanti loculos æstimarent? Cumque responsum esset, Nihili: Ita, inquit, Maria quoque dum Christum gestavit utero, in honore fuit: postquam eum peperit, nihilo reliquis mulieribus præstantior est. Parce nobis Domine. Hæc Christianos in gravem coniecerunt mærorem: omnesque eum exosi, Artabasdo Curopalatæ sese adiunxerunt.

Artabasdus urbem ingressus, statim ubique per eam sacras reposuit imagines, eumque ordines Imperatorem salutarunt. Ceterum Anastasius, qui falso titulum Patriarchæ gerebat, manu tenens veneranda atque vivifiea erucis ligna, eum qui iis affixus fuerat iuravit ad populum, Copronymum Imperatorem hæc sibi verba dixisse: Quem Maria peperit Christum, hunc tu Filium Dei esse ne censueris, neque quidquam præter hominem. Ita enim eum Maria peperit, ut & me mater mea Maria. Hoc audito, populus Constantino imperium abrogavit.

Pag. 467. *num.* 228. Anno XXXV. in Bulgaros eum suscepisset expeditionem, irato Deo carbuneuli pedes eius invaserunt, ac febris præterea vehemens eum & ardentissima corripuit. Quare lectica ab Areadiopoli reportatus Selybriam, indeque navigio usque ad castellum Strongylum vectus, ibi & animæ & corporis mortem obiit, vociferans, atque dicens: Vi-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

cæna secunda, inter œcumenicas septima, sub pia Imperatrice Irene, & eius filio Constantino Imperatore habita anno 787.

FELIX Episcopus Urgelitanus in Hispania, & ELIPANDUS Episcopus Toletanus, circa finem huius sæculi docuerunt Christum esse servum Patris æterni, nec eius filium esse nisi adoptione. Hanc hæresim, qua renovari videbatur impia doctrina Nestorii, fortiter impugnavit Etherius Episcopus Uxamensis, cui adiunxit se Presbyter quidam Beatus nomine, sanctitate, & doctrina conspicuus; item Alcuinus Diaconus Eboracensis Ecclesiæ, & Caroli magni Imperatoris eiusque liberorum præceptor, Paulinus Aquileiensis Patriarcha; sanctus Benedictus fundator, & primus Abbas Anianensis Monasterii in diœcesi Montispessulana, vir doctrina, & sanctitate celeberrimus, totius ordinis Monastici restaurator in Occidente sub imperio Caroli magni, & Ludovici Pii; Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis, qui sæculo sequenti floruit, & alii. Extant omnia eorum scripta in Bibliotheca Patrum. Damnata est hæc hæresis præcipue in Con-

vum se inextinguibili igni traditum esse, propter Mariam Deiparam: iubensque eam exinde honorari ac celebrari ut vere Deiparam .... Corpus Copronymi sepultum in æde sanctorum Apostolorum imperante Michaele Theophili F. Inde iussu hortatuque ipsius Imperatoris amotum, & in foro Amastriano crematum est.

Pag. 470. *num.* 230. Anno quarto, Paulus sanctissimus Patriarcha morbo affectus, solio relicto capite rasit, seque in monasterium Flori abdidit. Imperatrix tristis eum convenit, caussam facti quærens. Cui Paulus: Utinam vero, inquit, sollo pontificali numquam insedissem, Ecclesia Dei per tyrannidem oppressa, atque ab aliis Catholicis soliis avulsa, anathemateque notata. Quod nisi œcumenica instituitur Synodus, & hactenus errata corriguntur, nulla est vobis salus. Quærenti ulterius Irenæ, Cur ergo Patriarcha designatus subscripserit se imagines non adoraturum? Hoc ipsum est, ait, quod lugeo, & ad pœnitentiam confugio; Deum deprecans, ne me velut Pontificem puniat, qui hucusque tacuerim, metuque furoris vestri, veritatis præconio abstinuerim. His ita actis, ille vitam cum morte feliciter commutavit. Exinde libere ab omnibus verba de sacris imaginibus fieri. Anno quinto, Irene Senatu populoque convocatis, sententiam de novo Patriarcha creando rogavit. Ab omnibus sibi id munus delatum Tarasius Secretarius recusavit, populorum, & Ecclesiarum caussatus dissensionem, Conciliumque cogi postulans. Quod cum annuissent Imperatrix, & populus, ita demum sanctus pater noster Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus declaratur, xxv. die Decembris, indictione octava, missisque Romam de Concilio litteris, & fidei suæ confessione, est ab Adriano Papa adprobatus.

Anno vi. cum esset Concilium edictum in ædem Apostolorum, eodem convenerunt etiam Satanæ administri, gladiisque armati intraverunt. Quo perterriti alteri, inde re infecta discessere.

Anno octavo, septimum œcumenicum Concilium Nicææ fuit, elapsis ad id a sexto annis centum viginti duobus. Tuncque Tarasii sanctissimi Patriarchæ opera pristinum suum ornatum recepit. Convenerunt eo Patres CCCL. qui imagines cum cruce adorandas statuerunt: nihil ii novum decernentes, sed sanctorum Patrum decreta immota relinqui iubentes. Iidem nova hæresi damnata, anathemate detestati sunt tres istos falso Patriarchas habitos, Anastasium, Constantinum, & Nicetam. Subscripserunt actis Concilii Imperator, materque eius. Iuncta pax tum Ecclesiæ Dei fuit, tametsi inimicus per suos ministros zizania sua ferere non cesset. Vincit tamen semper Ecclesia, Domini sui favore.

cilio Ratisponensi anno 792. Francofordiensi anno 794. & Romano sub Leone III. anno 799.

SÆCULUM NONUM

Hoc sæculo turbarunt Ecclesiam suis erroribus Sergius & Baanes, Claudius Taurinensis, Gotescalkus, ut multi contendunt, Photius, Ioannes Scotus Erigena.

SERGIUS & BAANES Manichæorum, & Paulicianorum hæresim, de qua superius diximus, in Oriente renovarunt, additis novis impietatibus, & veteribus nonnihil immutatis.

CLAUDIUS TAURINENSIS Episcopus renovando errores Vigilantii, & Aerii, impugnavit debitam Sanctorum reliquiis venerationem, & sanctorum invocationem. Renovavit item errores Iconomachorum adversus sacrarum imaginum cultum. Hunc confutavit in primis Ionas Episcopus Aurelianensis, & Dungalus Diaconus Parisiensis in celebri monasterio Sandionysiano Monachus.

GOTESCALKUS monasterii Orbacensis, in diœcesi Suessionensi Monachus, multas hoc sæculo turbas excitavit, & male audiit ob errores, qui sæculo quinto obiecti fuerunt iis, qui Prædestinatiani dicti sunt, de quibus supra fecimus mentionem. Adversus hunc aperte insurrexerunt, & multa scripserunt Rhabanus Maurus Archiepiscopus Moguntinus, & Hincmarus Remensis. Damnatus est in Concilio Moguntino ann. 848. cui præfuit Rhabanus, & in duobus Carisiacis ann. 849. & 853. quibus præfuit Hincmarus. Prioris Carisiaci Concilii sententia Sacerdotio depositus, verberibus castigatus, & in carcerem detrusus est. Sunt, qui negent Gotescalkum eos errores propugnasse, propter quos damnatus est: licet alioqui durius hunc locutum esse fateantur. Quidquid sit de ea quæstione, non videtur sane ulla Prædestinatianorum secta hoc sæculo prodiisse.

PHOTIUS Sancti Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani, sub quo celebratum est Concilium septimum generale, Sororis filius, vir opibus & dignitate conspicuus, ingenii vero facilitate & eruditione nulli secundus, (ut patet ex eius scriptis, maxime ex illius Epistolis, & ex opere illo celebri, quod *Photii Bibliotheca* inscribitur, in quo posuit summam rerum contentarum in libris omnibus quos legerat, & suum de singulis iudicium, & ex iis fragmenta multa transmisit ad posteros;) cum esset antea laicus, intrusus est in sedem Constantinopolitanam, vivente sancto Ignatio Patriarcha legitimo, qui a Barda Michaelis III. Imperatoris Avunculo, & Imperii moderatore, sede pulsus fuerat, eo quod eum Sanctus Ignatius communione privasset, propter repudiatam uxorem cum gravi totius Orientis scandalo, & incestam cum nuru consuetudinem.

Ordinatus est intra sex dies Photius, homo ambitionis impotentis, a *Gregorio Syracusano Episcopo* excommunicato & deposito, assistentibus sibi aliis Episcopis item ex-

communicatis. Re mature discussa Nicolaus I. Romanus Pontifex excommunicavit Photium eiusque asseclas & fautores. Photius spreta summi Pontificis excommunicatione, eo imprudentiæ processit, ut convocata Pseudo-Synodo, in ipsum Nicolaum tulerit excommunicationis sententiam. Mox scripsit contra Romanam Ecclesiam, docuitque Spiritum sanctum a solo Patre, non a Filio procedere: in quo discessit a perpetua Ecclesiæ traditione, non solum per Latinos, sed & per Græcos Patres antiquiores & illustriores, Athanasium, Basilium, &c. ad nos usque quolibet sæculo transmissa.

Necatus fuit Deo ulciscente, & Michaele Imperatore iubente impius Bardas, eiusque cadaver in frusta concisum. Michael ipse, qui in deiiciendo Sancto Ignatio Bardæ adiutor fuerat, occisus est. Huic successit in Imperio Basilius Macedo. Is Synodum octavam œcumenicam, iunctis cum Adriano II. Romano Pontifice consiliis, Constantinopoli convocavit ann. 869. In ea Synodo restitutus in sedem suam S. Ignatius, Photius depositus & excommunicatus, ac deinde per Imperatorem in exilium missus. Sed decennio post rediit Photius in gratiam Imperatoris, & mortuo deinde Sancto Ignatio invasit denuo Patriarchalem sedem. Mox adiuvante Imperatore misit litteras ad Summum Pontificem, ut peteret Patriarchalis auctoritatis confirmationem. Impetravit tandem, Ioanne VIII. per nimiam laxitatem indulgente pro bono pacis. Tunc Photius Patriarcha legitimus fuit.

Adeptus pacificam Patriarchalis sedis possessionem, congregavit Pseudo-Synodum, quam ausus est appellare octavam œcumenicam. Ibi rescidit omnia, quæ in Concilio octavo gesta fuerant, & adversus Romanam Ecclesiam denuo insurrexit. Dixit contra eum Romanus Pontifex excommunicationis sententiam, & confirmavit quæcumque in octava Synodo œcumenica fuerant constituta. Marinus Ioannis VIII. successor latam in Photium depositionem iteravit; idem præstitit Marini successor Adrianus III. & post Adrianum Stephanus VI. Perstitit Photius in schismate, fretus auctoritate Basilii Imperatoris. Sed hoc mortuo Leo sapiens Basilii successor expulsum Photium ex sede Constantinopolitana detrusit in monasterium. Et Præsulem Orthodoxum, & cum Romana sede communione coniunctum eligendum curavit. Sic Photianum schisma extinctum est, nec revixit nisi sæculo undecimo; ut infra videbimus. Photius autem in Monasterio diem supremum obiit. (A)

IOANNES SCOTUS ERIGE-

(A) Mich. Glycas. *Ann. par* 4. *p.* 293. Præterea (Bardas Imper. tutor) facinus improbissimum committere ausus est, genuini filii coniuge vitiata. Quod ubi rescivisset Ignatius Patriarcha, hominem semel atque iterum frustra monitum, tandem adhibita commonefactione postrema, sacris excludit. Tum vero Bardas furere, Ignatium gregi adimere, Photium eius loco substituere. Qualibus autem,

NA, imperante Carolo Calvo multos docuit errores circa prædestinationem, & sacrosanctam Eucharistiam. Ex eius scriptis hausit post-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 50.

quantisque calamitatibus Ignatius opera Photii fuerit exagitatus, ut tandem sponte sua solium detrectare ac resignare videretur, verbis explicari omnino non potest. Quippe radicitus ei dentes effracti sunt, ipse nudus in longum exporrectus, & sandapilæ cuidam luto commaculatæ inclusus, quæ abominabilis istius Copronymi cadaver continebat.

Verùm Deus hæc non admodum diu toleravit. Quippe Photius ille mox solio deiectus est, Bardas misere vitam in terris suam clausit.

Pag. 297. His temporibus divinus ille Ignatius hasce res inferas reliquit. Quum autem Photius perpetuo solii recuperandi desiderio teneretur, Ecclesiamque recuperare conatetur: huiusmodi quiddam ab occulta profectum versutia vafritieque comminiscitur. Primas de appellationibus Imperatoris, filiorum, Augustæque litteras sumit, indeque suum illud Beclas componit: quo declarato, visus est Imperatori vir apprime sapiens esse. Hac ratione solium illud excellentissimum recepit.

Constant. Manasses *in Compend. Chronico*, *pag.* 104. Quin etiam (Bardas Imper. tutor) in flagitium ingens provolvebatur, quale nec Scytha quispiam, nec Persa, nec Satmats designaret. Nam cum filii coniuge (proh fœdam lasciviam!) non aliter consuescebat, atque si tori legitimi consors esset. Hoc terribile facinus ubi magnus Ignatius ille competit, qui eo tempore novam Romam gubernabat (erat enim omnium in ore piaculum istud, passimque per compita & ædes iactabatur) Bardam Cæsarem verbis castigabat metum incutientibus, adiectis sequuturæ vitæ suppliciorum minis, terrebat hominem, in viam revocabat, reprehendebat, admonebat, omnem machinam adhibebat, ut malum illud exscinderet. Sed enim verum erat omnino verbum illud Solomonis, qui vetat improbos taxari & reprehendi. Nam reprehensiones sunt hominibus impiis flagrorum instar, & corda perversa veluti sagittæ feriunt. Nimirum obiurgationibus hisce Bardas Cæsar exacerbatus, non modo nihili fecit eas exhortationes: verum etiam conceptam adversus monentem iracundiam & indignationem alebat, non aliter agens, atque si saniosos aliquo curare volente, illi non tantum aufugiant, sed etiam erga bene facientem excandescant. Quum igitur aliquando Bardas accederet ad mysteria, nec divinum illud munus a Patriarcha consequeretur: (non enim unguenta fragrantia vasi putido committuntur) inflammatus iracundia, leonis in morem rugit, ceu violenta pardalis in hominem iustum insilit, lacerat, a clavo summovet. Eius in locum Photium substituit, proh qualem pro quali viro! Ex eo tempore miseriarum æstus Ignatium iactabat, & demergere virum conabatur. Cæsar auras adflabat, tamquam graviter spirans aquilo, vel sævus ille tempestatesque ciens subsolanus: quo flante, procellæ graves concitabantur. Quis ea mala satis exponere possit, quibus Ignatium Photius & Bardas excruciabant? Nimirum ut propriæ manus subscriptione testaretur, amictum se sacrum sponte sua deponere, dentes homini radicitus excutiunt, genas contundunt, maxillas frangunt, ceu piacularibus flagitiis gaudentem, latronum ducem, maleficum, nudum & vinctum (o sol, o terra!) in frigidum sepulcrum marmoreum, fœtens, pollutum stercore, quo abominabile cadaver Imperatoris Copronymi continebatur, extensum toto corpore deponunt. Sed hæc audens quidvis manus perpetuo Deum latere non potuit. Quippe malorum machinator pœnas luit, & auctor ærumnarum Ignatii scyphum iracundiæ divinæ hausit. Bardas enim foveam cædis Imperatori fodiens, ipsemet in illam iusto iudicio præceps corruit: sceleratus autem Photius ille solio Patriarchico deturbatus est.

Pag. 108. Quum autem liberatus vitæ procellis Ignatius, ad placidos iam cæli portus appulisset: astutus ille Photius, numquam non throni cupidus, in hoc totus incumbens, ut Ecclesia rursum potiretur, huiusmodi quiddam sane versutum, ac pravum molitur. Solas primas litteras nominum Imperatoris, liberorum eius, & Augustæ sumit, atque inde Beclas componit, eoque declarato, quum eius ætatis hominibus litteratis negotii non parum exhibuisset: visus est Imperatori vir esse magnæ doctrinæ ac sapientiæ, ideoque solium ei Patriarchicum redditur.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

ea Berengarius principia suæ hæreseos circa sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum, ut infra videbimus.

SÆCULUM DECIMUM.

Hoc sæculo valde obscuro nulla prodiit hæresis alicuius nominis.

ANTHROPOMORPHITÆ quidam, id est formam corpoream Deo tribuentes in Italia hoc sæculo prodierunt: adversus eos scripsit Ratherius Veronensis Episcopus. Brevi ea secta extincta est, si tamen secta fuit, & non potius quorumdam rudium, & imperitorum opinio.

In Occitania nostra WALAFREDUS, nescio quis ausus est negare animam esse immortalem, & impium hunc errorem spargere non dubitavit. Impugnatus est a Durando Castrensi Abbate Ordinis Sancti Benedicti, cuius Abbatia in sedem Episcopalem evecta est a Ioanne Papa XXII.

SÆCULUM UNDECIMUM.

Hoc sæculo novi Manichæi, Berengarius, & Michael Cerularius suis erroribus Ecclesiam exercuerunt.

NOVI illi MANICHÆI prodierunt Aureliani in Gallia regnante Roberto. Duces habuerunt Herimbertum & Lisoium Ecclesiæ Aurelianensis Canonicos, qui deprehensi, damnati sunt in Concilio Aurelianensi an. 1017. & exauctorati. Prodiere quoque alii in Oriente, similiter compressi.

BERENGARIUS Archidiaconus Andegavensis prodiit inter Hæreticos initio huius sæculi. Primus post Scotum Erigenam docere ausus est, Corpus Christi non esse nisi figura tenus in Eucharistia. Proscriptus est ab universa Ecclesia, ut novator & Hæreticus, cuius error oppositus esset doctrinæ ab Apostolorum temporibus ad hæc usque tempora per universum orbem traditæ. Hunc scriptis egregie & copiose confutarunt inprimis Hugo Lingonensis Episcopus, Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus, Durandus Troarnensis Abbas, Guitmondus Aversanus Episcopus in Campania prope Neapolim, Algerus primum Diaconus Leodiensis, deinde Monachus Cluniacensis, vir sanctitate & eruditione celeberrimus, & multum a Sancto Petro Venerabili Abbate Cluniacensi commendatus. Damnatus est in Concilio Romano sub Leone IX. ann. 1050. In Conciliis Vercellensi & Parisiensi anno eodem celebratis. In Florentino sub Victore II. anno 1055. Et eodem anno in Turonensi. In altero Romano sub Nicolao II. ann. 1059. In Rothomagensi ann. 1063. Pictavensi ann. 1075. Tertio Romano sub Gregorio VII. ann. 1078. Quarto Romano ann. 1079. Errorem eiuravit Berengarius, & obiit pœnitens in sinu Ecclesiæ Catholicæ an. 1088.

MICHAEL CERULARIUS primum Monachus, dein Patriarcha Constantinopolitanus inauguratus anno 1043. Post decennium a sua inauguratione scripsit adversus Ecclesiam Romanam, & Latinam.

Præcipua accuſationum illius capita hæc fuere. 1. Quod Latini in pane azymo conſecrarent. 2. Quod carnes ſuffocatas comederent, & ſanguinem contra ſanctionem Apoſtolicam. 3. Quod barbam raderent. 4. Quod ſabbato ieiunarent. 5. Quod tota Quinquageſimæ hebdomada carnes ederent. 6. Quod crederent Spiritum ſanctum a Patre & Filio procedere, ideoque vocem FILIOQUE Symbolo addidiſſent. 7. Quod apud Latinos, fratres duos duas ſorores ducere uxores poſſint. 8. Quod pacis oſculum daretur mutuo a Miniſtris altaris ante communionem ſacrificii. 9. Quod *Alleluia* non caneretur Quadrageſimæ tempore. 10. Quod nec Sanctorum reliquias, nec ſacras imagines Latini venerentur. Alia quædam aut falſa, aut futilia huiuſmodi obiiciebat. Hæc capita fuere tandem occaſio Schiſmatis, quo etiamnum Eccleſia Græca a nobis diſtracta eſt.

Nihil non egit Leo IX. ut Cerularium ab errore, & ab anticipatis opinionibus revocaret. Conſtantinopolim conciliandæ pacis cauſſa Legatos tres miſit, quorum primus fuit vir eruditione conſpicuus Humbertus Cardinalis Epiſcopus Sylvæ Candidæ. Hi perhonorifice excepti ſunt a Conſtantino Monomacho Imperatore. Plures habuerunt cum Patriarcha collationes, quibus cum nihil profeciſſent, dixerunt tandem in eum excommunicationis ſententiam ſolemni apparatu in Eccleſia ſanctæ Sophiæ. Michael viciſſim & Legatos, & ſummum ipſum Pontificem excommunicare non dubitavit. Pulſus eſt e ſua ſede Cerularius per Imperatorem. Nec propterea ſchiſma deſiit, magnos ex eo tempore fecit in Oriente progreſſus. Non tamen omnes Orientis Eccleſiæ huic adhæſerunt. Pleræque earum in communione Eccleſiæ Romanæ, ſæculo ſequenti permanebant. Multæ in eadem communione perſeverant etiamnum, quamquam paucæ numero illæ quidem, præ aliis quas vel Neſtorianiſmus, vel Eutychianiſmus, vel Monothelitiſmus, vel ſchiſma ſub Cerulario inchoatum ſeparat ab unitate Eccleſiæ. (A)

SÆCULUM DUODECIMUM.

Infeſtarunt Eccleſiam ſuis erroribus hoc ſæculo Tanchelinus, Petrobruſiani, qui & Henriciani parentes Albigenſium, nova Manichæorum progenies, Arnaldus de Brixia, Petrus Abælardus, Gilbertus Porretanus, Eudo de Stella, Apoſtolici, ac demum Waldenſes.

TANCHELINUS homo perditiſſimus circa initium huius ſæculi docuit Antuerpiæ miniſterium Epiſcoporum, & Presbyterorum non fuiſſe a Chriſto inſtitutum: Sacroſanctæ Euchariſtiæ communionem nihil prodeſſe ad ſalutem. Ad hæc vitam agebat omni flagitiorum & obſcenitatum genere inquinatam. Nondum erat Antuerpia ad ſedem Epiſcopalem evecta. Erat ibi tum

(A) *Huiuſce Schiſmatis hiſtoriam ſcripſere Auctores haud ſpernendi, quos adire potes.*

temporis Presbyter unicus, homo vitæ flagitiosissimæ. Opportunam itaque nactus occasionem Tanchelinus lupi rapacis instar sæviit in gregem Pastore destitutum, & eos progressus fecit, ut eum omnis populus Antuerpiensis, ut magnum aliquem Prophetam sequeretur. In illis angustiis suscitatus a Deo est S. Norbertus Ordinis Præmonstratensis institutor, deinde Archiepiscopus Magdeburgensis. Is Antuerpiam profectus impiam hæresim debellavit, & extinxit. De eo adi vitam S. Norberti a R. P. Hugo Ordinis Præmonstratensis conscriptam.

PETROBRUSIANI sic dicti a *Petro de Bruis*. Is ex oppido S. Ægidii in diœcesi Nemausensi ortus, Manichæorum errores non paucos disseminavit, quibus multa addidit, quæ sæculis sequentibus fuere a Lutheranis, & Calvinianis propugnata. Igni traditus est in eodem S. Ægidii oppido. HENRICIANI nomen sortiti sunt ab *Henrico* nescio quo Monacho Apostata, qui impia Petrobrusianorum dogmata propugnavit multum. His velut parentibus *Albigensium* secta prodiit, de qua agemus sæculo sequenti. (A) Confutati sunt Petrobrusiani, & Henriciani a Petro Venerabili Abbate Cluniacensi, S. Bernardo Abbate Clarevallensi, & aliis. Damnati sunt in Concilio secundo Lateranensi an. 1139. sub Innocentio II. quod est œcumenicorum decimum.

ARNALDUS BRIXIENSIS in Italia, primum Clericus, deinde

(A) S. Bernar. *Epist.* 241. *ad Hildefons. Comitem S. Ægidii*, *n.* 1. Quanta audivimus & cognovimus mala, quæ in Ecclesiis Dei fecit, & facit quotidie Henricus hæreticus? Versatur in terra vestra sub vestimentis ovium lupus rapax: sed ad Domini designationem, a fructibus eius cognoscimus illum. Basilicæ sine plebibus, plebes sine Sacerdotibus, Sacerdotes sine debita reverentia sunt, & sine Christo denique Christiani. Ecclesiæ Synagogæ reputantur: sanctuarium Dei sanctum esse negatur: sacramenta non sacra censentur: dies festivis frustrantur solemniis: moriuntur homines in peccatis suis: rapiuntur animæ passim ad tribunal terrificum, heu! nec pœnitentia reconciliati, nec sancta communione muniti. Parvulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, Salvatore licet pie clamante pro eis; *Sinite*, inquit, *parvulos venire ad me*. (Matth. xix. 14.)

N. 2. ..., Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitus abnegavit.

N. 3. Homo apostata est: qui relicto religionis habitu (nam Monachus exstitit) ad spurcitias carnis & sæculi, tamquam canis ad suum vomitum, est reversus. Præ confusione autem habitare inter cognatos & notos non sustinens, vel potius non permissus ob magnitudinem criminis; succinxit lumbos suos, & iter qua nesciebat, arripuit, factus gyrovagus, & profugus super terram. Cumque mendicare cœpisset, posuit in sumptu Evangelium, (nam litteratus erat) & venale distrahens verbum Dei, evangelizabat ut manducaret. Si quid supra victum elicere poterat a simplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum; id ludendo aleis, aut certe in usus turpiores turpiter effundebat. Frequenter siquidem post diurnum populi plausum, nocte insecuta cum meretricibus inventus est prædicator insignis, & interdum etiam cum coniugatis. Inquire, si placet vir nobilis, quomodo de Lausana civitate exierit, quomodo de Cenomannis, quomodo de Pictavi, quomodo de Burdegali: nec patet ei uspiam reversionis aditus, utpote qui fœda post se ubique reliquerit vestigia.

Monachus, tum Apostata. Multos docuit errores circa Eucharistiam, Baptisma parvulorum, statum Clericalem & Monachalem. In multis idem sensit cum Petrobrusianis. (B) Confutatus est a S. Bernardo, & damnatus in eodem Concilio Lateranensi II.

PETRUS ABAELARDUS in Pago Namnetensi Britanniæ minoris ortus, magnam sibi famam in Academia Parisiensi publica Philosophiæ professione comparavit. Nec minus famosus fuit suis cum Heloissa amoribus, unde tot ipsi ærumnæ natæ sunt. Eum nimia ex principiis Dialectices hausta subtilitas induxit in multos errores circa sanctissimæ Trinitatis mysterium, aliaque capita plurima. Hos errores hic referre superfluum est, maxime cum nullam Hæreticorum sectam pepererint. Leget eos qui voluerit apud Sanctum Bernardum ceterosque huius ævi Scriptores, (C) qui Abaelardum fuse, & egregie

(B) S. Bern. *ad Episc. Constant. Epist.* 195. *num.* 1. Arnaldum loquor de Brixia, qui utinam tam sanæ esset doctrinæ, quam districtæ est vitæ. Et si vultis scire, homo est neque manducans, neque bibens, solo cum diabolo esuriens & sitiens sanguinem animarum. Unus de numero illorum,
2. Tim. III. 5. quos Apostolica vigilantia notat, habentes formam pietatis, virtutem illius penitus abnegantes; & ipse Dominus: *Venient*, inquiens, *ad vos in vestimentis o-*
Matth. VII 15. *vium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Is ergo usque ad hanc ætatem, ubicumque conversatus est, tam fœda post se, & tam sæva reliquit vestigia, ut ubi semel fixerit pedem, illuc ultra redire omnino non audeat. Denique ipsam, in qua natus est, valde atrociter commovit terram, & conturbavit eam. Unde & accusatus apud Dominum Papam schismate pessimo, natali solo pulsus est: etiam & abiurare compulsus reversionem, nisi ad ipsius Apostolici permissionem. Pro simili deinde caussa & a regno Francorum exturbatus est schismaticus insignis. Execratus quippe a Petro Apostolo, adhæserat Petro Abaëlardo: cuius omnes errores, ab Ecclesia iam deprehensos atque damnatos, cum illo etiam & præ illo defendere acriter, & pertinaciter conabatur.

N. 2. . . . Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Unde & solet sibi allicere blandis sermonibus & simulatione virtutum divites & potentes,
Ps. IX. 8. iuxta illud: *Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem*. Demum cum fuerit de illorum captata benevolentia & familiaritate securus, videbitis hominem aperte insurgere in Clerum, fretum tyrannide militari, insurgere in ipsos Episcopos, & in omnem passim Ecclesiasticum ordinem desævire.

Epist. 196. *ad Guidon. Legat. num.* 1. Arnaldus de Brixia, cuius conversatio mel, & doctrina venenum: cui caput columbæ, cauda scorpionis est; quem Brixia evomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult recipere; fertur esse vobiscum.

Bonacursus *de Vita Heretic. Spicileg. Tom.* 13. *p.* 85. Arnaldistæ pro malitia Clericorum, sacramenta Ecclesiæ dicunt esse vitanda.

(C) S. Bern. *Epist.* 189. *Innocentio summo Pontifici, num.* 4. Denique scripsit mihi, sollicitante quidem ipso, Archiepiscopus Senonensis, diem statuens congressionis, quo ille in præsentia eius & Coepiscoporum suorum deberet, si posset, statuere prava dogmata sua, contra quæ ego ausus mutire fuissem. Abnui, tum quia puer sum, & ille vir bellator ab adolescentia: tum quia iudicarem indignum, rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constat esse subnixam. Dicebam sufficere scripta eius ad accusandum eum; nec mea referre, sed Episcoporum, quorum esset ministerii de dogmatibus iudicare. Ille nihilominus, immo eo amplius levavit vocem, vocavit multos, congregavit complices. Quæ de me ad discipulos suos scripserit, dicere non curo. Disseminavit ubique, se mihi die statuto apud Senonas responsurum. Exiit sermo ad omnes, & non potuit me late-

confutarunt. Damnatus est in Concilio Suessionensi anno 1120. & Senonensi an. 1140. Et demum ab Innocentio II. summo Pontifice. Errores suos eiuravit, & a Petro Venerabili Abbate Cluniacensi inter Monachos receptus, ibi pie admodum vixit, fuitque in S. Bernardi gratiam receptus. Demum in monasterio S. Marcelli Cabillonensis Ordinis Cluniacensis, quo recuperandæ sanitatis caussa missus fuerat, sancte obiit an. 1142.

GILBERTUS PORRETANUS Episcopus Pictaviensis, præ nimia subtilitate impegit in errores quosdam circa SS. Trinitatis mysterium. (D) Ii confutati sunt a S.

re. Dissimulavi primum: nec enim satis rumore populari movebar. Cedens tamen (licet vix, ita ut flerem) consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia & scandalum populo, & cornua crescerent adversario: & quis error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet aut contradiceret; occurri ad locum & diem, imparatus quidem & immunitus, nisi quod illud mente volvebam: *Nolite præmeditari, qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*. Et illud: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat tibi homo*. Convenerunt autem præter Episcopos & Abbates plurimi viri Religiosi, & de civitatibus Magistri scholarum, & Clerici litterati multi, & Rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium, adversario stante ex adverso, producta sunt quædam capitula de libris eius excerpta. Quæ cum cœpissent legi, nolens audire exivit. appellans ab electis iudicibus, quod non putamus licere. Porro capitula iudicio omnium examinata, inventa sunt fidei adversantia, contraria veritati.

Matth. x. 19.

Ps. LV. 5.

De Abaelardo, & eius erroribus vide S. BERNARDI *Epist.* 187. *& seq. ad* 195. *& Epist.* 326. 327. *ad* 339. *Inprimis vero Ep.* 190. *seu Tractatum de Erroribus Abaelardi*.

(D) S. BERNARD. *de Considerat. lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 15. Quid est Deus? Quo nihil melius cogitari potest. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliquid, quo Deus sit, & quod Deus non sit: hoc enim sine dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo ut sit? At melius illam divinitatem, qua dicunt Deum esse, non aliud quam Deum esse fatemur. Non est ergo in Deo nisi Deus. Quid? inquiunt; negas Deum habere divinitatem? Non, sed quod habet, hoc est. Negas divinitate Deum esse? Non, sed non alia, quam quæ ipse est. Aut si tu aliam invenisti, adiuvet me Trinitas Deus, adversus illam tota me contumacia erigo. Quaternitas orbem disterminat, non signat deitatem. Deus Trinitas est, Deus trium singula personarum. Si quartam divinitatem adiicere placet; interim ego hanc, quæ Deus non est, persuasi mihi minime adorandam.

In Cant. Cant. Serm. 80. *num.* 8. Unde non immerito nuper in Concilio, quod Papa Eugenius Rhemis celebravit, tam ipsi, quam ceteris Episcopis perversa visa est & omnino suspecta expositio illa in libro Gilleberti Episcopi Pictaviensis, quo super verba Boetii de Trinitate, sanissima quidem atque Catholica, commentabatur hoc modo. Pater est veritas, idest, verus: Filius est veritas, idest, verus: Spiritus sanctus est veritas, idest, verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed una veritas, idest, unus verus. O obscuram perversamque explanationem! Quam verius saniusque per contrarium ita dixisset: Pater est verus, idest, veritas: Filius est verus, idest, veritas: Spiritus sanctus est verus, idest, veritas. Et hi tres unus verus, idest, una veritas. Quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait: Una quippe veritas unius Dei, immo una veritas, unus Deus non patitur servitium. atque culturam Creatoris creaturæque coniungi Bonus corrector, qui veracissime de veritate loqueretur. qui pie catholiceque sentiret de vera & mera divinæ simplicitate substantiæ, in qua nihil esse possit, quod ipsa non sit, & ipsa Deus. Quamquam manifestius in nonnullis locis aliis a rectitudine fidei liber ille præfati Episcopi visus est discrepare, quorum (verbi caussa) adhuc unum pono. Nam dicente au-

Bernardo, & damnati in Concilio Remensi ann. 1148. ubi hos ipse abiuravit.

Prodiit eo tempore ex minori Britannia EUDO DE STELLA, nescio quis, qui in ordinem Clericalem, & Monachalem vehementer incensus, plebem ad se undique aggregavit. Is multa demens somniavit, eo usque insaniæ prolapsus, ut diceret, esse se iudicem vivorum & mortuorum. Eam insaniam hausit ex sui nominis pronuntiatione: *Eon* enim dicebatur: & de se intelligi oportere effutiebat, quod in exorcismis Ecclesiæ legitur, *per* EUM (*Eon* pronuntiabat) *qui venturus est iudicare vivos & mortuos, & sæculum per ignem*. Concilii Remensis an. 1148. celebrati sententia, in perpetuum carcerem detrusus est. Non paucos habuit discipulos: illi ubi deprehensi sunt, flammis addicti auctoritate Magistratuum.

APOSTOLICI maxime circa Coloniam Agrippinam hac tempestate Hæretici prodiere, vere Manichæi. Illi eadem fere sentiebant cum Albigensibus. (E) Eos S. Bernardus in primis confutavit.

WALDENSES sic dicti a Mer-

---

ctore, cum dicitur, Deus, Deus, Deus, pertinet ad substantiam: noster commentator intulit, non quæ est, sed qua est. Quod absit, ut assentiat Catholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquam omnino rem, qua Deus sit, & quæ non sit Deus.

N. 9. Sed hæc minime iam contra ipsum loquimur, quippe qui in eodem conventu sententiæ Episcoporum humiliter acquiescens, tam hæc, quam cetera digna reprehensione inventa proprio ore damnavit: sed propter eos, qui adhuc librum illum, contra apostolicum utique promulgatum ibidem interdictum transcribere & lectitare feruntur, contentiosius persistentes sequi Episcopum, in quo ipse non stetit, & erroris quam correctionis magistrum habere malentes.

(E) EVERVINI STEINFELD. *Præpos. Epist. ad S. Bernard. num.* 2. Nuper apud nos iuxta Coloniam quidam Hæretici detecti sunt, quorum quidam cum satisfactione ad Ecclesiam redierunt. Duo ex eis, scilicet qui dicebatur Episcopus eorum cum socio suo, nobis restiterunt in conventu Clericorum & Laicorum, præsente ipso Domino Archiepiscopo cum magnis viris nobilibus, hæresim suam defendentes ex verbis Christi & Apostoli. Sed cum vidissent se non posse procedere petierunt ut eis statueretur dies, in quo adducerent de suis viros fidei suæ peritos: promittentes se velle Ecclesiæ sociari, si magistros suos viderent in responsione deficere; alioquin se velle potius mori, quam ab hac sententia deflecti. Quo audito, cum per triduum essent admoniti, & resipiscere noluissent; rapti sunt a populis nimio zelo permotis, nobis tamen invitis, & in ignem positi, atque cremati, & (quod magis mirabile est) ipsi tormentum ignis non solum cum patientia, sed cum lætitia introierunt & sustinuerunt. Hic, sancte Pater, vellem, si præsens essem, habere responsionem tuam, unde istis diaboli membris tanta fortitudo in sua hæresi, quanta vix etiam invenitur in valde religiosis in fide Christi?

N. 3. Hæc est hæresis illorum. Dicunt apud se tantum Ecclesiam esse, eo quod ipsi soli vestigiis Christi inhæreant, & Apostolicæ vitæ veri sectatores permaneant, ea quæ mundi sunt non quærentes, non domum, nec agros, nec aliquod peculium possidentes: sicut Christus non possedit, nec discipulis suis possidenda concessit. Vos autem (dicunt nobis) domum domui, & agrum agro copulatis, & quæ mundi sunt huius quæritis: ita etiam ut qui in vobis perfectissimi habentur, sicut Monachi vel Regulares Canonici, quamvis hæc non ut propria, sed possident ut communia; possident tamen hæc omnia. De se dicunt: Nos pauperes Christi, instabiles, de civitate in civitatem fugientes: sicut oves in medio luporum, cum Apostolis & Martyribus persecutio-

catore quodam Lugdunensi, cui *Petrus Waldo* nomen fuit. Dicti sunt quoque *Pauperes de Lugduno*, ob ostentationem paupertatis. Alia multa nomina sortiti sunt, quæ hic enumerare superfluum est. E-

nem patimur; cum tamen sanctam & arctissimam vitam ducamus in ieiunio & abstinentiis, in orationibus & laboribus die ac nocte persistentes, & tantum necessaria ex eis vitæ quærentes. Nos hoc sustinemus, quia de mundo non sumus: vos autem mundi amatores, cum mundo pacem habetis, quia de mundo estis.... In cibis suis vetant omne genus lactis, & quod inde conficitur, & quidquid ex coitu procreatur. Hoc de conversatione sua nobis opponunt. In sacramentis suis velo se tegunt: tamen nobis aperte confessi sunt, quod in mensa sua quotidie cum manducant, ad formam Christi & Apostolorum, cibum suum & potum in Corpus Christi & sanguinem per dominicam orationem consecrant, ut inde se membra & Corpus Christi nutriant. Nos vero dicunt in Sacramentis non tenere veritatem, sed quamdam umbram & hominum traditionem. Confessi sunt etiam manifeste se præter aquam, in ignem & Spiritum baptizare, & baptizatos esse: adducentes illud testimonium Ioannis Baptistæ baptizantis in aqua, & dicentis de Christo: *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igne*. Et in alio loco: *Ego baptizo in aqua, maior autem vestrum stetit, quem vos nescitis*, quasi alio baptismo præter aquam vos baptizaturus. Et talem baptismum per impositionem manuum debere fieri conati sunt ostendere testimonio Lucæ, qui in Actibus Apostolorum describens baptismum Pauli, quem ab Anania suscepit ad præceptum Christi, nullam mentionem fecit de aqua, sed tantum de manus impositione: & quidquid invenitur, tam in Actibus Apostolorum, quam in Epistolis Pauli de manus impositione, ad hunc baptismum volunt pertinere. Et quemlibet sic inter eos baptizatum dicunt Electum, & habere potestatem alios qui digni fuerint baptizandi, & in mensa sua Corpus Christi & Sanguinem consecrandi. Prius enim per manus impositionem de numero eorum, quos Auditores vocant, recipiunt eum inter credentes: & sic licebit eum interesse orationibus eorum, usque dum satis probatum eum faciant Electum. De Baptismo nostro non curant. Nuptias damnant, sed caussam ab eis investigare non potui; vel quia eam fateri non audebant, vel potius quia eam ignorabant.

Matth. III. 11.
Ioan. I. 26.

N. 4. Sunt item alii Hæretici quidam in terra nostra, omnino ab istis discordantes, per quorum mutuam discordiam & contentionem utrique nobis sunt detecti. Isti negant in altari fieri Corpus Christi, eo quod omnes Sacerdotes Ecclesiæ non sunt consecrati. Apostolica enim dignitas (dicunt) corrupta est, implicans se negotiis sæcularibus, & in cathedra Petri non militans Deo, sicut Petrus, potestate consecrandi, quæ data fuit Petro, se privavit: & quod ipsa non habet, Archiepiscopi, & Episcopi, qui in Ecclesia sæculariter vivunt, ab ea non accipiunt ut aliquos consecrare possint, advertentes illud de verbis Christi: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi; quæ vobis dicunt, facite*. Quasi istis talibus concessa sit potestas tantum dicendi & præcipiendi, & nihil amplius. Et ita evacuant Sacerdotium Ecclesiæ, & damnant sacramenta, præter Baptismum solum, & hunc in adultis, quos dicunt baptizari per Christum, quicumque sit minister Sacramentorum. De Baptismo parvulorum fidem non habent, præter illud de Evangelio: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*. Omne coniugium vocant fornicationem, præter quod contrahitur inter utrosque virgines, masculum & feminam.

Matth. XXIII. 2.
Marc. XVI. 16.

N. 5. In suffragiis Sanctorum non confidunt; ieiunia ceterasque afflictiones, quæ fiunt pro peccatis, adstruunt iustis non esse necessaria, nec etiam peccatoribus: *Quia in quacumque die ingemuerit peccator, omnia peccata remittuntur ei*: ceterasque observantias in Ecclesia, quas Christus & Apostoli ab ipso discedentes non condiderunt, vocant superstitiones. Purgatorium ignem post mortem non concedunt: sed animas statim, quando egrediuntur de corpore, in æternam vel requiem, vel pœnam transire, propter illud Salomonis: *Lignum in quamcumque partem ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi manebit*. Et sic fidelium oratio-

Eccles. XI. 3.

rant omnes Laici, a nemine proinde missi ad prædicandum. Ob id correpti a Pastoribus, minime paruerunt. Multos sparserunt errores non absimiles iis, quos propugnant etiamnum ii, quos Protestantes dicimus. Ab iis tamen discrepabant in multis capitibus, iisque gravissimis. Horum historiam & errores legere licet apud Reinerum, qui cum fuisset primum horum hæresi infectus, abiurata hæresi, in familiam S. Dominici adscitus est, eosque scriptis confutavit. Item a-

nes vel oblationes pro defunctis adnihilant.

S. BERN. *Serm.* 65. *in Cant. Cant. nu.* 8.... Vile nempe hoc genus est & rusticanum, ac sine litteris, & prorsus imbelle. Denique vulpes sunt, & pusillæ: sed neque illa, in quibus male sentire dicuntur, defensibilia sunt; nec tam subtilia quam suasibilia, idque dumtaxat mulierculis rusticis & idiotis, & quales utique omnes sunt, quotquot adhuc de secta hac esse expertus sum. Nec enim in cunctis assertionibus eorum (nam multæ sunt) novum quid aut inauditum audisse me recolo, sed quod tritum est, & diu ventilatum inter antiquos hæreticos, a nostris autem contritum & eventilatum. Dicendum tamen & dicam, quænam illæ ineptiæ sint, partim quas sciscitantibus se Catholicis minus caute respondentes ipsi confessi sunt, partim quas divisi ab invicem litigantes de invicem prodiderunt, partim quoque quas nonnulli eorum redeuntes ad Ecclesiam detexerunt.

Serm. 66. *num.* 1. Hi oves sunt habitu, astu vulpes, actu & crudelitate lupi. Hi sunt qui boni videri, non esse; mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt, & boni videri volunt, ne soli sint mali. Mali videri timent, ne parum sint mali. Etenim minus semper malitia palam nocuit, nec umquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est. Ita ergo in malum bonorum boni apparere student; mali nolunt, ut plus liceat malignari. Neque enim est apud eos virtutes colere, sed vitia colorare quodam quasi virtutum minio. Denique superstitionis impietatem nomine religionis intitulant ... innocentiæ proinde solum sibi vindicantes colorem: in operimentum turpitudinis, continentiæ se insigniere voto. Porro turpitudinem in solis existimant reputandam uxoribus: cum vel sola sit ea, quæ cum uxore est, caussa, quæ turpitudinem excusat in coitu. Rusticani homines sunt & idiotæ, & prorsus contemptibiles.

N. 2... Hi nubere prohibent, hi a cibis abstinent quos Deus creavit ... Quære ab illis suæ sectæ auctorem; neminem dabunt ....

N. 4. Inter solos virgines matrimonium contrahi posse fatentur. Verum quid in hac distinctione rationis afferre possint, non video: nisi quod pro libitu quisque suo sacramenta Ecclesiæ, tamquam matris viscera, dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt. Nam quod dicuntur prætendere de primis coniugibus, quia virgines erant: quid istud quæso matrimonii præiudicat libertati, quo minus & inter non virgines contrahi liceat?

N. 6. Abstinent namque hi a cibis, quos creavit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione:.. nempe horrent lac, & quidquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur ....

N. 8. Non ignoro quod se & solos corpus Christi esse glorientur. Sed sibi hoc persuadeant qui illud quoque persuasum habent, potestatem se habere quotidie in mensa sua corpus Christi & Sanguinem consecrandi ad nutriendum se in corpus Christi & membra. Nempe iactant se esse successores Apostolorum, & Apostolicos nominant, nullum tamen Apostolatus sui signum valentes ostendere:.... se dicunt Ecclesiam.

N. 9. Irrident nos, quod baptizamus infantes: quod oramus pro mortuis: quod Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in utroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & parvulis, in vivis & mortuis; hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde vero adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porro mortuos viventium fraudantes auxiliis, viventes nihilominus Sanctorum, qui decesserunt, suffragiis spoliantes.

pud Bossuetum Meldensem Episcopum Historiæ Variationum libro undecimo. (F) Damnati sunt multis in Conciliis: in Lumbariensis (de Lombez) ann. 1163. In Tolosano an. 1178. In Lateranensi III.

(F) Iac. Benignus Bossuetus Meld. Epis. Hist. Variat. lib. xi. num. 71. *De Waldensibus*. Ipsi nomen a Waldo sectæ auctore traxere. Lugduni ortum habuere. De Lugduno Pauperes dicebantur, quia paupertatem ostentabant; cumque tum Lugdunum latine *Leona* diceretur, uno verbo Leonistæ, vel Lionistæ appellabantur, quemadmodum nunc Lugdunenses appellarentur.

Ipsis quoque *Crepidati* nomen, ab antiquo verbo, quo crepidæ indigitabantur, & a quo eiusdem significationis alia verba prodiere, quæ adhuc in pluribus linguis non minus ac in nostra in usu sunt. Crepidati igitur ex eo appellati sunt, quod peculiares quosdam calceos haberent superiori parte ita excisos, ut nudos pedes ostenderent ad instar Apostolorum, ad quorum exemplar id se facere dictitabant; in eoque calceamenti genere sibi placebant, tamquam suæ Apostolicæ paupertatis indicio minime obscuro.

Ecce modo ipsorum historiam in compendium redactam. Cum se a Fidelium corpore segregarunt, in paucissimis, & forte in nullo a nobis dogmate dissentiebant. Anno 1160. Petrum Waldo Lugdunensem Mercatorem, cum aliorum divitum negotiatorum cœtui interesset, adeo perculit subita mors cuiusdam ex primoribus qui conventui intererant, ut statim facultates omnes suas, quæ ingentes erant, in pauperes Urbis distribueret; cumque ita magnam hominum multitudinem ad se convocasset, ipsos paupertatem voluntariam docuit, atque Iesum Christum & Apostolos ad imitandum proposuit. Hæc a Rainero habemus, cui Protestantes laudibus illecti, quibus Waldenses ab ipso ornatos videbimus, maiorem adhiberi fidem quam ceteris volunt. Verum quo pietas quæ modum nescit dueat, inspicias. Petrus Piliedorf, qui Waldenses, dum integris essent viribus, vidit, eorumque non modo dogmata, verum etiam mores eum simplicitate & doctrina coniunctos repræsentavit, inquit, hunc Waldo verbis Evangelii, quibus paupertas adeo commendatur, permotum credidisse, Apostolicam vitam in terris minime inveniri. Eam renovandi consilio capto, quidquid habebat vendidit. Idem quidam alii fecerunt compunctione ducti, qui in unum ad hunc finem coierunt. Initio quidem secta hæc obscura, & timoris plena, aut nullum peculiare dogma habebat, aut in medium non proferebat; quod in caussa fuit, ut Eberus Bethuniæ nihil in ea, nisi superbæ, & otiosæ paupertatis ostentationem deprehenderet. Hi Crepidati, ut appellant, nudis pedibus, vel *soleis superiori parte circumsecatis*, eleemosynam petere, & ex eo quod ipsis erogabatur, victitare: initio quidem nonnisi ostentatio culpabatur; ac licet inter hæreticos non referrentur, ipsis tamen vitio dabatur, quod eorum factum imitarentur. Verum ipsorum historiam audire pergamus. *Cum per aliquod temporis spatium iactatam hanc apostolicam paupertatem professi essent, in mentem venit, Apostolos non modo paupertatis sectatores, verum etiam Evangelii prædicatores fuisse*. Ad eorum igitur exemplum prædicationi vacare cœperunt, ut Apostolicam vivendi normam adamussim imitarentur. Verum Apostoli missi erant, eos vero ob ignorantiam huic muneri obeundo minime idoneos, primum Prælati, deinde sancta Sedes ab hoc ministerio exclusit, quod sine illorum consensu sibi arrogaverant. Clam tamen prædicare non destiterunt, & Ecclesiasticis maledicebant, qui zelotypia, ut ipsi dicebant, moti prædicationis munus interdicebant, quia sua doctrina, vitaque sancte acta ipsis morum pravitatem & corruptionem exprobrabant ....

N. 75. Lucius III. eos condemnavit: quia vero ipse quatuor tantummodo annos Pontificiam sedem tenuit, primum, quo Waldenses condemnati sunt, decretum ab anno 1181. quo Pontifex hic ad supremam dignitatem evectus est, ad annum 1185. quo ad plures abiit, emanasse necesse est.

N. 82. *Ipsorum errores*, inquit Petrus de Vaucern, quatuor potissimum capitibus comprehendebantur: Nempe *quod sandalia ad instar Apostolorum gererent: quod ob quamlibet caussam iuramento uti licere ne-*

an. 1179. quod fuit œcumenicorum undecimum sub Alexandro III. Demum in Lateranensi IV. an. 1215. sub Innocentio III. quod fuit œcumenicorum duodecimum.

SÆCULUM DECIMUM TERTIUM.

Ecclesiam hoc sæculo turbarunt maxime Albigenses, Almariciani, Abbatis Ioachim discipuli, Circumcelliones, Flagellantes, Fraticelli, Beguardi, & Beguinæ.

ALBIGENSES sic dicti, quia Albigensem diœcesim & Tolosanam suis maxime infestarunt erroribus. Horum hæresis partim ex Manichæorum, partim ex Petrobrusianorum & Arnaldistarum, partim ex Waldensium erroribus coaluit. In omne prorumpebant genus libidinum & spurcitiarum. Eas pudet referre. His tamen Calviniani parentibus gloriantur. Eos impugnarunt maxime Arnaldus Abbas Cistercensis, B. Petrus de Castro-novo ex Cistercensi familia monasterii Fontisfrigidi in diœcesi Narbonensi ad dignitatem Legati Apostolici assumptus, & Albigensium furore martyrio coronatus; S. Dominicus qui ad horum Hæreticorum expugnationem Ordinem suum maxime instituit. Instituta est ad eos profligandos Cruce signatorum militia. Celebrata sunt adversus eos multa Concilia præsertim in Occitania: Avenionense ann. 1210. Apud Sancti Ægidii oppidum eodem anno: Vaurense (Lavaur) ann. 1213. Montispessulanense ann. 1214. Tandem Concilium IV. Lateranense œcumenicum ann. 1215. Ad extirpandas huius hæreseos reliquias habitum est quoque Concilium Provinciæ Senonensis Parisiis anno 1223. aliud Tolosæ anno 1229. Narbonæ anno 1235. Biterris anno 1246.

ALMARICIANI sic dicti ab *Almarico* Clerico Carnotensis diœcesis & Academiæ Parisiensis, primum in Philosophicis dein in Thelogicis auditore. Multa Calvinianorum dogmatibus consona tenuerunt. Negabant præterea corporum resurrectionem; effutiebant Paradisum & Infernum nihil esse, sed qui haberet cogitationem Dei in se, habere in se Paradisum, qui peccatum mortale, habere Infernum. Asserebant non magis in SS. Patribus locutum fuisse Deum, quam in Poetarum fabulis. Alia id genus multa somniabant. Damnati sunt in Synodo Parisiensi an. 1209. Item in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215.

IOACHIM Abbas Ordinis Cistercensis in monasterio Calabriæ,

---

garent: quod homines, neque propter crimina, *capite plecti posse inficiarentur: quod denique* ab ipsorum quibuslibet, licet laici essent, *modo sandalia gererent*, hoc est, paupertatis Apostolicæ nota insignirentur, Iesu Christi corpus confici posse affirmarent.

N. 83.... Anno 1212. Romam *a sancta sede suæ sectæ approbationem impetraturi* venerunt...

N. 85. Post annos tres Innocentius III. magnum Lateranense Concilium habuit, in quo hæreticos damnans, eos peculiariter notat, *qui pietatis prætextu, prædicandi auctoritatem, licet a nullo missi, sibi arrogant:* quo nomine Waldenses præcipue indicasse videtur, eosque ab origine schismatis dignoscendos præbere.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 10.

magnam ſibi pietatis famam comparavit. Incidit præ nimia vel ſimplicitate vel ſubtilitate in errorem circa ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium, diſtinguens naturam divinam a Perſonis, & Quaternitatem, ut ita dicam, admittens potius quam Trinitatem. (A) Hunc errorem S. Thomas Aquinas confutavit, & Concilium Lateranenſe IV. de quo ſupra, damnavit an. 1215. Multi Abbati Ioachim pro Propheta habito ultra modum addicti ſunt. Ex illis neſcio quis fanaticus, librum ſcripſit ſub nomine Evangelii æterni, mille fabulis & blaſphemiis refertum, in quo elevare non dubitavit auctoritatem novi Teſtamenti, ut eius loco Abbatis Ioachim auctoritatem ſubſtitueret. Damna-

---

(A) *Decretal.* GREGORII IX *l.* 1. *Extra de ſumma Trinitate & fide Catholica*, *titulo* 1. *c.* 1. Firmiter. *Vide ſupra Sect.* 1. *cap.* 2. §. 2. *litt.* (L)

S. THOMAS *in Opuſc.* 24. *edit. Antuerp. an.* 1612. *pag.* 198. *fol. verſ.* Damnamus ergo & reprobamus, &c. Expoſita forma Catholicæ fidei in præcedentibus, in hac Decretali damnatur error Ioachim, reprobare volentis doctrinam Magiſtri Petri Lombardi circa unitatem divinæ eſſentiæ & trinitatem perſonarum. Et ut utriuſque intentio plenius videatur, accipiendum eſt id, quod in præcedenti eſt dictum, quod ſcilicet ſancta Trinitas ſecundum communem eſſentiam eſt individua, & ſecundum proprietates perſonales diſcreta: ut enim ſupra expoſitum eſt, perſona Patris non diſtinguitur a perſona Filii, niſi paternitate, & Filius diſtinguitur a Patre filiatione, in quantum ſcilicet Pater genuit Filium, Filius genitus eſt a Patre: & ſimiliter Spiritus ſanctus diſtinguitur a Patre & Filio, in quantum procedit ab utroque. Perſona igitur in divinis diſtinguitur, in quantum perſona generat, vel generatur, vel procedit. Si ergo eſſentia divina generat vel procedit, conſequens eſt, quod diſtinguatur in tribus perſonis, & quod ſicut eſt alia perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti, ita etiam ſit earum alia & alia ſubſtantia vel eſſentia. Quod in Arrio damnavit Nicæna Synodus, aſſerens Filium homouſion Patri, ideſt, coeſſentialem & conſubſtantialem. Quod magiſter Petrus ſequens docuit, quod una eſt eſſentia, vel ſubſtantia communis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, quæ nec generatur, nec procedit, ut ſit penitus indiſtincta, ut pater in quinta diſtinctione primi ſententiarum eius. Ioachim autem Abbas Florenſis Monaſterii non bene capiens verba Magiſtri prædicti, utpote in ſubtilibus fidei dogmatibus rudis, prædictam Magiſtri Petri doctrinam hæreticam reputavit, imponens ei quod quaternitatem induceret in divinis, ponens tres perſonas & communem eſſentiam, quam credebat ſic poni a Magiſtro Petro, quaſi aliquid diſtinctum a tribus perſonis, ut ſic poſſit dici quaſi quartum. Credebat enim, quod ex hoc ipſo quod dicitur, eſſentia divina, nec eſt generans, nec genita, nec procedens, diſtinguatur a Patre qui generat, & Filio qui generatur, & a Spiritu ſancto qui procedit. Et ideo ipſe Ioachim proteſtatur, quod in divinis non eſt aliqua res una quæ ſit Pater & Filius & Spiritus ſanctus, ſive illa res una dicatur ſubſtantia, ſive eſſentia, ſive natura, his enim tribus nominibus idem intelligimus. Sed ne videretur totaliter a fide Nicænæ Synodi recedere, concedebat quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt una eſſentia, una ſubſtantia, una natura; quaſi una eſſentia poſſit prædicari de tribus perſonis, ut dicamus, tres perſonæ ſunt una eſſentia, non autem e converſo, ut dicatur una eſſentia eſt tres perſonæ. Sed in hoc ipſo quod concedebat tres perſonas eſſe unam eſſentiam, vel ſubſtantiam, vel naturam, non habebat ſanum intellectum. Non enim ponebat unitatem eſſentiæ trium perſonarum eſſe veram, realem & ſimplicem, ſed quaſi ſimilitudinariam & collectivam, id eſt, quaſi ex pluribus congregatam, ſicut multi homines dicuntur unus populus, & multi fideles dicuntur una Eccleſia... Unde manifeſtum eſt, quod Ioachim in errorem Arrianorum incidit, licet non pertinaciter, quia ipſe ſcripta ſua Apoſtolicæ ſedis iudicio ſubiecit.

tus est liber impius cum suis defensoribus in Concilio Arelatensi an. 1260.

CIRCUMCELLIONES Hæretici prodiere in Germania circa an. 1268. Sic dicti sunt ab antiquis *Circumcellionibus* e Donatistarum grege, quorum ipsi errorem renovarunt. Cum ipsis enim docuerunt non posse ullum sacramentum valide ministrari ab homine peccatore; peccatores peccato suo iure ministerii excidisse; nullum proinde esse tunc temporis sacerdotem sive ex Episcopali sive ex Presbyterali ordine, qui potestatem haberet ligandi & solvendi; omnes enim, inquiebant, ne summo quidem Pontifice excepto, sunt Hæretici, Simoniaci & peccatores. Sed hoc sibi ius impudenter arrogabant. Illos errores iampridem ab Ecclesia damnatos in Donatistis, renovavit non multo post Wiclefus, ut infra videbimus.

FLAGELLANTIUM secta, devotio primum popularis, tandem degeneravit in hæresim. An. 1260. novo pietatis & pœnitentiæ fervore succensi in Italia nonnulli catervatim per urbium vicos nudi ab humeris ad umbilicum procedebant, crucibus & vexillis præeuntibus, flagellis armati, quibus suam ipsi carnem ad sanguinem usque castigabant, divinam misericordiam singultibus implorantes. Hoc pio & insolito spectaculo multi peccatores ad Deum conversi pœnitentiam egerunt, illisque se adiunxerunt: mox crescente *Flagellantium* numero, eo demum insaniæ processerunt, ut dicerent neminem posse consequi remissionem peccatorum, nisi se huic piæ societati adiungeret; & tandem facta sibi invicem peccatorum confessione, arrogarunt sibi licentiam absolvendi a peccatis, Laici licet. Ab Italia in Germaniam, & in Hungariam transiit hæc secta, ibique renovata est sæculo sequenti, anno scilicet 1349. Huic Facultas Theologica Parisiensis fortiter obstitit, eamque Gerson, celebris ille Cancellarius Academiæ Parisiensis sæculo sequenti egregie confutavit.

FRATRICELLI Religiosi quidam Apostatæ ex S. Francisci familia, multos sparserunt errores haustos partim ex Manichæis, partim ex Waldensibus, partim de suo additis. Hos Ioannes XXII. summus Pontifex edita anno 1318. constitutione damnavit.

BEGUARDI & BEGUINÆ ex sacra pariter ordinum Religiosorum familia viri & mulieres Apostatæ, multa docuerunt partim ab antiquis Gnosticis, partim ab Manichæis, partim a Messalianis hausta, partim de suo addita, & ab iis qui Quietistæ dicti sunt sæculo decimo septimo renovata. Damnati sunt illi in Concilio generali Viennensi, habito an. 1311.

SÆCULUM DECIMUM-QUARTUM.

Ecclesiam turbarunt hoc sæculo maxime Turlupini, Raymundus Lullus & Wiclefus.

TURLUPINI hoc ridiculo nomine appellati propter insolitum & ridiculum, ne dicam abominan-

dum vitæ genus. In Delphinatu potissimum & Sabaudia prodierunt sub Pontificatu Gregorii XI. Ad Beguardorum errores quibus erant infecti id adiiecerunt, mentalem orationem solam esse utilem, ad spiritualis vitæ perfectionem pertinere nulli prorsus legi, ne divinæ quidem, esse subiectum. Hinc spretis omnibus etiam honestatis & naturæ legibus, omnino nudi incedebant, & in omne libidinum & turpitudinis genus canum instar impudentes palam ruere non dubitabant. Brevi extincta est secta impurissima, Magistratuum auctoritate, traditis igni quotquot reperiri potuerunt huius sectatoribus. (A)

RAYMUNDUS LULLUS non unus fuit, ut male quidam existimant: sed eiusdem nominis homines duo extitere plane diversi. Alter natus in maiori insula Baleari primum mercaturam exercuit; deinde creditur tertio Ordini sancti Francisci nomen dedisse. Is viginti libros edidit, qui delati sunt ad Gregorium XI. ut scatentes plurimis erroribus circa natu-

---

(A) Gaguinus *Lib. 9. Histor. Franc. pag. 158. edit. Wechel. ann.* 1577. Superstitionis quoddam genus eodem tempore a Turlupinis (hoc enim erat Hæreticis nomen, qui se de societate Pauperum vocitari gaudebant) ortum, finem cepit: crematis eorum vestibus & libris in foro suillo extra sancti Honorati portam. Ioanna autem Dabentona, & cum ea alter, cuius nomen Historici non tradunt, eiusdem sectæ inprimis professores comburuntur. Hic autem, quem sine nomine ponimus, cum ante damnationis eius sententiam, in carcere mortem obiisset, dies xv. in aggere calcis, ne putresceret eius cadaver, asservatus est, & die ad supplicium præscripto crematus.

Extract. Annal. Ellltoresii *pag.* 937. Superius de Lugdunii Pauperibus & de Waldensibus, nonnullisque aliis monstris risu & ludibrio excipiendis, quæ non uno tempore errorum semina in Ecclesia sparserunt, verba fecimus: horum discipuli fuere fatui quidam, qui propter inconditam doctrinam, stultamque vivendi rationem, per contemptum Turlupini sunt appellati, (Galli enim ad dicteria sine fundamento ac caussa imponenda proclives sunt) qui ex numero Pauperum erant, & reliquorum Beguardorum, aliorumque factiosorum spirituum, qui in id incumbebant, ut Ecclesiam discerperent. Cum nonnulli libri ab his editi in manus Facultatis Theologicæ venissent, Hæretici habiti sunt, decreto D. Milonis de Dormans Magni Episcopi Parisiensis Vicarii, igne palam combusti sunt in platea, cui nomen la Greve, Parisiis; perque flammas transire iussi homo quidam & femina hac hæresi infecti; qui quidem cum in carcere diem suum obiisset, post mortem supplicio affectus est; femina vero, cui nomen Ioanna Dabentona, a Parisiis orta, viva flammis combusta est in foro suillo, eiusque cineres dispersi, utpote qui sepulturæ honore minime digni haberentur. Hi Turlupini inaudita facinora, ac supra id quod cogitari potest, detestabilia patrabant, eoque impudentiæ prorupere, ut naturæ legem obliti, humanæque fragilitatis fautores contenderent, numquam homines erubescere debere, quidquid natura impellente facerent ... Utque infideles omnes impietate superarent, omnia ad spiritus libertatem referebant, mordicus tenentes, preces ad Deum fundere necesse non esse, nisi imaginatione & cogitatione; neque Dei mandata servare, quia id timorem inferret, non libertatem: quæ una est ex propositionibus stulti illius, qui nostris temporibus, fidem, Deique metum, quos conscientiæ carnifices appellabat, eliminare volebat: verum cum ignis ipsius opinionem extinxerit, ipsius nomen ac memoriam memoratu indignam silentio prememus, Turlupinosque missos faciemus, qui statim ac patere cœperunt obruti sunt Episcoporum vigilantia ac diligentia, qui sedulo huic lolio extirpando manum admoverunt, anno salutis millesimo trecentesimo septuagesimo secundo.

ram & attributa Dei, & sanctissimam Trinitatem & alia capita ad minus centum. Eos damnavit summus Pontifex. Nec propterea dici potest Raymundus Lullus fuisse Hæreticus: ipse enim libros suos subiecit iudicio summi Pontificis. Quin & creditur martyr obiisse in Africa.

Lullistæ dicti sunt, qui hos Raymundi Lulli errores merito a summo Pontifice damnatos pertinaciter propugnarunt, additis etiam aliis erroribus. Nec possunt illi effugere notam hæreseos.

Raymundus alter eiusdem cognominis, ex Hebræorum Rabino Christianus factus, *Neophyti* nomen sortitus est. Is complures de Alchimia, & arte Magica scripsit libros, mille refertos erroribus & blasphemiis & fabulis tum antiquis, tum novis. Qui lapidem ut aiunt, Philosophicum metallorum transmutatione assecuturos esse se confidunt, vel Cabalistarum Iudæorum somniis delectantur, quæ est hominum insania! ii *Raymundum* hunc *Neophytum*, ut magni nominis magistrum venerantur.

IOANNES WICLEF Anglus in diœcesi Lincolniensi Ecclesiæ Parochialis Rector, plurimos errores docuit adversus Deum & Christum & Ecclesiam & Sacramenta. Donatistarum errores renovavit, & in multis præcursor fuit Calvini: in multis, inquam, non in omnibus, neque enim reiecit sacramentum Confirmationis, nec Pœnitentiæ, nec Unctionis extremæ, nec Missæ sacrificium, nec Sanctorum invocationem, nec honorem debitum Sanctorum reliquiis aut sacris imaginibus. (B)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Wiclefi errores proscripsit Facultas Theologica Parisiensis, & damnavit Ecclesia multis in Conciliis tum in Maiori Britannia, tum alibi congregatis, & demum in Concilio generali Constantiensi inchoato anno 1414.

SÆCULUM DECIMUM-QUINTUM.

Nulla alicuius nominis hæresis nova extitit hoc sæculo nisi hæresis HUSSITARUM, sic dicta a *Ioanne Hus* Præsbytero Bohemo, Rectore Academiæ Pragensis. Is errores Wiclefi publice docuit cum novorum adiectione. Hunc Lutherani & Calviniani tamquam Martyrem venerantur. Id tamen constat & ab ipso Domino *de la Roque* sectæ Calvinianæ Ministro in Historia Eucharistiæ ab eo scripta demonstratum est, Ioannem Hus semper credidisse & docuisse præsentiam realem Christi in Eucharistia Transubstantiationem, Purgatorium, cultum & invocationem Sanctorum, septem Sacramenta Ecclesiæ, debitum reliquiis Sanctorum & sacris imaginibus honorem.

Damnatus est sicuti & Wiclefus in Concilio generali Constantiensi;

(B) *De Wiclefo & Wiclefistis lege* Historiam Concilii Constantiensis *Domini* LENFANT *Gallice scriptam paucis ab hinc annis in 4. &* Acta *eiusdem* Concilii *a* D. VON DER HART *publicata*.

& cum suos noluisset errores eiurare, in suæ obstinationis pœnam traditus est brachio sæculari, & sententia Magistratus igne absumptus.

Hieronymus Pragensis, homo Laicus, discipulus *Ioannis Hus*, eamdem subiit cum Magistro suo sententiam. Hinc ortæ sunt multæ ex parte Hæreticorum calumniæ adversus Concilium Constantiense, quasi violatæ publicæ fidei reum. Sed constat Ioannem Hus, & Hieronymum Pragensem non stetisse promissis, nihilque fuisse a Magistratibus toto hocce in negotio præter iuris ordinem & iustitiæ leges attentatum. (A)

(A) Æneas Sylvius, *Historia Bohemica cap.* 35. Sub Wenceslao Rege ... perfida Hussitarum insania ortum habuit, cuius & originem & progressum hoc loco prosequi animos est ... *Bohemus* quidam genere nobilis, ex domo quam *Putridi piscis* vocant, apud Oxoviam Angliæ civitatem litteris studens, cum Ioannis Wiclevi libros offendisset, quibus *de realibus universalibus* titulus inscribitur, magnopere illis oblectatus, exemplaria secum attulit. Inter quæ de civili, de iure divino, de Ecclesia, de diversis quæstionibus, contra Clerum pleraque volumina, veluti pretiosum thesaurum patriæ suæ intulit. Imbutus iam ipse Wiclevitarum veneno, & ad nocendum paratus ... fœtidum virus in cives suos evomuit. Commodavit autem scripta quæ attulerat, his potissimum qui Theutonicorum (Scholam Pragensem regentium) odio tenebantur. Inter quos Ioannes eminuit, obscuro loco natus, ex villa Hus, quod anserem significat, cognomentum mutuatus. Hic cum esset ingenio peracri, & lingua diserta, multumque dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, avide admodum Wiclevitarum doctrinam arripuit, eaque Theutonicos vexare Magistros cœpit, sperans eo modo confusos Theutones scholas relicturos. Quod cum succederet, a Wenceslao impetratum, ut Pragense gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur.. (Hinc) Bohemis scholæ suæ gubernatio libere patuit, quorum princeps est habitus Ioannes Hus, lingua potens, & mundioris vitæ opinione clarus. Qui ubi satis fidei comparatum sibi existimavit, venenum quod iam pridem occulte conceperat, palam evomuit. Fundaverat opulentus quidam civis in urbe Pragensi sub nomine sanctorum Matthiæ & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appellavit, redditibus additis, ex quibus duo Prædicatores alerentur, qui festis profestisque diebus verbum Dei Bohemico sermone plebibus insinuarent. Horum alter Ioannes assumptus est. Qui cum se libenter audiri animadverteret, multa de libris Ioannis Wiclevi in medium attulit, asserens in eis omnem veritatem contineri .... Sequebantur Ioannem Clerici fere omnes, ære alieno gravati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum novitate evadere pœnas arbitrabantur. His & nonnulli doctrina celebres iuncti erant ... Proruperunt in blasphemias, & cum aliquibus ignaris fortasse ac vitiosis male dicere possent, in omnes latrare Sacerdotes cœpere, & ab Ecclesia Catholica recedentes, impiam Valdensium sectam atque insaniam amplexi sunt. Huius pestiferæ ac iam pridem damnatæ factionis dogmata sunt, Romanum Præsulem reliquis Episcopis parem esse, inter Sacerdotes nullum discrimen. Presbyterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potiorem. Animas e corporibus excedentes, aut in æternas e vestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia, purgatorium ignem nullum inveniri. Vanum esse orare pro mortuis, & avaritiæ Sacerdotalis inventum. Dei & Sanctorum imagines delendas. Aquarum palmarumque benedictiones irridendas. Mendicantium Religiones malos dæmones invenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna. Liberam cuique prædicationem verbi Dei patere. Nullum capitale peccatum, quamtumvis maioris mali vitandi gratia, tolerandum. Qui mortalis culpæ reus sit, eum neque sæculari, neque Ecclesiastica dignitate potiri, neque parendum ei. Confirmationem, quam chrismate Pontifices inducunt, & extremam unctionem inter Ecclesiæ sacra minime conti-

SÆCULUM DECIMUMSEXTUM.

Hoc fæculum plurimos tulit novorum dogmatum conditores & Hæreticos, *Lutherum*, *Carlostadium*, *Zuinglium*, *Oecolampadium*, *Melanchonem*, *Bucerum*, *Osiandrum*, *Brentium*, *Matthiam Flaccum Illyricum*, *Anabaptistas*, *Calvinum*, *Anglo-Cal-*

---

neri. Auricularem confessionem nugacem esse, sufficere sua quemque Deo in cubili suo confiteri peccata. Baptisma fluvialis undæ, nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendum. Cœmeteriorum inanem usum quæstus caussa repertum, quacumque tegantur tellure humana corpora nihil distare. Templum Dei late patentis ipsum mundum esse; coarctare maiestatem eius, qui Ecclesias, monasteria, oratoriaque construunt, tamquam propitior in eis divina bonitas inveniatur. Sacerdotales vestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, vasaque huiusmodi, nihil habere momenti. Sacerdotem quocumque loco, quocumque tempore, sacrum Christi corpus conficere posse, petentibusque ministrare, sufficere si verba sacramentalia tantum dicat. Suffragia Sanctorum in cælis cum Christo regnantium frustra impetrari, quæ iuvare non possunt. In Canonicis horis cantandis dicendisque frustra tempus teri. Nulla die ab opere cessandum, nisi quæ Dominica nunc appellatur, celebritates Sanctorum rursus reiiciendas. Ieiuniis quoque ab Ecclesia institutis nihil esse meriti. Subinco, cognomine Lepus, claris parentibus apud Bohemos ortus, per idem tempus Pragensem Ecclesiam Pontificio retinebat, consilio & animo illustris. Qui orienti calamitati obviam ire cupiens, priusquam amplius debaccharetur, libros Ioannis Wiclevi ad se ferri, omnesque, doctorum virorum consilio adhibito, publice concremari iussit. Supra ducenta volumina fuisse traduntur, pulcherrime conscripta, bullis aureis tegumentisque pretiosis ornata Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, si quando priores in populo errores vulgare auderet. Ipse Praga excedens, apud villam, ubi sibi origo fuit ac cognomen, permittente loci Domino, qui eius insaniæ favebat, vocare plebes ac docere non destitit, multa in Romanum Præsulem, multa in reliquos Ecclesiæ Pontifices maledicta congerens Utque populi animos sibi magis ac magis conciliaret, decimas haud aliter quam eleemosynas Sacerdotibus debitas adstruit, liberum prædia possidentibus, si velint eas dare, si nolint nullo iure cogi posse.

Cap. 36. Dum hæc aguntur generale Concilium apud Constantiam Suevorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis sermo habitus, Patrum mentes ingenti cura confecit, volventium animo quonam modo sanari provincia posset. Placuitque tandem, Sigismundo Imperatore suadente, Ioannem & Hieronymum ad Synodum vocari, qui cum ceteris eiusdem regni doctiores, tum populi ductores ac hæresum principes habebantur. Venerunt ambo non tam verecunde aliena discere, quam sua impudenter ingerere parati, docendi quippe quam discendi cupidiores, & populares amantes aures. Auditi sunt in consessu Patrum Ioannes ætate maior, & auctoritate habitus, doctrina ac facundia superior Hieronymus. Lecti ex omni natione Patres divini atque humani iuris doctores, sæpe cum his colloquium habuere, dogmata eorum a lege divina aliena esse monstrarunt, neque bonis conducere moribus. Rogaverunt, ne plus sapere quam Ecclesia vellent, sed saperent ad sobrietatem, peregrinas opiniones relinquerent, ingenia sua quæ quidem essent nobilissima, Wiclevitarum insania ne fœdarent; eloquentiam qua præditi essent in corroborandis Ecclesiæ institutis, non evertendis, in edocendis populis, non dedocendis exercerent. Posse eos & in conspectu Dei, in Ecclesia militante sublimem consequi locum, si relictis novitatibus, Patrum vestigia sequerentur, inventionesque suas universali Concilio submitterent. Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neque victi rationibus vinci voluere, se veraces, se sancti Evangelii æmulatores, se Christi Discipulos esse; Romanam Ecclesiam, ceterasque per orbem dispersas longe a traditionibus Apostolorum abiisse, quæ opes ac delicias sectarentur, dominatum in populos, & primos in conviviis accubitus exquirerent, canes, equos alerent, Ecclesiarum bona quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciviam

vinianos, *Arminianos*, *Antitrinitarios*, *Socinianos*, & ceteros id genus Hæreticos, qui in varias divisi factiones, iam plus quam quadraginta sectas inter se oppositas, coniunctis tamen armis contra Ecclesiam pugnantes, veterum Hæreticorum instar, efficiunt. Hi omnes quorum utinam & nomina & scripta æterna in oblivione iacerent, damnati sunt a sancta sede Romana, & tandem a sacrosancto Concilio Tridenti congregato ab anno 1545. ad an. 1563.

Superfluum est hic ponere nomina eorum qui sæculo decimo septimo vel novos errores condiderunt, vel antiquos renovarunt. Recentior est horum memoria: utinam æterna quoque oblivione deleatur.

I. Dic tamen, quæso, pauca saltem de quinque famosis propositionibus, de quibus ob librum, cui titulus *Augustinus*, multa fuit disputatio?

R. Occasione Libri huius, in quo plerique Theologi Scholastici exagitantur, carpuntur, refelluntur, statim atque in lucem prodiit, turbæ multæ & graves excitatæ sunt.

Ea de re scripserunt ad Innocentium X. summum Pontificem octoginta quinque Galliarum Episcopi, eiusque iudicium postularunt de quinque præcipuis dogmatibus seu propositionibus, de quibus erat inter Theologos acrior disceptatio & controversia. Quinque autem propositiones hæ sunt.

Prima. *Aliqua Dei præcepta hominibus iustis volentibus & conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.*

---

luvumque consumerent, aut nescire prorsus divina mandata, aut scientes contemnere. Primores magnæ Synodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animadverterunt, membra Ecclesiæ putrida, quæ sanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, resecanda censuerunt. Lata est in consessu Patrum adversus contumaces sententia, cremandos esse qui doctrinam Ecclesiæ respuerent. Prior igitur Ioannes combustus est: Hieronymus diu postea in vinculis habitus cum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cœperunt hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur, quam isti incendium... Cineres exustorum ne raperentur a Bohemis in lacum proiecti. Discipuli eorum ex eo solo terram attulere in Patriam. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos Martyrum honores meruere, nec minores quam Petrus & Paulus apud Romanos habiti. Nuntiatis enim in Bohemiam, quæ Constantiæ gesta fuerant de Ioanne ac Hieronymo, Discipuli eorum, sequacesque omnes in unum convenientes, memoriam in primis defunctorum consecrant, celebrandamque quotannis omnes decernunt. Exhinc per amicos nonnullas sibi Ecclesias a rege tradi extorquent, in quibus suæ prædicare plebi, Sacramentaque ministrare libere possint. Neque hoc modo contenti apud Sclavoniam nobile monasterium Fratrum Ord. Prædicatorum extra mœnia oppidi situm e fundamentis deiiciunt, Ecclesias, monasteriaque passim nobilissima, superis dicata templa ferro atque igne vastant.

Lege supra laudatam Concilii Constantiensis Historiam, *necnon* Acta eiusdem Concilii *a* D. Vonder Hart *edita &* Additiones ad Historiam Concilii Constantiensis ab Anonymo Auctore Gallice vulgatas.

Secunda. *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ numquam resistitur.*

Tertia. *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*

Quarta. *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei: & in hoc erant hæretici, quod vellent, eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.*

Quinta. *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.*

Innocentius X. re maturo examini subiecta, habitisque multis nonnullorum S. R. E. Cardinalium, & in sacra Theologia Magistrorum Congregationibus, tandem pridie calendas Iunii an. 1653. edita Constitutione, singulas Propositiones sic notat.

Primam prædictarum Propositionum, Aliqua Dei præcepta, &c. *temerariam, impiam, blasphemam, anathemate damnatam, & hæreticam declaramus; & uti talem damnamus.*

Secundam, Interiori gratiæ, &c. *hæreticam declaramus; & uti talem damnamus.*

Tertiam, Ad merendum & demerendum, &c. *hæreticam declaramus; & uti talem damnamus.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 10.

Quartam, Semipelagiani, &c. *falsam & hæreticam declaramus; & uti talem damnamus.*

Quintam, Semipelagianum est dicere &c. *falsam, temerariam, scandalosam; & intellectam eo sensu*, ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit, *impiam, blasphemam, contumeliosam, divinæ pietati derogantem, & hæreticam declaramus; & uti talem damnamus.*

Hanc solemniter recepit Clerus Gallicanus in suis comitiis generalibus anni 1654.

§. 11. *De Præliis Ecclesiæ adversus malos in eius sinu degentes.*

I. Præter dæmones, Ethnicos, Iudæos, Hæreticos, Schismaticos, Excommunicatos, sunt ne hostes alii cum quibus Ecclesia dimicet?

R. Iam diximus præliandum ipsi & contra malos, qui in eius sinu vivunt. (A)

I. Quomodo mali adversus Ecclesiam matrem insurgunt?

R. 1. Dum eam pravis moribus affligunt & dedecore afficiunt; & in caussa sunt cur nomen Dei blasphemetur inter gentes & impios. (B)

2. Dum bonos avocant a veri re-

(A) S. Aug. *Lib. de fide rerum quæ non videntur c. 8 num.* 11. In ipsa Catholica (Ecclesia) mali Christiani, tanto nocentiores, quanto interiores inimici. Quia & hinc ne perturbarentur infirmi, Prophetia divina non tacuit, ubi loquens in Cantico Canticorum sponsus ad sponsam, id est Christus Dominus ad Ecclesiam: *Sicut lilium*, inquit, *in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum*. Non dixit in medio extranearum, sed *in medio filiarum*.

(B) Isai. lii. 5. Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores eius inique agunt, dicit Dominus, & iugiter tota die nomen meum blasphematur.

Rom. ii. 24. Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes.

S. Aug. *In Psal.* xxv. *num.* 14. *Enar-*

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 10.

ctique tramite, terrendo eos iniuriis, contumeliis, dicteriis, minis, persecutionibus; & corrumpendo malis exemplis, erroribus, consiliis pravis, laudibus, promissis, assentationibus, blanditiis, &c. (C)

---

rat. 2.... Hoc est enim benedicere Deum in Ecclesiis, Fratres, sic vivere, ut per mores cuiusque benedicatur Deus. Nam qui benedicit Dominum lingua, & factis maledicit, non in Ecclesiis benedicit Dominum. Lingua prope omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus non invenitur quod aiunt, faciunt blasphemari Deum, ut illi qui nondum intrant Ecclesiam, quamvis ament peccata sua, & ideo nolint esse Christiani, tamen excusent se per malos, ut blandiantur sibi, seducentes se ipsos, & dicant: Quid mihi persuades ut Christianus sim? Ego fraudem a Christiano passus sum, & numquam feci: falsum mihi iuravit Christianus, & ego numquam. Et cum ista dicunt, impediuntur a salute: ut nihil eis prosit, non quidem quod iam boni sunt, sed quod mediocriter mali.

(C) S. Aug. *in Psalm* xc *Serm. 1. n.* 4.... Multos per verbum asperum misit in muscipulam diabolus: verbi gratia,.... inter Christianos, qui voluerint esse diligentiores & meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes .... Sunt multi male viventes Christiani; inter quos qui voluerit bene vivere, & inter ebriosos sobrius esse, & inter fornicarios castus esse, & inter consultores Mathematicorum Deum sinceriter colere, & nihil tale requirere, & inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera, & dicunt: Magnus tu, iustus, tu es Elias, tu es Petrus, de cælo venisti. Insultant: quocumque se verterit, audit hinc atque inde verbum asperum. Quod si timet & recedit a via Christi, cadit in laqueos venantium .... Dicat, Qualia verba audio, servus, peccator? Dominus meus audivit, *Dæmonium habes*. Ioan. viii. 48.

In Psalm. cxix. *num* 7. ... Quicumque hic etiam in Ecclesia terrenam felicitatem quærunt a Deo, adhuc ad Ismael pertinent .... Ipsi sunt, qui contradicunt spiritualibus proficientibus, & detrahunt illis. & habent labia iniqua & linguas subdolas ... Ergo Isaac cum Ismael: id est, qui pertinent ad Isaac, inter illos vivunt, qui pertinent ad Ismael. Isti sursum volunt ascendere, illi deorsum volunt premere .... spiritales ergo persecutionem patiuntur a carnalibus.

In Psal. cxliii. *vers.* 7. *num.* 14.... *Erue me de aquis multis*. Quid est, *de aquis multis*? De populis multis. Quibus populis? alienigenis, infidelibus, sive foris oppugnantibus, sive intus insidiantibus. *Exime me de aquis multis*, in quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum a sordibus volvebas. Hæc est illa aqua contradictionis. Num. xx. 13.

N. 18. ... Attendite obsecro; quia inter istos periclitamini, inter horum linguas adversus carnis vestræ desideria dimicatis: inter horum linguas positas in manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem habetis, non adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum, hoc est, iniquorum. Ephes. vi. 12. Attendite ut discernatis vos: attendite, ne putetis veram felicitatem esse, quam sibi optant homines aut infirmi aut maligni ... Videte vanitatem, quam loquuntur, & cavete ne talia loquamini, cavete ne talia loquentes imitemini.

Serm. 81. *de Verb. Evangel. Matth.* xviii. *alias ex Sirmond.* 33. *num.* 2. ... Sedebat sub magna pressura Iob in stercore, inops, sine ope, sine substantia, sine filiis, plenus sed vermibus, quod quidem ad hominem pertinet exteriorem. Sed quia & intus Deo plenus erat, laudabat Deum, & pressura illa non illi erat scandalum. Ubi ergo scandalum? Quando accessit ei uxor, & ait: Dic aliquid in Deum, & morere. Iob. ii. 9. Omnibus quippe ablatis a diabolo, exercitata Eva servata est, non ad consolationem, sed ad tentationem viri. Ecce ubi scandalum. Exaggeravit miserias eius, miserias etiam suas cum illius, & cœpit persuadere blasphemiam. Illi autem, qui erat mitis, quia Deus ex lege sua docuerat eum, & mitigaverat a diebus malignis, pax multa erat in corde eius diligentis legem Dei, & non erat illi scandalum. Illa scandalum erat, sed illi non erat.

N. 4... Quisquis tibi carus est, quis-

I. Quomodo id agunt male vivendo Christiani, ut nomen Dei blasphemetur inter gentes & impios?

R. Quia infideles & impii Ecclesiæ corpori per calumniam tribuunt quod male fit a privatis, & ex privatorum hominum corru-

quis tibi pro magno habetur a te, tamdiu magnus sit, tamdiu dilectum membrum tuum sit, quamdiu non cœperit scandalizare, idest, mali aliquid suadere. Audite quia hoc est scandalum. Constituimus exemplum de Iob & uxore eius: sed ibi non est nominatum scandalum. Audi Evangelium: Dominus cum de passione sua prædicaret, Petrus cœpit illi suadere ne pateretur: Redi retro Satanas, scandalum mihi es. Prorsus docuit te Dominus, qui tibi vivendi exemplum præbuit, & quid sit scandalum, & quomodo caveatur scandalum. Cui dixerat paulo ante, Beatus es Simon Bar-Iona, ostenderat illum membrum suum esse. At ubi cœpit scandalum esse, præcidit membrum. Scandalum ergo tibi ille erit, qui mali aliquid suadere cœperit. Et intendat caritas vestra: fit hoc plerumque, non malevolentia, sed perversa benevolentia. Videt enim te amicus tuus, qui te diligit, vicissimque a te diligitur, pater tuus, frater tuus, filius tuus, coniux tua, videt te in malo, & vult te facere malum. Quid est, videt te in malo? Videt te in aliqua pressura. Pressuram ipsam propter iustitiam forsitan pateris: ideo pateris pressuram, quia non vis dicere falsum testimonium. Verbi gratia dixerim: abundant exempla, quia *væ mundo ab scandalis*. Ecce, verbi gratia, potens aliquis quærit a te propter prædam suam, propter rapinam suam, ministerium falsi testimonii. Negas tu: negas falsum, ne neges verum. Ne multis immorer, ille irascitur, potens est, premit: accedit amicus, qui non vult te esse in pressura, non vult te esse in malo: Rogo te, fac quod tibi dicitur, quod magnum est? Iam forte, quomodo & Satanas Domino, *Scriptum est de te, quia Angelis suis mandavit de te, ne offendas ad lapidem pedem tuum*. Forte & iste amicus tuus, quia videt te Christianum, de lege tibi vult persuadere, quod putat te debere facere. Fac quod dicit. Quid? Hoc quod vult ille. Sed mendacium est, falsum est. Non legisti, *Omnis homo mendax?* Iam iste scandalum est. Amicus est, quid facturus es? Oculus est, manus est: *Amputa, & proiice abs te*. Quid est, *amputa & proiice abs te?* Noli consentire. Hoc significat, amputa & proiice abs te, noli consentire.

Matth. XVI. 23.

Ibid. 17.

Matth. IV. 6.

Psal. CXV. 11.

N. 7... Quæ sunt scandala? Locutiones illæ, verba illa, quibus nobis dicitur, Ecce quid faciunt tempora Christiana, ecce quæ sunt scandala. Ad hoc enim tibi dicitur, ut tu, si amas mundum, blasphemes Christum. Et dicit tibi hoc amicus tuus, consiliarius tuus: ergo oculus tuus. Dicit tibi hoc ministee tuus, cooperarius tuus: ergo manus tua. Dicit tibi hoc forte qui te sustentat, qui te ab humilitate terrena sublevat: ergo pes tuus. Abiice, amputa, proiice abs te, noli consentire. Responde talibus, quomodo respondebat ille, cui suadebatur falsum testimonium. Responde, & tu: dic homini dicenti tibi: Ecce temporibus Christianis tantæ pressuræ sunt, vastatur mundus: responde tu: Hoc mihi antequam eveniret, prædixit Christus.

Serm. 335. *alias* 50. *de Sanctis cap.* 1. *num.* 1... Quomodo potest superare mundum sævientem, qui non potest superare blandientem? Blanditur hic mundus pollicendo honores, divitias, voluptates; minatur hic mundus intentando dolores, egestates, humilitates. Qui non contemnit quod pollicetur, quomodo superare potest quod minatur?

Epist. 78. *alias* 137. *Clero & Plebi Ecclesiæ Hipponensis*, *num.* 7... Periclitamur omni hora, habentes foris pugnas, intus timores; periculum in civitate, periculum in deserto; periculum ex gentibus, periculum ex falsis fratribus. Scio quia doletis, sed numquid acrius quam ego? Scio quia conturbati estis, & timeo ne inter linguas maledicorum deficiat & pereat infirmus, propter quem Christus mortuus est.

Epist. 145. *alias* 144. *ad Anastasium*, *n.* 2.... Mundus iste periculosior est blandus quam molestus, & magis cavendus cum se illicit diligi, quam cum admonet cogitque contemni. Nam cum omnia quæ in illo sunt, concupiscentia sint carnis & concupiscentia oculorum & ambitio sæculi; sæpe etiam iis, qui talibus spiritalia,

1. Ioan. II. 16.

ptela & depravatione perperam concludunt, vel neminem esse qui pie & sancte vivat, & perfectiorem esse Christianæ legis disciplinam quam ut eam quis moribus assequi possit; vel Ecclesiam fuisse a Domino derelictam; vel figmentum esse & fabulam quidquid de Religione prædicatur. Hæc autem omnia iniuriosa Deo sunt. Horrendæ blasphemiæ, quibus infiniti propemodum infideles & Hæretici in falsa Religione, & impii in sua impietate detinentur. (D)

I. Quomodo pugnat Ecclesia adversus malos & impios?

R. Gemitibus, orationibus, exemplis, doctrina, prædicationibus, adhortationibus, minis, excommunicatione, aliisque censuris & pœnis. (E)

I. Est ne magnus inter Christia-

---

invisibilia, æterna præponunt, inserit se terrenæ suavitatis affectus, & delectationibus suis nostra comitatur officia. Quanto enim sunt caritati futura meliora, tanto sunt infirmitati violentiora præsentia. Et utinam ii qui ea videre & gemere noverunt, vincere & evadere mereantur: Quod sine Dei gratia nullo modo voluntas implet humana; quæ nec libera dicenda est, quamdiu est vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita.

(D) S. Aug. *Enarrat.* 2. *in Psal.* xxv. *n.* 14. *Vide supra litt.* (B) *hocce §. & alias* S. August. *auctoritates allatas supra litt.* (C) *hocce etiam §.*

In Psal. xxx. *Enarrat* 4. *num.* 12... Qui divites esse vultis, tales divitias concupiscite, quas nec in naufragio potestis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miseros. Erratis, non scitis quid intus habeant. Ex vobis conjicitis, qui mundum diligitis, quia vos cum talia perditis, miseri remanetis. Prorsus nolite hoc putare, habent intus quo gaudeant. Interior est dominator eorum, interior est pastor & consolator ipsorum. Ipsi sunt qui male cadunt, qui spem suam in hoc sæculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus nisi fumus malæ conscientiæ. Unde se consolentur non habent, non habent quo foras exeant, non habent quo intro redeant, deserti pompa sæculari, inanes gratia spiritali, vere humiliantur... Nam in te tribulatio fornax aurificis est, (si tamen aurum sis, & non palea,) ut sordibus careas, non in cinerem convertaris.

In Psal. xl. *num.* 4. Inimicus homo hoc fecit. Ipse est enim qui soggerit, ut propter res terrenas colatur; quia non potest evertere nomen Christianum inimicus iste: vidit enim se victum fama & laudibus Christi, vidit in eo quod occidit Martyres Christi, illos coronatos, & se triumphatum ... Vituperando Christum, iam difficile decipit, laudando Christum; conatur decipere ... & cœpit a fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens illa lex, divina, ineffabilis: sed quis illam implet? In nomine Salvatoris nostri concolcate leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudando insidiator draco... Noli mihi dicere: Quis illud implet? Ille in me implet, qui venit dives ad pauperem: pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem.

In Psalm. cxxxviii. *num.* 27. Nunc autem dicit corpus Christi quod est Ecclesia: Quid est quod mihi calumniantur superbi, quasi me maculent aliena peccata? ... Ut quid a me peiores exigunt etiam corporalem a malis separationem, ut ante tempus messis simul cum zizaniis eradicetur & triticum; ut ante tempus ventilationis perdam sustinentiam tolerandi paleam; ut antequam omnia genera piscium ad finem sæculi, tamquam ad littus separanda perveniant, retia pacis unitatisque disrumpam? Numquid malorum sunt sacramenta, quæ accipio? Numquid eorum vitæ factisque consentiendo communico?

(E) S. Aug. *in Psal.* cxxxviii. *num.* 29. Cum ergo corpus Christi ab impiis & iniquis etiam corporaliter in fine separandum, nunc inter eos interim gemat: & cum illi occisi peccatores tamquam de malorum communione bonis calumniando, & se quasi per occasionem malorum magis a bonis & innocentibus separando,

nos malorum & impiorum numerus?

R. Bonorum numerum, proh dolor! longe superat. *Lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam; & pauci sunt qui inveniunt eam.* Verba sunt Christi, quorum veritatem & manifestavit & manifestabit semper experientia. (F)

---

sic accipiant in vanitate civitat... suas, ut multi mali adhuc restent, qui eorum separationem non sequantur, sed a bonis usque in finem tolerandi, in eadem permixtione remaneant: quid inter hæc agit corpus Christi, sive centenum, sive sexagenum, sive tricenum fructum affcrens cum tolerantia? Quid agit ... in medio filiarum, sicut lilium in medio spinarum?..... Tu Deus, tu proba, tu scito: non homo, non hæreticus ... gemo, id est, cum iis qui oderant pacem sum pacificus, donec perveniam ad illam visionem pacis, quod interpretatur Ierusalem, quæ est mater omnium nostrum, civitas æterna in cælis.

Matth. XIII. 23.

Can. II. 2.

Epist. 78. *alias* 137. *Clero & plebi Ecclesiæ Hipponensis*, *num.* 7. *vide supra litt.* (C) *huius* §.

Epist. 243. *alias* 38. *ad Lætum*, *n.* 8. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. Hæc vos de Christo concepit, hæc Martyrum sanguine parturivit, hæc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutrivit & nutrit, cibosque maiores præparans, quod adhuc parvuli & sine dentibus vagire vultis, horrescit. Hæc mater toto orbe diffusa, tam variis & multiplicibus errorum infestationibus agitatur, ut abortivi iam filii eius adversus eam infrenis armis belligerare non dubitent. Ignavia etiam atque torpore quorumdam quos gremio continet, membra sua frigescere plurimis locis, & fovendis parvulis minus idonea fieri dolet. Unde nisi per alios filios, unde nisi per alia membra, quorum e numero es, iustum ac debitum poscit auxilium? Huiusne tu necessitates deserens, ad carnalia verba converteris? Nonne hæc gravioribus querelis insonat auribus? Nonne hæc cariora viscera, & celestia ubera ostentat?

In Psal. LII. *num.* 1.... Gemit autem & parturit & dolet iste homo ... Unde esset magnum perseverare, nisi inter molestias & tentationes & turbationes & scandala esset perseverandum: nemo enim iubetur bona tolerare ...

Lib. 3. *contra litteras Petiliani*, *cap.* 38. *num.* 44.... Vix enim alicubi deest hoc genus hominum, quo appareat iniquos præpositos ac ministros, & in Catholica Ecclesia solere damnari ... Quamobrem permixti corporaliter ... separati spiritaliter in Ecclesia Catholica ... & quando humana conditione ignorantur, ... quando disciplinæ consideratione damnantur ... suas sarcinas portant; ac per hoc illi securi sunt, si eorum peccatis imitatione & consensione non communicant, quicumque per eos Christi Baptismo baptizantur: quia etsi per optimos baptizarentur, non nisi ab illo qui iustificat impium, iustificarentur.

(F) Isai. IX. 3. Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam.

S. Aug. *Epist. ad Catholicos contra Donatistas*, *vulgo de Unitate Ecclesiæ*, *tom.* 9. *cap.* 13. *num.* 34.... Non obesse iustis in medio impiorum constitutis, quidquid in ipsos populos propter impiorum multitudinem dicitur... Plerumque enim sermo divinus impias turbas Ecclesiæ, quæ nec in Ecclesia deputantur, tamen propter Sacramenta, quæ cum Sanctis communiter habent, quia inest in eis quædam forma pietatis, cuius virtutem negant, sicut ait Apostolus, *Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes*: sic redarguit tamquam omnes tales sint, & nullus bonus omnino remanserit... Neque enim nos ita dicimus per totum orbem diffundi Ecclesiam, ut in Sacramentis eius solos bonos esse dicamus, ac non etiam malos, & eos etiam multo plures, ut in eorum comparatione pauci sint, cum per se ipsos ingentem numerum faciant.

Timoth. III. 5.

Cap. XIV. *num.* 36... Unde Apocalypsis millia millium dicit esse sanctorum Ecclesiæ filiorum? Ecce ipsi dicuntur multi, qui dicuntur & pauci. Quare, nisi multi per se ipsos considerati; pauci autem in comparatione iniquorum?

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. II.

I. Quid inde ad vitæ nostræ recte instituendæ rationem colligere expedit?

R. Extra viam salutis esse, ex Evangelicis oraculis, omnes quotquot maiorem hominum numerum vivendo imitantur. Viæ salutis paucos insistere. Et certe quicumque secundum carnem ambulant, quicumque sequuntur concupiscentiam carnis, concupiscentiam oc-lorum & superbiam vitæ, ... viam tenent quæ ducit ... perditionem: nihil est in ...vangelica doctrina certius, nihil est quod sæpius & apertius in novo Testamento doceatur. (G) Atqui pars longe maxima Christianorum secundum carnem ambulat, & sequitur triplicem concupiscentiam, ut experientia docet. (H) Itaque longe maxima pars Christianorum extra viam salutis est. Circa eam rem aciem si... mentis obtundant quantumlibet & claudant oculos Christiani: manet tamen æternumque manebit inconcussa rei veritas. (I)

(G) IOAN. XV. 19. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

I. IOAN. II. 15. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius.

ROM. XII. 2. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

S. AUG. *Lib. 4. de Baptismo contra Donatistas*, *c. 19. num. 26.* Nec si aliquid unum habeat ex iis (vitiis) quæ dicta sunt, debemus ei societatem supernæ illius patriæ polliceri. Ad Corinthios enim singula enumerat, in quibus singulis subauditur, quod regnum Dei non possidebunt. Nolite, inquit, errare neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Non ait, qui hæc omnia vitia simul habuerint, regnum Dei non possidebunt, sed neque illi, neque illi; ut in singulis hoc subaudias, quod nulli eorum regnum Dei possidebunt.

(H) S. AUG. *Lib. 3. contra Faustum*, *cap. 16.* Sciret cum paucis hereditatem Dei... eosque paucos in comparatione multitudinis malorum paucos dici, esse autem per se ipsos consideratos in magno numero diffusos toto orbe terrarum. Crescentes inter zizania, & cum palea usque in diem messis & ventilationis... Ante enim prædictum est: Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Inhabitavi in tabernaculis Cedar: cum his qui oderant pacem, eram pacificus. Signa in fronte eos qui gemunt & mœrent ob iniquitates populi mei quæ fiunt in medio eorum.

(I) S. AUG. *Epist. 127. alias 45. ad Armentarium & Paulinam*, *num. 1.....* Fiat quod Apostolus ait propterea mortuum esse Christum, *Ut qui vivunt non sibi iam vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit*. Nisi forte adhuc mundus amandus est, tanta rerum labe contritus, ut etiam speciem seductionis amiserit. Nam quantum illi laudandi atque prædicandi, qui dignati non sunt etiam cum mundo florente florere: tantum increpandi & accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat.

N. 2. Labores & pericula & exitia huius transitoriæ vitæ, si pro eadem vita quandoque finienda subeuntur, ut mors eius non omnino auferatur, sed paululum differatur; quanto magis pro æterna subeunda sunt, ubi mortem nec natura sollicite cavet, nec ignavia turpiter timet, nec sapientia fortiter sustinet? Nulli quippe erit quæ non erit. Habeat igitur te vita æterna in dilectoribus suis. Nonne cernis, hæc vita miserabilis & egena quam vehementes habeat, quantumque sibi obliget amatores suos? Qui tamen periculo eius sæpe turbati, citius eam finiunt, eo ipso quo finire formidant, & mortem dum declinant, accelerant; veluti

I. Quis Ecclesiam tot in præliis & bellis tuetur ne corruat?

R. Iesus Christus Dominus noster, qui eam regit, qui in medio

si quisquam fluvio rapiendus irruat, latronem bestiamve fugiendo? Iactant in mare tempestate sæviente aliquando & alimenta; ut & vivant, proliciunt unde vivunt, ne cito finiatur, quod vel in labore vivitur. Quantis laboribus agitur, ut longiore tempore laboretur, & mors cum impendere cœperit, ideo cavetur, ut diutius timeatur? Nam inter tot casus fragilitatis humanæ, quam multæ mortes timentur, quarum certe una cum venerit, restat ceteras non timeri: & tamen fugitur una, ut omnes timeantur. Quibus excruciantur doloribus, qui curantur a medicis & secantur? Numquid ut non moriantur? Sed ut aliquando serius moriantur. Multi cruciatus suscipiuntur certi, ut pauci dies adiiciantur incerti: & nonnumquam ipsis doloribus victi continuo moriuntur, quos mortis timore suscipiunt: & cum omnino non eligant vitam finire ne doleant, sed dolere ne finiant, accidit eis, ut doleant & finiant; non solum quia & sanati utique vitam finiunt post dolores, quæ tantis pœnis comparata nec sempiterna esse potest, quia mortalis est; nec diuturna, quia tota brevis est; nec de ipso brevi spatio sui secura, quia semper incerta est: verum etiam quod aliquando eam dolore finierunt, quam ne finirent, dolere voluerunt.

N. 3. Habet etiam hoc magnum malum, ac vehementer exsecrandum & horrendum nimius amor vitæ istius, quod multi dum volunt paulo diutius vivere, graviter offendunt Deum, apud quem est fons vitæ. Atque ita dum ab eis frustra, qui necessario futurus est vitæ finis metuitur, illinc prohibentur, ubi sine fine vivitur. Huc accedit quia vita misera etiam si posset esse perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam brevissimæ comparanda est: & tamen isti amando miserrimam atque brevissimam, perdunt beatissimam ac sempiternam; cum in hac ipsa, quam male diligunt, hoc velint quod in altera perdunt: quia utique in ista nec miseriam diligunt, nam beati esse volunt; nec brevitatem, nam eam finiri nolunt; tantum quia vita est, sic amatur, ut sæpe propter eam (licet miseram & brevem) beata & sempiterna amittatur.

N. 4. His consideratis, quid magnum vita æterna iubet amaturibus suis, cum se iubet sic amari, quemadmodum hæc amatur a suis? An vero dignum est vel ferendum, cum contemnuntur omnia, quæ amantur in mundo, ut vita post paululum finienda, saltem ipsum paululum teneatur in mundo: & non contemnitur mundus, ut obtineatur vita, quæ sine fine apud illum est, per quem factus est mundus? Modo cum ipsa Roma... barbarico vastaretur incursu, quam multi huius vitæ temporalis amatores, ut eam vel infeliciter producendam nudamque redimerent, dederunt omnia, quæ illi non solum oblectandæ & ornandæ, verum etiam sustentandæ tuendæque servabant... Hinc admonendi sumus, quales æternæ vitæ dilectores esse debeamus, ut propter eam contemnamus cuncta superflua, cum pro hac transitoria vita contempta sint, quæ illi fuerant necessaria.

N. 5. Neque enim amatam nostram, sicut illi suam, ut teneamus, expoliamus, sed illi æternæ adipiscendæ istam temporalem velut famulam expeditiorem servire facimus, si eam nec ornamentorum vanorum vinculis alligemus, nec curarum noxiarum sarcinis oneremus, audiamusque Dominum qui nobis illam vitam summo ardore desiderandam fidelissime pollicetur .... Hæc disciplina piæ humilitatis, ventosam & turbidam cupiditatem, avidam rerum extra nostram potestatem constitutarum, pellit ex animo, & quodammodo exspirat. Ibi enim labor, ubi multa quæruntur & diliguntur, quibus adipiscendis atque retinendis voluntas non satis est, quia consequentem non habet facultatem. Iusta vero vita, cum volumus adest, quia eam ipsam plane velle, iustitia est; nec plus aliquid perficienda iustitia, quam perfectam voluntatem requirit. Vide si labor est, ubi velle satis est... Ubi pax, ibi requies: ubi requies, ibi finis appetendi, & nulla caussa laborandi. Sed hæc voluntas ut plena sit, oportet ut sana sit. Erit autem sana, si medicum non refugiat, cuius solius gratia sanari potest a morbo desideriorum noxiorum.. Divitiæ si diliguntur, ibi serventur, ubi perire non possunt. Honor si diligitur, illic habeatur, ubi nemo indignus honoratur. Salus si diligitur, ibi adipiscenda desideretur, ubi adeptæ nihil timeatur. Vita si diligitur, ibi adquiratur, ubi nulla morte finitur.

eius eſt, qui eam, ut iam pluribus in locis diximus, Spiritu ſuo vivificat, ipſique promeruit prærogativas quas vel iam poſſidet, vel expectat; & quæ ſunt victoriarum Eccleſiæ, vel cauſſa, vel præmium.

§. 12. *De Prærogativis Eccleſiæ in genere.*

I. Quænam ſunt Eccleſiæ prærogativæ?

R. Aliæ ad corpus, aliæ ad ſingula membra Eccleſiæ pertinent.

Quæ ad corpus Eccleſiæ pertinent ſunt Unitas, Sanctitas, & (ſi fas ita loqui) Catholicitas & Apoſtolicitas.

Quæ ad ſingula membra pertinent, vel ſpectant ad hanc vitam vel ad futuram.

Quæ ſpectant ad hanc vitam omnes poſſunt ad Sanctorum communionem & peccatorum remiſſionem revocari.

Quæ ſpectant ad vitam futuram ſunt reſurrectio corporum glorioſa & vita æterna.

Iam egimus de dotibus & prærogativis quæ pertinent ad corpus Eccleſiæ; egimus quoque de communione Sanctorum. Nunc ceteræ explicandæ ſunt.

Ac primo quidem agendum de peccatorum remiſſione, quæ ſpectat ad vitam præſentem. Et antequam tractemus ea quæ pertinent ad corporum reſurrectionem & vitam æternam, dicendum nonnihil de iis, quæ novimus eventura & toti Eccleſiæ & ſingulis eius membris ante futuram conſummationem ſæculi, quam ſequetur generalis reſurrectio corporum.

I. Nonne ſingulis Eccleſiæ membris competunt eæ dotes & prærogativæ, quas dixiſti ad totum corpus Eccleſiæ pertinere?

R. Competunt aliquatenus, non omnimode. Rem explico.

Singula Eccleſiæ membra pertinent ad unitatem Eccleſiæ, ut iam diximus, ſed ſoli corpori competit non poſſe ab unitate deficere: poſſunt deficere membra, poſſunt reſcindi.

Singula Eccleſiæ membra vocata ſunt ad ſanctitatem, non ſingula ſancta ſunt; & poſſunt corrumpi & vitiari quæ ſancta ſunt. Soli Eccleſiæ corpori competit non poſſe in errorem & corruptionem generalem prolabi.

Idem eſto iudicium de Catholicitate & Apoſtolicitate Eccleſiæ. Hæ dotes ſingulis membris competunt aliquatenus in quantum quodlibet membrum pars eſt totius corporis Catholici & Apoſtolici. Sed ſoli corpori competunt illæ ſecundum omnem modum & ſine ulla mutatione, ut iam probavimus paragraphis 2. 3. 4. 5. & 6. huiuſce capitis.

§. 13. *De Remiſſione peccatorum, quæ prima eſt Eccleſiæ prærogativa, qua patet aditus ad ceteras Eccleſiæ dotes.*

I. Qua patet nobis aditus ad Eccleſiæ bona & prærogativas?

R. Per remiſſionem peccatorum, quæ & ipſa magna eſt Eccleſiæ prærogativa. Rem explico.

Nascimur omnes natura filii iræ, servi diaboli, alienati a vita Dei. (A) Dum vocat nos ad se Christus, nihil aliud in nobis videt, quam corruptionem & peccatum. Neque enim possumus fieri iusti, membra Ecclesiæ, filii Dei, fratres Christi nisi prius acceperimus remissionem peccatorum. Debent

Act. x. 43. prius *remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum*, inquit Petrus Apostolus.

Hæc prima peccatorum remissio tribuitur vulgo per solum Baptismi sacramentum, iuxta illud Aposto-

Ephes. v. 25. 26. li: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ.... ut sit sancta & immaculata.*

Sed quoniam Deus donorum suorum supremus est arbiter, fieri potest, ut primam hanc peccatorum remissionem per seipsum Deus sine exteriori Ecclesiæ ministerio largiatur: ut respsa largitur iis qui nondum baptizati, vel pro Christo Martyres occumbunt, vel cum voto Baptismi moriuntur. Sed remissio peccatorum, quacumque tandem ratione obtineatur, prorsus

Tit. II. 14. necessaria est. *Christus* enim, ut ait Apostolus, *dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 13.

Itaque remissio peccatorum unica via est, qua pateat nobis aditus ad Ecclesiæ bona. Per hanc enim efficimur membra Ecclesiæ, & sola membra Ecclesiæ participant bonis eius.

I. Cur ais ipsam peccatorum remissionem magnam prærogativam Ecclesiæ?

R. Ob triplicem rationem.

1. Quia soli Ecclesiæ dedit Christus potestatem remittendi peccata.

2. Quia, quibus Deus tribuit per semetipsum, ut iam diximus, sine exteriori Ecclesiæ ministerio peccatorum remissionem, non largitur hanc nisi urgente extrema necessitate, nec alium ob finem quam ut ipsi hac peccatorum remissione fiant membra Ecclesiæ. Si vero ipsi sint adultæ ætatis, non tribuit eis omnino Deus hanc remissionem, nisi adsit votum recipiendi sacramenta Ecclesiæ, atque ita nisi per anticipatam, ut ita dicam, virtutem sacramentorum.

3. Non tribuitur remissio peccatorum nisi in Ecclesia. Nam extra Ecclesiam nulla salus, ut iam probavimus. Itaque qui ab Ecclesia recesserunt, non possunt pervenire ad peccatorum remissionem, nisi ad eam redeant. Et qui nondum in Ecclesia sunt, hoc ipso esse

(A) Rom. v. 10. Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius.

Ephes. II. 3. Eramus natura filii iræ, sicut & ceteri.

IV. 18. Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei.

Hebr. II. 14. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem; ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum. Et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

membra Ecclesiæ incipiunt, quo peccatorum accipiunt remissionem.

I. Qua ratione novimus Christum dedisse Ecclesiæ potestatem remittendi peccata?

R. Id patet ipsis Christi verbis: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam... Et tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* (Matth. xvi. 18. 19.) Quibus verbis in persona Petri Pastorum Principis dedit Christus omnibus Apostolis eorumque successoribus ceterisque missis legitima eorum auctoritate ministris potestatem administrandi Baptismum ceteraque Ecclesiæ sacramenta, quibus vel Christus vel Apostoli docuerunt annexam esse virtutem remissionis peccatorum, ut de singulis suo loco dicemus. Interpretatio nostra probatur Christi ad Apostolos verbis. Cum enim post resurrectionem suam insufflasset in eos, *dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* (Ioan. xx. 22. 23.) (B)

I. Qua ratione novimus potestatem remittendi peccata soli Ecclesiæ convenire?

R. Id novimus ex ipsis Christi verbis, qui tribuit hanc potestatem Ecclesiæ soli: ideoque ait dare se Ecclesiæ claves regni cælorum, ut intelligatur non introducendos esse in regnum cælorum eos, quibus eius ianuam per remissionem peccatorum Ecclesia non aperuerit: sola enim peccatorum remissione cælum reseratur. At remissionem peccatorum tribuere facultas est quæ nemini nisi ex speciali Dei dono tribui potest. Non legimus concessum fuisse alicui donum illud, præterquam Ecclesiæ. Hinc recte colligimus potestatem remittendi peccata soli Ecclesiæ convenire. (C)

(B) Matth. xviii. 18. Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.

(C) S. Aug. *Enchiridion ad Laurentium* c. 64. *num.* 17. Post commemorationem sanctæ Ecclesiæ in ordine confessionis ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat Ecclesia quæ in terris est: per hanc non perit quod perierat, & inventum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, ut quod generatione adtractum est, regeneratione detrahatur; & tamen activa quoque peccata, quæcumque corde, ore, opere commissa invenerit, tollit. Hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus & ingeneratus & additus; ipsa etiam vita cetera iam ratione utentis ætatis, quantalibet præpolleat fecunditate iustitiæ, sine peccatorum remissione non agitur. Quoniam filii Dei quamdiu mortaliter vivunt, cum morte confligunt, & quamvis de illis sit veraciter dictum, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (Rom. viii. 14.): sic tamen Spiritu Dei excitantur, & tamquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam Spiritu suo, maxime aggravante corruptibili corpore, tamquam filii hominum quibusdam humanis motibus deficiant ad se ipsos, & ideo peccent. Interest quidem quantum: neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo crimen est etiam omne peccatum. Itaque Sanctorum hominum vitam quamdiu in hac mortali vivitur, inveniri non posse dicimus sine crimine: *Peccatum autem si dixerimus quia non habemus*, ut ait tantus Apostolus, *nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est* (1. Ioan. 1. 8.). Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei misericordia desperanda est agentibus pœnitentiam

I. Nonne scriptum est, non posse quemquam remittere peccata nisi solum Deum? Ergo peccata remittere non potest Ecclesia?

R. Hæc inter se non pugnant; & Deus solus peccata remittit, & Ecclesia remittit tamen, non quidem auctoritate propria, nec suo nomine, sed nomine & auctoritate Dei, cuius ministerio fungitur. *Ministri Christi sumus* (D) inquit Apostolus, *pro Christo legatione fungimur*. (E)

2. Corinth. VI. 4. Ibid. v. 20. & ad Ephes. VI. 20.

I. Acceperuntne singula membra Ecclesiæ potestatem remittendi peccata?

R. Hanc soli Apostoli acceperunt, cum facultate eam communicandi cum Episcopis, & per eos cum iis, qui legitima missione ad finem usque sæculi sacramenta essent rite ministraturi. Responsionem enucleatius explico.

Ecclesia a Christo ipso edocta per Apostolos eorumque successores, nomine Christi dat, ob instantem necessitatem, unicuique homini sine ullo sexus, aut ordinis, aut religionis discrimine facultatem remittendi peccata per Baptismi collationem. Possunt ergo baptizare Infideles, Hæretici, Laici, feminæ ipsæ, alioqui inhabiles ad ministerium. Id summa Dei optimi maximi benignitate factum est, ut facilius obtineri posset sacramentum, sine quo perveniri nequit ad salutem. Ea tamen indulgentia non uti licet nisi in casu extremæ necessitatis; alioqui non inva-

secundum modum sui cuiusque peccati... Recte constituuntur ab iis qui Ecclesiis præsunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat satis etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque proprie Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata.

Lib. 1. De Baptismo contra Donatistas, c. 10. nu. 14. Quasi vero ex hoc generet (Pars Donati) unde separata est, & non ex hoc unde coniuncta est. Separata est enim a vinculo caritatis & pacis, sed iuncta est in uno Baptismate. Itaque est una Ecclesia, quæ sola Catholica nominatur; & quidquid suum habet in communionibus diversorum a sua unitate separatis, per hoc quod suum in eis habet, ipsa utique generat, non illæ. Neque enim separatio earum generat, sed quod secum de ista tenuerunt: quod si & hoc dimittant, omnino non generant. Hæc itaque in omnibus generat, cuius Sacramenta retinentur, unde possit tale aliquid ubicumque generari: quamvis non omnes quos generat, ad eius pertineant unitatem, quæ usque in finem perseverantes salvabit.

Lib. 2 c. 15. num. 20. Ecclesia Catholica & temporibus Beati Cypriani, & ante ipsum præterito tempore, aut rebaptizatos, aut baptismum non habentes, unitatis gremio continebat: aut illi salutem non nisi unitatis ipsius merito consecuti sunt. Si enim non habebant Baptismum qui ab Hæreticis veniebant, sicut asserit Cyprianus, non recte admittebantur: & tamen eisdem ipse indulgentiam de Domini misericordia propter unitatem Ecclesiæ non desperavit.... Quid itaque illos nisi eadem unitatis caritas adiuvabat... Venite ad Catholicam concordantem, quam Cyprianus non deseruit fluctuantem... Si vero ei, propter abundantiam caritatis, & amorem fraternitatis, & vinculum pacis, nec sua peccata, nec aliena obesse potuerunt; huc redite, ubi & nobis & vobis multo minus oberunt quæ vestri finxerunt.

(D) 2. Cor. VI. 4. In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros.

XI. 23. Ministri Christi sunt: (ut minus sapiens dico) plus ego.

(E) Ephes. VI. 20. Pro quo (Evangelio Christi) legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui.

lide quidem, sed illicite baptizabitur, ut fusius explicabimus ubi de sacramento Baptismi.

Hac exceptione præmissa, dico ad remissionem peccatorum conditiones duas requiri in ministro. 1. Ordinationem canonicam. 2. Missionem legitimam.

Defectu primæ conditionis Pastores Lutherani & Calvinistæ, sicut & Laici omnes etiam Catholici, quamdiu permanent in statu Laicali, nullum ius habent ad ministerium Ecclesiæ; quia ab Apostolorum successoribus nec ordinati, nec missi sunt, nec proinde possunt remittere peccata.

Defectu alterius conditionis Episcopi aut Presbyteri Hæretici, aut Schismatici, aut excommunicati, aut depositi, aut suspensi & interdicti, aut non approbati non possunt remittere peccata, licet fuerint canonice ordinati: quia Ecclesia cuius est mittere & dare ordinis exercendi facultatem, vel non dedit missionem, vel abstulit, vel ad tempus suspendit.

In mortis articulo omnis Episcopus aut Presbyter valide ordinatus, quantumvis interdictus, exauctoratus, excommunicatus, Schismaticus, Hæreticus, potest remittere peccata; si tamen is qui a tali ministro sacramenta suscipit non particeps sit schismatis, aut hæreseos, aut excommunicationis, aut iniquitatis ministri; nec aliunde suppetat alterius ministri copia. In hoc enim speciali casu, deficiente alio ministro, dat Ecclesia missionem Episcopis & Presbyteris alias interdictis. (F)

I. Ministri Ecclesiæ qui nulla quidem excommunicationis, suspensionis, aut interdicti censura, sed tamen peccati mortiferi labe tenentur, possuntne remittere peccata cum ipsi sint peccatores?

R. Possunt. Iam a quarto sæculo damnavit Ecclesia Donatistas ut Hæreticos, eo quod contrarium assererent. (G)

I. Quomodo Ecclesiæ Ministri conferunt remissionem peccatorum?

(F) *Lege quæ dicemus infra in tract* de Sacramento pœnitentiæ *parte* 3. *sectione* 1. *capite* 5. §. 23.

(G) S. Aug. *Lib.* 2. *Contra Epistolam Parmeniani c* xi. *num.* 23..... Evangelium autem fur quoque Iudas sine detrimento credentium prædicavit: & fictos eorum, id est, occultos malos,.... cum fugiat Spiritus sanctus, per eorum tamen ministerium gigni spiritales filios asserunt. Nam quis ferat tantam dementiam, ut cum forte carnalem vocet hominem de coniuge filios procreantem, spiritalem appellet adulterum? Absit, inquit, ut hoc sentiam. Quomodo ergo adulter latens, cum apud eos præpositus esset, spiritales possit filios procreare, si carnales hoc facere non possunt? An forte tunc per manus eius vel Christus, vel Spiritus sanctus, vel forte Angelus baptizavit? Si ergo tunc homo baptizat, cum baptizator manifestus est bonus; cum vero baptizator latet malus, tunc Deus baptizat aut Angelus, & unusquisque talis spiritaliter nascitur, qualis fuerit a quo baptizatur; optent qui desiderant baptizari, ut homines per quos baptizantur, non sint manifesti boni, sed latentes mali, ut sic Deo vel Angelo baptizante sanctiores renasci mereantur. Hanc absurditatem si cogitant evitare, per quemlibet hominem, cum quis Christi baptismo baptizatur, Christum baptizare fateantur, de quo solo dictum est: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Ioan. 1. 33

N. 24. Nam illud ex Evangelio: *sicut*

R. Administrando Baptismum ceteraque Sacramenta, quibus remissio peccatorum annexa est.

I. Si Baptismus confertur vel ab iis qui extra Ecclesiam sunt; falsum ergo est quod dixisti ad solam Ecclesiam pertinere facultatem remittendi peccata?

R. Non suo nomine baptizant quicumque extra Ecclesiam positi rite baptizant, sed nomine Christi & Ecclesiæ, cuius exercent hac in parte ministerium. Itaque non alius quam Christus horum ore & manu baptizat & peccata remittit. Et hæc quidem caussa est cur infantes ab iis baptizati, & adulti qui Sacramentum ab iis suscipientes non communicant eorum iniquitati, ad Ecclesiam pertinent, suntque eius filii & membra. Eo in casu ancilla genuit liberos non sibi sed sponsæ matri. (H)

I. Quotiescumque Ministri Ec-

---

misit me Pater, & ego mitto vos; hoc cum
Joan XX. 21. *dixisset, insufflavit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum, si cui dimiseritis peccata, dimittentur; & si cui retinueritis, retinebuntur*... Satis ostenditur, non ipsos id agere, sed per eos utique Spiritum sanctum... Spiritus autem sanctus in Ecclesiæ Præposito vel Ministro sic inest, ut si fictus non est, operetur per eum Spiritus, & eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem qui per eum sive consecrantur, sive evangelizantur. Si autem fictus est, quoniam verissime scriptum est: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum; deest quidem saluti eius, ut auferat se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu: (Sap. 1. 5.) ministerium tamen eius non deserit, quo per eum salutem operatur aliorum .... Illos vero qui Evangelium annuntiabant non caste, qui non quidem aliud nisi veritatem, idest, Christum, tamen non veritate cordis boni, sed per occasionem commodorum suorum annuntiabant, finite, inquit, hos annuntiare; & gaudet non utique illis, sed eis qui per eos salvi fiebant ... Numquid de talium prædicatione gauderet, nisi sciret quod illis quidem perniciosum esset, rem castam non caste annuntiare; illis autem salubre, qui bona & vera per eos audientes proficerent ad salutem? Nam ubi non Christus, qui veritas est, sed falsitas & mendacium prædicatur, apertissime prohibet ad Galatas dicens: (Galat. 1. 9.) Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit. Itemque ad Timotheum, (1. Timoth. 1. 3.) Sicut rogavi te, inquit, ... ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent. Illos autem invidiosos, contentiosos, contumaces, non castos, occasionem quærentes faciendæ suæ malæ voluntatis, quia sic eorum fictionem fugiebat Spiritus sanctus, ut eorum non desereret ministerium, quo per eos Christus prædicabatur, non solum permittit ut faciant, sed & gaudet quia faciunt.

Cap. 13. *n.* 30. .. Unde consequenter intelligitur, perversitatem hominum esse corrigendam, sanctitatem autem Sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat enim eam in perversis & sceleratis hominibus, sive in eis qui intus sunt, sive in eis qui foris sunt, impollutam atque inviolabilem permanere: et quia dicuntur ea mali polluere, quantum in ipsis est dicuntur, cum illa impolluta permaneant; sed in bonis permanent ad præmium, in malis permanent ad iudicium.

(H) S. AUG. *Lib.* 5. *De Baptismo contra Donatistas*, *c.* 14. *n.* 22.... Non baptismum vestrum acceptamus: quia non est baptismus ille Schismaticorum vel Hæreticorum, sed Dei & Ecclesiæ, ubicumque fuerit inventus & quocumque translatus. Vestrum autem non est, nisi quod prave sentitis, & sacrilege agitis, & impie separamini.

Cap. 15. *num.* 23. Ecclesia quippe omnes per Baptismum parit, sive apud se, idest, ex utero suo; sive extra se de semine viri sui: (sive de se, sive de ancilla.) Sed & Esau de uxore natus, propter fraternam discordiam separatus est a populo Dei... Sicut apud istos (Hæreticos) Ecclesiæ iure quod est in Baptismo, nascuntur quicumque nascuntur: sed si concordent cum fratribus, per unitatem pacis ad terram veniunt promissionis, non de

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 13.

clesiæ rite conferunt Sacramenta, quibus remissio peccatorum adiuncta est, remittuntne toties peccata?

R. Toties remittunt, nisi adsit impedimentum ex parte suscipientis. Adeoque infantes rite baptizati recipiunt semper remissionem peccatorum, quia nullum ipsi possunt impedimentum ponere, utpote rationis incapaces. In adultis autem requiruntur ad remissionem peccatorum dispositiones quædam, quæ si desint peccata non remittuntur. Has explicabimus infra ubi de Sacramentis dicemus.

I. Ad cuiuscumque peccati remissionem obtinendam, recurrendumne est semper ad exterius Ecclesiæ ministerium?

R. Recurrendum est, nisi adsit impedimentum ineluctabile, ubi quæstio est de peccato originali & de peccatis quibuslibet mortiferis. Sed de peccatis venialibus non item. Horum enim remissio potest obtineri per orationem, sacrificium, ieiunium, solam cordis contritionem, bona opera, &c. De his fusius & enucleatius agemus ubi de Sacramentis, maxime cum de Sacramento pœnitentiæ verba faciemus.

I. Quid intelligis dum ais peccata remitti?

R. Intelligo peccata ita condonari & deleri, ut amplius non supersit eorum macula.

Docuit Calvinus peccatorum remissionem nihil aliud esse quam eorum non imputationem, ita ut, etiamsi numquam deleantur & permaneant semper, Deus tamen ea nec imputet nec puniat.

Ecclesia contra docuit semper cum Apostolo, ideo peccata non imputari, dum condonantur a Deo, quia reipsa delentur, ita ut amplius coram Deo non permaneant; ideo non puniri, quia non superest ulla amplius horum macula. *Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate*, inquit Apostolus, *aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial?* Templum Dei sumus per Baptismum, & Spiritus Dei habitat in nobis. (I) At quomodo Spiritus Christi & Dei habitaret in corde, in quo peccatum permaneret? Id itaque certissimum est, non ideo non imputari peccata

2. Corinth. VI. 14. 15.

materno utero rursus eiiciendi, sed in paterno semine agnoscendi: Si autem in discordia perseverent, ad Ismaelis funiculum pertinebunt.

Consule libros tres S. August. contra litteras Petiliani, *& Libros septem* de Baptismo, *nec non auctoritates ex eius libris supra allatas litt.* (C) *&* (G) *huiusce Paragraphi*.

(I) 1. Cor. III. 16. Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

VI. 19. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, & non estis vestri?

2. Cor. VI. 16. Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis: Et ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.

condonata, quia abfconduntur & teguntur, fed quia delentur nec amplius permanent. (K)

I. Noftris ne meritis confequimur peccatorum remiffionem?

R. Peccatorum remiffionem Chriftus nobis morte fua promeruit. Non aliam ob rem venit in mundum, & paffus eft, & refurrexit, nifi ut nobis mereretur remiffionem peccatorum. *Traditus eft propter delicta noftra*, inquit Apoftolus, *& refurrexit propter refurrectionem noftram*. Propriis ipfi viribus nihil poffumus mereri. Merita noftra Chrifti dona funt. Totum debemus Deo per Chriftum.

Rom. IV. 25.

I. Quifnam eft effectus remiffionis peccatorum in nobis?

R. Per hanc remiffionem Spiritus fanctus habitat in nobis, ut maneat nobifcum & efficiat nos amicos, immo *filios & heredes Dei, coheredes autem Chrifti*. (L)

Rom. VIII. 17.

I. Cum femel accepimus remiffionem peccatorum, indigemufne iterum eadem gratia?

R. Eadem quotidie indigemus, quamdiu vitam mortalem vivimus.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 13.

Tum quia infirmitate noftra fit ut quotidie prolabamur in peccata venialia plurima, pro quibus indigemus indulgentia divina; ideoque Chrifti ipfius præcepto dicendum nobis eft quotidie, *dimitte nobis debita noftra, ficut & nos dimittimus debitoribus noftris*.

Matth. VI. 12.

Tum quia quandoque accidit ut accepta remiffione peccatorum in peccata graviora relabamur, pro quorum remiffione omnino recurrendum eft ad Sacramentum pœnitentiæ. Hoc enim Sacramentum altera eft poft naufragium tabula, nec alia ratione remitti poffunt peccata mortifera poft baptifmum commiffa, iuxta præfcriptas a Chrifto leges.

Quidquid pertinet ad peccatorum remiffionem fufius explicabimus ubi agemus de Sacramentis Baptifmi, Pœnitentiæ & Extremæ unctionis.

(K) S. AUGUST. *Expofit.* 2. *in Pf.* XXXI. *num.* 9. *Beati quorum remiffæ funt iniquitates, & quorum tecta funt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec eft in ore eius dolus* ... Non in quibus non funt inventa peccata, fed quorum tecta funt peccata. Cooperta funt peccata, tecta funt, abolita funt Si texit peccata Deus, noluit advertere; fi noluit advertere, noluit animadvertere; fi noluit animadvertere. noluit punire; fi noluit punire, noluit agnofcere: maluit ignofcere ... Nec fic intelligatis quod dixit, peccata cooperta funt, quafi ibi fint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nifi punire peccata?

(L) ROM. VIII. 9. Vos autem in carne non eftis, fed in fpiritu: fi tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Chrifti non habet, hic non eft eius.

CONC. TRIDENT *Seff.* VI *cap.* 7. *de Iuftificatione*, 13. *Ian:* 1547. Nos iuftos facit ... renovamur fpiritu mentis noftræ, & non modo reputamur, fed vere iufti nominamur & fumus, iuftitiam in nobis recipientes ..... Quamquam enim nemo poffit effe iuftus, nifi cui merita paffionis Domini noftri Iefu Chrifti communicantur: id tamen in hac impii iuftificatione fit, dum eiufdem fanctiffimæ paffionis merito per Spiritum fanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iuftificantur, atque ipfis inhæret.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 14.

§. 14. *De iis quæ eventura sunt singulis Ecclesiæ membris, antequam gaudeant æternæ vitæ dotibus; ac primum de morte quæ subeunda est omnibus omnino hominibus.*

I. Quid est mors?

R. Mors est separatio animæ a corpore, in pœnam peccati singulis hominibus constitutam. (A)

In pœnam, inquam peccati: neque enim, ut superius diximus, homo conditus fuerat mortis legibus obnoxius: nonnisi post corruptam peccato naturam mors ineluctabilis homini facta est. Est ergo mors effectus & pœna peccati. (B)

(A) S. AMBROS. *De Bono mortis, c. 3. num.* 8. Scriptura docente, cognovimus quia mors absolutio est animæ & corporis, & quædam hominis separatio.

S. AUG. *Enarr. 2. in Psal.* XLVIII. *n.* 2.... Mors nempe aut separatio est animæ a corpore. Et ea quidem quam timent homines, separatio est animæ a corpore: mors autem vera quam non timent homines, separatio est animæ a Deo. Et plerumque cum timent homines istam quæ separat animam a corpore, incidunt in illam ubi anima separatur a Deo.

Enarrat. in Psal. LXX. *Serm.* 2. *num.* 3. *circa finem*. Duæ vitæ sunt, una corporis, altera animæ: sicut vita corporis anima, sic vita animæ Deus: quomodo si anima deserat, moritur corpus; sic anima moritur, si deserat Deus.

(B) ECCLI. XXV. 33. A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

ROM. V. 12. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.

VI. 23. Stipendia enim peccati mors.

S. AUGUST. *Serm.* 165. *alias* 7. *de verbis Apost. Ephes.* 3. *cap.* 6. *num.* 7. Aliqui (sicut audivimus) ipsorum (Pelagianorum) ita disputant: Prorsus, inquiunt, pro meritis suis omnes homines moriuntur, quia peccaverunt; non enim esset mors, nisi veniens de peccato. Optime quidem & vere dictum est, non esset mors, nisi veniens de peccato. Sed ego, cum hoc audio, ideo laudo, quia illam primam mortem intueor, & illius primi hominis pec-
1. Cor. XV. 22. catum. Audio enim Apostolum: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo
Rom. V. 12. omnes vivificabuntur. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Omnes enim unus fuerunt. Sic te audio dicentem, mortem hominis de peccato esse? Non, inquit. Et quid dicis? Omnem hominem Deus immortalem creat modo. Mirabilis novitas. Quid dicis? Prorsus, inquit, omnem hominem Deus immortalem creat. Quare ergo moriuntur parvuli infantes? Nam si dicam, quare moriuntur grandes homines? dicturus es mihi, Peccaverunt. Ergo de maiorum ætate non disputabo: parvulorum infantiam contra te testem citabo. Non loquuntur, & convincunt: tacent, & quod dico probant. Ecce infantes in suis utique operibus innocentes sunt, nihil secum nisi quod de primo homine traxerunt habentes: quibus propterea est gratia Christi necessaria, ut in Christo vivificentur, qui in Adam mortui sunt; ut quia inquinati sunt generatione, purgentur regeneratione. Ipsos ergo testes citabo. Responde mihi, quare moriuntur, si omnes homines immortales nascuntur, & quoniam peccant, ideo moriuntur? Quid putatis dici potuisse? Quæ aures ferant? Peccaverunt & ipsi. Ubi peccaverunt? Rogo te, quando peccaverunt? Quomodo peccaverunt? Bonum & malum quid sit nesciunt. Peccatum accipiunt, qui præceptum non capiunt? Proba mihi peccatores infantes: quod dixisti, vere quia oblitus es quod fuisti, proba mihi peccata infantium. An quia plorant, peccant? Quia motibus quasi mutorum animalium, molestias repellunt, voluptates accipiunt, ideo peccant? Si motus isti peccata sunt, ampliores peccatores in baptismo fiunt: quia cum baptizantur, vehementissime reluctantur. Quare illis in tanta reluctatione non imputatur peccatum, nisi quia nullum est adhuc voluntatis arbitrium?

I. Quid reputare animo maxime & meditari debemus circa mortem?

R. Hæc pauca quidem, sed gravissima.

N. 8. Sed aliud dico: Isti quia nati sunt, ut arbitraris, peccarunt. Nam si non peccarent, inquis, non morerentur. Quid de illis dicis, qui in utero moriuntur? O angustia! Et ipsi, inquit, peccarunt, ideo moriuntur? Mentiris, an falleris? Contradicit Apostolus, Nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali... Si autem hoc testimonium refellis, vade tibi potius ad illas vagationes, & dic: Quia in cælo peccarunt, & inde in corpora præcipitantur. Non dico, inquit. Quare non dicis? Quia dicit Apostolus, Nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali. Si ergo non eos accusas in cælo, quare accusas in utero? Ad utrumque respondet Apostolus, & eis respondet qui dicunt, In cælo peccaverunt; & eis respondet qui dicunt, In utero peccaverunt, quia ad utrumque valent illa verba quæ dicunt, antequam nascerentur, nihil egisse vel boni vel mali. Rom. ix. 11.

Sermon. 173. *alias* 33 *de Verbis Apost. 1. Thessal.* 4. *cap* 2. *num.* 2. *versus finem*. Si peccatum non præcessisset, sine dubio mors secuta non fuisset. Secura est ergo mors etiam corporis, quam præcessit mors animæ. Mors animæ præcessit deserendo Deum, & mors corporis secuta est deserente anima. Hac deseruit volens, hac coacta est deserere nolens. Tamquam illi diceretur, Recessisti ab eo quem diligere debuisti, recede ab eo quod dilexisti.

Serm. 231. *in diebus Paschal* 2. *alias de temp.* 141. *cap* 2. *n.* 2. Unde venerit mors, originem ipsius quæramus. Pater mortis peccatum est. Si enim numquam peccaretur, nemo moreretur. Legem Dei, hoc est, præceptum Dei cum conditione homo primus accepit; ut si servaret, viveret; si corrumperet, moreretur. Non se credendo moriturum, fecit unde moreretur; & invenit verum fuisse quod dixerat qui legem dederat. Inde mors, inde mortalis, inde labor, inde miseria, inde etiam post mortem primam mors secunda, id est, post mortem temporalem mors sempiterna.

Serm 299. *in Natali Apost.* 5 *n* 8. *post med.* Mors ergo nostra de pœna est propinata nobis. A radice hanc accepimus, diffusio ramorum generis humani. Adam primus hanc peccando meruit. *A muliere initium factum est peccati*, sicut Scriptura loquitur, *& per illam omnes morimur*. Et, Eccles. xxv. 33. *per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Ergo in nostra natura & culpa & pœna. Deus naturam sine culpa fecit, & si sine culpa persisteret (*forte* perstitisset) nec pœna utique sequebatur. Inde venimus, inde utrumque traximus, & hinc multa contraximus. Rom. v. 12.

N. 10... Peccatum aculeus mortis, quo aculeo facta est mors, non quem aculeum fecit mors: quomodo venenum poculum mortis, quia facit mortem, non quia fit a morte ... Ad agonem tibi mors dimissa est. Nam poterat Deus iustificato tibi auferre mortem, sed dimisit ad certamen, ut esset quod pro fide contemneres. Nam de quibus voluit, fecit. Enoch translatus est, & Elias translatus est, & vivunt. Iustitia ipsorum meruit hoc? An Dei gratia & Dei beneficium & speciale concessum? Ut creator ostendat in omnibus potestatem, commendavit nobis quid possit.

N. 11. Frustra ergo isti, qui dicunt non de peccato nos mori, quantum pertinet ad corporis mortem, sed naturæ esse quod morimur, & moriturum fuisse Adam etiam si non peccasset, frustra nobis istos opponunt, Enoch & Eliam. Valde inconsiderate loquuntur; & si attendant, contra se loquuntur. Quid enim dicunt? Si peccati est mors, quare non mortui sunt Enoch & Elias? Non vides, qui hoc loqueris, quia naturæ dicis esse mortem, qui negas esse peccati?.. Et interrogas me, Si peccati est, quare Enoch & Elias non sunt mortui? Et ego respondeo. Immo si naturæ est, quare Enoch, & Elias non sunt mortui? Vivunt Enoch & Elias; translati sunt, ubicumque sint, vivunt. Et si non fallitur quædam ex Scriptura Dei coniectura fidei, morituri sunt. Commemorat enim Apocalypsis quosdam duos mirabiles Prophetas, eosdemque morituros, & in conspectu hominum resurrecturos, & adscensuros ad Dominum; & intelliguntur ipsi Enoch & Elias, quamvis illic nomina eorum taceantur .... Adhuc dic mihi, Si peccati

1. Certissime moriemur. Ab ea lege nullus eximitur. (C)

2. Quandonam & quo mortis genere, incertum. Incautos forte subita mors occupabit. (D)

est mors, quare non sunt mortui? Repono tibi, Si naturæ est mors, quare non sunt mortui? Ego dico, ut vivant, finitam esse culpam: tu dic, si potes, finitam esse naturam.

Serm. 361. *alias* 120. *de diversis*, *cap.* 17. *num.* 16. Mors ergo in Domino nostro signum fuit alienorum peccatorum, non pœna propriorum. In omnibus autem hominibus mortalitas pœna peccati est: trahitur enim ab origine peccati, unde omnes
1.Cor.xv.22. venimus: de illius hominis lapsu .... *Sicut* enim *in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur* .... meritum enim mortis peccatum est.

N. 17. Mortalitas de peccato venit in omnes homines.

(C) Eccles. viii. 8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur.

1. Cor. xv. 22. In Adam omnes moriuntur.

S. Aug. *in Ps.* xxxviii. *vers.* 12. *num* 19. *Verumtamen vane conturbatur omnis homo vivens* ... Quid enim in hac terra certum est, nisi mors?... Profecisti: quid sis hodie scis, quid futurus sis crastino, nescis. Peccator es: quid sis hodie scis, quid futurus sis crastino nescis.... Quocumque te verteris, incerta omnia: sola mors certa... natus es, certum est quia morieris: & in hoc ipso quia mors ipsa certa est, dies mortis incertus est. Inter hæc incerta, ubi sola mors certa, cuius etiam hora incerta, & sola multum cavetur, quæ nullo modo devitatur, *Omnis homo vivens vane conturbatur*.

(D) S. Aug. *in Ps.* xxxviii. *n.* 21.... Hic autem ubi dicturus est Dominus domus, Migra, & quando dicturus est nescis; paratus esto. Desiderando autem domum æternam paratus eris. Nec succenseas ei, quia cum vult dicit, Migra. Non enim cautionem tecum fecit, & placito quodam se obstrinxit, & conductor domus accessisti certa pensione ad certum tempus: quando vult Dominus eius, migraturus es.

Serm. 154. *alias* 5. *de verbis Apostoli*, *cap.* 10. *num* 15 ... *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quid est hoc fratres? Quasi carcere vult corpore. Quid festinas?... Mors quandoque ventura est, & te ab isto corpore mortis dies adveniens ultimus procul dubio liberabit.... Quid est quod dicis: *Quis me liberabit?* Mortalis loqueris, moriturus loqueris. Separatio mentis a carne quandoque ventura est: propter brevitatem vitæ numquam longe est, propter quotidianos casus quando sit, nescis. Ergo sive festines, sive tardes, omnis vita humana brevis est.

Serm. 361. *alias* 120. *de diversis*, *c.* 5. *num.* 5 ... Utinam vere cogitarent, se cras esse morituros. Quis enim tam demens atque perversus est, quis tam hostis animæ suæ, qui crastino die moriturus non cogitet finita esse omnia propter quæ laborat?... Et si homines propter eos, quos hic relinquunt, testamenti curam gerunt imminente die mortis suæ, quanto magis debent de anima sua aliquid cogitare? Cogitat homo quos relinquat, & se qui hæc omnia relinquit non cogitat? Ecce habebunt filii tui quod dimittis, tu nihil habebis, & tota cogitatio tua in eo consumitur, qua peregrini post te transeant, non quo transeuntes perveniant.

Cap. 20. *num.* 19... Attendite vobis: transit hic mundus, recordamini Evangelium, ubi prædicit Dominus sic futurum novissimum diem, quomodo in diebus Noe. Manducabant & bibebant, emebant & vendebant, uxores ducebant, nubebant, donec intravit Noe in arcam, venit diluvium, & perdidit omnes .....
Non graventur corda vestra in crapula & e- Luc. xxi. 34.
brietate. Sint lumbi vestri accincti, & lu- Id. xii. 35.
cernae ardentes; & similes estote pueris expectantibus Dominum suum, quando veniat a nuptiis. Exspectemus eum venturum, non nos torpentes inveniat. Turpe est mulieri coniugatae non desiderare virum suum: quanto turpius Ecclesiæ non desiderare Christum?... Venturus est sponsus Ecclesiæ ad tradendos æternos amplexus, ad faciendos nos sibi sempiternos coheredes; & nos ita vivimus, ut eius adventum non solum non desideremus, sed etiam timeamus. Quam verum est quod sic venturus est dies ille, quomodo in diebus Noe? Quam multos sic inventurus est, & eos qui Christiani appellantur? Ideo per tot annos ædificatur arca, ut evigilent qui non credunt.

3. Omnibus fere pallida mors de improviso intervenit. (E)

4. Moriendum omnibus, sed semel. Itaque mors parum Christiana, malum irreparabile. (F)

5. Ex morte pendet vel æterna felicitas vel æterna miseria: nihil est ergo cui maiori cura & sollicitudine prospiciendum sit, quam ut sancte & pie moriamur. (G)

Serm. 39. *alias* 13. *ex homil.* 50. *c.* 1. *n.* 1 .. Promisit tibi, quoniam quo die conversus fueris, obliviscitur mala tua præterita: sed numquid vitam crastini diei promisit tibi? .. Diem mortis incertum salubriter constituit Deus: diem ultimum suum quisque salubriter cogitet. Misericordia Dei est, quia nescit homo quando moriatur. Latet ultimus dies, ut observentur omnes dies.

Enarrat. in Psal. XXXIV. *Serm.* 1. *num.* 14. *ad calcem*. Cras forte moriturus sum, qua fronte te videbo? Magna misericordia ipsius, & monuit ut bene vivamus, & diem nobis novissimum mortis nostræ abscondit, ne nobis de futuro aliquid promittamus. Facio hodie, & vivo: cras non facio. Quid si te non invenit cras?

(E) S. Aug. *Serm.* 40. *alias* 11. *inter homil.* 50. *c.* 3. *n.* 5. Crastino die te victurum nemo tibi promisit.

(F) Hebr. IX. 27. Statutum est hominibus semel mori.

S. August. *Serm.* 77. *de verbis Evang. Matth. alias de temp.* 74. *cap.* 10. *num* 14. Ex quo nascimur, necesse est ut moriamur. Morbus hic necesse est ut ad mortem perducat... Necesse est ut quisquis natus fuerit, inde moriatur. Moritur inde, non potest aliter. Hoc & medicus & imperitus pronuntiat.

Serm. 97. *de verbis Evang. Marc.* 13. *alias* 21. *de verbis Dom. cap.* 2. *n.* 2. Audivit homo, Morte morieris. Utatur bene pœna sua... bene utatur malo suo, ut proficiat bono suo. Quis nescit, quia pœna est, necesse esse ut moriamur; & quod est gravius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis.

Cap. 3. *n.* 3. Cetera nostra & bona & mala incerta sunt: sola mors certa est ... Ex quo nascitur homo, dicendum est: Non evadit. Quando natus est, ægrotare cœpit. Quando mortuus fuerit, finit quidem ægritudinem: sed nescit utrum pergat in peiorem.

Serm. 343. *alias* 2. *inter editos ex* MSS. *Carthus. num.* 2. Morituri sumus omnes: nec agit quisquam qui cupit evadere, ut mortem auferat; sed ut differat debitum. Hoc omnes tenent, hoc omnes reddituri sumus, quod de Adam traximus: & quod mori nolumus, ab exactore huius debiti non securitas datur, sed dilatio postulatur.

Serm. 361. *alias* 120. *de diversis, cap.* 22. *num.* 21... Ieiunemus & oremus, cras enim morimur .... non deficiamus, nec corda nostra oneremus crapula & ebrietatibus; sed solliciti expectantes, accincti lumbis & lucernis ardentibus, adventum Domini nostri; ieiunemus & oremus, non ideo quia cras moriemur, sed ut securi moriamur.

(G) S. Paulinus *Epist.* 43. *ad Desid. alias* 35. *num.* 6. Verum, quia *novissima hora est*, & *securis iam ad radices arborum posita*, aridis & infelicibus lignis iustum minatur excidium, quæso te, ut indulgentiam mihi & laxamentum temporis depreceris; ut morte dilata forsitan succum feracitatis accipiam de caritatis tuæ diligentia, & sollicitudinis meæ cultu; ut cor meum divinus timor fodiat, & stirpem meam necessaria pœnitudo stercore humilitatis impinguet: deinde ego ad vigilantiam sollicitudinis excitatus, omni hora paratus assistam, & Domino absente sim trepidus, ut adveniente securus sim; omni me tempore, omni die fertilem sibi Christus inveniat, id est, ut numquam cuiquam operi voluntatis illius immaturus appaream: sed si forte in tempore iracundiæ desideraverit a me pacem suam, non sit mens mea per iracundiæ acerbitatem cruda concordiæ; nec exspectem ut sol occidat super iram meam, ne occidat vita mea, si ante clauserit vesper diem, quam exstinxerit pax furorem.

1. Ioan. II. 18. Luc. III. 9.

N. 7. Quod autem de iracundia posui, de omni vitiorum genere dictum puta. Hoc enim arbitror esse illud, quod Dominus in arbore illa ante tempus suum poma quæsivit. Neque enim ille qui *Novit occulta cordis*, & qui cogitationes hominum perspiciebat, id quod in hominum

Ps. XLIII. 22. iuxta LXX.

6. Nec procrastinanda eiusmodi cura & sollicitudo est. Nam etiam si certum esset non esse te morte subita præripiendum, tamen experientia docet, parum aptum esse, nec sufficere ad rem tam gra-

oculis erat positum, non videbat; aut etiam humano sensu minor erat, ut etiam in parvulorum scientia positum anni tempus ignoraret, & autumni fructum vere deposceret? Sed artifex salutis nostræ, Creator, cuius vita & actus omnis in terris forma nobis conversationis & morum fuit, ideo visibiliter invisibilia sua consilia disposuit, & in creaturis irrationabilibus animæ rationalis speciem suæ conformationis expressit, ut nos ad omnia nobis salutaria scriptis operum suorum atque verborum insignibus erudiret. Et hoc est quod voluit intelligi per Evangelistam nobis indicando non suo tempore fructum ab arbore se petiisse, ut omni tempore homo se fructum Deo debere cognoscat; quia bonus Dominus, qui hominem mortalem immortalitati præparat, iam & in hoc sæculo vult eum speciem perpetuitatis induere; ut fructum non accipiat de tempore, sed omni tempore sit maturus illi, cum quo vel in quo mansurus est sine tempore.

S. Aug. *Serm.* 102. *de verbis Evang. Lucæ* 10. *cap* 1. *n.* 1. *in fine*. Vivite bene, ne moriamini male.

Cap. 3. *num.* 4. Non probat malam mortem, nisi tempus post mortem.

Serm. 40. *alias* 11. *inter homil.* 50. *cap.* 4. *num.* 6. Noli dormire, ne in æternum dormias; evigila, ut mecum vivas.

Serm. 154. *in append. olim de temp.* 120. *& post in append.* 45. *n.* 10. Quotidie expavescenda transitus nostri & commigrationis incerta hora; quæ & modo vel insperata vel subita sunt, & in æternum remediis caritura sunt. Præveniendus est dies, qui prævenire consuevit ... periculosissima est in ultimum diem promissa securitas: deinde stultissimum est, ut caussa quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reservatæ liberius peccat .... Ille (latro bonus) nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta ultima infelici fraude posuit ... Opus est ergo, ut sibi homo quotidiano actu provideat, & procuret bonam consummationem: opus est, ut tota vita nostra talis sit in conversatione, ut liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicii cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus, Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum.

Serm 279. *de Paulo Apost. in solemn. convers. eiusd* 2. *alias* 14 *ex Sirmond n* 9. Quid enim, si nolis mori, non es moriturus? Quid times, quod vitare non potes? Times, quod etsi nolis, erit; & non times, quod etsi nolis, non erit. Quid est quod dixi? Omnibus hominibus natis constituit Deus mortem, per quam de isto sæculo emigrent. Exceptus eris a morte, si exceptus fueris a genere humano. Quid facies? Numquid tibi modo dicitur, Elige utrum velis esse homo? Iam homo es, venisti. Quomodo hinc exeas, cogita: natus es, moriturus es. Fuge, cave, repelle, redime: mortem potes differre, non auferre. Veniet, etsi nolis: veniet, quando nescis. Quid ergo times, quod etsi nolueris, erit? Time potius, quod si nolueris, non erit. Quid est hoc? Impiis, infidelibus, blasphemis, periuris, iniquis, & omnibus malis gehennæ ignes ardentis, & æternas flammas minatus est Deus. Primo compara hæc duo, mortem ad momentum, & pœnas in æternum. Times mortem ad momentum, veniet, etsi nolis: time pœnas in æternum, quæ non venient, si nolueris. Multo maius est quod timere debes, & in potestate habes ne veniat tibi; & maius est, & longe maius, incomparabiliter maius quod timere debes, & in potestate habes ne veniat tibi. Etenim si bene vixeris, si male vixeris, moriturus es: non effugies, ut non moriaris, seu vivendo bene, seu vivendo male. At vero si elegeris hic bene vivere, in æternas pœnas non mitteris. Quia vero eligere non potes hic, ne moriaris: elige cum vivis, ne in æternum moriaris. Hæc est fides, hoc Christus ostendit moriendo & resurgendo. Moriendo ostendit, quod velis nolis passurus es: resurgendo ostendit, quod si bene vixeris, accepturus es.

Serm 306. *in Natali Massæ candidæ*, *alias de diversis* 112. *cap.* 2. *num.* 2. Non

vem, ut par eſt, procurandam, tempus ingraveſcentis morbi, ſi tunc ſolum de morte cogitare incipias. Quod ſi exſpectes ætatem proveſtiorem, ſpes hæc nimium incerta eſt. Interea forte capiet te Deus & derelinquet. (H)

I. Quomodo cavenda mors eſt?

---

eſt in hominis poteſtate quo exitu hanc vitam finiat: ſed eſt in hominis poteſtate quomodo vivat, & vitam ſecurus finiat.

Serm. 344. *alias* 31. *ex Sirmond. n.* 3.... Unde ergo & Martyres vicerunt? Quia voluntati carnis voluntatem ſpiritus præpoſuerunt. Amabant hanc vitam, & deponderabant. Inde conſiderabant quantum amanda eſſet æterna, ſi ſic amatur iſta peritura. Moriturus mori non vult; & tamen erit neceſſario moriens, quamvis continue mori nolens. Nil agis quod mori non vis, nil efficis, nil extorques: nullam habes poteſtatem tollendi mortis neceſſitatem. Veniet, te nolente, quod times; aderit, te recuſante, quod differs. Mortem quippe ſatagis ut differas; numquid ut auferas? Si ergo in amatoribus huius vitæ tantum de differenda morte ſatagitur, quantum de auferenda laborandum eſt? Mori certe non vis. Muta amorem, & oſtenditur tibi mors, non quæ, te nolente, aderit, ſed quæ, ſi volueris, non erit.

N. 4... Vide duas mortes, unam temporalem, eamdemque primam; alteram ſempiternam, & eamdem ſecundam. Prima mors omnibus præparata eſt: ſecunda ſolis malis, impiis, infidelibus, blaſphemis, & quidquid aliud ſanæ doctrinæ adverſatur. Intende, propone tibi iſtas mortes duas. Si fieri poteſt, ambas non vis pati. Scio, vivere amas, mori non vis; & de hac vita in aliam vitam ſic tranſire velles, ut non mortuus reſurgeres, ſed vivus in melius mutareris ... Non vis ſpoliari, ſed ſpoliandus es. Hoc tamen agas oportet, ut ſpoliatus per mortem carnea tunica, inveniaris indutus lorica fidei ... Nam prima mors ſpoliatura eſt te carne, interim ſeponenda, & ſuo tempore recipienda. Hoc velis, nolis. Non enim quia vis, reſurges; aut ſi nolis, non reſurges; aut ſi reſurrectionem non credis, non propterea non reſurges. Opus eſt ut potius agas, ut qui reſurrecturus es, velis, nolis, ſic reſurgas ut habeas quod velis.

(H) S. August. *Enarr. in Pſal.* cxlviii. *n.* 11.... Quare aliquando percutiunt montem fulmina, & non percutiunt latronem?... quia forte adhuc latronis converſionem quærit; & ideo percutitur mons qui non timet, ut mutetur homo qui timet. Aliquando & tu cum das diſciplinam, terram feris, ut infans expaveſcat. Et aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mihi, Ecce ferit innocentiorem, & dimittit ſceleratiorem. Noli mirari: undecumque mors pio bona eſt. Unde autem ſcis, illi ſceleratiori, ſi ſe mutare noluerit, quid pœnarum in occulto ſervetur? Nonne mallent fulmine incendi, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum? Opus eſt, ut innocens ſis. Quid enim? Malum eſt mori naufragio, & bonum eſt mori febre? Sive inde, ſive inde moriatur, quære qualis ſit qui moritur; quo poſt mortem iturus eſt, non unde de vita exiturus. Quacumque occaſione hinc exituri ſumus ... Novit igitur Deus quid agat. Tu time, & bonus eſto. Undecumque voluerit ut exeas hinc, paratum te inveniat. Inquilinus enim es, non poſ- *Pſ.* cxviii. 19.
ſeſſor domus. Locata eſt enim tibi domus; domus iſta tibi locata eſt, non donata, & ſi nolis, migrabis: & non eam tali conditione accepiſti, ut quaſi tempora certa tibi ſint. Quid dixit Dominus tuus? Quando voluero, cum dixero, Migra, paratus eſto. Expello te de hoſpitio, ſed dabo domum: inquilinus es in terra, eris poſſeſſor in cælo.

Serm. 20. *alias* 3. *ex Sirmondianis*, *n.* 4.... Ne tardes converti ad Dominum, *Eccliſ.* v. 8. 9.
neque differas de die in diem: ſubito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te ... Si deſperes, peris. Si ſperes, peris. Ubi tibi tutus locus erit, ut ab utraque fovea te eripias, & conſtituas te in via recta, ſerviens Deo, miſerans animam tuam, placens Deo? Male deſperabas; audiſti, In quacumque die converſus fuerit iniquus, omnes iniquitates eius obliviſcar. Male ſperare cœperas: audiſti, Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem. Undique te circumdedit providentia Dei miſericorditer. Quid dicis? Promiſit mi-

R. 1. Emundanda est serio conscientia a præteritis peccatis. 2. Prospiciendum sibi, & suis in his quæ tum ad præsentem vi-

hi Deus indulgentiam; quando me convertero dabit eam ..... Prorsus quando te converteris, dabit: sed ipsum quando, quando est? Quare non hodie est? Quare non cum tu me audis? ... Quare non hodie? quare non modo? ... Cras tu tibi promittis? ... Ne differas de die in diem, subito enim veniet ira eius.

Serm. 40. *alias* 11. *inter hom.* 50. *n.* 2... Quisquis non vis corrigi, quid tibi promittis? Desperando peris, an sperando? Quisquis desperando peris, hoc dicis in animo tuo: Iniquitas mea super me est, in peccatis meis contabesco; quæ mihi spes est vivendi? Audi Prophetam dicentem: *Nolo mortem impii, tantum revertatur impius a via sua pessima, & vivat.* Qui sperando peris, hoc dicis in animo tuo: Bonus est Deus, misericors est Deus, ignoscit omnia, non reddit mala pro malis. Audi Apostolum dicentem: *Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit?*

Ezech. xxxiii. 11.

Rom. ii. 4.

Tract. 33. *in Ioan. num.* 7. Intendant ergo qui amant in Domino mansuetudinem, & timeant veritatem. Etenim *dulcis & rectus Dominus.* Amas quod dulcis est, time quod rectus est. Tamquam mansuetus dixit, *Tacui:* sed tamquam iustus, Numquid semper tacebo? *Misericors & miserator Dominus.* Ita plane. Adhuc adde, *longanimis*; adhuc adde, *& multum misericors*: sed time quod est in novissimo, *& verax.* Quos enim modo sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. *An divitias longanimitatis & mansuetudinis eius contemnis, ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit?* Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus & verax Dominus. Largitur tibi spatium correctionis: sed tu plus amas dilationem quam emendationem. Malus fuisti heri? hodie bonus esto. Et hodiernum diem in malitia peregisti? vel cras mutare. Semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimum polliceris: quasi ille qui tibi per pœnitentiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Unde scis quid pariat crastinus dies? Recte dicis in corde tuo:

Ps. xxiv. 8.

Isa. xlii 14.

Ps. lxxxv. 15.

Rom. ii. 4.

Quando me correxero, Deus mihi omnia peccata dimittet. Negare non possumus, quod correctis atque conversis indulgentiam Deus promisit. Nam in quo Propheta mihi legis quia promisit correcto indulgentiam, non mihi legis quia promisit tibi Deus longam vitam.

N. 8. Ex utroque igitur homines periclitantur, & sperando & desperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando decipitur. Qui decipitur? Qui dicit: Bonus est Deus, misericors est Deus, faciam quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum inciderint in gravia peccata, putantes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud seipsos: Iam damnandi sumus, quare non quod volumus facimus? animo gladiatorum ferro destinatorum. Ideo molesti sunt desperati: iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes, & cum multum speras de misericordia, incidas in iudicium: metuendum est rursus ne te occidat desperatio, & cum putas iam tibi non ignosci quæ gravia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiam, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergo agit Dominus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui spe periclitantur, hoc dicit: *Ne tardes converti ad Dominum; neque differas de die in diem, subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacumque die iniquus conversus fuerit, omnes iniquitates eius oblivisear. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum; propter illos qui spe periclitantur & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniat ultimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes, in quo corrigaris.

Prov. i. 26.

Eccli. v. 8. 9.

Ezech. xviii. 27.

Vide etiam auctoritates infra allatas litt. (P) *hocce* §.

tam, tum ad futuram pertinent.

3. Instituenda vitæ ratio plane Christiana ad legis Evangelicæ normam.

Hæc omnia fusius explicabimus in serie huius operis.

I. Debetne videri mors terribilis homini Christiano?

R. Immo vero est quod desideret eam Christianus. *Si* enim *in hac vita tantum in Christo sperantes sumus*, inquit Apostolus, *miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Est ergo unde gaudio exultent, dum sentiunt appropinquare horam, in qua finis imponetur miseriis, & patebit aditus ad vitam æternam beatam, cuius una spe reficiuntur hic, & recreantur vere Christiani.

1. Cor. c. xv. 19.

I. Quod ait Apostolus: *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*; nonne id de Apostolis solum eorumque successoribus intelligendum est, propter labores & ærumnas & difficultates ministerii Evangelici? Cur ergo sententiam hanc ad omnes omnino Christianos extendis?

Id. Ibid.

R. Hanc & ad omnes Christianos extendi nihil vetat. Ut enim Christiane vivatur, abstrahendus plane animus est ab omni cupiditate, soli Deo vivendum. Adeoque indesinenter pugnandum est contra propriam concupiscentiam, continuo vigilandum, ne quando abripiat vis cupiditatum, consuetudinis, exemplorum, præiudiciorum, quæ nobis velut innata & educatione firmata sunt. Vincendæ difficultates undique erumpentes. Subeunda sæpius hominum contradictio, invidiæ, odia, ludibria, dicteria, calumniæ, violentiæ, vexationes. Eligendum magis affligi cum populo Dei, & deprimi, & privari bonis omnibus, quam temporalis peccati habere iucunditatem. Hæc omnia dura naturæ. Ideoque spes vitæ melioris una est vere Christianorum hic peregrinantium consolatio. *Si in hac vita tantum sperantes essent, miserabiles essent & miserabiliores omnibus hominibus*.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 14.

Iam apud se cogitet coram Deo unusquisque qui hæc Apostoli verba legerit, num revera existimet miserum se fore, & miserabiliorem omnibus hominibus, nisi spes adesset vitæ melioris.

Sanctus Augustinus non dubitat asserere, ad damnationem æternam sufficere si quis nullo patriæ cælestis desiderio teneatur, & suam omnem felicitatem & spem ponat in vitæ præsentis commodis. Hanc Sanctus Augustinus doctrinam hausit ex Evangelicis oraculis. Legantur verba Abrahæ ad divitem epulonem apud Lucam: *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*. (1)

Luc. xvi. 25.

I. Malum ergo est mortem time-

(1) S. Aug. *Enarrat. in Psal.* 49. *num.* 22. *circa med.* Est quædam tribulatio quam nos debemus quærere, & invenire. Quæ est ista? Ea ipsa in hoc mundo felicitas, affluentia rerum temporalium; non quidem ipsa tribulatio est, solatia sunt nostræ tribulationis. Cuius tribulationis? Nostræ peregrinationis. Hoc enim ipsum

re; & metus ille ab homine Christiano procul excutiendus?

R. Metus ille vel procedit a principio legitimo, tuncque nihil habet in se mali: vel a malo principio procedit, tuncque malus est. Rem explico.

Si quis mortem ideo timet, quia dolet se invitum avelli a suis cupiditatibus, quibus adeo illaqueatus est, ut vellet iis, si fas esset, æternum frui: is corde corruptus est. Caritas enim exulat ab eo corde in quo cupiditas dominatur. In statu damnationis est, qui ad mortem timendam ex tali principio movetur. (K)

Sed nihil est vitii, si quis mortem timeat ex innata cuilibet propensione, qua fugit unusquisque mortem ut dissolutionem sui. Hunc metum experiri voluit Christus ad consolationem suorum, qui & illum essent experturi. (L)

---

quod cum Deo nondum sumus, hoc ipsum quod inter tentationes molestiasque versamur, quod sine timore esse non possumus, tribulatio est; non enim est illa securitas quæ nobis promissa est. Hanc tribulationem peregrinationis suæ qui non invenerit, ad patriam redire non cogitat.

2. Cor. v. 6. *In Psal.* 85. *num.* 11. Quamdiu in corpore sumus, peregrinamur a Domino. Quodlibet hic abundet, nondum sumus in illa patria, quo redire festinamus. Cui peregrinatio dulcis est, non amat patriam: si dulcis est patria, amara est peregrinatio; si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non est tribulatio? Quando in patria delectatio... Nemo carnem consulat, spiritum consulite... Ergo ne si acciperemus securitatem nos in affluentia bonorum sæcularium semper futuros, & diceret nobis Deus, faciem meam non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere, & dicere: Abundant mihi ista, bene mihi est, nihil amplius quæro. Nondum cœpit esse amator Dei, nondum cœpit suspirare tamquam peregrinus. Absit, absit. Recedant omnia seductoria, recedant blandimenta falsa, recedant ea
Ps. xli. 11. quæ nobis quotidie dicunt: Ubi est Deus tuus? Effundamus super nos animam nostram, confiteamur in lacrymis, gemamus in confessionibus, in miseriis suspiremus. Quidquid nobis adest præter Deum nostrum, non est dulce. Nolumus omnia quæ dedit, si non dat seipsum qui omnia dedit.

Enarrat. in Psalm. CXXXVII. *vers* 7. *n.* 12... In medio tribulationis es, & nescis? Vita ista parva tribulatio est? Si non est tribulatio, non est peregrinatio: si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis. Quis enim non tribuletur, non se esse cum eo quod desiderat? Sed unde tibi non videtur ista tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia ista vita tribulatio est: quacumque prosperitate fulgeat, quibuslibet deliciis abundet, atque circumfluat; quando nondum est illud gaudium sine ulla tentatione certissimum, quod nobis in fine servat Deus, sine dubio tribulatio est.

In Psalm. CXLVIII. *num.* 4... Qui non gemit peregrinus, non gaudebit civis: quia desiderium non est in illo... Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. 2. Cor. v. 6. Nondum sumus in patria, quando erimus in patria? Quando triumphabimus de victo inimico?... Quando ergo nulla erit mortis contentio, quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mutabilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ?.... Securi estote, tantummodo in ista peregrinatione vitæ quomodo agatis, videte. Non vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliviscamini civitatem Ierusalem. Et si corpus vestrum adhuc in Babylonia tenetur, cor vestrum ad Ierusalem præmittatur.

(K) S. August. *in Psalm.* LXXXV. *num.* 11. *Vide sup. litt.* (I) *hocce* §.

(L) S. August. *Serm.* 305. *in solemn. Mart. Laurentii* IV. *alias* 26. *ex Sirmond. n.* 4... *Anima mea turbata est*. Nos in se transfiguravit, nos vidit, nos inspexit, nos fatigatos suscepit & fovit; ne forte quando veniret alicui membro eius ultimus dies, quo ista esset vita finienda, turbaretur per infirmitatem, & desperaret salutem, & diceret se ad Christum non pertinere, quoniam non sic præparatus esset ad.

Licet quoque mortem timere ex consideratione peccatorum, quibus fit ut moriamur incerti quid futuri simus post supremum diem. Sed metus ille temperari debet Christiana fide & spe divinæ misericordiæ per Christum recipiendæ. Nec fas est ex metu mortis quidquam agere contra legem Dei.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 14.

Tandem tenentur omnes saltem patienter & cum intima cordis subiectione ferre mortem, ut pœnam peccatis nostris debitam, si nondum eo perfectionis devenerit, ut eam libenter & cum delectatione subeant ut finem miseriarum & initium æternæ beatitudinis. Peccaret certe graviter, adeo-

mortem, ut nulla in illo perturbatio exoriretur, nulla tristitia mentem devotissimam nubilaret ... *Nunc anima mea turbata est*. Agnoscite vos in me ut quando forte turbati fueritis, non desperetis, sed ad caput vestrum revoceris adspectum, & dicatis vobis: Quando Dominus dicebat, *anima mea turbata est*, nos in illo eramus, nos significabamur. Turbamur, sed non pe-

Ps. XLII. 5. rimus. *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Non vis finiri miseram vitam? Tanto est miserior, quanto & misera amata est, & non vis finiri: minus esset misera, si non amaretur. Qualis est beata vita, quando sic amatur misera vita, tantum quia vocatur vita?

Serm. 306. *alias de divers.* 112. *num.* 4... Si dicam, vis vivere? Puto nemo est qui dicat, Nolo. Omnes enim natura habent insitum vivere velle, mori nolle.

Serm. 297. *alias* 107. *de diversis*, *cap.* 2. *num.* 3 Consolatur Dominus, transfigurans in se infirmitatem nostram, & di-

Matth. XXVI. 38. cens: *Tristis est anima mea usque ad mortem* .... Utique natura refugit mortem. Intuere omne animalium genus, nullum invenies quod nolit vivere, quod non timeat interire. Habet istum sensum genus humanum. Dura est mors: sed non, inquam, quia mors est dura, ideo neganda est vita. Petrus etiam senex nolebat mori. Mori quidem nolebat, sed Christum sequi malebat.

Cap. 3 *num.* 4. Non reprehendimus, non accusamus, etiam si vita ista ametur. Sic tamen vita ista ametur, ne in eius amore peccetur. Ametur vita, sed eligatur vita.

Tract. 43. *in Ioan num.* 11. & 12... *Mortem non videbit in æternum, qui sermonem meum servaverit*. Non expavescamus istam mortem, sed illam timeamus. Quod est autem gravius, multi perverse timendo istam, inciderunt in illam .... Timendo mortem quæ non evaditur, inciderunt in mortem quam evadere feliciter possent, si istam quæ non evaditur infeliciter non timerent. Natus es homo, moriturus es. Qua ibis, ut non moriaris? Quid facies ut non moriaris? Ut Dominus tuus necessitate moriturum consolaretur, voluntate mori dignatus est. Quando vides Christum mortuum, dedignaris mori? Ergo moriturus es: Qua evades hoc, non habes. Hodie fit, cras fit; futurum est, debitum est reddendum ... Quantumlibet diu differatur, veniet quod differtur.

Tract. 60. *in Ioan. n.* 2. Turbatus est ergo potestatem habens ponendi animam suam, & potestatem habens iterum sumendi eam. Turbatur tam ingens potestas, turbatur petræ firmitas: an potius in eo nostra turbatur infirmitas? Ita vero: nihil indignum credant servi de Domino suo, sed agnoscant se membra in capite suo. Qui mortuus est pro nobis, turbatus est idem ipse pro nobis ..... Transfiguravit etiam in se affectum infirmitatis nostræ, compatiens nobis affectu animæ suæ ... Nos ipsos in illius perturbatione videamus, ut quando turbamur, non desperatione pereamus

N. 5. Firmissimi quidem sunt Christiani, si qui sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur: sed numquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quod ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, hoc est, in sua Ecclesia, suæ infirmitatis voluntaria similitudine consolatus est: ut si qui suorum adhuc morte imminente turbantur in spiritu, ipsum intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos, peiore desperationis morte sorbeantur? .... Ne nobis desperatio salutis oriatur, quando non potestate, sed infirmitate turbamur.

que reprobus moreretur, qui moriens non offerret vitam suam sacrificium Deo, in spiritu humilitatis & pœnitentiæ. (M)

(M) S. August. *Tract. 9. in Epist. 1. Ioan. cap. 4. num. 2.* ... Quisquis fiduciam habet in die iudicii, perfecta est in illo caritas. Quid est habere fiduciam in die iudicii? Non timere ne veniat dies iudicii ... Cœpit aliquis credere diem iudicii: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die iudicii, nondum est in illo perfecta caritas. Numquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? ..... Cœpit ergo timere diem iudicii: timendo corrigat se, vigilet adversus hostes suos, id est, adversus peccata sua; incipiat reviviscere interius, & mortificare membra sua, quæ sunt super terram ... Surgentibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inveniret impium quem damnaret: desiderat ut veniat, quia inventurus est pium, quem coronet. Iam cum cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renuntiat adultero; fit virgo interius ipsa fide, spe, & caritate. Habet iam fiduciam in die iudicii; non contra se pugnat quando orat, & dicit, Adveniat regnum tuum. Qui enim timet ne veniat regnum Dei, timet ne exaudiatur. Quomodo orat, qui timet ne exaudiatur? Qui autem orat cum fiducia caritatis, optat iam ut veniat. De ipso desiderio dicebat quidam in Psalmo: *Ps. VI. 4.* Et tu Domine usquequo? Convertere Domine, & erue animam meam. Gemebat se differri. Sunt enim homines, qui cum patientia moriuntur: sunt autem quidam perfecti qui cum patientia vivunt. Quid dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem: luctatur adversum se, ut sequatur voluntatem Dei ... & adhibet patientiam & fortitudinem, ut æquo animo moriatur: iste patienter moritur. Qui autem desiderat ... dissolvi & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter vivit, delectabiliter moritur ... Aliter non probatur perfecta caritas.

Quæst. in Iudic. Lib. 7. n. 15. ... Mors enim sicut nec sibi a quoquam sponte, nec cuiquam sponte inferenda est; ita Deo iubente recusanda non est, cuius constitutione quocumque temporis obeunda est: nec quisquam qui eam perperi detrectat, ut omnino evitetur, sed tantummodo ut differatur, laborat.

Quæst. XVII. in Matthæum quæst. 17. n. 5. ... Frustra itaque quidam dicunt, qui iam sanam fidem tenent, ideo se nolle mori ut proficiant, cum ipse profectus eorum in eo profectu sit, ut mori velint. Si ergo verum loqui volunt, non dicant: Ideo mori nolo, ut proficiam: sed, Ideo mori nolo, quia parum profeci. Itaque mori nolle fidelibus non consilium est ut proficiant, sed indicium quod parum profecerint.

Enarrat. in Ps CXLI. *n. 18.* ... Quid ergo magnum petitur, *Educ de carcere animam meam:* cum sive sero, sive cito, necesse sit exire? Forte iustus dicit: Iam moriar, educ de carcere isto corporis animam meam? Si nimis festinat, non habet caritatem. Desiderare quidem hoc debet & concupiscere, sicut Apostolus ait, Concupiscentiam habens dissolvi & esse cum Christo, multo enim magis optimum. Sed ubi est caritas? Ergo sequitur, Manere in carne, necessarium propter vos. De corpore ergo educat Deus, quando voluerit.

S. Cyprian. *de Mortalit. edit. Oxoniens. ann. 1682. pag. 157. edit. ann. 1700. Bondot, p. 110.* Quis hic anxietatis & sollicitudinis locus est? Quis inter hæc trepidus & mæstus est, nisi cui spes & fides deest? Eius est enim mortem timere, qui ad Christum nolit ire: eius est ad Christum nolle ire, qui se non credat cum Christo incipere regnare. Scriptum est enim iustum fide vivere. *Rom. 1. 17.* Si iustus es, & fide vivis, si vere in Deum credis; cur non cum Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris; & quod diabolo careas, gratularis?

Pag. 158. Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest; quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus qui verax est, cuius sermo credentibus æternus & firmus est. Si tibi vir gravis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utique pollicenti fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque in actibus suis scires: nunc Deus tecum loquitur; & tu mente incredula perfidus fluctuas? Deus de hoc mun-

I. Quibusnam terribilior videri debet mors imminens?

R. Iis qui vixerunt hactenus in peccatis suis, nulla peracta poenitentia; qui diligunt Mundum, & ea quæ in Mundo sunt; qui ter-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 14.

do recedenti tibi immortalitatem atque æternitatem pollicetur, & tu dubitas? Hoc est Deum omnino non nosse: hoc est Christum credentium Dominum & magistrum peccato incredulitatis offendere; hoc est, in Ecclesia constitutum, fidem in domo fidei non habere.

Pag. 161. *vel* 113. Mori plane timeat, sed qui ex aqua & Spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de sæculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, ut cruciatus eius & gemitus interim differantur... Mortalitas ista, ut Iudæis & gentilibus & Christi hostibus pestis est, ita Dei servis salutaris excessus est.... Ad refrigerium iusti vocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti.

Pag. 163. *vel* 114. Meminisse debemus voluntatem nos, non nostram, sed Dei facere debere; secundum quod nos Dominus quotidie iussit orare. Quam præposterum post quamque perversum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus; quando evocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & pervicacium more servorum ad conspectum Domini eum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cælestibus honorari, ad quem venimus inviti? Quid ergo oramus & petimus ut adveniat regnum cælorum, si captivitas terrena delectat?

Ioan. XI. 25. *Pag.* 164. *Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, licet mortuus fuerit, vivet: & omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Si in Christum credimus, fidem verbis & promissis eius habeamus; & non morituri in æternum, ad Christum, cum quo & victuri & regnaturi semper sumus, læta securitate veniamus. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus; & temporali itinere decurso, ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citius exoptet?... Venturus ad Christi sedem, ad regnorum cælestem claritatem, lugere non debet & plangere; sed potius secundum pollicitationem Domini, secundum fidem veritatis in protectione hac sua, & translatione gaudere.

Pag. 165. ... Per Salomonem docet Spiritus sanctus, eos qui Deo placeant, maturius istinc eximi, & citius liberari; ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi contactibus polluantur. Raptus est, inquit, ne malitia mutaret intellectum illius: placita enim erat Deo anima eius: propter hoc properavit educere eum de medio iniquitatis.... Eius est in mundo diu velle remanere, quem mundus oblectat, quem sæculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis invitat. Sap. IV. 11.

S. AMBROS. *Lib. de bono mortis cap.* 2. *num.* 7. Sapiens lucrum mortis amplectitur. Lucrum est enim evasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, & ad meliora transisse.

Cap. 4. *num.* 15. Igitur mors est bonum; & quia compugnantia dividit, ne se invicem impugnent; & quia portus quidam est eorum, qui magno vitæ istius iactati salo, fide quietis stationem requirunt... Frustra homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quod Deus mortem non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitium est prævaricationis & fraudis, sententia eum comprehenderit, ut in terram suam tetra remearet, invreniemus mortem finem esse peccati; ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior. Passus est igitur Dominus subintrare mortem, ut culpa cessaret... Mors hæc transitus universorum est. Opus est ut constanter transeas. Transitus autem a corruptione ad incorruptionem, a mortalitate ad immortalitatem, a perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offendat, sed boni transitus beneficia delectent. Quid est

renis inhiant, nec nisi terrenæ sapiunt. Ægre enim dimittitur, quod amatur: & tamen dimittendum prorsus illud est eo in temporis momento, quo nihil illis solatii, nec fere spei quidquam affulget. (N)

I. Quid agere debent Christiani, ut excutiant a se metum illum impiis ineluctabilem?

R. Mature confugiendum est ad misericordiam Dei; dum tempus suppetit agenda serio pœnitentia; intrandum per angustam portam, per arctam viam, quæ ducit ad vitam, præoccupanda Dei iudicia, nequando nobis eveniat tandem, quod comminatus est Deus in libro Proverbiorum his verbis; *Quia vocavi & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc invocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non invenient me: eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieverint consilio meo, & detraxerint universæ correptioni meæ. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.* (Prov. 1. 24. & seq.)

Minacem & terribilem hanc Pro-

---

enim mors, nisi sepultura vitiorum, virtutum suscitatio?

Cap. 7. n. 28. Inveni ego eam (lætitiam impiorum) amariorem quam mortem: non quia amara sit mors, sed quia impio amara; & tamen amarior vita quam mors. Gravius est enim ad peccatum vivere, quam in peccato mori; quia impius quamdiu vivit, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit.

N. 30. Non igitur mors malum.

Cap. 8. n. 31. Quod si terribilis apud viventes æstimatur, non mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte ..... Suæ igitur unusquisque conscientiæ vulnus accuset, non mortis acerbitatem. Denique iustis mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certe iis quibus gravis est timor mortis, non est grave mori, sed grave est vivere sub metu mortis. Non est ergo mors gravis, sed metus mortis ... Metus mortis non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit.

Lege librum R. P. Lallemant *Canonici Regularis, quem inscripsit* Les SS. desirs de la mort, *tertio Parisiis editum in* 12. *an.* 1677.

(N) Eccli. xli. 1. O mors, quam amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis! Viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum! O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit patientiam! Noli metuere iudicium mortis.

S. Aug. *Serm.* 1. *in Ps.* xxxvi. *num.* 1. Novissimus dies terribiliter venturus auditur eis, qui securi esse bene vivendo nolunt, & male vivere diu volunt. Utiliter autem Deus latere voluit illum diem, ut semper sit paratum cor ad expectandum quod esse venturum scit, & quando venturum sit nescit ..... Quoniam diem novissimum scimus venturum, utiliter autem scimus venturum, & utiliter ignoramus quando venturus sit, paratum cor habeamus bene vivendo; & non solum non timeamus venturum illum diem, sed & amemus. Dies quippe ille sicut infidelibus laborem auget, sic fidelibus finit. Quid autem horum duorum esse velis, antequam veniat, nunc est in potestate; cum venerit, non erit. Elige ergo eum tempus est: quia Deus quod misericorditer occultat, misericorditer differt.

phetiam impleri quotidie cernimus in infinitis propemodum Christianis. Væ insipientibus corde, qui rem serio non cogitant, nec convertuntur ad Dominum. (O)

I. Cur voluit Deus incertum esse unicuique suæ mortis diem?

R. Id magna Dei misericordia factum est, inquit S. Augustinus, ut vigilemus quotidie, quibus certum est, nullum esse diem, qui non possit esse ultimus. (P)

(O) S. August. *Serm.* 19. *alias* 4. *ex Sirmondianis*, *n.* 6. Bene ergo vivamus, & ut hoc possimus, eum qui hoc præcepit, invocemus ... Cor nostrum ibi ponamus, ubi putrescere non potest sæcularibus curis. Transeunt ista quæ occupant homines, volant ista; vapor est vita humana super terram. Accedunt etiam ipsius fragilis vitæ tanta & tam quotidiana pericula ... Undique Deus terret, quia non vult invenire quo damnet: ... convertatur quisque ad Deum, & mutet vitam; ... de transverso una febricula aufert hominem. Et si talem invenit ille iudex, qualem non novit, qualibus dicturus est, Nescio vos, recedite a me; quid fiet postea? Quo itur? ... Unde vita reparanda redimitur? Quis iterum vivere, & quod male fecit, emendare permittitur?

Serm. 20. *alias* 3. *ex Sirmondianis*, *n.* 4. *Vide supra litt.* (H) *hocce* §.

Serm. 109. *alias* 1. *de verbis Domini*,
Luc.xvii.21. *cap.* 1. *n.* 1. Regnum cælorum intra vos est. Prudenter ergo accipiat unusquisque monita Præceptoris, ut non perdat tempus misericordiæ Salvatoris, quæ modo impenditur, quamdiu generi humano parcitur. Ad hoc enim parcitur homini, ut convertatur, & non sit qui damnetur ... Tempus cuique nostrum proximum est, quia mortales sumus, inter casus ambulamus ... Nos ergo fragiliores & infirmiores sumus (vitro:) quia & casus omnes qui non cessant in rebus humanis, fragilitate utique nostra quotidie formidamus; & si ipsi casus non accedant, tempus ambulat: vitat homo ictum, numquid vitat exitum? Vitat quæ extrinsecus eveniunt, numquid quod intus nascitur, pellitur? ... Nunc morbus quilibet subito occupat: postremo quantumvis homini parcatur, novissime senectus cum venerit, non est quo differatur.

Cap. 4. *n.* 4. Unusquisque habet horam, quando finiat viam. Via, vita ista dicta est: finisti istam vitam, finisti viam. Ambulamus, & ipsum vivere, accedere est .... Non anni nobis accedunt, sed magis decedunt .... (Anni) cum transeunt per nos, terunt nos, & minus minusque valere nos faciunt.

(P) S. Aug. *Enarr.* 1. *in Psal.* xxxiv. *n.* 14 ... Cras forte moriturus sum, qua fronte te videbo? Magna misericordia ipsius, & monuit ut bene vivamus, & diem nobis novissimum mortis nostræ abscondit, ne nobis de futuro aliquid promittamus. Facio hodie, & vivo: cras non facio. Quid si te non invenit cras?

Enarr. 1. *in Psalm.* ci. *n.* 10.... Discute conscientiam tuam, adscende tribunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te, loquatur tibi medulla cordis, vide utrum audeas innocentiam profiteri. Hic plane si se respexerit, conturbabitur: si se non palpaverit, confitebitur. Et quid agis miser, si non erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia, & nulla peccatorum est indulgentia, ubi eris? quo ibis?... Ne desperatione homines peius viverent, promisit indulgentiæ portum: rursus ne spe veniæ peius viverent, fecit diem mortis incertum: providentissime utrumque constituens, & revertentes quo recipiantur, & differentes unde terreantur... Noli desperare, promissa est indulgentia tibi ... Ergo iam bene vive. Cras, inquit, bene vivam. Indulgentiam tibi Deus promisit, crastinum diem tibi nemo promisit. Si male vixisti, bene vive iam hodie. Stulte, hac nocte auferetur a te anima tua. Non dico, quæ præparasti, cuius erunt? Sed, Secundum quod vixisti, ubi eris? Corrige ergo te.

Serm. 39. *alias* 13. *ex homiliis* 50. *c.* 1. *n.* 1. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §.

Serm. 241. *in dieb. Paschal.* xii. *alias de tempore* 143. *c.* 2. *n.* 2. ... Mutabile corpus per ætates, per corruptiones, per alimenta, per refectiones, per defectiones, per vitam, per mortem.

Enarrat. in Psal. cxliv *vers.* 8. *n.* 11... *Longanimis*, Quantos enim sustinet peccatores? *Misericors & miserator Dominus*,

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 15.

§. 15. *De Iudicio Particulari*.

I. Quonam abit anima nostra statim atque separatur a corpore? *R.* Statim rapitur ante tribunal Christi, rationem redditura de omnibus quæ fecit, sive bona illa sint, sive mala. (A) Est autem accuratissima ea ratio: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines*, Matth. xii. 36.

in his quibus adhuc non dedit, *longanimis*, non damnans, sed exspectans, ipsa exspectatione clamans, *Convertimini ad me, & convertar ad vos*. Et nimia longanimitate, *Nolo*, inquit, *mortem impii, quantum ut revertatur & vivat*. Ille quidem longanimis; tu autem *secundum duritiam cordis tui, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua*. Non enim modo sic longanimis in sustinendo, ut numquam iustus in vindicando. Distribuit tempora: vocat te nunc, exhortatur te nunc; exspectat donec resipiscas, & tu tardas? Magna eius misericordia, & in hoc quod diem vitæ tibi incertum fecit, ut nescias quando hinc emigrabis; & cum quotidie speras te migrare, aliquando convertaris: & in hoc magna eius misericordia. Ceterum si statuisset diem omnibus, faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniæ, ne desperando amplius pecces. Et spes, & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo utrique voci occurrit providentia & misericordia Dei. Audi vocem desperantis: Iam, inquit, damnandus sum, quare non facio quidquid volo? Audi & vocem sperantis: Misericordia Domini magna est, quando me convertero, dimittet mihi omnia; quare non facio quidquid volo? Desperat, ut peccet; sperat, ut peccet. Utrumque metuendum est, utrumque periculosum: væ a desperatione, væ a perversa spe. Utrique huic periculo & utrique malo, quomodo occurrit misericordia Dei? Quid dicis tu, qui desperando volebas peccare? Iam damnandus sum, quare non facio quidquid volo? Audi Scripturam; *Nolo mortem impii, quantum ut revertatur & vivat*. Hac voce Dei reducitur in spem; sed timendus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas, qui spe magis peccas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo. Audi & tu Scripturam: Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Noli ergo dicere, Cras me convertam, cras Deo placebo; & omnia hodierna & hesterna dimittentur mihi. Verum quidem dicis, quia Deus conversioni tuæ indulgentiam promisit; sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit.

Zach. i. 3. & Malach. iii. 7. Ezech. xxxiii. 11. Rom. ii. 5.

Tract. 34 in Ioan., n. 7. & 8. Vide supra hocce §. litt. (H)

Serm. 20. alias 1 ex Sirmond. n. 4. ... Si desperes, peris; si speres, peris. Ubi tibi tutus locus erit, ut ab utraque foveа te eripias, & constituas te in via recta, serviens Deo, miserans animam tuam, placens Deo? Male desperabas, audisti: In quacumque die conversus fuerit iniquus, omnes iniquitates eius oblivіscar. Male sperare cœperas, audisti: Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem. Undique te circumdedit providentia Dei misericorditer. Quid dicis? Promisit mihi Deus indulgentiam; quando me convertero dabit eam. Plane dabit, quando te converteris, sed quare te non convertis? Quoniam quando me convertero, dabit. Prorsus quando te converteris, dabit; sed ipsum quando, quando est? Quare non hodie est? Quare non cum tu me audis? .. Cras, inquit, indulgentiam mihi Deus promisit. Cras tu tibi promittis? ... Si erit crastinus dies, sit & hodiernus ... Si enim non erit crastinus dies, hodiernus te securum inveniet.

(A) Rom. xiv. 10. ... Omnes stabimus ante tribunal Christi.

2. Cor. v. 10. Omnes non manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

Heb. ix. 27. ... Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium.

reddent rationem de eo in die iudicii, inquit Christus ipse. (B)

I. Quænam sunt quæ subiiciuntur Christi iudicis examini?

R. 1. Peccata omnia & singula cogitatione, verbo, opere, omissione admissa.

2. Prava exempla aliis obiecta.

3. Aliena peccata, quorum participes fuerimus.

4. Virtutes ipsæ quas vitiavit vel perversa intentio, vel aliud quidpiam imperfectionis iis adiunctum.

Uno verbo quidquid agendum nobis fuit ex obligatione vel generali, vel particulari, vel personali; quod quidem fusius alibi explicabimus, totum id adamussim, & æqua lance expendetur a Iudice integerrimo, iusto, & perspicacissimo, qui cordium secreta plane intuetur, & ante cuius oculos omnia nuda & aperta sunt. (C)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 13.

(B) Sophon. I. 12. Et erit in tempore illo, scrutabor Ierusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet bene Dominus, & non faciet male. Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in desertum .... Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt, & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

(C) Eccles. XII. 14. Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

Matth. XXV. 30. Inutilem servum eiicite in tenebras exteriores; illic erit fletus & stridor dentium. Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua ... congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. Et statuet oves quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris. Tunc dicet Rex his, qui a dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me: infirmus & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me .... Dicet & his qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum: Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

Rom. II. 5. Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicii Dei: qui reddet unicuique secundum opera eius.

Ibid. 17. In die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Iesum Christum.

2. Cor. V. 10. *Vide supra litt.* (A) *hocce* §.

Galat. VI. 5. Unusquisque enim onus suum portabit.

Iacob. II. 13. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam, superexaltat autem misericordia iudicium.

1. Petr. IV. 5. Reddent rationem ei, qui paratus est iudicare vivos & mortuos.

Iudæ 14. .... Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii.

Apoc. XX. 12. Et vidi mortuos, magnos, & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus

I. Ad quam lancem expendentur facta hominum?

R. Non ad leges pravo usu, mala consuetudine, exemplo, opinione, præiudiciis hominum receptas, sed ad normam & trutinam veritatis æternæ, verbi divini, Evangelii Christi. Perpendat unusquisque coram Deo, num vita sua cum hac regula conveniat. (D)

I. Quis Iudex sedet?

R. Christus Iesus Dominus noster, cui dedit Pater omne iudicium; qui merito mortis & resurrectionis suæ constitutus est Iudex vivorum & mortuorum. (E)

I. Quænam sunt in hoc iudicio, quæ peccatorem maxime terrere debeant?

R. 1. Ratio omnium & singulorum adamussim reddenda, ut iam diximus.

2. Integritas & perspieacia Iudicis, quem nihil latere potest.

3. Iudicis ira tunc omnino implacabilis.

4. Pudor & confusio peccatoris, qui stat ibi omni excusatione, omni perfugio, omni solatio destitutus; solo peccatorum suorum pondere pressus, revocans frustra in memoriam tot a se neglectas & despectas salutis occasiones, tot Christi auxilia reiecta, & sentiens serius quam vana fuerit peccati delectatio.

5. Tandem incertum esse, qua die standum sit ante tribunal huius Iudicis. (F)

---

est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

(D) Ioan. xii. 48. Qui spernit me & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die.

(E) Matth. xix. 28. ... Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

xxv. 31. *Vide supra litt.* (C) *hocce* §.

Ioan. v. 22. Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio.

Act. x. 42. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo Iudex vivorum & mortuorum.

Rom. ii. 16. *Vide supra litt.* (C) *hocce* §.

(F) Ezech. vii. 2. .. Finis venit, venit finis soper quatuor plagas terræ. Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & iudicabo te iuxta vias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas. Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor; sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus ... Afflictio una, afflictio ecce venit. Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te: ecce venit. Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, prope est dies occisionis ... Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua: & non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis, quia ego sum Dominus percutiens. Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio ... Venit tempus, appropinquavit dies, ... quia ira super omnem populum eius.

S. Aug. *Serm. 9. alias 69. de Tempore, cap. 1. num.* 1. Dominus & Deus noster misericors & miserator & verax, quam largiter prærogat misericordiam in præsenti sæculo, tam severe minatur iudi-

I. Quid agendum ut his omnibus occurratur?

R. 1. Implendæ nunc sunt a nobifmetipsis partes Iudicis accurati & integri. Si enim nosmetipsos iudicemus, non iudicabimur utique a Domino iudicio ultionis, sed iudicio misericordiæ. (G)

2. Flectenda nunc lacrymis nostris & pœnitentia, nostri Iudicis ira. (H)

3. Nullis parcendum laboribus,

---

cium in futuro ... Gaudeamus ad misericordiam Domini: sed timeamus ad iudicium Domini. Parcit, dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire dum non tacebit in iudicio.

Serm. 17. *alias* 28. *ex Homil.* 50. *cap.* 1. *num.* 1 *Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit*. Deum Christum Scriptura prædixit venturum ad iudicium vivorum & mortuorum. Quando enim prius venit iudicari, occultus fuit: quando veniet iudicare, manifestus erit.

Cap. 5. *num.* 5 .... *Arguam te*: Quomodo non putas, & quando non putas. *Arguam te*: Sileo cum facis: sed non sileo cum iudico: *Arguam te*. Quid tibi faciam, quando arguam te? *Statuam te ante faciem tuam*...Videbis te, & planges te: & non erit iam tunc quomodo corrigas te. Contemnis ergo tempus misericordiæ, veniet tempus iudicii... Tempus est misericordiæ, ut corrigamur. Nondum venit tempus iudicii. Locus est, spatium est: peccavimus, corrigamur.

Cap. 7. *num.* 7.... Quis tibi dixit, quia longe est dies iudicii: Numquid si longe est dies iudicii, longe est dies tuus?.. Nonne casus nostros nobiscum in hac carne portamus? Nonne fragiliores sumus, quam si vitrei essemus?... Vita humana tota brevis est, ab infantia usque ad decrepitam senectutem tota brevis est... Quotidie moriuntur homines.

Enarr. in Psal. XLVIII. *n.* 6.... Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, & ambulet per vias Dei, non perveniet ad diem malam: Dies mala, dies novissima, non erit illi mala... modo cum vivunt provideant sibi, tollant iniquitatem a calcaneo suo.

In Psal. XLIX. *num.* 6. .... Venit occultus iudicandus, veniet manifestus iudicaturus: venit occultus, ut ante iudicem staret; veniet manifestus, ut etiam de iudicibus iudicet ...

N. 7. .... Supplicia terreant, quem præmia non invitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur, contremisce quod minatur ... Excutiat ergo unusquisque cor suum, & videat quid ibi fides teneat. Si credimus futurum Iudicium, bene vivamus. Tempus misericordiæ nunc est, tempus iudicii tunc erit. Nemo dicet, Revoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc, sed frustra pœnitebit: modo pœniteat, cum fructus est pœnitendi; modo adhibeatur ad radices arboris cophinus stercoris, cordis luctus & lacrymarum, ne veniat & eradicet. Cum enim eradicaverit, iam ignis expectatur.

N. 8. ... Erit illa ventilatio, qua separabitur a sanctis omne immundum, a fidelibus omnis simulatio, a piis & trementibus verbum Dei omnis contemptor & superbus.

(G) 1. COR. XI. 28. Probet autem seipsum homo ... Quod si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur. Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

S. AUGUST. *in Psal.* XLIX. *num.* 28. ... A vindicta supersedi, severitatem meam distuli, patientiam tibi prolongavi, pœnitentiam tuam diu expectavi .... modo ... fac, ... quidquid minatur facere Deus. Tolle te a tergo tuo, ubi te videre non vis, dissimulans a factis tuis, & constitue te ante te. Adscende tribunal mentis tuæ, esto tibi Iudex, torqueat te timor, erumpat a te confessio.

In Psal. LXXIV. *n.* 2. ... Qui se conterit, irascitur sibi. Se habeat iratum, ut illum habeat propitium: se habeat iudicem, ut illum habeat defensorem.

(H) S. AUG. *Serm.* 18. *alias* 220. *de Tempore*, *c.* 1. *n.* 1... Ipse enim Dominus Christus, Deus noster, Filius Dei, primo adventu venit occultus, secundo adventu manifestus. Quando venit occultus, non innotuit nisi servis suis: quando veniet manifestus, innotescet bonis & malis. Quando venit occultus, venit iudicandus: quando veniet manifestus, veniet iudicaturus.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 15.

ut pax bonæ conscientiæ teneatur. (I)

4. Vigilandum & orandum omni tempore, ne incautos & imparatos hora iudicii aliquando præoccupet. (K)

I. Timendusne est vel ipsis iustis iudicii dies?

R. Est quoque unde iusti timeant cum diem. Tum quia nemo scit, utrum amore an odio dignus sit. (L) Tum quia si iniquitates hominum Deus seclusa misericordia discuteret, nemo posset Iudicis præsentiam sustinere. (M)

Sed timor iustorum, fide, spe,

Cap. 2. *n.* 2. . . . Si numquam in præsenti iudicaret, non esse Deus crederetur: si omnia in præsenti iudicaret, nihil iudicio reservaret. Ad hoc enim multa servantur iudicio, & quædam in præsentia iudicantur, ut illi qui differuntur timeant & convertantur. Non enim amat Deus damnare, sed salvare: & ideo patiens est in malos, ut de malis faciat bonos.

Serm. 19. *alias* 4. *ex Sirmondianis*, *n.* 2. . . . Peccatum impunitum esse non potest: si peccatum impunitum remaneat, iniustum est. Ergo sine dubitatione puniendum . . . Punitur ergo peccatum, aut ab homine pœnitente, aut a Deo iudicante.

(I) S. August. *in Psal.* xxxvii. *vers.* 16. *n.* 21. . . . Apud Deum caussa tua dicenda est. Quando Deus iudex erit, alius testis quam conscientia tua non erit. Inter iudicem iustum & conscientiam tuam noli timere nisi caussam tuam.

Serm. 47. *c.* 7. *num.* 8. Danda ergo opera est poræ conscientiæ, & si forte aliquis inest scrupulus, præveniamus faciem eius in confessione . . . Præveniamus eum, ne nos ipse præveniat. Post confessionem non affert ultionem, si & tu post confessionem non reperas iniquitatem. Præveni antequam præveniaris . . . Noli differre medicinam tuam.

(K) Lucæ xxi. 34. Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superveniat in vos repentina dies illa: Tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

S. August. *Serm.* 265. *alias* 6. *inter additos a Parisiensibus*, *cap.* 3. *num.* 4. *in fine* . . . Curiositas abscedat, pietas succedat: Quid ad te quando veniet? Sic vive, quasi hodie venturum sit (tempus iudicii,) & non timebis, cum venerit.

Epist. 199. *alias* 80. *c.* 1. *num.* 3. *ad Hesychium. Vigilate ergo, quia nescitis quando Dominus domus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.* Quibus enim *omnibus* dicit, nisi electis & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solum ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur; sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos usque ad eius novissimum adventum . . . Tunc enim unicuique veniet dies ille, cum venerit ei dies, ut talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum inveniat eum Domini adventus. Imparatum autem inveniet ille dies, quem imparatum invenerit suæ vitæ huius ultimus dies. Marc. xiii. 35.

In Psal. cxlvii. *num.* 3. . . . Territi sumus de die novissimo. Terror ille securitatem parturit: territi enim præcavemus, præcaventes securi erimus. Quomodo enim præpostera securitas in terrores impellit: ita ordinata sollicitudo securitatem parit. Territi autem sumus, ne præsentem vitam deficientem, volaticam, transitoriam sic amemus, quasi alia nulla sit.

(L) Eccles. ix. 1. . . Nescit homo utrum amore, an odio dignus sit.

1. Petr. iv. 18. Et si iustus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt?

(M) Psal. cxxix. 3. Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?

Vide supra litt. (L) 1. Pet. iv. 18. *hocce* §.

S. Aug. *in Psal.* cxxix. *num.* 2. . . . Clamat sub molibus & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se, circumspexit

& caritate temperatus, non est sine consolatione. Immo in multis eousque prævalet caritas, ut iudicii diem & expectent, & cum voluptate meditentur & postulent. (N)

I. Quo fundamento nititur con-

vitam suam, vidit illam undique flagitiis & facinoribus coopertam: quacumque respexit, nihil in se bonum invenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & tam multa peccata undique & catervas scelerum suorum videret, tamquam expavescens exclamavit: *Si iniquitates observaveris, Domine. Domine, quis sustinebit?*... Vidit enim prope totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inveniri cor castum præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inveniri, quod præsumat de sua iustitia; præsumat omnium cor de misericordia Dei.

N. 3. ... Si non esset apud te propitiatio, si iudex solum esse velles, & misericors esse nolles, observares omnes iniquitates nostras, & quæreres eas; quis sustineret? Quis ante te staret, & diceret, Innocens sum? Quis staret in iudicio tuo? Spes ergo una est, *quoniam est apud te propitiatio*.

N. 5. .... Venturus est Dominus, & inventurus peccata tua ... Ille (David) considerans quam multa minuta peccata quotidiana committat homo, si nihil aliud, vel per cogitationes & linguam, adtendit quam multa sint; & si adtendit quam minuta sint, videt per multa minuta fieri acervum magnum, & non quasi peccata sua pristina cogitans, sed ipsam fragilitatem humanam, iam adscendens clamat, *De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* Vitare possum homicidia, adulteria, rapinas, periuria, maleficia, idololatriam: numquid & peccata linguæ? Numquid & peccata cordis? ... Si nobiscum severus iudex agere volueris, non misericors Pater, quis stabit ante oculos tuos?

Psal. cxlii. 2. Et non intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

S. Aug. *in Psal.* cxlii. *vers.* 2 *n.* 6.... Noli ergo mecum intrare in iudicium, Domine, Deus meus. Quantumlibet rectus mihi videar, producas tu de thesauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus invenior. *Ne intres in iudicium cum servo tuo* ... Misericordia indigeo, fugitivus redeo, pacem quæro, non sum dignus vocari filius tuus.

(N) S. Aug. *Lib. de Sententia Iacobi, seu Epist.* 167. *alias* 29. *ad Hieron. c.* 6. *num.* 19... *Quoniam in multis offendimus omnes*. Suggerit Dominicam tamquam quotidianam quotidianis, etsi levioribus, tamen vulneribus medicinam. *Iudicium enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam*. Iacob. ii. 13. Hinc enim & Dominus, *Dimittite, & dimittetur vobis, date & dabitur vobis*. Luc. vi. 37. Superexultat autem misericordia iudicio.

N. 20. Et hoc utique iustum est, ut dimittatur eis, quia dimiserunt; & detur eis, quia dederunt. Inest quippe Deo & misericordia iudicanti, & iudicium miseranti... Quæ igitur spes est, nisi superexultet misericordia iudicio?.. Denique sanctus Iacobus .... quos vehementer terruerat, consolatur; cum admonet, quomodo etiam quotidiana peccata, sine quibus hic non vivitur, quotidianis remediis expientur: ne homo, qui cum in uno offenderit, fit omnium reus, in multis offendendo, (quia in multis offendimus omnes) propter magnum aggerem reatus sui minutatim collectum, ad tribunal tanti iudicis perveniat, & eam, quam non fecit misericordiam, non inveniat: sed potius dimittendo atque dando mereatur sibi dimitti peccata, reddique promissa.

In Psal. c. *num.* 2. ... Iudicium ... formidandum malis propter pœnam, amandum bonis propter coronam ... Si reddere vellet, quid inveniret quod redderet peccatori, nisi pœnam & supplicium? Noluit reddere pœnam, sed donavit gratiam. Audi, quia ille cui donavit, tenet Dominum etiam debitorem. Invenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicii ... De cetero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus illa die iustus iudex. 2. Tim. iv. 8. Non dixit, *donat*, sed *reddet*. Quando donabat, misericors erat: quando reddet, iudex erit: quia, *Misericordiam & iudi-*

solatio iustorum, qua temperatur iudicii metus?

R. Meritis Christi, eius promissis, Dei optimi maximi misericordia, propriæ conscientiæ testimonio minime fallaci. (O)

I. Cur iusti quidam iudicii diem expetunt, & cum voluptate meditantur?

R. Quia caritas diffusa in cordibus eorum per Spiritum sanctum, facit ut cupiant liberari a corpore mortis huius, & iudicium contemplentur tamquam triumphum veritatis, sanctitatis, maiestatis Christi; denique tamquam felicem illum diem, quo ipsi soluti vinculis carnis, asserentur plane in libertatem Filiorum Dei, & cum Christo regnabunt in æternum. (P)

---

cium cantabo tibi, Domine. Sed donando delicta, fecit se coronæ debitorem: ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergo Dominus primo, hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Unde reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Ideo iustus non potest nisi coronare ista. Invenit enim ista, quæ coronatet: antea vero quid invenerat? qui prius fui blasphemus & persecutor. Istá donavit, illa coronabit: donavit hæc tempore misericordiæ, coronabit illa tempore iudicii.

(O) Psal. cxxix. 4. Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te, Domine. Sustinuit anima mea in verbo eius.

Luc. xxi. 28. His autem fieri incipientibus respicite, & levate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra.

1. Cor. iv. 4. Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus; qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique a Deo.

S. Aug. *in Ps.* c. *n.* 2. *Vide supra litt.* (N) *hocce* §.

(P) Luc. xxi. 28. *Vide supra litt.* (O) *hocce* §.

Rom. vi. 23. Stipendia peccati mors. Gratia autem Dei vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro.

2. Cor. v. 1. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes: Si tamen vestiti, non nudi inveniamur. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur, quod mortale est, a vita .... Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino: .... & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore; & præsentes esse ad Dominum. Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.

Apocal. xxii. 20. ... Etiam venio cito: amen. Veni Domine Iesu.

S. Aug. *Epist.* 199. *alias* 80. *ad Hesychium, cap.* 1. *num.* 1. Valde salubriter exhortaris, ut Salvatoris nostri diligatur & desideretur adventus. Facis hoc ut servus bonus eiusdem patrisfamilias, avidus lucrorum Domini tui, & volens habere plurimos socios dilectionis, qua ipse præcipue & perseveranter accenderis. Intuentes igitur quod commemorasti de Aposto- 2. *Tim.* iv. 8.
lo, quia Dominum dixit redditurum coronam iustitiæ, non tantum sibi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius, ita recte vivimus, & in hoc sæculo tamquam peregrini agimus, cum se in hac dilectione cor nostrum proficientes extendit, sive citius sive tardius veniat quam putatur, cuius manifestatio fideli caritate diligitur, & pio desideratur affectu ... quo ardebat ille qui dicebat, *Sitivit anima* *Ps.* xli. 3.
mea ad Deum vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Dicendo enim *quando veniam?* moras se perpeti moleste ferebat: quia etiam quod tempore acceleratur, desiderio tardum videtur.

Ad expectationem magnæ illius diei nos hortatur Apostolus his verbis: *Apparuit gratia Dei & Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè & iustè & piè vivamus in hoc sæculo; expectantes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Iesu Christi.* *Tit. II. 11. 12. 13.*

Philip. III. 20. 21. Et alibi: *Nostra conversatio in cælis est, unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem qua etiam possit subiicere sibi omnia.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 16.

§. 16. *De statu uniuscuiusque animæ post iudicium.*

I. Quo abeunt animæ post iudicium particulare?

R. Aliæ cum Christo permanent, & æterna felicitate donantur: aliæ mittuntur in locum earum purgationi destinatum: aliæ detruduntur in Infernum æternis plectendæ suppliciis.

Agemus in serie huius operis de Paradiso *a*, de Purgatorio *b*, & de Inferno *c*.

a §. 20 huius ce capitis. b 3. par. sect. 3. c. 5. §. 17. c §. 21. huiusce capitis.

I. Quinam illi sunt quorum animæ post particulare iudicium statim æterna felicitate donantur?

Cap. 5. num. 14. Diligendus ergo est & expectandus Domini, sicut sancte hortaris, adventus, magnamque dieis esse beatitudinem diligentibus eius adventum.

N. 15. Hoc plane piissime & verissime dieis, commendans eorum beatitudinem, qui diligunt adventum Domini ... Ille diligit adventum Domini ... qui sive prope sive longe sit, sinceritate fidei, firmitate spei, ardore caritatis expectat.

Serm. 213. alias 119. de Tempore. cap. 5. num. 5. Confiteamur Salvatorem, ne timeamus Iudicem. Qui enim modo in eum credit, & præcepta eius facit, & diligit eum, non timebit quando veniet iudicare vivos & mortuos: non solum non timebit, sed ut veniat optabit. Quid enim nobis felicius, quam quando venit quem desideramus, quando venit quem amamus? Sed timeamus, quia iudex noster erit. Qui modo est advocatus noster, ipse tunc erit iudex noster ... Et modo ipse pro nobis orat, ipse pro nobis interpellat. Advocatum eum habemus, & iudicem timeamus? Immo quia advocatum præmisimus, securi iudicem venturum speremus.

Serm. 299. Edit. BB. num. 4. ... Si enim times ne veniat Dominus, non diligis manifestationem eius. Dominus Christus modo in occulto est; manifestabitur tempore suo, iudex futurus iuste, qui fuit reus sub iudice iniuste. Venturus est: & quomodo venturus? Iudicaturus. Neque enim iterum iudicandus, sed utique iam iudicaturus, sicut novimus, sicut credimus, de vivis & mortuis. Interrogo .... vis ut veniat iudex iste? Volo, inquit. Vide quid dicis: si verum dicis, si vis ut veniat, vide quomodo te inveniat. Iudex enim venturus est ... Ne forte ideo venturum expectes, quia humilem venturum adhuc putas. Tacuit iudicandus; non tacebit iudicaturus.

N. 5. Sed si servas fidem, diligis vere eius manifestationem, securus coronam debes expectare iustitiæ; non enim donatur talibus, sed debetur. Nam & ipse Apostolus Paulus tamquam debitum flagitat: *Quam reddet*, inquit, *mihi Dominus in illa die iustus iudex*. Reddet, quia iustus est; fecit se mihi promissione debitorem. *2. Tim. IV. 8.*

In Psal. CXLVII. num. 1.... Si enim amamus Christum, utique adventum eius desiderare debemus. Perversum enim est, & nescio utrum verum, quem diligis timere ne veniat; orare, Adveniat regnum tuum, & timere ne exaudiaris .... Quis ergo venturus est? Quare non gaudes? Quis venturus est iudicare te, nisi qui venit iudicari propter te?

Vide §. superiori auctoritates PP. litt. (B)

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 16.

R. Qui baptismalem innocentiam sic conservaverunt aut recuperaverunt, ut dum e vivis excedunt, nulla peccati etiam venialis macula teneantur, nihilque supersit ipsis eluendum aut pœnæ solvendum.

I. Quinam illi sunt quorum anima mittitur in Purgatorium?

R. Qui dum e vivis excedunt, nulla quidem peccati mortalis macula tenentur, sed tamen nondum ab omni peccati venialis labe purgati sunt, vel nondum congruentem dedere pro peccatis satisfactionem.

I. Quinam illi sunt quorum anima detruditur in Infernum?

R. Qui moriuntur peccati mortalis labe inquinati.

I. Quid fit interea de corporibus?

R. Corrumpuntur in sepulcris, & revertitur pulvis in pulverem usque in diem resurrectionis. (A)

Hæc est lex omnibus hominibus constituta. Ab ea tamen eximuntur speciali privilegio Sancti nonnulli, quorum corpora præter naturæ ordinem servat Deus incorrupta, ad pleniorem eorum sanctitatis manifestationem, & hostium Ecclesiæ confusionem, ut pluribus exemplis constat.

I. Quomodo novimus animas, statim atque a morte solutæ sunt, vel suppliciis vel præmiis affici, non expectato ultimi iudicii die?

R. Id Scriptura & Traditione constat, & Ecclesia definivit.

Scriptura quidem: legimus enim in Evangelio divitem Epulonem statim a morte sepultum fuisse in Inferno, ibique cruciari. Legimus ibidem pauperem Lazarum translatum fuisse in sinum Abrahæ, ibique frui æterna consolatione. (B)

In eodem Evangelio Christus bonum latronem alloquens ait: *Hodie mecum eris in Paradiso.*

Paulus Apostolus ad Philippenses scribens, ait: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Ergo statim post sui corporis dissolutionem, futurum se in cælis cum Christo confidebat.

Id ipsum cap. 5. secundæ Epistolæ ad Corinth. aperte innuit his verbis: *Per fidem ambulamus & non per speciem: audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore & præsentes esse ad Dominum. Et ideo contendimus sive absentes, sive præsentes placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* 2. Cor. v. 7. 8. 9. 10.

Ex his Apostoli verbis duo manifeste colliguntur. 1. Animam statim atque soluta est a corpore, sisti ante tribunal Christi. 2. Frui statim visione beatifica, si recte vixerit. Et ex duobus his capitibus duo concludit Apostolus: 1. Contendit in omnibus placere Deo, ut possit

(A) GENES. III. 19. Donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.

ECCLES. XII. 7. Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

(B) LUC. XVI. 22. Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem dives, & sepultus est in inferno.

ſtare cum fiducia ante tribunal Filii hominis ſtatim a morte. 2. Optat corporis ſui diſſolutionem, ut rupta corporis compage poſſit anima ſtatim præſens eſſe ad Dominum.

Nec minus perſpicuum eſt quod legimus in Apocalypſi capite 4. & 5. Vidit Ioannes Apoſtolus cælum apertum, & Deum in throno ſedentem, & circa thronum quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores, & in medio *Agnum ſtantem tamquam occiſum*, qui *cum aperuiſſet librum* (Myſteriorum Dei) *quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ... habentes ſinguli phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum: cantabant canticum novum, dicentes, Dignus es Domine accipere librum & aperire, quoniam occiſus es, & redemiſti nos in ſanguine tuo ex omni tribu & lingua & populo & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes, &c.*

Apocal. v. 6. 8. 9. 10.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 16.

Ex hac Sancti Apoſtoli viſione liquido conſtat, ſanctos Chriſti ſanguine redemptos cum Chriſto in cælis, non expectato ultimo iudicii die, regnare & offerre interea coram Agno, id eſt coram Chriſto, orationes Sanctorum in terris degentium.

Mitto brevitatis cauſſa cetera teſtimonia Scripturarum.

Iam ad Traditionem veniamus. Certa illa eſt, ut patet ex teſtimoniis veterum Patrum, S. Ignatii Antiocheni Epiſcopi, viri Apoſtolici & Martyris, S. Cypriani Epiſcopi & Martyris, S. Martini referente S. Sulpitio Severo in eius vita, S. Baſilii magni, S. Gregorii Nazianzeni, S. Gregorii Nyſſeni, S. Ambroſii, S. Chryſoſtomi, S. Auguſtini, S. Bernardi, &c. (C) Ex quibus manifeſte conſtat hanc

(C) S. Ignatii *Epiſt. ad Roman. Edit. Voſſian. pag.* 59. & *Pariſien. an.* 1608. *pag.* 273. Nunc incipio (Chriſti) diſcipulus eſſe; nihil me zelare viſibilium, ut *Ieſu Chriſto* fruar. Ignis & crux, beſtiarumque congregationes, diſperſiones oſſium, concisio membrorum, molitiones totius corporis, malæ punitiones diaboli in me veniant; ſolum ut Ieſu Chriſto fruar ... illum quæro, qui pro nobis mortuus eſt; illum volo, qui propter nos reſurrexit. Ille lucrum mihi adiacet .... Dimittite me, purum lumen aſpicere.

S. Cyprian. *De Exort. Martyrii*, *n.* 12. *Edit. Oxon. an.* 1682. *pag.* 182. Dominus in Evangelio, ultor ipſe perſecutionis noſtræ & remunerator paſſionis: Beati, inquit, qui perſecutionem paſſi fuerint propter iuſtitiam, quia ipſorum eſt regnum cælorum. Et iterum: Beati eritis cum odio vos habuerint homines, & ſeparaverint vos, & expulerint, & maledixerint nomini veſtro quaſi nequam propter Filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces veſtra multa eſt in cælis. Et iterum: Qui perdiderit animam ſuam propter me, hic ſalvabit illam. Nec ſolos animadverſos & interfectos divinæ pollicitationis manent præmia, ſed etiam ſi ipſa paſſio fidelibus deſit, fides tamen integra atque invicta perſtiterit, & contemptis ac relictis ſuis omnibus, Chriſtum ſe ſequi chriſtianus oſtenderit; ipſe quoque a Chriſto inter Martyres honoratur, pollicente ipſo & dicente: Nemo eſt qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat ſepties tantum in iſto tempore, in ſæculo autem venturo vitam æternam. Item in Apocalypſi hoc idem loquitur: Et vidi, inquit, animas occiſorum propter nomen Ieſu & ſermonem Dei. Et cum primo in loco poſuiſſet occiſos, addidit, dicens: Et quicumque imaginem Beſtiæ non adoraverunt, nec acceperunt inſcriptionem in fronte aut in

Matth. v. 10.

Luc. vi. 22.

Luc. ix. 24.

Luc. xviii. 29.

Apoc. xx. 4.

manu sua; quos universos a se in eodem loco simul visos coniungit & dicit; Et vixerunt & regnaverunt cum Christo. Vivere omnes dicit & regnare cum Christo, non tantum qui occisi fuerint, sed & quicumque in fidei suæ firmitate & Dei timore perstantes, imaginem bestiæ non adoraverint, neque ad funesta eius & sacrilega edicta consenserint..... Non sunt, inquit, condignæ passiones huius temporis ad superventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis. Quis ergo non omnibus viribus elaboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat? Ut post tormenta & supplicia terrena, præmia divina percipiat? Si militibus sæcularibus gloriosum est, ut hoste devicto redeant in patriam triumphantes: quanto potior & maior est gloria, victo diabolo ad paradisum triomphantem redire... Clauduntur in persecutionibus terræ, sed patet cælum: minatur Antichristus, sed Christus tuetur; mors infertur, sed immortalitas sequitur: occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur: vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas & quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum: claudere in momento oculos, quibus homines videbantur & mundus, & aperire eosdem statim, ut Deus videatur & Christus? Tam feliciter migrandi, quanta velocitas? Terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris.

Rom. VIII. 18.

Ep. 55. ad Antonianum p. 109. paulo post medium. loquens de pœnitentibus lapsis, & de Martyribus. Aliud est, inquit, ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emundari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere in die iudicii ad sententiam Domini; aliud statim a Domino coronari.

Matth. V. 26.

Auctoritates ex Lib. S. Cypriani *de Mortalit. Vide supra huiusce capitis §. 14. litt.* (M)

S. Athanas. *in Vita S. Anton. pag. 469. tom. 2. edit. Commelin. an. 1600.* Alio rursus tempore cum (B. Antonius) sederet in monte, & oculos tetendisset in cælum, vidit nescio quam animam, lætantibus in eius occursum Angelis, ad cælum pergere. Cuius spectaculi novitate stupefactus, beatum dixit sanctorum chorum, oravitque ut sibi præsentis agnitio panderetur.

D. Basil. *Hom. 20. in Quadrag. Martyr. p. 298.* Patria igitur horum Martyrum, Dei civitas est, cuius auctor atque conditor ipse Deus. Hæc est superna Ierusalem quæ libera est, quæ est mater Pauli & omnium ei similium ... O communes generis humani custodes optimi curarum socii, precum ac votorum invicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum vos non terra contexit, sed cælum excepit: apertæ sunt vobis paradisi portæ ....

S. Gregor. Nazianz *Oratio undec. in Gorgon. p. 180.* Equidem non dubito, quin iis, quæ oculis cernuntur, multo præstantiora sint ea, quibus nunc frueris, nempe sonus epulantium, Angelorum chorea, cælestis ordo, gloriæ contemplatio, cum alius, tum supremæ Trinitatis purior & perfectior illuminatio, non iam vinctam mentem ac per sensus diffusam suffugientis, sed totam sese toti menti contemplandam & tenendam præbentis, totoque divinitatis lumine animis nostris affulgentis.

Orat. vigesima in laudem S. Basilii p. 350. Mors porro beneficii mihi loco erit: citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo, & munere meo fungor, maximaque ex parte mortem obii, & ad quem iampridem propero...

Pag. 371. Ipse ad Angelos eos, a quibus abducebatur, postremis his verbis habitis: In manus tuas commendo spiritum meum, animam lætus exhalavit. Ps. XXX. 6.

Pag. 372. Ac nunc ille quidem in cælis est, illic etiam, ni fallor, sacrificia pro nobis offerens, & pro populo preces fundens.

Pag. 373. E cælo nos quæso inspice; nosque, posteaquam ex hac vita migraverimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe: ut simul viventes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, purius pleniusque cernentes, desideriis nostris finem statuamus, ac bellorum eorum, quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

S. Greg. Nyssen. *Orat. in S. Ephrem.* In cælestibus tabernaculis animas illius consedit, ubi sunt ordines Angelorum, ubi Patriarcharum populi, ubi chori Prophetarum, ubi sedes Apostolorum, ubi gaudium Martyrum, ubi piorum lætitia, ubi Doctorum splendor, ubi celebres pri-

mogenitorum cœtus, ubi puræ lætantium voces. *Et paulo post*. Tu vero divino assistens altari, vitæque principi, & sacrosanctæ una cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisque peccatorum veniam impetra.

S. Ambros. *De Cain & Abel, lib. 2. c. 2. n. 31.* Deus iustos suos audit etiam mortuos, quoniam Deo vivunt. Et merito pro viventibus habentur; quia etiam si corporis gustaverint mortem, vitam tamen incorpoream capiunt, & illuminantur suorum splendore meritorum, luce quoque fruuntur æterna.

De bono Mort. c. 11. n. 49. Iusti hanc remunerationem habent, ut videant faciem
Joan. I. 9. Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem.... Tunc revelata facie gloriam Domini speculari licebit...

Cap. 12. num. 51. Ibimus eo ubi paradisus est iucunditatis, ubi Adam qui incidit in latrones, nescit iam vulnera sua flere, ubi & latro ipse Regni cælestis consortio gratulatur, ubi ... sola Dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux omnium, & illud lumen verum, quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnibus. Ibimus eo ubi servulis suis Dominus Iesus mansiones paravit, ut ubi ille est, & nos simus.

S. Hieronymus *Epist. 20. ad Marcellam, de exitu Leæ, tom. IV. par. II. pag. 51....* Universorum gaudiis prosequenda sit (Leæ) quæ calcato diabolo, coronam iam securitatis accepit ... Nunc igitur pro brevi labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris; Abrahæ sinibus confove-
Ps. XLVII. 9. tur,.. Christum sequitur, & dicit: *Quecumque audivimus, ita & vidimus in civitate Dei nostri*.

Advers. Vigilantium, ibid. pag. 283. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula iniicies; ut usque ad diem iudicii teneantur custodia, nec sint cum Domi-
Apoc. XIV. 4. no suo, de quibus scriptum est: *Sequuntur agnum, quocumque vadit* ...

Epist. 53. ad Theodor. de obitu Licinii, ibid. p. 579. Non eius vicem doleam, quem scio ad meliora transisse, dicente
Exod. III. 3. Moyse: *Transiens videbo visionem hanc magnam* ... Gaudeas regnare cum Christo ... Ille iam securus & victor te aspicit de excelso, & favet laboranti, & iuxta se locum præparat.

S. Ioannes Chrysost. *Homil. 32. in Ep. ad Roman.* Paulus homo fuit sicut nos: verumtamen quia multum dilectionis erga Christum ostendit, cælos ipsos transcendit iam cum Angelis constitutus: non solum ergo admiremur ipsum, sed imitemur, ut mereamur hinc migrantes videre ipsum, & ineffabilis eius gloriæ participes fieri. Pars I. Sect. II. Cap. III.

Lib. 6. de Sacerdot. Narravit mihi quidam, qui hoc videre meruerat, quod qui de hac vita emigrant, si Sanctorum mysteriorum cum pura & munda conscientia participes fuerint, ab Angelis hinc recta in cælum abducuntur. §. 16.

In c. 5. Epist. poster. ad Cor. hom. 10. p. 759. Confide, dum adversa pateris: non solum enim te liberat corruptione & molestia, sed etiam statim te ad Dominum transmittit... Ne ullus præsentium amore detineatur, sed illis potius gravetur, neque moriturus indolescat, sed gaudeat, quasi ad maiora profecturus bona.

Comment. in Epist. Pauli ad Philipp. cap. 1. sermo tertius, pag. 1142. Gaudeamus propter iustos, non solum viventes, sed & mortuos. Nam... isti mortui quoque vivunt,.. in aliam quoque vitam translati, beati sunt, eo quod ad Christum hinc abierunt. Peccatores ubi fuerint, procul a Rege sunt, atque ideo digni qui fleantur. Iusti vero sive hic, sive in futuro sæculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis & propius, non per accessum ac fidem, sed facie ad faciem...

Hom. 47. Quid dices, Paule, cum hinc abiens in ipsum cælum migraturus sis, atque cum Christo futurus?

S. Aug. *Confess. lib. 9. c. 3. n. 6.* Et nunc ille vivit in sinu Abraham. Quidquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus, tuus autem, Domine, adoptivus ex liberto filius, ibi vivit. Nam quis alius tali animæ locus? Ibi vivit, unde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Iam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua sine fine felix. Nec sic eum arbitror inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, cum tu, Domine, quem potat ille, nostri sis memor.

Lib. 12. de Genesi ad litter. c. 34. n. 67 ... Tertium vero (cælum) quod mente conspicitur ita secreta & remota, & omnino abrepta a sensibus carnis atque mundata, ut ea quæ in illo cælo sunt, & ipsam Dei substantiam, Verbumque Deum per quod facta sunt omnia, in caritate Spiritus sancti ineffabiliter valeat videre & audire: non incongruenter arbitramur, & illuc esse Apostolum raptum, & ibi fortassis esse paradisum omnibus meliorem, & si dici

Pars I. Sect. II. Cap. III §. 16.

oportet, paradisum paradisorum. Si enim animæ bonæ lætitia in rebus bonis est in omni creatura, quid ea lætitia præstantius, quæ in Verbo Dei est per quod facta sunt omnia?

In Ioan. Evang. tract. 26. c. 6. n. 16.... Cum dixisset (Christus:) *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*: continuo subiecit, *Et ego resuscitabo eum in novissimo die*. Ut habeat interim secundum spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit: quod autem ad corpus adtinet, nec caro eius vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum novissimo die. Ioh. vi. 55.

Enarrat in Ps. CXIX *n. 6 in fine*. Ibi (in cælesti Ierusalem) omnes iusti & sancti, qui fruuntur Verbo Dei sine lectione, sine litteris: quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem Dei illic cernunt.

De Civit. Dei. lib. 20. c. 13... Animæ victrices gloriosissimorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis atque finitis, posteaquam mortalia membra posuerunt, cum Christo utique regnaverunt & regnant, donec finiantur mille anni, ut postea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.

Cap. 15.... Si enim non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret; profecto deinceps boni fideles effuso illo pretio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Quæst. Evang. lib 2. q. 38. num. 1. versus finem. Sinus Abrahæ, requies beatorum pauperum, quorum est regnum cælorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.

N. 5. circa med. Iam sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens assumptus est Dominus: quo eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem qua in secretum Patris abscessit, Angeli annuntiaverunt Discipulis intuentibus. Dicendo enim, *Quid statis aspicientes in cælum?* quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum usque in illud penetrare secretum quo ibat Dominus, cum in conspectu Discipulorum ferretur in cælum?.. Quia secretum Patris bene intelligitur, ubi etiam ante resurrectionem iustorum animæ vivunt cum Deo. Tanto enim verius ubique est Deus, quanto nullo con- Act. I. 11.

tinetur loco, sicut & latroni dictum est, *Hodie mecum eris in Paradiso*: unde numquam recessit Dei Filius. Luc. xxiii. 43.

S Cyrilli *Catech.* 13 *pag* 315 Nondum Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur: nondum Moyses & Prophetæ, & iam latro iniquus ingreditur. Admiratus est te etiam Paulus, dicens: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia*. Qui tulerunt æstum, nondum ingressi sunt: & qui undecima hora venit, ingressus est. Rom. v. 20.

B. Sulpicii Severi *Epist. 2. ad Aurelium Diacon. de obitu Sancti Martini, edit. Veron. an. 1741 pag. 46.* In eum luminibus intentis, cum exsatiari vultu illius conspectuque non possem, subito mihi in sublime sublatus eripitur: donec emensa aeris istius vastitate, cum tamen rapida nube subvectum acie sequeremur oculorum, patenti cælo receptus videri ultra non potuit. Nec multo post, Presbyterum sanctum Clarum, discipulum illius qui nuper excesserat, video eamdem, quam magistrum viam scandere... Congratulari cœperam visioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, solito tristior vultu, loquentis pariter & dolentis: Quid tu, inquam, tam tristis loqui gestis? At ille duo, inquit, Monachi modo a Turonis adfuerunt: Domnum Martinum obiisse nuntiant... Est enim ille, consertus Apostolis ac Prophetis, & qui, quod pace Sanctorum omnium dixerim, in illo iustorum grege nulli secundus, ut spero, credo, & confido, illis potissimum, qui stolas suas in sanguine agni laverunt, adgregatus, agnum ducem ab omni integer labe comitatur.

Epist. 3 ad Basulam pag. 58. in fine. Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur; Martinus hic pauper & modicus, cælum dives ingreditur.

S. Fulgent. *Serm. 3. de S. Steph. n. 1.* Hodie miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migravit ad cælum.... Depositis corruptilibus corporis indumentis, ad cæli palatium perenniter regnaturus ascendit... *Gloria in excelsis Deo*, heri sancti Angeli exultantes cantaverunt: hodie Stephanum lætantes in suum consortium susceperunt. Hodie Stephanus stola est ab eo immortalitatis indutus.... hodie immensitas cæli suscepit Stephanum triumphantem. Luc. ii. 14.

S. Gregor. *M. Exposit. in sept. Psalm. Pœnit. Psal. 4. n. 10.* De ipsis enim scriptum est: *In terra sua duplicia possidebunt*. Sancti etenim viri mundi gloriam mentis despectu calcantes, omnes in se carnales voluptates Isai. lxi. 7.

mortificant, ut in Deo postmodum perenniter vivant. Qui quoniam mundi miserias pro Deo pari minime refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt. Quæ nimirum beatitudo & animabus eorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post iudicium confertur; sicut in Apocalypsi Ioannes Apostolus scribit, dicens: *Vidi sub altari Dei animas interfectorum propter Verbum Dei, & testimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine sanctus & verus, non vindicas sanguinem nostrum, de his qui sunt in terra? Et datæ sunt eis singulae stolæ albæ, & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur, numerus conservorum & fratrum ipsorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.* Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi animabus eorum beatitudinis æternæ immortalitatem conferre? Quid vero est donec electorum numerus impleatur requiescere, nisi futuræ resurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum singulas stolas albas accipient, quia immortalia & incorruptibilia corporum suorum vestimenta resument. Quia ergo sancti viri ad æternæ felicitatis præmia non solum anima, sed etiam corpore post iudicium transeunt, recte de eis dicitur, quia *in terra sua duplicia possidebunt.*

Apoc. VI. 9.

Isa. LXI. 7.

Dialog. lib. 4. *cap.* 24. *Petrus* ... Nosse velim, si nunc ante restitutionem corporum, in cælo recipi valeant animæ iustorum.

Cap. 25. *Gregorius*. Hoc neque de omnibus iustis fateri possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorumdam iustorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno quid aliud innuitur, nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius constat, quia perfectorum iustorum animæ mox ut huius carnis claustra exeunt, in cælestibus sedibus recipiuntur: quod & ipsa per se veritas attestatur, dicens: *Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ*: quia ubi ipse Redemptor noster est corpore, illuc procul dubio colliguntur iustorum animæ. Et Paulus dissolvi desiderat, & esse cum Christo. Qui ergo Christum in cælo esse non dubitat, nec Pauli animam esse in cælo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atque de inhabitatione cælestis patriæ, dicit: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, sed æternam in cælis.*

Luc. XVII. 37.

Phil. I. 23.

II. Cor. V. I.

Petrus. Si igitur nunc sunt in cælo animæ iustorum, quid est quod in die iudicii pro iustitiæ suæ retributione recipiant?

Gregorius. Hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur: ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatusque pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est: *In terra sua duplicia possidebunt.*

Isa. LXI. 7.

S. BERNARD. *Serm.* 2. *in nativit. Sancti Victoris Confess. num.* 2. Hodie Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditius penetravit in sancta, similis factus in gloria Sanctorum ... Hodie despecto mundo, & mundi principe triumphato, supra mundum vere victor adscendit, accipiens de manu Domini coronam victoriæ ... Pausat miles emeritus, & post labores sudoresque sacræ peractæ militiæ locatur feliciter, coronatur sublimiter. Anima eius in bonis demorabitur. Quæris, ubi? Cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum. Ita eum talibus, & tali in loco sibi sedet: sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudans: sedet, ... inquam, sibi vacua curis, deliciis affluens, abundans otii & quietis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & flevit super flumina Babylonis, sedet modo ad fontem vitæ, & conversatio illi secus torrentem voluptatis, cuius impetus lætificat civitatem Dei ... Sedet media Angelorum, &c.

Serm. 3. *in festo omnium Sanctorum num.* 1 ... Lætatus sum plane in his quæ dicta sunt mihi, fratres, quoniam in domum Domini ibimus. Quod si quæritis unde id tam fiducialiter præsumam, inde sine dubio quod iam multi ex nobis in atriis stent, expectantes donec recipiant corpora sua, donec impleatur numerus fratrum. In illam enim beatissimam domum nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est, nec Sancti sine plebe, nec spiritus sine carne. Neque enim præstari decet integram beatitudinem, donec fit homo integer cui detur, nec perfectione donari Ecclesiam imperfectam. Propterea cum resurrectionem expeterent corporum, ... acceperunt divinum responsum, dicens: *Sustinete modicum tempus, donec compleatur numerus fratrum vestrorum.* Acceperunt tamen iam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus donec vestiamur &

Apoc. VI. II.

Pars I. Sect. II Cap. III §. 16.

nos: quomodo de Patriarchis, & de Prophetis ait Apostolus: Deo melius aliquid providente pro nobis; ut non sine nobis consummarentur. Stola enim prima ipsa est, quam diximus Felicitas & riquies
Heb. xi. 40. animarum: secunda vero Immortalitas & gloria corporum.

Serm. 5. n. 4. .... Non est qnod laudare vereamur verissime, certissimeque laudabiles: non est quod glorificare cunctemur sic absorptos in gloria, ut nostra omnino nequeant laudatione moveri. Non enim est quo vaniras intret, ubi veritas iam totum occupavit.

In transitu S. Malach. Serm. 2. n. 5. Hodie Malachias in coufortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem ante Angelus erat, non minus puritate, quam nomine: sed nunc felicius gloriosi in eo interpretatio nominis adimpletur, quando pari cum Angelis gloria & felicitate lætatur. Congratulemur itaque, fratres, congratulemor, ut dignum est, Patri nostro: quia & pium est, defunctum plangere Malachiam, & pium magis, Malachiæ congaudere viventi. Numquid non vivit? & beate. Nimirum visus est oculis insipientium mori: ille autem est in pace. Denique iam concivis Sanctorum & domesticus Dei, psallit pa-
Ps. lxv. 12. riter, & agit gratias, dicens: *Transivimus per iguem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.*

S. Maxim. Taurin. *Hom. in Euseb. Vercell.* Digne in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium transiit Angelorum.

S. Leo Magn. *in Serm. de S. Laurent.* Nihil obtines, nihil proficis sæva crudelitas, subtrahitor tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cælos abeunte, tu deficis flammis tuis.

Vener. Beda *in c. 6. Apoc.* Singulas modo stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes; resurgentibus au-
Isai. lxi. 7. tem corporibus iuxta Isaiam, *In terra sua duplicia possidebunt.*

Pseudo-Dionys. Areopag. *sui sæculi fidem adstruit his verbis. lib. de Eccles. Hierarchia, c. 7. part. 1.* Norunt (sancti) profecto se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cum ad præsentis vitæ finem pervenerint, viamque ad immortalitatem suam e vicino iam clarius intuentes, divinitatis laudant munera, divinaque lætitia gestiunt, non iam ad deteriora conversionem metuentes, sed parata bona se firmiter, perpetuoque habituros probe noscentes.

Auctor *libri Quæst. inter opera* S. Iustini, *quisquis ille sit, opinionem Catholicam mire confirmat, Quæst. 75.* Post animi e corpore excessum statim fit bonorum, malorumque distinctio. Ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in paradisum, ubi consuetudo est, & aspectus Angelorum & Archangelorum, visio vero etiam conservatoris Christi ex verbis his, *Peregrinari a* *2. Cor. v. 8.*
corpore, & præsentes esse ad Dominum; improborum autem ad inferorum loca.

S. Irenæus *adversus Hæres. lib. 1. c. 2.* (Deus) iustis & æquis & præcepta eius servantibus & in dilectione eius perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia vitam donans loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.

S. Epiphan. *Hæres. 78. in fine.* Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cælo, gloria in honore incomparabili & perpetua, bravia in Christo Iesu Domino nostro.

Theodoret. *Lib. 8. ad Græcos.* Si cælum sedes illorum est qui pie vixerunt, hunc profecto finem sui cursus & Martyres iam consequuti sunt; his enim magis pium esse nihil potest ... Ideoque maiori sorte merito perfruuntur Martyres, qui nunc & a cunctis late mortalibus honores amplissimos ferunt, & æternis sunt insigniti coronis.

S. Ioan. Damascenus *in Hist. de Barlaam & Iosaphat, in fine:* Vultui Domini nitide & nude præsentatur, illiusque gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur.

S. Prosper *seu* Iulianus Pomerius, *aut quis alius auctor lib. de Vita contempl. lib. 1. c. 1.* Quia secundum Scripturæ sacræ sermonem, tota humana vita tentatio est su- *Iob. vii. 1.*
per terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam, pugnæ succedet secura victoria, ut omnes milites Christi, qui usque in finem vitæ præsentis divinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnent felices in patria: coius hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ semel compos effecta, inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod speravit obtineat, & in eo, ad quod sancte vivendo pervenerit, sine fine permaneat.

Auctor *lib. Medit. quæ sub* Aug. *nomine*

perpetuam fuisse Ecclesiæ fidem, Sanctos corpore solutos non exspectato ultimo iudicii die cum Christo in cælis regnare.

Unde non mirum si id Ecclesia definierit tamquam dogma fidei, in Conciliis generalibus Florentino & Tridentino. (D)

I. Quamdiu permanent in Purgatorio animæ iustorum, quibus aliquid solvendum superest?

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 16.

R. Nihil certi de hac quæstione statui potest ex Scriptura & Traditione: nihil ea de re Ecclesia definivit. Id solum ex idea iustitiæ Divinæ colligimus, alias animas

---

vulgo laudantur, *cap.* 22. Felix anima, quæ terreno resoluta corpore libera cælum petit, secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem, habet enim præsentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum, cui servivit, quem dilexit, & ad quem tandem læta, & gloriosa pervenit.

Cap. 24. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulcritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis.

S. THOMAS *Supplem.* 3. *part. Quæst.* 69. *artic.* 2. *Utrum statim post mortem animæ deducantur ad cælum, vel ad infernum*: *Quarum obiectionibus generaliter sic respondet*.

Sed contra est quod dicitur, 2. Cor. 5. Si terrena nostra habitatio dissolvatur, domum habemus non manufactam, sed conservatam in cælis: Ergo dissoluta carne, anima habet mansionem, quæ ei in cælis fuerat conservata.

Præterea Philipp. 1. dicit Apostolus, *Cupio dissolvi & esse cum Christo*. Ex quo sic arguit Gregorius *in* 4. *Dialog.* (cap. 25.) Qui ergo Christum esse in cælo non dubitat, nec Pauli animum in cælo esse negat: sed non est negandum Christum esse in cælo; cum sit articulus fidei. Ergo nec est dubitandum, animas sanctorum ad cælos ferri.

In corp. Respondeo dicendum, quod sicut in corporibus est gravitas vel levitas, qua feruntur ad suum locum, qui est finis motus ipsorum, ita etiam est in animabus meritum vel demeritum, quibus perveniunt animæ ad præmium vel ad pœnam, quæ sunt fines actionum ipsarum. Unde sicut corpus per gravitatem vel levitatem statim fertur in locum suum, nisi prohibeatur; ita animæ, soluto vinculo carnis, per quod in statu viæ detinebantur, statim præmium consequuntur vel pœnam, nisi aliquid impediat: sicut interdum impedit consecutionem præmii veniale peccatum, quod primum purgari oportet; ex quo sequitur quod præmium differatur. Et quia locus deputatur animabus secundum congruentiam præmii vel pœnæ, statim ut anima absolvitur a corpore, vel in infernum immergitur, vel ad cælos evolat, nisi impediatur aliquo reatu, quo oporteat evolationem differri, ut prius anima purgetur. Et huic veritati auctoritates Scripturæ canonicæ manifeste attestantur, & documenta sanctorum Patrum. Unde contrarium pro hæresi est habendum, ut patet; 4. Dial. (*hunc locum exscripsimus supra*) & in libro de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 79. inter opera Augustini, tom. 3. *vel* 8. sic dicitur: *Post adscensionem Christi ad celos, omnium Sanctorum animæ cum illo sunt, & exeuntes de corpore ad illum vadunt, exspectantes resurrectionem corporis sui, ut ad integram & perfectam beatitudinem cum ipso pariter immutentur*, &c. *Legendus* ESTIUS *in* 4. *Sentent. dist.* 45. *a* §. 2. *ad* 7.

(D) CONC. FLORENT. *in Decreto Eugenii* Lætentur cæli, *pag.* 515. Definimus insuper,... animas, quæ post baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius...

CONC. TRID. *Sess.* 25. *De invocat. Sanct.* Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis,.. ut fideles diligenter instruant, docentes eos, sanctos una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre... Illos vero, qui negant, Sanctos æterna felicitate in cælo fruentes, invocandos esse... vel stultum esse in cælo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire.

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 16.

diutius, alias minus ibi detineri, habita ratione uniuscuiusque delictorum & peractæ pœnitentiæ.

I. Quamdiu stabit Purgatorium?

R. Usque ad ultimum Christi adventum, nec plus ultra. (E)

I. Ergo non permanebit in æternum Ecclesia militans, nec patiens?

R. Non permanebunt nisi ad consummationem sæculorum. Quia tunc temporis nullum erit amplius bellum, nullus dolor; sed membra Ecclesiæ a præliis ad victoriam, a doloribus ad sempiterna gaudia transibunt.

I. Ecclesia autem triumphans quamdiu permanebit?

R. Nondum suis omnibus membris constat Ecclesia triumphans, nondum completa est hæc sancta societas. Iam formatur, iam ædificatur: tunc solum consummabitur, cum finem accipiet Ecclesia militans & patiens: tunc a Christo dedicabitur & permanebit in æternum.

I. Cur ais Ecclesiam triumphantem non esse consummandam & dedicandam nisi in fine sæculorum, postquam nulla supererit Ecclesia militans aut patiens?

R. Quia ut perfecta sit Ecclesia triumphans, & consummata beatitudine fruatur, necesse est, 1. Ut omnibus suis membris constet, adeoque in cælum introducti sint omnes electi, qui ad finem usque sæculi victuri sunt vel in Ecclesia militante, vel in Ecclesia patiente. 2. Ut iuncta sint iterum corpora animabus, veniantque in partem earum beatitudinis, sicut fuerunt participes laborum & ærumnarum. Hoc autem non fiet nisi in mundi consummatione.

§. 17. *De fine mundi, de Antichristo, de Adventu Eliæ & Enoc, necnon de Conversione Iudæorum.*

I. Quando nam mundus consummabitur?

R. De die autem illa, & bora nemo scit. (A) Hoc solum revelante Christo, & Apostolis, & Prophetis scimus, quod nimirum *cælum & terra transibunt*, & succedent cæli novi & terra nova, quæ erit sedes æterna Sanctorum. (B)

Matth. XXIV. 36. & Marc. XIII. 32.

Matth. XXIV. 35. & Luc. XXI. 33.

(E) S. Aug. *Lib.* 21. *de Civitate Dei*, *cap.* 13.... Nos vero etiam in hac quidem mortali vita esse quasdam pœnas purgatorias confitemur...(quæ) illis sunt purgatoriæ qui eis coerciti corriguntur... sed temporarias pœnas alii in hac vita tantum, alii post mortem, alii & nunc & tunc, verumtamen ante iudicium illud severissimum, novissimumque patiuntur.

Cap. 16.... Quisquis igitur cupit pœnas evadere sempiternas, non solum baptizetur, verum etiam iustificetur in Christo, ac sic vere transeat a diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud ultimum, tremendumque iudicium.

(A) Actor. 1. 7 ... Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.

(B) Isai. LXV. 17. Ecce enim ego creo cælos novos, & terram novam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor.

LXVI. 22. Quia sicut cæli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.

Apoc. XXI. 1. Et vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

I. Quid fiet in fine mundi?

R. Hæc novimus Deo revelante futuris temporibus eventura sub mundi finem.

Luc. xxi. 10. & 11. 1. *Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum. Et terræ motus magni erunt per loca, & pestilentiæ & fames, terroresque de cælo, & signa magna erunt.* (C)

(C) MATTH. XXIV. 27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & adventus Filii hominis ... Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur. Et tunc parebit signum Filii hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius a quatuor ventis, a summis cælorum, usque ad terminos eorum... Cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant

MARC. XIII. 24. Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur. & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cæli erunt decidentes, & virtutes quæ in cælis sunt movebuntur. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria. Et tunc mittet Angelos suos. & congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terræ, usque ad summum cæli... Cum videritis hæc fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis.

LUC. XXI. 25 Et erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum: Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi Nam virtutes cælorum movebuntur: & tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate. His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

S. HIPPOLYT. Episc. & Mart. *de Consummat. mundi, seu cuiuslibet alt rius IV ut videtur. seculi auctoris. Orat. tom. 3. Biblioth. PP. Paris. ann. 1624. pag. 345 & edit. Lugdun. an. 1677. tom. 3 p. 253 & seq.* Audi

Oseae XIII. 15. Oseam grandiloquia fundentem: *In diebus illis inducet Dominus e deserto ventum uredinis contra illos, desiccabit venas eorum, & desertos faciet fontes eorum. & universa vasa desiderabilia delebuntur: Quia restiterunt contra Deum, in gladio cadent; & quæ ex eis prægnantes fuerint, disrumpentur.* Ecquis alius ventus uredinis a deserto quam Antichristus, qui temporibus suis deleturus est & desiccaturus venas aquarum, & fructus arborum, propterea quod homines amplexi sunt opera eius? Itaque delebit nos, ipsique servient in impuritate ipsius. . Hæc prænarravimus, ut intelligatis cruciatum & perturbationem extremis futuram temporibus, omniumque hominum inter se vivendi consuetudinem, invidiam, odium, contentionem, Pastorum in ovibus negligentiam, populi erga Sacerdotes animum immorigerum: ita omnes suo arbitratu vivent. Filii manus iniicient in parentes, uxor virum suum tradet in mortem, vir uxorem suam ut ream tradet in iudicium. Domini in servos suos erunt inhumani, servi in dominos animum gerent inobedientem, senis canitiem nemo reverebitur, templa divina domorum instar erunt, locis omnibus eversiones fient Ecclesiarum, Scripturæ contemnentur; hostes illius cantica ubique decantabunt. Post hæc stupra, adulteria, periuria, incantationes, divinationes magno impetu studioque sequentur... Tunc exurgent falsi Apostoli, falsique Prophetæ; homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, stupratores, rapaces, avari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi, Monachi expetent quæ sunt mundi, divites animum expertem misericordiæ induent, pauperi non succurrent Principes; Potentes miserationes abiicient, Iudices iustum auferent ex iusto, muneribusque excæcati iniustitiam probabunt... Terræ motus erunt per omnes regiones, tonitrua, venti, horrenda fulgura, quæ domos agrosque exurent; procellæ ventorum, quæ terram ac mare sine modo perturbabunt: terræ sterilitates, sonitus maris, intollerabilis commotio ob interitum tam animarum quam hominum: signa in sole, signa in luna, siderum de via deflexiones, angustiæ gentium, aeris intemperies, grandinis emissiones super faciem terræ, hiemes inordinatæ, diversa frigora, ardores qui sedari nequeant, repentina fulmina, insperata incendia: & ut semel dicam, gemitus, & planctus universæ terræ consolatione carentis.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 17.

Matth. xxiv. 12. 2. *Quoniam abundavit iniquitas, refrigeſcet caritas multorum.*

Ibid. 14. 3. *Prædicabitur Evangelium regni in univerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus.*

4. Veniet Antichriſtus & dire perſequetur Eccleſiam.

5. Venient Elias & Enoch ſuper terram.

6. Iudæi convertentur ad Dominum.

I. Quid docet Scriptura de Antichriſto?

R. De Antichriſto multa reperiuntur in Scripturis: ex iis hæc pauca ſeligimus.

2. Theſſ. ii. 3. & 4. 1. Erit is homo potentiſſimus, *homo peccati, filius perditionis, qui adverſabitur & extolletur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.*

Ibid. 4. 2. *Ita ut in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tamquam ſit Deus.*

3. Adverſus Eccleſiam ſuſcitabit perſecutionem acerbiorem & periculoſiorem omnibus quæ fuerint hactenus, & *veniet in omni ſeductione iniquitatis, & plurimos ſecum trahet in perditionem.* (D) Ibid. 10.

4. *Adventus eius erit ſecundum operationem Satanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus.* Ibid. 9.

5. *Auferet iuge ſacrificium*, hoc eſt, ſacrificium Corporis, & Sanguinis Domini, quod quotidie offertur in Eccleſia, offerri prohibebit in omnibus locis ſuæ ditioni ſubiectis. Licet enim hæc verba de Antiocho dicta ſint a Daniele, tamen in eo Antiochum a Propheta pronuntiari ut typum Antichriſti conſtans eſt omnium SS. Patrum interpretatio. (E) Dan. ix. 31.

6. Non erit diuturna Antichriſti perſecutio, nec ultra annos tres cum dimidio producetur, ut ex multis Scripturarum teſtimoniis colligere licet. (F)

(D) S. Hippol. *de Conſum. mundi.p.15. vel* 257 Lugebit univerſa terra vitam cruciatuum plenam, lugebit mare, lugebit aer, lugebit ſol, lugebunt animantes, feræ cum volatilibus, lugebunt montes & colles ac ligna campi propter genus humanum, eo quod omnes defecerint a ſancto tuo, & crediderint impoſtori illi, ſuſcepto charactere impuri illius & hoſtis Dei, loco vivificæ crucis Salvatoris. Lugebunt etiam Eccleſiæ loctum magnum, quia nec oblatio, nec ſuffitus fiet, nec cultus Deo gratus. Sed Eccleſiarum ædes ſacræ, tugurii inſtar erunt: pretioſumque Corpus & Sanguis Chriſti non extabit in diebus illis, Liturgia exſtinguetur, Pſalmorum decantatio ceſſabit, Scripturarum recitatio non audietur: ſed erunt apud homines tenebræ, lamentatio ſuper lamentationem, væ ſuper væ.

S August. *in Pſalm.* ix. *num.*27.... Tertia (Eccleſiæ perſecutio) ſupereſt per Antichriſtum ventura, qua nihil eſt periculoſius: quoniam & violenta & fraudolenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis.

(E) *Vide ſupra ſect.* 1. *cap.* iv. §. 22. *allatas auctoritates Patrum, ut & infra afferendas hocce* §.

(F) Daniel. xii. 7. In tempus, & tempora, & dimidium temporis... Et a tempore cum ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta. Beatus, qui exſpectat, & pervenit uſque ad dies mille trecentos triginta quinque.

Apocalyps. xi. 2. Civitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus: & dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta.

S. Hippol. *de Conſum. mundi, pag.* 14. *vel* 256. Tres annos cum dimidio regnabit Antichriſtus ſuper terram: poſt auferetur regnum eius & gloria (*& pag.* 257.) Neque tamen eo tempore miſericors, & hominum amans Deus relinquet humanum genus o-

2. Thess. II. 8. 7. *Antichristum Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum.*

Ibid. 3. 8. Antequam *reveletur* ille *homo peccati, veniet discessio primum*; id est, segregatio ab Ecclesia, & apostasia maxima. Utrum hæc discessio & apostasia iam facta fuerit necne, non constat. Forte sectam Mahumetanorum, forte schisma Græcorum, forte discessionem Lutheranorum & Calvinianorum intelligit Apostolus; forte etiam intelligit discessionem omnium omnino Hæreticorum & Schismaticorum ab Ecclesia, ut sensus sit, tunc venturum Antichristum, cum omnes Hæretici & Schismatici, qui prodituri erant ad finem usque sæculi, ab Ecclesia discesserint;

mni consolatione destitutum, sed decurtabit dies illos, & tempus trium annorum & semis, concisum reddet, propter reliquias latitantium in montibus & speluncis. Ne phalanx illa Sanctorum illorum omnium deficiat, sed dies illi celeriter transibunt: seductoris & Antichristi regnum cito tolletur. Deinde in ictu oculi præteribit species mundi huius; hominumque potentia evacuabitur, & cuncta quæ cadunt sub oculos delebuntur.

Iacob. Benignus Bossuetius Epis. Melden. *Comment. in Apocalypsim, cap.* xx. 7. Ab hoc Tyranno (Antiocho,) Patrum omnium sententia, Antichristus exprimitur & repræsentatur.

In vers. 8. Oportet itaque hic intelligere spiritalem Civitatem, qualis est Ecclesia, & campum spiritalem, qui est societas filiorum Dei, mortali carne adhuc indutorum, inque tentationis loco per consequens etiam bellum & pugnam spiritalem, quali nos Hæretici lacessere non cessant, quæque versus sæculorum finem nova rabie crudelior fiet. Affirmare nolo nullas futuras pugnas inter Christianos Reges & Antichristum ... Neque imaginari oportet, inquit D. Augustinus, in eum tantummodo locum, quo obsidetur, Ecclesiam veluti civitatem quamdam esse redactam. Ipsa semper, addit, per totum terrarum orbem disseminata vigebit: ipsius quoque hostes ubique erunt, verum ubicumque erunt hostes, sanctorum quoque acies, civitasque Deo cara erit.

In vers. 14. ... Tremore concutior, dum quæ futura sunt considero. Quod certo affirmare me posse reor illud est, postremam hanc persecutionem, quoquo modo violentam, eo magis spectaturam, ut homines decipiat & seducat; ita enim D. Paulus prodigia, signa fallacia, illusiones futuras prænuntiat. Divus quoque Ioannes seductionem prævalituram prævidet, de effuso sanguine verba minime faciens, quemadmodum per totum librum fecerat, ipseque Iesus Christus; magna prodigia & fallacia miracula erunt, ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.

Duas igitur in Ecclesia persecutiones considero: *primam*, quæ ortum habuit sub Romano imperio, in qua vis prævalere debebat; *alteram* in fine sæculorum, in qua regnum seductionis erit; non quasi sine vi futura sit, quemadmodum neque illa paganæ Romæ, in qua vis dominata est, sine seductione fuit; verum utraque ab eo quo excelluit nomen accipere debet, & sub Anticbristo sunt expectanda signa magis fallacia quam unquam visa sint, quæ malitia maxime occulta, hypocrisis maxime fucata, lupique pellis ab agnina pelle mire tecta comitabitur. Qui se Reformatnres prædicant, videant ne simulata benignitas speciosique prætextus, quibus a principio suam vim, suumque schisma tegere voluerunt, buius sedutionis nuntii fuerint.

Illud etiam compertum esse reor, postremam hanc persecutionem brevi duraturam, Deumque illi, non secus ac ceteris, fines præscripturum. Quod D. Ioannes nobis explicuit, cum Diabolum modico tempore solvi oportere asseruit: verum persecutionem hanc tribus præcise annis cum dimidio duraturam neque negare audeo, eorum exemplum secutus, qui coniectura ducti negarunt, neque eorum coniecturas dogmatis loco habere. Eorum itaque quæ futura sunt, curam & scientiam Deo relinquo, tentationem hanc brevem fore cum D. Ioanne affirmare contentus.

iuxta quem sensum venturus est Antichristus post ultimæ Hæreticorum aut Schismaticorum sectæ discessionem.

9. Denique, ut ex supradictis colligitur, non veniet Antichristus nisi in fine sæculorum, postquam annuntiatum fuerit Evangelium in universo orbe, paulo ante ultimum Christi adventum. (G)

(G) MATTH. XXIV 14. Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.

MARC. XIII. 10. In omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium.

ORIGEN. *Lib. 6. n. 46. contra Celsum, edit. BB. pag. 668.* Quæ de Antichristo diximus omnes SS. PP. testantur. Ceterum prophetia designans eum (Antichristum) apud Danielem extat, efficax ad movendam prudenti & candido lectori admirationem, cum ibi tam vere prædicatur divinitus de futuris regnis, incipiendo a Danielis temporibus & deinceps usque ad mundi interitum, eam licet cuilibet legere. Verum de Antichristo vide an non sic loquatur: Ultimis regni eorum temporibus, completis iam eorum peccatis, exorietur rex impudens facie, & intelligens problemata: & roborabitur fortitudo eius & destruet mirabilia, prosperabitur & res geret, & interficiet potentes, sanctumque populum, & iugum vinculorum eius prosperabitur. Dolus in manibus eius, corde suo extolletur, perderque multos dolis circumventos: & instabit in multorum perniciem, quos non aliter quam ova manu conteret. Ceterum quod ex Paulo citavimus dicente sessurum eum in templo Dei, & ostentaturum se pro Deo, id in Danielis libro sic legitur: Et in templo abominatio desolationis usque ad consummationem temporis, consummatio dabitur ad desolationem.

Daniel. VIII. 23.

2. Thess. II. 4.

Dan. IX. 27.

S. HIERONYM. *in cap. 7. Daniel. t.* III. *p.* 1101. Putemus (Antichristum) unum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter ... Est enim homo peccati, Filius perditionis, ita ut in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum.

Pag. 1103. *Et sermones contra Excelsum loquetur, &c.* Sive ut interpretatus est Symmachus: *Sermones quasi Deus loquetur*, ut qui Dei assumit potentiam, verba quoque divinæ sibi vendicet maiestatis. *Et sanctos Altissimi conteret, & putabit quod possit mutare tempora & leges.* Præliabitur enim Antichristus contra Sanctos, & superabit eos: in tantamque erigetur superbiam, ut leges Dei, & ceremonias mutare conetur, & elevetur supra omne quod dicitur Deus, Religionem cunctam suæ subiiciens potestati. *Et tradentur in manus eius usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Tempus *annum* significat: tempora, iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem numerum habent, *duos annos* præfigurant. Dimidium autem temporis, *sex menses*: quibus Sancti potestati Antichristi permittendi sunt.

Comm. in Dan. I. *c.* I. *p.* 1127. Nostri hæc omnia de Antichristo prophetari arbitrantur, qui ultimo tempore futurus est... Quumque multa quæ postea lecturi & expositiri sumus, super Antiochi persona conveniant, typum eum volunt Antichristi habere: & quæ in illo ex parte præcesserint, in Antichristo ex toto esse complenda.... Antichristus pessimum regem Antiochum, qui sanctos persecutus est, templumque violavit, recte typum sui habuisse credendus est.

Pag 1128. (Antichristus) nasciturus est de populo Iudæorum, & de Babylone venturus...

Pag. 1129. De Antichristo nullus ambigit, quin pugnaturus sit adversus Testamentum sanctum... Hæc autem sub Antiocho Epiphane in imagine præcesserunt, ut Rex sceleratissimus, qui persequutus est populum Dei, præfiguret Antichristum, qui Christi populum persequuturus est... qui sessurus est in templo Dei, & se facturus ut Deum.. In Machabæis legimus, quod quidem (Iudæi) simulaverint se legis Dei esse custodes, & postea cum gentibus pactum fecerint: alii vero permanserint in religione: quod & Antichristi temporibus futurum arbitror, quando refrigescet caritas multorum ... Iudæi putant quod ... surrecturus sit Rex qui faciat iuxta voluntatem suam, & elevetur contra omne quod dicitur Deus, & adversus Deum Deorum loquatur magnifica: ita ut sedeat in tem-

I. Certumne est Antichristum nondum venisse?

R. Nominis *Antichristi* significatio duplex. Altera generalis,

plo Dei; & se ipsum faciat Deum, & diligatur voluntas eius, donec compleatur ira Dei; quia in ipso erit consummatio. Quod quidem & nos de Antichristo intelligimus. *Super concupiscentiam feminarum, & super omnem Deum non intelliget.* Quibus verbis intelligirur habere eum concupiscentiam feminarum, & non habere. Si legerimus & intellexerimus,*super concupiscentiam feminarum non intelliget*, de Antichristo facilior interpretatio est; quod ideo simulet castitatem ut plurimos decipiat... *Deum quem ignoraverunt Patres eius, colet:* hoc magis Antichristo, quam Antiocho convenit.. Antichristus multa deceptis munera largietur, & terram suo exercitui dividet, quosque terrore non quiverit, subiugabit avaritia ... Veniet usque ad summitatem ... montis Oliveti, qui inclytus vocatur: quia ex eo Dominus, atque Salvator adscendit ad Patrem; & nullus Antichristo poterit auxiliari contra se Domino saeviente. Et asserunt ibi Antichristum esse periturum, unde Dominus adscendit ad caelos.

Quaest. XI. *ad Algasiam Tom.* IV. *parte* I. *alias Epist.* 151 .... Duos autem esse adventus Domini Salvatoris, & omnia Prophetarum docent volumina, & Evangeliorum fides; quod primum in humilitate venerit, & postea sit venturus in gloria, ipso Domino protestante, quae ante consummationem mundi ventura sint, & quomodo venturus Antichristus, quando loquitur ad Apostolos: *Surgent enim pseudo-Christi & pseudo-Prophetae, & dabunt signa magna, & prodigia; ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi ....* Rursum de Antichristo loquitur ad Iudaeos: *Ego veni in nomine Patris mei, & non credidistis mihi. Si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis ...* Exponit (Apostolus Paulus Epist. II ad Thessalon.) quae ante adventum Christi debeant praestolari, ut cum illa facta viderint, tunc sciant Antichristum, id est, hominem peccati, & filium perditionis, qui adversatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, esse venturum. Nisi, inquit, venerit discessio primum, quod Graece dicitur ἀποστασία ut omnes gentes quae Romano imperio sub-

Marc. XIII. 22.

Ioan. V. 43.

iacent, recedant ab eis, & revelatus fuerit, id est, ostensus (quem omnia Prophetarum verba praenuntiant) homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est, & filius perditionis, id est, diaboli: ipse est enim universorum perditio, qui adversantur Christo, & ideo vocatur Antichristus; & extollitur supra omne quod dicitur Deus, ut cunctarum gentium Deos, sive probatam omnem & veram religionem suo calcet pede: & in templo Dei, vel Hierosolymis (ut quidam putant) vel in Ecclesia (ut verius arbitramur) sederit, ostendens se tamquam ipse sit Christus & Filius Dei: nisi, inquit, fuerit Romanum Imperium ante desolatum, & Antichristus praecesserit, Christus non veniet: qui ideo ita venturus est, ut Antichristum destruat ... Dicebam vobis, Christum non esse venturum, nisi praecessisset Antichristus... quodque sequitur: *Iam enim mysterium operatur iniquitatis, tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc revelabitur ille iniquus*, hunc habet sensum: Multis malis atque peccatis, quibus Nero impurissimus Caesarum mundum premit, Antichristi parturitur adventus: & quod ille operaturus est postea, in isto ex parte completur; tantum ut Romanum Imperium, quod nunc universas gentes tenet, recedat & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, divina videlicet potestate & suae maiestatis imperio, cuius iussisse, fecisse est; non in exercitus multitudine, non in robore militum, non in Angelorum auxilio; sed statim ut ille advenerit, interficietur Antichristus. Et quomodo tenebrae solis fugantur adventu; sic illustratione adventus sui, eum Dominus destruet, atque delebit. Cuius opera, Satanae sunt opera: & sicut in Christo plenitudo divinitatis fuit corporaliter: ira & in Antichristo omnes erunt fortitudines, & signa & prodigia: sed universa mendacia.. Mendacium Antichristi, Christi veritas devorabit: seducentur autem eius mendacio qui perditioni sunt praeparati... Qui ergo caritatem & veritatem non receperunt, ut Salvatore suscepto salvi fierent, mittet illis Deus non operatorem, sed

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 17.

specialis altera. Secundum priorem significationem Antichristus dicitur quisquis opponitur Christo. Quo sensu Hæretici dicuntur Antichristi.

ipsam operationem, id est, fontem erroris, ut credant mendacio: quia mendax est ipse, & pater eius... Nunc autem ideo iudicandi sunt, immo proculdubio condemnandi: quia Christi veritate contempta, postea mendacium, id est, Antichristum suscepturi sunt.

S. Aug. *in Ps.* ix *n.* 22.... Multum irascitur (Deus) dum non exquirit, dum quasi oblivifcitur, & non adtendit peccata, & per fraudes & scelera ad divitias honoresque pervenitur: quod maxime in illo Antichristo eventurum est, qui usque adeo beatus videbitur hominibus, ut etiam Deus putetur.

N. 23. ... Ita enim traditur quod reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtenturus: quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prædicat, in templo Dei sedebit, extollens se super omne quod colitur, & quod dicitur Deus.

N. 24. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi ultimæ destinatus, per nefarias artes ad illud vanum & inane culmen dominationemque venturus est.

N. 27. *Vide litt.* (D) *hocce* §.

Lib. 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 19. *n.* 2. Nulli dubium est eum (Paulum Apustolum) de Antichristo ista dixisse; diemque iudicii, hunc enim appellat diem Domini, non esse venturum, nisi ille prior venerit, quem refugam vocat, utique a Domino Deo. Quod si de omnibus impiis merito dici potest, quanto magis de isto? Sed in quo templo Dei sit sessurus, incertum est: utrum in illa ruina templi, quod a Salomone Rege constructum est; an vero in Ecclesia. Non enim templum alicuius idoli aut dæmonis, templum Dei Apostolus diceret. Unde nonnulli, non ipsum principem, sed universum quodammodo corpus eius, id est, ad eum pertinentem hominum multitudinem, simul cum ipso suo principe hoc loco intelligi Antichristum volunt.

N. 3. *Et tunc revelabitur iniquus:* quem significari Antichristum, nullus ambigit. Alii vero, & quod ait, *Quid detineat scitis, & mysterium operari iniquitatis*, non putant dictum, nisi de malis & fictis, qui sunt in Ecclesia, donec perveniant ad tantum numerum, qui Antichristo magnum populum faciat; & hoc esse mysterium iniquitatis, quia videtur occultum. Hortari autem Apostolum fideles, ut in fide quam tenent, tenaciter perseverent, dicendo, *Tantum qui modo tenet, teneat; donec de medio fiat*: Hoc est, donec exeat de medio Ecclesiæ mysterium iniquitatis, quod nunc occultum est. Ad ipsum enim mysterium pertinere arbitrantur, quod ait in Epistola sua Ioannes Evangelista: *Pueri, novissima hora est; & sicut audistis, quod Antichristus sit venturus; nunc autem Antichristi multi facti sunt: unde cognoscimus quod novissima sit hora. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Sicut ergo ante finem in hac hora, inquiunt, quam Ioannes novissimam dicit, exierunt multi Hæretici de medio Ecclesiæ, quos multos dicit Antichristos; ita omnes tunc inde exibunt, qui non ad Christum, sed ad illum novissimum Antichristum pertinebunt, & tunc revelabitur... 1. Ioan. II, 18. 19.

N. 4. Non veniet ad vivos & mortuos iudicandos Christus, nisi prius venerit ad seducendos in anima mortuos adversarius eius Antichristus; quamvis ad occultum iam iudicium Dei pertineat, quod ab illo seducentur. *Præsentia quippe eius erit secundum operationem Satanae, in omni virtute & signis & prodigiis mendacii, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt.* Tunc enim solvetur Satanas, & per illum Antichristum in omni sua virtute mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur. Quæ solet ambigi, utrum propterea dicta sint signa & prodigia mendacii, quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est; ut quod non facit, facere videatur: an quia illa ipsa, etiam si erunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros non ea potuisse nisi divinitus fieri, virtutem diaboli nescientes; maxime quando tantam, quantam numquam habuit, acceperit potestatem... *Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* Deus enim mittet; quia Deus diabolum facere ista permittet, iusto ipse iudicio, quamvis faciat ille iniquo malignoque consilio. *Ut iudicentur,* inquit *omnes qui non crediderunt veritati*, 2. Thess. II. Ibid. 10. Ibid. 11.

tichristi in Scripturis, & mundus ipse Antichristus est; mundus enim oppositus semper fuit & erit Christo. Itaque iuxta illum sen-

sed consenserunt iniquitati. Proinde iudicati seducentur, & seducti iudicabuntur... Seducti autem iudicabuntur novissimo manifestoque iudicio per Iesum Christum, iustissime iudicaturum.

Cap. 23. *num.* 1. Daniel de hoc ultimo iudicio sic prophetat, ut Antichristum prius quoque venturum esse prænuntiet, atque ad æternum regnum Sanctorum perducat narrationem suam. Cum enim visione Prophetica quatuor bestias significantes quatuor regna vidisset; ipsumque quartum a quodam rege superatum, qui Antichristus agnoscitur; & post hæc æternum Regnum Filii hominis, qui intelligitur Christus ... Quatuor illa regna exposuerunt quidam Assyriorum, Persarum, Macedonum, & Romanorum. Quam vero convenienter id fecerint, qui nosse desiderant, legant Presbyteri Hieronymi librum in Danielem, satis diligenter eruditeque conscriptum. Antichristi tamen adversus Ecclesiam sævissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinendum, donec Dei ultimo iudicio regnum Sancti accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur. Tempus quippe & tempora & dimidium temporis, annum unum esse, & duos & dimidium, ac per hoc tres annos & semissem etiam numero dierum posterius posito dilucescit.

S. Greg. Magn. Papa *Lib.* 15. *moral. in Iob. c.* 36. *edit. BB. cap.* 58. *n.* 69... Vidit enim (Iob) quo in fine mundi Satan hominem ingrediens, quem sacra Scriptura Antichristum appellat, tanta elatione extollitur, tanta virtute principatur, tantis signis & prodigiis in sanctitatis ostensione elevatur, ut argui ab homine eius facta non valeant: quia eum potestate terroris adiungit etiam signa ostensæ sanctitatis .... Sed tamen eius viam non solum Elias & Enoch, qui in eius exprobrationem ad medium deducuntur, sed etiam omnes electi arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis, eius malitiæ resistunt ... Multi enim nunc vias Antichristi diiudicantes corripiunt: sed hoc quasi in eius absentia faciunt, dum illum arguunt, quem adhuc specialiter non intuentur. Cum vero in illo damnato homine venerit, quisquis eius præsentiae resistit, coram eo viam eius arguit, cuius vires & conspicit & contemnit, vel certe viam eius arguere, est prosperitatem cursus eius æterno supplicio interveniente turbare. Quod quia solus Dominus propria virtute facturus est: de quo scriptum est: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui ... Qui soles illi perdito homini quæ fecit reddet, dum potestatem eius tam validam per adventum suum æterna damnatione contriverit. 2. Thess. II. 8.

Cap. 39. *al.* 61. *n.* 72... Et nunc innumerabiles rapit, cum falsitatis suæ stupenda hominibus signa non exhibet. Cum vero coram carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit; post se tunc non innumerabiles, sed omnes trahit; quia qui bonis præsentibus delectantur, potestati illius se absque retractatione subiiciunt ... Post se enim omnem hominem trahit: quia in tribus annis & dimidio, omnes quos in studiis vitæ carnalis invenerit, iugo suæ dominationis astringit. Ante se vero innumerabiles traxit per quinque millia & adhuc amplius annorum curricula.

S. Hippolyt. Episc. & Mart. *Lib. de consumm. mundi, pag.* 14 *vel* 255. Ille certo nasciturus est e tribu Dan, ... elatus corde postea incipiet exaltare se ipsum, & glorificare tamquam Deum, persecutione Sanctos, & blasphemia Christum incessens ... Iudaicam gentem amabit, apud eos omnes signa edet, & horrenda miracula, non vera sed falsa, ad seducendos sui similes impios. Etenim, si fieri potest, etiam electos abducet a dilectione Christi. Verum in primordiis suis clemens erit, factus ad dilectionem, quietus, religiosus, pacificus, qui odio prosequatur iniustitiam, detestetur munera, idololatriam non admittat, amet Scripturas, revereatur Sacerdores, canitiem honori habeat, scortationem repudiet, adulterium abominetur, obtrectationes non audiat, deierationes non recipiat; hospitalis, studiosus pauperum, misericors. Postea edet prodigia, leprosos mundando, paralyticos excitando, expellendo dæmones, longinqua non aliter quam præsentia denuntiabit, excitabit mortuos, viduis opem feret, pupillos tuebitur, cunctos diliget,

ſum Antichriſti multi ſunt, & iam venit Antichriſtus, ut ſæpius ait Ioannes Apoſtolus. (H)

Sed ſi ſumatur Antichriſtus iuxta ſpecialiorem ſignificationem, pro impio illo homine, qui ſuſcitatu-

conciliabit homines .... Non poſſidebit aurum, nec diliget argentum, divitias non amplectetur. Atque hæc omnia faciet conſilio ſimulato, ac fraudulento; quo circumveniat omnes, ut ſe regem creent ... Poſtea extollet animum ... evadet ferox ... fiet immiſericors ... ſuperbus atque inhumanus evadet .... iuſtos perſequetur... bellum inſtruet, iraque percitus tres magnos reges percutiet, Ægyptiorum, Afrorum, atque Æthiopum. Inde templum conſtruet Hieroſolymis, quod confeſtim excitatum tradet Iudæis. Tum ... in Deum ipſum contumelioſa verba proloquetur ſperans doloſus ille ſe perpetuo in poſterum regnaturum ſuper terram; ignorans miſer regnum ſuum brevi irritum fore, & quam primum ſe recepturum ignem paratum ipſi cum omnibus qui crediderint & ſervierint illi.

(H) 1. Ioan. II. 18. Filioli, noviſſima hora eſt: & ſicut audiſtis quia Antichriſtus venit, & nunc Antichriſti multi facti ſunt: unde ſcimus, quia noviſſima hora eſt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum: ſed ut manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis .... Quis eſt mendax, niſi qui negat quoniam Ieſus eſt Chriſtus? Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem & Filium.

IV. 3. Omnis Spiritus, qui ſolvit Ieſum, ex Deo non eſt; & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt.

2. Ioan. 7. Quoniam multi ſeductores exierunt in mundum, qui non confitentur Ieſum Chriſtum veniſſe in carnem: hic eſt ſeductor, & Antichriſtus.

S. Ambros. *Lib.* 10. *Expoſ. Evang. Luc. num.* 21. Eſt etiam tertius Antichriſtus, aut Arrius, aut Sabellius: immo omnes ſunt Antichriſti, qui prava nos interpretatione ſeducunt. Et ideo *qui legit intelligat*: qui intelligit non ſeducatur, ut credat falſa pro veris, more utique Iudæorum, qui verum Chriſtum negaverunt; unde conſequens erit ut credant verum eſſe qui falſus eſt: ſic & Arriani, quod negant Chriſto, Antichriſto non negabunt. *Matth. XXIII. 15.*

S. August *In Epiſt. Ioan. cap* 2. *Tract.* 3. *num.* 4. Quos dixit Antichriſtos? Sequitur, & exponit. *Unde cognoſcimus quod noviſſima ſit hora.* Unde? Quia Antichriſti multi facti ſunt. Ex nobis exierunt: Videte Antichriſtos. *Ex nobis exierunt*: Ergo plangimus damnum. Audi conſolationem: *Sed non erant ex nobis*. Omnes Hæretici, omnes Schiſmatici ex nobis exierunt, id eſt, ex Eccleſia exeunt: ſed non exirent, ſi ex nobis eſſent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Si antequam exirent, non erant ex nobis; multi intus ſunt, non exierunt, ſed tamen Antichriſti ſunt. Audemus hoc dicere: ut quid, niſi ut unuſquiſque cum intus eſt, non ſit Antichriſtus? Deſcripturus enim, & deſignaturus eſt Antichriſtos: & videbimus eos nunc. Et interrogare debet unuſquiſque conſcientiam ſuam, an ſit Antichriſtus. Latine enim Antichriſtus, contrarius eſt Chriſto. Non quomodo nonnulli intelligunt Antichriſtum ideo dictum, quod ante Chriſtum venturus ſit, id eſt, poſt eum venturus ſit Chriſtus: non ſic dicitur, nec ſic ſcribitur; ſed Antichriſtus, id eſt, contrarius Chriſto. Iam quis ſit contrarius Chriſto, nunc advertitis ipſo exponente, & intelligitis non poſſe exire foras niſi Antichriſtos; eos autem qui non ſunt Chriſto contrarii, foras exire nullo modo poſſe. Qui enim non eſt Chriſto contrarius, in corpore ipſius hæret, & membrum computatur. Numquam ſibi ſunt membra contraria ... Si ergo in glorificatione membri cetera membra congaudent, & in paſſione omnia membra patiuntur: concordia membrorum non habet Antichriſtum. Et ſunt qui intus ſic ſunt in corpore Domini noſtri Ieſu Chriſti; quandoquidem adhuc curatur corpus ipſius, & ſanitas perfecta non erit niſi in reſurrectione mortuorum: ſic ſunt in corpore Chriſti, quomodo humores mali. Quando evomuntur, tunc relevatur corpus: ſic & mali quando exeunt, tunc Eccleſia relevatur, &c. *1. Ioan. II. 19.*

N. 8.... Quicumque negat quod Ieſus non ſit Chriſtus, ipſe eſt Antichriſtus. Iam ergo quæramus quis neget; & non adtendamus ad linguam, ſed ad facta.

rus est ultimam persecutionem, & cuius notas & characteres supra exposuimus ex Scripturis, certum est Antichristum nondum venisse; nullus enim hactenus extitit, cui omnes illi characteres simul sumpti convenire possint.

Ad coercendam ergo insaniam & impudentiam quorumdam ex recentioribus Hæreticis, qui asserere non verentur, summum Pontificem, qui Papa dicitur, esse illum Antichristum, de quo loquitur Apostolus in secunda Epistola ad Thessalonicenses, dicendum est illos esse vere Antichristos, qui tam putidum mendacium proferre non dubitent. Id facile probatur.

1. Summus Pontifex dici non potest Antichristus, nisi supponatur Ecclesia eousque corruptionis prolapsa esse, ut eius caput visibile, cui quidem adhæret & adhæsit semper, factus sit dux & caput hostium Christi. At qui hæc dixerit is manifeste contradicit & opponitur Christo, qui promisit se numquam derelicturum Ecclesiam, numquam eam perituram, numquam adversus eam portas inferi esse prævalituras. Antichristus est qui contradicit & opponitur Christo. Ergo Antichristus est qui audet asserere Papam esse Antichristum.

2. Quicumque sanæ mentis est, is facile intelligit in ipsa meridiana luce cæcutire, qui characteres Antichristi summo Pontifici convenire contendat.

3. Inter eruditiores Protestantes qui scripsere sincerius, illi ultro confessi sunt, nullo fundamento niti assertionem eorum, qui dicere ausi sunt Papam esse Antichristum. (I)

Si enim omnes interrogentur, omnes uno ore confitentur Iesum esse Christum. Quiescat paululum lingua, vitam interroga. Si invenerimus hoc, si ipsa Scriptura nobis dixerit, quia negatio non tantum lingua fit, sed & factis; certe invenimus multos Antichristos, qui ore profitentur Christum, & moribus dissentiunt a Christo. Ubi invenimus hoc in Scripturis? Paulum audi Apostolum: de talibus cum loqueretur, ait: Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant. *Tit. I, 16.* Invenimus & ipsos Antichristos: quisquis factis negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed video quid vivat. Opera loquuntur, & verba requirimus? Quis enim malus non bene vult loqui? Sed quid dicit talibus Dominus? Hypocritæ quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?.. *Matth. XII, 34.* Magis mendax est Antichristus, qui ore profitetur Iesum esse Christum, & factis negat. Ideo mendax, quia aliud loquitur, aliud agit.

N. 9. Iam ergo, Fratres, si facta interroganda sunt, non solum multos invenimus Antichristos foras exiisse: sed multos nondum manifestos, qui minime foras exierunt. Quotquot enim habet Ecclesia periuros, fraudatores, maleficos, sortilegiorum inquisitores, adulteros, ebriosos, fœneratores, mangones, & omnia quæ numerare non possumus; contraria sunt doctrinæ Christi, contraria sunt verbo Dei: Verbum autem Dei Christus est: quidquid contrarium est Verbo Dei, in Antichristo est. Antichristus enim contrarius est Christo.

(I) Bossuet. *Episc. Meldensis, Comment. in Apocalypsim, Monit. num.* 45. „ Rogamus vos per adventum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam venerit discessio primum (*Genere* vel Apostasia) & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis. Qui adversatur, & ex-

" tollitur supra omne quod dicitur Deus, " aut quod colitur, ita ut in Templo Dei " sedeat ostendens se, tamquam sit Deus. " Non retinetis, quod cum adhuc essem " apud vos hæc dicebam vobis? Et nunc " quid retineat scitis (quod impedit ne ve- " niat, quod prohibet, *Gen.*) ut reveletur " in suo tempore. Nam mysterium iam " operatur iniquitatis: (modo formatur, " operari incipit,) tantum ut qui tenet " nunc, teneat. (qui habet, habeat; vel " qui modo obtinet, etiam obtineat, *Gen.* " is qui occupavit, *Iurieu.*) donec de me- " dio fiat, (destruatur, deleatur, *Geneve*). " Et tunc revelabitur ille iniquus, quem " Dominus Iesus interficiet (debellabit, " *Gen.* destruet, *Iurieu.*) spiritu oris sui, " & destruet illustratione adventus sui eum " (suo illustrante adventu) aut gloria sui " adventus (loco gloriæ *Gen.* claritate) " Cuius est adventus secundum operatio- " nem satanæ, in omni virtute, & signis, " & prodigiis mendacibus. Et in omni se- " ductione iniquitatis iis, qui pereunt. " Ideo mittet illis Deus operationem er- " roris, ut credant mendacio. Ut iudicen- " tur omnes, qui non crediderunt veri- " tati, sed consenserunt iniquitati.

N. 46. Hæc sunt D. Pauli verba e diametro Protestantium systemati circa Papam opposita. Ratio est, quia iuxta ipsorum interpretationem, D. Paulus hominem peccati, impium, Dei hostem, uno verbo Antichristum, bis revelari vult, primum, cum qui tenet destruetur, *v.* 7. & 8. deinde instante die Domini *v.* 2. & 8. verum utraque circumstantia, iuxta eorum explicationem, cum iis quæ de Papa effutiunt, convenire non potest.

N. 47. Quoad primam, quia D. Paulum de imperii divisione sub Alarico per totum sæculum quintum intelligunt. Per hoc vero tempus neque prodigia, neque signa mendacia fuere, neque quidquam extra ordinem in Pontificatus dignitate, ne allegorice quidem. Quæ prope sanctorum Martyrum sepulcra miracula patrabantur, eo tendebant, ut Martyrum Deo gloria maior redderetur; Evangelium, cuius intuitu mortem obierant, confirmaretur; Iulianus Apostata, obduratique infideles confunderentur, reliqui vero ad Ecclesiam accederent. Qui ea descripsere, nempe SS. Patres, omnesque historici, non impostores, sed sancti, suorumque sæculorum lux fuere. In iis Pontifices æque partem habuere ac reliqui Episcopi per Orientem, Occidentemque, ac reliquum terrarum orbem dispersi. Nullus umquam locus in medium allatus est, quo probaretur, Pontifices peculiare quidquam in eo fecisse, neque ut afferatur in mentem venit. Neque quisquam adeo audax fuit, ut imaginaretur, Pontifices, qui tum, vel sæculis posterioribus fuere, se supra Deum extollere voluisse, divinosque honores & cultus in templo ambiisse: nemo umquam ausus est affirmare, sanctos Leonem, Simplicianum, Gelasium, Hormisdam, Gregorium, quidpiam simile fecisse, ne, iterum dico, allegorice quidem: licet illud inter Reformatores receptum sit, hosce Pontifices sanctitatis gloria excelluisse, aut certe virtute & insigni bonitate præditos fuisse. Verba igitur dantur, cum homo peccati apparuisse dicitur.

N. 48. Neque minus a scopo aberrant, cum alterum tempus scrutantur, quo D. Paulus hominem peccati nasciturum affirmat, nempe instante die Domini, & illustrante ipsius adventu: homo enim peccati, si Protestantes audias, nullo modo apparere debet instante die Domini.

N. 49. D. Paulus hortatur ad perseverantiam invitis illusionibus Antichristi ... Qui fidem habet, inquit D. Paulus, servet, qui stare credit, videat ne cadat. 1. *Cor.* 12. 12. Monitum maxime necessarium in magna Antichristi tentatione, quamdiu ipsius illusiones durabunt, & quoadusque destruatur ab illustrante adventu Filii Dei.. State & tenete Traditiones quas didicistis, sive 2. *Thess.* 2. 14. per sermonem, sive per Epistolam nostram.. Doctus Theodoretus inter sacræ Scripturæ interpretes iudicio maxime pollens. D Pauli verbis illis (v. 6. c. 2. secundæ ad Thessalonicenses Epistolæ.) *Et nunc quid detineat; scitis*, cum multis aliis Patribus Romanum Imperium non intellexit, verum immutabile Dei decretum, qui Antichristum detinebat, quia tantummodo versus sæculi finem illum apparere volebat, quo tempore Evangelium per totam terram diffusum erit. Suam opinionem sequitur *v.* 7. aitque eum qui tenet de idololatria intelligi, quæ in mundo duratura est, usque ad Antichristi adventum; atque hinc concludit, ipsum tum tantummodo adventurum, cum idololatria omnino deleta, & Evangelium toti mundo annuntiatum fuerit.

N. 51. Cur negabitur, futurum præstantiorem Antichristum, peculiarem hominem, qui in fine sæculorum appareat, quem alii Antichristi impietate & malitia inferiores, Nabuchodonosor, Antio-

chus, Nero, Simon Magus, aliique similes impostores præcesserint.

N. 52. ... Omnes Patres uno ore, nemine penitus excepto, a Christianæ religionis origine, naturali lumine per iniquum, impium, peccati hominem, filium perditionis a D. Paulo notatum, uno verbo Antichristum, designati falsi sunt privatum hominem, qui in fine sæculorum venturus est ad probandos electos Dei, exemplumque maxime illustre Divinæ ultionis dandum ante Iudicium proximum ... D. Chrysostomus, qui certe Græcis litteris erat imbutus, vim verbi ἀναλώσει, quo utitur D. Paulus, explicare volens, simulque ostendere, quam cito Antichristus dissipabitur ab adventu Christi: Hoc erit, inquit, velut ignis qui solum cadens super pecora animalia etiam antequam ea tangat, & longe etiam sit, immobilia ea terrore reddit, & consumit ἀναλώσει; ita Iesus Christus solo imperio & præsentia Antichristum consummet, ἀναλόντων, tantum adveniat, omnia hæc statim peribunt.

S. Chrys. Hom. 4. in 2. Thess. II.

N. 44. Abominabile hoc Antichristi ministerium in sæculi fine, modo etiam magis ad decipiendum apto consummabitur: magna Apostasia præcedet, vel per rebellionem a magno aliquo Imperio, vel per schisma Lutherano & Calviniano magis diffusum, quibus integra Regna odio contra Ecclesiam Catholicam obdurata dicessionem fecerunt, & propter hæc D. Pauli verba, qui tenet, teneat, quibus hortatur, qui veram fidem tenent, ad eam adversus præstigia & vires Antichristi tuendam ... Nos iam vidissemus præter huius magni Imperii casum, non modo blasphemias, falsa miracula, & Antichristi ruinam, verum etiam totius terrarum orbis, magnamque Iesu Christi adventus diem.

N. 45. *Vide supra hocce §. litt.* (I)

Epilogi num. 77 *Secunda* bestia falsa miracula operatur, veluti ignem e cælo trahere. Pontifex nullo modo virtutem miracula patrandi sibi arrogat, multo vero minus ignem e cælo trahendi: non est igitur *secunda* bestia.

II. Afferere, ignem de Cælo esse excommunicationem quæ tamquam fulmen proponitur, idem est ac in præstigiorum bestiæ numero habere potestatem excommunicandi a Iesu Christo institutam: quæ quidem potestas terribilis fulminique similis non potest non esse, cum Ecclesiæ corpus recidat, fulmineque tactos Satanæ tradat.

III. Inter falsa Papæ miracula referre quidquid SS. Patres, totaque Ecclesiastica historia nobis de Sanctorum miraculis scriptum reliquit, altera profanatio est: hæcque miracula, re attenta, æque Papæ sunt, ac omnium Christianorum Græcorum, Armenorum, Ægyptiorum, Meridionalium, & Orientalium, qui ea prædicant non minus ac Latini.

PARS I. SECT II. CAP. III. §. 17.

HUGO GROTIUS, *in Append. ad interpret. locorum N. T. quæ de Antichristo agunt, aut agere putantur, Oper. Tom.* 3. *pag.* 475. Nimirum eorum qui schisma esse perpetuum volunt, qui ad ipsum unitatis Ecclesiæ ac concordiæ nomen contremiscunt, interest Papam credi Antichristum, ac non posse non esse talem usque ad Domini adventum. Nisi schisma esset, non haberent multi unde viverent: & cum ipsi sine spe mercedis de sacris litteris ne cogitaturi quidem fuerint, alios de se metiuntur. Hoc autem æquius est me aliquid condonare insanientibus, quod ista maledictorum licentia Regem Christianissimum Galliæ vel maxime petit; qui cum prudentissimorum virorum usus consilio interdixerit ne quis Papam Antichristum vocet, placuit homini Gallo hoc imperium & spernere & incusare, &c.

Pag. 476. Altera hæc (sit observatio) quod templum Dei tum in veteri, tum in novo fœdere proprie dicatur de templo Hierosolymitano, mystice de piis mentibus, .. ut autem cœtum idololatrarum, qualem esse volunt socii Borboritæ eum cœtum, qui Papæ Romano adhæret, Apostolus vocaverit Dei templum, sine exemplo & perabsurdum est.

Pag. 480. Præterea omnino non potuit, si de Papa ageret Paulus, eorum, qui Dii dicerentur nomine, Imperatores hic intelligere: non paganos, quia iis nihil obstitit Papa: non Christianos, quia illi Deorum nomine appellati non sunt. Quod si Reges Dii sunt Christianis, Papa autem revera Romæ Rex est a tempore longissimo, qualem possessionem convellere est omnia imperia turbare, quid illi de Dei titulo ultra controversiam isti movent, idque vel inprimis pro argumento arripiunt ut hunc locum & alios de ipso potius quam de aliis interpretentur?

Pag. 482. Sicut multi errorem suum agnoverunt qui in Daniele Papam quæsierant, & temporum mutationem ad novum retulerant Calendarium, (quamquam non desunt qui adhuc putent ibi se videre Reges ad suorum Presb, terorum genua procumbentes) ita futurum spero, ut pares

aliunde hausti errores evanescant, & conspicuam se præbeat insignis Dei providentia singulis Prophetiis ad sua tempora relatis.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 17.

Pag. 483. Quod ait (Borborita) communem esse Protestantium omnium sententiam Papam esse Antichristum, & hic describi, (2. ad Thess. c. 2.) id vero ego pernego. Confessio Augustana, princeps omnium inter Protestantes, de traditionibus agens, ait, *Pontificiæ fore clementiæ* eas mitigare. Itane locutus fuisset Philippus Melanchton, & ex eius consilio Elector & Principes multi & civitates, si sensissent Papam esse Antichristum, & quod hic addit, ad finem usque mundi talem fore? Idem Melanchton ... vir multis Protestantium præferendus, is neque Papam esse Antichristum aut *adversarium*, & semper futurum credidit, & multas quas Borboritæ sodales afferunt Antichristi notas, paucis verbis evertit ... Neque vero Papæ Deo se æquant aut Christo, immo ne Petro quidem, cuius ita se dicunt in sede successores, ut donis a Deo datis multo se Petro minores agnoscant.

Pag. 490. Interpretationem vix memini videre magis violentam quam est eorum qui hæc Pauli verba ad Papam trahunt. Thessalonicenses monet hæc Epistola. Quid illis cum re tot post sæculis extitura? Miracula, signa, prodigia Papa non exhibet. At finguntur quædam miracula. Esto: sed aliud est facere miracula, aliud confingere. Tum vero figmenta talia & mendacia Papa non probat, sed prohibet; & solent talia mendacia severe puniri. Quod si etiam Papa aliquis magus fuisset, non ob id tamen posset tota Paparum series accusari, aut etiam ex tali nota cognosci. Metuo ne conscientiæ suæ vim faciant, qui tam incredibilia defendunt.

Pag. 492. Evigilate tandem & videte qua specie hæc ad Papam Romanum transferatis. (1. Timoth. iv. 1.) Quid ad ipsum illud *in carne*? Si de Prophetis agitur, Papa Prophetam se non dicit; si de dogmate, & quidem tali quale vos dicitis, quid illi cum Marcione, quid cum Nestorio, quos & veteres Papæ damnarunt, & damnant novi? Quod si ad nostri sæculi homines veniendum est, & *carnem* accipimus statum humilem, *inimicos carnis crucisque Christi*, qui ei statui se non accommodant, videamus ne hæc nota late pateat, multosque non minus Ministrorum quam Paparum comprehendat.

De numero bestiæ loquens, pag. 499. *hæc habet*: Hominis hic nomen requiritur non gentis, ipso Apostolo clare id significante. Qui Latinas hic numerales notas imaginantur, Sabinorum ritu somniant; Græce enim scripsit Ioannes: multoque magis qui Pauli V. inscriptionem huc trahunt, benigni sane ad ridendi materiam, si ea hic quæreretur. Illud verissimum agnosco quod ait Borborita, multos affectibus impediri, ne verum Prophetarum sensum intelligant.

Pag. 501. Vindicavi meam ad loca Apocalypseos interpretationem, quantum ingeniis non contumacibus satis futurum arbitror. Hanc si quis recipiat, nihil hic de Papa aut eius functione cogitandum. Immo etiamsi meam quis expositionem non admittat, ne sic quidem debeat huc Papam aut eius munus intrudere. Quid enim ad eum Capitolii lapsus? Quid nomen *Urbis æternæ*, pridem desitum? Quid decem Reges imperii Romani reverentes Ioannis tempore? Quid decem alii post Ioannem endituri, & reverentiam prius præstitam abiecturi? Quid illa per Gothos & Wandalos facta direptio? Argumenta quæ maxime efficacia putat Borborita, ut hæc ad Papam trahantur, sunt imperium in Reges, idololatria, sævitia in dissidentes. Imperium in Reges eorumque regna Papæ competere nego, si quid adulatores contra commenti sunt, id etiam Cardinalis Bellarminus refutavit: idem refutant amplius omnes Ecclesiæ, in quibus canitur,

Non eripit terrestria
Qui regna dat cælestia ...

Ceterum pro certo haberi debet, Reges, sicut Christo omnem obedientiam, ita & propter Christum reverentiam quamdam debere Ecclesiæ, secundum veteres prophetias. Idololatrica quædam aut ad idololatriam accedentia admitti ab imperitis hominibus ut non nego: ita nego eius culpæ omnes teneri qui eius sunt communionis, aut talia a Papa præcipi: contra si quis serio talia velit corrigere, habebit pro se auctoritatem Synodi Tridentinæ. Sævitiam in dissidentes improbo. Papas nec omnes ea in re absolvo, nec omnes eidem involvo crimini. A Papis autem non profecta omnia quæ eius sunt generis, vel hoc argumento sit, quod Imperatores & Reges & Principes qui bellum cum Papis habuere, eo ipso tempore pœnis coercuere novos cœtus, nimirum suis consulentes rebus atque existimantes initia ista esse ad mutandum publicæ rei statum ... Papalis

I. Certumne est Eliam & Enoch esse venturos sub fine mundi?

R. Id Scriptura & Traditione constat: ideoque uterque sublatus est antequam e vivis excederet. (K)

De Elia quidem hoc constat his Malachiæ verbis: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et convertet cor patrum ad filios & cor filiorum ad Patres eorum: ne forte veniam & percutiam terram anathemate.* (Malach. iv. 5. 6.)

Id confirmavit Christus his verbis: *Elias venturus est & restituet omnia.* (L) (Matth. xvii. 11.)

De Enoch similia habentur in libro Ecclesiastici, his verbis; *Enoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.* (Eccle. xl. 16.)

Et de utroque in Apocalypsi hæc leguntur; *Dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes. Et si quis voluerit eis nocere: ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos & occidet eos, & corpora eorum iacebunt in plateis.... Et post dies tres & dimidium, spiritus vitæ a Deo intravit in eos* &c. (Apoc. xi. 3.)

Hæc scripturæ testimonia firmantur & explanantur manifesta Traditione, ut patet ex Sancto

auctoritatis rectus usus esset haud dubie anchora fluctuanti Europæ, ut dixit Lipsius.. Reverentia Papæ Romano quæ debeatur ostendunt Canones & consuetudo. Nam si institutus ad unitatem Ecclesiæ servandam Ecclesiam scindat, quid iuris sit, docent Constantiensis & Basileensis Synodi, in Gallia & aliis multis in locis receptæ. Ecclesiæ enim bono servire ista potestas debet, ad ædificationem, nun ad destructionem. *Non ergo Grotius putavit Catholicos Papam uti Deum venerari, ut plerique Ministri Protestantes imperitæ plebi obtrudunt.*

Doctissimi inter Acatholicos idem cum Grotio sentiunt: certe celeberrimus HAMMONOUS *in suo in Novum Testamentum Commentario, loca quæ de Antichristo agunt explicans, nusquam Papæ mentionem ingerit. Huius quoque exemplum secutus est* IOANNES CLERICUS *in notis suis ad Hammondi Commentarium.*

(K) GENES. v. 24. Ambulavitque cum Deo (Enoch) & non apparuit, quia tulit eum Deus.

4. REG. II. 11. Cumque pergerent, (Elias & Eliseus) & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus & equi ignei diviserunt utrumque, & ascendit Elias per turbinem in cælum. Eliseus autem videbat & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius: & non vidit eum amplius.

ECCLES. XLIX. 16. Nemo natus est in terra qualis Enoch: nam & ipse receptus est a terra.

1. MACHAB. II. 58. Elias dum zelat zelum legis, receptus est in cælum.

HEB. XI. 5. Fide Enoch translatus est ne videret mortem, & non inveniebatur: quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.

Vide Patrum testimonia infra litt. (M) *hoc §.*

(L) ECCL. XLVIII. 9. Qui (Elias) receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Qui inscriptus es in iudiciis temporum, lenire iracundiam Domini.

Martyre Hyppolito, Origene, Sancto Gregorio Nysseno, Sancto Chrysostomo, Ioanne Damasceno, Lactantio, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Primasio, Gregorio Magno, aliisque quos brevitatis caussa prætermitto. (M)

Ex his tum Scripturæ tum Tra-

(M) S. Hippolyt. Episcop. & Mart. *Lib. de consumm. mundi, p. 14. vel* 351. Posterior eius (Christi) adventus prædicatus est gloriosus, quoniam venit e cælis cum potentia, cum Angelis, & gloria Patris... Posterior autem quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam exhibebit. Dimidium hebdomadæ sument duo Prophetæ.. ad denuntiandum per universum mundum adventum Antichristi, hoc est, mille ducentos sexaginta dies, amicti saccis: facientque signa & prodigia, ut vel hac ratione flectant, & convertant homines ad pœnitentiam, propter immensam eorum iniquitatem & impietatem: *Quod si quis velit eis nocere, ignis egredietur ex ore ipsorum, devorabit hostes eorum. Hi potestatem habent claudendi cælum, ne pluat diebus adventus Antichristi: & aquam convertendi in sanguinem, ac percutiendi terram omni plaga quotiescumque voluerint. Cumque prædicaverint hæc omnia, occumbent gladio interfecti a diabolo, & implebunt testimonium suum*: ut inquit etiam Daniel, qui prævidit bestiam ascendentem ex abysso cum eis bellum gesturam, idest, Enoch, & Elia, & superatos eos interfecturam, propterea quod noluerint gloriam dare diabolo. *Apoc. xi 5. 6.*

Origenes *Tract.* 53. *in Matth. cap.* 17. *edit. BB. tom.* 3. *n.* 1. *pag.* 567. Discipuli recordabuntur Traditionem Scribarum de Elia Propheta, quoniam ante adventum Christi erat venturus, ut præparet animas, quæ suscipiant eum.

S. Gregor. Nyssen. *Testim. de adventu Domini in carne adversus Iudæos, tom.* 2. *in fol. pag.* 160. *edit. Paris.* 1638. *mihi T* 5. *pag.* 992. *Quod ante secundum adventum Domini venturus sit Elias*, Malachias Propheta dicit: Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies ille Domini magnus & illustris, qui restituet corda patrum in filios, & cor hominis in proximum suum, ne ubi venero percutiam, & perdam terram funditus.

S. Ioan. Chrysost. *Homil.* 58. *in cap.* 57. *Matth. initio* Prophetæ mentionem faciunt (secundi adventus Christi) cui præcursorem Eliam asserunt futurum... Sicut ille secundi adventus præcursor erit, sic primi fuit Ioannes. Sed Scribæ ista confundentes, & populum pervertentes secundi adventus solummodo recordabantur.... Quænam vero caussa est (adventus Eliæ?) Ut Iudæis credere in Christum persuadeat, ne omnes simul condemnentur.

Homil. 4. *in cap.* 2. 2. *ad Thessal.*... Et Elias tunc veniet fideles confirmans, & hoc dicit Christus, *& veniet Elias & restituet omnia*... Sicut Ioannes fuit præcursor prioris adventus, ita ille quoque erit præcursor secundi & gloriosi adventus, & ad id servatur.

S. Ioan. Damascen *Lib.* 4 *Ortodoxæ fidei, c.* 27. Nosse oportet, oportere Antichristum venire: omnis enim qui non confitetur Filium Dei, & Deum, venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum; cum hoc ipso quod Deus est, Antichristus est. Attamen peculiari modo, ac præcipuo, Antichristus dicitur, qui in consummatione sæculi venturus est. Oportet ergo primum prædicari Evangelium omnibus gentibus.. & tunc veniet in redargutionem adversariorum Dei Iudæorum... Dixit enim illis Dominus: Ego veni in nomine Patris mei *Ioa. v. 43.*
& non recepistis me: veniet alius in nomine proprio, & illum recipietis. Et Apostolus: Pro eo quod dilectionem verita- *2. Thess. II. 10.*
tis non susceperunt, ut ipsi salvarentur, propter hoc mittet eis Deus operationem erroris ad credendum mendacio, ut iudicentur omnes, qui nec crediderunt veritati, sed approbaverunt iniustitiam. Iudæi igitur Filium Dei, qui est Dominus Iesus Christus, & Deus, non receperunt: seductorem, seipsum dicentem Deum, suscipient. Quod autem seipsum vocabit Deum... sic inquit Apostolus: Quis vos se- *Ibid. 2.*
ducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, demonstrans seipsum quod sit Deus... Oportet igitur primum prædicatum esse Evangelium in omnibus Gentibus, & tunc revelabitur iniquus, cuius adventus secundum operationem Satanæ in omni virtute

ditionis testimoniis constat, 1. Eliam & Enoch venturos tum ad defensionem & præsidium tam Iudæorum quam gentium adversus

& signis, & prodigiis mendacii, & in omni fallacia iniustitiæ iis qui pereunt: Quem Dominus interficiet verbo oris sui, & dissolver adventu superapparitionis suæ. Non ipse igitur diabolus fiet homo, instar Dei humanitatis; (absit enim) sed nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem operationem Satanæ... & educabitur occulte, & repente insurget, & elevabit se, & regnabit, & in exordiis regni sui, seu potius tyrannidis, simulabit bonitatem: cum vero dominator factus fuerit, persequetur Ecclesiam Dei, & manifestabit omnem malitiam suam: & veniet in signis & prodigiis mendacii fictis, & non veracibus, & eos qui debile & infirmum fundamentum mentis habent, decipiet, & separabit
Matth. xxiv. 24. a Deo vivente, ita ut scandalizentur, si fieri potest, electi. Mittentur autem E-
Luc. 1. 17. noch & Elias Thesbites, & convertent corda patrum in filios, hoc est, Synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, & ab illo interficientur. Et veniet Dominus ex cælo, quemadmodum Apostoli intuiti sunt eum euntem in cælum, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & virtute, &
2. Thess. ii. 8. interficiet hominem peccati, filium perditionis spiritu oris sui.

Cap. 28. sub finem. Et tradentur diabolus & dæmones eius, & homo eius, idest
Apoc. xx. 9. Antichristus, & impii, & peccatores in ignem æternum, non materialem qualis est apud nos, sed qualem novit Deus.

Lactantius *Divinarum institutionum, lib 7. cap. 16...* (Antichristus) Princeps omnium constituetur. Hic insustentabili dominatione vexabit orbem, divina & humana miscebit, infanda dictu, & execrabilia molietur, nova consilia in pectore suo volutabit, ut proprium sibi constituat imperium; leges commutabit, suas sanciet; contaminabit, diripiet, spoliabit, occidet .. confusio, ac perturbatio humani generis consequetur. Tum vero detestabile, atque abominandum tempus exsistet, quo nulli hominum sit vita iucunda. Evertentur funditus civitates, atque interibunt non modo ferro, atque igni, verum etiam terræ motibus assiduis, & eluvie aquarum, & morbis frequentibus, & fame crebra. Aer enim vitiabitur, & corruptus, ac pestilens fiet; modo importunis imbribus, modo inutili siccitate, nunc frigoribus, nunc æstibus nimiis: nec terra homini dabit fructum, nec seges quidquam, non arbor, non vitis feret; sed cum in flore spem maximam dederint, in fruge decipient. Fontes quoque cum fluminibus arescent; ut ne potus quidem suppetat, & aquæ in sanguinem, aut amaritudinem mutabuntur. Propter hæc deficient & in terra quadrupedes, & in aere volucres, & in mari pisces. Prodigia quoque in cælo mirabilia mentes hominum maximo terrore confundent, & crines cometarum, & solis tenebræ, & color lunæ, & cadentium siderum lapsus; nec tamen hæc usitato modo fient; sed exsistent subito, & ignota & invisa oculis astra; sol in perpetuum fuscabitur, ut vix inter noctem diemque discernatur, luna iam non tribus deficiet horis, sed perpetuo sanguine obfusa, meatus extraordinarios peraget; ut non sit homini promptum, aut siderum cursus, aut rationem temporum agnoscere, fiet enim vel æstas in hieme, vel hiems in æstate, tunc annus breviabitur, & mensis minuetur, & dies in angustum coarctabitur, stellæ vero creberrimæ cadent, ut cælum omne cæcum, sine ullis luminibus appareat, montes quoque altissimi decident, & planis æquabuntur; mare innavigabile constituetur. Ac ne quid malis hominum, terræque desit, audietur e cælo tuba ... Itaque trepidabunt omnes, & ad luctuosum illum sonitum contremiscent. Tum vero per iram Dei adversum homines, qui iustitiam Dei non agnoverunt, sæviet ferrum, ignis, fames, morbus, & super omnia metus semper impendet. Tunc orabunt Deum & non exaudiet, optabitur mors & non veniet; nec nox quidem requiem timori dabit; nec ad oculos somnus accedet; sed animas hominum sollicitudo ac vigilia macerabit: plorabnnt & gement, & dentibus stridebunt; gratulabuntur mortuis & vivos plangent. His & aliis pluribus malis solitudo fiet in terra, & erit deformatus orbis, atque desertus... Ita enim conficietur humanum genus, ut vix decima pars hominum relinquatur, & unde mille processerant, vix prod ent centum. De cultoribus etiam Dei,

Antichristi persecutionem. 2. Ad procurandam Iudæorum conversionem. 3. Eos esse ab Antichristo occidendos, & deinde a Chri-

duæ partes interibunt, & tertia quæ fuerat probata remanebit.

Cap. 17... Imminente iam temporum conclusione, Propheta magnus mittetur a Deo, qui convertat homines ad Dei agnitionem, & accipiat potestatem mirabilia faciendi. Ubicumque non audierint eum homines, claudet cælum, & abstinebit imbres, & aquam convertet in sanguinem, cruciabit illos siti, ac fame, & quicumque conabitur eum lædere, procedet ignis de ore eius, atque amburet illum. His prodigiis, atque virtutibus convertet multos ad Dei cultum, peractisque operibus ipsius, alter rex orietur e Syria malo spiritu genitus, eversor ac perditor generis humani, qui reliquias illius prioris mali cum ipso simul deleat. Hic pugnabit adversus Prophetam Dei; & vincet, & interficiet eum, & insepultum iacere patietur: sed post diem tertium reviviscet; atque inspectantibus & mirantibus cunctis rapietur in cælum. Rex vero ille teterrimus erit quidem & ipse, sed mendaciorum Propheta, & seipsum constituet & vocabit Deum, & se coli iubebit ut Filium Dei, & dabitur ei potestas, ut faciat signa & prodigia quibus visis irretiat homines, ut adorent eum; iubebit ignem descendere de cælo, & solem a suis cursibus stare, & imaginem loqui, & fient hæc sub verbo eius. Quibus miraculis etiam sapientium plurimi allicientur ab eo. Tunc eruere templum Dei conabitur, & iustum populum persequetur, & erit pressura & contritio, qualis numquam fuit a principio mundi. Quicumque crediderint atque accesserint ei, signabuntur ab eo tamquam pecudes. Qui autem recusaverint notam eius, aut in montem fugient, aut comprehensi, exquisitis cruciatibus necabuntur. Idem iustos homines obvolvet libris Prophetarum; atque ita cremabit, & dabitur ei desolare orbem terræ mensibus quadraginta duobus. Id erit tempus quo iustitia proiicietur, & innocentia odio erit; quo mali bonos hostiliter prædabuntur; non lex, aut ordo, aut militiæ disciplina servabitur; non canos quisquam reverebitur, non officium pietatis agnoscet; non sexus aut infantia miserebitur, confundentur omnia, & miscebuntur contra fas, contra iura naturæ. Ita quasi uno communique latrocinio terra universa vastabitur. Cum hæc facta erunt, tunc iusti & sectatores veritatis segregabunt se a malis, & fugient in solitudines. Quo audito, impius rex inflammatus ira veniet cum exercitu magno, & admotis omnibus copiis circumdabit montem, in quo iusti morabuntur, ut eos comprehendat. Illi vero ubi se clausos undique, atque obsessos viderint, exclamabunt ad Deum voce magna, & auxilium cæleste implorabunt; & exaudiet eos Deus, & emittet regem magnum de cælo qui eos eripiat ac liberet, omnesque impios ferro ignique disperdat.

S. Hil. *in Matth. cap.* 20. *num.* 10.... Et quantum sentire ex ipsis Evangeliis licet, in regno cælorum Moyses & Elias assidebunt... & hos quidem eosdem Prophetas duos prævenientes adventum eius esse intelligimus, quos Apocalypsis Ioannis ab Antichristo perimendos esse dicit, licet variæ vel de Enoch, vel de Hieremia, plurimorum extiterint opiniones, quod alterum eorum sicut Eliam mori oporteat. *Matth.* XVI. 28. *Apoc.* XI. 7.

S. Ambros *in Psalm.* XLV. *n* 10.. Bestia illa Antichristus ex abysso adscendit, ut adversum Eliam atque Enoch... qui propter testimonium Domini Iesu terris sunt redditi, præliaretur. *Apoc.* XI. 7.

Lib. 1. *de Pœnitentia*. *c.* 8. *alias* 7. *num.* 34. Et quia descensurus esset e cælo, & in cælum adscensurus, Eliam ad cælum levavit, inde eum terris complacito redditurus tempore.

S. Hieronym. *in cap.* XI. *Matth. lib.* 2. *Tom.* IV. *p.* 1. *pag.* 43. In secundo Salvatoris adventu iuxta Malachiam præcessurus est Elias, & venturum iudicem annuntiaturus. *Malach.* IV.

Lib. 3. *in Matth. cap.* 17. *vers.* 3. *pag.* 77... Elia inde descendente quo conscenderat.

v. 10. *pag.* 79.... Traditio Pharisæorum est, iuxta Malachiam Prophetam.. quod Elias veniat ante adventum Salvatoris, & reducat cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & restituat omnia in antiquum statum... quod nisi Elias venerit, non sit secundum Scripturas Salvatoris adventus. *Luc.* I. 17.

v. 12. Ipse qui venturus est in secundo Salvatoris adventu, iuxta corporis fi-

sto suscitandos; quo peracto, destruet Antichristum Dominus illustratione adventus sui.

I. Certumne est Iudæos omnes ad Christum in fine mundi convertendos?

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 17.

---

dem, nunc per Ioannem venit in virtute & spiritu.

S. Aug. *Lib. 9. de Genesi ad litteram, c. 6. num.* 11. Neque enim arbitrandum est, Eliam vel sic esse iam, sicut erunt sancti, quando peracto operis die denarium pariter accepturi sunt: (Matth. xx. 10.) vel sic quemadmodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt, de qua ille tamen non (4. Reg. II. 11.) morte sed translatione migravit. Iam itaque aliquid melius habet, quam in hac vita posset. Quamvis nondum habeat quod ex hac vita recte gesta in fine habiturus est ... Enoch ... Deo placens non mortuus, sed translatus est? ... Nam si Enoch & Elias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes, quod debitum ut solvant creduntur etiam redituri ad hanc vitam, & quod tamdiu dilatum est morituri, nunc tamen in alia vita sunt, ubi ante resurrectionem carnis, antequam animale corpus in spiritale mutetur, nec morbo, nec senectute deficiunt.

Tract. 4 in Ioan. c. 1. num. 5. ... Quare ergo ille (Ioannes,) *Non sum Elias*, & Dominus, *Ipse est Elias*? Quia in eo Dominus Iesus Christus præfigurare voluit futurum adventum suum, & hoc dicere, quia in spiritu Eliæ erat Ioannes, & quod erat Ioannes ad primum adventum, hoc erit Elias ad secundum adventum. Quomodo duo adventus iudicis, sic duo præcones: iudex quidem ipse, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat enim iudicem primo venire iudicandum. Misit ante se primum præconem, vocavit illum Eliam: quia hoc erit in secundo adventu Elias, quod in primo Ioannes.

Lib. 1 qq. Evang. quæst 21. Quod dixit Dominus, *Elias quidem venturus est, & restituet omnia*, idest, vel eos quos persecutio Antichristi conturbaverit, vel ut ipse restituat moriendo quæ debet.

Lib de diversis quæst. 83., *quæst* 58. *n.* 3. Prophetia manifestari incipit, sed ... nondum tam evidenter, ut omnes sicut in luce manifestam esse fateantur quod futurum credimus secundo adventu Domini, quo in claritate venturus est; cuius adventus præcursor speratur Elias, sicut huius (idest primi) Ioannes fuit. Et ideo dicitur a Domino, *Elias iam venit, & multa ei homines fecerunt; & si vultis scire, ipse est Ioannes Baptista, qui venturus est.* (Matth. xvii. 12.) Quia in eodem spiritu & in eadem virtute, tamquam præcedentis præconis officio & hic iam venit, & ille venturus est.

Lib 20. *de Civit. Dei, cap.* 29. ... Per hunc Eliam magnum, mirabilemque prophetam expnsita sibi lege, ultimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum verum, id est, in Christum nostrum esse credituros, celeberrimum est in sermonibus, cordibusque fidelium. Ipse quippe ante adventum iudicis Salvatoris non immerito speratur esse venturus: quia etiam nunc vivere non immerito creditur. Curru (4. Reg. II. 11.) namque igneo raptus est de rebus humanis, quod evidentissime sancta Scriptura testatur. Cum venerit ergo, exponendo legem spiritaliter, quam nunc Iudæi carnaliter sapiunt, convertet cor patris ad filium, idest, cor patrum ad filios, ut etiam filii sic intelligant legem, idest, Iudæi, quemadmodum patres eam intellexerunt, idest, Prophetæ, in quibus erat & ipse Moyses. Sic enim cor patrum convertetur ad filios, cum intelligentia patrum perducetur ad intelligentiam filiorum, & cor filiorum ad patres eorum, dum in id quod senserunt illi, consentient & isti ... Quamquam in verbis LXX. Interpretum, qui propheticæ interpretati sunt, potest sensus alius idemque electior inveniri; ut intelligatur Elias cor Dei Patris conversurus ad Filium, non utique agendo ut Pater diligat Filium, sed docendo quod Pater diligat Filium; ut & Iudæi, quem prius oderant, diligant eumdem, qui noster est, Christum. Iudæis enim nunc aversum cor habet Deus a Christo nostro, quia hoc putant. Eis ergo tunc cor eius convertetur ad Filium, cum ipsi converso corde didicerint dilectionem Patris in Filium. Quod vero sequitur, *& cor hominis ad proximum suum*, idest, convertet Elias & cor hominis ad proximum suum; quid melius intelligitur, quam cor hominis ad hominem Christum? Cum enim sit in forma Dei Deus noster, formam servi accipiens esse dignatus est etiam proximus noster.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 17.

R. Id constat ex veteri & ex novo Testamento.

Ex veteri quidem his verbis, *Dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, &* Oseæ III. 4. & 5.

PRIMASIUS *lib.* 3. *Comment. in Apocalyps. c.* 11. *pag.* 314. *tom.* x. *Biblioth. Patrum Lugdun. an.* 1677. *vel* 175. *par.* 2. *T.* 6. *Col.*... De tribu Dan Antichristus traditur nasciturus... Tres dies & dimidium possumus intelligere tres annos & sex menses.... Daniel ... cum ablatum, inquit, fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolatione, dies mille ducenti nonaginta, qui numerus circa trium annorum & sex mensium curricula diversatur, quando maxime illa duo martyrii genera, quæ in habitu actuque constare præmisimus, sic dimidio hebdomadis prædicationis Eliæ firmantur, ut nullo possint venturæ mox persecutionis impetu deiici; quia sicut tunc acrior persecutio, ita in militibus Christi invicte certantibus enitebit amplior fortitudo. De ipsis enim &
Apoc. XI. 3. Ioannes dicit: Et dabo duobus Martyribus meis, ut prophetent diebus mille ducentis sexaginta, saccis amicti. Licet enim residuis tribus annis, & sex mensibus ante Antichristi violentiam, aut secessione locorum tamquam mortui cadant, aut congrue latibulis recepti non pateant, eo quod divinitus moniti delitescant: sic tamen stabiliti, eiusque pugnæ certamine instaurato reddendi narrantur, ut per spiritum vitæ super pedes suos stabiles perseverent, quando novissima, vel prædicatione, vel persecutione confirmabit pactum multis hebdomada una, sed etiam aliis martyrio consummato peremptis, aliisque fugatis, pro unius compage corporis ipsi resurgere prædicentur, eo quod uno spiritu armati, & una fide fundati, spiritaliter demigrant,.. E-
Matth. XXVII. 11. 3. Reg. XVII. 45. lias veniet, & ipse restituet omnia.. Tribus annis & sex mensibus ne plueret, latuit, divinoque nutu iterum pluvias impetraturus, apparuit, & per sacrificium quod oblatum fuerat adversos Israeliticæ plebis animos Deo reconcilians acquisivit... Residuis tribus annis & sex mensibus, persecutione Antichristi, occiso Elia, grassante, tamquam medio hebdomadis hostiam dicit sacrificiumque deficere, quod in Ecclesia nunc solemniter immolatur, Antichristi scilicet tunc sævitia prævalente. Ipso denique prædicante in Christum Iudæi sunt credituri, quo increpante ab idololatria quondam meruere converti: *Hic Episcopus erat Adrumetinus in Bizacena Africæ provincia: florebat* VI. *sæculo*.

S GREG. Papa *Lib.* 11. *Moral. in Iob. edit. BB. cap.* 15. *num.* 24. Unde etiam Elia veniente promittitur, quod reducat corda filiorum ad patres eorum; ut doctrina senum quæ nunc a Iudæorum corde ablata est, tunc miserante Domino redeat, quando hoc intelligere de Domino cœperint filii, quod prædicaverunt patres.

Cap. 32. *n.* 26 Cum omnibus sequacibus suis (Antichristus) sine mundi interveniente, damnabitur... & omnes iniqui qui de eius perversa persuasione in pravis actionibus nati sunt; illustratione adventus Domini, æterno interitu eum eodem suo capite ferientur... districtus iudex iniquitates illius cum ipso mundi fine concludit...

Cap. 23. *num.* 27. Tanta enim tunc contra iustos iniquitate effrænabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur. Unde scriptum est: *Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sunt, sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc vero contra eum certamen iustitiæ & novissimi electi habere narrantur & primi: quia scilicet & hi qui in fine mundi electi reperientur, in morte carnis prosternendi sunt, & illi etiam qui a prioribus mundi partibus processerunt, Enoch scilicet & Elias ad medium revocabuntur, & credulitatis eius sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Matth. XXIV. 24.

Lib. 20. *cap.* 34. *num.* 66. Et si ad cælum raptus Elias esse perhibetur, mortem tamen distulit, non evasit. De ipso quippe ore veritatis dicitur: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Veniet enim restituturus omnia, qui ad hoc nimirum huic mundo restituitur, ut & prædicationis munera impleat, & carnis debitum solvat. Matth. XVII. 11.

Hom. 7. *in Evang. num.* 1.... Sicut Elias secundum Domini adventum præveniet: ita Ioannes prævenit primum. Sicut ille præcursor venturus est Iudicis, ita iste præcursor est factus Redemptoris.

Hom. 29. *in Evang. num.* 5. In cæ-

ſine theraphim (hoc eſt ſine Idolis,) *& poſt hæc revertentur filii Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & David Regem ſuum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum eius in noviſſimo dierum.*

Multi Prophetiam hanc intelligendam putant de reditu a captivitate Babylonica; ſed videntur hæc de ultima eorum converſione non minus ad litteram intelligenda, ut revera intellexerunt SS. Patres. Sed quidquid ſit de eo teſtimonio, certe futura Iudæorum converſio verbis apertis prædicta eſt a Paulo Apoſtolo cap. XI. Epiſtolæ ad Romanos.

Rom. XI. 25. *Nolo vos*, inquit, *ignorare fratres myſterium hoc .... quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret, ſicut ſcriptum eſt:*
Iſa. LIX. 20. *Veniet ex Sion qui eripiat & avertat impietatem a Iacob. Et hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos: ſecundum electionem autem cariſſimi propter patres ..... Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnia in incredulitatem, ut omnium miſereatur.*

Nunc Iudæi in ultionem occiſionis Chriſti velamen habent poſitum in cordibus ſuis, ita ut videntes non videant, & auribus ſuis non intelligant, & ſit ipſis omnis viſio & prophetia ſicut verba libri ſignati. Sed adveniente fine ſæculorum auferetur velamen de cordibus eorum, & intelligent fruſtra expectari alium Meſſiam, & aſpicient ad Chriſtum quem confixerunt; & plangent & dolebunt ſuper eum, & convertentur ad Dominum Deum ſuum, adiuvantibus maxime Enoch & Elia. (N)

---

lum itaque aereum Elias ſublevatus eſt, ut in ſecretam quamdam terræ regionem repente duceretur; ubi in magna iam carnis & ſpiritus quiete viveret, quouſque ad finem mundi redeat, & mortis debitum ſolvat. Ille etenim mortem diſtulit,
Geneſ. v. 24. non evaſit ... Sic Fnoch translatus, atque
4. Reg. II. 11. ad cælum aereum Elias ſublevatus aſcenſionem Dominicam deſignavit ... Enoch translatus, Elias vero ad cælum ſubvectus eſſe memoratur.

Lib. 1. *Homil.* 12. *in Ezechiel. n.* 6. ... In fine mundi Iudæi ad fidem redeunt ... &
Rom. XI. 26. ſic omnis Iſrael ſalvus fiet ... Antichriſti tempore ab eis gentibus quæ in infidelitate remanſerint, plebs converſa Iudæorum, dutis perſecutionibus anguſtatur.

N. 7. In extremis cum Iudæa crediderit, graviſſimas Antichriſti tempore perſecutiones ſentit.

N. 8. Quia Enoch & Elia prædicante, multi ex his, qui tunc ex Iudæis in infidelitate remanſerint, ad cognitionem veritatis redeunt, ſicut de eodem Elia dicitur: Elias veniet, & ipſe reſtituet omnia.

N. 9. In prædicatione Enoch & Eliæ a Iudæis ad fidem redeuntibus prophetia ſacri eloquii de Chriſto fuiſſe cognoſcitur.

(N) ECCLI. XLVIII 9. Qui (Elias) receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Qui ſcriptus es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini; conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob.

MALACH. IV. 5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et convertet cot patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

MATTH. XVII. 10... Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oportet primum venire?
Pars I. Sect. II. Cap. III. At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

§. 17. S. AUG. *Lib. 18. de Civitate Dei, cap. 28....* Istos autem carnales Israelitas, qui nunc nolunt credere in Christum, postea credituros, idest, filios eorum, (nam utique isti in suum locum moriendo transibunt)
Ose. III. 5. (Osee) Propheta testatur, dicens:... *& postea revertentur filii Israel, & inquirent Dominum Deum suum, & David Regem suum, & stupescent in Domino, & in bonis ipsius, in novissimis diebus.* Nihil est ista Prophetia manifestius, cum David Regis nomine
Rom. I. 3. significatus intelligatur Christus, *qui factus est*, sicut dicit Apostolus, *ex semine*
Amos. IX. 11. 12. *David secundum carnem*... Amos quoque de rebus talibus sic prophetat... In illa die resuscitabo tabernaculum David quod cecidit, & reædificabo quæ ceciderunt eius, & destructa eius resuscitabo, & reædificabo ea, sicut dies sæculi; ita ut exquirant me residui hominum, & omnes gentes in quibus invocatum est nomen meum super eos, dicit Dominus faciens hæc.

Lib. 20. c. 29. Vide supra litt. (M) *hocce §. ut & alias auctoritates Patrum sub hac littera allatas.*

Cap. 30. n. 2. Apud Zachariam...
Zach. II. 8. 9. ita scriptum est: *Hæc dicit Dominus omnipotens, post gloriam misit me super gentes, quæ spoliaverunt vos, quia qui tetigerit vos, quasi qui tangit pupillam oculi eius. Ecce ego inferam manum meam super eos, & erunt spolia his qui servierant eis, & cognoscetis quia Dominus omnipotens misit me.* Quis hic audeat intelligere nisi Christum loquentem, scilicet ovibus quæ perierant domus Israel? Ait namque in Evangelio:
Matth. XV. 24. *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*: quas hic comparavit pupillæ oculi Dei, propter excellentissimum dilectionis affectum, ex quo genere ovium etiam ipsi Apostoli fuerunt.

N. 3. Item per eumdem Prophetam
Zach. XII. 9. 10. Dominus loquens, *Et erit*, inquit, *in illa die, quæram auferre omnes gentes quæ veniunt contra Ierusalem, & effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & misericordiæ, & adspicient ad me, pro eo quod insultaverunt, & plangent super eum planctum quasi super carissimum, & dolebunt dolore quasi super unigenitum.* Pœnitebit quippe in die illa Iudæos, etiam eos qui accepturi sunt spiritum gratiæ & misericordiæ, quod in eius passione insultaverint Christo, cum ad eum adspexerint in sua maiestate venientem, eumque esse cognoverint, quem prius humilem in suis parentibus illuserunt: quamvis & ipsi parentes eorum tantæ illius impietatis auctores resurgentes videbunt eum, sed puniendi iam non adhuc corrigendi. Non itaque hoc loco ipsi intelligendi sunt,... sed de illorum stirpe venientes, qui per Eliam illo tempore sunt credituri.

N. 5. In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium has res didicimus esse venturas, Eliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque diremptionem, mundi conflagrationem, eiusdemque renovationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quam nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo quo a me commemorata sunt ordine esse ventura.

Quæst. Evang. lib. 2. quæst. 33. n. 7. Sed indignatur etiam nunc, (Israel filius natu maior) & adhuc non vult introire. Cum ergo plenitudo gentium intraverit, egredietur opportuno tempore pater eius, ut etiam omnis Israel salvus fiat: cui ex Rom. XI. 25. 26.
parte cæcitas facta est velut absentia in agro, donec plenitudo filii minoris longe in idololatria gentium constituti redux ad manducandum vitulum intraret. Erit enim quandoque aperta vocatio Iudæorum in salutem Evangelii. Quam manifestationem vocationis, tamquam egressum patris appellat ad rogandum maiorem filium.

S. HIERON. *in c. 4. Malachiæ, tom. 3. p. 1833...* Eliam dicit esse mittendum... igitur antequam veniat dies iudicii, & percutiat Dominus terram anathemate.... mittet Dominus in Elia, qui interpretatur *Deus meus*, & est de oppido Thesbi, quod *conversionem & pœnitentiam* sonat, omnem Prophetarum chorum, qui convertat cor patrum ad filios, Abraham videlicet, & Isaac & Iacob, & omnium Patriarcharum; ut credant posteri eorum in Dominum Salvatorem, in quem & illi crediderunt... Si enim Elias non cor patrum ad filios ante converterit, & cor filiorum ad patres eorum, eum venerit dies magnus & horribilis; magnus Sanctis, horribilis peccatoribus; percutiet verus & iustus iudex: non cælum, nec eos qui versantur in cælo; sed terram anathemate, qui faciunt opera terrena.

§. 18. *De Generali corporum Resurrectione in fine mundi futura.*

I. Post persecutionem Antichristi & Iudæorum conversionem, quid fiet in fine sæculorum?

Matth. xxiv. 31. 1. Cor. xv. 52. *R. Mittet Deus Angelos suos cum tuba & voce magna*, & in novissima tuba, in momento, in ictu oculi omnes mortui resurgent. (A)

I. Quid hoc rei est, omnes mortui resurgent?

R. Hoc est, uniuscuiusque hominis mortui anima adiungetur iterum suo corpori, licet antea corrupto, & in pulverem a multis forte sæculis reverso.

I. Quomodo id fiet?

R. Per omnipotentiam Dei, qui eadem facilitate cadavera nostra excitabit e tumulis, qua eduxit e nihilo. (B)

S. Leo *aut* Prosper *de Vocat. Gentium lib.* 1. *c.* 13. Cur ... ipsi (filii Israel) quorum diminutio salus Gentium est, ab obcæcatione sua non liberentur, priusquam ingrediatur Gentium plenitudo: quasi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium Gentium adoptione salvandi sunt. Aut quomodo omnis Israel sublata obcæcatione salvandus sit, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora salvandis promissa non pervenit?

S. Greg *Lib.* 2. *Moral. in Iob., cap.* 36. *num.* 59. . Sed numquid hanc omnimodo deserit? Et ubi est quod per Prophe- *Isai. x. 22. & Rom. ix. 27.* tam dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ *Rom. xi. 25.* fient? Ubi quod scriptum est: Donec plenitudo Gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret? Erit ergo quando conspicuus, etiam Synagogæ appareat. Erit in fine mundi proculdubio, quando gentis suæ reliquiis semetipsum, sicut est Deus, innotescat.

(A) Matth xxiv. 31. Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos eius a quatuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum.

1. Cor. xv. 52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

1. Thess. iv. 16. Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus.

(B) 1. Cor. xv. 35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus.

Tertull. *Apolog. num.* 48... Sed quomodo, inquis, dissoluta materia exhiberi potest? Considera temetipsum, o homo, & fidem rei invenies: recogita quid fueris, antequam esses. Utique nihil: meminisses enim, si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras, priusquam esses, idem nihil factus cum esse desieris, cur non possis rursus esse de nihilo, eiusdem ipsius auctoris voluntate qui te voluit esse de nihilo? Quid novi tibi eveniet? Qui non eras, factus es; cum iterum non eris, fies. Redde si potes rationem qua factus es, & tunc requite qua fis: & tamen facilius utique fies, quod fuisti aliquando, quia æque non difficile factus es, quod numquam fuisti aliquando. Dubitabitur, credo, de Dei viribus, qui tantum corpus hoc mundi de eo quod non fuerat, non minus quam de morte vacationis & inanitatis, composuit, animatum spiritu omnium animatore. Signatum & per ipsum humanæ resurrectionis exemplum in testimonium vobis. Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt. Sidera defuncta revivescunt; tempora ubi finiuntur, incipiunt. Fructus consumuntur & redeunt. Certe semina nonnisi corrupta & dissoluta fecundius surgunt. Omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur. Tu homo, tantum nomen, si intelligas te, vel de titulo Pythiæ discens, Dominus omnium morientium & resur-

gentium, ad hoc morieris ut pereas?...

De Resurr. carnis, num. 1. Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum. Illa, credentes sumus, hoc credere veritas cogit: veritatem Deus aperit.

N. 12. Nunc, & si interest, tamen utrumque mihi applaudit. Sive enim ex nihilo Deus molitus est cuncta, poterit & carnem in nihilum perductam, exprimere nihilo. Sive de materia modulatus est alia, poterit & carnem quocumque dehaustam evocare de alio. Et utique idoneus est reficere, qui fecit; quanto plus est fecisse, quam refecisse; initium dedisse, quam reddidisse. Ita restitutionem carnis faciliorem credas institutione. Aspice nunc ad ipsa quoque exempla divinæ potestatis. Dies moritur in noctem, & tenebris usquequaque sepelitur. Funestatur mundi honor; omnis substantia denigratur: sordent, silent, stupent cuncta: ubique iustitium est. Ita lux amissa lugetur: & tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem & integra & tota universo orbi reviviscit; interficiens mortem suam, noctem; rescindens sepulturam suam, tenebras; heres sibimet existens, donec & nox reviviscat, cum suo & illa suggestu. Redaccenduntur enim & stellarum radii, quos matutina succensio extinxerat. Reducuntur & siderum absentiæ, quos temporalis distinctio exemerat. Redornantur & specula lunæ, quæ menstruus numerus adtriverat. Revolvuntur hiemes & æstates, verna & autumna, cum suis viribus, moribus, fructibus. Quippe etiam terræ de cælo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denuo colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina; nec prius exhibere, quam absumpta. Mira ratio: de fraudatrice servatrix; ut reddat, intercipit; ut custodiat, perdit; ut integret, vitiat; ut etiam ampliet, prius decoquit. Si quidem uberiora & cultiora restituit, quam exterminavit. Revera fenore interitu, & iniuria usura, & lucro damno. Semel dixerim, universa conditio recidiva est. (Quodcumque conveneris, fuit; quodcumque amiseris, nihil non iterum est.) Omnia in statum redeunt, cum abscesserint: omnia incipiunt, cum desierint: ideo finiuntur, ut fiant; nihil deperit, nisi in salutem. Totus igitur hic ordo revolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum. Operibus eam præscripsit Deus antequam litteris; viribus prædicavit antequam vocibus: præmisit tibi naturam magistram, submissurus & prophetiam, quo facilius credas prophetiæ, discipulus naturæ: quo statim admittas, cum audieris quod ubique iam videris: nec dubites Deum carnis etiam resuscitatorem, quem omnium noris restitutorem.

N. 18... Incredibile habeatur restitui substantiam interitu subductam, non quia aut substantiæ ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile, aut iudicio inhabile. Plane incredibile, si nec prædicatum divinitus fuerit: nisi quod etsi prædicatum id a Deo non fuisset, ultro præsumi debuisset, ut propterea non prædicatum, quia tot auctoritatibus præiudicatum. At cum divinis quoque vocibus personet, tantu abest ut aliter intelligatur, quam desiderant illa, a quibus etiam sine divinis vocibus persuadetur.

S. Ioan. Damasc. *Lib.* 4. *Orthod. fidei, cap.* 28. Credimus autem & resurrectionem mortuorum: erit enim resurrectio mortuorum. Resurrectionem autem dicentes, corporum intelligimus resurrectionem.... Nam animæ cum immortales sint, quomodo resurgent? Siquidem mortem definientes dicimus esse separationem animæ a corpore: resurrectio omnino erit coniunctio rursus animæ & corporis, & secunda, iterataque eius quod dissolutum fuerit, ieritque pessum, animalis restitutio. Ipsum igitur corpus quod corrumpitur & dissolvitur, idem resurget incorruptibile. Non impotens enim est is, qui in principio ex pulvere terræ ipsum constituit, rursus resolutum & conversum in terram ex qua sumptum fuerat, secundum conditoris dictum, iterato suscitare illud. Nam non est resurrectio, manducemus & bibamus & voluptuariam deliciosamque vitam transigamus. Si non est resurrectio, in quo differimus a rationis expertibus? Si non est resurrectio, beatas dicimus agrestes feras, iucundam tristitiaque carentem ducentes vitam. Si non est resurrectio, neque Deus est, neque providentia, sed casu cuncta ducuntur & feruntur. Ecce enim videmus complures iustos penuria laborantes & iniuriis affectos, neque unum in præsenti vita adeptos præsidium: peccatores autem & iniustos, divitiis & omnibus deliciis affluentes. At quis hoc iusti iudicii aut sapientis providentiæ opus, qui probe sapiat, existimabit? Erit igitur, erit resurrectio: nam Deus iustus est, & iis qui sustinent eum mercedis retributor efficitur. Si igitur anima sola, virtutis certaminibus conflixit, & sola

coronabitur: & si sola in voluptatibus implicita fuit, & ipsa sola iuste punietur. Sed quia neque subsistebat separata, neque virtutem, neque vitium transegit anima sine corpore, iuste ambo simul ad retributiones sunt fabricata. *Deinde affert Scripturæ sacræ testimonia & addit*: Seminatur corpus animale, id est, crassum & mortale, resurget corpus spirituale, immutabile, impassibile, subtile. Hoc enim designat spirituale; quale Domini corpus post resurrectionem, clausis portis ingrediens, infatigabile, cibo somno & potu non indigens. Erunt enim, inquit Dominus, sicut Angeli Dei: non nuptiæ erunt, non filiorum procreatio.

1. Cor. xv. 44.

Matth. xxii. 30.

S. Cyrill. Hierosolym. *Catech. 18. n. 1.* Radix totius bonæ operationis, est spes resurrectionis: expectatio enim retributionis incitat mentem in beneficentiam: promptiorque fit omnis operarius ad perferendos labores, si præmium laborum præviderit .... Et omnis anima credens in resurrectionem, merito sibi parcit: non credens autem resurrectioni, exposita fit perditioni. Credens manere corpus in resurrectionem, parcit illi tamquam vesti, non polluit eam in iniquitatibus: qui vero non credit resurrectionem, exponit sese libidini, ac veluti alieno abutitur corpore suo. Magna igitur est Ecclesiæ Catholicæ admonitio, fides de resurrectione, & doctrina valde necessaria.

N. 2. Occidit homo, mortuus est, & computrivit, & totus in vermes resolutus est, atque ii vermes quoque interierunt. Putrefactio tanta & corruptio corpus excepit, quomodo igitur resurget? Navigatores a piscibus devorati sunt, & ipsi quoque comesti sunt: qui eos, qui cum bestiis pugnarunt, ursi & leones, una cum ossibus comminuerunt. Vultures & corvi mortuorum humi proiectorum corpora comederunt, & in universum mundum dispersi sunt. Unde congregabitur corpus? Nam avium, quæ illud comederunt, aliam quidem in India mori contigit, aliam in Perside, aliam in Gothia igne comburi, & ipsius cinerem ventus dispersit. Unde id corpus congregabitur? Tibi sane homuncioni exiguo & imbecilli procul a Gothia India & Hispania a Perside videtur. Deo autem qui terram pugillo continet, omnia sunt prope. Non igitur pro tua imbecillitate Deum arguas impotentiæ, sed potius illius potentiæ assentiare ... Cogita diversa semina germinum misceri, (infirmo enim tibi in fide, infirma propono exempla) & hæc diversa semina tuo pugillo contineri. Estne tibi homini res magna, an facilis, pugillum tuum aperire, & unumquodque germen, secundum ipsius naturam colligere, & ad germen restaurare? & tu quidem id in tuo pugillo poteris, num & Deus, quæ illius pugillo continentur, discernere, congregare, & restaurare non poterit?

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 18.

N. 3. Si non est resurrectio mortuorum secundum te, cur sepulcrorum spoliatores condemnas? Si enim periit corpus, & desperata resurrectio, cur tumulorum prædones mulctantur? Vides, quod etiamsi neges labiis, infracta tamen apud te manet resurrectionis conscientia? Tum vero arbor quidem excisa rursus floret, homo autem excisus non florebit? ... Qui ex nihilo nos fecit Deus, numquid iam existentes & cadentes, rursus excitare non poterit? Si non credis his quæ de resurrectione scripta sunt, Gentilis existens, ex rerum natura id perspice, & ex his quæ ad hodiernam usque diem apparent, intellige. Seminatur frumentum, vel forte aliud genus seminis, cadens moritur, & quasi putrescit, fitque omnino ineptum ad cibum; sed mox illud putridum fit herbidum, & exile cadens, surgit pulcrum. Frumentum autem fit propter nos, & propter usum nostrum factum est: neque enim frumenta & semina sunt propter seipsa. Si ergo ista quæ propter nos nascuntur, mortua reviviscunt, nos vero, quorum caussa & illa nata sunt, mortui, an non excitabimur?

N. 5. Accipe aliam rursus demonstrationem ex his, quæ in dies tibi sunt præ oculis: ante centum vel ducentos annos, nos omnes qui loquimur & audimus, ubi eramus? An nescimus constitutionis nostræ subsistentiam? Nescis quomodo ex infirmis, rudibus, & confusis rebus generamur? Et ex tam rudi infirmaque materia formatur homo: & quod erat imbecillum, incarnatum, in robur nervorum mutatur, & oculorum splendorem, & narium odoratum, & aurium auditum, & linguam loquentem, & cor saliens, & manus operantes, & pedes currentes, & in omnimodam membrorum speciem. Ac illud imbecillum fit navium fabricator & domorum opifex, architectus & omnium artium operarius: miles, princeps, legislator & rex. Qui ex levibus ita nos fecit Deus, num cadentes excitare non poterit? & qui non existens fecit ut esset, numquid cadens non sublevabit? ...

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 18.

I. Id vero qua ratione fieri possit, quis capiat?

R. Id quidem perfecte capere non possumus; credimus tamen sine ulla dubitationis umbra, quia Deus id plane revelavit. (C) Quin & videmus huius rei imagines quasdam in rebus naturalibus.

Ex grano frumenti in terram misso & corrupto prodit iterum spica. Idem usu venit in omnibus omnino seminibus, quæ post corruptionem reviviscunt. Ex illis quantumlibet imperfectis imaginibus coniicere licet quæ sit Dei potentia in excitandis e pulvere corporibus, ut ex allatis Patrum testimoniis patet.

I. Resurgetne corpus hominum tale quale fuit ante mortem?

R. Idem corpus resurget, sed non iisdem qualitatibus affectum. Alia erit resurrectio iustorum, impiorum alia ex Apostolo. (D)

N. 7. Veniamus ad scripta legis. Dicit igitur Deus ad Moysen: *Ego Deus Abraham, Isaac, & Iacob:* certum quod exsistentium, & subsistentium. Si enim Abraham mortuus est, vel non exsistit, & Isaac, & Iacob; numquid Deus est non exsistentium? Num aliquando dixit Rex, se Regem esse militum quos non habet? Quando aliquis ostentat divitias, quas non possidet? Necesse est itaque subsistere, & Abraham & Iacob, ut Deus sit exsistentium Deus: neque enim dixit, ipsorum eram Deus, sed sum..., *Et creavit Deus hominem pulverem de terra* Pulvis in corpus mutatur, & caro in carnem rursus non convertetur? Quærendom esset a vobis, unde constituti sunt cæli & terra, & mare; unde sol & luna & astra? Quomodo ex aquis volatilia & natantia? & quomodo de terra omnia animantia? Tot myriades ex non exsistentibus, ad esse deductæ sunt, & nos homines, qui facti sumus ad illios imaginem, numquid non resurgemus?... [Exod. iv. 5.] [Gen. 1. 27.]

(C) Iob. xix. 25. Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrectorus sum: Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

1. Cor. xv. 51. Ecce mysterium vobis dico: omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimor. In momento, in ictu ocoli, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc inducere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tonc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria.

S. Aug. *Lib.* 22. *de Civit. Dei, cap* 5. *Vide supra* §. 9. *litt.* (A) *bocce cap.*

(D) Iob. xix. 25. 26. 27. *Vide supra litt.* (C) *bocce* §.

1. Cor. xv. 35. *Vide supra Sect.* 2. *cap.* 1. *Paragr.* 21. *litt.* (AA)

S. Aug. *Enchirid. cap.* 88. *n.* 23. Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet pulverem cineremve solvatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in qoorumcumque animalium etiam hominum cibum cedat carnemque muterur; illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, ut homo fieret, viveret, cresceret, animavit.

Cap. 89. Ipsa itaque terrena materies, quæ discedente anima fit cadaver, nun ita resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertuntur, quamvis ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes ubi fuerunt, redire necesse sit. Alioquin si capillis redit quod tam crebra tonsura detraxit, si unguibus quod roties dempsit exsectio; immoderata & indecens cogitantibus, & ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli, aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aot confunderetur in massam, & eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil interesset ad eius integri-

tatem, quæ particula materiæ cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro noſtra conſtiterat, eam mirabili & ineffabili celeritate reſtituet: nec aliquid adtinebit ad eius redintegrationem, utrum capilli ad capillos redeant, & ungues ad ungues; an quidquid eorum perierat mutetur in carnem, & in partes alias corporis revocetur, curante artificis providentia ne quid indecens fiat.

Cap. 90. Nec illud eſt conſequens, ut ideo diverſa ſit ſtatura reviviſcentium ſingulorum, quia fuerat diverſa viventium, aut macri cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reviviſcant. Sed ſi hoc eſt in conſilio creatoris, ut in effigie ſua cuiuſque proprietas, & diſcernibilis ſimilitudo ſervetur, in ceteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur; ita modificabitur illa in unoquoque materies, ut nec aliquid ex ea pereat, & quod alicui defuerit ille ſuppleat, qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus reſurgentium rationabilis inæqualitas erit, ſicut eſt vocum quibus cantus impletur; hoc fiet cuique de materie corporis ſui, quod & hominem reddat Angelicis cœtibus, & nihil inconveniens eorum ingerat ſenſibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit, ſed quidquid futurum eſt, hoc decebit; quia nec futurum eſt, ſi non decebit.

Cap 91. Reſurgent igitur Sanctorum corpora ſine ullo vitio, ſine ulla deformitate, ſicut ſine ulla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod & ſpiritalia dicta ſunt, cum proculdubio corpore ſint futura, non ſpiritus. Sed ſicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima eſt: ita tunc ſpiritale corpus erit, corpus tamen, non ſpiritus erit. Proinde quantum adtinet ad corruptionem, quæ nunc aggravat animam, & ad vitia, quibus caro adverſus ſpiritum concupiſcit, tunc non erit caro, ſed corpus: quia & cæleſtia corpora perhibentur.
1.Cor.xv.50. Propter quod dictum eſt, *Caro & Sanguis regnum Dei non poſſidebunt*. Et quamquam exponens quid dixerit, *neque corruptio*, inquit, *incorruptionem poſſidebit*...
Ibid. 44. Ideo ait Apoſtolus: *Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale:* quoniam tanta erit tunc concordia carnis & ſpiritus, vivificante ſpiritu ſine ſubſtentaculi alicuius indigentia ſubditam carnem, ut nihil nobis repugnet ex nobis; ſed ſicut foris neminem, ita nec intus nos ipſos patiamur inimicos.

Cap. 92. Quicumque vero ab illa perditionis maſſa, quæ facta eſt per hominem primum, non liberantur per unum mediatorem Dei & hominum, reſurgent quidem etiam ipſi unuſquiſque cum ſua carne, ſed ut cum diabolo & eius angelis puniantur. Utrum ſane ipſi cum vitiis & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant; quæcumque in eis vitioſa & deformia membra geſtarunt, in requirendo laborare quid opus eſt? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulcritudo, quorum erit certa & ſempiterna damnatio. Nec moveat, quomodo in eis erit corpus incorruptibile, ſi dolere poterit; aut quomodo corruptibile, ſi mori non poterit. Non eſt enim vera vita, niſi ubi feliciter vivitur; nec vera incorruptio, niſi ubi ſalus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non ſinitur, ut ita dicam, mors ipſa non moritur; & ubi dolor perpetuus non interimit, ſed affligit, ipſa corruptio non finitur: hæc in ſanctis Scripturis ſecunda mors dicitur.

Lib. 22. *de Civitate Dei*, *c.* 15. . Reſtat ergo, ut ſuam recipiat quiſque menſuram, quam vel habuit in iuventute, etiam ſi ſenex eſt mortuus; vel fuerat habiturus, ſi ante eſt defunctus.

Cap. 16. . Quemadmodum ille (Chriſtus) nobis mortalitate, ita nos illi efficiamur immortalitate conformes: quod quidem & ad ipſam reſurrectionem corporum pertinet... Reſurgent itaque omnes tam magni corpore, quam vel erant, vel futuri erant in iuvenili ætate; quamvis nihil oberit, etiam ſi erit infantilis vel ſenilis corporis forma, ubi nec mentis, nec ipſius corporis ulla remanebit infirmitas. Unde etiam ſi quis in eo corporis modo, in quo defunctus eſt, reſurrecturum unumquemque contendit, non eſt cum illo laborioſa contradictione pugnandum.

Cap. 17.... Mihi melius ſapere videntur, qui utrumque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis eſt cauſſa... Corporibus ergo illis vitia detrahentur, natura ſervabitur... Qui ergo utrumque ſexum inſtituit, utrumque reſtituet.

Cap. 19. *num.* 1.... Quapropter ſi capilli toties tonſi unguesve defecti ad loca ſua deformiter redeunt, non redibunt;

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 58.

nec tamen cuique resurgenti peribunt, quia in eamdem carnem, ut quemcumque ibi locum corporis teneant, servata partium congruentia, materiæ mutabilitate vertentur ... Si enim statuam potest artifex homo, quam propter aliquam caussam deformem fecerat, conflare, & pulcherrimam reddere, ita ut nihil inde substantiæ, sed sola deformitas pereat ... quid de omnipotente artifice sentiendum est? Ergone non poterit quasque deformitates humanorum corporum, non modo usitatas, verum etiam raras atque monstrosas, quæ huic miseræ vitæ congruunt, abhorrent autem ab illa futura felicitate Sanctorum, sic auferre ac perdere, ut quascumque earum faciont, etsi naturalia, tamen indecora excrementa substantiæ corporalis, nulla eius diminutione tollantur?

N. 2. Ac per hoc non est macris, pinguibusve metuendum, ne ibi etiam tales sint, quales si possent, nec hic esse voluissent ... Proinde nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, ubi & quæ prava sunt corrigentur; & quod minus est quam decet, unde Creator novit, inde supplebitur; & quod plus est quam decet, materiæ servata integritate, detrahetur. Coloris porro suavitas quanta
Matth. xiii. 43. erit, ubi iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui?

N. 3. *alias c.* 20... Vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine (Martyres) pertulerunt, fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam, quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulcritudo fulgebit.

Cap. 20. *n.* 1.... Absit autem ut ad resuscitanda corpora, vitæque reddenda non possit omnipotentia Creatoris omnia revocare, quæ vel bestiæ, vel ignis absumpsit, vel in pulverem cineremve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit ut sinus ullos secretumque naturæ ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem.

N. 2... Quæritur, cum caro mortui hominis etiam alterius fit viventis caro, cui potius eorum in resurrectione reddatur... Quidquid enim carnium exhausit fames, utique in auras est exhalatum: unde diximus omnipotentem Deum posse revocare quod fugit. Reddetur ergo caro illi homini, in quo esse caro humana primitus cœpit: ab illo quippe altero tamquam mutuo sumpta deputanda est: quæ sicut æs alienum, ei redhibenda est, unde sumpta est. Sua vero illi, quem fames exinanierat, ab eo qui potest etiam exhalata revocare, reddetur. Quamvis & si omnibus perisset modis, nec ulla eius materies in ullis naturæ latebris remansisset, unde vellet, eam repararet omnipotens.

N. 3.... Absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio; & si quid aliud, illud non decet regnum, in quo resurrectionis & promissionis filii æquales erunt Angelis Dei, si non corpore, non ætate, certe felicitate.

Cap. 21. Restituetur ergo & quidquid de corporibus vivis, vel post mortem de cadaveribus periit, & simul cum eo quod in sepulcris remansit, in spiritalis corporis novitatem ex animalis corporis vetustate mutatum resurget, incorruptione atque immortalitate vestitum. Sed & si vel casu aliquo gravi, vel inimicorum immanitate totum penitus conteratur in pulverem, atque in auras vel in aquas dispersum quantum fieri potest, nusquam esse sinatur omnino, nullo modo subtrahi poterit omnipotentiæ Creatoris; sed capillus in eo capitis non peribit. Erit ergo spiritui subdita caro spiritalis, sed tamen caro, non spiritus.... Seminatur corpus 1.Cor.xv.44.
animale, resurget corpus spiritale.

Tertull. *Lib. de Resurrect. carnis*, *n.* 56. *p.* 361. In resurrectionis eventum mutari, converti, reformari licebit cum salute substantiæ. Etenim quam absurdum, quam vero & iniquum; utrumque autem quam Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede dispungi; ut hæc quidem caro per martyria lanietur, alia vero coronetur; item e contrario, hæc quidem caro in spurcitiis volutetur, alia vero damnetur. Nonne præstat omnem semel fidem a spe resurrectionis abducere, quam de gravitate atque iustitia Dei ludere?

S. Hieron. *ad Pammac. Epist.* 38. *alias* 61. *adversus Heref. Ioan. Ierosolym. T.* 4. *par.* 2. *p.* 323. Post resurrectionem eadem habebimus membra, quibus nunc utimur, easdem carnes & sanguinem & ossa, quorum in Scripturis sanctis opera, non natura damnatur .... Hæc est vera resurrectionis confessio, quæ sic gloriam carni tribuit, ut non auferat veritatem. Quod vero di-
cit Apostolus, *corruptibile hoc & mortale*, 1.Cor.xv.53.
hoc ipsum corpus, id est, carnem, quæ tunc videbatur, ostendit. Quod autem copulat, *induere incorruptionem & immortalitatem*, Ibid. 54. illud indumentum, id est, vesti-

I. Quales resurgent iusti?

R. Resurgent cum corporibus gloriosis, & ut ita dicam, spiritualibus. (E)

I. Quæ erunt qualitates corporum gloriosorum & spiritualium?

R. Quatuor assignant vulgo sancti Patres, quas videtur & tradidisse Apostolus, cap. 15. prioris Epistolæ ad Corinthios:

1. Erunt corpora splendida & fulgentia luminis instar.

2 Erunt agilia instar spirituum.

3. Erunt subtilia ita ut nullo corporali obice detineri possint, quale fuit corpus Christi post resurrectionem, quod in locum ubi erant Apostoli congregati, intravit ianuis clausis.

4. Erunt prorsus impassibilia. (F)

---

mentum, non dicit corpus abolere quod ornat in gloria: sed quod ante inglorium fuit, efficere gloriosum; ut mortalitatis & infirmitatis viliore veste deposita, immortalitatis auro; & ut ita dicam, firmitatis atque virtutis beatitudine induamur; volentes non spoliari carne, sed supervestiri in gloria, & domicilium nostrum quod de cælo est, superindui desiderantes, ut devoretur mortale a vita... Fidem Ecclesiæ apertissime confitebor. Resurrectionis veritas, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris, intelligi non potest. Ubi caro & ossa & sanguis & membra sunt, ibi necesse est ut sexus diversitas sit. Ubi sexus diversitas est, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Noli timere eorum nuptias, qui etiam ante mortem in sexu suo sine sexus
Matth. xxii. 30. opere vixerunt. Quando dicitur: *In illa die neque nubent neque nubentur*, de his dicitur qui possunt nubere, & tamen non nubent. Nemo enim dicit de Angelis, *non nubent neque nubentur*. Ego numquam audivi spiritualium virtutum in cælo nuptias celebrari: sed ubi sexus est, ibi vir & femina. Unde & tu invitus licet cogente veritate confessus es & dixisti: aut coronandus in corpore, quod caste egit & iuste: aut condemnandus in corpore, quod voluptatibus iniquitatique servivit.... Potest utique (Deus) eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerunt: quia multo minus est restituere quod fuerit, quam facere quod non fuit..

(E) 1. COR. XV. 35. *Vide supra hac sectione cap.* 1. §. 21. *litt.* (AA) *&* S. AUG. *de Civit. Dei, lib.* 22. *cap.* 16. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §.

(F) ISAI. XL. 31. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

MATTH. XIII. 43. Iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

PHILIPP. III. 21. Qui (Christus) reformabit corpus humilitatis nostræ, cofiguratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam possit subiicere sibi omnia.

APOCAL. XXI. 4. Et absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt

S. AUG. *Enchirid. c.* 91. *& lib.* 22. *de Civit. Dei, c.* 20. *&* 21. *Vide supra litt.* (D) *hocce* §.

Serm. 240. *in diebus Paschal.* XI. *alias de Temp.* 139. *cap* 3. *num.* 3. *Vide infra part.* 2. *sect.* 4. *cap.* 2. §. 12. *litt.* (G)

S. HIERON. *Lib.* 11. *in Isai. c.* 40. *T.* 3. *p.* 302. Qui autem habet atque custodit imaginem cælestis, ille caro est quæ cernit salutare Domini, quæ quotidie renovatur in cognitionem secundum imaginem Creatoris: & incorruptibile atque immortale corpus accipiens, mutat gloriam, non naturam. Verbum autem Domini nostri, & hi qui Verbo sociati sunt, permanent in æternum.

Lib. 12, *in cap.* 40. *Tom.* 3. *p.* 309. *in fine*. Itaque & Sanctos repuerascere: & assumpto immortali corpore laborem non sentire mortalium, sed rapi in nubibus obviam Christo: & nequaquam iuxta LXX. esurire, quia præsentem Dominum habeant cibum.

Epist. 86. *ad Eustoch. Virginem, alias* 27. *T.* 4. *par.* 2. *p.* 684 *&* 685. Utrum crederet futuram resurrectionem mortuorum, an non? Qui cum se credere respondisset, intuli: Eadem resurgent corpora, an al-

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 18.

I. Quomodo impii qualive corpore resurgent?

R. Verisimile est ex impressa eorum fronti nota reprobationis futurum, ut & deformia & horrida esse videantur; sicut in iustis ex impresso eorum corpori gratiæ charactere, fiet ut gloriosa appareant.

I. Resurgent ne omnes omnino homines?

R. Certum est resurrecturos omnino mortuos. Utrum autem omnes omnino sint morituri non ita certum est. Variæ sunt ea de re SS. Patrum & Theologorum sententiæ. Alii putant omnes omnino morituros; eosque quos adventus Christi vivos repererit morituros item ut mox resurgant. Alii existimant eos quos adventus Christi vivos repererit, non morituros quidem, sed in momento, in ictu oculi immutandos, adeo ut eorum corpora iis afficiantur qualitatibus, quas habuissent ex resurrectione; ideoque & in Scriptura & in Symbolo Christum Iesum dici iudicem vivorum & mortuorum. (G)

---

tera? Com dixisset, Eadem; sciscitatus sum: In eodem sexu, an in altero? Ad interrogata reticenti, & instar colubri huc atque illuc transferenti caput, ne feriretur; quia, inquam, taces, ego mihi pro te respondebo, & consequentia inferam. Si non resurget mulier, ut mulier, neque masculus, ut masculus; non erit resurrectio mortuorum; quia sexus membra habet, membra autem totum corpus efficiunt. Si autem sexus & membra non fuerint, ubi erit resurrectio corporum, quæ sine sexu non constant & membris? Porro si corporum non fuerit resurrectio nequaquam erit resurrectio mortuorum. Sed & illud quod de nuptiis obiicis... Ubi dicitur, non nubent, neque nubentur, sexuum diversitas demonstratur... Quod si opposueris, Quomodo ergo erimos similes Angelorum, cum inter Angelos non sit masculus & femina? Breviter ausculta: non sobstantiam nobis Angelorum, sed conversationem, & beatitudinem Dominus repromittit.... Porro si quæris.... in qua ætate resurrecturi simus; com diversa ætate moriamur, ingratis suscipies; ... ætatum autem diversitas non mutat corporum veritatem. Cum enim corpora quotidie nostra fluant, & aut crescant, aut decrescant; ergo tot erimus homines, quot quotidie commutamur? Aut alius fui cum decem annorum essem, alius cum triginta, alius cum quinquaginta, alius cum iam toto cano capite sum? Igitur ioxta Ecclesiarum Traditiones, & Apostolum Paulum, illud est respondendum: quod in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi resurrecturi sumus; in qua & Adam Iudæi conditum autumant, & Dominum Salvatorem legimus surrexisse.

S. Cyrillus Hierosol. *Cath.* 18. *n.* 9. *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* (1. Cor. xv. 53.) Corpos enim hoc excitabirur non ita infirmum, sed ipsum quidem resurget, indutum ramen incorruptione transformabitur... Resurget itaque hoc corpus, sed non rale manebit, verum erit æternum. Non amplius eiusmodi cibis ad vitam opus habebit, neque scalis ad ascensum: fiet enim spiritale. Admirandum quid, & quale pro dignitate declarare nequimus. Iusti splendebunr ut sol, & tamquam luna, & sicut splendor firmamenti...

N. 10. Excitabimur ergo æterna habentes corpora, non omnes autem similia: sed qui est iustus, corpus accipiet cæleste, ut possit cum Angelis digne conversari. Si vero peccator est, accipiet corpus æternum, quo sufferre possit pœnas peccatorum, ut perpetuo in igne ardeat, & numquam dissolvatur. Et iuste utrisque his ordinibus Deus hoc præbebit: nihil enim sine corpore a nobis gestum est... Cum igitur in omnibus cooperatur corpus, etiam in futuris fructum eius percipiet.

Alios SS. PP. qui in cap. xv. 1. ad Corinth. scripserunt adire potes.

(G) Tertull. *de Resurrect. carn. n.* 41. Nam & hoc gemimus; domicilium nostrum, quod de cælo est, superindui desiderantes; siquidem induti, non nudi inveniamur;

I. Cur dixisti superius gloriosam carnis resurrectionem unam esse ex prærogativis Ecclesiæ?

R. Quia sola Ecclesiæ membra resurgent in gloria; nam extra Ecclesiam nulla salus.

idest, ante volumus superinduere virtutem cælestem æternitatis, quam carne exuamur. Huius enim gratiæ privilegium illos manet, qui ab adventu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporum Antichristi merebuntur, compendio mortis per demutationem expunctæ, concurrere cum resurgentibus; sicut Thessalonicensibus scribit (Apostolus.)

S. Aug. *Epist.* 193. *edit. BB. ad Mercatorem, c.* 3. *num.* 5. Enoch & Elias (etsi non mortui,) sed cum suis corporibus ex ista hominum conversatione translati... ipsi quoque morituri postea perhibentur, sicut plerique exponunt Apocalypsim Ioannis de duobus illis Prophetis, de quibus, tacitis eorum nominibus, loquitur, quod isti duo Sancti cum suis tunc corporibus apparebunt, in quibus nunc vivunt, ut etiam ipsi quemadmodum ceteri Martyres pro Christi veritate moriantur.

Cap. 4. *n.* 9. Illi autem de quibus dixit Apostolus, cum loqueretur de resurrectione mortuorum: *Et nos viventes qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aera: & ita semper cum Domino erimus;* adferunt quidem aliquid quæstionis....

N. 10. Sed vellem hinc potius audire doctiores... Resurrectio quippe, nisi mors præcesserit, nulla est... Nullus hominum existimetur immortalitatem, nisi mors præcesserit, adepturus. Proinde ubi dixit Apostolus: *Et nos viventes qui reliqui sumus in adventum Domini non præveniemus eos qui ante dormierunt. Ipse enim Dominus in iussu, in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui in Christo resurgent primi; deinde nos &c....* Vellem, sicut dixi, de his audire doctiores... Neque enim debemus indociles esse doctores: & certe melius homo corrigitur parvus quam frangitur durus: cum iis quæ scripsimus, ita nostra vel aliorum exerceatur, & erudiatur infirmitas, ut tamen in eis nulla velut canonica constituatur auctoritas.

N. 11. Si enim in his verbis Apostoli nullus alius sensus poterit reperiri, & hoc eum intelligi voluisse claruerit, quod videntur verba ipsa clamare; id est, quod futuri sint in fine sæculi & in adventu Domini, qui non exspolientur corpore, sed superinduantur immortalitate, ut absorbeatur mortale a vita: huic sententiæ proculdubio conveniet quod in regula fidei confitemur, venturum Dominum, iudicaturum vivos & mortuos; ut non hic intelligamus vivos iustos, mortuos autem iniustos, quamvis iudicandi sint iusti & iniusti; sed vivos quos nondum exiisse, mortuos autem quos iam exiisse de corporibus adventus eius inveniet. Quæ si ita esse constiterit, illa verba excutienda erunt, quomodo sic accipiemus, *Tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur;* &, *omnes resurgemus*, sive *omnes dormiemus*, ut non adversentur huic sententiæ, qua quidem creduntur etiam cum suis corporibus in æternum, non degustata morte, victuri.

N. 13. Ceterum quod adtinet ad quæstionem resurrectionis, propter illos, qui creduntur non esse morituri, sed ex hac mortalitate ad immortalitatem sine media morte transituri, inquisitio diligentior adhibenda est: & si quid hinc absolutum, ac definitum disputatione rationabili atque perfecta vel audisti, vel legisti, vel etiam ipse cogitare potuisti... peto mihi mittere ne graveris.

Lib. 20. *de Civit. Dei, c.* 20. *num.* 1. *Nolumus ignorare vos, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos viventes, qui reliqui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos qui ante dormierunt: quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo; & mortui in Christo resurgent primi; deinde nos viventes, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aera; & ita semper cum Domino erimus.* 1. Thess. iv. 13. &c. Hæc verba Apostolica resurrectionem mortuorum futuram, quando veniet Dominus Christus, utique ad vivos & mortuos iudicandos, præclarissime ostendunt.

N. 2. Sed quæri solet, utrum illi quos,

I. Resurgentne in gloria omnes qui fuerint Ecclesiæ membra?

R. Nequaquam: sed ii solum qui nulla peccati mortalis labe inquinati supremum diem obierint. Alii post mortem non pertinent amplius

hic viventes inventurus est Christus, quorum personam in se atque illos qui tunc secum vivebant, transfigurabat Apostolus, numquam omnino morituri sunt, an ipso temporis puncto, quo cum resurgentibus rapientur in nubibus obviam Christo in aera, ad immortalitatem per mortem mira celeritate transibunt. Neque enim dicendum est, fieri non posse, ut dum per aera in sublime portantur, in illo spatio & moriantur, & reviviscant... Ad hunc autem sensum, quo existimemus etiam illos, quos hic vivos inventurus est Dominus, in ipso parvo spatio & passurus mortem & accepturos immortalitatem, ipse Apostolus nos videtur urgere ubi dicit: *In Christo omnes vivificabuntur*: cum alio loco de ipsa loquens resurrectione corporum dicat, *Tu quod seminas, non vivificatur, nisi moriatur*. Quomodo igitur, quos viventes hic Christus inveniet, per immortalitatem in illo vivificabuntur, etsi non moriantur; cum videamus propter hoc esse dictum, *Tu quod seminas, non vivificatur, nisi moriatur?* Aut si recte non dicimus seminari, nisi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquomodo revertuntur in terram; sicut sese habet etiam illa in transgressorem patrem generis humani divinitus prolata sententia: *Terra es, & in terram ibis*: fatendum est istos, quos nondum de corporibus egressos, cum veniet Christus, inveniet, & istis verbis Apostoli, & illis de Genesi non teneri: quoniam sursum in nubibus rapti, non utique seminantur; quin nec eunt in terram, nec redeunt; sive nullam prorsus esperiantur mortem, sive paululum in aere moriantur.

S.Cor.xv.22. Ibid. 36. Gen. III. 19.

N. 3. Sed aliud rursus occurrit, quod idem dixit Apostolus, cum de resurrectione corporum ad Corinthios loqueretur: *Omnes resurgemus*, vel sicut alii codices habent, *Omnes dormiemus*. Cum ergo nec resurrectio fieri possit, nisi mors præcesserit; nec dormitionem possimus illo loco intelligere, nisi mortem; quomodo omnes vel dormient, vel resurgent, si tam multi, quos in corpore inventurus est Christus, nec dormient, nec resurgent? Si ergo Sanctos, qui reperientur Christo veniente viventes, eique in obviam rapientur,

1.Cor xv.51.

crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros; nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, sive ubi dicit, *Tu quod seminas, non vivificatur, nisi moriatur*; sive ubi dicit, *omnes resurgemus*, aut, *omnes dormiemus*: quia nec illi per immortalitatem vivificabuntur, nisi quamlibet paululum, tamen ante moriantur, ac per hoc & a resurrectione non erunt alieni, quam dormitio præcedit, quamvis brevissima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aere quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter atque incorruptibiliter reviviscere, cum credamus, quod idem ipse Apostolus apertissime dicit, in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta facilitate tamque inæstimabili velocitate, rediturum antiquissimorum cadaverum pulverem?... Resurrectionem quippe mortuorum futuram esse in carne, quando Christus venturus est iudicaturus vivos & mortuos, oportet, si Christiani esse volumus, ut credamus. Sed non ideo de hac re inanis est fides nostra, si quemadmodum futura sit perfecte comprehendere non valemus.

Cap. 21. *num.* 1. Propheta Isaias, *Resurgent*, inquit, *mortui, & resurgent qui in sepulcris erant: & lætabuntur omnes qui sunt in terra; ros enim qui abs te est, sanitas illis est: terra vero impiorum cadet*. Totum illud superius ad resurrectionem pertinet beatorum. Quod autem ait, *Terra vero impiorum cadet*, bene intelligitur dictum; corpora vero impiorum ruina damnationis excipiet... Iam si & illos inquiramus Sanctos, quos hic vivos inventurus est Dominus, eis congrue deputabitur quod adiunxit, *& lætabuntur omnes qui sunt in terra; ros enim qui abs te est, sanitas illis est*. Sanitatem loco isto, immortalitatem rectissime accipimus. Ea namque est plenissima sanitas, quæ non reficitur alimentis tamquam quotidianis medicamentis. Isai.xxvi.19.

De Ecclesiast. dogmat. Gennadio *tributus in append. tom.* 8. *oper. S.* Aug. *edit. BB. cap.* 7. Omnium hominum erit resurre-

ad Ecclesiam, sed ad societatem dæmoniorum & reproborum, ut iam diximus.

I. Resurgetne anima simul cum corpore?

R. Immortalis anima est, nulla indiget resurrectione, id est, vitæ novæ accessione: nisi resurrectionem voces aditum ad vitam æternam, quæ utique nova vita est.

Quo sensu resurgunt animæ Sanctorum statim atque e corporibus excesserunt; & hoc est quod in Apocalypsi vocatur *resurrectio prima*. *Apoc. xx. 5.* Ceterum resurrectionem dicimus novam accessionem animæ ad corpus prius mortuum.

I. Morienturne iterum homines post resurrectionem?

R. Non morientur amplius. Corporum resurrectionem immortalitas consequetur.

§. 19. *De ultimo Christi adventu, & de Iudicio generali.*

I. Post corporum resurrectionem quid fiet?

„ *R.* Sol obscurabitur & Luna *Matth. xxiv. 29.*
„ non dabit lumen suum: stellæ ca-
„ dent de cælo, & virtutes cælo-
„ rum movebuntur cum confusione *Luc. xxi. 25.*
„ sonitus maris & fluctuum, & cæli *2 Pet. iii. 10.*
„ magno impetu transient, elemen-
„ ta vero calore solventur, terra
„ autem & quæ in ipsa sunt opera
„ exurentur. (A) Tunc parebit
„ signum Filii hominis (id est si-

ctio: si omnium erit, ergo omnes moriuntur, ut mors ab Adam ducta omnibus filiis eius dominetur, & maneat illud privilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem*. *Psal. xv. 10.* Eius enim caro non vidit corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt & alii æque Catholici & eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, mutandos ad incorruptionem & immortalitatem eos, qui in adventu Domini vivi inveniendi sunt, & hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant, non morte: quolibet quis adquiescat modo, non est hæreticus, nisi ex contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

Cap. 8. Quod autem dicimus in Symbolo, in adventu Domini vivos ac mortuos iudicandos, non solum iustos & peccatores significari.... sed & vivos eos qui in carne inveniendi sunt credimus, qui adhuc morituri creduntur; vel immutandi sunt, ut alii volunt, ut suscitati continuo vel reformati, cum ante mortuis iudicentur.

Lege ESTIUM *in* 4. *Sent. Distinct.* 43 §.7.

(A) PSAL. XCVI. 3. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota est terra.

ISAI. LXVI. 10. Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam. Ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis eius: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam, quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis: ad ubera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Ierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini servis eius, & indignabitur inimicis suis. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis. Quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti a Domino ... Quia sicut cæli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum ... Veniet

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 19.

Matth. xxiv. 30. Luc. xxi. 27.

„ gnum crucis) in cælo, & plangent omnes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum potestate magna & maiestate. Et (erunt) omnes Angeli & sancti cum eo. (B)

„ Et sedebit super sedem maie- Matt. xxv. 31.

---

omnis caro, ut adoret coram facie mea. Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

2. Petr. iii. 7. Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii, & perditionis impiorum hominum... Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus. Expectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, & elementa ignis ardore tabescent? Novos vero cælos, & novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod, carissimi, hæc expectantes, satagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace.

S. Aug. *Lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 18.. Qui cæli, & quæ terra, id est, qui mundus, pro eo mundo qui diluvio periit, ex eadem aqua repositus est, ipse igni novissimo reservatur in diem iudicii & perditionis hominum impiorum... Sed nec ignem conflagrationis illius pertimescant immortales, atque incorruptibiles facti.

(B) S. Hippolytus *de Consumm. mundi*, *tom.* 3. *Biblioth. Patrum*, *pag.* 358. *al.* 257. Orietur ab Oriente ad Occidentem usque signum crucis superantis splendorem solis, denuntians adventum & apparitionem iudicis, ut reddat cuique secundum opera
Dan. xii. 2. sua ... *& multi dormientium excitabuntur e pulvere terræ: hi in vitam æternam, illi in contumeliam & ignominiam æternam...* Tunc enim sonabit tuba, & excitabit dormientes e profundissimis terræ tam iustos, quam peccatores; omnisque natura, lingua, gens, & tribus resurgent in ictu oculi, & astabunt super faciem terræ, expectantes iusti, atque terribilis iudicis adventum, in timore & tremore inenarrabili. Fluvius enim igneus egrediens eum furore instar maris sævi, exuret montes & colles, & mare delebit, ac æthera velut ceram inflammatione dissolvet: stellæ cadent de cælo, sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, cælum more libri volutabitur: exuretur universa terra propter opera quæ in ea corruperunt homines, in scortationibus, adulteriis, mendaciis, idololatriis, cædibus ac pugnis; nam fiet cælum novum & terra nova. Tunc sancti Angeli discurrent, congregantes omnes gentes; quas expergefaciet horrenda vox illa tubæ: sistenturque ad tribunal Christi, qui fuere quondam Reges, Principes, Pontifices, Sacerdotes, ut administrationes suæ & ovilis reddant rationem, qui videlicet per negligentiam suam perdiderunt ovem de grege suo. Adducentur eo tempore milites qui non contenti stipendiis suis vexaverunt viduas, pupillos & pauperes. Tunc sistentur tributi exactores, qui plus quam sit imperatum pauperi eripiunt. Item qui probum aurum adulterant, ut damno pauperem afficiant, in agris, in domibus, in Ecclesiis. Tunc exsurgent effeminati cum pudore, qui quidem torum proprium immaculatum non servaverunt, sed quavis carnis pulcritudine capti sua desideria sunt secuti. Tunc qui dilectionem Domini non servaverunt, exsurgent mœsti ac tetrici, eo quod mandatum Salvatoris facile contempserunt... Tunc qui habuerint libram iniquam, stateras, mensuras, modios iniustos, gement expectantes iustum iudicem... Tunc iusti fulgebunt ut sol; peccatores autem tristes & tetrici apparebunt. Utrique enim & iusti & peccatores resurgent incorruptibiles: iusti ut perpetuo sint in honore, & immortalibus fruantur deliciis; peccatores, ut per iudicium pœnas luant sempiternas. Quisque igitur vestrum perpendat apud se tum bonorum tum malorum iusto iudici rationem reddendam. Nam actiones omnes hominum unumquemque tam probum, quam improbum circumdabunt. Quandoquidem virtutes cælorum movebuntur, & omnia timor ac tremor absument, cælum, terram, ac subterranea: & omnis lingua confitebitur eum & fatebitur eum, qui veniet iustum iudicium iudicaturus, Deum fortem & conditorem omnium ... Et revelabitur Rex regum & Dominus Dominantium, ac Iudex qui personam non

2.Tim.iv.1. „ statis suæ iudicaturus vivos & „ mortuos.

Matt. xxv. 32. „ Et congregabuntur ante eum „ omnes gentes, & (eius iussu) exi- „ bunt Angeli, & separabunt ma- „ los de medio iustorum, sicut pa- „ stor segregat oves ab hœdis; et „ statuet oves quidem a dextris „ suis, hœdos autem a sinistris.

„ Tunc dicet Rex Christus his „ qui a dextris eius erunt: Ve- „ nite benedicti Patris mei, pos- „ sidete paratum vobis regnum a „ constitutione mundi. Esurivi „ enim & dedistis mihi mandu- „ care; sitivi, & dedistis mihi „ bibere; hospes eram, & colle- „ gistis me; nudus, & coope- „ ruistis me, infirmus & visitastis „ me; in carcere eram, & veni- „ stis ad me..... Amen dico vo- „ bis quamdiu fecistis uni ex his „ fratribus meis minimis, mihi fe- „ cistis.

Mox sedebunt cum Christo Sancti, & iudicabunt dæmones, & im-

---

accipit, sed cuique quod iustum est distribuit, in throno terribili & exaltato: & videbit omnis caro mortalium faciem eius, tum iustus, tum peccator cum timore ac metu ingenti. Tum adducetur filius perditionis, id est diabolus, cum dæmonibus & ministris suis, ab Angelis severis & rigidis, tradenturque igni inextinguibili, vermi non dormienti, ac tenebris exterioribus... ostendetque (Iesus) eis (Iudæis) manum pedumque clavos, latus suum lancea perforatum, caput coronatum spinis, ac pretiosam crucem: denique omnia videbunt Hebræi, & plangent ac plorabunt, Zach.xii.10. quemadmodum Propheta clamat: *Videbunt in quem transfixerunt*, nemoque feret opem illis, aut miserebitur eorum, quia non egerunt pœnitentiam, nec aversi sunt a via sua prava.

S. Hilar. *c.* 26. *Comment. in Matth. n.* 1. Gloriam adventus sui, & claritatis reditum indicat obscuritate solis, defectione lunæ, casu stellarum, virtutum cælestium motu, ostensione signi salutaris, lamentatione gentium cognoscentium Filium hominis in Dei gloria: & ad collectionem Sanctorum destinatione Angelorum, eum tubæ, id est, iam publicæ libertatis hortatu.

S. Chrysost. *Hom.* 17. *in Matth.* Tunc apparebit signum Filii hominis in cælo: crux enim sole fulgentior videbitur: obscuratur enim sol, crux autem apparet: quod fieri non posset, nisi solares radios splendore superaret. Cuius autem rei gratia istud signum apparet? Ut magno cumulo Iudæorum impudentia opprimatur, crucem in suam iustificationem secum habens, in iudicium veniet, non vulnera solum, sed etiam acerbum, ac ignominiosum mortis suæ genus ostendens: *Tunc plangent tribus*, non enim accusantibus opus erit, cum crucem viderint. Plangent igitur quia ex morte ipsius nihil profecerunt, quia crucifixum quem adorare oportebat, contempserunt. Alius autem, *videbunt*, inquit, *in quem pupugerunt*.... Videbunt Filium hominis, non in cruce, sed venientem in nubibus cæli cum virtute & gloria multa... Crucem autem secum habet, ut peccatum ipsorum sine accusatione condemnetur, veluti si quis lapide percussus, ipsum lapidem vel cruentas vestes in testimonium ostendat.

S. Hieronym. *in c.* 24. *Matth. p.* 117. Signum hic, aut crucis intelligamus; ut videant (iuxta Zachariam & Ioannem) Iudæi quem compunxerunt: aut vexillum victoriæ triumphantis.

Theophilactus *in c.* 24. *v.* 30. *Matth.* Crux tunc apparebit in cælo, supra solem fulgens, ad arguendos Iudæos: veniet enim Christus contra Iudæos habens crucem, ut magnam iustificandi materiam & testimonium; veluti si quis lapide percussus, ostendat lapidem. Signum autem dicit crucem tamquam trophæum & insigne regium. Tunc enim plangent omnes tribus terræ Iudaicæ, lugentes suam inobedientiam & incredulitatem: & omnes qui terrena sapiunt plangent etiam si Christiani sint. Tribus enim terræ dicuntur hi qui terrena sapiunt. Quamvis cum cruce veniat Dominus, veniet tamen cum gloria & virtute.

Alii Interpretes in hunc locum Scriptura legendi sunt...

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 19.

pios ſecundum opera ipſorum. (C)

Matth. xxv. 41. „ Tunc dicet Chriſtus & his „ qui a ſiniſtris erunt: Diſcedite a „ me maledicti in ignem æternum, „ qui paratus eſt diabolo & an„ gelis eius. Eſurivi enim, & non „ dediſtis mihi manducare; ſiti„ vi, & non dediſtis mihi potum, „ hoſpes eram, & non collegiſtis „ me; nudus, & non cooperuiſtis „ me; infirmus & in carcere, & „ non viſitaſtis me.... Amen di„ co vobis quamdiu non feciſtis „ uni de minoribus his, nec mihi „ feciſtis.

„ Et ibunt hi (cum dæmo„ nibus) in ſupplicium æternum „ in ſtagnum ignis (corpore ſimul „ & anima cruciandi.) Iuſti au„ tem ibunt in vitam æternam „ (cum Chriſto & ſanctis Angelis „ corpore ſimul & anima regna„ turi.) (D)

I. Cur Chriſtus Sanctos aſſidere ſibi faciet iudices impiorum?

R. 1. Ut quantum ipſi humiles fuerint & depreſſi, tantum gloria & honore coronati eſſe videantur.

Deinde, ut vel inde frangatur & contundatur ſuperbia impiorum, qui in terris poſiti, iuſtos & contempſerunt & inſectati ſunt & affecerunt contumeliis.

Tum, ut membra non ſeparentur a capite, appareatque Sanctos unum cum Chriſto corpus efficere. (E)

(C) Psal. cxlix. 9. Ut fatiant in eis judicium conſcriptum: gloria hæc eſt omnibus Sanctis eius.

Sapient. iii. 8. (Iuſti) iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

Matth. xix. 28. Amen dico vobis, quod vos qui ſecuti eſtis me in regeneratione, cum ſederit Filius hominis iu ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodetim tribus Iſrael.

Luc. xxii. 30. Ut... ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodetim tribus Iſrael.

1. Corinth. vi. 2. An neſcitis quoniam Saucti de hoc mundo iudicabunt?... Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis ſæcularia?

(D) S. Hippolytus *de Conſumm. mundi*. *Vide ſup. hocce §. littera* (B)

(E) S. Aug. *Lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 5. *n.* 3. *Amen dico vobis, quod vos qui ſecuti eſtis me, iu regeneratioue, cum ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael*. Hic diſcimus cum ſuis Diſcipulis iudicaturum Ieſum.... Nec quoniam ſuper duodecim ſedes ſeſſuros eſſe ait, duodecim ſolos homiues cum illo iudicaturos putare debemus. Duodenario quippe numero, univerſa quædam ſignificata eſt iudicantium multitudo... Alioquin quoniam in locum Iudæ traditoris Apoſtolum Matthiam legimus ordinatum; Apoſtolus Paulus, qui plus illis omnibus laboravit, ubi ad iudicandum ſedeat, non habebit: qui profecto cum aliis Sanctis ad numerum iudicum ſe pertinere demonſtrat, cum dicit, *Neſcitis quia Angelos iudicabimus*? De ipſis quoque iudicandis in hoc numero duodenario ſimilis cauſſa eſt. Non enim quia dictum eſt: *Iudicantes duodecim tribus Iſrael*, tribus Levi, quæ tertia decima eſt, ab eis iudicanda non erit, aut ſolum illum populum, non etiam ceteras gentes iudicabunt. Quod autem ait, *in regeneratione*, procul dubio mortuorum reſurrectionem nomine voluit regenerationis intelligi. Act. 1. 26. 1. Cor. xv. 10.

In Pſalm. xlix. *n.* 8. *Vide ſupra* §. 15. *litt.* (F) *hocce capite. Deinde addit.* Proculdubio iſta tempeſtas quantam ſeparatiouem factura eſt... Alii ergo erunt iudicantes cum Domino, alii vero iudicandi, ſed ad dexteram ponendi. Nam quia erunt quidam iudicantes cum Domino, habemus apertiſſimum teſtimonium, quod modo commemoravi: Sedebitis ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

N. 9. Sed dicit aliquis, duodecim

I. Si privatim iudicatur uniuscuiusque anima ſtatim poſt diſceſſionem a corpore, ſuperfluum videtur publicum & generale iudicium?

R. Neceſſarium tamen eſt iudicium publicum, maxime ob rationes quatuor hic ſubiectas.

1. Ut palam & publice vindicetur ſapientia, iuſtitia, providentia Dei, non ſolum ab impiorum blaſphemiis, ſed etiam a querelis iuſtorum, qui quandoque deficiunt in adverſis, & nimium conturbantur dum vident impios valentes opibus & pollentes auctoritate, iuxta illud Pſalmi 72. *Mei pæne moti ſunt pedes, pæne effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos pacem peccatorum videns.... Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo obtinuerunt divitias; & dixi: Ergo ſine cauſſa iuſtificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, &c.* (F)

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 19.

Ps. lxxii. 2.

2. Ut publice fiat ſegregatio iu-

illic Apoſtoli conſedebunt, non amplius. Ubi ergo erit Apoſtolus Paulus? Numquid inde ſeparatus erit? Abſit ut hoc dicamus... Cum ergo ille numerus duodenarius occupaverit duodecim ſedes, non iodicabit Paulus Apoſtolus? An forte ſtans iudicabit? Non ita eſt: non faciet hoc ille iuſtitiæ retributor: noo omnino ſtans iudicabit qui plus omnibus illis laboravit. Certe vel iſte unus Apoſtolus Paulus cogit nos diligentius cogitare & perſcrutari, quare dictæ ſint duodecim ſedes. Invenimus enim & alios numeros in Scripturis multitudioem ſignificantes... Sic in duodecim ſedibus non duodecim homines, ſed magnus eſt numerus perfectorum.

Iacob. Ben. Bossuet. Epiſ. Meld. *Præfat. ſuper Apocal. u.* 28. In Apocalypſi non modo magnam gloriam, ſed & magnam ſanctorum poteſtatem video: cum Ieſus Chriſtus eos ſuper thronom ſuum ſedere facit .. Non modo eum ipſo ſedebunt in finali iudicio, ſed inpræſentiarum eos ſocios adhibet in iis quæ modo exercet: & in hoc ſenſu accipiebatur primis Eccleſiæ ſæculis, cum D. Dionyſius, qui tertium ſæculum ſua doctrina illuſtravit, verbis formalibus id ita explicet. Divini Martyres aſſeſſores modo ſunt Ieſu Chriſti, ipſiuſque regno conſociati, ipſius iudiciorum participes ſunt, & cum ipſo iudicant,... Ego vidi animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & ſedes, & iudicium datum eſt illis... Hiſce animabus ſanctitate præditis iudicium datum eſt. Sancti igitur iudicant mundum. In hoc ſtatu cum Ieſu Chriſto regnant, & ipſius imperii conſortes ſunt.

(F) Iob. xxi. 7. Quare ergo impii vivunt, ſublevati ſoot confortatique divitiis? Semeo eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepotum in conſpectu eorum. Domus eorum ſecuræ ſunt & pacatæ, & non eſt virga Dei ſuper illos... Egrediuntur quaſi greges parvuli eorum, & infantes eorum exſultant luſibus... Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt... Quia in diem perditionis ſervatur malus, & ad diem furoris ducetur.

Sapient. iv. 16. Gratia Dei, & miſericordia eſt in Sanctos eios; & reſpectus in electos illius. Condemnat autem iuſtus mortuus vivos impios, & ioveotos celerius conſummata longam vitam iniuſti.

v. 1. Tuoe ſtabunt iuſti in magna conſtantia adverſos eos qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis. Dicentes iotra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes: Hi ſunt qoos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos ioſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt... Iuſti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini: quoniam dextera ſua te-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 19.

get eos, & brachio sancto suo defendet illos.

APOC. XX. 4. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis: & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus suis...... Ceteri mortuorum non vixerunt... Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo.. Et descendit ignis a Deo de cælo, & devoravit eos: & diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia, & Pseudo-propheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum... Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sont mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis, secundum opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis, hæc est mors secunda. Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

S. AUGUST. *Enar. in Psal.* XXXVI. *Serm.* I. *n.* 3. Hoc te perturbat hominem Christianum, quia vides male viventes felices, rerum istarum copia circumfluere, sanos esse, superbis dignitatibus eminere, incolumen habere domum, gaudia suorum, obsequia clientium, excellentissimas potentias, nihil triste interpellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, facultates copiosissimas perspicis; & dicit cor tuum nullum esse divinum iudicium, omnia casibus ferri & fortuitis motibus ventilari. Nam si Deus, inquis, res humanas respiceret, floreret illius iniquitas, & mea innocentia laboraret?... Mali florent, boni laborant: quomodo ista videt Deus? Accipe, bibe: ipse tibi hanc, de quo ista murmuras, temperavit potionem: tantum ne recuses saluberrimum poculum; accommoda per aurem os cordis, & bibe quod audis: *Noli emulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem. Quoniam tamquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent.* Quod tibi longum videtur, cito est Deo: subiunge te Deo, & tibi cito erit... Modo ergo tempus est hiemis, gloria tua nondum apparet: sed si alta radix est caritatis tuæ, sicut multarum arborum per hiemem, transit frigus, veniet æstas, id est, iudicii dies: tunc arescet viror fœni, tunc apparebit arborum gloria. *Mortui enim estis*, ait Apostolus; Coloss. III. 3. quomodo videntur arbores per hiemem, quasi aridæ, quasi mortuæ. Ergo quæ spes, si mortui sumus? Intus est radix: ubi radix nostra, ibi & vita nostra: ibi enim caritas nostra. *Et vita vestra*, inquit, *abscondita est cum Christo in Deo*. Quando arescit qui sic habet radicem? quando autem erit ver nostrum? quando æstas nostra? quando nos circumvestit dignitas foliorum, & ubertas fructuum locupletat? Audi quod sequitur: *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria*...

N. 9. Vicinus ille nequam, male agens & florens est, furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego novi; in omnibus elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere: in his qoomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra: *Ne subemuleris eum qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras, sed in via Dei. Illi prosperitas in via est, in perventione infelicitas: tibi labor in via, in perventione felicitas: quoniam iter impiorum peribit. Novit Dominus vias iustorum, & iter impiorum peribit... Si Ps. I. 6. felicitatem sæculi huius tibi promisit Christus, murmura adversus Christum, mormura adversus illom, quando vides infidelem felicem. Quid tibi promisit felicitatis? quid nisi in resurrectione mortuorum?

Enar. in Psal. XXIX. *n.* 14. ... Mortui ergo erant, qui propterea Deum colebant, ut eis secundum carnem bene esset: sa- Rom. VIII. 6. pere enim secundum carnem mors est: & mortui sunt qui non Deum gratis colunt, id est, quia ipse bonus est, non quia dat talia bona, qoæ dat & non bonis. Pecuniam vis a Deo? habet & latro. Uxorem, fecunditatem filiorum, salutem corporis, dignitatem sæculi, adtende qoam multi mali habent. Hoc est totum propter quod eum colis? Nutabont pedes tui, pu- Ps. LXXII. 2. tabis te sine caussa colere, quando in eis vides ista qui eum non colunt. Ergo ista dat omnia etiam malis, se solum servat bonis. *Vivificabit nos*: nam mortui eramus, quando terrenis rebus inhærebamus, mortui eramus, quando terreni ho-

ſtorum ab impiis. Et qui ſimulatione iuſtitiæ ceteros deceperunt, innoteſcant omnibus, & recipiant debitam ſuæ fraudi confuſionem. (G)

3. Ut corpora ſimul cum animabus remunerentur vel addicantur æternis ſuppliciis, quæ fuerunt inſtrumenta bonorum & malorum. (H)

4. Ut augeantur vel bonorum

---

minis imaginem portabamus: *Vivificabis nos*: innovabis nos, vitam interioris hominis dabis nobis. *Et nomen tuum invocabimus*: id eſt, te diligemus. Tu nobis dulcis eris remiſſor peccatorum noſtrorum, tu eris totum præmium iuſtificatorum.

Lib. 20. *de Civit. Dei*, *cap.* 2. ... Nunc vero quando non ſolum in malo ſunt boni, & in bono mali, quod videtur iniuſtum; verum etiam plerumque, & malis mala eveniunt, & bonis bona proveniunt: magis inſcrutabilia fiunt iudicia Dei, & inveſtigabiles viæ illius. (*Rom.* 11. 33) Quamvis ergo neſciamus quo iudicio Deus iſta vel faciat vel fieri ſinat, apud quem ſumma virtus eſt, & ſumma ſapientia, ſummaque iuſtitia, nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: ſalubriter tamen diſcimus non magni pendere ſeu bona, ſeu mala, quæ videmus eſſe bonis maliſque communia; & illa bona quærere, quæ bonorum, atque illa mala maxime ſugere, quæ propria ſunt malorum. Cum vero ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam proprie dies iudicii, & aliquando dies Domini nuncupatur; non ſolum quæcumque tunc iudicabuntur; verum etiam quæcumque ab initio iudicata, & quæcumque uſque ad illud tempus iudicanda ſunt apparebunt eſſe iuſtiſſima. Ubi hoc quoque manifeſtabitur, quam iuſto iudicio Dei fiat, ut nunc tam multa ac pæne omnia iuſta iudicia Dei ſenſus menteſque mortalium lateant; cum tamen hac re piorum fidem non lateat, iuſtum eſſe quod latet.

(G) MATTH. XXV. 31. *& ſeq. in prima reſponſione huiuſce paragraphi laudatum eſt.*

(H) TERTULL. *de Reſurrect. Carnis*, *n.* 14. *pag.* 333. Haec erit tota cauſſa, immo neceſſitas reſurrectionis; congruentiſſima ſcilicet Deo deſtinatio iudicii: de cuius diſpoſitione diſpicias, an utrique ſubſtantiæ humanæ diiudicandæ cenſura divina præſideat, tam animæ quam & carni. Quod enim congruet iudicari hoc competet etiam reſuſcitari. Dicimus plenum primo perfectumque credendum iudicium Dei, ut ultimum iam atque exinde perpetuum: ut ſic quoque iuſtum, dum non in aliquo minus: ut ſic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque iudicii, non niſi de totius hominis repræſentatione conſtare. Totum porro hominem ex utriuſque ſubſtantiæ concretione parere, idcircoque in utraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari: qui niſi totus, utique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem iudicari, quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita eſt enim cauſſa iudicii; per tot ſubſtantias diſpungenda, per quot & functa eſt. Age iam, ſcindant adverſarii noſtri carnis animæque contextum, prius in vitæ adminiſtratione, ut ita audeant ſcindere illud etiam in vitæ remuneratione. Negent operarum ſocietatem, ut merito poſſint etiam mercedem negare. Non ſit particeps in ſententia caro, ſi non ſuerit & in cauſſa. Sola anima revocetur, ſi ſola decedit. At enim non magis ſola decedit, quam ſola decurrit illud unde decedit: vitam hanc dico. Adeo autem non ſola anima tranſigit vitam, ut nec cogitatus, licet ſolos, licet non ad effectum per carnem deductos, auſeramus a collegio carnis. Siquidem in carne, & cum carne, & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde.

Num. 33. *&* 34. . . *pag.* 345. Inprimis cum ad hoc veniſſe ſe dicit, uti quod periit, ſalvum ſaciat, quid dicas periſſe? Hominem, ſine dubio. Totum ne, an ex parte? Utique totum. Siquidem tranſgreſſio, quæ perditionis humanæ cauſſa eſt, tam animæ inſtinctu ex concupiſcentia, quam & carnis actu ex deguſtatione commiſſa, totum hominem elogio tranſgreſſionis inſcripſit, atque exinde merito perditionis implevit. Totus itaque ſalvus fiet, qui perit totus delinquendo . . . .

Vide §. ſuperiori S. CYRIL. HIEROS. *Catech.* 18. *litt.* (F)

præmia, vel supplicia impiorum pro eorum meritis. (I)

(I S. Basil. *De vera Virginitate, circa medium.* Sicut enim sanctum, atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia qui 'em præcesserunt opera: cum plurimi ex his, qui propter doctrinam & conversationem eius perfecti evasere, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia, quos pro illis pertulit apud iustum iudicem Deum illi paraverunt: alia vero solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnantem usque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris Epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc transmittunt: sic contra alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti a virtutis tramite, in infernum præcessere: supplicia suæ damnationis auctoribus illic paraturi, alia vero etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessime quæ mundo reliquere, dum eos imitari pergunt, maxime læduntur. Nam sicut hodie quoque beatus David ad veram religionem, & ad Dei cultum, providentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, hinc iam ex recte factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui Hæreticorum dogmatum duces, qui per eam perversitatem doctrinæ, quam mundo invexere, maxime nocent. Cuncti qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt auctores proditionis suæ, etsi dudum vita functos atrocioribus illic suppliciis tradunt. Si enim qui scandalizaverit unum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profecto qui tam multos per vitam reprobam, quo perniciosorum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sui caussa pereunt, dignissime ac iustissime mortis reus habebitur: per singulos eorum qui sui caussa hic seu vulnerantur seu moriuntur, auctore etiam vulnera mortemque suscipiente.

Catechismus Conc. Trident. *art.* 7. *Symboli, num.* 5. Accedit etiam, quod cum piorum fama sæpe lædatur, impii vero innocentiæ laude commendentur; divinæ iustitiæ ratio postolat, ut pii ereptam iniuria apud homines existimationem, in publico universorom hominum conventu, & iudicio recupetent.

Deinde vero boni & mali homines, quæcumque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conveniebat, corporibus una cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat.

Postremo, quoniam in adversis, & secundis hominum rebus, quæ promiscue nonnumquam bonis & malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro constitui, verum etiam publico ac generali iudicio decerni, quo omnibus notiora & illustriora fierent, atque ut Deo iustitiæ & providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animadverterent. Nam Propheta: Mei, in- *Ps* lxxii. 2.
quit, pæne moti sunt pedes, pæne effusi sunt 3.
gressus mei, qoia zelavi super iniqons, pacem
peccatorum videns. Et pauln post: Ecce ipsi *Ibid.* 12. 13.
peccatores & abundantes in sæculo obtinuerunt divitias: & dixi: Ergo sine caussa iostificavi cor meum... Atque hæc frequens querela mulrorum fuit. Ergo necesse erat ut generale iudicium exerceretur; ne forte
homines dicerent: Deum circa cardines *Iob.* xxii. 14.
cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, iure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut si quorum animi in providentia, & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.

Præterea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni supplicii metu, atque expectatione, revocarentur. Quare Dominus, & Salvator noster cum de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale iudicium, signaque adventantis eius temporis descripsit; ut, cum illa viderimus, finem sæculi prope intelligamos: ac deinde in cælum ascendens Angelos misit, qui Apostolos, eios absentia mœ-
rentes, his verbis consolarentur: Hic Ie- *Act.* i. 11.
sus, qui assumptos est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum,

Quæ quidem ultima ratio ut intelligatur, advertendum est opera quædam sive bona, sive mala suum non habitura complementum nisi in fine mundi, nec proinde posse ante diem ultimum debita pro meritis mercede vel pœna omnino affici. Id productis in medium exemplis duobus manifestum fiet.

Hæresiarcha, verbi gratia, non solum reus est peccati quod ipse commisit, novum condendo dogma & discedendo ab Ecclesia; sed particeps etiam est omnium peccatorum, quæ ipso vel vivente, vel mortuo, committentur ad finem usque sæculorum ab iis, qui illius vel exemplo vel pravis rationibus adducti, eodem errore & schismate detinendi sunt.

Apostolus contra, non solum meritum habet propriæ virtutis & iustitiæ, sed etiam virtutis & iustitiæ eorum qui ad finem usque sæculi eius exemplo, scriptis, adhortationibus, institutione ad Christum sunt vel ab eo vel ab eius discipulis adducendi.

Hinc patet quantus sit progressus, quanta fecunditas virtutum & vitiorum, & quantum ex hac mira fecunditate augenda sint uniuscuiusque merita sive bona sive mala ad consummationem usque sæculorum: unde necesse est ad iustam horum cognitionem & retributionem, ut fiat in consummatione mundi iudicium generale.

Idipsum docet Catechismus ad Parochos, editus ex decreto Concilii Tridentini, cuius hæc verba sunt. Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 19.

„ Cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint liberi, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia & pœnas augeri necesse est: cum hæc vel utilitas vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies: æquum erat de universa hac recte aut perperam factorum dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat nisi facto communi omnium hominum iudicio.

§. 20. *De vita æterna.*

I. Vitæ æternæ nomine quid intelligis?

R. Intelligo beatitudinem qua fruuntur Sancti in cælis. Hæc autem variis nominibus in Scriptura designatur. Dicitur enim Regnum Dei & Christi, Regnum cælorum, Nuptiæ Agni, Cœna nuptialis, voluptatis Torrens, Gaudium Domini, &c.

Regnum Dei & Christi. (A) 1. Eo quod idcirco felices sint qui beata illa vita fruuntur, quia Ie- Ephes. v. 5.

(A) Ephes. v. 5. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei.

ſus Chriſtus Homo Deus ſic regnat in cordibus eorum, ut nullam in iis inveniat contradictionem, nullam repugnantiam; omnes illi ex animo perfectiſſime ſubiecti ſint; omnes idem velint, idem ſentiant cum Chriſto & Deo. (B)

2. Quia tunc ſolum perfecta erit ex omni parte Sanctorum felicitas, cum poſuerit Chriſtus inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum, & de iis plane triumphaverit: quod quidem non perficietur niſi in mundi conſummatione.

Regnum Cælorum. (C) Tum quia cælum huius regni ſedes eſt, tum quia reges ſunt quicumque cælorum cives ſunt; nam & cum Chriſto regnant, & abſolutum exercent dominium & in ſe & in alias res creatas, & omnia ſubiicientur eis ſicut & Chriſto cuius membra ſunt. (D) *Matt.* xviii. 3.

Nuptiæ Agni, cœna nuptialis. (E) Tunc enim conſummabitur fœdus Chriſtum inter, Agnum utique Dei, & Eccleſiam initum. Tunc erit inter Chriſtum & cælites tam arcta compago, ut ipſi ſimul cum Chriſto unum corpus futuri ſint. (F) *Apoc.* xix. 7. & 9.

Voluptatis torrens; gaudium Domini. (G) Tunc enim Sancti *inebriabuntur ab ubertate domus Dei, & torrente voluptatis ſuæ potabit eos* Dominus. *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis*. (H) *Pſ.* xxxv. 9. *Matt.* xxv. 21. 23. *Pſ.* cxlix. 5.

Multis item nominibus deſignatur in Scripturis locus, in quo Sancti cum Chriſto fruuntur vita æterna. Dicitur Cælum, Paradiſus, Civitas ſancta, nova Ieruſalem, Templum, & Domus Dei &c.

Cælum, (I) Quia in Scripturis *Iſai.* lxvi. 1.

(B) Philip. iii. 20. Noſtra autem converſatio in cælis eſt: unde etiam Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundum operationem, qua etiam poſſit ſubiicere ſibi omnia.

Hebr. ii. 8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius: in eo enim quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit, non ſubiectum ei. Nunc autem, nec dum videmus omnia ſubiecta ei... Decebat enim eum, propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummare. Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes.

(C) Matth. xviii. 3.... Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.

(D) Sapient. iii. 8. Iudicabunt nationes & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

Apoc. i. 6. Fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri ſuo.

(E) Apocalyps. xix. 7. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ agni, & uxor eius præparavit ſe... Scribe: Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt.

(F) Ioan. xvii. 23 Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.

(G) Matth. xxv. 21. Euge ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.

(H) Isai. lxvi. 11. Ut ſugatis, & repleamini ab ubere conſolationis eius, ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius.

(I) Isai. lxvi. 1. Hæc dicit Dominus: Cælum ſedes mea.

Hebr. ix. 11. Chriſtus autem aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius, & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non huius creationis: Neque per ſanguinem hircorum, aut vitulorum: ſed per proprium ſanguinem, introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa.

ix. 24. Non enim in manufacta ſancta Ieſus introivit exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis.

dicitur Deus cælos inahabitare; & Sancti illuc dicuntur per Christum esse introducendi.

Luc. xxiii. 43. *Paradisus*. (K) Id est locus voluptatis, sic dictus per allegoriam Apoc. ii. 7. sumptam a loco, ubi primum Adamus positus fuerat. (L)

Apoc. xxi. 2. *Sancta civitas, nova Ierusalem*, Ps. xxvi. 4. *Templum & Domus Dei*. (M) Quia civitas & templum Ierusalem, ubi Deus manifestavit olim gloriam suam, typus fuere civitatis cælestis, ubi Deus inhabitat, & Sanctis suis dat se perfecte possidendum.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 20.

I. In quo posita est æternæ vitæ felicitas?

R. Id perfecte explicari nequit, neque enim nisi experimento perfecte cognoscitur. 1. Cor. ii. 9. *Nec oculus vidit*, inquit Apostolus, *nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit quæ præparavit Deus diligentibus se*.

Id unum in genere novimus, vitam æternam esse liberationem ab omni malo, & cumulatam omnis boni possessionem. (N)

(K) Luc. xxiii. 43. Hodie mecum eris in paradiso.

Apoc. ii. 7. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.

(L) Apoc. xxi. 2 Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Ierusalem novam, descendentem de cælo a Deo, paratam sicut sponsam, ornatam viro suo ... Et sustulit me in spiritu, in montem magnum & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Ierusalem, descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei.

S. Aug. *in Ps.* cxlvii. *n.* 8. ... Videte qualem Ierusalem exhortetur ad laudem, vel potius præsentiat laudaturam. Non enim illius civitatis laudes, tunc cum videbimus & amabimus & laudabimus, voce prophetica exhortando excitandæ sunt: sed propterea modo dicunt hoc Prophetæ, ut potent, quantum possunt in hac carne constituti, futura gaudia beatorum, & eructantes in aures nostras, excitent amorem illius civitatis. Ferveamus desiderio, non simus spiritu pigri.

(M) Psal. xxvi. 4. Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.

(N) Isai. xxv. 8. Præcipitabit mortem in sempiternum, & auferet Dominus Deus lacrimam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra.

xlix. 10 Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

Apoc. vii. 16. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus. Quoniam Agnus qui in medio throni est reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum.

xxi. 4 Et absterget Deus omnem lacrimam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt ... Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminavit eam, lucerna eius est Agnus ... Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ.

xxii. 3. Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & servi eius servient illi; & videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

S. Aug. *in Psalm* xxvi. *Enar.* 2. *n.* 7. Hæc iste .. cupiditate ardens, & amore isto æstuans, desiderat omnes dies vitæ suæ in domo Domini habitare: in domo Domini omnes dies vitæ suæ non quasi finiendos, sed æternos ... Nam dies vitæ æternæ unus dies est sine occasu... Et quasi diceremus ei: Et quid ibi facturus es? Quæ ibi delectatio tua? ... Non enim ibi perdurabis nisi felix eris .. Vere autem felix est, non si id habeat quod amat: sed si id amet quod amandum est... Hæc est illa una quæ debet amari, ut habitemus in domo Domini per omnes dies vitæ nostræ.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 20.

N. 8. ... Quid est quod desideras? Audi quid: *Ut contempler delectationem Domini*. Ecce quod amo... Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius Domini contemplari. Vult finita nocte sua hærere in luce ipsius .... Levat enim nos, ad quos cadentes descendit: & stabimus, & contemplabimur, & magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, & exclamastis desiderio cuiusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia usitata, & excedat intentio universas cogitationes vestras solemnes ex carne, eductas a sensibus carnis, & imaginantes nescio quæ phantasmata... Ita desiderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, unde omne bonum, bonum cui non additur quid sit ipsum bonum... Est bonum simplex, ipsum bonum quo cuncta sunt bona... ipsa est delectatio Domini, hanc contemplabimur. Iam videte, fratres: Si nos delectant bona ista quæ appellantur bona, si nos delectant bona quæ non sunt per se bona; (omnia enim mutabilia non sunt per se bona:) qualis erit contemplatio incommutabilis boni æterni, semper eodem modo manentis?

Ps. XXVI. 4.

N. 9. Ut autem semper contempler, & nulla molestia me contingat contemplantem, nulla suggestio avertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, & perfruar deliciis securus, ipso Domino Deo meo, quid fiet mihi? Proteget me... Contemplabor ad delectationem, & protegar ad salutem. Quam erit illa contemplatio perfecta, tam ista perfecta protectio.

N. 14. Securi erimus, & securi cantabimus, & securi psallemus, cum contemplabimur delectationem Domini, & protegemur templum eius, in illa incorruptione, quando absorbebitur mors in victoriam... Transiet oratio, succedet laudatio; transiet fletus, succedet gaudium.

1. Cor. XV. 54.

In Psal. XLIX. *n.* 22.... Quanto melius ibi iam esses, ubi non invenis esurientem quem pascas, ubi non invenis peregrinum quem suscipias, non nudum quem vestias, non ægrum quem visites, non litigantem quem concordes? Omnia enim ibi summa sunt, vera sunt, sancta sunt, æterna sunt. Panis noster ibi iustitia est, potus noster ibi sapientia est, vestis nostra ibi immortalitas est, domus nostra æterna in cælis, firmitas nostra immortalitas. Numquid lassitudo ad somnum trahit? Nulla mors, nulla lis; ibi pax, quies, gaudium, iustitia. Nullus intrat inimicus, nullus labitur amicus. Quæ ibi quies? Si cogitemus & attendamus ubi simus, & ubi nos futuros esse promisit qui mentiri nescit, ex ipsa eius promissione invenimus in qua sumus tribulatione.

In Psal. LXXXIV. *n.* 10. Pax quid est? Ubi nullum bellum est... Ubi nulla est contradictio, ubi nil resistit, nihil adversum est.. Quæ erit perfecta pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem..., Quando ergo absorpta fuerit mors in victoriam ... erit pax plena & æterna... Quis non desideret illam civitatem, unde amicus non exit, quo inimicus non intrat, ubi nullus tentator est, nullus seditiosus, nullus dividens populum Dei, nullus fatigans Ecclesiam in ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mittitur in ignem æternum?.. Erit ergo pax purgata in filiis Dei, omnibus amantibus se, videntibus se plenos Deo, cum erit Deus omnia in omnibus. Commune spectaculum habebimus Deum, communem pacem habebimus Deum ... Ipse erit perfecta & plena pax... Gaudium nostrum, pax nostra, requies nostra, finis omnium molestiarum, non est nisi Deus.

1. Cor. XV. 58.

1. Cor. XV. 28.

In Ps. LXXXV. *n.* 24. *& ult. pag.* 917. *edit. BB.* Cum autem transierit gemitus noster, omnes in una voce, in uno populo, in una patria consolabimur, millia millium coniuncta psallentibus Angelis, choris cælestium potestatum in una civitate viventium. Quis ibi gemit? Quis ibi suspirat? Quis ibi laborat? Quis ibi eget? Quis ibi moritur? Quis ibi misericordiam præbet? quis frangit panem esurienti, ubi omnes pane iustitiæ saginantur? Nemo tibi dicit, Hospitem suscipe: Peregrinus ibi nemo erit, omnes in patria sua vivunt. Nemo tibi dicit: Concorda amicos tuos litigantes; in pace sempiterna Dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit, Visita ægrum: sanitas immortalitasque permanent. Nemo tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt. Cessant opera misericordiæ, quia miseria non invenitur... Necessitas non erit. Sic non erunt opera misericordiæ, quia transit miseria: ubi necessitas non erit nec miseria, opera necessitatis & misericordiæ non erunt... Amor ergo quietus in vultu Dei, quem modo desideramus, cui suspiramus, cum ad eum venerimus, quomodo nos accendet? In quem nondum visum sic suspiramus, cum ad eum venerimus, quomodo illuminabit? Quomodo nos mutabit?

Quid de nobis faciet? Quid ergo agemus, fratres? Psalmus nobis dicat: Beati qui habitant in domo tua. Unde? in sæcula sæculorum laudabunt te. Hæc erit actio nostra, laus Deo. Amas, & laudas. Desines laudare, si desines amare. Non autem desines amare, quia talis est quem vides, qui nullo te offendat fastidio: & satiat te, & non te satiat. Mirum est quod dico. Si dicam quia satiat te, timeo ne quasi satiatus velis abscedere: quomodo de prandio, quomodo de cœna. Ergo quid dico, Non te satiat? Timeo rursus, ne si dixero, Non te satiat, indigens videaris, & quasi inanior exsistas, & minus in te sit aliquid quod debeat impleri. Quid ergo dicam, nisi quod dici potest, cogitari vix potest? Et satiat te, & non te satiat: quia utrumque invenio in Scriptura. Nam cum diceret, Beati esurientes, quia ipsi saturabuntur: est rursus dictum de sapientia, Qui te manducant, iterum esurient: & qui te bibunt, iterum sitient. Immo vero non dixit, Iterum sed dixit, Adhuc. Nam iterum sitiet, quasi primo saginatus discesserit & digesserit & redierit bibere, tale est. Qui te edunt, adhuc esurient, sic cum edunt esurient: & qui te bibunt, sic bibendo sitient. Quid est bibendo sitire? Numquam fastidire.

Tract. 30. *in Ioan. n.* 7... Ad quam rem innovatus? Ad desideranda cælestia, ad concupiscenda sempiterna, ad patriam quæ sursum est, & hostem non timet, desiderandam, ubi non perdimus amicum, non timemus inimicum, ubi vivimus cum bono affectu, sine ullo defectu: ubi nemo nascitur, quia nemo moritur; ubi nemo iam proficit, & nemo deficiet, ubi non esuritur, & non sititur, sed satietas est immortalitas, & cibus veritas.

Lib. 14. *de Civit. Dei, c.* 25. Nisi beatus, non vivit ut vult: & nullus beatus, nisi iustus. Sed etiam ipse iustus non vivit ut vult, nisi eo pervenerit, ubi mori, falli, offendi omnino non possit; eique sit certum, ita semper futurum. Hoc enim natura expetit: nec plene atque perfecte beata erit, nisi adepta quod expetit. Nunc vero quis hominum potest ut vult vivere, quando ipsum vivere non est in potestate?... Et si ideo mori velit, non quo nolit vivere, sed ut post mortem melius vivat: nondum ergo ut vult vivit, sed cum ad id quod vult moriendo pervenerit... Beata quippe vita si non amatur, non habetur. Porro si amatur & habetur, ceteris omnibus rebus excellentius necesse est ametur: quoniam propter hanc amandum est quidquid aliud amatur... Tunc igitur beata erit, quod æterna erit.

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 20.

Lib. 22. *c.* 30. *n.* 1. Quanta erit illa felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agatur, ubi neque ulla desidia cessabitur, neque ulla indigentia laborabitur, nescio... *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*... Tunc non erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei... Harmoniæ corporalis numeri non latebunt; cum ceteris rebus quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem, rationabilis pulcritudinis delectatione succedent... Certe ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, ubi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur... Vera pax, ubi nihil adversi, nec a se ipso, nec ab alio quisquam patietur. Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit, eique seipsum, quo melius & maius nihil possit esse, promisit... Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. *Psal.* LXXXIII. 5.

N. 3... Erit inamissibilis voluntas pietatis & æquitatis, quomodo est felicitatis... Erit ergo illius civitatis & una in omnibus, & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum; nec tamen ideo suæ liberationis oblita, ut liberatori suo non sit grata.

N. 4... Non erunt memores Sancti præteritorum malorum: carebunt enim omnibus, ita ut penitus deleantur de sensibus eorum. Ea tamen potentia scientiæ, quæ magna in eis erit, non solum sua præterita, sed etiam damnatorum eos sempiterna miseria non latebit... Ibi perficietur, *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus*... Vacabimus in æternum, videntes quia ipse est Deus, quo pleni erimus, quando ipse erit omnia in omnibus. *Psal.* XLV. 11.

N. 5... Ibi vacabimus, & videbimus: videbimus, & amabimus: amabimus, & laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis, nisi pervenire ad regnum, cuius nullus est finis?

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 20.

I. Quid agent Sancti in cælis? quæ erit eorum occupatio?

R. Ab iis Deus in æternum & sine cessatione videbitur, adorabitur, amabitur, laudabitur. (O)

Et exinde sequetur gaudium æternum, & pax nulla anxietate, nullo metu, nullo tædio, nullo labore, nulla molestia turbanda. (P)

I. Suntne varii gloriæ gradus in Sanctis?

R. Sunt. *Stella enim differt a stella in claritate*, inquit Apostolus, *sic & resurrectio mortuorum*. Qui plus Deum in terra dilexerint, & Christum fuerint perfectius imitati, illi superiorem gloriæ gradum obtinebunt. Omnes eiusdem boni possessione beantur: sed hoc alii aliis perfectius possident: & in eo posita est inæqualitas gloriæ. (Q)

(O) Psal. lxxxiii. 5. Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.

1. Cor. xiii. 12. Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

Apocalyps. v. 9. Et cantabant Canticum novum, dicentes... Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes: & regnabimus super terram.

Apoc. xxii. 4. & 5. *Vide supra litt.* (N) *hocce §.*

S. Aug. *Lib.* 22. *de Civit. Dei*, *c.* 30. *Vide supra litt.* (N) *hocce §. n.* 1. 3. 4. & 5.

In Ps. xxx. *num.* 6. Ibi capitur... ibi gaudetur... ibi laudatur... ibi exultatur.

Ps. lxxxiii. *In Ps.* cxlv. *num.* 7.... Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te; quando totum negotium nostrum ipsa laus erit...

N. 8... Ubi sempiterna laudatio erit, sempiternum esse erit.

In Ps. cxlvii. *n* 6.... Quid factura es, o Ierusalem? Transiet certe labor & gemitus... Quid ergo factura es? collauda Ierusalem Dominum. Ecce hoc est negotium tuum.

Num. 8. *Vide supra hocce paragrapho litt.* (L)

Lib. 1. *de Morib. Eccles. Catholicæ*, *c.* 3. *num.* 4... Beatus autem, quantum existimo, neque ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit.... Viden ubi beata vita inveniri queat, cum id quod est hominis optimum, & amatur & habetur. Quid enim est aliud quod dicimus frui, nisi præsto habere quod diligis?

(P) S. Aug. *Serm.* 1. *in Psal.* xxxvi. *num.* 12... Deus tuus pax. Quidquid desideras pax tibi erit... Deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum, ne esurias; bibes eum, ne sitias; illuminaberis ab eo, ne sis cæcus; fulcieris ab eo, ne deficias; possidebit te totum integrum, totus integer. Angustias non ibi patieris cum eo, cum quo totum possides: totum habebis, totum & ille habebit, quia tu & ille unum eritis.

In Psal. xlvii. *n.* 15. Si Deus noster est, & Rex noster est: protegit nos, quia Deus est, ne moriamur: regit nos, quia Rex est, ne cadamus... Ab illo ergo optemus regi & liberari.

Tract. 77. *in Ioan. num.* 3.... Pacem suam nobis dabit in futuro sæculo.... Pacem suam nobis dabit, quando sine hoste regnabimus... Pacem suam nobis dabit, ubi numquam dissentire possimus... Pacem suam dabit nobis, cum manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique a Deo. 1. Cor. iv. 5. In illo tamen atque ab illo nobis est pax... Ipse est enim pax nostra, Ephes. ii. 14. qui fecit utraque unum. Pax ergo ipse nobis est... cum videmus eum sicuti est. Si enim quamdiu sumus in corpore corruptibili quod aggravat animam, cum per Sap. ix. 15. fidem ambulamus non per speciem, non 2. Cor. v. 7. deserit peregrinantes a se: quanto magis cum ad ipsam speciem venerimus, nos implebit ex se?

Enarr. in Psal. cxxxvi. *num.* 17... Ibi est enim summa iucunditas, ubi Deo perfruimur, ubi de fraternitate cohærente & civica societate securi sumus. Nullus ibi tentator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebram percellere poterit, nihil ibi delectabit nisi bonum. Morietur ibi omnis necessitas, orietur ibi summa felicitas.

(Q) Matth. xx. 9. Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

I. Cur vitam æternam superius posuisti inter dotes Ecclesiæ?

R. Quia solis Ecclesiæ membris hæc vita destinata est: & post ultimum Christi adventum non constabit Ecclesia, nisi ex iis qui vita hac beata fruentur. Id iam superius explicatum est satis superque §. 18. huiusce capitis.

I. Quinam excluduntur a vita æterna?

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 20.

R. Qui moriuntur extra Ecclesiam, vel intra Ecclesiam quidem, sed peccati mortalis labe inquinati: uno verbo quicumque non scripti sunt in libro vitæ, qui reprobi dicuntur in Scripturis. (R)

IOAN. XIV. 2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt.

1. COR. XV. 40. . . . Alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate.

S. AUG. *Tract. 67. in Ioan. n.* 2. . . Quia & si alius est alio fortior, alius alio sapientior, alius alio iustior, alius alio

Ioan. XIV. 2. sanctior: *In domo Patris mansiones multæ sunt*: nullus eorum alienabitur ab illa domo, ubi mansionem pro suo quisque

Matth XX.9. accepturus est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quem Paterfamilias eis qui operati sunt in vinea iubet dari omnibus, non in eo discernens qui minus & qui amplius laborarunt: quo utique denario vita significatur æterna, ubi amplius alio nemo vivit, quoniam vivendi non est diversa in æternitate mensura. Sed multæ mansiones diversas meritorum in una vita æterna significant dignitates.

1.Cor.XV.41. Alia est enim gloria Solis, alia gloria Lunæ, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Tamquam stellæ Sancti diversas mansiones diversæ claritatis, tamquam in cælo, sortiuntur in regno; sed propter unum denarium nullus separatur

Ibid. 28. a regno: atque ita Deus erit omnia in

1. Ioan. IV. 8. omnibus, ut quoniam Deus caritas est, per caritatem fiat, ut quod habent singuli, commune fit omnibus... Non erit itaque aliqua invidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas caritatis.

De Civit. Dei, lib. 22. cap. 30 num. 2. Ceterum qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis est idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quod tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata civitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori ullus inferior invidebit, sicut nunc non invident Archangelis Angeli ceteri: tamque nolet esse unusquisque quod non accepit, quamvis sit pacatissimo concordiæ vinculo ei qui accepit obstrictus, quam nec in corpore vult oculus esse qui est digitus, cum membrum utrumque contineat totius carnis pacata compago. Sic itaque habebit donum alius alio minus, ut hoc quoque donum habeat, ne velit amplius.

(R) MATTH. XXV. 1. Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus... Venit sponsus, & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Novissime vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.

Ibid. 30. Inutilem servum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium.

Ibid. 41. Tunc dicet & his qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 20.

I. Quomodo affecti esse debemus intuitu vitæ æternæ?

R. 1. Omni ope atque opera enitendum, ut ad eam proveniamus. (S)

2. Contemnenda omnia terrena & caduca, quæ revera nihil sunt in comparatione illius supremæ felicitatis. (T)

---

non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum.

1. Cor. xv. 50. Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

Galat. v. 19. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria. Idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Ephes. v. 5. *Vide supra litt.* (A) *hocce §.*

Apoc. xx. 5. Ceteri mortuorum non vixerunt, &c.

(S) Matth. xi. 12.... Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1. Cor. ix. 24. Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans. Sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim ipse reprobus efficiar.

S. Aug. *Lib.* 8. *Confess. cap.* 6. *n.* 15... Dic, quæso te, omnibus istis laboribus nostris quo ambimus pervenire? Quid quærimus? cuius rei caussa militamus? Maiorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici Imperatoris simus?.. Et quando istoc erit? Amicus autem Dei si voluero, ecce nunc fio... Deo servire statui, & hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior. Te si piget imitari, noli adversari. Respondit ille, adhærere se socium tantæ mercedis, tantæque militiæ.

Epist. 127. *alias* 45. *Armentario & Paulinæ, n.* 1. *& seq. Vide §.* 11. *huiusce capitis litt.* (I)

(T) 2. Cor. iv. 17. Id enim, quod in præsenti est, momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Hebr. xii. 1. Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.

S. Aug. *Lib.* 5. *de Civit. Dei, cap* 18. *n.* 1. Quid ergo magnum est pro illa æterna cælestique patria, cuncta sæculi huius iucunda blandimenta contemnere?

Num 2.... Quis regno cælorum imputaturus est merita sua?... Quid se magnum pro æterna patria fecisse dicturus est, qui aliquem fidei suæ passus inimicum, non se ultro in talem mortem mittens, sed ab illo missus obierit... Quid magnum se pro Evangelii sancti prædicatione, qua cives supernæ patriæ de diversis liberantur & colliguntur erroribus, fecisse dicturus est... Quomodo autem se audebit extollere de voluntaria paupertate Christianus, ut in huius vitæ peregrinatione expeditior ambulet viam, quæ perducit ad patriam, ubi veræ divitiæ ipse Deus est.

N. 3.... *Indignæ sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*... Pro æterna vita muneribusque perpetuis, & ipsius supernæ civitatis societate colatur Deus unus & verus. Rom. viii. 18.

N. 5. *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donabit?* Cum hæc promissio complebitur, quid erimus? Quales erimus? Quæ bona in illo regno accepturi sumus, quandoquidem Christo moriente pro nobis tale iam pignus accepimus? Qualis erit spiritus hominis, nullum omnino habens vitium, nec sub quo iaceat, nec cui cedat, nec contra quod saltem laudabiliter dimicet, pacatissima virtute perfectus? Rerum ibi omnium quanta, quam speciosa, quam certa scientia, sine errore aliquo vel labore, ubi Dei sapientia de ipso suo fonte potabitur, cum summa felicitate, sine ulla difficultate? Quale erit corpus, quod omnimodo spiritui subditum, & eo sufficienter vivi-

3. Sedentes hic super flumina Babylonis, & in terra aliena peregrinantes, flere, & gemere oportet in recordatione Sion; ex intimo corde suspirandum ad Patriam. (V)
4. Christo hic adhærendum quan-

PARS I. SECT. II. CAP. III. §. 20.

ficatum, nullis alimoniis indigebit? Non enim animale, sed spiritale erit, habens quidem carnis, sed sine ulla carnali corruptione substantiam.

De Civit. Dei, Lib. 22. *cap.* 24. *num.* 5. Iam cetera pulcritudo, & utilitas creaturæ, quæ homini, licet in istos labores miseriasque proiecto atque damnato, spectanda atque sumenda divina largitate concessa est, quo sermone terminari potest? In cæli & terræ & maris multimoda & varia pulcritudine, in ipsius lucis tanta copia tamque mirabili specie, in Sole ac Luna & sideribus, in opacitatibus nemorum, in coloribus & odoribus florum, in diversitate ac multitudine volucrum garrularum atque pictarum, in multiformi specie tot tantorumque animantium, quorum illa plus habent admirationis, quæ molis minimum: (Plus enim formicularum & apicularum opera stupemus, quam immensa corpora ballenarum:) in ipsius quoque maris tam grandi spectaculo, cum se se diversis coloribus induit velut vestibus, & aliquando viride, atque hoc multis modis, aliquando purpureum, aliquando cæruleum est. Quam porro delectabiliter spectatur etiam quandocumque turbatur, & fit inde maior suavitas, quia sic demulcet intuentem, ut non iactet & quatiat navigantem? Quid ciborum usquequaque copia contra famem? Quid saporum diversitas contra fastidium, naturæ diffusa divitiis, non coquorum arte ac labore quæsita? Quanta in tam multis rebus tuendæ ac recuperandæ salutis auxilia? Quam grata vicissitudo diei alternantis & noctis? Aurarum quam blanda temperies? In fruticibus & pecoribus indumentorum conficiendorum quanta materies? Omnia commemorare quis possit? Hæc autem sola, quæ a me velut in quemdam aggerem sunt coarctata, si vellem velut colligata involucra solvere atque discutere, quanta mihi mora esset in singulis, quibus plurima continentur? Et hæc omnia miserorum sunt damnatorumque solatia, non præmia beatorum. Quæ igitur illa sunt, si tot ac talia & tanta sunt ista? Quid dabit eis quos prædestinavit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædestinavit ad mortem? Quæ bona in illa beata vita faciet eos sumere, pro quibus in hac misera unigenitum Filium suum voluit usque ad mortem mala tanta perferre?

(V) PSAL. CXXXVI. 1. Super flumina Babylonis, illic sedimus, & flevimus: cum recordaremur Sion.

2. COR. V. 1. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes .... Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum ... Si qua ergo in Christo nova creatura: vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.

S. AUGUST. *Enarr. in Psal.* XLI. *n.* 6. Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lacrimæ meæ panis die ac nocte, cum dicitur mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus?* Suaves erant mihi ipsæ lacrimæ: sitiens illum fontem, quia bibere nondum poteram ... fervata illa siti, qua inardesco, qua rapior ad fontes aquarum, panis mihi factæ sunt lacrimæ meæ, dum differor: & utique manducando lacrimas suas, sine dubio plus sitit ad fontes ... sive, inquit, in prosperis rebus sæculi, sive in adversis rebus sæculi, ego desiderii mei lacrimas fundo, ego desiderii mei aviditatem non defero: & cum in mundo bene est, mihi male est, antequam apparebo ante faciem Dei.

In Ps. CXXII. *num.* 2.... Unde angitur cor Christiani? Quia nondum cum Christo vivit. Unde angitur cor Christiani? Quia peregrinatur & desiderat patriam. Si inde angitur cor tuum, etiamsi felix secundum sæculum fueris, gemis; omnia prospera confluant, & undique tibi iste mundus arrideat, tu tamen gemis, quia in peregrinatione te constitutum vides; & sentis iam quidem te habere felicitatem secundum oculos stultorum, sed nondum secundum promissionem Christi:

Pars I. Sect. II Cap. III. §. 20.

tum in nobis est, ut ipsi in terris concorporati, accipiamus tandem divinæ huius coniunctionis consummationem in die resurrectionis. (X)

illam quærens gemis, illam quærens desideras, & desiderando adscendis.

In Ps. cxxxvi. *n.* 1.... Omnis eruditus in sancta Ecclesia nosse debet unde cives simus, & ubi peregrinemur, & peregrinationis nostræ caussam esse peccatum, reversionis autem munus remissionem peccatorum & iustificationem gratiæ Dei ... *Super flumina Babylonis ibi sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion.*

N. 2... Si cives sumus de Ierusalem, id est, de Sion, & in ista vita, in ista confusione sæculi huius, in ista Babylonia non cives habitamus, sed captivi detinemur; oportet ut non tantum ista decantemus, sed & faciamus affectu cordis pio, religioso desiderio æternæ civitatis.... Ostendit illis (Deus) aliam civitatem, cui vere debeant suspirare, pro qua debeant cuncta conari, ad quam capessendam debeant cives suos secum peregrinos, quantum valuerint, adhortari.

N. 4. Alii ergo cives sanctæ Ierusalem intelligentes captivitatem suam.. sedent super flumina Babylonis, vel illos qui rapiuntur, vel se ipsos qui in Babylonia esse meruerunt, sedentes tamen, hoc est humiliati. *Super flumina* ergo *Babylonis ibi sedimus & flevimus, cum recordaremur Sion.* O Sancta Sion, ubi totum stat, & nihil fluit! quis nos ista præcipitavit?.. Inde oportet ut fleas, recordando Sion.

N. 16.... Interrogate corda vestra, fratres, si desideratis bona Dei, si desideratis civitatem illam Ierusalem, si concupiscitis vitam æternam.

In Psalm. cxlviii. *num.* 4.... Gemimus in peregrinatione, exultabimus autem in patria. Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit civis: quia desiderium non est in illo... (Dicit Apo-
2 Cor. v. 6. stolus:) Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino. Nondum sumus in patria: quando erimus in patria? Quando
1 Cor. xv. 26. triumphabimus devicto inimico diabolo, quando mors novissima inimica destruetur... Quando ergo nulla erit mortis contentio, quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mutabilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ?... Non cessat & non moritur hostis nisi in resurrectione mortuorum... Non vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliviscamini civitatem Ierusalem; & si corpus vestrum adhuc in Babylonia tenetur, cor vestrum ad Ierusalem præmittatur.

(X) Ioan. xv. 2. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum* (Pater meus,) & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat... Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis... Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis... Manete in dilectione mea. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea... Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

xvii. 13... Ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis... Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint... Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum.... Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi... Ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

S. Aug. *In Psal.* cxxii. *num.* 1... Desiderio bono levamur ad Deum.. Superest nobis... hærendo illi (Christo) adscendere; quia viribus nostris non possumus. Quid debent facere ceteri, (id est fideles?) Uniri corpori ipsius, ut sit unus Christus... Nos quando cum illo sic sumus, ut in illo membra eius simus; & nobiscum solus est, & ideo unus, & semper unus. Unitas nos compaginat uni. Et illi soli cum illo non adscendunt, qui cum illo unus esse noluerint... Non præter spem esse debemus, immo cum magna fiducia præsumere, quia si per caritatem ipse nobiscum in terra est, per eamdem caritatem & nos cum eo in cælo sumus.

§. 21. *De morte æterna.*

I. Mortis æternæ nomine quid intelligis?

R. Intelligo æternam a Deo separationem. Deus enim est vita animæ, sicut anima vita corporis est. Itaque separata anima a Deo in statu mortis est. Æternum a Deo separata, in statu æternæ mortis est. (A)

N. 2. De unoquoque corde vestrum cantet hic homo, & unusquisque sit iste homo. Cum enim dicitis illud singuli, quia omnes unum estis in Christo, unus homo illud dicit; & non. Ad te Domine levavimus oculos nostros; sed *Ad te Domine levavi oculos meos*. Debetis quidem putare unumquemque vestrum loqui, sed unus ille maxime loquitur, qui etiam diffusus est toto orbe terrarum. Unus ille loquitur, qui alibi dicit, A finibus terræ ad te clamavi, cum angeretur cor meum. (*Psal.* LX. 3.) Quis est qui clamat a finibus terræ? Quis unus homo, diffusus est usque ad fines terræ? Unusquisque homo in regione sua potest clamare; numquid a finibus terræ? Sed hereditas Christi, de qua dictum est, Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ (*Psal.* II. 8.)

In diebus Paschal. Serm. 13. *edit. BB.* 242. *alias de Tempore* 149. *c.* 8 *n.* 11. Dicitur spiritale corpus... quia ad nutum spiritus serviet. Nihil tibi contradicet ex te, nihil in te rebellabit adversus te... Pax ibi erit, pax perfecta ibi erit. Ubi volueris, eris: sed a Deo non recedes. Ubi volueris, eris: sed quocumque ieris, Deum tuum habebis. De quo beatus etis, semper cum illo eris.

Serm. 259. *in die Dominica octavarum Paschæ, alias ex Sirmondianis* 19. *num* 1.. Omnis intentio vestra .... non dirigatur nisi ad illam vitam, quæ nobis cum Angelis est futura: ubi perpetua quies, sempiterna lætitia, indeficiens beatitudo, nulla perturbatio, nulla tristitia, nulla mors.

S. AUGUST. *Lib.* 10. *Confess. cap.* 20, *n.* 29.... Vivit anima mea de te.

Tract. 47. *in Ioan. n.* 8... Eum timete qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehenna. Ecce quia moritur... Quid est mori ipsius? Mori animæ tuæ, est amittere vitam suam.... Vita animæ tuæ, Deus tuus... Moritur anima amisso Deo, qui vita est eius.

De Civit. Dei lib. 13. *cap.* 2... Quamvis humana anima veraciter immortalis perhibeatur, habet tamen quamdam etiam ipsa mortem suam... Mors igitur animæ fit, cum eam deserit Deus... totius hominis mors est, cum anima a Deo deserta deserit corpus... Eum timete qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehennam.. (*Matth.* X. 28.) Secunda (mors) sine dubio sicut nullorum bonotum est, ita nulli bona.

Serm 62. *alias* 6. *de Verbis Domini*, *c.* 1. *n.* 2 .. Sicut enim vita corporis anima est: sic vita animæ Deus.. Expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus, mors animæ: anima emissa, mors corporis.

Serm. 65 *alias* 13. *inter additos a Parisiensibus c.* 3 *n.* 5. Potest anima occidi... contradici non potest vitæ, nisi ab anima mortua.

Cap. 4. Evangelium vita est; impietas & infidelitas mors animæ est. Ecce potest mori, & immortalis est... Quomodo moritur? Non ut non sit vita, sed amittendo vitam.. Vita animæ Deus est... Debet adesse vita animæ, hoc est, Deus, ne moriatur anima.

Cap. 5. *num* 6... Impius est, infidelis est, ad credendum durus, ad corrigendos mores ferreus: vivente corpore mortua est anima... Nam ipsa anima impii, anima infidelis, anima perversi, duri, mortua est:.. mendacium loquitur, ergo mortua est. Os quod mentitur, occidit animam, (*Sap.* I. 11.) Quare mortua est anima? Quia deseruit eam vita eius Deus.

Cap. 6 *n* 7. Scitote certumque tenete... animam mortuam esse sine Deo. Omnis homo sine Deo mortuam habet animam.. Animam time ne moriatur in gehenna ignis.

Cap. 7. *n.* 8... Quando mittetur in gehennam impius, aderit ibi corpus, ibi anima? Mors corporis, sempiterna pœna; mors animæ, Dei absentia. Vis nosse quæ sit mors animæ? Intellige Prophetam dicentem: Tollatur impius, ut non videat claritatem Domini: (*Isai.* XXVI. 10.) timeat ergo anima mortem suam.

Vide insuper quæ dicemus infra de peccato mortali, parte secunda, sectione prima, capite primo, paragrapho tertio; & auctoritates allatas supra huiusce capitis §. 14. *litt.* (A)

PARS I. SECT. II CAP. III. §. 21.

I. Ergo anima non eſt immortalis?

R. Immortalis eſt, ſi de vita naturæ ſermo ſit; non item ſi de vita ſpiritus. At hic ſermo eſt de vita & morte ſpirituali. Spiritualiter vivit anima, quando cum Deo coniuncta eſt: ſpiritualiter moritur, cum ſeparatur a Deo. Æternum vivit, cum adhæret æternum Deo, nec poteſt amplius a Deo ſeparari; quod fit in Beatis. Æternum mortua eſt, cum ſic a Deo ſeparatur, ut non poſſit amplius ad ipſum reverti; quod fit in damnatis.

I. Quænam ergo ſors eſt eorum qui ſcripti non ſunt in libro vitæ, ſed æterna hac morte damnati ſunt?

R. 1. Numquam intraturi ſunt in regnum cælorum, extra Dei conſpectum & præſentiam in æternum ablegabuntur. (B)

2. Vermis eorum non morietur; id eſt, æternis conſcientiæ ſtimulis fruſtra vexabuntur; neque enim eos ſua pœnitentia liberabit a morte. (C)

3. Mittentur in ſtagnum ignis, æternis cum diabolo & angelis eius, ſuppliciis cruciandi. (D)

I. Eritne ignis ille reapſe corporeus?

R. Erit, quantum colligere licet ex Scripturis. Eaque Sancti Auguſtini, & plerorumque ex SS. Patribus mens fuit. (E) Aget ergo

---

(B) MATTH. v. 20... Niſi abundaverit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.

(C) ISAI. LXVI. 14... (Dominus) indignabitur inimicis ſuis... Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

MARC. IX. 43. 45. & 47. Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

(D) MATTH. XXV. 1. &c. *Vide paragrapho ſuperiori litt.* (R)

APOC. XX. 14. Et infernus & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis: hæc eſt mors ſecunda. Et qui non eſt inventus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

(E) ISAI. LXVI. 24. *&* MARC. IX. 43. 45. *&* 47. *Vide ſupra litt.* (C) *hocce §.*

MATTH. XXV. 45. *Vide §. ſupra litt.* (R)

LUC. XVI. 22.... Mortuus eſt autem & dives, & ſepultus eſt in inferno... Cum eſſet in tormentis... & ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua... nunc vero cruciaris.

APOC. XX. 15. *Vide ſupra litt.* (D) *hocce §.*

S. AUG. *Lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 22. Significatum eſt, eos qui cruciabuntur extra futuros. Propter quod & Dominus ea loca tenebras exteriores vocat:.. Qui enim erunt in pœnis, quid agatur intus in gaudio Domini neſcient. In pœnis autem malorum & inextinguibilis ignis, & vivaciſſimus vermis, ab aliis atque aliis, aliter atque aliter eſt expoſitus. Alii quippe utrumque ad corpus, alii utrumque ad animum retulerunt: alii proprie ad corpus ignem, tropice ad animum vermem, quod credibilius eſſe videtur. *Matth. XXV. 10.*

Lib. 21. *c.* 2. Convincantur increduli, poſſe humana corpora animata atque viventia, non ſolum numquam morte diſſolvi, ſed in æternorum quoque ignium durare tormentia. Nolunt enim hoc ad omnipotentis nos referre potentiam.... Mirabile eſt enim dolere in ignibus & tamen vivere.

Cap. 3. *n.* 1. (Dæmones) ſe affligi magnis cruciatibus confitentur... Neceſſe eſt ergo ut vivat dolens, non eſt neceſſe ut occidat dolor; quia nec corpora iſta mortalia, & utique moritura, omnis dolor occidit; & ut dolor aliquis poſſit occidere, illa cauſſa eſt, quoniam ſic eſt anima connexa huic corpori, ut ſummis doloribus cedat, atque diſcedat: quoniam & ipſa compago membrorum atque vitalium ſic infirma eſt, ut eam vim quæ magnum

virtute divina ignis ille in corpora, quæ tamen propterea non consummentur, & in animas licet spirituales.

vel summum dolorem facit, non valeat sustinere. Tunc autem tali corpori anima & eo connectitur modo, ut illud vinculum sicut nulla temporis longitudine solvitur, ita nullo dolore rumpatur... Non enim nulla, sed sempiterna mors erit, quando nec vivere anima poterit Deum non habendo, nec doloribus corporis carere moriendo... Secunda mors animam nolentem tenet in corpore.

N. 2. Ipse animus... dolorem pati potest & mori non potest... Hoc igitur erit tunc etiam in corporibus damnatorum, quod nunc esse scimus in animis omnium... Animæ enim est dolere, non corporis, etiam quando ei dolendi caussa existit a corpore... Dolet etiam non in corpore constituta: nam utique dolebat dives ille apud inferos, quando dicebat,

Luc. xvi. 24. *Crucior in hac flamma*... Si ergo a dolore argumentum recte sumeretur ad mortem, ut ideo mors possit accidere, quia potuit accidere & dolor, magis ad animam pertineret mori, ad quam magis pertinet & dolere. Cum vero illa quæ magis dolere potest, non possit mori, quid momenti affert cur illa corpora, quoniam futura sunt in doloribus, ideo etiam moritura esse credamus?

S. Basil. *in Psal.* xxxiii. *v.* 12. *pag.* 225. *edit. Parisiens.* 1618.... Eos qui multa perperam in vita admiserunt, horrendi quidam & tristes circumstabunt Angeli, ignem aspectu reddentes, ignem exspirantes, propter propositi ac voluntatis acerbitatem, vultum præferentes nocti assimilem propter mœrorem, atque hominum odium. Subinconspicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignemque obscurum, urendi quidem in tenebris vim habentem, luce vero destitutum Inde vermium innumerabilium genus venenosum, ac carnivorum, esitans quidem semper, nec tamen se exsatians, intolerabiles dolores morsibus infligens. Postremo omnium durissimam pœnam, probrum illud & verecundiam sempiternam. Hæc tu time, & huiusmodi timore eruditus, quasi freno quopiam abarce animam, & inhibe ad vitiosam concupiscentiam propendentem.

In vers. 22. *pag.* 234. *Mors peccatorum mala*. Excipit enim illos supplicium, quemadmodum divitem illum, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide.

Tertull. *Lib. de Pœnit. cap.* 11. *& ult.* Gehennam in corde considera... & pœnæ prius magnitudinem imaginare. Quid illum thesaurum ignis æterni æstimamus, cum fumariola quædam eius tales flammarum ictus suscitent, ut proximæ urbes aut iam nulla extent, aut idem sibi de die sperent? Dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus fœtu, &, quod nobis iudicii perpetuitatem probat, cum dissiliant, cum devorentur, numquam tamen finiuntur. Quis hæc supplicia interim montium non iudicii minantis exemplaria deputabit? Quis scintillas tales non magni alicuius & inæstimabilis foci missilia quædam & exercitoria iacula consentiet?

Lactant *Lib.* 7. *divin. Inst. c.* 21.... Dæmones reformidant Deum, quia torquentur ab eo, ac puniuntur. Quid ergo mirum, si cum sint immortales animæ, tamen patibiles sint Deo? .. Docent nos sanctæ litteræ, quemadmodum pœnas impii sint laturi. Nam quia peccata in corporibus contraxerunt, rursus carne induentur, ut in corporibus piaculum solvant, & tamen non erit caro illa, quam Deus homini superiecerit, huic terrenæ similis, sed insolubilis ac permanens in æternum, ut sufficere possit cruciatibus, & igni sempiterno, cuius natura diversa est ab hoc nostro, quo ad vitæ necessaria utimur: qui nisi alicuius materiæ fomite alatur, extinguitur. At ille divinus per seipsum semper vivit, ac viget sine ullis alimentis, nec admistum habet fumum, sed est purus, ac liquidus, & in aquæ modum fluidus... Idem igitur divinus ignis una eademque vi, atque potentia & cremabit impios, & recreabit; & quantum e corporibus absumet, tantum reponet; ac sibi ipsi æternum pabulum subministrabit... Tum quorum peccata, vel pondere, vel numero prævaluerint, perstringentur igni, atque amburentur.

S. Cyprianus *ad Demetrianum*, *non longe a fine*, *edit Oxon. fol. ann.* 1682. *pag* 195. Credite illi, qui incredulis æterna supplicia gehennæ ardoribus irrogabit... Cremabit addictos ardens semper gehenna, & vivacibus flammis vorax pœna, nec erit

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 21.

I. Estne fidei articulus, ignem quo damnati cruciabuntur fore corporeum?

R. De fide est reprobos omnes æternum esse a Deo separandos, æterna felicitate privandos, foras in æternum ablegandos, quæ quidem pœna est omnium maxima quam experiri possit creatura rationalis ad Deum condita.

De fide est eos corpore simul & anima æternum torquendos cruciatibus acerbissimis, sine ulla consolatione, sine ullo allevamento.

De fide est hos cruciatus in Scripturis designari nomine ignis æterni.

Utrum autem ignis ille sit reapse corporeus & materialis, & quæ sit eius præcise natura, id nec Scriptura docet, nec Ecclesia definivit. (F)

I. Eritne æqualis reproborum omnium pœna?

R. Pro inæqualitate meritorum erit aliquatenus inæqualis.

Aliquatenus, inquam; nam æqualiter omnes patientur pœnam, quæ *damni* dicitur, id est, separationem a Deo. Erit æqualis item in omnibus pœnæ duratio; æterna nimirum. Tota ergo inæqualitas posita est in pœna, quæ sensus dicitur, id est, in pœna ignis. Nam

1. Certum non est infantes mortuos ante rationis usum, nondum accepta peccati originalis remissione, affici proprie pœna sensus. De hoc non una est Theologorum sententia; nec quidquam Ecclesia definivit. (G)

---

unde habere tormenta vel requiem possit aliquando vel finem. Servabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem. Spectabitur illic a nobis semper, qui hic nos spectavit ad tempus: & in persecutionibus factis oculorum crudelium brevis fructus, perpetua visione pensabitur: secundum Scripturæ sanctæ fidem dicentis: Vermis eorum, non morietur, & ignis eorum non extinguetur. .. Erit tunc sine fructu pœnitentia, dolor pœnæ, inanis ploratio, & inefficax deprecatio. In æternam pœnam sero credent, qui in vitam æternam credere noluerunt. (Isai. LXVI. 24. Marc. IX. 44.)

S. Gregorius Magnus Papa *Lib. 1. moral. in Iob. cap. 29 n. 35. Devorabit eum ignis, qui non succenditur* ... Gehennæ ignis, cum sit corporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis, & succensione non indiget, & ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: *Devorabit eum ignis, qui non succenditur*: quia omnipotentis iustitia futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pœna reproborum esse semel inciperet, sed ardorem suum etiam sine lignis numquam finiret. Sciendum vero est, quod omnes reprobi, quia ex anima simul & carne peccaverunt, illic in anima pariter & carne cruciantur. Unde per Psalmistam dicitur: *Pones eos ut clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis* .... ut per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. (Psal. XX. 10.)

Lib. 4. Dialog. c. 28. ... Oportet ut per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ... necesse est per omnia ut & iniusti crucientur... Credi necesse est quod a die exitus sui ignis reprobos exurat.

S. Thom. *Opusc.* x. *art.* 41. An in inferno erit corporaliter vermis. Hoc Augustinus sub dubio reliquit 21. *de Civit.* licet in 20. eiusdem dicat hoc probabilius videri quod ignis referatur ad corpus, vermis tropice ad animam: quod etiam mihi probabilius videtur.

(F) Estium *in 4. Sentent. dist.* 44. §. 12. *&* 13. *ea de re consule*.

(G) *Lege quæ dicuntur infra in tractatu* de Baptismo §. 3. De necessitate Baptismi *cap.* 11. *Sectionis primæ, Partis tertiæ*.

2. Qui pœna ſenſus afficientur, ii maiorem minoremve pro inæqualitate meritorum pœnam ſuſtinebunt. (H)

I. Certumne eſt æternas fore damnatorum pœnas?

R. Id certiſſimum eſt dogma fidei, manifeſtis Scripturarum teſtimoniis ſtabilitum, perpetua Traditione, & Eccleſiæ definitione firmatum, ita ut contrarium aſſerentes, pro Hæreticis ſemper habiti ſint. (I)

I. Quid agendum ut & æterna damnatio vitetur, & ad vitam perveniatur æternam?

R. Chriſtianum eſſe oportet, & chriſtiane vivendum; quod qui-

---

(H) APOCAL. XVIII. 7. Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit: tantum date illi tormentum & luctum ... Ideo in una die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis eſt Deus, qui iudicabit illam.

(I) S. AUGUST. *Lib.* 21. *de Civit. Dei*, *cap.* 23. Eccleſia ferre nequivit hominum diſputationem, diabolo etiam poſt maximas & diuturniſſimas pœnas, purgationem vel indulgentiam pollicentem... Sancti & ſacris veteribus ac novis litteris eruditi.. viderunt divinam vacuari vel infirmari non poſſe ſententiam, quam ſe Dominus prænuntiavit in iudicio prolaturum atque dicturum, *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius*. Sic quippe oſtendit æterno igne diabolum, & angelos eius arſuros. Et quod ſcriptum eſt in Apocalypſi: *Diabolus qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, quo & beſtia & pſeudo-propheta; & cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum*. Quod ibi dictum eſt *æternum*, hic dictum eſt *in ſæcula ſæculorum*. Quibus verbis nihil Scriptura divina ſignificare conſuevit, niſi quod finem non habet temporis. Quamobrem prorſus nec alia cauſſa, nec iuſtior atque manifeſtior inveniri poteſt, cur veriſſima pietate teneatur fixum & immobile, nullum regreſſum ad iuſtitiam vitamque Sanctorum diabolum & angelos eius habituros, niſi quia Scriptura, quæ neminem fallit, dicit eis Deum non pepercisse, & ſic ab illo eſſe interim prædamnatos, ut carceribus caliginis inferi retruſi traderentur ſervandi, atque ultimo iudicio puniendi, quando eos æternus ignis accipiet, ubi cruciabuntur in ſæcula ſæculorum, &c.

Matth. XXV. 41. — Apoc. XX. 9. & 10. — 2. Petr. II. 4.

S. HIERON. *Epiſt.* 510. *alias* 60. *ſeu Epiphan. ad Ioann. Epiſc. Hieroſolym. pag.* 661. *Edit. Pariſienſ. ann.* 1609. *mihi* 825. Doctor egregius Origenes audet docere diabolum id rurſum futurum eſſe quod fuerat, & ad eamdem rediturum dignitatem, & conſcenſurum regna cælorum. Proh nefas! quis tam vecors & ſtolidus, ut hoc recipiat, quod S. Ioannes Baptiſta, & Petrus, & Ioannes Apoſtolus & Evangeliſta, Iſaias quoque, & Ieremias, & reliqui Prophetæ coheredes fiant diaboli in regno cælorum.

S. GREG. MAGNUS *Lib.* 4. *Dial. cap.* 44. Conſtat nimis, & incunctanter verum eſt, quia ſicut finis non eſt gaudio bonorum, ita finis non erit tormento malorum. Nam cum veritas dicat: *Ibunt impii in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam*: quia verum eſt quod promiſit, falſum proculdubio non erit, quod minatus eſt Deus... iniqui... voluiſſent utique, ſi potuiſſent, ſine fine vivere, ut potuiſſent ſine fine peccare. Oſtendunt enim quia in peccato ſemper vivere cupiunt, qui numquam deſinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo iuſtitiam iudicantis pertinet, ut numquam careant ſupplicio, qui in hac vita numquam voluerunt carere peccato... Omnipotens Deus, quia pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur: quia vero iuſtus eſt, ab iniquorum ultione in perpetuum non ſedatur. Sed iniqui omnes æterno ſupplicio deputati, ſua quidem iniquitate puniuntur: & tamen ad aliquid ardebunt, ſcilicet ut iuſti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis reſpiciant ſupplicia quæ evaſerunt: quatenus tanto magis in æternum gratiæ divinæ debitores ſe eſſe cognoſcant, quanto in æternum mala puniri conſpiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt.

Matth. XXV. 46.

ESTIUS *in* 4. *Sent. Diſt* 46. §§. 1. 2. & 3. *legendus eſt*, & NATALIS ALEXANDER *Diſſert.* 17. *in hiſt. Eccleſ. ſæculi III. art.* 2.

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 21.

dem in ferie totius fecundæ partis huius operis explicabimus.

I. Poffumufne propriis viribus vitam æternam confequi?

R. Nullo modo: nam gratia Dei vita æterna, quam nobis Chriftus morte fua promeruit, & per mifericordiam largitur. Id iam probavimus initio huius operis, & de hoc agemus quoque initio tertiæ partis, ubi fermo erit de gratia.

I. Cur ergo vita æterna meritis noftris ut merces tribuitur, ut patet ex iis quæ dixifti fuperius, ubi de Iudicio generali differuifti?

R. Tribuitur quidem ut merces, & meritis noftris tribuitur; fed non propterea propriis eam viribus confequimur. Neque enim fine gratia Dei poffumus pie, & fancte vivere. Ipfa ergo merita noftra donum Dei funt, & hoc dono vitam meremur æternam. Itaque Deus propria dona coronat, dum vitam æternam ut mercedem meritis noftris tribuit; & totum femper Deo debemus. Id fufius infra explicabimus in fpeciali capite de Gratia.

I. Qua ratione confequimur gratiam qua fancte & pie vivamus?

R. Per facramenta traditur. Eamque per noftras vel Ecclefiæ orationes impetramus. Agemus de facramentis & de oratione, itemque de adiunctis omnibus in tertia & ultima parte huius operis.

CONCLUSIO HUIUS PRIMÆ PARTIS.

De Symbolo Apoftolorum; Quæ eft velut fumma & brevis enumeratio eorum quæ hactenus dicta funt.

I. Iam multa differuifti; totamque adeo religionis hiftoriam ab initiis ad confummationem ufque perduxifti. Hæc autem omnia, quoniam maxime neceffaria funt, velim in fumma perftringas, & uno veluti confpectu ponas ob oculos.

R. Id vero facillimum eft: hæc enim omnia in uno & breviffimo illo quidem Apoftolorum Symbolo continentur.

I. Quid intelligis per Symbolum Apoftolorum?

R. Intelligo formulam profeffionis fidei, quæ ab Apoftolis ad nos ufque Traditione manavit. (A) Duodecim illa articulis conftat: Hanc accipe:

1. *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ:*
2. *Et in Iefum Chriftum Filium eius unicum, Dominum noftrum.*
3. *Qui conceptus eft de Spiritu fancto, natus ex Maria Virgine.*
4. *Paffus fub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & fepultus.*
5. *Defcendit ad inferos; tertia die refurrexit a mortuis.*
6. *Afcendit ad cælos; fedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.*
7. *Inde venturus eft iudicare vivos & mortuos.*
8. *Credo in Spiritum fanctum.*
9. *Sanctam Ecclefiam Catholicam, Sanctorum communionem.*
10. *Remiffionem peccatorum.*
11. *Carnis refurrecti onem.*

(A) *Lege* R. P. Natalis Alexandri *Differt.* xi. *in hift. Ecclef. primi feculi &* D. Elies Du Pin., *Tomo* 1. *Biblioth. Ecclef.*

12. *Et vitam æternam. Amen.*

Articulo primo continetur quidquid supra diximus de Deo, ejusque natura & perfectionibus: item de sanctissima Trinitate, de mundi creatione, de Angelis & hominibus.

Articulus secundus agit de Christo Iesu Domino nostro, Salvatore hominum & Mediatore: atque adeo includit summam eorum quæ diximus de statu innocentiæ, de peccato originali, de necessitate Redemptoris, & de iis omnibus quæ ad eius adventum contigere.

Articulo tertio continetur quidquid diximus de conceptione & nativitate Christi.

Articulus quartus tacite innuit quidquid diximus de vita Christi, agitque speciatim de eius passione, morte, & sepultura, de quibus fuse egimus.

Articulus quintus summam habet eorum quæ diximus de descensu animæ Christi ad inferos, & de eius corporis resurrectione.

Articulus sextus summam refert eorum quæ exposuimus circa Christi ascensionem, eiusque in cælo dotes.

Articulo septimo breviter continetur quidquid diximus de iudicio Christi tum privato tum publico, & de iis quæ utrique huic iudicio adiuncta sunt.

Articulo octavo continetur quidquid tradidimus de Spiritu sancto, & formatione Ecclesiæ.

Articulo nono summam habes eorum quæ fuse diximus de Ecclesia, & de mirabili eius membrorum communione.

Articulo decimo summam eorum quæ diximus de prærogativis Ecclesiæ, quarum prima est remissio peccatorum.

Articulo undecimo continetur quidquid diximus de generali corporum resurrectione, adeoque de iis quæ in fine mundi eventura sunt.

Articulo demum duodecimo summam habes eorum quæ diximus de vita & de morte æterna.

I. Quomodo probas Symbolum quod Apostolorum dicitur, ad nos ab Apostolis Traditione manasse?

R. Id duobus potissimum rationibus demonstratur.

1. Quia SS. Patres antiquissimi id asserunt.

2. Quia hoc Symbolum videmus ab omnibus omnino Ecclesiis receptum iam a primis Ecclesiæ sæculis.

Et quidem in quibusdam nonnullarum Ecclesiarum Symbolis diversitas quædam in terminis aliquibus, quorum aliqui desunt, alii abundant. Sed hæc ipsa varietas probat Symbolum hoc ad nos ab Apostolis Traditione manasse.

Nam 1. In his Symbolis omnibus reperitur non solum doctrina eadem, sed etiam idem ordo singulorum fidei articulorum; quod quidem hoc tam miro consensu fieri non potuit, nisi Symbolum ipsum fuerit ab Apostolis conditum.

2. Non magni momenti est diversitas illa quæ reperitur in Symbolis. Et hæc ipsa varietas probat non ab una Ecclesia ad aliam missum fuisse Symbolum, sed illud fuisse a singulis Apostolis & viris Apostolicis, non quidem scripto,

Pars I. Sect. II. Cap. III.

sed vivæ vocis oraculo traditum singulis Ecclesiis, quas ipsi condiderunt.

§. 21. *I.* Numquid alias Ecclesia condidit formulas fidei fusiores?

R. Insurgentibus subinde variis hæresibus factum est, ut ad maiorem Symboli Apostolici explicationem addiderit Ecclesia Symbolo verba quædam. Concilium Nicænum addidit Apostolorum Symbolo ea verba, quæ necessaria visa sunt ad profligandam hæresim Arianam. Constantinopolitanum Concilium, œcumenicorum alterum, alia multa addidit Symbolo Nicæno, ad explicandam contra Macedonianos aliosque Hæreticos Ecclesiæ fidem. Demum Costantinopolitano Symbolo vocem unam addidit Ecclesia, ad explicandam contra recentiorem Græcorum hæresim processionem Spiritus sancti a Patre & Filio.

Præter hoc Symbolum partim Nicænum, & partim Constantinopolitanum recipit Ecclesia, & singulis diebus Dominicis solemniter canit Symbolum aliud, quod Sancti Athanasii dictum est. Quod tamen non esse S. Athanasii constat apud eruditos. (B)

Tandem auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ Romanæ edita est nova fidei formula iuxta decreta sacrosancti Concilii Tridentini, in qua post Nicænum & Constantinopolitanum Symbolum, de quo mox diximus, subiicitur Ecclesiæ fides circa articulos in quibus erraverunt Hæretici recentiores a Concilio Tridentino anathemate perculsi. Hanc fidem profiteri tenetur quilibet Catholicus.

Hanc fidei formulam hic subiicimus, adiectis ad marginem singulis huius libri capitibus, in quibus singula huius fidei formulæ dogmata probantur & explicantur.

FORMULA PROFESSIONIS FIDEI *Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ, edita iussu Pii IV. ex decretis sacri Concilii Tridentini excerpta.*

Ego N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur videlicet: (C)

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis; & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine; & Homo factus est; & resurrexit tertia

(B) *Consule dissertationem* PP. Benedictinorum *de auctore huius Symboli, quæ iacet Tom. 3. Operum Sancti Athanasii ultimæ editionis pag. 819. & seq.*

(C) Non corde solum credendum est, sed & ore & opere quod credimus confitendum; *quod quidem probabitur in 2. parte huiusce Operis, Sect. II. cap. I. §. 7.*

die secundum Scripturas; & ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris; & iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum; & vitam venturi sæculi. Amen. (D)

Apostolicas & Ecclesiasticas Traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissime admitto & amplector. (E)

Item Sacram Scripturam, iuxta eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto; nec eam umquam, nisi iuxta unanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor. (F)

Profiteor quoque septem esse vere & proprie sacramenta novæ Legis, a Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria: scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam unctionem, Ordinem, & Matrimonium: illaque gratiam conferre: & ex his Baptismum, Confirmationem & Ordinem, sine sacrilegio iterari non posse.

Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in supradictorum omnium solemni administratione recipio & admitto. (G)

Omnia & singula quæ de peccato originali & de Iustificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio. (H)

Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum proprium & propitiatorium sacrificium pro vivis & de-

(D) *Hæc Symbolum in Conciliis Niceno & Constantinopolitano conscripsum, a sequentibus generalibus Conciliis receptum fuit. Easdem veritates, quæ in Symbolo Apostolorum leguntur, sed fusius expressas continet; quas quidem in hac prima operis nostri parte explicare conati sumus. Quod in hac fidei professione post Symbolum Nicænum legitur, additum fuit a sancta Sede, & ex decisionibus Sacrosancti Concilii Tridentini desumptum.*

(E) *In tractatu* de Fide, *huiusce operis parte secunda, traditionis auctoritatem demonstramus. Quisque vero in legendo totius operis nostri contextu ultro fatebitur Ecclesiæ sanctiones, observationesque, quæ singulæ passim in opere isto referuntur atque elucidantur, utilissimas esse atque sanctissimas.*

(F) *Hoc probatur in secunda parte huiusce Operis, tractatu* de Fide §. 2. 3. 4. *& 5. In quibus agimus de auctoritate Ecclesiæ & SS Patrum circa intelligentiam, sensumve sacrarum Scripturarum.*

(G) *Id elucidamus ac probamus in prima sectione tertiæ partis huiusce operis, quæ tota quanta est meram complectitur expositionem fidei & usuum Ecclesiæ circa sacramenta tam in genere quam in specie.*

(H) *Quæ vel* iustificationem *spectant vel* peccatum originale, *quatuor in locis hocce opere pertractantur, scilicet in prima partis sectionis primæ cap. tertio; sectionis secundæ eiusdem partis cap. 1. §. 19. tertiæ partis sectione præliminari, deinque in tractatu* de Sacramento pœnitentiæ *paragrapho 13.*

Pars I. Sect. II. Cap. III. §. 21.

functis: atque in sanctissimo Eucharistiæ sacramento esse vere, realiter & substantialiter Corpus & Sanguinem Domini nostri Iesu Christi: fierique conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem; quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat.

Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi.

Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuvari.

Similiter & Sanctos una cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse; eosque orationes pro nobis offerre; atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmiter assero, Imagines Christi ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas & retinendas esse; atque eis debitum honorem, & venerationem impertiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse; illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem & magistram agnosco.

Romanoque Pontifici beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo & iuro.

Cetera item omnia a sacris canonibus, & œcumenicis Conciliis, ac præcipue a sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor. Simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, reiectas & anathematizatas, ego pariter damno, reiicio, & anathematizo.

His dictis, qui fidei professionem facit, ponit manum dexteram super sancta Evangelia, dicens:

Ego N. hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo; eamdem integram & immaculatam, usque ad extremum vitæ spiritum constantissime, Deo adiuvante, retinere, & confiteri, (I) atque a meis subditis, seu illis quorum cura ad me in meo munere spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit curaturum, (K) ego idem N. spondeo, voveo, ac iuro. (L) Sic me Deus adiuvet & hæc sancta Dei Evangelia.

(I) *In tractatu* de Ecclesia §. 2. *& seq. demonstravimus* fidem esse unam; & æternam salutem neminem adipisci posse, nisi crediderit omnia & singula quæ sancta Ecclesia tenet ac profitetur: *demonstravimus etiam* nullum extra Ecclesiam posse salvari.

(K) *Dum agemus* de quarto Dei præcepto, *partis 2. sect. 3. probabimus Superiores quoscumque ad ea teneri quæ hoc articulo continentur.*

(L) *Elucidando* secundum Dei præceptum *evincemus* sanctum esse ac iustum iurare cum veritate, cum iustitia, & cum iudicio: *Porro hæ iurisiurandi iusti conditiones omnes inveniuntur, dum affirmat quis cum iureiurando se non veraciter tantum credere, & tenere, immo se curaturum uti alii credant, prædicent, doceant omnia & singula, quæ profitetur, & tenet Ecclesia.*

FINIS PRIMÆ PARTIS.

